
KVĚTY
KNIHA XXXIV.

KVĚTY.

Redaktor básní a původní krásné prósy,
zároveň vydavatel

SVATOPLUK ČECH.

Redaktor článků poučných a překladů
krásné prósy

Dr. SERVÁC HELLER.

Majitel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK XVII.

KNIHA XXXIV.

PRVÉ POLOLETÍ.

„Květy" vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásilkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: „Květy" v Praze, Senovážné náměstí 978-II.

V PRAZE.

TISK A PAPÍR ALOISA WIESNERA.

1895.

LIBRARY
AUG 20 1974
UNIVERSITY OF TORONTO

OBSAH.

Strana

Vyobrazení: Nerudova matka. — K Heydukově básni „Zvonohlík“. Kreslil Karel Liebscher. — Bejrut. Lesík pinií za Bejrutem. — Cařihrad: Věž v Galatě. Turecká zahrada na Bosporu. Pohled na Cařihrad. Buluk-bazar a mešita Jeni Valide. Serai a mešita Hagia Sofia. Žebrák. Mladoturkyně. Aja Sofia. Obelisk a hadí sloup na Atmeidanu. Bazar zbraní. Císařský palác Dolma-Bagče. Vznešená Turkyně. Vnitřek turecké hrobky (turba). Spálený sloup. Modlící se mohamedán. Poustevník. Ulice Jüksek Kaldyrym. Beduin v Cařihradě. Západní brána paláce Dolma-Bagče. Turecká mládež po vyučování. Turecký povoz. Rumili Hissar. Císařský kiosk na „Sladkých vodách asijských“. Pohled na Skutari a věž Leandrovu. Přístaviště u Skutari. Studně na „Sladkých vodách asijských“. — Athény: Akropolis. Chrám Theseův. Erechtheion a Parthenon. Pohled na Akropolis s Museia. Erechtheion se strany východní. Parthenon se strany západní. — Španělka. — Marie Červinková-Riegrova. — Fr. Kolár. — Fr. Kolár v úloze Dačického z Heslova. — Karel Šimanovský. — Karel Šimanovský v úloze Hamleta. — Před klášterem. — Jaro. Kreslil Pavel Körber. — Spor. Obraz Arnošta Meissoniera. — K Heydukově básni „Modráček“. Kreslil Václav Jansa. — Z Janova: Přístav. Cypřiše v italském parku. Italské městečko. Skupina oliv. Pomník Kolumbův. Typy janovské.

V novém životě.

Napsal M. A. Šimáček.

I.

Byla to vůně bledě zelených letních jablek a velikých blum, jež prolinula celý pokoj a dotkla se nejdříve smyslů dívčiných, probírajících se z mrákot živých ranních snů. Vssávána hlubokými vdechy dotkla se zprvu jen zlehýnka zavřených dosud dvířek vědomí, ale hned potom jakoby na ně ztichounka již zaťukala a klíčovou dirkou se protáhla, či vlastně nejdřív jen zvědavě nahlédla.

A hle, po tomto zaťukání a nahlédnutí noční sny uvnitř rázem se potrhaly a rozeběhly, jako se rozutíkávají stíny, když pootevřeme v pokoji okenici nebo povytáhnem záclonu: Jitro nahlédne, a tma zalézá o překot pod postele, za kamna, za jarmary jako splašená zvěř před lovcem, jenž kde se vzal tu se vzal, ale náhle stojí tu se zlatým toulcem slunečních paprsků.

A bylo tomu vskutku podobně i v pokojíčku vědomí mladé dívky, o jejíž smysly zavadila ta vůně letních jablek a nalitých měknoucích blum. Sotva zaťukala na jeho dvéře, jakoby v něm kdosi okenici pootevřel a vpouštěl světlo skutečnosti. Sny se rozutekly jako smečka pitvorných dovádivých gnomů, zalézajících úprkem do děr i se svou klamivou laternou magicou, jíž kouzlili nad spící dívkou obrazy odplynulé minulosti.

Dívka se usmála, ale oči její zůstaly ještě zavřeny. Ani se nehnula, jen tu vůni labužnicky ssála. Nejprve jako jiskra proletlo jí prociťující duší poznání, že obrazy, jež ji ve snu obklopovaly, skutečně náležejí již odprchlé minulosti. Že nastalo něco nového, lepšího než byla ta minulost, něco, co ji nevýslovně těší a jí lahodí. Kdyby byla rázem otevřela oči, byla by onomu něčemu pohledla tváří v tvář, ale to ona nechtěla. Chtěla to nechat zvolna po špičkách přistupovat k svému lůžku, chtěla s toho odhrnovat jeden závoj za druhým, chtěla se kochat znenáhlým poznáváním toho a znova prožívat všechnu tu radost, jež k ní proudila z toho přibližování se k tomu novému, lepšímu, jež se před ní rozevřelo teprve před čtyřmi dny.

Aby rozkoš byla dráždivější, říkala si v duchu majíc oči zavřeny: „Vždyť to není pravda, vždyť se mýlím. Jsem stále ještě doma. Za chvíli zakašle bratr a zastená, matka přijde od mlékařky v klapajících svých pantoflích (nedá si říci, aby se trochu slušněji oblékla), klekne hřmotně k plotně a rozdělá oheň. Kdybych pootevřela pravé oko, uvidím vyšlapané schůdky na dvorek, zelenou pumpu, špinavou zeď . . .

Ale sotva se zvedl v ní starý odpor k nenáviděnému tomuto obrazu, pootevřela skutečně malounko oko a hned ho zase zavřela a znova se usmála. Uviděla něco zhola jiného: Bílými háčkovanými záclonami zastřená

dvě okna, mezi nimi zasklenou skříň s porcelánovým a skleněným nádobím a na ní vycpanou žlutou žluvu.

Ta žluva jí udělala. Chtěla se ještě chvíli klamat, ale pokusy se nezdařily, nechť přivírala oči sebe pevněji. Blahé vědomí, že už není v Praze, v souterrainní kuchyni špinavého domu v Opatovické ulici, rozlilo se jí duší jako světlo mladého jara křísící se loukou. Slyšela v duchu volati žluvu v lese flétnovými zvuky: „Kdyby ho bylo," kmitl se jí obraz ozářené paseky s nízkými kužely mladých smrčků, jejichž tmavá zeleň prostříkána fijalovými květy vrbky, kmitl se jí pás pestré louky u řeky klidně tekoucí a zrcadlící mezi zelení břehů běl beránků na tmavém blankytu nebes — a rázem zaplavila ji nová skutečnost všemi radostmi vábivých svých požitků.

II.

Ale nevstala a nerozeběhla se do kynoucích těch půvabů slečna Aloisie Žaludová, nově jmenovaná zatímní podučitelka v Kejnově, zůstala tiše ležet na čistém bílém svém lůžku, jehož povlaky voněly levandulí a jen na znak se obrátila, hubeňoučké ruce za hlavu založila a řasami přivřených očí hleděla na levý roh zasklené oné skříně, kde vedle vycpané žluvy stála mělká skleněná miska s nalitými měknoucími blumami.

Tedy opravdu v místě! V krásném jihočeském městysi na čtyřtřídní škole. Pozejtří bude týden, co přijela. Již si odbyla návštěvy u pana starosty, na faře a ve škole, již tu má svůj kufr se vším prádlem a šatstvem, již má svůj pokoj u paní Kaškelínové upravený a vystlaný jako hnízdečko, do kterého v kejnovské lesy zaletěla z prachu a dusna křivé uličky pražské, z neradostné minulosti plné ponížení, ústrků a odříkání. Vyletěla sem jako ptáče z úzké klece, do volnosti, jež jí radostně kynula, do krásy, dosud v snech jen tušené, jež se před ní prostírala, do radosti nového povolání, jež si vybojovala, do říše duhových nadějí v příští život svobodný a důstojný, jejž si vyplnila zlatými představami skrytých svých tužeb.

Ale byl také již čas na odlet. Tam v Praze v souterrainní kuchyňce sešlého domu by byla již nevydržela ani čtvrt roku, tam by byla — cítí to — musela zahynout. Teď tady z hnízdečka svého dívá se na svou minulost jako na dlouho a daleko vzdálenou šedivou smutnou krajinu, za níž se ohlíží ne ze stesku, ale aby zvýšila radost, že jí šťastně unikla, že se z ní zachránila. —

Trpké, bezradostné bylo její mládí. Jednotvárné a přitmělé jako ten úzký dvorek, na nějž vyhlíželo jediné okno jejich bytu, v němž se narodila a žila až do jednadvacátého svého roku a z něhož vyletěla na svobodu teprve před pěti dny.

Otec její byl truhlářský dělník v závodě pana Bauera, jemuž patřil i sešlý ten dům, v němž se narodila. Matka její bývala služkou u domácích, a tak se její otec s ní seznámil. Když se vzali, přiděleno jim domovnictví a za byt vykázána ta úzká dlouhá kuchyň v souterrainu, jež sousedila s truhlářskou dílnou. Otec pracoval, matka posluhovala, i domovnictví neslo nějaký groš, tak že nouzi neměli. Když se jim narodila dcera, paní domácí byla kmotrou a po ní dostala také Lojzička

jméno. Rok před tím také paní domácí povila dcerušku, kteráž rovněž pokřtěna byla na jméno sv. Aloisie, ale slečince se říkalo Louise, kdežto dcera domovníkova zůstala Lojzičkou, Lojzkou, Lojzou. A tak tomu bylo i u chlapců. Domovníkův byl Pepík, domácích Josífek. Domácích byl o dva roky starší, a Pepík dotrhával po něm šaty.

„Koukejte, Kačenko,“ přicházela paní domácí sama někdy dolů do kuchyně domovníkovy, „náš hoch už nemůže tyhle kalhoty nosit, jsou mu malé a lezou mu z nich kolena, vyspravte je Pepíkovi, může jich ještě užit.“ A domovnice se pokorně usmála a řekla: „Pánbůh rač nadělit, poníženě ruku líbám,“ a také ruku políbila, „i ty budou ještě dobry, do školy v nich bude chodit.“ „Polib ruku, Pepíku,“ a Pepík šel a políbil, neboť již věděl, že paní domácí to má ráda.

A jako Pepík po Josífkovi, tak dostávala Lojzička šaty a botičky po Lujzince, a taky za ně líbávala ruce paní mistrové a vymačkávala své „Zaplať Pánbůh“ z hrdla zadrhnutého jako provazem.

Truhlářský mistr pan Bauer, když volal Lojzinčina tatínka, pokaždé nejdřív křik „Tondo!“ potom hodil hlavou, jako aby Tonda šel blíž, odkašlal a teprve pak pomalu vysoukával co chce: „Ty prkna, rozumíme, se narovnají v průjezdě, a v neděli skočíme k Bartoníčkům a Veselejm a nehnem' se jim z kuchyně, rozumíme?! A řeknem, že nekradu, frštětina? Ať zaplatějí, lemplové!“

Jakoby jej dnes slyšela a viděla při tom nebožtíka svého tatínka, s vysedlými lopatkami a hlavou k rameni skloněnou, jak ochotně pokyvuje na přisvědčenou a zastřeným svým hlasem povídá: „Nelíbějí mít žádnou starost, milostpane, to vědí, že to provedu.“

A jako na tatínka volával pan domácí jen: „Tondo, rozumíme!“ tak na maminku se křiklo jen s pavlače, — když metla v sobotu dvůr: „Kačeno, v pondělí nám budete muset pomoct prát,“ a maminka opřela ometené koště, pohlédla vzhůru, sčísla rukou vlasy pod šátek, usmála se a řekla: „I přijdu, nelíbějí mít starost, milostpaní.“

Když Lujzinka a Josífek domácích byly ještě malí, přicházela často služka Marjánka dolů se vzkazem, aby Lojzička a Pepíček si šli nahoru hrát. Matka se šťastně usmála, omyla jim tváře a ruce, přičísla vlasy, napomenula je, aby políbili ruku a byly způsobny a poslala je se služkou nahoru. A děti šly, ale nerady. Nesměly v té hře nikdy mít svou vůli. Musely bývat vždy nástrojem rozmarů dětiček domácích. Ty poroučely, Lojzička a Pepík poslouchali. Lujzinka dělávala paní, Lojzička pokaždé byla služkou, Josífek byl panem učitelem, Pepík vždycky neposlušným klukem, jenž dostával přes ruce. „Nestydíš se, ty couro jedna,“ volala Lujzinka paní na Lojzičku služku, „Bože, holka, ty jsi nemehlo!“ A když to Lojzičce bylo někdy líto a rozplakala se, Lujzinka dávala se do smíchu a napomínala jako stará usedlá osoba: „Ale jsi ty hloupá žába, Lojzko, vždyť si jen tak hrajeme. Tu máš buchtu, na a nebreč! Sic bych to řekla mamince, že si nechceš hrát!“ Ta hrozba vždycky pomáhala. Lojzka věděla, že by od maminky dostala, že nedovedla vyhovět. Utišila se tedy, otřela si oči a dělala služku dál, a Lujzinka dále poroučela velkopansky a úsečně, dávala se oblékat, česat, nastavovala nohy, aby jí Lojzka přetřela kartáčem botky, posílala ji do trhu, hubovala, že

špatně koupila, podezřívala, že si nechala peníze, hrozila, že jí dá otevřít kufr a sebrat policajtem. A dupla při tom nožkou a rozkřikla se: „Hned, na tom místě, uvidíš!“ A Lojzička v té chvíli musela kleknout a spínat ruce a prosit proboha: „Milostpaní, prosím jich, nedělají mě nešťastnou, nevyháněji mě! Smilujou se.“ A Lujzinka po dlouhém zdráhání se konečně usmířila, ale Lojzička jí musela za to políbit obě ruce a zapřisáhnout se, že už to víckrát neudělá.

Tuto hru Lujzinka hrávala si nejraději a brzy vycvičila si v ní Lojzku tak, že tato již na vlas věděla, co a jak má mluvit a dělat. A poněvadž bez Lojzky tuto hru nemohla hrát, volala ji později skoro každý den nahoru.

To trvalo tak dlouho, až jednou Lujzinka Lojzku udeřila v bujnosti a svévoli do tváře. Snad myslila, že když Lojzka snesla leckdy ve hře již všelijaké šťouchnutí a klepnutí přes prsty, nebude tak zle ani pro políček. Bylo jim tenkrát už deset a devět let, Lujzinka chodila do čtvrté třídy k sv. Vojtěchu, Lojzka do třetí. Lojzička ucítivši ránu do obličeje, zčervenala až po čelo, zaťala zuby a jako drápem vjela Lujzince rukou pod oko. V tom okamžiku vzkypění hněvu a pomsty ani neuvážila, co činí, a teprv když Lujzinka bolestně vzkřikla, vzpamatovala se a odtáhla ruku. Ale bylo již pozdě. Nehty Lojzčiny vyryly pod okem Lujzinčiným čtyři široké krvácející škráby. Lojzka zbledla a začala jí líbat ruce a objímat nohy, ale Lujzinka se jí vyškubla a vběhla do pokoje, v tváři samá krev. Lojzka v náhlém sevření úzkosti vyrazila z kuchyně, seběhla se schodů a utekla na ulici . . .

Ještě dnes, vzpomínajíc na své dětství, cítí prudké pohnutí té chvíle, horkou neurčitou radost, roztékající se po celém těle, že se Lujzince jednou vzepřela, že jí ukázala, až kam se smí odvážit a kam ne, ale zároveň projímavý strach z toho, co nyní bude následovat, strach, co řekne matka, co otec, strach z bití a předbíhavý stud z něho — —

III.

Tehda Lojzička poznala, že proti Lujzince není takřka ani člověk. Když se přišourala na večer domů jako provinilý pes, chytla ji nejdřív matka a sbila ji v prudkém vzplanutí zlosti a v otrocké snaze přesvědčit mírou trestu milostpaní domácí, za jak velké provinění sama pokládá vzpouru Lojzčinu. Darmo klekla před bijící matku, nohy její objímala v pláči, rozzlobená žena chtěla, aby slyšela sousedka Hlaváčková, aby slyšela služka od kontrolorů, která byla právě u pumpy, aby slyšeli i v dílně, jak své nezdárné dítě trestá, že opovážilo se dotknout slečinky domácích, a aby mohli pak všichni dosvědčit, že „jí dala, co se do ní vešlo.“ Přiběhl i otec z dílny, odepjal řemen, zaláteřil a prašť kam prašť, bil přes záda, přes ruce, přes nohy a křičel a spílal, až vyběhli konečně dva druzí tovaryši i sousedka Hlaváčková i služka od kontrolorů a uznali, že je toho již dost, a bránili matce a bránili otci — —

Lojzička odvlekla se do kouta, uděšena, uřvána tak, že nemohla již hlasu vyrazit a jen zajíkavě vsrkovala vzduch, když bolest a lítost se v ní vzedmuly.

Ale ještě nebylo učiněno spravedlnosti zadost. Matka se jí chopila, pozvedla ji a táhla ke dveřím a tam ji vystrčila v novém záchvatu rozzuřenosti.

„Ani vidět tě nechci, ty —, ty —, ty —," a hrubé nadávky se sypaly na hlavu sbité Lojzičky. „Tady máš svý hadry a jdi si, kam chceš —" a při tom házela před ni její spravované sukýnky, její zástěrky a střevíce, její učení i její rozbitou pannu, zděděnou po Lujzince.

A to, že ji vyháněla, rozlítostnilo Lojzičku víc než všechny nalité prouhy a bolest z nich. Sbírala své věci a již neplakala, jen sténala v hrozné lítosti, jež jí hrozila srdce utrhnout.

Ještě vzpomínka na dávno odplynulý ten večer je tak trpká, že vtlačuje jí ještě nyní do očí slzy lítosti z protrpené křivdy.

Tenkrát tu noc přespala Lojzička u sousedky Hlaváčkové, vdovy, která se živila roznášením uhlí (její dcera Rozára chodila šít jupky do jednoho závodu v Celetné ulici a dělala slečnu), a druhý den přijata konečně po dlouhém prošení doma na milost, ale musela dřív s matkou nahoru k domácím odprosit.

„Věřejí mně, milostpaní," dušovala se stále domovnice před paní domácí, „ani podívat se na tu žábu od včerejška nemůžu. Ona nemusela být zrovna při rozumu. Ale já jsem ji sesekala, že zdravého místečka na ní nezůstalo, a můj taky."

„Inu to je všecko dobře, ale mně ať radši na oči nechodí. Vždyť Lujzinka je celá zohyzděná; jak se na ni kouknu, všecko se ve mně třese," slyšela Lojzička na chodbě mluvit paní domácí, poněvadž nevešla s matkou do kuchyně, nýbrž stála skrčena v koutku přede dveřmi, až jak to všecko dopadne.

„Pánbůh ví, milostpaní," zapřisáhla se zas matka, „jak jsem chudá ženská, desítku bych radši neviděla, věřejí mně. Já bych tu žábu byla včera snad utloukla, kdyby byli nepřišli z verštotu a Hlaváčková. Takovou jsem měla zlost a lítost! Jenom, milostpaní, už nám to líbějí odpustit, vždyť my s tátou za to nemůžem', že nám Bůh seslal takový nezdárný dítě —" a při těch slovech dala se domovnice do pláče, a Lojzce na chodbě se třáslo srdce lítostivou bolestí.

„Inu, nahoru mně už nesmí ani páchnout. Ještě oči by mohla dítěti jednou vyškrabat, jak je vzteklá," mluví přísně a tvrdě milostpaní, že se Lojzce venku až dech zatajuje. „Já vždycky myslila, že má ta holka dobré srdce, ale to se ukázalo, co v ní je. Vždyť je to zrovna jako furie, jako divoké zvíře. Na tu si musíte dát, Kačenko, pozor. Sic vám uzraje pro kriminál —"

V Lojzičce se zvedl prudký odpor, celé její tělo sebou trhlo, rychle učinila krok v před a zvedla po klice ruku, ale hned zas couvla, neboť zaslechla pláč matčin.

„Pro Ježíše Krista, co to jenom do ty holky vjelo!" zanaříkala. „Já jsem nespala celou noc, pořád jsem plakala, věřejí mně, milostpaní. Taková byla dřív vždycky tichá a povolná, a teď najednou, takovouhle věc vyvede, takovou hanbu nám udělá. Co si s ní počnu, co si s ní počnu —"

Teď již to nemohla ani Lojzička vydržet. Srdce jí přeteklo, a slyšíc

matku plakat, dala se venku také do usedavého pláče. Tak si sama připadala v té chvíli špatná a zkažená, že se až zhrozila. Nohy se jí třásly tak, že si musela sednout.

„Inu, musíte bejt na ni přísnější. Každé rány škoda, která padne mimo," rozhodovala milostpaní. „To není nic platno, má zlatá. Jinak bych se zrovna bála, mít takovou vzteklici v domě."

„Inu milostpaní, pro Kristovy drahé rány, kam bysme šli? — Jenom už nám to odpustějí. Ona slibuje hory a doly, ona už bude jiná —" a v tom matka přistoupla k pootevřeným dveřím. „Kouknou, já ji vzala s sebou, ona jich jde odprosit, a slečinku taky, tak pojď, pojď —" Lojzka zočivši matku, vstala a rozlítostnělá, srdce majíc samý pláč, nesměle učinila dva kroky v před.

„Jen ať tam zůstane, jen ať tam zůstane, mně je ošklivo se na ni dívat," vzkřikla v tom milostpaní, prudce v odporu pohnuvši rukou a Lojzičku jakoby náhle polil mrazivou vodou. Všechen změklý cit, všechna roztálá lítost v tom okamžiku v ní ustydla a stuhla. Hlavu svěsila a spurně se zadívala na bosé ošlehané své nohy. („Půjdeš tak," řekla jí matka, když se chtěla obouvat. „K odprošení se nemusíš strojit!" — Chtěla snad tím účinkovat na větší útrpnost paní domácí.)

„Inu, já vím, že zasluhuje, aby se na ni hněvali," naříká matka po odmítnutí paní domácí, „ale alespoň s námi už mají outrpnost," a sepjala proti ní zpracované svoje ruce.

„Vždyť vás nikdo nevyhání, Kačeno, ale dvakrát se mi takováhle věc stát nesmí. Mohla bych mít z dítěte ještě mrzáka."

Matka políbila milostpaní ruku a pak s dcerou odcházela dolů, cestou po pavlači a po schodech stále zástěrou oči a ústa si otírajíc.

Když otevřela dvéře do své kuchyně, vstrčila tam dceru prudce herdou do zad a řekla tvrdě a nelítostně: „Člověka by hnedle pro ni vyhnali jako psa. Aby prosil jako žebrák! — A ty jsi při tom všem ještě jako dub. Ale já ti tu spurnost a vzteklost z těla vyženu, uvidíš!" a zahrozila jí zaťatou pěstí nad samou hlavu, až se jí kotníky vlasů dotýkala.

IV.

Na Lojzičku měla tato událost veliký vliv. Poznávala to již dávno, a nyní to vidí zcela jasně. Byl to první silný náraz vědomí společenských nesrovnalostí, při němž se její dětská duše otřásla do hlubin, ale zároveň naplnila se prudkou žádostí odporu proti nim. Silná hořkost z ponížení vlastního, z podřízenosti rodičů se jí rozvlnila v srdci, a jelikož nemohla vykypěti projevem nebo činem, houstla v něm v kvas, jenž rozviřoval a přibarvoval všechno její cítění i smýšlení. Tenkrát poprvé šlehla jejím mozkem určitá vědomá myšlenka, vymanit se z toho ponížení, z té podřízenosti, uniknout té kuchyňce v podzemí, těm spravovaným sukýnkám, té sudbě potlačovaných a bezprávých.

Ve svém přemítání a snech viděla různé cesty k takové spáse, ale ty všechny přizlaceny byly z počátku třpytem báchorkových náhod a zázraků, jak je slýchala i čítala v pohádkách o Popelce, zlatohlávkách a princeznách. Teprve později romantika zatlačena střízlivějším uvažováním, a víra

v spasné prince a dobré čaroděje hasla tím vším, co v okolí svém viděla a slýchala. Ovzduší podzemní kuchyňky s výparem prádla, banální pomluvné rozprávky matčiny se služkami z celého domu, se sousedkou Hlaváčkovou, každodenní nářky této utahané a špinavé ženy na parádivost a rozběhanost dceřinu, tupé, krátké a mělké názory její matky i jejího otce o všech těch všedních životních klopotách a trampotách lidí ponížených a potlačených, lopotících se mozolně o skyvu chleba, to vše dávalo jejím úvahám záhy realnější podklad, pevnější půdu vypozorovaných poměrů skutečnosti, strhalo pozlátko s pohádkových cest, skácelo větrné zámky šťastných náhod a otevřelo průhled na trnitou, ale nemylnou cestu vlastní síly. Z části přispěly k tomu obratu i poučné příběhy Hoffmannových povídek pro mládež, proniklých duchem svépomoci, a střízlivě svázaných do černých tuhých desek označených číslem a značkou školní knihovny, a zvláště jedna z nich, mající název Čas jsou peníze.

Pamatuje dnes ještě na silný dojem, jakým se do hlubin její duše vryl životopis sirotka Bedřicha, jenž si vštípil do srdce i do mozku rady mladého knížete Viléma: „Čas je tolik, co peníze; čemukoli se učíš, sobě se učíš,“ a celý další život jimi se řídil. Každé chvílenky použil, aby se něčemu přiučil, třeba se věc zdála na pohled bezúčelna. Každým dnem se zdokonaloval a každým dnem vyrůstal z krutých poměrů, v nichž žil. Z chudého koňáka, jenž neuměl čísti ani psáti, stal se bystrozraký tajemník a na konec knížecí rada, jenž štědře podporoval své pěstouny, kteří za dětství jen jej bili. — Tyto úspěchy zaryly se jí do paměti, Bedřichovo odhodlání a vytrvalost ji roznítily a dráždily k následování. I z ní, povržené, zneuznávané, může se státi kdysi velká paní. Jako Bedřich nenechá ani ona chvilky nepoužity, bude se stále učit a výsledek se dostaví. Nedoufala sic v žádné šťastné zakročení nějakého knížete, ale měla důvěru, že ovoce jejího přičinění nemůže zůstati zakryto. Napne síly, posměšky ji neodvrátí, cíl svůj nespustí s očí.

Rozplápolaný ohníček odhodlání neuhasl. Ústrky a ponižování jej pomáhaly rozdmychovat. Již příští čtvrtletí „hausmistrovic žába“ přinesla si ve školní zprávě řadu jednušek. První úspěch byl proudem zdravého vzduchu do rozhořelého plamene. Začalo se o ní říkat: „Ta holka má dobrou hlavu,“ a to jí lichotilo a dodávalo síly. Však ještě ukáže, co dovede. Dosud se musí krčit, stále krčit, bolestně krčit, ale přijde čas, kdy se vypne. Měla již tenkrát žhavou ctižádost. Služky z domu, tovaryši z dílny i kluci učedníci volali dosud na ni jen: „Lojzko, slyšíš,“ kdežto Lujzinka domácích byla všem už slečinkou, ale i to se změní. Jen nepopouštět, jen vytrvat! bouřilo v ní netrpělivě.

Příklad sestřin podnítil i bratra Pepíčka. Byl to hoch slabý a bledý, mající skoro celý rok rýmu a chrapot. Proto se matka o něj na dvorku a v průjezdu bála a hnávala ho každou chvíli do kuchyňky; tak býval hoch mnohé hodiny sám a sám a stával se zamlklým, nesmělým, plachým. Matka byla někde po posluze, otec v dílně, sestra ve škole. Když přicházela domů, psala úlohy, učila se a nemohla a nechtěla už být společnicí ani jeho her ani jeho snění. Byla jen o tři roky starší než bratr, ale duševně nejméně o pět vyspělejší. Když hoch začal chodit do školy, ona už byla ve čtvrté třídě, a tu právě kvasil v ní onen obrat nejprudčeji.

Hoch vida sestru stále u knihy neb něco psát nebo kreslit, otvíral také svůj slabikář nebo na útržku papíru čmáral své *i*, *u* a *n* a své hákovité jednotky a sražené dvojky. A potom přiloudával se vždy k Lojzičce, je-li to dobře, a ona mu vytýkala chyby, opravovala, poučovala, ale pokaždé brzy pozbývala trpělivosti, neboť viděla v obírání se hochem zdržování od své vlastní práce, neprospívavé maření času. Se snahou po vymknutí z nenáviděných poměrů zapouštěl do její duše ostré kořínky i egoismus. Zápasila jen pro sebe a o sebe, a vše, co ji zdržovalo, bylo přítěží. Navykla si vůči bratru tón nuceně shovívavý, který však přecházel často v nevrlý; ale právě tím měl za následek, že citlivý hoch záhy omezoval své ptaní a snažil se bez její pomoci překonávat obtíže počátků a nevtíravě jen pozorovat, je-li spokojena nebo ne. Vyčítal to již z jejího pohledu, a to mu dostačovalo. Věřil jí beze všech pochyb, a do jeho lásky k sestře mísila se i jakási úcta před jejím úsudkem a znalostí.

Když Lojzičce bylo třináct let a chodila již do druhé měšťanské, zemřel jí tatínek. Byl souchotinář, churavěl dlouho a dávno zhasla naděje na jeho uzdravení, ale přes to přese vše tichý skon jeho otřásl celou rodinou. Ubylo tu přec jen osm zlatých jistého týdenního výdělku, nepočítaje v to propitné, jež leckde dostával od pánových zákazníků, k nimž jedině on býval vždy posílán, poněvadž uměl přece s lidmi jak se patří promluvit a všecky záležitosti vždy spolehlivě vyjednat.

Vědělo se již sice, že pan Bauer vdovu v domovnictví ponechá, ale vytloukat živobytí z diškrecí za otvírání domovních vrat a za posluhu, bylo přec jen odvážným úkolem. Bylo tu arci na šest set zlatých úspor, ale na jak dlouho ty stačí? A co kdyby matka onemocněla? — Ovšem je zde dcera, za rok vychodí školu a může do služby, jeden krk ubude, ale v této kalkulaci bylo právě nejbolestnější místo, jehož pouhé ohledávání způsobovalo Lojzičce mučivou trýzeň. Přicházely sousedky a zmiňovaly se o tom na útěchu, přicházely služky a hovořily o té věci, jako o nezměnitelné již události, i milostpaní domácí to nadhodila, ba sama se nabídla, že se mezi známými paničkami již od nynějška bude poptávat, aby se holka dostala po roce do pořádného domu. To byly pro Lojzičku strašné řeči. Mrazivý ničivý vítr vál z nich na útlé nesmělé květy ukrytých jejích nadějí. Mezi spolužačkami jejími byly některé, jež určitě již mluvily o vstoupení do ústavu učitelek a jež zavěsily již na kliku ženského paedagogia na Rejdišti osnovu své budoucnosti, protkávajíce ji outkem rozpínavých plánů a představ.

Také Lojzička kradla se za nimi se svým přadénkem, ale jen nesměle, z povzdálí, plna úzkosti, aby nikdo netušil, kam se opovažuje. Lačně naslouchávala jejich řečem, dráždila se vyptáváním na podrobnosti, ale když se přímo na ni obrátily, zda též ona pomýšlí vstoupit do kursu, polekaně, plna rozpaků zapírala, ač právě v její duši nesmělá naděje ta hořela plamenem divokým. Byla v té době nejlepší žačkou ve třídě, učila se usilovně frančině, čtla vše, co jí do rukou přišlo, a literární její znalost dávno již roztrhla úzkou klícku čítankového obzoru.

A teď najednou smrť otcova smetla ji s prahu svatyně jejích skrytých snů, do níž odvážila se vstupovat jen ve chvílích samoty s dechem štěstím

se dusícím, a strkala ji do prachu silnice, kterou bosou nohou chodí dívky chudiny za nejbližším cílem služby u cizích lidí.

V bolestných křečích rdousené skryté touhy zatmíval se jí zrak pláčem, a duše její ztýraná za dne řečmi sousedek a děveček v nocích dlouhých a bezesných obcházela svou svatyni, a lkala zoufale na stupních jejích. To byla doba pro Lojzičku nejsmutnější.

V.

Ve třetí třídě měšťanské školy seděla vedle Lojzičky ve škamně Boženka Ulrichova, dcera obchodnice s prádlem, která měla sklad svého zboží v úzkém krámě ve Spálené ulici. Byla to zdravá, plnolící holčice, jen asi o čtvrt roku starší než Lojzička, ale vypadající již jako šestnáctileté děvče. Opakovala třetí třídu, poněvadž jí nebylo ještě plných čtrnáct let, ale skoro se již styděla mačkat se v školní lavici. Byla veselá, hovorná, dobrosrdečná, ale do učení a úloh se jí už mnoho nechtělo. Vidouc v Lojzičce způsobnou pomocnici, brzo se s ní spřátelila a vylákala ji i k sobě domů. Zůstávala v témž domě, v němž matka její měla krám. Měla ještě dvě mladší sestry, Lidunku a Márinku, z nichž starší chodila do čtvrté třídy, mladší do druhé. Doma s děvčaty bývala usedlejší již služka Lízi, kterou nebylo si lze představit bez žlutého šátku na hlavě, a stará vrásčitá babička, matka paní Ulrichové, stále pletoucí nekonečné punčochy, snad vnučkám již do výbavy. Stará paní měla svůj pokojíček hned vedlé velkého rodinného pokoje, ve kterém se děti učily, hrály si, jedly i spaly. Před jedním z oken měla tu i Boženka svůj stolek s učením, a u toho sedávala s Lojzičkou, která jí pomáhala kreslit mapy, překládat do frančiny a louskat početní a měřické oříšky.

Tato ochota arciť nevyrostla přes noc a z pouhé náklonnosti přátelské, nýbrž byla Boženkou vykoupena různými malými pozornostmi, v nichž však Lojzička bystrým instinktem chudých dětí záhy prostřehla počátky příštích prospěchů. A nesklamala se. Z počátku poskytována spolužačce Boženčině sem tam jen nějaká svačina, hrneček kávy s rohlíkem neb páteční buchtou, ale za nedlouho pozvána Lojzička již i na nedělní oběd anebo někdy na lepší nějakou večeři. Tu seznámila se i s paní Ulrichovou, kterou do té doby vídala jen někdy za pultem v krámě před nastavenými hradbami zelených a bílých kartánů s ozlacenými hranami. Byla to slabá čilá osobička, bledých tváří, šedých, hladce přes uši sčesaných vlasů s malým čepečkem přišpendleným k temeni, stále s bavlnkou v uších, ale s bystrým černým okem, vyhlížejícím zpytavě z obruby stříbrných brejlí. Hned se začala Lojzičky nenápadně vyptávat na rodinné její poměry, pozorně naslouchala jejím sdělením, projevovala účast, ale při tom nezapomínala vlídně a přátelsky ji pobízet, aby si brala, aby se neostýchala, chutná-li jí, a aby přece také pila, sklenička piva že jí neuškodí. Při tom utkvívajíc laskavým pohledem na bledých jejích tvářích opakovala již po několikáté s lehkým nádechem veselosti: „Vždyť vy papáte jako ptáček, to je hrůza! Podívejte se, jak naše děti šupají. Ty jsou jináč při apetýtu, viď, Márinko,“ obracela se na svou nejmladší, která byla jako koulička. — Nedlouho po těchto prvních počátcích bližšího

seznámení s rodinou Ulrichovou, vytasila se paní jednou u nedělního oběda s otázkou, nemohla-li by Lojzička tak někdy s Lidunkou a Márinkou opakovat učení a dohlédnout jim na úkoly, vůbec trochu se s nimi zabývat, že by jí za to ráda dávala každý den oběd. A hned dodávala, že ji nechce tou nabídkou urazit, ale že si tak myslí, že jejím dětem by to bylo jen na prospěch a ona, Lojzička, že by snad proto také učení nezanedbala —? Při tom tázavě na Lojzičku pohlédla ostrýma svýma očima za skly brejlí, a tenké své rty ani zcela nedovřela, jakoby je měla již uchystány k námitce.

Ale Lojzička, celá zapálena radostí, rychle přijímala a děkovala, i k ruce paní Ulrichové se sklonila, aby ji políbila — čemuž však tato zabránila, rychle ji pozvednuvši do výše, a od těch dob chodila Lojzička denně v poledne ze školy s Boženkou, pomáhala jí a opakovala s mladšími jejími sestrami a bývala skoro více ve Spálené ulici u Ulrichů, než doma v Opatovické.

Její matku tento obrat těšil. Před Lojzičkou svoje potěšení sic neprojevila, naopak mluvila před ní o tom jejím pobývání mimo dům dosti nevlídně a nevrle, ba někdy i bodla výčitkou, ale komu mohla vypravovat, že její dcera se učí v dobrém domě, že tam na ni dbají a že by ji měly nejraději pořád kolem sebe, tomu to vyklopovala zálibně s úměvem mateřské pýchy a s náležitým vytknutím všech podrobností, jakoby pod vydařenou bábovkou narovnávala každý zahnutý zákrojek prosekávaného papíru.

To Lojzička dobře vyciťovala, a touto pýchou matčinou provlekla nitku vzkříšených svých nadějí. Při tom proniknuta byla celá její bytost horoucím úmyslem držet se zuby nehty u Ulrichů, zachovat si přízeň paninu, učinit se nepostrádatelnou dětem. V té rodině viděla pomoc pro své plány, posilu ve svém zápase o ně.

Již nyní začínala pociťovat účinek svého styku s ní a poměru k ní z různých maličkostí, které však pro ni měly svou vnitřní cenu a váhu.

I starší služky a tovaryši v domě, kteří ji znali kolik let, přestávali jí tykat, obcházeli přímé oslovení a mluvili s ní ve třetí osobě: „Lojzička by mohla být tak dobrá a říct mamince, že má přijít k milostpaní.“ „Lojzička by snad mohla milostpánovi skočit pro pivo, když zrovna nemá co dělat?“ — To byl již patrný pokrok proti dřívějšku, kde se prostě jen volalo: „Lojzko, dojdeš pro pivo! Lojzko, zavolej maminku, ať k nám jde!“

I matka sama dbala nyni, aby „když chodí k těm Ulrichům“, byla trochu lépe oblečena a nedělala jí hanbu. Sama šla s ní koupit do Perlové ulice zimní čepici z krymru, první, kterou Lojzička měla přímo z krámu, neboť dosud nosívala většinou šátky nebo dotrhávala darované kloboučky po slečné Lujzince.

V očích všech vůbec Lojzička svým stykem s rodinou Ulrichovou postoupila, toliko paní domácí dívala se na tu celou záležitost skrz prsty a netajila se svou nechutí a nedůvěrou. Jednou začla s domovnicí před Lojzičkou o tom řeč. Kam prý to povede! Líp prý by bylo, kdyby Kačenka přidržovala holku už od nynějška doma k práci, přiučovala ji prát, mejt a žehlit, toho že jí bude jednou třeba, a ne učení dětí. Tím prý

se jí zbytečně uvádějí do hlavy jen marnivé myšlénky a nechuť k práci, kterou bude v životě nejvíc potřebovat. Žádná paní se jí nebude prý ptát, umí-li mluvnici a algebru, ale dovede-li čistě prát a žehlit.

Domovnice ovšem nemohla milostpaní odporovat. S pokorným úsměvem tedy svědčila a konejšila paní domácí, že až Lojzička vyjde ze školy, beztoho se jí to všecko z hlavy vykouří. Teď dokud ještě chodí, že ji nechce schválně do ničeho nutit, poněvadž je holka slabá a nemá toho zdraví nazbyt. A ať prý ještě užije trochu té volnosti, beztoho je jí snad už namále.

S utajeným dechem a tlukoucím srdcem naslouchala tenkrát Lojzička těmto námitkám či spíše omluvám matčiným. Ač byly pronášeny obvyklým poníženým způsobem matčiným, vycítila dcera přec napjatou svou duší, že z nich pění jakýsi skrytý odpor, který pak vskutku po odchodu paní domácí vzkypěl. Chvíli matka pokračovala v kropení prádla a mlčela, ale potom se obrátila na dceru a hned pak hodila hlavou ke dveřím za domácí paní:

„Vidíš, nepřeje ti to. — Máme bejt všichni pořád jenom oušlapek, jen dřít do oupadu!“

Jako dnes kdyby to bylo, tak slyší dosud ostrý, tvrdý přízvuk těchto matčiných slov. Poznala z nich vzepjetí vzdoru utlačované a ponižované chudoby a nahlédla tu vteřinu do matčiny duše hlouběji než kdykoliv před tím. Padla jí do duše ta slova jako Noemova ratolest. Byla by matku za ně zlíbala, ale bála se živějšího projevu radosti, aby neprozradila prudké rozpjetí svých nadějí.

„Pořád má být člověk jenom pod nimi,“ ozvala se tedy pouze, aby podpíchla matčino podráždění.

„Jakobys nemohla mít jednou lepší živobytí, než jsem měla a mám já,“ vzplanula matka na novo. „Na to dření je dost času, až kdyby všecko prasklo. Ty se teď jen drž u Ulrichů. Když už jsi se tam na polo uchytila, snad se uchytneš na dobro. Mají mít po feriích v dílně tebe nebo jinou.“ (Za krámem měla paní Ulrichová velkou světnici, v níž šilo osm děvčat.)

Tato slova matčina prudce stlačila vzepjaté naděje Lojzičiny. Vtekla do její vzplanulé radosti jako proud mrazivé vody. Tedy pouze budoucí šičku ve skladě prádla paní Ulrichové vidí v ní matka. Je to sic záchrana před budoucností služky, ale je to zas také i přepážka na cestě jejích vlastních plánů a nadějí. A bude těžký boj, ji prorazit. To cítila Lojzička hned od prvního okamžiku po pronesení matčiných slov. Ale neprozradila se; v matčině propuklém odporu proti radám paní domácí viděla prozatím přec jen krok ku předu a pečovala jen o to, aby odpor ten nedodoutnal snad vlivem opětovných naléhání.

O vánocích nastal ten rok nový konflikt. Dosud bývala rodina domovníkova ne zvána, ale přivolávána o štědrý večer pokaždé k domácím. Dálo se tak vždy po večeři o půl sedmé hodině. Matka v ten den Lojzičce a Pepíčkovi uchystala již sváteční šaty a když služka od domácích přišla, že již mají jít, odváděla je nahoru. Vešli do kuchyně a způsobně čekali na chystanou chvíli podílení. Matka vyměnila se služkou důvěrné úsměvy a pohledy a hned odkládala čistou zástěru, že pomůže mýt nádobí.

Lojzka držívala Pepíčka za ruku, a oba tlačívali se ke zdi, čekajíce na zazvonění z parádního pokoje. Služka přátelsky se u nich zastavila, pohladila je po hlavách a zeptala se, jest-li se už těší — a oni, povinný úsměv na rtech, hlas majíce zalehlý, jen přisvědčovali kývnutím hlavy. Konečně z pokoje zavzněl zvonek, dvéře se otevřely, ze sousední jídelny vběhly tam děti domácích, z kuchyně se nesměle přikrádali Lojzička s Pepíčkem. Na stole v záři svíčiček stál vysoký vánoční strom až ke stropu, ověšený papírovými řetězy, ozlacenými jablky, ořechy a cukrovím od zpoda až na vrchol. A pod stromkem narovnány byly v krabicích a papírových obalech dárky, a paní domácí před nimi stála s tváří vlídně důstojnou, připravena k podělování.

Nejdříve dostal pan domácí, jenž stál ve dveřích sousedního pokoje bez kabátu, s dýmkou v ústech. Potom Lujzinka a Josífek i malá Fanynka přijímali z rukou matčiných každý po několika dárcích, s nimiž nedočkavě se hrnuli do jídelny, aby již již je prohlédli a rozestavili po stole, pak přicházela na řadu služka, jež berouc z rukou paniných s dárkem zároveň zlatkovou vánočku, děkovala poníženým „Nadél Pánbůh“ a prudce se shýbla k pravici dárkyně, aby ji mlaskavě políbila, a na konec zbyly pak již jen domovníkovy děti.

„Tak tady máš ty,“ přistoupla paní domácí k Lojzičce a podávala ji balík flanelu na zimní oblek, „a tady ty,“ obracela se k Pepíčkovi se zimními botkami a čepicí.

Škrcené Zaplať Pánbůh, pokorné políbení ruky se strany podarovaných i matky, jež tiše se usmívajíc zdvořilým úsměvem brala z rukou paniných také ještě štědrovku a mísu s jablky, ořechy a několika kousky cukroví, nové ještě poděkování u pohovky v pokoji panu domácímu, jenž na odpověď jen něco nevrle zabručel, čemu nikdy nikdo nerozuměl, a matka s dětmi odplížily se zas do kuchyně, kde dárky vybalovány, chváleny a hlasitě určovány výhradně jen pro svátky a kde povinně čekáno, až vyjdou děti domácích, aby se pochlubily se svými hračkami a vzbudily skrytou závisť těch, jež dostaly jen „něco na zimu“.

Lojzička a Pepíček odnášely si potom své dárky domů, ale zas museli přijít nahoru, neboť děti domácích chtěly míti ještě tichý jejich obdiv pro svého „Ježíška“. Matka zatím stála tu již ve vykasané sukni, opásána hadrem a myla ve dřezu nádobí. Pan domácí svátečně naladěn poslal Lojzku pro džbán obyčejného piva, aby prý se maminka s Marjánkou taky pořádně jednou napily, a domovnici nakazoval, aby nalila taky dětem; „ale pozor, ať se nenalíznou,“ dodával v dobrém naladění po vydařené štědrodenní večeři. Za chvíli přišla ještě paní domácí a přinášela Kačence kus černé a kus smažené ryby na ochutnanou jí i dětem a postavila oba talíře na víko služčiny postele, kam položeny před tím již štědrovky, jablka a ořechy, poněvadž nikde jinde pro samé nádobí nebylo kouska místa.

„Tu černou pošlu mýmu dolů,“ svěřovala domovnice milostpaní, „a tu smaženou si necháme na zejtřek. Lojzičko, jdi, dones to tatínkovi, ať si smlsne.“

„Ale dej pozor, abys to nerozbila,“ napomíná milostpaní, potěšena, jak si ti lidé toho kousku ryb váží, a ještě na chodbu za Lojzičkou volá: „Ale přijď hned zas zpátky, budeš muset ještě pro pivo.“

Takový býval štědrý večer Lojzičin rok ro rok, krom jedné výjimky, a to toho roku, kdy poškrábala domácích Lujzinku. Tenkrát nesměla o štědrý večer nahoru a také nic nedostala. Byla tehda s tatínkem sama doma, a bylo jí lépe s ním o samotě než nahoře. Tam víc bylo jídla a pití až přes míru, ale tkvělo v té okázalé štědrosti a svátečně podmaštěné dobré vůli i mnohé ponižování a pokořování, jehož hroty Lojzička vždy bolestně cítila.

Teprve ten rok po smrti otcově mělo býti jinak, než dosud bývalo. Již týden před svátky pozvala Lujzičku paní Ulrichová k sobě na štědrý večer, a Lojzička vděčně přijala. Tam u Ulrichů je zcela jiný svět pro ni. Tam nevidí stále k líbání nastavenou širokou ruku paní domácí, tam u Ulrichů není „hausmistrovic holkou", které když se něco dá k snědku, dá se jí to ke služce do kuchyně, tam nečeká se panským pohledem na její ponížené „Zaplať Pánbůh", tam neposílá se místo služky pro pivo, tam jí s rodinou u stolu, družka i učitelka domácích dcerek, tam volně může zablesknout svým důvtipem, svou sečtělostí, neboť tam nečíhá na ni podezřelý, pohrdavý úsměšek, jenž praví: „Ty toho máš tak zapotřebí. Kdybys se naučila raději podlahu vydrhnout!" Tam je rovna nejstarší dcerce, s níž si tyká, a ty mladší tam mluví s ní až uctivě, kdežto u domácích je i Lujzince, i Josífkovi, ba i té malé Fáně pořád ještě jenom Lojzkou, jenom takovým „hej, počkej!"

Nebylo tedy nesnadno se rozhodnouti, kam jít. Radost jí zasvítila z očí, celý obraz toho útulného štědrého večera v širokém rodinném pokoji, kde velká visací lampa rozlévá tlumenou svou zář, zatanul jí zjasněný v rozveselené duši.

Ale přišel odpor a boj.

„Tak dřív jsme jí byli dobří," rozkládala paní domácí, když se to dověděla, „ale teď už je jí nová známost milejší." (Zaskočila schválně za předstíranou záminkou na večer k domovnici, kdy věděla, že je i Lojzička doma.) „No jen si jdi, jdi," obracela se k této, „ale u nás na nic nečekej."

„Milostpaní, líbéjí mít uznání," ujímala se dcery domovnice, „ona se musí přece jen hledět zachovat, když tam má ty obědy a když tam učí . . ."

„Inu jen ať se zachovává, ale měla by se především taky k nám zachovat. Tam ji znají sotva pár měsíců, kdežto já ji držela při křtu na ruce. Ale jen ať se nepřepočítá v těch svých špekulacích. Já taky budu vědět, co mám dělat."

Každé to slovo se v Lojzičce vzpříčilo tvrdými svými hranami. Cítila, jak ta celá řeč je zpěněna nepřátelstvím, a věděla, odkud kvasí. Milostpaní není vhod, že se pozvedá z přituplé pokory, že se hýbe pod jejím podpatkem, že jí chce uklouznout z ponížené role, kterou jí přisoudila.

Vší silou se musela tenkrát přemahat, aby nevyšlehl plamínek z výhně vzpoury, kterou skrývalo její nitro. Ale jiskra přece jen vyletěla.

„Pro pivo už může letos chodit Pepíček," pravila mírně, ale pevně, „tak mne u vás, milostpaní, beztoho nebude nikdo postrádat."

„Postrádat! — Jak to mluvíš, prosím tě?“ obrátila se na ni tvrdě paní domácí. „Jen dej pozor, abys ty nás jednou nepostrádala. Mně je to, holenku, teprve jedno, kam si půjdeš, když tobě je to jedno, k nám nebo k Ulrichům, ale jen dej pozor, aby z toho velkého přátelství nebyl brzy nějaký hněv.“ A s těmi slovy tehdáž paní domácí od domovnice odešla.

Lojzička, zbledlá ponížením, rozčileně přecházela, matka rovněž pozbyvši klidu, ustala žehlit a šla vyměnit želízko do cihličky.

„Tak vidíš, rozlila jsi si ocet,“ pronesla po chvíli, zkoušejíc cihličku na zvlhlém prádle, z něhož čišivě vystupovaly při tom doteku rozpáleného kovu nízké kotoučky páry.

„Kdo by to byl řek', že tak o mne stojí,“ poznamenala pichlavě Lojzička.

„Snad bys tam přec jen měla jít —?“ ozvala se po chvíli matka a pohledla od prádla na dceru. „Ona je mstivá,“ dodávala jako na vysvětlenou toho svého návrhu.

„Já od ní nic nechci, ani tohle,“ vyhrkla prudce Lojzička a luskla nehtem o nehet, „já o to nestojím, jen ať mi dá svatý pokoj, ať mě nechá volně dýchat.“

„Inu — když tu nejsi jen ty sama —“ prolomilo se volně a těžce z matky.

Provazy odvislosti zařízly se Lojzičce do duše.

„Já tedy u Ulrichů odřeknu,“ vyjela ve vzkypělé trpkosti. „Já jim vůbec řeknu, že tam nemůžu chodit, já vůbec s tím vším praštím a budu vám pomahat mejt schody a mést dvůr, a to jí pak bude vhod a vy budete mít pokoj.“ A vyjeknuvši to jedním dechem dala se do bolestného, nervového pláče.

Matka v prvním okamžiku prudce postavila cihličku a nedožehlený límec smetla zlostně na zem a chystala se zlostně rozkřiknout, ale když zaslechla štkání Lojziččino, když zahlédla její slzy, udusila v sobě podráždění, vzkypělé výbuchem dceřiným, přejela si rukou čelo, a řekla tlumeně hlasem z nitra se prodírajícím a rozechvěným:

„Když my jsme takoví chudáci — nu, pomož si!“ A sotva to dořekla, i drsné, v mozolné práci vyrostlé té ženě vyhrkly slzy z očí a duše její zavlnila se pláčem.

Ještě dnes Lojzička cítí hořkost tehdejších slz a rozvířené neštěstí té chvíle. (Pokračování.)

Demogorgon.

(Psáno po ukončení překladu Shelleyova Odpoutaného Promethea.)

Báseň Jaroslava Vrchlického.

Ty nejstarší, jenž dříve byl's, než světy
se rozletěly různou drahou svojí,
ty věčný, nesmrtelný, bez počátku
a bez konce jenž budeš v sobě jeden,
jenž nevíš, co je změna, čas i prostor,
neb vše to sám jsi všecko objímaje,
(jak Plato tušil tě a viděl Shelley
v snech, příroda kde celá byla hostem),
ty božství jediné a nevyzpytné,
nás jako pýří nesouci v svém klínu,
v tmu halen, světlo za masku jen maje,
neb světlo ranní a tma stále dýchá,
rci, zdali cítil's někdy proudem věků
cos pro člověka?

Dvakrát věků clona
se roztrhla před velebnou tvou tváří
a dvakrát stála hora před tvým zrakem
a vždycky na každé z nich trpěl člověk,
ať polobůh, bůh zván dle zvyku lidí,
však v jádru člověk, člověka syn pouhý!

Tys viděl hrdý Kavkaz trčet k nebi
pln ledných hrotů ve vichřici sněhu,
pln hučících a hřmících vodopádů,
pln slují, v kterých ohlasů sta dřímá,
jež probuzeny vichry jako lvice
hřmí s hromy o závod a v středu ledu
tys viděl člověka, jenž vbitý k skalám,
spjat kruhy démantnými Silou, Mocí
řval ku hvězdám své hrozné anathema,
před kterým hvězdy putující v mracích
tvář zahalily, neb cos jako slza
se chtělo plížit nesmrtným jich okem.
Ten člověk, lidmi zvaný Prometheus,
dal oheň člověku, s ním světlo, teplo
a divou sílu podmanit si kovy,
je spájet v přístroje a tvrdé zbraně
a odvahu, vše podstoupit a zažít
i zahnat šelmu, jejíž zuby ledy

a jejíž ohon vichr od severu
a jejíž srsť je sněhu hustý kožich,
jež sluje zima, kterou tuhne všecko.
Při jeho ohni mile praskajícím
se rozvázala srdce, ruka vztáhla
se po kadeřích vedle snící družky,
po její šíji, vyklenutých ňadrech
a ústech svítících tmou jako koral
a žíly vřely, srdce divě bilo
a poprv člověk šeptnul sladké slovo,
jež bylo láska. On mu dal dar písně,
jej učil opakovat v sladké notě,
co zpívá drozd, čím hýká v mraku orel,
co echem opakuje skalní ručej,
čím opájí se jasmín při měsíci
ve zpěvu slavičím.

A za to pykal
na skále supem drán.

Dle staré báje
tys vystoup z tmy své, to jsi trpět nemoh,
tys osvobodil rázem zmučeného,
tys v propast skácel jeho protivníka,
zpupného Joviše kdes na Olympu,
tys vrátil opět lidstvu svatý oheň,
s ním jazyk, teplo, lásku, pravý život,
pak vrátil jsi se v temno dum svých tvůrčích.

A věky táhly jako hvězdy nebem,
ty bílé jako ovce, kdy jdou k stříži,
ty tmavé jako vrány střásající
ku zemi těžké, zkrvácené peří
a člověk žil a bojoval a tvořil
a trpěl znova, propad lsti a zradě
stvůr vlastních z bázně, jež pochází z viny
a bída rostla výš a výše k nebi,
až zatemnila tmu, v které Tys doma,
že roztrhl jsi titanickou silou
svůj hustý závoj. Běda, co jsi viděl?

Po tisíciletí podobný zas obraz!
Zas hora byla — ale sprahlá sluncem
bez květu, trávy, bílá jako lebka;
v ní na úpatí jejím spali mrtví
od věků již, však jejím na vrcholi
na kříži hrubě sbitém visel člověk,
na hřebích visel za ruce i nohy,

krev stékala mu přes oči a čelo,
a v rusém jeho lepila se vlase
a padala jak těžké kapky dolů
na prsa vyhublá, kde nejsvětější
se třáslo srdce ve smrtelné křeči.
Zas byl to člověk, tenkrát zvaný Kristus,
jenž člověku dal víc než Prometheus,
jenž velké chtěl a po svatém jen toužil
a zákon lásky ku všemu a ku všem
nad všecky vztýčil zákony a řády.
On rovněž trpěl. Tys moh klidně z mračen
se schýlit k němu, uvolnit mu hřeby,
jej vzkřísit jak jsi vzkřísil Promethea,
jej vrátit lidstvu, jak jsi toho vrátil,
však tys jej nechal na kříži tam viset
a zpátky vrátil jsi se do tmy svojí,
v svou lhostejnost, ve mračno svojí dumy.
Snad myslil jsi: Nač znova opakovat
tu tragedii, která sotva někdy
mít bude konce? Jednou osvobodil
jsem Promethea, s ním vám vrátil život,
proč propadli jste znovu mdlobě vlastní
a vině, její dceři? Nepomyslil's,
že člověk, věčné dítě, stokrát znova
si zbourá úsilím, co vystavěl si.
Tak na kříži jsi nechal viset Krista
i s jeho láskou, opustil jsi lidstvo
a utajil se hloub a hloub až ke dnu
všech tajů přírody a tam se halíš
v své tvůrčí dumy.

A já darmo ptám se:
Když Prometheu, jenž byl r o z u m lidský,
jsi pomohl, proč Krista, jenž byl s r d c e,
mřít nechal jsi?

Ty mlčíš?

Kdo tě vzbudí?
Zda děla valící se jako hromy
spícími městy, zvony se všech věží
v poslední křeči znaveného lidstva,
jež kácí všecky oltáře a bohy
a sebe staví tam, kde má jen klečet,
zda dětí vzlyk, zda proklínání matek,
zda dómů tříšť, hořící obrazárny,
jichž dýmem hýká zkrvácená luza:
„Chcem chleba těla, co nám chleb je duší?“

Zda nové války, jež jsou zákeřnictví
a v spoustách vraždění? Zda egoismus,
pes vychrtlý, jenž v člověka se vtělil?
Zda tvůrčích duchů zoufalství a bída?
Zda prázdná dlaň a vyždímané mozky
všech mesiašů dvacátého věku,
již místo pochodní jen s lampičkami
se plíží po hřbitovech budoucnosti?
Svět v rumy padá.

Mlčíš?

Co tě vzbudí?

Jan Neruda.

Biograficko-literarní studie od Bohuslava Čermáka.

I.

Nerudovo mládí a literarní boje.

(1834—1860.)

Mne osud do kolébky tvrdé dal,
pak na kazajku záplatu mi přišil,
pláč trpký novým jenom pláčem tišil...
A k bídě zas mně osud sílu dal...

Knihy veršů (2. vyd.) str. 187—188.

Málo jest básníků a spisovatelů českých, jichž ovzduší v nejútlejším mládí bylo tak pochmurné, jichž obzor přírodní byl tak úzký, hradbami pevnostními sevřený a jichž chudoba byla tak citelná, jako Jana Nerudy. V chaloupkách venkovských zrození, četní básníci a spisovatelé čeští, byť trpký chléb chudoby jedli, měli živý styk s přírodou a kam oko dohlédlo volný obzor. Vlnící se osetá pole, zelené lučiny, mladistvý háj i tmavý, vysoký les, potůček bublající olšinou, neb řeka z jara bouřná, v letě své břehy celující, rybník porostlý rákosím, kamenitá stráň, plná hadince a divizny, i květoucí úval, vše patřilo jaksi také jim. Oni směli honiti se za motýlem, utrhnouti si květinu, která se jim líbila, slíditi, kde ptactvo hnízdí, které znali, líčiti na ryby a raky, stopujíce při tom život ve vodě a nad vodou, věděli, jak žije zvěř domácí, polní i lesní a měli prostor svobodný ku hrám dětským, nepoznavše valně rozdílu mezi chudým a bohatým, což vše malostranskému dítěti bylo poloviční bájí, které mimo to bolestně rozdíl mezi sebou a dítětem z rodiny bohaté cítiti muselo.

Plných a silných vlivů přírody, tak vážných pro nazíravou mysl dětskou, Neruda téměř ani nepoznal. Jeho ovzduším byla malá světnička, kde bydleli rodiče, chodba, kde stýkal se s dětmi sousedů, nějaký dvorek, kde si s nimi poskočiti a pohráti mohl, obzorem ulice dlážděná s vysokými domy, nad které vyčnívala zelená kopule svatomikulášská a královský hrad s chrámem svatovítským. Petřín a Jelení Příkop, kdež i páchnoucí potok mezi stromovím líně se ploužil, byly jeho háje a lesy. Od královského hradu kynul ovšem oku chlapcovu přes mohutný obraz Prahy za kamenným mostem tu a tam kus kraje, však v tu stranu, za Vyšehradskou bránu hoch malostranský nikdy nepřišel; co z okolí pražského poznal, soustředilo se na pohledy za Strahovskou branou směrem k Hvězdě a za Bruskou směrem k Šárce. Jest ku podivu, že Neruda, pokuď víme, život na venku, kromě dvou nahodilých případů, v dětství ani nepoznav, mohl částečně aspoň svěží dojmy dětské nahraditi pozdějším pozorováním na potulkách o prázdninách. Poněkud dá se věc vysvětliti živým vypravováním matčiným, které v bohaté obraznosti chlapcově vykouzlilo nezřídka obrazy, skutečnost nahražující.

Mládí Nerudovo bylo smutné a spisovatelské dráze, v níž mohutnou činnost vyvinul, málo přiměřené. Toliko velký, vrozený talent mohl v těch poměrech vyniknouti, duch slabší by byl zakrsal. Ovšem duch Nerudův byl by i nepříznivějším ovzduším pronikl, nadán jsa vzácnou silou, která i největší překážky lehce překonávala a lámala.

Rodný původ jeho byl nepatrný a nízký.

Otec Antonín Neruda, dělostřelec 14. comp. I. dělostřeleckého pluku, vyznamenán dělovým a služebním křížem, pocházel ze Zásmuk, jsa synem obuvnického mistra Václava Nerudy. Když si matku Nerudovu Barboru, rozenou Leitnerovou, dceru Petra Leitnera, zednického mistra a Františky Leitnerové, rodem Valešové ze Slabec bral, byl vdovcem v stáří 47 let.

Z dětí jeho z prvního manželství žije toliko Marie, vdova po Josefu Boháčkovi v dalekém Wilberu, menším to městě v Nebrasce v Spoj. Státech Severoamerických, u vysokém stáří 73 let v úplné téměř odloučenosti. Dvě dcery její Karolina, provdaná Hronková, a Marie, provdaná Nováková, dlí v Chicagu.

Též matka Nerudova byla dle snubního listu vdovou, však bezdětnou, v stáří 36 let. Sňatek odbyl se v Praze dne 18. října r. 1831. Kostel, v němž manželé duchovním správcem plukovním, veř. biskupským notářem Františkem Rejškem byli oddáni, není znám. Svědky při oddavkách byli Šimon Mayer, šikovatel a Michal Geberth, dělostřelec, oba od I. dělostřeleckého pluku, který tehdy v Újezdských kasárnách čís. 413-III. byl ubytován.

Záhy po sňatku převzali rodiče Nerudovi kantinu v těchto kasárnách. Žili tu sami po dvě léta, neb dítky Antonína Nerudy z prvního manželství byly již odrostlé a zaopatřené. Teprve v třetím roce dne 9. července 1834 na noc před sedmi bratry narodil se jim syn, kterému při křtu po kmotrovi dáno jméno Jan Nepomucký. Jak z legalisovaného opisu křestního listu zřejmo, křtil novorozence opět Frant. Rejšek, plukovní duchovní. Kmotry děcku byli Jan Laufer, podomek v král. hradě, a žena jeho Františka.

Když byl Jeníček už odkojen, zabloudila jednou do kasáren na Újezdě stará, chromá cikánka, poptávajíc se po cikánu vojáku, jehož jméno tu nikdo neznal. Dělostřelci, na které se obracela, majíce za to, že se bába jen na oko ptá a na krádež smýšlí, odbývali ji krátce a hnali ven, když se Nerudova matka, nesouc chlapce na ruce, k tomu nahodila. Přispěním jejím dověděla se cikánka, v kterých kasárnách hledaný cikán leží. Z vděčnosti nabízela se, že chlapci pohádá. Nevidouc odporu chopila se žlutou, ovadlou rukou buclaté levičky dítěte a dlouho ji pozorovavši vrtěla hlavou, tázajíc se, kdy se narodil. „Tu noc před sedmi bratry," řekla matka Nerudova. Cikánka, obdivujíc se hezkému dítěti, pak ještě ručku pozorujíc, hádala, že velkého stáří nedosáhne. „Bude míti rozumu za sedm, za sedm síly," pravila, „ale za sedm mu bude scházeti peněz, tak bude štědrým." Matka Nerudova vyslechla proroctví s vážností ženy pověrčivé a obdarovavši cikánku v mysli je dobře uchovala. Měla je dlouho za své tajemství, však později svěřila se s ním synovi a také jiným, takže z úst jejich věruhodných dosti je pověřeno.

V jedenáctém měsíci dne 6. června r. 1835. byl Neruda lékařem Pietschem očkován a měl sedm zralých neštovic. Vysvědčení o tom, jinak málo závažné, důležito jest co doklad, že manželé Nerudovi té doby ještě v Újezdských kasárnách dleli, ano očkování tam se provedlo. Nezůstali tam ovšem dlouho. Soudíce dle původního křestního listu, jejž si pro synáčka dne 21. září t. r. nepochybně před svým odchodem z kasáren vystaviti dali, máme za to, že se po sv. Havlu, tehdejším terminu ku stěhování, někdy v druhé polovici října r. 1835. k „bílému slonu" čís. 179-III. v Thunovské ulici odstěhovali, kdež pak v druhém patře menší světnici s kuchyní delší čas obývali. Domněnku naši podporuje hlavně jistota, doložená pamětníky dosud žijícími, že matka Nerudova na podzim zmíněného roku Joachimu Barrandovi posluhovala a vařila, učíc se mnohému z kuchařské knihy a dle rady sousedních žen, na př. zesnulé paní Uyssové, tchyně Chocholouškovy, bydlící v klášteře anglických panen proti Barrandovi, což by sotva možno bývalo, kdyby živnost kantinskou ještě s mužem byla vedla, nehledě k tomu, že ten v 51 letech asi co invalid s kasárnami se rozloučiti musel. Také s osudy Barrandovými věc souhlasí, neb známo jest, že přibyv do Prahy z buštěhradského zámku s hrabětem z Ponthieu, jak se červencovou revolucí r. 1830. svržený král francouzský Karel X. nazýval, ku konci r. 1832. co vychovatel vévody z Bordeaux, posledního potomka domu bourbonského, legitimisty francouzskými Jindřichem V. zvaného, pod přijatým jménem hraběte Chamborda žijícího, v r. 1835. vychovatelství byl pozbaven a že dále v Praze žil, pěstuje v Čechách hlavně studie útvaru silurského, čímž jméno své v geologii nesmrtelným učinil. Zdá se, že kmotr Nerudův, Jan Laufer, Barrandovi matku Nerudovu k obsluze odporučil a že tomu to bylo vítáno, ana několik francouzských slov a frásí znala, které odposlechla, Laufrovým při prádle francouzského panstva, které na hradčanském zámku vedle vladislavského sálu bylo ubytováno, a také zhusta v obsluze napomahajíc.

Joachim Barrande bydlel r. 1835. v druhém patře čís. 3. v Josefské ulici, kdež téměř deset let pobyl, přesídliv se někdy okolo r. 1845. do

třetího patra tehdy nového domu „U řetězového mostu" čís. 419-III. v Chotkově ulici, v kterémžto domě mu matka Nerudova dlouho ještě posluhovala, vodíc nezřídka svého kadeřavého, černovlasého študentíka s sebou, jenž již tehdy různé verše pletl, na co si matka stěžovala, domnívajíc se v prostoduchosti své, že tím učení zanedbává. Kdy se pro stáří a jiné okolnosti, z nichž Nerudovo přání mohlo býti nejzávažnějším, posluhy vzdala, není povědomo, ač nepochybně stalo se tak po r. 1860. Jisto však jest, že i potom, když Barrande z Prahy se vzdálil, byt jeho opatřovala a o čistotu a pořádek v něm péči měla. Této vzácné důvěry a starosti nevzdala se, tušíme, až krátce před smrtí. První čas nebyla asi posluha, spojená s obstaráním kuchyně u mladého učence, který u dvora zapuzeného francouzského krále skvěle žil, věcí snadnou, zvláště pomýšlíme-li na obtíže jazykové, které později přestaly, an Barrande poněkud českému jazyku se přiučil, a není divu, že matce Nerudově mnoho času nezbývalo, aby vždy také obstarala muže a dítě. Za těch poměrů stalo se té doby jednou v světnici „u bílého slona", co Neruda živě v paměti podržel a ve „Večerních šplechtech" svých „Malostranských povídek" Jäklovi do úst klade, že když otec odešel a matka za posluhou jíti musela, jemu živou husu, již na krmení měla, do dveří pustila, aby se mu nezasesklo a že on maličký objímaje husu křečovitě plakal, ana tato kejhala. Později se tomu smál, ale situace směšná vrhá truchlivý stín na mládí jeho, neb nebyl tehdy ještě ani dvě léta stár.

Jak zbožně matkou byl vychován, máme svědectví z úst švekruše Chocholouškovy, sl. Ter. Uyssové, která jednou co osmileté děvčátko matkou Nerudovou byla požádána, aby večer Jeníčka, tehdy as čtyřletého, ohlídala a dala spáti. Malý Neruda modlil prý se v košilce na kolenou kleče s takovou vroucností, ruce maje sepjaté, a tak dlouho, že jej děvče několikrát přerušilo, aby si již ulehl, což však neučinil, až, možno že z dětské výchlubnosti, všecky modlitbičky, které znal, se domodlil. Pak ulehl a spal hned, takže matka přišedši jej v tvrdém už spánku zastala. O matce Nerudově jest vůbec známo, že pobožnou ženou byla. Začasté zdávaly se jí sny o svatých a světicích a tu prý hledávala v Praze obrázek snu odpovídající, až jej nalezla, který pak na stěnu nad svou postelí si zavěsila. Časem byla obrázků těch řada četná, takže Nerudova matka je jinam též rozvěsila, a bývaly návštěvníkům nápadny, ač málo který jich význam znal. Že ráda nábožné písně zpívala, zmiňuje se Neruda v svých básních „Matičce", zpomínaje písní marianských, jí snad nejmilejších. Také růžence zpomíná, který se s ní v mládí asi též modliti musíval. Jisto jest, že jako všecky pobožné ženy chudší třídy též svou slabost měla a do loterie ráda sázela, aby zkusila, dal-li by se život trudný náhodou zlepšiti, jakož že snář „kumbrlík", uvedený v Nerudově povídce malostranské „Týden v tichém domě", byl jí při tom vodítkem. Zda-li kdy jako Bavorová, v které Neruda jaksi svou matku vyličuje, štěstí měla, není povědomo.

Pamětníci líčí matku jeho co ženu postavy prostřední, dosti statnou, černých vlasů a očí, tváří růměnných, velice přičinlivou, mysli prosté a povahy milé. Otec Nerudův byl postavou větší, šedých očí, zjevem drsný, málomluvný, povahy pevné, přímé, muž, který illusí neznal.

Jak dlouho rodina „u bílého slona“ setrvala, dnes již na určito říci nelze. Jisto jest tolik, že r. 1839. nový byt na Svatojanském vršku v čís. 312-III., zvaném „osel v kolíbce“, nepochybně dle setřeného na domě obrazu freskového, představujícího někdy narození Páně, z něhož časem osel a kolébka zbyly, v přízemí měla, kde nepochybně rodiče Nerudovi hokynářskou živnost vedli, což Nerudovy vzpomínky v arabesce „Byl darebákem“, kde v Horáčkovi částečně sebe líčí, a zmíněné již povídce „Týden v tichém domě“ potvrzují.

Asi o rok později, tedy r. 1840., byl Neruda poprvé na venkově a sice v Zásmukách s otcem, zdá se že za příčinou nějakých listin, kterých tento, žádaje o trafiku, z domovské obce měl zapotřebí, při které příležitosti byl též na něčí svatbě a když rozveselené ženy od čepení vcházeti a píseň:

Můj zlatej Honzíčku
vem ty si mě,
bude ze mne dobrá
hospodyně — — —

zpívati slyšel, rozplakal se, mysle, že se týká jeho, o čemž se ve feuilletonu „O svatbách“ r. 1886. (Sebrané Spisy. Díl I. Str. 162—163) zmiňuje. Snad již téhož roku, najisto však r. 1841. obdržel otec Nerudův povolení k trafice a zařídil si ji, byt a hokynářství na Svatojanském vršku opustiv, v přízemí čís. 225-III. „u tří černých orlů“ v Ostruhové ulici, kamž se s rodinou přestěhoval. Byla zde vedle krámku slušná světnička, jež domácnosti prosté zcela postačila.

Po sv. Václavu r. 1841. vedla matka Nerudova svého jedináčka k zápisu do školy metropolitní u sv. Víta. Tam pobyl Neruda až do prázdnin, t. j. do konce července r. 1842., maje za učitele Aloisa Karla Fenzla, který byl jeho první učitel. Že do metropolitní školy chodil, dokladem jest pevným pro udání naše, že rodiče r. 1841. již trafiku „u tří orlů“ měli, an dům tento přifařen jest k sv. Vítu, kdežto dům čís. 312-III. patří farou k sv. Mikuláši. Po školních prázdninách r. 1842. dán Neruda na hlavní školu malostranskou, kdež až do r. 1845. pobyl, třetí třídu opakuje. Ředitelem školy této, ovšem německé, byl tehdy G. Zindl a katechetou při ní Fr. S. Czeschjk, což zachovaná vysvědčení Nerudova nad pochybnost potvrzují. Někdy té doby, zdá se, že se rodiče Nerudovi od „tří orlů“ naproti do domu čís. 223-III. „u dvou sluncí“, přifařeného k sv. Mikuláši, s trafikou přesídlili, kdež rovněž malý krámek a vedlejší světničku v přízemí měli.

Roku 1845. vstoupil J. Neruda do gymnasia na Malé Straně, tehdy jako posud německého, jehož prefektem byl Jan Janda. Ústav byl, tušíme, jako dnes v ulici Karmelitánské vedle kostela P. Marie Vítězné, směrem k Újezdu. Za ordináře měl professora Fr. Mühlwenzla. Od školného byl co chudých rodičů syn, dobře posud prospívaje, osvobozen. V třídě, tenkrát silně navštívené, hodni zpomínky spolužáci Nerudovi Gustav Pfleger, co student již vynikající, Emanuel Chocholoušek, bratr Prokopa Chocholouška, romanopisce českého a Antonín Tollmann, intimní Nerudův přítel, rozený v německé obci Herrndorfu v kraji Mladobole-

slavském, Čech upřímný. Všem při klassifikaci roční r. 1846. štěstí lépe přálo, než Nerudovi, který vedle eminence z počtů a zeměpisu a ad-eminence z náboženství překvapen byl dvojkou z latiny.

Obraz slavnostního tehdy ukončení školního roku a čtení známek studentů, jakož hlavně dojem, jaký na něho dvojka z latiny měla, a následky doma, líčí Neruda živě ve „Feuilletonu zpomínek“ (Rod. Kronika. Sv. I. str. 21.), jak následuje: „Jsme v prostranné, dlouhé, avšak nízké gymnasijní kapli. Hustá řada jasných oken osvětluje steré hlavy

Nerudova matka.

žákovské, vyčnívající z dlouhých dvou řad žlutých lavic, rozsazené podle tříd od malého, hloupě se na svět dívajícího parvisty s bílým krejzlíkem a krátkými spodky, až do pyšného „rhetora“ v ošumělém fraku. Poblíž jednoduchého oltáře sedí veškeří professoři gymnasia, vážné, obstarožné postavy, při nichž mně nebylo nic jiného komické, než že jsem je co „parvista“ dlouho a dlouho od sebe rozeznati nedovedl. Zdálo se mně, že ke gymnasijnímu professoru není zapotřebí než tlustého, obstarožného pána s červeným obličejem, ostatní zvláštnosti byly mně věcí vedlejší. Je právě slavnost veřejného předčítání známek. Začala již. S potaženého

červeným suknem stolce má první premiant z „Poesie“ nějakou německou řeč; nerozumím jí, musí být ale velmi pohnutlivá, neboť pro samé pohnutí nemůže poeta náhle dál. Bubny víří a náš professor vystoupí, aby četl známky parvistů. Jmenuje prvního premianta, hošík svátečně oděný vstane a jde ke stolu, u kterého pan prefekt sedí. Bubny zase zavíří, pan prefekt klepe hošíkovi na tvář a podává mu pěkně vázanou knihu, professor se usmívá, odkašle a jmenuje premianta druhého. Závidím těm hochům. Nyní se čtou ostatní jména v pořádku abecedním. Rozechvění se mne zmocňuje — přechází v strach. Osudný okamžik je blíž a blíž — jakoby elektrická rána projede mne v tom hlasné: Joannes Neruda, exemptus a didactro! Dva eminence již mám — — e lingua latina — secundam! Jako hromem omráčen sklesl jsem na lavici, ostatní své eminence jsem neslyšel. Dvojka! — — Myslel jsem, že jsem k smrti odsouzen pro strašné vraždy, měl jsem se za hříšníka nesmírného. Neslyšel jsem ani víření bubnů, neviděl ničeho více. Když bylo po všem, vystrkali mne pitomého ven a do školy, kde nám vysvědčení rozdali. Nevím, zdaž mne někdo ze spolužáků oslovil, když jsme vycházeli ze školní budovy, nevím také, jak dlouho jsem se po ulicích plížil. Když jsem přišel domů, dokázal mně otec důtklivě, že není zapotřebí, aby člověk uměl německy, když se má pomocí němčiny učiť latině. Půl prázdnin jsem prostonal“ — —.

Jaksi doplňkem k věrnému líčení Nerudovu můžeme dodati, že prvním premiantem, jehož jméno neuvedl, byl Rudolf Wolf a druhým Em. Ramisch. Třetím nezmíněným premiantem byl Kilian Vohla. Ze dvou, qui his proxime accesserunt, jmenován Gustav Pfleger co druhý, prvním accessistou byl Fr. Nádherný. Nehoda s dvojkou, jakkoli trapná pro nadaného žáka, jakým Neruda byl, neměla tenkrát vážnějších následků, jako nyní, neb s jednou dvojkou mohl žák postoupiti do vyšší třídy. Také Neruda přijat po prázdninách do druhé třídy grammatické, jak tehdy nynější „secunda“ sloula a obdržel v druhém semestru r. 1847. z latiny známku „dobrou“, zachovav si v předmětech ostatních beze změny známky, které v první třídě měl. Tenkrát byl asi přísný otec s vysvědčením spokojen a nekladl námitek, když o prázdninách matka malému študentíku šaty do uzlíčku svázala a jej se známou hokynářkou do Slabec poslala, aby rodné místo její a žijící tam přátelstvo seznal, kterážto pouť nebyla ovšem dlouhá, an Neruda druhého dne opět do Prahy se vrátil. Ostatní část prázdnin trávil nepochybně doma dosti vesele, neb býval co hoch nemálo bujným a, aby si chvíli s kamarady ukrátil, ve hře i čtveráctví vymýšlivým.

Počátkem října r. 1847. nastoupil do třetí třídy grammatické, nynější tercie, a navštěvoval s mnohými spolužáky svými poslední dobou v zimě t. r. a r. 1848. na radu professora Mühlwenzla přednášky v jazyku českém J. P. Koubka v Klementině, na které s radostí vždy zpomínal, honosiv se, že jej Koubek „malým pánem“ nazýval. „Zde jsme seděli zbožně jako v kostele, rozechvění a blažení, starý Koubek se na nás s katedry usmíval,“ praví o tom ve zmíněném „Feuilletonu vzpomínek“, dokládaje, že to byly hladové poledne, ani hoši teprv potom obědvali. „A v letě učili jsme se společně u jednoho spolužáka, bydlícího až pod samou střechou; učili jsme se u něho na schodech, on seděl nejvýš a

předčítal, my ostatní po stupních, naslouchajíce a čmárajíce tužkou po papíru, na koleně rozloženém," uvádí Neruda v témž feuilletonu dále, podotýkaje, že mladistvý učitel stal se pak knězem.

Že idyla krásné této snahy mladistvých žákovských hlav bouří svatodušní 12. až 18. června přerušena byla, netřeba dokládati. Neruda na dobu tu a vůbec na r. 1848. zpomínal vždy s rozechvěním a nadšením. Víno mladé svobody po letech absolutismu a roboty působilo omamivě i na nevyspělou mysl jeho. Duch jarý bratrství a rovnosti, tehdy všade zřejmý, dotýkal se ho zejména živě co hocha chudého, který, po otci hrdý, pro šat záplatovaný a hrubou čepici s tlustým štítem na hradčanské a hlavní škole malostranské bohatším spolužákům býval terčem posměchu. Ty dojmy podržel v svěžesti, o bouři samé málo mohl povídati, ana Malá Strana jen kratičký čas všeobecnému zmatku podlehla. Ovšem stavbu barrikad v ostrovní a jiných ulicích viděl asi, ztěží však boj u zbrojnice, jsa nepochybně od rodičů doma držán. Později, když Malou Stranu po odklizení barrikad obsadilo vojsko, mohl jen slyšeti, co se na druhém břehu Vltavy děje, s nímž spojení nebylo, ani študenti u staroméstské mostní věže nikoho téměř nepropouštěli. Veleľ zde na hnědáku mladičký, však dosti ostražitý Josef Frič, odpočívající nyní po strastiplném životu na Vyšehradě vedle Nerudy. Spojení volné docíleno až po bouři, končící všeobecným složením zbraní a stavem obležení. Tu teprv mohl Neruda dle stop po boji míti dojmy, jak vážně zde a onde zápaseno a dle zpráv očitých svědků. Leč takový interess živý o boj tehdy u něho předpokládati nelze a proto zpomínky jeho na pohnutý rok ten jsou skrovné.

Po prázdninách r. 1848. nastoupil do čtvrté třídy gymnasia malostranského, čili jak se tehdy říkalo do syntaxe, a navštěvoval asi opět přednášky J. P. Koubka. Kromě toho počal se také již učiti hudbě a sice houslím a klavíru. Zpěv, maje slušný hlas, později baryton, pěstoval nepochybně již dříve, jako později, však na krátko, violoncello. Když v pololetí r. 1849. vysvědčení dostal, byl nemálo potěšen, že jest české, byla totiž té doby vydávána vysvědčení žákům dle národnosti, což se i v druhém běhu opakovalo. Mladistvé své spiknutí s Jos. Rumpálovic, Fr. Mastným a Ant. Hochmannem, členy spolku „pistolového", o prázdninách t. r. líčí posměšně v „Malostranských povídkách" v črtě živé, nadepsané: „Jak to přišlo, že dne 20. srpna r. 1849. o půl jedné s poledne Rakousko nebylo rozbořeno." Ačkoli některé podrobnosti líčení vůči zajímavosti jsou data novějšího, což hlavně k osobě Pohorákově se vztahuje, zdá se, že celkový děj črty, jakož i pointa její není daleko od pravdy. Bylať to v povídce snaha Nerudova, vzíti vždy skutečné udaje, básnického zpracování hodné a obestříti je poesií, případně je od jinud vhodně doplniti. To byl jeho realismus.

V říjnu r. t. nastoupil do páté třídy, čili poesie, obdržev v prvním běhu r. 1850. vysvědčení opět německé. Koncem druhého běhu loučil se s malostranským gymnasiem, kdež kromě Mühlwenzla professory jeho byli: V. J. Böhm, Ondřej Král, Fr. Čupr, Adolf Weidlich, Ant. Schlenkricht, Zeithammer, A. Ullrich a W. Haszmann.

O prázdninách t. r. zdá se, že Neruda poprvé dle tehdejšího, studentského zvyku, odhodlal se k menší cestě po Čechách, což i v po-

zdějších letech svých gymnasialních studií o feriích buď sám, buď se soudruhy číníval, aby poznal neznámé mu končiny své vlasti. Zpomíná na potulky tyto živě ve feuilletonu z r. 1888. „Vzpomínky vandrovní", kdež praví: „Králem jsem byl na takovém ferialním vandru — králem! A mým královstvím byl celý, širý svět i s vůkolím. — — Kde se člověku líbilo, tam se pozdržel, natáh' a díval. Obraz, ať kraje, ať lidí měl času dost ponořit se až na dno duše; člověk mohl kraj i lid si zamilovat." — — Nezapomíná též na svízele pěší chůze, podotýkaje: „To my vypadali . . ., když jsme se vracívali z letního cestování! Samý hadr — radosť se podívat! Kabát jako fangle, košile pouhý obojek, boty hotový cedník. A tělo jako lucerna. „No ty zase vypadáš — pro pána boha!" bědovala pokaždé matka. — „I vždyť on se u maminky zase spraví!" podotknul některý soused. A my nemohli vypravováním ani stačit a huba nám jela jako řehtačka. Co my všecko viděli! — Celý kouřimský kraj — celý! nebo zas celý berounský, nebo prácheňský! Na rtech nám hrály samé národní písně, před očima nám tančily samé buclaté Ančičky a Barušky a kapesní denník byl plný okreslených hradů a zřícenin . . ." (Sebr. Spisy. Díl III. Str. 55—58). Jedno místo v témž feuilletonu, kde praví, že si na cestu přibral kollegu Němce, s nímž až do Řičan šel klidně, s kterým se ale v černokosteleckých lesích popral, takže až do Zásmuk šli od sebe na sto kroků, nasvědčovalo by tomu, že již o rok dříve potulky své započal, poněvadž však uvádí jaksi Zásmuky za cíl cesty, považujeme ji co cestu k přátelům, po které se po prázdninách s kollegou zase, jak dí, až ve škole sešel. Kdyby byl šel s ním r. 1850., byl by se s ním po prázdninách nesešel. Podniknuta ta cesta jistě před rokem tím. Poněvadž však pochybujeme, že by rodiče byli Nerudu po svatodušních dnech r. 1848. samotného do Zásmuk pustili, lze míti za to, že konal tu cestu r. 1849. Tu však víme, že okolo 20. srpna doma byl, z čehož jaksi souditi se může, že cesta před 20. spíše návštěvou, než ferialní potulkou byla, čemuž i věk Nerudův nasvědčuje. Že by byl až v září r. 1849. potulku s kollegou Němcem podnikl, jest pravdě nepodobno.

V říjnu r. 1850. vstoupil Neruda na pražské akademické gymnasium v Klementině, tenkrát jediné české, jehož zatímním ředitelem byl tehdy slavný drammatik český V. Kl. Klicpera. Zde vládl mezi žactvem duch arci jiný, než na německém gymnasiu malostranském, jaksi volnější a ryze vlastenecký, nejsa tlumen, spíše podporován professory, upřímnými Čechy.

Záhy utvořily se zde kroužky snaživých mladíků, kteří potlačenému ruchu volnosti hleděli dáti výrazu svobodnějším literarním proudem. Není pochyby, že vlastenecká tehdejší poesie kromě eruptivního talentu Máchova málo poskytovala, co by mladá srdce povznášelo. Vliv pěvce „Slávy dcery" i Čelakovského byl podřízenější. Mladý studentský dorost básnický, okouzlen jarým duchem, vanoucím západní Evropou r. 1848., tíhl k rozbytí pout, tvoření poetické jakkoli obmezujících, tedy k rozšíření názoru básnického, posud úzkostlivě na domácí půdu a vzory vázaného. Třeba posud s veršem zápasili, šťastni byli, že v nich cosi nebývalého vře a že k novotě směřují, od níž si osvěžení českého Par-

nassu slibovali. Časoměrný verš byl vůbec odstraněn. Mladíci nadaní okoušeli se v přízvučném, jedině duchu jazyka českého odpovídajícím veršování ve všech možných metrech a jaksi navzdor přirozenému verši trochaickému oblíbili si jambus, dosti nesnadný, což ovšem četba a vliv Heineův poněkud zavinily. V duchu jeho hleděno v lyrice také vždy kromě určité nálady na malbu odpovídající citu a myšlénku uzavírající čili pointu. Tím ovšem proti vlastenecké lyrice valný pokrok učiněn. I ohledně prosy jevily se v kroužkách těchto myšlenky převratné. Ačkoli většina tehdy oblíbeného Waltera Scotta četla a zbožňovala, zdálo se přece mnohým, že třeba více přiblížiti se k životu skutečnému a líčiti povahy odezřené.

Jakkoli se věc obmezovala posud na pokusy mladistvé, nedokonalé, nelze upříti, že zde bouřil a na povrch se tlačil směr nový. Hlavou takového kroužku, v němž Ant. Tollmann vroucími básněmi vynikal, byl v staroměstské sextě Jan Neruda. Zdá se, že vůbec z jeho hlavy nejjasněji tyto myšlénky vyproudily a ohlasu našly, any ostatním ze srdce mluvily. O rok později, r. 1851., kdy Neruda do septimy vstoupil, byl Vítězoslavu Hálkovi, t. r. pátou třídu staroměstského gymnasia navštěvujícímu, jenž během r. 1852. též kolem sebe kroužek mladých talentů shromáždil, znám vedle G. Pflegera co vůdce literarního sdružení své třídy. Sextu vedl tehdy Košín z Radostova a oktavu V. Č. Bendl (Stránický), Jos. Kolář a Bohumil Janda (Cidlinský). Každá třída měla své belletristické týdenníky, o čemž ovšem Klicpera a professoři věděli, žactvu v tom nepřekážejíce. Zda-li se tehdy již Neruda s Hálkem blíže seznámil, dokladů nemáme, ač možnost styku vůči stejné literarní snaze byla na snadě.

Pokud k četbě Nerudově té doby vážněji přihlédati smíme, jisto jest, že kromě toho, co česká literatura poskytovala vynikajícího, hojně četl básnické a jiné spisy německé, z nichž na něho nejvíce působil Heine, dílem i Börne, částečně též Gutzkow, Alfred Meissner, Mor. Hartmann a j. Také německé překlady cizích, vynikajících básníků a prosaiků četl as mnohé, jako na př. Byrona, již zmíněného W. Scotta, Shakespeara, Dantea, Cervantesa a m. j. Nejspíše k podnětu Barrandovu učil se pilně též jazyku francouzskému, kterým později dobře vládl, a četl též snáze porozumitelná díla z literatury této.

Také tanci počal se nepochybně učiti r. 1851. u Linka v Michalské ulici čís. 432. asi zároveň s přítelem svým Tollmanem. Buď již té doby, neb v pozdějších letech, an Neruda, milovník tance ve svém mládí náruživý, drahný čas mistra Linka navštěvoval, chodili s ním do tanečních hodin také Jaroš (Waldau), Panýrek, V. Vávra, Barák, V. Hálek, A. Hejduk, J. R. Vilímek, Strakatý, Fr. Šimáček, Lešetický, J. Jahn a j. v. Co tanečník vynikal Neruda nade všecky.

Po odbyté septimě r. 1852. podnikl asi Neruda větší ferialni potulku o prázdninách a nastoupil počátkem října t. r. do třídy osmé. Když taneční hodiny u Linka nastaly, nescházel zde ovšem a také se tu poprvé zamiloval. Bylo to tušíme v sobotu 6. listopadu t. r., když v pokročilé již hodině objevila se, provázena svou matkou, nová mladistvá žačka sl. Anna Holinova. Měla se tančiti právě čtverylka. Neruda a jiní

taneční vyšli do předsíně, vítajíce příchozí, mezitím co se odstrojiti chystaly. Než se odstrojily, odešel Neruda do taneční síně a když piano k tanci zaznělo, vybídl dívku nějaký mladík k tanci. Náhoda tomu chtěla, že při nedostatku dam ten večer tančil proti slečně Holinové s nějakým mladíkem protějšek Neruda co dáma. Mezi tancem v lehčím obleku a při osvětlení jasnějším vynikla slíčnost bledovlásky živých, modrých očí a růžových lící a Neruda sledoval pružné pohyby nevelké, však spanile urostlé dívky vždy s větší zálibou. Sotva piano doznělo, přistoupil k ní a jaksi na omluvu nezdvořilosti, že ji uvítati přišel, ale k tanci nevyzval, pravil: „Kdybych byl tušil, že slečna čtverylku zná, nebyl bych se dal předejíti nikým!“ A hned zadal se s ní na některé tance.

Později byli oba nejlépe tančícím párem, neb i slečna Holinova byla vtipnou a učenlivou žačkou. Již ta okolnost k důvěrnosti vybízející, jakož i to, že oba malostranští byli, což k doprovázení příležitost dávalo, muselo oba jaksi sobě sblížiti. U Nerudy, jenž k líbezné a rozumné dívce záhy vřeleji přilnul, stupňoval se zájem pro ni r. 1853. vždy mocněji, tak že vyzvěděv, kdy v neděli ke Křižovníkům do kostela chodívala, zřídka tam scházel, aby ji mohl domů doprovoditi. Vroucnější slova, hozená při tanci, neb při chůzi od Linka pod hvězdami, neb v záři sluneční cestou z kostela slečně uklouznuvší, jemný stisk ruky, aneb pohled významný, byly předmětem zlatých snů mladého Nerudy, jenž snad zajímavým v hovoru, však hezkým nebyl.

Výbojná povaha Nerudova nespokojila se ovšem s těmito občasnými styky. Toužil po tom, aby k dívce, již miloval, mohl se hlásiti veřejně, bez ostychu. Doufal tehdy brzy samostatným, od rodičů nezávislým býti buď co právník, neb professor. Posud však, chtěje přístupu si zjednati do domu rodičů své dívky, neměl jistoty, zda-li jej miluje, ač to dle chování se jejího předpokládal. Učinil tedy promyšlený pokus kombinovaný, aby k rodičům své Anny se uvedl a o citu jejím k sobě ujistil. Donesl̓ totiž slečně Holinové své vyznání lásky v slušně vázaném exempláři básní Boleslava Jablonského s červeným, zlaceným hřbetem v kůži a deskami, potaženými papírem modře a bíle pruhovaným, poznamenav nepříliš znatelně tužkou v části „Písní milosti“ některá slova, jež v souvislosti čtěna jí city jeho zřejmě jevila, čímž se jaksi do rodiny uvedl. Milí a pohostinní rodiče slečnini pozdrželi jej při té návštěvě a seznavše v něm příjemného a vzdělaného mladíka, pozvali jej, aby k nim opět přišel, kteréžto laskavosti Neruda ovšem s radostí užil, navštěvuje od té doby často rodinu Holinových, bydlící v čísle 18. Lužické ulice v druhém patře, kdež posud osiřelí dva členové její, syn Jindřich, vrchní úředník spořitelny české, a slečna Anna, o jejímž mládí právě se zmiňujeme, žijí.

Půjčené básně Jablonského dostal Neruda zpět a nalezna v nich týmž asi způsobem, kterého sám užil, šťastnou odpověď, již s rozechvěním čekal, vrátil záře radostí, opět Anně knihu co první dárek lásky. Na zajímavou tuto episodu svého mládí vzpomíná po letech živě ve feuilletonu 1. března r. 1880. v „Národních Listech“ po smrti Boleslava Jablonského, pravě mezi jiným: „Kolik tisíc tisícůkrát pomohly as Jablonského „Písně milosti“ mladistvému ostychu přes první obtížné vyznání lásky! Kolikrát as ten svazek veršů šel z rukou mužových do rukou dívčích a u jisté

písně, pod jistým veršem bylo nepříliš nápadné znamínko tužkou — jaká pak zvědavost při setkání nejbližším, jaká nedočkavost při ná ratu jen půjčené knihy! — —“ Že Neruda svůj případ násilně generalisuje, nic na věci nemění.

Přístup mladého Nerudy do rodiny Holinových byl pro něho nemalým ziskem, an literárně se teprv rozvíjel, neb v útulné domácnosti Frant. Holiny, komorníka u generala křižovnického tehdy Jakuba Beera, scházeli se časem staří vlastenci a spisovatelé, jako Václav Hanka, Jaromír Erben, Krolmus, Špatný, Petera a j. Zábava tu bývala vždy vybraná, nevšední. Otec Annin byl pozoruhodný muž. Původně po otci myslivec, ocitnuv se v Praze v dvacátém roce věku svého co komorník, počal učiti se kalligrafii u Frant. Tusta a zdokonalil se hlavně vlastní pílí v tom umění v té míře, že, ač je jaksi jen pro zábavu, arci ze zálibou, pěstoval, stále zanešen byl pracemi. Mnoho kalligrafoval pro kostely, poskrovnu pro soukromé osoby, více pro knihovny, doplňuje v starých knihách chybující listy téměř k nerozeznání krásně a přesně dle úplných exemplářů. P. Šafařík a hlavně V. Hanka zaměstnávali jej nezřídka, chtějíce jeden pro cís. veřejnou a universitní knihovnu, druhý pro knihovnu musejní doplniti staré vzácné tisky místy neúplné neb s listy hrubě poškozenými. Též i umělé listy titulní s ornamenty a kresbami dovedl k nerozeznání od dřevorytu napodobiti. Sám neunavný a nepochybně poslední z umělých písařů českých, jsa hudebně dobře vzdělán, zajímal se hlavně o písně české, duchovní a světské, sestavuje dle starých kancionalů a sbírek národních písní, jakož i dle paměti své a přátel pracně s notami „Zpěvník český o šesti stech písních vybraných“, při jehož dokončení r. 1877. skonal. Index k manuskriptu, který záhodno, aby vytištěn byl facsimilně a co skvost lidové práce, an celý kalligraficky mistrně psán, též v Museu král. českého byl uschován, opatřen Annou Holinovou. Že k práci své Fr. Holina po starých, českých kancionálech se pídil, je, byť i poškozené kupoval a dle úplných exemplářů doplňoval, ba že takový kancionál, nemoha ho dosíci, sobě fascimilně opsal, toho dokladem jsou zejména dva vzácné kancionály, totiž: „Žalmové sv. Davida. Vytištění u Jiříka J. Dačického. Léta 1596.“ a „Skuhrovského ze Skuhrova Kancional. V Praze. U Šípaře. R. 1642.,“ jakož opis facsimilní „Písní Evangelitských z r. 1618.“, které mimo jiné známější kancionály po něm zůstaly.

(Pokračování.)

Dcera professorova.

Všední příběh ze života. Napsal Stanislav Jarkovský.

I.

Bylo jich dvanáct, a on mezi nimi jako Kristus. Byl nesmírně dobrý a pln lásky k nim, kteří byli v tuto dobu bezmála jeho celým světem. Už osm let byl s nimi a osm let jim otevíral brány klassicismu, — však teď vlastně už je zavíral, neboť byl jasný den červnový, a právě včera přišlo oznámení, že maturita bude se odbývati již 5. července. Byla to proto dnes hodina zvláště slavnostní, když jim to oznamoval a Horácova óda, nade kterou se zanítil on, ale oni ne, to odnesla. Jeho hlas chvěl se rozčilením a úzkostí pro ně, také steskem jakýmsi, že s nimi už se rozloučí . . .

Už osm let byl s nimi! — Ještě v primě bylo jich skoro čtyřicet a jako dnes se pamatoval zvlášť na tyhle, jak byli malí, s jakou bázní v duši i v tváři přicházeli do velké školní síně a jak všichni při první modlitbě upírali zbožně a plni důvěry dětské svoje oči na obraz Ukřižovaného, který visel nad tabulí. Trochu toho dětství v očích některým zůstalo, zvlášť tomuhle, Janovi . . . Pak si na Ukřižovaného znenáhla zvykli — a teď sotva věděli, že pořád ještě rozepíná náruč zkrvavenou, jako by každým okamžikem byl hotov přivinouti k sobě ty, kteří víc a více naň zapomínali. Vzpomínali jen, když bylo nejhůř a sem tam některý, když už už měl býti vyvolán z mathematiky, v rychlosti se pomodlil Otčenáš. Při modlitbě, kterou před vyučováním modlili se zvolna a táhle, aby aspoň kousek hodiny vyučovací uštípli, po vyučování však nápadně rychle, a to jenom asi tři neb čtyři, — ostatní měli mysl už bůh ví kde na ulici, — nikdo si svatého obrazu ani nevšímal . . . Potom, ve vyšších třídách, ztráceli se druh po druhu, opadávali jako červivé švestky před časem, a nejvíce v kvartě, odkudž mnozí dali přednost praktickému žití před strouchnivělou učeností starou, kterou do nich nutili . . . Pak zas mathematika a dějepis jich několik střásly, v sextě tři odešli k bernímu úřadu a vloni ještě ztratili se dva: jeden proto, že s fysikou byl na štíru, a druhý také nemohl dál, ale ze všeho, protože zemřel.

Tak teď jich zbylo jako apoštolů, v každé ze šesti lavic dvěma řadami postavených po dvou, a bylo v té třídě přes její holé, šedivé stěny cosi útulného, milého, jako když večer přijdeme ku známé rodině na soirée, — jen kdyby se zde nebyli museli učit! Už osm let jim vykládal latinu, češtinu a němčinu, v tercii k tomu přistoupila ještě řečtina, tak že byl mezi nimi skoro neustále. Loď, kterou řídil, prodělala mnoho různých bouřek a teď jako ztrmácena, zondana všecka a schvácena osmiletým příbojem, plula zvolna již a klidně do přístavu. Oni ji opustí navždy, on — popluje zas dál a bude se truditi zas po té věčně stejné cestě, kterou se trmácel teď už po čtyřiadvacet let . . .

Už v primě, jakmile bystré ty oči dětské poznaly, jak dobrý je, vrtěli sebou víc, než dovoloval kázeňský řád, a potom víc a více bujnost jejich kvetla, až v kvartě dostoupila svého vrcholu. Kdyby té mathematiky a historie nebylo bývalo, byla by tehdejší ta třída obrátila celé gymnasium nohama vzhůru. Ale skrotli, a na vyšším začali dostávat rozum, omezujíce se na pouhé šibalské kousky sobě pro obveselení, ne však jiným pro trud. Před vyučováním Tonda Martinků, jemuž přezděli Jakub Zebedaeovec, dělal professory, vždycky toho nejlíp, od něhož právě byl dostal nějakou dvojku; hrály se všeliké hry, z nichž v zadní lavici převládaly karty; druhá výtečná síla na podiu mimo hodiny školní, Alois Trnka, zvaný dle jiného apoštola Bartoloměj, — při čemž nezbedný soudruh některý *o* v *e* přehlasoval, — prováděl solové výstupy, jež chystaly se na blízký nějaký výlet a přednášel kuplety, jež by nejen vyšší censura byla škrtla, ale pro které by byl tento apoštol jistě dostal karcer; byly to zejména variace na oblíbené thema

Před školou, tam něco leží,
celý professorský sbor tam běží . . .;

zpěvácké kvartetto ve chvílích zvlášť umělecky naladěných produkovalo se tlumeným hlasem bujnými sbory, studovanými v soukromí, z nichž „Sáro, Sáro, Sárkho-leben, pojď a poslechni“, byl nejmírnějším; v okamžicích roztoužení vyprávěny anekdoty, při kterých bývalo ticho jako v hrobě a jen hlas Leopolda Khona čili Jidáše Iškariotského přidušený chumáčem posluchačů okolo se tlačících klidně se nesl posvátnou síní: vždycky když Khon skončil, salva smíchu rozlehla se prostorou. Právě v tom okamžiku přišel vždycky páter Augustin, piarista a Kohn bral do zaječích; taje svatého náboženství odhaloval mu totiž rabbín, v hodinách jiných.

„Co tady děláte?“ ptal se páter Augustin, který těžko potlačoval v sobě antisemitismus.

„Prosím, Vašnosti, Soukup nám vysvětloval něco z mathematiky, tak jsem si tady ještě počkal.“

Páter Augustin nedůvěřivě pohleděl na třídu rozbujnělou a rozpálenou, a v duchu nemohl si srovnati tyto účinky s poučkami mathematickými.

„A to se musíte při tom smát jako na vesnici?“ napomínal všechny a na Khona chtěl se obrátiti přísným: Jděte!

Khon však už byl v prachu; zašel kousek za gymnasium, do širých polí a zapálil si tam viržinko, které dostal od Vojty Míchala, protože mu udělal německou úlohu a mimo to za slib, že vypracuje i celou nejbližší komposici.

Čím dále, tím bývalo ve třídě klidněji. Starosti o přípravy, cvičení rozličná a úlohy začaly nabývati vrchu a před hodinou bývalo někdy klidněji než o hodinách vyučovacích, zvlášť když úloha nějaká byla na obzoru. Tu všecko pilně opisovalo a nanejvýš tu a tam, kde tři museli opisovati z jednoho exempláře, jeden tichým hlasem diktoval. Anebo praeparace řecká na rychlo byla namazána, nebo cvičení mathematické, tak že potom obávaný professor Matoušek svoje dvojky valně měl usnadňovány. Veselosť tedy omezovala se jen na hodiny, zvlášť filologické, a

pak na ty chvíle, kdy přestalo se zkoušet a počal výklad. Mládek Josef, školní básník, který se podepisoval Lebbaeus, posílával svoje plody pod lavicí po třídě, Rokos Karel zase maloval buď professory nebo dívčí hlavičky, jeho bratr František se sousedem Zemanem v zadní lavici — apoštolové Ondřej a Filip — nemohli odvyknouti kartám a Příborský Ladislav řezal do lavice varianty na slovo Jarmila.

Až do septimy professory všelijak dopalovali, nejvíc třídního a duševního otce svého, tisícerým způsobem. Teď však, v oktávě, už opravdu zvážněli a se všemi uzavřeli mír. Měli přece strach z těch těžkých okamžiků, které blížily se víc a víc, sami byli už zemdleni tolikaletou nezbedností a vyskytl-li se snad ještě některý trochu bujnější a prostořeký apoštol, hned ostatní jej zakřikli kollegialním „Drž hubu!“ Místo brnkání na pero do lavice zatknuté a místo házení kuliček každý raději ruce skřížil, opřel se o lenoch, natáhl nohy a myslil na některou svou lásku.

A on, když pozoroval, jak jsou teď všichni klidni a když myslil, že tak upjatě naslouchají jeho výkladům, byl dojat tak, až oči mu zvlhly. Věřil, že to všecko jen jemu k vůli . . .

Byl to nejvíc Ladislav Příborský, který měl na ostatní takový krotitelný vliv, a stačilo často jen šťouchnutí do žeber nebo na vzdálenějšího pouhý pohled a bylo ticho mezi těmi lvy. Sic Soukup Jan byl primus a on to také byl, který při písemkách nesklamal naděje všech špatných latinářů, řečtinářů a mathematiků. Byl to mladý ještě hoch, nejmladší z nich, sotva přes sedmnáct let, pobledlých jemných tváří, velkých černých očí s výrazem docela dětským a černých vlasů, tichý, ten jediný od jakživa klidný ze všech a student, který nikdy nebyl zastižen nepřipraven, který vždycky měl všecko v pořádku nejlepším a vždycky všecko uměl. Nic zázračného, vyskytují se takoví studenti, třeba že jich není mnoho. Ani nevypadal jako oktaván a říkali mu Jan, miláček Páně. On sám jinak mu neřekl nežli Jene nebo Jeníčku. To zvláště se stávalo, když ve třídě nikdo jiný nic nevěděl a on se konečně obrátil na něho:

„Nu tak, Jeníčku, řekněte jim to!“

A Jan jim to vždycky pověděl a on se usmíval čistou radostí učitele nad zdárným žákem, kterého měl rád a jehož si vážil.

Jeho matka byla tady v místě. Byla vdovou po doktoru lékařství, ovdověla hned po roce svého manželství, a protože sama neměla jmění a mladý doktor nezanechal nic, ani toho nejmenšího leč něco vědeckých knih, nebohá paní odstěhovala se jinam, sem, kde ji neznali a živila se šitím. Jan, dítě pohrobek, byl jí vším a pro něho byla by pracovala do úmoru ráda. Šatila ho prostě a chudě, ale vždycky čistě a pořádně a dělala mu vše, aby tak necítil toho pádu, že ze syna doktorova stal se synem švadleny. Ona sama, jako jediná dcera listovního, počítala se doma v maličkém městě venkovském k honoraci, a zde stala se dělnicí bez práv a nepovšímnutou, protože byla chudá. Ale to Jan jí nahradil tisíckrát . . .

Co půlrok, vždy před vánoci a svátky svatodušními přicházela vyptat se na syna a děkovat za všecku professorovu lásku a péči a při té návštěvě slzeli oba, ona i on, ona vděkem a radostí nad tou chválou,

kterou jí Jana zahrnoval, on zase dojat, protože tak tuze dobrý byl a Jana měl tak rád . . .

Nezřídka ve škole zapomněl na všecky ostatní a když vykládal, zahleděl se na Jana, který sám jediný vždycky naň upíral své velké osiřelé oči s tou napjatostí a pozorem, jež dodává učiteli vědomí jeho superiority. Tu ty oči Janovy ztratily svůj dětský výraz, zvážněly a staly se hloubavými; oběma asi se pak zdálo, že jsou ve třídě sami dva . . .

V posledních těch měsících on se svým Janem stýkával se častěji a důvěrněji, brávaje jej v pondělí a ve čtvrtek s sebou do professorské knihovny, kterou spravoval. Letos měl ji přerovnat, sestavit nový katalog a Jan mu při tom pomahal. Mnoho tam však neporovnali, nebo co chvíli přišli na nějakou knihu zajímavou, nahlédli do ní, přebírali se v ní, on začal vykládati a Jan se vyptával . . . Pak se tázával Jana na jeho matku, jak se jí daří a co dělá, a vždycky končil:

„Jen zůstaňte, Jeníčku, pěkně hodný a dělejte mamince pořád radost. Vidíte, vidíte, co ona se o vás nastará a pro vás napracuje . . . Arci, vy pracujete také, a hodně, vím. — Jak pak ty hodiny, nebude vám to vadit ve přípravách k maturitě?“

„O ne, vašnosti, nebude nic, já to s Příborským aspoň zopakuji.“

„To máte pravdu, Jeníčku . . . Ale v Praze, v Praze, — tam abyste na maminku nezapomněl.“

Jan se při tom zamyšloval. — Ó, ne, jak by mohl zapomenout! Jak měl rád tu duši dobrou tam v tom domku na konci dlouhé ulice na předměstí, duši, která sestárla před časem v žalu a starostech o svoje dítě! . . . A měl rád také jeho, tohohle dobráka, protože matka mu to nakazovala a protože sám viděl, jak po osm let jej vodil po cestách dobrých.

Když zvonili poledne a Jan odcházel, jeho učitel pohlížel za ním i když dveře už se zavřely a šeptal si tesklivě:

„Proč tenhle to není!“

A professor Josef Záruba kráčel zvolna ztichlými chodbami, pak přes náměstí do vedlejší ulice domů, kde čekala naň už milá jeho choť a pět dítek . . .

Byl to muž asi osmačtyřicátník, vysoké postavy, ne však příliš silné, ba spíše hubený byl, a přímo nesl svoji hlavu, jejíž vlasy už silně šedivěly, jakož i hustý plnovous, krátce přistřižený. Modré oko, v němž nejvíc skrývalo se té jeho dobroty a lásky, bylo sesláblé a zastíněno brejlemi s kováním niklovaným kdysi, teď už odřeným a zohýbaným. Suché jeho ruce, vždy bílé a čisté, když ze školy šel, obyčejně nesly balík sešitů nebo nějakou knihu. Už několik let nosíval tento stejný kabát, který ještě v knihovně zaměnil za jiný, ošumělejší, — ze šetrnosti; od těch čas, co Jarmila mu dorostla, míval také límec a kravattu, odedávna jen černou, ve větším pořádku a manžetty neotřepány. Tvář jeho vyjadřovala sice cosi jako tíhu života, ale z očí plál lesk vniterného klidu, vyplývajícího z vědomí vykonané povinnosti.

Krátké byly údaje jeho kvalifikačního archu, jejž přikládal právě před několika nedělemi ku žádosti za jakési místo ředitelské; k té přinutila jej jeho choť, sám věděl, že je to naprosto marné . . . Před pět-

advacíti lety — jemu bylo třiadvacet — když dokončil svoje triennium filosofické, bydlil už na čtvrtý rok u paní Hasnerové, vdovy po okresním soudci, na Malé Straně, a hned v tom roce odbyv nad míru rychle zkoušky a doktorát pracoval pilně dále: chtěl se habilitovati na universitě pro filologii. A snad by byl došel toho cíle, který tak jasně září tolika filosofům, jichž loď roztříští se však mnohem dříve než dosáhnou toho majáku kýženého, — kdyby Hasnerovic Emilka nebyla bývala dítětem tak roztomilým . . . O těch dob sladkých, nevystihlých! Jak jinak si to všecko představoval tenkrát! . . . Emilie měla sotva pořádnou výbavu a do života jen hodně lehké mysli.

Nicméně Josef pracoval a pracoval, a už také byl blízek vytoužené dráhy. Ale to nešťastné povolání, které si zvolil a které nesmí rozepjati svých křídel bez vysokého povolení! . . . Nic nehledě k útrapám suplentským, které doléhaly naň teď, kdy měl živiti nejen svou rodinu, ale také starou matku, — hůře mu bylo, když ucházeje se o místo definitivní v Praze a prose, aby vzat byl zřetel k jeho přípravám na docenturu už už dokončeným, byl odmítnut. Dali mu na srozuměnou, že chce-li místo na venkově, dobrá, v Praze že pro něho nic není . . . Nic nebrali ohled na jeho snahy, ba ještě mu je vykládali ve zlé . . . A potlačil trpkost nesmírnou, která se mu drala k srdci — a stal se po sedmileté suplentuře provisorním professorem v městě X . . ., po čtyřech létech tamže definitivním.

Všecky svoje touhy znenáhla pohřbil, nikomu o ničem se nesvěřoval, i svoji hodnost akademickou odložil teď tak, že znenáhla se i zapomnělo, že je doktorem; žil své rodině, — ale v tichu a v klidu přec jen své vědě, archaeologii řecké a římské. Nechodíval do vinárny s kollegy, také v malé kavárně městské nikdo nikdy jej nevídal a v hostinci večer zřídka kdy kdo, — za to kupoval knihy, jež kupily se v jeho pracovně na stolicích, na podlaze, do vysokých hromad, nevázány, a psával odborné články — pod pseudonymem. Když na svoje práce nenalezl českého nakladatele nebo českého listu, změnil pseudonym a posílal to do revuí a věstníků akademií zahraničních. Nikdo o tom nevěděl, jen sem tam přicházeli k němu návštěvníci, staří páni, s bílým vousem, s dlouhými silnými nosy, na kterých seděly jim zlaté brejle; ti přijížděli, sestupovali v hostinci, šli k Zárubovi, který s nimi pak chodil na procházky. Byli to professoři z cizích universit. Ti znali ten pseudonym . . .

A mimo to horlivě chodil do školy, na všecky inspekce a konference, řádné i mimořádné, a doma, když před čtyřmi léty mu zemřel nejstarší syn Vratislav, hoch patnáctiletý a už sextán, nadmíru nadaný, zabýval se teď vyučováním své dcery Jarmily, které minulý podzim bylo sedmnáct let. Mladší Vlastě nebylo ještě zplna let čtrnáct a chodila do kláštera, kde jakési sestry školské učily vědomostem pro toto město velmi vyšším, jako byly zejména počátky jazyka francouzského a dělání umělých květin; Svatopluk, asi třináctiletý, chodil do tercie a dělal otci starosti jako většina professorských synků, desítiletá Zděnka a o dvě léta mladší Ludmila navštěvovaly školu obecnou. V rodině byla tedy samá škola, samý učitel, professor a student, ba Jarmilka měla studenta v hlavě i v srdci . . .

Tu, Jarmilu, měl otec nejvíc rád, protože byla tak tuze podobna jemu co do povah. Tváří byla celá matka a kdykoli se professor zadíval na její černovlasou hlavičku, červené tváře a hluboké modré oko, velké a upřímné, které zas po otci měla, vždycky se mu vybavily sladké chvíle jeho první lásky . . . Zapomínal, co následovalo po té, jaké sklamání trpké, že bylo docela jinak před svatbou než po ní, a že v Emilii nenašel žádné opory svých ušlechtilých myšlének: z rozkošné Emilky vyvinula se za nedlouhý čas tlustá paní Emilie, sobecká, nemající smyslu než pro nějaký klep, a doma měla pořád rozcuchané vlasy. Jen na četné svoje návštěvy se parádila, ale pak zas až příliš.

Sám pracovával ráno a hodiny odpolední, pokud škola dovolovala, trávila s ním Jarmilka v jeho pracovně, kde učila se nejvíc české literatuře vedle archaeologie, zamilovanému předmětu professorovu, a mimo to trochu latině a dějepisu. Pomáhala i opisovat otci některé jeho práce a byla nejen jeho žákyní, ale také tajemnicí a pevnou ručkou psávala i vysvědčení a obstarávala otci všecky kancelářské práce třídnické. Těch je mnoho, velmi mnoho.

Býval to obrázek rozmile idyllický, když seděli oba proti sobě u velkého prostého stolu, pokrytého papíry v tom pokojíku páchnoucím plísní papírovou. Ona všecka čerstvá jako květ z rána porosený, z jejíchž očí zíral život daleký všech těch antikvit, o kterých jednaly knihy kolem, on zas pomalu sám už antikvita myšlením, ba za nedlouho snad i tělem, když byl tak silně šedivý.

„Kdy se narodil Rokos Jan, tatínku? Do nacionále napsal, že letos, to je šmodrcha.“ Psala právě hlavy do hlavního katalogu.

„Rokos Jan? . . . Nahlédni, prosím tě, tamhle do mého katalogu příručního . . . tuším, že roku 1866, ale nevím toho určitě . . . Abychom se nezmýlili, v hlavním nesmíme škrtat . . .“

A zas bylo dlouhou chvíli ticho.

„Což pak Trnka ztratil to stipendium, vždyť je měl ještě v loni, viď tatínku?“

„Nenapsal toho do nacionale? . . . Ach bože, to jsou nedbalci,“ zavzdechl, „a přec už v oktávě! Ano, ovšem že je má dosud . . . Zatím vynech tu rubriku, přinesu ti zítra datum a číslo dekretu, — ale ať na to sami nezapomeneme!“

„Neboj se, tatínku, já tě upomenu.“

Psala u všech tak pozorně, ale nejpozorněji a nejvíc dala si záležet, když plnila rubriky Ladislava Příborského. A dlouho dívala se na jeho nacionale, psané zběžně, ale rukou jistou, čitelnou. Otec zatím dělal si výpisky z pojednání jakési akademie, jež poslal mu před několika dny učený druh. Vlasta vedle v pokoji řečeném parádním nebo v návalu obraznosti paní Emilie přezděném také salon, kde mimo „garnituru“ zeleně potaženou stálo ještě rozladěné piano, nejvzácnější z toho všeho kus, skleněná skříň se vzácnějším nádobím, sklem a různými tretkami, postel vysoko nastlaná a konečně za okny vysoké sklenice s nakládaným ovocem a houbami, psala početní úlohu a chvílemi kousla do krajíce chleba, mazaného máslem. Byla to ještě „žába“ a velmi podobná Jarmile, jen že tahů ostřejších a oka mnohem víc energického. S kvartány nebo

většími terciany také už koketovala, když s kamarádkami chodila z kláštera, s knížkami v ruce, ale v tomto okamžiku nemyslila na nic než jak to bude s touhle trojčlenkou a potom jak se vysekat z tohoto hustého lesa francouzských subjonctivů. — Z kuchyně, kam uchýlila se ostatní mládež se Svatoplukem v čele, zazněl někdy huronský křik anebo srdcelomný brekot malé Ludmilky, se kterou Svatopluk nebratrsky nakládal, protože mu říkala Svatokluku. Měla k tomu svoje důvody, nebo bratr jí vzal kus její svačiny, jejž si položila na okno chtíc odstrojit pannu a uložit ji ku spaní už teď. K tomu všemu Svatopluk zmocnil se té panny, zbavené už všeho až na nejintimnější část dámské toalety, popadl ji za nohu a dělal s ní tatrmany. Měl teď pré, poněvadž matka šla oplatit odpolední návštěvu paní doktorové Kunzové; obě dámy klepaly tak horlivě, že zapomínaly i na přísahu složenou u oltáře a v obou domácnostech mohlo zatím všecko jíti na ruby. Neb i služka professorovic vodu z kašny nosící nenahlížela, proč by drahnou chvíli nemohla vésti u kašny socialistické řeči a když se konečně vracela, hovory něžnějšího obsahu u sousedovic stodoly, pronajaté eráru, do níž zdejší dragouni nakládali seno . . .

U paní Emilie nebylo to ponejprv a ne ponejprv to bylo, co Jarmilka neříkajíc slova odložila pero a šla do kuchyně dělat pořádek. Jakmile otevřela dveře, děti ztichly a panna obratným ruky trhnutím letěla do Nániny postele, přikryté dřevěnou, bíle vydrhnutou tabulí. Bůh ví, jakým kouzlem to dovedla nejstarší sestra působiti na tu drobotinu.

„Buďte tiši, děti, tatínek píše!“ napomínala tak přísně, jak jen uměla a vidouc Ludmilu uplakanou, sklonila se k ní a mírným hlasem se ptala: „Co se ti stalo, Milko, — to jistě Svatopluk, viď?“

„Ona mně nadávala,“ zdůvodňoval tercián svoje konání.

„Ale mlč, že se nestydíš, takový velký hoch, — ani bych si jí nevšímal.“

„Když on mně vzal chleba,“ brečela zas Ludmilka. „A pak mně vytrh' pannu a nechtěl mně ji dát.“

„Ještě jednou se opovaž, sic to řeknu tatínkovi!“

Zděnka při tom všem seděla na prkně Nániny postele a dojídala svůj krajíc. Celá ústa od jednoho konce ke druhému a červené rety leskly se stopami másla a zrnka soli blýskala se tam pro rozmanitost. Ale jediné líznutí hbitým jazykem a potom rukáv zahladily rychle tento úkaz, když dojedla.

Byla to víc autorita professorská než otecká, která působila na Svatopluka a pak další případná intervence Jarmilina:

„Pojď, Milko, tadyhle máš panenku . . . a dám ti jiný kousek chleba,“ a přinesla ze spižírny venku nový, velký kus, namazaný máslem.

„Heč, mám teď větší,“ ukazovala Ludmila Svatoplukovi. Ten však na sestru vyplázl jazyk, aby Jarmila neviděla. V tomto výkonu dlouhým cvikem nabyl již vzácné obratnosti. Neshody byly by začaly znova, kdyby Jarmila nebyla uhodila na bratrovu slabou stránku:

„Máš všecky úlohy, Svate?“

„Mám,“ odvětil Svat nejistě, pak dodal: „jen ještě německou přípravu a slovíčka.“

„Tak pojď, ať se tatínek nezlobí.“

A šla s ním do pokoje vedlejšího, vyhledávala s ním chvíli v německém slovníku, překládala věty a pak teprv vrátila se k otci, který skoro ani nepozoroval, že odešla; tak byl zahloubán v pojednání o sedmi starých sloupech starého peripteralního chrámu korintského, o němž učený kollega psal dlouhé domněnky týkající se stáří, a udával přesně rozměry těch kamenů starobylých, až na millimetry, uváděje s vítěznou slávou výsledek svého pozorování, že sloupy mají rýh dvacet místo obvyklých šestnácti; prováděl na tomto objevu kozelce jako obratný komediant po provaze. — Pak četly se knihy vypůjčené buď z Literární Besedy nebo Měšťanské Jednoty.

Ty chvíle, které professor v klidu a pokoji trávil ve své pracovně, ráno sám, odpoledne s Jarmilou, bývaly mu odměnou za všecky trudy ostatní, jež vyplývaly z nevalné péče paní Emilie o domácnost . . .

Matka Emiliina hned po úmrtí mužově odstěhovala se do Prahy, že si vezme na byt svobodné pány. První dva měsíce měla jakéhos německého obchodníka, který přicházel se domů jen vyspat a pak se z Prahy odstěhoval, a hned po něm přišel pan Záruba, filosof, student velmi vážný a opravdový, který zůstával v Praze i přes svátky a po prázdninách přicházel zas. Bystrá matka vystihla záhy situaci a vynaložila zbytky nevelkého jmění na zaslepení nezkušeného mladíka: Emilka jako dcera pana sudího už ode dřív nezvyklá práci a ctnostem hospodyňským, musela i teď hráti si na vzácnou slečnu, což činila ráda, jen aby pan professor myslil, že přijde do bůh ví jaké rodiny.

A přišel . . .

Teď, když už byl professor Záruba v osmé hodnostní třídě, byla všecka spokojena. Ale než se to stalo, musel chudák muž co den vyslechnouti žaloby a nářky, jak paní okresní sudí jí sotva odpověděla a jak ta neb jiná dávala jí znáti, že ona, choť učeného professora, není o nic vyšší. Teď převyšovala celou řadu dam, paní sudí byla rovna a byla mnohem výš než paní berní a než manželky všech ostatních professorů třídy jenom deváté.

Byl by rád takhle skončil svoje žití, aby nemusel už o nic prosit a o nic žádat. Těšil se, že rodina už vyrůstá z dětských plének, které jindy válívaly se po celém bytě naplňujíce jej veskrz čpavou páchní, těšil se z pořádku, který začínal zde vlásti od těch čas, co Jarmila přestala chodit do škol a na nějakou změnu i v budoucnosti možnou, ani nevzpomněl. Už tak zvykl neohlížeti se příliš po paní Emilii, za to tím více scházívala mu Jarmila a vraceje se ze školy nejdřív po ní se sháněl.

Tak celkem vedl život klidný, jednotvárný, kolísající neustále mezi školou a domovem, a domovem a školou. Ale teď, když zaváděl svou třídu do posledního roku studií gymnasijních, vyvstávaly mráčky na jeho nebi, nejdřív na obzoru, pak výš a výše vystupovaly a houstly . . .

(Pokračování.)

Feuilletony z Athén.

Píše Gaston Humbert.

I. V Athénách.

Tak už tam jsme.

Ἀθῆναι, Ἀθῆναι . . .

A opravdu tak jako ve snách . . . Jen ještě se pamatuji, kterak Řek jeden, s nímž seznámil jsem se v kupé — po té krátké trati z Patrasu do Korintu a odtud do Athén nebylo nesnadno pozorovati, že jako u nás ve druhé třídě, tam jezdí se v první, tím spíše, an v cenách rozdíl mezi druhou a první třídou je nepatrný: z Patrasu do Athén, 8 hodin jízdy, jen 5 drachem 50 lepta; první třídy v našem smyslu slova, určené pro šlechtice, ředitele drah a důstojníky od majora nahoru tam není, poněvadž není tam tak křiklavých rozdílů stavů jako u nás: čím menší zem, tím rozumnější, — nabízel se projednati se mnou formality při příjezdu potřebné a vložiti se mezi mne a fiakristu. Nebylo toho potřebí, poněvadž slovíčko ξενοδοχεῖον μέγας Ἀλεξάνδρος jakožto klassicky velmi znamenité a tudíž velmi známé lehce plynulo mi z úst a vozka aspoň poslednímu porozuměl a ostatek se dovtípil. Také nebylo třeba dělati „symphonii“, což není snad nějaká produkce hudební před nádražím provozovaná, — jmenuje se tak prostě projednání ceny, jež tím je potřebnější v zemi, kde taxy a tarify teprv začínají se probouzeti a kde většina lidí žije z toho, že druhou menšinu všelijak napalujé. Tady výminkou ἅμαξα, fiakr, má taxu, 2 drachmy.

Jsme to však skutečně v Athénách, — vždyť nikde žádných není a Akropolis, kterou zahlédli jsme před chvílí z vagonu, zmizela jako seveřanská fata morgana s vycházejícím sluncem. Či těchhle několik domků a silnice plná prachu, který zas už se zvedal, — to přec nemůže být hlavním městem království a Athény tak kýžené?

Byly to přec, a to je tak.

Když Athéňané dali Angličanům a podnikatelům belgickým koncesse ku stavbě drah z Athén do Piraea a na Peloponnés, vymínili si, aby nádraží to stálo co nejdále od města. Na námitky, že by to bylo nepohodlné, odpověděli z krátka, že to bude pohodlné, až jen město vzroste, což prý stane se co nejdřív. Ještě se to nestalo tou měrou, ale je vidět, jak to roste a že vzdálenost se menší; ale přec to zde vyhlíží dosud jako v nějakém městě americkém, kde ulice jsou jen na pláně a nezbývá než jeti hodný kus, než přijdeme na pěkné náměstí Svornosti πλατεῖα τῆς ὁμονοίας, kde je ten hotel, v němž měl jsem nalézti přítele, pana professora Jaroslava Šťastného, ale nenašel, — studovaltě pan professor až někde na Kykládách věci starých Řeků se týkající a to bylo škoda: byl by mi svou znalostí novořečtiny valně posloužil.

Takhle byl jsem v Athénách sám a hned připomínám, že jen na krátko, velmi na krátko, aby to nikdo nemusil teprv dokazovati. V pátek jsem do Řecka přijel a ve středu večer po té už zas jsem byl na cestě odtamtud: ale v Řecku lze i v té krátké chvíli viděti tolik, že o tom možno napsati mnohem více „literarně-turistických padavčat“, jak zovou se namnoze cestopisné naše plody, než tuto. S pomocí odborné literatury, jíž jsou celé bibliotéky, možno z té podívané stlouci i velkou, učenou knihu. Tady však jen několik dojmů a observací, zachycených tím rychlým letem po řeckém kraji, jež tam dovede zažíti a učiniti každý, kdo není docela hluchý a němý. — A je mi líto, že nezůstal jsem tam déle, a závidím těm, jichž cesty nejsou vázány ani na čas, ani na hmotu . . .

Snad by bylo lépe pro první dojmy viděti Athény v jarních sukních a z předu, od Piraea, myslím si v duchu, když mi vítr i do kočáru nahání prach a drobný písek, tak že sotva možno dýchati; ale celkem jsem rád, že aspoň od teďka dovedu si představiti, jak asi bylo Sokratům, Platonům, Themistoklům a Gorgiášům za parného léta. A jedouce z této strany také tu výhodu máme, že není zde nesnází s celníky, kteří kazí velkou poesii prvního přistání v Piraeu špinavýma svýma rukama. Tím způsobem také Akropolis, to nejkrásnější z celých Athén, ba z celého Řecka, zůstane nám na posledy, jako dessert na konec oběda.

Když pak teď najednou se ocituji na náměstí, na němž uprostřed jest park ze stromů a květin cizokrajných a kolem budovy krásných, moderních slohů, vysoké, ba velkolepé, pak hledaný hotel tak úpravný na pohled, sotva si dovedu představiti, že ještě před několikerým desítiletím toto město bylo prý vesnicí bídnou a špinavou, rozkládající se na úpatí Akropole. Tak, když navštívil je Chateaubriand a Lamartine, a ještě za času Edmonda Abouta, královský palác stál samojediný uprostřed kamenitých polí a díval se prý melancholicky do dálky, na stavební lešení. Teď rozkládá se město vesele od Ilissu až bezmála ku Kolónu, a je to dnes opravdu jediné město řecké, které za krátko bude velkým.

Je asi po desáté hodině, a sotva že jsem se poněkud upravil, teď už přesně po velkoměstsku, vycházím zas do horkých ulic a zabočuji hned do té nejhlavnější, docela po nejobyčejnějším způsobu turistickém.

Jsou zde dvě věci, na které jsme se přišli podívati: Athény nové a vedle nich — jen málo v nich — Athény staré s hradem už několikrát jmenovaným. Athény nové rozděluje ještě ulice Hermova *ὁδὸς Ἑρμοῦ* na dvě polovice nestejné, jednu starší a druhou mnohem větší co do rozlehlosti, ale mladší, novou, po většině s ulicemi rovnými, protínajícími se v pravém úhlu, širokými a vzdušnými, po způsobu měst moderních. A proto konec konců tato část neposkytuje pro pohled nic jiného než každé město podobné, jenže jednotvárnost ulic je zde přerušována veřejnými budovami mnohem zajímavějšími než jinde. Čiší už z jich stavby jiný duch, ušlechtilý, klassický, třeba že právě proto na konec je to trochu jednotvárné, s těmi stále rovnými sloupy, přímými liniemi, všude rovnoběžnými. Nejvíc je jich v ulici universitní *ὁδὸς Πανεπιστημίου* a v ulici stadijní *ὁδὸς Σταδίου*: řada škol, parlament, pošta, ostatek velmi neúhledná a uprášená, na níž však nápisy jsou také

francouzské, ministeria, pak universita, u níž zastavujeme se mimoděk. Athéňané jsou pyšni, že si ji založili z darů soukromých, kdy nové hlavní město nemělo ještě ani paláce královského, ba ani s dostatek domů pro své občany. Je to jediná vysoká škola na celém východě a Řekové jsou si dobře vědomi jejího významu. . . . „Palác, který někdy i samého krále uvede do nepříjemných rozpaků," pravil starý jeden Řek, když se stavěla, „ale za to on pohltí Turecko a učiní pro vlast víc, než mohli jsme učiniti my, nevědomí kleftové, se svými ručnicemi." Předpověď první splnila se nejednou, druhá ještě ne. Budova university je ve slohu starořeckém, má předsíň s ionickým sloupením a freskami bohatě malovanými.

Velký půvab přemnoha veřejných budov leží v tom, že jsou to dary řeckých vlastenců. Láska k domovině, možná že také trochu ješitnost — však taková, kterou možno odporučiti i záviděti, — založila v Athénách rozmanité školy, ústavy, nemocnice, — snad více než jich je zapotřebí. Nádhernou budovu dal zbudovati akademii baron Sina, také ve slohu starořeckém — ale od vídeňských architektů, s bohatými okrasami barev i zlata a umění sochařského; nedaleko staví se velká bibliotéka, dar to bratří Wallianos; dále v ulici universitní je dívčí škola Arsakion, zvaná dle zakladatele Arsakise; jinde Varvakion, gymnasium, které založil **Βαρβάκης**; pak Bifarion, theologický ústav, — posléze Zapeion, palác výstavní, observatoř, národní museum starožitností a jiné a jiné, — to vše jsou dary soukromníků . . . Srovnání mimoděk do pera se dere . . .

Shluk těch novořeckých staveb ve starořeckém slohu vyhlíží jako pokus obnovit starou Akropoli tady v rovině. Ale kam by se dělo? . . . Ulice Patisia, *ὁδὸς Πατησίων*, která k národnímu museu vede a jejíž jméno prý pochodí odtud, že když „padišah" Mohamed II. koncem srpna 1458 Athény navštívil, v zahradách na těchto místech býval, tím je pro nynější pokolení znamenita, že pan Trikupis má tam blíže náměstí svůj dům a v tom domě že je cukrář Solon, u něhož prý v hodinách odpoledních shromažďuje se velký athénský svět a dělá politiku při zmrzlině, čokoládě nebo ledové kávě. Za polytechnikou a národním museem, na konci této ulice je už volný prostor a za ním zas velký les olivový, Kolónos, domovina Sophoklova, od níž nedaleko akademie, ve které učil Plato . . .

V hodinách odpoledních bývá ulice Patisia tolik co Prado v Madridě, Avenue du Bois de Boulogne v Paříži nebo Rotten-Row v Londýnském Hyde-Parku; v ulicích universitní a studijné rozvíjí se všecken velkoměstský ruch, který se pak s obchodním hlukem ulice Hermovy soustředí na náměstí ústavní, *Πλατεῖα τοῦ συντάγματος*, kde je královský palác.

Ostatek je všude ticho, zejména v ulicích kolem vrchu Lykabetta; tam jsou elegantní byty athénských boháčů.

Za to tím hlučněji v té ulici Hermově, která je mraveništěm kupujících a prodavačů, třeba že ulice je tak úzká, že ani tramway v hořejší její části neprojede. Čím je vzdálenější od náměstí ústavního, tím je špinavější, až u nádraží Peirajského stává se odpornou.

To tak zhruba zevní obraz Athén nových, v nichž nechci prováděti, sám zde jsa cizincem. Jen tu onde zastavím se a to nejdříve v kavárně na náměstí ústavním, do které musí každý turista předně proto, že je odporučena ve všech Průvodcích, za druhé k vůli novinám, jichž tam je hojně, také z Rakouska německé. Pijeme zde buď kávu, již dříve popsanou, nebo čokoládu, mastix, silně podobný absinthu, a jíme lukum, sladké jakési těsto z medu, z mouky a cukru a páchnoucí vanilkou nebo mandlemi. Dostaneš je také v Praze, ale chutná tam zcela jinak, — ztratí chuť tak jako mořská ryba, zavezená bůh ví kam na pevninu: lukum ve výkladních skříních našich lahůdkářů připadá mi jako básník v exilu, je přitrpklý. — Kavárna, kdyby sebe větší byla, z večera by nestačila, proto se rozšíří z chodníku ještě přes cestu na velké náměstí, na němž pak bývá jako v oule.

Sotva člověk usedne, ba sotva z hotelu vyšel, zas už ti výrostkové nebo hoši mají na jeho boty namířeno. „Lustro" nás provází po řeckých městech jako stín, a i tady nejednou jsme mu vděčni, nebo za krátkou chvíli jsme uprášeni a také v hotelu mají chvalitebný zvyk, že sotva vstoupíme, hned sluha chocholem peří oprašuje boty i oděv. Mimo čidiče bot co chvíli vběhne ti do cesty prodavač tabáku, květin nebo novin, jichž v Athénách je veliké množství: kupuji *Ἐφημερίς*, *Ἀκρόπολις*, *Ἄστυ* . . . k vůli neutralitě také *Καιροί* a jiné, a ze starého zvyku pátrám po důvodech, proč na tom kterém slovíčku jest oxytonon a nikoli paroxytonon a hledám, kde je nějaké *παιδεύω*. Víc nedovedu.

Náměstí i ulice za dne klidnější, z večera nad míru živé oživují snad ještě více, zejména náměstí konstituční, když velký svět vrátí se z venkova a když tady je královský rod a vše co s ním souvisí. Lokalní barvy dodávají i tuto Palikarové ve svém národním kroji, ostrované v širokých modrých spodkách, a života zase mnoho Francouzů a nějaký německý professor; toho poznáš hned: má prošedivělý nebo bílý plnovous, velký nos, na něm zlaté brejle a je pevně přesvědčen o hluboké své učenosti. Dámy v elegantních čtvrtích athénských nosí se po evropsku a z národních krojů ženských viděti málo, nejvýš ještě červený tarbuš se zlatým střapcem. Řekové mladší také vesměs chodí v obleku evropském, střiženém po francouzsku nebo po anglicku, ničím se nelišíce od našich lvů a lvíčků, leda že v tom horku nenosí vest, a spodky opásají širokým pasem hedvábným. Všem těm různým accessoriím evropských mod museli Novořekové teprvé vymýšleti jména, kterých v řečtině nebylo: ale jako v češtině místo trnkobrnkozvukotruhlík řekneme raději piano, tak tam dávají přednost slovům *τὸ κορσὲ*, *τὸ πανταλόνι* . . . — šněrovačka a spodky — před strojenějším *στηθόδεσμος*, *περισκελίς* . . .

Mnohem více místní zajímavosti má druhá, starší čtvrt moderních Athén s úzkými, klikatými uličkami, rozkupenými kolem Akropole a promíchanými tu onde starými, prastarými ruinami, — už kus pravého Orientu. Zde všecko celý den a pokud horko dovoluje, je venku, řemeslo i obchod, a prodavači, přišedší ráno sem ze svých předměstských bytů, sedávají celý den ve svém krámě, tak jako v Turecku a v městech arabských. Agora řecká není nic jiného než turecký neb arabský bazar, jen že není tak pittoreskní a také ne tak voňavý kadidlem, myrrhou a vodou růžovou

jako aristokratické kouty bazarů východních. Jedinou ulici mají tam pro sebe ševci a prodávají sarúky, široké, otevřené střevíce, červené, se střapečkem na ohnuté špičce, prý výborné na chůzi pohorskou. Sám nezkusil jsem, leč bych po Šumavě s těmi střapci chodil. Obuvníci ti mimo to dělají ještě jiné věci: tobolky, gamaše, pásy zvláštního druhu pro arkadské pastýře, v předu s mošnou, do které se klade vše, co takovému pastýři drahé, od milostného psaníčka a bambitky až po syreček. Jsou tedy ševci athénští ševci druhu vyššího.

Tato čtvrt je sídlem nižší třídy athénské, ale třídy, která pevněji se drží všeho řeckého. Tady ženy již nevycházejí samy ven, ač-li vycházejí vůbec, a obchody a nákupy obstarávají obchodníci podomní, roznášející zeleninu, ovoce, maso, ryby, mléko, sýr a pod., správky zas podomní řemeslníci, jako příštipkáři, kotláři a j., a jich křik zaznívá ulicí neustále. Řekl bych, že zde je hranice mezi Tureckem a západem, a i hranici tu pošinují zvlášť cestopisci rádi, podle toho, kde byli neb nebyli.

Zde je také prostý chrám metropolitní, zajímavý jen tím, že byl zbudován ze staviva sedmdesáti, r. 1840. pobořených menších kaplí a kostelů; kolemjdoucí Řekové i Řekyně, aspoň pravověrní, nepřestávají se křižovati. — Kostelů byzantských turista zde málo si všímá, vůči těm daleko velkolepějším zbytkům starořeckého umění stavitelského. Ale neprávem; jsoutě nad míru půvabny, tak jako *Παναγία Γοργοεπήκοος*, Panagia Gorgopiko, malá kaplička, která sama byla metropolí, dokud velká nebyla vystavěna, ač vejde se do ní sotva dvacet lidí; ostatní věřící bývali přítomni bohoslužbě arci jen venku, na prostranství před kostelíkem. Ten je nejstarší ze všech athénských, prý asi z 8. století, a zbudován vesměs ze starého stavebního materiálu, už vysloužilého, jak není nesnadno poznati na jednotlivých kusech: jeden je dorický architráv, druhý nese ještě stopy nějakého reliefu atd. U kostelíka toho chovají mramorový kámen, který nese nový řecký nápis, že to je kámen z Káni Galilejské, kde Kristus Ježíš vodu proměnil ve víno; kámen ten sloužil za oltář při sňatku korunního prince řeckého s princeznou Žofií Pruskou 27. října 1889. Jaký to má na sňatek vliv, nemohu pověděti.

Penězoměnci v těch ulicích staršího města i jiných mají pouze krámky na malých stolicích takořka na chodníku a s podivuhodným klidem podával mi jeden šíbal z nich za zlatý dvacetifrank dvacet drachem papírových . . . Ale jsou také hloupí často a Melingo vypravuje toto zajímavé povídání (str. 18.): Kupoval jsem kdysi od jednoho z nich několik starých mincí, když on, pozoruje na mém přízvuku, že jsem cizinec, vytáhl ze zásuvky šest rakouských desítek a tázal se mne, jakou to má cenu. Na moji odpověď, že přes 120 drachem, ptal se ještě, chci-li mu za to dát 50 drachem. „To jsi je bezpochyby ukradl," namítl jsem. „Ne, pane, námořník jakýs mi je prodal v Piraeu za 100 drachem a já se jich teď nemohu zbýti. Učiníš mi službu, jestliže je koupíš." Nechtěl jsem se ovšem pouštěti do tohoto podivného obchodu a radil jsem mu, aby šel k některému velkému bankéři ve městě. Když jsem pak po několika dnech opět šel kolem, oslovil mne ten člověk: „Přece jsi se zmýlil, pane, papíry neměly ceny ani 50 drachem, neřku-li 120, a námořník, který mi je prodal, je šíbal. Včera jsem je ukázal

kupci Jolimu, který co rok cestuje do Terstu, a ten mi pravil, že nestojí ani 35 drachem, a také mi je dal.“

Musea athénská jsou ovšem plna vykopaného kamení, vedle toho však i krásných soch, těch, které jim tam cizinci ještě nechali. Pozdě teprv vzpomněli si Řekové a vydali zákony, dle kterých žádná starožitnost ze země nesmí být vyvezena, — když tam už skoro žádné není. Kdyby tak všecky antikvity řecké, po světě roztroušené, v jediném museu byly a v Athénách! . , .

Nevím, je-li toho ten vítr příčinou nebo opravdová péče magistratní, které valně nedůvěřuji, že Athény dobyly si pověsti nejčistšího města Východu. Ostatek každý večer a odpoledne kropící sudy pod záminkou, že jedou zalévat prach, pokračují v práci dopoledních a odpoledních větrů, jež teprv k večeru se tiší; zatím co ohromné ty sudy se stříkacími rourami vzadu metou ulici uprostřed, rozkropený prach valí se na chodníky . . .

Snadno zapomene člověk v Athénách moderních a zejména v nové čtvrti, pak když sedí v ἑστιατώριον t. j. jídelně hotelu svého u tabule po výtce francouzské a nejvýše jen druhem mořských ryb a ovocem od současné v Paříži se lišící, že je tam, kde býval Perikles, Themistokles a jiní toho druhu pánové: tak silně zavání tam ten život Evropou a to tím spíše, an co chvíli narazí ti na ucho francouzský zvuk. I ve větších krámech všude po francouzsku lze se smluviti, také v kavárnách větších a ovšem že v hotelích. S němčinou jsem toho nezkoušel.

Hned druhého dne časně z rána, chtěje nabýti celkového obrazu, vyšel jsem na Lykabettos a potom ještě večer jednou jsem se tam vrátil pro ten pohled nevyrovnatelný, který je důstojným pendantem rozhledu akrokorintského. Časně vstáti nebylo mi na obtíž, ba řeknu přímo potěšením, poněvadž bez vlastního přičinění stal jsem se předmětem zvědavosti drobného a nejdrobnějšího tvorstva celé světnice. Hned večer za svitu měsíce bylo mi nápadno, že podlaha je tak tuze sukovatá a nápadnější ještě, že jeden ten suk se hýbe. Jakmile jsem však rozžehl na to podivné dřevo, všecky suky, jež to světlo asi oslňovalo, rychle se rozutíkaly pod postel, pod prádelník a kde jaký tmavý kout. Když pak ráno jsem svůj kufr otevřel, vyhrnulo se z něho plno — těch suků. Zacherlin, kterým večer celou postel jsem vyfoukal, nepomohl nic, — mají tam štěnice & spol. život velmi tuhý.

Lykabettos, skalnatý pěkný vrch na severovýchodě Athén, vysoko se pne nade městem a po cestě dosti neupravené dostaneš se na výšinu 277 m. asi za půl hodiny. Tam, s terassy malé kapličky sv. Jiří, Athény máš před sebou jako na talíři dort, od Stadia až k národnímu museu, a uprostřed toho Akropolis a zlatý Parthenon v záři zlata slunce. Pak za tím temně modré moře tetelící se v slunci a v pozadí hory, celé okolí známé, klassické . . . Pro obraz ten není slov.

Porovnávám panorama s obrázkem v Bedekru, stojí-li podle něho všecko dobře a zda-li hory Argolidy, kopce Troezenské nebo Parnassos nezměnily zatím svých míst. Ne, všecko je v pořádku, tak jak to knížka předpisuje . . . Od Piraea vine se dlouhý vlak; je jako housenka s dlouhým,

bílým chocholem kouře . . . nesmírný kontrast rychlého našeho věku proti dlouhým starým stoletím . . . Hledám tam v tu stranu veliké zdi, které spojovaly kdysi přístav s městem, vzpomínám, jaký je genitiv jména Perikles a hledám k němu případný přízvuk . . .

Z „Ptačích motivů“ Adolfa Heyduka.

Podkřovka.

Noc na zem klesla jako vdova sirá
na dávno zasypaný mužův rov,
a slzou kropí ho a v náruč svírá
a žalem překonána nemá slov;
mdlá světla ještě zžehla siné záře,
a zabrala se v hvězd tajemný sen,
a vyčkávala uslzelé tváře,
až v nářku potěší ji zlatý den.

Ty dříve však jsi přišel, pěvče malý,
s tím nad očima úzkým měsíčkem,
výš obličej jsi zvedl načernalý,
až hrdla sněžný objevil se lem
a pět jsi počal vroucně tak a mile,
že hvězdnatý noc rozhalila šlář,
a velkým luny zrakem roztoužile
svých díků jasnou vrhala ti zář.

A jak jsi pěl! Co za dne zvonek hlásá,
co stehlík drmolí a hvízdá hýl,
co z konopčina srdce k nebi jásá,
i písní linduščiných zvučný pyl,
vše noci nahradit jsi toužil snivé,
i to, čím tesknil den i blah se chvěl;
tys, citem jat a láskou duše tklivé,
k ní sdílným těšitelem přiletěl.

A zřel's, jak odchází, můj zpěvný druhu,
jak v slzy nutí ji tvůj zvučný hlas,
jak oči otvírá květ pestrý luhu,
jak šepce keř a hlavu týčí klas;
jak štíhlý chřástal ozývá se v setí,
jak hlasné křepelčino „pět peněz“
v brázd teplé skrýši drobné budí děti,
a zvonek věže rozespalou ves.

I já jsem poslouchal, cos pěl a věstil,
můj něžný snílku, v jitra mlžnou šeř,
až v ňadrech tajemně mi zašelestil
a rozvíjel se rudých růží keř;
a všemi rty těch purpurových růží
mé srdce dýchalo ti vroucí dík:
Buď požehnán, jenž k ubohým se druží
poutníkům žití, písně kouzelník!

—

Zvonohlík.

Větévka lípy pod oknem
víc ohnula se dolů,
dvé ptáčat sedlo v listů houšť
a hovořilo spolu.

Dvé ptáčat žlutě zelených,
dva palečkové ptačí;
druh prohlíží si listů skrýš
a družce zpívat ráčí:

„Má zlatá, ký to pěkný stan!
už zjasni černá očka,
sem nemůže se odvážit
ni nejlstivější kočka.

Toť besídka je nad palác,
hleď, líbezná a svěží,
pel na květech, a na listech
skvost rosných perel leží.

Zde nespatří tě krahujec
a ťuhýk nevyruší;
kdož na snítkách tak útloučkých
hned ptačí hnízdo tuší!

Sem nepřilétá jinovec,
ni příval deštů v létě,
a kdyby! lupen jediný
i se mnou ukryje tě.

Zde hnízda vínek upletem —
no, žasnout budeš, světe! —
ó nezdráhej se, duše má,
můj smaragdový květe!

Já sletím do všech světa stran
a do hájů a lesů

a v lože naše svatební
pýř zlatohlávčí snesu.

Z trav vláken ti je upletu
a z kůzlat jemné srsti,
a teplo, milo bude v něm
jak v jemné dívčí hrsti.

Až blažena v ně usedneš,
své zapěju ti díky,
a seménky tě zasypu
i malé zvonohlíky.

A povedu je v širý kraj
i přes poušť vody svodnou,
a milovat je naučím
svou vlast i lípu rodnou.

A hudbě si je vycvičím,
jíž vlastní srdce hude,
až nachovým rtem růže jim
dík vonný dýchat bude.

A své jim mládí vyzpívám
a žití, drobné zvěsti,
a lásky snivou pohádku
a zlatou báseň štěstí.

O nezdráhej se, neváhej,
už vejdi v skrýš tu ladnou,
hleď, útlé snítky, květ i list,
jak srdce přes noc vadnou.

Než zvadnou, k hnízdu si je vol,
je ticho zde a milo . . .“
a na větévce k sobě se
dvé ptáčat přitulilo.

Už ženichově milosti
druž neodpírá snivá,
a čechrá křídla . . . lípy list
kles níž a vše mi skrývá.

A zas větévka pod oknem
se chví a dolů tlačí,
a já svou duši ponořil
v zář idylky té ptačí.

Illustrace k Heydukově básni „Zvonohlík“. Kreslil Karel Liebscher.

Bratr Mravenec.

Napsal

Luigi Capuana. Přeložil Gustav Žďárský.

eho pravé jméno bylo bratr Josef, ale otec kvardián překřtil ho potom na bratra Mravence, vida, že jakožto sběratel naplňoval každoročně sklep, spižírnu a zásobárnu klášterní tak, že nikoli šest, nýbrž dvacet ba i třicet bratří mohlo se uživiti veškerým darem božím, jejž bratr Josef snášel z města i venkova. Přezdívka zdála se tak dobře vymyšlenou, že ostatní bratří a lid konečně nejmenovali bratra Josefa jinak; a on se usmíval, pro slávu patriarchy svatého Františka, když chlapci proti němu běhali s křikem: „Bratře Mravenče, obrázek!“

I dával chlapcům obrázek tištěný k polykání, aby patriarcha je posvětil; dospělým pěkný šňupec svého tabáku, jenž by byl vzkřísil mrtvého; kmotrám obraz Panny Marie nebo svaté Veroniky.

Paničkám pak nosíval časem talířek bílých oliv, naložených v salátě s kořením, že se sbíhaly sliny v ústech; a všem věnoval úsměv, dobré slovo, radu, slib, že doporučí je Bohu v modlitbách nebo Panně Marii, patronce nemocných, aby je hned uzdravila, jakožto pravá matka hříšníkův.

Tímto způsobem, když bratr Mravenec odcházel zpět do kláštera, míval vždy pytle z bílého plátna tak naplněny, že je sotva nesl; i přicházel domů s ruměncem ve tváři, v potu, jenž mu kapal s čela, však vesel a spokojen, pro slávu patriarchy svatého Františka! — jak pokaždé při jeho příchodu zvolal bratr Felix. Ten měl dozor v kuchyni a v jídelně; hleděl také (stěžovali si bratří), aby snědl nejlepší sousta a napil se nejlepšího vína. Leč bratr Felix dával na srozuměnou kvardiánovi, že nejlepší sousta a nejlepší víno schovává vždy pro bratra Mravence, jenž toho zasluhoval, ubožáček! Musel býti vždy při síle pro svůj úřad sběratelský a míti nohy ze železa, by přechodil cesty a cestičky tří čtvrtí městských, neb aby vykonal pěšky cestu po venkově, když vedl zpět do kláštera mezka s takovým nákladem, že by bylo ukrutností sednouti naň, ačkoliv to byl mezek s ocelovým hřbetem!

* * *

Bratr Mravenec netrpěl zajisté v ničem nedostatku, ani nepotřeboval bratra Felixe: pánem každé věci byl vlastně on sám.

Mohl míti v ruce, kdykoli chtěl, klíče od sklepa a spižírny, kde byly seřaděny džbány oleje a sudy vína; nebo také klíč od zásobárny, kde v koutku byla velká hromada cihel sýra a masa uzeného; s obruče, zavěšené na klenbě, klátily se salámy z vepřového masa a ryb, veliké hrušky a melouny v síťkách; kolem dokola stály plné koše ořechů, mandlí, sušených fíků, luštěnin; a výše na malé římse pomeranče, ja-

blka, hrušky, granátová i kdoulová jablka, citrony, ovoce všeho druhu; a u dveří koš podlouhlý z proutí a třtiny, s úzkým otvorem, vždy plu „ježíšků“, jakkoliv každá rodina dobrodinců dala jenom jediný bochníček se znamením svatého kříže Ježíše Krista nahoře, pročež byl nazýván „ježíškem“.

Konečně, jestliže bratr Mravenec bral někdy pro sebe „ježíška“ od baronky, vždy z nejjemnější mouky; jestliže si uřízl častěji nějaký pěkný řízek šunky, jež zdála se krváceti, a vypil skleničku vína ze sudu schovaného pro otce provinciála, když přicházíval návštěvou — byl proto snad konec světa? Nelopotil-li se od rána do večera, v městě i na venkově? Zvláště na venkově, na slunci srpnovém, které zdálo se býti živým ohněm, s provazem okolo beder, aby mu držel kutnu, jda od stodoly ke stodole, dál a dále, od Sette-Fendi do Galliny, od Sacchiny do Castelluccia, od Faita do Favarotty, dávaje si smažiti kůži, jako svatý Jan na poušti, tak že obličej a ruce se mu loupaly, čímž podobal se hadu, měnícímu kůži? . . .

Leč bratří, když pochopili, že pravým kvardiánem místo dobráckého otce Isaiáše byl vlastně bratr Mravenec, že měl všecko ve své moci, počínajíc od oběda každodenního až do výdajů pro svátky Panny Marie, patronky nemocných, svaté Veroniky a svatého Víta; a že na nich bylo toliko, vstávati o půlnoci, časně ráno a sloužiti mši a kázati při devítidenní pobožnosti, zpovídati a přisluhovati svátostmi umírajících, doprovázeti mrtvé — jako by to nebyly služby také ve prospěch kláštera a nepřinášely jakožto plod právě ony almužny, které bratr Mravenec potom sbíral; když viděli posléze, že otec kvardián sprostil bratra Mravence též povinnosti půlnočního kůru, aby měl čerstvé síly ráno pro námahy při sbírce, a povšimnuli si tolika jiných maličkostí, které jim líbiti se nemohly (jim, otcům mešním s dlouhým vousem bílým, proti onomu bratru s vouskem kaštanovým, jenž neuměl ani svůj podpis naškrábati): počali z počátku bručeti mezi čtyřma očima před kvardiánem, jenž jim naslouchal hladě si vous na dvě pídě dlouhý, s hlavou skloněnou, neodpovídaje ani slovem; a potom zasílali anonymní stížnosti provinciálovi, kde se vyčítala provinění bratra Mravence jakož i kvardiána, jenž prý mu ke krádeži pomáhal svou dobromyslností a nepozoroval pohoršlivých návštěv k jakési hospodyni, k níž bratr Mravenec nechodil pouze pro almužnu.

* * *

„Samé pomluvy!“ pravil bratr Mravenec provinciálovi, když tento povolav ho spolu s kvardiánem, oběma pořádně do duše promluvil. Otec Isaiáš naslouchal domluvě s hlavou skloněnou, hladě si dlouhý vous rukama hubenýma, nevěda, co odpověděti, překvapen jsa zlomyslností oněch nehodných sluhů božích, kteří slavili mši svatou každý den a přece skrývali takové záští v hloubi srdce; ale bratr Mravenec nikoli.

„Samé pomluvy!“ opětoval. „A ježto mi vyčítají návštěvy u hospodyně, kamž chodím za dne, před očima všech, povím vaší důstojnosti, že otec Bernard zpovídá příliš dlouho kajicnici — on ví kterou; a ná-

vštěvy u ní si odbývá v noci, vycházeje z kláštera přestrojen za sedláka... Viděl jsem ho těmato očima, jež budou kdysi potravou červů!“ ...

Provinciál rozhněván jsa nedal mu dokončiti a přikázal mu poslušnost, i doložil, aby šel okamžitě za trest do Licodie; otci kvardiánovi pak řekl: „Hlaďte si vous, jak chcete, ale mějte oči lépe otevřeny!“

Tak otcové mešní, otec Bernard, otec Jan, otec Antonín a všichni ostatní zvítězili nad bratrem Mravencem a nad kvardiánem; i počali vládnouti sami, jsouce za jedno s bratrem Felixem, který se stal sběratelem. Ale bylo to vítězství nešťastné.

Toho roku sklep a spižírna se nenaplnily, jako když bratr Mravenec chodil po mlýnech a lisech olivových ve jménu patriarchy svatého Františka; a zásobárna vypadala bledě s několika hubenými kousky sýra, několika prázdnými ořechy a zasmrádlým salámem, jenž otravoval vzduch!... Chlapci neběhali vstříc nezdvořilému bratru Felixovi pro svatý obrázek, a sedláci nechtěli ani slyšeti o jeho tabáku, kterýž pálil v nozdry; ani paničky nestály o jeho saláty z bílých oliv, vidouce jeho ruce nečisté, kteréž je asi nakládaly ...

Také svátky Panny Marie a svaté Veroniky dopadaly smutně, bratří řeholníci z Itrie počínali těžiti ze špatné pověsti kláštera kapucínského, aby získali almužny věřících a přízeň dobrodinců ...

Proto chudí, kteří přicházeli v zástupech ke klášteru za doby, kdy bratr Mravenec rozděloval zbytky oběda nebo jiného; paničky, osadnice, a zvláště páni, kteří se bavívali časem, když tam byl bratr Mravenec, chodíce do jídelny klášterní na sklenku vzácného vína, všichni dohromady žádali zpět bratra Mravence od provinciála, když přišel do kláštera, a vynášeli do nebe bratříčka, stěžujíce si na otce mešní.

Provinciál, člověk praktický, nedal si říkati dvakráte. Stalo se, že téhož dne, kdy otec Bernard odcházel z Minea a měl vyhledati v Ramacce jakousi kajicnici, aby jí dal rozhřešení, bratr Mravenec přicházel z Licodie, kulatý a růžový, provázen až ke bráně klášterní zástupem lidí, kteří naň pokřikovali:

„Bravo, bratře Mravenče! Vítáme tě zpět, bratře Mravenče! Až žije bratr Mravenec!“

Otec Bernard, žlutý v obličeji, ale nutě se k úsměvu, pravil mu:

„Jsme jak okovy na vodu, bratře Mravenče; vy stoupáte, já klesám dolů.“

A dole byla Ramacca, kde bratři kapucíni nemohli si hověti jako v Mineu, protože bratří Mravenců není všude; a bratr Mravenec, věda to lépe nežli ostatní, začal proto býti poněkud hrdým.

* * *

V Licodii slyšel bratr Mravenec novinu, že vláda hodlá rozpustiti řehole, aby stát získal jmění a důchody klášterní. Bratr Jeroným z Vizzini, lstivý a potměšilý, pošeptal mu do ucha jednoho dne: „Dříve nežli vás vyhodí na ulici, hleďte udělati bratra Mravence pro sebe. Já myslím již na svou budoucnost.“

Bratr Mravenec nebyl hluchým: pomýšlel rovněž na budoucnost,

když zas oplýval milostí boží a mohl vládnouti v klášteře ještě lépe než dříve.

Otec Isaiáš po každé zlé zprávě, která přicházela s novinami, šel a vrhl se k nohám Panny Marie a patriarchy svatého Františka, aby ráčili hájiti náboženství a zachrániti bratří. Ale bratr Mravenec dával mu na rozváženou, že Bůh neřekl nadarmo: Člověče, přičiň se, já ti požehnám! Jest potřebí přičiniti se rukama nohama; odnésti, co se dá, k lidem bezpečným, kteří by to vzali a schovali, pokud by tíseň trvala. Náboženství zajisté zvítězí: zatím . . .

A tak bratr Mravenec nosil vše ku své hospodyni, ve srozumění s ubohým dobrým otcem Isaiášem. Ten ztratil hlavu, naříkaje dnem i nocí, postě se a do krve se bičuje na pokání za hříchy své a bratří ostatních, hříšníkův jako on.

A kdežto ubohý otec Isaiáš vůčihledě hubeněl a sotva již na nohou se držel, nabýval bratr Mravenec ještě více kulatosti a ruměnce než dříve; ale před pobožnými bral na se tvář bolestnou, podávaje tabatěrku.

Za krátko prý již nebudou bráti z toho tabáku. Les v klášteře, kdež on jej vypěstoval, bude pak prodán dražbou!

Sedláci i páni brali ty šňupce s posvátnou úctou a vážili si jich více, protože slyšeli, že jich za krátko již nedostanou; i dávali dvojnásobnou almužnu bratru Mravenci na tři dni pro patriarchu svatého Františka, Pannu Marii a všechny svaté patrony řádu, aby zachránili aspoň kapucínů před spáry bezbožné vlády. Ostatně, co si mohla vzíti vláda na ubohých kapucínech, kteří žili z almužny?

* * *

To věděl bratr Mravenec, jenž si připravil již dobrou zásobu a uložil též hezkou úsporu u hospodyně, kamž nyní docházel častěji, tak že ho věřící počali pomlouvati, říkajíce, že bratr Mravenec se vrátil z Licodie zcela jiný. On však je nechal mluviti. Byl zajisté tímž Mravencem jako dříve, jenom že — jak mu byl poradil bratr Jeroným z Vizziny — dělal bratra Mravence trochu pro sebe. Nebylo to spravedlivo, blahoslavený svatý Františku?

Že to nebylo spravedlivo, pochopil dobrý otec Isaiáš příliš pozdě a řekl to se slzami v očích všem ostatním onoho dne, kdy musili opustiti klášter a svléci kutnu. Ale bratr Mravenec měl drzou tvář a ucho jako kupec; chtěl svůj díl z toho mála, jež zbývalo, jako by byl nevzal nic tajně a jako by byl neprodal několik kalichův i paten, nebyl odnesl dobrou polovici věcí zlatých a stříbrných od Panny Marie, a rochety, mešní roucha, svícny stříbrné . . . i mezka . . . Byl snad on kvardiánem? Měl snad vydati počet on? . . .

„Ach, bratře Mravenče! Bratře Mravenče! Získal jste si peklo!“ pravil mu upřímně otec Isaiáš, odnášeje z kláštera jedinou kutnu s pláštěm.

Bratr Mravenec myslil naopak, že získal si ráj ve světničce u hospodyně, kam šel na byt . . . z milosrdenství, chtěl dáti na srozuměnou; ale nikdo mu nevěřil. — Po nějaké době dělal bratra Mravence jiným způsobem dále, půjčuje na lichvu krev ubožáků, v klášteře ukradenou;

jsa přísným a neuprositelným při vymáhání úrokův i cen pšenice a ječmene, dřel kůži s nuzného lidu, jako by byl po celý svůj život nedělal nic jiného, nebyl býval živ z milosrdenství a nebyl nikdy oblékal háv svatého Františka, jenž byl otcem chudých.

Obcházel po chalupách a vymáhal dluhy s týmž mezkem ukradeným z kláštera, ale nedával šňupnouti tabáku; nezáleželo mu také na tom, jestliže nyní, když se objevil u chalupy, přišlo mu k uchu:

„Hle, ten zloděj, bratr Mravenec!“

* * *

Pěkné bylo, když hospodyni jeho napadlo vzíti si sedláka; ten jednoho večera prosincového zavřel před Mravencem dvéře. A když bratr Mravenec klepal a křičel, za smíchu lidí, přistoupil onen k oknu a řekl mu:

„Zabloudil jste, bratře Mravenče! Tady není klášter. A budete-li ještě křičeti, sestoupím a vyprášim vám kutnu, kterou už nemáte. Bratře vepře! Rozuměl jste?“

Tenkráte šel bratr Mravenec spat opravdu z milosrdenství k příbuznému, jenž ho špatně přijal, jak toho zasluhoval, a do očí mu řekl:

„Dobře se vám stalo!“ —

„Jak? není tedy spravedlnosti!“ říkával bratr Mravenec, vida, že spravedlnost mu nemohla pomoci, protože neměl průkazů, listin, ničeho.

Potkal-li cestou otce Bernarda, jenž vrátil se z Ramaccy jakožto kanovník a jmenoval se nyní svým jménem křestním don František, přiblížil se k němu bratr Mravenec zkroušeně, i počali oba rozmlouvati o dobrých časech, jakoby se byli měli vždy rádi. Ach, ubohý klášter! Obec jej nechává pozvolna pustnouti v rozvalinu.

Bratr Mravenec chodíval každý den na procházku k Rabbetu a pozoroval střechy, které se ssedaly, okna bez rámů, a les — jeho drahý les, jenž plodil onen velký vzácný tabák, — byl již proměněn ve hřbitov; ničemnost!

S hrůzou pomýšlel na to, že by měl býti pohřben tam jako pes, mimo posvěcené místo!

Bratr Mravenec živořil slouže za kostelníka. Špatné to řemeslo rovněž, od té doby, co nikdo neplatil desátku, křty a sňatky bývaly velmi bídné, jakoby byla zdražena dokonce svěcená voda!

Proto se přičiňoval o svátek Srdce Ježíšova i hleděl překonati benediktinky starého kláštera, které slavily onen svátek od let a sbíraly veliké almužny. Tak se v něm probudil bratr Mravenec, jejž — jak se zdálo — nehoda s hospodyní potlačila.

Skutečně běhal sem i tam a dával zbožným ženám vejce k nasazení, aby potom z nich měl kuřata na prodej; chodil po lisech olivových a po mlýnech, pro slávu Srdce Ježíšova, rozdával roušky a obrazy, sliboval divy a odpustky, aby věřící v den svátku svatého Srdce přinesli svíce do farního kostela a ne k jeptiškám.

„Jeptišky“ — říkával — „byly od svatého Benedikta; neměly co činiti se svatým Srdcem . . .“

„A vy jste od svatého Františka a nemáte s ním také co činiti!“ odpovídali mu příznivci jeptišek, propouštějíce ho bez krejcaru.

Byla to pravda! On byl od patriarchy svatého Františka!

A čím více stárnul, tím více zkvétal v něm opět někdejší bratr. V noci zdálo se mu vždy o jeho cele, o lese posetém tabákem, o sklepě, o zásobárně . . . a otci Isaiášovi s vousem na dvě pídě dlouhým, jak mu opakoval: „Ach, bratře Mravenče, bratře Mravenče! získal jste si peklo!“

Nezdálo se mu pravdě nepodobným, že by mohl zase obléci kutnu, dáti si růsti znova vous a zkoušeti opět srdce dobrodinců, s utkvělou myšlenkou, vykoupiti klášter a zavříti se tam, aby činil pokání za své hříchy, jelikož nebyl již s to, aby napravil zlo spáchané . . .

Proto cítil se velice šťasten, když mu starosta jednoho dne řekl, že naň pamatoval a ustanovil ho za strážce hřbitova . . .

Mohl si vzíti jednu, dvě cely klášterní . . .

* * *

Byla to léta, století, co neviděl oněch zdí. — Můj Bože, jaké spuštění! Chrám, plný pavouků, nebylo lze poznati; z chodeb studených a pustých vytrhali již kameny; cely bez dveří a rámů vydány větru a dešti, zdály se býti doupaty . . . A jídelna! . . . A kuchyně! . . . A sklep! . .

Tu bratr Mravenec si pomyslil: Byly to — bohužel — hříchy bratří, které přivedly toto spuštění! . . . Ale den slitování neměl přijíti?

Metl celý den, oprašoval kostel, čistil oltáře s citem něžnosti a zároveň strachu, poněvadž se mu zdálo, že obrazy a sochy naň pohlížejí rozhněvaně; zvláště svatý Vít s hlavou pyšnou, zasazenou ve španělském límci, jakoby chtěl poštvati naň své dva psy na řetěze, kteří byli jako živi.

Očistiv kostel nebyl spokojen, dokud neviděl na svém místě také divotvorný obraz Panny Marie, patronky nemocných, s jasnou tváří a velikýma očima pod stříbrnou korunou, připevněnou na plátně obrazu.

Byl unaven, zmořen přílišnou prací několika dnů. Chtěl vykonati všecko sám, jelikož by se mu bylo zdálo znesvěcením, aby někdo jiný vložil prst na jeho kostel, na jeho oltáře, na jeho kaple.

A ráno, když přisluhoval u první mše, která se slavila u hlavního oltáře, od té doby, co byli bratři propuštěni z kláštera, sotva se držel na nohou a neměl skoro ani dechu na odpověď: Et cum spiritu tuo! otci Bernardovi, jejž byl pozval, aby mši sloužil.

Potom opustili věřící chrám, a otec Bernard, kanovník, svléknuv mešní roucha odešel s ostatními; bratr Mravenec pak smuten vystoupil na zvonici a zvonil malým zvonem sladkého hlasu stříbrného, který zdál se býti vesel, že zní po dlouhém mlčení tolika let.

Bratr Mravenec vrátiv se do sakristie, jal se ukládati do skříně roucha mešní, odříkávaje zdrávasy; ale pokaždé, kdykoli dřevo podstavců kolem praskalo, vyskočil bled, s vytřeštěným zrakem . . .

Měl onoho jitra utkvělou myšlénku, neodolatelnou touhu, otevříti dvířka vedlé kaple Ukřižovaného a navštíviti komoru, kde kostry bratří, oděných v kutnu, s rukama skříženýma, ve výklencích, jedna po boku druhé, očekávaly trouby posledního soudu.

Bratr Mravenec zápasil celé hodiny s touto utkvělou myšlénkou, leč nedařilo se mu zahnati ji . . .

Konečně, z čeho měl strach? Nevstoupil tolikráte do oné komory před lety? Neoblekl vlastníma rukama kutnu jednomu z oněch kostlivců . . otci Matějovi? . . . Tedy? . . .

* * *

Vlna světla pronikala do chrámu, rozlévajíc kolem sladký mír, veselost zároveň se smutkem . . .

Zlaté ozdoby velké mříže na kůru se třpytily; napříč od něho bylo viděti vysoký stojan za oknem, i zdálo se, že očekává bratří k večerní modlitbě, ač tam nebylo otevřené knihy chorální, jako kdysi . . .

Bratr Mravenec cítil, že opět žije v oněch letech, kdy hluk dřeváků zněl na dřevěné podlaze kůru, a po krátké předehře kašle a plivání počalo nosové bručení: Deus in adiutorium a žalmů v kostele prázdném — právě jako v onom okamžiku.

Slýchával to zdálí, když se vracel ze sbírky s plnými pytli, a říkával: Bratří pomýšlejí na ráj pro mne, jako já jsem pomýšlel na chléb vezdejší pro ně! —

A teď ani almužen, ani bratří — a nic! Jediní bratří, kteří se nacházeli v klášteře, byli zavřeni tam uvnitř, položeni ve výklencích, kostlivci s rukama křížem, s prázdnými důlky, tvářemi vyhloubenými a bílými čelistmi: bratr Jeroným, otec Matěj, otec František, bratr Mansvet, jemuž upadla již lebka, tak že zdál se býti popraven . . .

Byli tam ještě? Neznesvětil jich nikdo? . . . Cítil se přilákán, ba násilím přivlečen přede dvířka stánku mrtvých! Studený pot s něho se lil, vrávoral; leč — vztáhl ruku na klíč, otočil jím a otevřel dvéře násilím . . .

Při nárazu vzduchu, jenž vnikl náhle do komory, pohnula se kostra otce Matěje, položená v protějším výklenku, jakoby byla zakývala bělostnou hlavou a zasmála se těmi několika zuby prohloubených úst — —

Zaslechnuvše hřmot přiběhli dva chlapci, kteří dováděli na prostranství před chrámem, zvědavi jsouce spatřiti, co se stalo . . .

Našli bratra Mravence, an ležel roztažen na zemi, bled, ve smrtelném chrapotu, s hlavou zkrvavělou na hraně schůdku, u nohou oltáře Ukřižovaného.

„Svatý František ho potrestal!“ pravili všichni, když se dozvěděli o smutné příhodě.

Nikdo nepomyslil, že svatý František mu též mohl odpustit!

Kronika hudební.

Podává Frant. K. Hejda.

Výroční zprávy o činnosti českého světa hudebního přinášejí pravidlem velmi slušné bilance moralní. Ať už pozorujete výsledky Uměleckou Besedou vykázané, pročítáte stránky divadelní brožurky z ředitelské kanceláře nebo přehlížíte jen drobnější události z koncertní síně a výkazy z knihkupeckého trhu, vše svědčí, že v tomto oboru umění nejen pozadu nezůstáváme za cizinou, ale spíše o nějakou kulturní míli ji předstihujeme.

Období jednoho roku není právě způsobilým měřítkem pro hudební produkci národa; konstatovati lze v úzkém tomto rámci ojedinělé zjevy, markantní ukázky toho kterého genru, ale spojitost a celková okrouhlost chybí. Napadne vám také ihned převaha těžiště na jedné straně a nedostatek materiálu na druhé. Shrnete-li v jednotný obraz celé pětiletí, poznáte zcela zřejmě, jak váha všady se vyrovná a jak činně napjaty jsou všecky páky a všecka kolečka složitého ústrojí.

Příklad vysvitne, sledujeme-li operní kroniku v posledních třech letech. Rok 1892. přinesl z domácí literatury tři velké práce: Bendlovo „Dítě tábora“, Kovařovicovu „Noc Šimona a Judy“ a Weisovu „Violu“. Následující saisona vykazovala jedinou původní novinku: Foersterovu „Deboru“. A rovněž tak bylo v roce uplynulém, kde předvedlo nám Národní divadlo jediné dílo české: jednoaktovou operu „Stoju“. Měli bychom snad souditi na stagnaci nebo dokonce vyčerpanost a úpadek? K zažehnání obav poslouží výborně perspektiva do roku nastávajícího. Chef d' oeuvre zimního repertoiru slibuje býti nová opera mistra Fibicha „Bouře“, komponovaná ku slovům Jaroslava Vrchlického. Rovněž neúnavný Karel Bendl dokončil a divadlu tuším již zadal novou zpěvohru užšího rozměru, nazvanou „Máti Míla“. A neklamou-li předzvěsti, kmitající se občas v hudebním ovzduší, chystá nám i Kovařovic pro tuto zimu nějaké překvapení příjemné. Jak vidíte, pracuje se i v opeře stále a pilně. Oddech po roce zvláště žírném je právě tak přirozeným, jako odliv po přílivu. A jak už to v krvi českých muzikantů hraje a víří, zlenivět by ani nedovedli.

Resumé operní je tedy letos velmi stručné. Jednoaktovka J. R. Rozkošného, „Stoja“, která representuje novou produkci původní, vznikla patrně ze sympatie skladatelovy k moderním zpěvohrám vlašských veristů, zvláště Mascagniho, těmto na jediný akt vypočítaným, ve svém ději tak úsečným a v charakteristice své hudby tak effektním pracím, jež na nějaký čas opanovaly světová jeviště. Forma tato zalíbila se skladateli našemu zřejmě a přivodila touhu po vytvoření čehosi podobného. Vděčnou látku poskytla mu Konrádova povídka „Stoja“, ve „Květech“ otištěná. K upravenému textu, jehož koncisnost a dramatická zaostřenost vydala

péči librettisty Otokara Kučery nejlepší vysvědčení, složil Rozkošný hudbu se slovem všady korrespondující, žhavými barvami prosycenou, plnou erotické vášně a dramatické výraznosti. Nelze upírati, že zvláštní svérázuosti a typičnosti nedostává se dílu tomuto právě tak, jako nedostávalo se jich „Mikuláši", „Svatojanským proudům", „Popelce" a „Krakonoši", leč navzdor svému eklekticismu je i „Stoja" prací vážnou, pozoruhodnou a místy hlubokým citem prodchnutou. Dvojzpěvy Stoje a Štěpána ve svém vznětu lásky zasluhují nemenšího uznání, než úvodní sbor ve své svěžesti a lokálním zabarvení a líčení bouře jakož i finale ve své dramatické síle.

Skutkem chválylıodné pozornosti správy divadelní ku dvěma nejpřednějším skladatelům domácím bylo uvedení starších prací, Fibichova „Blaníka" a Dvřákových „Tvrdých palic" znovu v pořad her.

Obě opery náležejí ku dramatickým prvotinám uvedených mistrů — a obě již prozrazují směr a ráz naprosto rozdílných těchto povah.

Fibich stojí v „Blaníku" na kothurnu tragiky, jejíž imposantní výše dostihl ovšem teprve v „Messinské nevěstě"; Dvořák naproti tomu obrací se již zde, správným poznáním svého nadání veden, ke kultu opery prostonárodní a jeví již v rozkošné jednoaktovce této svéráznost nepopíratelnou.

Jedné i druhé práci byla přízeň osudu velmi sporým údělem. „Blaník", dokončený r. 1877. a poprvé provedený r. 1881., neudržel se na repertoiru pro chabé libretto — kletba tato přemnohou operu českou odsuzuje dosavad k zapomenutí! — „Tvrdé palice", vzniklé již r. 1874., provedeny rovněž teprv r. 1881., tři léta po premieře „Šelmy sedláka"!

Vzkříšené zpěvohry došly přijetí velmi vlídného, zvláště „Tvrdé palice" místy téměř elektrisovaly.

Událostí vzácné povahy sluší jmenovati také přepracování „Dimitrije". Z intimnějších přátel mistra Dvořáka nikoho asi nebylo tajno, jak těžce nesl skladatel výtky, „Dimitrije" se dotýkající. Byla to hlavně rozvleklost některých míst po výtce lyrických, která postupu děje a dramatickému spádu překážela, ač zase právě sem uložil Dvořák pravé skvosty své invence melodické. V poslední době pomýšlel mistr již zcela určitě na radikální nápravu a podjal se jí vskutku jednak už v Americe, zvláště ale v letních prázdninách, jež strávil, jak povědomo, na tiché své usedlosti Vysoké u Příbrami. Změny, jež autor na původní partituře provedl, jsou dalekosáhlé a vydávají svědectví o neobyčejné hloubce a přísnosti autokritiky, jež jej při práci této vedly. Netajené překvapení vzbudilo vymítění nádherné ouvertury a předeher ku proměně druhého aktu i třetímu jednání; zde padly vskutku požadavkům rychlejšího chodu dramatického hluboké krásy v oběť! Velká scéna Xenie a Dimitrijova arie v dějství prvém, dvojzpěv Mariny a Dimitrije a Mariin mazur ve druhém, jakož i duo Xenie a Dimitrije v proměně téhož aktu, konečně výstup Xeniin a další dvojzpěv její s titulním hrdinou v jednání závěrečném, vše jeví po přepracování mistrově jiný profil, jinou povahu a to nejen ve příčině melodické a instrumentační, ale i — na dvou místech — ve změně tonorodu měkkého v tvrdý, v častých zkratkách, konečně i v nových odstínech dynamických.

Důslednost, která mistra Dvořáka při úpravě této takt od taktu prováděla a která dnešní partituře opery je vtištěna v čelo, vyplývá z mohutné energie a síly ducha skladatelova. Ale podnik neminul se s úspěchem. V přítomné své podobě stojí „Dimitrij“ mezi nejpřednějšími a také scénicky nejúčinnějšími pracemi dramatickými, jimiž literatura česká se honosí.

Mluvím-li již o novinkách původu domácího, jež se na jevišti českém v průběhu minulého roku byly objevily, nemohu pominouti zmínky o výpravné hře Šamberkově „Výlet pana Broučka z měsíce na výstavu“, k níž napsal Karel Kovařovic baletní a meziaktní hudbu, lehčího kalibru sice, ale jak náleží svižnou a rozmarnou.

Posléze dovoleno mi budiž zařaditi do této stati i zpěvoherní debut skladatele moravského. V zatímním Národním divadle brněnském provedena byla dne 10. února opera „Počátek románu“ od nadaného skladatele a bystrého kritika hudebního Leoše Janáčka a jakkoli hlasy o úspěchu jejím nebyly právě svorny, považujeme záslužným již snažení skladatelovo, sledovati i při komposici dramatické směr a ducha hudby národní.

Nevydala-li letos česká opera sklizeň hojnější, vyrovnala dluh tento vrchovatou měrou koncertní síň.

Nemáme tak na mysli obvyklou kroniku koncertní — ač i zde zaznamenati třeba několik zjevů zajímavých, k nimž se záhy vrátíme — jako produkci původní, která při těchto příležitostech došla provedení a nabyla sankce veřejnosti i kritiky. V té příčině výsledky tvorby letošní uspokojují zúplna kvalitou i kvantitou.

V popředí událostí do rubriky této spadajících nalézá se Dvořákův koncert, uspořádaný dne 13. října v Národním divadle. Ozdobou a těžištěm programu jeho byla mistrova Symfonie z E-moll, nazvaná „Z nového světa“ (op. 95.).

Vnímavá, všem dojmům otevřená duše umělcova touží stále po nových vznětech, spěchá vždy ráda v nové říše . . . Změna okolí otvírá jí zdroje nového tvoření a zanechává v ní patrné stopy. Tak dělo se i Dvořákovi, když se byl trvale usídlil v krajích zaokeanských. Celý svět nepoznaný otvíral se před ním, jiní lidé, jiné zvyky, jiný ráz života upoutaly jej mocně. Ale v podrobnější analyse přihlásil se již zájem hudebníka. Obyvatelstvo skládalo se z tolika vrstev rozmanitých, typy domorodců, černochů střídaly se s nejhojnějšími ukázkami plemene albionského. Jakže, nemají snad tito různí representanti nového světa svoje národní zpěvy, popěvky, melodie taneční? Arciže mají, odpovídalo se ochotně. Sem s nimi tedy! . . .

Jak znáte celou povahu Dvořákovu, jeho čilý interess na všem, co do říše umění zasahá, jeho neunavnou píli a lásku k studiu, pochopíte, s jakou vášní zabral se mistr do pozorování a hledání oněch motivů černošských, farmářských a indiánských, do těchto příznaků zpěvnosti cizokrajné, svou melodikou tak zvláštní, originální, svou náladou tak podivuhodně jímavé.

A již vysvitne vám process vzniku Symfonie. Celý tento objevený charakter nových zpěvů roznítil fantasii mistrovu do nejvyšší míry a pod-

mínil koncepci díla, jež v ideální své jednolitosti slučuje ráz a kolorit cizokrajný, ale zároveň v překypující hojnosti i vše to, co označuje již ode dávna tvoření skladatelovo. Tak jevila se nám symfonie „Z nového světa“ při svém provedení, v té podstatě byla také jak náleží oceněna a tím nejlépe vyvráceny byly všecky pochybnosti o ceně a povaze její. Krátce: Dvořák neodcizil se v díle tomto ani notou svému poslání uměleckému, nesklamal ani jediným taktem naděje, které právě do této produkce americké jsme kladli. Naopak Largo z Des-dur — druhá věta — druží se jako perla vzácné krásy k nejlepším dřívějším myšlénkám autorovým a závěrečné Allegro con fuoco, tak imposantní svým vzletem, tak jadrné ve svém obsahu a své síle, je z téže litiny, jako závěry ostatních jeho symfonií. Výrazuplná věta prvá působí dojem nejokrouhlejší, v ní také zvláštní ráz cizího živlu nejmarkantněji předstupuje.

Provedení symfonie v Národním divadle získalo na velikoleposti osobní účastí mistrovou, jenž svou práci s orchestrem nastudoval a dirigoval.

Nemenší pozornosti hudebního světa těšila se jiná, o několik dní dříve předvedená novinka z péra Dvořákova. Byl to Kvintett pro 2 housle, 2 violy a violoncello — rovněž v Americe vzniklý — jejž se známou svojí delikatessou stlumočilo proslulé „České kvartetto“ s prof. Lachnerem. Také motivická osnova tohoto díla těží zjevně z popěvkův amerických, jichž ohlasy přináší druhá a čtvrtá věta. Larghetto se svými duchaplnými variacemi je rozhodně korunou celku.

Vůbec způsobila návštěva Dvořákova v Praze radostné vznícení a osvěžení. Zejmena mladá společnost hudební, ona družina idealní, která v něm druhdy měla upřímného rádce a přítele, ne-li dokonce učitele, uvítala mistra s nadšením okázalým. Cítiliť jsme všichni, jak vážné následky jeví trvalá oddálenost muže, jejž silný, ale valně rozptýlený šik našich hudebníků uvykl nazývati svým vůdcem!

Bohatá instrumentální tvorba Fibichova rozmnožila se dvěma ušlechtilými komposicemi, v koncertní síni poprve provedenými: Kvintettem z D-dur a symfonickým obrazem „V podvečer“. Kvintett, jenž zdobil program koncertu českých žurnalistů, vyznamenává se zvláštní barvitostí zvuku, jíž docílil skladatel přibráním klarinetu a lesního rohu ke klavíru a nástrojům smyčcovým. Druhým dvěma větám jeho dali bychom přednost před Allegrem úvodním a Largem — ač i zde ve střídání sóla klarinetu, lesnice a houslí patrno je mistrovství autorovo v nenáhlém spřádání motivů a rozvíjení obrazu vždy krásnějšího. — „V podvečer“, poetická líceň hluboké něhy, kontrastuje účinně náladami počáteční věty klidné a laškujícího allegretta, oslňujícího tříští svých nádherných barev. Skladbu tuto, v programním rámci půvaby jasného, letního večera tak šťastně vystihující, věnoval Fibich osmnáctému Slovanskému koncertu.

V oboru vlastní symfonie podali zajímavé ukázky dva skladatelé mladší: Jos. B. Foerster a Karel Weis. Oba vyspělí hudebníci, neméně nadaní jako obratní, nad to v orchestrální práci již osvědčení, kráčeli nicméně směry různými a také nestejných úspěchův došli. Foerster, povahou takřka výlučně lyrik, jemnocitný a při každém detaillu až příliš pozorný a delikátní, nedosáhl dosud jednolitosti proudu, markantnosti a průzračnosti myšlének, síly a imposantnosti, při symfonické stavbě

nevyhnutelné. Šťastný autor vzletných, citem a hloubkou tak působivých písní nevystoupil ještě na žádoucí kothurnus pravého symfonika, jakkoli přítomná ukázka prozrazuje nejen slibný a utěšený talent, ale také zjevný pokrok proti Foersterově symfonii první.

Jinak bylo u Weise. Jistá svéráznost, úsečnost rhytmická, záliba ve velkém, smělém tahu ozývaly se v individualitě této již od počátku jeho tvoření. Weiss měl především odvahu a důvěru do věci — a jak už známo, „audaces fortuna juvat". Nechci nikterak podceňovati prostředky Foersterovy vůči umění Weisovu, neodvážil bych se také nikdy, stavěti význam umělce prvého pod druhého. Ale tu již rozhodují také jisté vlastnosti osobní, ráz, temperament, letora. Weisova symfonie z C-moll není konečně také vynikajícím produktem svého druhu, pochodová themata jeho první, druhé a čtvrté věty nestojí vždy v souladu s požadavky, jež na přísného symfonika klásti jsme uvykli, leč ve svém jádru, v celém pomposním svém výrazu, ve smělém vyklenutí jednotlivých vět jeví dílo toto značnou potenci a dovede působiti vznětlivě a bezprostředně. A v tomto znamení autor také zvítězil.

Znamenitého úspěchu došla v druhém řádném koncertě pražského „Hlaholu" veliká skladba Kličkova „Příchod Čechů na Říp" pro sóla, sbor a orchestr. Konstatujeme událost tím radostněji, ježto nadaný skladatel, dosavad ponejvíce jen eklektickým proudem se ubírající, prozradil zde nepopíratelné přiblížení k duchu hudby národní. Mohutný celek, ve tři oddíly rozdělen, spočívá na básni epické, ale dramatickými intermezzy často střídané. Tím nabývá celé dílo, sbory, soly a orchestrálními mezihrami prostupované, zvláštní živosti a účinnosti, nezřídka i povahy hry scénické. Lahodnost melodická, obratnost v budování effektních dojmů, síla gradací sboru vyznamenávají kantátu jako produkt velice zdařilý a vážně pracovaný, jehož akvisice v koncertní síni bude vždy vítanou.

Ve tvorbě instrumentální osvědčil se Klička nanovo svým smyčcovým kvintettem, jehož všecky věty — až na poslední, drobet monotonního stylu a zvuku — honosí se vděkuplným obsahem melodickým. —

Z prací Hanuše Trnečka, provedených v saisonách uplynulého roku, poslechli jsme „Koncert pro klavír s průvodem orchestru", invencí bohatý a zvláště ve Scherzu nadmíru poutavý, toliko v první větě poněkud rozvleklý, pak „Slavnostní pochod" staršího již data a zjevně mendelssohnovského nátěru, nicméně vzletný a rhytmicky rázovitý. Obě komposice, jakož i některé písně věrně vystižené nálady, předneseny byly v populárních koncertech Umělecké Besedy.

Zasloužilý skladatel „Husitské nevěsty", „Drahomíry" a „Templářů na Moravě", Karel Šebor, přispěl k obohacení programu XXIX. popul. koncertu dvěma čísly ze svého „Cyklu symfonických tanců", dýšících upřímnou svěžestí a úchvatných rhytmem. Přimlouvali bychom se vřele, aby veliký balet scénický, jejž Šebor, jak nám povědomo, ve svém pultě chová, došel v Národním divadle provedení. Vůči skladateli, jenž opeře české druhdy tolik vzácných plodův poskytl, byla by pozornost tato rozhodně na místě.

Kromě uvedených prací starších a populárních již autorů provedeny byly v koncertní síni o různých příležitostech zajímavé a neobyčejně své-

rázné komposiční ukázky naší nejmladší školy skladatelské, především Kvintett z G-moll a Serenáda od Josefa Suka, klavírní kvartett od Vítězslava Nováka, Sonata pro klavír a housle od Oskara Nedbala a drobnější instrumentální a vokální práce od Picky, Treglera a j. Zmiňujeme se prozatím jen o neobyčejném úspěchu, jehož tito representanti dorostu hudebního docházejí, ponechávajíce si několik slov o juniorech do závěru této stati.

A jaké jiné pokroky, novoty a změny nastaly v posledním období ročním?

Nejpřednější týkají se opět rubriky koncertní. K institucím, jež vzaly na sebe krásnou povinnost, pečovati o zprostředkování vzácných požitkův hudebních, přidružil se tentokráte spolek nový, provázený již při svém vzniku upřímnými sympathiemi české veřejnosti.

Česká jednota pro komorní hudbu je podnikem, vešlým do života iniciativou a péčí pražských dam. O důležitém významu jeho nebylo nikdy sporu. Jak povědomo, máme v Praze po dlouhá leta komorní spolek, čítající velmi slušný počet obecenstva hudbymilovného ku svým členům. Ale cítili jsme ode dávna oprávněný rozpor, vládnoucí mezi panstvem, jež zasedá v jeho výboru a valnou částí návštěvníků. V otázce národnostní vězelo bolavé místo. Spolek byl skrz na skrz německý, paradoval německým nátěrem, německým programem, německými hosty z ciziny.

Leč umění nemá s národností ani za mák společného, slyšíme konejšiti známé hlasy.

Že nemá? Výborně! Pak ale ukládala tato objektivita pořadatelům, sestaviti pro pražské obecenstvo čas od času i český program, předváděti díla našich Smetanů, Dvořáků a Fibichů, ne-li? Však nad ohledy podobné byli pánové povzněšeni. Stačí uvésti na označenou poměrů jediné faktum: v době, kdy právě Smetanova a Dvořákova hudba v cizině nejskvělejší triumfy slavila, neprovedeno v komorním spolku pražském z české literatury praničeho.

Pochopitelno, že zprvu jen jednotlivé, porůzné hlasy, dovolávající se nápravy, mohutněly a sílily v posledním čase vůčihledě. A když poprve ozvala se myšlénka, založiti komorní jednotu českou, nebylo pochybnosti, že veřejnost naše mravní i hmotné podpory jí neodepře.

Nad to přispěla pořadatelkám šťastná náhoda ve příčině volby výkonných sil. Proslulé „České kvartetto“ ochotně bylo k disposici vlasteneckému podniku, takže kynuly z produkcí komorní jednoty nejvzácnější požitky umělecké.

A očekávání nesklamalo. Dosavadní koncerty, novým spolkem pořádané, vykazují úspěch skvělý a četné účastenství obecenstva, zjevné v rostoucích stále přihláškách, utvrzuje nás v přesvědčení, že jednota prospívati bude i po hmotné stránce co nejutěšeněji, čehož jí ze srdce přejeme.

Ne tak šťastny byly auspicie v život již vcházející Filharmonie české. Spolek ustavil se v letě ze členův orchestru Národního divadla a sliboval rozmnožiti program hudebního života pražského vzornými koncerty symfonickými. V nejlepších nadějích do budoucna učinil již svá provolání, ohlásil své podmínky, slíbil nejkrásnější požitky — leč v po-

sledním okamžiku nepochopitelná řevnivost vůči ústavu, který si toho nejméně zasluhoval, totiž Umělecké Besedě, jednak také jisté nepěkné události rázu osobního zmařily před samým rozkvětem dílo již dohotovené, otřásly povážlivě sympatiemi, jež obecenstvo k jednotě tak ušlechtilého rázu chovalo a přinutily pořadatele, odložiti zahájení filharmonických koncertů na dobu neurčitou.

Věru není u nás daleko pro příklady, že právě mezi příslušníky a vyznavači tohoto umění, jehož základem a podmínkou je harmonie, vládne tolik životní a společenské disharmonie!

Vracím se ke kapitole, svrchu jen mimochodem dotknuté: k nejmladší české škole skladatelské.

Doufám, že vzácné pozornosti vaší neušel zajímavý ten přírůstek z poslední doby, klidící vavříny tak hojné a zamlouvající se přízni veřejnosti naší tak utěšeně!

Jak už dnes v těch vírech literárních a uměleckých kroužíme a zápasíme, chábneme a mohutníme, znamená dobytá posice mnoho. V přítomnosti vznéty jen ještě budí, mysl tuží, ku stálému útočení a dobývání pobádá. Do budoucna zajišťuje už poloviční vítězství.

Známa je pravda, že mnohdy události všední, sotva povšimnuté, po čase teprv objevily svůj význam a příští době své stopy vtiskly. Malý příklad z pražské koncertní síně, dovolíte-li.

Loni počátkem listopadu sezvala si kterýsi den Umělecká Beseda kroužek svých známých a přátel k důvěrnému dýchánku hudebnímu. Víte, jak vábně umí výbor besední aranžovati takové chvilky vybraných pochoutek! V sále svatováclavské záložny nebyla tehdá právě tlačenice, ale sešlo se obecenstvo, jež při podobných příležitostech mívá svůj bystrý sluch a svůj zdravý úsudek.

Program obsahoval novinky domácí provenience. Kvintett z G-moll od Josefa Suka, Variace na Schumannovo thema od Vítězslava Nováka a řadu písní jiných dvou skladatelů. Suk, Novák — také Nedbal, tuším — jména byla známa, ale — kromě prostředního — z jiných oborů. Suk i Novák měli už také svoje skladatelské prvotiny za sebou. Prvý debutoval v Rudolfině kvartettem a Dramatickou ouverturou pro velký orkestr, druhý upozornil na sebe elegantními skladbami klavírními. Leč popularita jich produktivity zastiňována byla stále ještě popularitou dobytou, na poli virtuosity; bylit oba členy záhy proslaveného „Českého kvartetta". Za to o Novákovi nevědělo se téměř ničeho. Pochopíte, že sezvaná umělecká porota dosti napjatě očekávala, s čím vytasí se tentokráte juniorové naší hudby.

Nuže — tento domácí koncert se všemi příznaky intimnosti a důvěrnosti stal se pro mladé talenty nejpříznivějším východištěm do světa. Jediný večer přinesl jim plné uznání. Netřeba odvolávati se na pochvalné úsudky, vyznívající v kritikách. Krok byl tak jistý a vydařený úspěch tak skvělý a upřímný, že již celá zevní povaha této malé slavnosti vybízela umělce k činnosti další, k horlivosti a píli vytrvalé.

Variace na thema Schumannovo, opus Vítězslava Nováka, jsou drobné malby hluboké vřelosti tónu a delikátní faktury. Nejvýš zajímavo sledovati, jak mění se tu pestře a rozkošně profil, výraz, nálada.

Z obrázků, jakými jsou Toccatina, Serenáda, Elegie, Humoreska, promlouvá Schumann s celou svojí hloubkou, snivostí i rozmarností. A nikde nepostřehnete hledanosti, raffinerie, únavy. Celek je z jediného kovu a kov ten vyznamenává se všady dobrým, pověřeným zvukem.

Suk vyšinul se svým klavírním kvintettem i v očích nejzasvěcenějších přátel o důkladných několik stupínků. Kvintett je produktem smělé, ohnivé fantasie, mladé, kypící vášně, ale neméně silného a samostatného umění. Žhavé, syté barvy nanáší skladatel se zálibou patrnou, ale v thematickém svém spořádání, v invenci melodické a charakteristice motivů jeví nadání pro svůj věk jedva uvěřitelné.

Triumf, dobytý v Umělecké Besedě, podmínil slibné naděje. Víte, jak na mladou duši působí takové teplo přízně, náhle v ústrety přinesené. Rozehřeje a probudí zárodky nových květů. Případy naše potvrdily jen známou tu zkušenost.

Dnes už čítá Suk několik novinek cenných ku svým pracím dalším — uvádím rázovité klavírní bagatelly, nedávno vydané a ouverturu k Shakespearově „Pohádce zimního večera“ pro velký orchestr, s níž seznámí nás příští Slovanský koncert — Novák představil se nám od té doby s klavírním svým kvartettem v C-moll co komorní skladatel vynikajícího nadání, v posledních dnech pak dokončil rozsáhlou Serenádu pro klavír.

A ještě další příčina je, pro kterou jsme vděčni Umělecké Besedě, že uvedla do veřejnosti nové talenty komposiční. Suk a Novák, oba žáci Dvořákovi, stojí v čele celé gardy mladé, celého dnešního dorostu, který pracuje rovněž s chutí a pílí a z jehož dosavadních plodů dala by se již pozoruhodná sbírka sestaviti. Jmenuji elegantního, v miniaturní malbě tak šťastného Nedbala, jehož talentu ke cti slouží „Slavnostní pochod“ pro velký orchestr, sonata pro housle a klavír, zvláště však cahier skladeb klavírních, právě vydaný, Picku, jenž osvědčil se svérázným a duchaplným v četných písních, Treglera, Hoffmeistera, Zamrzlu, Vendlera a jiné mladistvé umělce, kteří se zdarem jednak v písni, jednak ve klavírní komposici se pokusili.

Nebylo dlouho známo, odkud nejpříznivější vítr pro budoucnost české hudby zavěje.

Loňské a předloňské zkoušky konservatoře postavily sice nejedno jméno, nejedno nadání do světla slibného — ale z té strany odnaučili jsme se čekati na nové posily a statné pionéry. Jednak je přece jen od komposičních ukázek, robených pro závěrečné zkoušky, daleko ještě do samostatné, zdravé produkce, jednak stalo se téměř pravidlem, že odchované zdejší konservatoří legie hledají si štěstí vždy v cizině.

Mimo nadání nalézalo se v mikrokosmu našem dobrých, ba vynikajících talentů dost a dost. Arciže porůznu — a bylo třeba teprv hlásného signálu a energické výzvy, aby se sestoupili v šik a organisovali, jak náleží. Není pochyby, že signálem tímto byl ohlas úspěchův Sukových a Novákových v listopadovém koncertě Umělecké Besedy.

Dnes hlásí se nejmladší generace skladatelská směle a mužně k slovu.

Jė také na čase. Neboť v umění platí jako ve vojsku: každým rokem nových lidí třeba, sil svěžích a odhodlaných! Kdo jedině na reservu spoléhá, dočkati se může nepříjemné zkušenosti, že z reservistů stanou se dříve nebo později — invalidé.

Mladá matka.

Můj bože, co dnes zakusila křiku,
co vřískotu a pláče, stenu, vzlyku,
než uložit ho mohla v postýlku!
Ten malý diblík v peřince své drobné
den celý rozmary měl divně zlobné,
a matce nepřál klid ni na chvilku.

Teď šotek zdřím' . . . snad andělíčků roje
ho v nebe lákají a ve hry svoje,
neb šeptají mu báji večera . . .
A matka v staromodné sedla křeslo,
jí chvění lahodné se v duši sneslo
a vůně snů nad knihou Zeyera.

Jak těšila se na tu chvíli čtení,
v mír oasy po klopot poušti denní,
až Umění květ duše porosí!
(V taj knihy ponoří se celou duší,
a nic, ach, nic ji ze snů nevyruší,
tu lilji nálady v ní nezkosí . . .)

Ten klid! — — — Však sotva přečte první stránku,
cos v duši zavane jí jak dech vánku,
jenž večer zašelestí v obilí:
A každou chvíli spěchá k lůžku tiše,
a v bázni, zda to děcko ještě dýše,
jak anděl k andílku se nachýlí . . .

Em. ryt. z Čenkova.

Děti na Chodsku.

Kulturní obraz. Napsal Jan Fr. Hruška.*)

Nechte dítek, ať jdou ke mně a nebraňte jim, nebo takových jest království Boží.
Luk. 18. 16.

děti, milé děti! Když se tak na Vás dívávám, zapomínám často na svět s lidmi a zdává se mi o světě jiném, lepším, blaženém, zdává se mi o světě beze hříchu, beze žalu, beze zla . . .

Vy neznáte zla, neznáte ho — až Vás ti velcí do něho zavedou! Neznáte zla: za to Vaše jest království Boží a za to miluje Vás otec, matka, bába, děd, bratři, sestry, chůva, přítel a host, ba za to musí Vás milovati i nepřítel!

A láska, kterou Vás všickni, všickni milují, je nejčistší ze všech, jež vládnou srdcem lidským, je jediná, která opravdu ani nepočítá na zisk, ani nezná vášní, ani neví o rozkošech nízkých — neví o všednosti — — —

* * *

Láska k dětem, ta láska čistá, vznešená připravovala a pořádala vždy a všude maličkým celé jejich vychování od prvního úsměvu matčina až do posledních vážných rad otcových: proto v tom ve všem tolik něžnosti a krásy, že to pořádá láska tak vznešená, proto v tom tolik rozmanitosti, že to pořádá láska tak mnohých od cituplné matky až po hravou chůvu.

Láska čistá nezná lsti: proto ukazuje se ve vychování dětí beze vší přetvářky mnoho i z povahy těch, kteří je tak upravovali a mnoho i z duševního stavu těch, pro které je upravovali, a v tom je národní význam vedení, vychovávání a učení dětí, dětských přikázání a zakázání i trestů, dětských her a zábav, vůbec celé ustálené výchovy v jistém národě nebo i kmeni.

Chodům určilo samo nebe před dávnými věky zvláštní pevná sídla v pohraničních horách, určilo jim v těch jejich horách i zvláštní povinnosti životní a na základě obojího i zvláštní způsob života. Tím vším nabývala ode dávných časů povaha chodská — třebas byli Chodové starý kmen český — v leccems zvláštního rázu, a s povahou nabylo zvláštního rázu i chodské vychování.

Nová doba ovšem se svými novými zákony i nezákony mnoho už v tom jako všude jinde i na Chodsku porušila a vyhladila, ale přece také ještě mnoho pěkného a cenného zůstalo a z toho, co se nám v této

*) Poctěno podporou České akademie.

věci povedlo dosud mezi potomky slavných Psohlavců shledati, pokusili jsme se tuto sestaviti skrovný obraz dětského života na Chodsku.

Děláme pak obraz co možná věrný a úplný*): nevybrali jsme tedy jen světlých stránek výchovy chodské, nýbrž dopřáli jsme místa i temným a nepřebíráme, co se nám už dnes zdá výhradně chodským, nýbrž podáváme vše, co v této věci, pokud jsme se posud přesvědčili, na Chodsku jest, beze všech ohledů zatím na to, že druhdy něco podobného nebo i stejného mají také jinde. Ať je napřed hojný a bezpečný material!

Látku jsme si sebrali sami a jednotlivé věci hleděli jsme opětovaným zkoumáním pověřiti. Děkovati máme milovaným bratřím na Chodsku za ochotu a lásku, s jakou nás vždy a všude při sbírání látky podporovali.

Hlavní měrou práce byl nám původně sám sebraný material, jeho kvalita i kvantita — jen v jednotlivostech později něco sem tam opraveno a upraveno hlavně po vzoru nedostižných Bartošových „Našich dětí“. Co by se zdálo nad to upomínati na práce podobné, to tuším přivedla k místu sama věc. Jsouť mnohé stránky takového duševního dědictví národů společny všem větvím, mnohé všem kmenům toho kterého národa a mnohé i národům různým.

Tak na př. pokud můžeme srovnávati dosavadní material svůj s materialem monumentálných prací jmenovaného mistra ze sesterské Moravy, shledáváme takovou příbuznost věci, že snad už dnes lid v Čechách nikde jinde není Moravanům povahou i životem tak blízek, jako právě lid chodský. Jestiť příbuznost v živobytí a v práci, v názorech náboženských, v zábavách, ve zlobě, v celých způsobech a zvycích i jednotlivých navyklostech, průpovědích, názvech atd. Ale abychom nezabočili daleko! Přítomná práce podává pro tuto příbuznost i pro rozdílnost kmenovou hojné doklady.

Jedné věci jest mi ještě napřed vzpomenouti! Někomu bude se snad zdáti, že z některých našich vět příliš vyznívá nechuť k novotám. Přiznávám se, že cítím tuto stránku v práci své sám, avšak kde se to stalo, byla i příčina, vyvolalo soud nepříznivý jisté přesvědčení, že žádná z těch novot, o které jde, nepřinesla mým bratřím na Chodsku nic dobrého, spíše naopak bídu jak hmotnou, tak mravní, a soudím-li proto někdy příkřeji — — — vždyť tu jde o blaho a neblaho milovaného rodného lidu! Pravdě jsem, troufám, neublížil za mák!

Ještě slovo o rozvrhu práce. Pokládáme za nejpříhodnější sledovati prostě život dětí chodských od kolébky, až přestanou býti dětmi, všech příhodných dělidel míníme dbáti jen z většího. A už k věci!

---

*) Látku hledíme vyčerpati, plody však ducha národního, jež tvoří samostatné bohaté skupiny, jako jsou písně, koledy, hry, hádanky atd., ukládáme do zvláštních sbírek; tu uvozujeme jen některé příklady a doklady.

I.

„Díďátko“.

Díďátko —
vodpočívátko
a potom pospěš!
Chodské pořekadlo.

(Dětský názor o tom, kde se děti berou. — Šat nemluvněte. — Kolébka chodská. — Výživa. — Křtiny. — Počátek moudrosti. — První zábavy. — Zvyky a pověry o nemluvněti)

Děti na Chodsku rády slýchají, že tam a tam „mají chlapečka nebo divčičku“ a objeví-li se na návsi v takový čas „Líza-bába“ *) — ala, všickni za ní a tahají ji za sukně, až prý bude zas ňákého toho Honzíčka nebo Hančičku mít, aby je přinesla k nim: vědí, že „Líza-bába“ chodí do „škály“ a tam poslouchá, až uslyší mezi kameny „díďátko“ plakat, potom že odvalí kámen a vezme dítě i odnese, kde ví, že je budou mít „ty druhý“ rády. Proto jí to raději napřed říkají.

Někdy není Líza-bába u skály v čas, a potom najde plačícího tam chlapečka nebo divčičku vrána. Ta letí pak hned přes vesnici a ptá se dětí: „K vám? K vám?“ Děti všechny všudy odpovídají: „K nám, k nám!“ A skutečně — druhý den ráno mají někde díďátko. Někdy neví také vrána, když jich mnoho křičí, ke komu radši a odnese proto naposled díďátko do jiné vesnice.

Když jí děti neodpovídají nebo není nikde žádných viděti, hledá vrána a přinese „díďátko“ tam, kde mají otevřené okno. Proto, kde už jich mají mnoho, nemají nechávat často oken otevřených.

Čáp nenosí na Chodsko nic: objeví se tu „jednou za milostivý líto“, ten by toho málo nanosil!

Když pak už to skutečně někam — ať Líza-bába ať vrána — přinesou, jest první starost, jak to opatřit a kam to položit, aby tomu nebylo zima.

K tomu prvnímu není mnoho příprav: pláštík, čepička, „poruštička“, povijan a k tomu plínka — je celá „vobleč“ malého Chodáčka, v ní musí obyčejně „roku huběhnout“. Zámožnější mívají také „kabátek“, zavazovaný vzadu u krku jako jinde, za to nejchudší zavinují dítě jen v plínce (bez pláštíku), když pak začne dítě chodit nebo aspoň „lízt“, dostane sukni, která zůstane i chlapcům často do čtyr let i déle. Chudé děti, zvláště hoši, spraví to zas v hrubé „pačesné“ košili.

Celá nehojná výstroj musí býti co možná pestrá.

Pláštík je obyčejný, jako bývá všude, bílý, a zavazuje se vzadu u krku. Svéráznější je čepička „s líčkama“. Šije se ze tří částí: ze dvou shodných líček a z pásu, k němuž jsou líčka přišita: líčka přikrývají hlavu po stranách, pás nahoře a vzadu. Čepička tato bývá buď z obyčejné, hodně pestré látky beze vší ozdoby, nebo je z lepší látky a vroubená zpředu „bílým králíkem“, anebo je vroubena červenou hedvábnou pentličkou a pošita hojně penízky, korálky a dracounem. Tato

---

*) Poněvadž bývá obyčejně pro celou osadu bába jediná, ujme se její méno, že je i její nástupkyně po ní dědí; tak toto v osadě Trhanovské.

stává 3 zl. i více a bývá dar kmoter. Na každé bývá na temeni mašlička nebo i dvě z „pantličky vysoký barvy“ (červené); jen čepička nejprostší, „ke vší dni“, bývá bez mašličky. Čepičky obyčejné, bílé háčkované, zřídka na Chodsku vídati.

Poruštička a povijan jsou vesměs pestré, nejvíce červenobílé. Jen poruštička a povijan parádní jsou pestré hedvábné a sice povijan z hedvábné pentle, často široké, jako mají ženské na okraji „šerky“, poruštička bývá též z hedvábné látky, jakou mají na fěrtuchu. Do poruštičky zavinují na Chodsku dítě „do dvou rohů“, totiž podél, ne napříč od rohu k rohu. Kdežto tedy dítě obyčejně zavinuté má jeden cíp peřinky pod hlavou, druhý v nohách, dítěti chodskému „v poruštičce“ční dva sousední rohy peřinky souměrně každý po jedné straně hlavičky. Hlavička jest lépe opatřena!

Pestré s převahou červenou bývají také kabátek, vzadu se zavazující nebo zapínající, a sukně, která má na prsou široký límec nahražující živůtek, visí na „voprátkách“ a zapíná se také vzadu obyčejně na dva, na tři knoflíčky.

Tento šat mívá dítě chodské obyčejně jen dvojí, často musí i čekati v košilce, až sukně (jediná) uschne.

Stejně málo starostí mívají na Chodsku s novorozeňátkem, kam je položit.

Kteří jsou „eště z tich starejch“, starají se o to takto: Jestli rodina rolnická, vezme se kus režného plátna — asi metr plochy — na každý roh zaváže se „voprátko“ — zas asi metr dlouhé — pořízené z pláténého pasu, který se několikrát podél přeloží a prošije, až se podobá tlustému „kalounu“ (tkanici). Voprátka přivážou se po dvou k sobě na hlavní bidlo, jež je napříč pod hlavním trámem přes celou chodskou světnici tak, aby plátno viselo něco nad metr od země, do plátna — hejčedla — vloží se „poruštičky“ a do poruštiček díďátko; a „aby spalo, neplakalo“, začne se „hejčet“, ku kterémuž účelu se ještě na jednu stranu přišije podobný tkaloun, tak zvaný „kusel“, jímž se potom „hejčedlo“ udržuje v pohybu.

Nyní už je „hejčedál“ i mezi rolnickými Chody málo viděti, musela ustoupiti moderní kolíbce, místy — u novotářů — i „panskému“ kočárku.

Nehledíc k tomu, že se pořídilo hejčedlo doma, snadno a lacino, zasluhovalo přednosti, jelikož hejčení bylo bez hluku a bez třesení, tak že bylo dětem zdravější než burcování v kolíbkách, jež by jistě nikdo z velkých dlouho vydržeti nechtěl!

V rodinách dřevorubeckých mívali a místy dosud mají „kolíbku“ jinou.

Táta přines z lesa „půlku“ z buku hodně silného, asi s metr, oloupal čistě kůru a kde jaký „svál“ ostrouhal a ohladil, „bláno“ vydlabal jako na „necky“, co se v nich chléb válí a už se mohlo „díďátku“ ustlát a už se mohlo kolíbat — po vnější, oblé straně dřeva, která se bezprostředně dotýkala země. Kolíbání v „neckach“ — tak tomu také říkají — není mnoho rozdílno od kolíbání v obyčejné kolíbce, jest však přece tišší, jednotlivé pohyby jsou kratší. Přednost mělo v tom, že dítě, vylézalo-li někdy jsouc o samotě a tak vypadlo, nepotlouklo se, jako

při obyčejné kolébce se stává, jelikož bylo blízko zemi a tak se prostě s peřinkami vykotalilo.

Musí-li matka za svou prací někam do pole, bývá nejčastěji kolébkou maličkému „travní kůš“, povalený prostě přes brázdu. V tom není sice mnoho pěkného kolíbání, ale za to je v něm při žáru slunečním pěkný chládek. Někteří brávají s sebou také hejčedlo zavazujíce je na dva kůly do země zaražené, někde ve stínu.

Tak jednoduše a lacino starají se Chodové o šat a lůžko novorozeňátka a stejně jednoduše starají se o jeho výživu. Matka chodská nedověděla se z učených knih, že nejpřirozenější a nejprospěšnější výživa dítěte jest mléko vlastní matky, ale ona to ví, jí to pověděla nesmírná láska k jejímu malému miláčku, ona to ví a vidí v tom přirozenou, nejpřednější svou povinnost na světě, které by nezanedbala za nic, třeba ji přemoudřelí stokrát napomínali, že jí to bude státi krásu, zdraví a kdo ví co všecko. Na Chodsku nevědí nic o kojných a nevědí nic o přístrojích s gumou a o láhvičkách, naplňovaných všelijakými připravovanými bryndami. Na Chodsku kojí dítě matka, chudá — bohatá, všecko jedno, jen v případě jejího onemocnění zastávají ji jiné matky ve vsi, jednou ta, podruhé ta, pokládajíce to za nutný skutek lásky k bližnímu. Žertem připomínají chlapci, který toho potřeboval, když dorůstá, že jim za to bude muset dát u muziky pít. Když musí matka z domu někam za prací, jest se nemluvněti spokojiti na několik hodin „cumlem“ starodávným, naplněným houskou, rozmočenou v mléce, v nouzi i rozmočeným chlebem, ba i „brambůrem“.

Aby zvykal záhy mladý Chod „pořadovnému“ stolu, jaký platí dosud pro všecky Chody, chudé i bohaté, rolníky i lesáky, začnou mu brzy vařiti kaše, nejobyčejnější z mouky a sváteční z krupičky. Kaše buclatým a kostnatým Chodáčkům brzy dobře chutnají — jakoby věděli, že je, až dorostou, očekává perné živobytí, na něž jest se záhy a důkladně posilniti. Vařívají kaše maličkým také jinde, ale nikde jich snad nenavaří tolik jako na Chodsku. Vykládají někteří, že se tím vychovají z dětí velcí jedlíci: dejme tomu! Mají Chodové opravdu v celku „vostrej kámen“, ale co na tom! Chod musí při velkém jídle konati — ať je rolník ať lesák — také velkou práci a potřebuje-li toho víc, je za to pořadovnější, nevybírá si. To už je hned zas vidět na maličkých: do roka jedí skoro všechny pokrmy na Chodsku obvyklé, ač nejsou většinou zrovna lákavé a mnohé z nich jsou i těžko záživné.

Takové tedy jsou starosti Chodův o první „chléb náš vezdejší“ pro své malé miláčky. Ale větší těchto bývá první starost o duši. Dítě chodské nesmí býti dlouho „pohanem“. Již druhý, třetí den pospíchají s ním do kostela, aby si odtud přinesli nazpět křesťana. Není-li dítě nadějného zdraví, křtí se docela i téhož dne. A nemohlo-li býti dítě pokřtěno, bývá zármutku nejen v rodině nýbrž i v příbuzenstvu, že žalno pozorovati.

Jestli dítě zdrávo, jde se se křtinami takto před se. Bába oznámí radostnou událost „kmotram“ a jménem rodičů zve, aby šli maličkého (při křtu) „zadržít na rukou“. „Kmotry“ bývají dvoje i troje. Kmotra

přicházejíc na křtiny přináší maličkému darem vejce a mouku,*) při tom přejí všickni matce i dítěti „zdraví a štěstí“ a zvláště matce i otci, „aby dítě ve zdraví a ke cti a chvále Boží vychovali.“ **) Na to se pojí za přátelského hovoru něco chleba a zapije pivem, a po té brzy vezme kmotra dítě a „s pánem bohem“ jde se do kostela. Dítě jest vystrojeno v nejparádnějším oděvu, jakož jsme shora popsali, jak matka mohla a měla. Zavinuté dítě pokrývá těžká hedvábná „podlavna“, šátek pestrých barev, splývající kmotře volně asi do polu „fértuchu“. Dítě nese jen kmotra, nikdy bába, při úvodu jen matka.

Jméno prvního křtěnce bývá po kmotrovi, potom teprv přichází na řadu tatík; při děvčátku také tak. Po vykonaném obřadu bývá obvyklá zastávka — v hospodě. Zvyk tento vyvinul se bezpochyby z potřeby, aby bylo dítě brzy převinuto, když muselo býti po celou dobu chůze z rodné vesnice do farní osady a po celou dobu obřadu v témž zavinutí. Během času se však zvyk tento rozvinul v pravou zvůli. Pívalo se také do tmy a leckterý kmotr vracel se, jakoby nebyl na svých nohou . . .

Vracejíc se do domácnosti kmotra pozdravuje: „Pochválen bujď Pán Ježíš Kristus“ a se slovy: „Vodnesli sme vám pohana ha přinášíme křesťana“, odevzdává dítě matce a přeje ještě jednou, aby bylo dítě šťastno a aby rostlo ke cti a chvále Boží. Rozvinujíce dítě nalézají „závazek“ od kmotra — peníz zaobalený v nějakém obrázku svatého, nejčastěji patrona děcka. Na to nastává hostina***) „panket“, vynikající ne tak rozmanitostí jako hojností. Předkládají se obyčejně: polévka z „nudliček“, dvě omáčky, „buchty vařený“ (kynuté knedlíky), kaše, chléb a pivo. Na konec se přinášejí šišky, z nichž dostane kmotra výsluhu na prázdnou mísu po mouce. (Pokračování.)

---

*) Vajec obyčejně půl kopy, mouky mísu větší nebo menší. Soudíme, že dar těchto dvou předních potravin značil původně, že kmotry berou na se ochotně povinnost křtěnce, bylo-li by třeba, i živiti. Jestiť svazek kmotrovský podle názoru Chodů velmi tuhý. Kmotry kupují křtěnci i jisté části oděvu, u kmotrů smí dítě jísti a vůbec vésti si jako doma. Za to musí míti dítě kmotry v úctě jako rodiče. Zvláště musejí býti kmotry na svatbě křtěncově, třebas ani hodů nestrojil, ba, křtěnec musí kmotry pozvati, třebas s nimi té doby nejvážnější spor měl. Kdyby prý spadl najednou kmotr a otec do vody, má křtěnec kmotra dříve i vytáhnouti!

**) Tato přání opakuje každý, koho potom na cestě do kostela a z kostela potkají.

***) Žertovné pořekadlo: Bude mít nohy na podstolí, půjde za kmotra.

t.

Bejrut.*)

Napsal František Klement.

Loučili jsme se s Jaffou, jejíž šedožlutou, četnými vráskami rozbrázděnou tvář naše doba líčidlem v podobě nových budov a červených taškových střech částečně osvěžila, a když se loď úderem páté odpolední hodiny z rejdy vzdalovati počínala, utkvěly zraky všech poutníků i jiných cestujících na starém tom Joppenu, jenž opředen tisíciletými bájemi tam na břehu zdánlivě bez života odpočíval. Mnozí snažili se asi vtisknout si do paměti obraz města, které již nikdy více nespatří.

Loď plula směrem severním podél syrského břehu. Byla to v pravém slova smyslu plavba blažených, spokojených lidí, neboť pohoda byla výborna a pozvolna zapadal žhavý terč sluneční do moře úplně hladkého, ni jedinou vlnou nezčeřeného, vrhaje své žlutočervenavé paprsky na písčitou, do modravých vod se sklánějící stuhu pobřeží roviny Saronské, za níž v dálce táhlé horstvo Samařské mihotalo se ve fialovém nádechu večerním, až pozvolna zbledlo v pološeru a ztemnělo nadobro. Nepříjemný, nemilý bývá pobyt na lodi sebe statnější, duje-li bouřný vichr do rozpoutaných, kolem korábu v gigantických obrysech do výše se dmoucích vln, s jejichž hřebenů prudké vanutí větru smetá sršící pršky, ana zatím celá soustava lodní praská a sténá v ustavičném prudkém kolísání, tak že každý dychtivě slídí po nějakém aspoň částečně klidném místečku, aby tu hodiny pomalu se vlekoucí snáze přestál. Bouřlivé moře působí neklid i v mysli, myšlenky těkají semo tamo, nemohouce se na jednom předmětu, na jedné představě delší dobu soustřediti a každá nová mohutná vlna, s níž loď zápasí, znepokojuje znova většinu cestujících, uvyklou bezpečné pevnině. Vyrovná-li se však hladina mořská a zavládne-li v širém ovzduší úplný, ničím nerušený klid, naplňuje nitro všech nevylíčitelná rozkoš. Pak se usadí cestovatelé v pohodlných křeslech na palubě, zahledí se do daleké mořské hladiny, předivo myšlenek vine se volně a lehce rozjasněným čelem a hravě míjí hodina za hodinou.

V takovémto božském klidu sedél jsem na palubě s jedním veleučeným páterem jezovitou, professorem na vysokém učení svého řádu v Bejrutě, a maně stočila se naše rozmluva na otázku o ráji. Roztomile a vskutku rozmarně rozhovořil se starý pán o té věci: „Vy, synu vlasti sv. Václava a Jana, proputujete syrskou poušť a stanete snad na místech zemi Eden, na místě pokoje, štěstí, klidu a radosti, kudy protékal veletok, dělící se ve čtvero řek, zvaných Chiddekel (Tigris) a Phrat (Eufrat) v zemi assyrské, Pišon (snad Ganges) v zlaté zemi Hevila a Gihon (Nil?), plynoucí kolem oblasti černochů. Než-li však přijdete na místa, kam

*) Ukázka z velkého, již ukončeného, ale dosud nevydaného spisu „Syrie“.

Lesík pinií za Bejrutem.

legenda klade biblický ráj, jest vám se ubírati zemí, kde byl ráj Muhamedánů, — asi tam, kde dnes město Damašek se svými krásnými zahradami se prostírá. Tam býval dle podání Moslémů háj skládající se ze stromů „talha“ a nebeských „sidrů“ (lotosů), v němž prý se naši prarodičové s Allahem procházeli a blažený život vedli, dokud hříchem blaha toho se nezbavili. Legenda Muhamedánů upravila si pak také ráj, jakého se dostane vyznávačům víry prorokovy na onom světě, a to prý s části dle vnuknutí, jehož se od Všemohoucího přímo Muhamedovi dostalo a jež uloženo jest v koranu, s části pak dle sunny čili výkladu všech prorokových výroků. Ráj na onom světě vylíčen jest v barvách nejrůžovějších, pro žárnou fantasii a smyslnost orientálců nejsytěji nanesených, tak že chtíče a žádosti každého plnou měrou uspokojuje. Že při popisu ani na božské pokrmy a nápoje, na nádherný šat a svůdná těla rajských obyvatelek zapomenuto nebylo, samo se rozumí při takových znalcích orientalské povahy, jakými byli vykladači koranu a sunny.“ — Tak a podobně glossoval učený stařec báchorku o ráji Muhamedánů, až se kolem půlnoci pojednou v dálce z nočního temna vynořilo světlo majáku na hoře Karmelu jako třpytný záblesk hvězdy, načež jsme sestoupili dolů do kajuty, kde také již z Palestýny se vracející krajan, páter Bedřich Mašek, katecheta z Karlína, odpočíval.

Dupot, rachot a hluk probudil nás o páté hodině ranní. Po několika úderech přestal stroj pracovati, pak bylo slyšeti kotvu řítiti se do hlubin mořských a většina cestujících chystala se ihned k vystoupení na pevninu. Z Jerusalema psal jsem již Cookovu jednateli, aby mi na loď vyslal vstříc muže, který by moje zbraně a náboje bezpečně celnicí pronesl, neboť zde jsou celní zřízenci velice přísni. Když jsem jej nalezl, uspořádal jsem si vše ostatní a pak jsme se odebrali na palubu, kde již poblíže lodních schůdků množství nosičů, jednatelů, loďkařů a jiných po výdělku toužících osob vystupující cizince lovilo a jako všude v Levantě hlučně si počínalo, ač nikoli tak divoce jako v Jaffě.

Pohled s paluby na město jest neobyčejně malebný. V celém popředí a po stranách rozprostírá se modravá vodní hladina rozsáhlé polokruhovité zátoky sv. Jiří, za níž amfiteatralně vystupují — zejmena na straně jižní — přečetné pěkné budovy města, a kyprá zeleň hojných zahrad, kolkolem rozložená, dodává celku příjemného vzezření. V širším rozhledu za městem táhnou se hustě porostlé výšiny stupňovitě výše a výše a splývají s nebetyčným, zcela lysým horstvem Libanonu, z něhož částečně sněhem pokrytá hora Sanin a veliký Keneise nejvíce vynikají. Horský kruh objímá v rozsáhlém rozpjetí Bejrut, krásně u moře položený, za nímž vystupují po horských svazích přečetné uměle zřízené, morušemi, fíky, olivami a piniemi porostlé tarasy a z okolní krajiny, kamkoli jen zraky obrátíme, kyne nám odevšad množství vesniček, o samotě stojících budov, selských dvorců a klášterů, ve větší vzdálenosti dětským hracím domečkům podobných. Přístav oživen jest několika velkými parníky, pak většími i menšími kupeckými loděmi, množstvím dělnictva, budujícího novou přístavní hráz, letošním rokem z kapitálu francouzské společnosti dohotovenou, a konečně menšími barkami u naší lodi buď na zboží neb na cizince čekajícími. Po srdečném rozloučení s důstojníky, přejícími

cestě naší všeho zdaru, sestupujeme do lodice. V celnici prohlédli mé průvodní, zejmena turecké listiny a pak jsem sečkal, až došla řada na mé vaky, jichž prohlédnutí se odbylo zcela hladce; s podivem pohlížel jsem na Cookova jednatele, který beze všeho ostychu můj arsenál před zraky celních zřízenců přes dřevěnou ohradu nosiči podal.

První starostí cizince jest vyhledání slušného hôtelu, při čemž rozhoduje ovšem nejvíce vlastní tobolka: je-li zásobena tak, aby snesla denní vydání za pokoj a stravu od 12 do 16 franků, ubytuje se příchozí v hôtelu Basoul (d' Orient) neb Locanda Andrea (Bellevue); zdá-li se mu však tato cena vysokou, ať si vyhledá hostince: de Paris, de l' Univers, d' Europe nebo Jakub Blaich a tam ať si vyjedná 8 franků za celé denní zaopatření. Cizinec nalezne ve všech největší úslužnost a na požádání doprovodí jej sluhové do budov konsulatních, bankovních, do lázní, k lékařům, do lodních agentur, do poštovních výpraven, kteréž jsou zde vesměs v ohromném chanu Antun Beg nedaleko celnice umístěny a konečně, chce-li si něco v kupeckých krámech zaopatřiti, dovedou jej i tam a shrábnou pak od prodavače několikaprocentní bachšiš.

Kamkoli se v Bejrutě obrátíte, všude jeví se vám pestrý, převahou obchodní, rychle proudící a stále se měnící veřejný život. Od časného rána až po západ slunce tlačí se hustá, pestrá směsice lidí v ulicích kolem přístavu, v klikatých bazarech a zejmena na velkém, uprostřed zelení sadu zdobeném „Dělovém náměstí", kde se četné kavárny, palác turecké správy „Serai", francouzská dopravní společnost, otomanská banka a kasárna jízdectva nalezají. Nelze se diviti, že důležitosť města Bejrutu rok od roku stoupá a nejvýmluvněji dosvědčuje to číslice obyvatelstva, která před vražděním křesťanů — r. 1860 — 20.000 a průběhem 33 let 106.400 duší dosáhla. Hledíme-li do budoucnosti, můžeme směle prorokovati, že po vystavení tratí odtud do Damašku, ukončení dráhy do Haurânu, později pak dráhy z Tripolisu přes Bejrut, Sidon, Tyrus, Akku do Jaffy, počet obyvatelstva ještě rychleji stoupati bude, poněvadž se tím stane Bejrut hlavní obchodní tepnou přední a střední Syrie i krajin eufratských až k Bagdadu a velkou část dosud rozptýlených obchodních středisk v sobě sloučí. (Dokončení.)

Ve velké době.

Román od Serv. Hellera.

Psalo se 18. května roku 1866.

Přípravy k válce děly se už s nervosním chvatem a ruch válečný v Praze dostupoval svého vrcholu. Na hlavních ulicích bylo stále plno lidu, rozptýleného i v řadách postupujícího vojska, jezdců v plné výzbroji, koňstva a povozů. Kolem nároží, na nichž od rána nalepeny byly různé k nastávající válce se vztahující vyhlášky, kupily se davy lidu a kde známý známého potkal, zastavovali se a rokovali o velikých událostech, jež asi se blíží.

Byl to šum rozčilující, uchvacující, únavný, a jenom kdo cizincem se tu cítil, hověl si ve stínu tiché, chladné komnaty.

* * *

Slečna Diana dal Monte odpočívala k večeru ve své komnatě v hostinci „U černého koně“ na široké pohovce, kouřila zvolna tenkou cigaretu a čtla noviny.

Kdo byla slečna Diana?

V knize cizinců bylo prostě napsáno „artistka“ a v hôtelu se nikdo dále neptal. Ale slečna měla komornou, obstárlou, povídavou vdovičku a ta vyžvatlala z vlastního popudu služebným, že se její paní jmenuje vlastně Anna Horská, že pochází odkudsi z jižních Čech, že je veliká operní a koncertní zpěvačka, která ve Španělích a po celé Americe nesčíslné triumfy slavila a nyní do vlasti se vrátila, aby si odpočinula a nových sil na další uměleckou pouť nabrala. Dále vykládala nehrubě zvědavé panské a jejím pomocnicím, že slečna již delší dobu na žádné divadlo se neváže, nýbrž toliko na pohostinské hry a koncerty smlouvy uzavírá, několika jazyky sběhle mluví a všude mnoho zbožňovatelů nalezá.

„To věřím“, prohodila upřímně panská, „však ona také dle toho vypadá!“

A slečna Diana byla vskutku krasavice vzácných půvabů: velká, ztepilá s oblými tvary a silně vypjatou hrudí, vyspělá a přec ještě mladá, černovlasá s temně hnědýma očima, se zdravou, svěží, poněkud přitmělou pletí, pravidelně modellovanou tváří a krásnými zuby.

Ležela na pohovce s malebnou pohodlností žen velkého světa, kterýmž jaksi druhou přirozeností se stalo dělati jenom graciosní pohyby a šetřiti pravidel umělé koketerie i o samotě, před vlastním toliko, do zrcadla kriticky hledícím zrakem. Čtla ledabylo v novinách a opakovala si chvilkami nahlas celé věty, jakoby jí už dělalo obtíže všemu v mateřském jazyku dopodrobna porozuměti. V prstech levé ruky držela doutnající papirosu, ze kteréž každé asi půl minuty modravý obláček kořenitého

dýmu vyssála a potom šťavnatými rty kroužek za kroužkem zvolna zase vypouštěla.

„Tedy válka!“ povzdychla si pojednou odkládajíc na chviku noviny. „Je přece jen hloupé, že se my ženy tak málo staráme o politické věci. Kdybych si byla rozvážila, co se tu všechno díti může, byla bych se nepochybně někam jinam obrátila . . . Ale už jsem tu a — konečně, kdož ví, není-li také to k dobrému! . . . Noviny mluví velmi důvěřivě, lid je dosti veselý a každý je přesvědčen, že se nepřítel daleko do země nedostane. Trochu na kraj prý, jenom asi do polovice horských průsmyků na hranicích. Nebude snad tedy zle v Čechách — trochu vojenského povyku neškodí, aspoň není se báti nudy . . .“

Slečna Diana chopila se znovu novin a jala se dále čísti. Avšak nečetla dlouho, když z venčí dolehly hřímavé akordy velké vojenské hudby, provázené temným hukotem, jako když příval nesčíslného množství lidstva se blíží. Každou vteřinou blížil se ten šum, jako příboj hučícího moře, hudba hřímala vždy jasněji, až pojednou zpola ohlušena byla rozjařeným zpěvem tisíců a tisíců mladých i starých, mužských i ženských hrdel.

Slečna Diana seskočila s pohovky a přikročivši rychle k oknu rozevřela je a vypjala ven hlavu. Příkopy byly hustě obsazeny lidem, jenž z větší části zvolna k Hybernské ulici se proudil a od Můstku valil se celou šíří ulice hustě plnící, téměř vojensky seřaděný obrovský zástup lidu všeho druhu, vykračujícího přesně do taktu a zpívajícího jednohlasným sborem, kterýmž vířivě pronikaly řízné zvuky trub a píšťal dvojnásobného hudebního sboru, veselou vojenskou píseň. — Diana napjala sluch, aby slova toho podpalného válečného dithyrambu zachytila; nějakou chvíli nerozuměla nic, až blížící se zástup znovu zaplesal:

Osmnáctá chasa,
jaká je to hrása,
když zahrá do pole,
všechno se otřásá!

Osmnáctá chaso,
neboj ty se nouze:
vždyť vezou za tebou
peníze na voze.

Peníze na voze
a holky v kočáře,
který pak regiment
prajský to dokáže!

Osmnáctá chaso,
neboj ty se rány:
když vy tam padnete,
vždyť já umru s vámi!

Všechna okna okolních domů byla hustě obsazena a všechno kolem hledělo vstříc blížící se vojenské hudbě. Do komnaty vběhla dychtivě první panská a zvolala:

„Milostslečno, dovolte mi se z okna podívat!“

„S radostí!“ odpověděla Diana. „Ale povězte mi dříve, co to vše znamená?“

„Vy to nevíte? O jemine! Ale ano, vždyť jste přijela z daleka! Tak to vám odcházejí na bojiště naši myslivci, osmnáctý prapor, samá pražská mládež. Pražané je vyprovázejí. To bude dnes ňákého pláče mezi děvčaty!“

Tím časem přiblížila se vojenská hudba k hôtelu a za oběma kapelami, jež nyní spolu hrály, kráčel zvučným lehkým krokem osmnáctý prapor myslivců v parádní výzbroji a s dubovými listy za klobouky, vesele stoupaje s ohlušujícím šumem lidských hlasů. „Sláva! Na zdar osmnácté chase! Slavné pořízení!“ — tak a podobně voláno z tisíců a tisíců hrdel na chodnících čekajícího lidu, ženské dole i v oknech kolem mávaly šátky a házely kvítím, muži drželi vzhůru klobouky a všude bylo vidět stírání slz. Sama slečna Diana se rozslzela, kdežto panská usedavě plakala. Bouřně propukající sympathie všeho lidu k odcházejícímu vojsku činily na každého i sebe otužilejšího člověka dojem neodolatelně tklivý. Ta svižná, rozmarná, veselá mládež loučila se s domovem odcházejíc tam, kde jí sice nehynoucí sláva, ale také neuprosná smrt čekala.

U Prašné brány spustili myslivci jako jedním hlasem:

Bismarku, Bismarku,
holá tvoje hlava,
rostou z ní tři chlupy
a to je tvá sláva!

Pak ale uvítala je z nesčíslných davů lidu na Josefském náměstí a v Hybernské ulici shromážděného taková bouře pozdravů, že všechen zpěv zanikl a jenom třepotání trubek, klarinetů a pikol z té vřavy melodicky pronikalo. V Hybernské ulici, zejména před státním nádražím dostoupil šum svého vrcholu, ale zde nabyl již rázu více elegického a byl promísen hlasitým štkaním žen a dívek. To matky plakaly, to sestry, to milenky! Kdežto muži bojovnou náladou překypovali a o hrdinských činech na poli slávy blouznili, tušila pohnutá, prorockým citem obdařená srdce milujících žen, že ta mladá krása, ta bujará osmnáctá chasa tam kdesi, daleko od domova, mladou krev svou prolije a svými junáckými těly širá pole pokryje — —

Naposledy zaburácela bouře, když vlak se hnul a davy jaly se rychle rozptylovat. Avšak ještě dlouho potom bylo na ulicích slyšet osamělé popěvky: „Osmnáctá chasa, jaká je to krása — osmnáctá chasa, jaká je to krása — když zahrá do pole, když zahrá do pole, když zahrá do pole — všechno se otřásá!“ — —

Slečna Diana hleděla valnou dobu oknem do víru pouličního života a byla mocně vzrušena. Potom zavolala si komornou a ustrojivši se vyšla si s ní na podvečerní procházku.

Jaký to byl tehda na Příkopech život! Na pařížských boulevardech, na Něvském prospektu v Petrohradě, na Kuzněckém mostu v Moskvě a Pod lipami v Berlíně nebývá šumněji. Studentstvo, jemuž byli právě školy uzavřeli, konalo před prázdninami poslední večerní promenadu a důstojnictvo všech druhů zbraně, na bojiště se ubírajíc, loučilo se tu

s velkoměstským životem. K vůli důstojníkům a studentům ubíralo se na večerní korso více než jindy mladých dam a k vůli těmto zase více než jindy ctitelův ženské krásy. Však nejenom to lákalo na Příkopy zástupy ponejvíce mladých prochazečů; přicházeli také davy zvědavců, kteří tu spatřiti chtěli některou z královských paní a dívek saského dvoru, některé ze saských diplomatů a ministrů. A takž vlnila se a proudila se po chodnících i jízdné dráze Příkopů několik hodin nejpestřejší společnost pečlivě ubraných páuů a bohatě vyšňořených dam a vozkové projíždějících tudy kočárů měli tuhou práci, aby se šťastně dostali k hlavní celnici. O rychlé jízdě nebylo zde ani řeči. K tomu přidružilo se toho dne, že byl ohlášen na večer příchod asi tisíce nemocných saských vojínů, na jejichž uvítání se ku státnímu nádraží přivalily tisíce zvědavého a mocně vzrušeného lidu. Uvítání bylo okázalé a bouřné.

Slečna Diana dal Monte, jež se svou komornou se procházejíc delší dobu v tom ruchu a šumu se pozdržela, vrátila se z procházky jako opojena a pravila odkládajíc úbor: „Signoro, život válečný je přece jen velmi zajímavý! Už jsem spokojena, že jsme tu. Ba mne začíná i lákati zvědavosť, abych aspoň kus pravé, skutečné války spatřila a zažila. V Čechách je k tomu právě nejlepší příležitost, ale asi jenom na pomezí, neboť soudí se obecně, že nepřítel horami do nížin nepronikne . . . Víte co, signoro? Až si náležitě prohledneme Prahu a ten její nynější ruch, vyjedeme si na hranici a usadíme se tam na nějaký čas. Podíváme se, jak takový začátek vojny vypadá. To se těšíte, co?“

„Ale slečno,“ namítla s úžasem komorná, „co vám to napadá? Na bojiště chcete, vy slabá dáma se mnou, vetchou ženštinou?“

„Právě proto,“ odpověděla vesele Diana, „že jsme slabé ženštiny nemáme se čeho báti! Na nás střílet nebudou a aby nás bezděky nějaká kule nezasáhla, dovedeme se již postarat. Usadíme se někde na místě nebezpečí prostém, to jest na místě, kde se vojska jistě nebudou bíti, — o nějakém takovém místě se už dovíme — a zalíbí-li se nám to divadlo, potáhneme za rakouským vojskem třebas až do Berlína.“

„Pán Bůh račiž chránit,“ křižovala se panička, „to si, slečno, všechno ještě dobře rozmyslíte!“

„Zdá se, že nikoli, má drahá!“ ujišťovala Diana. „Znáte mne! Když se mi nějaká myšlenka zalíbí, nevytluče mi ji tak hned nikdo z palice. Ano, ano, carissima signora, už to tak nějak uděláme! Hned jak se vyspíte, začněte dělat přípravy, — však se již domyslíte, čeho nám asi bude na bojišti potřebí, a to ostatní vám dopovím já! A nyní dejte přinest čaj a obstarejte nějaké zákusky!“

Slečna Diana poseděla ještě asi hodinu u čaje rozmlouvajíc stále s komornou o svém záměru, ve kterémž se vždy více utvrzovala a když pak po skončené besedě na lože se ubírala, byla již nezvratně odhodlána, že si zajede na samé hranice, než ještě válečné operace započnou.

II.

Bylo krásné letní odpůldne. S čisté, lazurové oblohy zářilo oslňujícím jasem žhavé slunce, temné, lesem porostlé svahy krkonošských

vrchů obestíraly se bleděfialovým svitem, mýtiny mezi nimi skvěly se jasnou, šťavnatou zelení, lučiny na úpatí hor plály tisícerými květy, na polích vlnilo se zelené ještě obilí s modře kvetoucím lnem, lípy a jeřáby podle cest a silnic kořenily vzduch sladce opojnou vůní svých květů a mírný východní větřík lahodně ochlazoval žár slunce. Všude bylo ticho, a málo kde viděna postava osamělého chodce. Pole byla opuštěna a na pastvinách nikde ani zvířete.

Rozkošně rozložená vesnička Königshan na samé pruské hranici byla jako po vymření; několik vetchých starců a stařen s týmž asi počtem silně propelichaných, věkem scházejících psů bylo nyní jediným obyvatelstvem. Chalupy byly většinou pozavírány a také okenice před okny zaklopeny. Kdo jen mohl, vzdálil se, neboť od Libova až ku hraničným šraňkům byl všechen kraj pln pruského vojska, jehož přechod přes hranici se očekávati musil každou chvílí.

U silnice, jež přes Könighan do Pruska vede, stojí asi sto kroků od hraničného celního úřadu massivní kamenná budova „pohraniční vinárny“, zbudovaná na způsob větších pohraničních restaurac a dále od ní, směrem k Trutnovu, stála tehda dřevěná zájezdní hospoda s velkým prkenným balkónem. Budovy tyto stály jako o samotě, ježto vesnice opodál se prostírá a s místa toho viditelna není.

V dřevěném zájezdním hostinci bydlela od několika dní signorina Diana dal Monte. Energická tato děva objížděla před tím delší dobu české pomezí na této straně, kochala se krasami krkonošského horstva a bavila se tím zvláštním, nervósním, ustrašeným a přece veselým ruchem, jejž působily blízkost nepřítele a každou chvílí očekávaný začátek válečných dějů. Ježto k západu zvolna se sklánějící slunce po celé odpůldne přímo do průčelí hostince pražilo, zdržovala se slečna v malé zahrádce na východní straně domu a vystoupila na balkón teprve, když slunce žáru pozbývalo a již za hory se sklánělo. Na balkóně usadila se slečna do rohu a položivši levou ruku na široké zábradlí zahleděla se do rozkošného obrazu horské krajiny posledními paprsky slunce ozářené. Však nehleděla do ní dlouho bez vzrušení.

Na silnici ozvalo se od pruské strany táhlé troubení a lehkým poklusem blížila se jízdná patrula pruská, na všechny strany nedůvěřivě se rozhlížejíc, a za ní ve vzdálenosti několika set kroků postupovala volně přední hlídka hranici přecházejícího prvního pruského armádního sboru generála Bonina, již tvořily dvě škadrony prvního pluku dragounů. Řady jezdců minuvše hostinec klusaly opatrně dále k Bernaticům, směrem na Trutnov. Sotva že byla jízda v záhybech vlnitě spadající silnice zmizela, ozvalo se od pohraničních, do výše zdvižených šraňků víření ploských bubnů provázené řezavou melodií píšťal a druhý prapor 1. pluku granátníků vstupoval na českou půdu. V čele jel koňmo major s pobočníkem, za těmi pak klusal s tasenou šavlí před první setninou hejtman, statný, ještě dosti mladý muž s krátkým temně ryšavým plným vousem.

Když byla špice pěchoty k dřevěnému hostinci postoupila, pohledl hejtman jako maně vzhůru na balkón a spatřiv na něm mladou krasavici, ana s dětskou zrovna zvědavostí dolů na přicházející nepřátelské vojsko

hleděla, byl tak mile překvapen, že ihned galantním sklonem šavle Dianě čest vzdal, jakoby byl. jejím starým známým.

„První osoba, kterou jsem na české půdě spatřil, je mladá, krásná dáma — to by mohlo býti dobrým znamením!“ pravil sám sobě a obrátil se v sedle, jakoby mužstvo spěšně přehlížel, ale vskutku jenom proto, aby se na Dianu ještě jednou podíval a jí takto na porozuměnou dal, že zjev její u něho s účinkem se neminul. Diana zpozorovala to a nebyla s to ubrániti se úsměvu.

„První nepřítel,“ pravila si polohlasně, „jemuž jsem do tváře pohledla, dělá mi vojenskou poklonu a ohlíží se, jako bych se mu byla zalíbila — to je zajímavé! . . . Hezký, statný to muž! . . . Jak pak se asi jmenuje? . . . Zda-li pak ho ještě kdesi uvidím? . . . Sotva! . . . Možná, že padne, ale možná také, že se všem kulím šťastně vyhne . . . Hory se nescházejí, ale lidé! . . . Ostatně, ať si jde! Teď tady půjde asi vojska celá povodeň, kdo pak by si všímal každého hezkého důstojníka! . . . Ale to byl první! . . .“

Z další rozmluvy byla vyrušena vířením bubnů a píšťalami nového oddílu pěchoty, za nímž se v dáli valil blýskavý mrak dělostřelecké baterie.

První část předního voje, jemuž velel generallieutenant Grossmann, přešla kolem, ostatek pak zůstal vzadu ve vsi. Průchod vojska brzy ustal, neboť vlastní přechod přes hranici ustanoven byl teprv na zejtří, na den 27. června. Srážka nestala se při přechodu předních stráží přes hranici žádná, neboť rakouské stráže od pluku Windischgraetzových dragonů měly nařízeno, aby před nepřátelským vojskem krok za krokem ustupovaly.

Vojsko, jež bylo Königshanem prošlo, rozložilo se na nedalekém palouku a začalo vařit. Důstojníci pak davše potřebné rozkazy jali se volně obcházeti. Hejtman, kterýž si byl prve slečny Diany tak dobře povšiml, uvolniv se od služby vrátil se volným krokem k dřevěnému hostinci, aby mladou, kypící krasavici, bude-li možno, ještě uviděl a snad i s ní se poněkud seznámil. A náhoda mu přála: signorina Diana vystoupila právě zase na balkón majíc přes ramena přehozený žlutý lehký pláštík s bílými hedvábnými střapci. Setník salutoval dvorně a ježto Diana vlídným posuňkem mu poděkovala, dodal si odvahy a oslovil ji:

„Cítím se povinna, milostivá slečno, vzdáti vám srdečné díky . . .“

Signorina Diana, kteréž se to velmi žertovným zdálo, naklonila se přes zábradlí balkónu a otázala se vesele:

„Díky — mně? Zač pak?“

„Za vaše zjevení, slečno,“ odpověděl uhlazeně setník; „vy jste první osoba, již jsem na této nepřátelské půdě spatřil, a to považuju za dobré znamení.“

„Vojáci nemají býti pověrčivi,“ namítla rozmarně Diana; „čarodějky v Marsově družině nebývaly.“

„Mohl bych namítnouti, slečno,“ pokračoval setník, „že byla dle antické mythologie Venuše vždy věrnou průvodkyní Marsovou, ale nečiním toho; nejde o družinu ani průvod, než jenom o šťastnou náhodu, že byla první osobou, již jsem v české zemi spatřil, krásná víla aneb,

abych při vašem obraze setrval, luzná čarodějka, jejíž slastné kouzlo na mně spočinulo jako Venušino požehnání Marsovi . . . Avšak, prosím tisíckráte za odpuštění, že jsem se dosud nepředstavil: setník Hedmond von Nordmann od prvního pluku granátníků.“

„Těší mne nesmírně,“ odvětila s přídechem veselé ironie Diana, „že hned plným jménem poznávám prvního pruského hrdinu. Už nejsem v pruské armádě neznáma a uváznu-li v zajetí, budu se moci na někoho odvolat, pravda-li?“

„Zajisté, slečno,“ přisvědčil horlivě setník, „ale pochybuju, že mi bude dopřáno vám nějakou službu prokázati, neboť předně: naše vojsko nebéře v plen slabého pohlaví a za druhé — kdež pak bude našemu praporu a mojí setnině konec! My jsme, drahá slečno, přední hlídkou předního voje armádního sboru generála pěchoty Bonina; tato přední hlídka vás právě minula; vzadu zůstalo jádro předvoje a sbor sám je dosud na půdě pruské. Než celý sbor tudy projde, kdež budeme my — snad již z polovice postříleni . . . Vám nehrozí žádné nebezpečí, slečno, ale proto přece divím se vašemu statečnému klidu; skoro všechno obyvatelstvo vesnice, ač je na Prusy a pruské vojsko zvyklé, ježto stále do Libova dochází, před námi se rozuteklo, a zde mladá dáma si na nás pokojně počkala, jako na začátek nějakého dramatu.“

„Dobře jste řekl, pane setníku,“ přisvědčila Diana, „přijela jsem ze zvědavosti, abych viděla, jak válka začíná a jak nepřítel přechází přes hranici. Jest to velmi jednoduché, zejmena když domácí vojsko se vším všudy hezky daleko zůstalo. Kdyby se tak chtělo stále vyhýbat, co?“ Setník Nordmann, kterýž byl tím časem zvolna po dřevěných stupních na balkón vystoupil a obdržev němým slečniným pokynem dovolení, nedaleko od Diany na hrubou židli se posadil, odpověděl, jako by ho byla poslední slečnina slova trochu zarmoutila:

„Pozoruji, že nás zde v Čechách nepovažujete za zvláštní hrdiny, ačkoliv jak vidíte — všechen lid před námi utíká.“

„To jsou Němci, milý pane setníku,“ zvolala se smíchem Diana, „až přijdete dále, mezi Čechy, nenajdete vesnice prázdné. Možná, že se vám tak leckdes naskytne příležitost, osvědčiti svoje hrdinství i na obecném lidu.“

„Slečna není tedy Němka?“ otázal se s významným úsměvem Nordmann a doložil rychle: „Ach ano, vždyť jsem to poznal hned na výslovnosti. Čecha poznáme okamžitě, i když mluví docela správně.“

„Ah pardón, pane setníku,“ zvolala slečna, stále v žertovném tónu mluvíc; „neoplatila jsem vám dosud zdvořilost: jmenuji se Diana dal Monte a jsem operní pěvkyně, toho času na dovolené.“

„Češka?“

„Ano, Češka, ačkoli už valně poitalštělá.“

„Teď se už vaší srdnatosti nedivím,“ pravil vlídně, ale s patrnou ironií setník; „vždyť jsme čtli, že se český lid na pomezí na nás chystá docela po husitsku — prosím, abyste se nesmála! — s palcáty, sudlicemi a kosami — chraňte nás nebesa, abychom nemusili odsud utíkat, jako kdysi před husity prchávali naši předkové, hahaha! Ale to nebyli naši otcové, to byli Jihoněmci, a ti utíkají dosud.“

„Nesmějte se příliš, pane setníku,“ napomínala Diana, „teprve jste na hranici, co dále bude, nevíte! . . . . A co se týče těch předků, vy Prusové se tedy nepovažujete za potomky středověkých Germánů?“

„No“ — odpověděl s žertovnou rozpačitostí Nordmann — „plnokrevnými jich potomky nejsme; my jsme co do krve míšenci a proto silnější, než čisté plémě tam na jihu. Snad jsme ze dvou třetin Čechy, odtud asi ta přítažlivost, jíž země vaše na nás působí . . .“

„Nepochybujeme ani dost málo, pane setníku, že byste tu rádi zůstali!“

„Zejmena, je-li zde více tak krásných dívek a paní, jako jste vy, slečno!“

„Mějte se v Čechách na pozoru, pane setníku! České krasavice proměnily se vaším příchodem v samé Judithy a pamatujete se přece, co vyvedla Holofernovi spanilá Juditha?“

„Ostříhala mu vlasy a on pozbyl své síly . . .“

„Ten malheur se přihodil náhodou Samsonovi!“ zvolala vesele Diana a dala se do smíchu. „Judita nebyla tak skromná, ona si Holofernovy vlasy uřízla i s hlavou.“

„Mají pruské skalpy u vás velkou cenu, slečno?“

„Náramnou, pane setníku! Zejména skalpy zamilovaných důstojníků.“

„A proč to, smím-li se tázat?“

„Věc je velmi jednoduchá, pane setníku. Naše baby — hadačky — radí děvčatům, aby si každá takový skalp opatřila. Také paničkám to odporučují. Děvče upoutá prý si trvale milence, když mu ten skalp ve spaní na hlavu nastrčí; manželům pak, kteří před časem holou hlavu dostali, naroste prý ihned bujná hříva, když si ten skalp aspoň jednou na lože vezmou místo noční čepice.“

Signora Diana dala se do smíchu a setník Nordmann poškrábav se lehce za pravým uchem odpověděl rozmarně:

„To tedy jdeme všichni jako na jatky! Co nepobijou rakouské pušky a kanóny, pořežou či vlastně podřežou české ženštiny! Pěkná krajina! . . . Ostatně padnouti à la Holofernes rukou krásné dívky a odevzdati jí povlak své hlavy, jakožto čarovný závoj na utvrzení junácké lásky — jiného milence — není prosto poesie, ale nechat se zavraždit jenom k vůli tomu, aby někomu na holé palici trochu štětin narostlo, totě už vrchol ostudy! . . . Teď chápu už, proč nám „Kölnische Zeitung“ zvěstovala, že nás ohnivé krasavice české měkkými rameny uvítají — ony potřebují kouzlovce a medikament proti pleším! Hahaha!“

Setník i Diana se nějakou chvíli srdečně smáli.

Po nějaké chvíli pak pravil Nordmann vážně:

„Slečno! Závidím vám vaši bezstarostnou veselost a obdivuji se skutečně vašemu odvážnému klidu. Jíti nepřátelskému vojsku takřka vstříc, není věcí nikterak obyčejnou.“

„Ale vždyť jste sám před chvílí pravil, že Prusové se ženami válku nevedou, tak aspoň jsem vaší řeči rozuměla . . .“ namítla Diana.

„Nevedou, zajisté že nevedou,“ odpověděl setník; „avšak proto přece mohou se přihodit všelijaké případy . . . Válka je válka a ani při nejpřísnější kázni není lze zaručiti se, že se nestanou žádné — řekneme

jenom nepřístojnosti. Zejmena co se týče ženských . . . Vy jste zajisté dáma, která každému muži by měla imponovat, . . . ale každý muž nemá dosti jemného citu, . . . jsou mezi vojskem vždy také lidé nízkého smýšlení, zbujníci nebo povahy nevázané . . . Zkrátka vaše krása vás dostatečně nechrání, ona může se státi v tom neb onom případě spíše dráždidlem . . . Naši lidé mohli by ohledně vašeho zde pobytu upadnouti snadno — v nedorozumění . . .“

„To snad přece ne!“ zvolala prudce Diana a povstala. Tvář její zrudla a v očích se jí rozžehlo. „Pane setníku,“ doložila pak v patrném rozčilení, „vy mne přece nechcete urážet?!“

„Nikterak, slečno,“ odvětil důrazně setník, „všechno spíše, než to. Ačkoli vás teprve chvilku znám, jsem vám upřímně nakloněn. Ale zároveň jsem také o vás do jisté míry starostliv . . . Milostivá slečno, přijměte radu dobrého přítele a uposlechněte jí: začátek války jste viděla — odjeďte a zůstávejte opodál vojska, toho i onoho!“

To pověděv povstal Nordmann a pokloniv se, chtěl odejíti.

Diana podala mu však pravici a pravila srdečně:

„Neodcházejte, pane setníku, jinak, než jako můj přítel! Vaši radu bedlivě uvážím a děkuju za ni. Setkání s vámi zůstaví mi milou upomínku snad na všechen čas mého života. Přeju vám, abyste slávou obestřen, zdráv a vesel válku prodělal. My se spolu sotva již uvidíme — buďte s Bohem! S Bohem!“

Nordmann stisknuv podanou sobě ruku políbil ji dvorně a odpověděl:

„Srdečné díky, slečno, za vaše přání! Také já přeju vám všeho dobrého a prosím, abyste mi zachovala malinkou upomínku. Pro mne bude setkání s vámi asi nejlíbeznějším dobrodružstvím celé výpravy.“

Pokloniv se ještě jednou setník Nordmann odešel. Slečna Diana hleděla chvíli za ním a uchýlila se pak do svého bytu.

* * *

V bivuaku před Königshanem bylo s počátku šumno. Všude praskaly veselé ohně a na ohních syčely měděné kotle. Mužstvo vařilo, cídilo zbroj, hřebelcovalo koně, čistilo šaty a při všem tom jaře zpívalo. Vše dělo se odměřeně, rychle. Záhy začalo podílení jídlem a sotva že pojedéno, troubeno k modlitbě a spaní! Tábor rychle se ztišil, ohně povyhasly, vše ulehlo. Bylo potřebí, aby si vojsko odpočinulo, nebo z rána záhy měl nastati pochod k Trutnovu.

Setník Nordmann nebyl hrubě unaven a cítil potřebu ještě trochu se projíti. Opustiv tedy svůj stan vstoupil na silnici a kráčel opět, do vážných myšlenek zahloubán, nazpět ku hranici. Kolkolem bylo ticho a jenom z velké „pohraniční vinárny“, jejíž malý i velký sál skvěle byly osvětleny, doléhal sem šum veselých hlasů.

„Tam se patrně naše lehkomyslná mládež veselí,“ pravil si Nordmann přitlumeným hlasem; „podívám se na chvíli mezi ně!“

A zrychliv krok ocítil se za okamžik u dřevěného hostince před vinárnou. Zde však zarazil ho zvláštní jakýsi, patrně ženský výkřik, provázený chechtotem několika mužských hlasů. Nordmann přistoupil kvapně k hostinci a napjal sluch.

„Musím vás, pánové, co nejdůrazněji prosit,“ ozval se znovu s prvního patra podrážděný ženský hlas, v němž Nordmann ihned poznal hlas slečny Diany, „abyste se vzdálili! Tento byt jest můj a já nepřijímám žádných návštěv!“

„Přišlo nás patrně moc!“ zvolal mladý muž jakýsi. „Ale to nevadí, však my se již nějak dohodneme. Jenom otevřte!“

„Žádám vás, pánové, jménem ženské důstojnosti, abyste mne zůstavili v pokoji! Slýchala jsem vždy, že jsou pruští důstojníci gentlemani; doufám tedy, že apel na vaši rytířskost postačí!“ bylo opět slyšeti Dianu.

V odpověď na tato její slova ozval se několikahlasý rozpustilý chechtot a jeden mužský hlas zvolal posměšně:

„Ženská důstojnost — to se povedlo! Hahaha! My, jsme-li gentlemani? To si myslím! A protož, důstojná beruško, už jen nám otevři! Zahrajeme si na loterii, ať si každý pro vás vytáhne číslo, jako při rekrutýrce, hahahaha!“

Pak spustil se celý sbor posměšných výkřiků a rozlehlo se silné bušení na dvéře. Bylo patrno, že se to několik pruských důstojníků mocí dobývá do bytu slečny Diany. Nordmann seznav co se děje neotálel ani okamžik a pospíšil na místo. Vyšvihnuv se několika skoky vzhůru na pavlač stanul v předsíni, kdež několik mladých důstojníků na poslední útok se chystalo.

„Pánové, co pak se to tu děje?“ zvolal vážně a přísným tónem setník.

Důstojníci, z nichž náhodou nikdo nebyl Nordmannovi co do hodnosti roveň, ohledli se zpurně, jakoby tazatele příkře odbyti chtěli, avšak spatřivše muže vyšší důstojnosti pozdravili obvyklým způsobem a hleděli rozpačitě druh na druha. Konečně vypravil ze sebe setníkovi nejblíže stojící premier-lieutenant:

„Pouhý žert, pane hejtmane, nic než žert! . . . Zde bydlí dáma, o kteréž souditi lze, že už nějakému žertu rozumí . . .“

„Avšak seznali jste ihned, jak jsem zpozoroval, že dáma zde bydlící žertům nerozumí aneb rozuměti nechce — k čemuž má zajisté plné právo — a přece jste ji znepokojovali dále!“

„Račte odpustit, pane setníku,“ prohodil ještě mladší poručík, „dáma, která se nepřátelskému vojsku nevyhýbá . . .“

„Předpokládá, že se to vojsko umí slušně chovat a že jsou zejmena jeho důstojníci dvorní lidé!“ vpadl mu ostře do řeči setník a doložil: „Dáma zde bydlící jest umělkyně a moje dobrá známá, kteréž jsem slíbil svoji ochranu. Prosím vás tudíž, abyste se vzdálili.“

„Ah, to je jiná!“ . . . „To jsme nevěděli!“ . . . Prosím tisíckráte za odpuštění!“ zvolali jeden přes druhého páni důstojníci nikoli bez přídechu ironie.

„Žádné žerty, pánové!“ napomenul své mladší soudruhy ještě jednou setník. „Abyste viděli, že mne sem nepřivedlo nic jiného, než povinnost slíbené ochrany, prosím, abyste mne doprovodili do mého stanu!“

V tu chvíli pootevřely se dvéře obležené komnaty a slečna Diana vyhlednuvši jimi zvolala:

„Díky vám, pane setníku! Budu se za vás modlit!“ Pak přibuchla zase dvéře a důstojníci s hejtmanem v čele odešli. (Pokračování.)

Boj člověka s mikroby.

Napsal MUDr. Václav Moravec.

eden z nejzajímavějších zjevů v životě lidském jest bez odporu zápas člověka, nejdokonalejšího tvora na zemi, s mikroorganismy, nejníže postavenými; zápas, který mnohdy ještě před zrozením naším, aniž o tom máme jakési tušení, se začíná, který nás provází po celou pouť života ve dne v noci, a nás neopouští ani v temném hrobě, dokud nezmizí poslední stopa těla našeho. Jen tímto zápasem s mikroby lze — a to teprve od několika téměř let — pochopiti nemoci zděděné, které již na svět s sebou přinášíme, dále chorobné stavy, pronásledující nás po dobu žití hlavně v podobě nemocí infekčních, horečnatých, jakož i process posmrtný, hnilobný.

Přiznejme také hned, že tyto mikroorganismy choroboplodné jsou nám nepřítelem velmi závažným, jednak pro svoji takřka neviditelnost, jestiť ku př. bacillus tuberculosní as 3 tisíciny millimetru dlouhý, tak že teprve 1200krát zvětšen se presentuje jako krátká čárka, jednak pro svoji ohromnou lehkost, vážíť bakterie ve stavu suchém přibližně pouze jednu desettisícmilliontinu milligramu, což jim dovoluje skoro bez váhy prouditi stále vzduchem — hlavně však pro svoje báječné množení, jež pochopíme, uvážíme-li, že, kdyby jedna bakterie v půlhodině se rozdělila na dvě, při stejně rychlém dělení a stejně příznivém vzrůstu za 24 hodin povstane na tři sta billionů nových elementů buničných. A s takovým nepřítelem, téměř neviditelným, takřka bez váhy, jenž za to v úžasném množství na nás se řítí, stále se znásobuje, jest ovšem boj perný. Dodejme ihned, že podle účinku na nás vykonaného můžeme veškeré tyto mikroby rozděliti ve dvě velké skupiny: Členové jedné skupiny vniknuvše v ohromném množství — jako kdysi v dřevních dobách nájezd nesčíslných hord nepřátelských v klidnou, nic netušící državu pracovníků — do ústrojí našeho, zatřesou náhle celou jeho stavbou, způsobujíce často v několika hodinách stav známý pode jménem akutní horečnaté nemoci infekční, jako jsou spála, spalničky, neštovice, cholera, nemoci ran atd. — Členové druhé skupiny působí po svém vniknutí do organismu našeho onemocnění čistě ohraničené, místní, nikoliv celkové, oni jaksi tělo naše zvolna nahlodávají, aniž zprvu o tom co tušíme, práce jejich jest čistě podkopnická, a teprve po delší době, někdy i po letech seslabí ústrojí naše tou měrou, že toto k posledku v pravém slova smyslu jako červotočinou rozvrtaná budova se sřítí; sem patří tuberkulosa, příjice a malomocenství.

Tážeme-li se však, zda stojíme proti těmto tvorům beze zbraní, musíme doznati, že nikoliv. Jednak příroda sama zbudovala organismus tak, aby nebyl jim zhola na pospas vydán — leč to by mohlo býti předmětem úvahy zcela zvláštní; jednak mozek lidský sám, tento v pravdě vznešený orgán těla našeho, dovedl ihned po objevení mikroorganismů

chorobeplodných stanoviti prostředky k jich zahubení. Rozhlednouti se po cestách, jež člověk za účelem zničení mikrobů podnikl, jest předmětem tohoto pojednání.

První zbraň proti bakteriím, jak všechny ty zárodky chorob se jmenují, vtisklo nám do ruky poznání jich živobytí a podmínek, za kterých nejen vegetují, ale, což hlavní věc, se i rozmnožují. Znám-li vše, co podporuje vzrůst těchto bytostí, dovedu přibližně stanoviti pomůcky k jich potlačení.

Že tuto závěrku musilo dosti značné studium předcházeti, jest samozřejmo. Bylo nutno označiti nejen různé mikroby jako původce té které choroby, nýbrž i zjistiti, za jakých podmínek, kterými cestami vnikají do těla našeho, jaké změny v něm spůsobují, kterak opět tělo naše opouštějí a jaké okolnosti přispívají k jich existenci mimo organismus lidský. Z těchto zkušeností ne poslední bylo, že bakterie okázaly se býti elementy byť i nejníže postavenými a co nejjednoduššeji uspořádanými, přece však bytostmi ústrojnými, živoucími, podobnými jiným útvarům buněčným, tkáně lidské skládajícím. Faktum toto vedlo k použití jednoho prostředku k rozrušení jich těliska.

Pozorujme jen jisté kombinace. Vím-li, že kyselina neb žíravina jakási dovede látku organickou zničiti, slučujíc se s ní v chemickou skupinu jednorodou, jak tomu jest u tkani těla našeho, musím též předpokládati, že se tak stane i na těle mikrobů, svým složením jim příbuzných. Skutečně dostačilo nepatrné množství té které látky shora uvedené, jichž ničící účinek na tělo naše již dávno byl znám, aby přidáno k výživné tekutině, v níž mikroby bujely, ihned nejen vzrůst, ale i život jejich na dobro zastavilo. Pokusy ty, jež činěny ovšem zprvu pouze mimo tělo lidské, měly přece dosah veliký; vedly k objevení látek antibakterielních, mikroby rozrušujících, jichž v brzku objevena řada nepřehledná. Vybeřme jen některé z nich a pozorujme, jak mocny tyto prostředky antibakterielní jsou. Ku př.: sublimát dovede v rozředění 1 : 1,600.000 omeziti zřejmě vzrůst mikrobů, ale již v roztoku 1 : 300.000 ničí naprosto veškerý život jejich, kterýžto účinek má kyselina karbolová teprve v roztoku 1 : 850, borová 1 : 800 a alkohol 1 : 12·5. Ale nejen tyto látky, nýbrž i tekutiny jiné a předměty pevné a to i takové, jež existenci bakterií připouštějí, dovedou rovněž zhoubně na ně působiti, když přivedeny byly v jiný stav, než jaký těmto jest prospěšný, na př.: ve vyšší neb nižší stupeň teploty. Tak zmírá většina mikrobů, je-li sídlo jich zahřáto do bodu varu aneb vydáno bodu mrazu. Některé bakterie však jsou tak tvrdošijné, hlavně pokud se jich zárodků čili spor týče, že ku př.: pro spory bacilla anthracis (sněti slezinné) teplota 130° C jest ještě neškodná, a na druhé straně mráz — 110° C ještě je neusmrcuje, a jsou ihned vzrůstu schopny, jakmile roztají. Při tom jest samozřejmo, že shora uvedené antibakterielní roztoky zahřáty neb ve varu se nalezající tím spíše mikroby ničí —, spojujíť se zde dva momenty: chemický a fysikální dohromady ve svém působení. A pokud horka se týče, vykonává opět vlhké teplo zhoubnější účinky než suché, proudicí rychlejší než stálé, tak že proud přehřátých par je nejzhoubnější.

Obraťme nyní zrak svůj k tomu, které odvětví lékařství ze zkušeností těchto hlavně těží. Jest to předně celá hygiena se svými důmysl-

nými methodami profylaktickými a zřízeními desinfekčními, jimiž stará se přímo, aby mikrob, spůsobující jistou chorobu, nemohl najíti příznivé půdy výživné mimo tělo lidské, aneb, aby jednou již ústrojí naše infikovav, byl zničen ihned, jakmile tělo naše opustí a nemohl opětnou nákazu způsobovati u lidí jiných. K tomu směřuje zdravotní zařízení záchodů, kanálů, příbytků vůbec a nemocnic zvláště, zavedení oddělené zdravé vody pitné, jímž podařilo se ku př.: v Mnichově stálou dříve epidemii tyfu takřka k úplnému zániku přivoditi. K tomu směřuje i úsilí desinfekční celého okolí nemocného. Vědouce, že stolice cholerové, tyfosní neb dysenterické nosí v sobě hlavní nákazu pro celé okolí pacienta, snažíme se zárodky těchto chorob — mikroby samy — ve výmětech nemocných desinfekčním prostředkem zničiti, aby jich další rozšiřování a rozmnožování se nedělo. Proto necháváme také chrchle vůbec a tuberkulosní zvláště odkašlávati do misek naplněných roztokem desinfekčním, jímž zničíme všechny bacilly a nedovolíme, aby vyschnouce byly vzduchem opět roznášeny a u jiných lidí chorobu opět vyvolávaly. Jen tak jest možno, ohraničiti roztroušené případy epidemických nemocí na nepatrné okrsky, jak v posledních letech u cholery se ukázalo, kdy jindy celé mory na výbuch takových případů následovaly, hubíce tisíce lidí a ničíce celé krajiny.

K tomuto ochrannému zařízení náleží vším právem i pálení všech méně cenných předmětů, s nimiž nemocný, infekční nemocí stížený, do styku přišel, a spalování mrtvol lidí, chorobami takovými sklácených, kdy s tělem lidským zničeno v krátkém čase ohromné množství mikrobů, přivodivších jeho pád.

Ale nejen zdravotnictví veřejné, i lékařství výkonné samo dovedlo z těchto zkušeností těžiti. Prvních vavřínů zmocnila se chirurgie a lékařství operativní vůbec. Bylo to také zcela pochopitelno. Většina chorob sem spadajících odehrává se na povrchu těla neb v jeho přístupných dutinách jsouc hlavně na svém počátku ohraničena na okrsky poměrně malé. Tu pak původci chorob, jež jako přídatné nemoci k pravým chirurgickým poruchám se družily, většinou mikroby hnisání, mohli býti nejen snadněji odstraněni, ale i dalšímu jich množení zabráněno, aniž ostatní organismus jinak utrpěl. Kolik jen processů hnisavých dovede dnes chirurgie snížiti na míru nejmenší, kde dříve děsné spousty aneb záhuba organismu samého šla jim v zápětí! Kolik jen zlámaných končetin, komplikovaných s poraněním zevním, dnes antiseptikou, tedy ničením mikrobů vniklých do ran, zachováno lidstvu, kdy dříve z ubožáků takovou pohromou zastižených vesměs stávali se mrzáci! Zde poprvé sáhnuto k prostředkům antibakterielním za účelem vyléčení choroby na těle lidském samém. Zároveň položily látky antiseptické také základ k netušenému, až závratnému vývoji operativního lékařství, kdy chirurg neb operatér vůbec, neboje se žádných vedlejších zhoubných sdružených chorob, jež jako infekce ran dříve výkony nože téměř nemožnými činily, rušíce nejen průběh a zdárný výsledek operací, ale ničíce často i sám život nemocného, odvažuje se sebe obtížnějších výkonův i co do času, i co do námahy a velikosti, moha klidně očekávati slíbený výsledek. Právě jen tato methoda antisepse, kdy hubíme přiměřeně rozředěnými roztoky antibakterielními mikroby již do ran vniklé, a asepse, kdy vůbec nedovolíme

vstup mikrobům k ranám a plochám operovaným, chráníce je obvazy, skládajícími se z látek nasáklých roztoky hořejšími, aneb absolutně čistých, všech mikrobů prostých, byla hlavní příčinou, že chirurgie dodělala se tak skvělých výsledkův a takového rozmachu ve svém rozvoji operativním.

Ovšem namítne se, že v těchto případech možno dosíci vyléčení aneb nepřipustiti vzniku nemoci, poněvadž na dotyčné mikroby přímo můžeme, majíce je takřka pohromadě na jednom místě, aneb mohouce zabrániti vstupu jich cestami nám známými neb od nás samých způsobenými do těla lidského, ale jak se tomu má v medicině ostatní, hlavně vnitřní, kdy známe sice mikroby nemoc způsobující, kdy známe i processy živobytí jich i látky a okolnosti, jež jsou s to, je zničiti, avšak pouze na půdě výživné, v kulturách, kde asi jsou poměry zcela jiné, než v organismu našem, s nímž též musíme počítati. Mimo to ani nevíme, že jistý druh mikrobů do člověka právě vnikl, neznáme často ani těch cest a času, kdy invase tato se stala, a když konečně nemoc propukla, jsou již dotyčné mikroby po celém těle pacienta rozšířeny.

Zde stojíme náhle před nemocí hotovou, povšechnou a ne jako dříve jsme líčili, místní, ohraničenou. Tak nás překvapují veškeré akutní infekční nemoci, jako spála, spalničky, zánět plic, neštovice, tyf břišní i skvrnitý atd. Tu pak interník nalézá poměry zcela jiné než chirurg. Či může propláchnouti zažívadla tyfem stíženého nějakou látkou antiseptickou, aby tam bacilly tyfosní zničil a zároveň organismu neublížil? A kdyby i to mohl, musil by propláchnouti dýchadla, cévy, zkrátka celé tělo musilo by býti prosáknuto desinfekčním roztokem, požadavek to, jehož naprosto nelze splniti.

Leč ani zde mozek lidský se nezastavil. Vyzkoumáno při infekčních chorobách akutních, že není nutno, zničiti veškeré mikroby do těla vniklé, nýbrž že dostačí, zničím-li jich jistou jen část a nedovolím-li jich značnému rozmnožování; již tím organismu chorému velmi odlehčím, že spíše zbylé mikroby udolá, a na tom principu zakládá se antibakterielní léčení nemocí infekčních, jediná racionelní cesta k potlačení příčiny chorob v těle samém; třeba voliti látky působivé ve množství takovém, jež neničí buňky organismu samého a v tom směru dělány pokusy s kalomelem, solemi kyseliny salicylové, salolem, naphtolem atd., jež, byvše nemocným přijaty, chemicky se rozloží, působíce nejen v zažívadlech, nýbrž vstřebány i v krvi a touto rozneseny, ve všech tkaních, zasahujíce všude mikroby tam se nalézající. Byť bych nemoc samu neodstranil, přece příčinu její, mikroby, jsem v počtu omezil, jich množení se přítrž učinil, a to jest již velká úleva pro organismus. Nejen intensita nemoci samé, i další průběh bude mírnější, nemocný sám tuto invasi spíše přetrvá a zůstane ušetřen zhoubných někdy následků, jež choroba v orgánech po sobě zanechává.

K těmto snahám směřuje též léčení abortivní, hlavně u tyfu střevního užívané, kdy přišedše na prvém počátku choroby, při němž mikroby jsou jaksi ještě na omezeném místě v počtu ne příliš četném, snažíme se léky antibakterielními, včasným potlačením příčiny nejen intensitu, ale i trvání choroby samé proti obvyklému času značně zmenšiti. Těchto látek použito hlavně k zabránění tak zvané druhotné infekce, jež

nejen že pochody hnisavými kalí průběh horečnatých nemocí, nýbrž často sama pacienta, původní chorobu překonavšího, změnami v orgánech beztoho seslabených zhubí. I přihlíží se proto k udržování čistoty dutiny ústní, jíž mikroby druhotné infekce do organismu hlavně vnikají, vyplachováním a kloktáním slabými roztoky antiseptickými. Tak zmíral dříve leckterý reconvalescent po tyfu hnisavými záněty orgánů, podmíněnými nedostatečnou čistotou dutiny ústní, ve které mikroorganismy zánětu onoho se nalezaly, jež měly býti přiměřeným roztokem desinfekčním zničeny.

Avšak pouze při jediné nemoci osvědčilo se léčení antibakterielní v plném idealním světle, totiž při malarii či zimnici bahenní. Nemoc tato, charakterisovaná vystupováním typických záchvatů horečnatých třesavek, podmíněna jest mikroorganismy, objevenými vlašskými badateli Cellim a Marchiafavou v podobě zvláštních plasmodií ve vnitřku těla červených krvinek krevních, kde velmi čilé pohyby vykonávajíce jich barviva krevního, haemoglobinu, se zmocňují, částečně v melanin ho přeměňujíce. Dostačí plné dávky síranu chininového asi 5 hodin před záchvatem užíti, aby nemoc sama byla na vždy odstraněna. Zde působí tato látka antibakterielní přímo na příčinu nemoci a ničíc ji, zbavuje pacienta v krátce a jistě všech obtíží. Tohoto působivého účinku chininu při malarii užilo se k ochránění před ní u osob, jež náhodou do krajin zimnicí bahenní stížených přicházejí. Nepatrné množství jeho v prvé době v krajinách takových užívané pojistí cizince před jistou nákazou, neb mikroorganismy ony i kdyby do těla lidského vnikly, najdou v něm již látku působivou, jež život jich ruší a nedovoluje, aby v těle lidském se zahnízdily.

Pozoruhodným spůsobem okázalo se, že dříve obvyklé léčení chorob horečnatých — k jakým vůbec nemoci infekční náležejí — jak se za starší doby provádělo a z části i doposud provádí, jest rovněž antibakterielní. Byla to hlavně methoda potová — diaphoretická, diuretická — močopudná a exspektorační, vykašlání povzbuzující, kterou domnívali se starší lékaři, že možno neznámou jim škodlivinu z těla chorého odstraniti. Dnes víme, že methodami těmi skutečně škodlivé látky z organismu nemocného se vypuzují, jen že ona škodlivina přijala na se podobu mikrobů, tu kterou nemoc spůsobujících, aneb produktů jich živobytí, rovněž škodlivých, jež jsouce potem, močem neb chrchly na venek puzeny tělu samému ulevují.

Leč důmysl lidský nezastavil se pouze na tom, zničiti, seslabiti a vypuditi mikroby z těla chorého, nýbrž vypátral také, že hlavní zlo, jež s sebou přinášejí, jest jed, jenž vzniká processy životními mikrobů samých. Tyto jedy, jichž většina nalézá se dnes v laboratořích chemikůfysiologů v krystalky vyhráněná, jsou účinků velice zhoubných, podobny jedům přírodním v rostlinstvu nebo plazech tropických se nalézajícím, zaviňujíce buď škodlivé změny v jednotlivých orgánech, tělu našemu nezbytných, při jichž nesprávné funkci toto existovati naprosto nemůže, aneb obrny středů nervových, jež dýchání, pohyb srdce a vědomí ovládají a tím život sám podmiňují. Jen účinkem jich možno pochopiti, že nemocný někdy jako prudkým jedem otráven v několika hodinách zmírá, cítě vkrátce před tím pouhou nevůli, jak tomu bývá u cholery, spály i neštovic. Věda to, člověk pátral dále a shledal, že dovedu-li tělo svoje po-

nenáhla na ten který jed přivyknouti, nezhynu po čase, ani když smrtící dávku jedu toho najednou pozřím, jak dosvědčují případy morfinismu a cocainismu. Na tom principu asi zakládá se léčení infekčních nemocí ochranným předběžným očkováním. Dokázáno totiž, že projdou-li mikroby jisté choroby postupně tělem zvířecím aneb celou jich řadou, změní se účinek jich tou měrou, že můžeme konečně látkou ze zvířete pokusného očkovati člověka, jenž stává se proti dotyčné chorobě immunním, to jest, i kdyby náhodou mikroby oné nemoci do něho vnikly, nezpůsobí korrespondující onemocnění, jak by tomu jinak bylo. Viděti z toho, že mikroby prošedše tělem neb řadou těl zvířecích postupně tak se změnily ve své vlastnosti, že jedovaté produkty jich, ptomainy a toxiny, neuvedou již člověka do stavu chorobného, nýbrž dodají mu jakési nedotknutelnosti oproti invasi stejných mikrobů neseslabených ve svém účinku. Těchto resultátů použito směle k vyléčení dvou nemocí infekčních: vztekliny a tuberkulosy. Šťastné léčení prvé choroby, jež dosud nelítostně každého postiženého v hrob sklátila, zůstane po věky sloučeno s jmenem genialního Pasteura. On pozoroval, jestliže postupně očkoval ze vzteklého psa řadu králíků, že intensita jedu vzteklinového vzrůstá, kdežto passáží řadou opic tento jed značně se seslabuje. K těmže výsledkům dospěl jinou úvahou; seznal, že postupným vysušením míchy zvířat vzteklinou očkovaných rovněž nabude jedu vzteklinového seslabeného. Těchto svých zkušeností použil konečně k vyléčení lidí vzteklými zvířaty pokousaných. Ovšem nemoc sama k podobnému léčení velmi se hodila již svým průběhem. Předně vím, že skutečně vzteklina na člověka v jistou dobu kousnutím vzteklého zvířete byla přenesena a za druhé uplyne několik týdnů, než nemoc s plnou zuřivostí propukne, a této pausy mezi vznikem a výbuchem nemoci použil Pasteur, aby zatím tělo člověka vzteklinou trpícího připravil očkováním postupně silnější a silnější látky z pokusných opic neb králíků vzaté na účinky jedu tak strašlivého, jakým se jed vzteklinový ukázal. Tou dobou pak, kdy pravý záchvat vztekliny by měl nastati, jest organismus pacientův na jed onen již tak přivyklý, že záchvat se nedostaví, pacient stal se očkováním immuním a jest vyléčen. U této choroby docíleno úplného vyléčení, přijde-li pacient v čas před vlastním jejím propuknutím, že však u tuberkulosy pokusy tyto potkaly se zatím s nezdarem, nikoho nesmí odstrašovati. Leží to také v úplně jiné povaze nemoci této. O prvém jejím usídlení v těle lidském nemáme ani dostatečných vědomostí, a tou dobou, kdy diagnosa tuberkulosy jest jistá, jest také nemoc sama dosti pokročilá a porušeny ústroje, pokud se anatomické stavby týče, velice závažně. Mimo to uvažme též následující: Téměř šest tisíc let historicky známých uplynulo, než vzdělanost člověka pokročila tak, že mohl Koch objeviti příčinu tuberkulosy v podobě bacilla, jenž stále pevný a neotřesen v řadě vratkých často svých kollegů stojí, a krátkých deset let na to měl již týž duch pyšniti se, že nalezen product bacillů tuberkulosních samých, jímž možno u člověka tuberkulosou již trpícího dosáhnouti vyléčení? Či nebylo by to důstojné zakončení 19. stol., aby se dospělo k léčení choroby tak zhoubné jako jest tuberkulosa, jednoho z největších morů novověku? Leč tak daleko ještě nejsme. Kromě toho i při celé řadě infekčních nemocí náhle propukajících, jako spále,

choleře, neštovicích, musíme se dosud přidržeti jen léčení symptomatického, jímž snažíme se, organismus chorobný v boji s nemocí posíliti, by snáze ji přestáti mohl.

Ale s tím vším se přemýšlející člověk nespokojil. Uvažováno, zda by nebyto lze, nemám-li vůbec proti jisté nemoci léku, zaříditi věc tak, aby nemoc taková vůbec u mne se neobjevila, i kdybych se možnosti nákazy v šanc vydal. V tomto případě nechci léčiti nemoc, která mne již zachvátila, nýbrž nechci dovoliti, aby vůbec v mém organismu se zahnízdila. I dospělo se tím způsobem k ochrannému očkování proti nemocem infekčním vůbec, jehož se však s prospěchem užívá pouze u neštovic, které v zemích, kde očkování a přeočkování státem jest u každého jednotlivce vynuceno, téměř vymizely, dříve celé mory zaviňujíce. Rovněž i při této methodě hrubý empirismus slavil dříve triumfy, nežli neštovice jako infekční onemocnění mykotické se ukázaly, a nežli se o toxinech mikrobův a jejich účinku na tkaně tělesné co věděti mohlo. Bylo starou zkušeností, že kdo jednou šťastně neštovice přestál, stal se proti novému jimi onemocnění chráněným. Z toho bylo patrno, že jeho organismus při prvním onemocnění, náhodou šťastně přestálém, doznal takové změny ve svém složení, že i když zárodky neštovic znovu do něho vnikly, již účinek jich se nedostavil t. j. stal se proti chorobě samé immuním.*) Tato immunita podmíněna jest buď retencí jedovatých produktů mikrobů neštovičných, tak že organismus na jed onen jest již do jistého stupně zvyklý a nereaguje naň vůbec neb velice slabě, aneb vyčerpáním půdy výživné v těle našem t. j. při prvém svém objevení spotřebovaly mikroby z těla našeho jisté látky ku svému živobytí, a druhá případná jich invase nenalézajíc vůbec látek těchto aneb jen v míře velmi skrovné, nemohouc se tudíž ujati, zachází a nemoc sama se neopakuje neb vystupuje jen ve tvaru velice mírném. To by bylo vysvětlení immunity cestou chemickou, avšak zdá se, že i živoucím elementům buněčným v orgánech samých dlužno příčinu její na vrub klásti. Jedna theorie obrátila se k bílým krvenkám, o nichž známo, že s mikroby choroboplodnými boje podnikají, a prohlásila, že při první nemoci bílé krvenky nabyly takového výcviku, schopnosti a energie ve specifické své vlastnosti odbojné, že s novou invasí choroby jsou snáze hotovy a nemoc tak zapudí; druhá theorie však hledala příčinu immunity v buňkách orgánů vůbec, i řeklo se, že buňky tyto odpovídají na produkci jedu bakterielního vytvářením jedu čelícího proti bakteriím samým, ničícího jeho účinek, a immunita že záleží právě ve vytváření tohoto protibakterielního jedu, jenž buňkám tělesných tkaní škodlivým není. Ať již tomu jest jakkoliv, pro praktickou stránku bylo nutno, onu látku nalézti, kterou bych člověka učinil immuním či chráněným proti neštovicím, aniž by dříve sám neštovice prodělati musil. Tu pak anglický ranlékař Jenner již r. 1798. sdělil jiné zkušenosti. Upozornil na to, že jeho krajané, aby se ochránili před neštovicemi, očkovali se látkou, vzatou z neštoviček, často na vemeně krav neb telat se jevících, a že skutečně pak proti neštovicím chráněnými se stali právě tak, jako ti, kdož je již jednou přestáli.

---

*) V této věci se mínění lékařských autorit silně rozcházejí. Red.

Záhy staly se tyto objevy popularními, využito jich i jinde, a tak vzniklo ochranné očkování proti neštovicím, vaccinace, látkou, vzatou z neštoviček či vacciny kravské. Považoványtť neštovičky kravské za jakousi odrůdu neštovic pravých lidských a skutečně: očkována-li z neštovic těchto kráva, vyvinula se u ní pouze vaccina, místní neštovice, a očkovány-li z této děti, nevypukly u nich neštovice pravé, nýbrž podobně místní neštovičky, při čemž immunita proti pravým neštovicím rovněž nastala. Tak příbuznou nemocí aneb odrůdou její podařilo se ochrániti člověka proti chorobě tak hrůzné, jakou neštovice se jeví, aniž by organismus lidský při pochodu očkování jakékoliv újmy utrpěl.*) Pokusy na podkladu těchto úvah podniknuté při jiných infekčních nemocech, hlavně u žluté zimnice a cholery asiatské setkaly se dosud s nezdarem, a nutno dále v tomto směru pracovati. — —

Konečně budiž vzpomenuto i snahy, využíti různých účinků bakterií ku vyléčení nemocí mykotických, vedoucí k založení nejmladšího spůsobu léčení, totiž bakteriotherapie. Bylo použito antagonismu jednotlivých druhů bakterií ku vzájemnému jich zničení. Dokázán tento antagonismus mezi mikrobem růže — streptococcem erisypelu — a mikrobem uhláku — bacillem anthracis; mezi bacillem anthraxu a bacillem prodigiosus atd., a tohoto antagonismu bakterií v ohledu therapeutickém hleděl první prakticky použíti Cantani. Pozoroval, že jistý druh bacilla hnilobného, jejž pojmenoval: „bakterium termo“, dovede v kulturách zastaviti vzrůst bacillů tuberkulosních, a myslil, že totéž stane se i v těle lidském živém. Dal proto inhalovati člověku tuberkulosou trpícímu kultury tohoto bacilla hnilobného, leč nedodělal se žádného úspěchu. Razil však těmito svými pokusy dráhu novému směru v ochranném léčení nemocí infekčních.

Doposud zůstávají úvahy a snahy tyto pouhými problémy, k jejichž rozluštění úsilovná činnost všeho lidstva by měla směřovati. Hlavně lékařství vnitřní má tu před sebou úlohu ohromnou. Ale jak velikými kroky lékařská věda pokračuje, ukazuje pohled do nedaleké ještě minulosti. Třeba na příklad jen citovati veřejného professora a doktora umění lékařského na universitě v Královci Woyta, jenž ve svém Gazophylacium medicophysicum, r. 1737. vydaném, radí, aby při horečnaté nemoci pověsena byla na šij pacienta páska papíru, na němž slovo magické a kabalistické „abracadabra“ má tímto spůsobem býti napsáno:

a b r a c a d a b r a
a b r a c a d a b r
a b r a c a d a b
a b r a c a d a
a b r a c a d
a b r a c a
a b r a c
a b r a
a b r
a b
a

*) I v této určité otázce je mezi autoritami vážný spor. Red.

Za pravdou.

Román. Napsal Josef Laichter.

Část I.

Pro mne, pro mnohé nás — snad všechny platí: sursum!

Jediné člověk, snažící se poznati sebe sama, dovede prohloubiti si život a svět, jenž jej obklopuje. Bývá to často nepříjemné, zabývati se sebou samým — ale nevděčné to není.

Úryvek ze soukromého listu.

I.

V jednom moderním domě v hořejší části Václavského náměstí odbýval se ples. Dům náležel staviteli Hrubému, jehož jméno zvučně ozývalo se v českých kruzích — již proto, že stavitel patřil k nejpřednějším pražským boháčům. Pocházeje z venkova, z nepatrného mlýna, včasnou podnikavostí záhy nahromadil značné jmění, takže nyní měl v Praze několik domů a na Jaroměřsku v Rokytce pěkný dvorec, v kterém trávíval léto s četnou svou rodinou.

Stavitel Hrubý byl pán vysoké, statné postavy a energického, hustým plnovousem obrostlého obličeje, v němž přes ostré, mračné rysy spočívalo cosi dobrého a mírného. Měl podobu českého venkovana, oděného modními, po pražsku střiženými šaty. V leccems zdál se na pohled svobodomyslný, ale veřejně a styky svými hlásil se ke konservativcům. Již svou ženitbou připoután byl k silně konservativním kruhům, jsa švakrem universitního profesora Plačka, známého zpátečníka. Ovšem svobodomyslnost stavitelova zůstávala na povrchu, jevíc se hlavně jen v náboženském indiferentismu a koketování s některými liberálními hesly.

Z dětí nejstarším byl Jenda, sedmnáctiletý oktaván akademického gymnasia, a pak Otylka, rozvíjející se, ne zcela patnáctileté děvčátko.

Jenda byl silný hoch, širokých prsou i hřmotného, zdravého těla. Nezapřel svého otce. Obličej měl jemné rysy, zářil otevřenou přímostí, srdečností a vzácnou ušlechtilostí. Hluboce založená radost dívala se z jeho jasně modrých očí, nějaký stále živený vznět a vroucí nadšení. Málokdy se usmíval, rád halil se ve vážnost. Jeho vážností prokmitalo však ještě cosi dětského jako u dívky, která již není dítětem, ale také ne dosud slečnou. Klopýtal často a to činilo ho roztomilým.

Jenda byl pokrokářem. K onomu hnutí se hlásil, které nejprve bez jména a pak pod jménem pokrokářství od nějaké doby počalo se šířit v české mládeži. Sblížil se s ruchem již déle než před rokem. Tenkráte, septimánem jsa, četl nehezkou zprávu v studentském listě o svém strýci Plačkovi. Náhodou zpráva dostala se mu do ruky, nebo doma se o ní mluvilo. Ale na Jendu, jenž vytušil v ní pravdu, učinila hluboký dojem.

Poprvé rozbřesklo se mu jasněji v hlavě a rázem chytil se toho, v čem rozpoznal přímou, ideální cestu života.

Od té chvíle, zaujat byl proti strýci, počal čítati studentské listy, seznamoval se s myšlenkami, o jakých před tím nikdy neslýchal. V časopise horovalo se pro pravdu, pro mravní čistotu, pro socialní otázku, pro ženskou otázku a pro celou řadu moderních ideí. Příval nových, neznámých dosud hesel shrnul se tu pravou zátopou na Jendovu mladou duši, v pozadí průrvou ukazuje mu nový svět a nové uspořádání lidské společnosti. Jenda byl uchvácen a poněvadž byl ještě příliš mlád, než aby se mořil analysami, poněvadž měl ještě svižné nohy a zdálo se mu, že zcela lehce může skočit přes plot — tam do druhého zjevivšího se mu světa, chopil se meče jako svatý Jiří, chtěje hydře starého, ohavného života utít hlavu. Učinil ze sebe hrdinu, jemuž všechny plány a ideály byly snadny a uskutečnitelny. Hned úzce se spřátelil se všemi mladými lidmi, stojícími v čele novému ruchu a sám počal se obírat nejvážnějšími otázkami. Byla to více hra doposud, milá a na pohled krásná hra, při níž Jenda byl pln svatých předsevzetí, vroucího vznícení a touhy po nápravě. A pro tuto touhu po nápravě, která nejvíce v mravním směru u něho se jevila, číníc z něho řádného mladíka, byl skutečnou pýchou otcovou. Jen v matince vzbuzoval časem obavy, aby nezabředl do výstředností. Byla z bohatých, pražských kruhů a již tím těžko přístupna novým myšlénkám. Ale i nad to jako každá žena ráda zůstávala při starém, lekajíc se následků z nezvyklých obratů.

Otylka, nejstarší dcerka stavitelova, byla žačkou vyšší dívčí školy. Ale měla i domácí francouzskou učitelku a do známého hudebního ústavu chodila se učit hře na piano a zpěvu. Nebyla krásná, ale roztomilá a půvabná. Měla plavé, hebounké vlasy, chrpově modré oči, kulatý, plný obličej zdravé barvy a tupý nosíček, malinko (ale zcela malinko) podhrnutý. Nevyrostla ještě z dětských střevíčků, nicméně již nyní byla na čekání, co přijde, až stane se dorostlou slečnou. Svět, v němž se pohybovala, ukazoval jí, kam se pachtit. Vyrůsti v dámu obratného společenského tonu, hledat formy, zevnějšek, nikoli nitro: to byla škola, která ji vedla. Nebyla sice naprosto všední, zápasilo v ní leckdy něco hlubšího a lepšího, leč jen jako spěšně přeletujícím zákmitem. A tak více než čtrnáctiletá, ale ještě ne patnáctiletá, byla již vskutku trochu koketkou. Vlastně však nečinila nic jiného, než co činí všechny dívčinky podobných společností — dívčinky, mající před sebou rozvíjející se dráhu, jaro života, kdy počíná se chodit do plesů, žertovat s mladými lidmi a pomalu myslit na vdavky.

Po Otylce byl nejstarším chlapcem třináctiletý Venouš, hošík velmi drobného těla, ale živého vzezření. Byl kvartanem a úplně pod vlivem Jendovým. Pak byli ještě dvě děti, osmiletý Oldřich a šestiletá Libuše, svěřené dozoru domácího učitele Čermáka, člověka více z milosti vydržovaného v domě. Byl to syn dvorského šafáře stavitelova, nedostudovaný právník, živící se až dosud učitelováním, písařením po advokátních kancelářích a konečně nyní informatorstvím dětí stavitelových.

Domácnost stavitele Hrubého byla skvělá. Vedl se, jak se říká, veliký dům. Stavitel ani tak toho nedbal, ale jeho paní ráda mířila do

vysoka. Měla několik služek, také hezounkou, mladou panskou, Cílku, a nechyběl ani premovaný kočí, který vozíval pány v ekvipáži. Celé prvé patro bylo zařízeno pro rodinu. Všude visely lustry, všude byly těžké koberce a drahý nábytek, jejž paní Hrubá ráda často vyměňovala. I vstup do domu byl skvělý, jak bývá v nových, bohatě zařízených domech.

II.

Tam tedy odbýval se domácí ples. Již o sedmé hodině z večera byla celá řada pokojů prvého patra osvětlena a tou dobou prázdnými salony procházel se sám a sám asi třicítiletý, vypasený člověk, upjatý v dosti ošumělou čamaru a zhusta zabíhající k buffetu. Byl to učitel Čermák. Nahlížel často pozorně do dveří, učinil vždy rázný, prudký pohyb rukou, pak druhý k ústům a již dvěma dlouhými kroky octl se v protějším rohu pokoje, kde obrácen obličejem ke zdi s nápadnou rychlostí ometal šátkem ústa i čamaru.

Po sedmé hodině objevil se u Čermáka v buffetu pianista objednaný na noční zábavu ke klavíru. A záhy za ním vešel do pokojů stavitel Hrubý s Jendou a Venoušem.

Stavitel vstoupil těžkým kolébavým krokem. Byl oděn plesovým, přiléhavým šatem a také Jenda byl v čamaře a lakýrkách. Venouš měl ještě krátké sametové spodky, sametovou blusu a vysoké, na knoflíčky přepínací botky.

Když nyní vstoupili do salonu, Venouš velmi živě vyprávěl otci o afféře, kterou prý měl odpůldne ve škole. Nikdy nic rozkošnějšího že nezažil.

„Tatínku, až ti celou historii vypovím, sám neupřeš, že jsem jednal karakterně. Tak svého přesvědčení každý hájit nedovede.“

„A — a — máte v sobě všichni příliš horkou krev!“ mrzutě přerušil stavitel chlapce, dříve než dostal se do proudu. „Mladého člověka zdobí především úcta a poslušnost.“

„Ale jen po jistou mez!“ namítal Venouš, krče rameny.

Zatím již, prošedše salony, vkročili do buffetu. Zde vyčouhlý pianista s tenkými nohami a dlouhými vlasy ihned vyskočil se sedadla a vysekl všem hlubokou poklonu. Stavitel poděkoval hřmotným zabručením, sáhl po kousku jazyka a ubíral se s chlapci ke dveřím ložnice, z níž bylo slyšet zvuky ženských hlasů. Pootevřel dvéře a nahlížeje do vnitř otázal se, bude-li tam již plesovým přípravám a strojení konec.

„Co pak si myslíš, tatínku?“ ozval se veselý hlásek a do salonu vběhla dívčinka v krátkých, bílých krajkových šatech, ozdobených růžemi a konvalinkami. Vše oživilo se roztomilým jejím zjevem. Podobala se oněm zlatovláskám, oněm pěkným, milým obrázkům, jaké někdy vídati v illustrovaných pohádkách. Byla to Otylka.

„Podívej, tatínku,“ radostně zvolala, „jsem v celé nádheře! A matince jen ještě květiny —“

Otylka koketně otočila se před zrcadlem a učinila několik tanečních pohybů. Venouš rychle za ní přiběhl, ale ona úzkostlivě se prohnula.

„Co si to myslíš? Snad bys mne nechtěl pomačkat anebo rozcuchat mi vlasy?“

A odběhnuvši k staviteli, postavila se na špičky, zvedla k jeho obličeji malou ručku s kyticí. „Tatínku, ty si smíš přivonět. Ach, jak jsem dnes veselá!“

Byl to první ples, jenž odbýval se v domě a jejž měla zažiti. Té zimy počala chodit k Linkovi do tanečních hodin a nyní na sklonku saisony uspořádali jí domácí taneční zábavu, k níž pozváni byli známí rodiny a pak její známí od Linka. Proto byla plna radosti a jako ptáče jen mihnuvši se salony přeletla do buffetu. Zde pianista hluboce se uklonil a domácí učitel Čermák napřáhl ruce, jakoby ji chtěl uchopiti k tanci, při čemž se objevilo, že má čamaru pod paždí rozpáranou. Otylka uleknuta rychle couvla a prstem ukázala na rozpáránou čamaru.

Čermák chvatně vsáhl pod levé paždí, nahmatal podezřelý otvor a víc jako pro sebe povzdechl: „No, ty vlasti má, to je pěkná mizerie!“

Do salonů zatím vkročila již paní stavitelka Hrubá, oblečená v heliotropové, těžké hedvábné šaty s obrovskou vlečkou. Byla to nevelká, ještě dosti svěží, ale tělnatá dáma. Také ona nejprve odebrala se k zrcadlu, pozorně prohlížejíc svou toiletu.

Ale pojednou ozvaly se na schodech kroky. Paní Hrubá, pokynuvši spěšně Otylce a shrnuvši vlečku svých skvostných šatů, s úsměvem hostitelky odebrala se ke vchodu. Leč přišedší host nevzbudil mnoho pozornosti. Byl to příručí stavitelův. Stavitel podal mu ruku a příručí uchýlil se do buffetu, kde rozpředl rozmluvu s Čermákem.

Nicméně brzy pak již počali se sjížděti a přicházeti hosté. Nejprve dostavil se z druhého poschodí pensionovaný místodržitelský rada se svou paničkou. Byl to zvláštní párek: on takřka sedmdesátiletý, skloněný stařeček, s věnečkem bílých vousů pod bradou, ona o třicet let mladší, o hlavu vyšší, v obličeji do fialova namazaná a napudrovaná. Nesla se z přímа, byla ještě plna života. Na pátý rok čekala, že podzim nebo jaro milého stařečka sklátí, ale nikdo si nemůže poručit. Lékaři ji těšili, že ještě několik roků může to tak potrvat.

Pak přijelo a přišlo několik mladých pánů a několik rodin se čtrnácti-, patnáctiletými děvčátky, která líbala se s Otylkou.

Zvláštní pozornost vzbudily hlavně dvě rodiny: rodina advokáta Mareše, správního rady několika bank, člena několika družstev a vůbec známé osobnosti ve veřejném životě, a pak rodina švakra stavitelova, universitního profesora Plačka.

Rodina advokáta Mareše skládala se ze tří osob. Do předsíně vstoupila skvělá pražská dáma v nádherných šatech. Vlečku přidržovala rukou a za ní šikmo a o překot vehnal se elastický, mladý tvor s velmi bledou, nevyspalou pletí a se sklíčkem na oku. Malá, poněkud nepatrná postava staršího šedovlasého pána s dlouhou prokvetalou kozí bradou a s řádovou stužkou na fraku (patrně byla to hlava rodiny) ztrácela se z počátku v pozadí. Ba, jakoby vše ustupovalo s cesty onomu mladému tvoru, jenž vehnav se do salonu, u vchodu dvakráte za sebou rychle se sklonil, tak hluboce a tak pružně, že připadalo, jakoby v půli někdo jej přeřízl. Při prvé pokloně políbil ruku domácí paní, při druhé Otylce, s kterou

pak ihned dal se do rozmluvy. Elegantním pohybem shodil současně sklíčko, přimhouřil oko a mluvě zevloval přes Otylčino rámě po saloně. Otylka držela na ústech složený vějíř a nakloňujíc poněkud zpět hlavu patřila do jeho obličeje. Ráda chovala se po dorostlých. Mladý doktor Mareš velmi spěšně svým lenivým hlasem něco jí vyprávěl. Vyprávěl, poklepával na koleně klakem, jen zřídka však zrakem utkvívaje na její tváři. Zdálo se, že mluví do vzduchu. Ale pojednou Otylka pleskla jej vějířem přes ruku, mladý pán se rozesmál, sklonil se nevyspalým obličejem až k její ústům, podal jí rámě, nasadil sklíčko na oko a prošel salonem.

A tu vešla rodina universitního profesora Plačka. Profesor Plaček přijel s chotí, šestnáctiletou dcerou Adélou a mladým hochem, gymnasistou. Byl vlastně již po druhé ženat a právě druhé manželství uvedlo jej v příbuzenský poměr k rodině stavitelově. Z prvého manželství zůstala mu dcera, kterou přivezl na ples, z druhého měl jedenáctiletého hocha Richarda a malé, pětileté děvčátko.

Profesor Plaček byl vysoké i dosti silné postavy a ačkoli již třiašedesátiletý, pohyboval se posud svěže, mladicky a jako pravý grand seňér. Na prvý pohled dalo se poznati, že starý pán je parádníkem. Krásný jeho, úplně bílý plnovous, jenž nikdy nebýval pošpiněn, stříbrnou čistotou harmonoval s bezvadně vyžehlenou náprsenkou a s bílou pikovou vestou, kterou tak rád nosíval. Toho času v plném květu byla moda širokých, sežehlených spodek a tak objevil se v tom širokokalhotovém ústroji, veda na lokti zavěšenou svou paničku, pěknou, bohatě oděnou, ne více než pětatřicítiletou dámu, která málem mohla býti jeho dcerou. Svěže a z příma prošel od vchodu do druhého salonu, tam, kam před ním zamířil advokát Mareš, chvátající nyní s úklonami v ústrety.

III.

Záhy počalo se tančiti. Bylo přítomno mnoho mladých doktorů i studentů s prvým, sotva vyrážejícím chmýřím pod nosem. Ti všichni tančili o překot, co starší společnost bavila se hovorem a zákuskami, jež nabízel buffet. Stavitel i domácí paní obcházeli své hosti, vyměňujíce dle potřeby tu a onde několik slov. Všude bylo velmi živo.

Otylka tančila, bavila se jako velká dáma. Stále majíc řadu pánů kolem sebe, dovedla si počínat nerozpačitě a nenuceně ve středu svých kavalírů. Zvláště mladý Mareš věnoval jí nápadnou pozornost, nebo mamá doma zhusta mu nadhazovala, kde bude mět jedenkráte hledat svou nevěstu. Šoupal vedle ní nohama, nakláněl se blizounko k jejímu obličeji a všechny jeho pohyby byly prudké a nenadálé. Ovíval se hedvábným šátkem.

Také jakýsi mladý právník Koldínský, syn soudního rady z Hradce Kralové, znající se s rodinou Hrubých od Plačků a pak z tanečních hodin, úzkostlivě hleděl si Otylčiny společnosti. Byl to elegantní jinoch, ale jevil předčasnou, strojenou vážnost v nápadně bezbarvém obličeji, jehož jemnou, takořka průsvitnou pletí pronikaly modravé žilky. Vlažná, sebevědomá důstojnost tkvěla v jeho očích, dívajících se skly, zasazenými

do obrouček zlatého skřipce. V jeho žilách kolovala úřednická krev. Otec, děd i strýcové byli vynikajícími úředníky, jeden dokonce znám v širších právnických kruzích svým pojednáním o trestních theoriích. Mladý student měl tedy vysoké vzory před sebou. Ale teprve letos, kdy vstoupil na universitu, pochopil, co znamená pocházet z takové rodiny. Na gymnasiu nebývalo v něm nijaké rodinné hrdosti, neznal celkem svých přátel t. j. neměl alespoň pojmu o dosahu a významu podobného úřednického ovzduší. Pohyboval se ve škole, mezi spolužáky a víc jejich vlivu podléhal. Zde však, sotva vstoupil na fakultu, s různých stran hrnuly se otázky: „Jste vy snad synem pana vrchního rady Koldínského? Vídeňský pan dvorní rada Koldínský je snad vaším příbuzným?“ Zvláště profesoři se tázávali, u nichž již pouhým jménem byl dobře zapsán. Přívětivě se usmívali a Koldínský hořel nadšením, aby se zalíbil.

Ale tu v domácím plese, po boku Otylčině často upadal do rozpaků, ztráceje souvislost předmětu, o němž se mluvilo. Otylka chytře se ho několikráte ptala, co se s ním děje a zda-li se snad do někoho zamiloval. Ostatně dobře sama věděla o každém, kdo ji měl rád. Uvykla již od pěti let, líbiti se kde komu. Pamatovala se, že v městském parku tahala ještě pannu za sebou, když již leckterý pán se na ni usměvavě zadíval a řekl, jaké je to hezounké, čilé děvčátko. Pak chodila do školy, jezdívala v tramvaji a mladí mužští často upřeli na ni zálibný zrak. Nyní co vyrostla, nejednou se jí přiházelo, že nějaký student sledoval ji po ulici a ona i z okna prvého patra ještě vídala, jak nezvaný milovník stojí a stojí a rozhlíží se kolem. Ale při všem tom se tázávala, proč i sama také se nezamiluje — — proč ona ne?

Koldínský se jí vlastně valně nelíbil. Byl v černém fráčku a načesaný, takřka ulízaný pomadou. I šat zdál se na něm studeně vážný a důstojný. Klak stále mačkal na hrudi, jakoby se jím chtěl chrániti. Otylka ráda se po něm tvářila, nápodobujíc jeho předčasnou prkennost. Nicméně dráždila jej, lákala.

„Jaké je to tajemství, které mi chcete svěřit?“ čtveračivě tázala se ho jedné chvíle při promenadě.

„Není to vlastně tajemství,“ mrkal Koldínský očima pod skřipcem, jejž v rozpacích pošupoval. „Já myslím, že víte a tušíte, co vám chci svěřit.“

„Jak pak bych — vy jste podivný! Jak pak bych, můj Bože, věděla?“

„Jedná se — — —“

„O co?“

„Jedná se vlastně o pravou příčinu, pro kterou jsem chodil do hodin k Linkovi.“

„O pravou příčinu, pro kterou jste chodil — — —?“ upřela naň Otylka oči s naivním, ale přec jen chytrým údivem.

„Ano, o pravou příčinu. Já jsem pravdomluvný.“

„Co pak vám nevěřím?“

Koldínský se zarděl. A pak přimhouřiv oči, jakoby slepě chtěl se vrhnout do ohně, pronesl náhle trhaným hlasem:

„K vůli vám jsem chodil.“

„K vůli mně? K vůli — — —“ podivila se Otylka. „A proč?

Povězte!“ pronesla důrazně, zacuknuvši svou růžovou, buclatou paží o jeho loket.

Koldínský takřka se zajikl předčasnou radostí. Bledá pleť jeho lící se zbarvila, celý salon se s ním zatočil.

„Víte,“ vyrazil ze sebe, „mám vás rád. Máte mne také ráda?“

Otylka velmi zvážněla. Zadívala se na špičky svých malých nožek, zapadla v myšlénky. Zdálo se, že těžce přemítá, jakou dáti odpověď. Konečně zvedla důležitě oči a upřela je na Koldínského, jenž byl opět bledý. Věčností trval mu okamžik, než Otylka odpověděla.

„Máte mne tedy rád — —“ pronesla poněkud smutně, „a přejete si vědět, mám-li také já vás ráda — —“

V Koldínském cosi se vzpínalo z útrob nahoru a sevřelo mu hruď.

„Mám-li vás také ráda?“ opětovala Otylka. „Povím vám pravdu. Mám vás trochu ráda, ale jen jako přítele. Lásku, na kterou myslíte, vám věnovat nemohu. Nabízím vám však a věnuji — — — přátelství. Chcete? Přijmete mé přátelství?“

Koldínského rty stáhly se v smutný výraz. „Přátelství?“ tupě opětoval v duchu. „Co je to přátelství?“

Otylka znovu položila svou otázku a Koldínský teprve nyní odpověděl.

„Přátelství za lásku?“ pronesl trpce. „Proč ne lásku? Je někdo již tak šťastným, že získal vaše srdce?“

„Nikdo!“ řekla Otylka s naučenou vážností. „A také pro nikoho asi nebylo by to štěstím.“

„Vy zapíráte — —“

„Nezapírám. Vždyť jsem vám nabídla přátelství a jako přítelkyně bych se svěřila.“

„Přátelství?“ opětoval si znovu Koldínský. „Ach, ne, vy se ještě smějete!“

V tom ozvalo se piano a oba uchváceni byli tancem.

Za krátko potom procházela se Otylka s Marešem, s nímž dostala se do stejné rozmluvy.

„Opravdu tedy nebavívala jste se v tanečních hodinách?“ ptal se elastický pán. „Vy tedy nerada mluvíváte s mladými studenty, jací chodívají k Linkovi?“

Otylka pokrčila jen rameny, lehounce se usmála. A zamlčené znamenalo víc, než co by byla pověděla.

„Do nikoho jste se tedy nezamilovala? A přece v tanečních hodinách obyčejně utkávají se prvé lásky,“ významně řekl Mareš, poklepávaje sklíčkem na prsty.

„Vždyť já ani nevím, co je to láska?“ koketně zasmála se Otylka.

„Vy že nevíte?“

„Nevím, opravdu nevím. Vy víte? Povězte mi, co pak je to?“

„Nuže, co nelze definovat!“ důležitě řekl Mareš. „Musí se to cítit.“

„Cítit?“ vážně opakovala Otylka. „A jak vy tedy cítíte?“

„Co — já — — jest-li cítím?“ otevřel ústa Mareš, vkládaje sklíčko na oko a dívaje se pozorně na Otylku, aby vnikl hloub.

„Nedívejte se tak na mne — — ale řekněte, jest-li cítíte?“

„Pak-li jsem nikdy necítil, nyní cítím.“ Bylo to proneseno dost vřele. Oči Marešovy nespouštěly se s Otylky.

„A je to pěkné, když cítíte?“

„Ach, vy jste chytrá, příliš chytrá na svůj věk,“ sentimentálně povzdechl Mareš. „Viďte, že si mne dobíráte? Vy ke mně nic — — víte tak vřelejšího necítíte?“

„Já?“ otázala se Otylka s upřímným smíchem.

I tu právě ozvalo se piano a oba dali se do tance.

IV.

Jenda také tančil, ale poněvadž pokroková strana valně tanci nepřála, ujišťoval každou z dam, že vlastně tančí proti svému vnitřnímu přesvědčení.

Jedna dívenka, družka Otylčina, zalíbila se mu, protože velmi pozorně a s obdivem naslouchala všemu, co jí vykládal. Byla drobounká, útlá, milá, nebohatá. Chtěla být rovněž již dorostlou, byla i o něco starší než Otylka, ale vše na ní bylo dětštější. V malých ušních laločcích houpaly se veliké, hadovité obroučky, jež jí roztomile slušely. Na měkkém krku leskla se šňůrka perel. Otec její byl profesorem vyšší dívčí školy a učitelem Otylčiným. Jmenovala se Blaženka.

Jenda brzy se s ní shodl. Blaženka věřila mu jako svatému písmu. Nadchl ji. Na lících zapálily se jí drobounké růže, hnědá, živá očka zářila radostným vznětem.

„Mně se to hnusí,“ pravil jí Jenda, stahuje přísně obočí, „hnusí se mi tanec. Rozvažte si, co je to! Jen pohleďte, když se tak kolem vás křepčí — co si máte myslit? Všichni tady se mi hnusí, jen vy se mi líbíte. Vy jste docela jinačí, než každá z těch dam!“

A pak celou noc Blažence vykládal zásady pokrokové strany.

„Vidíte, tohle my chceme — to je náš program! Chceme rovnost národů, svobodu tisku, bezplatné školní vyučování, zrušení vojska, odstranění válek — — —“

„A co pak je to možné, aby se vojska zrušila, aby válek nebylo?“ udiveně otázala se Blaženka.

„Ovšem, války dojista jednou pominou,“ ubezpečoval ji Jenda. „Co pak to není zvířecí, zabíjejí-li se tak houfně lidé a často pro nic a za nic? Již nyní existuje mezinárodní spolek na zrušení vojsk.“

„Ne — — to jsem ještě nevěděla.“

„Pak chceme,“ vykládal Jenda, „starat se o povznesení a blahobyt dělnictva. Chceme přispívat k rozřešení sociální otázky. Vidíte, o chudé, pracující třídy nikdo dosud u nás nedbal — to dnes všecko činíme. Chodíme mezi dělníky, navštěvujeme jejich schůze. Já sám už byl na leckterých. Mnozí z nás jim i přednášívají a jezdí i na venek do továrních míst, aby poučovali. Není to záslužné a vznešené?“

„Jistě to je vznešené!“ potvrdila Blaženka.

„Také ženskou otázkou se zabýváme,“ pokračoval Jenda. „Jak pak vy, Blaženko, jste pro emancipaci žen? Četla jste něco o emancipaci žen?“

„Ach, ne — nečetla jsem,“ zahořela studem Blaženka.

„Vidíte, takové vy jste! Ale vy, kdepak vy jste přece jen daleko lepší než jiné. Zapůjčím vám nějakou knížku — pokroková strana sama vydala spis o emancipaci. Chcete si ji přečísti?"

„Velmi ráda si přečtu, zapůjčíte-li, budete-li tak hodný."

„Víte, při emancipaci jedná se o to, aby žena z ponižujícího postavení byla povznesena na roveň muži. Vždyť dnes jste otrokyně, na dobro jste zkaženy odvěkým otroctvím."

Blaženka upírala užaslé oči na Jendu.

„Vy ani to své ponižující postavení necítíte," ujal se opět slova Jenda. „Tak daleko to dospělo. Odpusťte, že vám říkám ‚Blaženko', ale mně se hnusí říkat ‚slečinko'. Možná, že to ‚Blaženko' vás uráží. A přece — — —"

„Ne, neuráží!" vpadla mu do řeči dívčinka. „Je mi to příjemné!"

„Jsem rád, že vám tak smím říkat," promluvil opět Jenda. „Je to přirozenější. O to se nám také jedná, odstranit všechnu nepřirozenost ze vzájemného poměru muže a ženy. Vždyť je to hrozné, jak se mužský svět k vám chová. Na jedné straně jste zotročeny a na druhé se vám koříme, jako byste k nebi byly nad nás povzneseny. Všechno to je jen taková společenská lež. To se musí odstranit. Rozhlédněte se jen kolem, vždyť je to hrozné, co se zde děje!"

Blaženka se ohlížela.

„Podívejte se," upozorňoval ji Jenda, „jen se podívejte, jak se tu všichni přetvařují! Na příklad naše Otyla! Vidíte, jak teď drží vějíř na ústech a dívá se vážně do země, jako by o bůh ví čem přemýšlela."

„Vy jste velmi přísný!" podotkla žertovně Blaženka.

„Ne přísný, Blaženko!" odvětil Jenda, zachmuřuje se a náhle upadaje v rozpaky. („Vždyť i já," pojednou mu napadalo, „také já . . . Ale jak pak já?" hned se omlouval. „Mluvím pravdu, uvádím ji na pravou cestu, aby nebyla zkažena jako ostatní.")

„Ne přísný," opakoval za okamžik, „ale rád bych nápravu. Jsem také slabý — i k sobě často. Přál bych si, Blaženko, aby všichni lidé chovali se prostě, přirozeně. Mně připadá, jakoby každý z té společnosti, která zde tančí, doma a pro sebe byl jinakým, jakoby to zde byly jen nějaké masky, jež si všichni navlekli. Zde nemluví srdce a duše, ale mluví tu nějaké ovzduší naší mizerné doby, ti bůh ví jací lidé, kteří kdesi kdysi udali a udávají společenský tón. A to že není hnusné? Všechno v dnešním životě je tak nepřirozené! Mladý člověk na příklad nesmí být o samotě v pokoji nebo někde v přírodě s mladou dámou. Vidíte, vy se červenáte. A přece není nic zlého, co povídám. Proč bychom my dva na příklad nemohli být v nějakém pokoji samotni a třeba i zavřeni? To je právě hrozné a zhoubné, to podezřívání, ta formalnost. Dospělo to tak daleko, že skutečně není divu myslit si: já se musím něčeho dopustit, jsem-li s damou o samotě."

Na ta slova Blaženka neodpověděla. Byla všechna uzardělá, ale zároveň plna obdivu k Jendovi.

„A ten tanec!" zamračil se Jenda. „Tanec společnost snese — a přece, kdybyste analysovala, co je to tanec — (a já vím, co je to tanec!) — zděsila byste se. A pak toilety, které se nosí do plesů, to

všechno se snese — — ale něco tak prostého, přirozeného a mravného, jako je to, že já vám říkám nyní ‚Blaženko‘ a že bych si přál, abychom se mohli spolu nenuceně stýkat, chodívat denně jako přítel s přítelem — — toho společnost nesnese!“

„Ba, všechno je tak podivné,“ povzdechla Blaženka. „A vy jste tak moudrý!“

„Moudrý — moudrý právě nejsem,“ odvětil Jenda, „ale je pravdivé, co pravím.“ Opět pocítil v nitru podrážděnost a jakýsi stud. Prošel salonem, aniž slůvka promluvil.

Ale Blaženka myslila, že i to musí být. Co Jenda se trápil, její srdéčko tlouklo horoucím nadšením. A právě hudba zahrála předehru k valčíku. Blaženka pohledla vřele na Jendu a plaše se usmála. „Ani se mnou si již nezatančíte?“ tázaly se její oči.

Jenda odpověděl stejným úsměvem. I jeho oči tázaly se: „Nezatančíme si?“ Hned však se zakabonil. „Ach — jaký je člověk!“ pronesl přísně. „Odsuzuji a přece tak rád s vámi tančím. A ne-li já, požádá vás jiný. Pojďme tedy!“

Sotva přetančili, postavil se Jenda sám u buffetu ke vchodu. Díval se na vír tanečníků.

„Ach, mně se to hnusí — mně se to hnusí!“ opakoval si znova několikráte, pln rozhorlení. „Vždyť jsem ohava, vždyť svaté věci zavlékám do bláta! Co pak se mi všichni nevysmějí, že jinak mluvím a jinak jednám? Co pak se mi i Blaženka nevysměje? Ano, takový jsem — —! Ale ne, přece jsem lepší než ostatní,“ rychle se potěšil. „Vím, že jsem se vynášel, ale stydím se za to nyní a dovedu se přiznati, že jsem se vynášel.“ A když se tak upokojil, dokonce i dále rozvinul, co si namlouval. „Měl bych se tedy skrývat se svými zásadami? A co pak je všecko chlouba? Ano, ukazovat lidem, jací jsou, je potřebnější, než se schovávat!“

Jenda se rozplamenil a vrátil se za okamžik k Blažence.

„Ani jsem vám nesvěřil,“ pravil, rozhovořuje se, „že je první svatou povinností každého z naší strany, šířit pokrokové zásady ve všech vrstvách české společnosti. Vlastně nejen šířit, ale i uskutečňovat. Vidíte, dříve posluchači vysokých škol nestýkávali se s námi gymnasisty nebo realisty. Dnes ano. Vždyť jedná se právě o nás mladší, abychom již záhy poznali, pro co máme žít později. Alespoň vstoupíme na universitu s ideály a neklesneme mravně. A o mravnost jedná se hlavně naší pokrokové straně. Chceme sami být mravni a pak povznášet své soudruhy, kteří mravně hynou. Mnoho jich, Blaženko, hyne. Je potřebí apoštolů!“

„Ach, jak je to krásné od vás — — — jak se mi to všechno líbí!“ zahorovala Blaženka.

Jendovi zazářily oči. „Vy jste mne pochopila!“ radostně a vděčně jí odvětil. „Vidíte, takových je málo, které pochopí. Jistě z vás učiním pokrokářku!“ zasmál se.

V.

Od té chvíle Jenda zamiloval se do Blaženky a netrvalo dlouho, i z lásky se vyznal. Hned nejbližší neděli.

Toho dne odpůldne, přehodiv si dvoje brusle přes loket, šel s Otylkou na led. Byl tichý, bezvětrný, jasný den. Sníh leskl se na střechách i při cestách a kolem stromů, kde bylo vidět vysoké, naházené hromady.

Po Praze proudily zástupy lidí. Nedělní, slunné odpůldne lákalo do ulic i za město i na led. A tak i Jenda se vydal s Otylkou a hlavně k vůli Blažence, s níž měli se setkat na řece.

Šli Václavským náměstím k Vltavě. Poněvadž si byli velmi podobni, oba zdraví, ruměnní a pěkně odění, poněvadž šli zavěšeni a každý hned mohl uhodnout v nich bratra a sestru, lidé rádi se za nimi podívali, jak bystře a svěže si vykračují jako dva manželé. Otylce houpala se bohatá, astrachánová pelerina na šíji, na hlavě měla čapku, také astrachánovou, a byla v hnědé, sametové sukýnce, jež často udeřila do Jendova kolena.

Málo mluvili a jen o všedních věcech: o jasné obloze, o davech lidí, proudících po ulicích, o tramwaji, z daleka slyšené zvonky a o tom všem, co živě naráželo na smysly. Ale utíkajíce se k dojmům, zachycovaným okamžitými představami, oba navzájem prozrazovali, že spodní proud myšlének plyne jiným směrem. Otázky i odpovědi byly trhané, zvláště Jendovy, jenž pospíchal, až Otylka sotva mu stačila. Několikráte sám do sebe šťastně se usmál, ale hned se pamatoval a na tváři jeho rázem objevoval se kontrast hrozivého mračna. V tom smyslu byl špatným psychologem a Otylka velmi bystrou dívčinkou, rozumějíc i úsměvu i mračnu. Otylka stihala každý záchvěv jeho obličeje a Jenda cítě chvílemi zpytavý její pohled, hned se chmuřil a rychle obnovoval rozmluvu. Ale Otylka z pozdaleka jala se posléze i narážet a ukazovat, že ví, co se děje v jeho nitru. A tu Jenda se již rozčilil i z příkra prohodil:

„Řekni mi tedy, Otylo, otevřeně, co máš na srdci!“

Nyní rázem všecko se obrátilo. Opět Otylka cítila se prohlednutou a ucouvla. Jenda však tím více se rozčilil, jako vždy v takových případech.

„Je to strašné s tebou, pravím ti!“ úsečně promluvil.

„Ale — co, Bože?“

Jenda opovržlivě vzhledl. „Ty nechápeš? Opravdu? Ale to je právě ta chyba!“ A tanula mu na mysli celá řada případů, pro které Otylka se mu protivila. Měl ji jinak rád, rozčilovala jej však její neotevřenost, v které viděl ženskou schytralost. Jenda již dávno vypozoroval, že Otylka všude kráčí postranními cestami, že zakrytě a podloudně pracuje k cíli. Ať chtěla nové šaty, ať běželo o divadlo nebo i prostě o to, aby k obědu nebo k večeři upravilo se, čeho sama si přála, vždy obešla z daleka konečný cíl, urovnala si diplomaticky cestu, aby se nezmýlila, než udeří na vlastní předmět. Ale Jendovi se to nelíbilo. Žádal všude pravdu a přirozenost, často až nemožnou přirozenost, a byl v tom směru nedůtklivým. A zvláště v jistých okamžicích býval nedůtklivým, zvláště když i sebe přistihoval na tajných cestách a lekal se, aby nebyl usvědčen. A tak bylo i nyní. I vylévaje si hněv na Otylce, vyléval si jej vlastně na sobě. „To je právě ta chyba,“ opakoval znovu a rozhořčeně, „že nechápeš. A ostatně — ostatně buď tak laskava a nepleť se do mých záležitostí. To mne dopaluje!“

Otylka stichla a Jenda také stichl. Ale zároveň se i usmířil a byl

hned nápadně laskavým. V míru již došli na Střelecký ostrov a sestoupili ke kluzišti.

Na Vltavě bylo živo, jedno rejdiště vedle druhého a všude pestrý shon. Na žerdích mihaly se praporečky, kolovrátky vyhrávaly a také za zvuků vojenské kapely pod ostrovem na velkém, prkny oploceném prostoru se bruslilo.

Jenda s Otylkou sestoupili na toto kluziště. Nebylo zde ještě návalu, společnost se scházela. Právě hudba dohrála a vše hrnulo se k lavicím. Jendovi tlouklo srdce, skrytě a zmateně se rozhlížel, třesa se touhou a přece nechtěje se prozraditi. „Není tu!“ řekl si zalekle a obavy i pochyby rozběhly se jeho nitrem. A stranou pozoroval Otylku, zda-li ona snad již nezří Blaženky a co prozrazuje její obličej. Ale Otylka právě tak jako on řekla si u sebe: „Není tu!“ a nahlas pronesla k Jendovi:

„Blaženka doposud nepřišla.“

Jenda pokrčil nedbale rameny, maje vztek na sebe, proč úsilně se přetvařuje, ale ještě víc na Otylku, že ona je vinna a kdyby si ho nevšímala, že nebylo by nutno lhát. Rychle nazul brusle a nevyčkávaje, rozejel se kluzištěm.

Rázem bylo mu volněji. Teprve teď cítil, jak ty oči Otylčiny jej tížily. Jako pták letěl po ledě a bystře na všechny strany se ohlížel. A jen jednou objel a právě vydal se po druhé na příč kluzištěm, právě obloučkem se zahýbal, když u vchodu prkenné ohrady vynořil se Blaženčin drobounký, milý obličej. Trhl sebou, stěží udržel rovnováhu. Jako pivoňka zahořel v obličeji. Ale hned se vzpamatoval a rychle rozejel se tam na proti. V půli cestě však ještě jednou se zastavil, aby nabral dechu a aby nepřijel rozčilen. A ujasnil si i tak dalece situaci, že ptal se, proč je vlastně rozechvěn, co se s ním děje? Ale hned si řekl, že není pomoci, že to není jen přátelství, že za ty dva dni poznal, jak hrozně — ó jak hrozně ji má rád.

VI.

Přiblížil se, zajížděje kroužkem, právě když Blaženka vítala se s Otylkou. Smekl klobouk, podal jí ruku, horoucně na ni pohlížeje. Byla ve světlých šatech, vroubených bílou kožešinou a takovou i měla čapku i malounký rukávník, zavěšený na široké, hedvábné stuze. Celá uzardělá několikrát se ukláněla. „Bože, co si pomyslí, že se hned červenám?“ lekala se v duchu. Ale také Jenda se rděl a nadbytečně několikrát ukláněl.

„Již jsem vyhlížela, Blaženko,“ opakovala Otylka po třetí, aniž jí kdo slyšel. Vesele s velikou rozkoší dívala se s jednoho na druhého.

A Blaženka jen zmateně se usmívala, neodkládajíc bruslí, stojíc a bůh ví na co čekajíc. Ale pak si vzpomněla a šla k lavičce. Tu Otylka nechala je o samotě a rozejela se kluzištěm.

„Dovolíte, abych vám připevnil brusle? otázal se nyní Jenda, nabíraje dechu a nutě se do pevnosti.

„Ach, vždyť já bych sama — —“

„Ne, pomohu vám, Blaženko!“

I požádav ji o brusle, klekl na led a když usedla na lávku, ujal její nožku. Ale závratné horko vehnalo se mu do hlavy a úzkostí naplnilo se mu srdce, takže zbledl a ruce mu dřevěněly. Namáhavě, neobratně připevňoval brusli, maje trému a hanbě se. Konečně jedna nožka byla nazuta i odvážil se vzhlednouti k Blažence.

A její milá očka byla upřena v nekonečnou dálku a nyní plna tiché pobožnosti snesla se k němu. Oba neslyšně povzdechli, oba sklopili zrak. Pak Jenda, vzpamatovav se, řekl, že vzpomíná si právě na Puškina.

„Na Puškina?“ opětovala tichounce Blaženka.

„Ano, na Puškina. Víte, kdo je to Puškin, Blaženko?“

„Puškin — — Puškin?“ vzpomínala Blaženka, obracejíc vážně oči k obloze. „Ó — ano, již jsem slýchala to jméno. — — Ruský básník je to.“

„Ano, ruský básník!“ řekl Jenda. „Opěvá tak krásně nožky. ‚Ach, nožky, nožky, kam jste zašly? Kde šlapete květ májový?‘ ty dva verše mi do dnes utkvěly v hlavě, ale on opěvá mnoho a krásně!“

Domluviv, jal se nazouvat druhou brusli a počínal si již obratněji i volněji. Jsa hotov, rychle se zvedl, pomohl Blažence s lávky a nabídnuv se jí za průvodce, chopil se křížem jejích ruček a již rozletli se po ledě. Drželi se, nakláněli těla a jakoby chtěli odloučit se od světa a stačit jen sobě, jeli a jeli. Pevně tiskli si ruce, lehčeji a lehčeji se to pádilo, slast a krása byla v tom rozletu. Ona jistě všecko tuší — myslil si Jenda, rozvažuje, co nejprve říci a jak říci. Blažence bušilo srdce, polopřivřenýma očima patřila na ten led, po němž prchali; a třeba horko rozlévalo se jí po těle, jak slastno bylo, hnát se do kouzlaplného, zářivého neznáma. Ale tu Otylka jim nadběhla — skutečnost se vrátila. Oba udiveně vzhledli a z hluboka oddechli. Tiše se usmáli, rozletu byl konec.

Bruslili nyní společně, všichni tři držíce se za ruce.

A pak zase odloučili se od Otylky a Jenda učil Blaženku kroužkovat.

„Vidíte, takhle!“ řekl, opisuje oblouček nejprve pravou a hned levou nohou.

Blaženka stála, dívajíc se naň s láskyplným podivem.

„Tedy nyní společně! Dobře nasaďte nožku!“

Ale Blaženka těžce učila se kroužkovat a Jenda konečně viděl, že to není to pravé, že běží o něco jiného. „Ale jak říci — jak říci?“ povzdechl. Bylo mu již nesnesitelně teplo i odkvapil do garderoby odhodit zimník. Pak lehčí a svěžejší vrátil se k Blažence.

„Tak nejraději jezdívám!“ promluvil, bera Blaženku křížem za ruce. „Je mi volno a krásně. Připadá mi všecko jako v létě. Ale venku, v přírodě — víte, Blaženko, to se to teprve bruslívá.“

„Vidíte,“ vyprávěl pak, „v loni o vánocích byli jsme v našem rokytském dvoře u Jaroměře a tam jsem také jezdíval. Ale na rybníce, na obrovském rybníce. A jednou byl právě tak krásný den a já zcela sám na ledě. Jako v létě se mi zdálo, obloha byla jasná, led také tak jasný. Slunce zrovna hřálo, mně alespoň zdálo se, že hřeje, horko mi bylo, jako teď mně je horko. A když jsem se tak sám a sám proháněl po rybníce, připadalo mi, že nejsem ani na ledě, ale na veliké louce a že

se mohu na znak položit. I položil jsem se uprostřed rybníka na znak, ruce dal pod hlavu a díval jsem se k obloze. A dnes zdá se mi také všecko právě takové letní a jakobych ani nebyl na řece. Vždyť i vám je horko, Blaženko, i vám tváře hoří".

Blaženka sáhla si ručkou po lících, ožehnutých mrazem i vnitřním, marně zadržovaným žárem.

„Ach, hrozně je mi horko!" přisvědčovala.

„Pojďme si tedy odpočinout!" vybídl Jenda a zavedl ji k lavičkám. Tam setkali se s Otylkou, rychle přichvátavší za nimi. Byla svěží, také ožehnutá mrazem a zkoumavým pohledem spěšně oba si prohledla. Aby Jenda neviděl, po očku i usmála se na Blaženku, ale ta rychle sklopila zrak.

Potom bruslili zase všichni tři a Jenda málo mluvil, byl zabrán do sebe. „Vždyť jen vyslovit — — — vždyť i ona jistě. Ale — —? Ó ne — — — jistě, jistě!"

Mračil se, chtěje dáti Otylce na jevo, aby se vzdálila, hned však opět tvářil se klidným a lhostejným. Konečně Otylku odvedl Koldínský, objevivší se právě na kluzišti v dlouhém, pytlovitém zimníku. A tak zase jezdili samotni, křížem držíce se za ruce.

Oba se chvěli, ty ruce, které si drželi, hrozně je nyní trápily. Až do konečků prstů cítili, že oba mají něco na srdci. Jendovi vyvstával pot na čele a náhle pronikavě pozřel na Blaženku, až vzplála jako růže pod jeho pohledem, rychle přivírajíc brvy. Pak z čista jasna se otázal:

„Blažěnko, jste pro lásku?" Ale podívat již se nemohl, odvrátil zrak.

Do Blaženky jako když blesk vjede. Nožky jí ztupěly, neobratně zabrouzdaly na ledě a Jenda musil pevněji stisknout ruce, aby se nesmekla a nepadla. A jemu samému náhle bylo smutno a bál se toho, co se stane. Chvíli jeli docela tiše vedle sebe, Jenda vážný a Blaženka stísněná, vyčítajíc si, že otázku měla zodpovědět a že nezodpověděla. „Jen proč se tak zvláštně ptal?" úsilně přemýšlela.

„Řekněte mi, Blaženko," pojednou vyhrkl Jenda, „proč jen tak pozdě jsem vás nalezl? Proč jsem netušil, že dovedete mne pochopit? Jiných jsem si všímal a vás ne. A jiné nemají smyslu, ale vy jste tak přirozená ve všem, tak hluboká, vy nemilujete lži a přepjatosti jako i já nemiluji. Jak jsem rád, že jsem vás poznal a tak brzy všecko na vás odhalil!"

Blaženka se červenala i bledla a nožky její stále těžce klouzaly po ledě. Zahanbovala ji ta chvála. (Pokračování.)

Domitian.

Obraz ze života starořímského. Napsal Quido Mansvet Klement.

I.

V krásném a slavném veleměstě Římě, v jedné části jeho, kde byly mnohé nádherné paláce vyhlášených rodin patricijských, stálo za doby, do níž příběh náš spadá, ve třídě Corneliorum rozsáhlé, zvenčí méně nápadné, ale uvnitř skvostně zařízené sídlo staré rodiny Corneliů, honosící se četnými vynikajícími předky, kteří v různých bouřlivých dějích města i římské říše prosluli. 54 let před tím, než sběhly se udalosti, o nichž vypravujeme, zavítal do tohoto útulného domu ve společnosti nejstaršího člena rodiny, Cornelia Pudenta, muž Šimon Petrus zvaný, kterého sem vyslali vyznavači nové v Římě dosud neznámé, v Jerusalemě vzniklé víry, a za vydatného přispění Cornelia, vřelého přívržence tohoto náboženství, stal se dům Corneliů střediskem „křesťanů", nazývajících se tak dle zakladatele nové nauky Krista, jichž počet čím dále tím více vzrůstal. V tomto domě stál také první oltář, u něhož Šimon Petrus bohoslužby konal a souvěrce ve svatých tajemstvích vyučoval. Před 36 lety meškal zde jiný neméně vynikající muž, jmenem Pavel, hlavní pružina a duše celého nového náboženského hnutí, kterého zde Cornelius Pudens a jeho spanilá choť Claudie, pocházející z daleké Britanie, co nejokázaleji ve středu římských křesťanů hostili, a tehdy ujednány Petrem a Pavlem důležité podrobnosti správy mladé církve jakož i dalšího rozšiřování nauky Kristovy se týkající. Žalostné a těžké doby nastaly pak obyvatelům tohoto domu a četným jeho přátelům, když imperator Nero pronásledování křesťanů nařídil; tehdy ukřižován apoštol Petr, slavný Pavel sťat, Cornelius Pudens umučen, Claudie zemřela žalem a jen přímluvou mocných přátel této vynikající rodiny způsobeno, že synové Lucius a Meletius Pudens, pak dcery Pudentia a Praxeda před smrtí a ztrátou jmění byli zachráněni. Za vlády císařů Galby, Othona, Vittelia, Vespasiana a Tita zůstali tito členové rodu Corneliů křesťanskému učení věrni, a rozsáhlý dům ve třídě Corneliorum navštěvují dosud vynikající přívrženci víry Kristovy, navzdor nynějším trudným dobám za hrůzovlády císaře Domitiana.

V první polovičce devátého měsíce roku 96 po Kr. — kdy děj našeho vypravování počíná — oživena byla jednoho časného jitra veliká, se zahradou otevřeným loubím spojená dvorana čilým ruchem četného shromáždění a stále ještě vpouštěl dveřník nevelkou brankou, z ulice do domovního atria vedoucí, nové příchozí, při čemž si každého bedlivě prohlížel. Dle zevnějšku přítomných bylo patrno, že jsou z různých tříd obyvatelstva a různého povolání — za těchto časů v římském domě patricijském úkaz ojedinělý. Vedle prostého čtyrhranného, na hlavě připevněného velkého šátku (ricinium), jaké nosí chudší ženy, spatřujeme

z nádherných látek upravené stoly (palla matronalis) vznešených paní, pally svobodných a jemná tunicopallia dívek ze zámožných rodin. Mužští z vyšších stavů oblečeni jsou na mnoze v togu praetextu (purpurem lemovanou), jiní rytířského stavu halí se v tunicu angusticlaviu, dva senatoři oblékli slavnostní tunicu laticlaviu a konečně jsou zde i řemeslníci a dělníci v plášti, sagum, macedonské chlamidě podobném, který se fibulí na pravém rameně připevňuje. Podivuhodný, ba překvapující jest způsob, jakým všichni přítomní spolu obcují: Liší-li se zevnějšek tak nápadně, jest naopak chování všech bez rozdílu stavů stejně srdečné, přátelské, a z očí všech zírá taková upřímnost a zároveň blaženost, jako by všichni nikoli různým, ale jediné vespolek vřele se milující rodině náleželi. Tisknutím ruky, objímáním, líbáním a heslem: „Ve jménu Krista!“ vítají se laskavě navzájem a rozmlouvají ve skupinách stále se měnících tiše pospolu.

Příchod prostě oblečeného starce uprostřed dvou provázejících jej mladších mužů způsobil v celém shromáždění živé pohnutí; přítomní se hluboce klaněli a mnozí spěchali mu vstříc, aby buď jeho ruku neb alespoň okraj šatu jeho políbili. Vše se stišilo, když stanul na volné prostoře uprostřed zahradního peristylu, všichni zahleděli se v milou, dobrotivou tvář velebného starce a bylo viděti, že naň pohlížejí s touž láskou jako dítky na drahého otce. Jakmile vzpřímil pravou ruku, poklekl v polokruhu celý zástup, načež stařec znamením kříže stoupencům víry křesťanské požehnal a tklivým „Pax vobiscum!“ je pozdravil. Tento ctihodný muž byl třetí nástupce apoštola Petra, vrchní církevní pastýř Kliment I. Pak teprve vítali jej členové rodiny tohoto domu, zejména hlava rodiny Lucius a bratr jeho Meletius Pudens, manželky Attusia a Lucana, sestry Pudentia a Praxeda a Castirian, třesoucí se kmet, soudruh mučenníka Cornelia Pudenta, který všechny strasti a slasti církve Kristovy od jejího počátku v Římě prožil a neskonalé úctě všech křesťanů se těšil.

„Kéž by se byl přítel Cornelius tohoto dne dočkal,“ pravil srdečným hlasem nástupce apoštola Petra, „a jak by se byla také radovala nezapomenutelná Claudia!“ Po těchto slovech odmlčel se na okamžik a pak pokračoval: „Zanechme však těchto smutných vzpomínek, neboť dnešní den jest šťastným dnem domu tohoto, a doufejme, že nejšťastnějším pro ty dva, jež v této chvíli svazek posvátný sloučí na celý život. Milý Lucie, marně hledám v celém zástupu tvou líbeznou dceru Marcii a rozmilého Taruna.“

Na pokyn Luciův otevřela se v pozadí zahradního peristylu rozměrná brána a po široké, ke středu peristylu směřující cestě, kdež jim shromáždění průchod uvolnili, kráčelo šest v běloskvoucí šat oděných párů mladých dívek a mužů nevšední krásy, za těmito pak o několik kročejů dále dcera Lucia Pudenta, Marcia, vedouc se za ruku s Markem Tarunem, svým snoubencem. Objevení se tohoto průvodu vzrušilo nemálo všechny přítomné, polokruh se rozevřel a na stranu v pravo postavilo se oněch šest mládenců, v levo pak šest panen, kteří se hluboko před veleknězem uklonili. Mladí ve středu hostů stojící snoubenci vzbudili všeobecný obdiv vzácnou sličností postav i obličejů, a hlasitě pronesený úsudek jednoho z přítomných „že jsou to nejkrásnější snoubenci celého Říma,“ došel

nadšeného souhlasu všech. Sedmnáctiletá Marcia byla mezi zlatovlasými kráskami veleměsta uznanou královnou půvabu. Běloskvoucí, nižádnou skvrnkou nerušená, téměř průsvitná pleť její podobala se bělorůžové, nejvzácnější nachovině z Tyru; veliké, lesklé černé oko prozrazovalo milou, ušlechtilou mysl a vysoké čelo, krásný, přísně řecký útvar nosu, jemně ruměné a slabě vlnité rtíky, dokonalý ovál brady, přiléhající malá ouška tvaru bezvadného a vysoký, v jemné čáře dolů splývající krk, tvořily souladný celek neobyčejné leposti, jejž doplňovala ztepilá, v bohaté říze tunicopallia co nejvýhodněji vynikající postava. Snoubenec její Tarunus, žák slavného tragéda Parida, byl vzorem římské mužné krásy: ušlechtilý, klidně vážný, bezvousý obličej přísného řezu, vroubily černé kučeravé vlasy a v hlubokém modrém oku zračila se při vší dobrotě pevnost a nezlomná povaha. Postava jeho byla o malé poznání vyšší nežli postava Marciina a prozrazovala pod bohatými záhyby togy dokonalé tvary souměrného těla.

Velekněz křesťanů spočinul pohledem laskavým na rozkošné dvojici, pak přistoupil k nim a uchopiv je za ruce, pravil: „Chápu se vašich rukou a s radostí pohlížím na vás, milené dítky naší víry, hledající požehnání svazku pro budoucí život pozemský. Přeji vám z plna srdce, by nastávající vaše spolužití blahem, štěstím a mírem oplývalo; potkají-li vás však protivenství a svízele, snášejte je odevzdáni do vůle boží a vzpomeňte si na velikého trpitele Krista, který smrtí svou človččenstvo vykoupil.“ Pocelovav Marcii a Taruna, dodal: „Leč nyní vkročme do svatyně, abych vašemu sňatku požehnal a pro život vezdejší vás nerozlučně spojil.“ Po těchto slovech obrátili se milenci směrem, odkud byli přišli a velepastýř pojav je za ruce, kráčel s nimi ku bráně a touto do druhé menší zahrady, obklopené četnými místnostmi, jakýchž každá větší římská domácnost potřebovala. V pozadí proti vchodu otevřeli sluhové dveře do prostorné, četnými svícemi ozářené kaple, kamž celý průvod pozvolna vstoupil. Jest to místnost slavná proto, že zde křesťané za přítomnosti apoštola Petra poprvé v Římě svaté mysterie slavili; zde stojí onen posvěcený dřevěný oltář,*) kde tento učenník Kristův a později věhlasný kazatel Pavel obětovali, zde sloužili Bohu první pastýři katolické církve Linus a Anacletus, zde pokřtěni byli první římští křesťané. Stěny jsou bez okras a ve středu svatyně, na podiu o třech stupních, stojí mohutný, jednoduchý, po stranách těžkými látkami obestřený stůl, na jehož vrchní ploše po obou stranách postaveny jsou veliké svíce v bronzových stojanech. Za tento prostý oltář postavil se nástupce apoštola Petra tváří obrácen k věřícím, kdežto Marcia a Tarunus na stupeň podia před oltář poklekli.

V síni zavládlo hrobové ticho, když arcipastýř začal se modliti nejvelebnější modlitbu křesťanstva „Otčenáš“, načež kostelní zpěvák hymnus křesťanů lahodným hlasem přednášel. Přesvědčivě, vroucně a dojímavě zněla jednoduchá píseň: „Dominus illuminatio mea, et salus mea; quem

*) Byl nejdříve v kostele sv. Pudentiany, pak přenesen za sv. Sylvestra do basiliky Lateranu a tvoří nyní část hlavního oltáře, kde smí jen papež neb bullou autorisovaný kardinál sloužiti sv. mši.

timebo?" — „Dominus protector vitae meae; a quo trepidabo?" Velebně dozněla poslední věta: „Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum —" načež ji přítomní se zápalem opakovali.

Velekněz Kliment předstoupil pak před obětní stůl, snoubenci povstali a všichni napjatě poslouchali úchvatnou řeč milovaného přednosty církve: „Třicet let bude tomu, co právě na těchto místech stál hlouček věřících, z nichž později většina smrtí mučennickou zahynula, protože pevně a nezlomně víru Ježíše Krista hlásali, a tehdy na témž místě, kde nyní stojím, stál světec Pavel a vykládal nám vznik a obsah svých epištol k Římanům a ku Korintským se zápalem své přesvědčivé výmluvnosti. Celá naše duše, mysl i srdce chvěly se do nejhlubších záhybů a výklady jeho působily na nás tak mocně, že nebylo z nás ani jediného, který by byl neslzel, nebylo jediného, který by nebyl býval přesvědčen, že jeho jazykem mluví veleduch samým Bohem mu vštípený. Nezapomenu nikdy toho okamžiku, nezapomenu nikdy vzrušení, které nás uchvátilo, když nám vykládal svou epištolní píseň písní o lásce, kterou Korintským věnoval.*) Mohutnou hymnou, hudbou z nebes zdála se nám slova velikého apoštola a — v tomto okamžiku slyším jej opět, slyším ten kovově dunivý hlas, ten žár, ten oheň, tu něhu jeho řeči, slyším ten bezměrný a horoucí, z hlubin srdce vycházející cit, ne jen pro nás shromážděné, ale pro celé člověčenstvo určený."

Vysoký pastýř odmlčel se na chvilku a pak — jeho obličej zazářil v tom okamžiku světlem prorockým — pokračoval: „Slyšte jeho slova:

Kdybych jazyky lidskými mluvil i andělskými a neměl bych lásky, byl bych zvučící kov anebo zvon znějící.

Kdybych měl proroctví a znal všechna tajemství, i všeliké umění, a kdybych měl všecku víru, tak že bych hory přenášel, — lásky pak kdybych neměl, nebyl bych ničím.

A kdybych rozdal na pokrmy chudých veškeren statek svůj, a vydal tělo své k spálení — lásky pak kdybych neměl, nic mi to neprospívá.

Láska trpělivá jest, dobrotivá jest,
láska nezávidí,
láska nečiní nic chlubného, nenadýmá se,
není cti žádostiva, nehledá co jejího jest,
nevzpouzí se, nemyslí zlého,
neraduje se z nepravosti, ale raduje se pravdě;
všecko snáší, všemu věří, všechno doufá,
všeho trpělivě čeká.

Láska nepřestane nikdy, když i proroctví přestanou, aneb že jazykové přestanou, aneb že umění přestane. Naše vědomosti jsou kusé a kusé jest naše proroctví. Když pak přijde, což dokonalého jest, přestane nedokonalost.

Když jsem byl dítě, mluvil jsem jako dítě, myslel jsem jako dítě a chytrým jsem byl jako dítě; ale když učiněn jsem mužem, odložil jsem, co bylo dětinského.

*) Sv. Pavel psal epištolu Korintským na jaře a na podzim r. 58 p. Kr.

Nyní tedy vidíme skrze zrcadlo v podobenství, pak ale tváří v tvář. Nyní poznávám vše částečně, ale pak poznám vše a poznán budu.

Tak zůstávají: víra — naděje — láska — tyto tři: ale největší z nich jest — láska!“

Dojem těchto slov na všechny přítomné byl hluboký, nelíčený; mocné vzrušení ovládalo shromážděnou společnost křesťanů.

„Nezapomeňte těchto slov nikdy,“ pokračoval povýšeným hlasem kmet, „a vás, Tarune a Marcie, ať provázejí na společné pouti, na cestách příjemných i na dráze trnité.

Milujte se vroucně vespolek, milujte bližních svých a nepřátel, milujte dokonalou láskou víru svou a pak požehná život váš Spasitel, nejdokonalejší vzor nesmírné lásky k člověčenstvu. — Mocí mně danou spojuji vás!“ Při těchto slovech spojil nástupce sv. Petra ruce snoubenců a velebně dodal: „Jste svoji,“ načež jim požehnal a tiše se pomodlil; tím byl prostý a dojemný obřad ukončen. V témž pořádku opustili shromáždění svatyni a ubírali se do předního peristylu, kde novomanželům srdečně blahopřáli a dary skrovné i značné ceny jim podávali. —

V tomto okamžiku přichvátal do domu Corneliů dávný a důvěrný přítel rodiny, jedna z nejvýznačnějších osobností římského státu, konsul Ursus, který ač sám křesťanem nebyl, náboženské vyznání svých věrných přátel ctil. Byl postavy prostřední, velice statný, živý v pohybech, zraků ohnivých; vousy i vlasy měl značně prošedivělé a stáří byl 60 let.

„Přicházím,“ pravil konsul, objímaje Marcii a Taruna, „abych vám, milené dítky, přál hojného štěstí a prosím vás jen, abyste mi stále tolik lásky věnovali a zachovali, jako dosud!“

„Slibujeme, slibujeme,“ ozvali se jedním dechem oba štěstím zářící manželé, „a zachovej i ty nám svou přízeň na dále!“

„Jsem váš pro vždy,“ odvětil Ursus a obrátil se po té k Luciovi, s nímž důvěrně rozmlouval. Mezitím rozloučil se Kliment I. s Marcií, Tarunem a ostatními členy rodiny, jakož i s četnými přítomnými, načež opustil dům Corneliů; po něm odcházeli v malých skupinách ostatní hosté. Mladí přátelé Tarunovi a přítelkyně Marciiny byli posledními, kteří slavnostní místo opustili, a jediný konsul Ursus, který patrně úmyslně odchodu všech cizích vyčkával, zůstal v rodinném kruhu obou Pudentů, jejich manželek, sester, Dorosy, dcery Meletiovy, a novomanželů. Lucius vyzval konsula a přítomné, aby jej do rodinné dvorany provázeli, a tam chopil se Ursus, jehož obličej vzal na se vážný výraz, ihned slova, když se byli veškeří v nádherných křeslech usadili. „Znám vás, milení, znám vaši odvahu i ničeho se nelekající statečnost, avšak mnohdy překvapí neočekávané nebezpečí náhle, že v prvním okamžiku ztrácíme přítomnost ducha i nejsme schopni dopadající ráně čeliti a ji odraziti.“

Corneliovci naslouchali napjatě slovům Ursovým a tváře jejich zvážněly také velmi, když ve své řeči pokračoval: „Odpusťte příteli, že vás zarmoutí, avšak po vyslechnutí jeho zprávy uznáte, že jinak činiti nemohl, než-li v čas na nebezpečí vás upozorniti, které všem vám hrozí. Při dnešní ranní salutací u Domitiana sdělil mi jeho důvěrník konsulár Arretinus, že se jednalo o novém edictu proti křesťanům, který vydán býti má, a že nastane pak nové krvavé pronásledování křesťanů.“ Několikeré

hluboké vzdechnutí vydralo se přítomným z prsou, leč strachu nejevil ani jediný. „Staň se vůle Páně!“ pravil Lucius Pudens odhodlaně; přítomní pokývli hlavami na znamení souhlasu a Meletius pravil: „Milosrdný Bůh opatroval nás až dosud; nechť stane se dále podle vůle jeho.“

„Ctím vaši víru v jediného Boha, jakož i vaše přesvědčení, avšak mnohdy káže prozřetelnost, bychom se nebezpečí v čas uvarovali, svéhlavě ho nevyhledávali, v cestu se mu nestavili, a proto radím a uznávám toho potřebu, abyste Řím opustili a vrátili se teprve, až bouřlivé doby minou a nastane opět bezpečí. Mám nedaleko Báji pěkné, o samotě ve veliké zahradě ležící sídlo, kde dlí několik mých nejvěrnějších otroků, a tam můžete v bezpečí, beze strachu před udavači delší dobu tráviti. Vezme-li vám Domitian tento dům a vše co v něm jeho pochopové naleznou, jest to lhostejno, neboť víte, že mám pozemských statků nazbyt; jsem bezdětek a zde Tarunus, syn mého zvěčnělého přítele, stane se dle mé již sepsané poslední vůle mým dědicem.“

„Tak šlechetným a velkodušným“ — ujal se slova Lucius — „dovede býti jenom konsul Ursus, kterému jménem všech členů naší rodiny vřele děkuji; avšak, rozmilý příteli, marně se namáháš, marně nám poskytuješ ochrannou střechu, neboť staň se co staň, Corneliové neopustí Řím, Corneliové neopustí ostatní bratry souvěrce a kyne-li nám všem ratolesť mučennická, budiž vítána.“

„Měj dík za tato slova, bratře Lucie,“ zvolala nadšeně Praxeda, „zůstaneme věrně po tvém boku a veliký náš Kristus bude nám vzorem v těžkém utrpení!“

„Pronásledování křesťanů bude tentokráte hrůznější než-li za Nerona,“ naléhal důtklivě Ursus, „ba Domitianův pevný úmysl jest, vyhladiti všechny vaše souvěrce do jediného. Lucie,“ — konsulův hlas stal se prosebným — „při našem dlouholetém a věrném přátelství tě zapřisáhám, poslechni mé rady, poslechni varovného hlasu přítelova a přijmi mé nabídnutí; byl bych nevyslovně nešťasten, kdyby vás potkal zlý osud.“

„Ustaň, rozmilý příteli,“ namítal důrazněji Meletius Pudens, „vždyť vidíš odhodlanost nás všech! Ostatně, možno, že z vystupujících mraků zkázonosná bouře se nestrhne, snad mine nebezpečí tak rychle jak přišlo, a proto se mi zdá, že vidíš vše očima starostlivého přátelství.“

„O, kéž bys viděl tentokráte mojí duševní zřítelnicí!“ zvolal konsul s bolným přízvukem, „vždyť vrháte se střemhlav do jícnu strašného víru, který, jakmile vlny jeho se rozzuří, všechny vás pohltí. V zaslepenosti nechcete blížící se pohromu viděti a spěcháte jí vstříc.“ Mírněji pak pravil: „Když tedy stojíte nezvratně na svém úmyslu a nechcete nijak dáti se přesvědčiti, zůstaňte v Římě. Leč aspoň Tarunus a Marcie nechť odeberou se do Bají a ztráví tam v rozkošné krajině při moři klidně a bezpečně první slastnou dobu svého manželství.“

Po tomto kosulově návrhu obrátily se zraky všech na novomanžele, očekávajíce jejich rozhodnutí.

Marcie položila své krásné rámě na bedra Tarunova, pohlédla naň milostně a pak pravila polo něžně a polo prosebně: „Tarune, viď že zůstaneme v Římě?“

„Zůstaneme a neodloučíme se ani v okamžiku smrti!“ jistil srdečně

Tarunus a přistoupiv ke konsulovi, tiskl mu přátelsky ruce: „Neměj nám to za zlé, příteli Urse, a přijmi naše nejvřelejší díky!“

„Nuže,“ pravil konsul, povstávaje z křesla zároveň s ostatními, „nechť vás opatrují bohové, ve které věřím já, a jediný Bůh, ve kterého věříte vy. Buďte ubezpečeni, že zastihne-li vás pohroma, najdete u mne ochranu, pokud sahají moje moc a můj vliv.“

Jedva že tato slova dozněla, vstoupil do síně dveřník s výrazem zděšení v obličeji a ohlašoval nesouvisle: „Prokurator — a soudní zřízenci přicházejí zmocniti se — —“ a již objevil se prokurator, který zpozorovav konsula jemu se uklonil, a dva soudní vykonávatelé, kteří zůstali státi u vchodu. „Ve jménu imperatora Domitiana vyzývám přítomného zde Marka Taruna, by mne následoval,“ ozval se soudní vyslanec.

V prvním okamžiku byl dojem těchto slov na všechny přítomné přímo zdrcující, bledost pokrývala obličeje Corneliovců a kdyby byl Tarunus Marcii nezachytil, byla by klesla na zem. Konsul Ursus vzpamatoval se nejdříve a tázal se: „Prokuratore Marule, je ti příčina povědoma, pro kterou má Tarunus býti uvězněn?“

„Konsular Arretinus, důvěrník Domitianův, doručil mi rozkaz bez poznámky a nařízeno mi, abych zatčeného do císařského paláce odevzdal, kam se odvádějí provinilci, které imperator sám vyslýchá.“

„Bylo snad vydáno více nařízení k zatýkání jiných osobností?“ tázal se dychtivě Ursus.

„Ne,“ odvětil suše Marulus, načež požádal Taruna, by ho bez meškání následoval.

Tklivé, bolestné loučení nastalo. Nesmírným rozrušením nebyl ani jediný z přítomných slova mocen a němě, avšak horoucně celovali přátelé nešťastného muže; bylo slyšeti jen hluboké vzdechy a tlumené štkání. Srdcervoucí pohled skytala Marcie, jež na sedadlo klesla a k níž sestřenka Dorosa poklekla, nejněžnějšími slovy lásky ji těšíc, když k ní Tarunus přistoupil, by se s ní rozžehnal. Pozvednuv Marcii, sevřel téměř bezvládné tělo její ve svou náruč a přitisknuv dlouhý polibek na její bledé rty, zahleděl se na několik okamžiků v její tvář i bylo viděti, že se úsilovně namahá, aby několik slov promluvil; ale žal jej překonal, zvuk uvázl mu v hrdle, jen bolestný ston vydral se z jeho úst a oči se mu pevně sevřely. V tom okamžiku nabyla Marcie plného vědomí, pozvedla ruce, položila je sepjaté kolem krku nevýslovně trpícího milence a zašeptala sladce: „Miláčku, Bůh tě opatruj!“ Smrtelná bledost pokryla po těchto slovech její obličej, ruce jí sklesly, mrákotná mdloba obestřela její zřítelnice a Tarunus, uloživ ji jako děcko něžně v křeslo, obrátil se, podal Ursovi obě ruce a odcházel rychle ve společnosti prokuratora z domu Corneliů.

Marcii odneslo několik Dorosou přivolaných služek do její komnaty, kde se po delší době ze mdloby probudila a při vzpomínce na milovaného Taruna horkými slzami bolesti své ulevila, kladouc hlavu na ňadra sestřenky, která se snažila, umírniti vroucími slovy útěchy její zármutek.

Ve velké dvoraně panovalo po odchodu Tarunově dlouho hluboké, nikým nerušené mlčení, v němž se ozývaly jen pádné, pravidelně na mramorovou dlažbu dopadající kročeje konsula, kterýž zamyšlen sem a

tam přecházel, až se konečně před skupinou Corneliovců zastavil: „Jaký to neskonale smutný den pro novomanžely — neštěstí zavítalo dříve do tohoto domu, než-li jsme se nadáli! Avšak dejme výhost sklíčenosti a přemýšlejme, jaké asi jsou příčiny zatčení Tarunova. S tímto uvězněním nemá vaše víra co činiti; domnívám se, že jakás osobní pohnutka Domitianova nebo vliv některého mocného udávače a nepřítele Tarunova toto neštěstí způsobil. Což kdyby snad“ — Ursus stál několik okamžiků v myšlénky pohroužen a pak pokračoval rychle: „Ano, ano, možné by to bylo. Tarunus byl žákem tragéda Parida, jest jeho věrným, nerozlučným přítelem, bydlel až dosud v jeho domě a zná tudíž podrobně poměr slavného herce k císařovně Domitii.“

Přítomní přisvědčili a Lucius upozornil ještě na tuto okolnost: „Celému Římu známa jest neobyčejná podoba Tarunova s tragédem, tak že jej vždy za mladšího bratra Paridova považují, a mimo to jest Markovi i císařovna velice přátelsky nakloněna. Stav herců není nyní tak nepočestným (infamis) a rozkřičeným jako za dob starších a proto když Tarunus Domitii sdělil úmysl, že se svého povolání vzdá, aby Marcii za manželku pojal, divila se císařovna nemálo, že se nalezla patricijská rodina, která herce — byť i jen bývalého — za zetě přijala a chválila naši nepředpojatost, nevědouc arci, že Tarunus jest křesťan a že křesťanská víra nezná rozdílu rodu a stavu, neboť rovnost, svornost a svoboda jsou hlavní tři základní kameny našeho vyznání.“

„Vše co jste zde uvedli,“ namítal Meletius Pudens, „nezdá se míti určitého podkladu a pochybuji, že by pro pouhou podobu*) s Paridem aneb pro přátelství Domitie Markovi ublížiti chtěl, a proto dlužno stopu hledati jinde.“

„Já stopu znám!“ vpadla Praxeda Meletiovi do řeči a ostatní jevili neobyčejné pohnutí.

„Vypravuj!“ ozvali se rychle přítomní.

„Před pěti dny žádala Marcie svou matku Attusii, by ji ve společnosti několika matron doprovodila do divadla, kde se provozovala Acciova ‚Medea‘, v níž Paris titulní úlohu hrál.**) Na místě Attusie šla jsem do divadla já a tam stály jsme před počátím hry ve velké chodbě, když se tu pojednou Domitian ve společnosti konsulara Arretina objevil. Nápadná krása Marciina upoutala na první pohled císaře; neboť uvolniv své kroky, pohlížel upřeně na dívku, která před jeho pohledem zraky sklopila a všecka se zarděla. Ještě na odchodu obrátil se imperator dvakráte i zaslechly jsme, kterak se Arretina tázal, kdo že jest tato krasavice a jak se jmenuje. Průběhem představení vypátral císařův důvěrník naše místa, upozornil jej na nás a Domitian nevěnoval od toho okamžiku nejmenší pozornosti jevišti, pohlížeje stále upřeně na Marcii, tak že i četní přítomní se po nás obraceli. Toto nápadné konání přimělo Marcii, že mne vyzvala, bychom divadlo opustily a domů se odebraly. Domitianovo jednání nebylo by ovšem zvláštností, proto že v divadle často podobně se chová, avšak důležitější jest okolnost, že — jak mi služebnice

*) Žák Paridův byl prý hlavně z této příčiny Domitianem utracen.
**) Mužští hrávali v tragediích za oněch dob úlohy ženské.

sdělily — jakási stařena včerejšího dne v okolí na všechny podrobnosti naší domácnosti se vyptávala a při tom as též vypátrala, že Marcie a Tarunus zasnoubeni jsou.“

„Lekáš mne, Praxedo,“ ozval se vážně konsul Ursus; „neboť je-li tomu tak, že by Domitian v nekalém úmyslu Marcie zmocniti se chtěl, pak — obávám se to vysloviti — strachuji se nejhorších následků. Tento chlípný imperator zmocnil se již nejedné sličné dívky, ba i krásných žen z rodin vznešených, které s jejich manžely k sobě na hostinu pozval, mezi touto za nevinnou záminkou do vedlejších komnat odstranil a tam . . .“

„Ustaň, příteli, ustaň,“ zvolal bolestně otec Marciin, „hrůza mne jímá při myšlence, že by hanebník takové ohavnosti dopustiti se mohl. Uznávám nyní, že jest nezbytně potřebí, bychom ihned nějaká opatření, jak ve prospěch uvězněného Taruna, tak i pro bezpečnost Marcie učinili, a tu myslím, že by přispěním tragéda Parida Domitie svým vlivem mnoho vykonati mohla.“

„Milý Lucie,“ pravil konsul, „nedoufej s této strany mnoho, neboť právě dobou poslední změnily se poměry v paláci Domitianově tak značně, že imperator již ani ve společnosti Domitie nestoluje a hlavní jeho rádkyní jest neť jeho Julie, dcera velikého Tita, s níž zapředl nedovolený poměr. Možná, že ani nevíte, jak se stalo, že dal Aelia Lamia, manžela Domitie, jemuž ji unesl, zavražditi? Pouhá sarkastická poznámka Lamiova byla toho příčinou, neboť když mu posledně Domitian domlouval, aby se podruhé oženil, tázal se ho Aelius kousavě: ‚Chceš ty se také zas oženiti?‘ Což prostě znamenalo: Chceš mně i druhou ženu unésti? Domitian, vycítiv tento osten v narážce, dal jej ihned utratiti.*) Ne, ne, s této strany nemůžeme mnoho doufati a nezbude nám, než-li na druhou závažnější stranu se obrátiti. Jak víte, jsem již po dlouhá léta důvěrníkem Juliiným a právě dnešního dne jsem podnětem jejím na ‚cénu‘ u Domitiana pozván, poněvadž si přeje, abych imperatorovi ukázal ničemnost jeho nynějšího způsobu vlády, a tam — doufám — naleznu také příležitost, abych vše vyzvěděl a Juliinou přímluvou zlý osud Marcie a Taruna odvrátil.“

„Tragéd Paris přichází,“ oznamoval v tom dveřník a přítomní rychle povstali, by jej uvítali. Slavný tragéd, vždy vítaný host v rodině Corneliů, vstoupil s úsměvem na tváři do síně a jeho vzezření potvrzovalo výrok o něm pronesený, že jest Tarunovi na vlas podoben; jenže byl o deset let starší a tváře mužnější než-li jeho žák. Paris byl miláčkem římských krasavic z nejslavnějších a nejvznešenějších rodin, ale vzdechy i okázalá přízeň, toužení i vyznání lásky žen na mnoze málo ctnostných zůstávaly vždy neopětovány, marny, proto že miloval stejně náruživě krásnou Domitii jako ona jeho. Že obapolná tato láska byla vroucí a pravou, dokazovalo její již několikaleté trvání. Za tohoto stavu věcí byl nejnešťastnější osobou císař Domitian, neboť ač nejdříve Domitii pro její poměr k Paridovi zavrhnul, přec ji později z vášnivé lásky opět přijal

*) Historické.

na milost a snášel poměr její — vyjma přeletavé domácí různice — mlčky a zdánlivě lhostejně.

„Promiňte, že přicházím pozdě,“ pravil omlouvající se Paris, „avšak přípravná zkouška na Acciova Oenomaa zdržela mne v divadle tak dlouho, že — jsem — avšak co jest vám — co značí vaše vážné tváře? Co se přihodilo?“ — tázal se udiveně tragéd, pohlížeje s rostoucím nepokojem na přítomné. „Vás zarmucuje a tíží nějaké neštěstí,“ pátral.

„Nelekej se, Paride — zpráva jest bolestná. — Tarunus je vězněm Domitianovým,“ oznamoval mu pomalu Ursus.

„Konsule, jsi při smyslech?“ zvolal prudce Paris; „Tarunus že jest vězněm Domitianovým? Můj miláček Tarunus ve spárech ukrutníka?“

Přítomní dávali pokynutím hlav na jevo, že tomu tak jest. Plnou tíhou dopadla tato hrozná zpráva na přítele Tarunova a divoký rej myšlenek zmítal jeho hlavou. Křečovitě sepjatýma rukama sevřel do dlaní skráně, oči se mu zalily slzami a trvalo dlouho, než-li se poněkud upokojil, načež se tázal Lucia: „Bez udání příčin, není-liž pravda?“

„Ano,“ odvětil Lucius, „a jak se domníváme, nesouvisí uvěznění nijak s pronásledováním křesťanů; ale spíše stalo se proto, že se imperatorovi Marcie při návštěvě divadla zalíbila — nyní zmocnil se nejdříve Taruna a Marcii očekává smutný osud. — Projeveno také domnění — odpusť Paride, že se o tom zmiňuji — že dlužno hledati též příčinu v přátelství k tobě a Domitii.“

„První domněnka jest správna a pochybuji, že by zde druhá na váhu padala,“ pravil určitě tragéd; „avšak je-li Marcie toho příčinou, obávám se nejvážnějších následků. Proto dlužno jednati neprodleně. Dnešnímu představení v divadle přítomna bude Domitie a doufám pevně, že se jejímu rozhodnému a rychlému zakročení podaří, Marcii před hanbou zachrániti a Taruna z vězení vysvoboditi. Jsem také přesvědčen, že přítel Ursus, požívající značného vlivu, svého chráněnce neopustí a, stane-li se něco, Marcii přímluvě Juliině odporučí.“

„Právě než jsi vkročil,“ odvětil konsul, „oznámil jsem tuto přátelům, že vykonám, seč vliv můj bude; nyní pospíším do paláce Domitianova, abych něco určitějšího vypátral a bude-li možno, zašlu vám zprávu ještě před hostinou.“

„Také já pošlu svého důvěrníka k Domitii,“ pravil rychle tragéd, „a uhlídáme, co bude možno učinit. Buďte dobré mysli, milení přátelé, a mějme naděje nejlepší!“

„Bylo by snad prospěšno,“ radil při svém odchodu konsul přítomným, „kdybyste k večeru Marcii k důvěrným přátelům poslali, aby tam v úkrytu tak dlouho prodlela, dokud nebude rozhodnuto. Potěšte Marcii ve jmenu mém dobrou nadějí,“ pravil při loučení Ursus, a Paris vpadl mu do řeči: „že svého Taruna bohdá opět brzo obejme.“

„Kéž by se vaše slova splnila!“ dodal Meletius, a Corneliovci odcházeli společně do komnaty Marciiny. (Pokračování.)

Věž v Galatě.

Cařihrad.

Momentní cestopisný obrázek.

Napsal Antonín Vácha.

„Až přijedeš do Cařihradu, do města sultána, „pána tří moří“, budeš v mé skromné mládenecké domácnosti hostem velevítaným a to jak dlouho si přáti budeš.“ Tak mi psal můj bývalý, v městě Abdula Hamida usazený cestovní druh, který za příčinou naučení se turčině na Zlatém Rohu prodléval. Já rozumoval takto: V hôtelu „d'Angleterre“, v „Royal“ a „Byzance“ platí se denně 16 až 25 franků, v „de Londres“, „Metropole“, „Pesth“ a „de la Paix“ 10 až 16 franků, kdežto ostatní vynikají jen špinavostí a zanedbaností; proto můžeš dáti sluhovi v domácnosti přítelově královskou odměnu, vše budeš míti v nejlepším pořádku a stravovati se můžeš v restauraci. Svůj úmysl jsem také provedl, rozradostněný přítel — jsem o tom přesvědčen, že měl skutečnou radost — uvítal mne co nejvřeleji a uvedl mne do svého tuscula v Rue Glavany v Peře čili turecky v Bei-oghlu (knížecí syn), kde měl dva pěkně zařízené pokojíky — „chambres meublées“ říkají zde jako v Paříži —, které mu opatroval „agob“ čili sluha původu arménského. Pravidlo, že jest každý Armén chytřejší a prohnanější nežli několik židů dohromady, mělo v osobě „Šorše“, tak totiž můj přítel svého sluhu pokřtil, vzácnou výjimku, neboť tento bodrý, čistotný dvacetiletý hoch byl nejskvostnějším vzorem bezedné hlouposti a slabá paměť byla mu družkou tak věrnou, že nevěděl v druhém okamžiku již, co v prvním vykonal. Uspořádání věcí v pokoji znal jen dle svého názoru, dle své měnivé vůle, a tak svou puntíčkářskou pořádností — ovšem, jak on jí rozuměl — způsobil mi několik příjemných okamžiků. Toaletní věci a různé pro denní potřebu určené předměty, které jsem z vaku na stůl vyložil neb na věšák pověsil, nenalezl jsem při svém pozdním návratu ani jedenkráte na patřičném místě: tak postavil svícen se svíčkou do jisté skřínky a nádobu z ní na její mramorovou plotnu, obuv stála na posteli, ručník byl za zrcadlem, kartáček na zuby v nádobce na popel z doutníků a péra s kalamářem na okně. „Jest věrný, nezištný a tyto vlastnosti váží v Péře nejvíce,“ pravil přítel, když jsem ho žertovně na slabou paměť agobovu upozornil.

Ulice Glavany jest jako všechny ostatní v Péře za dne velmi hlučna, neboť povykují tu četní vyvolávači různého zboží a nemine jediná minuta, aby se takový „elmadži“ dole aneb za dveřmi bytu neozval. A jak se ozve! Některé tyto zvuky podobají se znění trub jerišských, jiné řevu

Turecká zahrada na Bosporu.

hladových lvů, opět jiné podivnému chrochtání a všechny dohromady splývají neladně v uchorvoucí vřavu, vycházející z ulic a ze schodišť jako z pekelného jícnu. Elmadži oznamují takto hospodyňkám, že přinášejí zeleninu, ovoce, vejce, mléko, maso, omastek, cukrovinky neb jiné potraviny a lákají je k nakoupení svého zboží. Těchto prodavačů jest v nynějším ohromném Cařihradě, totiž v předních třech čtvrtích města: (bilâd- i selese) Stambulu, Péře a Galatě, pak v dalších menších oddílech: Kassim Paša, Tatavola, Südlüdže, Hasskoei, Fyndykly a Tophane veliký počet a procházejí stále ulicemi, tak že kuchařky a hospodyně do krámů a tržnic choditi nemusí a své potřeby u těchto ambulantních hokynářů a maloživnostníků kupují. Přes to, že 874tisícový žaludek města ohromnou dávku potravin snese, jest soutěž roznášečů zboží veliká a proto křičí jeden více než druhý, by koupěchtivé duše přilákal. Ba, tábor řvavých má i své v noci pracující druhy roznášečů; tak zejména v letě uslyší cizinec i v hodině duchů a později ječivé volání prodavačů sněhu (dondurmadži) a sladkého ječmenového moku, který muž „salepdži“ zvaný pozdním chodcům nabízí. Mlčky a tiše prochází se jen jediný pracovník za noční doby ulicemi města a rve se často s četnými hafany o odpadky hadrů, koží a jiných cárů. Tento hadrník hledá vše, co ohromná zdejší směsice národností na ulice vyhazuje, a rozmlouvá jen tu a tam s jiným mužem temnoty, ponocným, který silnou kovanou holí svou přítomnost lidem dobré i zlé vůle oznamuje, poněvadž zdejší ulice nejsou za noční doby valně bezpečny. Mezi 385 tisíci muhamedánů, 154 tisíci Řeků, 150 tisíci Arménů, 45 tisíci Židů, 5 tisíci Bulharů a 132 tisíci příslušníků cizích národností, nalezne se vždy několik lotrů, kteří si za tmy na lup vyjdou a poněvadž — jak můj přítel tvrdil — policie, ponocní a lupičové trojspolek tvoří, nepadají škůdcové ostatní společnosti téměř nikdy do rukou trestající spravedlnosti, leda když zloději pracovali jenom na svůj vrub a bez officielního oznámení spolčeným mocnostem, že něco provedou.

Když jsem byl tedy u přítele přístřeší nalezl, vyžádal jsem si ho za velice ochotného průvodce, neboť cizinec má zde více než kde jinde cicerona zapotřebí, poněvadž tím dociluje značné úspory času, vyvaruje se rozličným nepříjemnostem a pozná zvláštnosti pouličního života, což jsou okolnosti pro cizince nejdůležitější. Můj přítel doprovodil mne nejdříve ku slavné rozhledně v Galatě, která již roku 1348 Anastasiem Dikorem v podobě mohutné kulaté věže ve výši 50 metrové vystavena, sultanem Mahmudem II. pak opravena byla a nyní cizincům za vyhlídku a „strážcům ohně“ za působiště slouží. Po 143 schodech vystoupil jsem až do okrouhlé, prostranné rozhlední prostory o čtrnácti velikých obloukových, z venčí arkádami vroubených oknech; chodil jsem se svým přítelem od okna k oknu a pohlížel na polohu města, která jest pravým divem malebnosti. Nejraději bych vzletným veršem opěval tuto úchvatnou vyhlídku, nejkrásnější na světě, — kdybych byl básníkem. Takto jsem nucen vyjádřiti se chudou, nehledanou prosou. Tvrzení mé, že poloha Cařihradu jest nejkrásnější na světě, není snad pouhým nápodobením výroku Byronova nebo Humboldtova, nýbrž výsledkem dojmu, jaký na mne město toto oproti jiným vyhlášeným městům učinilo. Nebyly to as roz-

Pohled na Cařihrad.

hodně jen vážné politické ohledy, které Konstantina Velikého k tomu přiměly, že své sídlo ze starého Říma do čarokrásného, při moři rozkládajícího se Byzantia přeložil; byl to bez odporu též oslňující půvab krajiny, jenž spolupůsobil při dalekosáhlém jeho rozhodnutí.

Rozhled ze čtrnácti oken věže v Galatě poskytuje panoramní rozhled, v němž se obraz za obrazem, jeden vedle druhého prostírá, tak že lze odtud všechna důležitá místa krajiny a všechny památnosti města v nejširším rozsahu spatřiti. Nejmalebnější pohledy poskytují okna ležící směrem k jihu, jihovýchodu a jihojihovýchodu, kde se nalezá celá ta obrovská směsice domů, velkých budov, paláců, velmešit na druhé straně Zlatého Rohu, který jakožto mořské rameno Bosporu od rejdy, mezi Galatou a špicí Top-Kápu-Seraie ležící, v nevelké šířce s malebnými břehy do nitra země zahýbá. Nejrozkošnější místo jest bez odporu právě Top Kápu Serai, tvořící východní, do moře sáhající výběžek Stambulu, kde stávalo pohanské Byzantion s akropolidou a za dob byzanckých císařů křesťanů chrám matky Boží Hodegetria, paláce císařovny Placidie i nejvyšších státních hodnostářů a na blízku těchto dále k jihu celým tehdejším světem obdivované sídlo panovníků východní římské říše, na kteréžto ploše potom Mehemet dobyvatel a pozdější sultanové své hradbami opatřené sídlo zbudovali, v němž nejvýše slavná svatyně křesťanů, nyní mečeta muhamedánů, trůní. V pravo dále stojí mešita Achmedova, za níž se v pozadí pruh moře Marmarského, za tímto pak hory v Bithynii s vrcholem Olympu táhnou. Za novým mostem dole, na blízku moře, pozorujeme imposantní mešitu Jeni Valide, výše v pozadí mešitu Nuri Osmanije, mezi oběma veliký bazar a pod ním doleji stranou bazar egyptský, v zadu pak spatřujeme ohromnou mešitu Suleimanovu, její minarety a vysokou věž seraskieratu. Pošineme-li zraky ku starému mostu, kynou nám mečety: Mehemedije, Selim a Mihrimah, jakož i rozměrná řecká národní škola a mohutné, staré hradby, Stambul ohraničující. Břehy Zlatého Rohu na naší straně posety jsou nesčíslnými domy čtvrtí Kassim paša, v popředí s rozsáhlým císařským arsenalem, při moři a na táhlém svahu pak leží Galata, Tophane s mešitou Mahmudije, Fyndykly s mešitou Džihangir a Pera s velikými ústavy, budovami vyslanectev a křesťanskými chrámy, kdežto dále za mořem na druhé straně břehy Asie s městy Skutari, Kadikioei a „ostrovy princů“ se rozkládají. A na všechny tyto mešity, minarety, paláce, zahrady, malebné hřbitovy, hradby, věže, kláštery, zříceniny, tarasovitě a příkře vystupující úbočí, ostrovy, vynořující se z modravé mořské hladiny, na níž přečetný počet lodí pluje a stojí, — na to vše padá přeskvělá záře sluneční, a v jasném ovzduší spatřujeme zřetelně i jemnější podrobnosti. Za každé denní doby jest soulad barev skvostně vyrovnán a také za pochmurného dne poskytuje celek obraz nad míru poutavý.

Tento čarokrásný kousek země zažil následkem své důležité polohy mnoho dnů šťastných i smutných, viděl různé národnosti zanikati i jiné nové přicházeti. V šeré době bájí plula kolem malebných břehů této končiny padesátiveslová Argo za velení Jasona, syna Aesonova z Thessalie, a s ním řada hrdinů do Kolchidy pro zlaté rouno. Dlouhá století po té minula, nežli zde — as r. 658 př. Kr. — vůdce Byzas se značným

Buluk-bazar a mešita Jeni Valide.

počtem osadníků z Megary následkem delphické věštby Byzantion založil, které po 168 let zdárně rozkvétalo, až je zaplavil první ohromný příval perských vojů, vedených Dareiem. Když Pausanias s Aristidem v bitvě u Plataejí (r. 479) perské vetřelce porazil, opanoval i toto město, po něm pak Kimon Athenský, kterého odtud vzpoura vypudila. Potom oblehal město a zmocnil se ho Alkibiades, avšak závistivá Sparta urvala je brzo Athéňanům a po Lysandrovi následovala další řada pohrom a neštěstí. Objevují se tu zástupy Xenophontových desíti tisíců, následuje pak vláda několika oligarchů, které činí konec Thrasybulos, později obléhá město marně Philipp z Makedonie a za služby Římanům prokázané dostává se věrným Byzantincům bohaté odměny: samosprávy a jiných znamenitých výhod, které k následujícímu dlouholetému rozkvětu města nemálo přispěly a tak mocným je učinily, že císař Septimius Severus, když Byzantští na stranu jeho protivníka se přidali, teprve po tříletém obléhání města zmocniti se mohl. Byzantion zbaveno všech práv a zničeno téměř úplně. Ani jména dosavadního nechtěl mu krutý vítěz ponechati ustanoviv, že na počest jeho syna Antonina Caracally má se nadále nazývati Antonina. Jen pozvolna probouzelo se město z hlubokého toho úpadku a teprv po 134 letech, když Konstantin Veliký dne 11 května r. 330 Byzantion, přezvané „Roma nova“ či Constantinopolis, za sídlo své a hlavní město římské říše prohlásil, nastala tomuto nová doba velikosti a slávy. Přívalem nových obyvatelů, jimž vladař četné výsady udělil, rozproudil se tu v krátké době bujarý, čilý, velikolepý život a stará Roma předstižena v mnohém ohledu východní sokyní. V novém světovém městě, rozděleném na čtrnácte čtvrtí, zbudovány Konstantinem, nástupcem jeho Constantiem a Theodosiem Velikým velikolepé stavby, které nádherou, vkusem i rozsáhlostí s římskými se měřiti mohly. Stálý vzrůst přivodil však do města Konstantinova takovou zkázu mravů, že brzy po rozdělení římské říše v západní a východní a po dosednutí prvního císaře Arcadia na orientálský trůn, Řím v té věci Byzantiem byl překonán, kteréž za císaře Justiniana (527—565) vrcholu mravního rozvratu dosáhlo. Rozvášněnost prostopášného obyvatelstva a pletichářství dvorních hodnostářů způsobily hroznou bouři vnitřní, krvavý zápas dvou nepřátelských stran: modré a zelené, v němž přes třicet tisíc duší zahynulo a město více než s polovice lehlo popelem.

Ohromné bohatství Konstantinopole stalo se znenáhla mocným lákadlem pro četné cizí národy: objevilit se roku 559 Bulhaři, které zatlačil Belisar, pak voje Chosroa II. (r. 616), Avarové, Peršané, Arabové (668—675), a později Rusové (865—904—941—1043) kteří vesměs marně o dobytí města, mohutnými hradbami obemknutého, se pokoušeli. Záplava vyznávačů víry Muhamedovy pohltila znenáhla všechny asijské državy byzanckých panovníků, vnitřní boje, vzpoury a chabá vláda oslabovaly říši více a více, válečné pohromy stihaly ji ustavičně a v Konstantinopoli nabývaly cizí národnosti rozhodujícího vlivu. Vojsko skládalo se většinou z pestré směsice najatých cizincův a obchod spočíval v rukou ziskuchtivých Vlachů, mezi nimiž zejména Benátčané vynikali svou čilostí a chytrostí. Státníci slavné republiky dokázali toho, že voje čtvrté křižácké výpravy — které měly Isaaka Angela na trůn bratrem

Serai a mešita Agia Sofia.

Alexiem jemu odňatý dosaditi a pak do Palestýny táhnouti — na Konstantinopol se vrhly a jej oblehly. Vojevůdce a dože Enrico Dandolo nezapomněl děsného činu, který na něm Byzantinci před lety spáchali, když jako vyslanec své vlády v Konstantinopoli dlel. Ohromným dutým zrcadlem vrhli mu náhle prudký odlesk slunečních paprsků do otevřených očí, tak že následkem toho zákeřnického činu úplně oslepl. Theodor Laskaris hájil město 9 měsíců udatně, ale konečně přec jen padlo v moc křižáků. Obyvatelstvo povstalo proti Frankům, avšak tito za vůdcovství Konrada z Montferratu potlačili vzpouru, povraždili ohromné množství Řeků, vyplenili domy a zničili četné vzácné památky. Po té korunován Balduin Flanderský za císaře, leč novým vládcům nastala hned válka proti Bulharům i Kumanům a po 57letém panování šesti latinských císařů zmocnili se Řekové na novo města, kde zasedl na byzantský trůn Michael Palaeologos. Avšak ohromná někdy říše zponenáhla dokonávala a po bitvě na Kosovu poli r. 1389 obrátili Turci svůj zřetel na poslední a hlavní cíl svých tužeb. (Pokračování.)

Žebrák.

KVĚTY.

Redaktor básní a původní krásné prósy,
zároveň vydavatel

SVATOPLUK ČECH.

Redaktor článků poučných a překladů
krásné prósy

Dr. SERVÁC HELLER.

Majitel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK XVII.

KNIHA XXXIV.

SEŠIT ÚNOROVÝ.

„Květy" vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásilkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: „Květy" v Praze, Senovážné náměstí 978-II.

V PRAZE.

TISK A PAPÍR ALOISA WIESNERA.

1895.

V novém životě.

Napsal M. A. Šimáček.

(Pokračování.)

VI.

Celá tato smutná minulost bolestného jejího dětství jako slitá sazba dávno prožitých kapitol vtiskla se jí jedním okamžikem do procitlé duše. Dotkla se jí se všemi nezapomenutelnými podrobnostmi pohnutých okamžiků, od krvácejících škrábů ve tváři Lujzinčině až k žluté rakvi otcově s bílým plechovým křížem na víku a k tichému štěstí prvního štědrého večera v teplé jídelně u Ulrichů.

Jím jakoby počínal nový oddíl jejího života, zdá se jí. Seděla s rodinou za stolem, dostala tucet modrou hedvábnou stužkou svázaných kapesních šátků a malou tobolku v podobě škeble s vloženým dukátem. Jak ráda zříkala se v té chvíli tří metrů flanelu na zimní šaty, jež by byly na ni čekaly pod stromečkem u domácích.

Celé skoro svátky strávila u Ulrichů, a klidně nesla, že paní domácí na její pozdravy sotva kývne hlavou a když jí chce ruku políbit, uraženě pronáší: „Jen nech, jen nech, není třeba!“ Trošku té okázalé nemilosti, na kterou zkysl hněv a hrozby milostpaní, již lehce unese. Za to stoupla výsledkem štědrého večera u Ulrichů v očích všech partají rodného svého domu v Opatovické ulici, neboť paní domovnice nikomu se neopomenula pochlubit i kapesníky i dukátem, jež její dcera obdržela „k Ježíšku“. Po novém roce na doporučení paní Ulrichové dostala Lojzička hodinu u ovdovělé paní doktorové Hassenreitrové v Purkyňově ulici. Vyučovala čtyřikrát týdně devítiletou její dcerušku Kamilku a dostávala za to měsíčně pět zlatých.

Tato pětka, pak všechny obědy a svačiny u Ulrichů — to znamenalo bezmála již tolik jako zaopatření ve službě. Srdce matky naplňovalo se pýchou, rozprávka o Lojzičce stávala se její radostí a slabostí, a tón jejích rozhovorů s dcerou zbarvoval se laskavou mírností a pozorností, které Lojzičce lahodily a pod nimiž její naděje tihnoucí k výstavné školní budově na Rejdišti skrytě rozvíraly svá poupata.

— — — — — — — — — — — — — — —

„Maminko, když to takhle všecko potrvá, budu smět být učitelkou?“ vyrazilo jednou na jaře v prudkém pohnutí z Lojzičky, když vracela se s matkou z Olšan od hrobu otcova, a když nitra obou rozvířena byla vzpomínkami na minulost, nadějemi do budoucna. Oko její ulpělo v úzkosti po těch slovech na tváři matčině.

„Inu — kdyby to tak zůstalo —“ na polo již svolně pronesla matka, ale hned potom podívala se dceři do očí a dodávala: „To jsou tři leta, viď?“

„Čtyři.“

„A mohla bys hned po vagacích?“

„Ne, až za rok, až mi bude patnáct let.“

„Tedy dohromady pět let,“ zvolna pravila matka a starostlivě zakývala hlavou. „To je doba, jen to považ! Tak dlouho ti to u Ulrichů trvat nebude.“

„Ale když potrvá, když to bude aspoň takové jako teď — budu smět, maminko? Jen to mi řekněte!“ A chytla matku za zpracovanou tvrdou ruku a stiskla jí ji.

„Inu — já se ti do cesty stavět nebudu —“ tiše pronesla matka, a od té chvíle viděla Lojzička žlutá těžká vrata paedagogia na Rejdišti v představách svých otevřena, aby vnesla do nich své naděje a tužby.

A prošla jimi a stoupala na široké schodiště za nimi s dechem utajeným a srdcem bušícím skutečně po šestnácti měsících od tohoto dne. Spojily se na vybojování toho vítězství s jejími touhami, úzkostmi a slzami i přímluvy paní Ulrichové a bezpečný její slib další podpory i vlastnoruční list samého pana ředitele dívčí měšťanské školy ve Školské ulici i návštěva bývalé třídní učitelky u Lojziččiny matky.

Paní domácí se prý sic pronesla, když to slyšela, že „sláma nehodí se jinam než do chomoutu a kroupy než do jelita“, ale tento příkrý a jizlivý soud její Lojziččinu matku po předcházejících domluvách a ujištěních spíše popudil než zalekl. „A zrovna, aby viděla, že z mého dítěte taky může něco kloudnějšího bejt,“ rozhodovala se v rozkypělé pýše mateřského srdce, odhodlána již, přisaditi třeba poslední groš v odvaze, která prýštěla již z představ příštího štěstí její Lojzičky.

Následovala čtyři léta tuhé úmorné práce. Škola, vyučování u paní Ulrichové i paní doktorové Hassenreitrové a v posledních dvou rocích ještě v rodině poštovního kontrolora Procházky vyčerpávaly do dna síly mladé bledé kandidátky.

Již se zdálo, že před posledním nejvyšším stupněm odvážné své dráhy klesne s umořenými silami; zlý katarrh dýchadel podrýval po celý semestr útlé její zdraví, šedé její oči vpadaly do modrých stínů obavy vzbuzujících kruhů, a na bledých tvářích naskakovala ve chvílích affektu podezřelá červeň, ale tuhý cvik pevné vůle, obraz kýženého cíle již na samý dostřel blízkého udržel klesající síly v napjetí, že přeletly vítězně hradbu maturity.

Byl však právě nejvyšší čas.

Kašel se vzmáhal a lékař radil, jen ven, jen co nejdříve někam, kde je hodně jehličnatých lesů. Ředitel paedagogia slíbil svou pomoc. Desátého srpna dostala Lojzička dekret zatímní podučitelky v Kejnově, a čtrnáctého před svátkem Nanebevzetí Panny Marie byla již na místě.

Teď tu již je v bezpečí. V útulném pokoji paní Kaškelínové, jehož okny vidí na tiše v slunci plynoucí řeku, na pás polí a luk za ní, jež rozkládají se jako koberec u pat dlouhých výšících se lesů.

Unikla sem z domova, kde bylo smutno, ach, tak smutno!

Ona přeletěla, ale Pepíček padl. A nevstane již.

Příklad sestřin i v bledém slabém chlapci rozdmychal naděje, vypjal a zocelil vůli. I on vstoupil vychodiv měšťanskou školu do učitelského ústavu. K svolení matčinu měl již cestu vyšlapánu úspěchy sestřinými.

Ale tělesné síly jeho nebyly tak houževnaty jako Lojziččiny. Zlomily se. Není už ani naděje, že vstoupne do druhého ročníku. Chodí ještě, vleče se, ale lůžko jeho v souterrainní kuchyňce se už ani nezastýlá. Každou chvíli schvácen kašlem a polit potem „hausmistrovic Pepíček“ klade na ně vychrtlé své tělo a s horkou hlavou svou zarývá do podušek i bláhové své doufání, že nemoc přejde, že vychodí paedagogium a až bude učitelem, že vezme matku k sobě, do pěkné někde vesničky v středu zahrad, polí a lučin.

Lojzičce kmitla se nyní v mysli bledá jeho tvář s velikým smutným okem, pak jeho postel za žlutou jarmarou proti dveřím, jeho tmavé housle nad ní s bílým popraškem kalafuny pod provázky strun, jeho tvrdý černý klobouk na hromádce knih na okně, jejž když matka chtěla uklidit do jarmary, bratr se rozdráždil a prudce namítl, že snad přece půjde ještě ven, že snad oni přece také ještě nemyslí, že by on měl již zahynout, tak aby ho nechali na jeho místě.

Zatanul v mysli Lojziččině i ten jeho dlouhý tesklivý a žhavě závistivý pohled, když se před svým odjezdem s ním loučila, zacítila v té chvíli znovu prudký stisk jeho suché horké ruky, a těžká vlna smutku proplula jejím nitrem, otřásla srdcem, zalehla do hrdla a rozlila se pak zpět nepříjemnou tísní v její hrudi.

Lehýnký vzdech vyplynul z jejích rtů, ruka se pohnula, odhrnula prošívanou pokrývku a tělo obrátilo se na bok. Při tom zrak zavadil o koberec před ložem, o koberec z kamzičí kůže, podložený červeným suknem, jehož vroubkovaný okraj ostře se odrážel od šedi dlouhé lesklé srsti. A rázem odletěla slečně učitelce mysl od bratrova lůžka v Praze, a všechna rozkoš a vůně novoty změněné skutečnosti vproudila zas rychle do její duše. Nevolána proběhla nitrem jejím příjemná vzpomínka, jak první ráno v tomto „svém“ pokojíčku vstávajíc z lůžka položila chodidlo na hebkou tu srsť toho koberečku, a pocítila hned lahodivý dojem chladivého toho doteku. A jako v netrpělivé žádosti nového okusení tohoto požitku, rychle vyklouzla nožka její z pod pokrývky, současně trup se nadzvedl, prsty vjely do vlasů, aby je odhrnuly s čela i skrání, a již dvěma kroky stála Lojzička u židle, na níž složena byla včerejší její toaleta. Z vedlejšího pokoje paní Kaškelínové bilo půl sedmé.

VII.

V bělavé satinové bluzičce s vysokým límečkem u krku, v černé řídnoucí již sukni několikrát přešívané stojí Lojzička ve svém pokoji před zrcadlem a urovnává posledními tahy hřebínku hladký svůj účes nad pěkně vypracovaným intelligentním čelem. Z lesklé plochy zrcadla, svítící z rámce složeného ze samých šištiček, suchých žaludů a duběnek, hledí na ni obraz přibledlé, úzké její tváře s pěkně narýsnutým, od úzkého nosu ke skráním se výšícím obočím, z pod něhož hledí bystré, nyní zveselené šedé její oči, položené trochu příliš blízko k sobě. Obočí i řasy jsou skoro černé a zvyšují výraznost pohledu, i kontrastují nápadně s plavou barvou Lojziččiných hustých a dlouhých vlasů, jejíž odstíny přecházejí do popelava. Není to tvář krasavice, výraz její je příliš vážný,

ba skorem trpící, ale přece nepostrádá pelu mládí. Je drobná, čistě dívčí, bez nejmenší stopy mužskosti, a kolem úst složen charakteristický rys, jenž svědčí, jak ve škole života navykla Lojzička ochotným úsměvům službovolnosti, které musí mít taková chudá dívka vždy pohotovy a jež musejí být prosty všeho výrazu trpkosti, nechuti neb netrpělivosti.

Třpytná hvězdička veselosti, která se teď v nich kmitá, rozjiskřila se v očích Lojziččiných hned při oblékání. Rozžehlo ji v nich nové zakoušení rozkoše z celého pěkného zařízení její zdejší svatyňky, z něhož k ní odevšad vanula nevyprchalá dosud vůně novosti.

Jak byl celý ten pokoj již prostranný a vzdušný proti úzké té podzemní kuchyňce tam v Praze v Opatovické ulici! A ty jeho zdi, omalované žlutými košíčky plnými růží, ten jeho strop s těžkou hvězdicí s ananasovitým terčem a s postranními pásy, v nichž střídal se vždy namalovaný modrý hrozen s vinnými listy a úponky, ten starý ctihodný massivní nábytek ořechové politury, celý sklad obrazů, drobností a ručních prací rozvěšených po zdi, rozestavených po skříních, rozestřených po stolech, pohovce i židlích, to vše lišilo se tak radostně a lichotivě od chudého zařízení rodné kuchyňky s nábytkem z měkkého dřeva, s plechovým nádobím, rozvěšeným nad plotnou, s nenatřeným stolem, putynkami a putnou stojícími věčně v rohu za dveřmi.

A vše, co tady stojí a leží, má teď ona v užívání, a bude míti stále, celý rok, dva roky, tři roky, tak dlouho, jak dlouho tu bude.

V mycím stolku krásné porcelánové umyvadlo i konvice s hnědými květy, kulatý tácek s glycerinovým mýdlem, zvláštní krabička na kartáček. Před mycím stolkem linoleový koberec, nad ním nakloněné zrcadélko, a vedle na zdi vyšitý věšák na ručník. A doma od malička mývala se v kamenném hnědém umyvadle na kuchyňské židli a utírala se tím, co bylo nejblíž po ruce. A hnutí nikde nebylo, člověk ani nevěděl, kam stoupnout, zvlášť o prádle (a matka prala skorem polovic týdne), kdy stály necky u samých dveří, kdežto tady je sama vládkyní v krásném tom pokoji, je paní, svou paní, jež může si stoupnout i sednout kam chce v tom svém čistém, vonném, přívětivém ráji. Již čtvrté ráno zakouší blaženost toho krásného strojení a oblékání v této své kapličce a zdvižené vlny radosti z tohoto mladého štěstí v lichotivém příboji bijí o její duši.

„Pánbůh dobrytro,“ ozvalo se teď přívětivě ode dveří, a paní Kaškelínová s bělavým svým šátečkem na hlavě vstupovala do pokoje, čistá a usměvavá, nesouc na táce snídaní.

Lojzička radostně se na ni obrátila. „Dobré jitro přeju,“ děkovala své paní domácí a vítala ji zároveň.

Paní Kaškelínová postavila opatrně tác na stůl a teprve potom vzhlédla jak se patří na Lojzičku.

„Já jsem přec jenom přinesla taky ještě hrneček kávy, kdyby slečince přišlo k chuti,“ děla jako na omluvu. „To mlíko nezahřeje ani —“

„Nehaňte mi ho,“ zahrozila Lojzička. „Ani nevíte, jak se každé ráno na mléko těším. To je pro mne lahůdka.“

„Inu, ale je to přece jen na čas. Však ona se slečinka zase vrátí ke kafíčku, nic naplat,“ hájila kávu paní Kaškelínová.

„To bude, myslím, dlouho trvat. A krom toho lékař mi nařídil, hodně mléka pít."

„Inu já neříkám, že není zdravé, ať ho slečinka pije, ale já na tu cirifindu nedám přec jen dopustit," neustupně stála na svém paní Kaškelínová a usmála se na Lojzičku, jakoby říci chtěla: „Věř mně, zkušené. Kafe je kafe!"

Ale Lojzička horovala pro mléko. Radostně sedla ke stolu a přitočila k sobě hrneček s mlékem. Jaké krásné hrnečky měla paní Kaškelínová! Baňaté, k hrdlu zúžené a na okraji vroubkované, a ke každému tomu vroubku šla vtlačená rýha. Nikde dosud Lojzička takových hrnečků neviděla. Tak krásně se z nich pilo svařené a vychladlé mléko (tak je pít radil jí doktor) a lahodivě, jako sametovým dotekem linulo se jí po jazyku. Zrovna cítila, jak po každém doušku je jí lépe, jakoby essenci zdraví do sebe lokala.

„Kde jste, prosím vás, ty hrnečky koupila," ptala se všecka do nich zamilována, paní Kaškelínové olíznuvši labužnicky špičkou jazyku smočený vrchní ret.

„V Soběslavi na jarmarce. Tam mívají pěkné nádobí. Taky sem s ním někdy přicházejí, jen že tam přece člověk líp si vybere."

Lojzička hned se rozhodla, že o první příležitosti si takový hrneček koupí, aby měla svůj vlastní. Při tom nemile se jí dotkla vzpomínka na kamenný hnědý hrnek, do něhož matka nalévala ráno i odpoledne kávu řídkou a šedivou.

„Až bude jarmark, tak se tam může slečinka podívat. Paní učitelová beztoho taky pojede," mínila paní Kaškelínová.

Lojzička se jen usmála a přikyvla hlavou. Ji neinteresovalo dosud pranic okolí. Do měst nic ji nelákalo. Každý návrh vzdálit se z Kejnova skoro ji znepokojoval. Nechtěla odsud. Vždyť tady se jí tak líbilo. Tady bylo vše pro ni nové, neznámé, plno půvabů. Nač toužit jinam. Kejnov byl teď pro ni celý svět.

Dopila mléko, a kávy a rohlíku se ani netkla. Když paní Kaškelínová zpozorovala, že již vstává, skoro naříkavě zvolala:

„A co pak kafíčko? Ani trochu se ho slečinka nenapije? — A rohlíček? Vždyť bude mít slečinka hlad! To nemůže přece bejt!"

„Děkuji, já mám dost. Jen mě nechte, paní Kaškelínová. Já nikdy k snídaní nic nejídala. Jen čistou kávu jsem pila."

„No to bylo v Praze. Ale tady slečinka musí. Tady vzduch tráví. Tady kdyby slečinka nejedla, celá by uschla. To nejde!"

„Snad až později," usmála se Lojzička na utěšenou. „Prozatím ještě mám dost. A teď se půjdu podívat do lesa."

„Tak by si slečinka měla vzít aspoň rohlíček s sebou," naléhala paní Kaškelínová.

„I ne. Já se beztoho brzy vrátím. Jen mě nechte, paní Kaškelínová." A již stoupla k oknu, kde na klice visel slaměný její klobouček s šípkovou růží, rychle si jej připnula, pak z kouta vzala svůj slunečník a filigránský košíček a již všecka netrpěliva, spatřit zase les, usměvavě jen pokynula paní Kaškelínové a lehkým rychlým krokem chvátala ke dveřím.

„Musím toho ještě užít, než bude škola," pravila mírně jako na

omluvu, že tak paní Kaškelínové utíká, neboť cítila, že domácí by byla raději s ní nyní chvíli hovořila, a vyptávala se jí na Prahu, povídala jí o Kejnovských paničkách, o panu děkanovi, o slečně učitelce, která dříve u ní bydlila, a bůh ví ještě o jakých lidech, pro něž Lojzička nemá nyní ani desátý díl toho smyslu, jako pro les, pro břeh řeky, pro pohled s něho na čisté bílé domky Kejnovské v středu stromoví, na opálené bosé děti, jež ji budou potkávat, na lidi na poli pracující, krátce pro vše to, čím venkov nejsilněji k ní promlouvá a co ona hltá lačnou duší jako nové nepoznané stránky knihy života, jako uskutečněné kouzlo vytušované dosud jen z vesnických povídek a básní, jež čítala v úkrytu, a k němuž zalétaly dychtivě a netrpělivě její touhy z podzemní kuchyňky městského činžáku.

VIII.

Lojzička nevyšla z domku paní Kaškelínové předem, na silnici, nýbrž vyšla síní na dvorek, na němž Vihanka štípala dříví.

Vihanka byla žena asi pětatřicetiletá, veliká, kostnatá, ale jasné a skoro něžné tváře. Byla vdova po mlynářském a obývala v domku paní Kaškelínové jednu světničku, jejíž okna šla na dvorek.

„Šťastný dobrytro přeju, slečinko,“ pozdravovala hlasitě a přívětivě a ustala na okamžik štípat. „To je dnes zas pěkně, ale horko bude,“ poznamenávala dívajíc se zpod staženého nad oči šátku k tmavým pásům podubanských lesů.

S Vihankou Lojzička ráda hovořila. Cítila v její řeči přívětivou uctivost, a ta jí lahodila. Byla také novým zvukem v novém životě. V Praze, když vyšla ze dveří, pokaždé musela mít přichystáno nějaké přitlumené „rukulíbám“ pro paní domácí, nebo pro některou nájemnici, u níž matka posluhovala neb právala. I pro pana domácího, když ho zahlédla v dílně. (Jak jí vždy vázly tyto nucené pozdravy v hrdle!) Zde jen vyjde, a všichni pozdravují ji, slečnu učitelku. V té přímé, nelíčené, přirozené uctivosti Lojzička se zálibně sluní. Cosi ušlápnutého se v jejím nitru narovnává pod dotekem jejích paprsků.

Ale ještě jiná je příčina, proč Lojzička s Vihankou ráda se zastaví a pohovoří. Ucítila hned v prvních dnech, že je zde cizinkou. Nové dojmy se jí hrnou do duše, a s novými dojmy hanbivé vědomí, že každému dítěti zde známo, co tady poprvé předstupuje před její smysly, vtiskuje se na desku její duše. Učila se přírodopisu, znala soustavy, řády a čeledě, ale pták v lese zazpívá, po mezi poskočí, a ona není si jista, jak ho pojmenovat. Zočí podivné kvítečko na louce, bejlí u plotu, převrací v duchu stránky rostlinopisu, rozpaky se jí vzmáhají, a takovou chudobu najednou v sobě cítí, a zeptat se někoho — studem by shořela.

Před kovárnou vidí stroje hospodářské, ale k čemu jsou, jen se domýšlí a hádá. Slyší o všelijakých pracích na poli, v stodolách, a nemá jasného ponětí, co to, proč to. Netrpělivé horoucí přání se v ní již ozvalo, mít aspoň tolik zkušeností, co má zde každá děvečka, jež chodí s hráběmi a roubem na pole, se srpem na trávu. Umět mluvit s tím lidem, aby nepoznali, že je hrůza věcí, jež pochycuje a pozoruje poprvé,

umět vniknout do jeho života a zvyků, aby přestala být cizinkou tam, kde si tolik přeje zapustit kořeny. A Vihanka je taková úslužná a uctivá žena, taková prostosrdečná i prostoduchá, od ní leccos lze obratně vyzvědět, aniž to zpozoruje. Instinktivně to Lojzička poznala při druhém spatření, a proto se s ní tak ráda zastavuje a vlídně promluví.

„Aspoň obilí hezky vyschne,“ pronesla nyní na poznámku Vihančinu. (V hovoru s Vihankou činila první osmělené pokusy k věcnému hovoru v duchu lidu.) „Půjdete vázat odpoledne?“

„Půjdem na Laburdovic. Od rána tam sečou,“ odvětila Vihanka a brala nové poleno z hromady.

„Jen aby se to za sucha dostalo do stodoly,“ vážně jak stará selka pronesla Lojzička.

„I sucha je až moc, slečinko, už by měla ňáká ta vlažička přijít,“ starostlivě pronesla žena.

„Ale vždyť ještě nejsou žně u konce,“ namítla Lojzička, nechápajíc, proč by mělo nyní pršet.

„Inu ovšem by to nic neudělalo, a bramborům pomohlo. Takhle nám uschnou, už na ně začíná padat mana. A co potom s námi? To by byla rána pro chudé lidi. Nedejž Pánbu.“

To bylo hned něco, čemu Lojzička dobře nerozuměla. Jaká mana by na brambory padla? A proč by právě ovsům déšť neuškodil? Sekají je, leckde mají již posečeno, a kdyby pro déšť nemohli vozit do stodol, byla by to přec jen velká nehoda.

Vihanka se dala už zas do štípání. Zarazila sekeru do silného polena a netloukla naseknutým dřevem o pařez, ale čelem sekery. I to bylo Lojzičce nové. Pohlížela chvíli na prudké jisté rozmachy silných paží Vihanky, jež stála slabě rozkročena a bosými skornatělými chodidly jako k zemi přirostlá. Silné údery železa o pařez odplašily další otázky, pozornost se upínala na výsledek rázných těch ran. Každou chvíli očekávala, že nárazem poleno od břitu odletí a pociťovala bezděky úzkost. Stal se však opak. Po jednom z prudkých těch úderů, poleno se rozštíplo, a oba kusy padly zvonivě k patě špalku. Vihanka se pro jeden z nich shýbla a pak dvěma krátkými ranami rozštípla jej na tři polínka.

Lojzička si oddechla, a chtějíc zalichotit Vihance, pochválila její jistotu.

„I to nic není, to musí umět každý od malička,“ usmála se žena, zvedajíc druhý kus.

„Já bych to nedokázala,“ přiznávala Lojzička.

„To taky není pro slečinku práce.“

„Ale chtěla bych to umět. Štípání dříví je zdravé. Člověk sílí.“

Žena se jen usmála, a Lojzička slabounce zčervenalá odcházela volně ke dvířkám zahrádky, jež zaujímala druhou polovinu dvorku. V myšlénkách prošla kolem neuspořádaných záhonů zeleniny uhýbajíc dotěrným větvím nízkých štěpů a vrátky v zadní stěně zahrádky vyšla na trávník u řeky. V zeleném jeho rouně svítily bílé skvrny hus, jež vyrušeny daly se do

křiku a nadzvedajíce křídla kolébavě utíkaly k řece. Ta slabounce zčeřena jakoby se zálibně protahovala v ranních paprscích vystupujícího slunce, že až oči zabolely od světla, jež odrážela její hladina. Se srdcem radostně pozvednutým vpíjela Lojzička ten obraz rozžhaveného radostného jitra. Na protějším břehu řeky před bílým statkem nastavovaly staré olše bohaté své koruny polibkům slunce. Za statkem cesta se vinula lukami a strništi ke kříži, kde se od ní odštěpovala pěšina přímo do lesa podél vlajícího ještě kousku bílého ovsa. V pravo překrajoval řeku úzký pás jezu, za nímž mlýn klapal a pila řezavě zajížděla každou chvíli do bílých těl kmenů a klad. V levo starý dřevěný most se zvedal na černých pilířích níže k silnici, jejíž bílý zaklikatělý pás ztrácel se v ozářeném borovém lese.

A nad celým zjasněným tím obrazem klenula se modrá skleněná báň oblohy sem tam s bílým obláčkem, tichým, nepohnutým, jak zbytek bílého rozprchlého kouře na ní uvízlým. Přeletavé tečky vlaštovek vysoko se vznášely, ztrácely a zas zjevovaly očím, jež nestačily je sledovati, protože se zakalovaly pohledem do toho jasna.

Tichým krokem jako v kostele, měkce došlapujíc na trávu, šla Lojzička v přímočárém stínu zdí, zatočila se v levo na pěšinku, zahnula za roh Laburdovic chlévů, obešla domek kupce Fallady, před nímž hrající si děti obrátily po ní zvědavě své opálené tváře a pozdravily ji školsky protáhlým „Pochválen Pán Ježíš Kristus“, pak stoupla po třech schůdkách na cestu k mostu, rozevřela slunečník a s duší rozjasněnou a zveselenou nedočkavě pospíchala na druhý břeh.

Na černém vyjezděném mostě nebylo živé duše. Lojzička zastavila se uprostřed a hleděla nahoru proti řece. V levo u břehu zrcadlí se v její hladině bílé obdélníky domků s tmavými otvory okének, s červenými klíny střech, laťové ploty zahrad a dále před samou zatáčkou nová budka farního koupadla. Žlutý její obraz ve vodě oddělen je od ní nízkým travnatým břehem a úzkým jeho obrazem. Na pravo zhlíží se v hladině tmavé olšoví, vystřídávané květnatými cípy luk a pruhy vysokého rákosí.

Vážně, neukvapeně teče uprostřed zjasněných těch břehů proti Lojzičce široký pás řeky tiše províjeje se černými svazy koz, vyčuhujícími jako hlavně namířených děl před každým pilířem.

Táhlé zabučení vyrušilo Lojzičku z blaživého vdechování krásy a míru ranního toho obrazu. Malý bosý pasák žene ode vsi na most čoudu s jalovicí. Rohatá hlava poklusem běžící krávy je plna hrozivosti. Lojzička rychle se obrací, slunečník v nepokoji zavírá a těsně podél zábradlí pospíchá na druhý konec mostu. Již slyší zrovna za sebou tupý krátký náraz kopyt klusajících zvířat, i obrací se a s tlukoucím srdíčkem, přitisknuta zády k zábradlí čeká, až dobytek se přežene.

Pasák kmitl se za jalovicí kolem ní, nadzveď čepici, chvatné „Pochválen buď —š—š—š“ odletělo mu od rtů, pak zapráskl bičem a hnal krávy kolem statku v pravo.

Lojzička si oddechla; ohlédla se ještě opatrně za kravami, pak rozevřela opět slunečník a upokojena vykročila silnicí k lesu.

IX.

Jako z horké lázně do chladné komnaty, v níž spuštěny záclony, vstoupla z výsluní polí do stínu borovic. Vůně jehličí vproudila do prsou a s ní rozestřela se v nitru nálada blaživého klidu. Konejšivé ticho ji objalo a jakoby pozvedlo. Hlava se vztýčila, oko rozevřelo, prsa vypnula. Neusedla hned, jako poprvé, když sem vkročila, na kraji lesa, přemožena přívalem rozkoše, jenž se jí prudce nahrnul do duše, nýbrž ubírala se dál k místečku, jež si včera vyhledala, odváživši se hloub do luzných zákoutí tichého toho království.

Hluboce a dychtivě vdechovala pryskyřicovým výparem prosáklý vzduch, a zas jí přišla ta myšlénka, která již v předešlých dnech jako bzučivá moucha protrhávala lahodivé ticho její duše: Můj Bože, oč jsem přicházela v předešlých letech! Ten les tu voněl, ten klid tu kraloval, ta krása zářila rok co rok, a já byla zavřena v dusnu ulic, v hrobu kuchyňky, plné páchu vyvařujícího se prádla.

Hořkost minulosti protáhla její duší, poznání ušlých radostí jí prochvělo, a v té chvíli marno bylo ji konejšit: Nevzpomínej zaniklého trudu, ztracených radostí, sluň se v přítomnosti, těš se z budoucnosti! Neodbytná lítost po něčem nezažitém a promeškaném ulehla jí na duši. — Jak mohla jsem být jiná, zdravější, silnější, sebevědomější, jak celé mé nitro jasnější, klidnější a lepší, kdybych byla sem dřív přišla, dřív to vše vídala, vdychovala, zažívala... provinovaly se úvahy z této její lítosti.

Prolétla jí hlavou i vzpomínka, jak paní domácí s dětmi každý rok jezdila na prázdniny do Řevnic, jak slečna Lujz se vracela plná, opálená, zveselená s kytkou eriky v rukách, a závist, jíž tehdá nikdy nezakoušela, teď zde zaťukala na její srdce.

Lojzička v posledních letech a jmenovitě v posledních týdnech často se v myšlénkách obírala svým zdravím. Nebylo pevné, při nejmenším nastuzení kašlávala, i klepáním srdce trpívala i špatným spánkem. Vědomí slabého organismu a neustálé povinnosti, šetřiti se co nejvíce, nikdy ji neopouštělo. V lidech takových právě tímto vědomím vyvíjí se zvláštní druh egoismu. Myšlénky jejich více než jiných točívají se kolem vlastních jejich osob, a navyklá opatrnost zbarvuje všechno jejich počínání. Držení těla, chůze, způsob mluvy i pohybu nabývá jím určitého rázu. Jsou vždy nakloněni požadovat šetrnosti i obětí od jiných a shledávat sebe vyjmuty z takových ohledů.

Proto také teď, jak kráčela po travnaté cestě mezi nízkými kužely smrčků, Lojzička jen o sobě přemítala a jak využije každé vteřiny, uvažovala. Nerozevrouc slunečník nechávala zálibně slunce na sebe svítit, aby jí trochu ožehlo tváře (jsou takové bleďoučké, nedokrevné), a přimhuřujíc zrak dívala se před sebe k vysokému lesu, za nímž byl ten koutek krásný a lahodný, jejž včera objevila. Šla volně, prociťujíc při každém kroku rozkoš takové jitřní vycházky ve vonný, sluncem líbaný les, a duši jí obluzovalo příjemné zdání, že vše co vidí kolem, jen pro ni tak voní, svítí a radostně se leskne, a že vše to čekalo jen na ni, až ona sem vejde, aby jí vynahradilo všechen trud minulého života a rozestřelo před ní nejčistší svou krásu.

Čmeláci bzučeli kolem lehkých obláčků kvetoucího vřesu, lemovaných dlouhou pružnou metlicí s řídkými krajkovými klásky, jež se stále chvěly. Mezi vřesem vybledle modrý chrastavec a pavinec týčily své terčovité a paličkovité květy, jež se lehce kolébaly, jak k nim čmeláci i mouchy v rozletu přissávali.

Jako po koberci šlo se Lojzičce po této stezce vystlané polštářky mechového listí eriky a vroubené krajkovým stínem zahřátých smrčků. Lojzička pozorně mezi ně pohlížela, chovajíc tajné přání najíti houbu a přinésti ji z lesa domů paní Kaškelínové. Ale krom prašivek nebylo tu po houbě památky.

Jak tak pátrala pozorným zrakem na pokraji mlází, kmitlo se šídlo kolem její hlavy, doužkujících křídel, kovově lesklého těla. Zděšeně ucouvla a skočila s cesty mezi smrčky, nespouštějíc pohledu s toho rozkřídleného letouna hráškovitých očí, jenž se jako opilý stále proti ní obracel, jakoby v svévoli chtěl na ni dorážet. Nezbylo nic než rozevříti slunečník a dáti se z mlází na poklus k tmavé stěně boru, před níž na slunci se vyhřívaly světlé hradby narovnaného sáhového dříví, vydávajícího v slunci příjemný smolný výpar.

Když vešla do stínů vysokého lesa, uvolnila krok, zavřela slunečník a zahnula hned v pravo pěšinou, vinoucí se chumáčím borůvek.

Živé duše tu nebylo, ani snítka se nehnula. Chrámové, přímo posvátné ticho nerušil zde v stínu ani nejslabší bzuk muší. Tento báječný klid, toto naprosté umlknutí všech hlasů Lojzičce zalahodilo.

Cítila v něm cosi ukonejšujícího, uzdravujícího, v čem mysl sílí a znova se pozvedá. Nedovedla v Praze nikdy vyjádřit, po čem stůně, nevěděla, proč jí bývalo někdy tak příjemně volno, když v noci sedala u stolku před knihou a v kuchyňce nic se nehnulo, na dvoře a vedle v dílně bylo ticho, celý dům spal. „Je noc“, myslila, „mám ráda noc,“ přesvědčovala se a zatím to byla záliba v odpočinku po všem hlomozu a ruchu denním, ponenáhlé odpoutávání znavené duše ode všeho okolí a upjetí jen ke knize, jen k myšlénkovému světu. A tu náhle doma v takové chvíli, kdy zmlklo vše kolem ní až na klidný oddech usnulé matky a stišeného bratra, a pravidelný přítulný tikot visacích hodin, zazněl někdy z nenadání poplašný hlas zvonku nad samými dveřmi, jímž prudce, netrpělivě bylo z ulice trhnuto, že by byl i polomrtvého vyburcoval. Jako tupý nástroj do zanícené rány zajížděly jí vždycky tyto zvuky do ukonejšující se duše. Všecko usoustředění bylo potrháno, srdce polekaně zabušilo, duše čekala, co se bude díti. Dokud byla malá, nikdy jí to nepřekážívalo, ani se nevzbouzela po sebe silnějším zazvonění. Až když chodila na ústav a častěji večer se učívala, její citlivost se výšila a stupňovala v dráždivost a ulekanost. Se zbystřenými smysly naslouchala, zbudí-li se matka, půjde-li otevřít. Vědomí nízkosti a chudoby se rozbolestňovalo a rozžhavovalo. V posledním roce — zejmena před maturitou — tato podrážděnost nervová dosahovala vrcholu. Jako elektrická rána projelo ji pokaždé takové zazvonění. Celé nitro se jí vířivě zachvívalo, když matka vzbuzena vstávala a uchopivši kolikrát její lampičku, bosa šla otevřít. To ji zrovna uráželo. „Obuj se přec,“ napomínala ji. Ale matka rozespalá, ani neposlouchala. Tupě odbyla svou povinnost, přijala

propitné mumlajíc ponížené díky a vrávoravě se vracela, aby hned zas hodila sebou na lůžko a ve dvou minutách znova zasnula, umořena denní těžkou prací.

Vzpomínka na tyto chvíle nyní provinula se Lojziččinou hlavou, ale jen tak, jako se bublina províjí na povrch uklidněné hladiny, rozplaskne, rozprchne se, a hladina dál se vyhřívá pokryta světlem.

Les trochu zřídnul, ale borůvčí zhoustlo. Lojzička jakoby se nejdříve dala tak trochu pobízet těmi velkými jahodami modře ojíněnými, jimiž trsy drobounkého listí byly jako posázeny. Pátrala pohledem po největších a zlákána konečně shýbla se a utrhla jednu, hned pak druhou a třetí a jak je okoušela, přicházela jim na chuť. A pak dnes již ví, kde je na blízku potůček, v němž umyje zatřísněné prsty a otře trochu i rty. A konečně, co na tom? Vždyť tady je na venku. Můj Bože, na venku, na venku! To čarovné slovo netratilo kouzla. Jak jen se dotklo její duše, hned teplý proud radosti zalil celé její nitro. I nyní ve vzedmuté rozkoši přitiskla v ústech borůvku k patru, a jako labužník vymačkla špičkou jazyku její obsah, v němž okoušela vůni lesa a celé štěstí přítomnosti. Hle, tam v levo jako tmavé korále červenají se brusiny. Lojzička se k nim radostně rozběhla. Paní Kaškelínová zavařujíc jich včera první dva litry, povídala, jak jsou zdravé, zvlášť chudokrevným. Jdou prý na krev. A Lojziččiným snem bylo, míti červené tváře. Přikloněna k zemi pásla se na nich jako ptáče. Nechutnaly tak jako borůvky, ale Lojzičce se zdálo, že cítí, jak jí dělají dobře, jak z nich prýští do žil síla. Již ty jejich lístky tuhé a lesklé svědčí, jak jsou jadrnější. Některé byly trojbarevné jako miniaturní praporečky. Na kraji zčernalé, uprostřed zčervenalé a jen dole zelené. Trhala horlivě do úst i do košíčku a těšila se již, jak paní Kaškelínové poví, kde jich za nedlouho bude možno nasbírat plné džbány. Blížila se při tom stále onomu koutku, jejž včera objevila a na nějž nemohla zapomenout. Pěšina znenáhla stoupala, zralých brusin ubývalo, a dále byly již jen samé o zarůžovělých hlavičkách, některé ještě do pola bílé. Brzy rozevřel se pohled do mělké úžlabiny jasnějšího zbarvení, nižších stromů. Šedé borovice byly tu prostříkány světlejšími smrčky, jichž přibývalo ke dnu úžlabiny. Lojzička seběhla drobnými krůčky dolů a ocitla se u potůčku zakrytého dlouhou tenkou travou. Byl tak ubohý, že vypadal chuděrka, jakoby byl někdo shora převrh' jen konev vody a ta se nyní roztékala, kudy mohla. Lojzička smočila si prsty, vydrhla šátečkem rty, utrhla několik ukrytých pomněnek a svázala je v kytičku, pak skočila opatrně na druhou stranu a opírajíc se lehce o slunečník pospíchala nahoru nízkým úbočím k sluncem zaplavené pasece, na níž mezi nizoučkými smrčky fijalověly se celé plochy zarostlé odkvétající úzkolistou vrbkou.

Sotva se rozhlédla, postřehla v houští děti. Červené a žluté šátky se zapestřily tu onde za vytáhlou špicí smrčku a hned opět se ztratily jak do země propadlé, aby za okamžik zas někde se zakmitly. Lojzička šla po kraji a stále je pozorovala. Viděla, že jdou zvolna řadou, na tři kroky od sebe a něco sbírají. Když se k nim přiblížila, bělovlasý jeden kluk ohlédnuv se, hned strhl čepici a pozdravoval. Ostatní přestaly sbírat

a také se ohlédly. Pozdrav za pozdravem, každý od polovice jako roztřepený, zalétal sem k Lojzičce.

„Na věky, na věky!“ děkovala a vlídně kynula hlavou. „Co to sbíráte?“

„Prosím, maliny,“ odvětil bělovlasý hoch.

„Je jich tu hodně?“

„Dost.. Ale ještě nejsou všecky zralé.“

„Jste z Kejnova?“

„Ano, prosím. Jen tamhle Bečvářová je z Nedošek,“ hlásil poctivě a ukázal na největší z nich, asi devítiletou holku v bílém šátku, jež vzhlédla k Lojzičce zářivýma pomněnkovýma očima a v opálené tváři trochu se začervenala.

„A co děláte s malinami?“

Kluk se nejdřív zazubil, pak sklopil oči, pohlédl na baňatý džbánek u svých nohou a pravil trochu rozpačitě: „Prosím, prodáváme.“

„Komu?“

Hoch jakoby nesměl odvrátit oči od džbánku a ožehnutých a rozšlehaných svých noh. „Prosím, kdo koupí,“ vyšlo z něho konečně zdráhavě v rostoucích nesnázích.

„Tak mně prodejte taky,“ pravila Lojzička a usmála se.

„Co pak to my jim dáme, co budou chtít,“ ozvala se největší ona holka s pomněnkovýma očima.

„My jim přinesem’ ke Kopeckým,“ (domu paní Kaškelínové se říkalo všeobecně u Kopeckých) dobrácky dokládal hoch.

„Co pak ty víš, kde bydlím?“

Hoch kýv’ hlavou a zveselen pohlédl Lojzičce do očí.

„Ty víš, kdo jsem?“

„Nová slečna učitelka,“ bez rozpaků hlásil hoch.

„A jak ty se jmenuješ?“

„Řehák František.“

„A ty?“ obrátila se a pohlédla do pomněnkových očí největší dívky.

„Čermáková Alžběta.“

Lojzička zeptala se ještě po jmenech ostatních, aby jim toho nebylo líto, a chodí-li do školy a do které třídy. „To je docela něco jiného než pražské děti,“ provinulo se jí lahodivě duší. Hle, jak ji už znají, vědí, kdo je, a hned nabízejí malin, co bude chtít. Poprvé tu promluvila s dětmi zdejšími, s dětmi ryze vesnickými, a cosi svěžího a milého jí zavanulo do nitra z jejich tváří i pohledů. A v jejím srdci pozvedlo se přání, aby ji měly rády, i úmysl, že se přičiní o to ze všech sil, i radost, že jim bude učitelkou, že ony to již vědí a hned se snaží, získat její náklonnost. Vproudilo tu poprvé do její duše hřejivé blaho z jejího povolání, a jakási nedočkavá touha se ozvala, hned těm dětem něco vypravovat, vzbudit jejich pozornost, upoutat jejich oči k své tváři, jejich duše k své duši.

„Měly jste rády předešlou slečnu učitelku?“ zeptala se v jakémsi jemném chvějivém pohnutí.

„Měly,“ kývla modrooká Bětuška.

„No, já doufám, že také spolu se budeme míti rády,“ pronesla spěšně ve zbouřeném přání, říci jim laskavé slovo, zanechati po sobě radost mezi nimi. Cítila při tom, jak se jí krev nahnala do tváří a proto rychle přelétla všechny ještě chvatným zářícím pohledem, usměvavě pokynula a spěšně kráčela dál. Odnášela si v duši nepoznané dosud lahodivé štěstí, a bylo jí tak veselo, že by si byla poskočila, kdyby se děti nebyly za ní jistě dívaly. (Pokračování.)

Toskánské olivy a cypříše.

Básně Marie Robinson-Darmesteterové. Přeložil Jaroslav Vrchlický.

Olivy Toskánské.

I.

O barvách oliv kdo dá odpověď?
Jsou v zimě modravé na žluté zemi;
ráz větru mění zeleň v běl neb šeď,
však olivami vždy jsou časy všemi.

Jsou olivami bílé nebo šedé
jak láska láskou, ples či trud ať vede.

Jsou olivami, zmítané či v tichu,
jak láska láskou ve slzách či v smíchu.

II.

Kol teras olivových my jsme spěli,
až ztratili jsme cestu v rozmlouvání.
Sedláka, kmeta sešlého, jsme zřeli,
jak hrozny mačkal v hliněný džbán dlaní.

On hrozny tlačil vínu ke druhému,
my nepili, nechali víno jemu.

Dost vytlačené hrozny znova tlačil;
ať má své víno, nám ples lásky stačil.

III.

My slezli z rána slunné stráně pruh,
kde olivy jsou, kaštanů kde není;
hor šedých v dáli kynul polokruh,
pod námi v strž se žlutá řeka pění.

„Slyš, obrať se!“, děl’s. Rajské kvítí moje,
já stála, zřela pouze v oči tvoje.

„Slyš, obrať se!“ děls. „Vyhlídka tu krásná!“
Já stála pouze na tě patříc šťastna.

IV.

Jak parno bylo! Tu přes žhoucí zeď
strom oliv do cesty zřel, která plála,
tys beze slova snítku utrh teď,
mně dal’s ji, v tvář bych sobě chládek vála.

Mně dal’s ji, ústa tvoje němá byla,
bez hnutí ruka — já však pochopila.

Mně dal’s ji mlčky — mlčky já ji vzala,
v olivách poprv „duší svou“ tě zvala.

V.

Na podzim v svátek v Lucce ulice
žhnou tulipány, veselá to směs.
My zapomněli vše v dál patříce;
věž Guinigi modrých do nebes

Jak růžný stvol se zvedá; na vrcholu
dvě olivy jí čerstvé rostou spolu,

Věž věnčí, nad chlumy se v dálku tyčí:
Tak z naší lásky též náš život klíčí.

VI.

Kdo mohl mnít, že sejdeme se tady,
kde věžatý se klášter chmurně mračí,
kde oliv kloní se k nám v lásce řady,
kde zimní kapraď v lesů žluť se stáčí!

Kde olivami táhne zrající̇mi,
co stalo se zde od poslední zimy;

že musíme si pro vždy s bohem dáti,
však stejně vždy se budem milovati!

VII.

Dlaň vztáhni, urvi snět a mně ji dej,
ať zavěsím ji doma ve své síni,
až probudím se, vzpomínku mi přej,
ne tebe uzřím — žlutý list a jíní.

Ó mrtvá snítko! Proč na srdce chudé
tě balšamem brát, když vždy trpět bude?

Proč brát tě, bys mi vzpomínati měla
na vše, co nechám zde? — Já nevěděla.

Toskánské cypříše.

I.

Při úplňku mne porodila matka,
má duše jeho jas má ve svém klínu;
jih šťastný nemůže vlasť má být sladká,
zář jeho nemám, nemám jeho stínů.

Ó luno, v mraku planouc úbělem,
ty sama jsi, já rovněž sama jsem!

Ó luno, v tobě všecky růže zblednou,
jak všecky růže, jež mé oči zhlédnou.

II.

Co dobrého, ach ve lásce se skrývá?
Co rád mě máš, nám stání zde víc není,
pro každého jen trud a starosť zbývá
a srdce zdrcené a odloučení.

A ví Bůh, slyšet od tebe „Mé dítě!“ —
hned v rakev bych si chtěla lehnout hbitě

a slyšet od tebe „Ty jsi můj svět!“ —
svůj kámen na hrob přivlekla bych hned.

III.

Víc miluji tě než-li řeknou slova,
že miluji tě tak, sám necítíš
a zvolna každý den umírám znova,
ty na mě hledíš, sotva o tom víš.

Ty na mne hledíš, nemáš o mne strach,
pláč nevidíš, ni věnce na marách,

ty odpovídáš mi, vím, máš mne rád
a při tom neslyšíš přec hrana lkát.

IV.

Ó lásko, přeleť moře, zde se zjev,
až budu mrtva polib ubohou,
ó vrať se, hoď mi růži na rakev,
a rozsvěť svíčky u hlav, u nohou!

Ó vrať se, na oči mě polib v taji,
ať o ráji se krásné sny mi zdají;

pojď, klekni u mar, pomodli se, všude,
ať kdekoliv, má duše šťastna bude.

V.

Mé ruce v pole lásky mnoho síly,
mých lodí v moře vjela dlouhá řada,
má všecka žeň, ach samé hořké býlí,
mé plachty zdrány, stožár zdrcen padá.

Ach, všemi větry plachtoví mé zdráno,
ach, všemi větry zrní rozmetáno,

ach, všemi bouřemi jsem v duši zmdlela,
ať usnu, přejte, pro vždycky a zcela!

VI.

Tak bledá jsem dnes v noci, jsem jak duch,
čím budu z jitra, až vzplá hvězda časná?
Ne host nebeský, neb andělů druh,
ne duše věčnem veselá a šťastná.

Pod měsícem já bloudit budu dále
jak bledý přelud hledajíc tě stále,

jak bludný duch tě v bázni hledající,
před nímž se, drahý, zachvěješ, děs v líci.

VII.

Až umru, ať již zapomněna shniji,
co na tom, duch-li bude mrtev, živ?
Nač s anděli mám patřit do lilií
a trhat kvítí v lůně rajských niv?

Ne, srdce mého nebe bylo pouze,
tvůj slyšet hlas, tvé lovit vzdechy v touze,

ne, nejkrasší bych nebe dáti chtěla,
v tvé duše koutku kdybych žíti směla!

VIII.

Ó mohl's počkat ještě malou chvíli,
než umru, nemusil's mne zapomnít!
Kdes dálný obzor byl můj domov milý,
pod mlžným nebem stinným stromem skryt.

Mně drahý byl však míň než ty a zcela
jak na mne ty, já naň jsem zapomněla,

mně drah byl víc než nyní říci mohu,
teď vzpomínám jen a žaluji Bohu.

IX.

Dnes miluj mne, o zítřek zanech péči!
Pojď, dej mi ruku, vyjdem', den je sladký!
Pojď do polí, nech trudu, naše řeči
na Jonský břeh se stočí, na Benátky.

O mořích různých budem vyprávěti,
až uzdravím se, kde budeme pěti,

o růžích Indských s velkým rudým květem,
jež v guirlandy, když budu mrtva, spletem.

X.

Kdes v prostřed moří sídlí Sirena,
den celý zpívá, bledý si vlas plete,
ji stihnout, práce roků šílená,
a z přístavů si vyjeďte, kde chcete.

My vydáme se na kraj světa za ní,
na lodi své vyslechnout její hraní;

tam přijdem, skryjem se do kštice její,
neb světa končiny vše poušti zejí.

XI.

Báj vypravuj mi jako vidění,
jak sen, v němž tisíc zářných věcí kývá,
že nejsi to, chci myslit ve snění,
že jakýs pták to laškující zpívá.

Však místy poznám hlas tvůj v každém zvuku,
kdy srdce moje zvlní v sladkou muku;

o nás, o lásce zmiň se svojí zvěstí,
div neomdlím a nezahynu v štěstí.

XII.

Ó, zapomeňme celou lásku svoji!
Ó zapomeňme svoje rozloučení!
Kdy ruky stiskem, pohledem se pojí
nám srdce, jedno za druhé se mění.

Do sedmikrásek sedněm, vizme chvilku
shon vlašťovek, a ve skřivánčím trylku

jak děti žijme, jež si pohrají
a včerejška ni zítřka neznají.

XIII.

Jen dál, jen dál až kams do středu moře,
vždy týž mám sen, ač že je marný, vím;
tam údolí je klidu pro mé hoře,
tam chci být milována srdcem tvým.

Ó plachty v dálce, stěžně k nebi čnící,
což nestanete chvilku, spěchající?

Mé touhy, víro má, v níž naděj kvete,
což s sebou do nebe mne nevezmete?

XIV.

Cypříše kvítky hořké, kvítky malé,
jen vy mi zbýváte pro zimu chladnou,
vás málo cenila jsem, ve tmě stále
vy rostete, když všecky květy zvadnou.

Cypříše kvítky do vínku jsem svila,
kol skrání divé sny bych utišila;

cypříše kvítky, věnec vezmu z nich,
dám na srdce, jež mrtvé v ňadrech mých.

XV.

V tmy hrobu jíti, tebe zanechat,
já nemohu, mně, drahý, nelze mříti,
mne v loktech zahřej, drž mne, měj mě rád,
pod kámen nedovol mně uzavříti!

Být v hrobě, nevědět, zda stůňeš ani,
zda máš mne třeba, zda tě něco raní,

být v hrobě, spát, tě nechat, bez pomoci
a spát, tě zapomenout v hrobu noci!

XVI.

Pojď, starosti má, odsud půjdem dál,
kde stín a chlad nás bude v náruč skrývat,
tam pěj mi v sen, můj ukolíbej žal,
před tváří lásky své chci odpočívat!

Mne skonejši, jak zkolébá se dítě
a víčka v slzách uzamkni mi hbitě,

mne zkolíbej jak dítě, ať v sny klesnu,
však usnu-li, mne více nebuď ze snů!

Jan Neruda.

Biograficko-literarní studie od Bohuslava Čermáka.

(Pokračování.)

Z uvedených podrobností o Fr. Holinovi vysvětlují se samoděk návštěvy Hankovy a Erbenovy u něho. Krolmus, bydle u „Splavínů“, znám byl vůbec tehdy po Malé Straně a není divu, že se s Holinou spřáteliv, též starožitníka kněze Peteru, ne právě prozíravého, s sebou někdy přivedl. Špatný přicházel řidčeji, maje mimotní zájem, poptávati se po názvosloví mysliveckém, v kterémžto ohledu zde mnoho získal, neb i choť Holinova, rozená Šubrtová, pocházela z rodiny myslivecké. Otec její byl lesním poblíž Knína, jakož i otec Holinův. Ovdovělá matka Holinové, Marie Šubrtová, bývala též často návštěvou u zetě a dcery. Kruh přátelský rodiny Holinové byl dosti široký, takže se hosté zhusta střídali. V pozdějších letech býval zde návštěvou též M. Hattala, Drahorád a časem přišla též Božena Němcová. Také zdomácnělý Neruda přivedl s sebou některého svého přítele, nejčastěji Ad. Heyduka a J. Baráka. R. 1853. co oktaván, jsa v rodině hostem novým, těšil se ze společenství K. Jar. Erbena, kterého si co básníka po vydání „Kytice z pověstí národních“ (v Praze. U J. Pospíšila) t. r. a co sběratele českých písní a říkadel velice vážil, vážného V. Hanky a švítořivého Krolmusa a není pochyby, že večery u Holinů strávené měly na duševní vývoj jeho vliv nevšední. Zájem Nerudův pro balladu, jeho živý smysl pro písně národní, zvyky a obyčeje české, datuje se z této doby, an asi nezřídka Erben o věcech těch vážně a s důkladností jemu vlastní se rozhovořil, což Nerudovi v duši utkvělo. O Hankovi jako básníku, ač si ho osobně vážil, měl ponětí malé, tvrdě do poslední chvíle, je-li rukopis královdvorský padělkem, Hankovým že jistě není. Krolmusa co starožitníka i co člověka nevážil si vůbec.

R. 1853. podrobil se Neruda po skončené oktávě též maturitní zkoušce, v které s dobrým prospěchem obstál. Učitelé jeho na staroměstském gymnasiu byli: Dr. Frant. Čupr, Václav Štulc, Václav Svoboda, Dr. Jos. Pečírka, A. Pirchan, Jan Jungmann, Dr. J. Aksamít, Václav Zelený a Dr. Frant. Šohaj. Na německém maturitním vysvědčení podepsáni jsou vedle škol. rady Zeithammra a ředitele Klicpery kromě A. Pirchana všichni.

Mezi prázdninami dal se Neruda, vyhovuje nejspíše naléhání matky, zapsati do noviciatu v premonstratském klášteře na Strahově. Když se o tom Anna Holinova dověděla a potkavši Nerudu na to ptala, upokojil ji tento, že při pouhém zápisu zůstane, což se také stalo. Neruda prosadil to u rodičů, že na podzim r. 1853. na právnickou fakultu university pražské vstoupil, kdež za děkana V. Hasnera celý rok setrval, navštěvuje dle indexu, posud zachovaného, u Schnabla přednášku o filo-

sofii práva, u Chluppa o theorii statistiky a statistice evropských států, u Tomka dějiny mocnářství rakouského, u Wocela esthetický rozbor staročeských básní a u Hasnera dějiny národního hospodářství. O prázdninách r. 1854., nepochybně po delší cestě, vykonané na jih Rakouska, přiměl jej otec k tomu, aby se k c. k. zemskému, vojenskému úřadu účetnímu co aspirant přihlásil, kdež také 16. říjnem t. r. službu nastoupil.

R. 1854. vytištěna pod pseudonymem Janka Hovory v čís. 21. Mikovcova „Lumíru“ (Díl I. Str. 486) první báseň Nerudova, ballada „Oběšenec“, kterou později beze změny do „Knihy veršů“ pojal.

V kancelářské službě nelíbilo se mu valně, což z „Kousků zápisků praktikantových“ v „Týdnu v tichém domě“, kde život svůj z té doby líčí, zřejmo. Toužilť po universitním studiu dalším a proto, ač již 15. dubna r. 1855. na místo účetního eleva byl prenotován, opustil 2. listopadu t. r. dobrovolně své místo, obdržev dobré vysvědčení, podepsané Wanschurou, tehdejším vojenským knihovním. R. 1855. vyšla J. Fričova „Lada Niola“, jaksi předchůdkyně pozdějšího almanahu „Máje“. Jaké té doby měl Neruda s rodiči boje, dá se pomysliti, an v právech pokračovati nechtěl, odhodlav se studovati filosofii. Dobrá matka, kterou k své straně přiklonil, pohnula nepochybně po tvrdém zápasu otce Nerudova k tomu, že na filosofickou fakultu mohl se dáti zapsati. V zimním běhu poslouchal zde hlavně historické přednášky Höflerovy, zvoliv si odbor historický, a kromě těch jazykozpyt u Dr. Schleichera. V letním běhu r. 1856. navštěvoval vedle Höflera též Langeovu přednášku o římské státní ústavě, Wocelovu o křesťanské archeologii, pokud umění se týče, a Hattalovu o tvoření slov, vše za děkana prof. Böhma.

Téhož roku vstoupil též do redakce „Tagesbote aus Böhmen“, zastávaje zde místo lokálkáře. Jsa přiměřeně honorován, ulehčil rodičům v druhém roce filosofie nemálo, navštěvuje v zimním semestru kromě Höflera dějiny novější filosofie od Descarta až po Kanta a přednášku o pantheismu u Dr. Loewe a fysikalní zeměpis u Dr. J. Palackého. V letním běhu r. 1857. poslouchal kromě Höflera logiku u Dr. Kaulicha, gymnasialní paedagogiku u J. Padlesáka, vědu starožitnickou u Hirzenfelda a u Palackého čtení o Palaestině, vše za děkana Dr. Konst. Höflera.

Někdy té doby sešel se Jos. Frič, chtěje založiti literarně kritický, illustrovaný čtrnáctidenník „Prahu“, kdes na zadním konci Štvanice s Nerudou, žádaje jej o účastenství. Neruda nabídl mu některé překlady ze srbských národních písní, jinak podniku se zúčastniti nehodlaje, an, jak omluvou uvedl, skoro výhradně socialní otázkou se zabývá. Frič se tomu ve svých „Pamětech“ (Díl IV. Str. 379) diví, nám však zdá se věc přirozenou, že Neruda i při svém lokálkářství vedl si vážně, hledě zkušenosti své prohloubiti theorií.

Téhož roku ochuravěla z jara Anna Holinova a odjela počátkem května do Knína, kdež až do konce června pobyla. Tam jí psal Neruda tři listy, které nadepsal „Listy z vyhnanství“. Ne pro zajímavost obsahu, ale pro zvláštní ráz jejich, jevící povahu Nerudovu drsnou a zase milou i v lásce a jaksi rudimenta pozdějšího feuilletonisty, klademe zde jeden za druhým.

První datovaný z Prahy 6. května 1857. po nadpisu zmíněném a římské jedničce zní: „Nedivte se podivnému nadpisu, beru věc v tom smyslu, že na kterém místě bez Vás žiju, je mi to místo vyhnanství. Bez Vás! To je příliš hrůzné slovo! — — —. Začal jsem dost hloupě. Však já své lidi znám, čím je mohu rozesmát. Upřímně řečeno, že byste myslela, že si dělám z Vás blázny, kdybych v podobném tonu kdy na Vás psal, mluvil atd., odpustíte ale, poněvadž jste příliš na mou prosaičnost zvyklá, než abyste básnickému vzletu věřila. Pravila jste jednou, nebo já jsem pravil, že kdo píše na příklad při rozloučení milenci dlouhý list, nemyslí na nic méně, nežli na rozloučení. U mne je ale věc jiná! Vy jste mne škádlila svým roztomile jednoduchým způsobem, že jsou mé listy vždy příliš krátké a tedy ani zdání o lásce — já však mohu jen tenkráte na člověka dlouhý list psát, když mně jeho osobnost sama a upamatování na ni tak málo zajímá, že myšlenky bůh ví jaké všestranně na papíru rozpřásti mohu. „Pravila jste jednou, nebo já jsem pravil“ — vyhlíží tak, jako byste nemohla mít žádné původní myšlenky, které já jsem Vám jako nevštípil, vyhlíží zcela jako arogantnost. Bude-li tento list dlouhý, to nevím. Vyměřil jsem pro Vás čtvrt hodiny času (tolik jste jistě neočekávala) a co se dá za ten čas napsat, to bude. Čtvrt hodiny! Vy si ani nepomyslíte, jak čas bez Vás mně v Praze — rychle ubíhá. Kdybych Vám to řekl přímo do očí, koukla byste se tázavě na mne, a než byste ústka otevřela, už byste je měla zapečetěná. Myšlenkou tou se kojím však, že zdraví opět na venkově dobudete a proto zůstaňte tam hodně dlouho, třeba — ne, byl bych udělal hloupý vtip a Vy byste se mu nebyla ani zasmála. Nařídila jste mně, že Vás mám o všem novém zpravit. Mimo několik mordů, dvou spálení se vitriolem, dvou přejetí vozem a několik lží nemůže ani nejčilejší novinář nic sehnati. Za to Vám posílám Lumíra — snad proto, abych porto ušetřil. Mohu upřímně říci, že se na Váš list už napřed těším a mohl bych jej už svou výtečnou fantasií sestavit. Bude as takto znít: Milý N....! Vědomost Vám dávám, že jsem šťastně tam přijela, kam jsem jela, a to Vás bude tuze těšit. Přijela jsem jako stlučená. Váš list jsem obdržela a za Lumíra děkuju. S mým zdravím jde už líp. Pište zase brzy své Anně. A o tom se ani nezmíníte, jak

„Unter meinen eigenen Fenstern
äugeln sie mit meinem Schatze.“

Budete-li právě tak psát chtít, jak jsem předepsal, můžete ten kousek jen z mého listu vystřihnout, na druhou stranu marku (ale jistě) přilepit a mně tak odeslat. Zatím dost, budoucně snad dál, snad víc, snad rozumněji. Čtvrt hodina již odběhla Vašemu

Nerudovi.

P. S. Zapomněl jsem ku vzorku Vašeho listu podat postskript a vím předce dobře, že žádné děvče, má-li někoho jen poněkud rádo, listu žádného nenapíše, aby nepřidalo postskript nějaký.“

Druhý „List z vyhnanství“, 28. května datovaný, zní: „Drahá Anno! Musíte se venku tuze dobře bavit, poněvadž mně ani nepíšete; sic kdybyste se nebavila dobře, měla byste dlouhou chvíli, pak byste na mne

myslela a mně pro ukrácení nesnesitelných, mrzutých hodin snad také psala. Alespoň jste to ve svém milém listu, kterýž jste co odpověď na můj první list z vyhnanství napsala a tak laskavým způsobem sama do Prahy přinesla a mně odevzdala, jistila, že si psaním na mně čas krátíte, který by sice příliš dlouhým byl.

„Chodím a běduju,“ napsal jsem jednou, jsa žákem třetí gymnasijní třídy, na počátku své as třetí hloupé, české básně. Tenkráte jsem nevěděl, proč to píšu, kdybych ale nyní napsal „sedím a běduju,“ tož bych věděl proč. Bože! čtyři nepopsané strany přede mnou, mám psát své lásce a nevím co. Kdybych mohl psát o lásce, jako jiní páni, namluvit o srdci několik stran, tož by mně bylo hej, ale tak! S Vámi mluvit o lásce, kdežto jste vtělená láska sama — — — ale ne ke mně! — Bylo dost zbytečně mluveno?

Včera jsem byl v divadle. Už dávno jsem se tak na spisovatele nehoršil! Dávala se veselohra Bergerova pod názvem „Bastille“. Lidé se tomu smáli a já také, myslím ale z jiné příčiny. Látka veselohry se hlavně na tom zakládá, že může král Ludvík XIV. s lidmi nakládat, jak chce, nechá je žertem zavřít, žertem je propustí atd. To je arci velmi směšné, nejsměšnější však to, že králi za to ti lidé nevypráskali, ana nebyla příčina, proč by s nimi tak nakládal. Jediná rozumná osoba v celém kuse je jeden opilec, jenž alespoň celou tu hanebnost ve svém opilství bez obalu vypravuje. — To jsem si oddechnul. Abych své povinnosti dostál, začnu Vás seznamovati s novinkami. Po ulici jsem chodil a viděl lidí dost, však žádné Vaše známé. A viděl-li jsem, už jsem zase zapomněl. Proto také nemohu psát, jak ta, neb ona oblečena byla, jaké měla pentle na šatech a jaké na zeměpisném klobouku. Ano ty klobouky! Jdu-li nyní po Praze, podobá se mi, jakobych viděl čínské chrámy po malých nožkách ženských se procházet. Nahoře střecha se zvonicí, kolem střechy místo zvonků a rolniček krajky, dole porcelánové, průhledné zdi. Já slyšel už alespoň dvacatera jména těch klobouků a všecka byla jména měst. Dala by se z nich krásná mappa sestavit, dívky ty totiž na náměstí spořádat a studující by se mohli zeměpisu učit. Opravte začátek mého psaní. Abych nemusel psát čtyři strany, uříznu druhý list. Hádejte, kde list je napsán? Jedna polovička v redakci, druhá — u vás v bytu.

Váš

Neruda.“

Třetí „List z vyhnanství“ datovaný 17. červnem zní: „Drahá Anno! Píšu oslovení schválně malé, aby bylo vidět, že není ta drahota tak přílišná, a užívá-li se při drahotě v obyčejném slova smyslu prostředků, aby se v láci proměnila, měli bychom my v našem smyslu sprostředkovat, aby se ještě zvýšila. To byla dlouhá věta a příčina té nepatrné drahoty jest ta, že už píšu třetí list z vyhnanství bez odpovědi. Jsou to pravé listy z vyhnanství! Jako bych psal petici ze Sibíře o vybavení a nedostal od tyranské vlády ani odpovědi. To Vás však nezaveď, abyste nyní odepsala, mohl bych se odměnit a také ani neodepsat“. Zde jest v dopisu přestávka. Dne 18. června, jak v něm vyznačeno, píše Neruda dále: „Tak daleko jsem psal včera. Večer jsem obdržel Váš roztomilý lístek. Věru, že je duchaplnější, nežli deset čísel „Pražských Novin“. Nesmím

ale dítě přechválit, aby se nepokazilo. Jak pěkně Vy umíte žertovat a jak uměle do 25 řádek 38 chyb vplést. Musel bych zde starý nářek znovu počít, totiž o tom, jak naše dívky, co se týká mateřského jazyka (stará fráse) nesmírně pokulhávají. Naše dívky myslí (ač může-li o nějakém myšlení řeč býti, kde dvojité národní vzdělání, vše co se ducha týče, potlačuje) — naše dívky myslí česky a vyjadřují své myšlénky německy. Že by nebylo příliš škoda, kdyby psaly listy své vždy německy, jest arci pravda, neboť jejich myšlénky bez toho neznají jiných předmětů, nežli zbytečnou lásku a regii kuchynní. Satyricky jste podotkla, že písemním loučením bývá ušetřeno, aby jeden neviděl druhého plakat. Dobrá satyra! My dva bychom neplakali, kdyby šlo o loučení na věky. Vy ze studu a pýchy, já z pýchy a zlosti. Zdaliž Vy byste tajně slzičky nějaké neuronila, nevím a nechci si tím ani lichotit. Ostatné má žena své slze, muž svou zlost, někdy jen hrdost. S loučením je vůbec věc podivná. Loučící se milenci domnívají se, že jeden bez druhého ani žíti nemůže — a přece, třeba dlouho vzpomínali, stanou se jim jiní lidé také tak milými. Co se povídá o první lásce, jest tak dalece pravda, ana obyčejně, ba skoro vždy první láska hned v mládí počíná, dokad člověk je poetickým, znajícím svět jen dle krásných povídek, mající času dost jen o své lásce přemýšlet a ní se obírat. Vše, co má vztah na první lásku, jest jako celé mládí nejkrásnější dobou našeho života a tedy nejraději na ni vzpomínáme. Později se stane člověk ovšem rozumnějším, chladnějším, rozvážnějším a hloupost v lásce nastane teprve s druhou dobou dětinství, se stářím. Nového nevim nic, dozvíte-li Vy se ale něco, co by se pro mne hodilo, neopomeňte mne o tom zpravit. Co se pro mne hodí, víte, že jsou to mordy, samovraždy, veliké požáry, zlodějství atd. A kdybyste sama, chtíc mne od tyranství osvobodiť, se zavraždila, pište o tom. Váš tyranisovaný a tyranisující

Neruda."

Brzy po tomto listu vrátila se, v Kníně úplně se zotavivši, Anna Holinova do Prahy. Zdali na tento list dala odpověď písemní, či ústní, nevíme.

Záhy z jara t. r. uveřejnil Neruda v Mikovcově „Lumíru“ (Díl I. Str. 275) opět pod pseudonymem Janka Hovory čtyři básně, nadepsané „Hřbitovní Kvítí“, z nichž I. počíná: „O dušičkách na hřbitově větřík“, II. „Nad rovečkem svírá prkno šedé,“ III. „Mnoho bolů v tomto světě“ a IV. „Blázny jsem si dělal z hezké děvy“. Poněvadž všecky v první básnické sbírce Nerudově, rovněž „Hřbitovní Kvítí“ nazvané, nalezáme a sice první na stránce 12., druhou na stránce 50., třetí na str. 29. a čtvrtou na 41. str., není pochyby, že již té doby a snad dříve o dobře promyšleném tomto cyklu básní lyrických pracoval, jakož i že v něm později pokračoval. Že vedle toho i balladu pěstoval, zřejmo z uveřejnění ballady „Rubáš“, která t. r. v „Lumíru“ (Díl II. Str. 865) ještě pod zmíněným pseudonymem vyšla.

Prázdniny trávil r. 1857. Neruda v Praze, dílem vůči lokálkovému svému zaměstnání, hlavně však, že se od lože nemocného otce nemohl vzdáliti, který právě v den, kdy „Lumír“ balladu „Rubáš“ otiskl, totiž 10. září v 73. roce věku svého na tuberkule skonal. Pohřben jest na

malostranském hřbitově v Košířích. Otcova smrt rozrušila Nerudu nemálo, o čemž básně „Otci I.—X.“ v „Obrazech života“ r. 1859. (Str. 341.—342.) dojemně svědčí.

Počátkem října t. r. vyšedší třetí ročník kalendáře „Česko-Moravská Pokladnice“ redakcí S. Oherala na r. 1858. přináší od Nerudy ještě pod pseudonymem Janka Hovory balladu „Dědova mísa“ (Knihy veršů 2. vyd. Str. 96.—97.) a „Sud“, a dvě básně z „Hřbitovního kvítí“, z nichž první počíná: „Jaký bujný ples na živém stromu“ (Hřbitovní kvítí I.) a druhá „Co jest slza? Skvostná karbunkule“ (Hřbitovní kvítí XLII.).

V nastávajícím té doby zimním běhu navštěvoval Neruda kromě přednášek Höflerových u M. Hattaly přednášku o dějinách jazyka slovanského, u Hirzenfelda numismatiku a u Dr. Loewe-a psychologii.

Asi v polovici prosince r. 1857. vyšla nákladem Bellmannovým již podotknutá první poetická sbírka Nerudova „Hřbitovní Kvítí“, označena r. 1858. Knížečka nevelká, sličné úpravy, tištěná na pěkném papíru, obsahuje pouze 64 stránek. Neruda věnoval ji záhy zesnulému příteli svému Antonínu Tollmannovi, kterému úvodem sedm básní věnoval, z nichž dle prvé zřejmo, že někdy na sklonku r. 1853. zemřel. Na titulu jest heslo z Geibla:

„Der hat's wahrhaftig als Poet
nicht hoch hinausgetrieben
in dessen Liedern mehr nicht steht,
als er hineingeschrieben.“

a po básních příteli z Alfreda Meissnera:

„Denn alle Poesie ist tiefes Klagen,
ist des gefangenen Adlers Flügelschlagen,
ein Wächteraufschrei bei des Morgens Grauen,
sie stirbt, wenn wir des Lichts Erfüllung schauen.
— — — — — — — — — — — — — — —
Wenn diese Erde einst ihr Pfingstfest feiert,
dann singt die Poesie ihr letztes Lied.“

Vlastních básní „Hřbitovního Kvítí“ jest pouze 52. Neruda sliboval si od sbírky této nemálo. S pýchou a radostí přinesl vázaný exemplář slečně Holinové s následujícím přípisem:

„Mé myšlénkové milé děti
v té malé knize svátek veliký,
to rodinný svůj svátek světí.
O děti, moje milé děti,
vy děti pýchy, zloby, rozumu,
vás připravuju ku oběti.
To lásce svojí ku oběti —
a láska nad pýchou a rozumem
již vítězství své slavné světí.“

Však v krátké době viděl se ve svém očekávání sklamána. Kromě oznámení v „Lumíru“ (Díl II. Str. 1222) t. r., jež doslovně zní: „Před delším časem oznámili jsme, že co nejdříve vyjde „Hřbitovní Kvítí“ od Jana Nerudy, od něhož jsme některé básně pod pseudonymem „Janko

Hovora“ vytiskli; nyní leží toto „Hřbitovní Kvítí“ u velmi slíčném vydání tiskem a nákladem Bellmannovým před námi. Dobře se hodí k dárkům vánočním a novoročním,“ a druhého ještě suššího v „Pražských Novinách“ r. 1857. (čís. 299. dne 18. prosince), v kterém posudek slíben, který nepřišel, byla Nerudova první sbírka básnická dosti původní a bojovná, o čemž hlavně báseň XLIV., počínající: „Na vršíku dům stál bláznů“ a obě následující XLV. a XLVI. svědčí, vedle chladné, někdy až mrazivé nálady hluboký celkem cit a hlavně zdroj bohatý nových a nevšedních myšlének vykazující, pokud víme, umlčena. Jediný posudek o ní, pocházející až z r. 1864., kde nejmenovaný feuilletonista „Národa“ v „Obrázcích literarních“ též „Hřbitovního Kvítí“ (čís. 163.) se dotýká, jest tak stranným, že k němu vážně přihlédati nelze.

Ještě t. r. 1857. a sice poslední den 31. prosince vyšel od Nerudy, tentokráte pod vlastním jménem cyklus eroticko-elegických básní, nadepsaných „Anně“s delším předzpěvem, opatřeným mottem z Heinea:

„Es leuchtet meine Liebe
in ihrer dunklen Pracht,
wie 'n Märchen traurig und trübe,
erzählt in der Sommernacht.
— — — — — — — — —
Wenn ich begraben werde,
dann ist das Märchen aus.“

v „Lumíru“ (Díl II. Str. 1249.—1251.). Že Neruda cyklus ten dle rukopisu, který slečně Holinové dal a jenž posud zachován, jakož dle označení v „Knize Veršů“ již r. 1856. psaný po sklamání s „Hřbitovním Kvítím“ vydal, nasvědčuje jaksi, že jej za práci formou i vroucností lyrickou, jakož i básnickým vzletem a větší souvislostí myšlénkovou dokonalejší měl a jím nepříznivý dojem myšlénkami hlubší, rázem všelidské a ostře nový směr lyriky české jevící sbírky „Hřbitovní Kvítí“ přistříti se snažil.

Posudky soukromé o „Hřbitovním Kvítí“ od Mikovce, Barranda a j. ústně kolující, byly skličující pro Nerudu, jenž úspěchu ne-li úplného, aspoň částečného první sbírkou svou dojíti doufal. Nenalézaje ani u přátel, jichž snahám, nadšeně živeným, posloužiti mínil odvahou vlastní, byť ku škodě své, dosti ohlasu, byl té doby nemálo duševně rozerván, o čemž list dne 23. ledna slečně Holinové psaný svědčí, který doslovně zní:

„Vážená slečno!

Vím dobře, že mnohý jiný v podobném pádu by úplně se odmlčel, ba že by i jistou pýchu a zadostučinění v úplném mlčení nalezl, nemohu ale za to, že vůbec poněkud jiného tvaru i způsobu myšlení jsem, než obyčejné množství. Poměr náš je ovšem nyní podivný, nebyl však nikdy jiným; dříve nemohl se svou celou příkrou zvláštností úplně vystoupit, poněvadž má vina teprve dozrávala, a v budoucnosti doufám, že alespoň ve Vaší mysli svou protivnou barvivost poněkud pozbude. Nevím, jak nyní o mně smýšlíte a zač mne vůbec máte; čím horší obraz si vytvoříte, čím chatrněji charakter můj před Vás předstoupí, tím pravdě po-

dobnějším se obraz stane. Nechť mne však i nenávidíte, přicházím předce s prosbou, s prosbou to, s jakou bych nikdy před žádného druhého nepředstoupil a ku které mne jen opravdová velikost mé viny donutiť mohla.

Byl jsem mladý, nezkušený člověk, když jsem Vás seznal, ovšem pln bujné síly, pln naděje a nejlepší vůle, velikou budoucnost sobě získat. Částí té budoucnosti bylo mně dosažení Vaší lásky, ostatní částí, jak to už bývá, dosažení jména velikého, postavení vysokého a možnost působení pro národ poskytujícího. Lásku Vaši jsem si dobyl, rozmilou to hříčku, která mne až k té době doprovázela, kde člověk každou hříčku v praktický nástroj přeměniti chce. Mezi tím jsem málo k jiným stranám hleděl, málo o cos jiného dbal, já hrál a hrál, až u konce hry jsem seznal, že sázku svou, celý to život, jenž (tím si nelichotím) zdárněji rozkvétat mohl, jsem prohrál. Viděl jsem, že jsem duševně i tělesně zmalátnělý člověk a viděl se bloudiť v budoucnosti, jak tak mnoho známých, bídných, vlastní vinou nešťastných politování nehodných lidí, o kterých se leda s lehkým pokrčením ramen řekne: „také jeden z těch chudáků, kteří život ztratili“. — Znáte pověst o člověku, jenž svůj stín prodal? — Já prodal za krátkou dobu zábav celou svou samostatnost. Zábavy byly lehké, nikoli snižující a život za ně velikým platem.

S uvědoměním svého zániku vybředla ještě jiná, hrůznější pravda na povrch. Byla to myšlénka, že jsem nestál po dobu svého lehkomyslného vladaření sám, že jsem svůj život úzce spojil s Vaším, že záhubou mou, ztracenou minulostí, truchlou přítomností a prohranou budoucností mou i Vám minulost, přítomnost a budoucnost pokalena jest. Léta, která já jsem ztratil, i Vy jste ztratila a já nemohl žádného zadostučinění, ani nejmenší důstojné náhrady podat. Měl jsem začít znovu? Tak veliká bývala má samostatnost, že kdyby i síly zlomené postačovaly, byl bych se předce styděl dráhu, na níž jsem hned po prvé ku cíli nedošel, ještě jednou nastoupit. Takovým lidem je ovšem líp, když pomalu následky svých chyb ucítí, když chřadnou a vadnou a zároveň doklepávají s poslední kapkou, s mlhavým zbytkem bývalé své síly.

Měl jsem od Vás žádat, abyste můj osud i dále se mnou sdílela, měl jsem k rokům, kteréž jste pro mne ztratila, ještě jiná léta nespokojenosti, dlouho trvajícího bolu připojit? Pro mne samotného ještě síly dostačí, umírat ještě dovedu; strhnout do jámy ale ještě druhého, cit ten by byl za lehkomyslnost pouhou předce přílišným trestem a jak by ten druhý k tomu přišel? Messiášů, kteří za hříchy jiných umíraji, je málo, a jsou-li, žádají veliké oběti. Takovou obětí, novým poutem, by byl cit toho, pro něhož umírá. Co se týče mne, já jsem hotov následky své lehkomyslnosti sám snést a při tom chladně vyměřovat, jak dlouho to ještě trvat může. Abych jistým způsobem tomu konec učinil, není mi více možno; poslední prostředek náleží jen velice silným, aneb velice slabým lidem; k prvnějším už nepatřím a k slabým — vždyť není dub vydutý slabým stromem. Prostředním lidem ten lék se nedává — — až snad —.

Nyní k prosbě; dlouho dost jsem už mluvil, snad příliš dlouho, jste-li už docela chladna. Pak čtěte to celé jako vyjímek z některé povídky, v níž se o rozličných tak hloupých věcech mluví, že se čtenář

táže: „Nač pořád ten vnitřní život; zevnější má více lesku a pak je ten život duševní příliš smutný.“ K chybě své jsem se přiznal, já Vám ukradl léta Vašeho života, nejkrásnější léta dívčího mládí, dobu Vašeho rozkvětu, Vaše jaro, Váš lesk a nic nemohu navrátit a nedal jsem Vám za to snad ani jediné radostné chvíle! Prosím — odpusťte mně! — Nechci úplné zapomenutí, ač by snad nejlíp posloužilo, k tomu nejsme stvořeni; ale o odpuštění prosím, prosím o to, abyste si nezpomínala s předhůzkami na mne, abyste — já ani nevím, oč bych prosil, snad jen o to, abyste, až uslyšíte, že chřadnu a jsem už na odpočinutí, si nezpomněla na mou vinu a snad leda s povzdechem si pomyslila: „Byl jen lehkomyslným a odnesl svůj trest za to.“ — Když nemůžete odpustit, prosím, neukažte mně to, budu jako dítě myslit, že jste odpustila.

Já v světě nalezl málo lásky, snad jsem ji nezasloužil, neboť kde se mně třeba spoře podávala, já ji odkopnul. S otcem mým jsme se milovali, jaká jen láska mezi otcem a synem být může, a předce jsme žili ve věčném nepřátelství. Takové a podobné boje neudusily sice můj cit, ale pohřbily jej a uzamkly v nejhlubším vnitru srdce. Otec můj umíral a já ležel vedle něho na loži a co syn jsem při tom snad až příliš dlouho spal. Já se probudil, otec dokonával. Byl jsem přes něj nahnut, poslední vzdechy se mu z prsou pracně dobývaly, já myslel, že se mé srdce rozpukne a hrdlo vyschlé a stažené že ani více dýchat nebude, a předce jsem při tom počítal a studoval, jak člověk umírá. S takovým ďáblem byste nikdy nebyla šťastnou se stala. Nyní však co dál? Já psal rychle, aby nenuceně cit můj při tom proskoumal a lecos rozbolestnil a předce jsem studoval, jak láska se pochovává — poslední láska — a první. „Rád bych už s tím zbledlým děckem do jámy.“ Nechť vidíte od nynějška cokoli, já nemohu jinak jednat a je také jedno, zdaž zničený člověk dříve nebo později zahyne.

Váš služebník

Jan Neruda.“

Málomyslnost, téměř zoufalost, vyznívající z listu, který patrně v slabé chvíli psán, jeví, jak hluboce raněno a rozerváno býti musilo vnitro Nerudovo nezdarem „Hřbitovního Kvítí“, že jako tonoucí obětováním toho nejdražšího, co měl, lásky k milované dívce, nových sil k dalšímu literarnímu zápolení nabýti doufal. Že úspěch literarní vzdor universitním studiím, které dokončoval, byl jeho hlavním životním cílem, vysvítá z listu nepopíratelně. Zajímavo jest, že dopis tak určitě znějící k trvalé roztržce mezi milujícími nevedl. Nastalo asi ochlazení, však nikoli na dlouho. Neruda přišel nepochybně slečně Holinové vstříc a tato mu vůči literarnímu hoři, které list vyvolalo, a vřelé prosbě, aby na něj zapomněla, odpustila.

Jaksi kontrastem k listu doložiti můžeme, že kromě dobrého zdraví, kterému se Neruda těšil, i jinak poměry jeho životní byly té doby celkem příznivé. Vedle lokalkářství v „Tagesbotu“ vyučoval, pokuď víme, od října r. 1857. češtině a němčině v ústavu Wotzelově čís. 242-I. v ulici Dominikánské, nyní třídě Husově, jakož i v jednotě katolických tovaryšů, od ledna r. 1858. zastupoval pak co výpomocný supplující s ročním platem 480 zl. stř. na německé realce v Mikulandské ulici ochuravěvšího

J. V. Rozuma, který 13. dubna t. r. v mladém ještě věku zemřel, uče zde až do nastoupení professora K. Tieftrunka r. 1859. téměř po tři semestry taktéž jazyku českému a německému. Tehdy byl žákem jeho spisovatel Jak. Arbes. Příjmy Nerudovy, an s matkou žil, která trafiku po muži podržela, byly zajisté té doby, kdy list slečně Holinové psal, pro mladého muže, který z chudoby vyrostl a přepychu neznal, více než postačitelné. Prací byl asi zanešen, ač v redakci „Tagesbota“ se umírnila, kde Neruda po nastoupení supplentury činnosti lokálkářské se vzdal, píše toliko as zprávy literarní a snad divadelní a někdy feuilleton.

Příprav k almanahu „Máji“ zúčastnil se vřele a zdá se, že on a Vítězslav Hálek byli duší podniku, jehož redakci vedl Jos. Barák. Pamatujeme se živě, že nám jednou v hostinci Knoblochově v Liliové ulici č. 16., když se připozdilo a kroužek přátel na důvěrnější se zúžil, vypravoval, jak s Hálkem Boženu Němcovu o příspěvek do „Máje“ žádati byli a kterak tato srdečně je přijavši, s bolestným ostychem se pronesla, že by to bez honoráře učiniti nemohla, a jak k tomu vůči chudobné domácnosti svolili, nevědouce ani, jak jej uhradí. Jako u Němcové byli asi u Jaromíra Erbena, K. Sabiny, Karolíny Světlé a jinde prositi o příspěvky do „Máje“, kromě snad Sabinova nehonorované.

Neruda chystal do almanahu větší dvě práce, báseň reflektivní „O Šimonu Lomnickém“ a prosu „Z notiční knížky novinkáře“.

Mezi přípravami k „Máji“ minul zimní běh třetího roku jeho filosofických studií na universitě. V letním běhu r. 1858. navštěvoval kromě přednášky Höflerovy o dějinách římského císařství u W. Tomka výklad důležitějších zřídel dějin války husitské, u Dr. J. Palackého přednášky o dějinách zeměpisu a zeměpisném nástinu Rakouska, u Erazima Wocela církevní umění u zvlaštním jeho vývoji a u M. Hattaly praktické cvičení ve staré češtině a cyrilčině na základě Dalimilovy kroniky, vše za děkana Č. Fr. Kosteletzkého. Asi v polovici května vyšel nákladem H. Dominikusa „Máj“, jarní almanah na rok 1858., jak uvedeno, za redakce Jos. Baráka s podobiznou K. H. Máchy, jehož památce též věnován.

Úspěch almanahu, v němž mladá škola básnická u verši a prose vystoupila, ovšem poopřena o některé spisovatele starší, byl celkem dokonalý. Zvláště příznivě vyslovil se o něm anonymní recensent v 21. a 22. čísle Mikovcova „Lumíru“, pravě v obšírné úvaze hned v úvodu, že osvěžení českého Parnassu, který dlouhý čas úhorem ležel, novými silami nutné bylo a že proti romantické tendenci jeho, ana romantika široké pole v umění vykazuje, žádné námitky není. Více mladá škola žádati nemohla, neb uznání jsoucnosti její a směru, kterým se nesla, bylo pro ni věcí hlavní.

V detailu úvahy, jednotlivých příspěvků se týkajícím, čteme o Nerudovi: „Jan Neruda osvědčil se svou balladou „O Šimonu Lomnickém“ co talent. Ballada to ovšem není, přílišnou rozpředeností mizí jednota, ku kráse též příslušící, jinak ale takořka proudí se tu hluboké a obecnosti se týkající myšlenky, ačkoli ne naskrze původní. Novella či arabeska „Z denníku novinkáře“ jest dosti pikantní formou i invencí, konec ovšem romantický. „Ahasver musí přece lecos divého seznat!“ Ubozí Ahasverové, měli by si vzíti příklad z jistého českého Ahasvera, jejž básník sám co

duchaplný kritik nožíkem a s divným úsměvem pytvá.“ Co se týče výtky, činěné lyricko-reflektivní básni „O Šimonu Lomnickém“ s hlediska ballady, jest lichá, an básník ji co balladu nepsal a neoznačil. Námitky z téhož nepravého zřídla přednešené, postrádají rovněž váhy a svědčí naopak příznivě jako „rozpředenost“ pro báseň lyricko-reflektivní, která zcela teničce vázána k historické osobě pěvce, žebráka, jehož jméno nese. Uznaný proud hlubokých a obecnosti se týkajících myšlenek povznáší báseň nad všednost, k níž ji ani neoprávněná poznámka o neúplné původnosti nesníží, an Neruda, jak z básně zřejmo, právě otřelým myšlénkám všemožně se vyhybá a samostatně medituje. Črtě „Z notiční knížky novinkáře“ nevadí kromě uvedených dobrých stránek výtka romantického zakončení nikterak, neb bez něho byla by bezcennou. Ostatně vyjímá se podivně z péra recensenta, který v úvodu úvahy romantice široké pole v umění přiznal.

Chladně a přísněji, někde stranně až i nevraživě zní celkem též nikoliv nepříznivá úvaha o „Máji“ v „Pražských Novinách“ čís. 141. t. r. Nepodepsaný kritik uznávaje, že vedle mnohých slabých prací almanah též velmi dobré vykazuje, vytýká na př. hned podobizně Máchově nedostatek podobnosti, tvrdě, že Mácha měl obličej podlouhlý a výraz živý a jasný. Ana po Máchovi žádná podobizna nezůstala, těžko v té věci činiti soudce. Spíše nakloňujeme se k výtce, kterou K. Sabinově „Upomínce na K. Hynka Máchu“ činí, že totiž místy zvěčnělému pěvci své vlastní náhledy a myšlénky do úst klade, které s povahou jeho se neshodují. Též s chválou V. Hálkových „Večerních písní“ možno upřímně souhlasiti, nikoli však s drsným a nevraživým odsouzením básní Rudolfa Mayera, nejšťastnějšího stoupence Máchova. Také soud o Nerudově lyricko-reflektivní básni „O Šimonu Lomnickém“, jejíž rázu porozuměno, jest absurdní, neb že by reflekční lyrika v umění básnickém byla odsouzena, jest tvrzení nerozvážené a liché. Rovněž nelze doložiti z básně výtku, že „jen tu a tam najde unavený čtenář nějakou zdravou myšlénku, neb hezký obrázek jako ztracený kvítek v bezkonečné stepi“, ano v ní myšlének těch a obrázků dosti. V prosaické části chválí kritik kromě starších přispívatelů Karol. Světlé „Probuzení“, kdežto „Přívozníku“ Hálkovu vytýká nedostatek poesie. O „Všedním životě“ M. Brodského a o „Notiční knížce novinkáře“ tvrdí, že by si přál, aby jich v „Máji“ nebylo. Mladí spisovatelé mohli prý něco lepšího napsati, majíce k tomu schopnosti. Že zvláštní tento způsob kritiky, nic nevytýkající a bezdůvodně odsuzující, vyvrácení nepotřebuje, jest pochopitelno.

Velmi příznivé odporučení „Máje“ čteme na obálce 5. sešitu „Posla z Prahy“ t. r., které zní: „Máj podává kytici básní, ku kteréž nejvíce mladší pro svou cenu uznaní básníkové vybranými poesiemi přispěli; podává též řadu prací prosou psaných a určených nejen k zábavě okamžité, ale i vnitřní svou cenou hlubších dojmů se domahajících. Kdo z mladších spisovatelů přispěl, snažil se, aby naděje, které před tím u obecenstva k sobě vzbudil, ospravedlnil. Ostatně jak dalece celé společné snažení úloze své dostálo, posoudí laskavé obecenstvo.“

(Pokračování.

Děti na Chodsku.

Kulturní obraz. Napsal **Jan Fr. Hruška.**

(Pokračování.)

křtinách je maličký občánek poprvé od malých i velkých spoluobčanů veřejně vítán s milým účastenstvím do obce. Středem tohoto účastenství malých jsou tak zvané „čuminy“ čili „číhačky“. Když mají býti totiž křtiny, začnou se ještě před příchodem kmoter scházeti v pestré směsi věku i pohlaví děti z celé vsi a tvoří potom malému kamarádu čestný špalír, když ho nesou do kostela a z kostela. Mezitím dostávají po chvílích po krajíci chleba, hodně namazaném máslem a tvarohem nebo máslem a medem.

Velcí vycházejí, když nesou křtěnce do kostela, ze statků a přejí s nelíčenou radostí otci štěstí, muži pak a „chlapci“ střílejí při tom na slepo z pistulí. To prý se děje, aby se dítě nebálo: chlapec vojny a divče — chlapců!

Děti i po křtinách rády navštěvují maličkého soudruha, zvláště mohou-li se tam dostati s matkou „nesoucí do šesti neděl“. Aby se nestal některý v takový čas obtíží, začnou se mu smát, že chodí „vokousávat pupíčky“, kterýžto výsměch odradí brzy každého.

Záhy po prvních starostech o tělo a duši nastanou starosti o ducha, o probuzení a vzdělání vloh duševních. S těmi začnou Chodové, jakmile poznává maličký své okolí. A v tom jest na Chodsku předním zákonem: počátek moudrosti jest b á z e ň B o ž í.

„Vidíš — Pámbů!“ poučují mnohokrát za den dítě matky chodské ukazujíce mu na krucifix. Brzy pak se ptávají: „De pa je Pámbů?“ „Tám.“ A dítě záhy dovede po nich ukazovati a napodobiti zvuk „tám“. Pak vykládají: „Pámbů má Hančičku rád. — Pošli Pámbůčkovi ajъdlu,“*) políbí prsty a vztáhnou proti kříži nebo vůbec proti obrazu; dítě dělá to po nich.

Toto všecko dělají zvláště, když přijdou s dítětem do cizí domácnosti. Když odcházejí, napomínají dítě: „Dej Pámbůčkovi pa!“ — dítě vztáhne ke kříži a zamává několikrát ručkou.

Záhy, současně s prvními zmínkami o Bohu, učí se děti za každý dar jménem Božím poděkovati. Mají na to ustálenou otázku: „jak pa říkáš?“ A dítě musí odpovídati ellipsí: „Pámbů!“

O s t a t n í p r v n í p o z n a t k y jsou jako jinde a počet jich řídí se chápavostí jednotlivých dětí. Zejména poznají a dovedou, dříve než běhají, svými zvuky označiti nejbližší sobě osoby a pokrmy, potom i některé předměty.

Na cit dítěte působí zvláště matky chodské mnohými původními něžnými zábavami. Pomineme všeho citem překypujícího mazlení jedno-

*) Literou ъ hledíme naznačiti živel jakési pololhlásky, jež zní asi slaběji než i.

tlivých matek s dětmi, ale zastavíme se pro poznání této stránky výchovy nemluvněte přece u některých ustálených způsobů a průpovědí při laškování a mazlení s nejmenšími. Po té všimneme si nejoblíbenějších ukolébavek a prvních her.

Co při prostém laškování matky chodské s jejím drahouškem nejmileji dojímá, jest stálé, přerozmanité měnění hlasu a to jak ve výšce tonu, tak v rhytmu. U některé zvláště je taková rozmluva více zpěvem. Obsahem této mluvy bývají především mnohá jména obrazná, často velmi případně maličkým v štědrých pleonasmech dávaná. Tak jest diďátko Chodáček „zlato, zlatíčko, drobeček, drobčička, pouchně (malé, nevyvinuté jablko), dobrota“ a j. bez rozdílu pohlaví. Hoch je vedle toho „kotejš, frňous, tambor (je-li tlustý), pucek“. Děvčátko je „veverka, myška, sýkorka, páněrka“.

Složitější a velmi oblíbena jest chvála: „To je ňákej chlapec hodnej, nynanej, velkej atd. tátovo, mámino, dědkovo“ atd. (jmenuje se kde kdo). Tato řada přívlastků bývá velmi dlouhá a mluví se volněji a v přestávkách za každým slovem.

Rády vypravují matky dětem o budoucím jejich životě: „Haž bude Jozífek velkej, táta mu koupí sekyru a pjilu a Jozífek bude s tátou dělat dříví a táta hudělá saně a Jozífek bude s tátou vozit a bude vydělávat a dostane peníze a přinese je mámě a máma koupí za ně mouku a bude vařit“, atd.

Ale i věty obyčejné a všelijaké kusé výrazy poskytují citu chodské matky dosti příležitosti k mazlení. Na příklad uvádím pěknou slovní hříčku: „Ha, tak ty tu tak ták!“ kterou jsem slyšel, kde malíčkého dědeček hejtu vítal tak srdečně, že mi zpěvná ozvěna těch prostých slov dosud v duši zní.

Z ukolébavek uvádíme na ukázku aspoň tyto:

Hájo nynej, hájo nynej,
jen spji, malej Honzíčku,
máma přide z města demů,
přinese tě ňamničku.

—

Hájo, hájo, hajčiči —
hajť Jozífek nekřičí,
já tě budu kolíbat
a budu tě zpjívat,
hajej, spjinkej,
ty malinkej.

—

Hájo, hájo, hajčiči
máma přide, dá cicí.

*

Hájo, hájo, hájičko,
naše malá holčičko.

—

Hájej,
nynej,
chlapečku muj
milej.

—

Houpy, houpy,
kočky snidly kroupy
a pes hrách
na kamnach,
koťata se hněvaly,
že jim taky nedaly.

—

Spji, Hančičko,
pod peřinama,
nebude tě žádná zima,
já tě budu hejčeti
a pjisničky zpjívati.

—

Kačenko zlatá,
vorevři vrata,
jen chůtě, jen chůtě,
než přide táta!

Táta je v lese,
voříšky třese,
jen chůtě, jen chůtě,
ajť ňáký nese!

—

Honzíček s Hančičkou
mají se rádi,
voni si pospolou
celej den hráli.

—

Spji, Pepíčku, spji,
zavři vočičky,
Pán Bůh bude s tebou spáti,
andělíčky kolíbati.

Podestátuc Karolinka
ta huž dávno hezky spjinká,
holoubkové šli huž spat,
jen ty nechceš hájinkat.

Ten klobouček pěknej novej
koupí máma Pepíčkovi,
malovanej bubínek
koupí eště tatínek.

—

Kolíbala bába dědka
na vysokým parezu,
nebudeš-li, dědku, spáti,
já tě hodně narežu.

—

Zakolíbej, Honzíčku,
než vyperu plínčičku!
Já kolíbat nehumím,
za kolíbku se stydím,
zakolíbej sama,
ty si jeho máma!

Všecky tyto příklady ukolébavky vynikají zajisté při prostičké jednoduchosti vzácnou srdečností a něžností, že je div, jak to dokáže pronésti prostá matka nyjící láskou k uspávanému kojenci.

Podobně něžně a mile dojímají také některé prostičké hry s maličkými, s těmi nejmenšími.

Tak dotýkají se ukazováčkem jednotlivých částí na obličeji dítěte a vykládají: „Tu je voltáříček (čelo), tu sou dvě svíčičky (oči), tu dva postáříčky (líce), tu je stupínek (brada), tu kaplička (ústa)*) a tu je zvoneček (nos), klin-klin-klin-klin!“ Při „klin-klin . . .“ překvapí dítě napjatě poslouchající zvoníce mu nosíčkem jako zvonečkem.

Jindy brávají maličkého za nohu a klepajíce mu lehce na patu říkají:

Kovej, kovej, kováříčku,
vokovej mně mou nožičku —**)
na svatýho Víta
dám tě hbelec žita,
na svatýho Vavřence
dám tě hbelec semence.***)
Kovej, kovej, vokovej,
ajť si brzo hotovej!

Maličkej — třebas ještě nerozuměl — poslouchá napjatě a usmívaje se dobromyslně kouká brzy na svou nohu, brzy na mámu; když noha okována, natáhne ji obyčejně znova nebo natáhne druhou a tak to jde vesele až do nabažení.

Nelíbí-li se mu toto, vezmou mu ruce do svých a nápodobíce ševce, když šije, říkají:

Šidl, šidl, švec†)
zlámal kopyto,
kde ste kdo dobrý,
napravte mu to.††)

Při tom točí pěstičkama dítěte přes sebe, při poslední slabice verše, která se vždy pronese důrazněji a s malou přestávkou, roztáhnou ručičky od sebe. Někdy se k tomu dodává:

šije, šije, šije boty
šefářovi do roboty.

*) var.: kaplička, tabernákl = nos, zákristie = hubička.
**) var.: dám tě krejcar na žemličku.
***) mezi tímto a posledním dvojverším vkládají někdy ještě:

na svatou Hanížku
dám tě eště dížku.

†) var.: šije, šije švec.
††) var.: paní mámo,
vodpusťte mu to!

Na totéž tempo a s podobným úkonem vykládají, že se švec chlubí:

Chleba, sejra dost,
chleba, sejra dost!

ale krejčí touží:

Dybych ho míl,
dybych ho míl!

Nářek krejčího je tempa rychlejšího, úsečného. Při něm se natáhne dítěti ukazováček a vede se mu ruka, jako když krejčí šije a zatahuje nit; při „míl" se vytáhne.

Jindy třepají dítěti ručkama, říkajíce:

Třepy, třepy, ručičky,
Pámbů nám dá žemličky,
po žemličkach pápu,
nadělíme čápu.

Čáp letí do Němec,
rozsypal semenec,
seberte ho, dítky,
napečem vám svítky.

Dále „vaří kašičku" — šimrají dítěti prstem na dlani říkajíce:

Vařila myšička kašičku
na železným rendlíčku,
tomu dala, tomu dala...
tomu nedala!

Při „tomu dala"... probírají prst po prstu a posledním — tomu nedala — několikrát zatahají.

Prsty probírají někdy zvlášť od palce k malíku, říkajíce zvolna: „Ten peče, ten vaří, ten smaží, ten jí, ten říká: dej mi kousíček, já sem maličkej chlapeček, dej mi kousíček, já sem maličkej chlapeček." „Dej mi kousíček" atd. říká se najednou velmi rychle a malíčkem se při tom rychle škubá.

Někteří šimrají dítě na dlani do kolečka a začínají tak říkajíce: „Kolíčko, políčko, v tom políčku prasátko." Pokračují pak teprv „ten peče", atd.

Jiní a jiné říkají při této hře: „Ten vaří, ten smaží, ten peče, ten dává na stůl, ten volá: pote jist, pote jist, pote jist!" Nebo: „Já bych jid, já taky, pojďme krást, přídou na nás, povím to na vás!"

Košiláčka malého, jenž si rád hraje s košilkou a zvedá ji k hlavě, škádlívají:

Vem košilku do zubů,
dělej na mně bů bů bů,
dyby se tě šický báli,
já se tě bát nebudu!

Nemalou radost působí malým Chodáčkům „smlouvání". Natáhnou mu ruků a třepnou zlehka na ni:

„Zač ty voly?"
„Za dva krony"

třepnou ručkou dítěte na svou.

„Nie jináč?“
„Šup s nima na pekáč!“

Pokaždé se opakuje plesknutí.

Méně radosti působí říkadlo:

Ruj, ruj, ruj,
koza veze hnůj,
kó — — — lik kopenců?

Při tom vezmou dítě za ouško a při každém slově zatáhnou, pokaždé protivným směrem, při „kó—lik“ zatáhnou silněji a zdlouha.

Více radosti maličkým, ale méně těm, kdož jim ji tak mají připravovati, působí houpání na nohou. Nejčastěji tatíkové a dědkové postaví si dítě na nohy za prsty, vezmou ruce jeho do svých a takto je držíce sedě je houpají. Pro maličkého bývá tato zábava prvním tělocvikem, pro starého však pravou turou: unavuješ velmi.

Snazší a rovněž veselé je „tužící“ prudké vytřásání na kolenou, k němuž se jim zpívává:

Hej, tu—tu—tu - tu,
ty kluku—ku—ku!

To se ovšem zas maličkým záhy znechutí. A proto pro rozmanitost potřásají jindy maličkého „koňmo“ na koleně v různém taktu různě vysoko, vykládajíce při každé změně: „Takle jezdí malí páni, takle jezdí velký páni, takle jezdí husaři, husaři, husaři . . .“

„Husarovo“ kůň skáče nejvýše, někdy i „vyhazuje“ . . .

Kurážnější kloučky brávají „na pytel“: vezmou je pod paždí a mžikem dají na rameno jako pytel vodorovně a mžikem zase: „šups s pytlem do mlejna“ — na zemi.

Nejjednodušší nejmenším oblíbené hry toho druhu jsou ještě: „Beran, beran štuc“ — při tom lehce narazí čelem na čelo dítěte a „Tidl-tidl-tíš“ — při tom měří a píchnou dítě prstem do některého místa, kde je hodně lachtivé.*)

Udělá-li si maličký nějakou bolest, která větším nestojí za řeč, jemu však přivolává i pláč, konejší ho hladíce mu prstem místo bolavé a zaříkávajíce:

Půtalesa
šla do lesa:
dyby si tám nebyla šla,
nebyla by si to bolavíčko dostala — tfuj, tfuj, tfuj!“

lehce naplivnou a je po bolesti.

Milou zábavou a zároveň novou „vědomostí“ jest nemluvňatům, že se naučí ukazovati, jak jsou velké. Natáhnou ručku nad hlavu, — až kam dosáhnou, tak jsou velké.

Složitější a tudíž pozdější poněkud jest napodobení, jak dělají hodiny a napodobení zvuku některých domácích zvířat, jako kohouta, krávy, kozy, vepře, kočky atd. (Pokračování.)

---

*) var.: „Br-br-br-tíš“; při „br . . .“ trou si prst o svůj dolní pysk, jakoby jej na něm brousili.

Feuilletony z Athén.

Píše Gaston Humbert.

(Pokračování.)

II. Akropolis.

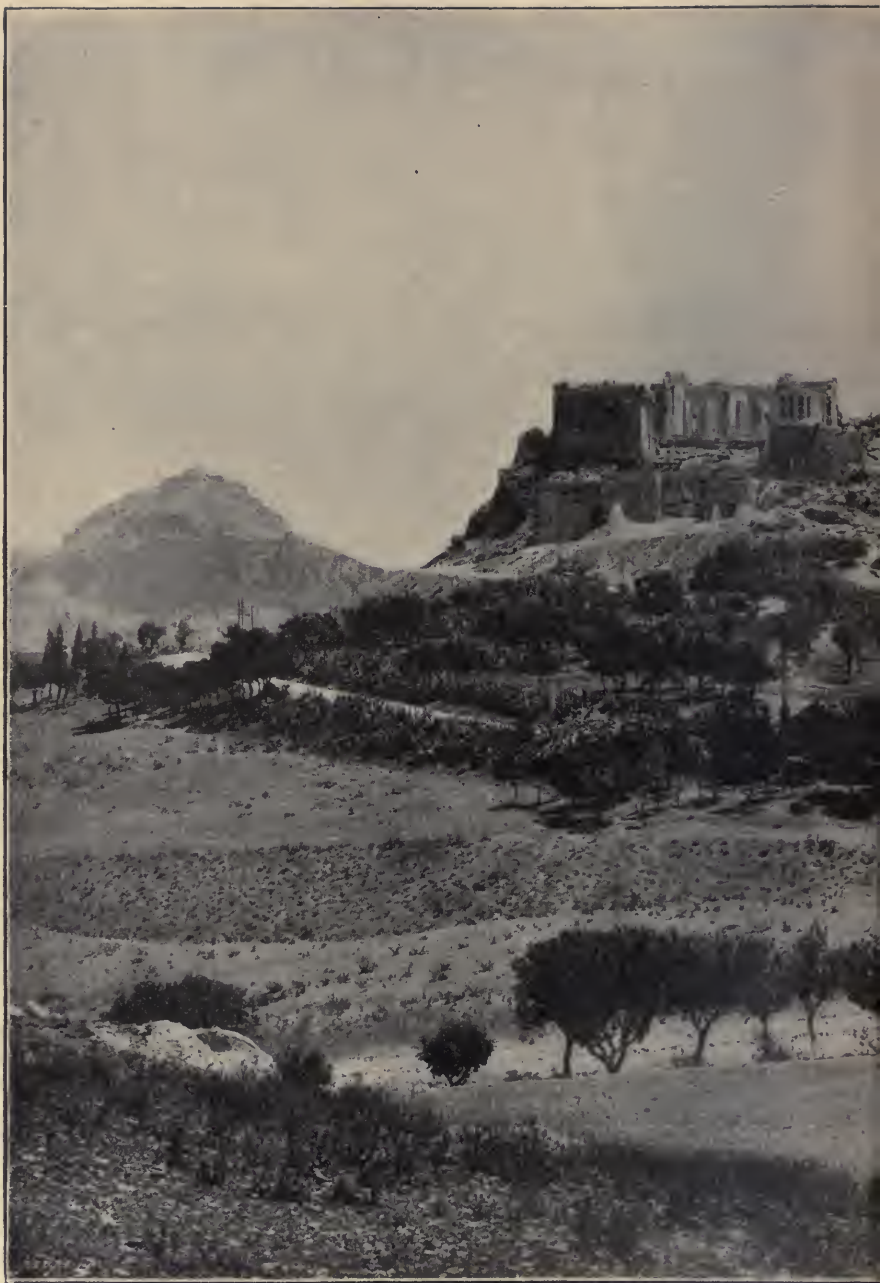

Stará pravda je, že chceme-li se s gustem těšiti duševnímu požitku, musí tělo býti v náležitém pořádku, a pamatuje se jistě mnohý z nás, jakou to bylo obětí, neřku-li trýzní, státi na příklad v uzoučkém parterru bývalého prozatímního se slanou houskou a nejvýš ještě párkem uzenek v žaludku. Páni tomu rozumějí lépe: jdou do divadla po dîner, sednou si do měkkých lenošek některého baignoiru, naslouchají sladké hudbě a pak si podřímnou . . .

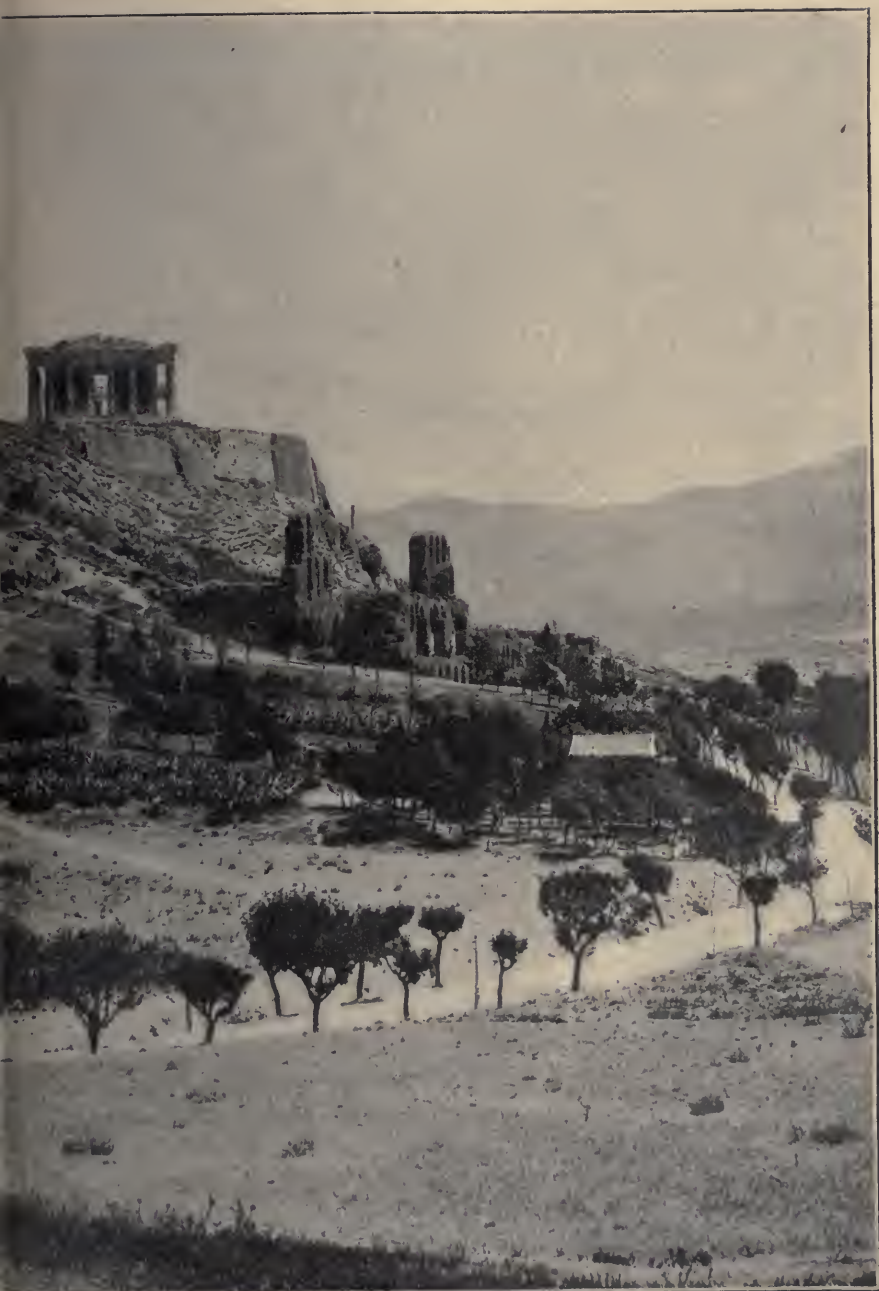
Po práci v jídelně xenodocheia také jsem podříml, přesněji pověděno, prospal celé odpůldne bezmála, když v horku tom přenesmírném, pořád promíšeném jemným prachem a pískem, nebylo možno počíti nic moudřejšího. Tak posílen dávám se teprv na pouť, jež arci ještě usnadněna byla vozem tramwayovým, který přes Náměstí konstituční a *ὁδὸς Φιλελλήνων*, ulicí tichou s krásnými paláci a budovami zaveze každého komu tam libo a v intervallech dosti krátkých až na *ὁδὸς Ἀμαλίας*, za zahradu palácovou, kde začíná to staré slavné město, teď pobořené, rozmetané v trosky, a odkudž již jest jen skok na nehynoucí Akropolis. Zde, kudy kráčím, všude je půda stará, prosycená vším co tvoří klassicismus, až hluboko do nitra země. Přicházím sem jako k hostině císařské, nezvyklé, na níž roznášejí se jídla neznámá, svrchovaně delikátní, a vína co hrdlo ráčí . . .

Hned v levo, ba skoro naproti, na široké, velké esplanádě šestnáct mohutných sloupů korintských, kanelovaných, vysokých a silných jako obrovské pně; z nich asi jedenáct stojí pohromadě, ostatní jsou po různu nebo povaleny. To jsou zbytky velikého chrámu Zéva Olympského, po chrámu efezském jednoho z největších řeckých, který v celém starém světě byl znám, svými 120 sloupy uváděl v obdiv každého návštěvníka a jehož motorická síla působí dosud na množství per ať už archaeologických nebo prostě cestopisných neb jen opisných . . . Těch pár sloupů, zas tak zlatětřpytných jako všecky staré mramory pentelické, na kterých spočívají ještě kusy architrávů, tulí se tady k sobě, jako by se bálo o starý svůj, skoro chatrný život a jakoby volaly o pomoc ještě k bohům dávno opuštěným, tam k modrému, průzračnému nebi . . . V takových troskách, jako v oné chrámové ruině starého Korintu a v těchto zde, kde nezbylo nic než několik sloupů, jen prosté podpěry, je nevýslovně mnoho trudu, melancholie a spustlosti. Nic tak teskně nedojímá jako beze střechy dům, teskněјim nohem než střecha bez domu . . .

Vidíte ještě dosud, jaká byla na tom všem jemná a přesná práce, — templum unum in terris inchoatum pro magnitudine Dei. Syrský král

Akropol

hénská.

Antiochus IV. Epiphanes dostavěl chrám počatý už dříve 174 př. Kr., který však brzo byl pobořen, načež teprv za Hadriana učiněno tohle, co později zase rozmetal čas a ještě více ničivost člověka. Vzácné sochy zde byly ze zlata a kosti slonové a v chrámě slavili císaře Hadriana, který založil Řekům proslulé slavnosti panhelléuské, ty, které se odbývaly dál v levo na druhém břehu Ilissu, potoka velmi stydlivého, jenž i v době dešťů nad míru skromně si vede. Když se náhodou stane, že je v něm voda opravdu a ne jen na mapě, prý mezi všemi pradlenami athénskými nastane ruch, jehož účinky znáti pak v několika dnech na bělostných límcích a manžettách athenských lvů. Za Illisem' je tedy Stadion, hřiště panhellénské, z jehož mramorových sedadel, od Heroda Attického ohromným nákladem zřízených, není zde nic: rozebrali drahý kámen na jiná staveniště; jen útvar půdy a něco málo zdí je toho svědkem, že zde opravdu mohlo míti místa 50.000 diváků.

Na esplanádě pod sloupením olympského chrámu zas ty malé stolky kavárnické, hrubé, dřevěné, a hrubé, slaměné stoličky kolem nich . . . a někdy řecká infanterie cvičící se v pochodech a potírání nepřátel řecké svobody.

Pak zpět branou Hadrianovou, — pořád jméno toho císaře tady se vyskytuje — známou jistě z nesčetných vyobrazení, jež dělila starořecké Athény od nového města Hadrianova, Hadrianopolis, kolem proslulého pomníku Lysikratova, postaveného 335 př. Kr. od Lysikrata jen k vůli třínožce, kterou Lysikrates vyhrál při zápasech Dionysových. Dlouho, až do počátku XIX. věku stál ten pomník, prý nejstarší památka korintského slohu, na nádvoří francouzského kapucínského kláštera a Byron prý jednu noc ztrávil v prastaré stavbě . . .

Však jsem toho velmi dalek chtít popisovati jednotlivé ty kusy. Nejsemť archaeolog a učinili to dávno a mnohem lépe i důkladněji jiní, kteří o věci také po stránce historické, možná i topografické a po stránkách vůbec možných pojednali, podávajíce plody důkladných, dlouhých studií, konaných na místě i v bibliotékách proslulých archaeologů athénských. Já jen kolem těch knihoven žádostivě chodil a nepřál mi osud obědvati neb dokonce večeřeti s některým z těch učenců. Zaléval bych jinak tyto athénské drobty hojně řeckými víny.

Proto jdu volnou dále po cestě Dionysia Areopagity, na úpatí Akropole, která teď docela mně před nosem vzhůru trčí, a pozvolna nahoru. Pozvolna, poněvadž zde pod touto jižní strání nejdříve ze všeho jsou velké ruiny divadla Dionysova, které také Hadrian přestavoval, — je to kolébka, z níž vzrostlo veškero dramatické umění řecké a Sophokles, Aischylos, Euripides a Aristophanes prováděli zde svoje dramatické skladby, jež čítáme do dnes mimo školu s nadšením, ba které i provozujeme do dnes. Na troskách divadla dobře lze poznati jeviště, proskenion i paraskenion, pak parodoi, místo, kde byla orkestra i thymélé, 30.000 diváků vešlo se sem . . . A veškeren posvátný okres Dionysův byl v okolí toho divadla, dlouhé sloupení, dva chrámy Dionysovy, z nichž jeden ještě před perskými válkami byl vystavěn, — arci teď jen zdi základní z toho zbyly, pak kruhový oltář, pak mramorová stélé, patřící společnosti *ἡ ἱερὰ σύνοδος τῶν περὶ τὸν Διόνυσον τεχνικῶν*, což byl asi tak spolek dramatických

umělců. Pak Asklepeion, Stoa Eumeneova . . . a posléze na konci té stráně strmé a na jejím úpatí Odeion Heroda Attika, — řecká opera. To všechno v nesmírných troskách, namnoze odhalených teprv v tomto století, v létech šedesátých.

Nejvíce vyniká ještě ten operní dům a je takořka nejzachovalejší; proto jej obehnali plotem, dali k němu invalidu a jemu k výživě — kapheneion, bez něhož v Řecku neobejde se stará zřícenina. Ostatně dosti dovedná maska pro zpropitné vysloužilci, který ochotně vykládá jazykem francouzským svoje archaeologické poklady, jež však mnohem lépe mám vyloženy ve svých Baedekrech, Joannech a Meyerech, po kapsách roztroušených. Opera asi nepatřila v Athénách k plaisirům tak obecným jako ostatní podívané, poněvadž do budovy operní vešlo se jen 6.000 osob. A byl to dar bohatého Claudia Heroda Attika, který ještě k tomu bohatě se oženiv s Appiou Annií Regillou nebyl bohatým darmo, peněz svých v obecný prospěch athénský užívaje; už svrchu bylo pověděno, co učinil pro Stadion, k čemuž dodáváme, že tam těch sedadel mramorových bylo tolik, že jimi zdály se lomy pentelické docela býti vyčerpány.

Už teď člověku hlava se točí z toho množství vzácných kamenin, tím spíš, ana duše je již plna čekání těch věcí nahoře, na skále, jež při této procházce neustále se nám vznáší nad hlavou . . . Tady dole jsou jen zbytky sedadel, zdi, jakási kolonáda nebo podloubí v ssutinách, nahoře nad Dionysovým divadlem dva korintské sloupy, osamělé, výklenky, v nichž bývaly sochy, teď rozbloudilé do všech konců světa a celek svědčící ovšem o velikém, nádherném žití kulturním, ale přece zbytek valně opelichaný, který nadchne jen když známe celou tu historii, jen když víme, jak velký mělo význam toto divadlo a co tam všecko hrávali, a o jehož bývalé nádheře jen soudíme závěry víc nebo méně bezpečnými. Zbytků takových je jinde, také i římských, ač snad tyto jasněji osvětlují mnohou stránku, archaeologicky dosud temnou. Arci také ty zvláštní barvy, tady nanesené přírodou a věkem, holé skály vysedlé, a ostré světlo i stín, po celém svahu nic, co by oko osvěžilo, — i ta spustlost sama působí dojmem svým, docela zvláštním . . . Jak jinak, docela jinak je na Akropoli! . . .

Tak teď zahýbáme zase v pravo, cestou, kterou vroubí křoviska aloe a kaktusů, cestou uprášenou, po které šplhám jen s náležitým nespisovným odlehčením a nadávkou na neurčitou adressu. Než uvažuji a klidním se; celkem hodí se zanedbaná ta cesta mnohem lépe k souhrnu toho všeho, k té opuštěnosti a plísni, která čiší z Akropole i jejího nejbližšího okolí . . . V levo rozeklané tvary jakési skály, balvanu, který zdá se jakoby z Akropole se byl utrhl a sem se zakutálel, teď obehnán železným plotem, ale přes to pro své rozmanité tvary vítané rejdiště kluků ze staršího athénského města, které je v přímém toho sousedství. Je to zde Areiopag, kdysi tvrdá soudní stolice athénská a jeviště slavné tragedie Aischylovy „Eumenidky". Ta jediná skála zůstala nezměněna z těch všech zbytků, a i těch šestnáct stupňů zde ještě tkví, po nichž na její temeno stoupali soudcové za nocí temných, tichých, ozářených krásným leskem attických hvězd. (Pokračování.)

———

Vnitro.

Ze tří malých dramat pro loutkové divadlo.

Naps. Maurice Maeterlinck. Přel. Marie Kalašova.

Osoby.

V zahradě.	V domě.
Stařec.	Otec, Matka, Dvě dcery, Dítě, — němé osoby.
Cizinec.	
Marta, Marie, — vnučky starcovy.	
Venkovan.	
Dav lidu.	

Stará zahrada, osázená vrbami. V pozadí stojí dům, jehož tři okna v přízemí jsou ozářena. Lze jasně zříti rodinu, bdící kolem rozžaté lampy. Otec sedí u krbu. Matka loket o stůl opírajíc, hledí do prázdna. Dvě mladé děvy, bělostně oděné, sklánějí se nad vyšíváním, v snění a usmívání, za vládnoucího v síni klidu. Hlavinkou spočívajíc pod levým loktem matky, dřímá děcko. Vstane-li kdo z přítomných neb učiní-li posun, učiní tak vážně, znenáhla, tiše a činí dojem produševnělý ve vzdálenosti, v jasu světla, za mdlou rouškou oken. Do zahrady vloudí se obezřetně stařec a cizinec.

Stařec. Jsme v oné části zahrady, jež rozkládá se za domem. Nechodívají sem nikdy. Vrátka jsou na průčelní straně. — Jsou zavřena, a i okenice jsou zamčeny. Po této straně není okenic a já spatřil světlo... Ano; bdí dosud při svitu lampy. Štěstí, že nás nezaslechli; matka nebo mladé dívky byly by snad vyšly, a co bychom si byli počali?...

Cizinec. Co počneme nyní?

Stařec. Především rád bych se přesvědčil, jsou-li v síni všichni pospolu. Ano, vidím otce tam u krbu. Sedí, maje ruce složeny na kolenou... Matka opírá loket o stůl.

Cizinec. Dívá se na nás...

Stařec. Nikoliv; neví, nač se dívá; ani brvou nepohnula. Nemůže nás viděti, jsmeť zde v šeru velkých stromů. Nepřibližujte se však více... Jsouť v síni i obě sestry zesnulé. Vyšívají tiše; a dítě spí. Hodiny tam v koutě ukazují na devátou... a nikdo nemá tušení a nikdo nemluví.

Cizinec. Což abychom vzbudili pozornost otcovu a dali mu znamení? Obrátil hlavu nyní v tuto stranu. Chcete, abych zaťukal na okno? Jeden z nich musí to zvěděti dříve než ostatní...

Stařec. Nevím který... Musíme býti opatrni... Otec je stár a churav... a matka též; a sestry její jsou tak mlaďounké... A všichni ji tak milovali, jak nikdo více nebude milovati... Neviděl jsem domu šťastnějšího... Ne, ne, nepřibližujte se k oknu, to bylo by horší než co jiného... Bude lépe dáti jim zvěst co možná prostě; jako by šlo o věc všední; a nejeviti přílišného smutku; jinak by žal jejich snažil se předčiti žal náš a neznal by mezí... Pojďme do přední zahrady.

Zaklepáme na dvéře a vejdeme, jako by se nic nebylo přihodilo. Já vejdu první; nebudou překvapeni, vidouce mne; chodívámť k nim někdy za večera, nose jim květiny nebo ovoce, a trávím s nimi některou tu chvíli.

Cizinec. Proč mám jíti s vámi? Jděte sám; posečkám, až budu zavolán . . . Nikdy mne dříve neviděli . . . Jsem jen prostý mimojdoucí; jsem cizinec . . .

Stařec. Bude lépe, nebudu-li sám. Neštěstí, o němž nepřinášejí zvěsť jen ústa jediná, jest méně určité, méně trapné . . . Přemítal jsem o tom cestou . . . vejdu-li sám, budu nucen promluviti ihned; tak zvědí vše po několika slovech a já nebudu míti více co říci; a já se bojím ticha, jež následuje po posledních slovech zvěstovavších neštěstí . . . Za takové chvíle srdce puká . . . Vejdeme-li spolu, řeknu na příklad, po dlouhých oklikách: Byla nalezena takto . . . Plula po řece a ruce měla sepjaty . . .

Cizinec. Ruce neměla sepjaty . . . rámě její visela podél těla.

Stařec. Vidíte, jak člověk mluví ani nevěda . . . a neštěstí ztrácí se tak v podrobnostech . . . Kdežto, vejdu-li sám, za prvních slov, jak je znám, bylo by to děsné a Bůh ví, co by se stalo . . . Ale budeme-li mluviti jeden po druhém, budou nám naslouchati a nepomyslí na to, pohleděti neštěstí tváří v tvář . . . Pomněte, že bude přítomna matka a že život její visí na nitce . . . Jest lépe, roztříští-li se první vlna bolu o pouhá slova . . . Neboť jest dobře rozhovořiti se trochu kol nešťastných a nezůstavovati jich samotných. I nejlhostejnější člověk beře na se, aniž to sám ví, část bolu . . . a bol se takto sdílí, tiše a netušeně, jako vzduch a světlo . . .

Cizinec. Šat váš je vodou prosáknut, jež skrápá na dlažbu . . .

Stařec. Jen pláště mého lem se ponořil ve vodu. — Vám však bude zima. Prsa máte pokálena hlinou . . . Nevšiml jsem si toho, cestou po tmě . . .

Cizinec. Vkročil jsem do vody až po pás.

Stařec. Bylo tomu dávno, co jste ji nalezl, když jsem já přišel?

Cizinec. Sotva několik minut. Šel jsem ke vsi; bylo už pozdě a břeh se temnil. Jdu, oči maje upřeny na řeku, jež byla jasnější nežli cesta, když tu spatřím, asi dva kroky od rákosí, cosi divného . . . Přikročím a zřím vlasy její vypluvší v kruhu nad hlavou, vířící po proudu . . . (Uvnitř síně obě dívky obrátí se směrem k oknu.)

Stařec. Viděl jste, jak zachvěly se vlasy na ramenou obou sester jejích?

Cizinec. Ohlédly se směrem k nám . . . Prostě se ohlédly. Snad mluvil jsem příliš hlasitě. (Obě dívky skloní se opět nad prací.) Již nehledí více . . . Vešel jsem do vody až po pás a tak snadně vzal ji za ruku a vytáhl na břeh . . . Byla krásná jako sestry její . . .

Stařec. Byla snad krásnější . . . Nevím, jak jsem tak pozbyl vší odvahy . . .

Cizinec. O jaké mluvíte odvaze? Učinili jsme vše, co bylo v lidských silách . . . Byla jistě déle než hodinu mrtva . . .

Stařec. Žila dnes ráno! . . . Potkal jsem ji, vraceje se z chrámu. Pravila, že odchází; šla návštěvou ke své bábě tam na druhý břeh řeky, kde jste ji nalezl . . . Neví prý, kdy že ji opět uhlídám . . . Jistě měla

na rtech nějakou otázku; pak netroufala si ji vysloviti a kvapně odešla. Rozpomínám se nyní . . . A já ničeho neznamenal! . . . Usmívala se jako usmívají se ti, kdož chtějí mlčeti aneb ti, kdož obávají se, aby jim nebylo rozuměno . . . Zdálo se, že nerada jen doufá . . . Oči její nebyly jasné a ani takřka na mne nehleděly . . .

Cizinec. Vyprávěli mně venkované, že viděli ji blouditi břehem až do samého večera . . . Myslili, že sbírá kvítí . . . Možná, že smrt její . . .

Stařec. Kdož to ví? . . . Co vůbec víme? . . . Byla snad z těch, jež se ničím nezjeví; a každý tají v sobě nejednoho důvodu nežíti déle . . . Nelze nazírati do duše lidské tak jako nazíráme do vnitra této síně . . . Jsou všecky stejné . . . vedou zcela všední řeči . . . a nikdo ničeho netuší . . . Žijeme po celé měsíce vedle někoho, jenž není více z tohoto světa a jehož duše nemůže se více skloniti; odpovídáme jim, na nic nemyslíce; a vidíte pak, co se stává . . . Mají vzezření nehybných loutek, co v duších jejích tají se tolik událostí . . . Ony samy neznají sebe . . . Byla by žila jako každá jiná . . . Byla by opakovala až do své smrti: „Pane, paní, dnes ráno bude pršet,“ aneb: „Půjdem k snídani, bude nás u stolu třináct“ aneb: „ovoce dosud neuzrálo“. Hovořívají s úsměvem o květech, jež opadaly, a pláčí pak za tmy . . . Sám anděl neuzřel by, co nutno zřít; a člověk chápe, až když jej stihne rána . . . Ještě včera večer seděla tam u lampy jako sestry její, a nebýti této události, neviděl byste jich, jaké vskutku jsou . . . Zdá se mně, jakobych zřel je poprvé . . . Musíme připojiti cosi k životu všednímu, abychom mu porozuměli. — Tak žijí vedle vás ve dne v noci; a vy jich nezpozorujete dříve, až když odcházejí na vždy . . . A přec, jak divnou to musila míti dušinku; tak ubohou, a prostou a nevyčerpatelnou dušinku měla ta má děvenka, když řekla to, co as jistě řekla, když učinila to, co as jistě učinila! . . .

Cizinec. V síni se nyní tichounce usmívají . . .

Stařec. Jsou klidni . . . Nečekali jí dnes večer . . .

Cizinec. Usmívají se v tichosti . . . Však hle, otec klade prst na rty . . .

Stařec. Míní děcko usnuvší na srdci matčině . . .

Cizinec. Ona ani zraku nepozdvihne, aby nevyrušila spánek jeho . . .

Stařec. Ustaly v práci . . . Vládne hluboké ticho . . .

Cizinec. Upustily přadeno bílého hedvábí . . .

Stařec. Hledí na dítě . . .

Cizinec. A nevědí, že jiní na ně hledí . . .

Stařec. Však i na nás kdosi hledí . . .

Cizinec. Nyní pozdvihli zraky . . .

Stařec. A přece nemohou ničeho zříti . . .

Cizinec. Jsou na pohled šťastni, a přec, člověk neví co . . .

Stařec. Mají pocit bezpečnosti . . . Uzavřeli dvéře; a na oknech mají železné mříže . . . upevnili zdi starého domu; opatřili závorami všecky dubové dvéře — zabránili již napřed všemu, čeho bylo se obávati . . .

Cizinec. Bude nyní na čase dáti jim konečně o všem zvěst. Kdos jiný mohl by předejíti nás a říci jim to náhle . . . Neboť dav lidu venkovského sběhl se na louku, kde dlela mrtvá dívka . . . Kdyby tak jeden z nich náhle na vrata zabušil . . .

Stařec. Marta a Marie jsou na stráži u utonulé dívky . . . Lidé

jali se splétati nosítka ze snětí; a já požádal starší ze sester, aby, jakmile se dají na cestu, nás o tom zpravila. Postůjme zde, až přijde; půjde pak se mnou . . . Nebyli bychom mohli takto na ně hleděti . . . Já myslil, že postačí zabušiti na vrata; vejíti prostě, promluviti nějaké to slovo a říci pak . . . Ale nyní viděl jsem je příliš dlouho žíti tam u krbu . . . (Vejde Marie.)

Marie. Již přicházejí, dědečku.

Stařec. Ty's to? — Kde jsou?

Marie. Tam u paty posledních pahorků.

Stařec. Jdou tiše?

Marie. Řekla jsem jim, aby modlili se tiše. Marta je doprovází . . .

Stařec. Jsou četni?

Marie. Celá ves se sběhla. Přinesli též světla. Já jim řekla, aby je shasili . . .

Stařec. Kudy jdou?

Marie. Jdou malými stezkami. Kráčejí pozvolna . . .

Stařec. Času dost . . .

Marie. Řekl jste jim co, dědečku?

Stařec. Dobře vidíš, že neřekli jsme ničeho . . . Bdí ještě pod lampou . . . Viz, mé dítě, viz: Tam uzříš cosi ze života . . .

Marie. Ach! Jak jsou na pohled klidni! . . . Právě jako bych zřela je ve snu . . .

Cizinec. Dejte pozor, já viděl, jak se obě sestry zachvěly . . .

Stařec. Vstávají . . .

Cizinec. Tuším, že blíží se k oknům. (Jedna z obou sester přikročí k prvnímu oknu, druhá k třetímu, a obě, dlaně o sklo opírajíce, zírají upřeně do temnoty.)

Stařec. Ku prostřednímu oknu nepřikročil nikdo . . .

Marie. Zírají . . . Naslouchají . . .

Stařec. Starší sestra usmívá se do prázdna . . .

Cizinec. A druhá má oči plny bázně . . .

Stařec. Pozor; člověk neví, jak daleko kolem člověka duše sahá . . . (Dlouhé pomlčení. Marie přitulí se k prsům starcovým a políbí jej.)

Marie. Dědečku! . . .

Stařec. Neplač, mé dítě . . . i na nás dojde . . . (Zase ticho.)

Cizinec. Hledí dlouze . . .

Stařec. A kdyby hleděly sto tisíc let, ničeho by nezřely, nebohé sestry . . . noc vůkol je příliš temná . . . Hledí v tuto stranu; a z oné přikvačí neštěstí . . .

Cizinec. Štěstí, že hledí v tuto stranu . . . Nevím, co se blíží tam z luhů.

Marie. Tuším, že to dav. — Jsou tak vzdáleni, že lze jich sotva rozeznati . . .

Cizinec. Jdou klikatinou stezky . . . hle, nyní zabočili k náspu, lunou ozářenému . . .

Marie. Ach, jaké jich množství! . . . Lid z předměstí se sbíhal již, když já přišla . . . Berou se velkou oklikou . . .

Stařec. A přec dojdou cíle; vidím je nyní . . . Jdou širým luhem

a tak jsou na pohled malí, že stěží lze jich postřehnouti mezi travinami ... Řekl bys, že to děti hrající si při svitu luny ... a i kdyby ony tam je viděly, nechápaly by ... A byť se odvracely, neštěstí dojde přec, každým krokem víc a víc se blíží a stále vzrůstá; a ti, kdož je přinášejí, nemohou zastaviti jeho běh, nemohou mu bránili ... Jeť nyní velitelem jejich a oni musí mu sloužiti ... jde rovnou za svým cílem ... nezná únavy a jde za jedinou myšlenkou ... a oni musí ho býti poslušni ... Jsou v srdcích smutni, přec však jdou ... mají slitování, přece však víc a víc se blíží ...

Marie. Starší sestra neusmívá se více, dědečku ...

Cizinec. Odešly od oken ...

Marie. Objímají matku.

Cizinec. Starší sestra hladí vlásky spícího děcka, jež se nevzbouzí ...

Marie. Ah, nyní objaly otce též ...

Cizinec. A zase ticho ...

Marie. Vracejí se opět k matce ...

Cizinec. A otec zrakem sleduje velké kyvadlo hodin ...

Marie. Řekl bys, že se modlí ani nevědouce ...

Cizinec. Jakoby naslouchaly vlastním svým duším ... (Pomlčení.)

Marie. Dědečku, nezjevujte jim to dnes večer! ...

Stařec. Vidíš, nyní i ty pozbýváš odvahy ... Já věděl, že lépe by bylo nenazírati ... Jsem osmdesát tři roky stár a dnes poprvé mne pohled na žití zarazil ... Nevím, proč vše, co tamto konají, zdá se mi býti tak divným a vážným ... Bdí zcela prostě, pod rozžatou lampou a čekají, až nadejde noc, právě jako bdíváme my za večera; a přece zdá se mně, jakobych hleděl na ně s hůry jiného světa, znaje o jedinkou pravdu více, jíž oni netuší ... Rcete, mé dítky? Proč, rcete, proč zbledli jste i vy? Či snad tají se cos jiného ještě, cos jiného, jež nelze vyslovit a jež nás k slzám nutí? Nevěděl jsem, že život tak hluboký tají smutek a nazírání naň že budí strach ... Nyní, i kdyby nic se nebylo událo, měl bych o ně strach vida, jak jsou klidni ... Důvěřují příliš v tento svět ... co od nepřítele dělí je ubohá jen okna ... Myslí, že, když mají dvéře zavřeny, nic se nepřihodí, a zapomínají, že v duši stále se cosi děje a svět že nekončí u dveří domu ... Jsou si tak jisti svého chabého života a netuší, že tak mnohý ví více než oni, ba že já sám, ubohý stařec, zde u prahu jejich, celé to malé štěstí jejich, jako chorého ptáčka, ve své staré pěsti svírám, jíž otevřít se bojím ...

Marie. Mějte slitování, dědečku!

Stařec. My máme s nimi slitování, mé dítě, nad námi však není žádného slitování ...

Marie. Sdělte jim to až zítra, dědečku, až za bílého dne ... pak nebudou tak smutni ...

Stařec. Pravdu máš, mé dítě ... Lépe bylo by nejednati v noci. A světlo tak sladce na bol působí ... Však co by řekli zítra? Neštěstí budí žehravost; ti, jež neštěstí stihlo, chtějí zvěděti je první. Neradi zůstavují je v rukou cizích ... Bylo by, jakobychom je byli oloupili o něco ...

Cizinec. Ostatně nezbývá na to času; slyším stlumené hlasy modlících se . . .

Marie. Zde jsou . . . Jdou za plotem . . . (Vejde Marta.)

Marta. Tu jsem. Doprovodila jsem je až sem. Řekla jsem jim, aby chvíli postáli na cestě. (Slyšeti ryk dětí.) Ach, ty děti stále křičí . . . Zapověděla jsem jim jíti se zástupem . . . Chtějí však viděti, co se bude díti a matky neuposlechly . . . Jdu jim říci, by . . . Již umlkly — zda jest vše připraveno? — Nesu též prstének, jenž byl u ní nalezen . . . Vzala jsem s sebou trochu ovoce pro dítě . . . Položila jsem ji sama na nosítka. Zdá se, jakoby spala . . . Měla jsem s ní potíž; ty vlasy její nechtěly se poddati . . . Dala jsem natrhati chudobek . . . Je to smutné, nebylo jiných květů . . . Co vy zde? Proč nejste s nimi? . . . (Pohledne do okna.) Oni nepláčou? . . . Oni . . . vy jste jim to neřekli?

Stařec. Marto, Marto, v duši tvé jest příliš mnoho života, nemůžeš porozuměti . . .

Marta. Proč bych neporozuměla? (Po chvíli pomlčení, s přízvukem vážné výtky.) Vy jste to nemohl učiniti, dědečku . . .

Stařec. Marto, ty nevíš . . .

Marta. Tedy sdělím jim to já.

Stařec. Postůj, dítě, na chvíli a viz!

Marta. Ach! Jak jsou nešťastni! . . . Tak nemohou déle setrvati . . .

Stařec. Proč?

Marta. Nevím . . . ale toť nemožné!

Stařec. Pojď sem, mé dítě . . .

Marta. Jak jsou trpěliví!

Stařec. Pojď sem, mé dítě . . .

Marta. (Obrátivši se.) Kde jste, dědečku? Jsem tak nešťastna, že vás ani nevidím . . . Já sama nevím co počíti . . .

Stařec. Nehleď na ně déle; až vše zvědí . . .

Marta. Půjdu k nim s vámi . . .

Stařec. Nikoliv, Marto, zůstaň zde . . . Spočiň se sestrou na staré kamenné lávce zde za domem a nehleď na ně déle . . . Jsi příliš mladá a nemohla bys více zapomenout . . . Ty nevíš, co jest taková tvář, když zraku zjeví se smrt . . . Snad že bude následovati kvil . . . Neohlédni se . . . Snad nebude následovati nic . . . Pak, pak teprve se neohlédni, nezaslechneš-li ničeho . . . Člověk nikdy předem neví, jakou cestou se bol bude bráti . . . Několik vzlyků z hlubin, to bývá obyčejně vše . . . Já sám nevím, co si počnu, až je uslyším . . . To nepatří více k tomuto životu . . . Obejmi mě, mé dítě, nežli odejdu . . . (Hlasy modlícího se davu se více a více blíží. Část davu vnikne do zahrady. Slyšeti stlumený běh plachých kroků a šepotný hovor.)

Cizinec. (K davu.) Postůjte zde — nepřibližujte se k oknům . . . Kde máte . . .

Venkovan. Koho?

Cizinec. Kde jsou ostatní? . . . Ti, kteří nesou . . .

Venkovan. Jdou alejí ku hlavnímu vchodu. (Stařec se vzdálí. Marta a Marie usednou na lavici, zády k oknům. Slyšeti ruch davu.)

Cizinec. Pst! . . . Nehovořte. (Větší z obou sester vstane a zastrčí zásuvku u dveří.)

Marta. Otevřela dveře?

Cizinec. Naopak, zavřela je. (Pomlčení.)

Marta. Dědeček ještě nevešel?

Cizinec. Nevešel... Dívka vrátila se opět k matce... druzí trvají bez hnutí a dítě stále spí... (Pomlčení.)

Marta. Sestřinko má, podej mi ruce...

Marie. Marto!... (Pojmou se za ruce a políbí se.)

Cizinec. Nyní asi zaklepal... Pozdvihliť všichni najednou hlavy... a hledí jeden na druhého.

Marta. Ach! Ach! Má ubohá sestřinko... Neubráním se slzám!... (Tlumí vzlykot na rameni své sestry.)

Cizinec. Nyní asi zaklepal... Otec pohleděl na hodiny a nyní vstává.

Marta. Sestro, moje sestro, půjdu k nim též... Nesmíme zůstaviti jich déle samotných...

Marie. Marto! Marto! (Zadrží ji.)

Cizinec. Otec pokročil ke dveřím — odstrčil zásuvku... Otevírá dveře...

Marta. Ach!... Zda vidíte...

Cizinec. Co?

Marta. Ty, již nesou...

Cizinec. Pootevřel jen... Vidím pouze část trávníku a vodotrysk... Stojí u prahu... nyní, jakoby byl zvolal: Ach, to jste vy!... Nadzdvihnul rámě... zavírá opět pečlivě dveře... dědeček váš vešel do síně... (Dav lidí přikročil k oknům. Marta a Marie povstanou, pak pevně se k sobě vinouce, přibliží se k oknům. Ve vnitru síně viděti starce, jenž byl vešel. Obě sestry utonulé vstanou; i matka povstane, uloživši dítě na křeslo, na němž byla seděla, tak že z venku viděti lze spící dítě s hlavinkou na skráň schýlenou, v středu síně. Matka pokročí starci vstříc, podává mu ruku, kterou však dříve, než tento ji uchopil, vztáhne zpět. Jedna z obou dívek jme se mu pomahati svléci plášť, druhá podává mu křeslo. Stařec však učiní odmítavý posun. Otec usměje se s podivením. Stařec hledí směrem k oknům.)

Cizinec. Nemá odvahy promluviti... Pohleděl sem na nás... (Ruch v davu stoupá.)

Cizinec. Ps...t! (Stařec, spatřiv pod okny množství shromážděného lidu, odvrátí rychle zrak. A že mladá dívka podává mu stále křeslo, usedne posléze, pravicí několikráte přejeda čelo.)

Cizinec. Usadili se... (Ostatní, v síni přítomní, usednou, mezi tím co otec živě hovoří. Posléze otevře ústa stařec, a zvuk hlasu jeho zdá se, že budí pozornost. Avšak otec nedá mu domluviti. Znovu chápe se slova stařec a znenáhla jsou všichni nehybni. Náhle matka se zachvěje a vstane.)

Marta. Ach! Matka pochopí nyní... (Marta odvrací tvář a skryje ji v dlaň. V davu ruch stoupá. Jeden druhého tlačí ku předu. Děti křičí, aby je matky nadzdvihly, by lépe viděly. Matkyponejvíce přání tomu vyhovují.)

Cizinec. S...t!... Neřekl dosud ničeho... (Jest patrno, jak matka úzkostlivě se starce vyptává. Tento promluví ještě několik slov; pak, náhle, všichni vstanou a zdají se tázati se ho. Stařec pokývnutím hlavy přisvědčí.)

Cizinec. Nyní to řekl... rázem to řekl!...

Hlas v davu. Již to řekl!... Již to řekl!...

Cizinec. Není slyšeti ani slechu... (Stařec vstane; a neobrátiv se, značí rukou na dveře za sebou. Matka i otec i obě sestry vrhnou se na naznačené dveře, jež otec není s to ihned otevříti. Stařec brání matce vyjíti.)

Hlas v davu. Odcházejí! Odcházejí! . . . (V zahradě nastane tlačenice. Všichni derou se do průčelní zahrady; jen cizinec setrvá u oken. V síni otevrou se dveře dokořán; všichni najednou ze síně vyjdou. Otevřenými dveřmi lze zříti hvězdnaté nebe, trávník a vodotrysk pod svitem luny; jen dítě v osiřelé síni dále klidně spí.) (Pomlčení.)

Cizinec. Dítě se nevzbudilo! . . . (Odejde.)

V poslední chvíli.

Já celý rok jsem čekal na to
a přec jen přišlo vše tak náhle
v té celé hrůze neobsáhlé,
že bolestí je srdce jato
a že se zdá mi těžkým snem,
co hořem v prsou srdce rve mi.
V tom okamžiku bolestném,
když smrti anděl teskný, němý
zas navštívil náš rodný dům,
já cítil jsem, jak v oné chvíli,
když k nejdražším se sklonil rtům
a zlíbal mramor čela bílý
a navždy zavřel drahý ret
a drahé oči sestry mojí, —
já cítil jsem v té chvíli běd
v své duši hořkou bolest dvojí:
i pro ni, jež tak dobrá, milá
a něžná jako sama láska
nás na věky už opustila,
ta ubohá má zlatovláska;
i k vůli sobě, jenž se učím
bolesti kalich dopít ke dnu
a jenž v té chvíli byl jsem chudším
o celou velkou lásku jednu.

*

Rok celý, celý na ten den
jsem čekal v bázni, nekliden
a ve strachu. Já v hrůze čekal
jsem za nocí i za dnů všech
na chvíli tu, jíž jsem se lekal,
až po všech mukách, úzkostech,
mé drahé, dobré, zlaté dítě,
smrt ze všech trýzní vykoupí tě.
A přišla ona chvíle hrozná . . .

Zde ležíš mrtva, navždy spící, —
a člověk pozdě teprv pozná,
co všechno ještě chtěl by říci,
zač děkovat by v lásce měl,
zač ruku stisknout zapomněl.

*

V té chvíli poslední, ó běda,
co všecko bych ti řekl rád,
tvou mrtvou ruku, ústa bledá,
bych zlíbal ještě tisíckrát!
V té chvíli poslední, ó bída,
co všecko hlavou proletí!
Ty noci, které smutek hlídá,
vzdech, který se rtů splyne ti;
ten cvakot hodin, který chvíle
života tvého v tichu měřil;
ta naděj, v niž jsem s tebou věřil;
ten smutek, který v čelo bílé
se pomalu a zvolna klad';
ty dny, když jsem již polou šíle
tvůj život cítil unikat,
tvá víra v jiné, lepší časy,
to, když jak Lazar ležela jsi —
(až do srdce to zabolí,
jak umírá ten život mladý!) —
když ven jsi chtěla do zahrady
a do lesa a do polí;
tvá víra v každé ze slov těch,
jež k útěše ti lidé řekli,
tvé slzy, které v úzkostech
jsi skrývala, jak maně tekly,
když předtucha a úzkost náhlá
ledovou rukou na tě sáhla,
když cítila jsi snad, ó milá,
že nevstaneš už více as
a hlavu svou jsi odvrátila,
bych neviděl, jak plakala's . . .

*

V té chvíli poslední, ó trud,
co člověk v hoři dvakrát cítí!
Tvůj zrak je navždy uzamknut
a nikdy více nezasvítí
v něm paprslek tvé lásky sladký
a ty, již měl jsem tolik rád,
po boku bratří, otce, matky
tak mladá budeš v hrobě spát.

A navždy se tvůj zavřel ret
i oči tvé, ty budeš spáti
tam, odkud nikdy, nikdy zpět
se žádný, žádný nenavrátí!
A zítra ráno v lesku novém
až nový den se probudí:
víc neuvítáš ani slovem
zář jitra, tobě ve hrudi
víc neozve se mladý ples,
ty budeš zítra jako dnes
a darmo budou ptáci pěti
a darmo kvésti růží vděk,
víc nikdy k tobě nedoletí
ni jeden slunce paprslek.
Ty budeš spát . . . A jaro nové
až přijde, plné snů a krásy,
jež každého tu k lásce zove,
kde ku štěstí se každý hlásí,
ty budeš spát . . . A z družek tvých
až všecky budou šťastny tak
a každá bude samý smích
a zářící a šťastný zrak,
až o lásce si mluvit budou, —
tam zabedněna v rakev chudou
ty budeš spát . . . Ó moje duše,
až do srdce to zazebe:
dál život kolem půjde hluše,
tak smutný, prázdný — bez tebe . . .

*

Já celý rok jsem čekal na to,
ten hrozný den až přijde k nám
a přec je srdce smutkem jato,
když na všecko si vzpomínám.
Buď pokoj s tebou, duše milá!
Když osud jinam tebe zve,
já za vše z celé duše své
ti děkuji, čím jsi mně byla
a za všechno, co v tobě ztrácím,
tou vděčnou vzpomínkou ti splácím.
S ní půjdu dál v to žití chudé,
však vím to, snad i ve hrobě
že věčně se mi stýskat bude,
se stýskat bude po tobě.

Bohdan Kaminský.

V soumraku bohů.

Kronika. Podává Julius Zeyer.

Ve zvěstech dávných zachovalo se nám mnoho o divokých a chrabrých činech silného, volnost milujícího pokolení lidu skandinávského, žijícího daleko na severu v dobách soumračných. Vše v těch končinách mlhavých za obydlí mu sloužících, bičovaných divými sněhovými bouřemi, děsených dlouhou zimní tmou, ale zářících neskonale luznou, nevyrovnaně snivou krásou v měsících, když je slunce líbá a se s nimi téměř ani na noc neloučí, vše má tam v těch zemích rysy jisté nevázané velkosti: i bohové i lidé, tak jako krajina a osudy těch lidí a bohů, cnosti jejich i vášně. Vy modré fjordy, když jsem po vás plul, vy hluboká údolí, kde vodopády hřmí, když jsem vámi kráčel, vy vřesem porostlé samoty, vy dumavé, hluboké lesiny, když jsem hluší vaší putoval, jak jste ke mně tenkrát mluvily velkou, epickou mluvou svou, jak jste dodávaly duše všem těm olbřímým zjevům a postavám, jak dodávaly jste života těm dějům, které jsem znal ze starobylých ság, těm postavám, jež se nad vámi ještě vznášeti zdají, těm dějům, jimž jste svědky byly, neb jejichž ohlas od břehů islandských k vám hřmí, jak pradávných moří val! Lákalo mě to dávno shotoviti obraz, v němž by se zrcadlil duch některých z těch mužů a žen, jichž památka utkvěla v ságách, obraz dýšící drsným sice, ale tak zvláště zbarveným kouzlem dávných těch pověstí severních. Čerpal jsem tedy, vzpomínaje v touze skandinavských krajů, z hlubokého zdroje ság, ale pouze plnou dlaň, jak poutník z vod jezera, by ovlažil žíznící ret. A to je vše, co podávám.

I.

Zde začíná vypravování o muži, jehož jmeno slulo Höskuld. Žil na Islandě v šerých dnech prvního tisíciletí po Kristu, než víra pravá se ještě dostala k těm břehům odlehlým. Vládl Höskuld na velkém prostranném dvorci svém, jenž se nazýval Höskuldstad. Bohatý ten zeman byl Dalekolův syn. Dalekol zase byl zemanem norským a vystěhoval se na Island se svou ženou Thorgjerdou, by ušel vládě královské, jež začínala tenkráte v rodné jeho zemi tížiti a tísniti muže, milující volnost nade vše. Když zemřel Dalekol, ujal se syn jeho dospělý, Höskuld, statku svého otce, Thorgjerda však vrátila se v Norsko, soužena steskem po zemi, v níž se zrodila. Ač nebyla už mladá, byla posud krásná a Herjulf, man norského krále, pojal ji za ženu. Zrodila v druhém tom manželství syna, jejž nazvala Hrutem. Herjulf zemřel za nedlouho a Thorgjerda začala opět tesknit po Islandě, jako dříve po Norsku, bylo jí, jako by měla vlasti dvě, a ta z nich zdála se jí vždy dražší, od které odloučena žila. Táhlo ji srdce též k staršímu synovi Höskuldovi, za-

nechala tedy, na žádost příbuzných se strany Herjulfa, mladšího syna Hruta jim v Norsku a odplula na Island, kde tiše a šťastně, ač s mnohým steskem po mladším synu, dlouhá leta s Höskuldem žila, milována jím a jeho rodinou. Zatím dorostl v Norsku Hrut a jako jeho matku, jal ho stesk po břehu islandském, o němž byl už co dítě tak mnoho od ní slýchal. Nejdříve se přemáhal, později však zanechal všechny naděje, které mu rodina otce jeho na bohaté dědictví dávala a plul do Islandu, práhna po mohyle, kde matka dřímala a po pohledu svého bratra Höskulda, o kterém snil a kterého miloval jak pohádku, jak zjev z oblasti báje, jako usmívavý právě sen.

Höskuld jej přivítal jako syna a slzy mu vstoupily do zraků při prvním na něho pohledu: byl mladý Hrut krásný, plavé jeho vlasy, modré oči, připomínající barvou, jasem a jakousi tekutostí prosluněnou vlnu moře, upamatovaly jej živě na zjev matčin z mladých let, volaly Höskuldovi obraz její v paměť a zároveň slib, který jí umírající učinil: milovati polobratra svého plnou duší a srdcem upřímným.

Prodlel Hrut celou zimu na Höskuldstadu a s jarem počala stavba nového dvora na statku, jejž po matce zdědil a nový, výstavný ten dům byl nazván Hrutstadem. Když byl dvůr úplně hotov a zařízen, uspořádal Hrut velký kvas, k němuž zavítal Höskuld a mnoho hostů. Hodovní síň byla ověšena hedbávnými koberci, kořistí to někdy Herjulfa, otce Hrutova, přivezenou z dalekých výprav vikingských ke břehům jižním, z Byzancie a z měst sicilských. Když hosté, udiveni nádherou zlatých a stříbrných nádob, z nichž pili jižního vína, domácí medoviny a silného piva, se posléz rozjeli k rozličným domovům svým, zůstal Höskuld ještě dva dni s bratrem, a poslední večer, když oheň v krbu praskal a podzimní chlad z útulné síně plašil, pravil Höskuld v srdečném rozhovoru bratru svému Hrutovi:

„V tom milém a bohatém domě tvém neschází teď než žena. Jsi mlád, ale jsi už mužem, jsi jako strom v plném květu, slibující hojných plodů.“

Hrutovi přelétl ruměnec lehce tvář, v panickém zmatku sklopil plaše oči, zamlčel se na chvilku, ale pak řekl: „Uhodl jsi tajné přání mého srdce. Toužím po sňatku a vlastní rodině. Jsem však na Islandě posud cizincem a nevím, na které dveře bych zaklepal.“

Odvětil mu Höskuld takto: „Jsem bratrem tvým, ale cit můj k tobě je spíše otcovský. Staral jsem se o tebe od prvního okamžiku, když jsi přistál na islandský břeh a věren i na dále budu ti radou a pomocí. Nuže, přemýšlel jsem už o tvé ženitbě a našel jsem pro tebe už nevěstu.“

Hrut upíral oči na oheň a řekl tiše: „A kdo to jest?“

„Na břehu jižním,“ odvětil Höskuld, „stojí bohatý dvůr, kde sídlí mocný náčelník, muž hrdinný a moudrý, znalý zákonů. Dvůr má jmeno Valle a majitel jeho Thorstejn. Je stár a vnučka jeho, zbytek celé jeho rodiny, dcera nejmladšího jeho syna, zhynuvšího na výpravě do Irska, zove se Unna. Je krásná, ztepilá, vysoká, mladá a ušlechtilá. Tu bych ti přál za ženu.“

Hrut podal mlčky bratrovi ruku se zářícím úsměvem a za chvíli řekl: „Pojedeš se mnou k Thorstejnovi, žádat o jeho vnučku?“

„Pojedu!“ zvolal Höskuld. „Vždyť jsem ti jako otcem!“

„A slibuješ si zdar co snoubce můj?“ řekl nesměle Hrut.

„Tebe zamítnout!“ smál se Höskuld a díval se pak s něžnou hrdostí na ztepilou postavu bratrovu, na dlouhé plavé jeho vlasy, padající mu na ramena, na jasné jeho oči sivomodré jako vlna severního moře. Mlčeli oba. Venku hučel vítr, příboj bouřil proti břehu a psi vyli na měsíc. Höskuld přivalil nohou ohromnou hlaveň do ohně. Jiskry se sypaly z řeřavého uhlí, zavířily v kouři a vylítly v divokém reji otvorem nad krbem, jímž se noční nebe do síně dívalo. Höskuld pravil Hrutovi: „Je Thorstejn mým přítelem. Znám děj jeho života, a život ten není všední. Dílem slyšel jsem z vlastních jeho úst, co ti vypravovat budu, dílem od lidí jiných, neboť pověst toho muže byla hlučná a mnohý jeho čin žije posud v paměti svědků. Mohl bych ti vypravovat až do východu slunce, ale spokojím se jen hlavním rysem děje. To stačí, abys věděl, z jakého rodu ta pochází, již chceš do svého domu uvésti, by ti byla věrnou ženou a silnou matkou někdy dětí tvých.“

Höskuld vypravuje:

Thorstejnův otec, Ketil, byl mocný a bohatý zeman a vládl na svém dvorci Raumsdalu v severním Norsku jako malý král. V mládí svém byl proslulým vikingem, slavným vítězem na dalekých výpravách, odkud nesmírnou kořist domů přivezl. Oženil se pozdě a Thorstejn byl jediným plodem toho sňatku. Starý Ketil žil nyní jen ve svých bohatýrských upomínkách a zdálo se mu, že pokolení mladší pozbylo všeho významu, vší síly, všeho hrdinství. Na potomky svých druhů hleděl jako na nehodné svých otců a i vlastní jeho syn vzbuzoval v něm opovržení. Zdál se mu slabým, nemužným, nestatečným a vyčítal mu, že se spíše po matce než po něm zrodil. Zapomínal, když byl Thorstejn téměř ještě dítětem, že na něm zralého mužství a činného hrdinství žádat ještě nesmí a dráždil ho ustavičně trpkými slovy a pokořujícími narážkami. Nenáviděl v chlapci snivost jeho očí, jež byla dědictvím po matce, nenáviděl něhu, již Thorstejn jevil pro tu matku, ženu tichou, nesmělou, bojící se surových slov svého muže do té míry, že se syna svého hlasitě zastávat ani neodvážila. Tak vyvinul se mezi otcem a synem poměr napjatosti mnohdy až zjevné nepřátelské, zakládající se na nedorozumění s obou stran, neboť nevědomky se skrytě Ketil a Thorstejn navzájem přece jen milovali, více než tušili. Neutěšený ten poměr však rostl s Thorstejnem, neboť splácel otci opovržení vzdorem, jevícím se sice více v zracích než ve slovech neb činech, ale dráždícím Ketila někdy až na pokraj zuřivosti.

Jednoho večera, bylo tenkráte Thorstejnovi asi osmnáct let, seděla rodina u ohně ve společnosti několika cizích mužů z přízně Ketilovy, který hosti své hojně častoval pivem a medovinou. Hovor byl hlučný, jen žena Ketilova seděla tiše jako vždy u krbu a předla. U nohou seděl jí Thorstein, tiše jako ona, snivě zahleděv se v oheň a sleduje sloup dýmu, který vznášel se plu jisker otvorem k nebi, plnému jasných hvězd. Ketil, jak obyčejně, mluvil o minulosti a jak obyčejně lál době přítomné a ničemnému pokolení dne. Za hovoru toho pohlédl na svého syna a promluvil opovržlivě:

„V tom stáří věděl jsem už, co to je jásat pro vítězství a skolit

nepřítele! Neseděl jsem líně u ohně a nehleděl do prázdna! Tenkráte se jednalo a nesnilo se, nevím jaké sny!“

Thorstejnovi hrnula se krev do obličeje, trhl sebou, ale na prosebný zrak své matky sklopil oči a mlčel.

Jeden z hostí pravil: „Dost jsi se naplahočil po šírém světě, Ketile starý, za sebe i za syna též. Snášel jsi bohatství a dobýval slávy, je toho všeho dosti pro tvého dědice. Nač by v dáli hledal, co jsi mu domů přinesl?“

Nastal smích, ale Ketil byl velice rozčilen a zvolal: „Ó dobo hanby! Za časů mých kladlo se bohatýrům dobyté jich bohatství do mohyly, jen nemovitý statek dědil syn. Kdo chtěl více — moře bylo mu dráhou k slávě a pokladům, kořist svou kupovali jsme tenkráte vlastní krví. My byli muži! Dnes? Hleďte na toho jinocha — není spíše dcerou své matky než synem svého otce? Ten věru nepůjde po stopě mé!“

Thorstejn vyskočil a oči jeho svítily divoce. „Co na mně chceš?“ obořil se na otce, „aspoň mi to řekni přímě!“

„Chci, abys mi ukázal,“ odvětil otec, „že dovedeš mečem zamávati! Jsi stár už dost, bys pokus učinil, přeje-li ti štěstí.“

„Snad že mi nepřeje,“ řekl zádumčivě syn, „ale zlý tvůj jazyk poštval mě dost a zloba tvoje požene mě k podnikům třeba šíleným —“

Matka vstala a chtěla Thorstejna chlácholit, on však byl tak rozdrážděn, že ji od sebe odstrčil a vyšel hlučně ze síně, doprovázen smíchem otcovým.

Thorstejn byl zoufalý. Zdálo se mu, že pod tím krovem nelze žíti. Vyšel v temnou noc, na pokraji lesa sedl pod hluboce šumící stromy, položil hlavu na kolena a vypukl v pláč. Rychle však usušil své slzy, zdálo se mu, že slyší otcův drsný zahanbující smích, a začal nyní přemýšleti o tom, co mu činiti zbývá. Rozhodl se, že s otcem žít už nebude, aspoň dříve že se domů nevrátí, dokud nevykoná čin, jímž by si vážnost, ba úctu Ketilovu vynutil. Tenkráte řádili v lesích a pustotách mezi Raumsdalem a Jamtalandem tajuplní jacísi lupičové, postrach celé krajiny. Vedla-li cesta někoho tím směrem, nevracel se téměř nikdy zpět, a to neplatilo pouze o jednotlivcích, zmizeliť i cestovatelé sdružení po desíti, beze stopy v hloubi těch lesů. Až do samého Raumsdalu nebyli se lupičové sice posud odvážili, a nezabili posud nikoho z lidí Ketilových, jenž byl náčelníkem celé krajiny, však právě proto, že jím byl, vyčítalo se mu, že tak velkému zlu konce nečinil. Na vlastní uši byl Thorstejn slyšel, jak si lidé šeptali: „Je Ketil stár, a slábne tak, že povinnosti své už nestačí.“ To vše mu nyní hlavou mihlo, když ten zádumčivý les kolem něho šuměl a zasmál se hlasitě: zdálo se mu totiž, že to nehučí pouze les, ale otec jeho že tak z hluboka žaluje nad smrtí jeho, do které jej hnal zlým svým jazykem! Trpká jakási radost nad tím žalem ho schvátila. Plížil se zpět do dvorce, odvázal a vyvedl svého koně, ozbrojiv se dříve krátkým, prostým mečem, visícím na chodbě v domě, a vrátil se tiše, kryt úplně tmou, zase do lesa. Na pokraji se zastavil a ohlédl se ještě jednou k otcovskému domu. Stesk se mu ozval v srdci, viděl temný kouř, plný jisker, vznášeti se z otvoru na střeše a vzpomněl na tichou, plachou matku svou, sedící tam mlčky, předouci

a hučivého ohně. Tenkráte zdálo se mu, že v šumu lesa slyší její srdcejmoucí pláč.

„Neuvidím tě nikdy více snad," zašeptal, „jedu téměř jisté smrti vstříc, jedu za štěstím, jak mi otec kázal, a to prchá vždy před tím, který je hledá! Jsem sláb a v boji nezkušen, a ti v lesích jsou silní, krutí a krvaví. Slzy tvoje potekou, až budu bez života ležet mezi balvany a hnijícími kmeny, nepohřben, lup vlkům. Ale raději ať oči tvoje slzy o mne roní, než by měly dále hledět na ruměnec hanby na mé tváři!"

Odvrátil se od domu a jel. Jel celou noc a celý den šumícím lesem, ale nepotkal nikoho. Když se slunce opět klonilo, viděl příkrou, úzkou stezku, vedoucí do kopce, pokrytého křovím a vysokými stromy. Vedla zajisté ta cesta k brlohu těch zlosynů. Thorstejn seskočil s koně, zavedl ho opodál do nejhustšího křoví, kde jej přivázal a pak dal se po stezce vzhůru.

„Jdu za svým štěstím," usmál se smutně, ale stoupal odhodlaně. Kráčel a kráčel, očekávaje každým okamžikem, že stráž nějaká jej zakřikne, že ozbrojenec některý se divoce naň vyřítí, ale nebylo viděti než stromy, slyšeti než jejich šum nebo svist větru kolem trčících sem tam balvanů neb volání lesního ptáka.

Udýchán dostoupil Thorstejn vrcholu a ocitl se tam na mýtině, kde stál malý, dobře z břeven vystavený dům. Podivil se tomu Thorstejn a srdce jeho začalo silně tlouci. Skryl se hbitě za velkým kamenem, položil si meč na kolena a odpočinul, až se mu stoupáním zrychlený dech a rozčilením spůsobený tlukot srdce utišil; pak vstal a šel chladně a odvážně k domu blíž. — Vešel v úzkou chodbu, byla prázdna, na pravo byly otevřené dveře do prázdné, malé konírny, na levo dveře druhé, přivřené. Thorstejn je odhodlaně, rychle otevřel a překročil práh. Byl v dosti velké komnatě, prázdné jako konírna, nikde lidské duše. Bylo čisto v té místnosti, stál tam stůl a na něm mísa plná masitého pokrmu a dřevěná číš naplněná pivem. Byl Thorstejn sice velice hladov a měl velkou žízeň, ale zdržel se, nedotekl se ničeho. Ohlížel se po komnatě. Podél zdi byly vysoko nakupeny velké žoky, srovnané jako ve skladě, plny zboží. To zajisté byla kořisť odňatá zabitým kupcům a cestovníkům. V pozadí komnaty stála vysoká postel, široká, se záclonami z látky tak skvostné, že by je nikdo nebyl v té pustině lesní hledal. Thorstejn byl velice udiven. Přemýšlel chvíli co počíti. Rozhodl se, že se skryje za nakupenými žoky. Uschoval se tam tak dovedně, že jej vidět možno nebylo, ale sám že dobře skulinou mezi žoky vše pozorovati mohl, co by se v komnatě dělo. V té své skrýši čekal takto trpělivě na průběh další svého dobrodružství, s úplným klidem a s odhodlanou ke všemu myslí. —

Když se už silně smrákalo, uslyšel Thorstejn dunění koňských kopyt, blížilo se domu, pak hrabal kůň před samými dveřmi, byl veden do konírny a konečně se otevřely hlučně dveře komnaty. Vstoupil muž, postavy tak vysoké, že se Thorstejn až podivil. Šel přímo ke krbu, kde rozdělal oheň. Plameny šlehaly vysoko a ozářily celou síň. Rudý jejich lesk polil tvář přišedšího cizince. Byl krásný, ač už mladý nebyl. Vlasy jeho byly úplně bílé a padaly mu v hustých kšticích na široká ramena,

oči jeho byly jasné, zamyšlené a ještě plny záře. Jakýsi smutek jevil se dojímavě kolem úst. Pohyby a chůze toho muže byly volny a plny vděku a celé jeho vzezření mělo kouzlo vzácné ušlechtilosti. Thorstejnovi se zdálo, že by snadně přátelsky k tomu člověku, jejž považoval za svého nepřítele, přilnouti mohl. Muž přisedl ke stolu, pojedl, napil se a hleděl pak zamyšleně do ohně, jehož plameny už nešlehaly do výše. Řeřavé uhlí strávených hlavní leželo jako kupa rudého zlata v krbu a lilo svou krásnou zář na všechny předměty. Muž vstal posléze, šel k posteli, odepnul nyní teprve meč a pověsil jej na sloup lože. Chodil chvíli ještě po pokoji, pak odhodil své šaty a ulehl. Thorstejnovi se zdálo, že blyštící se onen meč zraky jeho jako čarem jímal v plen. Byl jako živá bytost, cosi jako had. Hrot jeho šířil postrach a záhubu. Lesknoucím se tím bleskem byl si rek, jenž jeho majitelem byl, celou krajinu podmanil. Meč ten byl zázračným! Jediný člověk byl tímto nástrojem vykonal činy celého sboru chrabrých mužů! Síla jen božská poráží tak smrtelné! Míti tento meč, třímat jej vítězoslavně rukou! Co by řekl otec jeho, kdyby tou zbraní zamával před jeho zrakem? Opakoval by ještě posměch svůj krvavý, že posloužilo by více slávě jeho rodu, kdyby syn jeho se nebyl narodil? Thorstejn se chvěl po celém těle. Člověk, jenž byl postrachem celého kraje, jenž tolik lidí usmrtil bez pomsty a trestu, byl téměř už v jeho rukou. Tam na té posteli oddychoval klidně a pravidelně, bylo tedy jisté, že už spí, a meč jeho, ta divotvorná zbraň, lákala svým leskem a vnucovala se Thorstejnovi téměř sama do rukou! Vrazit ji do srdce tomu loupežníku! Ruce Thorstejnovy se svíraly a nevěděl ani sám, jak se stalo, že stál pojednou uprostřed komnaty. Jen několik kroků a kynulo mu vítězství. Učinil krok první, ale zastavil se. Podivná lítost se v něm ozvala. Bylo mu, jakoby toho muže dávno znal a miloval. Zdálo se mu, že oči jeho se dívají v jeho zrak, plny přátelství, vysoká jeho postava, ušlechtilé jeho pohyby že budí znova jeho obdiv, a zamyšlenost jeho a smutný úsměv že dovolávají se soucitu. Ošklivost před zamyšlenou vraždou zmocnila se Thorstejna a učinil dva kroky zpět. Byly však neopatrně hlučné a spící na loži sebou hnul, jakoby se probouzel. Thorstejn, slyše jeho pohyb, ulekl se a stál jako obrácen v sloup. Lítost jeho byla ta tam a myslil jenom na vlastní obranu.

Nebezpečí však minulo. Muž na loži, zdálo se, usnul znova, ničeho nepozoruje. Tu přiblížil se Thorstejn směle, působě šramot a udeřil docela do sloupu postele, dosti silně: spáč sebou ani nehnul. Thorstejn šel ke krbu, rozsvítil o žeřavé uhlí dlouhou louč a posvítil si nyní klidně na spícího muže. Ležel tiše, oděn dlouhou hedbávnou košilí se zlatým lemem. Vlasy splývaly mu krásně na prsa, ruce ležely na podušce. Tvář jeho, obrácena k nebi, byla klidná, výraz její byl vážný, ale pln míru a ne bez sladkosti, měla něco dětinného ta téměř usmívavá tvář! Thorstejn byl pobouřen. Jak mohl tak spokojeně spáti, ten vrah, potřísněný tolikerou nevinnou krví? Thorstejn chopil se meče oběma rukama a vší silou svou vrazil jej spícímu rázem do prsou . . . Ten trhl mocně všemi údy, obří jeho ramena vztáhla se po nahnutném nad ním vrahovi, pojala ho jako kleštěmi a nadlidskou silou vztáhl jej muž k sobě vzhůru na

postel a vrhl jej mezi stěnu a sebe, a jako čaromocí překonán, ležel Thortejn nehybně vedle toho, jejž byl zavraždil. Ale meč byl tak hluboce vnikl v prsa toho muže, že ho úplně proklál a že hrot jeho pevně trčel v samé posteli, a raněného takto k ní jako přikoval. Oči jeho horečně se koulící vsály se nyní do tváře překvapeného tou olbřímou silou Thorstejna a po hlubokém vzdechu začal se raněný takto tázati: „Rci," pravil, „kdo jsi, smělý vrahu můj?"

Při zvuku lidského hlasu vrátila se Thorstejnovi rozvaha a chladnost. Mátožnost toho nadlidského a zároveň němého počínání muže na loži, byla jej naplnila úžasem strašidelným.

„Jmenuji se Thorstejn," řekl vzdorovitě, „jsem syn Ketilův. Nevím, co ti na jmenu záležeti může."

„Ani tobě ani tvému otci neublížil jsem," řekl raněný jaksi vyčítavě.

„Ti, které jsi ubil," mračil se Thorstejn, „nemohou se už pomstíti. Učinil jsem to místo nich. Krajina naše bude nyní prosta vrahů."

„Kdybys byl o den později přišel," vzdychl krvácející, „nebyl bys mě zde už nalezl, krajina vaše i bez tebe by byla vrahů prosta a mně by byl vzešel život nový. Dlouho už rozjímal jsem o zlu, jež jsem spůsobil, a touha napraviti to zlo, byla se mne zmocnila. Jsi mlád a nevíš, jak snadno z cesty dobra sejdeme a kam nás zavede vášeň a trpkost zklamání a bouření se proti nespravedlivému, slepému osudu... Nový život! Nemělo to být!"

Mlčel, a Thorstejn cítil velkou lítost s umírajícím. „Škoda," řekl, „že se stalo, co se stalo. Nuž, pomsti svou smrt, máš-li ještě síly, a zemři pak spokojen."

„Mám ještě síly dost, zabiti tě," řekl raněný, a Thorstejn dle toho, jak jej zase pevně za ruce držel a svíral, cítil, že to pravda. Marně dělal pokus vymknouti se.

„Mám tě v moci své," řekl lupič, „a kdybych chtěl, nevyšel by's odtud živ a nepochlubil bysi se svým nade mnou vítězstvím. Ale neusmrtím tě. Uznáváš, že ti splácím zlé dobrým?"

„Uznávám," řekl Thorstejn, nevěře ani svému sluchu.

„Za to však poprosím tě o službu," pokračoval raněný, „vykonáš mi ji?"

„Slíbím ti teprve dle toho, co žádat budeš," odvětil Thorstejn.

(Pokračování.)

Bejrut.

Napsal František Klement.

(Pokračování.)

Kromě silně obchodního ruchu pečuje valná část zdejšího obyvatelstva o zdárný duševní vývoj mládeže, čemuž arciť missie: americká, francouzská, anglická, škotská, vlašská a německá seč jsou napomáhají a ve svých 104 školách 14.600 žáků obojího pohlaví — zajisté pěkná to číslice! — vyučují. Žactvo muhamedanské, počtem 2500, vyučuje se ve 20 nižších „maktabách“ a ve vyšších školách „mdärs“ způsobem stále ještě zastaralým a tak primitivním, že jsem na př. v jednom vyšším učilišti viděl mapu Evropy, Asie a Afriky, na níž nakresleny byly jen řeky: Dunaj, Nil, Barada u Damašku, Euphrat, Tigris a Ganges. Ve zdejších muhamedanských kruzích panuje úžasná indolence a vyjma nepatrný počet tak zvaných vzdělanců — „ulama“ — nenajdete v jejich bytech kromě koranu jiných knih obsahu poučného. Kosmo pohlížejí Muhamedáni na stále vzrůstající vliv Evropanů a často ulevují svému vzteku povzdechem: „Allah zničiž vaše domy ohněm, pokolení vaše morem a propadnětež se všichni do bezedna!“

Pokud se užívání evropských řečí týče, mohu dle vlastního pozorování konstatovati zajímavé změny. V letech 1872—3 mluvilo se zde v obchodních a na Evropanech závislých vrstvách nejvíce vlašsky a velmi málo francouzsky. R. 1884 měly ty řeči rovnováhu a r. 1893 zatlačena vlaština přes neobyčejně houževnatou propagandu italské vlády téměř veskrze, frančtina opanovala pole a s touto podniká nyní zápas angličina — podotýkám jen mimochodem, že jest to zápas velice vážný. Řeč lidu jest ovšem arabština, a 32 tisíc Řeků, týž počet Muhamedánů, 29 tisíc Maronitů, 9500 Melkitů (s katolickou církví spojených Řeků), pak Drusové, Metualiové, syrští a arménští katolíci a židé, dohromady as 4500 duší, užívají obecné mluvy arabské, lišící se značně od řeči spisovné. Následkem toho vychází v Bejrutě 13 arabských denních novin, což jest počet velmi značný, — avšak redaktoři smějí psát jen to, co se vládním tureckým kruhům líbí. Roztomilý redaktor „Nidžmy“ (hvězda) líčil mi zdejší tiskové poměry v barvách nejkřiklavějších a za příklad uváděl, že jeden odstavec denní rubriky musí obsahovati vzletný chvalozpěv na blahodárné působení vládních orgánů, zejmena na tureckého gubernatora Vassa pašu a vyšší hodnostáře. Dopustí-li se někdy pisatel článku hrozného zločinu, že se byť i zcela nevinnou narážkou některého evropského mocnáře dotknul, pospíší ihned konsul té které mocnosti do seraie a neodvolá-li redaktor vytknuté místo spůsobem ponižujícím, zakáže se bez milosti další vydávání listu. I zde však vyskytnou se mnohdy ohnivější povahy, nespokojenci se stavem bídného tureckého hospodářství, oposič-

níci, kteří slovem i písmem v opravdovém rozhorlení proti státní správě brojí; avšak dlouho to netrvá, poněvadž se jich turečtí pochopové zmocní, vezmou jim zlatou svobodu, a dlouholetý žalář chrání stát před těmito „nebezpečnými osobami". Jsou-li však zvláště nebezpečni, zmizí pro vždy, nikdo neví kam. Zajímavý byl výrok jednoho z těchto po několik roků žalářovaných svobodomyslníků vůči vyššímu státnímu úřadníku Mumir beyovi (který mi jej sám sdělil), když s podrytým zdravím vězení opouštěl a na přísné napomenutí, dané mu v příčině jeho budoucí činnosti, tato velevýznamná slova odpověděl: „Máte tedy pravdu, ale jen mocí!" Vyděračství, úplatnost, bezpráví, licoměrnost a obohacování se způsobem přímo bezpříkladným panují ve všech kruzích děsně zlotřilého úřadnictva a rozmnožují zde státní hnilobu až ke stupni již nastávajícího úplného rozkladu. Oproti Evropanům chovají se státní zřízenci za posledních let čím dále upjatěji, ba mnohdy vyzývavě, a jediná evropská moc, která jim až dosud imponovati a práva svých příslušníků hájiti dovede, jest vláda anglická. Uvedu příklad. Před pěti roky zavražděn byl v noci dvěma lotry v ulici naproti paláci gubernatora jedoucí v kočáře Francouz a v tutéž asi dobu jistý anglický příslušník nedaleko Tripolisu. Vrahové Francouze odsouzeni navzdor tomu, že se francouzské velevyslanectvo v Cařihradě namahalo, by popraveni byli — pouze na několik roků do vězení, kdežto vrah Angličana tajně byl popraven. I v soudních záležitostech při sporech mezi Evropany a tuzemcem, které se stejným počtem přísedících cizinců a poddaných jeho veličenstva sultána vyřizují, rozhoduje vždy předseda Turek neb Arab svým hlasem, není-li to obzvláště křiklavý případ, ve prospěch zdejších žalobců neb obžalovaných.

Společenských upřímnějších styků mezi Evropany a tuzemci, následkem těchto křiklavých poměrů není, neboť považují zde ziskuchtivého Evropana za vetřelce a kromě obchodních záležitostí nevyhledávají s ním bližších vztahů, ba ani si ho nevšímají. Může-li Syřan Evropana zde bydlícího a cizího cestovatele přemrštěnou cenou za své zboží napáliti, mne si radostí ruce a po tajmu se ošálenému frandžimu notně vysměje. Zdejší bazary, zejmena sklady na zboží hedvábné, kobercové, po většině výroby tuzemské, poskytují zasvěcenějším znalcům zajímavé studium. Týž arabský, zlatem protkaný burnus, za který jedna Angličanka čtyři sta franků zaplatila, obdržel můj arabské řeči mocný přítel za dvě stě. Všechny ty „syrské tovary", které si cizinci na památku kupují, bývají vůbec zaplaceny nepoměrně draze a kupčíci vydělávají obyčejně sto i více procent. Jinak jsou zdejší bídné bazary na velikost a význam Bejrutu až příliš nepatrny. Jsou to na mnoze směsice úzkých smrdutých, hrozně dlážděných, klikatých uliček a průchodů, v nichž bývá ovšem pestrý ruch a zejmena v dopoledních hodinách mnohdy i tlačenice. Tržiště zelinářské a ovocnářské tvoří nejdelší bazarovou ulici, kde veliké množství toho zboží, jak je právě ta ona roční doba přináší, v kupách a hromadách jest vyloženo a rychle jde na odbyt. Oranže, citrony, granátová jablka, datle, banany, kdoule, fíky, jablka, mandle, hrušky, slívy, melouny, tomaty, brambory, různé druhy okurek, řetkví, kolníků, salátů a jiných syrských zelinářských zvláštnůstek možno tu dostati v přehojném

výběru — vše jest velice dobré a velice úhledné. Ale cizinec chystající se k delšímu pobytu v této zemi učiní nejlépe, odolá-li všem laskominám na tyto svůdné dary přírody, neboť následky požití bývají mnohdy velmi nepříjemny. Zralé hrozny, zadělávané ovoce, sorbety a limonada, sněhem z Libanonu chlazená, poskytují za to neškodný a stejně výborný požitek.

Že při těchto potulkách po bazarech bývá pozorování tržničních figurek pro cizince nejzajímavějším zaměstnáním, nemusím zvláště podotýkati. Především poutá naši pozornost ženské pohlaví, v dlouhé, žlutě, černé neb modře pruhované pláště zahalené, kteréž své obličeje zastírá neprůhlednými bavlněnými a dosti jemnými, pestře květovanými závoji, jež můj přítel, obchodník ze Švýcar, rok co rok po statisících prodává. Na ulici vypadají zdejší krasavice ve svém nemotorném zakuklení jako žoky, avšak doma, jak jsem se sám v domácnosti některých syrských křesťanů přesvědčil (též u našeho krajana truhlářského mistra Červíka, který sličnou tuzemku za manželku pojal) činí mladší ženský svět, as tak do 24. roku svého stáří, dojem velmi příznivý. Domácí oblek bývá za zvláštních okolností mnohdy i nádherný, jinak „po domácku“ jednoduchý, ale téměř vždy úhledný. Neobyčejně široké, různobarevné spodky z francouzských kartounů nebo z hedvábí, pak polohedvábné, někdy i brokátové, přilehající neb volnější kazajky, přes kteréž za slavnostní příležitosti dlouhé, v předu otevřené kaftany z týchž látek oblékají, sluší mladým těm tvorům nápadně pěkně. Ku pletencům hustých vlasů připevňují si pravé i padělané penízky na řetízcích, mnohdy si nasadí i malé drahocenné pokrývky na hlavu a jakožto náruživé milovnice šperků krášlí se zlatými řetězy, dlouhými náušnicemi, náramky, hodinkami a jinými ještě tretkami. Voňavky a líčidla jsou toaletními přídavky, bez kterýchž se Syřanky, zrovna tak jako jiné orientálky, obejíti nemohou. Většina křesťanských Syřanek nosí na ulici závoje jako muhamedánky, které následkem příkazů koranu tuto protivnou a také nezdravou roušku sotva kdy odloží. „Kdyby se dnes,“ pravil mi vyšší turecký hodnostář z ministerstva vyučování, „ženy naše tou měrou emancipovaly, že bychom jim dopřávali takové volnosti jako vy svým evropským ženám, utrpěla by naše víra ohromně a možná že by to byla pro ni smrtící rána!“ Nešlo by to arciť tak snadno, poněvadž jest předsudek orientálek proti všem nezastřeným ženštinám hluboce zakořeněn a ještě více proti zlaté svobodě našeho krásného pohlaví. Tajuplnost haremů a přísná odloučenost podporují nemálo smyslnou obraznost orientálcův a v tom si právě velice libují.

Provdané ženštiny kouří zde s oblibou vodní dýmky (nargilé), kdežto svobodným jest tento požitek zakázán; leč zapovězené ovoce chutná nejlépe a vždy najde se jedna z mladších družek jakožto majitelka tajné komůrky, několik vodních dýmek se snadno opatří a tam, jak mi bratr jedné dvanáctileté, pěkně rozkvetlé Marmy sdělil, provádějí kurbu o závod. Mnoho oslňujících krásek mezi syrskými Bejruťankami nenajdete, ale většina má neobyčejně tmavá, ohnivá a hluboce smyslná očka, obličej pěkně oválný a tělo kypré. Z mužského pohlaví lze si dle libosti vybrati a dobrozdání, kterého jsem si v tomto případě

jako z pola jen kompetentní znalec od několika evropských turistek vyžádal, znělo především ve prospěch zdejších Řeků — přiznávám, že jsou to vskutku ženským srdcím nebezpeční hoši —, kteříž jsou vzory mužské krásy; za nimi následují Maronité a konečně arabští Syřané, při kterýchž však nelze mluviti o svérázném národním typu, poněvadž v nich koluje krev velmi smíšená.

Mužské oděvy pestří se barvami přerůzných odstínů a poutají také svým střihem, výzdobou, originální úpravou; mohl bych z té směsice krojů načrtnouti přečetné figuriny, z nichž každá by jistě budila na kostumních našich zábavách všeobecný obdiv. Všechny ty obleky ať z látek nejdrahocennějších, ať obyčejné neb i neprostší, mnohdy cárovité, tělo zcela, částečně a mnohdy jen skrovně zahalující, vynikají především velikou malebností. Oděvy měšťanů, kupců a všech těch, kteří vedou život méně pohyblivý, jsou velmi objemné a řasnaté; ale nechť pozorujeme ty ohromné, mezi nohami až k zemi visící spodky, látkovými šerpami kolem pasu mnohokráte ovinuté, ať ty dlouhé kaftany, široké pláště a těsně přiléhající kazajky: vždy musíme doznati, že jsou pro tyto kruhy nejpohodlnější. Dělný, stálému pohybu uvyklý lid neplýtvá mnoho látkami, leda někdy v plundrovitých spodcích; jinak obléká jen košilovitou, na prsou otevřenou, lněným, bavlněným neb koženým pasem sepjatou bundu s nedlouhými rukávy a konečně spodky šířkou velmi se různící — tedy kostým umožňující čilejší obraty a pohyby. Ba často pozorujete i značný nedostatek obleků a zejmena chudší lid na trzích, valná část žebráků a těžkou prací zaměstnaní nádenníci zahalují se v cárovité, všelijak upravené, jen napolo nahotu přikrývající hadry.

Sultán Mahmud (1785—1839), předchůdce Abdul Medžida, nařídil (když se mu pro odpor janičárů organisace vojska dle evropského způsobu nedařila) státnímu úřadnictvu, aby se oblékalo po evropsku; doufal, že tento oblek až příliš pohodlnému sboru hodnostářů dodá trochu více čilosti. Od těch dob uplynula již hezká řada let, ale výsledek není valný. Měl jsem dosti často příležitost pozorovati toto evropským šatem zmodernisované úřadnictvo, jak se ve vládních kancelářích namahá. Hlemýždím pochodem ubírá se až k desáté hodině do úřadoven a po čtvrté odpoledne je již opouští. Až dosud píše značná část státních zřízenců tím způsobem, že sedí se skříženýma nohama na divaně, aneb nechávají jednu nohu dolů viseti, druhou podloží pod ni, pak podeprou levou, rozpřaženou ruku o jedno koleno, položí papír na dlaň a tak píšou od pravé strany k levé. Pololežíce opírají si při častém odpočinku záda, kouří vodní dýmky neb cigarety a když vykonali velmi nepatrnou práci, loudají a batolí se právě tak líně a nemotorně domů, jako dříve v kostýmech orientalských. V takovýchto kancelářích vázne vše a Evropan musí býti opásán značnou dávkou trpělivosti, má-li u těchto hodnostářů nějaké řízení. Vrozenou lenost a netečnost tohoto lidu evropský šat nezmění.

(Dokončení.)

Dcera professorova.

Všední příběh ze života. Napsal Stanislav Jarkovský.

(Pokračování.)

II.

Jak pak, muži, ten Ladislav Příborských, jestli pak udělá maturitu?" ptala se paní Emilie, už v zimě kdysi po besedním věnečku, který býval v X nejslavnějším bodem celého masopustu a k němuž i septimáni a oktaváni měli volný přístup.

„Příborský? Eh, o toho mám věru strach," odvětil professor opravdu starostlivě. „S latinou je to zlé a s řečtinou ještě horší. Jeť on vlastně nejhorší Řek z celé třídy," prozrazoval neprozřetelně školní tajemství, „a kdyby Soukupa neměl, bylo by to prasklo ještě teď, v prvním semestru. Já to předvídal dávno. Ale to ne, pořád se mu všelijak napomahalo, a žebralo se se všech stran, — teď se to ukáže! Nevím, nevím . . . Za to na Jeníka Soukupovic se těším . . . přijde-li sám pan inspektor, uhlídáš, ten bude koukat. To je hodný hoch . . ."

„Hm . . ." na to paní Emilie a ztichla. Co má pořád s tím Jeníkem? Takový bledý hoch a pak — syn švadleny!

Příbořský Ladislav jí však nějak z mysli nevycházel a ptala se znova, pak po třetí, jak se mu ve škole vede.

„Prosím tě, proč pak tě ten Příborský tak zajímá? Dost se mne natrápí ve škole svou slabostí, nač mi ho neustále připomínáš?"

„Inu," začala váhavě paní professorová, „projít musí, to ti povídám."

Professor udiveně vyvalil oči na milou choť: „Proč by musel?"

„Nu, na posledním besedním věnečku moc s naší Jarmilkou tančil a se žádnou se tolik nebavil jako s ní, a prosím tě — už pomalu musíme na to myslet, máme čtyry ty holky . . . považ, to by byla partie pro naši Jarmilu!"

Paní Emilie byla věrnou dcerou své mateře, teď už několik let zesnulé.

„Dej si pokoj, ty máš také nápady," odvětil professor dost mírně, poněvadž to vše pokládal spíše za žert, nežli za vážnou pravdu. „Holka je přec ještě dítě a on student, beztoho větroplach."

A z jeho dalších výkladů vyplývalo, že nebezpečí pro Ladislava je pořád větší a větší. Než to paní Emilii nezmátlo nijak a plán svůj nespouštěla s mysli.

Upozornění manželčino zarazilo trochu professora. Bylo-li opravdu něco na věci, bylo by mu to nanejvýš nevhod, poněvadž by zde běželo o studenta vůbec, pak o studenta jeho a o Ladislava Příborského především . . .

Ladislav Příborský byl už ode dvou nebo tří let, co začal chodit do tanečních hodin a co se z něho udělal tak fešný student, trochu jako slunce, kolem něhož točila se většina studentů, pak skoro všechny

dívčí hovory a myšlénky starostlivých matek malého toho gymnasialního města venkovského. — Otec Příborského byl velkostatkář v Zalužanech, vesnici jen asi půl druhé hodiny pěší cesty vzdálené od X, kde měl svůj hlavní dvůr, při něm zámek a park; v okolí bylo ještě několik menších dvorců k zalužanskému panství patřících. Protože majitel spravoval si panství sám a dosti svědomitě, kvetlo utěšeně. Měl jen toho jediného syna, kterému tedy kynula budoucnost docela bezstarostná.

Příborský-otec sám byl synem pražského velkoobchodníka, majitele proslulé staré firmy, který zemřel dříve, než se mohl postarati o to, aby syn dovedl převzíti obchod. Mladý Příborský odešel k vojsku, kde se mu však nedařilo: občanský jeho původ byl by se mezi šlechtickým důstojnictvem jeho husarské eskadrony ještě ztratil pomocí jeho tisíců, jež od milionu nebyly daleko, ale nešťastný jakýsi souboj zkazil mu karrieru, tak že z vojska vystoupil. Přece však to byla pro něho dosti dobrá škola, vybouřil se tam a stal se z něho usedlý člověk. Zatím obchod přešel do jiných rukou a Příborský koupil malý velkostatek zalužanský, jejž značně rozšířil věnem své choti, dcery otcova obchodního přítele, rovněž velkoobchodníka. Mladé paní, když z počátku mohla tráviti větší část zimy v Praze a léto v krásném kraji zalužanském, líbilo se na velkostatku, ale později, když studiemi Ladislavovými byla více připoutána na venkov, i v měsících zimních, začala být nespokojena přemlouvajíc chotě, aby panství prodal a se odstěhoval do Prahy. Ale pan Příborský nechtěl o tom ani slyšeti. Byl přec ještě mlád, hospodářství si oblíbil také proto, že mohl zde venku hověti svým loveckým choutkám a jízdeckému sportu, a pak co by si v Praze počal? Kdo jednou ucítí kouzlo práce a je si vědom svých sil, ten nevzdá se práce tak snadno. Pan Příborský trefil na několik úrodných let a když viděl, jak jeho námaha se zdarem se setkává, bylo mu líto opustiti krásné to okolí, a panství chtěl zachovati svému synu. Choť svoji těšil, že budou moci odejeti kam jim bude libo, až panství převezme Ladislav. Bylo to opravdu dost podivuhodné, že z důstojníka stal se takový usedlík.

Však také v celém vůkolním kraji měl postavení velmi vážené, byl i poslancem na sněmu zemském za zdejší venkovské obce, arci také okresním starostou, jak už to tak bývá, všude hrál první úlohu, a to mu lichotilo. Věděl, že v Praze i přes svoje bohatství přec by se byl ztratil.

Ladislava dal studovati do blízkého města X, aby ho měl spíše na očích. Byl také dobrým otcem, syna nehýčkal nechávaje jej vyrůstati v prostém prostředí občanském; jedině dovoloval chlapci o prázdninách střílet zajíce a jezdit na koni. Po gymnasiu pomýšlel dáti jej do Prahy na práva nebo na nějakou hospodářskou vyšší školu, jak Ladislav bude chtít, pak tedy buď že převezme Ladislav hospodářství sám, anebo, bude-li chtít, ať třeba si zvolí nějaký odbor právnický . . .

Hned jako malý student bydlil Ladislav v X a domů přijížděl jen na svátky a na prázdniny, jako všichni ostatní studenti. Ovšem že byt měl u jedné z prvních rodin, které v X mívaly studenty na stravu, „u Císařů“, jak se obecně říkalo. Pan Císař byl soukromníkem a bral studenty ne tak z nedostatku peněz jako z nedostatku dětí vlastních. Starostmi o ně a čtením novin ubíhal mu přec jeho prázdný čas. Obecné

se vědělo, že Ladislav platí 25 zl. měsíčně, bez prádla, což pro tehdejší a tamější poměry byl pravý kapitál. Však měl také pokojík pro sebe a vyprávělo se, že u Císařů bývají pravé hody. K večeři kuřata nebo svíčkovou neměl po léta žádný student v X, který nebyl zde domovem, u rodičů. Tak Martinkovi dávala jeho domácí, krejčová Pechanová, ještě v oktávě k večeři chléb posypaný cukrem a Rokosové vyprávěli ve škole jako o zvláštní lahůdce, když měli v neděli k obědu polévku, hovězí maso a hlávkový salát s octem. Obyčejné souper X-ských studentů bývala káva, podávaná na talíři, jak tam bylo všude zvykem, v létě mléko, chléb k tomu dle libosti. A přec hoši při tom tloustli a tváře jim červenaly přes ten zkažený vzduch školský. Arci neplatili za to mnoho, bratři Rokosové na příklad po 12 zl. měsíčně za byt, stravu a prádlo. — Trnka byl „na půl stravy", což znamenalo, že dostává mimo byt jen oběd — za 6 zl.; dokud byl na gymnasiu nižším, jen 5 zl. Od quinty však míval chuť tak bezuzdnou, že bylo nutno žádati o zlatku víc. Snídani a večeři obstarávali mu rodiče posílajíce ob čas bochník chleba, někdy i tvaroh, ba dokonce i máslo. Stávalo se nezřídka, že když došla zásilka čerstvá — to bývalo obyčejně v sobotu, kdy byl v X trh — nahodili se k tomu tři neb čtyři kollegové, kteří nedali se dlouho pobízeti a v krátké chvíli půl bochníka bylo pryč; bylo-li jich víc, padl bochník celý. Bůh milý ví, kterak Alois pak celý týden snídaně a večeře svoje odbýval. Zdá se, že Leopold Khon byl v tom nápomocen, prodávaje mu za levný peníz husí sádlo, jež přinášíval do školy zabalené v papíře. Dvě staré židovské panny, u nichž bydlil, zabývaly se totiž nejen stravováním israelských studentů, ale také chovem hus; krajíc chleba přinesl některý z vděčných hostí, který nechtěl, aby Alois peníze svoje, vydělané vyučováním hře na housle, promarnil za jídlo. Alois byl totiž umělcem, neb o prázdninách chodíval ještě po septimě s hudebníky své vesnice po hospodách na muziky; spolužáci, jimž dovednosti svoje vštěpoval, dávali mu při vyučování hromadném a za dvě hodiny v témdni po dvacíti krejcarech měsíčně a sem tam nějaký doutník nebo balíček tabáku, dle toho, co kouřil otec neb domácí toho kterého z nich. Anebo se někdy stávalo, že přišel při respiriu školník s nůší rohlíků a talířem uzenek a Ladislav pobídl:

„Berte, hoši, je to zaplaceno!"

Trnka při tom opatrně pomýšlel na budoucnost.

Tak i při jiných příčinách záležitosti finanční své třídy obstarával Ladislav, nejednou platil dluhy v trafice neb v studentské hospodě u Kopeckých, kam ostatně sám jen zřídka přicházel a soudruzi, kterých se týkalo, byli mu za to vděčni. Kterých se netýkalo, měli ho proto rádi. To vše vědělo se i ve třídách nižších a tudíž jaký div, že Příborský měl při nemálo příčinách větší váhu než professorský sbor, který nikdy za studenty dluhů neplatil.

Byl to celkem hodný hoch, ten Ladislav, co mohl dal, neublížil nikomu, ani ne latinským a řeckým přípravám; těm nejméně. Ne že by byl býval nedbalý, ale nedovedl to jinak. V ostatních předmětech dařilo se mu lépe, ba ve fysice byl dokonce chvalitebný, — z ostatního se tak protloukl, vždycky ovšem pomocí informátora, Jana Soukupa. Ten ujal

se ho na odporučení Zárubovo už v sextě a od těch čas také, kdykoli zalužanský kočí, přivážející neb odvážející něco ze sobotního trhu, stavoval se u Císařů, přinesl také dolů, na konec té dlouhé ulice na předměstí paní Soukupové něco do kuchyně.

„Chudáku, Jene,“ povídávala matka, „co se ty namoříš, vidíš, vidíš . . . ještě se mám od tebe dobře,“ — a vzala toho hošíka bledých tváří a černých vlasů, a objala ho. Ani mu nechtěla říci, jak jí je ta jeho podpora dobrá: od nějakého času churavěla a nemohla už tolik šíti.

Jan to věděl a odpovídal:

„Jen tolik nešij, matinko. Mně to učení nic neudělá, nemusím pak doma ty věci opakovat, když už pracuji s Ladislavem . . .“

A hezký byl Ladislav, jako obrázek, velký, plavovlasý, štíhle rostlý a teď v oktávě bylo mu dvacet let: protože z mláda byl slaboučký, matka nechtěla jej dáti na studie dříve; za to teď byl silný, že skoro ještě starším se zdál. Veselý byl a anekdotám Khonovým, v oktávě už velmi odvážným, smával se nejvíc; ostatek ne světák, kterým v X, kde studenti professorům stále byli na očích, ani dobře býti nemohl, a příklad Jeníkův působil naň dobře. Také nic pyšným nebyl na svoje budoucí jmění, o jehož velikosti ani neměl dobrého ponětí. Stáli zde všickni ti studenti příliš mimo svět, neznali jeho nepěkných spádů a byli celkem hodní . . . V Ladislavovi každý viděl ne studenta, ale syna a dědice zalužanského panství, který o prázdninách nejednou přicválal do X na pěkném koníku a po jehož milém, přívětivém zjevu každý se obracel. I professor Záruba, přes tu bídu v latině a řečtině, měl ho přec jen rád a líbila se mu jeho otevřená, přímá povaha a nenucené, však velmi uctivé chování, jímž prospěšně lišil se od mnohých svých kollegů, venkovských to, nevalně otesaných synků, způsobů někdy až příliš prostých. Přec nebyl Záruba pedant a věděl dobře, že blaho člověka v latinské neb řecké mluvnici nespočívá, ba byl jeden z těch rozumných filologů, kteří vědí, že v tomhle rozsahu staré ty řeči lidstvo jen tíží ve smělém letu za pokrokem. Nic nevěděl, že v paní Příborské má nepřítelkyni, která mu nemohla odpustit „jeho pýchu“. Hned první rok, když Ladislávek byl v primě, přišla po první konferenci ze Zalužan veliká zásilka zvěře. Stalo se tak za nepřítomnosti professorovy a paní Emilie přes výslovný zákaz manželův, týkající se podobných případů, zvěřinu přijala.

Když professor přišel a zvěděl o věci, bylo boží dopuštění . . .

„Ale Josefe, Příborským to přece nemůžeme udělat.“

„Co nemůžeme, jim, proč? Kdyby sám pán bůh s nebe mi s něčím takovým přišel —“ ne, nedořekl tu myšlénku, která zdála se mu přece bezbožnou; zarazil se ve své zlosti a obrátil se opět k pozemšťanům. „Ať to je vrchnost sebe větší, — tím svoje ruce nepošpiním.“

A ještě téhož odpoledne poslal zvláštního posla s koroptvemi, zajíci a srncem zpět s dopisem poněkud ostrým, že prosí, aby se více šetřilo důstojnosti jeho postavení.

Paní Příborská byla nad tím všechna bez sebe.

„Co, takový professor, nic to nemá a bude se proti nám takhle vynášet! Jen ať toho jednou nelituje . . .“

Proč by měl své poctivosti litovati, ani sama paní Příborská bezpochyby nevěděla.

Pan Příborský se mrzel, ale víc sám na sebe, neboť cítil, že se dopustil hrubé urážky, kterou nebylo lze tak snadno napraviti pouhou návštěvou a prosbou za odpuštění. Ale professor stoupl v jeho očích vysoko ve vážnosti. Manželku měl co krotit, aby v rozhořčení docela neoprávněném nevyvedla něco, co by snad Ladislavovi mohlo škodit; nechuť vůči professoru, který nestál o pár drobtů z bohatého stolu, z ní však nevymluvil.

Od těch čas professor vůči všelikým přímluvám z jiných stran za Příborského činěným byl trochu přístupnější, — v dobrotě svého srdce bál se, aby nemyslili, že se chce na nevinném dítěti mstít . . .

A bylo to v loni, kdy Ladislav zadíval se do modrých očí Jarmiliných, které tak pěkně kontrastovaly s černým, jemným jejím vlasem . . .

Hudební i nehudební kruhy X-ské pořádaly v postě velký koncert ve prospěch fondu pro chudé žáky a gymnasijní sbor účinkoval při tom také, spojiv se se sborem dámským ve smíšený. A Ladislav ke všem svým vzácným přednostem měl také krásný, překrásný tenor, mladý, svěží a lahodný . . . Zpíval-li někdy v neděli při studentské mši solo, povídala si o tom děvčata na celý týden napřed a gymnasijní kostel býval pak plnější než jindy. Přijíždívala i paní Příborská ze Zalužan, a poněvadž to byla vhodná příčina okázati se, tož přijíždívala v plné parádě, s lokajem na kozlíku.

Připravovali se tedy k tomu koncertu, před svátky velikonočními, kdy země začínala už voněti, cesty vlhly z dola, vál teplý vítr a angrešty začaly vyrážeti. Křoviny v parku dostávaly jemňoučký zelenavý nádech, přes oblohu táhl se tenký, průsvitný závoj mraků, které k večeru srážely se v líbezné beránky. Jaro venku, jaro v srdci . . . Četné zkoušky odbývaly se v budově gymnasia, v největší z tříd, poněvadž sbor byl silný a Ladislav s ostatními tenory stával u altů, mezi nimiž byla Jarmilka Zárubovic se svým milým hlasem, měkkým, tak jako bylo její srdce. Ten bohatý student, jejž znala ovšem už dávno a o němž slýchávala od několika let, připadal jí jako něco nad míru vznešeného nad ni, které dosud nikdo si nevšímal: studenti, kteří žertovávali a potají, aby professor Matoušek jich nepřistihl, také chodívali s ostatními jejími vrstevnicemi, měli před ní jakousi úctu a bázeň, protože byla dcera professorova, a že mírné a důstojné její chování nijak nepobízelo k žertům a obyčejnému tomu vtipkování. Proto i při přestávkách, při kterých studenti i ve přítomnosti řídícího professora volně se bavili, stála stranou s některou družkou, skromně; až když zase se chystali k zpěvu, přišla trochu do popředí a při tom vypadl jí z ruky part. Ladislav hned se proň shýbl a když ona shýbla se také, přišel svou tváří k její hlavě tak blízko, že až se dotekl svým čelem jejích vlasů, jichž vůni cítil. A viděl jemný její, bílý krk, a pak ušlechtilou linii červených jejích líček.

„Ó, děkuji vám, pane Ladi — pane Příborský!“

Ach, všechna krev se jí vhrnula do tváře pro to nešťastné přeřeknutí. Ani neslyšela, že Ladislav prosí za odpuštění, že ji uhodil. Pro bůh, co

to jen vyvedla . . . Ale jmenovali jej tak všichni, studenti nejinak, nanejvýš zkráceně Láďo, a také v městě mu říkali pane Ladislave, protože byl tak s každým znám a přítulný ku všem. Pro ni přec se to však nesluší, když s ním nikdy nemluvila, třeba že někdy, ač velmi zřídka, přicházel k jejímu otci. Co to jen vyvedla, vyčítala si, a všechna pozornost její byla ta tam, a neodvážila se ani od svého partu pozvednouti zraky . . . Byla by viděla, jak Ladislav chvílemi pohlíží k ní a byla by si snad také všimla, jak se mu chvěje ten jeho líbezný, mladý hlas . . .

Pak přec ještě se k ní přiblížil a ptal se jí:

„Zpíváte ráda, slečno?“

Nevěděla rychle co odpovědít, aby jen napravila tu hroznou chybu, a teprve po několika okamžicích řekla:

„O ano, pane Příborský.“

A bylo jí trochu volněji, také proto, že to řekla jistě, bez přeřeknutí.

Dál už také Ladislav nevěděl a oba stáli hezkou chvíli mlčky vedle sebe v tom šumu, nic nemluvíce. Ladislav sám ještě málo se stýkal s dámskou společností: otec rozumně jej od toho odvracel svými mužnými sporty; věděltě, že z ženských sukní nekouká pro mladíka mnoho dobra a že čím déle se jich střeží, tím lépe. Ač matka zase ráda by byla už viděla syna svého vítěziti, otec zatím vítězství ve škole výše kladl. Proto Ladislav, třeba jinak nenuceně se dovedl chovati, byl trochu nesmělým, — zvláště teď, vůči ní . . .

To byl lásky jejich nepatrný počátek, počátek docela nevědomý, na obou stranách, jak už tak bývá v těch mladých srdcích.

. . . Druhý nebo třetí den po té bylo představení, při kterém byl samý ruch a spěch, a děvčátka všecka v šatech stejných, krémových, tak že když se jimi naplnilo malé divadelní jeviště, vypadalo to tam jako velký koš bílých čerstvých růží a poupat.

Z těch Jarmila byla nejkrásnější: ona, náhodou jediná černovlasá, měla v účese stužku červenou a vypadala jako královna Pomaré se svým dvorem, zvlášť když jako mladší zpěvačka stála v předu a uprostřed smíšeného sboru. Hned vedle stál Ladislav a paní professorová dobře si všimla, jak často se dívá na její dceru. Postřehla věci dřív než obě ty bytosti.

Sklonil se k ní a šeptal jí cosi, — ale nebylo to nic zvláštního a to nejdůvěrnější ze všeho bylo:

„Já se dnes bojím, jak dopadne moje sólo; nějak mně škrabe v krku.“

„I, dobře to půjde, nebojte se,“ dodávala chuti Jarmilka, „v prvním sboru zpíval jste docela dobře, všimla jsem si.“

Prozradila se, — a už jí to mrzelo, že to řekla, že si ho všimla. Za to nemrzelo to Ladislava a jeho solo neslo se pěkněji než kdy jindy naplněným sálem . . .

Pak týdny uběhly a Ladislav začínal do svého školního denníku psáti různé tvary písmena J. Také do lavice si vyřezal za Mládkovými zády při logice a němčině úhledný monogram J. Z. a ty varianty na

její jméno. — Žádná příležitost nenaskytla se, kde by ji mohl viděti déle než při pouhém potkání anebo s ní pohovořiti. Na ulici neodvažoval se, nejen ze slušnosti, ale také ze strachu před professorem Matouškem, který by mu to byl jistě hned druhý den vyčetl . . . Až jednou, měli latinskou komposici, poslední hodinu odpoledne, — v měsíci květnu to bylo, — a Ladislav skombinoval si plán dosti důmyslný. Ačkoli už dávno mu celý překlad přišantročil soused, který jej dovedně dal opsati od Soukupa, přec ještě dělal, jakoby pracoval a přemýšlel. Přemýšlel předně, jak by do překladu vpravil nějaké vhodné chyby, aby professor nepoznal, že to jest opsáno, a pak vedle latinského textu do nečistého zase si kreslil to J., jehož líbezná majitelka pořád tanula mu na mysli. Žáci druh po druhu odcházeli a konečně zůstal Ladislav ve třídě sám s professorem Zárubou.

„Nu tak, Příborský, pospěšte si," pobízel professor, „nemohu čekati déle . . . Jest mi ještě jíti do knihovny . . ." A nahlédl při tom Příborskému do sešitu.

„Dnes jste si dal záležeti," pochvaloval. „Vždy vám říkám, že práce kvapná málo platná a festina lente! . . . Dnes, že jste nespěchal, pracoval jste velmi dobře."

Příborský dokončil a odevzdávaje svůj sešit pravil professorovi: „Prosím, Vašnosti, já vám sešity vezmu domů."

Obyčejně, když bylo zapotřebí, prokazoval tuto nepatrnou ochotu svému třídnímu Otakar Beránek, který bydlil vedle. Dnes však Beránek byl už pryč, nečekal jako jindy, protože spěchal ke kollegovi Hurychovi opsat mathematickou úlohu, která měla být odevzdána zítra a kterou na pátou hodinu si už zamluvil Mládek, básník, v počtech slabý. Jen hanlivé verše na mathematiku a jejího professora ten darebák uměl.

„I děkuji Vám," bránil professor, nechtěje od Příborského přijímati takových služeb. Kdyby se o tom dověděli rodiče, myslil v duchu, mohl by z toho vzniknouti pokřik, že zneužívá studentských sil. „Vezmu je sám."

„Nač byste se s tím nosil, Vašnosti," pravil Ladislav upřímně, „když to mohu udělat já; vždyť to není daleko."

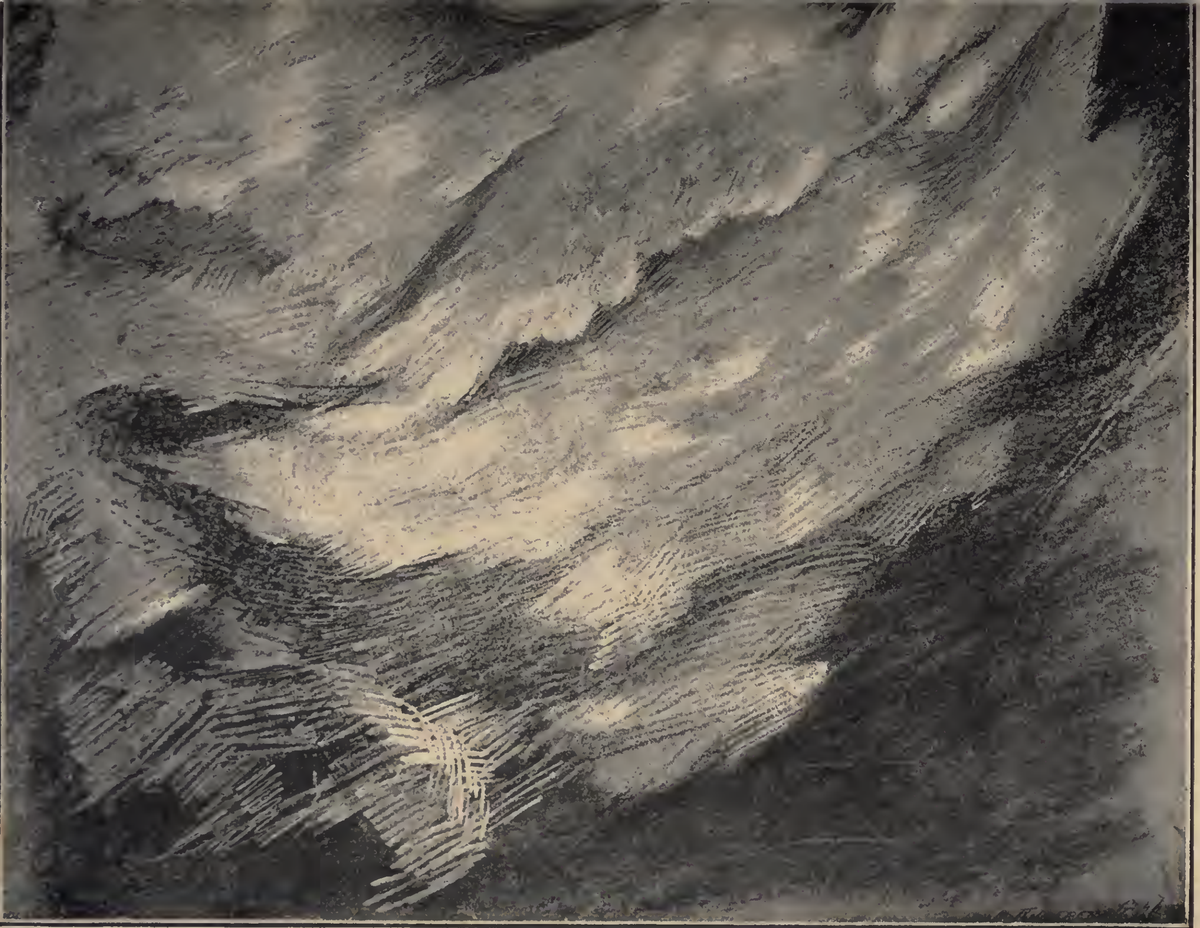
„Právě proto," bránil se ještě professor, jemuž ochota Ladislavova se zamlouvala a dodal: „Ostatek mohu je nechati zde, opravím je v knihovně."

Ladislav cítil, jak se jeho odvážný zámysl bortí. Přece však se odvážil k poslednímu pokusu a válečné lsti: vzal sešity nesmlouvaje dále a šel s nimi napřed.

Záruba měl za to, že je nese do knihovny. Ale milý Příborský se svými sešity jednoduše utekl, přímo do bytu professorova. Když klepal, neslyšeli ho v kuchyni pro velký křik a hluk a Ladislav otevřel nečekaje na další pozvání. V kuchyni, kterou šlo se do ostatního bytu, stála u stolu Jarmila majíc před sebou bochník chleba a talíř másla. Kolem ní všichni čtyři sourozenci, z nichž Svatopluk a Zdenka se kočkovali. Uhodili při tom Ludmilu a ta už spouštěla moldánky, načež Jarmila začínala svoje obvyklé kázání s hrozbou o žalobě otci, — v tom cvakly dveře, a Jarmila dodávala: „Vidíte, už jde!"

Ladislav vzpomněl si v tom okamžiku na rytinu — představující výjev z německého básníka —, kterou měli doma kdesi na chodbě, rytinu

Španělka.

starou už několik desítiletí, jak mladé děvče rozdává svým sourozencům svačinu, také chléb, a jak mladší děti k ní se tlačí a tulí. Jen že tam, na obrázku, se jich batolilo víc a také nějaké ještě v košilce. Za to by se byl pan professor Záruba pěkně poděkoval . . .

Děti ztichly, když vstoupil Ladislav, Jarmilka se zapálila a bochník skoro jí upadl na nepokrytý stůl.

„Má úcta, slečno!“ pravil vesele Ladislav, jehož ten obrázek rozjařil a dojal.

„Vítám vás, pane Ladislave!“ zmýlila se opět Jarmila, ale teď toho v těch rozpacích ani nepoznala, tím méně, když takto oslovenému rozjasnila se tvář ještě více k milému úsměvu. Můj Bože! — vždyť jinak si jej teď nejmenovala, když naň myslívala, a myslívala přec často . . . To jméno stalo se jí tak obvyklým, a tak milým. „Prosím, račte dál . . . tatínek ještě není doma . . . a maminka také odešla . . . Ale tatínek už hned musí přijít . . .“

„Nebudu zdržovat, slečno . . .“ Ale vstoupil přec. „Mám jen odevzdat tadyhle úlohy.“

Šli do pokoje, toho parádního.

„Přijměte místo,“ pobízela ještě Jarmila, ale Ladislav pořád se bránil, s místa však se nehýbaje. „Abyste nám spaní nevynesl.“

A usmívajíc se podávala mu jednu z těch židlí s vycpaným sedadlem, potažených zelenou látkou.

Na stole stála porculánová růžová váza a v ní tkvěla kytice suchá, opadalá, v papírové manžetě . . . Ladislav byl v bytu professorově už několikrát, arci za okolností docela jiných. Buď že přišel vyslechnout nějaké specialní kázání professorovo neb odprosit za nějaké skotáctví. Tehda ovšem nevšímal si valně rodiny professorovy, professor sám byl zde pro něho vším. Ale teď vedle Jarmily začala důležitost professorova mizeti víc a víc a ani si v tom okamžiku na svého učitele nevzpomněl. Sešity a svoje dvě knížky pořád ještě držel v ruce.

„To máte z nějakého plesu?“ tázal se ukazuje na kytici.

„Kde pak z plesu! Tam já přece ještě nesmím, až snad na přes rok, do besedního. Tahle je z toho koncertu našeho, pamatujete se?“

„Ach, to je ta, co jsem si z ní vytrh růžičku . . .?“

„Tak, vy jste mi z ní něco vytrh? . . . A to já ani nevím.“

Oba zas byli v rozpacích nebo Ladislavovi se zdálo, že prozradil, co neměl, a Jarmila zajásala v duchu, myslila však, že nesmí to dát na jevo. Ale jak ho za to vyplísnit?

„To jste mi neměl kytici tak pokazit,“ pokračovala.

„Vždyť jste toho ani nepozorovala . . . A hněváte se proto?“

Jarmila hledala na kytici místo, kde schází růže. Nenašla nic, květy byly suché a schlíplé, nebylo znát už ničeho.

„Nehněvám,“ odpověděla s uzarděním a hlas jí trochu selhal. Cítila, že se tím k sobě přiblížili.

„To jste hodná, slečno . . . A tady jsou ty sešity . . . Přimluvte se za mne u pana otce, abych nedostal dvojku . . .“ zažertoval si vesele.

Kdyby byl věděl, jak bedlivě prohlíží Jarmila všecky jeho úlohy

a že někdy v českých komposicích mu sama v nepřítomnosti otcově opravuje pravopisná nedopatření! . . .

„Vy to máte jistě všecko dobře.“

„Jo,“ povzdechl Ladislav, „kdyby bylo! . . . A kdy budeme zase zpívat?“ ptal se ještě odcházeje.

Jarmila neodvážila se jej zdržovati, to osamotí bylo už trochu dlouhé. Usmála se a odpověděla podle pravdy:

„Nevím.“

V duchu byla by zpívala třeba hned. —

O těch prázdninách, po Ladislavově septimě, stávalo se častěji než kdy před tím, že Ladislav koňmo přijížděl do X a že cestou zpět potkával Jarmilu procházkou se svojí přítelkyní Bettynkou Červenkovic, dcerou civilního inženýra. Ta chudinka nebyla nic hezká, ale veselá a přítulná. Přitulila se k Jarmile z instinktu nevědomého, tak jako břečťan vine se kolem stromu do výšky, — jinak musil by se plazit; aby paprsek Jarmiliny krásy padl také na ni. Neušlo jí, že student Příborský na Jarmilu tak divně pohlíží, a chtěla se také trochu přiživit. — Ostatek každé děvče na venkově má svou tak zvanou přítelkyni; z obou jedna je hezká víc, druhá méně. Jsou to přítelkyně na ten čas až do hrobu tmavého, ba přísahající sobě přátelství ještě až za hrob; sdílejí si všecky drobné příhody jednotvárného svého života a svoje touhy, ba i tajemství svých lásek. Nosí stejné šaty, jež dávají šít u téže švadleny, kupují stejné pláštěnky a chodívají nejraději samy dvě na procházku; je-li v městě park, sedávají tam vždy na jedné lavičce, té „jejich“. Běda však, jestliže lásky jejich setkají se najednou na témže poli, pak je po přátelství . . . Někdy se také na smrt rozhněvají jen proto, že jedna si koupila pentličku bez vědomí druhé: dát šaty šít o své vůli je proviněním, které se nezapomíná do smrti . . .

Jarmila chodívala s Bettou, protože chodily spolu už do školy a do šití, protože byla s ní stejného stáří a protože Bettynka ráda mluvila o Ladislavovi.

Procházka k Zalužanům vedla kolem městského parku, dlouhou pěknou silnicí, která nejdřív šla rovně, potom se vinula kolem stráně po jedné a širokých luk po druhé straně údolím dost velké řeky Úplavy. Patřila k nejoblíbenějším procházkám X-ských a nic nebylo divného, že ty dvě přítelkyně chodily v tu stranu. Zatím nikdo si toho nevšímal, zvláště když teď o prázdninách se tam chodilo řídčeji.

Když poprve Ladislav z města se vracel a v dáli zahlédl známou postavu, pustil koně plným tryskem po měkkém banketu silnice, trochu aby se ukázal, však ještě více z touhy, která ho táhla tam k ní. A když byl už blízko a děvčata zděšeně se ohlédla a s výkřikem uskočila na druhou stranu, zarazil a dal se do smíchu, toho svého pěkného, upřímného. Hbitě seskočil a pozdravoval:

„Nebojte se, slečny, má úcta, můj kůň nic nedělá,“ a bera jej za uzdu chtěl se s ním k nim přiblížiti.

„Ach ne, já se bojím, prosím vás ne.“

„Ale hleďte, jak je hodný . . . Udělej poklonu, Arno!“ poroučel

a vytáhnuv bílý kapesník položil jej na zem. Šlehl koně zlehka bičíkem, načež kůň, krásný ruský vraník, uměle a opatrně klekl předníma nohama na podestřený šátek a zatřásl hlavou; na dané znamení pak vyskočil.

„To je hezké,“ pravila Jarmila, a přiblížily se ku koni obě.

Ladislav produkoval ještě několik takových kousků, kterým sám svého koně naučil.

„Máte to hodného studenta, co?“ smála se Betty.

„Eh, ba, je hodnější než já.“

„Nemluvte tak,“ kárala Jarmila, hladíc koni chřípě. Zdál se jí tak milým ten kůň, že nosil Ladislava a jakoby s ním byla už dávno v přátelství.

„Arno by se naučil spíš řecky než já a to za kousek cukru; dívejte se, jak je hodný.“

Vytáhnuv kousek cukru, který vždy míval v zásobě pro případ, že by kůň zasloužil zvláštní odměny, pustil koni uzdu docela. Ten vida cukr šel kus cesty za pánem jako beránek.

„Dejte mu ho vy,“ prosil Jarmilu.

„O ne, já bych se bála.“

„Nedávej, Jarmilo, kousne tě,“ varovala Betty.

„I nebojte se . . . takhle musíte.“

A vzal její malou ručku, která v jeho se chvěla. Teď, když sám ji tak držel, už nic se nebála a docela mu důvěřovala.

„Pomalu, Arno,“ poroučel Ladislav.

A koník opravdu opatrně, pomalu sebral cukr s ploché dlaně, kterou ani nezatřísnil, a zakýval hlavou třikrát, na poděkování. Ladislav ještě utíral šátkem ruku, ač toho nebylo ani třeba, ale chtěl ji míti ve svých co možná nejdéle. Byl by ji zulíbal.

„Dívejte, jak umí dát hubičku.“

„Eh, fuj, to bych přece neudělala,“ ošívala se Betty.

„Proč ne, slečno? . . . Arno, hubičku . . .“

Arno zdlouha natáhl hlavu a přiblížil svoje červenavé nozdry ku tváři pánové, zas velmi opatrně, že sotva se jí dotekl. Jako v cirkuse.

Tak chvíli stáli, pak ještě šli kus bavíce se takhle dětsky, však sladko. Teprv když se obě děvčata obracela, vyšvihl se Ladislav zase na koně, udělal dva, tři skoky, zamával slaměným kloboukem a zase v trysku odkvapil, ještě se ohlížeje . . . Děvčata zastavila se a dívala se za ním mlčky. Jarmile prudce srdéčko tlouklo.

„Ten umí jezdit!“ divila se Betty a dodala starostlivě: „Jen aby někdy neslít.“

Kterak by nevzbudil touhu v mladém srdci dívčím švarný jezdec, takový hezký, urostlý hoch, s těma upřímnýma, prosebnýma očima!

. . . Tak asi dvakrát nebo třikrát měl Ladislav tu šťastnou „náhodu“ a byl by ji míval častěji, kdyby asi čtrnáct dní po začátku prázdnin nebyl musel odejeti s matkou do Karlových Var a odtamtud do Rezku, malých, rozkošných lázní u Nového Města, na severovýchodním konci Čech. Jak nerad odjížděl a jak smutně klusal poslední den před odjezdem známou cestou z X, doufaje „naposledy“ viděti Jarmilu. Po celém oblouku silnice neviděl však nic. Domnívaje se, že už zašly dál, dal se ostřejším klusem přes louku, po úzké pěšině. Ó, jak bylo tady teď krásně, v tom

údolí věnčeném po obou stranách lesnatými stráněmi, jež sbíhaly se v dáli svírajíce dlouhý pruh lučinový; tam v tu stranu vykukovala věž zalužanského kostelíčka a hned vedle vížka a kus zámku, mezi košatinami lip a vysokými topoly. Malé mráčky táhly po nebi odpoledním, na němž slunce už skláněło se osvěcujíc kose celý ten údol.

Ladislav rozhlížel se po silnici, ale místo Jarmily shlédl před sebou v neveliké dáli professora Zárubu, vycházejícího ze záhybu vrb, vroubících řeku. Aby nepolekal professora, zahnul v pravo na louku, — byla to jejich, — a přiblíživ se k němu, v přemíře uctivosti, jež platila spíše otci Jarmilině než učiteli, seskočil a pozdravoval mlčky.

„Ach, totě Příborský, — kde se tu béřete, můj milý?“ professor odpovídal vlídně na pozdrav. „Nebylo nijak třeba ještě v klusu seskakovati, rušiti se v jízdě a k tomu vydávati se v nebezpečí pádu. Trávíte prázdniny sobě na zotavení a prospěch?“

„K službám, pane professore . . . Soukup k nám jezdil teď každý den,“ vysvětloval jaksi na omluvu svého světáckého sportu. „Opakujeme latinu a řečtinu.“

„Dobře činíte, Příborský . . . To jste v X byl? . . . Těší mne, že to město máte tak rád, obyčejně studenti nečinívají tak, aby o prázdninách své místo studijní navštěvovali . . . Teď domů se vracíte?“

„K službám, Vašnosti.“

„Tož nedejte se mnou vytrhovati . . . já jdu za dcerou, která tuto někde býti má.“

„Je bezpochyby tamhle za „křesťanským vrškem“,“ vyletělo Ladislavovi velmi neprozřetelně z úst.

„Viděl jste ji snad?“ tázal se professor nic netuše.

„Ne,“ opravoval Ladislav z bláta do louže skákaje. „. . . Totiž ano, zdálo se mi, že jsem tam někoho viděl. Já se však podívám napřed, poroučíte-li a oznámím slečně, aby nešla snad zpět po silnici a s Vašností se neminula . . .“

A než professor mohl co odvětiti, Ladislav pozdravil a ujížděl plným tryskem přes traviny.

Professor teď za ním se zadíval, tak jako ondyno jeho dcera a také se zamyslil, jen že na něco jiného než Jarmila. U té švarný jezdec touhu vzbudil, — u jejího otce cosi jako závist. Professor uvažoval a vzpomínal na svoje děti a jejich osud příští . . . Zda-li jeho Svatopluk bude moci těšiti se kdy takovým pěkným a ušlechtilým zábavám jako tenhle hoch? . . . Bláhová myšlénko! . . . O mládí svém ani nepřemýšlel, ale jen počítal v duchu, jak on teď pracuje, že pracuje už dlouhá léta, bez únoru a bez přestání a kam že ta jeho práce vede? Vstává také časně ráno, snad časněji než nejpilnější hospodář, někdy i ve tři, ba ve dvě hodiny, když spáti nelze . . . pak zase škola a vše, co s ní souvisí, a odpoledne a večer zas, mnohdy jedenáct až dvanáct hodin denně, ba i více . . . Do hospod nechodí, leč tuze zřídka, jen teď o prázdninách někdy na procházku. — Ta práce jeho nynější? — při tom cosi problesklo mu hlavou, co znělo jako sláva . . . a trpce se usmál. Ach! ta víc škody a hořkosti mu nese . . . K vědeckým těm rozpravám potřebuje knih všeli-

jakých a nepatrný honorář z toho na to ani nestačí: aby rodinu ještě okrádal! Jen jednou dostal cenu od jakési akademie zahraniční, asi 600 zlatých — to rozdělil stejným dílem čtyřem dcerám do spořitelny jako základ věna! Až skoro do pláče mu bylo nad tímto „věnem“ . . . S těží velkou a nesmírnou ukládal k tomu ročně ještě malou část, aby měly trochu slušné výbavy . . . Peněz velkých nebude žádných a co pak bude z nich? — Učitelky? . . . Z úředníků, kdo požádá o ruku jejich, když nedostanou ničeho? A obchodník? . . . Ach! těžko, těžko vzpomínati . . . Jen aby co nejdéle byl živ a jim aby mohl býti ochranou a pomocí. Na postup naděje málo, tuze málo, snad žádná, — osmou třídou diétní končí se karriera velké většiny těch, kteří dávají státu veškerého ducha svého . . . S trpkostí nevýslovnou vzpomínal svých nadějí na docenturu . . . s trpkostí ještě větší, jak inspekce naposledy mu vytýkala — jeho práce archaeologické, těmi že zanedbává školu a že se mu ukládá více péče věnovati škole. Vždyť pak pro ni žil a co bylo komu do toho, jak nakládá svým volným časem a svými nocemi bezesnými? Musí se skrývati ještě více, než činil dosud . . . ba, aby psal svým známým, by jej ani nenavštěvovali . . . Kdo ho to jen udal u školních úřadů? . . .

A Svatopluk? . . . Půjde asi zas tou vyšlapanou stezkou: dokončí studium a bude buď právníkem nebo lékařem nebo zase professorem, leč by se někde na kaplance dlouhá léta chtěl trudit, — bude zase tvorem bídným víc nebo míň, člověkem myslícím, který neustále musí se dívati, jak jiným při práci mnohem snazší vede se mnohem, mnohem lépe . . .

Snad má důstojnost a vážnost za svoji práci? . . . Ó té vážnosti, nejvíc u rodičů, kteří mají svoje synky u nich na škole a kteří potom, když ho už nepotřebují, sotva professora si všimnou! A co je mu důstojnost, když za ni kusu chleba si nekoupí. Povýší professora do osmé třídy a za těch šedesát zlatých, jež ročně tím přibudou, aby hned platil poplatky všelijaké — a za to byl vděčen! . . . Tak žalovali vždycky všichni kollegové, a kdykoli přišel do společnosti jiných úředníků, tytéž stesky a totéž naříkání. Srovnával stav svůj s jinými, — ne, všude tytéž chmůry, tytéž námahy a týž nedostatek. Průmysl, obchod daleko zastínily už všechen ten střední stav intelligence . . .

V dálce z lip a topolů prozírala vesele vížka zalužanského zámku a professor viděl, kterak Ladislavův kůň hbitě vyskakuje na silničný násep a zahýbá za roh „křesťanského vršku“. (Pokračování.)

Z plesu.

Komedie veršem o jednom jednání od Ed. Paillerona.

Přeložili

Jaroslav Kvapil a Jaromír Borecký.

Malý salon, noc. — Dvojkřídlé dvéře v pozadí. — Rohová okna v pravo a v levo. — Poboční dvéře. — Velký stůl uprostřed, křesla, pohovka; mezi stolem a levou zdí borne-pouf. — Angelika a Lucie vstoupí dveřmi v pozadí. — Mají plesovou toilettu. — Dlouhé krajkové závoje halí jim hlavy. — V ruce drží každá rozžatou svíci, kterou při prvních svých slovech postaví na stůl. — Scéna se osvětlí. — V zákulisí zní plesová hudba.

Angelika, Lucie.

Angelika (bolestně).
Ach, jaká nehoda!
Lucie (podrážděna.)
Spíš řekni zločin! K zlosti!
Sem z plesu, z veselí nás pošlou bez milosti!
Angelika.
Že prý jsem unylá a nějak bledá dnes.
Lucie.
Mne příliš horečně prý rozčiluje ples.
Angelika.
I k prosbám nevěsty je hlucha matinka —
Lucie.
Já marně objímat se jala tatínka . . .
Neb velkou zbraní mou je objímání toto
a trochu úsměvu . . . Dnes, vida, nechytlo to!
(Hudba zní trochu zřetelněji)
Slyš, oni baví se . . . Co dělat, Angelo?
Angelika.
Spát.
Lucie (vybrkne).
Cože, spat mám jít, když dole veselo,
když z dola všechen hluk mne bolestí až vraždí,
když v sobě slavnost mám?! Mne roby, květy dráždí —
oh, tance, kvapíky!
Angelika.
A mazurka, ta snivá!
Lucie.
A mladí pánové! Jim fráse se rtů splývá:
„Ah slečno!“ Puntík teď. „Je horko.“ Puntík zas.
A valčík dvoutaktní, když není vidět nás!

Angelika.
Jen o cotillon, věř, nás chtěli oklamat.

Lucie.
Ať nedím o jídlo. Oh, osud — já mám hlad!

Angelika.
Tak pěkný byl ten ples!

Lucie.
Ba, ples byl roztomilý!
Byl věru jedinou dnes trochu slušnou chvílí —
ten sňatek hloupý byl.

Angelika.
Oh, Luci!

Lucie.
To je nápad,
chtít vdovce starého!

Angelika.
Stár není.

Lucie.
Lze to chápat?!
Ta pleš! I nevěstě vzdech divný po rtech přelét'...
Eh, nač bych plakala — dnes nemám čeho želet!

Angelika.
Ó kdož ví?

Lucie.
Jisto je, ať cokoli se stane,
že záhy na lože mne nikdo nedostane!
Ó bože, vdávat se! Hned vdala bych se ráda!
Což ty?!

Angelika.
Já poslechnu, až na mne dojde řada.

Lucie (po ní).
Až na mne dojde — jdi! A jak to smutně díš!
Pojď, jsme tu samotny a ty mi prozradíš:
jak musí vypadat?

Angelika.
Než odhodlám se vdát,
to dlouho, předlouho mne musí milovat,
jen na mne vzpomínat a hned mne očekávat,
ať přijdu kamkoliv, a vždy mi musí psávat
a zdáli pohlížet vždy s touhou na mne musí,
však nikdy vítězně...

Lucie.
Rci, musí býti rusý?

Angelika.
Ne, černovlasý radš.

Lucie.
Já rusého chci mít.

Angelika.
A bledý jako sníh.
Lucie.
A čím má takto být?
Angelika.
Což já vím?
Lucie.
Nejradši bych chtěla generála.
Angelika.
Ten stár je.
Lucie.
Vždycky ne. Však tím víc láskou sálá.
Angelika.
A vůbec — vojáka! Ten poroučí si rád.
Lucie.
I kdepak! Ženě ne — to umí poslouchat!
Hleď, strýček Vielfond, ten statný bojovník,
když teta poručí, hned cape jako psík.
Jsme slabé pohlaví, leč ctí nám býti může,
že těmi vládneme, kdož ovládají muže.
A mnohý šereda zdaž hezčí není hned,
když uniformu má a hvězdy épaulett?!
A pobočníků druž, tak skvělá, hovorná —
ti snáze poslechnou než mnohá komorná!
Což hudba vojenská? Ty prapory, jež vlají?
A pohřby! Z kanonů vždy při nich střílívají!
Angelika.
Oh, ty jsi blázínek! Já básníka bych chtěla,
jenž vzývá ideál, je duše rozechvělá
a verši skvostnými . . .
Lucie (plačky.)
Ach, tedy verše skvělé?!
Angelika.
On pěl by o nebi . . .
Lucie.
A hlavně o Angele! . . .
Ó revue vojenská, toť jinaký je ples!
Angelika.
A vždycky na večer by uvítal nás les,
náš krok by mizel v snách a sami bychom byli . . .
Lucie.
Bé, bé, pár beránků, jenž bečí zabloudilý;
tvůj básník chorý jest a les tvůj neláká . . .
Chci vzít si ministra, když ztratím vojáka!
Angelika.
Ach, slávu ministrů dnes můžeš spočíst na dni!
Lucie.
Chci tedy státníka!

Angelika.
Oh, drahá, ten je fádní.

Lucie.
A vůbec — kdokoli, jímž lze se vychloubat!
Což soudce?!

Angelika.
Přezralý!

Lucie.
Má šarlatový šat.

Angelika.
Viď, to je ukrutné, že ani netušíme,
čí jméno bude to, v němž naše štěstí dříme,
kdo slovem jediným, ba pohledem nás schvátí,
kdo první řekne nám: „Smím tebe milovati?“
A ruku v ruce pak nás odvede ten muž . . .
Kam? Kdož to může říc'! Kdy? Možná zítra už!
Svých srdcí budoucnost my skrytu máme v něm,
on jako ideál tě plní úžasem,
že jenom potichu to jméno šeptáš všude,
tvůj přítel, druh, tvůj pán . . . a nevíš, kdo to bude
Toť hrozné, Lucie!

(Hudba stichne.)

Lucie.
Má vládcem-li se stát,
ó to chci raději ho ani nepoznat!
Dnes arci netuším, kdo bude mužem mým,
leč kdo jím nebude, už velmi dobře vím:
a sice onen pán, jenž vypadal by též
jak ženich dolejší . . . Ne, viděla's tu pleš?!

Angelika.
Je dobrák zajisté!

Lucie.
To dědkům sluší často!
Muž má být krasavec. Leč ten tam? Viděla's to,
jak ukrutný má nos?! A kde tu kuráž vzal,
že ke své veselce se takhle načesal?!
A krk má červený a jako krocan holý,
je stále v rozpacích, ať mluví o čemkoli —
a všecek ustrašen jak před tchyní se třás'!
Už dneska, Angelo! . . . Rci, zda-li viděla's,
jak všechno utichlo, když nevěsty maire ptal se,
zda bude poslušna?! A nikdo neusmál se!
A dámy stály tam, jak když ti opaří je,
a strýc můj zabručel: „Ne, to je komedie!“

Angelika.
Vždyť je to v zákoně! A s tím se musíš vdáti:
jeť láska poslušnost.

Lucie.

To pro muže jen platí —
leč „milována být“ je ženě láska celá.
Však dneska nevěsta též tomu rozuměla —
no?! Já to poznala, když řekla svoje „ano.“
Jen suše, úsečně . . . A vdovec?! Neslýcháno!
Snad plakal dokonce! Řek': „Ano, pane!“ Tak!
„Ach ano, pane můj!“

Angelika.

Snad strach měl, ubožák!

Lucie.

A z čeho? Z „ano“ snad? Že maire se na něj díval?!
Je vdovec; častěji už na radnici býval.

Angelika.

Leč vážné slovo to! Jen pomysli, ta tíž!
Nu, však se dočkáme, jak ty je vyslovíš!

Lucie.

Já? Prostě odbudu, co ukládá mi svět —
své „ano“ nepolknu. Nu, chceš to vidět hned?!

Angelika.

Ach, nechci.

Lucie.

Ale pojď! To bude k popukání!
Své vdavky můžeme tu zkusit bez meškání.
Vše, čeho třeba je, tu seženeme krátce:
sál, stůl tu máme už . . . a pak? Což dekorace?!
(Hledá a sestavuje předměty v pořadu, jak je jmenuje.)
Zde kniha, křesla dvě . . . Ach, počkej — sochu přec!
(Snese sošku Minervy s krbu a postaví ji na prázdný stojan za stolem.)
Tak, mám ji! S podobou je arci těžká věc —
no, je to Minerva! Tvář mění se tak často!
(Ukazuje před stůl, kde jsou křesla.)
Sem patří nevěsta — to's ty přec! Slyšela's to?!
(Ukazuje za stůl ke zdi.)
Ten velký pouf je maire . . .
(Zahalí pouf krajkovým závojem.)
Má šerpu na břichu . . .
Ne, raděj zahraji já toho pletichu!
(Odstrčí pouf, opásá se šerpou a postaví se za stůl.)

Angelika.

A někdo přijde sem . . .

Lucie.

I, kde pak! (Měníc hlas).
Slečno, rcete —
hm! Toho pána zde si — tento! — vzíti chcete?!
(Ticho.)
No, řekni!

Angelika.

Bojím se.

Lucie.

Vždyť samy jsme tu přec . . .
No?!

Angelika (tiše).

Ano, pane!

Lucie.

Oh, je to tak těžká věc?!
Hleď, ty to neumíš — pojď na mé místo sem!
(Angela jde za stůl, Lucie jej obejde).
Buď jako majestát, neb teď jsi zákonem.
Tak, koukej! (Provází řeč gesty).
Přijde maire a „slečno“ řekne tobě.
Ty necháš kázat jej a sklopíš oči obě,
ni brvou nepohneš a tiše k zemi zříš . . .
Když skončí, lehounce se jemu pokloníš.
A spustíš odpověď . . . Teď rozuměla's. Nuže?!
Mluv tedy!

Angelika (sesilujíc hlas).

Slečno!

Lucie (klopí oči).

Zde!

Angelika.

Zda pojat chcete muže
zde toho . . .

Lucie (skloní trochu hlavu, zvedne ji a nahlas).

Ano, chci!

Angelika (pohoršena).

Toť příliš s důrazem!

Lucie.

Vždyť „ano“ není „ne“: co řeknu, řekla jsem.
Můj bože, netřeba to říkat nesměle . . .
Strach ovšem pořádný bych měla v kostele.
(Hudba znovu tiše zazní).

Angelika.

Ó vrata chrámová! A jimi volá Pán:
„Již vstupte, čekám vás! Jsou dvéře dokořán!“
A zvony zpívají, z nich boží jásá sláva,
jak hlučné fanfary bouř varhan propukává
a zpěvy nábožné se vlní dál a dál
jak velké pohnutí těch velkých kathedrál.
Mám srdce sevřeno a zraky slzou spity,
zřím svíčky oltářů s jich hvězdnatými svity
a klenbou chrámovou, kde zlato plápolá,
zřím plynout kadidlo jak oblak dokola,
jež jako myšlenka tam v alleluja splývá . . .
Dav dole tísní se a zvědavě se dívá
a zrakem hledá mne . . . Oh, příliš slaba jsem,
ne, já bych umřela!

Lucie.

Jak? Umřít? Před plesem?!
Věř, žádná nevěsta tu hloupost neudělá —
však ty to vydržíš! . . . Jeť toiletta skvělá . . .

Angelika.

Leč onen první krok! Chrám potopen je v šeru,
když člověk vstupuje . . .

Lucie.

Ó horší je to věru,
když člověk odchází. V chrám uvede tě strýc —
a že jsi překrásná, bys troufala si říc'.

Angelika.

Ta cesta k oltáři — jen považ onu muku!

Lucie.

Ach, to je maličkost! Hleď, podej mi svou ruku . . .
(Vezme ji za ruku).
Jsem strýc tvůj. Bim, bam, bim! Slyš, všechny zvony zvoní!

Angelika (ustrašena ukazuje na domnělý dav).

Ta tlačenice, hleď!

Lucie.

Můj bože, co ti do ní?!
Tvůj závoj spuštěn je — zrak nevidí, když nechce.
(Upravuje jí závoj jako nevěstě).
Tak, nyní půjdeme! (Angelika jde).
Oh, musíš kráčet lehce!
Jdi zvolna! Hedvábem se pružný krok tvůj vlní . . .
(Jde sama před ní).
Dav musí vidět tě, jenž celý kostel plní.
(Angelika jde podle ní).
Aj, vidíš, jak to jde! Věř, vstup je snadný přec —
(Hudba ustane).
leč odchod! Odejít — ó to je těžší věc,
tvář je už odkryta a rozcuchán je vlas,
líc rudá, zelená, jak právě plakala's.
Lid je pak dotěrný, chce vidět onu dámu,
již tísní zástupů muž odvádí si z chrámu,
jak při tom tvářit se, ty nemáš ani zdání . . .
A v sakristii pak zas nové namáhání!
Máš býti vesela? Či vážnost líp ti sluší?!
A pak ti zvědavci! Div tlachem neohluší,
máš odpovídat jim a neslyšíš jich sama . . .
A což ti rádcové, ta podivínská dáma,
jež tuze velebí tvou dobrou partii
a potom doloží: „Vše časem pomíjí!“
Či ti, jimž na tváři lze přečíst podivení
a dojem zdvořilý: „No, tuze hezká není!“
Tvá matka plačící se pousmát chce chvílí,
tvář pláčem zarudlou jí krášlí klobouk bílý,
vše tebe objímá — ať mladý, starý — v chvat

a bez pardonu též je musíš objímat.
V tom křiku, povyku, v té dusné tlačenici
ti „madame“ říkají už s triumfální lící:
než lidé domácí tě v náruč chytnou zas,
až po krk svatebních už slastí zkusila's!

Angelika.

Ba, je to přesmutné! Však nejvíc zarmucuje,
že každý vetřelec tvé srdce kritisuje,
chce lásku odhadnout a hrabe se ti v ní
a duši pokládá snad za koš svatební . . .
Radš míti oddavky kdes v širé poušti až!

Lucie.

Oh, hudba scházela by v poušti . . .
(Zazní valčíková hudba).
Posloucháš?!

Angelika.

Pah!

Lucie.

Valčík!

Angelika.

Ale ať!

Lucie.

Ah, jaká je to změna?
(Poslouchá).
Pojď, prosím, skočme si!
(Chytne Angeliku, jež se trochu brání).

Angelika.

Ach ne, jsem unavena!

Lucie (doléhavě).

Však ty bys nebyla, být nyní dole v sále . . .
Nuž tedy vyzvete mne k tanci, generále!

Angelika.

Ne!

Lucie (táhnouc ji).

Aspoň jedenkrát či dvakrát kolem!

Angelika (svolujíc).

Nuže!
(Tančí valčík.)

Lucie.

Aj, vidíš, Angelo?! Kdo chce, ten vždycky může.
Tra, lala, lalala! Ty umíš tancovat!
Ó to je rozkošné — jsme okřídleny snad?!
Ta závrať lahodná v té tísni zemdlelé —
to cítí ptáci jen či boží andělé!
Jak je to zábavné! Ty vzlétáš! Mizíš v plese!
Jsem já to, Angelo, či ty's to, jež mne nese?!

Angelika (tančíc ještě).

Dost!

Lucie (rovněž).

Ale ještě ne!

Angelika (rovněž).

Dost!

Lucie (rovněž).

Jak, ty zíváš v bále?!
Toť bitev následek, můj drahý generále!

Angelika (vyprostí se a klesne na pohovku).

Ó milost, nemohu!

Lucie.

Já třeba do rána!
Leč nechci naléhat, když jsi tak stýrána.

Angelika (berouc svou svíci).

A nyní půjdu spat.

Lucie.

Ty pospícháš už spat?!
Víš kolik hodin je? Ach, oknem poznám snad . . .

(Jde k oknu a vytáhne záslonu).

Hleď!

Angelika (jde také k oknu).

Což pak?

Lucie.

Zříš ten pruh, jenž zaplál červenavě
v lem noční opony?! To slunce vyšlo právě!

(Vezme rovněž svou svíci.)

Angelika (zívajíc).

Kéž kohos jiného by dnešní svatba byla!

Lucie.

Jdi hajat, drobečku . . .

(Obejme ji).

Angelika (rovněž ji objímá).

Tak dobrou noc, má milá!

(Jde k pravým dveřím).

Lucie (jde k levým dveřím).

Co říkáš? Dobrou noc . . . vždyť venku se už dní.

Angelika (otočí se, otvírajíc dvéře).

Sni tedy o vdavkách!

Lucie (rovněž, posílajíc jí polibek).

Ty o své lásce sni!

(Odcházejí, hudba zní tiše, až spadne opona.)

Mladoturkyně.

Cařihrad.

Momentní cestopisný obrázek. Napsal Antonín Vácha.

(Pokračování.)

První úspěch Murada II. záležel v tom, že řeckou vládu ku placení ročních poplatků přinutil (r. 1422). Konečně ztratili Byzantinci celé území a zbývající město oblehli Turci za velení Muhameda II., proti němuž poslední císař řecký Konstantin XI. Dragases za pomoci tří tisíc Vlachů, zejména Janovanů, Cařihrad zoufale hájil. Po padesátidenním obléhání nastal rozhodný boj (29. května 1453), když císař a vůdce Vlachů Giovanni Guistiniani ani povolením volného odchodu k vydání města se pohnouti nedali. Byl to boj nerovný, avšak česť budiž vzdána posledním obhajcům Cařihradu, kteří s nevídanou udatností až do posledního dechu se bránili. Konstantin bojoval jako lev u brány sv. Romana, až pod četnými ranami klesl a zemřel. Mlčením nejlépe jest pominouti, co po dobytí města následovalo. Byzantion povaleno a za sídlo vladařů světa muhamedánského povznesen Istambol, v němž nyní

Aja Sofia.

již 28. sultán vládne. Kolik sultánů ještě na trůn zasedne, nelze uhodnouti, spíše možno téměř na jisto prorokovati, kdo se stane jejich dědicem.

Ze síně strážců ohně, kteří vzniklý požár červeným praporem nebo svítilnou oznamují, vedou točité schody ještě výše do posledního patra s týmž počtem oken, kam však cizincům přístup dovolen není — prý, aby se zabránilo zbytečnému skákání touristů s věže, pro které tento způsob samovraždy měl prý zvláštní přítažlivost. Za vodní dýmky a černou kávu, které nám strážcové ochotně podali, zaplatili jsme milerádi bachšiš a sestoupivše spěchali jsme do proudu pestrého pouličního života, abychom si prohledli cařihradské znamenitosti.

Neučinil jsem to a neradím nikomu, aby prohlížel všech těch 227 velikých a 664 malých mešit, 60 řecko-orthodoxních, 38 arménsko-gregorianských, 12 arménsko-katolických, 26 římsko-katolických, 5 protestantských a jiných ještě kostelů, jak je turecká úřadní listina vykazuje, aniž odporučuji návštěvu 170 různých lázeňských budov, 545 nižších i vyšších škol, 260 klášterů, 45 knihoven a ostatních podobných zajímavostí, které snad posud nikdo všechny neprohlížel. Kdo si chce nejvýznačnější znamenitosti prohlédnouti a po okolí města se podívati, nechť obětuje aspoň dobu týdenní; skromnějším stačí doba třídenní.

Cestou od věže Galatské zabočili jsme do výběžku třídy Grande Rue de Péra, která jest hlavní tepnou života této městské čtvrti, v níž se četné pěkné krámy, divadla, restaurace, pivnice a hotely nalezají. Odtud sestupovali jsme příkrou, stupňovitou, dlážděnou třídou v nejživější část dolejší Galaty až k novému (z roku 1877), 450 metrů dlouhému přes Zlatý Roh vedoucímu mostu, jenž se po celý den hemží úžasně čilým ruchem. Podobný život proudí a šumí jen hlavní tepnou Kahiry, Muski zvanou, aneb starou částí Bombaye, Blacktownem; avšak zde — tvrdím — jest daleko pestřejší. Každým okamžikem poutají vás nové osoby a skupiny vlnícího se, vířícího a hlučícího množství. Cizinci zdá se, že před tímto mostem a v ústících sem ulicích bouří jakés nekrvavé povstání nejrůznějších národností světa a z této vřavy slyšeti nejčastěji výkřiky: „Guarda, guarda (pozor)!“ Pozor, pozor si dej, cizinče, na své nohy, záda, hlavu, ruce a obličej, jinak tě šlápne, udeří, strčí, vrazí do tebe ovocnář, cukrář, nosič (hamal) vaků, pianin, železných pokladen, sudů, řezník, nesoucí ohromné kusy masa, vodák (sakka), z jehož koženého měchu voda kolkolem stříká, sedláci s posadami kuřat, pod tíhou nákladu funící oslíčkové, koně, mezci, obložení koši, dřívím, kamenem — stále, bez přestání slyšíte to důrazné, mnohdy až uši rozrývající: „Guarda, guarda!“ A pestré množství činí na vás dojem maškarního reje, jehož účastníci sňali pouze škrabošky: vykračují si zde statní Černohorci, Bulhaři, Peršané, Čerkesové, Albánci, Řekové, Turci, černoši ze Sudanu, Egypťané, Rusové, Evropané, dervišové, vojíni různých druhů zbraní, žebráci a jiní a jiní příslušníci nejrůznějších národností. A jak vypadají v tom davu Turkyně ve svých fialových, červených, žlutých, černých a modrých pláštích, zespod vzduchem nafouklých, že se celek podobá nadutému žoku, na němž sedí hlava ze tří čtvrtin zakrytá bílým závojem, jevícím pouze část bíle natřeného nosu a veliké, mnohdy pěkné oči! A ta chůze jejich, strašidelné to šourání křivých nohou, jejichž

Obelisk a hadí sloup na Atmeidanu.

špičky poněkud do vnitř jsou obráceny, ta pérka s vyčnívajícími kotníky — brrr! Hádankou mi také bylo, proč téměř každá z těch zakuklených postav nese rozevřený slunečník. Avšak jde-li jich skupina pohromadě, zejména v bazarech, a rozmlouvají-li živě sladkou, lahodnou turčinou, odpouští jim cizinec rád jejich zevnějšek a jsem přesvědčen, když turecká krasavice — jsou prý mezi nimi také rozkošní tvorové — něžně pronese své „sevijorum“ — což se našemu „miluji“ rovná, zní to zamilovanému jako hudba nebeská.

Za vpuštění na most zaplatíme 10 para t. j. 5 haléřů mostného a stále pozorujíce kráčíme dále. Po stranách mostu spatřujeme schodiště ku přístavištím četných místních parníků, sprostředkujících spojení s místy uvnitř Zlatého Rohu a jinde v blízkém okolí. Pohled s mostu na Stambul před námi a na ostatní čtvrti za námi je v pravdě úchvatný a svéráznou dekorací svého druhu jedinou.

Na náměstí za mostem je tržnice rybářů Balukbazar; nalezáme tam také stanici koňské dráhy, stoupající k mešitě Aja Sofia, pak celým Stambulem až do Top Kapusi. Na jižní straně tohoto náměstí stojí „nová mešita“, Jeni džami, zbudovaná matkou (valide) sultana Muhameda IV. r. 1616. a dokončená r. 1665. Malebnými mramorovými arkádami vstupujeme do nádvoří, kde spatřujeme krásný kupolovitý „šadrovan“ (studnice) uprostřed vysokých cypříší, a obdivujeme se dvěma při mešitě stojícím, jehlovitým, vysokým, třemi co nejvkusněji krášlenými balkony opatřeným minaretům. Uvnitř rozpíná se vysoká mohutná kupole, spočívající na ohromných pilířích, po stranách pak vidíme dlouhé, bohatě ornamentované galerie s jemnými arkádami a všechny stěny i pilíře jsou do jisté výše obloženy modrobílými plotnami fayence původu perského. Stejně okrášleny jsou stěny velikého mausolea, za mešitou v druhém nádvoří stojícího, v němž odpočívají budovatelka této svatyně a její příbuzenstvo ve 22 türbách (náhrobcích). Čilý ruch kolem mešity Jeni džami poskytuje vždy hojnou směs pestrých výjevů z pouličního života stambulského, a veřejní písaři, obuvníci, rytci pečetí, holiči, krejčové a jiní nabízejí tu obecenstvu své služby a zboží.

Po straně „náměstí rybářů“ dostavují právě tureckou poštu, při moři pak jest veliká nová celnice a dále za ní pěkné hlavní cařihradské nádraží, proti němuž stojí evropská restaurace s dobrým pivem a slušnou kuchyní. Ubírajíce se dále podél koňské dráhy kolem mramorového mausolea Abdula Hamida I. přicházíme k nízké táhlé budově „dujun-i umûmi“, jejíž obyvatelé prý samou prací ani nevědí, kde jim hlava stojí; čtenář tomu uvěří, řeknu-li, že v budově té spravují se turecké státní dluhy, kterých, jak celý svět ví, málo není. Zrovna v záhybu tramwaye u široké třídy, dolů od ministerstva policie směřující, stojí rozsáhlá budova se sloupořadím v průčelí, v obecné turecké mluvě „paša kapussi“ zvaná, kterou němečtí žurnalisté vždy jen „Hohe Pforte“ a učení Turci „Bâb i-âli“ jmenují; v ní vládne velvezír, státní rada a ministerstva pro vnitřní a zahraniční záležitosti. Zvědavost pudila mne do dlouhých chodeb, vedoucích ku pracovnám, odkud se řídí vládní otěže turecké říše, a tu jsem odestřenými neb jen napolo spuštěnými záclonami nahlédl do úřadoven, kde spousta vyšších i nižších hodnostářů hověla si v nej-

Bazar zbraní.

sladším „bariši“ (míru) a lenivě na cizince tam se vedravší pohlížela. Věrný to obrázek tureckého státního života.

Podél starší hradební zdi vede pak dále cesta ku bráně „studeného pramene“, kady se vchází do zahrady slavného Seraie ležícího na výběžku do moře a zvaného „Top Kapu Serai“. Zde, jak jsem již dříve podotknul, stávala druhdy akropolis Byzantinců, přečetné paláce, výše pak rozsáhlé státní císařské sídlo, hraničící s hippodromem a palác Bukoleon s přístavem; zde byly také nádherné lázně Zeuxippovy, forum Augusteum, tvrz Chalke a na nejvyšším bodu Hagia Sofia, před níž stála ohromná socha Justinianova, pak chrám Maria Chalkopratiana, dále na východ soukromý palác císaře Palatium sacrum, palác Porphyrion a velký maják při moři, palác Pentakubuklon, tarasy, zahrady, sochami krášlená sloupořadí a budovy palácových stráží. Postupem dob zanedbávána celá tato nádherná čtvrt čím dále více, pozdější vladaři vystavěli si opodál nový palác, Blacherny, a Michael Palaeologos byl posledním vládcem, který zde bydlel. Po té zaniklo téměř vše a třicet roků před opanováním Cařihradu Turky zbylo tu jen něco málo stop po bývalé oslňující kráse a nádheře. Sultánům zalíbil se však také rozkošný tento koutek světa a již dobývatel Mehemed začal si zde palác stavěti. Později tvořily znenáhla zbudované rozsáhlé budovy na cípu Seraje sídlo padišahů až do času Abd ul Medžida (1839—1861), otce nynějšího sultána, kterýž si naproti, na druhé straně Zlatého Rohu v Dolmabagče novou rozsáhlou residenci zbudoval a Top Kápu Serai starým sultánkám a milostnicím, jakož i palácovým hodnostářům ve výslužbě za sídlo určil, které však r. 1865 požárem částečně bylo zničeno. Celek obehnán jest hradební zdí s cimbuřími, věžemi a několika branami, a podél břehu uhání nyní zahradami Seraje železniční vlak do Adrianopole. Byzantion, Istambol a železnice! Jak měnivé jsou osudy slavných míst!

První nádvoří, umělecká škola, musejní sbírky a malá část zajímavostí jsou nyní každému beze zvláštního dovolení přístupny. Cizince zajímá především tak zvaný maurský fayençový kiosk z roku 1466 (Tšinili Kioešk) a nové r. 1891 dokončené museum starožitností v řeckém slohu, kteréžto budovy den co den od 9. do 5. hodiny za poplatek jednoho franku obecenstvu jsou otevřeny. V umělecké škole — jaký to div! — učí se navzdor koranu Turci výtvarným uměním; ovšem skládá se převážná většina žáků, mezi padesáti pětatřicet, z Arménů.

Půdorys kiosku představuje čtverec, v jehož rozích jsou čtyři čtverhranné komnaty a jehož střed zaujímá síň mající podobu kříže; za zadní zdí umístěna jest pátá, obdélná komnata a v předu po celé délce strany nachází se neširoká předsíň. Nemohu zde ani zběžně vytknouti umělecké poklady, které se v tomto kiosku chovají; poznamenávám jen, že jsou tu četné sochy z různých dob řeckého, římského a palmyrského umění, část Schliemannových vykopanin z Troje, terrakotty, egyptské předměty, nápisy, skulptury, sklenice, náhrobní kameny a starožitnosti assyrské, hittitské a jiné v počtu neobyčejně hojném. V novém starožitnickém museu na druhé straně, které bych nazval museem sarkofagů, rozestaveny jsou ve dvou síních nádherné tyto schránky mrtvol mužů v starověku zajisté vynikajících, a tam uprostřed hlavní síně chová se též tak zvaný

sarkofag Alexandra Velikého pod skleněným příklopem. Otázka jeho pravosti jest nerozhodnuta, neboť — jak známo — mrtvola Alexandrova převezena do mausolea v Alexandrii, kde se po několik století nalezala, a že by byl býval při převezení jiný sarkofag podvržen a pravý s mrtvolou v Sidonu ponechán, kdež jej r. 1887 vykopali, nelze mysliti. Ale pravosti mohl by zase nasvědčovati znak Alexandrův na sarkofagu tom a nápis „jemu jedině“ při něm nalezený, pak četné výjevy z jeho života, které jsou na něm ve vypouklé práci provedeny. Zkrátka, věc zůstane snad navždy hádankou. Krásu znamenitě provedených, jemnou polychromií pokrytých reliefů nelze vylíčiti; s největším obdivem pohlížíme na toto přesličné dílo sochařské, které bylo rukou některého velmistra umění as krátce před dobou Praxitelovou vytvořeno. Technická dokonalost, jaká se jeví v provedení těch reliefů, neobyčejné mistrovství, o jakém svědčí uspořádání skupin a vyznačení pohybu osob i zvířat, výraz vášní různého stupně zračících se v každém rysu obličejů, do nejjemnějších odstínů vycítěný život, který nám tu dýše vstříc z chladného mramoru — vše to uvádí pozorovatele opravdu v nadšení. Jak velikolepý jest zápas makedonských jezdců, v jejichž čele Alexandr se lví přilbou na hlavě a vlajícím purpurovým pláštěm na perskou jízdu se vrhá! Jaká zuřivost plane z těch zraků, jak vystupují napnuté svaly a žíly a s jakým výrazem v obličejích leží tu skolení a klesají ranění! Výjev tento táhne se za roh příční stěny sarkofagu a na druhé straně vidíme Alexandra na honbě lvů, kdežto na příklopu znázorněno je zavraždění prince a výjev z bitvy na Graniku. Mezi ostatními mramorovými, hliněnými, olověnými a jinými zbytky sarkofagů vynikají některé znamenitě provedenými okrasami, leč ani jediný nedosahuje vysokého stupně umělecké tvorby, jakým vyniká právě vylíčený a svého druhu jediný skvost sbírky nového musea.

K dalším potulkám vracíme se opět na ulici a kráčíme podél serajové zdi nejbližší branou do vnitř a přes taras na prostoru s platanem janičarů, kde odbývali vždy shromáždění, kdykoli chtěli nějaké nové ústupky na sultánech vynutiti. Opodál po straně císařské mincovny stojí starobyzantinská, římským basilikám podobná svatyně sv. Ireny ze 4. stol., před níž se povalují sarkofagy z různých dob a hmot; uvnitř poutá nás mimo krásnou sbírku starožitných zbraní zlatá mosaika a nápisy v kopulkách svatyně. Nazpět přes nádvoří janičarů vracíme se ke druhé sloupové bráně, Orta Kapu zvané a věžemi ohraničené, se zevnějším a vnitřním vchodem; mezi oběma bývala kdysi popravní komnata pro státní provinilce a tam také nuceni byli vyslancové evropských států čekati poníženě na vpuštění do Seraie, až se jim vnitřní brána otevřela, načež kráčeli stromořadím cypříší ku „bráně blaženosti“ a touto do trůnního divanu, kde je sultán očekával za oknem, zlatou mříží opatřeným. Až do brány Orta Kápu smí každý zvědavec vstoupiti, avšak dále proniknouti možno jen se zvláštním dovolením sultánovým, vydaným od nejvyššího ceremoniáře; fermanu takového dostává se jen vyvoleným smrtelníkům, kteříž pak považováni jsou jako hosté Abdula Hamida, jehož pobočník je také doprovází. Můj přítel jest jedním z vyvolených, tak že jsem se v jeho společnosti do vnitř dostati a vše náležitě prohlédnouti mohl; avšak ubezpečuji čtenáře ihned, že jsem si více sliboval, nežli jsem ve skutečnosti spatřil.

Císařský palác Dolma-Bagče.

Trůnní síň, kdysi patrně skvostně zařízená, nevybízí k zevrubnějšímu popisu a také trůn — divan, krytý baldachýnem na sloupcích, z nichž řady drahokamů dávno as byly vylámány, pak zlacené nástropní arabesky, pěkný krb, stěny obložené fayençí a zamřížené okno sultánovo poskytují oku skrovného požitku, což platí i o ostatních vedlejších místnostech. V jednom z dalších dvorů umístěna jest ve zvláštní budově knihovna sultánů, kde se chovají ve skříních z cedrového dřeva vzácné rukopisné památky, a dále stojí sedmi sloupy okrášlený „dům pokladu" sultánů. Tam nás očekával veliký zástup úředníků, kteří měli na nás uvnitř dávati nejpečlivější pozor, a vrchní strážce pokladu se svazkem klíčů, který rychle pečeti strhnul a pak první i druhou, četnými visacími zámky opatřenou branku otevřel. Upřímně řečeno, vládne v tomto pokladu sultánů veliký nepořádek; množství věcí jest tu dílem bez ladu a skladu volně vyloženo, dílem ledabyle do skleněných skříní, přihrádek a zavřených nástěnků nastrkáno. Ach, jaký by to byl úchvatný pohled pro krásný svět, jak by zasvítila slabému pohlaví očka při pohledu na ty mísy perel, smaragdů a rubínů, jak by se obdivovaly těm ohromným diamantům, zasazeným do zlatých džbánů a do velikého zlatého trůnu z Persie, pak těm as pěti tisícům velikým perlám, jimiž jest sedlový pokrov vyložen, a co by říkali starožitníci těm velikým nádobám z polodrahokamů, těm mistrným výtvorům starých zbrojířů, zlatým mincím, vyšívaným šatům a turbanům, zdobeným velikými diamanty v umělém vyšívání! Jak se na tato místa dostaly levné pařížské hodiny, hudební dětské tabatěrky a jiné tretky, dovedl by jedině Allah pověděti. Prapor, plášť, luk a šavle proroka Muhameda a jiné vzácnosti uloženy jsou ve zvláštní budově „svatého roucha", do které však kromě sultána, který je jednou za rok navštěvuje, nikdo vstupovati nesmí.

Nejmalebnější a s úžasným přepychem zařízen jest dále v zahradě na vynikajícím místě stojící kupolovitý „bagdadský kiosk", jehož koberce, záclony, slonovou kostí, perletí a fayençovými plotnami v nejkrásnějším souladu vykládané dvéře, pažení, stěny a drahocenné divany uvádějí cizinci na paměť pohádky nejbujnější orientálské obraznosti. I z venčí tvoří pěkné terasy, mramorová schodiště, vodní nádržka a krásné stromy kolem této budovy čarokrásné zákoutí serajské zahrady. Když nám byli sluhové v jiném kiosku podali kávu a cigarety, odměnili jsme se jim obvyklým, neobyčejně štědrým bakšišem, načež jsme „sídlo blaženosti" opustili. Cesta nás vedla do velmešity Agie Sofie a na Atmeidan.

Aja-Sofia byla by hodna verše: „Jak báseň z kamene zde stojíš!" — kdyby k jejím mohutným stěnám nebylo přistaveno tolik nepatrných nižších i vyšších budov, kteréž celkovému dojmu velice jsou na ujmu a nedovolují, aby náležitě vyniklo pěkné jinak skupení šesti menších a dvou větších kupolí, nad nimiž trůní ještě hlavní, ploše vyklenutá, obrovská kupole ústřední, kterou v povzdálí obklopují čtyři štíhlé, vysoké, zvláštní krásou vynikající minarety. Byron praví sice: „Ve zlatě třpytném spatřil jsem tu Sophiinu kupoli" ale krytba její nezáří tím vzácným kovem a na temeni leskne se pouze ohromný půlměsíc, jejž tam r. 1453 Murad III. místo sejmutého kříže připevniti dal.

Vstoupíme-li však z narthexu (vnitřní předsíně), 60 m. dlouhého

a 10 m. širokého, střední, bronzem lemovanou „královskou branou“ (porta basilica) do vnitř „chrámu božské moudrosti“, porozumíme ihned hrdým slovům, která Justinian při vysvěcení této svatyně pronesl: „Překonal jsem tě, Salomone!“ Vnitřek působí na každého především neobyčejnou rozměrností, v níž se zračí pyšná mohutnost. Jediný náš pohled obejme tam ladně rozčleněnou střední loď (naos) i celé vyklenutí ohromné, čtyřiceti okny osvětlené kupole, spočívající lehce, takořka jako ve vzduchu, na obloucích, pod nimiž na třech stranách spatřujeme po dvanácti nad sebou ležících obloukových oknech (dole vždy 7, nahoře 5), kdežto apsida (zadní konec dómu s výklenkem oltářním) třemi okny opatřena jest. Pod výklenky těmi umístěny jsou obloukovité sloupové empory (galerie) a v přízemku jsou sloupořadí, jimiž se vchází do postranních, na délku třídílných lodí s čtverhrannými pilíři a volně umístěnými sloupy. Sloupů napočítáme v přízemku 40 a v emporách ženám určených (gynaeceum) 67. Nejkrásnější z nich jsou ty, které dělí loď střední od postranních, zvýši jedenácti metrů, z tmavozeleného mramoru „verde antico“; s každé strany stojí čtyři. Ostatní jsou z tmavočerveného porphyru thebského. Překrásny jsou akanthové a palmetové, po většině Justinianovým a Theodořiným jmenem opatřené hlavice z bílého mramoru, ve spodní části bronzem lemované. (Pokračování.)

Vznešená Turkyně.

Za pravdou.

Román. Napsal Josef Laichter.

(Pokračování.)

idíte," pokračoval Jenda, již i do hlasu vkládaje cosi úpěnlivě rozhodného, „ve vás nalezl jsem družku, která dovede žít se mnou stejnými ideami. Myslil jsem si, že uzavřeme přátelství, že budeme žít po přátelsku. Mně se vždy hnusilo, když někdo mluvíval o svých láskách a počítal je na prsty, jakoby bylo zásluhou, čím víc jich může napočítat. Já vždycky jen byl pro přátelství a toužil jen po přítelkyni. Ale přemýšlel jsem teď — ty dni o vás — — a ještě — — něco jiného musím vám říci."

Poslední slova pronesl již slaběji a zajikl se. Zastavili se. Blažence klesly ruce. Dívala se na špičky svých bruslí, rychle oddechujíc. Kolem se jim vyhýbali, leckdo se i usmál. I vzpamatovali se a Jenda ujav Blaženku za ruku, rozechvěn odváděl ji stranou.

„Blaženko," pololhlasně a zajíkavě mluvil cestou, „ještě i něco jiného musím vám říci. Pomozte mi! Řekněte, víte-li, co vám chci říci?"

Ale Blaženka sotva dýchala, na řasách objevily se jí slzy. A pak brvy se odclonily a zdola zasvitl na Jendu hluboce a dojímavě výmluvný, usměvavě krásný pohled, jakým dovedou se dívat jen děti, mající plné srdce a chtící se vyjádřiti svým mlčelivým, od nikoho nenaučeným pohledem.

„Ano — —" zašeptala tichounce.

„Ano? Ano — — Blaženko?" zajásal Jenda.

VII.

Ó jak se znovu bruslilo! Zase drželi se pevně křížem za ruce a zase tak volně a lehce, uzamknuti do sebe a ženouce se kamsi do růžového neznáma, jezdili kolem a kolem. Obratně se vyhýbali pánům i dámám a bylo jim jaře a krásně. Jenda cítil, že zbořil přehradu, přes kterou lépe mohl k Blažence a mluvil důvěrně, nitro své otevíral.

„Blaženko, co jsem já, to budete vy," pravil, „ale Otylce o ničem se nezmiňujte! Nemá smyslu, nechápe. Vy však jste tak hluboká, přirozená a pravdivá!"

Rozplýval se a Blaženka navzájem zasypávala jej obdivem. A Jenda vykládal jí o volné lásce i o volném manželství. „Někteří z naší strany jsou rozhodně pro volné manželství. Ale já ne! Víte, co je to volné manželství? Takové manželství, aby muž mohl od ženy a žena od muže, když se jim spolu nelíbí. Víte, je to zbudováno na zásadě, že manželství je přežilá instituce, přežilá forma. Ale já držím se přítele Kačerovského, já nejsem rozhodně pro volnou lásku." A líčil, jak si představuje svět,

jak i bohatství jednou hodlá se vzdát a žít pouze k dobru lidstva. „I z církve vystoupím, Blaženko — —!“

A tak mluvili a mluvili a vraceli se zase k sobě, k své lásce, při čemž Blažence vždycky bylo mileji a krásněji. Bruslili již jen stále spolu, toliko zřídka jsouce vyrušováni Otylkou, které nespouštěl se Koldínský. Slunce však pomalu sklánělo se za obzor a byl čas k odchodu. Na Vltavě šmahem života ubývalo, bruslaři se ztráceli, kolovrátky umlkaly, až i vojenská hudba na velkém kluzišti na dobro utichla. To bylo kolem šesté hodiny a právě v tu chvíli přijížděl Koldínský s Otylkou.

„Vidíte, již jedou pro nás!“ povzdechla Blaženka.

„Tedy jim prchneme, Blaženko!“

I rázem obrátili se v opačnou stranu a zářně pohleděli na sebe. Vyhýbali se Otylce. Ale Jenda pojednou se zachmuřil a řekl:

„Blaženko, vraťme se; Otyla by si bůh ví co myslila. Já nerad před ní —“ Těžce pronášel ta slova, ještě víc se mračil, ale teď již na sebe maje zlost, že cosi nepěkného praví a že se prozrazuje. „Ostatně, jak chcete!“ doložil, úsilně se přemáhaje a zaháněje své chmury.

V tom však již opět s Koldínským nadběhla jim Otylka, z daleka chytře a významně se usmívajíc. Ale Jenda příkře, mrazivě na ni pohledl a úsměv její roztekl se po rtech. Společně pak zajeli k lavicím, na nichž však nedostali místa pro velký nával odcházejícího obecenstva. Teprve když se uprázdnilo, Otylka i Blaženka sedly a Jenda a za ním Koldínský rychle se sklonili, aby pomohli při odpínání bruslí.

Otylka z prvu se bránila, vidouc však Jendu u nohou Blaženčiných, také koketně nastavila svou malou nožku a ukazujíc řadu bílých zoubků, čtveračivě pronesla ke Koldínskému, jenž velmi neobratně si počínal ve svém dlouhém, pytlovitém zimníku:

„Leda jen po přátelsku. Ale dejte si šátek pod kolena, abyste na mne nenaříkal!“

A hned žádala svých bruslí a podávala mu ruku, příliš srozumitelně naznačujíc a při tom zároveň i naivně, jakoby to přece tak zle nemyslela, že si nepřeje, aby ji provázel.

Po jeho odchodu vydali se pak z ledu. Blaženku měli uprostřed. Doprovodili ji, neboť ulice, v které bydlili její rodiče, byla při cestě. U starého, dvoupatrového domu se zastavili a tam se loučili. Jenda všechnu sílu svého citu vkládal nyní do ruky a Blaženka do očí. A Otylka, pohupujíc se na svých nožkách, chápala tu scénu.

„S Bohem, Blaženko!“ volala. A za ní Jenda alespoň v nitru šeptal: „S Bohem, Blaženko!“

Blaženka se ukláněla a ještě z chodby vrhla dlouhý, láskyplný pohled na rozchodnou.

Jenda osaměl s Otylkou a ta zavěsila se mu nyní na loket a Václavským náměstím ubírali se k domovu. Jen tu tam slůvko vyměnili. Otylce však bylo milo vedle Jendy, ráda opírala se o jeho rámě, jsouc naň hrda. Byla veselá, že je šťastný a že Blaženka je šťastná. Srdce měla plné, stěží se přemáhajíc, aby mlčela. A tak z čista jasna přece se ozvala:

„Slyš, Koldínský i onehdy u nás o plese i dnes zde vyznal mi lásku!“

Jenda sebou trhl, zamračil se. Neunikl mu vlastní a pravý cíl těch

Otylčiných slov. „Co mi je do Koldínského?“ příkře se obořil. „Co mi je do takových hloupostí?“ Ale hned bylo mu ošklivo, hnusno, že také zakrývá pravý cíl a že vlastně měl by Otylce odpovědět plnými ústy, aby na vždy utichla.

Mlčeli. Otylka však, aby zahladila dojem svých nevčasných slov, jen víc se k němu tulila a v nitru si přála, kdyby i ona mohla milovat, jako Blaženka jistě nyní miluje. „Ach, proč — — já ne?“

I teď zástupy lidí proudily po Praze, musili se vyhýbat. Bylo zimněji, prudký mráz se ohlašoval. Žluté plynové plameny dlouhými pruhy padaly na chodník a vysoko nad hlavami nebe také již rozvlnilo se tichým jasem hvězd.

VIII.

Toho večera čekala Jendu ještě důvěrná schůzka pokrokových studentů. Po celou zimu každé neděle scházívalo se u něho ve velkém saloně několik přátel. Sedávalo se tu dlouho do noci při kouřícím čaji, mluvívalo se o sociálních, literárních a politických otázkách. Právě těmi večery, které Jenda zavedl, sotva že úžeji přilnul k ruchu nejmladšího pokolení, sblížil se i s nejpřednějšími zástupci nových směrů. Ostatně přicházívala sem míchaná společnost: mladičcí gymnasisté i starší posluchači universitní. Ale různosti stáří se nedbalo, běželo především o příbuznost ideí.

Nestejně hledělo se v domě na ty schůzky. Staviteli se nepříčily, paní Hrubá však často nadhazovala, že nevidí v nich nijakého prospěchu. Sama se jich sice nesúčastnila, jen zřídka a jen na okamžik objevujíc se mezi studenty, ale přec nebylo jí tajno, o čem v saloně se hovořívá. Také professor Plaček jí dával výstrahy a zvlášť za posledního plesu příkře s ní mluvil o pokrokových studentech, poučuje ji o zhoubnosti socialistických tendencí a všech nových myšlenek tak přesvědčivě, že umínila si pracovati k tomu, aby Jenda vrátil se na pravou cestu. Byla ustrašena a když přišla neděle, rozhodně nechtěla, aby večírek se odbýval. Ale Jenda se bránil i zůstalo při starém.

Avšak paní Hrubá ještě večer, chystajíc se do divadla, žehrala na studenty. Stojíc v ložnici před toiletním stolkem, na němž hořela světla v dvojramenném svícnu a zavěšujíc si kollier na šíji, domlouvala staviteli. Ložnice byla veliká, útulná, příjemně vyhřátá. Po stolicích ležely odhozené kusy ženského oděvu a kromě světel na toiletním stole hořela u stropu veliká lampa s mléčným, růžovým stínidlem. Stavitel dlouho již hmoždil se s límcem, jehož nemohl dotáhnouti ke knoflíčku. Pak rychle oblekl vestu i kabát a posadiv se u samého toiletního stolku na nízký, měkký taburet a dívaje se ženě přímo do obličeje, nutil, aby se jen přiznala, kdo ji vlastně tak popudil.

„A vida — konečně to vyšlo!“ vyhrkl, když svěřila se, že mluvila o Jeníkovi s Plačkem. „Vždyť já věděl, kdo tě tak nakrmil!“ A horko stouplo mu do hlavy, vysoké jeho čelo podlilo se krví. „Od švagra se tedy budu učit,“ pokračoval, mrače se, „jak mám vychovávat děti? Snad mám hochy posílat do německých škol jako on? Či co? A kolikrát ti mám i jemu říkat, že jsem úplně spokojen a rád, všímá-li si Jeník

i trochu světa a nejen školských lavic? V těch toho pochytí! Jeden rok cpou jim do hlavy nesmysly o samých broucích, druhý rok o housenkách a na konec pošlou kluky mezi lidi. A hoch si nasadí brejle na nos a myslí, že spolkl celý svět. Jdi mi s tím! Ulomenou kliku neumí takový školomet přidělat ke dveřím, každý je hluchý a slepý a nechce-li zůstat trdlem, aby teprve vyškraboval usazené škraloupy s mozku, aby to tam desinfikoval karbolovým vápnem a počal znovu — — A on mi bude — Plaček povídat, jak mám děti vychovávat? To já sám vím nejlépe!"

Paní Hrubá povzdechla, zasmušile zadívala se do žlutavého plamene stearinové svíčky. Ale stavitel ještě se nevyhorlil. Vstal, přešel ložnici a kopnuv nohou do plivátka, jež stálo v koutě, hlasitě odplivl.

„Víš," pronesl s přízvukem, z něhož bylo zjevno, že se rozehřál, „víš, švagr komanduje nás už dost dlouho. Ale já mu zaženu jednou jeho komandování. Co si myslí ten člověk? On? Vtělený byrokrat je to! V něm není za špetku . . . A . . . byrokrat! Policajt je to!" rozehnal se rukou.

„Ba, ty když se do někoho pustíš, stojí to již za to!" mrzutě ozvala se paní Hrubá. „Vždyť sám Jeníka káráváš!"

„Ano, kárávám," přisvědčoval sebevědomě stavitel, „ale to jsem já a já vím, proč kárat. Vím sám nejlépe, co hoch činí dobrého a co špatného."

„Jak tedy myslíš!" stručně odvětila paní Hrubá, nechtíc dále odpírati. Stavitel také již nepromluvil. Znovu vstal, přecházel, chrchlal a odplivoval.

Tak tu dleli, až otevřely se dvéře a v nich objevila se Otylka.

„Bože, matinko," volala, „vždyť je čas k večeři. Kdy pak zase přijedeme?"

„Však nehoří!" zabručel stavitel. A všichni odešli do jídelny.

Za příčinou divadla již po šesté usedlo se k tabuli, ač obvyklá hodina bývala pozdější. Dvě světla hořela na lustru a u stolu bylo vidět blahobyt zámožné rodiny. Pět dětí od nejstaršího Jendy až po školáka Oldřicha a Libuši hlučelo a živilo se tu pod dohledem šťastných rodičů. Kuchařka v bílém čepečku nosila na stůl, pilo se plzeňské a stavitel před pivem zapíjel i sklínkou koňaku.

Jenda, který poslední dostavil se k tabuli, prvý shltl jídlo, rychle spěchaje opět do salonu, kam již před večeří dal dopraviti čajové stolky a zákusky. Nyní sám rozžehl světla na lustru a urovnával knihy, literární novinky, které sem snesl.

I Otylka hned objevila se za ním v saloně. Byla již v divadelní toiletě. Jako laškovný motýlek vyhlížela v modrých hedvábných šatech, v modrých punčoškách, vysokých, na knoflíčky přepnutých botkách a v účesu, na kterém měla modrou stužku. Rozloživši se koketně do měkkého fauteillu, a pozorujíc Jendovy přípravy k čajové schůzce, prohodila vesele:

„Co, Jendo, kdybych tak naslouchala za dveřmi, až se vrátím z divadla? Co by se stalo? To mi přece nemůžeš zakázat, abych za dveřmi neposlouchala."

„Také nezakazuji," odvětil nedbale Jenda, přestavuje stolky a jsa myslí již u svých druhů.

Otylka vzdorně cukla rameny a náhle škodolibě pronesla:

„Ale Blaženka by snad mohla poslouchat? Či ani Blaženka?“

„Nezlob, jdi odtud!“ zvolal Jenda zlostně. Hned však doložil mírněji, jakoby se rozmyslil:

„Co máš pořád s Blaženkou?“

„Ach, Jendo,“ vypukla Otylka v smích, „kdybys nezapíral! Co pak myslíš, že nic nevím? Co pak si myslíš, že nevím o vašem přátelství?“

Jenda se zarazil, zbledl a hned do krvava se zarděl. „Jdi, dej pokoj!“ promluvil sklíčeně.

Otylka pochopivši, že je nutno přejíti k jinému předmětu, rychle počala mluviti o matince. „Vlastně matinka,“ řekla, „se nezlobí, ale je hrozně bázlivá. Viď, že ano?“

Jenda pokrčil rameny.

Otylka vycítila, co znamená takové pokrčení ramen, ale přec dodala si odvahy a podpírajíc se o dvéře, k nimž ucouvla, zeptala se:

„O čem budete dnes rokovat?“

Ale Jenda hrdě se odvrátil a přešel po měkkém koberci. Otylka tedy jen povzdechla a vyběhla ze dveří.

Již měla čas do divadla. Rychle zahalila se v kolový plášť s kožešinovou obrubou, přes účes ovinula teplý, divadelní šál a pospíchala za matinkou a stavitelem po schodišti ke kočáru, který již chvíli čekal před domem. Bylo slyšet zapadnutí dvířek, jež kočí přirazil, a pak hned zahrčela kola, rozejevší se po dlažbě.

IX.

Jenda mohl nyní klidně očekávat svých druhů. Vrátiv se do salonu, sedl k pianu, zahrál několik taktů a dal se do hovoru s Venoušem, který přišel, velmi se těše na ten večer.

„Víš, Jendo,“ pravil, „dnes bychom měli vařit na ruském samovaru.“ Nesměle se díval, s obavou, nepronesl-li v nevhodný čas nesmysl.

„Hloupost!“ odmítl Jenda. „Proč vařit na samovaru?“

„Já jen tak myslil,“ zakoktal Venouš.

„Ostatně mohli bychom,“ okamžitě mírněji řekl Jenda.

I běželi hned oba do jídelny pro velký, ruský samovar. Jenda přistavil židli ke kredenci, vyhoupl se, sundal samovar a podal Venoušovi. Oba pak v slávě zanesli jej do salonu, načež doběhli pro kuchařku, aby opatřila vodu, uhlí a pomohla při rozdělávání ohně.

„Vidíš, mně vždycky líp čaj chutná ze samovaru,“ liboval si Venouš. „To nic není, nosí-li Cilka kotlíčky z kuchyně. A já již dám pozor, aby nevyhaslo. Nezapomenu házet do komínku.“

Samovar brzy zasyčel. V saloně bylo milé, útulné teplo. Na lustru hořelo pět světěl, stolice byly rozestaveny kolem stolků a Jenda šlapal po kobercích vesele, často ohlížeje se tam, odkud bylo slyšet sykot kypící vody.

Netrvalo dlouho a bylo zvoněno u předsíně. Jenda sám spěchal otevřít a přivítat své přátele. Ale i panská Cila se namanula a usmívala se, vyslechnuvši Jendu, jak radostně sděluje vstupujícím studentům, že

je samoten doma a že nikým nebudou vyrušováni. Studentům zdálo se to vhod, směleji odkládali své zimníky v předpokoji.

Byli to dva Češi a Slovák, Janko Mikyška. Ten vyhlížel nejšvarněji. Měl černé vousky pod nosem, veselé, jiskrné oči a husté havranní vlasy. Koketní vázanka s dlouhými cípky visela mu na krku a urostlý byl jako struna. Nejnenuceněji z nich si počínal.

„Ej, co je to za chutné děvčisko! Ej, co se nám směje černojoká?“ volal na Cílu.

Pevně si našlapoval, kdežto ti Češi jakoby neměli podlahy pod sebou, jen po špičkách šli, když vstupovali do salonu. Dvéře již předem Venouš do kořán otevřel a skříživ ruce za sebou, po pánovsku se ukláněl.

Slovák Mikyška studoval v Praze medicinu, ti Češi oba byli filologové. Slovák také první se usadil, kdežto filologové nesměle se ohlíželi, dávajíce se více než dvakrát vybízeti.

A hned bylo slyšet nové zvonění a teď vhrnul se do předsíně celý roj mladých lidí, pět gymnasistů, spolužáků Jendových. Z těch jen jeden — Pavlousek se jmenoval — zdál se vyspělejší a čtyři, o přetrž volající „na zdar!“ jakoby se na léta s Jendou nebyli viděli, činili víc dojem udýchaných chlapců, přichvátavších si sem společně pohrat.

„Hrubý, to je ti báječná zima! Hrubý, ty máš zde dnes samovar?“ sypalo se z nich jako po kolovrátku.

Pak dostavilo se ještě několik studentů. Mezi nimi Kačerovský, patrně velmi uzavřený a nepřístupný člověk s lehounkým, ironickým úsměvem na rtech. Byl to asi třiadvacítiletý mladík smutných očí, z nichž mluvil hloubavý duch. Již předem dalo se soudit, že tento student je úplně hotov s životním názorem, že nestrpí nad sebou autority, že zná svou cestu a že ji příliš brzy nalezl. Jakoby neměl již čeho hledat, jen přímo a s přísnou jistotou jít za tím záhy vytčeným cílem. Oděv jeho byl prostý, chudý, více venkovský než velkoměstský. Hlasem mluvil přitmělým, zastřeným a ve způsobě výkladů i s patrným vědomím, že poučuje. Jiný byl Moravan Duška, bodrého, červeného obličeje, plný prostosrdečnosti, otevřenosti a veselosti. Díval se stále bezstarostně, usměvavě, jakoby chtěl říci, že svět ho netrápí a netíží, a není-li konečně všecko po chuti, že jen třeba máchnout rukou, odfouknout co stojí v cestě, a zase vše že bude v pořádku.

Naposled přišli ještě dva, Zeman a Konvalinka. Zeman byl malý hošík s velikou, ryšavou hlavou a pihovitým obličejem. Byl velmi dráždivý, popudlivý, pro maličkost se rád rozčiloval a tu se mu smávali, že vždy poskakuje na svých tenounkých nožkách, aby spíš přesvědčil svého odpůrce. Byl to syn pastorův z Kutnohorska. Druhý, Konvalinka, lišil se ode všech zde přítomných jednostranně vyvinutou literární vášnivostí. Rokovalo-li se o politice, filosofovalo-li se o životě, seděl jako pěna. Jakmile však zaběhlo se k literatuře, hned oči mu zasvítily, ruce popohybovaly se v rychlých gestikulacích a hezounký hošík vrhal se za každým slovem a málokdo obstál před jeho trhací horečkou, s jakou nemilosrdně porážel cizí názory.

Ještě než byli všichni shromážděni, počal Jenda s Venoušem nalévat čaj do připravených koflíků. Slovák Mikyška, ačkoli tu dnes byl poprvé,

hned se vzchopil a přisluhoval. Ale když sám pak počal pít, tu, sotva srkl z koflíku, ošklíbl se kysele a s rozmarným úsměvem zvolal na Jendu:

„Co rumu k tomu ani nedostanem? Takto aby stará baba pila. To já chci rumu do čašky!“

Strhl se veselý smích. Několik hlasů se ozvalo, tu že se pije bez rumu, poněvadž rum je kořalka a kořalka že se nesluší.

„A sluší nebo nesluší,“ volal Mikyška, „ale dobré je to. No, co není to dobré?“

Gymnasisté kuckali se smíchem a jeden z nich dodal si odvahy a řekl, že je to opravdu dobré.

„Tož tedy rum chcem,“ vesele opakoval Slovák. „Kdo chce rum?“

I nezbývalo Jendovi než Venouše poslat pro rum. Přinesla jej Cílka v původní slamou opletené láhvi.

Cílka patrně již v předsíni zalíbila se Mikyškovi svou hezounkou tváří, upomínající víc na slečnu než na služku. Ale Mikyška měl dobrý zrak a již podle čisťounké, bílé zástěrky s rozloženým laclíkem na prsou poznal, koho má v Cíle viděti. A Cílka ve společnosti se znala, v nijakých rozpacích nebyla mezi tolika mladými lidmi.

„Ej . . .“ zaluskl prsty Slovák, „to su rád, že mi rum nese taková dívčica!“

Jeden z filologů se zamračil a příkrý pohled upřel na Mikyšku.

Ale ten se jen usmíval. „Mně ten rum, mně ten rum, to já su takový pijan!“ volal na Cílku. „Slovák za pití dá dušu. No, baťza ten rum ji přece nedám, ale za vás,“ zažertoval chytaje Cílku za loket, „dám ju hned, na tom místě zde. Nelíbím se vám?“

„Ó líbíte —!“ odbývala smíchem Slováka Cílka.

„Braši, líbím se, slyšíte, líbím se. Tož teda — — —“

Ale Jenda silně se červenal a když Cílka Mikyškovi se vytrhla a se smíchem odběhla, tu oba filologové a dva z gymnasistů shrnuli se kolem Slováka, vytýkajíce, jakou tropí ostudu.

„Jaká ostuda?“ bránil se Mikyška.

A v tom přišel Kačerovský a s ním Moravan Duška. Kačerovský měl opocená skla svých brejlí i dýchaje na ně a otíraje šátkem, nevšímal si, co se děje. Ale Duška již ode dveří vida Mikyšku s láhví rumu v ruce, rozchechtal se a postaviv se před Slováka i mačkaje kožešinovou čepici pod paždí, ptal se:

„Co to, Janko, robíš?“

„No, robím. Nalévám rumu do čašky.“

„Ale takhle z tebe bude kořala jako z těch vašich drotarů,“ řekl Duška, bera Slovákovi láhev z ruky.

„Ach, přej nám to. Zapíjíme našu bědu. Z bědy teď jsem štípl jedno děvčisko. To bylo taky z bědy, Venco!“

A když Duškovi pověděli, co se stalo, ten znovu se rozchechtal a zvolal:

„No, jsi mně to pěkné kvítko, ty Janko!“

„Ne, já nejsu kvítko,“ volal Mikyška, „ale já su Slovák, přímý člověk. Co v srdci, to na jazyku. A komu tedy se nelíbilo to děv-

čisko?“ obrátil se ke všem kolem. „Ať z vás řekne každý, komu se nelíbila! Ale pokrytci jste a všichni byste rádi štípali — ano, štípali.“

„Janko!“ napomínal Duška.

„No, však já se pamatuju! A proč bych neštípl, když se mi děvčisko líbilo?“

„Tak mlč a pij!“

„No, a ty si nalej taky rumu! Na mú dušu, bez rumu to nic není, ale s rumem dobré je to! A kdo si přece nalije? No, vy!“ obrátil se Mikyška k jednomu z gymnasistů. „Na nose vám vidím, že máte chuť. Tedy jen do čašky!“

Gymnasista se zapálil, zasmál, ale když Slovák podal mu láhev, rychle ji vzal a nalil do koflíku. Všichni ostatní však se zdrželi a gymnasista, jakmile koflík vypil, již o rumu také nechtěl slyšeti.

X.

„Ej,“ zvolal náhle Slovák, „nevím, kdyby z vás, braši, někdo byl o samotě tu v pokoji s takovým děvčiskem — nevím, co by se i horšího dělo!“

„Co by se dělo?“ klidně ozval se Kačerovský.

„Co by se dělo?“ smál se Mikyška plnými ústy. „Ani vy, Kačerovský, byste neobstál. Jen příležitost! Při nejmenším byste štípl.“

Kačerovský ostře pohledl na Slováka. Pak pokrčil jen rameny, jakoby si myslil: „To je tedy tvá cesta!“ V koutcích jeho úst třepetal se hořký, ironický úsměv.

„Nekrčte rameny, Kačerovský!“ volal Mikyška. „Pravím: neobstáli bychom všichni — neobstáli! Hleďte, co povídá Tolstoj v Sonatě. Přineste,“ obrátil se k Jendovi, „přineste, prosím vás, Kreutzerovu Sonatu!“

A když Jenda vrátil se ze svého pokoje, ukázal Mikyška Kačerovskému, co Tolstoj míní.

„Vidíte,“ promluvil, otevíraje knihu, „tu stojí, tuto čtěte: ‚Ženy upravily na sebe také ústroj, kterým působí na smyslnost, že muž nemůže pokojně stýkat se se ženou. Jakmile se muž přiblíží k ženě, hned upadá v její kouzlo a ztrácí rozum. I předtím mi vždy bývalo nevolno, trapno, když jsem viděl oblečenou dámu v bálových šatech, ale teď mi je docela hrozně, já přímo vidím jakési nebezpečí pro lidi, jakousi protizákonnost a chce se mi přivolat policajta, volat na ochranu proti nebezpečí, požadovat, aby odstranili nebezpečný předmět. — — Já pevně věřím, že přijde čas a hádám velmi brzy, že lidé to pochopí a podiví se, jak mohla existovat společnost, v které byly dopuštěny takové, společenskou spokojenost rušící skutky, jako ty, které vyzývají smyslnost — —‘ To platí i pro vás, Kačerovský!“ dokládal Mikyška.

„Možná,“ přiznával Kačerovský, „ale jen potud, pokud takového policajta nenosím v sobě. Jakmile jsem si jej opatřil, pak mi je lhostejno, ať lidé chodí, jak chodí.“

„Ej, to ne — ej to ne!“ volal Mikyška. „Pro vás to platí také, Kačerovský, pro nás všechny, braši! Podívejte, pán Ježíš odpustil Magdaleně. Věděl, že člověk je housenka. To se mi nejvíc líbí, že tak odpustil.

Kdo pak by neměl rád ženskou? Každý z nás už má vroubek na svědomí.“

Jenda se červenal a vrtěl hlavou. A Kačerovský se rozzlobil a řekl, to že je počátek konce, když se tak předpokládá. A jal se vykládat, co on si myslí o mravnosti a že každý má znát svou cestu a ani na krok se neuchýlit. „S tou Magdalenou se natropilo až příliš mnoho neplech, kde kdo se schovává za Magdalenu. Ba, v prospěchu lidí by bylo, kdyby vůbec neexistovala!“ Zarazil se však poněkud a máchl rukou.

Mikyška pak zaplál v obličeji, vstal a zvolal pathetickým hlasem:

„Braši, Magdalena že neměla existovat? Magdalena? Vždyť je to celé lidstvo — to jsme my všichni od stvoření světa až do konce jsme to my, braši!“

„Až do konce?“ důrazně řekl Kačerovský. „To je trochu směle, až příliš směle pověděno.“

„Ale rozvažte si, Kačerovský,“ zvolal Mikyška, víc a víc se rozčiluje, „že vždycky a vždycky po zimě dojde jaro a že zlořečená pasť jsou ty jarní večery. Jen si rozvažte, jak se to jaro otvírá, jak to nebe je takové nové a jiné, to slunce jiné, ten vzduch jiný — — — všecko, braši, takové nové a jiné. Dřív krčil se člověk jako slepice do sebe, a teď jako kovářský měch dýše, slunce hřeje, nohy jen lítají, v prsou se to vaří. Ne, housenka je člověk, holá housenka, braši! Kde kdo hrne se na ulici, hází očima, — bať zlořečená pasť jsou ty jarní večery! Co já jsem se naproklínal, navzpomínal na venkov, na pole, lesy, jak se tam žije čistěji, jak se tam dýše volněji a jaká špína tady. Jaká dusnota v těch ulicích, braši, a jakoby všude bylo plno jen samých rozechvěných lidských těl. A kdybych se řetězy přikoval k posteli, nic platno a nic platnó. Housenka je člověk, ohavná housenka, Kačerovský!“

Všichni vřele nyní hleděli na Slováka a zdálo se, že s ním souhlasí. I Kačerovský se zamyslil, ale náhle zavrtěl hlavou a promluvil:

„Opakuji, člověk nemusí být housenkou. A vy, Mikyško, neproklínejte ani nechtějte, aby na každém rohu stálo pět policajtů, přiznejte si však, že Magdaleně bylo jen proto odpuštěno, poněvadž činila upřímné pokání a poněvadž nevymlouvala se na jinou Magdalenu.“

Slovák se zvedl, smutně se usmál, chtěl mluvit. Ale hned sedl zase, zabořil hlavu do dlaní a zadumal se. A teprve za okamžik pronesl:

„Ba, pravdu máte Kačerovský. Nešťastný je člověk v té špíně. Žádné místo z celé Sonaty mne tak nedojalo jako toto!“ I vzav knihu a položiv prst na třiadvacátou stranu, četl: „A přece v tom prvém padnutí bylo cosi zvláštního, dojemného. Pamatuji se, že hned, ještě tam, nevyšedšímu z jizby počalo mi být smutno, tak smutno, že se mi chtělo plakat. Plakat, že jsem ztratil nevinnost, že jsem si na vždy pokazil poměr k ženě. Ano, přirozený poměr k ženě byl pokažen na věky . . .“ Máchl rukou, znovu smutně se usmál. „Buďte šťastný, Hrubý,“ obrátil se k Jendovi. „Kdyby člověk dnes kartáči se drhl, nesmyje již usazenou špínu.“

A zase bylo ticho. Gymnasisté seděli jako zařezáni, zbožně vyslechnuvše, co bylo řečeno. A Jendovy oči plály a ty oči již samy pravily, že duše jeho je plna nadšení, zachovat si čistotu a být mravným.

XI.

Pak mluvilo se o ženské otázce a přešlo se k socialismu.

„Ej,“ vmísil se nyní Slovák Mikyška, již opět se rozveseluje, „pravda, braši, pěkné je to rokovat o socialní otázce, ale ještě lépe sedět v takovém saloně, na takových fauteillích, pít čaj a mít dost rumu k tomu.“

Jenda se strašně zapálil, upadl do rozpaků. Hned však se vzpamatoval a smutně pronesl k Slovákovi:

„Dobře jste řekl. Je to špatnost, žiju-li v bohatství. Ale já nenávidím bohatství, vy mne neznáte. Uvidíte, že jednou nebudu bohat, že vzdám se bohatství.“

„No, nechtěl jsem aprehendovat,“ omlouval se Mikyška, „z úst mi to tak vyběhlo. Ej, ale bohatství byste se přece nevzdal, jak pak to byste dokázal?“

Jenda znovu se zapálil. „Vzdal — vzdal!“ volal. „A dokážu. Přesvědčím vás, že dokážu. I z církve vystoupím, o tom vás také přesvědčím.“

„Ty, Hrubý, skutečně vystoupíš?“ vzkřiklo na ráz všech pět gymnasistů a dva vyskočili se stolic.

„Vystoupím, uvidíte, že ano,“ sebevědomě pronesl Jenda.

„A kdy — kdy?“

„Již nyní. K příští zpovědi už nepůjdu. Nebudu již uzavírat kompromissy se svým svědomím.“

„Hrubý, opravdu?“ volal Zeman, onen pihovatý student s velikou ryšavou hlavou, který rád se rozčiloval. „Vy vystoupíte z církve? Vystupte — vystupte! Jste-li v církvi, to znamená, že schvalujete inkvisici a všecky ty nepravosti. A dáte příklad i jiným gymnasistům, příklad úžasné statečnosti.“

„A nebojíš se, že ti budou bránit vaši doma?“ ptali se Jendy všichni gymnasisté.

„Proč bych se bál a proč by mi bránili? Otec přece vůbec nechává mi volnou ruku. Je od vždy přítelem sebevychování.“

„Ale mamičky“ — připomínal Slovák — „v takových věcech nerady povolují.“

„Co se matinky tkne,“ odvětil rychle Jenda, poněkud se zardívaje, „doufám, že nebude odpírat. Má mne příliš ráda. Abych vám ji, Mikyško, karakterisoval,“ pokračoval, opět se zardívaje, jakoby si nedůvěřoval, „to je těžko. Její povaha je složena ze samých kompromissů, v nichž nesnadno se vyznati. Já ji sice již částečně zpreparoval, takže do jisté míry dovede chápat, oč mi jde, a z lásky ochotně by povolila, jen kdyby nebylo na druhé straně bázně, že to bude mít pro mne zlé následky. Její láska rozředila se vůbec teď v samou bázeň o mou budoucnost, ale přece doufám, že v dobrotě podaří se mi ji překonat.“

V tu dobu vrátila se rodina stavitelova z divadla. Bylo slyšet kroky i hovor. Jenda na okamžik odběhl, avšak hned opět se objevil a nutil, aby se jen dále sedělo. „Vyrušovat nás nikdo nebude!“

„Vy čtete Comtea?“ ptal se Kačerovský, nalézaje na stolku mezi knihami český překlad.

„Do Comtea jsem se dal,“ ochotně odvětil Jenda. „A rád bych také Spencera. Ale Spencerovi, viďte, Kačerovský, bych asi ještě nerozuměl?“

Rozpředla se potom literární debata. A té zvláště súčastnil se Konvalinka. Běhal po saloně, strkal do každého rukama, nemohl strpět, aby kdo jiný mluvil. Skákal do řeči a překřikoval. Byl přítelem nejnovějších a nejdivočejších směrů a do krvava zčervenal a s čela i vlasů pot se mu řinul.

Pak mluvilo se ještě sem a tam, až konečně počali se dívat jeden na druhého a navzájem se smlouvat, že je čas k odchodu. Jenda sice zdržoval, avšak bylo již po jedenácté i neposlechli a zvedli se. Venouš opět rozevřel dvéře a po pánovsku se ukláněl, když vycházeli do předsíně. Šli tiše a oblékali se.

„No, děvčisko teď už v postýlce!“ prohodil bodře Mikyška. „A dobře jsme se poměli, děkujeme Vám, Hrubý, já hlavně za ten rum. Výtečný rum. A zákusky také znamenité! Podruhé dondu zas. Ale bohatstva se do té doby nevzdávejte! Pak by nebyl čaj ani rum ani zákusky!“

Jenda se usmál, ale přece líto mu bylo, že Mikyška všecko béře na lehkou váhu. „Ne, vy mne neznáte!“ vyhrkl ze sebe se zápalem, proniknutým bolestí.

„A co že vás neznám?“ chvatně promluvil Mikyška. „Ej, jak bych neznal! Ale vy si myslíte, co su za bídáka a mizeru. A já zatím přec jen nejsu takový mizera. I já vím, čeho lidé potřebují.“

„Čeho, Janko, potřebují?“ ozval se za zády Duška, vtlačuje si kožešinovou čepici hluboko na uši. „Čeho potřebují?“ opětoval, dívaje se usměvavýma očima.

„Lásky, Venco, potřebují!“ pevně řekl Slovák. „Ani takoví mizerové,“ rozohnil se, „jako já, netouží jen po ženském těle. I když je jaro, i když se plaším za sukněmi . . . ó sotva se dotknu, už vím, že to není to pravé, ale že něco jiného mnou lomcuje. A proto i kdybych se řetězi přikoval — — — ne, Venco, nejsu tak holý mizera. Ale touha mnou lomcuje a étherickou bytost bych chtěl milovat, cele se jí vyjevit a okázat. A jak se dotknu špíny, už vím, že vlastně jsem chtěl ku hvězdám a hvězd nenašel. Venco, v takovém okamžiku i mamička by mně stačily — ano stačily, abych mohl položit hlavu do jejích rukou a říci, co su za bídáka.“

„Kačerovský — Kačerovský,“ volal Duška, „pojď sem, Mikyška dělá pokání, chce být Magdalenou.“

„E — nerouhej se!“ utrhl se vážně Mikyška. „Hřích se spáše snadno. Hřích — hřích — — co je to hřích? Do hříchu vlezeš, ani se nenaděješ. Ale činit pokání, chceš-li co vědět, být Magdalenou — — ej to je, brachu, kruté! Vy, Hrubý,“ obrátil se k Jendovi, „držte se hvězd, víte-li o hvězdách, a buďte šťastný!“

Jenda vděčně pozřel na Slováka. Na Blaženku vzpomněl v té chvilce. Bylo mu sladko a volno, jakoby křídla dostával.

Zatím již octli se pod schodištěm, kde čekal domovník, vyšedší otevřít, jakmile zaslechl hluk hovořících hlasů. Nastalo loučení. Všichni tiskli Jendovi ruku, gymnasisté o překot křičeli „na zdar, Hrubý!“

a Mikyška ještě na rozloučenou s úsměvem připomínal: „Bohatstva se tedy nevzdávejte!“

Rozevřenými dveřmi zavál do chodby vzduch, prosycený nočním mrazem, a celá tlupa mladých lidí vyhrnula se na ulici. Jenda naposled kývl rukou a třesa se zimou rychle spěchal nahoru.

XII.

V saloně, do kterého se vrátil, zastihl ještě Venouše a pak i Otylku. Ta vyčkavši odchodu studentů, přiběhla v noční sukničce, přeptat se na průběh večera. Byla rozzívaná, probledlá dostavující se dřímotou. Usadila se do fauteuillu s růžovýma nožkama v pantoflíčkách, staženýma pod sukýnkou, a vyhlížela ke dveřím.

Sotva však Jenda vstoupil, hned živě vyskočila, volajíc:

„Jendo, prý jste zde měli Slováka. A takový prý hezký, veselý člověk!“

Jenda úkosem pozřel na Venouše. Okamžitě však vzpomněl na Cílku, vzkypěla v něm zlost uraženého člověka. Zamračil se a pohrdlivě protahuje jednotlivá slova, odvětil:

„Mluv také jednou o lidech, kteří mají něco v sobě a nejen na sobě!“

„A on neměl?“

„Měl — neměl, to je vedlejší věc. Ale právě to tě karakterisuje, že především se ptáš po veselém a hezkém člověku.“

Otylka povzdechla. Rychle však vpravila se do jiné nálady. Zamžiknuvši chytře očima a ukázavši i cípek svého jazýčku, otázala se sladkým, potměšilým hlasem:

„Hádej, s kým jsem v divadle mluvila?“

Jenda vycítil Otylčinu finessu a hrozně se zamračil.

„Otylo, ty jsi nesnesitelná!“ vybuchl. Rozžehl svíčku, uhasil světla na lustru, posvítil Otylce a pak sám s Venoušem odebral se do svého pokoje.

S neklidem se odstrojoval a ulehal. Nebylo to u něho nic vzácného, denně se tak stávalo, že před spánkem na své posteli dlouho neusínal, obraceje se se strany na stranu. Ale po takovém večeru, prožilém s druhy, hlava jeho tím víc bývala plna vzrušení. O tom, co se mluvilo, přemítal, o nových ideích i o svých myšlénkách, dál rozvíjených z těch, které přejal od jiných. A, dosud všecko to bývalo krásné, radostné, nevysilovalo duše. Nepoznal ještě muk, plynoucích z vnitřních i vnějších rozporů. A ačkoli také se trápíval, mívalo i trápení jeho nádech radosti, ba cele proniknuto bylo onou mladistvou silou veliké naděje a nadšení, zářícího mu z očí. Jemu nepřihodilo se ještě nic podobného jako mnohým lidem: svět vysněný, ideální nesrazil se ještě v jeho srdci se skutečností. On prostě a snadno skutečnost odvrhoval, jsa pln sebedůvěry. Byla to zlatá, krásná doba, mnoho jarého, slunného štěstí usmívalo se tu na Jendu. Nesníval sice o osobním svém štěstí, ale právě v tom spočívala všecka krása, že chtěl upřímně štěstí jiných, že ideály, kterých se chytil, byly čistě neosobní a všelidské. Co tu bylo lásky, síly přesvědčení a víry — víry! Ani ten svět zvrácený a špatností prosycený láskou

a vírou jeho neotřásl. Kritisoval, neuměje však ještě analysovat, s hrozným opovržením jen máchl nad vším zlem rukou, jsa přesvědčen, že pomine. Vždyť on — on má teprve své slovo říci světu, vždyť teprve on, Jenda Hrubých, má přijít a žít pro vznešené ideály. A až přijde, až své první slovo vyřkne — — — ó až přijde . . .!

A tak to bylo i dnes krásno, když rozloučiv se s druhy, ulehl nyní, dal ruce pod hlavu a ze široka rozevřenýma očima díval se k temnému stropu. Tam celý onen jiný a slavný svět v růžových barvách se mu obrazil, ráj dobra a dokonalosti. Přemítal o tom, co se mluvilo, jak se mluvilo, přemítal o všech hlubokých, lidských otázkách, jež měly se teprve rozřešit. Pak náhle odhrnul peřinu, nazvedl hlavu, podepřel ji o ruku, do pola posadil se na lůžku. „Ne — Mikyška se přesvědčí, Mikyška nesmí podceňovat!“ řekl si v duchu a posadil se docela. Založil ruce, svěsil hlavu, upřeně hleděl na cípek peřiny a stále si opakoval, že Mikyška se přesvědčí. A oči mu plály, tváře hořely a nejraději hned, hned — ještě té chvíle — — ó kdyby mohl dokázat! A třeba jen učitelem být, ale jakým učitelem! — — — anebo jako ten kněz, o němž se dočetl, jako ten kněz jít do továrny mezi dělníky a pracovat u stroje. „Ó Mikyška se přesvědčí a všichni se přesvědčí! Ó jak protivné je to bohatství, a k čemu je to bohatství? K čemu kočár, k čemu lustry, k čemu nesmyslná nádhera? Tolstoj žije také chudě — — — Tolstoj zřekl se všeho, proč bych já neměl, proč bych já neměl?“

A snil, snil a bylo mu dojemně sladko, byl šťasten v předtuše příští obětavosti. Milý, melancholický přísvit naplnil jeho duši a oběma rukama zastřel si rozpálenou tvář. Nad hlavou přelévaly se mu vlny ticha a temna, noc chvátala ku předu. A když spustil ruce a opět široce rozevřenýma očima zadíval se ke stropu, jakoby tajemné, neznámé a hluboce vážné hlasy mluvily k němu v tom tichu. A mezi těmi hlasy ozval se náhle jeden takový milý, takový drahý a taková vznícená očka v temnu zazářila. Tu Jenda ulehl, zasmál se šťastně a celý se zakryl peřinou. „Vždyť já, Mikyško, již mám svou etherickou bytost, vždyť já mám svou hvězdu. Blaženko, Blaženko!“ šeptal na lůžku. I znovu nyní snil o ideálu chudoby, ale při všech těch snech, v nových obměnách rozvíjených, provázela jej také již Blaženka. A s Blaženkou, zdálo se mu, že by byl hotov i na ves jít a učit prostou mládež anebo někam do samoty k lesu a obdělávat pole anebo s Blaženkou putovat po vlastech, hlásat lásku a dobro a vštěpovat víru v příští, lepší svět. „Blaženko, počkejte, až přečtete Kreutzerovu Sonatu, pak teprve celé obzory se vám otevrou, pak teprve budeme mít o čem rozprávět.“ Viděl ji před sebou v prostých šatečkách, chápavou — takovou chápavou. I zdálo se mu, že ji béře za malou ruku a že je to tak přirozené, když se mají rádi. „Blaženko, vždyť Mikyška to řekl a já to uznávám. Vy budete, vy jste již mou etherickou bytostí.“

Štěstím přivřel oči a zjev Blaženčin nemizel. Potom již sebou nepohnul. Oči zůstaly zavřeny a k pravidelnému oddechování, dávno ozývajícímu se z lůžka Venoušova, přidružilo se tiché, šťastné, pravidelné oddechování Jendovo.

XIII.

Vskutku Jenda mínil to s vystoupením z církve do opravdy. Již delší dobu zabýval se takovým úmyslem, ale až nyní, co se prozradil a co se zamiloval do Blaženky, rozhodoval u sebe, že stůj co stůj záměr svůj v době nejkratší provede.

Leč když blížil se den zpovědi, které nemínil se již súčastniti, tu leckdy se přistihoval v pochybách a na vahách, má-li či nemá-li. Byl to přec jen odvážný krok, vzepříti se ve škole i doma, dáti se do boje s předsudky a hluboce vkotvenými názory. Nejednou tázával se i v nitru, není-li lépe dále uvažovati, není-li lépe úmysl odložiti.

Poprvé, poněvadž stál před vlastním a nevšedním činem, nemučil se jen povrchním trápením. Ovšem i teď dětská hravost pronikala jeho myšlénkami — ale měl se odhodlati, nechtěl se zahanbiti a to tížilo. A přece zvlášť v této době byl i šťasten a plný nadšení. Miloval Blaženku a sladká vzpomínka na její láskyplné oči vždycky jej spasila, ať bylo i nejkrutěji.

Konečně nastal rozhodný okamžik. Mělo se jíti k zpovědi. Již zítra mělo se jíti. Těžko bylo Jendovi, jako zabitý se svěšenou hlavou vrátil se v poledne ze školy. V uších mu znělo, do duše bodalo: „Nuže, Hrubý, kdy řekneš třídnímu, kdy řekneš katechetovi, že nepůjdeš k zpovědi?“

„Zítra se přesvědčíte, jak řeknu a jak nepůjdu,“ sebevědomě a podrážděně odpovídal spolužákům.

Ale hned venku, sotva osaměl, sebevědomí kleslo a trápily jej pochyby. „Ó, jaká hrozná baba jsem!“ vinil se cestou k domovu. „Již dnes jsem měl říci, již dávno! Ale dnes doma se to musí rozhodnout a zítra rozhodne se ve třídě. Všichni se přesvědčí!“

Byla středa, odpůldne neměli školu. A toho odpůldne poprvé měl potají schůzku s Blaženkou. Umluvili se, že sejdou se na tiché stezce při Vltavě pod Letnou. Jistě šťastně bylo to voleno, neboť Jendovi zdálo se, že by si zoufal dnes, kdyby nebylo té schůzky, na niž se těšil. Jakoby z očistce do ráje vstupoval, tak okříval při myšlénce na tichou, osamělou stezku, kde beze svědků oba si porozpráví. „Ó Blaženka jistě mne potěší a pomůže!“

Již o třetí hodině se chystal. Uzavřev se před odchodem v pokoji, dlouho zabýval se svým zevnějškem. Přes všecky vnitřní rozpory pamatoval obléci čistý límeček a starou kravatu zaměnit za novější. Otřel i botky, pak oblekl zimník s nejmodernějším převěskem, nízký klobouk narazil na hlavu a důkladně prohledl se v zrcadle.

„Je to vlastně nesmysl,“ řekl si mrzutě, „že dbám o takové věci — a neměl bych to činit, ale — — —“

Rychle chvátal. Měl sice ještě mnoho času, ale nedočkavost se ho zmocnila a přál si, býti již na místě, proletěti Prahou. Nevšímavě hleděl kolem. Cizost, nepřítomnost ducha, zahloubenost vyzírala z jeho těkajících očí. Díval se a přece vrážel do lidí, vyrojivších se do ulic na slunce. I vsedl na Josefském náměstí na tramwaj a dal se odvézti Eliščinou třídou přes Vltavu.

Na stezce pod Letnou bylo pusto. Jediného starého pána spatřil,

jdoucího jako natažený stroj, majícího pečlivě ovinutý šátek kol krku, rukavice na rukou a vedoucího malého psíčka na provázku.

Jenda vyhnul se pánovi, rozběhl se po stezce, dívaje se před sebe. Dost daleko tak došel, aniž kde spatřil Blaženky. Rychle zase se vracel, jsa upokojen a jist. „Ne, tam není,“ pravil si „a teď mohu klidně zde u mostu čekati.“

Blaženka přišla za krátko. Měla líce rozpáleny, rychle dýchala. Šla plaše, zmateně, jaksi opatrně, jakoby ji někdo stihal. Vskutku často se ohlížela. Ale sotva spatřila Jendu, plaché, lekavé oči její zazářily radostí a přestavši se již ohlížet, nadšeně pospíšila. Jen stopy krásného, nevinného zmatku pokrývaly milou její tvář, když se setkali. Oba byli šťastni, podávajíce si ruce.

Ubírali se pěšinou podél řeky. Stromy byly bezlisté a Vltava, nejsouc již zamrzlá, šuměla, plna světla i stínu. A za její plynoucí, ocelově šedou hladinou koupala se Praha v slunci se všemi svými věžemi a zářícími kupolemi.

Ale jich nezajímala. Dívali se na sebe, krev stoupala jim do lící.

„Blaženko, jako spásu jsem vás čekal!“ Jenda opakoval několikrát. „Věříte, mně je dnes smutno!“ Nicméně, ač nutil se do vážného vzezření, oči jeho zářily vzrušením a usmívavým štěstím.

Ale již chystal se vyprávět a vyznat, co všecko jej trápí a mučí. Leč náhle všiml si knihy v ruce Blaženčině. „Jakou to knihu nesete?“ zeptal se, maje nějaké tušení.

Blaženka se zarazila a zapálila. „Vaši knihu — — — Kreutzerovu sonatu!“ zašeptla sotva slyšitelně. A byla zmatena.

„Vy mi ji nesete?“ s údivem řekl Jenda. „Vždyť přece jsem ji nechtěl jen půjčit . . .“

Blaženka vrtěla hlavou. Vypadala pojednou velmi sklíčeně. Rozvinuvši knihu z novin, podávala ji chvatně Jendovi, jakoby ji v ruce pálila.

„Blaženko!“

Ale Blaženka stále knihu podávala a nemohla vzhlednouti.

„Blaženko, proč?“

„Ach, to já jsem si nepředstavovala — — —!“ tesklivě vydechla Blaženka.

Jenda se zarazil. Ale pak pochopil, usmál se lehounce. „To na poprvé,“ řekl vlídně a laskavě. „Až později vniknete hloub.“

Blaženka neodpověděla, její jasné, milé oči se zakalily. „Ach raději ne, ne nikdy — — ne, neměl jste mi — —“ (Pokračování.)

Ve velké době.

Román od Serv. Hellera.

(Pokračování.)

III.

N ásledujícího dne, sotva že den se rozbřeskl, o 4. hodině nastal velký, hromadný postup Boninova pruského armádního sboru přes hranici. Plným, nepřetržitým proudem valilo se vojsko všeho druhu, pěchota, jízda, dělostřelectvo a vozatajstvo skrze Königshan a dále táhlým, velkolepým trutnovským průsmykem. Odměřené, dunivé kroky pěchoty mísily se s vřeštivou hudbou pikol a ploských bubínků, dusot koňských kopyt dusil pronikavý třepot signálových trub a řinčivé rachocení dělových i trainových vozů přehlušovalo hřímavou hudbu kapel.

Pěší vojsko postupovalo lehce, tu a tam zpívajíc, aby vážnost dějinné chvíle na mysl mu nedolehala, kavalerie však klusala vážně a tiše, v sedlech nehybna. Ten dusot, dupot, to pískání, vřeštění a víření, to třepotání a táhlé pění trub, to řinčení děl a rachocení furgónů, to zpívání a jásavé hřímání hudby, vířice chladným ranním vzduchem tu střídavě tu zároveň, činily na diváka dojem omamující, opojný.

Však nebylo těch diváků mnoho. Jenom tu a tam stařec nějaký, jemuž se nechtělo na útěk a kterýž nemaje spaní, hudbou a hlomozem vyhlušen, za rohem své bývalé chalupy ranní dýmku pálil, nebo scvrklá babka, vystrkujíc bojácně hlavu ze přivřených dveří, jakoby strach měla, že přijdou ti cizí vojáci, aby ji rozsekali. Několik psů, kteří při starých zůstali, vyběhlo před vrata, ale žádný netroufal si štěkat; všichni stáli s hluboce zataženými ohony a napjatými krky, patrně plni udivení a na rychlý útěk připraveni.

Před velkou, renaisanční budovou „pohraniční vinárny“ stálo několik lidí, čekajících, bude-li poručeno, aby se důstojníkům nebo vojákům podávalo víno, a na dřevěném balkóně sousedního zájezdního hostince objevila se, v plášť zakuklena, slečna Diana. Bylo svěží, chladné jitro a slečně dělalo se při tom již opravdu válečném lomozu jaksi mrazivo. „Hranice je překročena,“ pravila si teskně, „každou chvíli může začíti palba děl a pušek, každým okamžikem může se rozpoutati krutý boj, vedle nás, kolem nás! Hu!“

Slečna viděla, od Trutnova přijíždějíc, v Dobrném, ve Zlaté Olešnici a v Bernarticích, malebných to horských vesnicích trutnovského průsmyku, rakouské vojsko, předpokládala, že v lesnatých pásmech hor a kopců, mezi nimiž vysoce romantický průsmyk se vine, jiné vojsko s děly ukryto jest a považovala za jisté, že na těchto místech přicházející pruské vojsko vražednou palbou bude uvítáno. Ona slyšela opět a opět, v Praze i v po-

hraničném území, že budou v krkonošských nebo lužických průsmycích Prusové jako v obrovských kamenných pastích lapáni a hubeni a její těkavá mysl očekávala pevně, že divokrásná romantika průsmyku, u jehož brány její dočasné sídlo bylo, oživena a sesílena bude živou romantikou střelby, dýmu, ohně a krve.

Do takovýchto myšlenek zabrána naslouchala se strachem, kdy první dělová rána zahoukne. Ale prapor za praporem, škadrona za škadronou, batterie za batterií, pluk za plukem, brigáda za brigádou mizely zvolna v rozkošném lůně průsmyku a rány se neozývaly.

„To rakouské vojsko ustupuje k Trutnovu," hádala slečna a měla pravdu. Přední pohraničné hlídky od pluku Windischgraetzových dragonů ustupovaly od 5. hodiny krok za krokem před nepřátelskými řadami. Pět čet rakouských dragounů stálo u Zlaté Olešnice až do příchodu pruské přední hlídky. Poručík hrabě Hoyoš vrhl se s jednou četou na ni, ale utrpěl palbou jehlovek značné ztráty; na to ustoupili dragouni zvolna až do Trutnova. Od Olešnice do Königshanu je však už tak daleko, že slečna Diana palbu nepatrného oddílu pěchoty slyšeti nemohla. Dělo se vůbec nikde žádné neozvalo. A takž minulo jí v teskném čekání a tichu téměř celé dopoledne.

Rakouské vojsko ustupovalo stále až za Trutnov, tak že Prusové o 10. hodině zcela volně Trutnov obsadili, což arci v Königshanu nikdo věděti nemohl.

Teprv k 11. hodině ozvalo se tam jako od Trutnova houkání děl a Diana seznala z toho, že u Trutnova velký boj se rozpoutal. To byla kanonáda rakouského dělostřelectva od Nového Rokytníku, metající granáty do pruské jízdy, jež byla západním východem z Trutnova vyjela a zde ihned s Windischgraetzovými dragouny se srazila. To byl začátek velkých řeží trutnovských. Houkání děl celé odpůldne neustalo.

Diana ztrávila tu dobu v ustavičném rozčilení pod širým nebem. Jako jiní lidé, spouštěla se i ona do trávy a kladla ucho na zem, aby houkání děl jasněji slyšela. Stále vyhlédala také do dáli, neobjeví-li se někde kus bitevního obrazu, ale ani jejími výtečnými skly nebylo nic vidět, než do výše vystoupivší obláčky zřídlého modrého dýmu nad místy, kde rakouské a pruské batterie pracovaly.

Soumrak spouštěl se zvolna nad krajem, mezi horami začala se rozkládati tma, ale děla tam u Trutnova stále ještě, ač už volněji houkala. Teprv o půl desáté houkání děl přestalo a Diana odebrala se s lehčím srdcem do svého příbytku. Ale sotva že byla povečeřela, nastal venku nový nepokoj. Těžké rhytmické kroky davů opět půdou otřásaly, ale dupot jejich nezněl už tak zvonivě, jako časně ráno, a nešel už také přesně do tempa; bylo to těžké, jako líné nebo znavené dupání, provázené podezřelým šumem neveselých hlasů, jakoby se to tichý repot mísil se vzdechy a klením. Také povely důstojníkův bylo slyšet, ale to nebyla již řízná, úsečná hesla, to bylo velení smíšené, často pouhé zakřikování, hubování či pobízení, chvilkami podobné komandu při velikých honech nebo lovech na velkých rybnících. Mezi tím ozývalo se i prosté hulákání, houkání, práskání bičů, řinčení předjíždějících vozů, zlostné, jako zoufalé řehtání valachů, trhané, zmatené troubení, pískání a hvizdání,

frkání jezdeckých koní, nepravidelný dusot koňských kopyt, skřípění zadrhnutých kol . . .

Diana vyběhla na dřevěný pavlán a spatřila chvatný, nezřízený ústup téhož nádherného vojska, jež minulého rána vesele a hrdě na českou půdu vcházelo. Jaký to změněný obraz! Lid zaprášený, začazený, zbrocený, obleky zmačkané, zablácené, namnoze krví potřísněné nebo rozedrané, koně tu schlíplí, tam neklidem se plašící, všude plni špíny, zbodaní od ostruh, namnoze zkrváceni, u řemenů a na kostech odření. Všechno, lid i koňstvo, bylo strašně znaveno, na pohled docela vysíleno. A přec valilo se vše dosti rychle ku předu, ač nevrle, nepořádně a těžce.

Slečně Dianě bylo záhy jasno, že Boninův sbor utrpěl bolestnou porážku a že, obávaje se důrazného stíhání, za hranici se vrací, aby se znovu spořádal a sesílil.

Velitel sboru, generál pěchoty Bonin, chtěl sice, aby lid jeho ustoupil jenom až ke Zlaté Olešnici čili Olešné a tam aby přenocoval. Avšak armádní sbor jeho byl tak deranžován, rozpoután a do nepořádku uveden, že jednotlivé jeho oddíly a části, nemajíce nebo nedbajíce rozkazů v noční temnotě dále a dále prchaly, dále v nesmírné únavě přes obě sedla vysokého horstva ke Königshanu a Schoenbergu.

U pohraniční vinárny i zájezdního hostince, kde slečna Diana bydlela, stáli hostinští se svým lidem, se svítilnami, pochodněmi a hořícími loučemi, před domy a podávali k smrti zraněným o posilu prosícím vojínům víno, pivo, kořalku, vodu, chléb a co kde bylo. Vojíni přijímali vše s nesmírnou vděčností, dychtivě a hltavě, a spěchali klátivým krokem dále.

V jednom z posledních oddílů poznala Diana při světle pochodně setníka Nordmanna, kterýž byl — nikoli z řady, nýbrž — z chumáče vyjel, aby hlt nějakého nápoje u zájezdního hostince si vyžádal.

Nordmann podíval se bezděky vzhůru a spatřiv Dianu dvorně salutoval. Slečna vidouc jej hladova a žízniva, vskočila rychle do své komnaty, zabalila rychle do hedvábného papíru pečené kuře, přibrala k němu láhev červeného vína a ploskou lázeňskou sklenici a sběhla kvapně dolů. Nordmann dopíjel sklenici zkaleného piva, již mu byli vojáci z respektu přenechali.

„Pane setníku," pravila nikoli bez citu Diana, „zde přijměte malé posilnění."

„Tisíceré díky! slečno!" odpověděl dojat setník, pojedl rychle kus kuřete, zastrčil ostatek do kapsy a vypiv sklénku vína pravil srdečně:

„Jaká jste to k nepříteli, slečno, milosrdná Samaritánka!"

„Však jsem vaší dlužnicí, pane setníku," odvětila slečna. „Ostatně, kdybych jí ani nebyla, žíznivého napojiti a hladového nasytiti je křesťanskou povinností. Však nechme toho! Pane setníku: vaše tušení se nesplnilo! Považoval jste za dobré znamení, že jsem byla první osobou, již jste na české půdě spatřil a zatím — moc dobře se vám asi nedařilo, jak vidím!"

„Smějte se nám, slečno, smějte!" odpověděl co možná vesele setník. „Nám se včerejšek nepodařil, ale jak je u ostatních armád, nemohu vědět. Nevzdávám se naděje a proto neodvolávám své věštby: považuju dosud setkání s vámi za dobré znamení. Jeden den, jedna srážka válku

nedělá, slečno! Krom toho, kdož ví, co nám tato válka přinese! Teď ale musím dále za svým lidem. Náš lid se, slečno, splašil — za hranici nazpět utíkat je zbytečno, ale když už ty první massy domů se ženou, my na konci zůstat nesmíme. Na mne a mém oddílu vidíte, slečno, potvrzené říkadlo: „A první posledními budou". První jsme byli v Trutnově a poslední jsme z něho vyšli. Ostatně štěstí jsme přece měli: v tom táhlém průsmyku mohli nás vaši lapit, postřílet a pochytat do jediného. A teď s Bohem, slečno! Snad se ještě někdy uvidíme, a když neuvidíme: vzpomeňte si někdy na nepřítele, který vám žehná!"

„S Bohem, pane setníku!" zvolala patrně dojata slečna. „Buďte zdráv a chraňte se! Přeji vám ze srdce, abyste se zdráv do vlasti navrátil!"

Setník podav Dianě ruku vyšvihl se na koně a zmizel ve tmách noci.

Ke druhé hodině s půlnoci dorazily oddíly rozházeného Boninova armádního sboru, po čtyřiadvacítihodinné téměř nepřetržité námaze a ve svrchovaně zbědovaném stavu k Libovu a Schönbergu.

* * *

Slečna Diana seznavši z ústupu Boninova sboru a z řeči setníka Nordmanna, že Trutnov je zase v rukou rakouského vojska, umínila si, že hned ráno tam se přesídlí. Zbytek noci ztrávila klidně, pohřížena v tvrdý, zdravý spánek.

Probudivši se ráno, ano slunce již nad hory bylo vystoupilo, pravila své staré komorné:

„Signoro, pojedeme pryč!"

„I zaplať pán Bůh, slečno!" zvolala radostně komorná. „To máte šťastnou myšlenku. Už jsme toho viděli dost! . . . . To je nepokoj! Svatá panno Voršilo, ten rámus, to troubení, ten křik! . . . . Tu vojnu sám čert si vymyslil . . . . Není-li to hrozné podívání na ten mladý lid! . . . . Včera, to se jim to šlo při muzice, ale potom! Ach, ach, běda! . . . . To střílení, to běhání . . . . A jak to tu v noci hnalo nazpět domů! . . . . Ano, ano, milá slečno, s naším vojskem nejsou žádné žerty . . . . Můj nebožtík byl také u vojanských, ale ten to chudák nechytil . . . . On byl srdnatý jako lev, ale co naplat! Tam v Italii to bylo, před sedmi lety; u Magenty bojoval a u Solferina, ale naši dostali tam i tam. Ti Francouzi jim nasekali! Povídal můj nebožtík muž — on byl šikovatelem — že po Solferině všechna pěchota měla prostřílené tornistry. To byl útěk, svatá panno Kristýno! . . . . Tak on vám můj nebožtík vždycky vypravoval — to víte, mně ne, ale když se tak u nás jeho známí sešli — že to byla strašná vojna. Vojáci museli mít všichni černé kníry a proto si je mazali leštidlem na boty, a kradlo se, o jerum, jerum! Mému muži sežraly jednou myši pět set pytlů ovsa! To byla pašácká vojna! Ale teď už je docela jinak. Já jsem čtla v „Pražském Denníku", že takovou armádu Rakousko ještě nikdy nemělo a ty Prušáky že vytlučeme čepicemi . . . ."

„Ale signoro!" napomínala vesele Diana, „vy jste se mi tu rozpovídala jako na kazatelně a musíme skládat věci!"

„Ach odpusťte, slečno, odpusťte!“ omlouvala se komorná. „Když já tak začnu vzpomínat, nevím, kde bych přestala .... Jste vy moudrá dáma! Už jsme tak leccos uviděly a spolu přeslechly, teď pěkně zase někam za vítr! Tak kam pojedeme? Do Vídně nebo do Pešti?“

„Tak daleko ne, staroušku!“ zvolala rozmarně Diana a zasmála se. „Jenom zatím do Trutnova, podívat se, jak to tam vypadá. Tak skládejte zatím věcí, já sejdu dolů a dám zapřáhnout. Je šest hodin.“

„Do Trutnova!“ zděsila se komorná. „To je zrovna jako do mravenčího hnízda! Tam to asi vypadá! A což jestli tam Prusové zase přijdou? Po válce ještě, slečno, není! Já jsem čtla v jednom starém kalendáři, že tu Prušáci před půl druhým stem let celých sedm let s našimi válčili, a nyní to včera teprv začalo. Slečno, slečinko zlatá, jeďme aspoň do Prahy, tam to tak brzy nedojde! .... Nevydávejte se v nebezpečenství! .... Takové krásné tělo, považte si, jaká by ho byla škoda, kdyby ho nějaký granát roztrhal! Šetřte se, když ne k vůli sobě, tak aspoň k vůli mužským; však víte, jak se každému v očích rozsvítí, když vás spatří, jak se každý zrovna vyjeveně na vás dívá a za vámi ohlíží, jak se každý jako kocour proplítá, jenom aby se vás mohl dotknout? A vy byste se chtěla nechat zastřelit nebo rozsekat? .... Vy myslíte: ženská — ženská! Ženské se nic nestane! .... Tak, tak! Ona se kule každá nejspíš s poklonou uhne, toť se ví! A potom, prosím vás: ve vojně jsou vojáci na ženské jako čerti; můj nebožtík o tom vypravoval celé kroniky. Ne snad že by je tloukli, ale samou láskou by je roztrhali ....“

„Tak už je dobře, signoro!“ velela trochu nevrle slečna Diana. „Teď víme všechno a pojedeme. Ať je všechno složeno, než kočí zapřahne!“ Komorná vzdychla si hlasitě a pravila smutně skládajíc věci do tlumoku:

„Jak chcete, slečno! Dej pán Bůh, aby vás to nemrzelo!“

O sedmé hodině vyjela slečna z Königshanu a v devět stanul její kočár v Trutnově na náměstí, před loubím hostince „u bílého koně“.

Trutnov je bohaté město tovární, hlavní tržiště na lněnou přízi nejen v Rakousku, nýbrž také pro severní Německo: Rozkládá se malebně ve smavé, líbeznými vrchy obstoupené kotlině, kteráž se na sever před městem do šíře a délky vesele prostírá. Vzadu uzavírá obzor Sněžka se svou družinou vrchů a hřbetů .... Vzezření města je starobylé, ale veselé. Ulice jsou čisté, úpravné, v dokonalém pořádku držené. Parádní částí Trutnova jest velké náměstí, kteréž má hrdé, patricijské vzezření středověkých rynků. Některé domy jsou prastaré a ty, jež v nové době přestaveny aneb od základů nově vyvedeny byly, jsou zbudovány ve slohu původním i s loubím, kteréž je nejkrásnější ozdobou starožitných náměstí.

Jaký to byl dne 28. června ráno život na trutnovském náměstí: vojska jako much, pěchoty i jízdy a pod loubím kolem náměstí jako když nabije lidu. U kašny uprostřed náměstí napájeli jezdci svoje koňstvo, sami pak podávali si vesele konvice, džbánky a sklenice, jež lidé z hostinců jim přinášeli. Vzduch vlnil se hlaholem veselých hlasů, řehtáním koní a občasným bubnováním nebo troubením.

Ale pojednou začal se lid, jako na povel, rozcházet a hrnul se

z města. „Kam se to valí ten lid?“ otázala se slečna Diana, kteráž byla dostala „panský“ pokoj v prvním poschodí, s přímou vyhlídkou na Sněžku, poklizející pokojné.

„Vozy jedou pro raněné na bojiště a lid se jde dívat,“ odvětilo děvče.

„To musíme s nimi!“ zvolala pevně Diana a donutila komornou, aby se rychle oblékla a s ní za město, na bojiště pospíšila.

Trutnov prostírá se na jižní čili pravé straně řeky Úpy dílem na štíhlém údolí, kdež se nalezají Hořejší a Dolejší předměstí, hlavním pak dílem na spodním sklonku výšin, jež jižním směrem vzhůru stoupají. Přímo nad městem vypíná se z okraje vysočiny zvláštní, neveliká hora s kaplí čili kostelíčkem sv. Jana, kteráž se nyní nazývá horou kaplovou, Kapellenberg.

Kapellenberg je lesem porostlý, tichý, plný posvátného klidu. Kostelík je kolkolem lesními stromy obrostlý; směrem k městu je spád hory velmi příkrý, nyní ovšem krásně upravenými vinutými cestami valně zmírněný. Dolejší svah této hory až k silnici a okraji města jest nyní proměněn v líbezný park a také protější hora, kteréž se nyní říká Gablenzova, německy Gablenzhoehe, je vkusně upravena v sad a parkové promenady. Veliká pyramida, památník bojů z r. 1866, označuje její témě na míle cesty.

Slečna Diana s komornou se vypravila. Lid putoval hustými davy na Kapellenberg a ostatní místa bojiště, aby uzřel spoustu, již válečná furie tu zůstavila, aby občerstvil a do lazaretů dopraviti pomáhal raněné, aby s úctou pohřbil zabité.

Jaký to nový obraz uzřeli Diana a její komorná!

Poetický krásný vrchol Kapellenbergu a všechno jeho okolí byly pokryty těly raněných a mrtvých vojínů. Nikoli hustě, jako po hromadné porážce, ale přec jako řídký, pokácený les těly stromů. Tak celkem. Ale místy byly přece skupiny, chumáče, hromady mrtvol vedle sebe, na sebe, přes sebe napadlých. Děsné, příšerné divadlo, a přece svrchovaně tklivé. Na zsinalých, tu bledých, tu žlutavých tvářích padlých zde hrdin, jakoby byl ztrnul poslední jich pocit, jakoby viditelný tvar byla na se vzala jejich poslední myšlénka . . . Zde ležel vojín s tváří dlaněmi zakrytou, tamo s prsty do trávníku zarytými, tu s roztaženýma rameny a zaťatými pěstmi, onde s široce rozevřenýma očima a zkamenělým úsměvem na rtech.

Všechny mrtvoly krví zbrocené. Ale horší ještě byl pohled na raněné, kteří ve mdlobách noc ztrávili aneb vůbec z bojiště odplaziti se s to nebyli. Mnozí umírali, jiní jako ve snách sténali, opět jiní volali o nápoj a pomoc. Při nakládání raněných na vozy bolestné výkřiky, proklínání, volání svatých . . . Mrtvoly vlečeny na místo, kde později pohřbeny býti měly. Odporný puch schnoucí, zapařené krve a zápach z mrtvých těl naplňovaly prudce se rozehřívající vzduch letního rána a činily delší pobyt na bojišti nemožným každému, kdo nebyl nadán silnými čivami a silným žaludkem.

Slečnu Dianu, kteráž s velkým sebezapřením procházela tou žatvou smrti, pojala posléz ze všeho ošklivost a hrůza.

„Pojďte, signoro,“ pravila berouc za rameno komornou, „vrátíme se do města.“

„Pojďme, slečno, pojďme!“ odvětila komorná, „je to tu moc smutné.“

„Strašné,“ doložila Diana, odvracejíc už hlavu od skupin mrtvých i operac, jež vojenští lékaři na raněných prováděli. Zde obvazovali, tamo rozřezávali maso, aby kule vyndali, onde uřezávali kusy roztřepených údů.

„Signoro,“ pravila zase Diana, „mně dělá se z toho zle. Žaludek se mi bouří . . .“

„Jen se přemáhejte, slečno,“ chlácholila komorná; „buďte statečna. Když už je to mrtvé, neděsí mne to tak, ale když se teprv mordují, to nechtěla bych vidět. To bouchání, ten kouř, ten oheň a to padání, jak můj starý vždycky vypravoval, to nemám chuť vidět.“

„Mne už také chuť pomalu přechází,“ pravila Diana, když byly zase okraje města dosáhly. „Teď se mi přece zdá, že nejsem dost silna, abych se válkou a jejími zjevy bavila.“

„Tak pojedeme do Prahy?“ tázala se už skoro radostně komorná.

„Ještě ne, má milá, ještě ne,“ odmlouvala, však nikoli příliš pevně Diana. „Bylo by hanba, tak hned, již od začátku utíkat. Musíme si ještě počkat na něco většího, aby se nám lidé nevysmáli.“

„Tak kdy hodláte se vrátit do Prahy?“ vyzvídala komorná.

„Ještě sama nevím,“ odvětila slečna. „Zde v Trutnově je dobře býti, zde se trochu pozdržíme. Pak se nějak poradíme. Já bych přece jen ráda viděla kus bitvy, jak takový děj z blízka vypadá. Až se mi to podaří, pak opustíme, signoro, bojiště a usadíme se někde, kde je veselo a bezpečno.“

(Pokračování.)

Domitian.

Obraz ze života starořímského. Napsal Quido Mansvet Klement.

(Pokračování.)

II.

Ač někteří z římských imperatorů skvělou nádheru a značný přepych milovali, paláce báječné krásy a jiné velikolepé budovy pro svou vlastní potřebu stavěli, postrádal užasně vzmáhající se Řím dosud velké státní representační budovy (aedes publicae), a Domitian byl prvním mocnářem, který si na Palatinu neobyčejně krásný státní palác zbudoval.*) Při stavbě té imperator nelitoval nákladu mnoha milionů sestercií na nejdražší hmoty, na nejskvělejší okrasy a oslňující výzdobu všech místností. Z malého náměstí proti velechrámu Jupitera Statora vede široce založené schodiště vzhůru ke dvěma sloupořadím, z nichž jedno směřuje do vzdušné, velice rozměrné a bohatě architektonicky krášlené

---

*) Archaeolog P. Rosa vykopal před několika léty dobře zachovaný půdorys tohoto paláce.

„basiliky rozsudků“, kde občas v případech odvolání se sporných stran Domitian sám k soudu zasedá. Druhé sloupořadí vede k veledvoraně s nádherným bronzovým, zlatem bohatě okrášleným trůnem, který postaven jest v pozadí této veliké síně v polokruhovém výběžku, nad nímž se vysoko vypíná vzdušné klenutí a kamkoliv se zrak v té síni obrátí, spatřuje nádherné vykládané stěny, sloupy a podlahy z pestrobarevných mramorů z Numidie, Frygie, Thasie, Lakonie, Syeny, Chiu, žuly a porfyru z Egypta. S touto síní, která věru hodna jest názvu svého „císařská“, sousedí zvláštní, pro mnoho set osob určený peristyl, vroubený na všechny strany mohutnými, černými sloupy s hlavicemi, patkami a podstavci z bělostkvoucího mramoru Lunského, vedle něho pak jest atrium, do kterého se z vestibulu za časného rána vpouštějí četní hodnostáři k pozdravu (salutatio) imperatora. V peristylu shromažďuje se pestrá směsice dvořanů všech tříd a namnoze bývá zde po celý den čilý ruch. Tato část stavby sáhá do bývalého soukromého paláce císaře Tita, jejž Domitian částečně změnil a přestavěl. V přízemku nalezá se ještě velikolepá, ku slavnostním hostinám určená jídelna, jejíž obě užší strany tvoří polokruhovité, sršícími vodomety, uměle provedenými sochami a vzácnými květinami zdobené síně, opatřené v pozadí neobyčejně rozměrnými okny. Nejskvostněji okrášleno jest lararium, svatyně, v níž umístěny jsou sochy božstev císařskou rodinu chránících. Dále obsahuje přízemí značný počet větších i menších císařských komnat s vyhlídkou na Aventin a Circus maximus, s nimi pak jest spojen zachovaný díl paláce Titova, kde v rozdělených křídlech císařovna Domitie a Domitianova neť Julie své komnaty mají. Hořejší patro obsahuje veliký počet komnat, v nichž četní dvořané obývají, a v palácovitých přístavbách jsou prostorné místnosti určeny pro nižší služebnictvo, osobní stráž a otroky; dále jsou zde konírny, síně vozní a vše ostatní, co k ohromně složité císařské domácnosti náleží.

Téhož dne časně z rána — o něco později počal děj našeho vypravování v domě Corneliů — vycházeli právě z císařských komnat komorníci (cubicularii) Saturius a Parthenius s rozkazy imperatorovými do veliké předsíně, kde je císařské služebnictvo různého povolání očekávalo. Parthenius, maje několik popsaných listin v ruce, obrátil se k prvnímu dveřníku a oznamoval mu, že všemohoucí vladař ku dnešní hostině (cena) na devátou hodinu (po druhé hodině našeho času) zve svou milou neť Julii, konsula Ursa, konsulara Arretina, Petronia a Norbana, prefekty praetorianů, Entulla, svého tajemníka a písaře, Stephana, důvěrníka Domitie, a Clementa Flavia. „Osm poslů budiž ihned ku pozvaným vysláno. Zároveň nařizuji prvnímu tricliniarchovi, za jehož dozoru dnešní stolování díti se má, by malé soukromé císařské triclinium (jídelna) dle svého vkusu vyzdobiti rozkázal, upravení stolu dle starého způsobu provedl, nejskvostnější lehátka přistaviti dal a vše zařídil, kdyby snad hostina v delší stolování (tempestivum convivium) proměněna byla. Zpěváci a hudebníci ať jsou připraveni, kdyby imperator produkci nařídil, a zároveň i šaškové, zpěvačky a syrské tanečnice.“ Obrátiv se ku přednostovi kuchyně nařizoval dále: „Výběr jídel uspořádej po svém dobrozdání, neopomeň však jablek, které imperator nejvíce miluje, a

obsluhující triclinariové, počtem sedmadvacet, nechť ustrojí se v obleky bílé bez ozdob a vkročí do síně teprve až hosté na lehátka ulehnou. Tím jsou nejnutnější nařízení dána a pro ostatní nemám zatím žádných rozkazů."

Většina odešla na to ze síně, kde zůstali jen službu konající dveřníci a pak otroci, kteří se buď na obyčejná, podél stěn rozestavená křesla usadili aneb ve skupinách tiše spolu rozmlouvali. Také Parthenius, Saturius a třetí komorník Sigerius zůstali opodál ostatních v rohovém výklenku síně státi a rozmlouvali šeptem pospolu.

„Co tomu říkáte, přátelé, po dvou měsících opět první soukromá hostina! Co se to děje?" pravil Parthenius a pohlížel zvědavě na své soudruhy.

„A konsul Ursus, jemuž imperator nedůvěřuje, hostem," podotknul Sigerius, „Ursus, který zajisté nepromešká příležitost, aby nynější stav věcí státních svým břitkým způsobem vůči císaři odsoudil."

„Ano, Ursus jest nyní jediný muž v Římě, který právě proto největší úcty požívá, že se netají se svým míněním a veřejně odsuzuje množící se zločiny Domitianovy," mluvil živě Saturius; „škoda, že ho nemůžeme získati za spojence, kdyby došlo k náhlému obratu."

„Tato okolnost mnoho nevadí," pravil s důrazem Parthenius, „vždyť se můžeme na prefekty praetorianů *) Petronia a Norbana spolehnouti, kteří zasluhují plné důvěry, a" — při těchto slovech stlumil hlas co nejvíce, „Stephanus, důvěrník Domitiin, jakž se mi dle jeho určitých poznámek zdá, stane se nástrojem."

„Tiše!" ozval se Sigerius, který pozoroval, že se dvéře císařské komnaty pozvolna otvírají, a v tom okamžiku povstalo spěšně všechno sedící služebnictvo, stojící obrátili se rychle v onu stranu a všichni schýlili k úkloně hlavy. V síni bylo hluboké ticho, ba zdálo se, že přítomní i dech svůj zatajují. Pomalu, pomalu otevřela se polovice dveří a v nich se objevilá vysoká postava Domitianova, jehož mdlé a veliké oči slídivě s jednoho na druhého z přítomných se posouvaly a déle na skupině tří komorníků spočinuly. Po této prohlídce zahleděl se císař na chvilku do neurčita, načež se na polo obrátil a opět tak pomalu dvéře zavíral, jak je byl otevřel. Po tomto výjevu trvalo delší dobu hluboké ticho; pak se služebnictvo opět usazovalo, avšak bylo viděti, že zamlklosť opanovala většinu přítomných.

„Pozorovali jste ten pátravý pohled?" tázal se tiše Saturius.

Sigerius pokývl němě hlavou a Parthenius zašeptal: „Nedůvěřuje," a hlasitěji dodal: „Zapomněl jsem dáti tricliniarchovi rozkaz stran rozdělení míst při stole a jdu do jídelny, bych mu jej oznámil. Kdyby bylo mé přítomnosti potřebí, nalezne mne otrok buď tam aneb v mé pracovně."

Po těchto slovech obrátil se ke dveřím v pravo a zmizel ve vedlejší komnatě. Saturius a Sigerius, ztrativše po objevení se císaře všechnu chuť k další rozmluvě, usadili se do dvou podle sebe stojících křesel a nepromluvili již ani slova.

Od nějaké doby panovala v tomto oddílu císařského paláce zvláštní

*) Osobní stráž římských císařů.

stísněnost mezi veškerým služebnictvem. Konalo svou službu vzorně jako dříve, ale vše dělo se nyní neobvykle tiše a zřídka ozývala se tu slova zcela hlasitě pronesená; ba i povely bývaly tlumenější, kročeje dopadaly na mramorovou mosaiku mírněji a klid ostatních působil i na švitornější mladé otroky tou měrou, že je zašla veselost a žertovná slova vázla jim na rtech. Původcem všeho toho byl arci Domitian sám, který se stával k celému svému okolí čím dále nedůvěřivějším, stále se domnívaje, že se osnuje proti jeho osobě spiknutí. Tvář jeho, jindy příjemnější, byla nyní zamračena, úsměv z ní nadobro vymizel, z očí hleděla nedůvěra, čelo se vraštilo, hlas byl přísně úsečný a celý vzhled obličeje, v jehož rysech jsi četl ukrutnost, pýchu a lstivost, odpuzoval a budil strach.

Po nahlédnutí do předsíně obrátil se Domitian a pohřížen v myšlenkách procházel se místnostmi svého příbytku, kde se stále — vyjma jen letní pobyt v Albaně — zdržoval. Všechny stěny tří rozměrných komnat vykládány byly zvláštními plotnami zářivých kamenů, v nichž se vše jako v zrcadle odráželo tak, že kamkoliv se císař obrátil, všude pozorovati mohl, co se za jeho zády dělo. Nábytku stojí zde poskrovnu; v první síni spatřujeme jen několik křesel, pohovku obloženou tygřími kožemi a dva nevelké stoly, vše ze dřeva ebenového, s části vykládaného a s části vypouklými ozdobami ze slonoviny krášleného. Stěny jsou vesměs beze vší výzdoby, strop černý, uměle pažený a na blízku dveří do předsíně visí kovová silně zvučící deska s klepadlem, jímž císař dává znamení komorníku službu konajícímu. V druhé síni stojí tři objemné, četnými listinami a závitky pokryté stoly, pak pracovní stůl tajemníka a písaře Entulla, v třetí pak síni není mimo nízké bronzové, za dne bílou látkou pokryté lože a laratorium t. j. oltář, na němž stojí několik ze zlata a stříbra provedených domácích bůžků (lares familiares), ničeho. Do pokojů císařovny Domitie a Julie vchází se odtud brankou za malým larariem do stěny zapuštěnou, jednokřídlovou, ústící do dvou úzkých chodeb. Z druhé komnaty vedou vysoké dvéře do velmi dlouhé, též hlazeným, zářícím, jako zrcadlo vše odrážejícím kamenem vykládané síně, která Domitianovi za procházkovou dvoranu slouží a se soukromou jídelnou sousedí, vedle níž je skvostně zařízená lázeň a místnost, kde se přípravy k hostinám konají a obsluhující otroci se zdržují.

Zvolna kráčel Domitian těmito místnostmi, nahlížeje tu a tam do jasného kamene stěn, v němž se jeho statná postava zrcadlila. Obličej jeho vynikal až přílišně zdravou červení, oči měl veliké, mdlé, slabou krátkozrakost prozrazující, ústa pevně kreslená, bradu markantní, nos se značně rozevřenými chřípěmi k obličeji přiměřený, vous krátce sestřižený, pěkné čelo, silné obočí, bezvlasou lebku a dosti silný, na trupu mohutně spočívající krk.*)

Mysl císařova těkala neklidně s předmětu na předmět, s osoby na osobu, na události posledních dnů, ale vždy a vždy vracela se k podobě dívky svůdné krásy, kterou mu jeho důvěrník Arretinus jako Marcii, dceru Pudentovu, označil; za přispění staré věštkyně Sanie vypátral

---

*) Poprsí v Louvru a socha ve Vatikanu jsou rozhodně idealisovány a nesouhlasí s popisy současných římských spisovatelů.

nato také všechny podrobnosti o domácnosti Corneliů. Neklid a touha provázely jej nyní stále a poněvadž se k dosažení cíle žádných prostředků neštítil, rozkázal uvěznění Taruna a na zítřek měli po uveřejnění ediktu proti křesťanům Corneliové býti zatčeni a sličná Marcie do jeho paláce uvedena. „Však tě lapím," šeptal si císař s vilným výrazem kolem rtů, „jako tebe, ty muško neklidná — tak, už tě mám," a při tom máchl rukou, ulovil poletující mouchu a držel ji pevně sevřenou v hrsti. Potom kráčel zvolna k jednomu ze stolů, na němž ležela dlouhá, tenká zlatá jehlice, načež pečlivě dvěma prsty mouchu vyňal, pozorně ji nabodnul a chvilku její nožky smrtelným zápasem se pohybující pozoroval.*) Pak položil jehlu na stůl a chodil dále. Při nahodilém šramotu v předsíni se pojednou prudce zarazil, rozhlížeje se při tom bedlivě na všechny strany; stopa strachu přelétla jeho obličejem. Hluk i ticho vyrušovaly jej stejně, avšak nejvíce hrobový noční klid, kdy z nepokojného snění stále se probouzel a děsivá obrazotvornost i pověřečnost, rozněcovaná nahodilými, na mnoze obyčejnými událostmi, tak jej rozčilovaly, že spatřoval na všech stranách nebezpečí, úklady, zradu a zkázu.

Po dlouhém, přes hodinu trvajícím přecházení a rozjímání přistoupil k zavěšené kovové desce, dotknul se jí nepříliš silně klepadlem a než-li pěkný, měkce znějící zvuk v síni dozněl, vstoupil komorník Sigerius do komnaty.

„Jest zde již Entullus?" tázal se císař a když Sigerius přisvědčil, naznačil pokynem ruky, by Entullus vstoupil; komorník oznámil jméno do předsíně, pak vyčkal, až písař vstoupil, a odcházeje zavřel co nejtišeji dvéře. Tajemník a písař Entullus, jemuž imperator v poslední době vyřizování státních záležitostí téměř úplně přenechával, jest muž prostřední hubené postavy, výrazných rysů v obličeji více prohnaném než-li duchaplném, jiskrné jeho oko hledí neklidně a v celku zajímavá hlava činí dojem příjemný. Domitian přejel svoji téměř úplně bezvlasou lebku rukou, která na okamžik na čele spočinula, a pevně zahleděl se do tváře Entullovi, který se byl po hluboké úkloně opět vzpřímil a oslovení císařovo klidně očekával.

„Entulle, jest Tarunus již zatčen?"

„Prokurator Marulus se ještě neohlásil," odvětil tajemník.

„Jest edikt o pronásledování tak zvané galilejské sekty hotov?"

„Tak jest. Zítra bude připevněn na Forum Caesareum a pak jej zašlu do provincií," oznamoval Entullus.

Caesar zahleděl se pojednou na hlavu svého tajemníka, pak jej obešel do kola a když mu opět stál tváří v tvář, pravil: „Máš strach o svoji hlavu, Entulle? Nestrachuj se prozatím ničeho, neboť té si vážím a ta sedí dosud pevně. Mám však radost z toho, že za nedlouho ztratíš zrovna tak všechny vlasy jako já, a přece jsi o dvě leta mladší než-li já — není-liž pravda, že čítáš 43 let?"

„Ano," odvětil usmívající se Entullus, nepřipojiv ani jediného slova, poněvadž dobře věděl, jak snadno bývá imperator podrážděn již pouhou poznámkou o holohlavosti jiných, a což teprv o jeho vlastní, za kterou se styděl a kterou za veliké neštěstí pokládal.

---

*) Domitian bavil se tímto způsobem velmi často.

Pokynem hlavy a slovy: „Jdi si po svých záležitostech,“ propustil císař tajemníka, který se do druhé síně uchýlil, ke stolu usedl a horlivě do čtení různých závitků se pohroužil. Domitian přistoupil opět ku kovové desce, přivolal dvojím úderem důvěrníka a nařizoval mu: „Stylax a Tyrint s lukem a šípy!“ což důvěrník, obrácen jsa do předsíně, hlasitě opakoval. Za několik okamžiků vstoupil do komnaty neobyčejně sličný, as 16letý jinoch Stylax s velikým lukem a objemným toulem, obsahujícím značný počet šípů, a za ním batolil se v purpurovou togu oděný pídimužík s vodnatou, velikou hlavou, jehož stáří z nažloutlého obličeje nesnadno bylo uhodnouti.*) Tyrint provedl před caesarem pitvornou úklonu, nad níž se tento úsměvu neubránil; pak otázal se Domitian ironicky: „Veliký muži Tyrinte, ozdobo lidu římského, jak se daří tvé tělesné schránce?“

„Tvého božstva oddaný otrok jest zdráv,“ odpověděl tenkým hláskem dítěte pídimužík.

„Tož půjdeme se bavit, veliký můj příteli, a uděláme si z tvého miláčka Stylaxe terč, co myslíš?“ pravil Domitian, obrátil se do druhé síně a z této do dlouhé dvorany, na jejímž zadním konci při stěně stál vysoký a široký stojan.

„Všemohoucí vládče, zastřelíš tohoto mne stále mučícího ničemu Stylaxe?“ pátral Tyrint, pohlížeje při tom mrkavě do výše na obličej císařův.

„Tvé přání jest mi rozkazem,“ pravil mocnář, podávaje Tyrintovi toulec a přijímaje luk z ruky Stylaxe, který pak spěšným krokem dlouhou chodbu přeběhnul a na druhé straně, těsně před tabulí dřevěnou se postavil, ruce rozpjal a prsty rukou dle možnosti od sebe roztáhl. Tyrint podal šíp imperatorovi, který natáhnuv luk, v okamžiku a takřka bez míření spustil, a již trčela pevně střela mezi malíkem a druhým prstem levé ruky nepohnutě stojícího mladíka. Na vzdálenost dvaceti kročejů vysílal pak smělý střelec šíp za šípem s takovou dovedností do terče, že v době nejkratší všechny střely mezi mezery prstů zarazil, načež utvořil střelami přesný obrys kolem hlavy a to tak zručně, že byl jimi obličej Stylaxův kolkolem tak těsně vrouben, že šípy téměř ku tvářím a vlasům přilehaly.

Když byl Domitian s tímto obdivuhodným výkonem hotov,**) zbýval mu již jen jediný šíp a když jej z ruky pídimužíka přijal, pravil: „Nuže, Tyrinte, nyní se pomstím na tvém mučiteli, který se ti stále jen vysmívá, tebe trýzní a pokouší. Kam poroučíš, abych střelu vyslal?“

Tyrint položil toulec na podlahu, dokejklal se na druhou stranu k terči, označil prstem končinu Stylaxova srdce a ustoupil.

„Tedy do srdce?“ tázal se imperator a počal mířiti. Stylax stál klidně, ani brvou nepohnuv, a hleděl smrtonosné střele vstříc.

Po dlouhém míření odklonil císař poněkud luk a pravil váhavě: „Mně je ho líto, Tyrinte.“

„A což líto, je ničema, jen střel, božský císaři všech střelců,“ nutkal horlivě malý netvor.

---

*) Tento zmrzačilý mužík býval častým společníkem Domitianovým.
**) Domitian byl umělcem ve střelbě s lukem.

„Pozor tedy,“ zvolal Domitian a nasadil luk. „Počítej Tyrinte! Jedna!“

„Jedna,“ opakoval mužík, upřeně s výrazem zlomyslným v obličeji na Stylaxe pohlížeje. „Dvě!“ Nastala dlouhá přestávka a konečně velel: „Tři!“ Šíp vyletěl a v tom okamžiku padl Tyrint leknutím na mramorovou podlahu, neboť ostrá špice šípu zarazila se mu do dlouhé togy nad patou a zůstala pernatým koncem v látce vězeti. Stylax pomáhal malému ukrutníku na nohy a smál se jeho zděšené tváři. Také Domitian se pousmál a hodiv luk na zem, vyšel zpět do síně k Entullovi, který tam s konsularem Arretinem a prokuratorem Marulem rozmlouval.

„Jest Tarunus v paláci?“ tázal se imperator prokuratora.

„Ano,“ odvětil tento.

„Kde a za jakých okolností jsi se ho zmocnil?“ pátral císař.

„V domě tragéda Parida bylo mi sděleno, že se časně z rána slavnostně oblečen do sídla Corneliů odebral; tam jsem jej ve společnosti celé rodiny nalezl a zatknul. Zároveň připomínám, že tam dlel také konsul Ursus, který se mne po příčině uvěznění tázal.

„Konsul Ursus v hnízdě galilejských?“ zvolal prudce císař. „A nevypátral jsi, proč?“ tázal se zvědavě.

„Po cestě do paláce sdělil mi Tarunus,“ pokračoval prokurator, „že krátce, než-li jsem přišel, uzavřel sňatek s Marcií, dcerou Lucia Pudenta, a Ursus dostavil se tam, aby mu blahopřál.“

„Možná, možná; ale mohlo by za tím vězeti také spiknutí!“ Domitian přemítal několik okamžiků a pak nařizoval pevným hlasem: „Marule, dnes po západu slunce odebereš se do domu Corneliů, zmocníš se všech členů rodiný a kromě Marcie, kterou přivedeš sem do paláce a v procházkové síni pečlivě střežiti rozkážeš, vsadíš ostatní do toho vězení, kde již za Nerona takoví sektáři byli chováni. Večer budiž tam odveden také Tarunus a zítra začnou výslechy, avšak tresty smrti nebudou hned vykonány, nýbrž sečká se, až těchto blouznivců bude více, načež způsob smrti ustanovím sám. — Přiveďte zatčeného a nechte mne s ním pak o samotě.“

Za nedlouho po tomto rozkazu, když hodnostáři síň opustili, vstoupil ve společnosti afrického lučištníka, náležejícího ku kohortě osobní stráže, s rukama pevně spoutanýma Tarunus, a když se císař na prahu druhé síně objevil, opustil černý syn Afriky vězně.

„Přistup blíže, mladý muži,“ velel dosti vlídně imperator, načež Tarunus pevným krokem komnatu prošel a do druhé síně za císařem vkročil. Domitian přistoupil až k vězni, uchopil se konce řetězu, který od ručních ok až téměř k zemi padal, a pohlížel pátravě do očí zcela klidně hledícího Taruna.*) Domitian nebyl přítelem krásných lidí a proto nečinil naň Tarunus příznivý dojem.

„Než-li na otázky mé slova z úst vypustíš,“ pravil vážně a přísně caesar, „rozvaž si je dobře a mluv pouhou pravdu; neboť pravdou jedině svůj osud rozhodneš.“ Domitian nařídil zatčení Taruna jen proto, aby se pak Marcie zmocnil; nyní, když jej měl ve své moci, byl si jist, že mu

*) Tímto způsobem vyslýchal Domitian vždy své vězně.

sličná dívka neujde a hledal pro ono zatčení jinou příčinu, kterou mu také jeho stálá nedůvěra ihned poskytla.

„Jsi žákem tragéda Parida, bydlel jsi delší dobu v jeho domě a byl jsi tudíž častým svědkem styků Augusty Domitie s Paridem, není-liž pravda?“ začal císař výslech.

„Ano,“ odvětil překvapen Tarunus, který se nyní domnívati počal, oč běží.

„Dům tento,“ pokračoval Domitian, „navštěvovalo v poslední době mnoho vznešených osobností, o kterých se nejen domnívám, nýbrž určitě vím, že mi nejsou přátelsky nakloněny, že jsou to nespokojenci, kteří veřejně hlásají odpor proti mé vládě a kteří se patrně zanášejí myšlenkou, zbaviti mne života. Co víš, Tarune, o těchto piklech!“

Trpce odvětil mu Tarunus: „Pro tuto příčinu rozkázal jsi mne uvěznit, stojím zde tedy jako zločinec spoután jen proto, že jsem vděčným přítelem tragéda Parida a že znám z pobytu v jeho domě císařovnu Domitii. Mám o piklech vyprávěti, o nichž ničeho nevím, a nespokojence udati, které neznám. I kdyby se něco takového dělo, mohl bych já za to, že se tak děje a že máš v Římě četné nepřátele! Augusta Domitie přichází denně k céně přítele Parida, kde se vždy společnost učenců, spisovatelů a vynikajících mužů shromažďuje, s nimiž ráda o rozličných věcech rozmlouvá, nikdy však, pokud mi povědomo, o státních záležitostech. Tak to činila dřívější leta, když jsem dům Paridův ještě neznal, tak se chovala po tu dobu, co jsem u svého přítele bydlel, a trvám na tom, že i na dále tak činiti bude. Tyto okolnosti znáš ty tak dobře jako já, jako je zná celý Řím a nemohu za to, že tento poměr —“

„Zadrž, prostořeký mladíku, a chraň se zlolajných slov, která by tě mohla zničiti,“ osopil se Domitian na Taruna a odhodil vztekle řetěz z rukou. „Chodil jsi do znamenité školy a naučil jsi se tam hroty svých slov napouštěti jedem. Mohl bych tě jinými prostředky k vyznání donutiti, avšak prominu ti zatím mučení.“ Poněvadž imperator věděl, že by tímto způsobem ve výslechu pokračovati nemohl, a úspěchu nedocílil, umínil si, že Taruna obviní z činu, kterého snad nepopře.

„Uvidím, dovedeš-li zapříti i jinou věc,“ pravil Domitian a zaryl upřeně své zraky do zřítelnic mladého muže, který na oko klidně, avšak uvnitř s neklidem otázku očekával, o níž se domníval, že jeho osud rozhodne.

„Jsi galilejčík, Tarune,“ pravil určitě císař.

„Ano, jsem křesťan,“ odvětil právě tak rychle a pevně Tarunus.

Domitian byl tím klidným vyznáním překvapen a zaražen, neboť jím vyslovil vězeň sám nad sebou ortel smrti. Po dlouhé pomlčce pátral císař dále, avšak již jen na oko: „Nectíš tedy dvanáctero hlavních svatých božstev*) Říma, pohrdáš vznešenou vírou státu a posvátnou osobou svého imperatora?“

„Znám jediného Boha jen a všemohoucího vladaře, jenž od počátku řídí a říditi bude vše, co jest na nebi i na zemi,“ pravil s vroucím přesvědčením Tarunus.

---

*) Joviš, Neptun, Vulcan, Apollo, Mercur, Mars, Juno, Vesta, Ceres, Diana, Minerva, Venuše.

„A rodina Corneliovců jest také vyznavatelkou této víry?“ pátral s důrazem císař, avšak nedostal odpovědi. Zážeh zlomyslnosti kmitnul se císaři v očích, když pokračoval: „Neodpovídáš, nechceš zradit své přátele? Nuže, dobrá. Můj prokurator a jeho pomocníci vyzvědí vše ostatní a věz, že se dnes ještě ve vězení s nimi setkáš.“ Hluboké vzdechnutí vydralo se Tarunovi z prsou, načež císař jedovatě podotkl: „Jen vzdychej a budeš vzdychati tím více, až tam najdeš ty ostatní zbožňovatele oslí hlavy;*) avšak sličnou Marcii tam neuzříš — tu si ponechám pro sebe.“

Dojem těchto slov na Taruna byl hrozný: obličej jeho zbledl a chvilku ronily se mu těžké slzy po tvářích. Rázem kmitla se mu hlavou myšlénka, že celé obvinění císařovo bylo pouhou záminkou a zmocnění se Marcie že bylo hlavní příčinou uvěznění jeho a Corneliovců. V tom okamžiku vystoupila mu krev prudce do obličeje, rty se mu chvěly, oči zazářily mocným leskem a zdálo se, že jej cit pohne k bouřným slovům; avšak znenáhla vrátila se mu rozvaha a při vzpomínce na velikého učitele Krista, který tiše snášel všechna příkoří nepřátel, rozhostil se v jeho duši blažený klid. Tímto chováním vězňovým nanejvýš popuzen, obrátil se císař do přední komnaty, udeřil prudce na kovovou desku, hodnostáři vstoupili a na povel Domitianův odvedl lučištník bolestně dojatého ale jinak klidného Taruna.

„Zůstane při všem, jak jsem nařídil,“ pravil vztekle Domitian, opustil komnatu a ubíral se do lázně. (Pokračování.)

Marie Červinková-Riegrova,

dcera dr. Riegra, spisovatelka česká, paní povahy neobyčejně ušlechtilé, nad jiné horlivá šiřitelka a podporovatelka snah humanitních, zemřela náhle dne 19. ledna t. r. ve věku 40 let. Ze spisů jejích jmenujeme: „Ochrana chudé a opuštěné mládeže“, životopis B. Bolzana, životopis Marie Riegrové roz. Palacké a „O významu spisů hr. Lva Tolstého“. Shromažďovala též pilně materiál k obšírné literárně-politické biografii Fr. Palackého, jehož vlastní životopis r. 1885 vydala. Stati z rozličných oborů lidumilství uveřejňovala v časopisech; ve „Květech“ zejmena článek „Feriální osady dětské“. Také v krásném písemnictví byla činna. Čtenáři „Květů“ pamatují se zajisté na krásnou její povídku „Letní sen života“ i jiné drobnější práce uveřejněné v časopise našem. Konečně buďtež uvedena její libretta k Šeborově opeře „Zmařená svatba“, k operám Dvořákovým „Dimitrij“ a „Jakobín“, jakož i překlad libretta „Evgenij Oněgin“. Národ náš ztratil v zesnulé jednu ze svých dcer nejlepších.

---

*) Římané tvrdili toto o křesťanech.

KVĚTY.

Redaktor básní a původní krásné prósy, zároveň vydavatel

SVATOPLUK ČECH.

Redaktor článků poučných a překladů krásné prósy

Dr. SERVÁC HELLER.

Majitel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK XVII.

KNIHA XXXIV.

SEŠIT BŘEZNOVÝ.

„Květy“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásilkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: „Květy“ v Praze, Senovážné náměstí 978-II.

V PRAZE.

TISK A PAPÍR ALOISA WIESNERA.

1895.

Reflexy a reliefy.

(Z „Posledních sonetů samotáře“.)

Napsal Jar. Vrchlický.

I.

Adrasté.

Ku zátoce, již husté sítí skrývá,
a ve vlnách své chvějné třtiny shlíží,
kterými Okeanos jako mříží
se časem na svět s udivením dívá,

Když mha a šero podvečerní splývá,
stín mohutný se opatrně blíží,
skráň olympickou husté kštice tíží
i třese jimi, hlavou k vlnám kývá.

A vlny rozdělí se; stará Vila,
dceř Okeanu, s šedým vlasem dlouhým,
však na svadlých rtech vlídný úsměv matky,

Si sedne k bohu, jemuž kojnou byla,
jenž u ní je zas šťastným děckem pouhým . . .
Ó kterak ševel rákosu je sladký!

II.

Smrť Glaukova.

Po srázu hor hřmí divý hon. Vír prachu
jak mračno letí, s lidským hněvným hlasem
řehť ořů splývá, země chví se žasem,
Dryady v keře utíkají v strachu.

A v tísni hřív a kopyt divém vzmachu
svých ořů, které lidským živil masem,
zdrán leží s blátem potřísněným vlasem
mohutný Glaukus v krve vlastní nachu.

Venuše vítězná se nad ním tyčí:
„Mnou zhrdals! Oř ti všecko, zajdiž ořem!“
Smích její polnice jak bitvy ječí.

Však bohyni v tvář zmírající křičí:
„Líp koněm rázem, nežli v dlouhé křeči
pro ženu zhynout malomocným hořem!“

—

III.

Marsyas.

Ne, směšným nebyl's. Měla tebe ráda
i sama velká Kybela, hor paní,
ty s fletnou svojí všady kráčels za ní
dol rodný opustiv i družná stáda.

Tě zhubila jen s Apollinem váda,
snad sebe přecenil's a v prudkém lání
všech citů v struny sáh jsi mocnou dlaní,
tvá vlastní odvaha tvá byla zrada.

Bůh neúprosný za živa tě stáhnul
jak zajíce a frašnou kůží tvojí
pak olympické ozdobil si pléce.

Však čest je tvá. Tys po nejvyšším práhnul
a když jsi pad, tys padl s bohem v boji.
Jsi jak on stejně nesmrtelný přece.

—

IV.

Hrob Orpheův.

Zde v cypřiších a myrtách šero dýchá
a v poledne, když Hélia vůz stane
v zenitu nebes, tady zefír vane
svou nejjemnější perutí a z ticha.

Sto honů dál hřmí světa vřava lichá,
zde muž se knězem, žena Musou stane
a hymny sloka jako rosa kane
na urnu, v níž spí básník, Mus všech pýcha.

I polibky tu bázlivě se snoubí
na milenců rtech, ó jak zde jsou štastní
ve tmavém hvozdu u Libethry zřídla!

A stromy oddechnou-li sobě z hloubi
a v nich když chvět se slyšíš ptačí křídla,
dí každý: „Mrtvý Orfeus dál básní.“

—

V.

Teiresias před Persefonou.

V tmách Orku tape stařec šedobradý,
on, jemuž uši vylízali hadi,
že chápal, oč se ptáci v hvozdě radí,
než v jeseni se shluknou v dlouhé řady.

Před trůnem bohyně již stojí tady,
ač slepý, duchem zří to útlé mládí,
v plen času dávat, kol jenž divě pádí,
na hrudi Pluta olympické vnady.

Tak Stáří s Mládím stojí proti sobě,
bol obě znají i klikatou dráhu
zlých losů lidských jako božských stejně.

Tu srdce bohyně se zachví v zlobě:
„Jsi velký věštec, na Ereba prahu
své vědomí nos dále v stínů hejně!“

VI.

Smutek Xerxův.

Na břehu moře svoje valné voje
on sestavil a sčet a přehléd. Jiný
moh cítit šťastným se, však jemu stíny
na skráně shlukly nesmírné ty roje.

Jich útoky a ústup, vřavu boje,
cest pochody i tábor nehostinný,
vše prožil v tom, zde cítil též své viny,
až v zrak mu tryskly slzí hořké zdroje.

A ptal se v duchu: „Za sto let z té moci
zda jeden z nich tu bude živý, zdravý?
Ne, všichni zajdou v Acherontu noci.

Já s nimi rovněž — nebylo by lépe,
jich ani nevylákat v plen té slávy,
nad níž se jistě šklebí Fatum slepé?“

XI.

Paulina.

Svět padal v trosky. Pouze Láska z bohů
v něm zbyla sbírajíc ty slední květy,
jež v srdcích rostly nikým nezasety
jak vonný dešť na cytisu a hlohu.

V chrám Isidy tu šinula jsi nohu,
Paulino sladká, lačné tvoje rety
pít chtěly božství, objímati světy
a lkaly: „Bože, dám ti vše, co mohu!“

A druhý den po sladké oné chvíli
met' švihák římský v tvář ti zhrdu svoji,
že on byl bůh, jímž tvoje rty se zpily.

Co zbylo ti, než podlehnout v tom boji?
Ať Mundus byl, ať Anubis, byl tvým,
v té chvíli bůh byl — ostatní je dým.

XII.

Tannhäuser.

Zabloudil jednou v horu Venušinu;
toť celý hřích; jak málo je to v žití!
Čím proti tomu vášně vlnobití,
jež prožil jednou na bohyně klínu?

Co později pykal, žluče snes a blínu,
co resignace, která nenasytí,
co vlastních slzí musil v bolu píti,
tak celý dlouhý život kráčel v stínu.

U Eližběty mar to cítil znovu:
Ta rozkoš byla celá otrávená,
pro pláč se sotva dostati moh' k slovu.

A Venuše jak světice — vždy žena!
Ta ctností a ta hříchem nás vždy svádí
a kdo je vinen posléz? — Pouze Mládí.

Jan Neruda.

Biograficko-literarní studie od Bohuslava Čermáka.

(Pokračování.)

Jinde setkáváme se s pouhým oznámením této v literatuře české novou dobu poesie a prosy označující publikace, ano jí asi buď neporozuměno, buď při porozumění tendence její se nezamlouvala.

Nejspíše nepříznivé posudky o pracích Nerudových v „Máji" vedle bolesti starší, umlčení sbírky „Hřbitovní Kvítí", přiměly jej k satirické publikaci „U nás", zahrnující veršované krotké avantury ve čtyrech velmi nestejných zpěvích, která t. r. u H. Dominikusa anonymně vyšla. Na titulním listu čteme zajímavá dvě hesla:

„Ciemno wszędzie, gluchо wszędzie
co to będzie, co to będzie.
Mickiewicz."

a

„Głupe bylo, glupe będzie.
Osiński."

Věnování anonyma svědčí všem českým pseudonymům. Obsah prvního zpěvu, opatřeného heslem z Heinea:

„Das mir tausend arme Jungen
gar verzweifelt nachgedichtet . . ."

a počínajícího: „Já nevěděl, že ještě plakat mohu!" jest krátce následovní. Auktor, vystupuje co Jan Voláček, líčí smrt Puškinovu a hledá u nás representanta doby Oněgina, kterého národu básní zvěčniti chce. Břitké šlehy, týkající se hlavně literarních poměrů doby a dokládající, jak těžko u nás najíti Oněgina, končí tím, že Voláček, maje delší čas u nakladatele knížku veršů, se od něho dovídá, že málo kdo čte básně, že by je vydal z vlastenectví, ale že honoráře může dáti pouze sto exemplářů, když si básník na papír přispěje.

Zpěv druhý s heslem Ludvíka Bauera:

„Suche nicht in eig'nem Gleise
Pilger nach dem Licht zu sein:
sei ein Tropf in ihrer Weise
und sie werden dir's verzeih'n."

jeví, že Jan Voláček hledá dále Oněgina a doufá najíti jej v příteli Pokorném, pěvci nadšeném a neuznaném, ku kterému se také obrací. Však ten, stana se úředníkem a opustiv svou lásku pro dceru radovu, vyvádí jej z omylu, ana literatura mu lhostejnou, čítá dokonce „Bohemii" a zve Voláčka na víno, což ten odmítá.

V třetím zpěvu s heslem:

„Nemám motta a jen proto
nestojí zde žádné motto.
Anonym.“

spěje Jan Voláček na venkov, kde má strýce a myslí nalézti zde svého hrdinu, seznává však, že tu není vůbec porozumění pro poesii, že časopisy berou se jen pro ceny obilní a knih nikdo nekupuje.

Čtvrtý, konečný zpěv, opatřen heslem: „Lasciate ogni speranza!“ seznamuje nás s posledním pokusem Voláčkovým najíti zájem pro poesii u krásného pohlaví. Zná Slavomíru, vlastenku a spisovatelku, kterou básník Svoboda, jsa milencem jejím, sobě vypěstil. Ač se tvrdí, že vše, co od ní známo, on píše, doufá přece u ní nalézti zájem a smysl pro poesii. Navštíviv ji, uvítán jest němčinou, neb láska se Svobodou se zhatila a Slavomíra má si bráti Němce za manžela. Zarmoucen vrací se Voláček domů a za soumraku kousá smutně do suchého péra. V tom navštíví jej muž malý, tlustý, jehož tvář se stále ušklíbá. Jest to literat, který hole se bojí. On četl Voláčkovy básně a radí mu, aby vyprostil se z myšlének. „Vy podřizujete řeč myšlénce, to novota,“ praví mu, „nač vůbec myšlének národu v plénce? Vaše řeč jest příliš málo středověká! Nač novotami lid náš dobrý mučiť, vždycky užitek náš větší, když trochu v hlouposti jej ponecháme! Já na příklad čtu tenkrát o novotě, když mohu o tom psáti články, neb kritiky, jež jsou chvalně známy. Přečetl jsem vaše básně a vidím, že nejlépe držeti se myšlének otců, směru národního a psáti hlavně správně česky.“ Voláček se diví, že host, hole jeho se zmocniv, ji nepouští až mezi dveřmi, však po odchodu jeho se raduje, že nalezl svého Oněgina.

Jak vidno, jeví v podrobnostech odbočujícími myšlénkami tehdejší, zvláště literární život český živě šlehající publikace v jádru svém jaksi nesrovnalost. Hledání Oněgina, představitele doby, mate se s hledáním literarního Oněgina, což básník asi na mysli měl, ale přesně nevyslovil. Při ostřejším vytknutí základní myšlénky byla by báseň získala, majíc určité, oprávněné ostří; jak podána, účinu zamyšleného jen částečně dosáhla. Že nalezeným Oněginem myšlen jest Jakub Malý, nepochybně pisatel kritiky o „Máji“ v „Pražských novinách“, zdá se téměř jisto.

Té doby asi, co anonymní tato publikace vyšla, vydán nákladem Jos. Vilímka též „Humoristický kalendář“ na r. 1859., do něhož Neruda kromě zajímavého motta:

„Krásná doba, dokud humor nebyl!
Nestávalo touhy, ani smutku,
neb kde smích se hledá, výsměch líhne,
musil žal dřív být a chyba vskutku.“

přispěl cyklem sedmnácti lyrických básní „Z Mělnické skály“, opěvujících s ohněm mělnické víno, které s vypuštěním básně VI. X. XI. a XVI. a přidanou poslední básní do „Knih veršů“ pojal, a menší arabeskou „Albina“. Obsah této málo známé práce jest následující. Mladý lékař Konrád, ucházeje se o ruku Albiny Zápolské, přichází k matce

vdově pro slovo rozhodné, která dle přání dceřina, jež v druhém pokoji naslouchá, se omlouvá, že mu příznivou odpověď dáti nemůže. Konrád nepřekvapen, sděluje paní, že se mu Albina ze všech dívek nejlépe líbila, jsouc vzdělaná a duchaplná, že doufal dobře s ní se shodnouti a jí přivyknouti, lásky k ní že však nepocítil. Tím cítí se Albina uražena a chce se mu pomstíti způsobem tím, že ho k sobě připoutá a pak chladností v zoufalost uvede. Proto posílá služku k matce, jakoby v kuchyni rady potřebovala a prosí přišedší, aby doktora na domácí zábavu, která třetí den na to u Zápolských má se odbývati, pozvala. Matka činí dceři po vůli a Konrád na vzdor obdrženému koši a nechuti k domácím plesům, pozvání přijímá. Zábava u Zápolských při vybrané společnosti jest skvělá. Albina snaží se Konráda okouzliti, což se jí částečně daří, však doktor, muž duchaplný, vynikaje v zábavě, baví se rovněž živě se slečnou jinou, čímž Albina zkormoucena. Otec její měl též stateček poblíž města, kde s matkou žila, zvaný „Vinice". Víno se dávno již nepěstovalo, za to byla to zahrada krásná a rozsáhlá. Hlavní ozdobou její byl vodojem se skalkou, kde též umělý vodopád byl zřízen. Paní Zápolská pozvala sem své známé, většinou účastníky domácí zábavy, aby se zde, ana letní doba nadešla, pod širým nebem bavili. Konrád nescházel též a zachránil do vodojemu spadnuvší, tonoucí dítko chudé nádenice, vrhnuv se za ním se skalky, kde, odloučen od ostatní společnosti, něco si právě kreslil. Matka dítěte blahořečila záchranci, vypravujíc živě, že muže jejího truhláře zdarma léčil, a když mu věřitelé nábytek a nářadí chtěli prodati, za něho svým nábytkem ručil. Albina byla šlechetností a obětavostí Konrádovou dojata a když matka její onemocněla a on do „Vinice", kde pro těžkou chorobu zůstati musela, často docházel, naučila se jeho dobré srdce znáti a zoufala téměř v polohlasité samomluvě na oblíbené své pohovce v zahradě, že ji nemiluje. Konrád hledaje ji, aby jí zprávu o uzdravení matky sdělil, zaslechne část samomluvy a vtiskne první políbení na panenské rty její. Albina poznavši, že jest milována a zvěděvši blahou zprávu o matce, činí Konráda šťastným.

Ještě r. 1858—1859 v prvním běhu dal se Jan Neruda dle indexu zapsati na filosofické fakutě, zvoliv si přednášky: Dr. J. Kelle „Deutsche Literaturgeschichte", u M. Hattaly „Dějiny literatury básnické u Illyrův a „Dějiny literatury české až do klassické doby středověku", u Zimmermanna „Geschichte der neueren Philosophie" a „Leibnitz und seine Zeit", které nevíme jak dlouho navštěvoval, ano contrasignum professorů v indexu schází. Že semestr tento neskončil, arci nepochybno jest.

Tou asi dobou, kdy se k inskripci na sedmý, přebytečný běh odhodlal, vycházely v „Tagesbote aus Böhmen" známé, pověstné feuilletony „Handschriftliche Lügen und paläografische Wahrheiten", z nichž první uveřejněn 6. října a poslední, pátý 29. t. m., pro které V. Hanka soudní při vedl, a jež J. Nerudu, který pisatele asi znal, však pokud víme nikomu neprozradil, k opuštění redakce přiměly.

Dalším důvodem ku kroku tomu bylo asi ujednání s J. R. Vilímkem, který od nového roku 1859. pod redakcí Nerudovou zábavný list illustrovaný „Obrazy života", novému směru literarnímu hovící, vydávati se rozhodl. Že k podniku tomu Neruda pilně a svědomitě pracoval, dosvěd-

čuje list slečně Holinové 5. prosince r. 1858 psaný, k němuž doložiti třeba, že se Nerudovi do prvního čísla „Obrazů života" o článek „České národní tance" jednalo a že mu k tomu Krolmus některý material podati slíbil. List dosti zajímavý zní následovně:

Drahá Anno!

Jak datum dokazuje, píšu to dnes. Byl jsem právě u K., aby mně něco o národních tancích sdělil. Zastal jsem všechny doma. Slečinka se na mne oknem usmívala a já recitoval:

„Geh' in's Kloster liebes Kind
oder lasse dich rasieren"

a když jsem vešel, zaflautovala líbezným hláskem, jakoby z pokažené píšťaly, ze štíhlé vrby udělané, vycházel: — „Vy jste vždycky vesel a usmíváte se přes celou pavlač!" — Paní dělala těsto a šlo jí to dobře od ruky, slečinka kroutila nos a makaronky, z čehož jsem soudil, že budou dnes také obědvat. — „To bude radost pro pána! Jak pak se máte? On dnes celou noc nespal. Bylo mu tak podivně, teď trochu usnul. Půjdu se podívat." Šla se podívat. — Bylo už uklizeno a proto také ležela jen jedna ženská sukně na posteli. Na sukni byly houfy těch nejkrásnějších kaštanů a sukně byla tak uměle položena, že všechny ty kaštany na vrch ležely a z bělosti sukně nic jsem neviděl. Ale byly to kaštany! Musel jsem kolem nich, kolem škopku a k p. K. do pokoje. Po strávení několika popelnic s runami a bez run, nekřesťanských obručů a leckterých jiných lahůdek, o kterých jsme nevěděli, co s nimi naši předkové dělali, odebral jsem se bez tance zas kolem škopku a kaštanů ven. K večeru se u Vás dostavím.

Váš J. Neruda.

Jak z listu patrno, neposkytl Krolmus Nerudovi žádoucího materialu a není divu, že ten večer u Holinů rozmrzelost svou nad tím netajil. Zde nalezl však nejen útěchy, ale tak vážné pomoci pro článek, že mohl nezdar svůj u Krolmusa lehce oželeti. Nevíme, zdali již téhož večera, nebo později při jiné návštěvě večerní u Holinů Neruda jádro svého článku si sestavil, jisto jest, že stalo se tak za pomoci Frant. Holiny, který mnoho českých tanců a melodií k nim znal, a ještě více přispěním babičky slečniny, Marie Šubrtové, která různé staré tance mu netoliko jmenovala, ale i tančila a k nim též písně, pokud se pamatovala, zpívala. Kromě seznamu tanců, který od Krolmusa do článku přijal, jeví se Neruda v práci této zcela samostatným a původním.

Že i jinak při snaze, aby „Obrazy života" hned prvním číslem vybraným obsahem vynikly a čtenářstvu se zamlouvaly, nehledě ani k stránce obrázkové, redakční starosti jeho byly nemalé, netřeba dokládati. Již nutnost, hájiti směr, kterým mladá generace, v časopisu hlavně zastoupená, se nesla, vyžadovala opatrnost a energii vzácnou.

Odpůrce ohlásil se v druhém svazku „Poutníka od Otavy" na r. 1858., redigovaného Vlastimilem Janotou v Písku, pod šifrou *K* „Listy z Prahy", z nichž druhý a čtvrtý ostře proti stoupencům „Máje" vystupuje.

List druhý o „Humoristickém kalendáři" na r. 1859. a publikaci

Nerudově „U nás“ se zmiňující, praví mezi jiným: „V literatuře není u nás mnoho nového, aspoň co by za něco stálo. Knih vychází dost, ale je to nejvíc potištěný papír. Tak vyšel tyto dni od vydavatelstva Humoristických listů „Humoristický kalendář“, ale je v něm tak málo humoru, jako v Humoristických listech. Lucus a non lucendo. Co se těch Hum. Listů v časopisech navychvalovali . . . To byl nebožtík „Paleček“ jiný chlapík! . . . Jeho nápadům se musel každý srdečně smát . . . Jak politování hodnou figuru dělají proti němu naši nynější jaloví a škrobení humoristé! . . . Jiný nový plod literarní jest malá knížečka, mající název „U nás“. Má prý to býti satira, jak lidé povídají, ale já tomu nemohu věřit, neboť neslyšel jsem nikdy, že by na člověka, satiru čtoucího, mohlo přijít zívání.“

V listu čtvrtém, posuzujícím Hálkovy „Večerní písně“ čteme: „Podám vám neomylný recept k básním takového druhu, jako jsou Hálkovy „Večerní písně“, které by ostatně stejným právem mohly býti nazvány ranními, poledními, aneb půlnočními písněmi. Vezmi: lásku, ptáčky, hvězdičky, andělíčky, píseň, bol, slze, zadělej s hojnými plagiaty, dej do formy vymazané slastí zármutku, vař nad horoucími vzdechy šestnáctiletého, nešťastného milovníka, polej břečkou z povidel a dej na stůl, pokuď se z toho kouří, aby to nevyčichlo. Myslíte, že tropím žerty? nikoliv, holá pravda, co vám píši: nahledněte do knížky samé. Čtete tam o kletbě básníka (str. 53.), který nicméně nade všecko sobě libuje v neštěstí svém (str. 55.), ačkoliv jenom samu bolest na světě vidí (str. 51.), ačkoliv slzám jeho konce není (str. 42.) a písně jeho jsou jen jemné naříkání (str. 40.), že nad ním sám Pánbůh pláče (str. 32.); čtěte, kterak přes to všecko ten zakletý básník jest:

„vůdcem lidu božího
do země zaslíbené.
On králem velkých království,
on knězem lidstva spásy atd (str. 56.).

Pěkně děkujeme za takového vůdce a za tu spásu v pláči a naříkání! Vůbec je v knížce té až hrůza mnoho pláče . . . Blahoslavím ti, národe český, že jsi zplodil tak hrozitánského básníka z plačtivého údolí! Ubohý! tak mladý a již tak nešťastný! Snad odřekla ti tvá milá? . . . Avšak bez žertu, bledý hochu, je mně tě srdečně líto a víš proč? při nejmenším o 20 let jsi přišel pozdě na svět. Před 20 lety za času obligatního weltšmercu, ale teď v tomto čase praktičnosti! — — Poslechni milý brachu dobré rady; přestaň chodit' s tou harfičkou a dej se na řemeslo. Kdyby to věděl nebožtík Copánek, jak se mu do řemesla pleteš! „Ale co to?“ slyším vás volat, „to je samá ironie a žádná kritika!“ . . . Tenkrát zanechávám kritiku „Lumíru“ a „Pražským Novinám“ . . . možná, že se mi dost brzy udá příležitost napsati kritiku: to ale nebude kritika nějakého jednotlivého úkazu literarního, ale kritika záhubného směru jisté nejmladší strany (bohužel že strany) spisovatelské, jejíž bezpříkladná arogance jenom její neschopnosti se rovná. Nemůžeť nikdo býti v pochybnosti, že míníme onen směr, z něhož vyšly almanachy „Lada Niola“ a „Máj“, k nimž „Večerní písně“ Hálkovy důstojně se řadí.“ —

Počátkem ledna r. 1859. vyšel první sešit „Obrazů života“ *), liše se prospěšně od „Lumíru“ vybranými četnými básněmi a prosou původní, jakož i dobrými články poučnými. V „Mosaice“, kdež pod záhlavím „Literarní obrazy I.“ počátek odpovědi na „Listy z Prahy“ z „Poutníka od Otavy“ nalezáme, věnováno dosti místa literatuře a divadlu, také oblíbené tehdy anekdoty pěstovány pod heslem „Trumfy“. Byla zde i část hudební a na zadní obálce zvláštnost, vzorky ženských prací. Jediný překlad „Birjuk“ vzat z I. Turgeněva.

Mezi stoupenci „Máje“, kteří se tehdy v hostinci „u Moskvy“ v provaznické ulici čís. 393-I. denně scházeli a ze společnosti Dr. Podlipského, V. Vávry, někdy i Jar. Erbena, Dragotina Špúna a později slavného belletristy horvatského Aug. Šenoy, jakož i divadelních herců Kašky, Lapila, Šimanovského, Pokorného, Brauna a j. se těšili, nebylo ze sešitu té radosti, jež se očekávati dala. Vůči výše uvedené kritice „Poutníka od Otavy“ čekala se v „Obrazech života“ o Hálkových „Večerních písních“ úvaha co nejpříznivější, však úvaha Nerudova, jakkoli snad dobře míněná, vyzněla přísně a tvrdě. Poněvadž i Hálek svůj málo lichotivý soud o Nerudově „Hřbitovním kvítí“ netajil, hrozila při patrném napnutí mezi oběma roztržka i mezi družinou „Máje“, ba čeleno již k osamocení Nerudy; na štěstí nevypukl boj zjevně a horlení a půtky dozněly v soukromí. Na venek činil sbor stoupenců „Máje“ dojem celku jednolitého, bavil se a pěl unisono v „Moskvě“ co den své oblíbené národní písně české, moravské a slovácké. Nerudovou zamilovanou písní byla česká:

„Kéž je možná do tvojí komůrky
podívat se na tvoje peřinky,
jsou-li ještě takovy
jako jindy bývaly,
nejsou-li pocuchany.“

kterou i později, jsa dobré mysli, rád zpíval.

Dobrým přítelem té doby byl Nerudovi mimo jiné zvláště Adolf Heyduk. Oba básníci, mladí tehdy, seznámili se poprvé v tanečních hodinách u Linka, později před vydáním „Máje“ intimněji v kavárně Čáslavského v nynější Husově třídě čís. 352—I. Za čas redakce Nerudovy, „Obrazů života“ r. 1859. býval často Heyduk u matky jeho, pomahaje mu při pročítání rukopisů, hojně docházejících, ba někdy jídával zde a vídal, jak se matka na Jana hněvá, že mnoho viržinek kouří a jak ji ten obejmutím kolem krku a několika tanečními obraty udobřiti znal. Také k Holinovým uvedl Neruda Heyduka, který tu zdomácněl záhy. Tehdy měly V. Hugovy básně „Legendy věků“ na oba básníky účinek veliký. Mnohé hodiny noční, jdouce z „Moskvy“ prohovořili o nich, provázejíce se buď směrem k Myslíkově ulici, kde Heyduk bydlel, nebo směrem k malostranské ulici Ostruhové, obydlí Nerudovu. Vlastní tmel duševní mezi oběma byla národní píseň, již oba měli za vzor básně lyrické. K dostižení vzoru ovšem každý svou cestou šel, Heyduk více nápodobou, Neruda svou vlastní, reflexi neodmítající.

---

*) J. Vilímek uveden jako redaktor nejspíše dle přání.

V druhém, únorovém sešitě*) dokončena odpověď na „Listy z Prahy“ „Poutníku od Otavy“ pod zmíněným záhlavím „Obrazy literarní I.“ Podepsána jest písmenami K. S. (= Karel Sabina). Z obsahu jejího zdá se nám význačnější část, kde pisatel po širším úvodu, přecházeje ku kritice, jaká by měla býti u nás, na str. 35. „Obrazů života“ praví: „Avšak česká kritika pohříchu nám poskytuje jen obraz mlhavý a nejistý. Měřitka její jsou křivá. Daleko za časem kulhajíc a ruch jeho nepochopujíc, literarní naš život spíše umrtvuje, nežli oživuje, nenadchnouc jej ani jedinou svěží myšlenkou, nepodajíc mu ani jedné pohnutky k pokroku, ba spíše zpět jej tlačíc ku směrům přežilým, vědou překonaným, osvětě v cestě stojícím. Anó tam až došla kritika česká, že v zaslepení svém ani tmu nevidí, které slouží“ . . . . a další, kde na pisatele „Listů z Prahy“ útočí, jak následuje: „Takové zpozdilé kvítko, na suchoparu české kritiky vzrostlé, nás nedávno v „Poutníku od Otavy“ překvapilo. „Poutník“, v slabé chvilce se zapomenuv, uveřejnil „Listy z Prahy“, jež co stranná mínění nezralého a odvislého ducha bychom, jako jiné podobné, opomenuli, kdyby dopisovatel jako na doplněk své špatné chuti... si byl konečně na směry nevyjel, jimž nerozumí a na jejichž pochopení . . . nikdy nedostačí. Skromný člověk zajisté duševní svou malomocnost ukrývá, kde jen může, ale onen dopisovatel z Prahy svrchovaný svůj nerozum na biledni vynáší a s nepříkladnou arogancí se za kazatele nejnovějších spisovatelů českých vystavuje, mezi nimiž i mnozí jsou, již směry jasnými a ku svěžímu pokroku čelícími jeho babí moudrost odkopnou co prázdný cop. Pan dopisovatel nenalezl ani v „Humoristických listech“, ani v „Humoristickém kalendáři“ za mák humoru. Pravda věru a veliká to škoda obou těch spisů, že na nejkomičtější figuru kritiky české nedošly a ostrým bičem ji nedošlehaly! Bylť by si tím zásluhy získaly o český humor, . . . nejvíce ale o progressivní směr vyvinující se literatury naší, jejž utiskovati a kdyby možno bylo zašlapati, životní úlohou se zdá býti všech kritických nedouků českých. Známe vás a víme, jakého druhu básnické klinkání vašim duším lahodí. Žaly básníků vás mrzí, co taky s těmi nespokojenci na světě? Břichopásek jest spokojený člověk, neboť se zatarasil klassickou fraseologií a domýšlí se, že v ní všecko blaho národní leží. Nebohý břichopásek, jak jej ten Hálkův Weltschmerz tísní! Žertuje o něm — avšak nevěřte mu, ten jeho žert je lež, jako čtyři pětiny jeho výroků, on se nesměje při tom Weltschmerzu, on se strachy třese, bojí se ho, neboť ví, že ten Weltschmerz nestojí samoten, že v zápětí jeho nový ruch časový se blíží. Lituje Hálka, básníka „Večerních písní“, že nevyšel s nimi před 20 lety do světa, my však naproti tomu litujeme pana dopisovatele, že tenkráte na světě byv, posud ničemu se nenaučil, co pokročilého muže šlechtí a snášenlivého ducha osvědčuje, ale padaje vždy níž a níž posléze na podlé smýšlení dopadl a tam se usadil. Jestiť to pouhá zoufalost duševní malomocnosti, která z jeho článků mluví. To „U nás“, při kterémž prý usnul, cinká mu v uších, jako by umíráčkem se zvonilo té ospalé, myšlenkomřivé literarní manyře, při které se tak dobře spí a pije! Ale směr té nové

*) Při tomto sešitu a následujících uveden již J. Neruda co spolupracovník.

jakés strany, jejž pan dopisovatel zkázným nazývá, ruší mír jeho duše. Jest to tentýž směr, který z „Lady Nioly“, „Máje“ a t. d. vyzíral. Jemu a podobným jest ovšem ten směr záhubný, neboť si pranic neváží pouhé řemeslnické šikovnosti, nevšímá si školských fortelů, ale hledá myšlénky. Není to směr literarních mumijí, jež si práva živoucích lidí přiosobují, ale směr volného průlevu ducha, jehož heslem jest samostatná plodnost, individualní vývin, rázný pokrok, svěží pružnost, samé to věci, jichž se bojí a o nichž ovšem v nižádné grammatice zmínka se nečiní.“ . . . (Obrazy života str. 74—75.).

Živější a hlubší ozáření směru stoupenců „Máje“ nalézáme v témž sešitu „Obrazů života“ v části „Mosaika“ a sice před dokončením „Obrazů literarních I.“ pod záhlavím „Nyní“ (str. 71—73) od J. Nerudy, kdež po velezajímavém, obšírném úvodu, čteme: „Podávejme lidu jen živé a svěží plody a literatura se zajisté zmůže, lid se bude podíleti a vzroste i spisovatelům z toho prospěch materielní! Počátky našeho literarního vzkříšení sbíhaly se s dobou, když německá literatura nejvyššího stupně se domahala. S ní závodit bylo nemožné a brzy se při všem nadšení předce seznalo, že následování toho, co už jiné literatury byly prožily, taktéž k velkým výsledkům nevedlo. Měla-li se stát česká literatura takovou, že od ostatních národů by uznána byla, musil se vzít vydatnější ohled též k živlům čistě slovanským. Náhle se stalo vše, co novějšího, co cizího, zkázyplným pro náš národ; národ náš byl tak čistým, nevinným, holubičím, až se všem dětem srdce rozesmálo, talenty se měly vměstnat do skleníků naplněných pouze slovanskou půdou a měla se uměle vyvinout literatura velká pouze na základu národním. Chtělo se isolovat (ovšem ne ve vědě), když vše kolem v jedno srůstalo a mocný pokrok se vyměňováním idejí rozvinoval, literatura se stala k radosti všech málomocných tak zvanou „panenskou“ a zapomnělo se, že bez vniknutí cizích živlů nic roditi se nemůže. Kdo se opovážil mít evropské veličiny, jako Shakespeara, Voltaira, vůbec francouzskou, německou, italskou a anglickou literaturu taktéž za svou; pracovat na základu tom, jejž velikáni jiných národů už byli položili, dále; pokračovat tímtéž směrem, s přibíráním ale toho, co mu jakožto konsequencí ze slovanského přibývati muselo: byl kaceřován a jeho směr důsledně zavrhován. Přibíráním konsequencí ze slovanských živlů pocházejících mohla by zajisté literatura zcela originelní povstat, nesmělo by se však vzdalovat, co jinde rozkvětlo a muselo vše za své pokládat, co jinde už stává. Jen taková literatura vyhoví potřebám našim, ujme se v lidu a nebude pouhým kuriosum, nebude toliko nemocným dítětem! Co skutečně nemravného a záhubného, nikdo rozumný za dobré neuzná, veřejnost to sama zatratí, lid se toho neuchopí a uchopí-li, zase odstraní, jen když něco zdraví ještě v sobě chová; není tedy zapotřebí, aby zvláštní zdravotní dohlídka se utvořila, leda snad, když se o to jedná, aby se několik monopolů a nových úřadečků docílilo. Ostatně nechť nikdo nemyslí, že ti lidé, kteří nejvíce o záhubných směrech, nepoctivosti, panenskosti atd. mluví, skutečně mravními velikány jsou. Víme o nich pěkné historky, pochopujeme ale, že vodit veřejnost za nos a co velikán poctěn být, velmi lahodí. Jen ku předu všichni, již jsme mladí, silní a zdraví. Učme se

u národů jiných, poznejme stupeň jejich vývinu, spřátelme se s jejich světem myšlénkovým a spracujme pak v sobě vše v celek nový s tím, co jsme s mateřským mlékem už obdrželi a ve vlastech svých seznali. Bude to pak zajisté slovanské, poněvadž co Slované jinak tvořit nedovedeme. Nedáme se svrchovaností nevčasnou v klece zavřít, aniž zastrašit, jako jiní před námi. Bude-li obětí třeba, položíme je a dokážeme zajisté, že i my u ostatních národů uznání dosáhneme, jakého se i mnohem menším, ale čilejším národkům dostalo."

Záhy na to vyšedší osmé číslo „Poutníka od Otavy" přináší na str. 92—94. „Odpověď panu K. S. v „Obrazech života" seš. 2." od J. Malého, který co pisatel „Listů z Prahy" z anonymity vystoupil. Ostří její vedle nevážné polemiky věcné obráceno hlavně proti osobě pisatele „Obrazů literarních I.", Karla Sabiny, za nějž v seš. 3. „Obrazů života" v „Mosaice" článkem „První a poslední slovo J. Malému" str. 115 až 116., podepsaným „Redakcí", odpovídá J. Neruda. Osten článku vedle obrany K. Sabiny a toho, co v seš. 2. „Obrazů života" proti původci „Listů z Prahy" uvedl, obrácen opět hlavně proti osobě Jak. Malého. Že odpověď stejnou zbraní od Nerudy byla perná a přímo drtivá, umlkl na delší čas Jak. Malý. (Pokračování.)

Tužebník.

Z „Ptačích motivů".

Jak teskný hoch, jenž po děvčeti touží,
rád prchá do skalin
a vlhké oko v sluj a propast hrouží,
z kad věčný zeje stín —
jenž v samot zříceninách smuten sedá,
až na západě zora křídla zvedá
a nebe perly sype zemi v klín,
tak podobný snad do skalin tě pudí —
můj šedý pěvče s rzivožlutou hrudí
a leskle černým křídlem nad samet —
žal v plachý let.

Jak chvěješ se a třeseš před mým krokem
a prcháš dál a dál
svým kratičkým, leč blesku rovným skokem,
proč pak bys mne se bál?
proč zpěvák zpěváka, můj ptáku milý?
Již na balvanu odpočiň si chvíli

a zazpívej mi srdce svého žal
a vypravuj, co trýzní tě a bolí,
ty druhu skal a pustin po okolí
a hradu rozvalin, kam zalétáš
a hnízda dbáš.

Nuž zpívej, pěvče samoty a stínu,
skal pohádko a hor,
sne ubohých, již v trosek pustém klínu
svých ňader stesk a spor
a duše žalost slzou ukájeli
a z výhně duše slunné jiskry pěli;
těch písní zářících mi zapěj sbor,
mně zapěj je i veškerým těm lidem,
již těšiti se chodí samot klidem
a rozvlněné duše bouřný cit
chtí utišit.

O pěj a pěj a zbav mou duši mraků,
vždyť vzlétá výš,
když při svých slokách s hvězdičkami zraků
tvář k nebi obracíš;
vždyť zoufalec, jenž v propast hlavu chýlí,
zpět ustoupí, když slyší tě v tu chvíli,
a v nových nadějí se vrací říš,
mrak bolesti v slz vlažný déšť se mění,
to nebeský je příval očištění,
až ňader mlžný luh je ven a ven
zas operlen.

O pěj, o pěj všem poustevníkům žití
a zoufajícím všem,
až ňadra jejich budou plna kvítí
a perly v něm;
až každé srdce, jež mráz žití hněte,
zas radostí, jak bujná růže zkvete,
a vlhké oko vzplane opálem,
v němž barvy štěstí v záři slunce hrají,
až kdo byl vyhnán, zpět se vrátí k ráji,
kde zaskvěl by se rosou na květech
snů jeho vzdech.

Adolf Heyduk.

Z krajinářské mapy.

Na vrcholu.

Bez dechu stopuji závratnou stezku,
jest jako vyryta klikami blesku,
výše a výš pne se k oblaků příkrovu;
lidských že kroků to sled?
A kdo tam dojde, je možno, by k domovu
po srázu dolů se navrátil zpět?

Čeho tak vysoko stezička hledá?
Zdá se mi přímo, že k slunci se zvedá.
Pode mnou mizí a šeří se dolina
v časný již večerní chlad.
Výš, ještě výše, jak v pohádce hrdina,
proniknu mrákavou v slunečný hrad.

O každou píď vede nad krajem zkázy
stezička zápasy s hroznými srázy;
stoupá však, dobývá půdy krok za krokem,
smělá i mrštná co had;
harcuje poskokem, doráží útokem
nad hloubkou zející v slunečný hrad.

Zvěděti prahnu již, k jakému cíli
člověk tak vzdorně, tak odvážně pílí,
za jakou tužbu to s propastmi bojuje,
nedbaje trudů a běd!
Jaké mu vítězství výše ta slibuje,
že k ní tak chtivě si vyšlapal sled?

Výšina skály a výšina žití!
Hle, jaký palác tam bíle se třpytí!
Zahrada při něm se květným zdá ostrovem
uprostřed kamenných vln!
Vrchol je dosažen — pokryt je hřbitovem,
slunečné záře a smíru je pln . . .

—

Zimní pocit.

Teď neklaní se vonný květ
tvým krokům, nechť ho ušlapají,
ni listů šum ni ptáků let
ti v pozdrav nevlá v mrtvém kraji.

Teď vánek měkkou dlaní svou
tě nepohladí po mdlém čele,
a smavé dálky nepozvou
tě v slastný útěk z tvého žele.

Tvým snům i tužbám píseň vln
již pochlebenství nezašeptá;
co v srdci máš, čím duch ti pln,
ten sních, ten led se po tom neptá.

Kol mrazná běl, jak moře pěn,
v něm tonou černá pásma lesů,
kraj zmizel, třpytem zatopen,
a nikde hnutí, nikde hlesu.

Jest jak by vůle přírody
sled každý shlazovat se jala
své lásky a své lahody
i štěstí, jímž tě vyhýčkala.

Jak ocel skví se přísný chlad
jí v něžném kdys a žhavém hledu,
zří tak ti v líci, jak bys klat
měl skameněti v poušti ledu.

Jak tmavý terč těm zrakům vstříc
jsi sám, — a kol se niveč bělá . . .
Zda ještě živě plá ti líc
a živě dumá duše vřelá?

Sám, opuštěn, zda cítíš jej
ten los, jak smrtně v žití zebe?
Klat před Medusin obličej
a vypovězen v sama sebe?

A přec, byť tvorstva ledný kruh
se tebe zříkal bez účasti;
pak srdce pro svůj žár i ruch
je teprv s pýchou samo vlastí!

Když obklopeno ledných hor
či ledných duší pustým změtem,
tím výš plá šlechetný v něm vzdor,
jenž ví, že samo svým je světem!

A ví, nechť za obzoru mez
běl mrtvě zeje v spoustě zimy,
že v nepoznaných skrytech kdes
má svého žáru pobratimy.

Když mrazem krutě ztvrdla zem,
pak srdcem vzrůstáš ku poznání,
co lásky a co vůle v něm —
a síly, jež svou lásku brání.

Eliška Krásnohorská.

Z upomínek na Marii Červinkovou-Riegrovou.

Podává Božena Augustinová.

Když pohřižuji se do vzpomínek dětského věku, do doby mlhou již zastřené, jedním z nejživějších obrázků, který utkvěl mi v duši, jest setkání moje s malou Márinkou Riegrovou po návratu našem z letního bytu na podzim r. 1860. Znaly jsme se sice dříve již, ale dlouhé odloučení, které nastalo pobytem jejím v Nizze, vyhladilo z prchavé dětské paměti upomínky na nepříliš časté styky. Proto vidím ji před sebou nejjasněji v té chvíli, kdy přivedla paní Riegrová dcerušku svoji k nám ve smutečním obleku. Světlovlasé děvčátko hledělo na nás tázavě a přece přívětivě svýma velkýma, modrýma očima. Nám dětem se patrně nepřihodilo do té doby viděti malou holčičku v černých šatech a zjev ten nás překvapil nad míru. Myslím, že jsme jí to ihned řekly, sotva že jsme se s ní octly o samotě, neboť určitě se pamatuji, jak nám řekla, že zemřela jí babička. Pak vypravovala nám živě a velké oči planuly při tom horlivostí, jak s maminkou dlouho, dlouho jela, než dostaly se do Nizzy za babičkou, jak si tam hrávala v zahradě pod stromy, na nichž rostly oranže a jak ze všech oken bylo viděti moře. Nám dětem znělo vypravování to jako pohádka. V duchu viděly jsme na té ohromné vodě loďky, houpající se na vlnách. Jaká by to byla radosť, projížděti se na nich jako ona! Když však nám pověděla,

že v Nizze se mluví francouzsky a že ona sama také se tam naučila jazykem tím mluviti, tu obdiv náš proměnil se v jakousi zbožnou úctu. To nebylo obyčejné dítě jako jiné známé nám děti, byla to zajisté bytost nevšední . . .

V dojmech dětských jest mnoho divinace, proto snad, že děti vše pojímají bezprostředně citem.

A tento první neurčitý dojem v dětství vyjasnil se během let a neopustil mne již nikdy.

Již v prvních létech dívčích, kdy bohaté dary ducha a srdce jejího počaly se projevovati způsobem překvapujícím, potvrzovalo se dětské naše tušení. Marii Riegrovou nebylo v nižádném ohledu možno smísiti s ostatními. Ani jedinou stránkou povahy nestýkala se s interesy všedního davu. Byltě dívčí její zjev proniknut takovou pravdivostí v cítění a v smýšlení, nesoucím se nadšeně jen za nejvyššími cíly životními, že tehdy již nedovedlo nic malicherného, nic všedního ji upoutati. Tak hluboko to pod ní leželo, že k tomu ani nedohlédla. A v době té bylo každému blízkému pozorovateli patrno, že vyrůstá před ním nejen docela neobyčejná intelligence, nýbrž i vzácná povaha, která projeví se, až dospěje úplného rozvoje, rysy velikými. Vývin ten děl se způsobem nejpřirozenějším. Vždyť prožila celé mládí v ovzduší velikých myšlének a vážných činů, v blízkosti děda svého Františka Palackého, otce a matky, ve významné době silného ruchu vlasteneckého. Vnímavá mysl její pojala všecky tyto dojmy hluboce, silný pak duch dovedl časem tak samostatně zpracovati vše, co kdy prožila, procítila a prostudovala, že ve všech oborech činnosti její zůstávají po ní památky ceny trvalé. Kdo obklopen byl v mládí osobami vynikajícími, kdo byl stále svědkem velkých záměrů a závažných činů, měří také sama sebe opravdově a tak i Marie Červinková-Riegrová ani v letech dívčí skromnosti ani ve vážném sebevědomí věku dospělejšího, kdy dobyla si již úspěchů a získala si úctu všeobecnou, nikdy nepřeceňovala ani svých prací ani svých schopností. Pokládalať vypěstování darů jí svěřených za životní povinnost. A při tom všem nebylo ani stínu slabosti; pevná vůle a nezdolná energie, kteréž vtiskly pečeť věku jejímu zralému, klíčily již v něžné duši dívčí, tlumeny jsouce úctou téměř zbožnou k rodičům i k dědovi.

Tak uplynula dívčí léta její jako příprava pro budoucnost; o pracích, jimiž se čilý duch její v této době zaměstnával, veřejnost se nedověděla. Teprve když se byla provdala za pana Václava Červinku, ředitele velkostatku malečského, a když pak trvale se usadila na venkově, tichý a v zimních měsících i dosti uzavřený způsob života na osamělém zámku vybízel ji ku práci literární.

Několik básní a libret svědčí o směru prvních těchto let práce její literární. Od rozmilé hříčky pro domácí zábavu napsané a chotěm jejím komponované: „Dal si hádat“, pokračovala k pracím vážnějším a napsavši K. Šeborovi „Zmařenou svatbu“, obohatila v pravdě literaturu naši „Dimitrijem“, jejž vážné hlasy kritiky přičetly k nejlepším librettům našim, zvláště v původním zpracování, kde ústupky činěné později skladateli nerušily silný dramatický závěrek. Ku přání Antonína Dvořáka odevzdala mu později také text „Jakobína“.

Mezi tím však i jiné práce literární ji zaměstnávaly. Když roku 1880. ctitelé Bernarda Bolzana chystali se oslaviti sté narozeniny šlechetného lidumila a kněze, odhodlala se Marie Červinková-Riegrová, byvši odchována matkou v názorech Bolzanových a přilnuvši obdivem k světlému zjevu vzácného muže toho, napsati životopisný jeho nástin a způsob, jímž nesnadný úkol ten rozřešila, svědčí nejen o velikém jejím nadání, ale i o důkladných vědomostech a obsáhlých studiích. Prací touto sblížila se osobně s kruhy filantropickými, v nichž matka její pracovala, a poznavši časem vážné mezery literatury naší v oboru tomto, napsala objemné, vážné dílo: „Ochrana opuštěné mládeže“. Četnými drobnějšími články a veřejnými přednáškami snažila se v širších kruzích probuditi porozumění a zájem k těmto otázkám.

Při tom velikou část jejího času vyplňoval ruch politický. Vše, co hýbalo myslí otce jejího, k němuž lnula vroucností silných povah, mocným ohlasem ozývalo se jí v duši a vedlo ji k tomu, aby horlivě sledovala zjevy života politického, ženám obyčejně tak vzdáleného. Všestranné vzdělání její však i zde nalezlo jí úkoly. Ve sbírce „řečí Dr. F. L. Riegra“ překlady řečí vídeňských pocházejí z jejího pera.

Obdivujeme se jí, že v návalu nejrůznějších těchto dojmů nalezla ještě čas a klid k větší práci belletristické. Pokládala ji za zábavu, za oddechnutí ve svěžím vzduchu po dusivé atmosféře života politického. „Píšu si něco pro zábavu a potěšení,“ pravila a plodem této „zábavy“ byl „Letní sen života“.

Čtenáři Květů v dobré paměti chovají zajímavé dílo, tak hluboce pravdivé, tak živě procítěné. Jemně melancholická nálada se závěrečným mottovým akordem vyznívá v resignaci. „A není-liž Letním snem vyznačen poslední, závěrečný mezník našeho mládí?“ pravila, dokončivši práci. „Zdaž nedosnili jsme jej ve chvíli, kdy vstupujeme do té fase života, kde na posledním rozhraní mezi mládím a dobou úplné zralosti ustupují tužby osobního našeho štěstí a my počínáme spokojovati se reflexem toho štěstí, které dovedeme vzbuditi v jiných?“

A sama netušila, že jest „Letní sen života“ také závěrečným jakýmsi mezníkem jejího vlastního, dosavadního snažení, že práce tato jest posledním větším dílem v klidu venkovském ukončeným, že v blízké budoucnosti nastanou jí povinnosti vážné, které činnost její uvedou na jiné dráhy. Ještě v březnu r. 1891. napsala sice v tiché Malči pochmurný obrázek „Vdova“, v němž pravdivě zachytila šeré dojmy smutných návštěv, které za posledních let konávala s matkou svojí, kdykoli do Prahy zajela. A nebyla-li v tom tajemná jakási shoda, že obírala se dojmy těmito s matkou společně prožitými ve chvíli večerní, kdy telegraf donesl do Prahy zvěst o neočekávaném úmrtí matčině v cizině, o němž na zámku Malečském tušení ještě neměli? List otcův, téhož jitra došlý, byl ji úplně upokojil o stavu matčině. Klidně večer ukončila práci, aby z rána procitla k velké bolesti. Ohromující zpráva o smrti matčině vzbudila v ní zároveň starost o otce. Ihned vydala se na cestu, jemu vstříc, avšak již ve Vídni stihl ji telegram, aby dále nejezdila.

Nastaly trapné chvíle čekání. Sklíčena nepokojem a bolestí vešla dopoledne do votivního kostela nedaleko otcova bytu. Byl všední den,

Marie Červinková-Riegrova.

mše již dávno odbyta, veliký kostel úplně prázdný. Velebné ticho kol kolem zvalo k modlitbě. Dlouho byla pohřížena v sebe, když pojednou zaslechla na blízku tiché štkání. Rozhlédnuvši se kolem sebe, spatřila chudou ženu, klečící na dlažbě kostelní před vedlejším oltářem, usedavě plačící. Soucitné srdce táhlo jí k nešťastné, dnes mocněji ještě nežli jindy, ježto sama trpěla. Sklonila se k ní se slovem útěchy. Žena se vzchopila a pohlédnuvši jí do očí, z nichž zářila dobrota, jako uchvácena nepochopitelnou důvěrou, pověděla jí vše. Byla Češka a historie života jejího byla zoufalá, jako všecky šeré historie ubohých, osamělých dívek, které bez vlastní viny utonuly v kalu života velkoměstského. A v té chvíli, kdy pod velebnou klenbou chrámovou naslouchala bezděčné generalní zpovědi ubohé, ztracené ženy, myšlénka, která dávno šeřila se jí v duši, od těch dob již, kdy prostřednictvím matčiným poznala poměry chudiny, kdy nahlédla ve vnitřní její život a spatřila tolik bolestných obrazů mravní bídy, myšlénka, že jest povinností žen tříd společnosti chráněných, poskytnouti mravní ochranu osamělým dívkám z lidu, dozrála pojednou v pevný úmysl pokusiti se o zařízení podobné. Bylo jí, jako by duch matčin byl jí na blízku a vyzýval ji ku práci té. Vycházejíc z kostela slíbila si, že ji provede na památku dobročinného působení matčina.

Tak vyvolala v život o dvě léta později spolek „Záštitu". Co píle a neúmorné energie bylo potřebí, nežli získala v naší společnosti důvěru myšlénce, v cizině již dávno rozšířené a uznané, nežli provedla práce přípravné, než přemohla veškeré překážky v cestu se stavící, o tom zde mluviti nemůžeme. Že však přes to vše provedla nesnadný úkol tento jako vždy se zdarem úplným, že v době krátké upravila mladému spolku pevnou půdu a zabezpečila mu přirozený, zdravý rozvoj, toť opět jen důkazem nevšedních schopností a velikého rozhledu.

Tak po smrti matčině, trávíc k vůli otci doby zimní v Praze, octla se na cestě filantropie, pracujíc horlivě, neúnavně a povzbuzujíc vlastním nadšením i jiné k dílu prospěšnému. Vedle vlastních prací převzala i některé práce po matce, tak zejména v komitetu dam pro městské opatrovny, konajíc každého roku mnoho návštěv v příbytcích chudiny, o jejíž povznesení hmotné i mravní horlivě pečovala. V některých částech města hlavně na Hradčanech a na Malé Straně není zajisté ani jediného domu chudinou obývaného, jehož by nebyla navštívila. Nelekala se temných vchodů, poloshnilých schodů, nevlídných bytů, neznala strachu před nákazou. Ani zde nemyslila nikdy na sebe, nýbrž pouze na ty, jimž přinášela pomoc a útěchu. A zjev její prozářený dobrotou a pravým, vřelým soucitem, krásný hlas, jímž dovedla tak lahodně se dotýkati rozbolněného srdce trpících, vzbuzoval neobmezenou důvěru v lidu. Neplná čtyři léta trvaly tyto její cesty mezi chudinou, ale již ji znala většina chudých žen pražských a milovala ji. Vycítilyť v ní hloubku milosrdenství, tušily, že by ani slabosti jejich příkře neodsoudila. A vskutku, když setkala se někdy s pošetilým nevděkem, jak ani jinak býti nemůže, nezanevřela na ubohé lidi, nýbrž zastávala se jich horlivě: „byli by lepšími, kdyby byli mohli žíti ve spořádaných poměrech."

Někdy vracela se z dalekých těch cest velice umdlena; zdraví

vypovídalo jí služby. Již dávno potměšilá choroba podrývala kořeny jejího života. Přemáhala se nadlidskou silou vůle a zapomínajíc vlastních útrap, nalézala i nyní uspokojení v tom, když mohla potěšiti jiné. A při vzpomínce na nešťastné, jimž právě byla ulevila podporou hmotnou a které byla povzbudila slovem útěchy, vycházela z velikých modrých očí její záře, obestírající bytosť jejích zvláštním kouzlem. Při poslední schůzi spolkové, kterou řídila, byl dojem ten tak mocný, že stará dáma, sedící naproti ní, pravila: „Nemohla jsem od ní oči odtrhnouti, bylo mi jako by se nad ní vznášela svatá jakási záře.“

Nikdo netušil, že dny její jsou sečteny. Ještě zrálo v činném duchu mnoho velkých záměrů, ještě nebyl vykonán hlavní úkol její životní: Životopis Františka Palackého.

Uprostřed veliké, pilné práce, v plném proudu činnosti byla rázem přetržena nit života jejího. Tiše, beze vzdechu klesla v náruč smrti. Tak zmizela nám, zanechávajíc za sebou světlou stopu nehynoucích prací nedlouhého, avšak významného života. Těm pak, jimž dopřáno bylo štěstí setkati se s ní blíže, zůstavila v srdci památku ženy z nejvzácnějších, neboť poznali zosobněný ideál lidské dobroty!

V soumraku bohů.

Kronika. Podává Julius Zeyer.

(Pokračování.)

„Tedy slyš,“ pravil cizí muž. „Domov můj je ve Švédsku. Jmenuji se Jökul a otec můj, posud tam žijící, jest Ingemund, jarl Gautlandský. Že život můj byl zlý — víš to dobře. Co mě vedlo v temnotu, to ovšem nevíš. Že jsem o tom snil, zanechati zla, vrátit se do Švédska, do Gautlandu, kde i matka moje posud žije, to jsem ti už řekl. Ach, že tak skončiti byl můj osud . . . Nuž, uznáváš-li, že jsem ti činil dobře za zlé, které's mi spůsobil, pak slib mi toto: že vyhledáš mé rodiče. Jednej dle mé rady: nejdříve promluv s matkou mou, jmenuje se Vigdis. Pověz jí vše dle pravdy, jak jsi mě zabil a proč. Pak ale vyřiď jí můj pozdrav poslední, řekni jí, že lásku svou jsem jí zachoval vždy i ve zlém i v hříchu i v temnotách nejhlubších svého života. Ona že v nich byla jediným paprskem a že jsem jí žehnal dechem posledním. Pak jí řekni, že ji prosím, aby stála mezi tebou a otcem mým, aby sjednala smír mezi vámi a spřátelila vás. Chci, abys jí byl synem, bys ji miloval a těšil, neboť hoře její o mne bude veliké a otec můj je tvrdý a útěchy u něho nenajde. Pověz jí, že chci, aby tě zasnoubila s vnučkou svou, tak že budeš členem její rodiny. Zde je zlatý prsten, ten jí odevzdej

na znamení, že tě posílám a aby věděla, že jsem ti jej odevzdal, řekni jí, že jsem ti pověděl, kdy mi jej dala: v té noci hvězdnaté, na břehu moře, když srdce naše po mnohém nedorozumění se našla a láska naše se vzájemně nám zjevila jako dlouho skryté světlo a když mě s pláčem sladkým třikráte políbila na čelo! . . . Nuž, až jí to vše povíš, bude hoře její velké, ale z lásky ke mně, na žádost mou přijme tě, ač se srdce její bude bouřiti proti tomu, jenž jí syna usmrtil."

Jökul, unaven mluvením, byl jako v mrákotě a oba muži leželi vedle sebe hodnou chvíli bez nejmenšího pohnutí, oba jako zničeni. Jökul první promluvil.

„Bude-li ti dopřáno, bys měl děti a vnuky," pravil, „nedej jménu mému zahynouti úplně. Řekni jim, že ač mnoho zlého jsem spáchal, přece na konci dobrý že jsem vykonal čin, že jsem tebe pustil z moci své a život ti daroval a zlé ti dobrým splatil."

„Dle vlastního jednals rozhodnutí," řekl Thornstejn, „a nebylo to úpěnlivou prosbou mou, že jsi byl obměkčen."

„Vidím, že je ti život lhostejný," odvětil Jökul, „a chválím tvou mužnost. Ale nechválím, že vida mé dojmutí nad mládím tvým a vida mě kajicného, nepociťuješ nejmenšího hnutí ve prospěch můj."

Tu ozvala se v Thorstejnovi velká lítost a zvolal:

„Mýlíš se! Krvácí srdce moje nad tebou, lituji svého činu a prosím tě, bys mi odpustil. Zab mě třeba, ale nechovej ke mně nenávisť."

„Dej mi polibek smíru," řekl Jökul s úsměvem zářícím a když jej Thorstejn poceloval, mlčel chvíli a pak tázal se: „Půjdeš tedy do Švédska, a učiníš, oč jsem tě prosil?"

„Učiním, na své slovo!" zvolal Thorstejn. „Učiním vše věrně, jak si žádáš."

„Díky!" řekl Jökul. „Avšak mám ještě jednu prosbu. Neprozraď jméno moje nikomu zde, leda důvěrně svému otci. Nač jmeno mého rodu dávat hanbě na pospas?"

„I to ti vyplním," sliboval Thorstejn, „nikdo nedoví se z úst mých, kdo jsi byl."

„Díky i za to!" vzdychl Jökul. „Umírám tedy klidně."

Mlčeli zase chvíli a pak pravil Jökul už slabě:

„Teď je konec, nemám co bych ti ještě řekl. Sejmi ten zlatý můj prsten . . . Tak . . . A nyni vytáhni meč z mé rány" . . .

Thorstejn uposlechl, krev se lila z rány, chrapot dral se Jökulovi z úst, oči se obracely v sloup, trhl sebou mocně, pak ležel tiše a tak skonal. —

Smutně a zamyšlen vracel se Thorstejn, když se rozednívalo, po té stezce dolů, po které byl včera k domu Jökulovu stoupal. Sedl na koně a jel směrem k domovu. K večeru setkal se v lese s otcem, který jej hledal s celou tlupou ozbrojených mužů v pustinách. Ketil se mračil a radoval zároveň, když syna svého spatřil, a vyčítal mu živě, že se vydal do takového nebezpečí.

„Co na tom," řekl suše Thorstejn. „Málo na tom záleželo, zhynu-li či nic."

„Nevděčný!" rozhorlil se Ketil.

„Komu a zač měl bych vděčným být?“ odvětil vzdorně Thorstejn.

„Aspoň na matku svou měl's pamatovat,“ řekl Ketil a svěsil hlavu.

„V tom, otče, máš pravdu,“ pravil Thorstejn. „K vůli ní jsem rád, že mi štěstí přálo, nad obyčej přálo. I ty, konečně, budeš se mnou spokojen.“

A za jízdy vypravoval Thorstejn vše, co se s ním událo. Nechtěli mu nejdříve ani věřit. Brzy však nebylo pochyby, a sláva Thorstejnova šířila se celým krajem. Posléz svoláno docela i krajské shromáždění a tam mluvil Thorstejn veřejně o svém činu. Mluvil skromně bez chvástu.

„Uvádím v obecnou vědomost,“ pravil, „že lupičů už není v horách. Nechť každý nyní se hlásí o své a ať to vezme tam nahoře v lese, kde nebožtík posud nepohřben leží. Co zbyde z kořisti, připadne dle práva mně.“

Velice byli všichni spokojeni. Hlučnou sklízel Thorstejn slávu a vyptávali se do nekonečna po podrobnostech. Řekl vše, co věděl, ale dle svého slibu zamlčel jmeno Jökulovo a neudal jeho vlast.

Za nějaký čas chystal se Thorstejn do Gautalandu k rodičům Jökulovým, jak byl slíbil. Otec jeho mu marně bránil.

„Jedeš jisté smrti vstříc,“ zvolal, „je to šílenství, mysliti, že ti jarl odpustí vraždu svého syna.“

„Nejedná se o to, jedu-li smrti či slávě vstříc,“ odvětil Thorstejn, „jedná se prostě o vyplnění slibu, slavně umírajícímu učiněného. Což za tvé doby se rušilo dané slovo z opatrnosti? Jsem muž, činem svým uzrál jsem a muž činí, co mu svědomí káže.“

Ketil mlčel a Thorstejn, doprovázen několika soudruhy, dal se na cestu do Gautalandu.

Když se po namahavé cestě ocitl před domem jarlovým, bylo právě ráno. Dům byl vysoký, velký, starý a zasmušilý. Panovalo tam hluboké ticho. Před otevřenými vraty potkali Thorstejn a jeho druzi sluhu, odpovídajícího na jejich poptávku, že je jarl na honu, že vyjel ze dvora ještě před svítáním. Vedl je, když s koňů seskočili, do velké, prázdné síně, kde sedli na lavici podél zdí. Přinesli jim pokrmu a pití a za nedlouho vešla vládkyně domu. Vysoká, neshrbená přes své stáří, stála před nimi v temném rouše svém a vítala je klidně. Bílé, dlouhé vlasy padaly jí na ramena a prostá stříbrná čelenka je jímala kolem skrání. Temný závoj splýval jí od temena hlavy k patě. Podpírala se o dlouhou, stříbrem kovanou berlu. Oči její byly smutné a tvář její jevila únavu života. Hlas její, když přivítala hosti, byl plný a ještě zvučný. Thorstejn se zachvěl, i v tom hlasu, i ve výrazu tváře a očí bylo cosi, co mu připomínalo Jökula. Sklopil zraky a cítil, že bledne. Zmužil se však a pravil, vstávaje: „Buď pozdravena, paní. Nejsem pouhým hostem v domě tvém, jsem poslem. Avšak zvěsť, kterou ti nesu, je pro tvůj pouze sluch. Dopřej mi tedy, abych s tebou promluvil beze svědků.“

Podivení jevilo se na tváři stařeny, pohledla na Thorstejna a vidouc jeho vážnost a chvění jeho rtů, nedovedla úzkost jakousi skrývati. Hlava její se sklonila ku předu a dech její stal se rychlejším. Neřekla však slova, kynula mu pouze, by za ní šel. Vedla jej chodbou dlouhou a šerou do vlastní komnaty. Tam, opřena o svou berlu, stála blízko vysokého

křesla, umístěného pod baldachýnem. Ukázala na sedadlo. „Sedni," řekla tiše, „a mluv."

Thorstejn sebou nehnul a pravil: „Zpráva, kterou ti nesu, tebou zatřese. Sedni sama, paní. Jedná se o tvého syna, Jökula."

Zachvěla sebou silně, bledost jí pokryla líc a řekla pevně: „Je mrtev?"

„Je zavražděn," odvětil tiše Thorstejn.

Neklesla na sedadlo, ruce její jen křečovitě jímaly berlu a hlava její chýlila se nazpět v týl. Oči zavíraly se na polo a ústa se otvírala, jako by zápasila o dech.

Tak stála chvíli a pravila: „Zpráva tvoje, věru, je truchlivá. Ráda bych v ni nevěřila, ale žel, že jest pravdě příliš podobna. Co však přimělo tě k tomu, bys vážil cestu sem a zlou tuto zvěst mi přinesl?"

„Přiměl mě k tomu slavně daný slib. Dal jsem jej tvému synu, když jsme se loučili. Slíbil jsem, že ti povím věrně, jak a kým zahynul. A proto nesmím ti déle tajiti, že ruka moje usmrtila jej."

Stařena se vztýčila do plné výše a oči její vzplanuly divoce, vzkřikla jako dravý pták.

„Čin můj působí ti velkou bolest," řekl klidně a soustrastně Thorstejn, „ale byl svrchovaně spravedlivý. Syn tvůj Jökul vraždil a loupil, nebylo lze to déle snášeti."

„Moje dítě!" zašeptala bolestně, celé její tělo třáslo se, slzy tekly jí nyní z očí. Zastřela si tvář dlouhým závojem svým a teď teprve klesla na křeslo.

„Jökul! Jökul! Jökul!" opakovala si žalobně a tiše a hlava její schýlila se jí hluboce na prsa.

„Čin jeho poslední však byl velkodušný," řekl Thorstejn; „já, který jej zabil, byl v moci jeho úplně a daroval mi život. Je teď na vás, buď ho pomstíti nebo, jako on, mi dáti milost. Jako dřívě v jeho, jsem nyní v moci vaší. Poslední jeho pozdrav, paní, platil tobě. Zde tento zlatý prsten ti posílá, abys vzpomněla na onu noc hvězdnatou u břehu moře, když srdce vaše se našla po chmurách dlouhých a když třikráte s pláčem jsi jej políbila na čelo . . . Žehnal ti a nazýval tě světlem v temnotě jeho duše."

Stařena hleděla na Thorstejna vlhkýma očima a slzy její tekly pomalu po bledé její tváři. Potlačila pláč svůj a tiskla prsten, který jí podal Thorstejn, ke rtům. Za chvíli pravil jí Thorstejn takto:

„Jökul vzkazuje ti, by's mě smířila s jarlem a abys mi vnučku svou zasnoubila. Pravil mi, že ti vůle jeho poslední bude světější než myšlenka pomsty, které nežádá, kterou zavrhuje, a pravil mi, že více budeš váhy klásti na jeho přání, než na starý zvyk platný, žádající krev za krev. Zda se mýlil, nevím, neboť neznám tě. Nyní však splnil jsem svůj slib." —

Vigdis vstala prudce, oči její hořely a pravila:

„Jak smělý jsi ty muž, že se nebojíš celou pravdu mi říci! Chápeš, že lačním po pomstě?"

„Chápu," odvětil Thorstejn, „a nejsi ničím vázána."

Vigdis vzala jej prudce za ruku: „Mýlíš se!" zvolala. „Jökul da-

roval ti život, je tedy tvůj, a při památce jeho, věz, že nevezmu ti já, co ti dal on!“

V tom ozvaly se venku kroky; Vigdis pozvedla těžkou záclonu a kývla Thorstejnovi, by se za ni skryl. Sotva že se tam uchýlil, otevřely se dveře a jarl Ingemund vešel do síně. Vigdis šla mu vstříc a hlasem, v němž se slzy ještě chvěly, zvolala: „Běda nám oběma, mám zprávu, která tě zdrtí.“

„Můj syn je mrtev,“ odvětil temně jarl.

„Mrtev,“ řekla a klesla znova na křeslo. Plakala tiše.

„Nesešel zajisté churavostí se světa,“ řekl jarl trpce a pochmurně.

„Zahynul vraždou,“ odvětila hlubokým hlasem matka.

„Zhynul jako vrah,“ řekl otec.

„Zemřel jako hrdina,“ zvolala Vigdis a vstala a stála vzpřímena před svým mužem. „Duše jeho byla velká, dokázal to na loži smrtelném. Daroval život tomu, který jej odejmul jemu. Měl jej v moci své a pustil jej a poslal ho sem ke mně s pozdravem lásky. Při duši mé, ten člověk, jenž přišel s takým posláním, má nárok na mou ochranu! Sám dal se v naši moc, důvěru jeho splatíme přátelstvím.“

„Jsi odvážná, že takto se mnou mluviti smělost máš!“ vzkřikl jarl. „Zasluhuje smrti, ne smíru, ten vrah mého syna.“

„Zapomínáš, že Jökul mu odpustil, že jej k nám poslal v důvěře. Chceš zklamat dvojí důvěru, onu umírajícího Jökula a onu toho člověka, jenž se v ruce naše dal? Jednal Jökul vznešeně, šetře život toho, který jej usmrtil, jednal hrdinsky jako ten, jenž slib svůj splnil a sám se vydal nám. Dle přání svého syna, odpustila jsem tu prolitou, mně drahou krev, a ty jednat jinak nesmíš a nemůžeš.“

„Jak pro něho horuješ!“ zvolal jarl, „jsi tak jista, že najde přízeň v očích mých jako v tvých?“

„Zde jsem a suď sám,“ řekl Thorstejn a vystoupil ze svého úkrytu. „Můj osud, pane jarle, je v rukou tvých. Čiň, co chceš, ale věz, že strachu necítím. Mně šlo o jedno jen, o slib učiněný Jökulu. Ten jsem splnil, co dále bude, bude.“ —

„Že jednal's jako pravý muž,“ řekl jarl, probíraje se ze svého překvapení, „to uznávám. A že se mi líbíš, to nezapírám,“ dodal po chvíli. „Po tvém boku, zdá se mi, že stojí štěstí. Snad vejde s tebou v můj tak dlouho truchlící dům, kde ho tak bolestně postrádám. Dal jsi se v mou moc — nebylo by mne hodno, býti tvým nepřítelem. Zde ruka má.“

Objali se a od toho dne byl Thorstejn v domě jarlově jako jeho dítě. Vyplnilo se časem vše, jak si toho Jökul přál. Čím více se muži na vzájem poznávali, tím těsněji k sobě lnuli. Všechna příkrost a tvrdost ztrácela se ponenáhlu z povahy starce, byl nyní povolný a dobrý jako nikdy nebýval. Vigdis milovala Thorstejna jako syna a dala mu vnučku svou za ženu. Ketil zavítal na návštěvu k jarlovi a spřátelili se oba starci upřímně, ale oba zemřeli brzy. Před smrtí svou řekl jarl Thorstejnovi: „Příbuzní moji ať se spokojí se statky mými, ale všechno moje zlato a celý poklad můj patří tobě a mé vnučce. Poslyš radu mou: Nevezmi na sebe důstojnost jarla, kterou ti nabídnou někteří, nýbrž vrať se se

ženou svou do své vlasti. Zde byl bys terčem závistníků a mnohý by ti vzešel boj." Nahlížel Thorstejn moudrost rady té, a po smrti jarlově stěhoval se ze Švédska, ne však do Norska, kde nový král své many sužovati začínal, nýbrž na Island, kam velké poklady své šťastně dovežl . . . Neměl příčiny rozhodnutí svého litovati, neb statek jeho se zde množil a život jeho plynul šťastně, tak dalece šťastně, jak to člověku vůbec bohy dáno bývá.

* * *

Těmi slovy končil Höskuld svoje vypravování a dodal ještě, jímaje zamyšleného Hruta za ruku:

„Nuže, víš nyní vše, co ti věděti třeba, víš, jakého muže vnučku jsem ti za ženu vyvolil. Pravím ti, že je krásná a sám ji uvidíš. Vím také, že poklad, jejž Thorstejn vezl ze Švédska, byl velký, a mnoho zlata, perel a klenotů měl už po Jökulovi a Unna je jedinou dědičkou Thorstejnovou. Mocný lesk vzejde tímto sňatkem našemu rodu. Věru, kdybych byl mladý a ne už ženat a rodinou obdařen — sám bych se byl u Thorstejna o Unnu ucházel."

Panovalo ticho v komnatě a zraky obou mužů hořely jako záři toho zlata, které Unně mělo za věno připadnouti. V srdci Hrutově ozvala se tenkráte poprvé náhle ta lakota, jež se mu později stala osudnou. Nebyl ji posud v sobě tušil. Zastyděl se však při prvním jejím hnutí před bratrem a řekl zmaten, že hoří netrpělivostí uvidět svou nevěstu. — Na to rozešli se pro tu noc a ráno vydali se spolu na cestu na dvorec Valle. Thorstejn přijal je vlídně a Höskuld mluvil za bratra. Mluvil opatrně a Thorstejn vyjednával též opatrně. Konečně se shodli všichni tři a Thorstejn slíbil Unnu Hrutovi. Unna vešla na zavolání Thorstejnovo do komnaty. Byla krásná a vysoká, jak ji Höskuld líčil a zalíbila se nad míru ženichovi, jenž v očích jejích se domníval zřejmě čísti, že i on se jí zalíbil. Podali si ruce a před svědky zasnoubil Thorstejn Unnu Hurtovi. —

II.

Když s lehkým srdcem po svém zasnoubení se domů vrátil, nalezl v Hrutstadu hosta: byl to strýc jeho s otcovy strany, připlul z Norska a po srdečném přivítání pravil mu: „Přinesl jsem ti zprávu nad míru důležitou. Bratr tvé matky zemřel a ustanovil tě dědicem svým. Ale příbuzní jeho, mocni u dvora, zdráhají se uznávati tvé právo, ačkoli na sněmu tě ujec tvůj za dědice svého prohlásil. Nepojedeš-li sám do Norska a nevymůžeš-li na králi právo své, ujde ti velké bohatství."

Hrut byl velice překvapen a v nemalých nesnázích. Když hosta svého několik dní častoval a s ním se horlivě radil, odjel na kvap opět na dvorec Valle rokovati s Thorstejnem. Vyprávěl mu vše a tázal se ho, co o té věci soudí. Thorstejn přemýšlel chvíli a pak řekl: „Pošetilé, věru, by bylo k vůli umluvené svatbě odříci se takového bohatství. Svatbu odložíme na tři zimy; bude tím skvělejší, až ji slavit budeš. Ty i Unna jste mladí a sňatek váš tedy nekvapí."

Hrut byl velmi rád, že Thorstejn tak mluvil, dychtila mysl jeho silně po zlatě, bylo to v něm jako žízeň. Chtěl tedy ihned domů se vrátit, by se rychle připravoval na plavbu do Norska. Thorstejn však jej zdržoval a Hrut vzdávaje se posléz, zůstal na noc. Pilo se vesele a ženštiny s Unnou seděly na vyvýšeném místě a mlčely a vyšívaly tiše. Unna zdála se velice smutnou a zraky její zalétaly často a unyle stranou, kde Hrut seděl. Když vedli ženicha jejího do komnaty, kde měl spát, vyskytla se na chodbě u jeho dveří. Položila mu ruku na rameno, měla slzy v očích a pravila: „Nic dobrého pro sebe netuším z té plavby k břehům dalekým. Nemohu tě uprosit, bys tam nejel?“

„A moje dědictví?“ zvolal. „Toho zlata bych se měl zříci k vůli tvému rozmaru?“

„Jak po tom zlatě lačníš!“ řekla smutně. „Dala bych všechny poklady světa, kdybych je měla, za to, abys tam nejel, neboť bojím se zrady, jež tam na tebe snad číhá. Na tebe — i na mne!“

„Na tebe?“ divil se Hrut.

Sklopila oči a mlčela, pak řekla: „Vždyť mám těch pokladů sama dost, budou tvými, všechno to zlato, ty klénoty . . .“

„Jest ujednáno, že popluju,“ řekl Hrut vyhýbavě a táhl ji k sobě. Vymkla se mu a odešla rychle. Ráno, když odjížděl, stála u okna a slzy kapaly jí z očí.

„Štěstí moje odchází,“ šeptala si, „a nevrátí se nikdy více! Tak krátký byl můj o něm sen!“

Hrut však jel vesele, neviděl ji plakati a mysl jeho těkala už po moři. Odjel spolu se svým strýcem a dostal se za tři neděle šťastně do Norska. —

Vládl tam tenkráte mladý král Harald Groafel. Byl velice mladý a úplně ovládán svou matkou Gunhildou. Tou dobou, když přistál Hrut do Norska, byl král dvorem v Kongehelle na Götaelvu, na hranicích švédských. Tam tedy vydal se za ním Hrut. Král přijal jej velice chladně, neb strana nepříznivá Hrutovi, stojící ve při o dědictví s příbuznými jeho proti němu, byla u vesla a hned po prvním slyšení byl Hrut přesvědčen, že se spravedlnosti u krále nedovolá. Vstal král po krátké s ním rozmluvě a vyšel ze síně. Dvůr jeho šel za ním a Hrut zůstal úplně sám u vysokého okna. Venku bylo pošmourno, mlhy bloudily nivou a temně dívaly se lesy trhlinami mlh. Hrutovi bylo smutno, stesk se ozval v jeho srdci a díval se mu z očí. Jediný paprslek slunce prodral se hustým tumanem a padl na zlaté jeho kštice, vlnící se těžce na jeho ramena. (Pokračování.)

V novém životě.

Napsal M. A. Šimáček.

(Pokračování.)

X.

Místo, které si Lojzička včera zamilovala, bylo na mírně svahovitém kraji lesa. Podobalo se krátkému a mělkému údolíčku, ale bez vody. Stromy zde byly docela pomíchány. Duby, habří, ořeší, břízky a zas borovice i smrky v jednom sdružení. Taková všehochuť tu byla. A dole na zemi tenká dlouhá tráva, pokrytá opadalým listím a jehličím, a hned nedaleko opět nakypřelé polštářky mechu, a na dvou nebo třech místech dokonce vysoké širokolisté náprstníky zvedaly pyšně žluté hrozny svých schýlených zvonků pod keřem lískovým. I pérovité zdobné listí kapradí se tu u země zálibně rozkládalo, i dvojbarevný černýš zde onde zvedal své žluté květy pod fijalovými pavezami listů. Leč všechna ta rozmanitost kmenů, korun i povlaků netvořila to kouzlo, které sem Lojzičku táhlo, ba ani v ztracenosti toho koutku, pro samotáře jako stvořeného, nespočívala lákavost jeho: co zde Lojzičku včera zaujalo a co ji sem dnes opět vyvábilo, byl krásný pohled odtud na rozevřený před lesem kraj, zalitý sluncem.

Jako kyprý růžový koberec k samé patě lesa přisunut rozkládal se hned v pravo od ústí toho lesnatého údolíčka úzký pás rozkvetlého jeteliště, jehož vůně až sem chvílemi zavanula. Za jetelištěm prostíraly se v pravo a v levo svítící louky až k samé řece vroubené nízkým olšovím. Smaragd jejich rozpalující se v paprscích stoupajícího slunce byl jako pokropen nesčetnými paličkami totenu, které jako tmavé kapky, jako nehybné mouchy pročernávaly ze zjasněné hladiny lučních trav, prostříknutých zlatými jestřábníky, modrými zvonky a bílými sedmikrásami.

Nepozorovaně nižilo se měkké rouno lučin k tiché řece, jež plynula skoro neslyšně a jejíž hladina jen někde probleskávala mezerami olšoví, jako střep rozbitého zrcadla zableskne náhle z trávy.

Do boku protějšího příkřejšího břehu vříznuta byla zrovna uprostřed železniční trať svážející se povlovně k listnatým lesům nedoseckým, jejichž hradbu viděti bylo v pravo za povlovnou zatáčkou řeky. Nad tratí na samém hřebenu travnatého svahu běžela řada telegrafních tyčí podél vozové cesty, na níž co chvíli objevil se pospíchající chodec, zapestřil se šátek, zahrčel těžký vůz s naloženou úrodou.

Celé toto panorama tichého zjasněného údolí viděla Lojzička ze svého lesního zákoutí, v němž usedla do stínu lískového houští. Po levé ruce měla břízku, která jakoby byla zvědavě k ní z úkrytu přiběhla, po pravé ležel její zavřený slunečníček, uchystán k obraně, kdyby přilítlo zas nějaké šídlo, nebo dotěrná bzikavka. Podezřelý kovový bzukot

ozýval se tu se všech stran. Ale záhy naň zapomněla. Tichá radost, kterou až sem donesla, jasný obraz, který se před ní rozkládal a mír, jenž z něho vanul, vyhladily a vyzlatily celou její duši. Tak jí bylo volno, tak krásně. Plně a hluboce oddychovala po zrychlené chůzi, a všechen půvab a klid okolí zrcadlil se v jejím nitru jak v jasné, vyhřívající se hladině.

Čím déle se hroužila bytostí svou do toho jasna a míru, tím více se jí zdálo, že s tím vším splývá a srůstá a že stává se součástí všeho toho, nač sem slunce svítí. Jako v příjemné vonné lázni si znenáhla připadala v tom zeleném, sluncem prohřátém koutku volné přírody. Ale jako v lázni, která ji přeměňuje. Cosi bývalého, nevolného se v té koupeli od ní odtrhává, uvolňuje a rozplývá, a nová bytost se z ní tvoří.

Jasno, klid a štěstí objímá její duši. A je jí tak čisto, tak neskonale blaze. Odepjala klobouček, položila jej k slunečníku a zvrátila hlavu na zad podloživši ji rukama. Modro jasné a teplé oblohy hledělo na ni krajkovým prolamováním větví, jimiž ani van nezahýbal. Miliony drobounkých bílých teček zdály se vznášeti od ní až tam nahoru k té skleněné klenbě v neustálém víru. Připadalo jí po chvíli, že leží na dně lehounkých vod v stíně obrovských nehybných řas. Oddala se příjemnému tomu klamu v líbezné závrati z omamného požitku nové nezvyklé rozkoše.

Ležela tak čtvrt hodiny, půl . . . hodinu . . . ani neví. Co probíhalo jí při tom myslí, nebyl sen a nebylo rozjímání, také jen takové víření milionů bílých teček nahoru a dolů. Teprve odměřené rázy signálového zvonu z kejnovského nádraží ji vytrhly z těch mrákot. To projede za chvíli vlak ku Praze. Pozvedla hlavu a upřela oči k trati. I ten obraz byl pro ni nový a poutavý. Zvolna otočila se tím směrem, odkud vycházel zvuk. Bílé domky Kejnova s přívětivým kostelíčkem zabělaly se jí v levo na protějším břehu z houští stromoví. Tak hezky její nový domov na ni pohleděl, že jí srdce zaplesalo, a musela se usmát. A zazdálo se jí, že také ty bílé domky i ten kostelíček se na ni v té chvíli zasmály. Jako na novou známou, a na milou známou. A jak ten signál z nádraží za vsí novými tvrdými údery se ozval, připadlo jí, že nízká okénka domečků, i to obloukové okno pod věžovou bání upjatě sem na ni hledí, jakoby říci chtěly: Neujeď nám — neujeď! a jakoby bedlivě pozorovaly, zůstane-li na svém stinném místečku.

Ne, neujede, za živý svět neujede! Taková síla lásky se v jejím srdci pozvedla nejen k tomu líbeznému jejímu koutečku, v němž je jí tak volno jako v lázni, ale k celému tomu kraji před ní, k těm bělí svou svítícím domkům a štítům, k těm červeným klínům střech, k tomu přívětivému kostelíčku, obklíčenému řadou staletých lip, že srdce se zatetelilo prudkým jejím vzepnutím.

Poprvé v té chvíli uvědomila si ten pocit, tvář jí zahořela a zářící oči, upjaté vroucím pohledem k chaloupkám kejnovským, zvlhly vnitřním přívalem teplé změklosti a přiznaného štěstí.

Za chvíli nad nedoseckými lesy objevil se rozplývavý chochol kouře a hned potom vyjel vlak hučivě od zatáčky a jako rychlonohý obrovský plaz překlouzl po trati přímo proti Lojzičce. Pronikavé zahvízdnutí rozrazilo vzduch, chumle kouře roztrhávaly se v záři sluneční nad řekou a od nádraží ozvalo se vířivé zazvonění.

V Lojziččině mysli zaplanul obraz stanulého vlaku, otvírání dvířek, zkoumavé tupé nárazy na kola, vykloněné hlavy cestujících, pobíhající červená čepice přednostova, pruhovaná blůza zřízence u zvonu, čekajícího v komickém ztopoření na signál píšťalky — a tak jí bylo radostno, že je tak vzdálena toho všeho, že není ani stínu obavy, aby ji měl vlak ten unášet někdy zas odtud, do šedivé rozpálené Prahy, kde zanechala všechny bolesti své minulosti, o nichž nechce již ničeho vědět.

Opětné zazvonění a táhle doznívající zapísknutí zalehlo v tom okamžiku zmíravě až sem do jejího bezpečného koutka, myslí zašlehl ještě obraz odjíždějícího vlaku, splývavý pás nedohledných kolejí, tratících se v dáli, ale hned pak se její mysl rychle odtrhla od toho všeho a v radostné zálibě vracela se v tiché zahloubání do štěstí nastalých a budoucích dnů, do radostného srůstání s půdou nového domova.

XI.

Srůstání! To slovo ji chytlo, sotva se zakmitlo její hlavou... Rozvířilo vůli poznat vše, vžít se do všeho, zapamatovat si dobře hned naponejprv, co nového vidí a slyší. Jako v rozpomenutí se na něco zmeškaného sáhla rychle po svém košíčku, a prohrabala se brusinkami až k malému zápisníčku, ukrytému na dně.

Byla to úhledná knížečka červených desek z juchtové kůže, zlaté ořízky a spony, kterou dostala letos od Boženky Ulrichové k svátku. Rozevřela ji, přemítla rychle několik počátečních lístků a zastavila se tam, kde začínal nový oddíl nadepsaný pěkným rondem Kejnov 14. VIII. 9*

Následovaly za tím nápisem již tři lístky poznámek, psaných tužkou drobounkým špičatým písmem Lojziččiným, na nichž nyní letmým pohledem zrak její utkvíval.

„Kachnám se zde říká všeobecně ličky,“ čtla a uvědomovala si znova na rychlo nasbírané poznatky za prvních pěti dnů zdejšího pobytu. Byly vesměs pro ni novinkami hodnými (po jejím zdání) poznamenání.

„Podělávky = pantofle s dřevěnými podešvy,“ čtla pozorně dále.

„Klikoroh = brouk, zobonoska, na nějž na mýtinách líčí. Mezi lýko dají chvojí a to celé zas přikryjí chvojím. V tom lýku nalézají pak ráno plno klikorohů. Za půl litru dostávají od lesního 5 kr.“

„Petrlík = chytadlo na raky; sáček s brčky nahoře připevněnými.“

„Vatka = plachta na dvou bidlech, kterou se chytají malé rybky, jež se do vatky nahánějí „strašidly“ = bidly s přivázanými na nich provazy, na kterých jsou zavěšeny kousky dřeva neb papíru.“

„Neříkají zde dřevní obchod, nýbrž drevní.“

„Hlubánka = studánka...“

„Stodole říkají zde parma, housce (munzemli) kruchovka.“

Mezi poznámkami lokalismů a neznámých jí výrazů byla vepsána i jména kejnovské honorace, pana děkana, pana starosty, pánů učitelů, pana správce atd. atd. Na jedné stránce byl i malý situační plán Kejnova s rozvětvením nejdůležitějších cest, pak poznámka, komu které lesy patří, komu největší statek, komu mlýn s pilou, kdy byl opraven kostel a kdy vystavena nová škola. A zas za tím připsáno:

„Říkají zde: ryby le*n*knou, a ne leknou.“

Pod tuto právě poznámku Lojzička si teď poznamenala:

„Na brambory padá mana.“

Slovo „mana“ podtrhla a za ně zakroužila otazník v závorce, a hned si umínila, že se paní Kaškelínové nějak obratně zeptá, co to vlastně je, a vysvětlení pak k poznámce připíše.

Na druhou stranu pak zapsala si jména dětí, s nimiž se na pasece setkala a jméno vesnice „Nedoseky“.

Všecky tyto poznámky v jejím červeném notýsku zdály se jí býti velmi důležity. Viděla v nich závažný prostředek k poznávání lidu, jeho zvláštností, jeho řeči, venkova vůbec. Těšila se z každého pochyceného neznámého jí dosud slova, z vysvětlení každé nepovědomé jí věci, a byla by si vykládala za nedbalost, ihned takový nový poznatek nezaznamenati. Ale krom těchto nahodile pomíšených záznamů byla v jejím notýsku ještě rubrika jiná, docela vzadu, která měla účel tajné zásuvky v psacím stolku, sanctissima v kostelíčku. Tam vnášela skryté myšlénky svoje, tajné záchvěvy duše a srdce, vyplulé tužby ze skrytých záhybů nitra. Tuto střeženou schránu svých tajemství nyní rozevřela v lesní své svatyňce a napsala na první čistou stránku:

„Chci docílit, aby mne měli rádi. Vynasnažím se, aby přilnuli ke mně. Chci zanechávat po sobě radost. Chci si zjednat místo ve středu těch dětí i rodičů jejich. Chci mít teplý koutek v jejich srdcích. Chci se ohřát mezi nimi, chci splynout s nimi, protože se mi líbí v novém domově mém a jsem v něm šťastna. Štěstí nikdy nezakusené mne zde proniká . . .“

„Blahořečím Bohu, že mne sem zanesl. Všecky svízele a stíny minulosti zde ode mne odpadávají a rozplývají se jako kouř zmizelého vlaku v tichu slunečního dne . . .“

Přemýšlela ještě chvíli, ale nemohla dále. Měkké pohnutí naplnilo celou její duši. Napsané přiznání jakoby zvýšilo její štěstí. Pročetla si ještě jednou ty řádky, a bylo jí jako po vykonání dobrého skutku.

Potom zrak se jí svezl na stránku předcházející, na níž byla napsala den po svém příjezdu:

„Bude konec útiskům, ponižování, úzkostem, že nedojdu cíle. Stojím na prahu nového života, jiný svět mne obklopuje, vdychuji jiný vzduch. Jiný radostnější domov mne přivítal. Ach, ten můj pokojíček krásný, a ta krajina zde čarovná. Jiná bytost ze mne samé se stane. Ba již stala. Chudá, objídavá kandidátka, jež se musela pořád jen přikrčovat, ujela z Prahy, a přijela na venek učitelka. Cítím celou propast té změny. I zdraví se zde zlepší, i duše změní. Ušlápnutý byl dosud můj život — teď se bude narovnávat jako přejetá květina. Jen aby bylo ještě dost síly, jen aby mne naděje mé nesklamaly. Tak se toho všeho až skoro bojím . . .“

Jak čtla tyto řádky, ucítila rozdíl mezi nimi a dnešním výlevem. Před čtyřmi dny ještě jen naděje ve strachu se zmítající, dnes již ozývá se vůle a záměry. Plna vířivé radosti z rychlosti toho pokroku zavřela a ukryla notýsek, smlsla několik brusin a s úsměvem překypujícího štěstí rozhlédla se kolem. A již neměla stání na svém místečku. Slunce se již vloudilo až k ní, poskočilo z klínu na tvář, břízka zrovna svítila v jeho

paprscích — a Lojzička chytla klobouček, rozepnula slunečník a v přívalu blaha po osvětleném kraji seběhla dolů. Od jeteliště skoky jejími vyrušen pelášil zajíc, jenž se tam poklidně pásl. Lojzička v prvním okamžiku se zarazila, ale potom vidouc poplašeného ušáka hlasitě se zasmála jeho divokému úprku.

XII.

Když přišla domů, bylo hnedle již půl dvanácté. A byla by přišla ještě později, kdyby nedaleko hájovny — kde se vzal, tu se vzal — nebyl se k ní přitočil mladý klepouchý myslivecký pes a nebyl za ní běžel jako starý známý. Odháněla ho slunečníkem, ale hloupý psík snad myslil, že si s ním chce hrát, skákal na pravo, na levo, chlamstal po slunečníku a když jej opatrně vyzvedla, vyskakoval, že Lojzička byla již plna obav. „Jdeš, jdeš!“ křičela na dolézavce a ukazovala mu cestu zpátky, i dupnout se odvážila, ale štěně plno radosti i tyto prudké její pohyby mělo snad za známky hry nějaké nebo co, poskakovalo roztaženýma měkkýma předníma tlapkama sem tam, přikrčovalo uši, svraštilo přebytečnou kůži na čele, a v bujarém veselí dvakrát zaštěklo: haf, haf! To Lojzičce dodalo. Srdce jí kleslo, a ztrácejíc již všechnu důvěru v účinek svého komanda i v chápavost psa, otočila se na patě, a pospíchala domů. „Snad když si tě nevšímnu, dáš pokoj,“ myslila, ale rozdováděné štěně skákavě běželo za ní, předbíhalo ji a haf! haf! pokaždé zaštěklo, jakoby pobídnout chtělo: „Tak si přece pojď hrát, no!“

Ale Lojzičce nebylo už do žertu. Psům není co věřit, pomyslila, a dušička v ní byla malinká. Pospíchala drobnými hbitými kroky, až jí tváře zčervenaly, ale do běhu se bála dát. „Jen co budu z lesa venku,“ pomýšlela, „na silnici je cestář, ten psa už zažene.“ Na štěstí nebylo třeba čekat ani tak dlouho. Na kraji lesa pásly se husy na borůvkách. Zobáky měly celé černé, i křídla potřísněná. Pes zočiv je, rozdivočen vrazil mezi ně jako puma. S pronikavým křikem husy se rozutekly, pleskajíce křídly a vrážejíce do stromů. V tom však už tu byla pasačka s malićkými dvěma copánky a začla psa zahánět a bombardovat nasbíranými šiškami. A pes jakoby všechnu kuráž najednou ztratil, zatáhl ocásek a hajdy pelášil domů.

„Té žáby s tou kočičí zahrádkou se bál a mne ne,“ dokončovala uhřatá dosud Lojzička svůj rappot o této příhodě, jíž se paní Kaškelínová smála, až si v kuchyni usednout musela a jen rukou plácala do stolu, než ze sebe mohla konečně vypravit: „No, tohle stojí za groš!“ A znova ji zachvátil výbuch srdečného smíchu, a jak se dívala na ustrašenou dosud slečnu, slzy jí tekly po vrásčitých dobrých tvářích.

Veselost její brzy nakazila i Lojzičku, tak že se taky již teď příhodě své usmála, ač dosud dobře nechápala, co je tu tak tuze k smíchu. Potom svěřila ještě paní Kaškelínové, že ji jednou zavede na brusinky, ale že si musejí pak vzít s sebou veliký koš.

„Takovéhle velké,“ ukazovala palcem na špičce svého malíčku, „tam rostou, a červené jako šípky. A kolem do kola!“

„Co pak až jednou půjdeme do nedoseckých nebo podubanských

lesů, to teprv slečinka uvidí," pravila paní Kaškelínová, nejevíc nejmenšího překvapení.

„No víc už jich nemůže nikde být, než co já jsem dnes byla," bránila svůj objev Lojzička, ale paní Kaškelínová neuznala ani již za hodno se přít.

„To si povíme za čtrnáct dní," řekla pouze docela klidně a hned potom se zeptala: „A co houby slečinka nenašla?"

„Ani okem nespatřila, leda nějakou prašivku."

Paní Kaškelínová šla k oknu a vzala odtamtud talíř, na němž bylo asi osm nebo deset hříbků.

„Podívejte se," řekla s úsměvem, „to sem přinesli dneska hoši." Lojzička pohlížela na houby jako na zázrak. Dokonce vzala jednu do ruky, nejsou-li snad falešné.

„A odkud?" ptala se plna udivení.

„U nedoseckého potoka je prý našli. — Ale to se musí umět hledat," poškádlila s veselým úsměvem a nesla zas talíř na okno.

„Bože, jen jeden jediný kdybych mohla nalézt!" vzdychla si slečna.

„A tady vám děti přinesly maliny," oznamovala paní a přinášela Lojzičce misku čerstvě natrhaných malin, že se až sliny v ústech sbíhaly.

Lojzička se zalíbením na ně patřila a v duši ji zahřálo teplo radosti.

„Vida — nezapomněly," pravila. „Já jsem s nimi mluvila," dodávala hned živě a jmenovala je.

„To ony vám přinesou častěji," pravila paní Kaškelínová již utišena a přistoupila zas ke stolu, na němž zadělávala těsto, zatím co Lojzička usedla na židli a vybírala z misky největší a nejzralejší maliny.

Paní Kaškelínová v přestávkách vykládala, co tu bývá ovoce. Až do léta že mívá zavařeninu, a malinovou šťávu že má ještě podnes z lonských malin.

Lojzička poslouchala, a v ústech i duši měla sladko. Viděla opět ty děti na ozářené pasece, umiňovala si, že sama bude chodívat na maliny, a když paní Kaškelínová se zmínila, co tu bylo letos červených jahod, a jak znamenitý je žahour z nich (rozetřené maliny v sladké smetaně), Lojzička zrovna cítila nevyrovnatelnou chuť takového mlsu. (Ale při tom si také hned dobře zapamatovala slovo „žahour", aby si je po obědě zapsala do notýsku.)

„Škoda, že jste sem přišla tak pozdě," mínila paní Kaškelínová, „ještě před čtrnácti dny přicházely děti s plnými džbánky — teď už leda sem tam nějaká zapomenutá nebo zaschlá."

„Já jsem žádnou neviděla," poznamenala Lojzička.

„Ono se taky musí umět po nich koukat," usmála se paní, „ale to všechno se naučíte. Já byla z krajiny, kde nebylo ani kouska lesa, houbu jsem do dvaceti let neviděla než na trhu a v polívce, ale za rok jsem znala všecko."

A již byla panička ve vzpomínkách. Jedna za druhou se trousila, a Lojzička se zbystřenou účastí naslouchala. Paní Kaškelínová zalíbila se jí hned, jak ji spatřila, a co ji poznávala a nahlédala v její život, den ode dne ji měla radši.

Byla vdovou po hraběcím revírníku. Pocházela z Mělnicka a provdala

se někam ke Kopidlnu. Ale nebožtík muž její pocházel odtud z Kejnova. Rodiče jeho mívali zde malý obchod a od nich také pocházel domek, jejž nyní obývala a v kterém dosud byl kupecký krámek. Po smrti mužově se sem paní Kaškelínová odstěhovala a žila z výtěžku domku a skromné pensičky. Pokoj, jejž obývala nyní Lojzička, již od let mívala vždy pronajatý. Dokud nebývala v Kejnově učitelka, obýval jej starý řídící učitel na pensi; ale ten před pěti lety odstěhoval se do Prahy k dceři, a týž rok přišla právě do Kejnova slečna Jelenova, Lojziččina předchůdkyně.

Paní Kaškelínová byla sama jako kůl v plotě. Ze tří dětí zbyla jí jediná dcera, ale ta provdána byla až v Americe, a stará paní vzdala se již dávno vší naděje, že ji kdy spatří. Ale snášela osud ten klidně. Při skromných svých potřebách hleděla do stáří bez obav, v Kejnově se jí líbilo, lidé ji měli rádi a byla zde přece jen svou paní a nikomu na obtíž. Smutno pak jí v domku nebylo. Co chvíli přicházely Vihančiny děti, někdy opět si zašla do krámku a poseděla tam nějakou čtvrthodinku, odpoledne vyhřívala se na zahrádce anebo na trávníku, u oběda pak a u večeře sedala nyní s Lojzičkou, před ní se slečnou Jelenovou a před tím někdy se starým panem učitelem, který prý však býval někdy tak nevrlý, že s ním nebyla žádná řeč.

Všecky tyto věci Lojzička znala již z části z vypravování paní Kaškelínové samé, z části od pana řídícího, který jí byt u staré paní sám doporučil a do osudů jejích ji zasvětil. Od něho se také dověděla, že paní Kaškelínová pochází z chudé a prosté rodiny, a že ve svých zvycích, stycích i chování je toho vždy pamětliva. Lojzička to také hned sama poznala ze způsobu, jakým paní Kaškelínová mluvila a jednala s ní. Z každého jejího oslovení i z toho, jak stavěla věty a kladla otázky, bylo vždy zjevno, že vidí v Lojzičce slečnu učitelku, osobu vzděláním i společenským postavením nad sebe vyšší.

Lojzičce tento poměr byl nějak milý a vítaný. Paní Ulrichovou v Praze sic měla ráda a vážila si jí, ale přece v jejích stycích k ní bylo vždy něco, co naznačovalo poměr přijaté domácí instruktorky, které se dostalo té funkce vlastně ze zřetele na její chudobu.

„Ruku líbám“ sem, „ruku líbám“ tam, všude vidět jen protektorky a příznivkyně a příznivce, a duši mít stále přeměněnou na špižírnu s nakládanými a zavařenými díky, pokornými úsměvy, poníženými poklonami — takový byl dosavad její život.

A teď najednou požívá úcty, převahy a přednosti ona, i ta stará paní, u níž bydlí, staví vůči ní přese všechnu srdečnost chování svou osobu do druhé řady. To Lojzičku přímo až dojímalo a uchystávalo v srdci jejím oddanou láskou vystlané místečko pro dobráckou tvář paní Kaškelínové, vyhlížející vždy tak ochotně z bílého vroubkovaného šátečku. Nejvíce jevila se určitá barva toho poměru při obědech.

Ach, jaké to byly příjemné a krásné obědy! Rázem dvanácté usedaly spolu v pokoji paní Kaškelínové k malému prostřenému stolku hned u dveří, a Lojzičce nebylo platno žádné zdráhání, pokaždé musela brát první. Vidličky a nože měly střenky ze srnčích parůžků, do nichž slečna byla zamilována. Talíře měly na okrajích pomněnky se zlatými lístky,

ubrousky trčely v manšetách z drobounkých koleček, obšitých různobarevnou vlnou, stůl byl pokryt vzorkovaným voskovým plátnem, z oken sem vanula vůně bazalek a karafiátů, celé okolí skvělo se čistotou a spořádaností — tak že Lojzičce se zdálo, že nemůže býti úhlednějšího stolku a přívětivějšího pokoje.

Paní Kaškelínová vařila prostě, ale Lojzičce ani sváteční obědy u Ulrichů tak nechutnaly, jako zde páteční. Ač i tam měla vědomí, že nejí zadarmo, přece si vždy jen připadala tak trochu jako příživnice, přece to byl jen cizí stůl, na výpověď, u něhož sedala, přece to byl jen oběd, za nějž slušelo se pokaždé poděkovat. Kdežto zde je poměr daleko jiný. Zde necítí Lojzička nikdy znepokojení, zde nedává se jí snad jen z útrpnosti více, než co zasluhuje, zde prostě přijala podmínky, jaké ujednány byly již s její předchůdkyní. Arciť jsou to podmínky skromňoučké, ale paní Kaškelínová je ráda již tím, že má pronajatý pokoj a že má kolem sebe bez oběti tichou, mírnou, vzdělanou bytost.

Také u dnešního oběda cítila Lojzička jemné tyto rozdíly, jež jí tak lahodily. Pohled dobrých očí paní Kaškelínové stále ji starostlivě stíhal, zda jí chutná, ruce její se zalamovaly v zděšení, že tak málo jí, ústa její se ptala, není-li snad zvyklá, mít to neb ono jinak, aby jen řekla, aby nic neskrývala, že od srdce rádo se jí ve všem vyhoví.

(Pokračování.)

Rybníky.

Ach tenkrát, tenkrát . . . právě zde to bylo,
z vod rybníků týž velký smutek dýchal
a v rákosí to teskně šelestilo
a v daleku mlýn úpěnlivě vzdychal . . .
Zde kachny honili jsme na pobřeží
a za stavidly hnízda vybírali,
zas jako tenkrát v zrcadle vod běží
oblaka bílá, lesy hučí v dáli.
Z hnijících řas i bahna tatáž vůně,
týž zápach ryb mne zdraví v páře ranní
a srdce po té rozkoši zas stůně,
do dálky běžet, běžet bez ustání,
zřít na vodách ty lesy obrácené,
přeskákat všecky bažiny a brody,
zřít stromy, vlny, přes něž vítr žene,
za vodou, lesem — opět les a vody!

F. Pečinka.

Dcera professorova.

Všední příběh ze života. Napsal Stanislav Jarkovský.

(Pokračování.)

III.

To bys byl pěkný otec," kárala paní Emilie svého chotě jednou v červnové úterý, odpůldne, kdy professor měl prázdno a děti byly ve škole, Jarmilka pak v šití, „takhle vlastní dceři kazit štěstí! . . . A co bys jí říkal, když nic neudělala? Že byla v parku, nevídáno! A že tam byl Příborský, co na tom? Park je veřejné místo," hájila důrazně dceru, „a když to nebylo večer, živá duše nemůže nic říci . . . Tomu já musím rozumět. Nic jí neřekneš."

„Ale povede-li to k cíli?" namítl mírně professor.

„Budeš-li jí bránit a zakazovat, pak arci to nepovede nikam. Taková věc potřebuje svůj čas a musí se vyvinout a upevnit."

„Dobře, Emilko, ale hoch přece také ještě je mlád, nemá rozumu... a nemá ještě ani maturity!"

„Eh, co, maturita, po té bude mít už ode dneška za tři neděle. Musí ji udělat, to ti povídám!"

„Do toho se mi nepleť, Emilo," pravil professor vážně a důrazně. Ve věcech úředních neznal žertů a jak jinde byl povolný, tak v tom zase neustupný byl jako skála.

„Nu, nu, přece jej nenecháš propadnout," mírnila choť.

„Sám nikdy nikomu neuškodím, to víš, zůstávaje ku každému dle možnosti člověka spravedliv . . . Záleží pouze na něm . . ." zas professor, také už docela klidně.

„Proč by si ji jednou nemoh' vzít," rozpřádala paní Emilie svůj zamilovaný plán. „Ráda bych věděla . . . vrchnost to není, a že má peníze, přec nemůže být překážkou. Ba tím spíše může volit dle vlastní náklonnosti a nemusí se ohlížet na to, že Jarmilka sama mnoho mít nebude. Za to je hodná a vzdělaná, — darmo ji tolik neučíš —" dodala parentheticky zúmysla lichotíc a chlubila se dále: „— a ode mne má také dobré základy . . . chutnala ti včera ta svíčková, viď? No vidíš, a dělala ji docela sama! Já musela k paní purkmistrové, tak jsem jí ani nemohla moc pomahat . . . Ostatek," rozhodla na konec, „teď chlapec odejde a bude-li chtít potom si učinit opravdovou známost s Jarmilou, bránit mu nemůžeme. Ale zakazovat něco, co není a co se neděje, byl by nesmysl."

A tak dokázala paní Emilie svému choti, že to, co chtěl učinit, bylo by nad míru nerozumné a tak se stalo, že Jarmilce nikdo nepověděl, jak ji včera pan professor Matoušek, ten zlý mathematik a starý mládenec, uviděl v parku s Příborským. Vždycky tam chodil jako onen řvoucí lev, známý z bible: protože sám už nemohl, nepřál to teď ani jiným, a běda studentovi, kterého uviděl s děvčetem nebo s doutníkem v ústech.

Od minulých prázdnin láska Ladislavova rostla a rostla, tím víc, čím méně bylo příležitosti scházeti se s Jarmilou, jejíž odpůldne zabíral opět otec professor. Právě teď se s ní nořil do tajů české novověké literatury. Pak v těch dlouhých večerech podzimních, deštivých a pochmurných, ani nebylo lze někam jíti a teprv o tom besedním věnečku mohli si spolu pohovořit a postýskat si, jak dávno se neviděli.

Paní Příborské, která tam seděla se sousední velkostatkářkou, které říkali paní baronka, ač byla jen nízkého rodu šlechtického, nebyla zábava Ladislavova valně vhod a pořád dávala na srozuměnou synovi, aby šel pro „baronessu“ Elsu, děvče sic mladé, ale nesmírně silné, s malýma očima, nosem do tlustých tváří zapadlým a s mnoha tajnými dluhy svého otce jakožto věnem. S několika důstojníky, kteří jezdili na zámek jejích rodičů dobře se najíst a napít, hovořila tam po německu. Ladislav náležel už k té šťastnější generaci, která při vší úctě a vážnosti ku jazykům cizím nepokládá za nezbytné kriterion vzdělanosti bezvadně užívati určitých členů der, die das . . .

Těžko, velmi těžko studovalo se Ladislavovi k maturitě.

Mnoho je vůbec oktavánů, kteří vysedí u svých knih hodiny a myšlénky jejich jsou u věcí mnohem mladších než je řecký a římský starověk a mnohem poetičtějších než jsou poučky geometrické neb zákony o rovnováze na páce a kole na hřídeli.

Ladislav chodíval do polí dívat se do zelených a zamodralých dálek, nebo doma bylo mu úzko, a pak doufal, že tam někde snad uvidí Jarmilu. Snil o tom, kdyby najednou se mu objevila Jarmila tady v záhybu cesty, jak by se procházeli spolu, jak by jí „všecko“ řekl, jak by ji objal, — ó, při takových rozpomínkách daleko utíkaly dějiny Hohenstaufovců, vojny mezi bílou a červenou růží, všechny životopisy starých literátů, starožitnosti dávné i mythologie, a všechno, všechno, co měl umět ještě do konce roku . . . Chodíval pak do parku — a tam opravdu uviděl jednou Jarmilu se slečnou Betty na „jejich lavičce“. Obě háčkovaly vložky do polštářů, dle stejného vzoru a měly už stejně mnoho uháčkováno. Ladislav nejdříve opatrně se rozhlédl, je-li čistý vzduch, pak pozdravil a usedl k nim.

Sotva že tak chvilku se bavili, Jarmila sama pravila jako mimochodem:

„Tamhle jde pan professor Konrád.“

„Jejich lavička“ byla mezi houštinami, ale tak, že viděli každého, kdo z té či oné strany se blížil, dříve než on je. Proto si také lavičku tu vybrali za „svou“.

Ladislav vstal a jakoby nic vytáhl z kapsy několik potištěných listů a pilně do nich nahlédal něco si brumlaje. Děvčátka X-ská byla zvykla na podobné přerušování zábav. Ladislav uctivě pozdravil kolemjdoucího, který v oktávě měl dějepis.

„Pilen, pilen?“ spokojeně ptal se professor.

„Učím se dějepisu, Vašnosti.“

„To je dobře . . . jen se učte, a dobře všecko dopadne,“ těšil vzhledem ku příští maturitě.

A když zašel, Ladislav byl opět na starém místě.

Nebyl tam však dlouho, když Betty zděšeně a hlasem přitlumeným zvolala:

„Ježíši — professor Matoušek!“

Muž ten podával zprávy svoje nejen před konferencí, ale také rodiče dívek dotyčných varovával před zhoubným působením studentstva na mladá srdce. Věděl o tom bezpochyby sám, ze zkušenosti vlastní . . .

Ladislav teď ještě rychleji dal se do posice studijní a zamířil směrem opačným, aby nabyl času a z lekuutí se trochu vzpamatoval. Neboť zdálo se, že výstraha přišla pozdě a že professor jej už zahlédl.

Přísný mathematik brzo jej dohonil.

„Co tady děláte, Příborský?“ utrhl se naň ne příliš jemně.

„Prosím, učím se mathematice.“ — K tomu sloužily zase jiné listy, vytažené z jiné kapsy.

„Mathematice? . . . hm . . . kollega Konrád, jehož jsem před chvílí potkal, řekl mi, že vás zde viděl učícího se dějepisu . . . hm . . . hm . . .“ ještě nedůvěřivě kroutil hlavou. Ale postřehl na papíře mathematické vzorce, a nebylo lze činiti námitek. Víc tedy neřekl. Nebyl si své věci docela jist, zda-li Příborský tu seděl opravdu s těmi děvčaty nebo jen šel kolem nich.

Spokojil se tedy nazejtří štiplavou poznámkou vůči kollegovi Zárubovi:

„Hm . . . pane kollego . . . vaše Jarmilka už se studenty, se studenty?“

„Kdy . . . co . . . s jakými?“ tázal se Záruba.

„Tak se mi zdá, že jsem ji viděl včera v parku s Příborským.“

„A závidél jste mu, co?“ obrátil věc v žert rozvážnější kollega, přidávaje k tomu ždibec na Matouškovo staromládenectví, nejcitelnější to stránku mathematikovu. Vědělo se totiž obecně, že jeho pokusy změniti ten trapný, osamělý stav, třikráte ne-li dokonce čtyřikrát se ztroskotaly. Professor se rozkohoutil, jako obyčejně, obrátil se ke kollegům zády a odešel. Byl pokoj.

Ale professor Záruba přemýšlel o věci. Vzpomněl, jak tehda o prázdninách — už tomu bude skoro rok — když Ladislav tam na silnici dojel k jeho dceři, jak tam s ní a její přítelkyní stál čekaje naň, jak ještě šel s nimi koně za uzdu veda a je skoro až do města doprovodil . . . a všelicos jiného mu napadlo, zejména jedna jeho rozmluva s chotí po tom věnečku besedním, jíž dříve nepřikládal žádné váhy, pak jak Příborský letos je nápadně klidným a tichým, k němu povolným a ochotným, a jak opravdu se zdá, jakoby v poslední chvíli i v té filologii chtěl zanedbané doplniti.

Toho odpoledne pak následovala nová ta rozmluva s paní Emilií, důraznější, kdy professor chtěl zakročiti velmi přísně, ale na konec nezakročil nijak, a ve čtvrtek po té, když zavřely se dveře za Jeníkem Soukupem, následoval ten vzdech:

„Proč tenhle to není!“ . . .

Už už maturita byla přede dveřmi a dvanáct těch apoštolů chodilo po městě v plném vědomí své důležitosti. Věděli, že teď po celý týden budou předmětem městských i studentských pohovorů, tak jako byli jejich předchůdci a ti před nimi, od Besedy měšťanské počínaje až po mizernou chalupu, kde měli neb i neměli studenta.

Tu neděli před tím byla studentská mše slavnostnější než jindy a

Ladislav měl dvě sola, Horákovo Zdrávas Maria a Mozartovo Ave verum corpus. Cítil, že zde zpívá už naposled jako student, a všech těch osm let táhlo jeho duší — u toho osmého, nejkrásnějšího nejdéle se zastavil . . .

Dole, v zadní lavici za studenty seděla Jarmila a neodvracela svých zvlhlých očí od knížek modlicích.

Hlas se Ladislavovi chvěl při tom nádherném Ave, ave . . . a krásné mladé tremolo vyznívalo hlubokým tichem prostého studentského chrámu, který byl bez ozdob. Prostorem tím táhly prosby, veřejně nedoznané, ale v nitru všech těch dvanácti abiturientů, ještě ne blaseovaných velkoměšťáků, tím vroucnější, a mezi ně mísila se nesmělá modlitba Jarmilina, jen aby Ladislav nepropadl . . .

Příborský šel z kruchty poslední a při východu setkal se s Jarmilou.

„Modlila jste se za mne?“ tázal se dětsky.

„Ano. Nic se nebojte, dobře to dopadne,“ těšila jej.

„Jen kdyby té latiny a řečtiny nebylo . . .“

„Bojíte se tuze? . . . Počkejte“ — dodávala váhavě, velmi váhavě, jakoby rychle o něčem přemýšlela.. Ale nebylo již času, ocitili se zatím na schůdkách před kostelem a od oratoře přicházel ředitel; musili se rozejíti. „Do čtvrtka vás uvidím — musím vás uvidět . . .“

„Kdy, kde?“ tázal se rychle Ladislav.

„. . . Ze šití . . . S Bohem.“

Však v tomže okamžiku již litovala svého rozhodnutí, nebo co chtěla učiniti? Bylo by to správné? Ne, — ale přec, když zas jí šlo o Ladislava a jeho štěstí, které teď už bylo štěstím jejím. A záleželo pro tu chvíli jen na dobrém odbytí té zkoušky. Mladá duše bojovala mezi láskou a dětskou povinností, — bojovala už po celou mši a snad dříve, — a zvítězil nerozum a mysl mladá, rozbujnělá tím citem, zveličovaným nevědomky. Myslila, že by dopustila se zrady na své lásce, kdyby toho neučinila, a v těch letech, ve kterých byla, pokládá se milování za to nejsvětější . . . Otec nemíval před ní školních tajemství a jeho zápisky a příruční katalog stále byly Jarmile přístupny. Nejednou opisovala z nich známky do katalogů třídních a z těch do katalogů hlavních.

A v neděli odpoledne, když otec po obědě dřímal na pohovce, odešla do jeho pracovny, vzala tu malou černou knížku, jejíž desky po osm let byly studentům strašidlem, a přebírala se v jejích listech. U Ladislava Příborského v rubrice „latina“ bylo zaznamenáno červeným inkoustem Vergil. Aen. VI. 1—20, v rubrice „řečtina“ zase Dem., pak cosi řeckého a číslo 4. Dál už neprohlížela. Ale všecka rozrušena byla, usedla na stolici a vzavši překlad Homerovy Iliady, do kterého otec někdy ji nutíval, hledala místo, kde Hektor loučí se s Andromachou . . . Ne, neřekne mu nic, byl by to hřích, — ještě není pozdě; až ho potká, však se nějak vymluví, proč s ním chtěla mluvit. Ale zas její láska hlásila se ke svým právům a vniterný boj nepřestával.

Ladislav netrpělivě vyhledával příčinu mluviti s Jarmilou. Místo aby v posledních dnech se učil co nejvíce, k páté hodině vycházel naproti Jarmile vracející se ze šití. I v pondělí, i v úterý, pokaždé šla s Betty a dívala se naň smutně, když je pozdravoval a míjel. Neodvážil se k nim na ulici, tím méně, ana Jarmila nebyla sama. Až ve středu, den před

počctím zkoušek maturitních, šla mu naproti už ve tři čtvrtě na pět a samotna. Ladislav ani neviděl, jak naproti v okně se dívá paní soudcová a podával Jarmile ruku.

„Tak už pozítřku je na mně řada,“ pravil smutně.

Ne, všechen dobrý úmysl ji opustil, musila mu to říci.

„Přečtěte si Vergila,“ pravila rychle, v tváři všecka červená, „šestý zpěv . . . začátek . . . Z řečtiny nevím dobře, co to je; stálo tam Dem. To bude asi Demosthenes a pak tři řecká slovíčka a 4.“

„To bude Řeč o věnci . . . Ó, děkuji vám, Jarmilko, — bez vás —“

„Tak s bohem . . . aby nás lidé neviděli . . . Mnoho štěstí . . .“

A rozešli se.

Líbezně bylo u srdce Ladislavovi, protože viděl, jak Jarmila se o něho stará a jak jej má ráda. Cit vděčnosti mísil se v jeho lásku, která teď stále ještě rostla a jen sotva slyšitelně v hloubi srdce ozývalo se něco jako stud a výčitky svědomí. Ty však zaplašilo slunce červencové, které ještě vysoko plálo na modrém nebi, na němž tu onde lehce pluly letní mráčky. Po městě bylo ticho, jen chvílemi trousili se páni z kanceláří spěchajíce do koupadla pode mlýnem. Za městem sem tam po mezích, i v úpalu slunce studentíci větší i menší s knihou v ruce poslouchali, jak jemně šumí klasy vysokého žita a ohlíželi se v tu stranu, kde byla jejich domovina a kam odjedou v době už docela krátké na dlouhé, dlouhé dva měsíce. Některý oktaván také ještě dodělával svoji učenost v boží přírodě; Mládek Josef čekal už teď na široké mezi sedě na východ luny, aby mohl dokončiti effektněji dlouhou svoji báseň o utrpení lidstva, kdežto Vojta Míchal v pokoutní jedné letní restauraci, kde byl jist i před samým Matouškem, posiloval se na zítřejší rozhodnou bitvu s osmiletým nepřítelem.

Velká chvíle nastala a v pátek, druhého dne maturitního, přišel na řadu Příborský.

Professor Záruba a s ním celá slavná kommisse byli v dobré náladě: včera ze šesti kandidátů tři dostali vyznamenání a žádný nepropadl. Jen o Příborského měl Záruba strach, velký strach a s vráskami na čele podával mu místo z Vergilia, šestý zpěv, verš 1—20. Příborský používaje malé chvíle na přípravu četl a skandoval až na dvě nepatrné chybičky bezvadně. Záruba oči otevíral. Příborský překládal, a překládal dobře, a jen u jednoho výrazu a jediné formy se zastavil, — patrně proto, aby jeho umění nebylo tak příliš okaté.

Záruba radostí už se usmíval.

„Povězte nám tedy ještě něco z grammatiky . . .“

„Račte dovolit, pane professore,“ přerušil jej předseda kommisse, „abych sám dal některé otázky; ježto však kandidat dobře věc přeložil, tedy jen něco ze starožitností.“ A obrátil se na Příborského: „Jak Aeneis začíná, víte-liž?“

Příborský začal známé Arma virumque.

„Dobrá, dobrá,“ pochvaloval předseda, „co víte tedy o zbrojích římského vojska?“

O starožitnostech, — kterak by nebyl Záruba vyprávěl svým studentům se zanícením a jak se Ladislav vždycky zajímal o římské koňstvo,

— snad nejvíc ze všech starožitností. Myslíval při tom na svého Arna a v duchu s latinskými hoplity po venku se proháněl... Teď tedy rychle rozdělil římské milites na kavallerii a infanterii, tu zatím nechal stranou a začal mluviti o římských koních, tehdejších husarech, kyrysnících a dragonech, jakoby sám byl odborným chefem ve starořímském ministerstvu války...

„... Dost, dost, toť stačí úplně,“ zastavoval předseda vojenský koňský ten příval.

Zpola bylo vyhráno a získána i přízeň předsedova tak, že z řečtiny spokojili se pouhým překladem Demosthenovy Řeči o věnci, kapitola 4.

... Professor Záruba byl všecek šťasten, nejen že všichni šťastně prošli, bez reparátů, ale že pět žáků mimo to mělo vyznamenání, a z těch Soukup Jan tak skvělé, že po celém městě se vyprávělo, jak sám předseda pochvalně se vyjádřil o Soukupovi, jak mu dokonce i ruku podal při odjezdu, což prý ani professorům neučinil. Z toho i v Besedě zavládla nálada povznesená, neboť osud toho ústavu, do nedávna ještě obecního, dosud silně lpěl otcům i strýcům města, tuto se shromažďujícím, na srdci; nehledě ani k tomu, že dva z nich — Beránek švec a kupec Hurych — měli v oktávě syny, jeden, mistr bednářský Pražák, oba bratry Rokosovy na bytě.

V sobotu po té celá oktáva přišla dopoledne k němu, který po osm let je vedl a učil, s poděkováním, a odevzdali mu na paměť velké fotografické tableau, ve skvostném rámci, s jeho vlastní podobiznou, kterou ku zvětšení jim potají půjčila paní professorová. Všichni byli černě oblečeni, v čamarách, tu tam poněkud ošumělých a těsných, v bílých kravattách a plesových rukavičkách. Jen Martinek strkal holé ruce do rukávů a Trnka s Míchalem měli po rukavici jedné, na rozdílných rukách.

Soukup Jan, nejmladší z nich, měl k němu řeč, při které stáli všichni ostatní v půlkruhu, — postavy venkovské, namnoze trochu neohrabané, ale s divným leskem v očích, z nichž zářila odvaha do života. Leopold Kohn svoje oči opatrně přimhuřoval, aby té odvahy z nich mnoho neuteklo; bude advokátem a při tom vůbec bude mnoho opatrnosti zapotřebí. — Professor Záruba stál vzpřímen u stolku toho pokoje, řečeného parádního, z něhož otevřenými dveřmi bylo viděti haldy knih, velký psací stůl jeho pracovny, za nímž bělaly se šaty Jarmiliny. Stál nehybně, ale velké slzy kanuly mu po tváři, když mladý Jan, jindy tak tichý a mírný, teď mluvil s takovým zápalem o vděčnosti nezměrné jich všech. Líčil, jak po celých osm let je vedl, vždycky s láskou a mírností, nikdy ne zlobou, jak se s nimi štědře sdílel o velké bohatství svého ducha a jak oni jsou pyšni na to, že mohou se nazývat žáky velkého archaeologa — a teď jmenoval jeho pseudonym, jejž nebylo mu nesnadno vyšťárati při častých jeho stycích s professorem. Při tom professor se zarazil... a sklopil hlavu... Ale pozvedl ji zas usmívavě, když mluvil Jan dále, že byli žáky nehodnými, neumějícími si dosti vážiti jeho lásky, a prosil vřelými, úpěnlivými slovy za sebe a za svoje spolužáky, aby jim odpustil... „Byl jste nám takřka otcem,“ děl, „a po Bohu a rodičích vy první jste, kterému náleží naše srdce, naše láska. Přestáváme

býti vašimi žáky, — ó, však neradi, protože víme, že nikdo již neujme se našeho ducha tak, jak vy jste se ho ujímal, — ale nepřestáváme proto býti vám vděčni . . . Byl jste nám otcem, — my však příliš nehodnými syny, abychom směli prositi vás, byste jím zůstal nadále, — jen tolik prosíme, abychom vám směli býti oddáni tělem i duší. Rozprchnem' se do světa, ale do posledního dechu budeme vzpomínati vás a vaší lásky k nám . . . Odpusťte nám a milujte nás! . . ."

Z vedlejšího pokoje bylo slyšet štkání; plakala to paní Emilie, které mladý Jan jakoby oči otevíral. Jarmila v pracovně tiše usedla, slzela také, jen že tiše; vzpomínala na svůj středový hřích, ale měla radost, že Ladislav udělal maturitu. Vojtovi Míchalovi se ta řeč také líbila, divil se, kde se to v tom knoflíku malém nabere, neboť on sám za celý týden tolik toho nenamluví, co teď Soukup v té krátké chvíli, ale zdála se mu přec jen ta oslava trochu dlouhou: už včera a dnes celou noc „oslavoval", měl zas žízeň a pokradmo se ohlížel, jestli snad zde se nechystá nějaká důstojná odveta za tuto ovaci.

Professor Záruba vztáhl ruku k Jeníkovi, který, než se professor nadál, ji políbil. Professor vzal Jana, z pola ještě dítě, do náručí . . . a pak dlouho oddychoval, než byl schopen slova . . . Nejdřív šeptem, pak pevnějším hlasem loučil se se svými dvanácti žáky. Naposledy k nim mluvil, naposledy slyšeli tak hromadně jeho mírný, krásný hlas, trochu jednotvárný a trhaný tím dojmem, a oko ani jednoho nezůstalo suché; i Vojta sklopil hlavu a pohnutím v duchu litoval, že propil už noci dvě a dnes že bude musit vydržet ještě až do božího rána . . . Záruba mluvil jak obyčejně při podobných příčinách se mluvívá, ale mnohem vřeleji: věděltě, že mluví k srdcím . . .

Pak, když se vymluvili na vzájem a uklidnili, prosil svoje žáky, aby zůstali okamžik a paní Emilie musila přinésti ty tři lahve šampaňského, které už šest let ležely ve sklepě. Dostal je professor tehda z Francie, aniž zvěděl od koho. Jarmila vyndala ze skleníku dvanáct šampaňských sklenic a jednu obyčejnou, pro professora.

„Co jsem ženat," poznamenal professor, „ponejprv takhle všecky ty sklenice rukují ven."

A také stolice sotva že stačily pro tolik hostí, z nichž nejšťastnější v tomto okamžiku byl Vojta. Šampaňské ještě nepil, — kde by byl k němu přišel — a oči mu svítily už pouhým pomyšlením, které tak ho rozjařilo, že žádostivě mrsknul pohledem na služku Marjánku, přinášející zákusky.

Ještě několik, už veselejších řečí bylo pověděno a Ladislav stručnými sic, ale pěknými a nehledanými slovy pronesl přípitek paní professorové. Ta byla všecka blažena a už viděla v duchu bohatého Ladislava zetěm . . .

Odpoledne přišla jiná návštěva, méně hlučná, a skromnější.

Paní Soukupová přišla se poděkovat za syna, za sebe. Přišla se slzami v oku a co chvíli dusil ji těžký kašel: nazývala professora dobrodincem a volala po boží odplatě za to všecko. Professor klidnil ubohou paní a držel její vyhublou ruku ve své odmítaje všechno děkování. Kterak by neučinil vše, co mohl, žáku tak hodnému, jakým byl Jeník! . . .

Choť doktorova, teď šička prostá, bez příbuzných a bez přátel, jala se rozdělávati malý uzlíček a opatrně z něho vyndavala cosi v hedvábném papíře zabaleného.

„Pane professore,“ pravila váhavě, nesměle a trhaně, „neračte být uražen, — nemám mnoho, — jen práci svých rukou — a vaším dobrodiním také už práci svého Jeníka, — prosíme vás, udělejte nám tu milost, — a přijměte tohle pro slečnu Jarmilu.“

V oku jejím tkvěl strach, aby professor neodmítl chudý její dar, který jejím způsobem měl vyjadřovati její vděčnost. Byl to dlouhý stolní pruh z jemné látky, vyšívaný, který i professora, cizího těm věcem, přivedl v úžas: práce dlouhých dob a přejemné ruky, hedvábím, po obou stranách stejné a vzorku tak zvláštního, nezvyklého, že zdálo se to být jako kusem z výbavy nějaké princezny . . .

„Pracovávala jsem o tom,“ ještě vysvětlovala, „když Jeník vraceje se ze školy vyprávěl, jak jste k němu laskav . . . a to bylo arci skoro každý den . . . Přijměte to ode mne, — vždyť tím nic zlého nemyslím, když už je po maturitě, — a my chudí, věřte, jsme také rádi, můžeme-li učiniti sebe menší radost těm, kteří k nám byli laskavi. A kdo byl to víc než vy, pane professore, který jste mého Jana vždycky tak k dobrému vedl a nejvíc k tomu, aby mne miloval . . . Ó, je to hodný hoch . . .“ a zas kašlala nesmírně, „a to jen vy jste ho takovým učinil, — jáť neměla ani času se s ním tolik zabývat . . . I v neděli jsem musila pracovat, když v témdni jsem polehávala . . .“

Stála ji velké namahání tato dlouhá prosba.

Professor vzal opatrně podávaný dar a položil jej na stůl.

„Paní doktorová,“ pravil, — nikdy nezapomněl na tento titul, — „co působím jako učitel, a je tomu již bezmála čtvrt století, nepřijal jsem od nikoho ani špendlíkové hlavičky. Jednou z Francie přišla zásilka vína, vyplacená i se clem, s adressou na mne určitou, od adressáta mně naprosto neznámého, tu poslal jsem zpět, ale za krátko byla mi vrácena opět vyplacená a s anonymní prosbou, abych věc přijal, sic že pokaždé zásilka se vrátí, když ji nepřijmu. Ale nikdo nikdy mi nesmí vyčítati, že bych snad tak nízkými city se kochal, jako by byla naděje na jakoukoli odměnu za práci a povinnost vykonanou . . . Ale dar váš přijimám. Ne proto, že jest určen Jarmile, ale proto, že nepřijímaje vám bych způsobil bolest a sobě pokazil radost, jednu z těch největších, jaké může se dostati učiteli, to jest radost z vděčnosti. Váš syn Jan byl mi ze všech mých žáků nejmilejším, poněvadž byl nejhodnějším. Račíte se mýliti: já nic nevykonal pro něho, to vše vykonal on sám na těch základech, jež dala jste mu vy. Přál bych si jen míti takového syna,“ — a povzdechl při tom. „Proto, že Jan ode mne nikdy ničeho nepotřeboval, beru vaši vzácnou práci pro svoji dceru. Děkuji vám, paní doktorová, děkuji vám za uznání, kterého nezasluhuji . . .“

„A neopouštějte Jeníka,“ prosila švadlena odcházejíc a plakala. Professor cítil úzkost té prosby, porozuměl a tiskl vřele vyhublou tu ruku.

„Slibuji rád, že neopustím.“

Téhož dne odpoledne přijímal professor návštěvu třetí, poslední: přijelo panstvo ze Zalužan, v parádním kočáře, a lokaj a kočí měli cylindry. Paní Příborská zářila skvosty a hedvábem a zdálo se, že tato návštěva jest jí poněkud nepříjemna. Doma měl choť opravdu valnou práci, než ji k tomu pohnul. Mínila, že on tam může jíti sám, muž však nedal vykládaje pravidla slušnosti, jež za důvod kladl, načež teprve dala si říci. Nemohla professorovi odpustit tu zvěřinu z primy.

„Právě proto tam půjdeme teď," dotvrzoval pan Příborský a jeho choť použila této příležitosti, aby ukázala jim tam všechen svůj lesk a všecku svou slávu. Poníží je aspoň takhle . . .

Pan Příborský, teď bodrý venkovan, omlouval se, že přichází v tuhle chvíli: ale dopoledne věděl od syna, že přijdou studenti s poděkováním a nechtěl rušiti; on sám je nucen dnes večer odejeti vlakem do Prahy za nutnými politickými záležitostmi, vrátí se až za pět nebo šest dní — „a pak," mínil, „zdálo se mi přece už pozdě děkovati za tolik shovívavosti a dobroty, kterou jste prokazoval našemu jedinému synovi. Věřte, že dík náš teď odpoledne není o nic menší, než kdybychom se drželi obvyklých pravidel a přišli před obědem, ale už pozdě."

Professor z pohnutí nevycházel a byl vděčen, že paní Emilie a zvlášť Jarmila zaujaly paní Příborskou, která už od paní soudcové zvěděla, kterak Ladislav i na ulici k Jarmile se měl, ba i ruku jí podal. Jakoby zkoušela Jarmilu, na všelicos se jí vyptávajíc a paní Emilii neušlo, že i paní Příborská podléhá kouzlu toho děcka. Ale co platna všecka čaromoc, když nejsou peníze, po nichž jediné shání se bohatá bourgeoisie, domnívající se, že za peníze dosíci lze všeho! . . . I o Ladislavovi byla řeč, — paní Příborská schvalně chtěla zkoušeti hloubku dojmu na Jarmilu, — ale i tu mluvila Jarmila docela prostě, nenuceně, — jen zarděla se trochu, sotva znatelně, a gratulovala k tomu dobrému úspěchu. Ale ani jí na mysl nepřipadlo, co by asi říkala paní Příborská, kdyby věděla, že úspěchu toho je příčinou ona sama, Jarmila . . . Nemyslila také, že to sedí před ní snad její budoucí tchyně, neboť milovala Ladislava docela bez myšlének, bez úmyslů, tou láskou dětskou, která tvoří takový půvab lásek prvních, jež snad právě proto jsou nejkrásnější, nejlepší. Nemyslívala nikdy na Ladislavovo bohatství, milovala jen jeho, — kdežto paní Emilie zase Zalužany.

I professor teď Ladislava chválil, zvlášť jeho podivuhodné odpovědi z latiny a řečtiny, z nichž soudil, že Ladislav má vlohy ke studiím přísně vědeckým. Pan Příborský správně poznamenal, že kdyby i vlohy byly, sotva bude chuť a radil se dále o budoucnosti svého syna . . .

Celý ten den byl slavnostní, velmi pohnutý pro všecku rodinu professorovu, a neméně pro terciána Svatopluka, který hned ráno, když studenti odcházeli, a ostatní všichni je vyprovázeli, nemeškal doraziti všecky nedopitky. A zákusky nastrkal do kapes, aby měl pak čím vyluzovati závist Zděnky a Ludmily. Šampaňské ovšem účinkovalo na mladou hlavu a bylo by se špatně vyplatilo, kdyby nebylo bývalo toho povznesení a těch návštěv, a kdyby Jarmila nebyla v čas toho štvance odnesla do otcovy pracovny, aby se tam vyspal. Ve stejném asi okamžiku také Vojta

pociťoval následky svých přehmatů, kterými bral u professora napořád sklenice těch kollegů, kteří nevěděli dobře, jak se šampaňské pije.

Večer byl abiturientní věneček a Jarmila byla jeho královnou. Měla ty krémové šaty z loňského koncertu, jen trochu zdloužené a upravené a z očí zářilo jí štěstí. Také kus melancholie, že to štěstí je tak krátké . . .

(Dokončení.)

Děti na Chodsku.

Kulturní obraz. Napsal Jan Fr. Hruška.

(Pokračování.)

Hraček děti do roka na Chodsku skoro neznají; jen tu a tam vídati plechovou drnkačku s píšťalkou a dřevěného ptáčka s „frkandou“ v ocase nebo dřevěnou trubičku, obojí červeně natřené.

Tolik o hrách a zábavách těch „nejmenších“.

Naposled zajímavy jsou ve vychování takových „holoplíšťátek“ některé ustálené zvyky dílem vážné a cenné, dílem jen žertovné a pověrečné.

Z prvních jest na př. nábožný zvyk, že matka chodská dělá vždy kříž na ústech dítěte, když ono zívá.

Některé matky, zejména starší, zavinujíce dítě, vinou najednou oba konce povijanu proti sobě a překládají přes sebe tak, že se utvoří tři kříže; při tom říká matka: „S křížem na svět, s křížem na světě, s křížem se světa.“

Když začíná dítě jísti, učívají je po každém jídle poděkovati: „Pámbů papali.“ Elliptická tato věta jest jednou z prvních chodského dítěte, tou děkuje za jídlo, až se naučí souvislé mluvě.

Kdykoliv se s dítětem někam odchází, neopomenou nikdy pokropiti je svěcenou vodou. Velice je moudrým matkám proti mysli, najdou-li někde dítě sedící na stole. Je to zneuctívání stola, který prý jest v domácnosti jako oltář! Vyhrožují při tom pověrou, že takové nepořádné matce se dítě těžko vystůně, kdyby onemocnělo. Podobně nemají se při oblékání dětí klásti na stůl punčochy nebo obuv (třebas i nová); dítě prý trpí za vinu matčinu: onemocní na nohy. V noci obstarávají matky chodské všecky potřeby nemluvněte beze světla, aby prý si ku své škodě na světlo mezi spaním nezvyklo.

Kde je dítě do roka ponejprv „hejtu“, má dostati vejce. Kdo našel dítěti první zub, má mu koupiti košilku (v té době vyměňují obyčejně pláštík za košilku). Do roka nemá se dítě dívati do „drcadla“, dostalo by žloutenici. Aby nedostalo dítě „hourok“, dávají mu na ručku „houročky“ — červené korálky — a na čepičku červené „pantličky“.

Dostane-li přece dítě hourok, pomůže někdy proti němu, vylízají-li se dítěti oči. Jinak se „hourok“, nejobyčejnější dětská nemoc, na niž se často všechny jiné svedou, léčí mnohými recepty pověrečnými, zcela jako u dospělých.

Druhá známá nemoc dětská — psotník — vyléčí se, když se položí zrcadlo nebo levé křídlo z okna přes kolébku dítěte.

Do roka nemají se dítěti nehty stříhati, nýbrž mají se okusovati, aby nemělo náchylnosti ku krádeži. Vlasy se mají dětem, zvláště děvčátkům, stříhati do roka: potom hodně rostou.

Má-li kmotr nějakou slabou stránku, třeba dáti bedlivý pozor, aby se k témuž neklonil i křtěnec jeho; neboť dítě prý se rádo „trhne po kmotrovi“.

Dítě nemá spáti s dospělým — dospělý mu ujímá síly.

Dítě se nemá nikomu podávati oknem: nerostlo by; z téže příčiny nemá nikdo dítěte na zemi sedícího překročiti. Děvčátku nemá se říci v pondělí „žábo“, nerostlo by celý týden.

Do roka nesmí na dítě pršeti — bylo by pijovaté. Děvčátko má, když je malinké, hodně plakat, aby bylo hezké.

Když přijdou s děvčátkem se křtin a rozvinou je, nechají je rozvinuté, aby se umělo strojit.

Když se dítě narodí, zaobalují je hned do košile druhého pohlaví, aby bylo, až doroste, vzácno.

Zláme-li se calta, kterou nesou „do šestineděl“, dítě do roka zemře.

Podobně rostou-li nemluvňátku napřed hořejší zuby, „kopá prý si hrob“.

Je-li dítě stále bledé, viděla prý máma „humrdlýho“.

Kdo se narodí na nově, uvidí duchy; kdo v noci, nebude se bát.

Když dítě umře, koupí kmotry rubáš a věneček.

Když se dítě ze spaní směje, hrají prý s ním andělíčkové.

Kde mají „díďátko“, má se dbáti, aby některé z větších nekolíbalo na prázdno: vykolíbaly by maličkému spaní.

Mladé žínky škádlívají, dávajíce jim krájet chleba, aby krájely na chlapečka (krajíček) — na divčičku (skývu).

Tak si vedou na Chodsku s dětmi, než začnou „běhat“. Má prý malý Chodáček „huběhnout roku“ a obyčejně také vskutku do roka anebo málo po roce každý „běhá“, vlastně začíná choditi. Říkají o něm od té doby, že „huž je běhounek“ a s tím novým příjmením dostaví se i leccos nového ve vychování.

II.

„Běhounek“.

(Počátek běhání. — Změny v oděvu a pokrmu. — Dětská mluva. — Základy náboženské. — Nové zábavy. — Tresty a kárání. — Pověry a zvyky o věku běhounkově.)

První velká událost v domácnosti chodské, kde začíná dítě choditi, jest, že se snese s půdy nebo — je-li dítě prvorozené — že táta udělá z brusu nové „běhadlo“.

Běhadlo nejjednodušší jest slabý půválek, jenž se postaví do prostřed světnice tak, že dolejší jeho konec, poněkud přiostřelý (nebo tu bývá zasazen zvláštní železný čápek), zapadne do důlku v podlaze, k tomu cíli zrovna vyhlodaného, hořejší konec zastrčí se do koženého oka, ku trámu přibitého, jež půval nahoře k trámu přidržuje. Takto zařízen může se půval otáčeti kolem své osy. Do povalu zavrtají se dvě rovnoběžné díry, blízko jedna nade druhou a obě tak vysoko, aby sahaly dítěti pod páždí. Do těchto děr vpraví se konce dřevěného obloučku a pevně se uklínují a do obloučku už se může vsaditi dítě a to opírajíc se o oblouček snadno se může učiti choditi: má jen nohy přendavati.

Jiný tvar běhadla. Ve stejné výši, jako v prvním vzoru oblouček, je do povalu zadělána lišta asi $3/4$ m. dlouhá, 8—10 cm. široká a do té se teprv blízko konce zapustí oblouček. Bývá pak jeden konec obloučku zasazen nehybně, druhý jest pohyblivý, takže se může dělati otvor, v němž dítě stojí, větší nebo menší. Takových běhad*ál* vídati nejvíc!

V obojím případě bývá oblouček, aby netlačil, obložen látkou nebo opleten úhledně slamou. Běhadlo má výhodu, že při malém tření otáčí se velmi snadno a tak dítě „běhá“ beze vší cizí pomoci; vadu však má také, že dítě musí běhati, běhej sem, běhej tam, stále do kola. Když jsou děti silnější a běhají rychle, snadno se jim „zatočí hlava“. Při druhém vzoru jest tato vada menší, jelikož běhá dítě v kruhu větším.

Vedle běhadla mívají na Chodsku také vozík, ve kterém se dítě učí choditi a rovně státi. Dělají jej také tatíkové sami a to takto: Vezme se hezky široké prkno, do prkna vyřeže se v kruhu díra, do níž dítě pohodlně vleze, na prknu zakulatí se rohy a do něho zadělají se čtyry nohy tak vysoké, aby sáhal vozík dítěti něco nad pás. Nohy spojí se dole rámcem ze čtyř silných lišt, z nichž ku dvěma se přidělají čtyry z bukového prkénka vyřezaná kolečka, asi $1/2$ dm. vysoká — a vozík jest hotov: už mohou pomocí jeho Markýtku nebo Jiříka „hučit chodit“. Vsadí ho do díry vozíka a tlačí lehce vozík, dítě pak opírajíc se oň, přendává jednoduše po zemi nohy.

Tento vozík bývá také někdy dobrým vězením dětí, před kterými by nezůstal žádný hrnec zdráv, když nemůže matka takového malého všudybyla některou chvíli pro práci jistě na očích míti. K tomu cíli sundají se s vozíka kolečka. Jindy však bývá dětem velmi milou hračkou, zvláště když už dovedou „hodně běhat“ a mají dosti síly, aby si vozík samy utlačily a zařídily, kam se jim líbí. V moci takových sprovodil už dětský vozík se světa mnohý džbán a hrnec a na povel svého „kočího“, zasadil leckde citelnou ránu leckomus, kdo se nevyhnul. Dětský vozík zůstává dětem chodským i s kolíbkou obyčejně, až ho musejí předati menšímu bratříčkovi, a není-li toho, jezdívají a kolíbají se — aspoň kluci — často ještě „v kalhot*ách*“, a ty mívá pravý mladý Chod, když ho vedou do školy, druhé, nanejvýše třetí!

Do čtyř i do pěti let chodívají chlapci, zvláště chudších Chodů, v sukni. Takové „chlapčí“ sukni říkají „kabát“ a liší se od sukně děvčátek a díďátek, že má rukávy a dosahuje až ke krku. Zapíná se také vzadu. K tomuto „kabátu“ koupí se jim pro radost, že jsou chlapci, asi tak v třetím roce jen „chlapčí čepice“. Ke svátku má některý

běhounek přece kalhoty, ty však jsou v „celosti“ s vestou a zapínají se na zádech. Buclatí Chodáčkové vypadají v nich pěkně, jsou v nich statní jako tamboři.

Mrzutost mnohou a někdy velkou působívají však takové kalhoty „majitelům“, že si je nemohou sami „rozepít ani zapít“. Na nemilý posměch objeví se jim někdy v zadu „věník“ či „falářovo šátek“ a za ten posměch, který z toho bývá, mnohý běhounek by raději „kalhot neviděl“.

Košili mají děti pravidelně „od prvních zoubků“. Kdo našel dítěti první zub, má mu koupiti první košili. Košilka bývá u hochů i děvčat skoro stejná, tak zvaná „s pistulkama“, dlouhými, úzkými rukávy, na koncích bez zapínání. Děti nejchudší nachodí se dost jen v košili. Ta je potom z tlustého domácího plátna a dlouhá skoro na paty.

Děvčátka nosívala do nedávna hojně na krku pestré skleněné korálky, často dvakrát, třikrát kolem krku; nyní už je jich s korálky málo viděti.

Obuv dětí v té době — míníme děti, kdy začnou běhat, až je z nich skoro školák, vlastně spíše husopas nebo chůva — je v pravých „eště tich starejch“ rodinách obyčejně — po Adamovi: běhounek běhá bos a běhá dobře! Mívá od toho drsnou a rozpukanou kůži — ale co na tom! To není na nemoc ani na smrt! Zřídka a to hlavně v zimě viděti na nohou těch menších punčochy, na nohou větších dřeváky, často bez punčoch. Obuv důkladnější, zejména koženou, opatřují svým mazánkům jen někteří, zvláště novotami načichlí. Pravý otužilý a šetrný táta chodský přinese synu první boty z města z jarmarku o posledním vakací, než ho vede do školy a děti chudší dostanou je dost často, až jdou ponejprv k sv. přijímání. Jsou pak děti po rodičích: nestojí hrubě o boty, leda snad těší se z nich trochu hned, když jsou nové. Když je teplo, jde jim to nejlépe po té Adamově podrážce, proti zimě poslouží dobře „český dřevák“, ten když je třeba popoběhnout, může se mžikem shodit — ale ty boty — — — to jsou „polta“! Jde-li v nich kluk s tátou ponejprv do města, bývá nezvyklá botě noha za hodinu plná puchýřů, takže často vchází malý mučedník mody do brány celý uplakán s botami — na rameni.

Ještě méně „cirátů“ mají Chodové s výživou „běhounka“. Připomenuli jsme, že už díďátkům chutnají kaše a brzy i všecky obvyklé pokrmy velkých. Za to je k „oslazení“ těchto nechávají matky dost dlouho „hu prsu“, často přes dvě léta, takže si k tomu nosívá kluk sám stoličku mámě pod nohy; konečně však to musí přece „prodát“, nechce-li dobrovolně, přestraší ho matka ježkovou koží a milý Chodáček musí volky nevolky papat, co papá táta, máma, dědek a všickni ostatní. Však se z toho žádný dlouho nermoutí, jen když je toho, co potom má, raději víc! Když přijde někdo z města, dostane dítě na přilepšenou „bandůr“, když přijde někdo z lesa, dostane „vod lišky chléb“,*) když máma peče, dostane malý bochníček — místy mu říkají „reklík“ — a jednou do roka, na jeho svátek, upeče mu máma „svítek“ z mouky a vajec. Cukrlátek děti chodské mnoho nesnědí, v pravých starých rodinách chodských vyrostou docela beze všech cukrových mlsaček; musí

---

*) chléb, který zbyl někomu na práci v lese.

jim je nahraditi a zajisté znamenitě jim je nahradí ovoce. Za to viděti nyní často v neděli odpoledne na vesnici chodské, jak si vyšlapuje kluk v sukni s chlapčí čepicí s tátou — na pivo ... A jestliže by táta některou neděli zapomněl, synáček tříletý a čtyrletý jej upamatuje ...

Někteří, zejména starší Chodové se ozývají proti tomu zlozvyku, kterého prý jak živo na Chodsku nebývalo, někteří však, jakoby byli vyrostli při hospodách velkoměstských ...

Tak jednoduchý jest život „běhounka" co do těla; složitější jest jeho život duševní!

První, co s této stránky pozorovatele na Chodsku zajímá, jest dětská mluva. Mladý Chod obyčejně velmi záhy „rozvazuje", děti dvouleté umějí dost často srozumitelně vyříkati kratičkou koledu nebo popěvek.

Pro snazší výslovnost užívají Chodové v řeči s dětmi jako všude jinde zvláštních slov k označení nejobyčejnějších pocitů, věcí a zjevů; některá z těch slov jsou původní chodská, některá jsou sice známa také jinde, my však podle stálého svého plánu uvedeme všechna, která jsme na Chodsku zaslechli.

Výrazy pro jména: ajъdla*) (hubička), bebé, bíbí (bolest), bom (pude bom = zemře, je bom = zemřel), bubu (bubák), cící, čejčí (střevíc), číčí, děda (dědek), dídí, zízi (dítě), dudlu (dudy, potom vůbec muzika), hach (oheň), hájo (lože), hapec* (chlapec), hauf* (pes), hejčí (hejčedlo), hepi (koza), hitaha (vůz), houha, houhъdla* (kráva), hůša (zima), hůčka* (vepř), kapko* (jabko), keke (nečistota, kekanej), koko* (vejce), kůnka* (kůň), kyky (kytka), lídla* (líčata, kachny), máma*, mamů (domů), mů (dobytek), můči (tele), naňa*, ňáňa* (ňamňa, mlsnota), nyny (krása), nynanej (pěkný), pa (ruka), Pámbů, pápa*†) (chléb), pempy* (peníze), pípa* (slepice), pistъdla* (peřinka), počъdla* (ručička), pumbí (ponebí), půpa* (polívka), šáčí (šátek), táčí (ptáček), tandu (tanec), táta*, viví (house).

Výrazy pro slovesa: bacat, bumbat (píti), bumpat (tlouci), hájat (ležeti), hajčnout (lehnouti), hapat (padnouti), hejčet, chudat (choditi), kynkat (zvoniti), papat (jísti), sicat (seděti), stunkat (státi), štinkat (plakati).

Výrazy citoslovné: bibi (chci „na řibet"), bu (chci pít), e-ъ (nelíbí se mi), etě (chci ještě), ham (chci jíst), hí (jeď), kukuč (už tě vidím), pa (tu máš ruku, s Páuem Bohem), pyp (pryč), ťa, ha-ťa (chci jít „hejtu"), tíš (píchnu).

K výrazům těmto přistupují ještě předně dva zvuky nosové, jež bychom graficky asi nejblíže označili ъm, an; v prvním ozve se krátká polosamohláska, za níž vyznívá jasné *m*, v druhém ozve se krátké, ale jasné *a*, za nímž vyznívá pouhý zvuk nosový, blížící se k *n*. Oba tyto zvuky značí odpor proti nějakému poručení nebo žádosti a sice první jeví odpor určitý, asi = „nechci a neudělám", druhé odpor marný, asi = „nechci, ale musím". K prvnímu je přimíseno více vzdoru ke druhému spíše žalost, často i pláč.

---

*) jen hvězdičkou opatřená jména skloňují se dle náležitých vzorů.
†) obyčejně se činí ještě rozdíl mezi papa = jídlo vůbec a pápa = chléb.

Za druhé patří sem pouhé mlasknutí jazykem k označení pocitu. I v tom jest pozorovati rozdíl: mlasknutí měkké značí úžas, tvrdé zálibu.

Konečně dodati jest, že Chodové v souvislé řeči s dětmi vynechávají předložky a zvratné zájmeno. Říkají výhradně jen: Poj teta t. j. k tetě, poj sencí atd. Hapec hukop? t. j. se ukopl? Hančička bála, t. j. se bála atd.

Nemůžeme se pouštěti do zkoumání všech zvláštností těchto výrazů, to chceme jednou učiniti na svém místě při podrobném zkoumání podřečí chodského, tu připomeneme jen, že viděti na těchto výrazech leckde zajímavou původnost. Nejjednodušší z nich jsou pravými ozvěnami nitra při nějakém pocitu (e-ъ — když se mi něco protiví), jiné zakládají se na prostém napodobení původního zvuku (kynká = zvoní, muči = zvuk dobytčete, vivi = zvuk malých housat atd.), v některých objevuje se aspoň kořen anebo zvuk původního slova obecného (pumbí = ponebí, bibi — řibet — atd.).

Ve všech pak vyskytují se hlásky, které mluvidla brzy dovedou tvořiti (nikde žádné r, ř . . .) a nejraději se souhláska první (po případě celá slabika) opakuje (papa, keke).

První souvislou řečí dítěte chodského jest — otčenáš; s tím naučí se dítě zároveň dělati samo kříž a k otčenáši brzy naučí se zdrávas a andělíčku, můj strážníčku. To je u bohatých, u chudých, u zbožných i vlažných, to je na Chodsku zrovna jako svatý zákon.

Za otčenášem jdou pak brzy jiné modlitby, až asi od čtvrtého roku modlí se každé dítě chodské takto:

Otčenáš. Věřím v Boha. Desatero Božích přikázání. Anděle Boží.

Pak vkládá se tento „první katechismus“:

Kolipak je Pána Bohů?*)
Jeden.
Kolipak je Božskejch osob?
Tři.
Karapak se menujou?
První B. O., druhá B. S., třetí B. D. sv. Amen.
De pa Pán Bůh umřél?
Na dřevě kříže.
Pro koho pak?
Pro nás.
Proč pa nás Pán Bůh stvořil?
Abychom ho ctili, milovali**) a jedenkrát spaseni byli.

(Pokračování.)

*) Někteří začínají: Jaký pak si víry? — Katolický křesťan. — Podle čeho pak se poznáváš? — Podle znamení svatého kříže.

**) var.: jemu se klaněli.

Feuilletony z Athén.

Píše Gaston Humbert.

(Pokračování.)

Byla to jen poloha Akropole, která zachránila nádherné její stavby od zkázy úplné. Neb hrozné jsou její dějiny, tak že přicházíš-li sem s obnovenou toho všeho pamětí, k podivu nad těmi zbytky krásnými přidává se mimoděk ještě podivení, že vůbec ještě jsou. Tak se mi zdálo, že ti staří bohové, kterým veškera pláň Akropole byla posvěcena, přec ještě nebyli odtud vyhnáni docela, že chrání dosud svoje krásná sídla pobořená, bojujíce o ně proti svým nepřátelům, jichž bylo po věky přenáramně; že ušlechtilá postava Atheny, jejíž zlacenou sochu odtud bylo viděti do daleka šíra, vznáší se doposud nad hlubokým tichem ztroskotané slávy . . . Vcházíme po západní straně, jediné, po níž Akropolis je přístupna, branou nazvanou podle francouzského učence, který r. 1852 mezi starými hradbami ji odkryl, branou Beulé-ovou a sloupením Propylejí, po jichž pravé straně chrámek bohyně Vítězství vznáší se nad skalním srázem jako baletka nad otvorem propadliště; je to rozkošný skvost, jakoby vytažený ze škatulky. A jsme pak na vysokém a širém plateau skalním, ze kterého císař Vilém posílal do Němec nadšené a dojemné telegrammy; po jedné straně chrám Parthenon, jehož patinované sloupy s úlomkovitými architrávy korunují Akropol přes všecku svou starobu jako dívčí hlavu nejkrásnější květ, po levici pak Erechtheion s karyatidami a nesčíslně mnoho ssutin, porozházených po zemi. A vzadu Museum se vzácnějšími a nejvzácnějšími kusy a troskami.

Prý Pelasgové, národ, o němž jenom báje vypravují, upravili temeno akropolské skály, zarovnali je a svahy učinili sráznějšími a obehnali zděmi. A nejdřív Akropolis sloužila králům a athénské radě, pak teprve řečtí bohové se na ní usadili a leda ještě tyran Peisistratos se tam dobře měl. Když tuto nejstarší periodu zničili Peršané, přišli Themistokles, Kimon a zejména Perikles a spojenými silami počali novou, tu nejskvělejší. Z těch dob je kolossalní socha Pheidiova, Athény Promachos, Parthenon, Propyleje, Erechtheion i Odeion tam dole. A kdyby Řecko nebylo dochovalo nic než tyto zbytky z těch časů, před kterými dosud stojíme úžasem zmámeni, — němi netroufám si říci toto píše, — putovali bychom tam přece jako ku prameni nejušlechtilejších architektonických krás . . . Ssutiny akropolské, o nichž přece jen mnoho slýchajíce dávno činíme si obraz a představu určitou, asi jediné jsou, jež nesklamají člověka, nýbrž daleko převýší jeho očekávání. Lví dvůr granadský zdál se mi ve skutečnosti mnohem menším, než v představě byl, Aja Sofia cařihradská při vší velkoleposti příliš těžkopádnou na to, co jsem od ní čekal a ti, kdož viděli chrám sv. Petra v Římě, také odcházejí sklamáni . . .

Chrám Theseův v Athénách.

A teprv zde, uvnitř Akropole, cítím plně toho starého vznešeného ducha hellenského a teď se vší trpkostí hrne se mi k duši výčitka proti těm, kteří ho hledali jenom v akcentech, spletitých vazbách řeckého jazyka, divných aoristech a nanejvýš v krvavých vojnách starořeckých . . . Sem nedoniká hluk velkého města, a všude mezi těmi sloupy, trčícími smutně do modra nebe, rozkládá se mír teď snad už věčný. Kdo mohl by se odvážiti teď ještě ulomiti jen jediný kus těch trosek mramorových? — Sotva kdo, neb jsou tam hlídači a sebrali by ho . . . Ale kterak bylo možno, že po těch, kteří vystavěli tento nádherný chrám Parthenonský a vytesali sochy tak úchvatně krásné jako jsou karyatidy, přišli lidé mysli tak barbarské, že do toho třískali svými děly? A přec ještě do nedávna loupili a lámali zde jako kdyby to byla perníková chaloupka a oni děti . . . Nejen že Justinian, násilím zavíraje všecky učené školy athénské, veškero duševní hnutí utlumil, ale přišli i na hmotu, která z Athén zůstala a bušili do ní po celé věky. Nesmírná bolesť to je, co člověku svírá hruď a srdce, když rozhlíží se kolem, bolesť, stesk a litování, pak malomocný hněv tě prochvěje a celek dává dojem, jako když stojíme před něčím, co přesahuje všechny mohutnosti naší duše . . . Nejhůř bylo Akropoli, když 1687 při dobytí Athén od Francouzů Morosiniho bomba zapálila prach složený v Parthenonu; bylo k tomu ovšem zapotřebí nekonečně mnoho pitomosti, z chrámu takového udělat prachárnu . . . Propyleje už před tím byly explosí zničeny.

Z vojáků tureckých, kteří tady pak hospodařili, žádný se nestal za odměnu svých snah konservatorem; ještě dosud zdi a sloupy některé jsou začazeny od jich ohňů, jež pod nimi pálili. A v našem věku Angličané houfně odnášeli, co bylo lze a kdyby nebylo přísného toho zákona proti vývozu památek archaeologických, odvezli by po kusech jistě celý Parthenon, ne-li dokonce celou Akropolis, a postavili by si ji v Hyde-Parku.

. . . Ne, darmo teď vyvolávám dojmy z těch chvil, kdy na Akropoli jsem se procházel, z obrazův a fotografií, jež jsem si přinesl odtamtud. To všecko je nesmírně studené, zasmušilé proti skutečnému přívalu světla a nádhernému klidu mrtvých, vznešených věcí. I tlusté knihy o Athénách, sebe krásnější, jsou vřelostí svou jen zmrzlinou proti tureckému mokka, kteréž při tomto podivuhodném přirovnání má zastupovat skutečnost. Nelzeť v knize, ba ani ne na obraze jediném zahrnouti v jednom okamžiku vše, co vidíš tuto jedním rázem a jediným na podpatku otočením, a to v slunci královsky zapadajícím s nebe čistého pořád, neustále, v slunci, které zlatí ještě víc sloupy Parthenonu, než je ozlatil železitý obsah stavebního materialu, pak vítr a déšť. Ssutiny obrážejí se zde v té výši volné od modra nebes a chrám Vítězné panny, ten diadém Akropole, skvěje se nad svou propastí jak vůbec něco se stkvíti může a vévodí celému kraji. Úchvatný je pohled s jeho stupňů na širý attický kraj, který koupe se v širokém světle, teď z večera už mírném, ne tak žhoucím. Je to odtud zvláštní krása: v ničem nespočívá než ve světle, v konturách, ve tvaru a barvě hor, do kterých plete se saronský záliv. Pod námi je země celkem neúrodná, pustá, až na ten shluk moderních staveb, který slove Athény. Attika nikdy nebývala sýpkou Řecka; Strabon

Erechtheion a Parthenon na Akropoli.

nazýval ji půdou nevděčnou, Pindar suchou, Thukidydes neúrodnou, Homér neúrodnou a skalnatou. A takovou je dosud: pln mramoru jest její povrch a zevšad vyčnívají massivní skalnaté kopce, na nichž květ je vzácný jako v prosinci čerstvé brambory. Mramor attický k tomu všemu je tvrdý, vzdoruje dlouhá století rozkladu, tak že zemé úrodná na něm se nezachytí a zachytí-li se, zas deště rázem ji spláchnou. A veliké ty plochy mramorové odrážejí zas paprsky sluneční a přeměňují attický údol v obrovskou pekárnu, v níž vegetaci valně se nedaří a rostliny z jara rozpučelé schnou a zmírají v horkém létě jako pečeně v přepálené troubě. Déšť s hladkých skal horských stéká rychle, nemá kde se zachytiti a rychle opouští klassický ten kraj . . .

A tak není to snad rozmanitost, čerstvá zeleň a bohatá vegetace, která činí pohled ať odtud ať z Lykabettu neb odjinud na attickou pláň a okolí její zajímavým, nejsou to lesy a řeky vinoucí se jako obligatní stříbrné stuhy lučinami, — jen čisté elegantní linie a postup vrchů, jež jeden za druhým ztrácejí se v dálku jako divadelní kulissy. Ty nejbližší jsou nejostřejšího světla a stínu, a čím dál tím ty ostatní víc halí se v modravé mlhy, jimiž proráží zas červenavá barva hor tak, že jsou purpurovy, zvláštního odstínu. Na modrých vodách Saronských celá fialová Salamis ozářena je šarlatem slunce, na Východě zas Hymettos v barvách růžových, jež mění se za krátko v modravé, azurové a fialové odstíny. Zdá se být docela blízko v tom vzduchu tak průzračném . . . Na druhé straně nesmírný, těžký Parnassos, pak v pozadí Lykabettos pořád s tou bílou kapličkou sv. Jiří a Pentelikon, jehož nitro dalo všecky mramory kolem nás. Oko pak neustále vrací se k rozmanitým nuancím mořským, k Piraeu, Munychii, Phaleru, bojišti salamínskému . . .

Zde začínáš chápati, jak kraj mohl působiti účinně na vývoj všeho svého lidu. Možná, že kdyby na příklad Pošumaví vypadalo jako Attika, že by o bodrém tom jeho lidu mluvily neustále celé Čechy neb i celá Evropa. Takhle není tam žádných Parthenonů a divadel, žádných soch a Propylejí, leda kasárna kuchařkám pro příjemné večery.

Perikles výborně vystihl situaci, když se snažil zajistiti svému národu uměleckou svrchovanost; Athénští vždy, když vítězili, vítězili spíše převahou svého ducha než mocí fysickou, jako vůbec národové malí, kteří podléhají více pro nedostatek duševní činnosti, statečnosti mravní a odvahy. Nám pěkně pověděl Palacký. Ne tedy z pouhé ješitnosti obětoval Perikles ohromné summy na postavení Parthenonu; věděl, že tento chef-d'oeuvre stavitelství, skulptury a malířství na dlouho zajistí Athénským větší sílu a moc, než by dovedly vojny a krvavé bitvy.

Nelze si mysliti pro Řecko jiného města hlavního než jsou Athény, třeba že nejsou právě tím nejvhodnějším středem. Vyskytly se všeliké jiné návrhy, když zřizovalo se nové království a mínili, že Patras by se k tomu hodil nebo některé místo na Egině, — ale Řekové přec dali přednost staré historii a upomínkám, které je víží na Akropol. Ta dovede Athény a národní vědomí a pýchu Athénských chrániti lépe než nejjednotnější armádní řeč. Ale všechen vzdělaný svět je Athénám záštitou, nebo všichni učili jsme se — neb aspoň měli jsme se učit — poznávat řeckého ducha . . .

Na stěnách Parthenonu dosud je znáti zbytky byzantinských fresk z těch časů, kdy Parthenon byl chrámem křesťanským, — o něco dále od nich je zase místo, kde točitými schody stoupal mohamedánský imam vyzývat věřící k modlení a ještě před nedávnem trčela tady někde ze zřícenin neforemná čtyřhranná věž jako zbytek hradeb benátských. A nesmírně mnoho jiných zajímavých věcí bylo by lze pověděti z dějin těchto kamenů. —

Také dole ve městě je mnoho předmětů, při kterých zastavuje se návštěvník stejně podiven jako nahoře, — věž větrů, agora, stoa Attalova, Nekropolis . . . — ale jistě nejdéle bude obcházeti překrásný chrám Theseion, který zde stojí — celý, což jest největším jeho půvabem, nebo Parthenon je mnohem větší a mohutnější, chrám Niké daleko krásnější a skvostnější, — ale zde vidíme chrám řecký ještě tak, jak býval před sty a tisíci léty. Stojí osamělý na konci široké, prázdné esplanady, na níž za večerního chladu — kapheneion, či snad jich hned několik . . . Bílé mramorové sloupy, jako všecko, co vyšlo z pentelického kamene, i tady sežloutly a sezlatověly časem, rovněž jako proslulé reliefy v metopách. Nikde jinde nemají omšené trosky této půvabné, ba skoro poetické barvy jako zde . . .

Jsou nejkrásnější od Philopappova massivního pomníku z vrchu Museia, odkudž viděti celý jižní sráz Akropole s oběma divadly, pak v pravo Olympieion, napřed Theseion a posléze v levo rozsáhlé rozvaliny, ovšem už velmi chatrné a jen v základech, — a mezi nimi jednu věc, kterou prohlížel jsem s nesmírnou pietou. Je to vězení, ve kterém strávil Sokrates třicet dní před svou popravou, kde promluvil svoje poslední řeči o zákonech a kde vykládal, co to jest býti pravým občanem. Přišly mi na mysl Platonovy proslulé dialogy Kriton a Apologie, na něž kdysi jsem se tak pilně připravoval, ale teprv mnohem později sám musil jsem se učit rozuměti veliké hloubce slov těch filosofů, Sokrata i velikého jeho žáka . . . Vězení je vytesáno ve skále, skládajíc se tuším ze tří komor kostkovitých, z nichž nevím, co bylo Sokratovou ložnicí a co přijímacím salonem. Ve všech stejně jsem byl pohnut . . . Zde tedy Sokrates vypil tu číši bolehlavu. Aspoň starý ivalida tu tvrdí, že ano, — učené knihy zas, že to Sokratovi ani nenapadlo, poněvadž tyto komory jsou mnohem pozdější hroby římské. Věř, kdo komu libo . . .

Přístup na Akropol je teď docela volný až do slunce západu, jen kdo ji chce viděti v noci při měsíčku, musí si dojíti pro dovolení, však také bezplatné, do ministerstva kultu a vyučování.

Nejednou, když procházel jsem se po Athénách a hezká děvčátka jsem potkával, zdálo se mi, tu neb jinou pyšnou krásu že už někde jsem viděl. Darmo jsem se rozpomínal. Kde by se v Athénách známé děvče vzalo? . . . Pak se mi vyjasňovalo, — ano, jako by ta která podobala se tváří těm karyatidám nahoře, . . . snad nějaký potomek té dívky a potom paní řecké, která stála modelem neznámému umělci . . .

(Pokračování.)

Špačci.

Obrázek z horského kouta.

Napsal Karel V. Rais.

Klenutým čeledníkem zámečku Na Mlakách projel drnčivý zvuk zvonku.

Starý Špatinka sedě u černých, staromodních kamen kachlových, nahříval si záda, pokuřoval z krátké dřevěnky a oči mhouřil jako kocour.

Sotvaže se zvonek rozdrnčel, vrásky v červené Špatinkově tváři se protáhly, ústa sešpičatěla, a mdlé oči bolné povznesly se k důkladné klenbě.

Povstávaje s vydrhnuté lavičky, polohlasně, táhle zabědoval: „Ježiš Marijá, to je honénice!“

Uloživ dřevěnku do výklenku na kamnech, přihladil si plesnivé, hladké vlasy s cestičkou po straně, přehlédl se od tmavého, ošoupaného kabátku až dolů ke starým sametovým střevícům, a mrštně, aby se mnoho vůně z jeho uherského nevplížilo do síně, vyklouzl ze dveří.

Několika kroky octnuv se u schodů, podíval se v pravo do pootevřené kuchyně a zahlédnuv širokou slečnu kuchařku i služku Kačku, smutně zakýval, mdlé oči opět povznesl vzhůru, ale nepovzdechl si. Viděl, že jim stačí jen ten žalný pohled.

A již po tlustém, šedivém koberci hopkoval do prvého patra; na příč přeběhnuv jasnou, klenutou síň, skloněn, dýchaje jako uhnaný, pokorně vstoupil do kabinetu jenerála Zubra. Zavíraje, rychle vdechl cigarettové vůně, jež pronikala všechen vzduch. Zůstal u dveří a usmívaje se sladce, uctivě pronesl: „Ekcelencpán poroučí?“

Pokoj byl také klenutý, světlý a mládenecky nepořádný.

Na stěnách visely tmavé malby v rokokových rámech, několik skupin drobných podobizen v rámečkách nejrozdílnějších tvarů, dvě prémie Umělecké besedy v rámcích řezaných, s listovým věnčením.

Lidé všeho věku, v krojích vojenských i civilních rozličných mód, dívali se do pokoje sklem nebo jen s tmavého plátna; Navrátilovy ztemnělé malby sousedily se světlými tisky obrazů Čermákových.

Mezi obrazy a obrázky byly dvě skupiny, sestavené z pistolí a dýmek rozličných velikostí a tvaru.

V pokoji, jehož podlaha pokryta byla těžkým, ale vytlapaným kobercem, stály dvě pohovky, jedna veliká u stěny, mezi skříní a psacím stolem, pokrytá černou, rozpryskanou koží, druhá malá za stolem, povlečená odřenou látkou květovanou.

Velký šatník, široký psací stůl s mnohými zásuvkami i stůl před pohovkou byly důkladny, temně leštěny, ale bylo na nich patrno, že sloužily několikátou kapitulaci.

Okna, jimiž otvíral se pohled do zahrady, neměla záclon, ale před

jedním stál řezaný stolek se žlutou drátěnou klecí, v níž poskakoval pestrokřídlý stehlík. Na stole před pohovkou nebylo prázdného místečka; deska jeho pokryta byla knihami vázanými, nevázanými, zpřeházenými novinami, popelníčky, pokaňkaným kalamářem, pouzdry s doutníky, a špičkami všech druhů i cen; stála tam i váza s kytkou vřesu a dva rámečky se skřivenými, zbledlými fotografiemi. Když Špatinka vešel, jenerál zalepoval dopis.

Zevnějšek jeho slovům ‚jenerál Zubr' pramálo odpovídal. Jak tu seděl zabořen do staré pohovky, za vším tím harampátím na stole, nebylo ho mnoho. Hlavu měl malou, na temeně skoro holou, po stranách s vlasy řídkými, popelavými, rozcuchanými; hubené tváře i malá brada byly porostlé krátkými, ostrými šedinami, drobná vlhká očka zacloněna dlouhými řasami, ústa scvrklá. Oblečen byl v tmavěmodrou kamizolu, zapjatou až ke krku.

Zalepiv obálku, dobrácky se na Špatinku pousmál a pravil suchým, vyšeptalým hlasem: „Jdou sem blíž, Špatinka, jdou!"

Staroch dvěma kroky přiblížil se k samému stolu a na ekcelencpána pohlížel s uctivým, rozpačitým úsměvem.

„Poslouchaj, Špatinka, znají špačky?" dívaje se mu do tváře, dětinsky měkce ptal se jenerál.

Špatinkův pohled se rázem změnil; obličej se protáhl a byla v něm nejistota. Stará hlava nemohla se hned dovtípiti, které špačky ekcelencpán míní: zda ty, kteří mají křídla, nebo ty, které kluci na jaře palestrami napalují. Také mu zabzučela slova nebožky ženy — říkávala je, když si uhoněn doma u kamen podřiml: ‚Už zas tlučeš špačky?' Ale hned si v duchu řekl, ty poslední že ekcelencpán sotva míní — ale které z těch druhých? Nejspíše ty dřevěné — je teď k jaru, ekcelencpán má děti rád a dětinský je taky. Ty dřevěné to budou!

Jenerál se starocha očí nespustil a dojista poznal, co se ve Špatinkově hlavě chumelí; dříve než sluha promluvil, pán doplnil svou otázku:

„Živé špačky — vědí — ptáky!"

Špatinkův obličej hned se zase zkulatil, úsměv rozkvetl mu kolem úst a ta zašvitořila: „Znám, ekcelencpane, znám, jak pak bych neznal!" V těch slovech byla radost i kus pýchy.

„No bravo! A odkud je znaj'?"

Staroch nazvedl pravici, jakoby chtěl rozkládati, zamyšlen pohleděl do okna a spustil: „Odkud? Z lesa!" a pokrčil rameny.

„Aha!" vyhrkl jenerál a přisvědčuje, tiše se smál.

„Z lesa, ekcelencpane, a snad taky na luka si časem vyletěli. Znám je dobře — bude ten špaček řekněme asi jako kos, ale tak černý není — vestu má jako když ji pokropí," moudře vypravoval Špatinka a konečky prstů kropil po své vlastní vestě.

„Bravo, bravo, to je špaček," směje se jásal jenerál, „a tuhle ho máme taky!" Při těch slovech ukazoval do rozevřené knihy, kde uprostřed stránky byl černý obrázek.

Špatinka se nahnul, sešpulil rty, vykulil oči a již povídal udiven: „Na moutě duchou!"

Jenerál se radostí nad starcovým údivem znova rozesmál.

Špatinka tváře se stále udiveným, v duchu smál se také; smál se starému dětinovi i z radosti nad samým sebou, že ekcelencpánovi umí tak chytře vpadnouti do noty.

„Tak poslouchejme, Špatinka,“ začal opět jenerál. „V té knize čtu o špačkovi — a najednou se rozpomínám, že tady nejsou!“

„I jsou, ekcelencpane, jsou — náš šenkýř měl do nedávna jednoho v kleci, ale oudyno ho prodal — dvojku, myslím, dostal,“ vážně vmísil se Špatinka.

„To nic — jen poslouchejme! Jak tak o tom špačkovi čtu, vzpomínám si na ty časy, když jsem jako kluk býval u nás doma. Tam je, pravda, jinačí kraj — rovina, lesů nemnoho, ale zahrad, alejí dost a dost! (Jenerál se při té řeči dostával do ohně — hubené tváře se mu zardívaly a vpadlé rty se třásly.) Jaká je tam v máji krása, nedá se povídat! A tu, rozumějí, Špatinka, na těch řadách topolů, lip i hrušek viselo vždycky na sta budek, nebo jak říkají truhlíků, a v každé té budce nakvartýroval se párek špačků. To se neptají, co se ráno nebo takhle k večerou na těch stromech dělo, co tam bylo hvizdotu a štěbotání, jeden hvízdal a křičel přes druhého — hotová vaděnice. Najednou — frr! a celé černé hejno padne do zahrady; za chvíli zase frr! a každý párek ke svému truhlíku. Kdo to komandoval, čerti vědí!“ Jenerál vypravoval stále přerývavěji, rozkládal rukama a na konci se již zajíkal smíchem; také Špatinka se chechtal, až se ohýbal.

„A to mi tak najednou napadlo — viděj, tady to není —“

„V lesích, ekcelencpane —“

„V lesích — kdo pak to vidí, ale v zahradách nic! Co pak není naše zahrada krása? Nejsou ty topoly, kaštany, břízy, lípy až radost? Au contraire! A po špačkovi ani památky.“ Jenerál mezi řečí vyšoulal se s pohovky k oknu a díval se ven. Býval jistě krásně vysoký, ale teď byl ohnut a suchý.

Chvilku mlčky pozoroval zahradu, ztopenou v březnovém slunci.

Byla hodně rozsáhlá, kolem dokola ohrazená bílou zdí, před níž vzpínaly se krásné, mohutné stromy, větví úplně holých; jenom žlutý i bělavý lišejník svítil na statných ramenech, a na rozklesnutém, zkřiveném dubu v levém zadním rohu zahrady nad bělavou, březovou besídkou viselo několik chumáčů slepeného, hnědošedého listí loňského.

Tenké letorosty stromů měly rozličné barvy, jež se sluníčkem zjasnily a zleštily. Uvnitř zahrady byly siné i zažloutlé trávníky se skupinami a lemováním křovisk i mladších stromů — zvláště vynikal hustý lesík tmavozelených smrčků — kruhovitá hrabátka i podélné záhony s roztřepenými suchými stonky, na nichž třásly se roztrhané kousky listí a nitky i chumáče třpytného jíní. Lány holých, zmrzlých polí, jež se za zahradou šířily k lesu na návrší, smutek, opuštěnosť a prázdnotu zahrady jen zvyšovaly.

„Jen se dívejme, Špatinka, to je krása stromů — nemohlo by na nich být plno špačků? Považme si, jaká by to byla veselost —“ kázal jenerál. —

„Těžká věc, ekcelencpane —“

„Těžká — au contraire! Ale když se jim neuchystají budky, musí

chuďasové do lesů, co si mají počít. Přidou zimy, deště, kam si mají zalézt — musí do děr!“

Při té řeči vlezl si jenerál opět za stůl. Cigarettu nastrčil do dlouhé, zahnuté špičky, zapálil a mocně zahulil. „Ale já to tak nenechám, než se oteplí, budou truhlíky na stromech — mnoho času není. Dělali je někdy?“

„Jaktěživ ne, ekcelencpane, kde pak tady truhlíky pro špačky — tam dole, proč pak ne, ale tady to lidem nenapadne, když je o chlebíček zle,“ šeplal Špatinka.

„Člověk musí taky na zvíře pamatovat, Špatinka,“ poučoval jenerál. „Budky se pověsí, a to se podíváme, že se špačkové nakvartýrujou i na naší zahradě!“

„Ale kde ty budky honem vzít, ekcelencpane?“ krčil a skeřil se Špatinka.

Jenerál se blaženě pousmál a bafnuv, vykládal: „Tuhle je psaní — to donesou do Chlumu na recepis — v tom už stojí, aby se mi poslaly knihy, kde je něco o budkách pro špačky. Potom se udělají, nalíčí a to se podíváme! Zrovna se tam, Špatinka, rozběhnou — tuhle mají dvě cigarra, aby na to šli s parou. Tak — tu je psaní, peníze a jdou!“

Staroch ukláněl se, dokud se dveřmi neprovlekl. Ale na chodbě se narovnal a doutníky vytáhnuv z kapsy, pořádně si je prohlédl.

„Tyhle já kouřit?“ povídal si v duchu — „ba ne, ale babka za ně dá hrst kraťáků, ty budou na chvíli!“ a schovav je, zjařen hopkal se schodů.

Mezi dveřmi kuchyně ukázal se široký, buclatý, do červena rozpálený, lesklý a veselý obličej slečny kuchařky.

„Běžím do města,“ k tázavému pohledu jejímu odpovídal Špatinka.

„Stavte se, strejče, krapínek polívky tu máte, aby vám cestou nebyla zima,“ volala naň vysokým, zpěvavým hlasem, nad nějž Špatinka neznal lahodnějšího.

Protáhl vrásky a rty sešpulil, jakoby si chtěl hlučně zahvizdnouti.

Kuchařka smějíc se zmizela v kuchyni, ale Špatinka jedna, dvě, byl tam za ní.

„Ááá, to je dřenice!“ povídal si usedaje k vydrhnutému stolu, na nějž mu Kačka dávala talíř s kouřící polévkou.

„Tenhle strejc pořád naříká,“ smála se mu holčina.

„Jak pak nenaříkat — přeubohé moje staré nohy!“ truchlivě se chmuře, povzdychl a dal se do polévky.

„Co pak se zas tak najednou stalo?“ soucitně ptala se slečna kuchařka. Stála u kamen, buclaté paže majíc na prsou za vyžehlenou, sněhobílou zástěrou, jež obepínala skoro celou plnou postavu její.

„Na počtu, milá slečno kuchařko, zas ekcelencpánovi psaní na recepis,“ nabíraje lžíci po lžíci a foukaje, přerývavě vypravoval; ke konci zadívav se na kyprý kuchařčin podbradek, zajíkl se a rozkuckal.

„Pro pána — snad ne zas petrolej?“

Strejc kuckaje, jenom hlavou zavrtěl.

To se minulou zimu ekcelencpán rozhněval na chlumský petrolej; celé večery huboval, že ta lampa bliká a prská jako lampičky v božím hrobě chlumském. Tam svítívalo se také máslem, jež zbožné kolatornice

panu faráři na ten dobrý oumysl přinesly. V tom hněvu jenerál pásl se v insertech a objednal si petrolej sám.

Několikalitrový soudek došel, ale ekcelencpán znova huboval, že i ta nová petrolka nestojí za nic. Objednal ještě odjinud, ale dopadlo to právě tak. Huboval, chmuřil se a po několikáté objednávce konečně prohlásil, že ten chlumský petrolej je lepší nežli všecky ty pražské, vídeňské i lvovské slivky.

Ačkoliv v zámeckém sklepě bylo teď petroleje aspoň na rok, Špatinka musel chodit se soudkem do Chlumu.

Ekcelencpán byl spokojen — a leckdy včer patře na svítící lampu říkal: „Jaktěživ by si člověk nepomyslil, jaké v tomhle Chlumu mají zboží. Ten náš kupec je chlapík!“ Říkal to i potom, když Kačka napájela lampu ze sklepních zásob . . .

Špatinka uklidniv se, opět labužnicky pojídal lžíci po lžíci. Náhle přestal, zpod víček stranou podíval se na kuchařku a pravil: „Budeme stavět!“ a zas oči zvrátil na polévku.

„Pro pána!“ spráskla pleskavé dlaně.

„Jojo!“ skroušeně povzdychl Špatinka.

„Že si ten náš milostpán nedá pokoje — pořád a pořád stavět. Na Mlakách snad jakživo nebude dostaveno. Snad nerozbourá, co loni vystavěl a nezačne znova?“ zpívala slečna kuchařka.

Špatinka jedl klidně, teprve když domluvila, povídal: „Ne milostpán, ekcelencpán bude stavět!“ a potměšile zamrkal.

„To je hrůza — ekcelencpán — a co pak?“

„Budky pro špačky,“ zapíštěl strejc.

„I vy jeden,“ zachechtla se a široké tělo její obrátilo se k plotně.

„Svatá pravda — to psaní je k vůli tomu. Ekcelencpán si píše pro knihy, ve kterých jsou plány na truhlíky pro špačky —“ vykládal zvoně již lžicí na dně talíře.

„Ten strejc má zas dnes řeči,“ ušklíbla se Kačka.

„Jen kdybys, ty house, nemluvila,“ odsekl jí na oko zlostně, „co povídám, je boží pravda, jako že se jmenuju Frolijan Špatinka!“

„Však proto to není pravda — pokřtili vás Florijan a Frolijan,“ smála se mu Kačka. Dopalovala ho tím, protože jaktěživ své jméno pořádně nevyslovil.

„U nás se bere za kliku a ne za slovo, rozumíš? Ještě jsi na Špatinku nedorostla,“ odsekával jí. „Povídám: Budou se stavět truhlíky pro špačky a ekcelencpán si tuhle píše o knihy, kde jsou na ně plány. Játť tomu čerta rozumím, povídám jen božskou. Řku, že jsou taky špačkové v lesích, ale ekcelencpán rád by je přitáhl do zahrady.“

„A nač?“ smála se kuchařka.

„Nač? Pro radost — aby tu prozpěvovali! Ale teď už běžím — Pánbůh račiž nadělit!“ a Špatinka odchvátal do čeledníka, v němž byl vlastně pánem sám jediný. Podívav se znova na trabučka, obul boty, natáhl široký kožich s odřenými tulipány na zádech, s třapci po straně, beranici narazil si hodně do týla, váček s tabákem strčil do kapsy, zapálil si dřevěnku a vzav hůl vyšel na dvůr.

Prostranný dvůr mlackého zámečku obestaven byl zánovními sto-

dolami, chlévy a kolnami; taškové střechy pěkně se v tom slunečnu rděly. Všecky ty budovy nynější majitel Mlak vystavěl a také již přestavěl.

Uprostřed ujezděného i zmrzlého nádvoří stála stará, nevysoká lípa, kolem jejíhož kmene přistavili lavičku.

Na záspi u chléva rozkročen stál nádvorník Rajtoral; ruce maje v kapsách nohavic, dole vysoko vyhrnutých, rozhlížel se dvorem.

Byl to nevysoký, krátkonohý ramenáč s velikou kudrnatou, ale již popelavou hlavou; pravý horský ouborek. Obličej měl široký, bezvousý, ale hustým strništěm jako začmoudlý, široká ústa, sploštělý nos, černé, svítivé oči pod lesem mocného obočí. Kazajku oblečenu měl jen přes košili, čepici nechal někde v chlévě. Vida Špatinku vykročiti ze síně, zahučel naň: „Kam pak zas?“

Špatinka mávl holí směrem k městu.

„To jsou časy,“ loudaje se blíž, bručel Rajtoral.

„Časy — počkej až vysloužíš, budeš je mít po mně,“ pištěl Špatinka.

„Bodejť by ne — vy někomu popustíte, jste jako kořínek,“ stále stejně bručel nádvorník.

„Inu čekej a dočkáš —“ a Špatinka vytáhnuv doutníky, ukázal je Rajtoralovi. „Koukej, trabučka!“ a mlasknuv, opět je uložil.

Nádvorník zakroutil ústy a také zamlaskl.

Špatinka se rozchechtal a kolébaje se do široka, až se mu kožich rozhazoval, šel ke vratům.

„Strejče, dáte?“ křičel za ním Rajtoral. Ale Špatinka se již neohlédl.

Jednopatrový, žlutě natřený zámeček Na Mlakách stojí na horním konci podhorské vísky. Má lomenou střechu, v čele cibulovitou věž, pod níž je velké okno do domácí kaple, po jeho stranách po čtyřech oknech do panských pokojů.

Vesnice Mlaka má jen chalupy a baráky a to bědně skloněné a skřivené; pouze hospoda uprostřed vsi a stranou nad struhou mlýn mají bílé stěny kamenné. Stojí v dolíku k západu otevřeném; na krabatinách jsou jehličnaté i březové lesy, mezi něž vrývají se kusy kamenitých polí.

Bílá cesta od zámku vine se pokrajem vesnice, přes můstek nad žíznivým potokem vzhůru k tmavému smrkovému lesu, potom s kopečku mezi luka až k okresní silnici, jež nahoru dolů kroutí se z okresního města do Chlumu. Do Chlumu je z Mlak půlhodina, do okresního města dobré dvě hodiny. Špatinka cestu do Chlumu tisíckráte přeměřil.

Před osmi léty býval Na Mlakách nádvorníkem; na starší kolena dali mu úřad pohodlnější — byl lokajem i domovníkem, poslem i zametačem, sluhou panským i kuchyňským. V nádvornictví postoupil bývalý čeledín Rajtoral. —

Špatinka klátě se po silnici, mžoural v pravo v levo; dřevěnku přidržuje si v zubech, zálibně bafal a holí široce se rozpřáhal. Po talíři teplé polévky, po hovoru s ekcelencpánem a zvláště po daru dvou trabuček bylo mu veselo. Tváře měl zardělé, špička nosu zářila a oči klidně mžouraly. Předpolední slunce hřálo mu do týla již dosti příjemně.

Jda s vršku, podél černého lesa, sněhem ještě poprášeného, zahýbal k lukám, na nichž procházelo se několik černých krkavčíků. Odřenými zobany klofli do půdy, popolétli, poskočili si a kráčeli zas.

Nenadále Špatinka sebou škubl, přestal se rozpřáhati a skrčiv se smekl čepici.

„Pánbůh rač pozdravit, milostpane!“ vzkřikl a pokorně hleděl na pěšinku, vroubící dolení okraj lesa.

Přicházel po ní malý, široký pán: Měl hustý, prošedivělý plnovous, hluboké zachmuřené oči, pod nimi červeně prokvetalé tváře, na hlavě velkou čepici soukennou s náramným štítem, za ní visely chumáče popelavých vlasů. Ruce měl ve velikých, kožešinou podšívaných rukavicích a pravá pravidelně pohybovala silnou holí, jejíž opěradlem byla lesklá, železná motyčka. Kožíšek měl jen do polovic stehen, boty s nízkými holinkami rozmáchanými. Vraště čelo, podíval se na Špatinku a pravil volným, hlubokým, jednotvárným hlasem: „Kam pak, strejče!“

„Na počtu, milostpane, na počtu —“ líbezně odpovídal Špatinka a dopis povytáhnuv z kapsy, ukazoval jej pánovi.

To byl Václav Rozvora, majitel velkostatku Na Mlakách.

„Kdo pak — zas jenerál?“ stále tak přísně ptal se Špatinky.

„Ekcelencpán,“ přisvědčoval Špatinka, „jedná se o špačky, milostpane, o špačky —“

Statkář učinil dva malé kroky v před a ještě ostřeji zahleděl se na Špatinku.

„O špačky, milostpane, truhlíky, budky se budou stavět — ekcelencpán si píše o knihy, kde jsou na to plány —“ šveholil Špatinka a vida, že se milostpán ještě více mračí, rozpačitě pokyvoval hlavou.

„Vy toho nabreptáte, strejče,“ houkl statkář, „člověk vás nestačí poslouchat.“

Špatinka skrčil se ještě více a mlčel.

Bylo ticho — jenom několik chumáčů sněhu sesypalo se s košů do mechu a z luk přiletěly ostré krákory.

„Kde se bude stavět?“ opět rozkřikl se Rozvora, až se havrani polekali a popoletěli.

„Na zahradě, milostpane, po stromech se to rozvěsí, aby se nakvartýrovali — povídal ekcelencpán —“ a Špatinka polekán rozpačitě naznačoval rukama, jak se to rozvěsí.

„Mhm — mhm —“ pobručíval Rozvoda — „na zahradě — a proč?“ a Špatinkovy tváře očima zrovna probodával.

Špatinka pokrčíval rameny a šveholil: „Pro radost, milostpane, jen pro ten zpěv —“

„To vám povídal?“ zamyšlen ptal se milostpán.

„Do slova — vyptával se, co a jak špačci tady u nás — i řku, že v lese — ekcelencpán knihu s jedním takovým špačkem před sebou a že jako když býval hoch, byli u nich na zahradách a tak po stromech — tak budeme vábit, milostpane, vábit k nám na stromy —“ a tváře se potměšile, ukázal holí směrem ku Mlakám. Z mohutného hrdla statkářova zahučel i zadrnčel smích.

„Vy jste brepta, Špatinko, špačky vábit — strejče — k nám — tady — nemáte rozum?“

Špatinka rychle krčil rameny a přihlouple se šklíbil.

Milostpán stál chvilku zamyšlen, potom si z myšlének přisvědčoval a zas ptal se vážně: „A povídáte, že to měl z knihy?“

„Knihu před sebou, milostpane!“

„Mhm — mhm — tak to naposledy bude jináč —“ a Rozvora ukazovákem, v tlustém prstě rukavice, zahrozil.

Špatinka mlčel.

„O polích se nic nepovídalo?“

„Nic, dočista nic, milostpane!“

„Nu — mhm — inu, co platno, strejče, je už dětina,“ nyní vřeleji pravil Rozvora.

„Dětina, milostpane, dětina,“ svědčil Špatinka.

„To jsou nápady. — Špačci — přiletí a pořád*) se tu usadí — chuchuchuchu — inu, běžte teda, běžte —“

„Pánbůh rač opatrovat, milostpane!“ Špatinka kousek odklusav, beranici narazil si ještě hlouběji a již upaloval k bílé silnici.

Nad dolíkem, lesy vroubeným, klenula se čistá, světlá obloha; jen slunce se na ní chvělo. Na lukách, doposud na kost zmrzlých, ležela splihlá, hnědožlutá travička. Na rybníce, v levo za lukami, z mdlého, bezlesklého ledu vyčnívaly rozcuchané zbytky suchého rákosí a mrazivý šustot jeho dolétal až na silnici.

V metlách osyk podél silnice visely chumáčky roztřepeného jíní. Černozelené lesy byly místy jen jako pocukrovány, jenom někde ležely na nich poslední chuchvalce špinavého sněhu.

Silnice kroutila se k návrší, posetému balvany, u nichž svítily zbytky návějí, a krčila se skřivená borovice, smutně šedivá.

Do toho návrší rozháněl se Špatinka; rozpřáhal se holí a bílé kusy kouře litaly mu nad hlavu do čistého vzduchu.

Do protějšího vršku k Mlakám loudal se pan Rozvora; šel drobnými, stejnými kroky, vzpřímen, jako ztrnulý, holí pravidelně poklepávaje do zmrzlé silnice. Došed vršku a spatřiv Mlaka, zastavil se a hleděl na ně upjatě.

„No hezky, jeneréle!“ zabručel si z myšlének a přidal do kroku.

V dolíku zůstali jen ti krkavčíci na lukách, a na silnici snesl se zástup chocholoušů a strnadů.

V Chlumu a hned potom i v Mlakách zvonili poledne; v Mlakách zvoneček zpíval vysokým hlasem a tuze pospíchal — — — Byl také dřív hotov. (Pokračování.)

---

*) pořád t. j. přímo, zrovna. (V Podkrkonoší.)

Bejrut.

Napsal František Klement.

(Dokončení.)

Mezi čilejšími, ve zdejších školách Evropanů vychovanými Araby, pozorovati lze vliv evropské osvěty měrou značnější, zejmena u všech těch, kteří jsou křesťané. Nejvýznačnějším rysem v životě tureckého úřadnictva jest, že nepovažuje úplatnost za zločin a věru nelze se tomu ani příliš diviti, povážíme-li, že jeho služné jest opravdu směšně malé a ještě k tomu nepravidelné se vyplácí, tak že mnohdy takový státní, zejmena nižší zřízenec po několik měsíců ani jediného para neobdrží. Béře tedy bachšiš, což ovšem není nic jiného než úplatek.

Bachšiš, bachšiš! slyšíte zde stále ve všech tóninách. Bachšiš platíte tomu, kdo vám pomahá z loďky, na koně, do vozu aneb naopak, bachšiš tomu, kdo vám ukáže směr cesty rukou, bachšiš třetímu, čtvrtému a pátému, kteří vám hůl, doutník neb slunečník zvedli, bachšiš i kupci nádavkem na cenu koupeného zboží; ba i churavec, jemuž jste z útrpnosti ze své cestovní lékárničky léku poskytli, vztahuje k vám ruku a žádá o bachšiš. Podíváte-li se upřeně na mukara, nosiče, veslaře, oslaře a t. d., jistě vysloví hned hrozné to slovo a sterohlasý chorus žebráků vždy a všude žebroní, škemrá, úpí nebo hlásí se směle, mnohdy i drze, o bachšiš.

Vyjma Španělsko nenaleznete nikde na světě tolik žebráků jako v Palestýně a v některých městech Syrie. Největší — ačkoliv ne tak značný jako v Egyptě je zde počet žebrajících slepců, pak tělesně znetvořených, protivnými nemocemi a padoucnicí stižených žebráků. Stane-li se, že některý bývá zachvácen epileptickými křečmi, nikdo si toho na ulici ani nevšimne. Pamatuji se na jednoho takového, polonahého, na blízku chanu „Antun beg“ sedajícího nešťastníka, postavou pravého obra, který jednoho dne z rána téměř deset minut tak hrozně sebou zmítal, že se mu z hlavy a z obličeje spousta krve řinula; když ten hrozný záchvat minul, zůstal tam ubožák několik hodin ležeti, až z hlubokého spánku procitl a domů se potácel. Někteří z těch žebráků bývají vůči cizincům tak nestydatí, že menším dárkem opovrhují a na místě díků „Kattir chairak“ (vysl. Kater cherak) dobrodince spoustou nadávek obsypají. Nejvíce žebráků potlouká se v bazarech, v části města Evropany obydlené a na „dělovém náměstí“, hlavní tepně pestrého života bejrutského.

Tam je také veřejný sad se vzácnými keři, květinami a stromy. V pravém slova smyslu nelze arci o „veřejném sadu“ mluviti, poněvadž ani orientálské ani evropské ženské pohlaví do něho přístupu nemá a jest ženským pouze dovoleno, kolem mříží se procházeti. Důvod zákazu dlužno hledati v tom, že dle mohamedánských názorů žena není členem

lidské společnosti a nemá práva veřejně vystupovati. Jediné uvnitř domu svého chlebodárce, otce neb manžela, a pak v nutných případech svého zaměstnání smí se — a i tuto jen do jisté míry — volně pohybovati. Tato půda její svobody, ty vnitřky domů, nevypadají v Bejrutu příliš nádherně; ba i v domácnostech zdejších milionářů marně byste hledali zvláštního přepychu. V průčelích velkých domů pozorujete dosti veliké, několika sloupy opatřené vzdušné loggie s oblouky maurskými neb špičatými, veliká okna s četnými barevnými tabulemi, zevnější stěny domů bez výzdob a na mnoze zcela hladké. Vnitřky však bývají často, zejmena v domech náležejících zámožnějším třídám, velmi prakticky stavěny a pro způsob zdejšího žití a podnebí co nejvhodněji rozděleny. Z malého dvorku neb zahrady vede obyčejně několik, mnohdy i více schodů ku hlavnímu vchodu domu, jímž se octneme buď v chodbě, do níž vede několik dveří z různých pokojů, aneb ve veliké, vzdušné, mramorem dlážděné dvoraně, kolkolem několika komnatami obklopené a sáhající až nad výši jednoho poschodí. Tato prostranná místnost slouží za hlavní shromaždiště celé rodiny, za jídelnu, dětské rejdiště a po případě, zejména v letním parném období, i za pracovnu ženských. Kolem stěn rozestaveny jsou dlouhé divany, tu a tam nízké stolečky, pletené židličky a menší skřínky, kdežto v domech Evropanů spatřujete uprostřed této vzdušné síně veliký stůl, četné židle, houpací křesla, veliké kredence, pohovky a jiný nábytek. Orientálec není vůbec milovníkem hojnějšího nábytku a uskrovňuje se zařízením co možná jednoduchým, což arciť přivodí zdejší způsob života a klimatické poměry, kteréž jsou tu — vyjma měsíce červenec, srpen a září, kdy panuje ponejvíce úplné bezvětří — dosti příznivy. Ve jmenovaných měsících bývá Bejrut pekelnou výhní a pot utírati jest zcela marno, poněvadž v něm lidé takořka plovou, — není pak divu, že zmocňuje se všeho živoucího čirá zmalátnělost, kterou ještě zvýšuje nepokojný a nedostatečný spánek. Výpary v ulicích bývají v tu dobu nesnesitelny a nakažlivé nemoci, průjmy a zimnice na denním pořádku, tak že všech těch 90 syrských a asi 15 evropských lékařů a 40 lékáren — z nichž možno odporučiti pouze velkou německou lékárnu bratří Heine-ů — má odbytu a práce až nazbyt. Komu prostředky dovolují, ten spěchá na výšiny Libanonu a najme si skrovný byt v Bet Meri, Brumaně, Arai a Alai, kde jsou aspoň noci chladny, tak že obyvatelstvo spánku nepostrádá. Jaro a podzim jsou přímo luzny, kdežto v zimě bývají zde prudké bouřky a ohromné lijavce.

Bejrut byl dříve ještě nezdravější; nyní se tyto neutěšené poměry aspoň částečně změnily, protože zde zařízen anglickou společností ze Psí říčky vodovod, jenž město vodou znamenité jakosti zásobuje. Nejzdravější části města jsou ty, které leží na výšině Dimitrově, odkud jest také na Bejrut rozkošná vyhlídka, totiž čtvrti Ez Zeituni, Ras Bejrut a přilehající předměstí Ašrafije, Musaitebe, Mazraat el Arab a Ras en Neba, kdežto celé staré město a s ním sousedící části Es Saif, Rumeli a Bašura nepožívají dobré pověsti.

Prohlédnul-li si cizinec celé město, podniká výlety do okolí a navštíví snad nejdříve „Bejrutskou poušť“, která není sice velká, ale přece jen skutečná poušť. Jest asi dvě hodiny široká a tři hodiny dlouhá, a

leží na jižní straně města. Její písek stával se úrodnému a rostlinstvem hojně pokrytému okolí záhubným; ba postupoval zvolna sice, ale ustavičně, čárku za čárkou, ku předu a umrtvoval plodnou zemi. Mnozí spisovatelé uvádějí, že kníže Drusů Fachr-eddîn (1595—1634) zde piniový les vysázeti dal, aby takto další postup písku zamezil. Avšak udání to jest nesprávné, neboť les takový byl tu již mnohem dříve. Když za dob křižáckých Balduin r. 1111 Bejrut oblehal, přikázal, aby válečné stroje, zvláště posunovací věže, ze stromů „lesa u města ležícího" byly zhotoveny a také zeměpisec Edrisi († 1175) zmiňuje se již o lese, který se na jih od Bejrutu až k Libanonu prostíral. V této miniaturní poušti možno konati zajímavá pozorování, neboť nalezáme zde i solné rostlinstvo velkých pouští a nakupené hory písku, kteréž podle síly a směru větru rostou a semo tamo se přesypují; mnohdy odpočívají zde také Arabové a Beduini se svými velbloudy, ba i vzdušné přeludy a zelenavé oásky zakrslých palem lze tu viděti.

Piniový les — „Pineta" zovou jej Bejrutští — pak za ním blíže k městu dlouhé a vysoké kaktusové ohrady četných zahrad skutečně zabraňují písku, že do města dále vniknouti nemůže. Po levé straně „vonného lesa" pinií táhne se uprostřed morušových sadů krásná, přes Libanon do Damašku vedoucí silnice, která je na blízku města zároveň hlavním promenádním místem všeho toho, co v Bejrutu něco znamená neb znamenati chce a co se zde v povozech neb na koních ukázati může. V arabských kavárnách, vedle cesty ležících, spatříte zřídka kdy Evropany, kteří se těmto místům nápadně vyhýbají a raději dále na levo k říčce Nahr Bejrut do zahrady, bývalým gubernatorem Libanonu Rustem pašou založené, ač poněkud zanedbané, si zajíždějí a v tamější evropštěji vypadající kavárně se zastavují. Každou neděli, kromě zimních měsíců, produkuje se tam hudební sbor libanonské milice. Od 4 do 7 hodin spatříte tam vynikající syrské i evropské krásky a můžete se podivovati jednak jejich leposti, jednak zákuskům, jichž ku sklenici „Spatenbräu" nebo plzenského, někde v Hamburku vařeného, požívají. Objednáte-li si totiž láhev některého z těchto moků, přinese ji arabský sklepník a zároveň k pivu tyto zákusky: na jedné porculánové misce studený vařený brambor, na druhé čerstvé mandle v zelených slupkách, na třetí pistácie, na čtvrté pálenou kukuřici, na páté malé slivky čili „miš muš" a na šesté vajíčko na tvrdo. Tato prapodivná smíšenina všech možných a tak zvláště sestavených, k pivu ne vždy se hodících chutí, je zde velmi oblíbena. Na blízku mého stolu seděly jednou tři pěkné dcerky jednoho syrského millionáře, který si své velké jmění obchodem s rýži vydělal, a těm chutnaly ony zákusky tak, že si je objednaly ještě dvakráte.

Valná část touristů podniká obyčejně též výlet k malebným, z moře vyčnívajícím skalám s jeskyňkami, kde hnízdí množství holubů. Směr cesty tři čtvrtě hodiny trvající vede k Ras (předhoří) Bejrutu, kde možno najmouti bárku a přeplaviti se k tomuto mořskému skalí, zejmena k jedné větší skále, v níž spatřujeme velikou, od přírody utvořenou bránu. V tomto jeskyňovitém průjezdu poskytuje voda v době, kdy slunce do jejího otvoru nesvítí, čarokrásné světelné efekty, které mi živě barevné modré toniny na Capri připomínaly.

Po návštěvě tohoto zajímavého místa vyčerpali jsme všechny znamenitosti Bejrutu a můžeme leda ještě obligatní kavárny navštíviti, v nichž nalezneme někdy zpěvačky velmi pochybného uměleckého vzdělání a vždy dosti dobré orkestry, v nichž veliká část našich krajanů, vlastně nejvíce krajanek z uzavřeného území — „von Pressnitz, Kaaden, Annaberg, Weipert und Komotau“, jak říkají — se nalezá. Mezi nimi jsou mnohdy dosti pěkné slečinky, které po každém čísle střídavě s táckem v ruce vybírají a v přestávce, byvše některými z hostů vyzvány, ke stolům usedají, častovati se dávají a dle možnosti v lámané frančině, vlaštině, angličině, arabštině a řečtině se baví. Častovateli jsou arciť po většině Evropané, kteří mnohdy den co den takové místnosti navštěvují a často i milostné poměry zapřádají, nad nimiž obyčejně bdívá přísné oko kapelníka a jeho ženy. Takovou milostnou zápletku — Honni soit qui mal y pense — zovou zdejší světáci „českou láskou“ a leckterý provádí ji tak soustavně, že když jeden orkestr Bejrut opustí a druhý do té samé místnosti nastoupí, ihned hledají a naleznou opět novou českou lásku. Z dlouhé chvíle a z nouze o jiné ušlechtilejší zábavy (o divadla a koncerty zde není vůbec postaráno) jsou usazení zde Evropané i cestující nuceni večer doma tráviti anebo vzíti za vděk tím, co se jim takto poskytuje.

Rozkošná a zdraví velice prospěšná zábava jest koupání se v moři. Lázní aspoň s částečným pohodlím zařízených, byste tu arci marně hledali; ale jinak můžete si troje mořské lázně za hotelem „Bassoul“ ležící prohlédnouti a jedny z nich dle libosti si zvoliti. Nejlepší z nich náležejí jisté „Société anonyme“ a nalezají se dle všeho na místě koupelen pradávných, snad z časů římských. Jsou to objemnější, do skalního mořského dna vytesané nádržky, do nichž vedou se tří stran úzké strouhy, kterými proudí i odtéká voda a za přílivu nebo pohnutého moře vrážejí vlny přes okraje do vnitř tak silně, že jsou pak koupající šumícím přívalem pokryti. V mořských mechovinách, vláknovitých řasách a kolem jiných vodních rostlin, které zde bují v prožraných a vyhloubených děrách s ostrými okraji, můžeme pozorovati množství mořských ráčat, krabů a jiných drobných mořských zvířátek. Zdejší mořské lázně jsou neobyčejně osvěžující a krátké pohovění si na krytém, po stranách a k moři otevřeném tarasu, odkud možno vzdálenější část zálivu a věnčící jej Libanon přehlédnouti, zvyšuje požitek tento ještě měrou značnou.

Dějiny věků nejstarších vypravují nám o Giblitech Kanaanitských, jimž náležel prý Berytos (a Byblos), jehož jméno odvozuje se buď od studnic a vodních nádržek, před městem do skal vytesaných (také hebrejsky jmenuje se studně „beerôt“ a arabsky „bîr“, množný poč. bijâr) aneb od jména „beroš“ (pinie). Za dob řeckých neměl Berytos zvláštního významu a za Antiocha VII. pobořen pro vzpouru na dobro. Za Augusta zřícena tu římská kolonie, kteráž po Augustově dceři Julia Felix se nazývala a již pak Herodes ozdobil vynikajícími stavbami. Zde dal tento panovník své syny Aristobula a Alexandra k smrti odsoudit, zde dosáhl Jos. Flavius, předpověděv Vespasianovi císařský titul, svobody a ve zdejších divadlech bojovalo za Tita množství otroků sem z Palestýny zavlečených. Zde byla také slavná škola právnická, kterou Justinian matkou a kojnou zákona pojmenoval. Zemětřesení r. 529 zničilo město

a všechny římsko-řecké stavby. Roku 635 opanovali Bejrut Saracéni, které pak Balduin s křižáky r. 1125 ku vzdání přinutil, avšak r. 1187 zmocnil se města opět sultán Saladin. Po bitvě na Kasmiehu náleželo město jako křesťanské léno k Jerusalému, načež připadlo Drusům a vládnoucí rodině Maanidů, k níž náležel též kníže Fachr-eddîn (vládl od r. 1595 až do r. 1634), který zvelebil znamenitě město i okolí; avšak následkem četných novotin, které po své návštěvě ve Florencii na dvoře Medicejů zavedl, a pro jeho přátelství ku křesťanům zmocnili se ho muhamedáni a sultán Amurat dal jej v Cařihradě zardousit. Egyptský Mehemed Ali obsadil město, avšak byl přinucen (r. 1840) vojsku sultánovu a jeho spojencům ustoupiti. Toto jsou as hlavní rysy dějin Bejrutu.

Že se starý Berytus dále nežli nynější Bejrut rozkládal, jest nepochybno, neboť pozůstatky mosaikových podlah římského způsobu, kusy jemných sloupů, části starověkých lázní a zbytky Herodesova divadla nalezají se dále za městem. Ctitelům sv. Jiří uvádím na vědomí, že asi hodinu a několik minut na východní straně za městem jest pověstná dračí jeskyně, kde ona šeredná obluda svou skrýši měla, a o něco blíže k Bejrutu ukazují při břehu mořském místo, kde ji dle legendy světec po delším zápasu zabil a královou dceru i zemi od ní osvobodil.

Nynější Bejrut jest město čistě obchodní; avšak i některá řemesla dosti tu zkvétají, zejmena tkalcovství, jež se z dávných dob udrželo. Nelze zjistiti, kdy zde zavedeno pěstování moruší a chov bourců, avšak jisto jest, že se tu hedbávnictví již před křižáckou dobou provozovalo. Jakožto orientálské zvláštnůstky zhotovují zde také skřínky, bronzovým kováním a jinými kovovými okrasami zdobené, arabské cestovní bedny, vykládané stolky, různotvárné zlaté šperky a stříbrné nitkoviny (filigrán). Bejrut jest a za povšechných příznivých okolností zůstane hlavním přístavem celé Syrie a proto zaznamenávám nejhlavnější přívozní a vývozní zboží. Látky hedvábné dodávají Francie, Švýcarsko, Italie a malou část Německo; rýže přichází z Egypta a Indie, sklo z Francie, Čech, Belgie; železo a ocel z Anglie, Ruska (?), Německa a Rakouska (?); stavební dříví ze Švédska, Karamanie a malá část z Rakouska; bavlněné látky nejvíce z Anglie, část z Francie a Rakouska; jemné mušelíny, závoje a perkály ze Švýcar a Francie; plátna z Německa, zejmena Saska, a z Rakouska; plstěné věci, především fezy, z Čech a Francie a malá část z Italie; papír z Italie, Anglie, Francie a část z Rakouska; zboží materialní a osadnické z Anglie, Francie, Hollandska, Egypta a velikými karavanami od Rudého moře, část přes Damašek atd. Odtud vyváží se do Evropy hedvábí, vlna, oleje, pšenice, luštěniny, melouny, oranže, citrony, víno, sušené ovoce, sesam, duběnky, kukuřice, lněná, konopná a ricinová semena, tabák, velbloudí srst, kozí a jiné kůže, asfalt, vosk atd. Obchodní ruch stoupá ustavičně a rok co rok rozmnožuje se počet lodí, které tu zboží nakládají a sem přivážejí. Křižákům jsme zavázáni díky, že odtud cukrovou třtinu, tehdy v Evropě neznámou, do Sicilie a Španělska vyvezli, odkud se pak do Ameriky dostala; také kukuřici přivezl odtud rytíř Bonifacius z Monferatu a prokázal takto mnohým krajinám evropským veliké dobrodiní.

Domitian.

Obraz ze života staořímského. Napsal Quido Mansvet Klement.

(Pokračování.)

III.

menší jídelně paláce Domitianova panoval neobyčejný ruch a četné ruce otroků pracovaly za dozoru vrchního tricliniarchy a na povel výzdobce i čalouníka o náležité úpravě této dosti prostranné, obdélné síně, jejíž žluté mramorové stěny kromě polovypouklých sloupů barvy temně zelené s bronzovými a zlacenými hlavicemi korintskými a bohatého stropního kasetování (lacunar) ze dřeva ebenového, s kovovými lištami, žádných nápadnějších okras neměly. Proto rozkázal výzdobce, by na hladkých prostorách mezi nepokrytými polosloupy byly zavěšeny a vkusně uspořádány skvostné, zlatem protkané záclony (plagulae) barvy světložluté.

Po ukončení těchto prací začala se úprava tabule a poněvadž dle rozkazu císařova měla se zříditi po starém způsobu, vyneseny vejčité, jen pro šest osob se hodící stoly s plotnami ze dřeva citrového (mensae citreae) jakož i polokruhovitá stolní lehátka (sigma čili stibadium) a uprostřed prostory postavena čtverhranná veliká tabule stříbrná, stačící pro devět osob a pokrytá těžkou, na okraji připevněnou látkou egyptského původu. Po třech stranách tohoto triclinia rozestavili otroci tři obdélná, kypře vycpaná lehátka (lecti tricliniares) práce orientálské s nohami ze slonové, zlatými ozdobami pokryté kosti a na tyto položeny po délce nepříliš tlusté, bohatě třepením krášlené a skvostně čalounované přikrývky (tori) a konečně na pelesté ke stolu přiléhající polštáře (pulvinus), o které si hodovníci při stolování loket levé ruky podpírali. Čtvrtá, lehátek prostá strana stolu sloužila otrokům při podávání i odstraňování pokrmů a nápojů, při čemž počítáno vždy na značnou zručnost a dovednost stolníků. Značný byl počet drobného stolního náčiní pro každou osobu; zejména byly tu syrské hedbávné ubrousky (mappa), zlaté slánky, skleněné, zlatem lemované lahvičky na ocet (acetabulum), větší podlouhlé lžíce (ligulae), malé lžičky tvaru okrouhlého s držadlem končícím v ostrou špici (cochlearia) a několik menších nožů se zlatými rukojeťmi. Neobyčejnou nádherou vynikaly tři opodál hlavní tabule stojící přípravné stoly, na nichž byly umístěny četné mísy, misky, talíře a jiné různotvárné nádoby, pak poháry na víno i vodu a objemné kbelíky na míchání vína, vesměs ze zlata, stříbra a skvostně lemovaného skla. Stolní náčiní (argentum escarium) rozestaveno s části na stolních plotnách (abacus) spočívajících na uměle pracovaných stříbrných nohách (trapezophoron), s části na okrouhlé tabuli spočívající na stojanu třídílném (delphica) tvaru řeckého s postavami titanů. Z depositorií přinášeli sluhové vysoké, nádherné, z bronzu zho-

tovené stojany a rozestavili je — počtem 28 — v přesných vzdálenostech na dél i šíř síně; jiní upevňovali do nich po desíti mohutných voskových svících, jichž se v posledních letech v Římě nejvíce užívalo, protože pochodně z papyrové trávy, namáčené do smoly a obalené voskem, čoudily a zapáchaly. Po celé šířce bylo na jedné straně síně podium, na němž, jestliže si toho imperator při hodování přál, hudebníci, zpěváci, zpěvačky, tanečnice atd. své umění provozovali, ba mnohdy i gladiatoři zápasili. Na toto podium vedli tři mramorové stupně a po stranách byly rozestaveny krásné skupiny květin.

Za posledních let byly hostiny v paláci Domitianově dosti řídkým zjevem, poněvadž císař velkým přítelem stolování nebyl a co možná jednoduše žil. Obyčejně koupával se hned za nejčasnějšího rána a pak se vydatně nasnídal, tak že při hlavní „ceně“ jen několik jablek pojedl a malou lahvičku vína vypil. Kdykoli v posledních dobách imperator více osob pozval, byli dvorní hodnostáři přesvědčeni, že mu jde o důležité záležitosti; ba mnohému z pozvaných bývala takováto hostina hostinou poslední, neboť neopustil palác Domitianův živ. Také tentokráte mohlo se očekávati, že imperator za zvláštním účelem hostinu vystrojiti kázal, a když první komorník Saturius do jídelny přišel přesvědčit se, je-li vše ve vzorném pořádku, tázal se ho tricliniarcha Bassus s úsměvem na rtech: „Co myslíš, Saturie, komu as platí dnešní hostina?“

„Těžko uhodnouti, milý Basse. Kdyby bylo pozváno několik takových vznešených Římanů, kteří jsou majiteli spanilých žen, hádal bych, že se některá stane milostnou obětí imperatorovou, ale takto nevím vskutku, komu na počesť hostinu pořádá,“ odvětil Saturius, nedůvěřující Bassovi.

„Doufám, že naše zvědavost za několik hodin bude ukojena,“ pravil stejně zdrželivě Bassus a obrátil řeč na jiný předmět: „Jak se ti zamlouvá dnešní uspořádání jídelny?“

„Jest bohaté, nádherné a vkusné,“ chválil Saturius právě dokončené dílo a zároveň podotknul: „Pokud se týče míst, sdělil ti již Parthenius, že dle obvyklého pořádku po pravé straně tabule (lectus imus) zaujme první místo imperator, druhé jako člen rodiny Flaviů Julia, třetí pak důvěrník císařův Arretinus; ve středním oddílu (lectus medius) první čestné místo konsul Ursus, druhé Stephanus, správce domu císařovy neteře Flavie Domitilly a důvěrník Domitiin, třetí prefekt Norbanus; konečně po levé stolní straně (lectus summus) první čestné místo nahoře prefekt Petronius Secundus, druhé Flavius Clemens a třetí tajemník Entullus.“

„Pořádek znám. Vše ostatní jest také již nařízeno a obsluhující stolníci přichystáni. Za každým z účastníků bude státi jeden pro nepředvídané povely hodujících, druhý určen je za roznašeče pokrmů a třetí za číšníka,“ vysvětloval Bassus odcházejícímu Saturiovi, který ještě podotknul: „Dám ti znamení, jakmile shromáždění velkou síň opustí.“ Po odchodu komorníkově obrátil se Bassus, prošel pomalu jídelnou, pátraje, zdali nikde nic nechybí, a pak odešel do síně, kde všechno služebnictvo již v běloskvoucích oděvech bylo připraveno.

V přesně ustanovenou hodinu vystoupil císař z lázně a ubíral se bez průvodu do veliké palácové síně, kde již veškeří hosté, vyjma Julii, v slavnostních, pro hodování určených šatech (vestis cenatoria) shromážděni

byli. Po vlídném uvítání všech objevila se pak i císařova neť, třicetiletá krasavice neobyčejného půvabu. Zdravý, červený a nelíčený obličej působil dojmem libé něžnosti a mile slušel mu lehký výraz jakési udivenosti, zejména v pohledu pěkných očí; nos byl markantní, ústa líbezná, krk plný a vysoký a malou celkem hlavinku zvětšoval uměle provedený účes, složený z kadeří stupňovitě do výše načechraných a pozvolna se zmenšujících.*)

Domitian přidružil se ihned k Julii a tázal se něžně: „Tíží tě cos nepříjemného, že jest tvůj obličej poněkud zachmuřen?“

„Ano, rozmilý,“ pravila tiše Julie, „a po odbyté hostině sdělím ti své neštěstí. Nyní však již jděme.“

Domitian se poněkud zamyslil, přemítaje, co by Julii znepokojovati mohlo, ale pak obrátil se ku přítomným a pravil: „Jděme!“

Mezi Domitianem a konsulem Ursem kráčela Julie do jídelny a ostatní hodnostáři ve skupině za nimi. Vystupujíc na lehátko jí určené a stupněm opatřené položila Julie svou krásnou, skvostnými prsteny ozdobenou ruku na rameno konsulovo a podotkla vřele: „Jsi vždy mou pevnou podporou, ty srdce zlaté.“ Ursus odpověděl jen pohledem, ale v něm jevil se výraz otcovské lásky, kterou jí osvědčoval již za živobytí otce jejího Tita; on to byl, který Titovi radil, aby ji Domitianovi za manželku nedával, poněvadž mu bylo známo, že tento ženu Lamiovi unesenou, nynější císařovnu Domitii, neopustí; on to byl, který pak Domitianem násilně svedenou a zoufající si Julii otcovsky těšil; a také později, když se provdala, muže úmrtím ztratila a i nyní, kdy s císařem žila, zůstal jí stále věrným přítelem a rádcem, což se však Domitianovi nikterak nelíbilo.

Jakmile přítomní ve svých širokých a pohodlných oblecích z pestrobarevných látek místa svá na lehátkách zaujali, otevřel komorník Saturius dveře do vedlejší síně a služební otroci vešli za vedení tricliniarchy a jeho příručích do hodovny, načež se část rozestavila za hodovníky, svlékla jim sandály (soleae) — střevíce k hostinám se nebraly — a odevzdala je osobním otrokům (adpedes), kteří za tím účelem se zvanými byli přišli; druhá část podávala pak všem vlažnou vodu na umytí a ručníky na osušení rukou, což se mezi každým oddílem jídel opakovalo a po přání jednotlivců kdykoliv státi se mohlo. Po tomto výkonu ztišilo se vše, neboť zvaní zasvěcovali stolování tichou a krátkou modlitbou. Po skončené modlitbě vzal Domitian jako hostitel (dominus neb magister convivii) jídelní lístek ve zlatém rámci zasazený a na silném papyru napsaný, přečetl jej pečlivě, aby při zvláštních pokrmech zvané na ně upozorniti mohl, a pak dal tricliniarchovi znamení, by přinesen byl první oddíl pokrmů (gustatio). Čtyři otroci vešli, nesouce veliký, vysokým příklopem pokrytý, uměle ze stříbra pracovaný nástolek (repositorium) a postavili jej na volnou, lehátek prostou stranu tabule. Bassus sňal těžký příklop s repositoria, na němž pečlivě narovnány stály velké, stříbrné mísy s pochoutkami, po většině chuť dráždícími.

*) Popis dle podobizny řezané rytcem Euodem do berylu, který se ve sbírce mincí v Louvru chová.

Zejména tam byly: čerstvá kapusta (brassica), vařená s příměskem salitru, aby krásnou světlozelenou barvu zachovala, pak v soli, octě a hořčici zadělávaná a na různý způsob barvená brukev (uapi), dále jemné okůrčičky, houby různých druhů, lanýže, čerstvé ustřice (ostrea cruda), olivy, šťovík (rumex) a česnek vařený ve víně a oleji. Hbitě rozdány mísy, pak poháry, do nichž se nalévala jemná smíšenina medu a mladého vína, a přítomní, vesměs výborní jedlíci, sáhali chutě po drobnůstkách labužnicky připravených.

Mezi tím začal Domitian rozhovor o denních udalostech, zejmena pohoršlivých, jichž bývalo v městě vždy velmi mnoho na denním pořádku, a o různých osobnostech veřejného života. „Co se vypravovalo dnes v lázních, Norbane?“ tázal se prefekta praetorianů (osobní císařská stráž), muže obrovského těla a sprostého vzezření.

Oslovený se hlasitě zasmál a pravil: „Martialis přednášel tam —“

Domitian vpadl mu do řeči: „Prosím, tituluj: rytíř Martialis.“ *)

„Odpusť, všemohoucí vládče, zapomněl jsem, že jsi jej rytířem jmenoval,“ opravoval Norbanus a zasmál se ještě hlasitěji, načež pokračoval: „Tedy rytíř Martialis četl tam několik nejnovějších jedovatých vtipů, z nichž jsem si zapamatoval jeden týkající se dcer Marka Prokula, který zněl asi takto: „Thais černé zuby má a špatné, Lecanie jako perly třpytné, tyto jsou však koupené, onano má své vlastní.“

Všeobecný smích ozval se po těchto slovech a Domitian pravil: „Není to špatné — a co dále?“

„O ženě Claudia Massilia,“ pokračoval Norbanus, „která se všude se svým podpážďním pejskem objevuje, pravil: Tvůj pejsek líže ústa tvá, tomu se nedivím — pes hnilobu miluje.“

„Znamenité,“ pochválilo několik přítomných.

Vypravovač obrátil se směrem k Petroniovi, souměrně urostlému a uhlazenému muži, a tázal se ho: „Petronie, jaký byl ten vtip o Chloë, když pochovala sedmého manžela?“

„Martialis tvrdil,“ odvětil Petronius, „že dá vdova všem postaviti jeden pomník s tímto nápisem: Totoť učinila Chloë!“

Také Entullus vzpomněl si na pěkný výrok Martialův: „Znáte tlustého a stále se potícího Lucia Posthuma, který se vždy silnými voňavkami napouští? Nuže, tomu pravil posledně Martialis v divadle: Tvůj polibek jako myrha páchne; mám ti říci, co si myslím? Že nepáchneš nikdy jinak, že jen stále stejně páchneš. Posthume, zvláštní jest, že hanebně ten zapáchá, který stále libě páchne!“

„A jak se tvářil touto zlomyslností napadený Posthumus?“ tázal se s úsměvem Domitianus.

„Kysele, neboť Martialis měl všechny smíšky jako vždy na své straně,“ odvětil Entullus.

Takové řeči jakož i výborná úprava gustatia brzy uvedly přítomné do veselé nálady a také Domitian stal se hovornějším, čemuž se hosté nemálo divili, neboť za poslední doby býval imperator málo sdílným.

Po ukončeném gustatiu (prima cena) přinášeli stolníci rychle za

*) Marc. Val. Martialis nar. r. 40, zemř. r. 100.

sebou další hlavní chody jídel, skládající se z ryb, zvěřiny, drůbeže a nejvzácnějších pochoutek s přídavky thrackého tymianu (douška), kárského kmínu, egyptského vončkrasu, macedonské petružele, anisu, máty, feniklu, kopru, pepře a různých zelenin i kořenin na nejrůznější spůsob upravených. Vína požívali účastníci cény velmi mírně, neboť častější pití otupuje rychle chuť a plní žaludek. Po sedmém podnosu přestal rázem hlučný rozhovor a služebnictvo podávalo v malých stříbrných, uvnitř vyzlacených nádobkách trolenou a se solí smíchanou samopši (mola salsa) jakožto stolní obět larům, čímž dokončen druhý oddíl (secundae mensae) hostiny. Pak přineseny jakožto třetí část cény (bellaria) různé pamlsky, pozůstávající z moučníků, zadělávaného a čerstvého ovoce, různých příkusků a sýrů.

Pojednou ozval se Domitian: „A nyní začne comissatio!“ Údiv zmocnil se všech přítomných, neboť domnívali se, že po odbyté céně hodování bude ukončeno, a nyní velel císař sám, by pitka nastala. Každý byl přesvědčen, že tak činí imperator s určitým úmyslem, ale jaký jest úmysl ten, nebylo nikomu jasno. Julia pohlédla pátravě na Domitiana a ten porozuměv odvětil: „Jen zůstaň, vždyť nepůjdeme přes míru.“

„Změníme šaty?“ tázala se Julie.

„Není třeba,“ odvětil císař, načež dal tricliniarchovi znamení a tento velel stolníkům, by dle zvyku skráně všech hodovníků skvostnými věnci z čerstvých květin ověnčili; zároveň otevřelo se stropní pažení a déšť květů sypal se na všechny přítomné a na tabuli. Přinesenými kostkami vrháno pak o nejvyšší číslici, kterou hodil Stephanus a tím se stal předsedou hodovníků (magister bibendi), jemuž náleželo říditi pitku, vybírati druhy vína, určiti množství, jež se vypiti mělo, vodní přísadu a chlazení. Na rozkaz Stephanův přineseny dvě veliké nádoby. V jedné byla voda dříve svařená a pak důkladně ochlazená, v druhé voda teplá pro pijáky, jimž studený nápoj nechutnal; konečně umístěny na stojanech dva stříbrné, vypouklými pracemi zdobené cratery, v nichž se dle jeho udání vína s vodou řediti měla a z nichž se pak zlatou sběračkou do velikých kalichů přesně určená míra nalévala.

Důvěrník Domitiin byl vyhlášeným pijákem a proto určil vína těžká jako: apulské, liparské a sicilské z okolí Catanie. Věděl dobře, že dá-li se Domitian do značnějšího požívání vína, kterémuž odvykl, může se něco státi, co Řím překvapí; a proto jednal tak s úmyslem. Domitianus neměl ani zdání, že jest Stephanus jeho nejzarputilejší nepřítel a jen Domitii bylo známo, že imperatorem do vyhnanství poslaná krásná vdova Pompusiana Gratilla, kterouž Stephanus horoucně miloval, jest příčinou té bezměrné nenávisti.

Víno nalévali číšníci skrze veliké jemné kulaté cedidlo, by do crateru žádná nečistota vniknouti nemohla, načež naplňovány poháry dle přání stolovníků smíšeninou chlazenou neb vlažnou, zdraví prospěšnější.

První cyathus, nejmenší dávka nápoje, byl vypit za obecného: „Vivas!“ na počest hostitele; pak nastalo vzájemné podávání si pohárů, jejichž obsah každý až na poslední krůpěj vyprázdniti byl povinen a konečně došlo k pitce zvané „ad numerum bibere“, k níž dal podnět Arretinus přípitkem Domitianovi: „Našemu pánu a bohu zdar, zdar jeho moudrému

panování a zdar jeho božskému věhlasu! Kolik písmen tvého jména, tolik cyathů ti přeji!“ Po této lichotné a ohnivě pronesené zdravici naplnil osobní číšník imperatorův veliký, uvnitř čárami znamenaný zlatý pohár až na číslici desátého cyathu (dextans) a toto značné množství vína vyprázdněno rychle jedním tahem. Pak se připíjelo navzájem, ten tomu „heminu“ (6 cyathů), onen onomu „quadrans“ (tři cyathy), jiný opět „bes“ (8 cyathů), čtvrtý „deunx“ (jedenácte cyathů), a tak stoupalo popíjení ustavičné a přípitky: „bene te“, „bene tibi“ a „vivas“ zněly na všech stranách. Když byla celá společnost již náležitě rozjařena, kázal Stephanus, by nastala malá přestávka a tázal se Domitiana, zda-li jsou lyristae, citharoedi a symphoniaci připraveni. „K čemu hlučnou hudbu a nač hlučný zpěv; ať přijdou tibicines (flétnáři) pro stolní oběť určení, což trvám dostačí, a pak si promluvíme o všem, co jest nám milé a co nás tíží,“ namítal rozmarně a za souhlasu ostatních, vyjma konsula, Domitian. Tibicines se objevili a když po zahrání krátké hudební věty odešli, vzchopil se imperator na polo ze svého lehátka, jeho obyčejně mdlé oko zazářilo, tváře mu planuly a v celém obličeji jevila se neobyčejná rozčilenost.

„Kolem sebe,“ pravil, „vidím dnes úplnou spokojenost, sám jsem v nejrůžovější náladě a jen konsul Ursus jest navzdor množství požitého nápoje neobyčejně vážným. Co tě hnětc, konsule?“ pátral usmívající se caesar.

„Jsou lidé,“ pravil vážně Ursus, „kteří se zde tváří vesele a přec ohlodává jejich nitro červ zármutku. Neznám přetvářky a proto jest ti, imperatore, odlesk mého nitra na tváři mé nápadným.“

„Pověz upřímně, konsule, proč nedáváš výhost starostem aspoň nyní, když na ně můžeme zcela zapomenout. — Hm, vím, co tě tíží, Urse!“ Domitian, toť bylo všem patrno, chystal se k útoku; proto se pojednou odmlčel a přemítal, jak by nejlépe konsula zranil, načež pravil se zdánlivou upřímností: „Já tebe tížím a mé vládnutí tě tíží, není-liž pravda?“ Za hlubokého ticha pokračoval: „Povím vám pravdu. Povězme si jednou vše beze vší trpkosti, povězme si něco o velestátu římském, v jehož čele stojím já, na jedné straně do Olympu vychvalovaný a na druhé, rozhodně mocnější, až do nejhlubšího podsvětí kaceřovaný. Čemu mám věřiti? Položím vám otázku: Vládnu dobře?“

Všichni přítomní, kromě Julie, která se o politické otázky nestarala a konsula, zvolali jedním hlasem: „Znamenitě a velikolepě!“

„Co tomu říkáš, konsule, který jsi se zdržel projevu?“ pravil imperator bedlivě Ursa pozorující. „Nic, není-liž pravda,“ pokračoval, „a domníváš se, že ostatní zde přítomní nemají odvahy, aby své mínění vůči mně projevili a myslíš, že, jsou to pochlebovači a úlisníci, jimž pouze na mé přízni záleží, třtiny, pohybující se tam, kam dech mé náklonnosti zavane.“

Po těchto slovech rozhostilo se v síni mlčení a všichni pohlíželi zvědavě na konsula, jak se vůči císaři zachová. Ursus odpověděl klidně: „Jest to neštěstí všech panovníků, že nemívají v nejbližším svém okolí po celý život věrných a upřímných přátel, kteří by jim v čas oči otevřeli, aby poznali, co se kolem nich děje.“

Arretinus vpadl mu rychle do řeči: „Myslíš, konsule, že jen ty máš na správný úsudek zvláštní výsadu, že jen ty můžeš činy imperatorovy neomylně posouditi? Tys nebyl s Vespasianem spokojen, mnohé jsi vytýkal Titovi a božský Domitian není ti také vhod."

„Nech jen, milý Arretine," obrátil se caesar na rozhorleného; „rád bych zvěděl, co Ursus mé osobě a mému vladaření vytýká. Nuž, Urse, mne to zajímá, příležitost jest pro tebe nejvhodnější, chutě tedy do toho; rozevři knihu mého života, nahlédni tam, sděl nám vše bez ostychu, vyslov se upřímně, bez ohledu na mne, pověz vše, jak ti to myšlenky na jazyk přinesou, a nezamlč ničeho." Domitian pravil tato slova více rozmarně, nežli vážně.

Ursův obličej vyjasnil se při tomto přímo vysloveném přání a bylo viděti, že dlouho tajené předsevzetí v tomto příznivém okamžiku dochází uskutečnění, že nadešla vážná chvíle, ve které mohl vše, co nejen jeho samého, ale všechny věrné přátele velikého Říma tížilo, beze všech ohledů vysloviti, ať již toto jednání bude míti pro jeho osobu jakékoliv následky. Navzdor značnému množství požitého vína, kteréž mysl všech rozjařilo, změnila se po slovech Ursových tvářnost hostů Domitianových, neboť každý si byl toho vědom, že konsul imperatora šetřiti nebude, že nesmlčí ani jediné důležité věci, týkající se života i vladaření císařova, a konec všeho mohl se státi karateli osudným.

Julie pohlédla prosebně na Ursa, jehož obličej se stal velice vážným a jenž odmítavým pokynem ruky i hlavy dal na jevo, že vyplní bezohledně přání císařovo a že jest jeho úmysl pevný a nezvratný.

„Aby to bylo slavnostnější," pravil imperator kousavým žertem, „rozkazuji tobě, abys můj životopis, arciť kromě skončení mého života, kteréž neznáš, stoje, jako na rostře (řečnická tribuna na forum) tváří v tvář Římanům, přednášel."

Ursus cítil osten nejapného žertu, avšak jednal po vůli imperatorově, povstal a zahájil svou řeč: „Po leta stopoval jsem bedlivě všechny tvé dobré i zlé činy a dlouho již čekal jsem toužebně na tento vážný okamžik, kdy mohu za celý římský svět promluviti k tobě upřímné slovo o tom, co jsi dobrého i zlého vykonal. Mám k tomu více práva než-li kdo jiný, neboť jsem obcoval již s otcem tvým Vespasianem, docházel jsem do jeho domu v šestém římském regionu na Quirinalu, nad jehož vchodem granátové jablko bylo vytesáno, — do domu, na jehož místě jsi rozkázal postaviti Flaviům zasvěcený chrám, by zmizela stopa nízkého původu tvého."

„Ne, ne," odvětil rychle Domitian, „stalo se to jedině na počest rodiny Flaviů."

(Pokračování.)

Za pravdou.

Román. Napsal Josef Laichter.

(Pokračování.)

Jendu bodlo u srdce, zbledl. Smutně díval se přes řeku. Trvalo chvíli, než se vzpamatoval.

„A já myslil, Blaženko," s hořkostí pak pronášel, „že Sonata vás nadchne, tolik jsem myslil — — — a zatím! Vždyť jsem vám ji schvalně dal, protože vás chci vychovat, abychom měli jedny názory o světě, jedny ideje, abychom ubírali se životem za společným cílem. Proto jsem vám dal Kreutzerovu Sonatu a tolik se těšil, jak vás uchvátí a jaké obzory se vám otevrou. A zatím — — —!"

Blaženka provinile naň pozřela. A pojednou bylo jí do pláče, líto jí bylo všeho, takže nezdržela slz. Jendovo srdce však tím víc sebou zaškublo, když viděl ty slzy. Teď k tragoedii zřícených nadějí přidružila se láskyplná lítost s Blaženkou.

„Neplačte — neplačte!" prosil. „Však vy později hloub vniknete a budete mít smysl pro to, co obral jsem si za cíl života. Vždyť já vidím v lásce víc než obyčejné citové vzplanutí. Vím, že spolužití je jen tenkrát krásným a bohatým, je-li i vnitřní porozumění, vnitřní harmonie."

Blaženka poslušně vzhledla a slzy setřela. A když slíbila a prosila, aby jí odpustil, vznícené se usmál, vroucně pronesl:

„Jak bych neodpustil! Co pak bych se mohl na vás zlobit — na vás? Ale vznešený úkol ženy vždycky mějte na paměti!"

Počal jí pak o tom vykládat. „Tak rád přemýšlívám, Blaženko," řekl — „o vás — o vás ženách a o vašem významu. A vždycky si říkám, že žena nebyla nikde krásněji pochopena než v bibli. Těchto dní právě znovu často jsem si četl to místo. Vidíte, Bůh uvedl sen na Adama a ve snu vyňal jedno z žeber jeho a z toho žebra, které vyňal, vzdělal ženu a přivedl ji k Adamovi. A Adam řekl: ‚Tato jest kost z kostí mých a tělo z těla mého; tato slouti bude mužatka, nebo z muže vzata jest'. Není to krásně pochopeno? Není tu nad slunce jasněji řečeno, že jen s vámi jsme celými a jaký je úkol váš? A jste-li kost z kostí našich a tělo z těla našeho, nemá být i duše vaše z duše naší? Blaženko, chci, aby celá duše vaše byla jako duše má, chci, aby srdce naše tloukla stejným tepotem pro stejný cíl, pro stejný ideál. A já věřím, že se to uskuteční, věřím, Blaženko, že my dva záhy budeme celými. Podívejte, již mně není smutno, ale co vám tak vykládám, zdá se mi, že má bytost se rozšiřuje, že vzrůstá — — — je mi sladko! Všecko kolem zdá se mi již teď veselejší, i to vzdálené modro nebes. A Blaženko, vy sama již jste jinačí! A tak si myslívám, že vždycky a stále měl by se člověk podobně učit žít. Je to tak krásné, vidíte, tak čisté! Právě tím potíralo by se v nás něco ošklivého — nechci to vyslovit — právě tím učil

by se člověk být dobrým. Jsem positivista, Blaženko, ale teď jakobych země se nedotýkal, jakobych ji opouštěl. A vám není tak krásně, nejste také šťastna jako já?“

Blaženčiny oči zářily, útlá, nadechnutá její ňadra zvedala se rychlejším oddechem. Chvěla se. Vskutku zdálo se jí v té chvíli, že rozplývá se v cosi vzdušného, nemajícího hříšného těla a nesoucího se kamsi daleko a vysoko, v takovou závratnou, úchvatnou rajskou blaženost.

„Tedy Blaženko,“ ujal se slova opět Jenda, „nesmíte se hned lekat. Snad Kreutzerova Sonata vás na poprvé zarazila, ale uvidíte, že později budete jiných náhledů. Já sám chybil. Měl jsem vám dát zprvu něco jiného, přípravné knihy. Půjčím vám nyní Studentské listy a pak uvidíte, že sama budete chtít číst Sonatu a všecko takové, čím se otevírají člověku neznámé obzory.“

XIV.

Stíny zmizely. Blaženčin obličej úplně se vyjasnil, byla veselá a počala i žertovat. Nepřetvařovala se. Hnětlo ji, že Jendu vzrušila, snažila se býti tedy přítulnou. Celé její vnitřní ustrojení ji nutilo, zahladit bolest i svou i jeho.

Ale Jenda náhle si vzpomněl, o čem vlastně zamýšlel dnes s Blaženkou promluvit a co ho zítra čeká. I zachmuřil se a spřísněl.

„Vím, Blaženko,“ řekl vážně, „že se nepřetvařujete. Všem vám již sama příroda něco něžnějšího udělila, ale vmyslete se v mé postavení, jsem před rozhodným okamžikem, již zítra chci vystoupit z církve.“ A máchl trpce rukou. „Nedivte se tedy,“ dodával, „jsem-li snad nevrlý.“

Svěsil hlavu, mlčky kráčel vedle. Oba byli tiši a zadumáni. Blaženka znovu sesmutněla. Srdce se jí svíralo, oči její hleděly ustrašeně a sklíčeně.

„Blaženko, co tedy vy byste dělala — na mém místě?“ ozval se náhle Jenda úpěnlivě. Z hluboka povzdechl a opět svěsil hlavu. „Ó kdyby věděla, jak mi je kruto!“ mluvil k sobě. „A pochopí-li? Ne tím se neponížím! Komu bych se měl svěřit, než jí — —? Je to lidské, tím se neponížím.“ A hořce se usmívaje, na hlas pronesl:

„Blaženko, raďte mi! Potřebuji vaší rady. Vždyť vidím, jak sám teď klesám, jak jsem na váhách. Vám jedině to svěřuji, přišel jsem, abych si ulevil, abych se vám vyznal a abyste mne sílila. Slaboch jsem!“ A hned bylo mu volněji a cítil, že by Blažence dovedl říci ještě více, všecko, co nemůže říci nikomu jinému. Cítil, že před ní dovedl by se zavléci i do bláta a že přece nebylo by to bláto, že by se neponížil. Všechno, všechno, čím v očích jiných, a zvláště v očích Otylčiných by klesl, jak se mu zdálo, směl svěřiti Blažence. A tak bylo mu naposled při bolesti i sladko a s jakýmsi mučennickým nadšením opakoval: „Blaženko, neodpírejte, jsem slaboch — hrozná baba jsem!“

„Nejste!“ těšila Blaženka. Ale hlas jí selhával, byla jako umořené ptáče. Jen přibližně rozuměla Jendovi, leč právě proto, že nedovedla si ani ujasniti dobře, oč se jedná, bylo to pro ni všechno ještě hroznější a příšernější. Náhle strach měla, ne o sebe, avšak o něho veliký strach. A úzkostlivě vydechla ze sebe:

„Ach ne, ne! Já se bojím. Hřích by to byl!“

Sotva však Jenda zaslechl slovo „hřích“, hned zapomněl na všechno, co předcházelo, na všechna svá muka a všechnu svou bolest a rychle vběhl do staré obvyklé kazatelské nálady i do kazatelského tonu.

„Hřích?“ vyhrkl, „hřích, Blaženko?“ A přimhouřiv oči, pohrdavě pokrčil rameny.

Blaženka lekala se odvětit. Opět si vyčítala, že chybila, a bylo jí ještě smutněji.

Ale Jenda také nečekal na odpověď. Náhle byla jeho hlava plna té nadhozené otázky o hříchu i musil si uleviti.

„Snad nějakého trestu po smrti měl bych se bát?“ domlouval Blažence. A jakoby sebe samého ještě víc přesvědčoval, s nervosním chvatem pokračoval: „Měl bych si myslit, že vstoupím před nějaký trůn boží a že proto budu zavržen? Blaženko, skutečně myslíte, že je nějaký takový trůn, jak nás tomu učili ve škole? Proč nás tomu učí, když sami nic nevědí, proč klamou tak, aby člověk jednoho dne poznal ten klam? A myslíte, že sami jsou o tom přesvědčeni? Ne, já bych nemohl vědomě někoho učit takovému vědomému klamu. Právě to by mne tížilo, právě proto musím vystoupit!“

Blaženka sotva dýchala. Cosi hrozného tušila v Jendových slovech, trnouc na celém těle a lekajíc se promluviti.

„Blaženko,“ chopil se opět řeči Jenda, přísně dívaje se do země, „jsou sice mnozí lidé, kteří také poznají, že je to klam, ale stále pak ještě tváří se, jakoby věřili, i sebe přemlouvají, že věří. K takovým nenáležím. Jednou jsem poznal, že žádného pravdivého trůnu božího není, že jsem byl podelháván — — a je konec! Jsem hotov se svým úsudkem. Věřím jen v boha, ale ne v žádný trůn. Ale tu, Blaženko, něco mne přece trápí a tíží. Je duše nesmrtelná nebo je smrtelná? Je po smrti veta všemu, čiré prázdno, čí co je po smrti — — co je po smrti? Hleďte, často si představuji, že bych tak zemřel, že bych súčtoval s životem. A co pak? Bude konec mým myšlénkám, na vždy všemu bude konec, po čem jsem tu ve světě toužil, co jsem chtěl, za čím šel — — — co miloval? Či něco neviditelného se oddělí od těla, které tu pochovají, dejme tomu duše nějaká vzletí a bude dále žít? A kam vzletí? Snad tam, kde nebe se klene? A co milionů duší od počátku světa by tam již — — jak podivné, jak podivné by to všecko bylo! A nač pak v tom druhém vzdušném světě věčně ty duše myslí, oč věčně se zajímají, koho věčně milují? Ach, to mne trápívá, Blaženko! Závrať mne jímá, když na to myslívám. Snad naposled, jak my dva tu spolu jdeme, jsme na zemi jen na nějaké chvilkové procházce, ta naše těla jsou jen masky, které jsme si navlekli — — — a zatím byli jsme od věků a budeme do věků.“

Blaženka vytrženě dívala se na Jendu. Její jasné oči se zhloubily a rozšířily, a zírala z nich žalostná otázka. „Bože, nikdy jsem na to nemyslila,“ tiše povzdechla.

„Ale já mnoho myslívám, Blaženko, a zvláště teď, poslední čas, jsem mnoho myslil,“ odvětil smutně Jenda. „A divno mi je jen, ví-li člověk, když obléká a svléká kabát, proč, žije-li od věků, proč

neví také již od věků, že na sebe obleče jednou tělo? A jak až svleče tělo, bude-li co vědět, že svlekl? Četl jsem i knihy o takovém posmrtném životě, ale líp nečíst — hlava se tím mate. A také modlitební knihy jsem prohlížel a podle některých jakoby duše po smrti jela do nebe na bál anebo na svatbu. Ano, takové jsou i knihy! Avšak ne, Blaženko, ať už to je, jak je, ať je duše smrtelná nebo nesmrtelná, církve nepotřebuju. Je-li po smrti konec — — — a není-li konec — — pak teprve ne, pak teprve ne! A proto vystoupím. Jen doma co řeknou — to je ta otázka a to mne ještě mučí.“ Tu se odmlčel a zachmuřil.

Blaženku mrazilo v celém těle. Již lépe chápala a oči její, nyní do daleka zírající, jakoby slzami žehly, slzami, které se neobjevovaly, které jen pálily. A nevědouc, co jiného si počíti, jala se prosit, aby na nic nemyslil, aby byl veselý. „Netrapte se — — —!“

„Ó trápím se,“ řekl Jenda, trpce kývaje hlavou. „Vždyť jsem slaboch. Stydím se za to, ale je mi lehčeji, víte-li.“

XV.

Ještě půl hodiny chodili. Jenda zůstával v neochabujícím vytržení a Blažence stále bylo žalno. Na okamžik i usedli a tu Blaženkou, když hleděla do smutného jeho obličeje, takový soucit pronikl — a hlubokou, dojímavou výrazností zaleskl se v jejích milých očích —, že v jakémsi zapomnění chopila se přítulně Jendovy ruky a několikrát něžně, s dětskou lítostivostí ji pohladila.

Pak se rozloučili. A při samém odchodu také Jendovi zaplavily se oči slzami. Ale přemáhal se, odvrátil hlavu. Potom znovu pohledl na Blaženku a již vším úsilím se usmíval.

„S Bohem, Blaženko!“ pronesl třesoucím se hlasem. „S Bohem! Zítra všechno se rozhodne.“

Blaženka jako duch, bledá a rozechvělá, vstoupila do tramwaye a on, dívaje se teskně za odjíždějícím vozem, zvolna ubíral se do města. Bylo mu smutněji, než když prve chvátal pod Letnou. Teď teprve plnou tíhou padla naň otázka, o niž běželo. V Blažence chtěl vidět spásu, ale spásy nenalezl. Byl jen blíže rozhodnému kroku, stál před samými dveřmi, srdce se mu svíralo.

Pojednou zastavil se uprostřed mostu, přes železnou obrubu zahleděl se na šumící Vltavu. Díval se ke splavu, kde voda vysoko se čeřila a s hlukem přelévala. Chvíli upíral zrak, stupěl. „Ach, myslil jsem, že mi lépe bude,“ řekl si v zadumání, „a zatím jak je hrozně! A Blaženka také byla tak smutná! Ale teď již musím. Co by si sama myslila, kdybych nevystoupil? Co by si všichni myslili? Teď již musím. Všichni se přesvědčí!“

Tichý, hluboký povzdech vydral se z jeho prsou. Do slz mu bylo, a jen těžkým krokem ubíral se zase ku předu. Jako fata morgana připadal mu velkoměstský hlučící svět kolem, do sebe stále hleděl, do jiného světa. Šel s hlavou svěšenou, pomalým krokem. Tak octl se nevěda jak, na Senovážném náměstí, když pojednou kdosi jej zastavil.

„Kam tak zamyšlen?“ bylo promluveno známým hlasem.

Jenda hbitě vzhledl, tiše, laskavě, ochotně se usmál. Byl to Kačerovský. Jako novou spásu Kačerovského v tom okamžiku rád viděl. Hned se ho chytiv, nabídl se, že jej doprovodí.

Kačerovský spěchal do kondice. Ač byl dost slušně oděn, přece vypadal ošuměle, ba i přepadle proti Jendovi, jehož růžové tváře kypěly zdravím a na němž vše bylo čisté i nové. Nejsa také zvyklý vodit se pod paždí, vyvlekl své rámě z Jendova, zastrčil ruku do kapsy rezavého zimníku a co Jenda svěřoval se se svou bolestí, s mukami, jež mu připravuje vystoupení z církve, díval se do země, lehounce, sarkasticky se usmívaje. Několikrát nevrle škubl neladným svým světlým vousem a pak pošinuv brejle na nose, úsečně řekl:

„A čím vám pro boha mám radit?"

Jendu skrušila taková odpověď. Živost, které se poddal, zmizela. Přikývl smutně a mlčel.

Kačerovský okamžik se naň díval, jaksi pohrdlivě se usmál, máchl i rukou a nedbale pronesl:

„Myslíte, když mně se jednalo o tu otázku, že jsem také chodil k někomu pro radu? V takových věcech musí si člověk vědět rady sám a znát svou cestu. Zde," ukázal na hruď, „musí být rozhodnuto!"

„Ó Kačerovský," vznětlivě zvolal Jenda, „věřte, tu je rozhodnuto!"

„Oč se vám tedy jedná?" tázal se Kačerovský, krče rameny. „Oč? oč?"

Jenda neodpovídal. Bál se vzhlédnouti, zdálo se mu, že by spatřil jen výsměšný, přísný pohled a že by shořel hanbou.

Ale Kačerovský zatím se zadumal a pranic se nesmál. Pronikavě jen zíral na Jendu, jakoby se chtěl ptát, jedná-li se mu pouze o hru, o dětinský nápad a chce-li snad za každou cenu dělat hrdinu. „Všeho byste měl nechat!" promluvil temným hlasem.

„Nechat?" teskně vyhrkl Jenda. „Ale Kačerovský, vždyť jsem rozhodnut! Je mně nesnesitelno žíti dál ve lži, uzavírat kompromissy."

„A myslíte," odvětil vážně Kačerovský, „že všechno rozřešíte, když vystoupíte z církve a že již pak nebudete uzavírat kompromissů?" Máchl rukou a přihořkle sevřel rty.

Jendovi uhasl oheň v očích. Pln údivu hleděl na Kačerovského. „Kačerovský tedy nerozřešil kompromissy?" mluvil k sobě v nitru. „Vystoupením z církve tedy všecko nerozřešil? A já bych tedy neměl vystupovat?" Hlava mu třeštila a teprve za chvíli promluvil:

„Ne, — ne, považte, Kačerovský, že něčím musím začít?"

„Co začít?"

„Svou opravdovou nápravu. Podívejte," ujímal se slova „mám tedy zítra zase jít k zpovědi, a mám znesvěcovat svou lží ten akt, v kterém snad spočívá pro ostatní význam? Ne, půjdu k třídnímu a přímo mu řeknu, že nevěřím a že lhát nechci. Otázka vystoupení je pro mne kardinální věcí. Dovedu-li zde odříci se kompromissu, dovedu i v snadnějších případech. Kačerovský, neumíte si ani představit, jak mně je hrozně! Jakoby se mně střecha řítila na hlavu a jakobych měl zůstat pod jejími ssutinami. Neusmívejte se, avšak já již nemohu a nedovedl bych příště jednati jako na příklad Tolstého Levín. Nedovedl bych se na příklad

ženit a při tom znovu lhát i při zpovědi i před oltářem. Ta otázka musí být dávno pro mne rozřešena a odbyta. Jaký to život, teprve tehda, když stanu před záhadou, otevřít oči a pln pochybností a lží vrhnout se na tu cestu? Chci míti dráhu předem urovnanou a přímou.“ Domluvil a vpil se svýma rozníceným očima do tváře Kačerovského.

„A přece, jak se zdá, bojíte se třídního a nejste vypořádán ani se svými rodiči,“ podotkl důtklivě Kačerovský. „Slyšte,“ dodával s důrazem na každém slově, „dovedl byste se i rozejít s rodiči?“

Jenda se zalekl. Ale hned pochopil, že všechno položil na váhu a teď že buď klesne nebo vyhraje v očích Kačerovského. I pronesl co možná nejpevněji:

„Dovedl bych se rozejít. Vím, že rodiče mi nemají být o nic milejší a cennější, než poslední žebrák z ulice. Nutím se mít všechny lidi stejně rád, nikoho méně, nikoho více. Ne, nesmějte se, Kačerovský,“ pokračoval horkokrevně, „myslím to vážně. I otci i matince jsem s to přímo říci, že jich nemám a nemohu míti více rád, než jiných lidí.“

„A jak kdyby vám matinka na příklad skonala,“ ozval se Kačerovský, „cítil byste stejný žal jako pro kteroukoli žebračku?“

Jenda zamžikl sklíčeně očima. Ale zase vzpomněl, že není času co rozmýšlet a že jen jedna cesta zbývá, nemá-li prohráti. Rychle a prudce odvětil:

„Kačerovský, zcela stejný — zcela stejný! Jen tu žebračku musil bych znáti.“

„Anebo,“ řekl Kačerovský, zastavuje se právě před domem, do kterého spěchal za svou kondicí, „dejme tomu, že by vaše matinka a nějaká žebračka ocitly se v stejném nebezpečí života. Na příklad tonuly by. Pro kterou dříve vskočíte?“

„Udejte — — — udejte mi konkrétní příklad,“ udýchaně zakoktal se Jenda, cítě, že je v kličce a přece snaže se vyrvati. „Jedná se o to — —, kdo by byl blíže břehu. Jestli žebračka, tedy pro žebračku.“

„Opravdu?“

Jenda zahořel v obličeji, smutně sklopil oči. Pak pronesl s těžkým úsilím:

„Kačerovský, nepodceňujte mne, prosím vás snažně. Dovedl bych se po případě i s rodiči rozejít, ale je mně tak kruto, působit komu bolest. Proč jen je člověk odvislý od jiných, proč nemůže jednat volně a samostatně? Ale třídního — — třídního se skutečně nebojím.“ Domluvil, svěsil hlavu.

Kačerovský významně i soucitně naň pozřel a také s jakýmsi těžkým úsilím pronesl:

„Víte, tehda večer, když jste mluvil o té věci, mlčel jsem. Nechtěl jsem vám kalit illuse, ale dnes vám pravím: člověk jednu otázku rozřeší a druhou hodí si na krk. S Bohem!“ To řka, podal Jendovi ruku a vkročil do chodby domu, před kterým stáli.

Pod Jendou půda se propadala, hlava se mu točila. A náhle vyjeveně vzhledl, rozběhl se za Kačerovským do chodby.

„Prosím vás,“ volal žalně, „vzpomněl jsem si ještě, jak v Bourge-

tově Žáku filosof Sixte modlí se na konci Otče náš. Podívejte, takový filosof — atheista — — —"

Kačerovský vlídně se usmál. Tím bylo řečeno vše. Ten úsměv pravil: „Aj, proč právě si vzpomínáš, proč se odvoláváš? Hle, jak jsi rozhodnut!" A Jenda pochopil, zarděl se, nedomluvil. Kačerovský ještě jednou pak podal mu ruku a zůstavil jej na schodech.

Jenda jako přistižený zločinec s očima k zemi upřenýma, s hlavou svěšenou vracel se domů. A byl by ubíhal jako z hořícího domu. Bylo mu strašno, úzko, jakoby sama klenba nebeská s výše se naň řítila. „Ale přece musím!" šeptal si suchými rty. „I Kačerovský se mi vysmívá, má za to, že nedovedu. Musím, musím. Všichni by se vysmáli, stydět bych se musel před Blaženkou a ve škole i před každým."

XVI.

Vrátiv se domů a odhodiv zimník i klobouk, sedl tupě ve svém pokoji ke stolu, hlavu položil na ruce a zaplakal. Ale náhle prudce se vztyčil, chytil se za vlasy a znovu slzy vhrkly mu do očí. Ale nyní již zlostí, jak se mohl tak zapomenout, jak mohl ztratit tak mysl, jak mohl se i rozplakat. „Proč jen jsem taková baba?" A hned pak zdálo se mu, že nabývá sil k činu. Slzy jakoby byly odplavily rozpaky.

„Proč jen jsem potkával Kačerovského?" vyčítal si. „Co si myslí nyní o mně? Co řekne? Ale pravdu má. Jakých tu rad! Každý musí si umět poradit sám."

Nahledl do zrcadla, zdaž nezůstaly na lících stopy, a odhodlal se, že ještě nyní odebéře se k otci do kabinetu. „Ne, vždyť přece nejsem takový slaboch!" potěšil se, opouštěje s tlukoucím srdcem svůj pokoj. „Ještě dnes — ještě teď všecko se rozhodne. A Blaženka, ach měla by mne nyní vidět — v této rozhodné chvilce!"

Otce zastihl v kabinetě v plné práci u velkého, psacího stolu, opatřeného jen spodními zásuvkami a přístupného se všech stran. Na stole ležely výkresy, technické pomůcky i pohozené knihy. Stavitel seděl v pohodlné, černou koží povlečené lenošce, zabývaje se výpočtem půdorysu školní budovy, kterou měl stavět v předměstí. Svítil již a měl spuštěné záclony. Bylo před sedmou hodinou, venku se šeřilo.

Jenda obešel stůl a vzav zdánlivě nedbale jeden z výkresů do ruky, prohodil přidušeně, třesoucím se hlasem:

„Ty ještě pracuješ?"

„Ano," odpovídal stavitel. Ale hlavy nezvedl, díval se do svých výpočtů. Jenda zatím bral již druhý výkres do ruky a odvaha, s kterou sem přišel, prchala. Dýchal těžce, namáhavě hleděl na kresbu, na níž pravidelné čáry splývaly v chaotickou mlžinu. Pak upřel oči na skloněnou tvář otcovu, na přísnou tvář, někdy i prchlivou, avšak i v prchlivosti vždy drahou, dobrou a laskavou. Srdce se mu sůžilo. Vzpomněl, co řekl Kačerovskému a pot jej polil. Rychle se odvrátil, spěchal od stolu. „Jak bych se mohl rozejít —? Ale proč bych se také rozcházel? Vyložím, vysvětlím — — — a bude dobře." Nicméně dech se v něm tajil, a dvakrát změřil pokoj, aniž promluvil. V myšlénkách dívaje se

na obraz Palackého, visící nad stolem, okusoval nehty. Pak znovu obešel stůl a podepřev se u okna, aby byl v šikmé čáře k otci, po mnohém váhání s váznoucím dechem konečně pronesl:

„Chtěl bych ti něco říci, tatínku!"

Stavitel zabubnoval prsty na stole a zasupěl na znamení, že nyní nemá dost času. Ale Jenda byl již v proudu a vydechl:

„O něčem s tebou promluvit. Nemohu odkládat, tatínku!"

Nyní ukázalo se bělmo velikých očí stavitelových. A usmál se, jakoby chtěl říci: „Nu, co zas to bude?"

„Mám jít zítra k zpovědi," temně pronesl Jenda „ale — — —" A tu dech mu vypověděl službu a teprve za okamžik doložil: „— — ale nepůjdu. Nechci déle žít ve lži, nechci uzavírat se svým svědomím kompromissů."

Stavitel odložil péro, byl náhle zvědav a překvapen, ale znovu lehce se i usmál.

„Nesmysl!" máchl rukou.

Jenda zahořel v obličeji, ruka, křečovitě chytnuvší se zavíradla rámu okenního, se spustila a jako na obranu vztáhla proti otci.

„Tatínku!"

„Nesmysl, nesmysl!" opakoval stavitel, obrátiv se v křesle a nevrle svraštuje obočí.

Hlava Jendovi se zatočila tím prvním nárazem. Srdce jeho stáhlo se lítostí, že otec chápe jej nesprávně, tak paušálně odbývá, sotva promluvil. I trpce se usmál, smutně pronesl:

„Tatínku, pak je všecko na světě nesmyslem. Pro mne je to kardinální otázkou. Řeknu ti, chci vystoupit i z církve — — — nemohu, nemohu dále ve lži — —"

Stavitel zvedl se vytrženě z křesla. „Cože — — — z církve — —?" Na čele naběhla mu modrá žilka. Zamáchal nyní oběma rukama. „To tě tedy již tak důkladně pobláznili? Vždyť jsi hoch — — dítě — — — potřeštěný, poblázněný hoch!"

Jendovi zatemnilo se před očima. Mimoděk se i zavřely, jakoby nebyly s to tak z příma čelit dopadajícím hrotům otcových slov.

„Tatínku," bránil se úpěnlivým hlasem, „nepodceňuj mne, neurážej, co je ve mně opravdového a svatého. Já musím, přišel jsem, abych ti to sdělil."

Stavitel na okamžik se zarazil. Nedůvěřivě, nechápavě podíval se na Jendu, pak šel do kouta, uplivl a hněvivě promluvil:

„Ach, kdybys mne takovými hloupostmi nerozčiloval! Mám plnou hlavu jiných starostí."

V Jendovi protrhla se již celá hráz lítosti. Nyní on hleděl na otce nechápavě, jakoby nedovedl uvěřit, že je to týž otec, který býval tolerantnější než matinka, který mu dával dost volnosti, který i radost zhusta projevoval nad jeho názory. Pohřební hrana zazvučela v duši Jendově. Znovu chytil se rámu a jen s namáháním ze sebe vypravil:

„Myslil jsem, že alespoň ty, tatínku — — — Alespoň ty bys měl chápat. A je to žalostné, když ani — — —" Dál nemohl. Rozechvělý hlas mu selhal, zastřel si obličej rukama, zaplakal.

„No, důkladně tě pobláznili!“ pronesl stavitel mírnějším, vřelejším tonem.

Jenda neodpovídal. Stál, opíraje hlavu o okno, zastíraje oči rukama. V té chvíli nevěděl ještě, co se stane, všecko slilo se v něm v chaotický zmatek. První srážku prohrával a na druhou dosud nemyslil. Byl ohlušen, zaplaven celým proudem žalu a zmatku. Tak bolno mu bylo, jakoby na dalekou pouť se vydával, jakoby cosi milého, drahého pohřbíval a ubíral se za čímsi chladným, nemilým a nedrahým. Jakoby větry skučely kolem, jakoby stál opuštěn sám v cizí cizině.

Ticho bylo v kabinetě. Stavitel supěl, odchrchlával, ale také nemluvil. Sbíral myšlénky. A náhle vyhrkl, stavě se naproti Jendovi:

„A řekni mi, komu bys celým tím vystoupením pomohl? Čeho tím docílil? Co — co? Řekni, komu bys pomohl?“

Jenda spustil ruce s obličeje, pronikavě, s hlubokou výčitkou pozřel na otce. Stavitel skrčil se pod tím pohledem, nevrle odvrátil oči.

„Komu bys pomohl?“ opakoval. „Co — co? Nesmysl, nesmysl!“

„A přece,“ ozval se Jenda hořkostí prosáklým hlasem, trpce se usmívaje, „přece sám, tatínku, mluvíval jsi a mluvíváš proti církvi i kněžím.“

„Hlouposti!“ utrhl se příkře stavitel.

„Hlouposti?“ opětoval po otci Jenda, dobře cítě, že nabývá převahy. „Ach, to nejsou hlouposti. Považ, tatínku, kdyby církev se byla obmezila na říši duchovní, do srdcí věřících, jaký byl by dnes svět! Považ, jaké by to bylo, kdyby církev byla zbudována na základech rovnosti, chudoby a prostoty, takové prostoty, v jaké žili první křesťané. Takový byl vznešený ideál Kristův. A sám víš nejlépe, srovnává-li se s tím ideálem, hlásat na jedné straně lásku k bližnímu, chudobu, pokoru a při tom na druhé straně žehnat válkám a žít v bohatství a v moci. Proto musím vystoupit. Z té nepravdy, z té lži se chci vytrhnout.“

Stavitel byl chycen. Mrkal očima, máchal rukou, ale v duchu chtě nechtě dával Jendovi za pravdu. A nevolno mu bylo, pod drsnou pevnou rukou té pravdy. Až naposled nalezl šťastné slovo.

„Utopie!“ zabručel. „Dětinské utopie! Člověk může mluvit, ale vystupovat! Dělat demonstrace? Přece nenechám své jméno vláčet veřejností! Nesmysl!“

„To pak je tedy farisejství!“ temně a smutně pronesl Jenda. „Ale já farisejem být nechci ani žít ve farisejské společnosti!“ dokládal horkokrevně.

Stavitel se zastavil. Obličej jeho zarděl se návalem hněvu.

„Ah, viď,“ spustil s upřímnou, zlostnou prudkostí, „už dlouho jsi nespůsobil žádnou mrzutost? To má člověk z toho, když si myslí, že jsi vyrostl z dětských kalhot a že tě nepotřebuje na každém kroku napomínat. Ale teď nechci již slyšet ani slova! Dej mi pokoj s takovými ztřeštěnostmi! K zpovědi půjdeš — a konec. Naposled ještě napadne nějakému pomatenci, dát heslo, aby se vystupovalo z lidské společnosti. Ano, ano,“ chápal se ochotně toho nápadu, „když z církve, tedy i z lidské společnosti. Snad víš o nějaké dokonalejší a hned si vezmi na ni patent!“

Jenda vyrozuměl učiněné narážce a zarazil se. Jako blesk jím to projelo a rozvinulo řadu představ, čím omluvit lidskou společnost a čím neomluvit církve. Ale než dostal se k slovu, rozevřely se dvéře.

„Co se tu děje?“ do té pausy, která právě nastala, vpadl tichý, ulekaný hlas.

Byla to paní Hrubá. Vstoupila v domácím oděvu, zmateně hleděla s jednoho na druhého.

„Co se tu děje?“ opakovala. „Co máte mezi sebou?“

Stavitel máchl prudce rukou. Ale v Jendovi právě v tom okamžiku odbývalo se konečné, těžké rozhodnutí. Odvrátil se tváří k oknu a horečně planoucím okem díval se do skla, za nímž visela záclona. A byl by potřeboval na vzduch, do šíra, aby viděl do dalekých obzorů a mohl chvátat za svým vyšším cílem. Zde se vším byl již konec. Zde otec neměl nejmenšího uznání pro jeho svaté, opravdové přesvědčení, zde výsměch, nelaskavý výsměch jako hozený kámen naň dopadl. Však toho také bylo třeba. „Vždyť jsem byl stále na vahách — — — slaboch jsem byl, do posledního okamžiku jsem kolísal. Ale jakou sílu nyní cítím! I já dovedu být tvrdým a pevným, dovedu se rozejít. A pak nebude se již nikdo smát, ale spíš užasne — — — ano spíš užasne. Všechny přesvědčím. Teď již nic nestojí v cestě — — — co stálo, se rozpadlo.“ Ale náhle strop se zatočil, podlaha se zatočila, okno se zatočilo, čirá, úžasná tma byla kolem. Cosi prasklo v hlavě Jendově. A hned z očí vyhrnul se příval slz a celý potok tekl po lících.

Něžná ruka dotkla se jeho ramene. „Chlapče, Jeníku, co se to zase děje? Co ti jen napadlo?“ ozvalo se bolným hlasem.

Cítil tu ruku a měkce ji odstrčil. Pohledět nemohl a plakal.

„Chlapče — chlapče!“ A v těch slovech třásl se také pláč. „Jeníčku, čeho jsem se jen dožila?!“

A ticho bylo, smutno bylo. Stavitel prudce chodil a jeho kroky hřmotně rozléhaly se kabinetem. Bručel do sebe a z trapné nálady hleděl najít východ nuceným smíchem.

„Tak, tak,“ pronášel, mávaje rukou naproti Jendovi, „jen ať ty utopie slzy odnesou. Znal jsem jednoho takového rozumáře a také pořád z církve vystoupit a dát se na pravoslavnou. Ale prý až půjde do pense, dřív by ho ze státní služby vyhnali. Ale v pensi zase bylo příliš pohodlno a prý už je pozdě, před samou smrtí nestojí to již za to, podnikat takový krok. Však život tě vyléčí — život tě vyléčí ze všech utopií,“ domlouval Jendovi.

A Jendův pláč proměnil se pojednou v ironický, trpce bolný smích, s kterým obrátil se k otci. Oči jeho, jakési veliké a zimničně vytržené, pevně se zabodly.

„Ty vůbec v nic nevěříš, tatínku,“ vydechl.

„Co — — — co, já že v nic nevěřím?“

„V nic nevěříš.“

„Já že v nic nevěřím? A v co ty tedy tolik věříš?“

„Já se alespoň snažím — alespoň chci v něco věřit!“ s temnou, smělou vážností odvětil Jenda.

XVII.

Toho dne nesúčastnil se Jenda večeře. V jídelně u stolu bylo zamlklo, stavitel mračně hleděl do svého talíře, paní Hrubá ničeho se nedotkla. I děti pozorovaly, a smích i hovor utichal na jejich rtech. Nechápaly, oč běží, ale vyrozuměly, že Jenda způsobil cosi velice vážného a cítily obdiv a skrytou lítost. Celý dům byl otřesen jako při smutných událostech, rozrušujících pravidelný běh šťastného rodinného života.

Jenda uchýlil se do svého pokoje. Slzy již nekanuly z jeho očí. V zimničném rozčilení měřil podlahu a ústa jeho vyrážela chvílemi posupné povzdechy. Celý jeho obličej byl nyní strhaný, zřítelnice se leskly horečně a dívaly se tvrdě a vzdorně. „Dobře, zcela dobře jsem řekl Kačerovskému," mluvil vášnivě do sebe, „a jim jsem měl také říci: poslední žebračka z ulice je mně stejně cennou jako oni. Přesvědčí se, jaké utopie — všichni se přesvědčí, jak jim dokážu!"

Kdyby byl mohl v tom okamžiku snad skokem, nějakým fysickým pohybem provésti důkaz své neoblomné odvahy, nejraději byl by tak učinil. Dětsky rváti se mu chtělo s někým, třískat do něčeho a byly to slzy zlosti, které teď vytryskly na jeho řasy. „Nechápou — nechápou — — — vysmívají se!" Rty jeho při tom se stáhly, zacukaly, celá tvář se zkřivila.

Také na útěk pomýšlel. Ještě teď, hned sebrati se — napadalo mu, s hlukem ubíhati a vzbouřiti celý dům, aby otec se přesvědčil, je-li mu do žertů a běží-li o utopie, z kterých ho život vyléčí. A právě to slovo „utopie", jako výsměšný refrén znějící v jeho duši, nekonečnou trýzní jej bičovalo. Jenda v tom stavu podoben byl desítiletému chlapci, kterému rodiče zapověděli koupit si pistolku. Chlapec šel a oběsil se na půdě. Jenda sice nemyslil na samovraždu, ale něco neočekávaného, úžasného chtělo se mu provésti, nad čím by všichni na vždy ztichli a ztrnuli. A tak za chvíli zase nový příval slz vyhrnul se z jeho očí a zarval si hlavou. Co provésti — co provésti — — — Bože, co provésti? A v těch mukách trval tu stále v pokoji, pobíhal, ale nic nekonal. Co provésti — co provésti? Na zpověď, na vystoupení z církve již nemyslil, všecko to nyní stalo se jaksi vedlejším, nicotným proti té zahanbující muce, lomcující celým jeho tělem.

A tu jako stín, nesmělá a bázlivá, vkradla se k němu do pokoje Otylka. Zrak její vydechoval hlubokou lítost. „Ach, co se stalo, Jeníku?"

Avšak Jenda se rozzuřil, zadupal, jako divoch si počínal, vykřikl a surově vystrčil ji ze dveří. „Tu víš, co se stalo!"

Po tom výbuchu náhle sklesl. Sám nad sebou uplivl a něco rád byl by strhal s těla, jako se trhají kusy oděvu. Leč trhat nebylo co a při tom, jak hnusno! Zavřel se na klíč, sedl a dumal. A bylo ticho kolem. Počali se naň dobývat, s hrůzou pojednou počali se dobývat, aby z nerozumu nic nespáchal.

Prosili, ale neotvíral. Až po dlouhé době vpustil matinku, jež ustrašena, se slzami v očích vešla. Vzala jej za ruku, plakala, prosila. Stál však jako kamenná socha, mračně hleděl k zemi. Avšak přece ten pláč matčin rozdíral nitro, bylo mu úzko.

„Matinko, nemuč mne!" vyhrkl v nepřestávající trýzni. „Nesmím povolit. K vůli tobě bych — — — ale proč jen nechápete?"

Paní Hrubá jala se mluvit o soudu nebeském, o věčných trestech. „Co pak tak málo na Boha pamatuješ? Co pak tak málo se lekáš jeho věčného soudu?“

Ale tu Jenda vytrhl se z její ruky, dal se do smutného, pohrdavého smíchu:

„Ach, soudu –– soudu!“ volal. „V takový soud a v takového soudce, jak ty si myslíš, dávno už nevěřím.“

Sotva to však řekl, spatřil, jak matinka se zachvěla, jak cosi úžasně bolestného, hrozného zaškublo jejím obličejem. Až závrať pocítil v hlavě.

„Matinko, matinko!“ s úpěnlivým výkřikem vrhl se kolem jejího krku. Lítost, bolest jím trhala a slyšel jen usedavý, křečovitý pláč.

Pak zůstal v pokoji opět samoten. Kolem bylo hluboké ticho a v jeho duši také nekonečné, hrobové, těžké ticho. Jakoby se propadl do nějaké smutné tůně bez východu a bez živého hlasu. V té tůni sedí sám a sám zaklet, s hlavou zapadlou k hrudi. Nic nevidí, nic neslyší –– –– mrtvo je kolem, mrtvo i v jeho nitru. Avšak hle, nějakou skulinkou vniká pojednou do tůně boží světlo a jakoby vstával z hrobu. Vidí, slyší, počíná myslit.

A myslí, jaký je bídný, nešťastný člověk. Slzy lítosti, sebelásky počínají jej dusit. „Ano –– –– podvolím se, učiním všechno, co budou chtít, ať jen poroučejí. Mají moc, mají právo nade mnou. A ve škole také ať jen se vysmívají –– –– –– Ó jaký je život bídný –– bídný!“

A Jenda dumal, jaký to bude nyní život. Opuštěn od přátel, opovrhován, vysmíván bude žít –– ale chce tak! I to bude život! Ztrnule se díval a kolem rtů zahrával mu lehýnký, bolný úsměv. „I to bude život!“ opakoval si a bylo mu do slz. Pak vytrženě se zvedl, prudce vtiskl dlaně na obličej, zatřásl hlavou. A ohlednuv se, zda vskutku je sám a sám, zoufale zalomil rukama. Hned však ruce klesly, znovu zalekle se ohlížel. „Je to nepřirozené? Vždyť je to nepřirozené!“ zalkal. A zatím již ruce opětně se zvedaly a s vnitřní úlevou nad hlavou se spojily. „Všichni lidé lomí rukama, vždyť jsem bídný, nešťastný člověk!“ A velké, dětské slzy již opět leskly se v jeho očích.

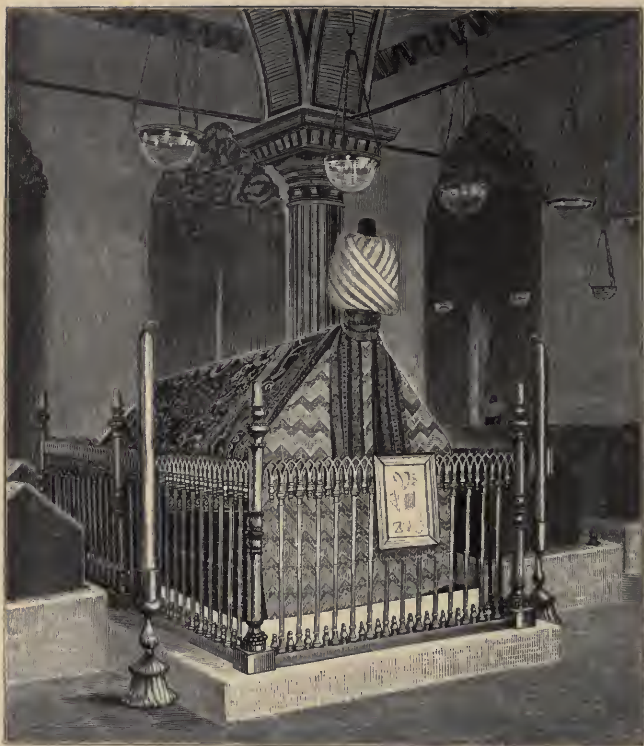
Tu také myslil na Blaženku. Tvář se mu vyjasnila, cítil úlevu. Spodobil si Blaženku s Konsuelou, o níž kdysi četl román od Sanda, a snil, jak on –– nešťastný člověk, vydává se s ní na dalekou pouť do neznáma –– příliš, příliš daleko, kam žádný výsměch nezaletne. A jakoby se ho Blaženka vzdušně dotýkala, cítil něžnou její ruku na své a teprve nyní bezděčné, láskyplné pohlazení, na něž si vzpomněl, jej zahřálo. „Blaženko, ó jak mi je sladko –– jak mi je krásně!“

A zbaviti se nechtěje milého, útulného tepla, které náhle duši jeho se rozlilo, rychle se svlekl, uhasil, vskočil do postele. I tu Blaženka neviditelně nad ním se vznášela i po lících litostivě hladila a těšila, aby si nezoufal. Usmíval se –– a umořen myšlénkami usnul.

Ráno za bílého dne se probudil a strašnou tíhu cítil na prsou a děsné pusto v hlavě. Rty byly suché, jazyk suchý, ústa suchá. A závojem zastřené oči dívaly se tupě do daleka –– kamsi do cizí ciziny.

Nešel do školy a tak vyhnul se zpovědi i vystoupení z církve.

(Pokračování.)

Vnitřek turecké hrobky (turba).

Cařihrad.

Momentní cestopisný obrázek. Napsal Antonín Vácha.

(Pokračování.)

Všechny stěny vyloženy jsou nejvzácnějšími druhy mramorů a klenby září po většině umělou byzantinskou mosaikou, vyjma ovšem ta místa, kde bývaly znázorněny figury žijících tvorů, jichžto vyobrazení nauka islamu zakazuje. Rozměr téměř čtvercového půdorysu obnáší v délce 76, v šířce 70 metrů, výše kupole až k bodu vrcholkovému 65, šířka její 32 metrů.

O přeskvostném zařízení vnitřku, oslňující nádheře a nesmírných kostelních pokladech, skládajících se z kostelního náčiní, oltářů, soch a zářících výzdob všeho druhu, zachovaly se nám různé poznámky současníků a z těch si můžeme učiniti dostatečnou představu o přímo báječném vnitřku chrámu božské moudrosti. O dokonalé vyloupení tohoto velechrámu mají stejnou zásluhu plenící křesťané z roku 1204 i kořistící

Turkové z r. 1453, kteříž obojí se o to postarali, aby všechny cenné předměty ze svatyně zmizely; vždyť bylo tehdy pořekadlo o lidech velmi bohatých: „Ten byl při drancování chrámu v Byzancii!“ Turci nejsou přílišnými milovníky předmětů po svatyni rozestavených a následkem toho jeví se křesťanskému, na bohatost našich chrámů zvyklému pozorovateli tato velemešita chudobnou, neboť kromě několika sloupových tribun pro předčítatele koranu, mimberu (kazatelny) s příkrými schody, odkud každý pátek chatib káže s mečem v ruce, na znamení, že zde islam vítěznou zbraní vlády nabyl, pak sultánského, zlacenými mřížemi opatřeného oratoria, na stěnách připevněných kulatých, 9 metrů vysokých štítů s nápisy a visutých i stojících svícnů, není zde ničeho, co by naše oko upoutalo. Nápadno jest každému cizinci šikmé rozložení jemných rohoží a koberců, mramorovou dlažbu pokrývajících; příčina toho jest, že směr chrámu nesouhlasí se směrem k Mekce. Následkem toho jest také mimber posunut více na stranu jihovýchodní, kde se nalezá na jednom z velikých pilířů.

Chrám božské moudrosti založen byl Konstantinem I. a po druhém požáru (poprvé vyhořel r. 404) r. 532 Justinian počal jej přestavovati dle plánů Anthemia Trallského za spolupůsobení neméně slavného stavitele Isidora Miletského, kteří v úžasně krátké šestileté době tuto velestavbu ukončili, tak že dne 26. prosince 537 zasvěcena býti mohla. V roce 559 spadla poprvé kupole a r. 563 byl nový, o 8 metrů zvýšený dóm opětně vysvěcen; r. 987, za Basilida II., sřítila se kupole podruhé a byla znovu zbudována. Poslední vynikající opravné práce řídil v letech 1848—49 architekt Fossati. Velestavba tato obetkána jest četnými legendami. Tak upozorňují průvodčí cizince na otisk ruky na jednom sloupu, a vypravují, že prý dobyvatel Muhamed II. ruku svou do tekutého zlata ponořil, do chrámu na koni přicválal a udeřením rozpřažené pravice na sloup se ho zmocnil. Dále spatřuje se tu vyhloubený červený balvan, prý kolébka Ježíše Krista, pak stále se potící sloup, jehož se dotknul prorok Eliáš, a okno, jímž prý z Mekky bez přestání čerstvý větřík vane. Mohamedáni tvrdí také, že sám Muhamed tuto svatyni věřícím odkázal a stavitelům, když prý za jeho žití kupole spadla, drahocennou misku vody s jeho slinami smíšené zaslal, by pojila kameny pro všechny doby silou jeho víry. Křesťané vypravují však, že v den, kdy Turci Cařihradu se zmocnili, mnoho tisíc křesťanů zde při zavřených dveřích bylo shromážděno, a kněz na hlavním oltáři svatou mši sloužil; když pak dobyvatelé do chrámu vnikli a vraždění začalo, uchýlil prý se kněz do jedné z vedlejších místností, načež se dvéře za ním zavřely a ve zděnou stěnu se proměnily; až jednou opětně křesťané Sofie se zmocní, vystoupí kněz a doslouží přerušenou svatou oběť až do konce. Při našem odchodu z přední galerie, odkud jest do hlubin a do dálky mešity nejúchvatnější pohled, prolétlo svatyní malé hejno šedomodrých holubů a vznášelo se do okruží velebné hlavní kupole, kde se usadili. „Zda-li pak,“ pravil přítel, „objeví se jednou tito poslové s ratolestí míru v této velebné svatyni nad shromážděnými věřícími různých vyznání, kteří by jediného Boha společně velebili?“

Prohlédnuvše různá, na mnoze skvostně zdobená, k mešitě přistavená mausolea sultánů, vyšli jsme na „koňské náměstí“, čili „Atmeidan“,

Spálený sloup.

prostranství as 220 metrů dlouhé a 120 široké, které za vladařů starého Byzantia proslavený hippodrom tvořilo. Celý veřejný život soustřeďoval se na těchto místech a odtud řízeny na mnoze osudy říše, neboť v okolí a v hledišti hippodromu shromažďovalo se vše, co věhlasem a důstojenstvím vynikalo: přečetní hodnostáři říše, učenci, politikové, dvořané a konečně celý ten tisícihlavý, slepě za vůdci jednotlivých stran kráčející dav. Jako ve všech starých amfiteatrech a hippodromech stávali i na tomto místě proti sobě dvě strany: modří a zelení, nazývaní tak dle barvy šatů, v jakýchž vystupovali vozatajové na dráze závodící, a mezi četnými krvavými srážkami, které se zde strhly, nejhroznější byla řež r. 532. za Justiniana, která sedm dní trvala a v níž padlo uvnitř hippodromu třicet tisíc osob, při čemž zároveň polovice města plameny zničena.

Celé vzezření tohoto místa změnilo se postupem dob k nepoznání; z původního Septimiem Severem založeného a Konstantinem Velikým r. 330 dokončeného hippodromu, jemuž sloužil za vzor římský circus maximus, zbyl nyní as o 150 metrů zmenšený Atmeidan, ohraničený museem janičárů se školou řemeslnickou, mešitou Achmedovou, vězením a jinými úředními budovami. Na sto tisíc diváků sedalo zde kdysi na 40 řádách sedadel kolem dráhy, podkovovitému dlouhému magnetu podobné, jejímž středem se táhla dlouhá, krásnými sochami a sloupy ozdobená mramorová zeď, „spina"; kolem výběžku této zdi, nalézajícího se v jisté vzdálenosti od polokruhovitého zakončení závodní dráhy, zatáčel se onen záhyb (meta), který se stával řidičům vozů často osudným. Opačné rovné zakončení dráhy uzavírala příční, 24 sloupy a bronzovými koni Lysippovými — nyní na hořejším průčelí chrámu sv. Marka v Benátkách stojícími, — krášlená lóže císařská, a pod tou, o něco do dráhy posunuta, tribuna osobních stráží, zvaná dle tvaru písmeny „Pi". Pod jejím klenutím ústily do závodiště brány, jimiž buď závodníci vyjížděli aneb divoká zvěř k zápasům se vpouštěla. Kolkolem nad sedadly diváků byly v široké stěně zapuštěny stožáry pro purpurové plachtové „velarium" jež, nad celou dráhou jsouc nataženo, obecenstvu žádoucího stínu poskytovalo. Mezi oněmi stožáry stály přečetné obrovské sochy bronzové, jež později křesťané roztavili. Každá ve velikých rozměrech uspořádaná zábava pohltila částku přes půl milionu zlatých; proto, když počínala říše chudnouti, odbývány tyto hry vždy jenom na oslavu založení města dne 11. května a v době svátků dne 25. prosince. Stavební hmoty hodily se později Turkům na zbudování velemešit a konečně zůstalo zde jen veliké náměstí a na něm obelisk Theodosia Velikého, jiný zděný obelisk a bronzový hadí sloup jakožto poslední zbytky bývalé báječné nádhery.

Nejzajímavější jest bez odporu posléze uvedený, 2373 roků starý, přes 5 metrů vysoký, ze tří 29 krát kolem sebe zatočených hadích těl se skládající, dole tenčí, ve středu silný a nahoře se opět súžující bronzový sloup, spojenými řeckými národnostmi na paměť bitev u Plataejí a Salaminy do chrámu Appolonova v Delphi věnovány, odkud jej Konstantin do svého sídelního místa převézti a v hippodromu na „spině" postaviti dal. V Delphi tvořil veliký stojan, na němž ozdobná zlatá třínož spočívala, kdežto v Byzantiu proměněn byl v chrliče, vypouštějícího vodu ze tří hadích hlav, které koncem 18. století byly ulomeny. Cizinec, který

si chce dole na jedenácti závitech hadích těl staroreckými písmeny napsaná jména národů, v uvedených bitvách zúčastněných, přečísti, musí sestoupiti do značné vyhloubeniny, nyní od Angličanů zábradlím opatřené.

O několik kroků dále stojí obelisk z doby faraona Thutmesa III., tudíž asi 3500 let starý, pocházející z Heliopole. Za vlády Theodosia byl praefectem Proclem vsazen na čtyři nízké, bronzové, v rozích umístěné hladké nožice, které spočívají na vysokém mramorovém podstavci, jehož reliefy výjevy ze života Theodosiova a práce při postavení obelisku znázorňují, o čemž se také řecko-latinský nápis zmiňuje, kdežto hieroglyfy na obelisku samém vyjadřují modlitbu Thutmesovu k božstvu Sakaris.

Z velkých balvanů zděný, 24 metrů vysoký čtyrhranný obelisk císaře Konstantina Porphyrogeneta, který byl kdysi bronzovými reliefovými plotnami obložen, sřítí se bezpochyby co nejdříve a zničí i ten chlubný nápis, přirovnávající jej ke kolosu na ostrově Rhodu.

V zadním oddílu řemeslnické školy, četnými Armény navštěvované, poskytuje cizinci „museum janičárů“ nemalé zábavy. Jsouť tam rozestaveny četné dřevěné loutky, oblečené v kroje bývalých dvorních hodnostářů všech stupnic způsobem orientalsko-drastickým, ačkoliv popříti nelze, že je tu vyložen hojný národopisný materiál, jehož prohlédnutí stojí za pět piastrů vstupného. Odtud se strany jižní obrátíme své kročeje na stranu východní do ohromné dvorní mečety Achmedije (z roku 1614) se šesti minarety, s překrásným nádvořím a s „haramem“ (vnitřním dvorem), opatřeným po stranách kupolovitými arkádami a sloupořadím.

(Pokračování.)

Modlící se mohamedán.

Démonismus.

Ethnologická studie. Napsal O. Fr. Vaněk.[1])

1.

Pojem „náboženství“ jest svrchovaně vztažný. Jiný smysl má „náboženství“ prostého syna přírody, jiný „náboženství“ člověka nového věku. Kdežto prvotně pojem tento jest jasný i určitý, mění i šíří se postupem vzdělanosti, až posléze rozplývá se v mlhách. Za naší doby rozumí se „náboženstvím“ celá soustava nejrůznějších poznatků věd nejen přírodních, nýbrž i metafysických i historických, které spojeny jsou neb alespoň se spojují v názor světový co možná jednotný.

Jest tudíž zřejmo, že pátrá-li někdo o původu „náboženství“, výsledek jeho studií může býti velice rozdílný dle toho, který z přerůzných pojmů „náboženství“ vzal si za základ, neboť výměr náboženstvi jest přirozeně jiný na počátku než-li na konci dlouhého svého rozvoje.

Touto relativností lze si snadno vysvětliti pak ony odchylné, ba zcela protivné zprávy missionářů a cestovatelů o kmenech zámořských, v jichž středu byli delší neb kratší dobu prodleli. Missionáři, jichž měřítkem býval často jen katechismus, neshledali u mnohých necivilisovaných kmenů pražádných stop po svých článcích víry a tudíž po mínění svém i nižádných stop „náboženství“ a rovněž tak popřeli jim neb jiným náboženství i mnozí světští cestovatelé, kteří nebyli schopni vystoupiti z vlastního způsobu nazírání a vžíti se v cizí obor myšlenkový. Dle těchto nespolehlivých udajů sestavil pak ještě John Lubbock[2]) celou řadu kmenů a národů, kteří prý postrádají úplně všelikých náboženských představ.

Než, jak ethnologie nás poučila, jest nezbytně třeba, aby každý, kdož vědecky chce sledovati myšlenkový chod kmenů primitivních, dovedl se postaviti na jejich stanovisko a nedal se vésti ani jakýmsi církevním dogmatismem ani jakýmikoliv moderními názory. Po rozboru E. B. Tylora,[3]) G. Roskoffa[4]) dospěli jsme k neklamnému závěru, že alespoň v době historické není na zemi znám kmen ani jediný bez sebe nepatrnější stopy náboženského živlu. Nalezáme totiž všude víru v odloučené duše, čili duchy, víru, kterou označujeme slovem „animismus“. Dle toho máme-li na mysli víru v duchy volně obcházející neb pozorujeme-li jich sídla, mluvíme o **démonismu** neb **fetišismu.** Z víry této vyvíjí se pak kult předků vl. pánů, v němž jeví se náboženství v nejprimitivnějším slova smyslu; neboť kult t. j. vzájemnost člověka živého k duším zemřelých, faktický

---

[1]) Podporou České akademie.
[2]) Die vorgeschichtliche Zeit n. př. Jena 1874.
[3]) Anfänge d. Cultur n. př. Leipzig 1873.
[4]) Das Religionswesen d. rohesten Naturvölker, Leipzig 1880.

výraz pocitu povinnosti a spolu nárok na pomoc i přispění, když povinnosti této bylo učiněno zadost, jest podstatou a jádrem každého skutečného náboženství. — Ovšem zprvu zračí se kult jen způsobem ryze záporným a stává se teprv později zdrojem nejen všelikých dokonalejších představ náboženských, nýbrž i všech zřízení socialních.[1])

Pomníky kultu jsou neskonale starší i spolehlivější, než-li výplody lidské fantasie. Jsou kmenové, u nichž neshledáváme nižádného bájesloví, kteří však kultu nepostrádají, kdežto opak toho nebyl dosud ještě nikde dovozen. Bájesloví jeví se tudíž jen jako pouhý přívěsek ke skutečnému náboženství, podobně as jako pozdější bohosloví.[2]) Bájesloví může ovšem splynouti časem s náboženstvím, často však nesplývá s ním nikdy, jak nám toho dokladem jsou báje Véd, Homéra i Edd. Bájesloví sluší přisouditi tudíž místo druhotné.

Teprve z výzkumu kultu a zvyků, které z kultu se vyvíjejí, seznáváme skutečnou víru lidu a víru tuto sluší přesně lišiti od představ pěvců, básníků a myslitelů, kteří přijali sice mnohé náboženské živly, je však podřídili své subjektivní fantasii a tvůrčí síle, a tím právě stali se původci různých bájesloví. Lid obyčejně těchto nových názorů si nevšímal, naopak houževnatě lpěl vždy na výkonech a zvycích po otcích zděděných, a to i tehdy, když prodlením dob prvotný jich význam i účel byl úplně vymizel. — Jen intelligentnějším jednotlivcům, jako právě pěvcům a básníkům, záleželo časem na tom, aby byl vyrovnán rozpor, jaký byl vznikl mezi zvyky již úplně nesrozumitelnými a novějšími pokročilejšími názory, aby vysvětleno, ba ospravedlněno bylo trvání kultu vůbec. — Hledali tedy příčinnou souvislost přiměřenou ovšem vytříbenějším svým ideám a dělo-li se to ve prospěch těchto dokonalejších idejí, vzešel výklad rationalistický: báje čili mythus, jenž lišil se od prostých báchorek a pověstí pouze tím, že obsahoval náboženský živel.

Vezdy nastala však i doba, kdy vymizel i smysl jednotlivých bájí, kdy tedy báje samy a z nich vykvetající bájesloví, vyžadovaly nového vysvětlení a to býval pak obyčejně výklad symbolický.

Pronikl-li kdesi tento výklad — obyčejně fysikálně-meteorologický — do širších vrstev lidu, pak bývá záhy veta po starobylém kultu a přemnohá myslící hlava dospívá k důsledku, jejž stručně vyjádřil Jesajá (Jes. 1, 13.) slovy: „Nepřinášejte na dále již marných obětí!“ neboť míněním, že představy po předcích zděděné nejsou leč pouhou allegorií pro necitné úkazy přírodní, mění se ponenáhlu všude živá víra ve střízlivou filosofii přírody t. j. nastává rozklad starobylého kultu.

Tato skepse vniká a šíří se ponenáhlu ještě v nižší vrstvy lidu až posléze ohrožuje státní řád, jenž v náboženství má mocnou oporu. Následek toho bývá pak opět snaha udržeti a zdůvodniti kult něčím alespoň mezi prostým lidem. Hledají se zejm. „důkazy“ pro individuálnou nesmrtelnost duše a jsoucnost bohů a ješto ani ty namnoze nestačí, béře se útočiště k silnějším argumentům ad hominem: všude dějí se zázraky, různé bytosti nadpřirozené i záhrobní se zjevují, idóly se potí krví —

[1]) B. Stade, Geschichte d. Volkes Israel, Berlin 1887, I, 359.
[2]) Ed. Meyer, Geschichte d. Alterthums, Stuttgart 1893, II, 48.

slovem nastává období mysticismu. Dřevnější nepravda mění se ve zjevnou lež. Lež jest posledním hrobníkem kultu.

Jest tudíž patrno, že byl to osudný omyl dějin náboženství za naší doby, spatřovali-li srovnávací mythologové, omezující se obyčejně na národy indoevropské, v bájích původ náboženství. Promítajíce totiž ideje a pocity, jež jsou vlastní pouze národům vzdělaným, v pravěk, vykládali si báje à tout prix přírodní symbolikou neb viděli v nich neporozuměnou poesii dávné minulosti, důmyslné metafysické abstrakce neb dokonce předpisy morální filosofie. V počínání tom měli předchůdce ve stoicích a novoplatonicích, ba již Metrodoros a Anaxagoras pokoušeli se o allegorisující výklad mýtů. Ale již Plutarch (De Osir, et Isid. 66.) uvědomil si nebezpečí, jaké hrozí víře v bohy, zaměňí-li se „εἰς πνεύματα καὶ ῥεύματα καί σπόρους καὶ ἀρότους καὶ πάθη γῆς καὶ μεταβολὰς ὡρῶν.“[1]) A charakteristickým jest zajisté, že Prodikos, jenž prohlašoval za pravou podstatu řeckých bohů ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ποταμοὺς καὶ λειμῶνας καὶ καρποὺς καὶ πᾶν τὸ τοιουτῶδες,[2]) byl nazýván ἄθεος (Sext. Emp. Math. 9, 51, 52.). Vidíme, že výklady těchto protomythologů nám jsou nanejvýš svědectvím, jaký pravý smysl řecké víry nebyl a že právem zvolal Cicero (Nat. deor. 1, 118.), uvažuje o jejich důsledcích: „Quam tandem religionem reliquit!“

Z předchozího jest zjevno, že naprosto vymítáme pro prvopočátky náboženství jakoukoliv činnosť fantasie, z níž, jak známo, náboženství obyčejně se odvozuje. — O nějaké bujné fantasii nelze mluviti u primitivního člověka, jenž zaujat jest na cele drsnou skutečností a bojem o existenci. Ethnologie podává nám s dostatek příkladů, že právě člověk, čím jest přírodě bližší, tím více zároveň jest vzdálen všelikého poetického pojímání. Pro velebnost přírody nemá člověk necivilisovaný pražádného smyslu a pohled na hvězdnaté nebe nebudí v něm nižádné náboženské ideje ani žádného údivu, ješto udivení jako úkon srovnávací předpokládá již relativně značný rozvoj. Ba ani hrom, blesk neb prudký liják, jenž děsí jej, nezpůsobuje v něm pocitu jiného, leda pocit bázně neb nelibosti, jak nám toho jsou na př. dokladem průvodčí Karla Lumholtze,[3]) norského cestovatele po severovýchodní Australii. Kdykoliv cestou byli překvapeni deštěm, zuřili vždy proti jiným černochům, jichž kouzelníci prý neštěstí to zavinili. Pro výjev luny, jež se vznesla nad palmový háj, jehož krásou byl Lumholtz jat, nejevili žádné vnímavosti.

Ostatně není ani třeba pro příklady zacházeti sobě k t. zv. „divochům“: náš vlastní venkovan není daleko tak sentimentálně pro přírodu naladěn jak rozšířené mínění tvrdívá. V té věci bude se moderní oblíbené folkloristice ještě leččemus učiti od ethnologie. Na našem venkově jest dosti prostých lidí, kteří kráčejí se sklopenou hlavou a pohlednou-li kdy vzhůru, činí tak jen, aby zvěděli, bude-li pršeti neb chystá-li se k bouři, jež by jim mohla uškoditi. Hvězdnaté nebe jest jim sice milé, ješto svítí jim na cestu, ale obyčejné svítilny posloužily by jim rovněž tak a vzbudily

[1]) „ve větry, proudy, setbu, orbu, útrapy země a přeměny dob“.
[2]) „slunce, měsíc, řeky, nivy, plodiny a vše podobné“.
[3]) Unter Menschenfressern, Hamburg 1892, 328.

v nich týž pocit. Výborně vylíčil venkovana takového M. Lenau osobou Jirky ve svém „Faustu“.

Připouštíme, že náš prostý venkovan rád vyslechne pěkné povídačky o oblacích a mračnech na obloze, o ranních červáncích, vycházejícím a zapadajícím slunci, noční bouři, zápasu dne a noci atp., že snad bude je i vypravovati svým vnoučatům, ale sám věru není tak pošetilým, aby v ně věřil a co více, aby kochaje se v takovýchto vidinách, uložil si po čas svého života tribút kultu, pod jehož tíží úpěli druhdy veškeří národové a jejž přece poháněni jsouce citem děsné povinnosti, svědomitě plnili! V pravdě nelze si mysliti, že by člověk věnující nejprv pozornosť svou na př. klikaté dráze blesku srovnával ji s pohybem hada, v hadu pak viděl „zosobněný blesk“ a proto hadům podával pokrm, ba neváhal jim i přinášeti lidské oběti; že by člověk, bydlící sám v chatrných chýších, stavěl v potu tváře své obrovské pyramidy, pagody a chrámy, trýznil sebe a mučil jiné — vše jen k vůli svým přírodním fantasiím!

Upouštějíce tedy od vratkých theorií mythologů, pokusíme se v následujícím dovoditi na základě výzkumů moderní ethnologie nejen jednotný původ všelikého náboženství, nýbrž i jednotu kultu všech národů i věků. Opírati se budeme zejména o hojný materiál nahromaděný ve spisech E. B. Tylora, Johna Lubbocka, Herberta Spencera, Theodora Waitze, Ad. Bastiana, G. Wilkena, Alb. Reville-ho, E. Verona a m. j. zejména však Julia Lipperta.[1] Četné příklady mluviti budou za nás; my málo jen k nim připojíme. — Při tom budeme věnovati zejména pozornost svou beduínům arabské pouště a starým ‘Ebreům a to nejen proto, že jsou jakýmsi přechodním tvarem od národů úplně necivilisovaných k národům kulturním, nýbrž i proto, že bohatá jich literatura oplývající hojnými doklady jest nám vůbec daleko přístupnější i známější, než-li zachované památky všech národů ostatních.

2.

Synu přírody nejeví se býti nic tak záhadným, jako smrť některého jeho soudruha; nic nepoutá pozornost jeho v míře větší a nic neponouká mysl sebe tupější i surovější ku nezvyklé činnosti mozkové jako právě událost tato. Smrt není čímsi každodenním jako východ slunce ani čímsi tak lhostejným jako jitřní červánky.

Člověk primitivní nemá ještě pojmu o přirozené smrti jako ději fysikálně-lučebném a není s to pochopiti úplné zaniknutí života: nerozeznává ještě smrt zdánlivou od skutečné. (Viz doklady u Sp. I, 185, 190, 191.[2]) Před chvílí viděl druha svého ještě na živu a zdravého a náhle — co se to s ním jen stalo? Zbyla mu sice lidská postava se všemi údy a přece lišila se jsoucnost mrtvoly od jsoucnosti živého člověka. Marně snažil se mrtvého postaviti na nohy, marně mluvil k němu, plísnil a bil jej, marně cpal mu též do úst pokrm a vléval

---

[1]) U nás Vlad. Vašátko pojednal stručně o „animismu“ v čl. Počátkové náboženství v „Rozhledech“ 1894.

[2]) T. j. Herbert Spencer, Principien der Sociologie, n. př. Stuttgart 1879.

nápoj! Kdyby mu byly upadly nohy, snadno by si byl vyložil, proč již nechodí; kdyby mu byl zmizel jazyk, oči..., byl by snadno pochopil, proč již nemluví a kolem sebe se nerozhlíží, ale takto: vždyť ležel tu před ním známý jeho druh v úplnosti i v dokonalosti: tytéž údy, tytéž smysly, tytéž oči ještě vypoulené — co se to s ním jen stalo? Teprve, když mrtvola počíná hníti a v beztvárnou, člověku nepodobnou massu se mění, dospívá člověk primitivní ku přesvědčení, že není to již „on" a ješto nebyl s to na mrtvole vystihnouti nižádný nedostatek ve všech viditelných částech, soudil, že z těla vytratila se jakási neviditelná a prchavá bytost.

Výjev smrti, jakmile se stal předmětem lidského přemítání, vzbudil nutně závěr, že člověk, který dříve mluvil a jednal, není již týž, který tu před námi leží němý a nehnutý, že to není již „on", že jest „po něm".[1])

Zprvu označována byla ovšem ona neviditelná, prchavá bytost výrazy zcela neurčitými. Dosud praví-li lid: „*On*" obchází, míní tím ducha a naše slovo „nebožtík" neznačí pouze mrtvolu, nýbrž i duši zemřelého. — A dále nezasahovalo zajisté i myšlení prostého syna přírody: Tak značí na př. melanesské „tindadho" nejen mrtvého, nýbrž i duši, ducha;[2]) podobně slovo „aremha" (arema, alema) na ostrově Tanna v Nových Hebridách „mrtvé, odloučené duše, i bohy."[3]) Lieut. Kingovi[4]) vypravovali domorodci Port Jaksonu (Australie), že kosti zemřelých sice odpočívají v hrobě, ale jejich „těla dlí v oblacích". Ovšem nemeškal King dodati: „snad jsme jim špatně rozuměli a mluvili snad o duchu." My naopak domníváme se, že užili slova, jímž lze označiti „tělo" i „ducha" zároveň. Ješto na Tahiti slují čluny, na nichž se nebožtíci převážejí „e-va-no t'Eatua", čluny mrtvých,[5]) lze z toho souditi, že prvotný význam polynésského slova átua jest nebožtík vůbec. Ještě lepší doklad podává nám slovo „ywang", jímž na Jávě se označuje zemřelý a předmět kultu vůbec. Neníť leč malajské demonstrativum íang t. j. „ten, kterýž".[6])

Trváme, že etymologický výklad jmen označujících ducha neb i božstvo různých kmenů a národů rozmnoží těchto několik příkladů. Vždyť zpozoroval již Dr. E. Hincks, že také vzdělaní Egypťané na nejstarších ná-

---

[1]) Adalbert Kuhn, Herabkunft des Feuers und Göttertrankes, Berlin 1859, a j. pokládali „div plození a porodu" za spůsobilý vzbuditi v pračlověku myšlenky, jimiž byl přiveden ku představě „duše"; za naší doby sluší však pokládati stanovisko to za překonané, neboť seznáno jednak, že myšlenky primitivního člověka nevznikají z allegorií a symbolů; jednak, že divoch si nevšímá příliš nebohého červíka a že vstup jeho do života nebudí v něm nižádný obdiv.

[2]) v. d. Gabelentz, Die melanesischen Sprachen v Abh. d. königl. Gess. d. W. 1861, II, 138 a sl.

[3]) C. v. Meinicke Die Inseln des stillen Oceans, Leipzig 1875, I, 200; srv. George Turner, Nineteen Jears in Polynesia, London 1861, 88.

[4]) u J. R. Forstera, Geschichte der Seereisen u. Entdeckungen im Südmeere, Berlin 1786, III, 316.

[5]) J. R. Forster, Ib. VI. 428.

[6]) Chr. Lassen, Indische Alterthumskunde, Leipzig 1858, II, 1067. Na cosi podobného u Semitů lze souditi z osobních jmen: Abi-hu, on jest můj otec; srv. Abi-el, él jest můj otec; El-i-hu (on jest můj él), Ho-še'a, On pomahá).

písech náhrobních mluví povšechně jen o dalším životě zemřelých a že teprve od doby XII. dynastie (k. r. 2150 př. J.) se objevuje výraz, jejž lze nám přetlumočiti slovem „duše“. Nelze pochybovati tedy, že ona neviditelná, prchavá bytost se determinovala teprve později, t. j. jakmile člověk zpozoroval, že mrtvole se nedostává — dechu. Dech byl patrným symptómem života. „Přestal dýchati“ značí dosud „přestal žíti“; vydechnouti, expirare, ausatmen, aushauchen, uz-anan jest v přemnohých řečích nejobyčejnějším označením úmrtí. Dech byl tedy zdroj života, základní živel sám; dech byl onou tajuplnou bytostí, kteráž se od těla odloučila způsobem neviditelným. (Pokračování.)

František Kolár a Karel Šimanovský,

veteráni českého herectva.

Napsal Frant. K. Hejda.

Suďte jakkoli: jistou zásobu vavřínu třeba dnes míti pro všecky případy po ruce. Divadelní kronika hemží se od nějaké doby slavnostně červenými stránkami. Jako neděle na kalendáři střídají se pestře jubilejní dnové na všedním programu divadelního života. Kolárové, Šimanovský, Šmaha, Slukov a kdo ještě všechno — kapitoly vždy svérázné, vzpomínky vždy tak zajímavé! A pokaždé vyloupnouti můžete ze skořápky osobních interesů ono zdravé jadérko povahy všeobecné, kulturního vývoje českého divadla vůbec, postupu jeho na trnité dráze.

Spojte články, jak porůznu se Vám naskýtají — a celku dojista nebude daleko do úplných dějin českého jeviště.

Bez frase: je-li která způsobilá páka k vyzvednutí veřejného života, ku prohloubení a vzpružení národního vědomí, divadlo úloze té slouží nejvíc a nejlíp. A naopak snaha pořizovati divadla svědčí vždy o patrném stupni vývoje po stránce kulturní i vlastenecké.

Pamatujete se, jak pěkně vylíčil naše počátky J. J. Staňkovský ve svých „Vlastencích z boudy“? Ty steré zápasy hmotné, ta ohnivá, neúmorná obětavost bratří Thamů, Tandlera, Stuny, Štvána, ten celý tlak z dusného omezení do volnějšího, svěžejšího vzduchu, všecko dokazuje, jak zdravé sémě měly ony ratolístky skrovné, jež později vyhnaly do výše celý pyšný kmen.

Historie divadla a historie politiky spřízněny byly vždy velmi úzce. Starší generace naše nejedním už svědectvím to doložila. Často kmitlo se na jevišti něco jako roznětlivá jiskra, která pak dole, v řadách posluchačstva, nalézala hořlaviny vydatné. Z pochvaly, jež se tu projevovala, z potlesku, jenž prostorou hlediště burácíval, vyzníval mnohý jednohlasný

protest, mnohý záchvěv sebevědomí a statnosti národa, z poroby jedva procitnuvšího. Pro ukázky není ostatně ani v dobách novějších daleko. Slyšeli jste mimochodem vyprávěti, jak těžké, elektřinou prosycené ovzduší plnilo české divadlo při večerech, kdy hrávána, jako novinka ještě, Sardouova „Vlasť“?

Náš dnešní ensemble činoherní je dosud z toho kovu jiskroplodného. Kdežto opera česká až na malé výminky — paní Petzoldovou a pány Hynka, Krössinga, Koubka a kapelníka Čecha — sestává veskrze ze sil mladších, od decennia k decenniu se měnících, gros činohry připadá družině, sloužící průměrem už nějakých pětadvacet až čtyřicet let. Nahlédněte drobet do šematismu. Sklenářová-Malá, Volfova, Bittner, Chvalovský, Kolár, Mošna, Pštros, Řada, Seifert, Slukov, Šamberk, Šimanovský, Šmaha — šik, který budí všechen respekt! Takových několik pionérů domácího umění representuje už slušnou sílu úhrnnou, napjatou k našemu kulturnímu vyspění.

František Kolár.

Nuže, jubilea jsou na řadě. Zcela přirozeno, že poutají pozornost a příjemně rozvířiti dovedou mysl obecenstva. Práce je tu tichá, ale tím úmornější. Jen zasvěcený do aparátu divadelního oceniti ji dovede plnou měrou. Veřejnost zvykla souditi dle výsledků. Koupil jsem si své sedadlo ku dnešnímu představení, jdu, poslouchám, soudím. Kdo dovedl můj interes upoutati víc, má u mne vyhráno. Bravo! co nevidět přijdu si jej poslechnout opět. Každé řemeslo má své mistry a své hudlaře. Po odvedeném díle poznám rozdíl v dovednosti. Jaké přípravy kdo konal, jaký materiál si vybral, jak dobrými nástroji pracoval, je mi vedlejší věcí.

Zásada zcela správná. Korrektní a všeobecná navzdor své bezohlednosti. Ale právě proto, že divákovi krom výsledku na ničem jiném nezáleží, spočívá veškera snaha hercova na shromažďování a soustřeďování prostředků k tomuto výsledku. Život umělce dramatického, víte-li, jaký má program? Zkoušky od rána do poledne, nezřídka i po celé odpůldne ještě, nehledě k nutnému studiu soukromému. Je-li divadelní saisona v rozčeřeném proudu, nejsou dvě, tři hry, za den probrané, nijakou vzácností. Průběh takové zkoušky nenáleží právě k okamžikům utěše-

ným. Při sebe zdatnějších silách možno sotva docíliti hladké souhry na ponejprv. Nejednou zaviní kalamitu i pouhá episodka nevycepovaného začátečníka. A režisérovo komando zní: znova! Nebo je všecko v pořádku, slova plynou jako voda, výstup rodí se z výstupu, scéna stíhá scénu — leč nějaký šotek zákulisní, osvětlovač jeviště, posunovač kulis, správce hromu a blesku, vzdálený střelec nebo podobný ďas nevykonal v čas předepsanou povinnost. A režisérův povel zní: po třetí! Mnoho, velmi mnoho trpělivosti třeba spřežencům káry Thespidovy!

Tolik platí o celku. Jak veliký díl ze všeobecného výsledku připadá na bedra jednotlivcova, podmíněno je jeho talentem a uměleckou vyspělostí.

Devisa herce zní: státi v popředí situace. Buď žádoucího místa si vydobýt, nebo dobytého uhájit. Kdo couvá a bez násilného donucení ustupuje, nebyl nikdy hoden cti, skřížiti pro vavřín své duševní zbraně. Nezáleží také na tom, že touha po vrcholech slávy je všeobecná. Že ji chová ve dlouhé řadě každý, od těch, kdož ovoce veřejného uznání dávno okusili, až k těm, kteří se naučili teprv po jevišti chodit. Čím více ctižádosti, tím svižnější zápas a tím lépe pro věc.

Podmiňuje toto popředí situace aktivní činnost hercovu? Otázka zní podivně, skoro naivně. Generál zasypaný vyznamenáním, stavěný armádě za příklad, ale daný zároveň do výslužby, je loutka pro dekoraci salonu. Uhaslá hvězda; slupka, jejíž jádro bylo časem vypotřebováno.

A tak u stavů všech; výminek pramálo naleznete. Vynikající prázdné místo dojde vždy záhy obsazení. A homo novus dá si zpravidla už záležeti, aby každou stopu po předchůdci smazal a vyhladil. Naskytne-li se výminka podobná při divadle, v tomto světě věčně se křížících snah, zápolících talentů a podrývajících intrik, je vzácna dvojnásob.

Chceme poukázati k jedné, kterou honosí se Národní divadlo. Před několika lety už vstoupil mistr František Kolár do pense. Událost vzbudila tehdá patrný ruch. Znáte poměry: ta malá obec herecká, v předním stánku našem shromážděná, odkázána je právě tak na nás, jako my na ni. Umělec německý má příležitost, vystoupiti na padesaterých prknech; herec Čech nezná kočovnictví jiného, než té úmorné průpravy ve šmírách a malých společnostech, s cílem jediného velkého divadla před očima. Přirozeno, že čím více soustředivosti, tím patrnější důvěrnost a užší styk mezi jevištěm a hledištěm. Odchod přední síly je vytržením článku z harmonického celku, prohlubní na navyklé cestě, odnětím údu organickému tělu.

A zde právě loučil se jeden z těch vyvolených umělců, jichž postrádati tak bylo těžko! Provázely jej obvyklé trofeje slávy, pohnuté projevy, články pochvalné, vzpomínky na život a uměleckou dráhu.

Thema o náhradě Kolára přetřásáno živě. Úlohy některé, zvláště ze živlu onoho bodrého, originalního humoru, jakým je na příklad Klubko, Dačický z Heslova, Lomnický z Budče a pod. osiřely bez vyhlídky na nástupce. Většina z nich náležela hrám repertoarním, nejčastěji dávaným.

Kdo se v choulostivé ty povinnosti uváže? A co ještě důležitější: koho uzná obecenstvo důstojným jich tlumočníkem po umělci tak vzácné svéráznosti?

Doba přinesla rozluštění problemu poněkud neočekávané, ale pro všecky ctitele našeho mistra dojista potěšitelné. Kolára nenahražuje nikdo jiný, než zase — Kolár. Co na tom, že za Kolára aktivního hraje Kolár pensista a že divadelní cedule označuje výstupy jeho jako pohostinné hry? Pouhá forma, nic víc. O požitek nam jde a ten zůstal zachován. Až do posledního rozmarného slůvka a gesta. Nevíme, odkud vyšla iniciativa k této další součinnosti umělcově, ale že vítána byla upřímně, je jisto.

Netřeba ovšem zapomínati, že František Kolár zastává — navzdor své výslužbě — také ještě funkci jinou. Je to vrchní režisérství, úřad, ve kterém osvědčil stejné mistrovství, jako ve hře.

Fr. Kolár v úloze Dačického z Heslova.

Režisérství — čestný stupeň herců — je málo vděčná, za to velmi namáhavá úloha. V čem že záleží? Pověděl to onehdy rozmarně pan Kuffner ve feuilletonu z 30. ledna. Dovolte citovati místečko dotyčné:

„Především sám doma pilně nastudovati kus a se scenářem graficky bedlivě vypracovaným se dostaviti na zkoušku. Hezky od výstupu k výstupu a do poslední kliky u dveří a nohy u stolice vypracovaným, rozumí se. Herec se naučí roli a pak už jen vystoupí z kulisy. Ostatek obstará režisér. Všecko vysvětlí, řekne, ukáže, poručí: kolik kroků, jaký obrat, jak a kam se postavit, posadit, koho neb co obejít, obejmout, políbit, pozvat, vyhodit, kterak ach! a ouvej! vyslovit a jak se zase ze dveří ven dostat. Všecko. Herec je těstem režiséra, kuchaře, který to těsto hněte, vaří, solí, peče a vůbec celý oběd sestavuje.“

Náš duchaplný causeur měl ovšem na mysli jen domácí, rodinné divadélko, ale vypočítané instrukce platí do slova i v rámci velikém. Odpovědnost za zdar a nezdar představení má režisér. Jeho povinností je, dodati scéně pestrého vzhledu, předepsané rázovitosti a věrného stylu, vystrojiti hrdiny krojem až do řemínků na střevících historicky správným, dirigovati i všechen mimoscénický aparát.

Odkud čerpá vědomosti o tom všem, je lhostejno. Ale rozumí se, že pověřenost jeho pramenů podléhá kritice. Sto lidí nepovšimlo si pochybeného tretu v úpravě a ladu jeviště, jediný divák přišel věci na

kloub. Ale jediný jako všichni. Odůvodněná výtka má svou váhu, ať z kteréhokoli kouta hlediště vyšla. Režisér musí uspokojit odborníka stavitele, archeologa, ethnografa. Nic nejasného, polovičatého nesmí poskytnouti oku divákovu ten útržek světa mezi rampami, vykouzlený z plátna a latí. Žádný oblouk při gothice a žádný moderností se prozrazující střih mezi antickými togami. Historie architektoniky, kostymu, národních obyčejů, znalost věcí topografických, jasný rozhled v dějinných periodách — veskrze předměty, na nichž učí se svědomitý režisér svému umění. Čas, který mu vybývá mezi dnem, od zkoušky ke zkoušce, stačí tak právě, aby pročetl několik monografií a zobracel důležité listy kteréhosi názorného atlasu.

Kolárovi svěřena byla režie již roku 1858, ze ředitelování Thoméova. Nesčetná je řada her, které od té doby uvedl ve scénu. A ve všech jevil se chic plastika, vkus výtvarného umělce z povolání, bystrozrak malíře. Není to praveno obrazně. Kolár je odchovancem pražské malířské akademie — navštěvoval ji v letech 1845—1850, a od roku tuším 1859 illustruje bystrým, rázovitým svým způsobem Vilímkovy „Humoristické Listy“.

Kolár je hercem samorostlým. Jednou z těch neobyčejně nadaných individualit, které mžikem, instinktivně téměř, nalézají správnou analysu povahy a dovedou ji také obdařiti výbornými detaily. Malířský talent a hlavně smysl pro humor, drastičnost, karrikaturu, prospívají zde ovšem neocenitelně. Malíř-herec tvoří své figury tím okamžikem, kdy pročítá kus. Obraznost uvádí mu tím způsobem takřka hotový scenář do ruky. Nitky navázati a osnovu sceliti je pak jen mechanickým dílem. Režisér podporuje tu vydatně tlumočníka jedné úlohy a naopak.

Pokud se týče směru a povahy umění, byl Kolár odchovancem známé mannheimské školy. Umění prý se nedá tříditi a děliti do určitých forem, říkají. Nevěřte tomu. Epocha za epochou ostavuje své zřejmé stopy, přináší nové zvyklosti, seje nové manýry. A neubrání se jim sebe samorostlejší talent. Jeviště má svou módu tyranku, jako celý ostatní svět. A její zákonodárství? Vyplývá obyčejně ze způsobů a nezpůsobů jednoho herce vynikajícího, jehož příkladem řídí se ostatní. Není nám známo, mluvilo a hrálo-li se à la Talma nebo à la Garrick, ale víme dobře, že Devrientové, Davison a jiní nalézali napodobitelů vždy dost. Jisté hříčky v pathetické deklamaci, nestvůry, které pokládány naopak za pravé kallilogické skvosty, různé zevní příznaky mimické sloužívaly odjakživa hereckému světu za rekvisity k volnému použití. Kam až ruku vztáhnout při pathosu, jak hlasem tremolovat v roztoužení, které mezislovce vkládat třeba, vše určovaly předpisy. Kdo jich nešetřil, byl cep, neotesanec. A na podobné urážky krasocitu nezůstávalo obecenstvo dlužno patřičnou odpověď. Byla i doba, kdy pokládáno za krásné, deklamovati se zavřenýma očima. Co na tom, že herec si zakryl nejdokonalejší prostředek výraznosti, jaký mu milostivé nebe propůjčilo? Kázala to móda a dělalo to effekt! Nejhůř dařilo se ovšem deklamaci. Přízvuk byl zbožím, jímž smělo se zacházeti dle libovůle. Kam padl, tam zůstal a tam také trvale zbyl. Neboť nic neudržuje se v tradici hereckého představování houževnatěji a bezpečněji, než poklesky a nezpůsoby.

Že byl Kolár manýrou podmaněn jako jiní, lze říci bez obalu, aniž by tím jediný vlas umělecké jeho cti byl zkřiven. Ty tuctovité přívěsky a přílepky své doby nesl na sobě herec každý. Výkon sebe dokonalejší a způsobnější promísen byl šablonami snadno patrnými. Záleželo arci na tom, kam až sáhala šablona a kde ryzí, svérázné individualní umění k slovu se přihlásilo.

A v tomto odlišování světla a stínu, pravdy a pablesku, citu a pouhé affektace projevil Kolár své vzácné mistrovství. Ať se o vážný typ jednalo, nebo komický. Ať kázala povinnost, vraštit čelo a mohutným hlasem dunět a hřímat v tragedii, či na bránice posluchačstva v komedii působit. Figura za figurou pojila se v řadě Kolárova repertoaru a všem vtěliti dovedl mistr patřičný ráz a jemně vystíněný temperament.

Karel Šimanovský.

Na vlastním kothurnu stál jako Buttler ve „Valdštýnově smrti“, Valentin ve „Faustu“, Šašek v „Learu“, Hassan ve „Fiesku“, Franc v „Loupežnících“, Shyllok v „Kupci benátském“ — a právě tak velikým a neodolatelným byl jako Falstaff, Klubko („Sen v noci svatojanské“) Tobiáš („Večer tříkrálový“), Polonius („Hamlet“) a Lomnický („Magelona“). Nejednu z těchto postav označiti možno jako vzor uměleckého podání. Jsou to portréty, do poslední vrásky pečlivě vymodelované, jež obecenstvo v dobré paměti chová. Fond tvůrčí invence Kolárovy z části jsme již označili. Tvorba malíře přenáší se bezděky na umění mimické. Ostatek je tajemstvím Kolárova genia.

Starší pánové našeho divadla zachovali si podivuhodnou svěžest. Převracíte-li v dotyčných biografiích, míhají se šedesátky, sedmdesátky, ba i osmdesátky jak náleží pestře. Ale vzdor tomu platí dosud: v oku žár a v srdci mladost. Slavný Nestor Josef Jiří Kolár do nedávna ještě překvapoval nás produkcí dramatickou. Kolár mladší pevnou rukou řídívá scénický organism a nedostižně deklamuje své Polonie, Klubky a Dačické.

A třetí ve spolku — vážený jubilant z posledních dnů, Karel Šimanovský, stojí tu dosud neotřesen, v plné síle, s postavou impo-

santně vztyčenou, se slovem jasným, šťavnatým a roznětlivým. Šimanovský je veteránem v nejdůstojnějším významu slova. Jedním z těch, kteří první základy dramatického umění našeho kladli. V těch dobách nuzování a strádání, kdy obětavý Tyl založil v malostranském Kajetánském domě ochotnické divadélko a kdy Stögerovo jeviště v Růžové ulici o svou existenci zápasilo, vyznamenával se již jako čilý, horlivý diletant.

Kapitoly následují ve známém pořádku. Především výstupy na ochotnickém divadle, kočujícím dle potřeby z jednoho konce Prahy na druhý. V Dominikánské ulici se hrálo, pak až v Karlíně a zase u sv. Ducha. Na repertoaru samá rytířská hra s únosy, loupežníky, jedem a dýkou. Dne 12. ledna 1845 — tedy před plnými padesáti lety — zaznamenává historie první debut Šimanovského u Stögera. Režisér Stögerův, Tyl, upozorněn byl na obratného panoše Thalie a přišel se naň do Karlína podívat. Ostatek už provedl vlastní péčí. Šimanovský se mu líbil, úmluva o výstup v Růžové ulici šmahem vykonána a uvedeného večera octnul se náš snaživec poprve před rampami tehdejšího stálého českého divadla. Následuje o rok později definitivní engažování, pak tříletá nepřetržitá činnost bez krejcaru gáže, posléze upevnění poměru pod řediteli Hoffmannem a Thoméem.

Nehledě ku krátkému intermezzu, kdy Hoffmann z nedostatku subvence společnost svou rozpustiti musil a členové její k venkovským divadlům se uchýlili — Šimanovský strávil tehdá několik měsíců u Tyla — slouží náš umělec už od piky pražskému — a rozumí se, jedině českému — divadlu.

Roku 1862 přestěhovalo se naše umění z Ovocného trhu do prozatímní divadelní budovy na nábřeží. Režii her převzal tu Švanda. Popularita Šimanovského vzrůstala den ode dne. Vedle Josefa Jiřího Kolára připadal mu bez odporu nejširší díl obliby a slávy.

Při analyse umělecké podstati Karla Šimanovského napadá nám mimovolně srovnání s Františkem Kolárem. Oba vyšli z jedné staré školy dramatické, z oné průpravy deklamování pathetického, jehož „velký styl“ ovládal jeviště veškera. Ale zcela různě spracovával se v jich duševních výhních umělecký materiál. Kolár jaktěživ si nedal tuze mnoho práce s úlohami. Představa, hotové slovo a náležitý posun střídaly se ráz na ráz. Jenže mistr nespokojil se s šablonou. Prohluboval mimovolně, nacházel nové a nové prostředky, vymaňoval se z otěží zvyků a forem, emancipoval se až k opravdové svéráznosti.

Proti tomu zůstává Šimanovský vždy týmž representantem onoho rytířství divadelního, oné ušlechtilosti slova a posunu, která se z mezí jisté manýry sice nevymanila, ale v mezích těchto až k úchvatnosti vyspěla. U Šimanovského nevyzní slovo na polovic, nevyjde gesto nazmar. Jeho sympatický orgán je vybroušený, pečlivě hlazený kov. Zvuk moduluje hebkým, lahodným timbrem. Každá pósa je správně vyměřena, ku svému místu případna. A s hlasem a pósou jsou v rovnováze všecky ostatní vlastnosti našeho čackého bohatýra. Tak vážné a tklivé je echo deklamace jeho ve hledišti, tak přirozeně tvořívá postava jeho střed skupiny na prknech! Do nejjemnější stopy líčidla a do posledního vlásku na paruce je vše harmonicky laděno, svědomitě upraveno, prostudováno.

Zde jsme u jádra povahy Šimanovského. Píle neúmorná, horlivost až pedantická, prozíravost a obezřetnost při každém slově úlohy jsou jeho vlastnosti dávno uznané. Studium jeho nepřestává na povrchním pročítání a memorování. Tah k tahu, výraz k výrazu pojí se v neuáhlém jeho utváření figur. Celek vypadá pak arci okrouhle, jednolitě, vypulérovaně. Antická tragedie, drama starší školy, pathos a verš potřebují nezbytně tlumočníka tak žulové pevnosti. Hra moderní vymyťující kothurn a těžící z realismu života, svědčiti bude ovšem hrdinům jiného složení duševního. Zmenšuje se tím platnost, význam a dokonce snad souhrn zásluh Šimanovského?

Tedy v krátkosti pravdu:

Invence přirozená, smysl pro charakteristickou kresbu, instinktivní vycítění a uhádání humoru zůstávají příznaky Kolárovými. Noblesou, vytříbeností slova, majestátností zjevu, svědomitou propracovaností každého článku svého výkonu honosí se Šimanovský. Konservativcem zůstal ve své methodě, ale svou energií a dosavadní pružností imponuje i moderním.

Půl století tedy věrně sloužil domácímu umění náš svěží jubilant. Těžkou, ale bohudík stále vzestupnou dráhu prošel, od prvých záchvěvů a symptomů probudilosti vlastenecké, až k výši dnešní. V oboru svém, rozumí se, vystřídal za ten čas šarže a hodnosti nejrůznější. Hrál Kusta v „Loupežnících na Chlumu“, Sokola v „Meluzíně“, Josefa v „Deboře“, Hynka v „Králi Václavu“ — to byly jeho počátky. Přešel pak na Karla Moora, Mortimera, Maxa Piccolomini, Hypolita („Monika“) Merkucia i Romea, Ferdinanda („Úklady a láska“ a dospěl posléze k Fiesku, Hamletu, Essexu, Othellu, Koriolánu, Karlosu i Makbethu.

Dnes je ovšem starý pán činným výhradně v oboru otců a kmetů. Ale deklamace jeho má dosud svou jadrnost, výraznost a svůj plný, neotřesený zvuk. Břitké ostří ducha neotupělo právě tak, jako neumdlelo oko a neschýlila se šíje. —

Počítáme teď s dovršenou uměleckou hřivnou, o jejímž množení a chránění pracováno tak drahná léta. Nehodí se snad, užívati ve věcech našeho divadla — opakujeme, že tkví nám na mysli pouze umělecký úspěch činoherního personálu — naduřelých superlativů, ale rovněž nemístno by bylo, zamlčeti uznání tam, kde společnou horlivostí postaveno umění do značné výše. Česká činohra má svůj akademický profil, svůj dobře vyzkoušený aparat, utkvělý ráz a spolehlivý směr.

To jest: do jaké míry spolehlivý? Pro dnešek a pro zejtřek snad — ale jak bude v časech příštích? Otázka, které málokdo rád se dívá do očí. Ani obecenstvo, ani divadelní správa. Pomýšlíte-li na ni, zdá se Vám mimovolně, že v základech pevné budovy se půda nějak bortí a drobí. Podporu spolehlivou najít, klín nějaký pevný a nové, dobré zdivo shánět, o to se jedná. A právě tyto ochranné prostředky vyskýtají se v míře tak skrovné.

Divadelní dorost, to je to spásonosné slovo. Pohříchu má dosud jen illusorní zvuk. Až na skrovné výminky různé pokusy dosavadní málo se osvědčily. Šarže svěřené mladým rukám nadějí do budoucích talentů nevzbudily. A tu se nejedná snad pouze o herce charakterní a komiky,

K. Šimanovský v úloze Hamleta.

nýbrž o milovníky. Pro ty zvláštní škály citové, tak rozsáhlého zvuku a jemného chvění, nedostává se způsobilých hrdel a — duší.

Neobviňujeme nikoho z opomenuté péče. Zřízení dramatické školy podalo důkaz, že otázka budoucího ensemblu činoherního nebyla ponechána jen Prozřetelnosti k rozluštění. Škoda jen, že při výběru absolvovaného dorostu nepočínala si rozhodující ruka právě nejšťastněji.

Otázky ty nenáležejí přímo k našemu thematu, pravda. Ale jich echo zvoní příliš často v sluch naší veřejnosti, aby jim bylo vyhnutí, mluví-li se o divadle vůbec. Kdyby tak nějaký elixir nesmrtelnosti zachoval nám naše Koláry a Šimanovské, naše Sklenářové, Seiferty, Šmahy a Slukovy navždy, bylo by ovšem nejlíp.

Bohužel — neuchovává se potomstvu ani sláva hercova. Hle, co napsal o tom mistr Neruda:

„Zvláštní je osud herců̊v. Zvláštní celé jeho postavení vůči umělcům jiným. Po jeho smrti nemluví k potomstvu žádná díla dláta a štětce, on, nebyl-li za živa hned plně uznán, nemůže doufat v lepší porozumění potomstva, jeho neukájí žádný Clodiův epigram, že „Homér nedožil se díku a obdivu, že se stal Homérem až po smrti své.“ Mám zde po millionkráte citovat frasi, že „potomstvo pro herce žádných více věnců nemá?“ Napsal-li Goethe v epilogu k Schillerovu „Zvonu“ krásná slova: „Denn was dem Mann das Leben nur halb ertheilt, soll ganz die Nachwelt geben“ — herce se ta slova navzdor vší své kráse netýkají pranic, herec nedoufá, že utrhne tu čarovnou květinu, která „květe teprv po slunce západu“ a zove se slávou pohrobní. Hlučet musí sláva kolem něho za živa a radost z ní musí pít z plné číše, dokud rtové ještě jsou s to, aby se rozčilením chvěly. Živý applaus, květinné věnce musí mít a bouř potlesku zní mu jako nejvelebnější symfonie a každá květina mu voní jako věčné jaro.“

A na jiném místě Neruda praví:

„Za živa musí býti herci postaven sloup a pokryt nápisem“!

Ve velké době.

Román od Serv. Hellera.

(Pokračování.)

IV.

ezi tím, co Diana se svou společnicí do města se vracela, houkala od jihu silná kanonáda, ze kteréž ustrašené obyvatelstvo ihned vyrozumělo, že se ve vzdálenosti nějaké míle od Trutnova mezi rakouským a pruským vojskem prudce bojuje. Přicházející pak jednotliví venkované hlásili, že se mezi Střítěží, Novým Rokytníkem a Rubínovicemi ráno o 9. hodině bitva strhla a že rakouské vojsko dosud vítězí. Avšak tou dobou stalo se na bojišti tom již rozhodnutí: o 11. hodině dorazila na bojiště hlavní massa pruské divise generála Hillera a rozvinula se ihned k útoku na Střítež; v tutéž pak chvíli obdržel generál Gablenz zprávu, že se pruské vojsko objevilo také v Brusnici u Kyjů a že jest tedy rakouské vojsko na pravém boku zpola již zaskočeno. Zbaven takto naděje na očekávanou a svrchovaně nutnou pomoc a vida, že má také přerušené spojení s Josefovem a Benedekem a jeho velkou armádou, rozhodl se Gablenz rychle, že boj zarazí a na západ, přes Staré Buky do Pilníkova a odtud k Labi ustoupí. Jiného ústupu, než na západ již nebylo. Brigády Wimpffenova, Kneblova a Mondlova obdržely příslušné rozkazy a jaly se dle všech pravidel válečného umění prováděti ústup, za neustálého boje s postupujícím nepřítelem.

Houkání děl vždy více se k Trutnovu blížilo a zděšení v městě rostlo. Ale z města neutíkal již nikdo; naopak přibíhali poděšení lidé z okolních vesnic a záhy odpoledne dostavilo se také prchající rakouské vojsko. Nejprv přijela tryskem dělostřelecká batterie brigády Grivičičovy, kteráž byla ráno od Wimpffenovy brigády za svou vlastní odešla, ale tuto na určeném místě již nezastala a proto, majíc o ztraceném boji už vědomí, přes Trutnov a Volanov na Pilníkov ujížděla. O něco později přibíhali vojáci od rozbité brigády Grivičičovy a vypravovali, jaký žalostný osud tuto nešťastnou brigádu stihl. Tato brigáda byla, když boj u Střítěže se rozpoutal, ještě na výšinách u Trutnova a Gablenzův rozkaz, aby na Radčí postoupila, došel jí teprv o $9\frac{1}{2}$ hodině. Grivičič ihned odrazil a přibyl do Starého Rokytníku po 11. hodině, tedy zrovna ve chvíli, když se byl Gablenz již pro všeobecný ústup rozhodl. Gablenz rozhodnuv se pro ústup zaslal Grivičičově brigádě rozkaz, aby přes Trutnov nazpět ustoupila a co možná nedříve k armádnímu sboru přirazila. Avšak posel s tímto rozkazem byl od Prusů lapen a Grivičič nevěda nic o Gablenzově ústupu na Pilníkov, jednal dle prvního, ranního rozkazu, osamotil se tím a dostal se do naprosto zoufalého postavení

uprostřed nepřátelských sborů a nebyl nikterak s to uniknouti záhubě. Po strašném, beznadějném boji byla jeho brigáda rozbita, rozutíkala se různými směry a byla z větší části od Prusů schytána. Z celé brigády protlouklo se jenom asi 2000 mužů přes Pilníkov do Nových Zámků.

Z úryvkových zpráv těchto a jiných Trutnovem prchajících vojáků seznalo se v městě, že Gablenz po včerejším vítězství velikou porážku utrpěl a že Prusové co nevidět zase budou v Trutnově. Oddíl rakouského vojska, jenž v městě byl posádkou, odešel a hnedle na to objevili se u samého města Prusové. Až do půl šesté hodiny trvalo stíhání rakouského, všemi cestami na Nové Zámky ustupujícího vojska a večer tábořilo zase na trutnovském náměstí unavené, ale proto přece veselé vojsko.

Nyní byl v Trutnově hlavní stan gardového sboru pod velitelstvím prince Augusta Virtemberského a pozdě večer přijel sám korunní princ pruský a ubytoval se v hostinci „u bílého koně“.

Slečna Diana musila svůj pokoj hned po návratu Prusů vyklidit, ale měla aspoň „zadostučinění“, že jej vyklidila vítěznému vojevůdci a následníku trůnu. Avšak slečna Diana nebyla z lidí, jimž takovéto věci lichotí a ona cítila se svrchovaně nešťastnou. Ubytována se svou společnicí v těsné komnatě s vyhlídkou do pozadí města a majíc na paměti večerní výjev z Königshanu po přechodu předního voje Boninova sboru přes hranici, neodvažovala se ani z domu.

Tím časem byl v hôtelu veliký poplach: pobočník korunního prince nařizoval v kuchyni, aby se jeho pánovi připravila masitá večeře. Avšak paní hostinská, jejíž muž do zajetí byl odveden, neměla ani lot masa v domě a nevěděla také, kde by je nalezla — vše bylo za poslední dva dni vyjedeno. Na to vysláno několik gardistů a ti přinesli odkudsi vydatný kus, z něhož pak kuchař korunního prince žádanou krmi připravil.

Ráno dne 29. června poskytovalo trutnovské náměstí obraz hodný Vereščaginova štětce: spousta pěšího vojska proudila semo tamo; mezi pěším branným lidem stáli nebo klestili si pracně cestu jezdci na vysokých klisnách a trčela se začazenými jícny z bojiště přivlečená rakouská děla; pod loubím leželi nebo seděli vedle sebe ranění a zajatí důstojníci, a zde i na velkém prostranství tlačili se utýraní Trutnované a zděšení, jako bezhlaví venkované s teskně bučícím hovězím dobytkem a bečícím bravem, jejž byli na rekvisiční rozkaz Prusův přivedli.

Mezitím, co pruské vojsko v městě a kolem něho jídlem a pitím se sílilo, na odchod chystalo aneb z venčí zase přicházelo, přikročeno k pohřbívání vojínů, jejichž těla tam venku hustě pokrývala šťavnatě zelená a kvetoucí bojiště. Pruští vojáci nebyli komandováni ku snášení a pohřbívání mrtvol, ale za to byl chycen a ke smutné práci té nucen bez ohledu každý, kdo od chvíle daného rozkazu na ulici se objevil a jinak pro pruské vojsko zaměstnán nebyl. Každý lapený muž dostal rýč, lopatu nebo kolečko a vždy 20 nebo 30 jich hnáno s vojenským průvodem na ustanovená pohřebiště. Zde pracovali těsně vedle sebe po celé hodiny lidé nejrůznějších vrstev a nejrůznějšího zaměstnání. Zde kopali řezníci, učitelové, nádeníci, tamo strkali kolečka státní úřadníci, kupečtí pomocníci, účetní a úřadní sluhové, onde nosili těla zabitých vojínů domácí páni, krejčí, holiči, dělníci z továren — jak kdo byl lapen a k čemu komandován.

Pohřbívání mrtvých a odvážení raněných trvalo celý den a nebylo daleko ještě hotovo. Velká část raněných nemohla být jinde umístěna, než pod loubím domů velkého náměstí, kdež ubožáci oblečeni a jenom plášti přikryti na slámě leželi.

K desáté hodině ztišilo se vojsko na ulicích i v domech a město pohřížilo se v oblažující spánek. Ale pojednou, asi v 11 hodin rozvřeštilo se troubení a víření bubnů, jakoby nepřítel znovu hnal na Trutnov útokem. Však nebyl to nepřátelský útok: ve středním předměstí propukl požár a celá střecha prvního velkého křídla Faltysovy přádelny byla záhy v plamenech. Však nejenom střecha, také druhé a první poschodí brzy hořelo, a v prostorách těchto pater bylo odpoledne uzavřeno přes 2000 rakouských zajatců. V hořejších místnostech továrního křídla nalezala se spousta lnu, koudele a příze; rakouští zajatci hověli si na tom všem a nepochybně také kouřili. Nějaká pak nedbale odhozená sirka způsobila požár a tento zase nesmírný poplach. Nebezpečí bylo veliké a hrozila děsná katastrofa. Prusové obklíčili rychle továrnu a zotvírali nebo zvyráželi všechny dvéře; rakouští zajatci řítili se ven, skákali s oken, spouštěli se po provazích a slézali po hromosvodu a dešťových rourách. Při tom jich asi padesát Prusům uteklo, ale několik jich také v nejhořejších prostorách v hořícím lnu zahynulo.

Slečna Diana požárním poplachem ze snu vyburcována postěžovala si trpce svojí společnici:

„Drahá signoro, měla jste skoro pravdu, zrazujíc mne, abych se nevydávala v šanc válečným svízelům. Ten děsný nepokoj a to neochabující rozčilení umořily by moje nervy . . . Je pravda: vidíme mnoho zajímavého a pamětihodného, ale dojmy toho všeho jsou příliš silné a pohodlí bude, jak pozoruju, vždy méně.“

„Ach vzácná slečno,“ odvětila společnice, „je to všechno hrozné, co tu vidíme. Včera jásot, dnes bědování . . . A pomalu nebude co jíst. Kdybychom se nebyly moudře zásobily salámy, šunkou, sýrem, čajem a rumem, trpěly bychom už nyní nouzi . . . A spat není možná . . . Pořáde to troubení, hulákání a střílení . . . Ale nejhorší už je, že se musíme stále dívat na ten zkrvácený lid, na ty raněné . . . To je bída, to je bída! . . . Slečinko: ujeďme odsud, někam hodně daleko!“

„Máte pravdu, zde v Trutnově už asi hezky nebude,“ přisvědčila Diana. „Slyšela jsem dole vypravovat pány z radnice, že zde budou mít už po celou vojnu nemocnice a transporty vojska. To není nic pro nás. Musíme se hledět dostat do Prahy. Ale jsou-li jenom nějaké cesty volny? . . . Musíme vyzvědět, které železnice ještě jezdí . . . Chvála Bohu, již se na ulicích ztišilo. Tak spěme, matičko, spěme!“

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ráno následujícího dne stála Diana se svojí společnicí na náměstí, jež se bylo na chvilku vyprázdnilo a zadívala se do krásného panoramatu pohraničních hor s majestátní Sněžkou. Avšak nebylo jí na dlouho dopřáno kochati se klidně tím rozkošným obrazem, neboť již zase hřímala od předměstí hudba a za krátko objevila se na náměstí nová pruská pěchota. Byl to oddíl Boninova armádního sboru, kterýž se od Libova na bojiště vracel. Diana poznala ihned, že jest to přední voj, jenž byl

dne 26. večer u Königshanu českou hranici překročil a druhého dne večer nazpět utíkal.

„Zdali pak uvidím zase setníka Nordmanna?“ pravila si bezděky slečna a zpozorovala, že se jí zmocnilo jakési rozčilení. Avšak nedbala toho a vidouc, že se vojsko na náměstí zastavuje, aby si odpočinulo, chopila se ruky svojí společnice a vlekla tuto skoro násilím od loubí mezi vojsko. Jakoby někoho hledala, procházela takto řadami a okolo skupin vojáků, jichž většina navzdor vší únavě s nemalým účastenstvím se za ní ohlížela. Konečně, u samé kašny naproti radnici spatřila Nordmanna, sedícího vysoko na koni a popíjejícího z bílého kamenného džbánku.

Nordmann spatřiv slečnu pozdravil dvorně a podávaje jí ruku oslovil ji už jako starého známého:

„Jaká to šťastná náhoda, slečno! Po třetí se už setkáváme.“

„Žádná náhoda, pane setníku,“ odmlouvala Diana. „Teď jsem vás hledala!“

„Je-li možná?“ podivil se setník. „Toť příliš veliká čest pro mne... Ale náhoda zůstává přece jen náhodou; totiž že jdeme opět přes Trutnov a že jste vy právě tu. Toto třetí shledání považuju už zcela určitě a rozhodně za dobré znamení, aspoň pro sebe. Nemáte nic proti tomu?“

„Přeju vám i sobě, aby se vám vaše přání splnilo, to jest jenom potud, abyste válku šťastně, bez pohromy a úrazu prodělal a pak jakožto osvědčený a uznaný hrdina domů se navrátil. Ale vítězství vám nepřeju!“

„Rozumím, krásná slečno, rozumím,“ na to zase Nordmann; „nenapadá mi také, abyste snad našim zbraním žehnala. Za vaše laskavé přání co nejsrdečněji děkuju. Však já, drahá slečno, mám také přání, velmi vroucí přání pro vás: abyste v těchto válečných vřavách neutrpěla úrazu. Smím-li vám, slečno, upřímně radit: vyhněte se všemu vojsku, a vzdalte se zejména z bojiště! Co jste dosud viděla, stačí vám zajisté, abyste měla o válce ponětí — uchylte se teď někam do zátiší a zachovejte se!“

„Dosud nebylo mi zle, pane setníku,“ odpověděla Diana, „avšak nahlížím už, že není příjemno, zdržovati se tak zrovna u samého bojiště. Ráda bych se už vrátila do Prahy; nevíte, jsou-li ještě cesty volny?“

Nordmann odpověděl s úsměvem:

„Do Prahy se, slečno, tak hned nedostanete! Včera vtrhlo naše vojsko po vyhrané bitvě do Jičína a celé severovýchodní Čechy jsou už válečným táborem. Kde byste klidu a bezpečí nalezla, nedovedu vám říci. Nejlépe byste učinila, kdybyste se uchýlila k nám do Pruska. V Libově můžete žíti zcela klidně a vesele, ještě klidněji ve Waldenburgu nebo Charlottenbrunnu — není tam nikam odsud daleko a budete úplně v zátiší. Zasteskne-li se vám po hlučnějším životě, zajeďte si do Kladska nebo Reichenbachu. V Čechách, aspoň na této straně a dále na jih ani klidu ani bezpečí nenajdete a na západ se tak hned nedostanete.“

„Ne, ne, pane setníku,“ odmlouvala Diana, „z Čech nevyjdu! Však já se nějak, třebas dlouhými oklikami doberu ku Praze nebo k Plzni. Do hlavního našeho města přece nepůjdete?“

„Lituju, slečno krásná, že nemohu říci: nikoli!“ odvětil Nordmann. „Zvítězíme-li, jakož doufám, ještě v jedné nebo ve dvou bitvách, podí-

váme se na Prahu zcela jistě. Avšak — bohužel — už dávají znamení k odchodu. Buďte tedy zdráva, slečno! A na shledanou v Praze!"

„Na shledanou, ale jinde!" zvolala Diana a podavši odjíždějícímu setníku pravici vystoupila na hořejší stupeň u kašny, aby odcházejícímu vojsku se vyhnula. Nordmann se dvakráte ještě ohledl a opětně šavlí pozdravil.

Slečně Dianě bylo, jakoby jí přítel odjížděl, jaksi smutno a teskno, ba zdálo se jí, že se i slzy jí tlačí do očí. A bylo tomu skutečně tak.

„Podivné!" pravila si polohlasně Diana, ano vojsko plným proudem z města na jih se valilo. „Vidím nepřítele a jeho řádění a přece — přece je mi toho setníka líto! . . ."

Po obědě začala se slečna ohlížeti po nějakém kočáře nebo vůbec povozu, kterýž by na delší jízdu najati se dal, ale marně. Téměř všechny povozy byly pryč, buď s uprchlíky, kteří ještě před příchodem Prusů město opustili, aneb na přípřežní službě u rakouské i pruské armády. Jenom několika, pro úřadní službu určených párů koní ušetřily vojenské rekvisice, a ty se ovšem ani nepronajímaly ani nepropůjčovaly. Nezbylo tedy nic, než zůstati v městě, kteréž se ostatně k večeru valně ztišilo. Následujícího dne ráno (1. července) dostalo město stálou posádku, již obstarával 7. prapor slezské zemské obrany; mužstvo tohoto praporu bylo v letech již pokročilé, usedlé, dobromyslné a celkem skromné; důstojnictvo jeho sestávalo ze vzdělaných, uhlazených pánů, jež válka z vážného občanského zaměstnání vyrvala, ze soudních úředníků, professorů, advokátů, statkářů atd. a takž nastaly mezi občanstvem a nepřátelskou posádkou záhy styky velmi vlídné, ba přátelské. Nebylo žádnou vzácností, viděti v průjezdech domů vysvlečené pruské vousáče, chovající děti nebo pomáhající chutě v rozličných domácích pracech, a při obědech a večeřích sedali slezští „lantveři" bez uniforem v kruhu rodiny a počínali si jako vlídní, vděční hosté.

Město začínalo si oddychovat a nebýti krutých rekvisic, bylo by mohlo považovati válečné svízele za překonané. Avšak veliké tyto požadavky pruské intendance tížily ponejvíce jenom nové městské zastupitelstvo, jež dne 1. července na dobu války zvoleno bylo a nebyly od obyvatelstva cítěny. Jaké požadavky polní intendantura pruská činila, vidno na př. z tohoto rozkazu:

„Městu Trutnovu ukládá se, aby do dvou dní pro vojsko gardového sboru do jeho skladiště dodalo: 2500 kvartů kořalky, 10.000 pecnů chleba, 1000 centů soli a 120.000 centů ovsa, jinak musilo by přikročeno býti k vojenské exekuci." — Že takovýmto obrovským rekvisicím vyhověti lze nebylo, rozumí se samo sebou a zástupcové města musili všechny síly napínat, aby pruskou intendanci a místní velitelství o nemožnosti takovýchto dodávek přesvědčili.

Avšak, jak praveno, obecný lid těchto potíží prozatím necítil a ježto byly po odchodu řadového vojska a reserv všechny násilnosti přestaly, vracel se do rodin klid, ba zavládalo jakési uspokojení, že válečná bouře již se přenesla. Tato řítila se dále na jih a západ.

Slečna Diana měla zase „panský pokoj" s přímou vyhlídkou na Sněžku a ježto od příchodu „starších pánů" v modré uniformě dámy

volně vycházeti a promenovati mohly, uplynulo jí rychle několik dní toho do jisté míry dobrodružného zajetí. Diana byla zase spokojena a smiřovala se pomalu s myšlenkou, že bude musit dlouhou dobu v pohraničném území ztráviti; proto překvapila ji svrchovaně zvěsť, došlá dne 4. července, že byla rakouská armáda v bitvě z minulého dne rozbita a že dle mínění vojenských autorit vlastní válku považovati lze za ukončenu.

„Teprve sedm dní uplynulo od přechodu pruských vojsk přes hranici a již by bylo rozhodnuto?!“ podivila se slečna. „Já myslela, že jsme teprv ještě na počátku, a již byl by konec? Ne, ne, to nemůže být! To jen se ti Prusové tak chvastají.“

Avšak pruské časopisy, jež hojně do města docházely — rakouský nebyl tam ani jediný — potvrzovaly zvěsti o dokonalém vítězství pruských zbraní a hlásaly jásavě, že za krátko zavlaje pruský prapor s cimbuří královského hradu v Praze a že pruské válečné kolonny postupu svého nezastaví, dokud král Vilém nevejde do císařského hradu ve Vídni.

Všechny pochybnosti se rozprchly, ale proto přece nechtěl nikdo z občanstva považovati válku za rozhodnutou a ukončenou. Ani slečna Diana, jejíž trutnovské zajetí ještě několik dní potrvalo.

(Pokračování.)

Kleč.

Píseň z cesty po Krkonoších.

Tam na horských hlavách
v chudých žlutých travách
po větru a mlze
plazí se tam kleč,
plazí se a svijí,
nemůž' vzpřímit šiji,
vítr do ní bije
ostrý jako meč.

Kleč na srázi holé,
pod horami dole
ve jho práce spřažen
samý český lid;
utrmácen, němý
sklání šij až k zemi,
mozol tvrdý v dlani,
v líci bídou zryt.

V porobě a strachu
plazí se jen v prachu,
žije a nežije,
v těžkých okovech;
řekli mu: Nám sluší
tělo dát i duši,
vše co máš je naše,
řeč i krev i dech!

A on mlčí, mlčí!
Hle, jak zraky vlčí
v továrnách řad oken
do krvava vzplál.
Ach, ty kleči stmělá,
ty jsi nevěděla,
proč tak dlouho smutně
nad tebou jsem stál!

Ant. Klášterský.

Zimní krajina.

Šedivá mlha kouří u lesa,
nizounko visí kalná nebesa,
div jejich klenba na zem neklesá . . .

Dole vše bílo v celém okolí,
z obzoru řadem pouze topoly
vztyčují černé zřidlé chocholy.

Pod nimi cesta mizí v závěji —
však není tknuta ani šlépějí
a zvonky saní nad ní neznějí . . .

Zapadla kolej, ztracen mostu sled,
sníh, všade sníh jen spatříš na dohled,
a země pod ním utuhla jak led.

Mrtvo a prázdno, až to zaleká —
neslyšet hlásku z blízka, z daleka,
nevidět ptáčka ani člověka . . .

* * *

Jenom když mlha nebe odkryje —
do pláně šikmo úsvit rozlije
vybledlé slunce jako hostie . . .

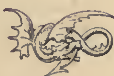
A v této skoupé chvilce radosti
po sněhu všade třpyt se rozhostí,
až bolí oči od té bělosti!

Tu náhle kraj má divnou okrasu,
tu širá závěj, plna úžasu,
svítí se v slunci jako z atlasu!

Však pouze mžik — neb mlha zastírá
poznovu nebe, lampu zavírá —
a dole v sněhu záře umírá.

Pak šerý večer, bez luny a hvězd
smutně se dívá do zapadlých cest —
jen zem se bělá — nebe temno jest.

Alojs Škampa.

Rukopisná sbírka českých písní světských z r. 1631.

Podává Dr. Čeněk Zíbrt.

světských písních staročeských zachovalo se poměrně málo zpráv*) a proto každý nový objev bude jistě vítaným příspěvkem pro poznání, jakými písněmi se kdy bavili naši předkové. Není potřeba široce dokazovati, že se v písních těchto obráží jasně vzdělanostní duch doby, kdy vznikly. Poučným příkladem toho je rukopisná sbírka světských písní českých z r. 1631, chovaná v bibliothece Musea království českého v Praze. Zasluhuje pozornosti těch, kdož si všímají českých písní v minulosti, a zasluhuje vůbec povšimnutí v kruzích našich literárních historiků.

Zaručený letopočet 1631 již předem napovídá, jakého rázu tyto písně jsou. Je známo, že od začátku věku XVII. Francie buď přímo nebo nepřímo řídila směr a postup kulturního rozvoje evropského. Vkus francouzský všude pronikal, všude nabýval obliby a přednosti. „A la mode“ stalo se heslem všude po Evropě, napřed ve vrstvách vyšších, a odtud šířilo se lákavé heslo „à la mode“ do života společenského vůbec se všemi podivnostmi a výstřednostmi. Opanovalo kroje, způsoby při jídle a pití, zdvořilůstky při zábavách, všechen způsob života i nakazilo řeč slovy a úslovími, zkomolenými z frasí vlaských a z francouzské konversace, jimiž byly posavadní domácí zdvořilosti nahrazovány, někdy dosti nejapně a pitvorně. Toto „alamodování“ (jak se úhrnem nazývalo napodobení mravu francouzského) zdomácnělo také u nás již v první polovici věku XVII. Našim starosvětským a rozšafným mravokárcům se to nelíbilo. Tropí si jen žertíky z mladšího pokolení, oddaného modě, z „alamodských kasafírků“, jak jim tenkráte říkali. Jako jinde, tak také u nás vloudilo se alamodování též do literatury, zejména do tehdejších skladeb básnických obsahu milostného. Upozornil jsem na charakteristickou skladbu tohoto druhu z prostředka věku XVII., kdež smutný kavalír Lipiron zkormouceně hořekuje „de amore aneb o lásce per potentias et passiones animae suae“, jsa obligirovaný s reverencí a paciencí k službě zbožňované panně a maje k ní sperancí, že se u ní dočká kontentu a pozbude melankolije atd.**) Za vlivu francouzského alamodování byly také složeny od neznámého skladatele světské písně, zapsané v musejním rukopise.

Rukopis tento obsahuje 22 lístků 8⁰. Na prvním listě čteme: „Letha 1631 21 máje tyto písničky svědské sou sepsány ode

*) Viz o tom s uvedenou příslušnou literaturou u Dra. O. Hostinského, 36 nápěvů světských písní českého lidu z XVI. století, v Praze, nakl. F. Šimáčka, 1892.

**) Viz mou knihu Jak se kdy v Čechách tancovalo, v Praze, 1895, str. 255—256. Srv. J. Jireček, Osvěta, 1881, I. 27, 122.

mne níže podepsaného a to urozené panně Anně Vitanovské z Vlčkovic a na Nihošovicích. Deo volente fortuna nihil. WDZ". Podle přípisku tohoto se probíráme, zdá se, milostným dárkem, v němž „alamodský" vzdychálek sebral oblíbené popěvky tehdejší a věnoval zbožňované panně. Vedle těchto písniček přibral také písně jiné, rázu lidového. Z refrainu a nadpisů vyrozumíváme, že písně tyto skutečné byly zpívány, že tedy máme před sebou zpěvník, jehož se často užívalo za zpěvu oblíbených tenkráte písní. Odkud a jak se tento zpěvník dostal do musejní bibliotheky, nepodařilo se mi zjistiti.

Všímám si nejdříve první písničky, kde zamilovaný kavalero takto si postyskuje:

Prosím, madamo, pověz mi,
jakou to příčinou schází,
že velké melankoliji
žádáš, žádáš
dokonati své dni.

Velké melankolije,
které srdce opanuje,
žádná radost při mně nemá,
aniž já, aniž já
vím, kde jest radost má.

Kdež se tak spěšně poděla
a tak rychle zaletěla,
a to beze vší mé viny,
musím, musím
býti v tom trápený.

Ale však děkuji z toho,
že mně speranci tak mnoho
svěřila, já se těším tomu,
že dosáhnu, že dosáhnu
časem toho kontentu.

Kteréhož tak mnoho žádám,
o Bože, pomoziž mi sám
a rač dáti z své milosti,
tak mnoho, tak mnoho
toho stálého štěstí.

Jenž by mně kontentýrovalo,
z mé melankolie pomahalo,
neb nevím, by víc neštěstí
mohlo, mohlo
kderou dámu trápiti.

Ale však sem in dubio,
že opět něco vkráčí v to,
jestli bude dál meškati,
pohledniž, pohledniž,
jak se svět hrubě mění.

Fortuno, již volám k tobě,
prosím na zakázání tvé,
chtějž mému srdci spomoci,
nechtěj, nechtěj
mne déle trápiti.

Podobného milostného rázu je píseň druhá, která „má svou notu". Zase milostné vzdychání, propletené alamodskými frasemi:

To neštěstí přeukrutné
jak trápí srdce mé
převelikou melankolijí,
ach mordio, ve mladosti
musím mnoho znáti
jeho nestálosti.

Ach nechciť žádat víc
od tebe, milosti,
mnoho's mi dost slibovala,
speranci prezentýrujíc,
troštovala,
ani's mi licenci dala.

Však naposledy pak
máš mne jako per špás,
často co koulí zmítaje,
mnoho těch přívětivostí
užiji v žalosti,
to mám za svou pacienci.

Zase pak rekompanc
dalať mi takovou,
fortuno, malý děťátko,
byvšiť má mysl svobodná,
již zavázaná,
jednomu v moci zůstává.

Myslím v pacienci
dokonati své dni,
ať bych mohla okusiti
fortuny, její kortezí,
všelijakou radost,
myslíc na její nestálost.

Také píseň další „má svou notu“. Rozumí se, že opět jest obsahu milostného, upraveného v ten rozum:

Milostí se hrubě trápím,
stůni, pomoci nevidím;
[: jestli se jí nedočekám, :]
[: nic jistšího nad smrt nemám. :]

Slyš prozby mé, kulýruj mne,
pravdu pravím já ochotně,
dámu svou býti uznávám,
souc hrubě v ni zamilován.

V libém snu nemám pokoje,
vždycky ji vidím tu stoje;
se mnou kráčí ve dne, v noci,
rovně jako stín člověčí.

Všecky činy, její mravy,
sou bez všeliké opravy;
pravím to na svou víru, čest,
blaze, komu souzena jest.

Když očima na ni patřím,
nic nevím, kam se obracím;
když na mně hledět přestane,
všecken zármutek nastane.

Žádné věčí potěšení
nemám krom jí samé sloužení,
každého dne v celém roce
líbat její bílé ruce.

Já jí upřímný zůstávám,
srdce své s ústy srovnávám;
nikda veselejší nejsem,
nežli kdy u své dámy sem.

Venuš, prosím tě posledně,
zapal jí srdce jako mně;
nelituj jí, dej jí stálost
a mně pravou trpělivost.

Píseň další „v nově složená“ touží trpce na fortunu, jaké žalosti působí zarmoucené panně. Fortuna slibuje, že ji chce obdařiti štěstím, aby srdce její nepoznalo „nižádné melankolie více“. Píseň pátá je skladba allegorická, „pěkná písnička“, v níž se honosí zamilovaný, že přemohl „závisti, návod a zlý domnění“, maje za „šusfraj“ zbroj vytrvalost, konstancí. V písni další, „též pěkné“, žebroní mládec:

Ach mé kořátko, zlaté holátko,
prosím, rozpomeňte se na mne,
nebo mé srdce, raněné prudce,
pro vašnosti uvadne,
umře v žalosti, jestli lékařství
od vašnosti nedostane.

Račtež přijeti, nebo dnem nocí
na vašnosti spomínám,
líbeznou krásu každého času
sobě mile rozjímám,
řeči vašnosti s mnohou žalostí
k srdci svému předkládám.

Jáť doufám v Boha, žeť žalost mnohá
ode mne preč odstoupí,
potěší panna, šlechetná dáma,
když jen ke mně přistoupí,
své ruky bílé podá mi mile,
žádnýť mně nezarmoutí.

Pojeď, pachole, kůň vraný kolem
ať vesele poskočí,
mé dámě k vůli v zeleném poli
ať se s čerstva obrací;
koníček skáče, mé srdce pláče,
že mne při ní jiný soči.

Ještě, můj vraný, pro zdraví dámy
učiň skůček nebo dva,
hleď, jak okýnkem zeleným vínkem
na tě mile vyhlídá,
zjednej mi lásku, když na pomlázsku
přijedu, ať ruku dá.

Na lidi nedbám, když to dobře znám,
že mi přeje upřímně,
mám tu naději, na sliby její
že se rozpomene,
tak mé srdečko skrze je všecko,
když dá řeči příjemné.

Prosím vašnosti se vší snažností,
račte mne svého znáti;
já do mé smrti věrný vašnosti
služebník chci zůstati,
a tak odměnnost za mou upřímnost
milost mohu poznati.

Víc upřímnosti, nežli bohatství,
mé srdce při mně znejte,
Pán Bůh jest zboží, on sám rozmnoží,
koho chce zbohatiti;
máť mnoho statku, bez nedostatku
může nás obživiti.

Ej již musím pryč, dosti nerad sic,
smutný v hoři pojedu;
dej sem, pachole, kůň můj, pistole,
ať se ještě projedu,
mile poskočím, než se rozloučím,
ach žalostivá chvíle.

Dopusť smrt, Bože, hrob, smutné lože,
bychť byl pohřben svou dámou,
rači umříti, chci v hrobě býti,
než se rozloučit svou dámou,
ach máry strojte, nás pochovejte,
než nešpory nastanou.

Bezvýznamná je pak píseň milostná, nadepsaná „Žalm 121 sv. Davida“ o čtyřech slokách, kde mládenec poroučí pannu Pánu Bohu a sebe sama jejímu srdéčku. Sedmá píseň líčí žalostné loučení vojína, odjíždějícího od svých přátel. Rozmarná píseň následující předvádí mladou ženu, která by se ráda zbavila muže starocha a veselila se raději se švarným kavalero:

Vesela býti nemohu
nikdy žádnou chvíli,
jest toho hodná příčina,
proč mé srdce kvílí:
neb ten starý muž nevrlý
má mně po své vůli,
Bože, rač proňho smrt poslat,
ať mám s mladejm zvůli.

Ponechejtež ho nyní,
nebť leží strápený,
upadne brzy z domu ven,
kdo jest sám nevinný,
již umírá, kšaft udělá,
a já se raduji,
zejtra jej pochovají,
žákům ofěru dají.

Ach, ach veselého srdce,
švarný kavalero,
slyšíc od svého srdce
cosi veselého,
kýž jest možná, bych tam s váma
nyní veselila,
nebo bych tam ráda s váma,
ráda diškulirovala.

Amen zpívajíc vesele,
dejte na buben hráti,
již můj muž v hrobě leží,
nechciť já naň víc dbáti,
již vesele poskakujíc
chci se s vámi bráti,
s ochotností kdekoli
s vámi marširovati.

Zajímavá je další písnička se začátkem opakovaným:

Klus, klus, klus, klus, zaklusej,
má nejmilejší, spomínej;
když ty mi švarně zaklusáš,
skůček nebo dva uděláš,
tuť mi švarnou dámu zednáš.

Klus, klus, klus, klus, po druhý,
můj milý koníčku vraný,
když ty mi švarně zaklusáš atd.

Klus, klus, klusej potřetí,
máť o tom každej věděti,
žeť já vás věrně miluji
a všeho dobrého přeji.

Klus, klus, klusej po čtvrtý,
ať se podkovky přitvrdí,
by ta láska mezi námi
trvala až do skonání.

Klus, klus, klusej po pátý,
nebude nám lát paní máti;
však ona vo tom dobře ví,
žeť já ji věrně miluji.

Klus, klus, klusej po šístý,
jistě bude naše štěstí,
nebo fortuna mně těší,
tím vašnost, má nejmilejší.

Klus, klusej po sedmý,
ach můj milej s koně sejdi,
ať já vás mile obejmu
a svůj vínek s hlavy sejmu.

S tím tu písničku zavírám,
panenkám ji odevzdávám,
ať by mně památku měli
a mládeneům dobrého přáli. Amen.

Další píseň, rozvleklá po dvaceti slokách, je ze všech v této sbírce nejdůkladněji přeslazena sladkohořkými výlevy zamilovaného srdce. Mládenec posílá tuto písničku dámě, jež jest příčinou žalosti, a prosí, aby nosila po něm, až ho v hrobě pochovají, smutek barvy fialové; „tať

barva znamená tu milost tajně ukrytou, tať se mnou v hrob jít má.“ Téhož rázu je další žaloba na zaslepeného amora, jenž nepatří na věk mladý, raní to jen, co se mu líbí. Písnička zakončena rčením alamodským:

Jestli mne smrt v tom trápení
vezme, co řekne mé potěšení?
Nie jiného než že amor
místo kontentu dal mi hrob.

„Píseň soldatská v nově složená“ líčí, jak Kupido pachole prudkou střelou prostřelil srdce soldatovo. Raněný žaloval u boha Marse, zdali jej postřelil Kupido sám o své újmě nebo snad z poručení jedné bohyně, zbožňované dámy, které slibuje věrnost a upřímnost do smrti. Následuje pak „Žaltář v krátkosti sebraný“, složený snad schválně od dárce tohoto zpěvníku panně Anně Vitanovské nebo zúmyslně vyvolený na závěr sešitku tohoto. Prozrazuje to obsah písničky, jež překypuje vroucí milostí.

Ach klenote můj zde v světě,
potěšení života mého,
vašnosti živé jest srdce mé,
račtež litovat mne ztrápeného.
Poněvadž račte bejt ustanovena
za vrchnost mou zde na světě,
prosím račtež mít poručené
k lásce mé upřímné srdce.

Vašnosti osoba jest radost má,
naděje ta zbaví mne žalosti,
přešťastný den a chvíle ta,
když jsem přišel s vašností v známosti;
zas nešťastný, ach přenešťastný,
ach, ach, ach, nejnešťastnější,
když to musím býti zbavený
postavy nejspanilejší.

Letní záře — vašnosti tváře,
očí mých smutných k osvícení,
v ten čas, když jsem vašnosti zbaven,
všecka má kratochvíl pomíjí,
jako kvítí času nočního
souce slunce zbavený
svou okrasu, ozdobu skládá,
které sie užívá ve dni.

Ach nemožné chvíle každé
s vašností mně přítomnu býti,
však srdce a myšlení mé
při vašnosti má vždy býti.
Tak se s vašností smutný žehnám
nyní na čas zbavený,
upřímný jsem a vždy zůstávám,
nikdy neproměnitedlný.

Odpověď k milostným písničkám roztouženého mládence spatřujeme v přípisku za „žaltářem“ uvedeným, psaném od jiné ruky. Dobře-li usuzujeme, je to psáno od panny Anny Vitanovské, které byl zpěvník věnován. Po všech zamilovaných písních odtušila si s důvěrou v Boha:

Já miluji, Pána Boha prosím,
který je můj nejmilejší, toho dostati musím.
Všemu konec krom závisti,
lidská nepřízeň — mý štěstí!

K sešitku, věnovanému panně Anně Vitanovské, přilepen je jiný sešitek, kdež týž opisovatel zaznamenal píseň „o králi denemarským“ a tři jiné písně. Dále tu připojeny ještě čtyři lístky s pozdějším opisem téže písně „o králi denemarským“, rozmnožené o několik slok a pak s bezvýznamnou písní milostnou, sentimentální a na konec s přípiskem pozdním napodobujícím písmo i ráz skladby písní staročeských.

„Píseň o králi denemarským“ (Kristianovi) zasluhuje povšimnutí. Opěvány tu jeho válečné osudy skladbou dosti zdařilou a zajímavou. Poněvadž nebyla posud, pokud vím, otištěna, neváhám jí tu dáti také místo jakožto pozoruhodné písni historické.

Kristian král denemarský
naříkal na své neštěstí,
všemu světu vypravuje,
svou příhodu oznamuje.

Kderak své vojsko potratil,
u Lutera zámku ztratil,
i též Defura jenerala,
na němž bitva záležela.

O ty Defure, Defure,
učinil's mi velké hoře;
mně si soldaty zmordoval,
žádného's z nich nelitoval.

O vy kníže slavný Sasů,
poslouchejtež mého hlasu,
přestaňtež více mordovati,
a račtež se slitovati.

Pan Cerbon a z Koloredu
co skála stáli tu středu,
v tom poli po levé straně
připravili na mne své zbraně.

Moji rejthaři vsadili,
však se zas zpět obrátili;
nebť jest jim zavoněl váš prach,
přišel na ně tu chvíli strach.

Munsur Tilly, munsur Tilly,
učinil's mi smutnou chvíli;
neb si ke mně s kusu střílel,
ach což jsi mne dobře viděl.

Sehnal jsi mne s pole brzy,
ach což mně to posavad mrzí;
neb sem musel utíkati,
a k Brunšveigu pospíchati.

O Brunšvejdští milí páni,
rychle otevřete brány,
ať já se mohu ukrýti,
než mne Munsur Tilly chytí.

Věruť my, králi, nesmíme,
neb se císaře bojíme,
přišli bychme my v neštěstí,
pro tvé veliké neřesti (v. neštěstí).

Na jinou cestu mysliti,
k Wolfnpytlu pospíšiti,
k Majdeburku má naděje,
protož k němu jedu směle.
(V. . . . k Wolfumpitu pospíšiti.
Pospěš a utíkej králi,
by tě císařští nejali.
Slabé město Fomšimpitel,
slabě bych já v něm oseděl,
k Magdemburku má naděje —
protož k němu jedu směle).

O knížata magdeburská,
přišla na mne žalost těšká;
pro Boha udělte rady,
ať mohu utíkat tady.

Kterak bychme my činili,
v tebeť sme doufání měli,
odnes dosti stříbra, zlata,
špatná jest tebe památka.

Byla v hojnosti dávána
a naše pře jest zadraná.
Ach smutný což mám činiti,
musím k Premu pospíšiti.

Och ty slavné město Premo,
k toběť já jedu uprimo.
Strojte šífy, strojte spíše (spíže?),
ať mohu utíkat spíše.

Než sou šífy přistrojili,
hned Charvati přispíšili;
ač je se král dosti bránil,
jeden ho mušketýr ranil.

A to skrze pravou ruku
udeřil jej mírně kulkou;
tu se králi srdce leklo,
jeho smutné líčko sbledlo.

A jeho vojsko do moře,
nastalo mu velké hoře.
Žalostivě se stopili,
poslední truňk učinili.

A když jel do Denemarku,
pospíchal jako k jarmarku,
a když to v městu zvěděli,
pokorně sou se jeho ptali:

Ajta milostivý králi,
čeho sme smutní dočkali.
Kde jsou soldati zůstali,
které sme my zverbovali?

Vaši a moji soldati leží
po poli co špalezí;
není, kdo by jich litoval,
těla jejich pochoval.

Za veliké štyři míle
ležejí jako špalkové,
zbití již odpočívají,
neb jsou dosti pracovali.

Ach náš milostivý králi,
čeho jsme smutní dočkali.
Musíme do pole jeti
a profanty opatřiti.

A to císařským vojákům,
těm udatným, slavným rekům;
neb sou již v světě vznešení (?)
všudy téměř po vší zemi.

Ostatní písně nejsou zvláště důležité. Podobají se již otištěným, vypravujíce o lásce šťastné i nešťastné veršíky dosti kostrbatými a opět promíšenými alamodským horováním. Jimi se podrobně obírati nebudeme. Vyslechněme jen ještě na konec věčně utrápeného alamodského vzdychala, jak nám naposledy zahořekuje:

Ach já neščastný kavalir
což mám počínati,
však velké melankoliji
již nelze trvati.
Ach ty speranci jediná,
co's mne nyní oklamala,
v žalosti zanechala!

O ty štěstí nestálé,
kde jsi se podělo,
však's mně od narození
hned defendýrovalo.
Nyní mne molestýruješ,
kontentýrovati nechceš.
Proč mně nelituješ?

V tak stálé lamentaci
snáším pacienci;
štěstí mně kasíruje,
ach jak jest tyranský,
speranci žádné dát nechce,
radosti zbavilo srdce,
ach to povereto!...

A tak lamentiruji
na své narození,
žádné mně radosti
pro malkontent není;
ach fortuno již svou zlostí
činíš konec mé radosti,
pošli smrt v rychlosti!

Vzpomínky.

Trochu lásky, upomínky
mrzuté pak přijdou vždycky,
jak po žhavých, krásných růžích
na keři pak rudý šípek.

Šípek — fádní omáčka to,
fádní, jak ty upomínky.
A já při ní myslím vždycky
znovu na růže a lásku...

Aug. Eug. Mužík.

KVĚTY.

Redaktor básní a původní krásné prósy, zároveň vydavatel

SVATOPLUK ČECH.

Redaktor článků poučných a překladů krásné prósy

Dr. SERVÁC HELLER.

Majitel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK XVII.

KNIHA XXXIV.

SEŠIT DUBNOVÝ.

„Květy“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásilkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: „Květy“ v Praze, Senovážné náměstí 978-II.

V PRAZE.

TISK A PAPÍR ALOISA WIESNERA.

1895

Z krajinářské mapy.

Kosař.

Na lučině květné
kosař trávu seče;
jak mu kosa létne,
květům hlavy setne:
což mu krev z ní teče?

Kmitá kosa, kmitá,
každým sekem znova
zrudlá, bleskovitá,
jako krví zlitá
z díla katanova.

A kam vjede, všude
v trávě, jak ji skosí,
jedna rána zbude,
všudy kapky rudé
jako krev ji rosí.

Nejen kapky chvělé:
proud se rudě valí,
širé moře celé
žhavě zkrvavělé
luhy topí, halí.

Až to zraky slní,
nachem plá to v luhu,
krví se to vlní,
dolinku to plní
k černých lesů kruhu.

Zdali ťal v tu chvíli
hlouběji snad maně
kosař v divé píli?
Proťal země žíly,
do srdce ji raně?

Kdo je on, ten litý
kosař mezi lesy?
Šerý, duchovitý,
kolem krví zlitý
jeho zjev mě děsí.

Proč tak dravě kosí,
květy luhu drtí,
že ho neuprosí
ani pláčem rosy?
Je to kosař Smrti?

Náhle západ šedne,
vše je proměněno:
záře krve bledne,
kosař kosu zvedne
lesklou na rameno.

Jde — a v šero siné
s písní vzdaluje se;
na lučině stinné
s trávy rosa plyne,
třpytí se a třese.

Tu již jasno je mi:
není div ten prvý!
Dřív již kosař němý
kosil v české zemi,
až ji zalil krví.

Kosil, jak když bleskem
vzteklá bouře mává,
když nám sledním leskem
na tom nebi českém
zapadala sláva!

Kosil, až se stmělo,
noc až zahalila
zem jak mrtvé tělo;
vše pak oslzelo —
a nám píseň zbyla.

V panském parku.

Ctný předek obezdil kus žírné role,
tam založil svůj park, tu pýchu svou;
ten potomci dnes ještě divem zvou.
Co dnes je nahoře, dřív bylo dole;
kde vršek byl, jenž na přírody zádech
se hrbem zdál, ten srovnal jemný vkus,
však na rovině vtipný genius
chtěl skály mít, kde v skočných vodopádech
jak po klávesech spinetu jim šustí

proud umělý, koncertující host,
když v nádržce je vody právě dost
a v neděli se na pět minut spustí.
Jak naslouchají romanci té šumné
kol stromy! Jako znalci kývají,
druh druhu kritiku svou šuškají
a znova umlkají v ticho dumné.
Ty vážné hlavy stromů! Přistříhány
tu v sloup, tam v kouli, onde v pagodu,
svým tvarem překonaly přírodu
a jeví se mi ctihodnými pány,
jimž parukami větřík nenadálý
když proletí, jich ševel tlumený
se zdá, že skládá obsah učený
o vnadách bohyň v staré madrigály.
I slouchá pahýl sloupu, jenžto skrývá
v mech zlaté datum — němý památník,
a kamenný též hrozný granátník
až od vrat parku ztrnule se dívá,
jak byl by dojmem zkameněl teď právě;
šum kaskád vykouzlil mu vzpomínky
těch dnů, kdy jeho žluté holínky
a rudé výložky se skvěly v slávě,
než déšť jich krásu smyl; on ke mně poulí
zrak plný zuřivosti unylé
a závisti, v něm teskně ožilé,
s níž moje kroky stíhá, nebo jdou-li,
kam libo jim, on na svých nohou vázne
a nemůže se hnout, tam někam v před,
kam zašel jeho čas a jeho svět,
jej zůstaviv zde žasům změny zkázné.
Jdu, zrakům jeho uniknout si přeji.
Kol cesty houšť je rovná jako zeď;
hle, přede mnou se trávník šíří teď,
a přímočárná stromořadí spějí
z dvou k němu stran; vše v pravo, v levo stejné.
Tu v trávě z květů různých přede mnou
se skládá v komposici tajemnou
dvé půlek figury snad čarodějné;
toť vzorec nepodobný čemukoli!
Když o něm bádám, vypadá mi tak,
jak na slunci by premovaný frak
byl rozestřen, by provětrali moli.
Však za trávníkem proti mně — hle, stupně
kams výše vedou v husté loubení;
dva bůžkové tam stojí zkroucení
a drží erby honosně a zpupně.
Než dojdu k nim, tu krása krás mi zjevna:

toť růže bledá, leč tak zázračná,
tak šlechtěná, že barva oblačná
jí modrá v žilkách — růže modrokrevná!
Jak vznešenou as vůni div ten roní,
chci vědět, nábožně se přikloním,
nos v úctě snížím, a když přivoním,
v čich praští pižmo . . . Jak když děs mě honí,
dál běžím: po schodech, pak po stezníku,
kde větve stromů v klenby svázány
a umně samorostlé altány
jsou prostříhány v houšti čimišníku;
tu vzácná sosna, s vůní hyacintu,
mi stojí v cestě; v pravo, v levo však
zřím pěšinky se vinout všelijak,
a že jsem v srdci parku, v labyrintu,
mi zřejmo teď, ba stříška gloriettu
se potutelně z vršků červená,
a v houšti číhá soška kamenná:
toť Milek, šelma, jako hotov k letu,
jen co mě zmate! Šibal tiskne ke rtu
svůj prstík — — nemyslím, že cucá jej,
však značí to as: mlč a pozor dej.
Nuž, jdu a bloudím, až mi toho žertu
je skoro dost; v tom — vůni hyacintu
zas dýše sosna, za mnou všelijak
se vinou pěšinky, ba vidím tak,
že šťastně zbloudila jsem v labyrintu
a na prázdno mě vedla chůze dlouhá.
Tu Milek zas! Aj, tys mě za cílem,
ty malá stvůrko, vyveď' aprilem?
Hle, prstíkem teď mrkvičku mi strouhá.
A zas jdu ke schodům, zas při stezníku
jsou větve stromů v klenby svázány,
zas umně samorostlé altány
jsou prostříhány v houšti čimišníku.
Však pod schody tam překvapení svůdné!
Tam rybník jest a loďka u kraje;
jen v loďce na dně vskutku voda je,
dno rybníka však na sucho je schůdné.
Jdu na protější břeh; tu křivolace
se stoupá na umělý pahorek,
i ční tam zvláštní vtipu výtvorek:
toť zřícenina, ovšem imitace!
Tu se zdí visí břečťan jako copy,
a větru dech když jimi zaklátí,
zas nový vkusu div mě uchvátí:
slyš, akkord vzdušný proudem sféry ztopí,
neb harfa aeolská v Gis moll si vzdychne;

želel jen, že harmonický její sten
čas rozladil již dávno, hudlař ten,
a sluch si pohoví, když kouzlo ztichne.
Dál pod ruinou sráz; tam prales bují,
tam balvany se v kupy hromadí,
však zděny na cement; tam kapradí
je vysázeno kolem skalních slují,
a jsou tu povalené, puklé kmeny,
však hlavní půvab jest, že lesní dol
je dělaný s tou divočinou kol;
jen zápach bahna jest tu přirozený,
ač bahno samo zásluha je lidská.
To horské jezírko tam v rákosí
i tklivá pověsť, jíž se honosí —
smrť milenců to velmi romantická —
vše děláno jest umem důmyslným!
Co krok mě obdiv plní víc a víc.
Tu kaplička — však rozliš rub a líc:
jeť uvnitř budoárem něhy plným;
kde domek čínský, jistě v jeho nitře
jest barokový oltář s Madonnou,
a v poustevně za lian záclonou
síň hodovní se kryje věru chytře.
Toť duch, jenž nepodlézá pojmům všedním
a prostým pravidlům, však na příkoř
je přeskakuje jako hrdý oř —
duch vyšší, privilejní slovem jedním.
Již konci as má procházka se blíží;
zeď parku za stromy již bíle ční;
mou cestu stíní vrby smuteční
a bolná předtucha zde mysl tíží;
hle, v trávě růvky . . . šátek chystám z kapsy,
již napřed slzným dojmům oddána;
čtu na prvním těch růvků: Diana —
čtu s jmény božstev upomínky na psy. —
Zeď, vrátka, na nich nápis: „Do jízdárny“;
a mřížkou zřím, jak v písku po pláni
svou ryzku Auroru tam prohání
ctných mrtvých předků mladý dědic zdárný.

Eliška Krásnohorská.

V soumraku bohů.

Kronika. Podává Julius Zeyer.

(Pokračování.)

Byl Hrut v tom okamžiku krásný, v rudém plášti svém, halícím celou ztepilou, vysokou, rekovnou jeho postavu. Neměl tušení, že dvě temnomodré, zářivé oči naň se upírají v obdivu. Vzhledl však, když zašelestila těžká látka, a viděl teď ženskou postavu, která pustila nadzdviženou clonu na konci síně visící, a do komnaty vcházela. Nebyla už docela mladá, ale krása její byla majestátní. Výraz těch temnomodrých, na něho upřených očí, byl zvláštní, hrdý, podmaňující a přece bylo kouzlo něhy v něm, a výraz těch zraků byl zároveň tak smělý, že Hrut oči sklopil. Žena přikročila blíže. Poklonil se jí mimoděk.

„Jsi smutný," pravila hlasem zvučným a hlubokým.

„Jako ten, jenž nemá úspěchu," odvětil s usměvem trpkým.

„Neměls úspěchu, Islanďane?" řekla klidně, „kdy, kde a u koho?"

„Kdy? teď. U koho? u krále," odvětil.

„Nezoufej, Hrute," řekla klidně jako dříve.

„Znáš moje jmeno, víš že jsem z Islandu, a víš tedy snad také, proč jsem přijel sem?"

„Vím," odpověděla, „proto že vím vše, co se děje zde u dvora. Vím také, že ti král dnes nakloněn nebyl. Dnes. Ale bude zítra."

„Víš to tak jistě?"

„Vím, proto že to v moci mé."

Než odpovědět mohl, vešel do komnaty stařec, poklonil se té hrdé ženě, která nyní beze slova odešla. Hrut šel rychle k němu, zdálo se, že to byl služebník nějaký v domě, a tázal se ho: „Kdo byla ona žena?"

„Gunhilda, králová, matka Haraldova," odvětil muž.

Hrut vzkřikl překvapen. Stařec díval se na něho chvíli jako s útrpností, ohlídl se kolem a řekl pak tiše: „Oči tvoje svítí, na tváři tvé plane ruměnec! Měj se na pozoru! Jsi mlád! Královna Gunhilda je znalá mocných kouzel! Žádost její je plamen, ale rozum její je led."

Zamlčel se polekaně, neboť bylo kroky slyšet, a pospíchal z komnaty, nechav překvapeného Hruta u velikém podivení. —

Toho samého ještě dne, na večer, pozoroval Hrut už velkou změnu v chování se krále Haralda. Zval jej k hlučným hodům, jež se právě odbývaly na dvorci, mluvil s ním neustále, vyptával se na Island, na jeho rod, žádal, by mu zazpíval, podával mu ruku několikráte a řekl mu, že si přeje, by dlouho u něho hostem byl a pološeptem sliboval mu, že o záležitosti jeho, stran dědictví, s ním sám, beze svědků promluví. — Hrut byl opojen tím náhlým úspěchem a též poněkud hojným

pitím. Vyšel rozehřat ze síně, by se ochladil. Za dvorcem šuměla divoká jakási zahrada, zasmušilá prastarými duby a sosnami, někde opodál hučel z hluboka nějaký slap a plnil ji jako tlumeným řevem spoutaných šelem. Vítr burácel stromovím a po nebi hnaly se lehké mraky, bledě srpem měsíce postříbřeny, jako šíleným nějakým spěchem do nekonečna. Vítr byl ostrý a zdálo se Hurtovi, že mu vniká až do srdce. Vystřízlivěl ze svého opojení a bylo mu podivno; něco jako stesk se v něm ozvalo, a nevěděl příčinu. Náhle bylo mu, jako by něco neviditelného, strašidelného mu dýchlo v tvář, stromy, oblaka, braly na se tak podivné vzezření a to hučení vody a větru podobalo se nezemskému hlasu, volajícímu jakési tajuplné zaklínání. Hle, tu mezi stromy něco stálo, něco temného v lidské podobě! Zachvěl se Hrut, ale uslyšev kroky té záhadné postavy, sáhl rychle k jediné zbrani, jíž měl, k noži, zastrčenému za pasem. To nebyl zjev, ty kroky, šramotící mezi oblázky, hlásaly smrtelníka. Byl to některý z jeho nepřátel, jenž se byl slídivě za ním sem ze síně doploužil, plu záští a závisti vyvolané náhlou přízní mladého krále? Ne, to byly obrysy ženy a nyní stála před ním a poznal i v tom přítmí královnu Gunhildu, kterou od rozmluvy ráno nebyl už viděl až teď. Srdce jeho zatlouklo. Proč? Nevěděl, ale bylo mu, jakoby zář zlata, k němuž mu dopomoci mohla, šlehala temnou nocí v zrak. Šel jí vstříc. Zastavil se. Mlčela.

„Královno," řekl nesměle Hurt, „čím získal jsem si velkou přízeň tvou a jak zasluhuji milosti tvé?"

Oči její plály, neodpověděla, ale podala mu ruku.

Horký proud šel celým jeho tělem. Tiskla mu ruku a pravila: „Z tvých zraků mluví pravda a čelo tvoje praví mi, že lháti neumíš. Jsi přítelem mým?"

„Jsem," zašeptal téměř neslyšitelně. „Ale co moje přátelství ti prospěje?" dodal o něco hlasitěji. A myslil na to, jak její přátelství jemu prospěje.

„Netušíš, jak osamělá jsem," řekla smutně, „jak nemilována, ba nenáviděna na tom dvoře. Jen silou své vůle krotím ty vlky, kteří by mě dávili! Jen silou své vůle opanuji svého syna a jsem tak jen všemocná. Ani dítě moje mě nemiluje."

Nevýslovný smutek jevil se při těch slovech na její tváři, byla mu tak blízka, hlas její šepotal tak sladce žaluplná slova a zmíral jako hudba, když tišeji a tišeji mu mluvila o utrpení svém. Hlava její klonila se ku předu a položila ji posléz jako znavena na jeho rameno. Bylo mu opět, jako by horký proud celým tělem jeho projel, zatřásl se mocně, tentokráte nevzpomněl však na zář zlata, pouze smysly jeho se ozývaly jaře.

Tu vzpřímila se, vzala jej oběma rukama za hlavu, hleděla mu přímo do očí, zrakem tak planoucím, že se mu zdálo, že oheň mu šlehá v obličej.

„Kouzelnice!" zvolal, aniž o tom věděl, vzpomínaje pouze varujícího hlasu starcova.

„Když jsem tě ráno viděla jeti do dvora stojíc smutna u svého okna," řekla šepotem, hlasem chvějícím se vášní, „tu milovala jsem tě jako bleskem dotknuta! Jsi můj, jsi můj!"

Hrut byl náhle smělý, krev jeho v něm vířila, trhl ji k sobě a líbal

tak vášnivě ústa její, že ji až ranil. Rty jeho dotekly se poprvé ženy a nebyl smyslů svých schopen. Rozevřevši plášť svůj halila sebe i Hruta v široké jeho řasy a kráčeli pomalu k domu. Divočší byla vášeň, která je spojila, než burácení větru kolem nich, v té příšerné, prastaré oboře.

Od toho dne byl Hrut v úplné moci Gunhildině. Vábila jej láskou svou. Bylo to kouzlo silné, jež smysle jeho v otroctví jímalo, zapomínal na vše mimo ni a v náruživém tom věčném opojení, v divokém víru té horečné smyslnosti, potácela se všechna jeho pružnost duše a všechna jeho jará mužnost. Z toho omámení probudila jej teprve po dlouhé době přesycenost a teď teprve poznal, jak cizí Gunhilda srdci jeho povždy zůstala!

Něco jako odpor proti ní se v něm ozývalo a zarděl se hanbou, když nyní král mu přiřkl ono dědictví, k vůli kterému byl do Norska přijel a jež jej z počátku v náručí té ženy hnalo. Věděl, že pouze Gunhildě své nabyté právo děkoval a styděl se před sebou. Místo vděkem odplácel jí lhostejností. Nedovedl už svou chladnost k ní tajiti, ale bál se přece, přímo pověrčivě, chmurných jejích zraků a trpkých jejích slov.

Jednou v noci, když sláb a skoro chor vedle ní odpočíval, neb duševní jeho boje podkopaly jaksi tělesnou jeho sílu, řekla mu náhle se smíchem až surovým: „Hrute, zaslechla jsem, že jsi zanechal na Islandě nevěstu. Je to stesk po ní, co tě tak chladným činí proti mně? Jdi k ní, vábí-li tě tak! Nemiluji lhostejných!“

Hrut se zachvěl, zjevila se mu teď Unna v plné záři své čistoty, v půvabu dívčím a srdce jeho bylo silně dojmuté. Zalhal však směle, zdálo se mu, že by ji urážel, kdyby jméno její pronesl ve společnosti toho upíra, z něhož měl hrůzu, ale jenž posud nad ním příšernou měl moc.

„Nemám nevěsty,“ řekl suše. „Nemiluji než tebe a nikoho než tebe milovati nemohu,“ přidal za chvílí a poslední jeho slova mrazila mu srdce, jako by se byl sám proklínal.

„Nebudeš moci už nikoho než mne milovat,“ řekla Gunhilda s výrazem temně záhadným. „Řekl jsi pokrytecky něco, co je více pravdou, než jsi kdy tušil!“

Od onoho okamžiku byl Hrut nešťasten, bylo mu, jako by byl ortel nad sebou pronesl. V skrytě duše nenáviděl Gunhildu a jediná spása zdála se mu útěk z Kongehelle. Na Unnu myslil víc a více, a určitěji a určitěji ozval se stesk po ní a po domově v nepokojném jeho srdci. Začal silně churavět, blednout, slábnout a proklínal neplodnou tu vášeň, to plané vzrušení smyslů, jež bylo mladost a bujné jeho mužství podlomilo tak osudně. — Stal se tak pošmurným, nemluvným a nešťastným, že Gunhilda, sama přesycena, více ho nežádala. Král Harald však byl mu teď opravdu upřímně nakloněn a když mu Hrut oznámil, že míní domů se vrátit, kladl tomu odpor a zahrnoval jej bohatstvím a vyznamenáním všeho druhu. Gunhilda však, raněna v pýše své, řekla jednou rozhodně a s velkým důrazem: „Nechvalno bylo by, Hruta zde déle držeti! Dvě jara už prožil na tvém dvoře, a nezískal-li jsi za tu dobu lásku jeho úplně, nezískáš jí více vůbec! Nechť pluje, kam ho srdce vábi, ať je to na Island neb kamkoli!“

Král Harald, povždy matky své poslušen, pravil posléze: „Nechť tedy pluje, nedržím jej déle!“

Hrutovi se ulehčilo kolem srdce, bylť se hněvu a pomsty královny obával. Gunhilda však naopak zdála se nyní docela odevzdána v osud svůj a úplně smířena.

Hrut činil tedy horlivě všechny přípravy k plavbě, uložil svoje zděděné poklady a bohaté zboží v hloub dobré své lodě a byl vesel. Obživl znova, ráznost jeho se mu vracela, mládí jeho hnalo nový květ. Den před odjezdem jeho slavily se velké hody na jeho poctu v Kongehellu a královna Gunhila byla přítomna. Sama podala mu zlatou číš, již vyprázdnil na její zdraví. Děkovala mu a úsměv její byl zářivý, ale v očích bylo něco záhadného, něco vítězoslavného, zlého a číhavého, co Hruta v taji znepokojovalo. Nevysvětlitelný smutek a stesk se mu vkrádal do srdce. „Je to proto, že se s ní loučím?“ tázal se sama sebe v duchu. „Miluju ji snad posud? Vždyť jsem ji ale nikdy nemiloval, a nemluví už ani k smyslům mým!“

Byl zmatek v něm a nemohl se sprostiti pocitu neurčitého, a na nejvýš znepokojujícího po celou noc hodů.

K ránu teprve končil se kvas a Gunhilda odcházejíc řekla tiše Hrutovi, by za ní šel. Poslechl. Hvědy již shasínaly, ptactvo se probouzelo. Gunhilda a Hrut stáli spolu v té staré, zdivočilé zahradě, pod těmi mohutnými stromy, kde je bouř vášně byla poprvé zachvátila. Panovalo ještě šero, ale v tom přítmí bylo už tušení světla, paprsky neviditelného ještě slunce chvěly se tajuplně v prchajících stínech. To polosvětlo bylo plno příšerného kouzla a tváře obou milenců zdály se v něm bledé, něco lekavého bylo v jejich zracích, hledících v neurčito toho úsvitu, tak mátožného. Gunhilda nejprve se vzpamatovala, dívala se přímo beze slova Hrutovi do očí, a týž výraz, jenž ho byl polekal při hodech, když prázdnil na její zdraví zlatou číš, byl opět na její tváří. Náhle však vrhla se mu na prsa, objala jej bílými rameny a líbala jej silně a horečně na ústa. Hrut byl jako zničen, zdálo se mu, že v okamžiku tom si jej znova podmaňuje, že bude zase v moci její jako bezvolná věc, otrok její, zvěř lapená do tenat démonické rozkoše. Chvěl se na celém těle a šlehla mu myšlenka mozkem, že je očarován. Což neslýchal vždy o znalosti hlubokých kouzel, jíž všeobecně královna slynula? A zlatá ta číš a záhadný ten úsměv! Couvl v strašidelném strachu o krok od ní. Gunhilda jej nedržela ani jej nevábila k sobě zpět. Zdála se zase klidna. Sňala svůj zlatý náramek a pravila: „Vezmi tuto na mne památku,“ a připnula mu obruč na nadloktí. Pak kývla mu na rozloučenou a pravila s úsměvem svým nejzáhadnějším: „Vnikla moc moje nad tebou tak hluboce v tvou duši, že jsi na vždy můj, i nepřítomný. Kladu na tebe zaklínání osudné: po boku žádné ženy štěstí nenajdeš, a mysl tvoje bude se vždy jen ke mně vraceti i přes vůli tvou, i když v nenávisti na mě vzpomeneš! Budeš jako vlna moře, která věčně od břehu prchajíc, vždy jej zase hledá! Nuž, nyní jdi, a pluj, kamkoli se ti líbí!“

Sbírala své temné, řasnaté roucho kolem sebe a zmizela ve stínech stromů jako rozplývající se přízrak. Hrut stál chvíli beze hnutí, u srdce měl mráz. Sáhl si na čelo, jako by se probouzeti chtěl. V tom zlatil první paprslek slunce blízký kmen, a bylo mu, jako by světlo odhánělo

všechnu tu horečnou můru noční, jež jej mučila. Ulehčilo se mu kolem srdce, usmál se a zvolal hlasitě směrem, kudy Gunhildin zjev se byl v temnu ztratil: „Prázdná slova! Planá hrozba! Život kyne mi a štěstí mne čeká! Jsem muž a setřásl jsem upíra, jenž krev mou ssál a sílu! Žiju a teplá krev mi bouří žilami! Nuže, světlu vstříc, noc za mnou zapadla!“

Spěchal do domu, svolal své druhy a vydali se bez průtahu na cestu, v plné slávě jasného, právě vzešlého slunce.

III.

Vrátiv se domů, poslal Hrut hned posly své na dvorec Valle k Thorstejnovi s prosbou, aby chystal svatbu, a přidal bohaté dary pro nevěstu. Velká byla z toho radost v domě Thorstejnově, neboť pochybovali tam už o tom, že ženich svému slovu dostojí, obzvláště, když neurčité, podivné zprávy se šířily lidmi, přicházejícími z Norska, o tajuplných dobrodružstvích Hrutových v paláci krále Haralda.

Thorstejn chystal svatbu velice hlučnou a hosté se sjížděli se všech stran. V určitý den dostavil se konečně Hrut sám, doprovázen Höskuldem a celou družinou příbuzných a přátel. Vítání bylo velmi srdečné a přivedli též nevěstu. Vešla se zraky sklopenými, s tlukoucím srdcem, bledá. Byla po svém ženichu toužila a byla mlčky trpěla. Když ji za ruku jal, pozvedla osmělena oči, ale jakmile je upřela na jeho tvář, hledajíc pohled jeho, začala se chvěti a úsměv, jímž ho vítala, shasl náhle na jejích rtech. Byl Hrut posud krásný muž, ale výraz jeho tváře byl úplně změněn, byl zženštilý, smutek jakýs jevil se v jeho očích, únava na dolním retu a i v tomto okamžiku, když vítal nevěstu, prozrazovala se nepokojná touha jakási po něčem nepřítomném v jeho chování, a ze slov jeho pozdravujících Unnu vanul chlad; bylo něco nuceného v nich, něco roztržitého, bylo viděti, že mysl jeho nedlí s ním v té hlučné síni. Unna, jejíž hlas, tak tichý a třesoucí se, úplně se ztrácel ve hřmotném rozhovoru hostů, oslovila Hruta bez ostychu.

„Co jsem tušila, stalo se!“ šeptala. „Srdce tvoje se odvrátilo ode mne, nepřišlo s tebou zpět!“

Hrut díval se sice na ni, viděl, že mluví, ale bylo patrno, že nedbal a nevěděl, co mu řekla. Odpověď jeho, roztržitá, doprovázená nepravdivým úsměvem, nebyla odpovědí na její slova.

„Hrute,“ řekla hlasitěji, „mluvíš se mnou, držíš mě za ruku — ale na koho myslíš?“

Náhle se tvář jeho změnila, bylo jako by se probouzel ze sna, bylo viděti, že se přemahá, aby se zdál veselým. „Gunhildo“ — pravil.

„Jmenuji se Unna,“ odpověděla bleda jako přízrak, vymkla svou ruku z jeho a běžela k svému dědu.

„Co mi chceš?“ tázal se Thorstejn, „jsi celá polekána.“

Nevěděla co říci, šeptala několik nesouvislých slov a za chvíli vyšla z komnaty.

Hody však začaly, jako by se nic nebylo stalo a trvaly dlouho. Veselost, ba bujnost všech stoupala čím déle tím výše; jen Hrut zůstal chladným a nevěsta mlčící a bledou.

Když přijel Hrut se svou ženou na Hrutstad, byla první jeho starost uložiti v skryté místo poklady, které co své věno Unna s sebou přivezla, pak provázel ji po celém domě a odevzdával jí ho ve správu a vládu. Konečně ji objal a políbil ji na ústa. Hned však couvl od ní a vyšel z komnaty. Jako zničena klesla Unna na sedadlo a tam zůstala v hluboké dumě bez pohybu sedět až do večera, když se Hrut navrátil z polí a lesa, kam byl vyšel. Sedl nyní vedle ní a vzal ji za ruku. Dlouho tak seděli mlčky.

„Hrute," řekla posléze, „oči tvoje jsou horečné a ruka tvoje je studená jako led. Mlčíš, a přece mi výraz tvé tváře zřejmě hlásá, že máš mnoho, co bys mi říci chtěl."

Hleděl pohnutě na ni a posléze, násilně se přemahaje vypravil ze sebe: „Unno, Unno, odpusť mi!"

„Odpouštím," odvětila slabě, „ač ještě nevím co."

Když mlčel, řekla s pláčem: „Že miluješ jinou?"

„Nemiluji, proklínám ji!" zvolal nyní vášnivě, „ale nedovedu se vymaniti z kouzla, které na mě vrhla. Ty slyšela's o královně Gunhildě, vím, že's o ní slyšela. Nuže, dal jsem se do její moci. Běda mně, že lakota moje mě vedla do zkázy. Ne po její lásce lačnil jsem, po dědictví svého ujce jsem toužil a bylo v její moci, buď odejmout mi je či poskytnout."

„A ty's se tedy prodal," řekla tiše.

Zarděl se a odvětil: „Trpké volila's slovo, ale pravdivé. Pravdou je však též, že Gunhilda zbouřila mé smysly, mocně, od samého dna mé bytosti! Nořil jsem se v bídu svou v slepém opojení." —

„Ubohý Hrute, děkuju ti za tvou důvěru," řekla Unna po krátkém rozmýšlení, „konečně neprohřešil jsi se snad ani proti mně, nemiloval jsi mě, neznal jsi mě, ač jsem ti byla zasnoubena. Ale miluji tě, Hrute, láska je také čarem mocným. Snad bude mocnější než to její prokletí, snad ji přemohu, tu temnou Gunhildu, svým žehnáním, svou oddaností, věrnou láskou svou?" Položila mu hlavu na prsa a Hrut jí tiskl mlčky a vděčně ruku. Tak se sblížili a naděje byla v srdci obou. Obzor jejich se vyjasnil. —

To byl začátek jejich manželského spolubytí, ale brzy, příliš brzy viděla Unna, že i ona i Hrut se klamali: něco nevysvětlitelného, tajemného a příšerného stálo mezi nimi, propast se šířila mezi Unnou žíznící po lásce a Hrutem, jenž nedovedl více milovat. Čím více to skrýval, tím zjevnější jí to bylo, a držela-li jej v loktech svých, cítila, že jest jí právě tenkráte daleký, ba nejvzdálenější! Přála si někdy, by ji nenáviděl, nenávisť je lásce blíže, než ta mrazivá lhostejnost. Nenávist jeho byla by snad přemohla, ale proti lhostejnosti jeho, proti tichému, skrytému odporu, jejž tak dobře uhodla, byla beze zbraní. Nenávist jeho byla by vzbouzela její pýchu a ctižádost nad ní zvítězit, lhostejnost jeho ranila hluboce její ješitnost ženskou, aniž si toho vědoma byla, a tak zabloudila v propast trpkých muk. Trpělivost její mizela, zoufalost se jí zmocnila, tichá jindy Unna byla nyní příkrá a nevlídná, tím nevlídnější a zasmušilejší, čím laskavěji se Hrut k ní choval. Byla by si přála tvrdých slov se strany jeho, by bouř jejího srdce si ulehčila ve výčitkách vášnivých, ale tvrdého slova neslyšela a nebyla za to vděčna. Zapomínala na svůj slib a na předsevzetí

bojovat tichou a hlubokou láskou svou proti zlému kouzlu, zapomínala na kýženou spásu Hrutovu a hloubala jen o křivdě, která se jí děla a pro kterou už nehledala odpuštění ve svém srdci. Zapomněla, že původně to odpuštění chtěla poskytnout jako spásu jeho a ne jako odměnu za nějakou nápravu.

Hloubajíc jednou v osamotnělosti své komnaty, kde se uzavírala ve vzdoru svém a jako v hrobě žila, pravila si posléze: „Proč mě žádal po svém návratu, věda o tom prokletí, věda, že milovat už nedovede, věda že život můj zničí? Žádal ne mne, ale věna mého! Žíznil a lačnil po tom zlatě, jež je prokleté jako on, neb lpí na těch pokladech krev! Pochází větším dílem z kořisti lupiče Jökula, jejž zase děd můj Thorstejn zavraždil! Chtěla bych, by všechno to zlato leželo na dně moře a já též i on, především on!“

Poprve propukla takto v určitá slova nenávist její k muži, jenž ji o štěstí života oloupil. Pak povstala v ní hned myšlénka: jak ztrestat jej? Jak sebe spasit? A myšlenky ty ji neopustily více.

V té nespokojenosti, v tom žalu a smutku uplynul celý rok a jednoho dne pravil Hrut své ženě, že pojede na sněm, kde se s Thorstejnem zajisté sejde. Unna prosila jej, by ho směla doprovázet a Hrut byl bez rozmýšlení s tím přáním spokojen. —

Jakmile Unna děda svého uviděla, vrhla se mu beze slov na prsa a vypukla v usedavý pláč. Thorstejn se zarazil, pohledl na Hruta, tiše vedle své ženy kráčejícího, a brvy jeho se stahovaly.

„Jinak jsem si shledání s vámi představoval,“ řekl, „co tě hněte, moje dítě?“

Tulila se k němu a štkajíc odvětila: „Ó děde můj, celé své věno, ba všechny poklady světa, kdybych je měla, dala bych za to, kdybych nebyla vyšla za muže!“

Zachmuřil se stařec, svraštil čelo a řekl hrozivě:

„Slyšel's to, Hrute? Slyšel's tu těžkou obžalobu? Mluv, co učinil jsi mému dítěti?“

Hrut usmál se smutně. „Nechť mluví Unna sama,“ řekl, „nechť poví, ublížil-li jsem jí kdy, a slyšela-li z úst mých jediného tvrdého slova.“

Zatřásla hlavou. Tu usmál se stařec a řekl se smíchem:

„Tedy jsou slzy tvoje pouze rozmarné! Ty pošetilé dítě, věz, že by ani radno nebylo vmísiti se v spor dvou milenců, kteří by se rychle spojili a proti karateli se obrátili!“ A začal žertovat. Unna mlčela, nesmírná tíž ji krušila, ale mluvit bylo jí nemožné. Skryla se v stanu Hrutově, a druhý den odjížděl Thorstejn domů a nezbývalo jí, než loučiti se s ním a opět mlčeti. Po sněmu vrátila se s mužem domů na Hrutstad.

(Pokračování.)

Strnadi.

Z „Ptačích motivů“.

Pýr mraků dálné kraje v čechel skrýval
a stále hojnějším byl jeho let,
zvon nebes šedý s bílou zemí splýval,
a konce nevidět.

Jen závěje, jak moře zbojné vlny
za divé bouře, rostly podél cest,
a snětě stromů byly girland plny
a plny drobných hvězd.

Však sluce náhle jasnilo se v běhu
vzpomínkou usměvavou jarních dnův
a nasypalo do bílého sněhu
zář drahých kamenův.

Tu vy jste přiletěli, pěvci žlutí,
na stromy v alejích — ký byl tu ruch —
a jati jara tuchou, v ňader zdmutí
pěli jste s druhem druh.

To píseň byla jara na oslavu,
jež vítězně se bralo v srdce niv,
by všemu tvorstvu zmátl hruď i hlavu
ten jeho zlatý div.

Vy první byli jste jím okouzleni,
ten tam byl vašich ňader žalný stesk,
jen žlutý pýr při zvučných prsou chvění
jak ze zlata se lesk'.

A hnědá letka zvedala se tiše
nad šedý níž, leč výše zrudlý bok,
když vy jste, zákopníci slunné říše,
rad zpívali svých slok.

Jen sedm slabik zaznělo mi v sluchu,
leč jejich závěr tak mi v duši tkvěl,
jak ranní rosa z prohřátého vzduchu,
jak bílé růže pel.

To byla píseň bez kožichu frásí
a bez vlečky, leč žár a cit v ní byl,
že stromu děd hnal mízu v útlé mlází
a mladé jaro snil.

O mám tě rád, ty strážný vlasti rode,
tu vaši věrnost k rodným krajům ctím,
vy cítíte, co rve je, co jim hlode
hruď mrazem ledovým.

Vy s lidem trpíte, jste povždy skrovni,
jak on je sám, ač veleti by měl,
jak vrabci vám, již pěvcům chtí být rovni,
ta cháska drzých čel.

Vy neprcháte v cizí kraje, braši,
svých milých opouštíce stan i hrob,
vám chudá matka macechy je dražší,
nechť v tvář jí plivá rob.

Vy pravými jste bratry duše mojí
a jako vašich zní mých ňader zvěst,
všech v útrapách, všech v strastech, v každém boji
vlast nad vše jest!

Nechť pláštěm zimních běd je skryta světu,
přec vím, že přijít musí slunný čas,
kdy při vánici krásy závěj květů
Bůh v klín jí hodí zas.

Adolf Heyduk.

Poustevník.

Cařihrad.

Momentní cestopisný obrázek. Napsal Antonín Vácha.

(Pokračování.)

Nemohu čtenáře popisem četných cařihradských mešit unavovati a podotýkám jen, že byla všem v míře větší neb menší Aja Sofia původním vzorem. Veliká rozmanitost jeví se v počtu a seřadění kupolí. Tak spatřujeme zejména v některých mešitách po stranách střední dómovité kupole dvě, jinde čtyři polokupole, k nimž se pak druží jiné méně rozměrné postranní a rohové kupolky. K velikým mešitám zbudovány přístavky, v nichž jsou obyčejně školy, kuchyně pro chudé, knihovny, dvojí nádvoří, studně a mnohdy i příbytky pro pocestné, ba někde i lázně. Minaretů nesmí míti žádná mešita více nežli šest; sedm jich má jediná velemešita v Mekce. Touristé navštěvují obyčejně ještě mešity Bajazetovu, malou Aju Sofii, Mehemedovu, Muhameda II. dobyvatele, Šahsadu, Selimiji, Mustafa paše a vedle veliké Sofie nejvelikolepější ze všech Suleimaniji, dle plánů nejslavnějšího tureckého stavitele Sinana v letech 1550—1556 zbudovanou, která se mnohému cizinci líbí více, nežli sama Aja Sofia. Již „haram“ její s 24 kupolemi, téměř dvě stě metrů dlouhý a 130 metrů široký, statnými cypřišemi a platanami zdobený, v jehož středu stojí krásný „šadrovan“, poskytuje svými mramorovými, žulovými a porfyrovými stavebními hmotami v ladném souměru přeskvostný pohled a pestrými mramory vykládaný vnitřek mešity, pak obrovská, namnoze 4 metry v objemu měřící, nádherně malovaná barvitá okna a mohutná na čtyřech pilířích spočívající kupole,

o pět metrů vyšší nežli sofijská, vzbuzuje nelíčený obdiv každého. Vystoupili jsme až na závratnou výši přístropní galerie, táhnoucí se kolem spodu kupole, a když jeden z průvodčích dole v mešitě promluvil na několika místech řadu vět hlasem zcela obyčejným, tu každé jednotlivé slovo bylo nahoře co nejzřetelněji slyšeti, což jest zajisté nevšední akustický zjev. V přístavbách mešity nalezají se 4 koleje, školy, kuchyně a příbytky, za mešitou pak pěkný hřbitov s mausoleem sultána Suleimana a Roxolany, který náleží k nejkrásnějším ve Stambulu. Přímo od mešity vede schodiště vzhůru k ministerstvu války čili seraskieratu a projdeme-li jeho hlavním průchodem, octneme se na ohromném vojenském cvičišti. Zde stojí nejvyšší cařihradská rozhledna, odkud lze ještě podrobněji nežli s věže v Galatě celý Cařihrad a jeho bližší i dálné okolí obhlednouti. Cizinci pozorují odtud zejmena často velebný západ slunce. Kdo sleduje od mešity Suleimanovy směr jihovýchodní, přijde na náměstí Vefa, pojmenované tak dle básníka a veselého společníka sultána Muhameda dobyvatele, a dále ulicí téhož jmena vzhůru až k dílně kovářské, proti níž na druhé straně mezi domy jest vodovod Valensův z r. 375, který — ač značně sešlý — svému účelu dosud plnou měrou vyhovuje. Tato mohutná, přes 600 metrů dlouhá a 23 m. vysoká, ve dvě poschodí rozdělená stavba leží mezi dvěma pahorky a obydlenými budovami. Dozorce otevřel nám vchod i vystoupili jsme až na zeď vodovodu, nahoře nepříliš širokou a četnými úponkovitými rostlinami pokrytou; po ní kráčeli jsme ve vzdušné výši pozorně dále a na druhém konci pobořenými schody opět dolů k mešitě

Ulice Juksek Kaldyrym.

Šah Sade. Jelikož v Stambulu samém nikde pitné vody není, postarali se již vladaři starého Byzantia o dostatečný počet obrovských, ze značné dálky vedených vodovodů a zároveň o rozměrné cisterny, až dosud obdiv cizinců vzbuzující. Tak zejmena zasluhuje bedlivější pozornosti „cisterna tisíc a jednoho sloupu“, nyní podzemní dílna provazníků proti škole lékařské, do níž se po vylámaných schodech sestupuje. Tam vyčnívá nad povrch naplavené země dosud poloviční svou výškou přes 200 sloupů v 15 řadách a ve třech patrech nad sebou. I v ostatních cisternách — jichž na mnoze dosud se užívá — spatřujeme hojnosť sloupořadí. Nejvelikolepější z nich je „Basilica“, téměř vždy vodou naplněná; v obecné mluvě sluje Jerebatan Serai, „propadlý zámek“. Jest za mešitou Aja Sofia v ulici Jerebatan Serai a prohlédnouti možno ji pouze s pochodní. Prohlídka tato je dosti obtížna: otvorem ve dvoře sestupuješ po hanebných mokrých schodech a dále z malého odpočívadla druhou řadou stupňů až nad okraj vody. Zapálení několika magnesiových drátů, jejichž prudká záře hluboko do tmavých prostor vniká, způsobuje effekt čarovný: z hladké, přes 115 metrů dlouhé a 64 metrů široké vodní plochy vyčnívá 336 mohutných, přes 13 metrů vysokých sloupů a snadno mohla si tu obraznost orientálců vybájiti propadlý zámek nějakého dávného velmože. Vodu čerpají obyvatelé okolních domů nádobkami, které několika otvory v klenutí do hlubin Jerebatan-Seraie spouštějí. Mnohdy v letě, když hlavní zdroj, odkud voda do města přichází, za vesnicí Bělehradem, vyčerpán jest, nastává ovšem v okolí měšity Aje Sofie veliká nouze o životní tu vláhu a cena plného vodního měchu stoupá den ke dni. Zámožnější Turci kupují pak vodu a kážou ji roznášeti po domech svých chudších spoluobčanů. Dobročinnost a jiné chvalné vlastnosti Turků vynikají v podobných případech znamenitě; ostatně, mnohou z těch zlých stránek, jež se této národnosti vytýkají, dlužno připsati na vrub četných zde žijících poturčenců, především Levantinců, na kteréž vším právem se hodí pořekadlo: „Poturčenec horší Turka.“

Pravých čistokrevných Turků, členů národnosti uralaltaiské, ve Stambulu mnoho nenalezneme, neboť převládá zde pestrá smíšenina krve turecké se slovanskou, řeckou, valašskou a škipetarsko-illyrskou, o čemž nás nejlépe poučí obchůzka ve zdejších velikolepých bazárech. Ráz tvářností jest tu tak rozmanitý, že jen pořídku nalézáme obličeje plnokrevných Turků, podobné oněm, jaké jsme v maloasijských dědinách spatřili; bedlivému pozorovateli a znalci neujdou také při obcování s kupčíky těmi jednotlivé známky různých povah národních, z nichž aspoň přibližně původ toho neb onoho uhádnouti může.

Opodál za mešitou Jeni Džami Valide vkročíme do egyptského bazaru koření, drog, barviv, voňavek, lučebnin a podobných věcí, kteréž tu prodávají starousedlí Turci z rodin, v nichž dědí vždy syn po otci nejen obchod ale i odměřenosť, vážnosť, nevšímavosť a poctivosť svých pradědů, pravých Turků.

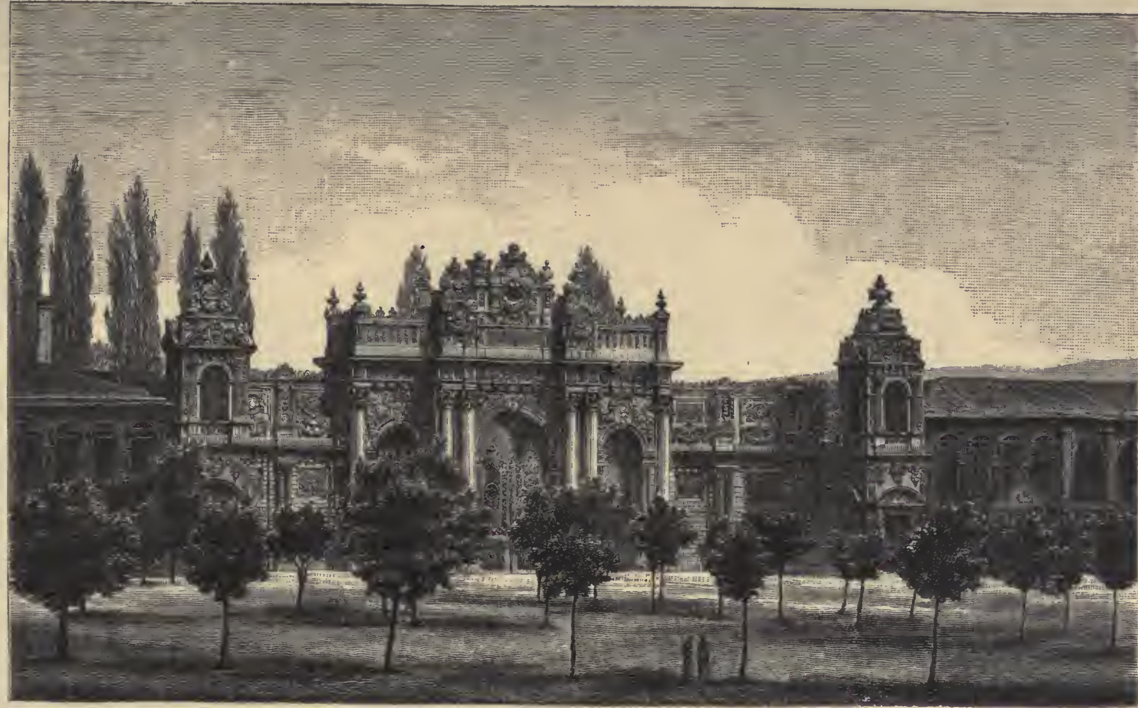
Z egyptského bazaru vyjdeme směrem na levo klikatinami živé čtvrti k ulici Mahmuda paše a odtud stejnojmennou branou do ohromné čtvrti Boejuik Tšarši, tvořící veliký cařihradský bazar. S ním spojeny jsou četné hany čili karavanseraje, chovající v sobě rozsáhlé sklady velko-

Beduin v Cařibradě.

obchodů a rozmanité kupecké místnosti; mimo to rozděleny jsou vlastní bazary ve 40 velikých a četné menší skupiny, v nichž se dle úřadního výkazu napočetlo 2620 majitelů závodů s 3260 krámy a skladišti. Jedenácte bran vede z ostatních čtvrtí do tohoto ohromného labyrintu, kam se cizinec bez vůdce odvážiti nemůže, a všechny obloukovitým překlenutím nebo kupolkami kryté ulice bazárové, do nichž nepříliš velikými otvory světlo vniká, přeplněny jsou četnými krámy, v nichž prodavači činnost svou z rána mezi osmou a devátou začínají a mezi pátou a šestou pod večer končí, vyjma zvláštní, čtyřmi branami uzavřený bazar zbraní, „Besestan", který se k jedenácté hodině otvírá a o třetí již zavírá. V bezprostředním okolí bazarů, mimo jich uzavřený obvod, jsou rozsáhlé karavanseraje a několik otevřených ulic s trhy a krámy některých řemesel, která nenalezla místa uvnitř bazarů. Noční hlídku konají četní strážcové, k jichž vydržování majitelé krámů a skladišť zvláštní poplatky odvádějí a kteří za přísného dohledu svého velitele pečlivě bdí, aby se nikdo noční dobou v bazarových ulicích nezdržoval. Pestrý, zajímavý ruch v bazarech nejlépe pozorovati možno v pondělí, v úterý, ve středu a ve čtvrtek, kdežto v pátek, sobotu a neděli jest vždy část krámů za příčinou svátku mohamedánů, židů a křesťanů zavřena. Cizinec má tu dosti příležitosti k nakoupení originálních předmětů, avšak bez tlumočníka neb znalého těch věcí průvodčího platívá mnohdy tourista i ceny trojnásobné, ačkoliv upříti nelze, že i tlumočníci vždy percentualní podíl od prodavače dostávají. Nejzajímavější pro cizince oddíly jsou: „Kalpak džilar džaddesi" se zbožím střižným a hedvábným, jenž bývá Turkyněmi hojně navštěvován, pak „Kujumdžiler baši," čili bazar klenotníků s dílnami za krámy umístěnými, kde možno spatřiti klenotů reprensentujících ohromné bohatství, dále „Besestan" a k němu přiléhající ulice se starožitnostmi, zbraněmi, koberci z různých končin Asie a hojnými — padělky, konečně bazary kožešníků, obuvníků, vetešníků a „Ainadžilar tšaršuisi" bazar zrcadlářů, kde se však nyní více voňavek prodává. Postupem dlouhých dob prolomeno druhdy pečlivě zachovávané rozdělení jednotlivých řemeslnických skupin; následkem toho nalezají se zde nyní krámy s různým zbožím vedle sebe a také názvy jednotlivých oddílů bazaru nesouhlasí již namnoze se zbožím uvnitř vyloženým. Že toto hlavní středisko veřejného života den co den množství zajímavých výjevů poskytuje, rozumí se samo sebou; mnohého cizince nezajímá a nepoutá v Cařihradě nic tak dlouho jako kaleidoskopicky se měnící život bazarů. Bedlivý pozorovatel pozná zde snadno veliké rozdíly v povaze kupčíka tureckého, levantinského, arménského, řeckého, židovského atd. a porovnání dopadne vždy ve prospěch prvního — ale ovšem ani v tomto případě nebývá pravidla bez výjimek.

Vyjdeme-li z bazarů směrem k mešitě Muhamedově, na tržiště výrobků kožených, zejmena sedlářských, můžeme se po „sloupu panen" (Kys Taš) pozeptati a některý z ochotných prodavačů ukáže nám na skupinu domů, v jejichž středu, v zahradě jednoho z nich, Marcianův monolitový sloup stojí. Jest ze šedého sienitu, 10 metrů zvýší a má krásnou mramorovou hlavici, která dříve orlími podobami ozdobena byla a nyní poněkud na křivo jest nasazena; schody k podstavci vedoucí,

Západní brána paláce Dolma Bagče.

reliefy na polo zničenými krášlené, nalezají se teď pod úrovní země. Jiný, avšak ohromný t. zv. „spálený sloup" sestavený z několika okrouhlých porfyrových balvanů, stojí za turbou (mausoleem) sultána Mahmuda, a kolem něho bývalo kdysi přebohatě zdobené forum Constantini. Původně stál tento sloup — kdysi téměř 60 metrů vysoký — na blízku chrámu Apollinova v Římě, odkud jej za Konstantina do Byzance převezli, zde postavili a na vrcholu jeho bronzovou sochu, představující tohoto císaře v podobě boha Helia, umístili. Roku 1081 byla tato socha zároveň s hořejší částí sloupu bleskem zničena, takže nyní jen mohutný sloupový dřík do vzduchu trčí; tam, kde jsou spojky balvanů, byl patrně v pozdější době železnými obručemi sepjat a dolejšek jeho mizerným zdivem ovrouben.

Kdo chce dávné historické vzpomínky v sobě oživiti, nechť prohlédne si staré hradby cařihradské. Při pohledu na mohutné zdi, věže a tvrze, obklopující na velikou dálku Stambul se strany pozemní, tu pobořené, tam téměř zcela zničené, neb dosud dobře zachované, vystupují před zrakem pozorovatele postavy zakladatelů, zvelebitelů a četných hajitelů proslaveného města. Dle způsobu práce, tvarů a značek rozeznáváme období řecké, nyní jen v základech uchované, pak Konstantinovo, Theodosiovo, Leonovo, Theophilovo, J. Palaeologa, pak opravy Muhamedovy po dobytí města Turky a některé nové přístavky. Od sedmé hodiny ranní až přes poledne prohlíželi jsme tyto na mnoze velmi malebné zbytky věží, příkopů a zdí, zde na polo rozmetaných, tam dosud pyšně a zpříma stojících, břečtanem, mechem, travou a úponkovitými rostlinami pokrytých, jinde v ssutiny povalených, zde na pahorcích, jinde rovně neb údolím se táhnoucích. Dle polohopisného plánu měří celá jejich délka 6680 metrů a způsob opevnění byl as tento: Z venčí byl vodní příkop, za ním val vystupující k nízké hradební zdi s cimbuřími a k druhé rovněž nízké, věžemi opatřené zdi, kterou široký násep spojoval s hlavní vysokou pevnostní hradbou, z níž v mezerách as 50metrových strměly silné několikapatrové věže různých tvarů. Přední hradební zdi a věže zmizely nyní téměř na dobro a jejich místo zaujímají většinou zelinářské zahrady, kdežto zadní mohutné hradby a četné věže dosud jsou zachovány.

Mezi částmi opevnění vyniká nejvíce „zámek sedmi věží", z nichž zbyly však již jen čtyři; dříve sloužíval za turecké státní vězení. Na cimbuří byly vyvěšovány hlavy popravených velikých vezírů a sultánové uvězňovali zde také vyslance evropských mocnářů na tak dlouho, pokud své válečné spory s tím neb oním vladařem nevyřídili. Překrásná je zazděná nyní „zlatá brána", ozdobená po stranách mohutnými volně stojícími pilíři z bílých mramorových balvanů, kterouž byzantinští vladaři při svých triumphalních pochodech procházeli. Jako v Jerusalemě ke stejnojmenné bráně pojí se i k této zde pověsť, že příšti opanovatel Stambulu tudy do města vjede, a následkem toho zazdili pověrčiví Turkové obě ty brány. Jiné pozoruhodné stavby v hradební zdi jsou brány: Aivan Serai Kapusi, Egri Kapu, Silivri Kapu, Top Kapu, Edirne Kapusi, Jeni Kapu a zajímavá věž Izaaka Angela, pak zbytky paláce Hebdomon, jejž zovou Belisarovým, a konečně opodál Edirne Kapusi starý, Vyku-

piteli zasvěcený chrám, nyní mešita Kahrije, v níž se zachovaly pozoruhodné freskové malby a mosaikové obrazy ze stol. 14. Za prohlídky celého hradebního pásma můžete se zároveň kochati krásou okolní krajiny.

Za krásného jitra kráčeli jsme jednoho dne po širokých schodech ulice „Jüksek Kaldyrym", v níž jest mnoho židovských krámů se šatstvem, dolů k moři a kolem bursovního domu na nový most, odkud vyjíždějí parníky Bosporem nahoru podél břehu evropského až za Rumili-Kavak a vracejí se od stanice Anadoli Kavak podél břehu asijského až do Skutari a na místo vychodiště. Břehy Bosporu vynikají překvapující malebností a svérázností; vidíme tu jemné i ostré záhyby pevniny se zátočinami a zálivky, pak horské výšiny, přes 200 metrů vystupující, v před i nazad posunuté, s četnými zahradami, lesy, vesnicemi, zámky, kláštery, o samotě stojícími letohrady a usedlostmi. Dle anglické mapy obnáší délka asijského břehu 38 a evropského 31, šířka pak různí se od 548 až do 2205 metrů.

Průjezd touto úžinou býval za starých dob pro silný proud, mlhy a měnivé větry pokládán za nebezpečný a báje o Argonautech líčí živě hrůzy, které zde zažili. Našinec sedne si nyní pohodlně na parník se zeleným praporem, vyhledá si nejpříznivější místo na hořejší palubě a rychle plujeme pak podél břehu Galaty, Tophane, Fyndykly, kolem velepaláce v Dolmabagče stále podél evropského břehu vzhůru. Ohromné, 650 metrů dlouhé průčelí paláce, v němž nyní císařští princové bydlí, vyniká daleko nad své okolí; vnitřek jeho oslňuje nádherou a zejména rozsáhlá trunní síň honosí se skvělým orientalsko-evropským přepychem.

(Dokončení.)

Turecká mládež po vyučování.

Démonismus.

Ethnologická studie. Napsal O. Fr. Vaněk.

(Pokračování.)

Představa duše nevznikla tedy jakousi pojmovou abstrakcí neb metafysickou spekulací, nýbrž na základě ryze zkušebního dojmu, pozorováním rozdílu mezi člověkem živým a mrtvým. Kdyby člověk byl nesmrtelným, nebyl by nikdy dospěl k rozlišování těla a duše, nebyl by nikdy pojímal vlastní bytost jako dvojjedinou, neboť nebyl by zřel nikdy člověka mrtvého, ale takto byl mu na snadě úsudek:

člověk — mrtvola = duše.

Theorií pak, že při smrti se odlučuje od těla bytosť života, jevil se býti děj umírání prostě i uspokojivě vyložen, neboť jí bylo lze si vysvětliti viditelné změny, jaké při smrti nastávají a představa ta byla schopna dalšího rozvoje. A vskutku byla, jak dále ukážeme, zbudována na primitivní této theorii biologické ona velikolepá říše duševních bytostí od nejhrubších tvarů až ku postavám nadsmyslovým. Teprve za naší doby stalo se kritisujícímu rozumu toto *πρῶτον ψεῦδος* zřejmým. Víměť nyní, že člověk pokládal to, co jest pouhým symptómem z mnoha jiných, co jest pouze vnějším účinem, za všejedinou vniternou příčinu, že kladl pars pro toto tak, že zaměnil podmínku a účinný důvod.

Než nebylo jinak možno. Člověk nutně musel, opíraje se o svědectví svých smyslů, dopustiti se tohoto klamného závěru, neboť mohl uvésti ve příčinnou souvislost jen ony představy, jež si byl vytvořil. Neměl ani z daleka tušení o vzájemných vztazích vniterných orgánů a dějů; neznal ani anatomie, ani physiologie ani pathologie. Viděl pouze člověka živého, jenž dýchal, a pak opět člověka, jenž dechu postrádal. Jen dle této známky rozeznával smrt od života a jen tuto mohl tedy uvésti ve příčinnou souvislost. A ješto příroda povšechně všude na zemi stejné naň činila dojmy, museli různí lidé, odděleni prostorem a časem, prohlédajíce k těmže úkazům, týmže vědomím i vůlí, povšechně dospěti k obdobným představám, neboť ubi eadem ratio, ibi eadem dispositio.

Malajské slovo ňava, australské vang a tohi, dakotské nija značí dech, duši. Ve mluvě kmene Netela v Kalifornii má týž význam slovo piuts; olomské cah-hia, duše, jakož i užívané u Pimů ecep, duch, duše, značí prvotně dech, vánek; v nářečí Mohoků jest atonric, duše, odvozeno od atonrion, dýchati (A. Bastian). V aztéčtině a příbuzných řečích označuje se vánek, dech, duše slovem ehekatl; ve mluvě mája slovem pichan. Domorodci Nicaraguy domnívali se, že z úst umírajícího vychází bytosť jemu podobná, již nazývali julio, dech (srov. aztécké juli, žíti).

V řečích asijských má kamassinské máje, juraksamojedské jind, turkotatarské isz (Schott), ujgurské tin, čagatajské tin, ten, dem (H. Vambéry),

estonské heng, kjurinské pühh (od pioh) vesměs význam vítr, dech, duše. Maďarské szellem, duše, duch, jest odvozeno od szél, vítr; podobně maď. lélek, vítr, dech, duše, srov. estonské leil, dech, dýchání; zyrj. lola, dýchati; permsk. lolaini, dýchati; votj. lul, vítr, duše, život; luljalo, váti (J. A. Ssmirnoff). Sem náležejí i slova: laponské häg, dech, duše, život; tamilské u-jir (od û-thu vanouti; u-ji, dýchati), dech, duše, život (G. Makenzie Cobban); čínské khi, (Medhurst) a j. v.

V řečích nama, očidonga, otjiherero a herero v jihozápadní Africe značí slova: lóms, omuenyo, omuinyo a om-bepo (J. Hahn) dech, dýchání, duše. Podobně suahilské pepo (od upepo, vítr, E. Steere). Slovo uéj, duše, u Dinků pochází od uej, dýchati. Ewské gbogbo a luvo, duše, duch od gbo a vo, váti, dýchati (Fr. Müller).[1])

Nejiného etymologického významu jsou též slova v řečích semitských a indoevropských. ‘Ebrejské rúa‘h [2]) značí rovněž jako ‘ebr. nefeš a nešamá, aram. nafšó a nišmá, arabské ru‘h a nafs, ass. napištu,[3]) srv. i hier. nifu, vítr, vánek, dech.[4])

Sanskrtské âtman (z √at, řecké ἀτμός, stn. âtum, nn. Athem), ana i prâna (staž. z pra-ana) z √an dýchati; srv. in-ân-is, vl. bez dechu; an-ila, vítr; srv. ἄν-εμος, anima, animus; irské anim duše; srov. anál, vání, dech; kymrické enydd, duše a eneid, duch; norské önd, duše; andi, dech, duch; arménské antsn, dech, duše, duch; tamilské ânma, duše a ândal, vítr. — Latinské spiritus[5]), franc. esprit, spirit od spirare, dýchati; řecké ψυχή od ψύχ-ειν, váti dýchati; πνεῦμα, dech, duše. Též záhadné něm. Geist značilo, jak mne Dr. Jar. Jedlička upozornil, prvotně jistě vání, dech, neboť germ. gais-ta-z odnáší se ku skr. hédas, hněv (z haiz-d-as) a význam „hněvu“ souvisí obyčejně s významem „dech“, jak o tom svědčí shň anado, jež náleží ku √an a shň, wuot, nhň. Wuth od skr. váta, vítr z √va, odkudž va-nouti, řec. ἄημι, dýchati; ἀϋτμή, dech a p. — Podobné příbuzenství jest asi mezi germ. saiv-aló, gotsk. saivala, angl. soul, něm. Seele a lat. *sae*-vus, litý. Za to však úplně jasná jest etymologie slovanského duch, duša (duch-ja), duše; pochází od onomatopoického √dhu, odkudž dýchati, dmouti; srv. skr. dhûma, dech; řec. θυμός atd. Cigánské dúk, dech, duch (T. I., 426) jest přeměna slovansk. duch. Rovněž anglosaské afole, arménské ogi značí vánek, dech, duše.

Není zajisté třeba teprve s důrazem připomínati, že duše byla pokládána za bytosť hmotnou. Syn přírody jest ještě dalek *ne*názorné

---

[1]) Čeněk Šercl, Z oboru jazykozpytu. V Praze 1883, I., 582. — Srv. Ad. Bastian, Zur Mythologie u. Psychologie der Nigritier in Guinea, Berlin 1894, 28.

[2]) Slovo rua‘h, jež tlumočí se obyčejně slovem duch, praví B. Stade (Ib. I, 417 a sl.) „značí prvotně vítr, jest tedy synonymním se slovem nefeš, duše“.

[3]) Friedr. Delitzsch, Wo lag das Paradies? Leipzig 1881, 131.

[4]) G. Maspero, Gesch. d. morgenl. Völker im Alterthume, n. př. Leipzig 1877, 38 a sl.; Ad. Ermann v Z. M. G. 1892, (46), 112.

[5]) Staroněmecká interlineární verse hymny sv. Ambrože překládá „sanctum spiritum“ slovy „uuihan âtum“. (Hymnorum interpretatio theotisca (ed. J. Grimm, Gottingae 1830).

představy o duši *ne*hmotné a pojem „nehmotného“ jest jemu rovněž tak bezobsažný jako metafysikovi, který sobě sice pojem ten vytváří, ač sám také nic nehmotného si nedovede mysliti. A tak byla duše po dlouhé věky pojímána sice jako bytosť étherická a nad míru jemná, ale přece jen hmotná.[1])

3.

Syn přírody bývá zřídka kdy nemocen; trýzně jeho mají většinou původ v poranění, smrť pravidlem jest násilná. Z pozorování, že byl-li někdo smrtelně poraněn, z rány jeho se proudila teplá, červená krev, spolu však dech se stával mdlým, až posléze člověk vysílen posledním dechem dokrvácel, soudilo se, že sídlem duše jest krev a představě této nebyly na odpor i případy, kdy člověk zemřel chorobou neb stářím. Z rány jemu zasazené řinula se sice také krev, ale krev ta byla chladná! Nebylo lze tedy pochybovati, že v krvi vězí ona jemná, prchavá substance životní, kteráž člověka oživovala ve všech jeho částech. Není tudíž s podivením, že krev nepokládají za sídlo duše pouze kmenové primitivní, jako na př. Papuové, Karibové,[2]) nýbrž i národové pokročilejší. Chaldeové (Berosus u Euseb. Chron. arm. I., 24 a sl.) odvozovali živé bytosti z hlíny země (těla) a krůpějí krve (duše) Béla; ʻEbreové byli přesvědčeni, že nefeš se pojí ku krvi (nefeš habbasar baddam, Lev. 17, 11 a) v těle obíhající (I. Sam. 14, 33; Lev. 1, 5.), ba prohlašovali i krev samu za duši těla (Lev. 17. 11 b.; Gen. 9, 4; Dt. 12, 23.) říkajíce místo „živé maso“: „maso syrové“.[3])

Názor ten udržel se dosud u Arabů, u nichž běžný jest výraz: an-nafsu džarâ, duše teče (z rány) místo: krev teče t. j. on umírá.

Rovněž v Iliadě XVIII., 86 se praví, že „krev tekla z rány“, kdežto v Il. XIV., 58, že „*ψυχή* tekla z rány.“ Ve Il. XIV., 517 a sl. prchá duše v bouřlivém chvatu ze zející rány jsouc podobna výparu.

„— — — *διὰ δ᾽ἔντερα χαλκός ἄφυσσεν*
δῃώσας. ψυχή δὲ κατ᾽ οὐταμένην ὠτειλὴν
ἔσσυτ᾽ ἐπειγομένη . . .“[4])

Kritias (u Arist. De anima I., 2, 19) učil, že „duše jest v krvi“. Dle Pythagora (u Diog. Laert. 8, 1, 19.): „*τὴν ψυχήν τρέφεσθαι ἀπὸ τοῦ αἵματος*“; Empedoklovi (u Cic. Tusc. quaest. I., 9.) bylo *αἷμα ἀνθρώποισι περικάρδιον νόημα*“, „animus sanguine suffusus“; krev

---

[1]) Epikur (u Diog. Laërt. X., 67 a sl.; srov. Serv. Ad. Aen. IV., 654.) mínil, že ti, kdož prohlašují duši za nehmotnou, pošetile mluví, ježto by duše taková nic nemohla konati ani trpěti. Irenaeus (Contra Haeres. V., 7, 1.), a Origenes (De princip. I., 7 a II., 3, 2.) soudili, že duši lze nazvati nehmotnou jen oproti smrtelnému tělu. Tertullian (u T. 1., 447 a sl) přisuzoval andělům a démonům substanci svrchovaně jemnou, ale nikoliv nehmotnou.

[2]) Ad. Bastian, Die Vorstellung von der Seele, Berlin 1875, 9.

[3]) Philo ve svém spise „De eo, quod deterius potiori insidiari soleat. (pař. vyd. 1640, 170) praví: „*Ἡ γὰρ ψυχή πάσης σαρκὸς αἷμα ἐστιν.*“ („neboť duše jest krev celého těla“).

[4]) „ . . . kov skrz projel útroby břišní rozsápav je: vylítla po té duše z rány zející rychle spějíc. . “

označována jako *ψυχῆς σπονδή* (Philo, De victim. p. 242. M.) a duše jako „*ἀναθυμίασις ἀφ' αἵματος*“ (Marc. Ant. 5, 33; 6, 15.). Sophocles, Electr. 785: „*τοὐμὸν ἐκπίνουσ' ἀεὶ ψυχῆς ἄκρατον αιμα.*“

U Římanů se říkalo „sanguinem esse sedem animae“ neb „in sanguine esse animam.“ (Serv. ad Verg. Aen. II., 532; IV. 2; V, 79; VI., 221, 885; IX., 348; X., 908.)[1]) Lucanus (Pharsalia, III., 622, 623) praví o těžce raněném bojovníku:

„— — — — Tum volnere multo
Effugientem animam lassos collegit in artus“[2])

a smrt Agise, krále Lakedaemoňanů, líčí Q. Curtius Rufus (VI., 2) následovně: „donec lancea nudo pectori infixa est: qua ex volnere evulsa, inclinatum ac deficiens caput clypeo paulisper excepit, deinde, linquente spiritu pariter ac sanguine, moribundus in arma procubuit.“[3])

Bytuje-li tedy duše v krvi, pochopujeme i představu, že nejvlastnějším i nejvniternějším sídlem jejím jest ústřední orgán koloběhu krve, totiž srdce, jehož tlukot zaniká spolu s dechem. U Karibů značí slovo juanni, duši, srdce, život, Indiáni v Nicaragui stotožňovali odloučenou duši (julio) se srdcem[4]) a Čankové ve Starém Peru měli pro duši a srdce jediný výraz: sonkon. Rovněž Polynesané domnívali se, že duše obývá sice celý rozsah lidského těla, že však dlí zejména v srdci a sice v pravé jeho komoře. Maorské, samojské, tongské, markesánské manava, jakož i tahitské aau, dech, duše, značí i srdce (Ed. Tregear). Basutové na jihu Afriky praví o nebožtíku, že se mu vystěhovalo srdce a o někom, kdož se byl probral opět z mrákot, že srdce se mu zase vrátilo. (W. G.[5]) V, 302; T.[6]) I., 424; Sp. I., 215.) Dle představy starých Egypťanů bylo *'ib*, srdce sídlem b'a, duše a hieroglyfem „srdce“ neoznačováno pouze srdce, nýbrž všeliké smýšlení a chtění.[7]) 'Ebreové pokládali srdce, leb (assýr. libbi), nikoliv hlavu, za ústrojí, jímž člověk vnímá a myslí. „Člověk bez srdce“ jest člověk bez rozumu a mluví-li Semita, tož mluví „ve svém srdci“. Také řecké *θυμός*, dech značí srdce.

Není ovšem také podivno, přisuzují-li někteří národové duši kromě vniterního sídla v srdci též sídlo, odkudž by postřehovala svět zevnější a domnívají-li se tedy na př. Polynesané, že duše sídlí v levém oku (W. IV., 159.),[8]) což patrně souvisí s polohou srdce.

---

[1]) Guil. Schulze, Quaestiones epicae. Gueterslohae 1892, 166, pozn. 2.

[2]) „Tu duši mnohými ranami unikající sebral do zemdlených údů“

[3]) „ . . . až oštěp v obnažená prsa byl vražen. Tento z rány vytrhnuv, opřel klesající a umdlévající hlavu ještě chvilku o štít a padl, když dech a krev zároveň ucházely, umíraje na své zbraně.“

[4]) Max Müller, Einl. in d. vergl. Religionswissenschaft, n. př. Strassburg 1874, 322 a sl.

[5]) T. j. Waitz-Gerland, Anthrop. der Naturvölker, Leipzig 1859—1871.

[6]) T. j. E. B. Tylora jm. spis.

[7]) Henry Brugsch, Aegyptologie, Leipzig 1889, 181. — Staroeg. lékař Nebse'ht ze 16. století př. J. odvozoval hněv, zármutek a jiné duševní stavy ze srdce. (Pap. Ebers ed. Lips. 1875.)

[8]) Srov. Plinius, Nat. Hist. 28. 64: „augurium ex homine ipso est non timendi mortem in aegritudine, quamdiu oculorum pupillae imaginem reddant.“ „Znamení na člověku samém jest, že se při nemoci (ještě) nemusí báti smrti, dokud zřítelnice odrážejí obraz.“

Takto byl pojímán zprvu od těla se odlučující dech jako duše a teprve pak pátráno, kde as v těle duše tato bytuje a odpovědi zněly ovšem různě: krev, srdce, oko, mozek, ba i ledviny a játra. Na představě nejrozšířenější, totiž, že duše se zdržuje v krvi, spočívá t. zv. pokrevní příbuznosť; prvotně jsou vespolek příbuzní jen ti, kdož mají krev z téže krve a tudíž i duši z téže duše a na tomto logicky zcela správném úsudku spočívá dosud u některých kmenů t. zv. „mateřská posloupnosť". Děti byly původně zpřízněny pouze s matkou, kdežto oproti „otci", jemuž náležely veškeré děti i s matkami, byly cizími, dokud nebyl mladší fysiologický názor zjednal příbuznosť i s vlastním ploditelem. Ovšem bylo lze si však po názoru naivního vědomí zjednati skutečnou t. j. pokrevní příbuznosť způsobem umělým. Kdož na vzájem si zaměnili čásť živé své krve, stali se skutečnými bratry. Toť jest pokrevní pobratimství, pro něž domorodci východní Afriky mají zvláštní výraz (sare), a jež odnáší se rovněž jako pokrevní příbuzenství až do záhrobí, jak to dokazuje známá krevní msta. Posléze ze mstivosti a názoru, že duše má své sídlo v krvi, srdci, levém oku a p., vyvíjí se anthropophagie. Kanibal nechce jen svého nepřítele zničiti úplně, nýbrž i osvojiti si jeho duševní vlastnosti, zejména jeho moc. Proto třeba, aby kromě těla zničil i jeho duši, pojal ji v sebe a jí sesílil vlastní svoji duši.[1])

4.

Člověk viděl, kterak dech umírajícího posléze ustál, beze stopy zmizel a jak zároveň bylo veta po životě. Tím nebyl tedy dán ještě podnět ku představě, že by duše trvala dále. Představa ta vyvinula se teprve na základě snů.[2]) Čím více totiž záhadná událosť smrti zaměstnávala smysly člověka, čím upomínka byla starší, dojem méně uvědomělý, ale tím živější,[3]) tím jistěji oživil nebožtík jeho sen.

Vzdělanci ovšem nepřisuzují snům nižádného významu, ba tvrdí, že se jim vůbec o ničem nezdá. Sestoupíme-li však mezi méně reflektující své spoluobčany, shledáváme, kterak rodina každého rána při snídaní rozmlouvá o svých snech, všechněm jejím členům se o něčem zdálo. Ještě o stupeň níže slyšíme téměř stále: Dnes v noci navštívil mne zemřelý můj muž, syn atd. a víra v nadzemskou, prorockou, inspirující povahu snů spočívá tamo na základech skalopevných. A konečně prostý syn přírody: Jemu zjeví se nebožtík otec, bratr, pohlavár v noci, mluví

---

[1]) Viz čl. „Anthropophagie a lidské oběti" v časop. „Květy", 1893, II., 222 a sl.

[2]) Cicero, De divin. I, § 63: „jacet corpus dormientis ut mortui, viget autem et vivit animus, quod multo magis faciet post mortem, cum omnino corpore excesserit." „Leží tělo spícího jako mrtvého, jest však svěží a žije duch, což mnohem spíše bude činiti po smrti, až zcela od těla bude odloučen". — Tuscul. I, § 29 „visis quibusdam saepe movebantur eisque maxime nocturnis, ut viderentur ei, qui vita excesserant, vivere." „Viděními jakýmisi často byli dojímáni a to nejvíce nočními, takže se zdálo, že ti, kdož byli ze života odešli, žijí."

[3]) Viz theorii snu Yves Delage-a v Revue scientifique, 1891, 11. července, str. 40 a sl.

s ním a rozplývá se — jsa mu ještě chvíli po otevření očí viditelný — zvolna ve vzduchu! Což zbývá jemu, než-li pokládati tyto výjevy za skutečnosť, než-li míti za to, že nebožtík ještě bytuje? Vždyť stojí tu před ním viditelně, dotýká se ho, mluví a jedná jako dříve, kdy ještě žil! Syn přírody nemá ještě tušení o přirozeném vzniku snů a nedovede činiti ještě přesného rozdílu mezi subjektivním a objektivním.

Namítalo-li se, že jest nemožno, aby se někomu zdálo o duchu, kdož si již z předu nevytvořil představu „ducha" jiným způsobem, tož odvětíme jednak, že obyčejně se nám nezdá o bytostech strašidelných, nýbrž po většině o bytostech, jež známe ze zkušenosti; jednak, že představa „duše" či „ducha" vznikla již pozorováním rozdílu mezi živým a mrtvým člověkem jakož i reflexí o snu samém, z disharmonie mezi obsahem snu a fakty skutečného života za bdění.

Veddové na Ceylonu odvolávali se výslovně na sny, aby odůvodnili svou víru v duchy a rovněž domorodci Madagaskaru poukazovali s důrazem na své sny, v nichž vidí zemřelé své příbuzné. (L. E. C. 179 a sl.)[1] Obyvatelstvo ostrovů Havaj a Tahiti domnívá se, že zemřelý člen rodiny zjevuje se pozůstalým někdy ve snu a bdí nad jich osudem. Irokesové pojímají sny jako skutečnosť a jsou poslušni rad těch, jež byli uzřeli ve snu. Čipiveové váží si snů velice a často se postí, jen aby si je uměle vyvodili. Národové na Kongu jsou přesvědčeni, že vše, což ve snu vidí neb slyší, pochází od duchů a Vanikové ve východní Africe myslí, že se jim zjevují ve snu duchové zemřelých. Kafrové vysvětlují si sny obdobným způsobem. (Sp. I, 171.)

Než názor tento tvoří pouze oddíl theorie snů dle psychologie divochů. K němu náleží i představa, že duše spícího může konati sama vycházky, neboť člověk vidí ve snu často vzdálené kraje, podniká daleké výpravy, svádí boje a provádí různá dobrodružství, kdežto jiní jej ubezpečují, že po celou dobu, kdy pohřížen byl ve spánek, se ani nehnul z místa, na něž se byl uložil a usnul. Syn přírody neví ještě, že si s ním vlastní jeho fantasie dovolila tento žert, nýbrž soudí s neodvratnou jistotou, že v něm dlí cosi, co neviditelně může odejíti, tedy podobná bytosť jako v zemřelých jeho příbuzných a přátelích;[2] krátce, nenalezá nižádného sporu mezi vniternou svou zkušeností a domněle vnějším výjevem jiných obdobných bytostí, tak že démonismus jest dokonce nezbytným výsledkem i důsledkem zkušeností, jakých si byl zjednal ve spánku.

Gronlanďané věří, že duše opouští v noci tělo a ubírá se na hon, k tanci neb na návštěvu. (T. I, 433; L. E. C. 179.) Indiáni v sev. Americe se domýšlejí, že duše opouští spící tělo jen tehdy, prahne-li po některé oblíbené věci; proto jest radno opatřiti jí tuto věc již za

---

[1] T. j. Sir John Lubbock, Die Entstehung der Civilisation, n. př. Jena 1875.

[2] To byl názor ještě i ve středověku. Tak vzniká na př. dle cisterciáka Caesara z Heisterbachu (Dialogus miraculorum, Recogn. Josephus Strange, Colonia, Bonna et Bruxellis 1851, II, c. 2. et. p.) svatý sen také skutečným objevením se božských neb svatých osob neb vystoupením duše z těla a dočasnou poutí ku posvátným předmětům.

bdění, aby byla klidna a tělo neopustila snad na vždy. (W. III, 195.) Také staří Peruáni tvrdili, že duše nespí a že věci, o nichž se nám zdá, viděla na svých poutích. (Sp. I, 169.) Na ostrovech Fidži panuje víra, že duch živého člověka může příležitostně opustiti a znepokojovati jiné lidi ve spánku, kdežto Novozélanďané míní, že sny nejsou leč předměty, jež duše vidí na svých pochůzkách. Domorodci Viktorie (v jihovýchodní Australii) domnívají se, že murup (duše) může tělo za spánku opustiti a jiné ve snu navštíviti. Též po smrti může se opět objeviti lidem ve spánku.[1]) Dajákové na Borneu se domnívají, že příhody, o nichž se jim zdálo, skutečně se udály a že je duše zakusila na svých cestách. (Sp. I, 169.) Karénové v Birmě praví, že lá (duch) putuje za spánku často až na konec země a že se nám zdá, co se jí bylo přihodilo. Tím pak, že duše může navštíviti pouze ony kraje, kde tělo již jednou bylo, vysvětlují si důmyslně faktum, že zdá se nám pouze o osobách a místech, o nichž jsme si byli zjednali jakousi vědomost. Nevrací-li se duše dlouho, počíná tělo chřadnouti, nevrátí-li se vůbec, nastává smrť. Proto žijí Karénové v neustálém strachu, aby se jim duše neztratila.

Jest patrno, že tento názor o snech může býti příčinou další řady mylných představ, neboť zkušenosti učiněné ve snění příčí se velmi často zkušenostem učiněným za bdění. Kdežto na př. skokem dovedeme opustiti povrch zemský ve skutečnosti jen na nepatrnou vzdálenosť a jen na překrátkou dobu, jsme si mnohdy ve snu vědomi, že létáme snadno po nad hory a doly. Proto vypravují černoši, pojíce úkazy a příběhy, o nichž se jim zdálo, tak bezprostředně k událostem, jež byli zažili ve bdění, Evropanům někdy historky tak pravdě nepodobné, že z počátku myslí Evropan, že černý jeho přítel náhle zšílel neb nestoudným jest lhářem a teprve pátrá-li trpělivě po čase a místu, dospívá ku poznání, že podivné ty historky vylíhly se v mozku černochové změtením představ za bdění a snění. Nejsou též oba názory o výjevech snů cosi sporného, jak ukazuje uvedený již názor Fidžiánů, dle něhož duše může opustiti spícího člověka a jiné lidi ve spánku znepokojovati.[2])

Ještě méně jest však synu přírody rozdíl mezi snem a skutečností patrný, vidí-li následkem tělesných neb duševních poruch kolem sebe za bílého dne strašidelné lidské postavy, a rozšíří-li se chorobný tento stav epidemicky i mezi jinými jeho krajany, pak nepochybuje již naprosto o svědectví vlastních smyslů. A tak věří všichni národové i kmenové v objektivní skutečnosť lidských neb člověku podobných fantómů, ba i u národů dostoupivších značné výše vzdělanosti kolují občas zprávy o nebožtících, kteří se byli bezprostředně po smrti zjevili svým příbuzným; a jiné smutné doklady degenerace podává nám moderní spiritismus.

Byla-li smrť prvým podnětem k utvoření představy „duše“, dostalo se této představě obzvláště mocné opory výjevy snů[3]) a hallucinací, v jichž výkladu vládne u všech kmenů i národů i za nejrůznějších dob

---

[1]) K. Lumholtz, Ib. 325.
[2]) Thom Williams, Fiji and Fijians, London 1858, 1, 242.
[3]) Arabsky zove se obzvláště živý sen rájun, ‘ebr, ra’á vidění.

největší shoda. Je-li totiž smrť důvodem, že člověk vůbec počal přemítati o záhadě života a o tom, což jest za smyslovým jeho poznáním a což jedině úsudky lze vystihnouti, uvedl jej sen a vidění na dráhu domněle positivního poznání. Nikoliv jakési filosofující neb allegorisující pojímání přírody, ani jakási spekulace neb mythologie, nýbrž prostá představa duše jest podkladem a základem všelikého vývoje náboženských názorů na zemi. (Pokračování.)

Hudba večera.

Když modré šero do kraje se schvívá
a horká vůně obilí vlá kolem,
toť nevýslovný, zvláštní pocit bývá,
jít nazdařbůh tak za vysokým polem,

a v chomáč klasů prsty zabořiti
a poslouchat zpěv cvrčků pronikavý
a někam v dálku, do daleka zříti
a slyšet vánek pospíchat kol hlavy . . .

Co hudby hned je v celém šírém kraji!
Tu chřástal vzkřikne, pes se ozve v dáli
neb táhlý bukot z neviděných stájí
a zvony, zvony, jak by zaplakaly!

A hovoří to ústy stmělých stromů
a bez konce tak hraje, splývá, šumí,
a smír a naděj v ňadra lije tomu,
kdo lopotil se, kdo se modlit umí!

F. Pečinka.

V novém životě.

Napsal M. A. Šimáček.

(Pokračování.)

Po jídle na paní Kaškelínovou přicházela obyčejně dřímota. Lojzička to již věděla a odcházela do svého pokoje, přerovnala něco ve svém kufříku, zapsala si něco, nahlédla do nějaké knížky nebo otevřela okno a dívala se ven k řece. Tak i dnes.

„Žahour“ již paradoval v notýsku pod „manou na bramborách“, v rostlinopisu marně hledala půl hodiny drobný bílý kvítek, jehož u jednoho kraje lesa rostlo tu celé bohatství, a o němž jí Vihanka pověděla, že mu tady říkají „kohutina“ (Lojzička vždy když něco nevěděla, ptávala se pokrytecky: „Jak zde tomu říkáte?“ aneb „Jak zde to jmenujete?“ jakoby věděla, jak tomu říkají jinde) a konečně vyložila se z okna a hleděla na silnici. Byla celá zalita sluncem. V uzoučkém stínu domů a domků hrály si děti, chromá sousedka vejminkářka vyhřívala vedle na prahu svou chorou nohu, ze vsi ubírali se lidé na pole do práce, mužští s hrabicemi, ženské s hráběmi a rouby v šátcích stažených tak, že tvořily jim nad čely přístřešek, všichni opáleni, otužilí a pospíchaví, jakoby nesměli ani minuty ztratit. Prázdné vozy zvedaly před nimi lehoučké obláčky prachu a dobytek do nich zapřažený unaven odháněl ocasy se hřbetů dotěrné mouchy. Několik hus líně si hovělo v chudém stínu příkopu, a psi natažení v koutku u vrat jedva otvírali v tom horku mhouřivé oči.

Ale přes tuto mdlobnou náladu parného odpoledne Lojzičku zajímal každý ten zjev. Pozorovala hru dětí a klid klímavé stařeny, pozorovala slepice na protějším dvoře u hnojiště pohrabující, zahlédla i mladou děvečku vyběhnuvší jen v jedné kytli a bez jupky s dvěma konvemi pro vodu a zadívala se konečně v levo na těžký, vrchovatě naložený vůz, blížící se pomalu ke vsi a sténající pod nákladem úrody. Vše to bylo pro ni novým obrazem nové skutečnosti, a již proto bylo to milé a vábivé.

Vůz přejel, hospodář vedle něho jdoucí pozdravil ji do okna, a ona děkujíc usmála se, jako by mu chtěla pochválit ten plný šustivý jeho oves. Dívala se chvíli za ním, jak kráčí s kloboukem do týla, v propocené košili a s klátivým bičem v ruce, ale v tom zasvítily jí do očí široké slaměné klobouky, bílé blůzy a rozevřené světlé slunečníky. To paní professorová Jakoubková, jež zde meškala na letním bytě, šla se s dceruškami koupat. Měla tři, od čtyř do sedmi roků, ač jí samé bylo sotva víc než pětadvacet let. Ale dodávala mladistvému svému vzezření vážnosti a důstojnosti zlatým skřipcem, jenž seděl koketně na malém, trochu prosedlém jejím nose. Holčičky byly droboučké a tenoučké po

tatínkovi, ale živé a čiperné, a tvářičky i ruce již měly do snědá sluncem ožehnuty.

S dětmi šla dcera pana řídícího, slečna již třicetiletá, neforemná, v polovičných rukavičkách, z nichž vyhlížely paličkovité červené prsty. Měla pěkné chrpové oči, ale nehezká ústa a převislý načervenalý nos.

Hned spatřila Lojzičku a přátelsky jí kynula.

„Pojďte s námi,“ volala a stoupla si před okno. Děvčátka upejpavě a neobratně shýbala kolínka v poklonách slečně učitelce, a paní professorová plna úsměvů v kulaté tváři kynula na Lojziččin pozdrav a také ji zvala, aby se šla s nimi koupat.

Lojzička, slabě zrůžovělá, děkovala, ale slečna učitelová vidouc její rozpaky nemínila povolit.

„Jdeme až k zatáčce, tam není živé duše,“ lákala.

„A mělko je tam,“ pomáhala paní.

„A já vám půjčím oblek, sestra si ho zde nechala,“ nabízela zas slečna učitelová.

Ale Lojzička se bála a bála, a všecka již hořela vrtíc jen hlavou na veškero naléhání, sesílené na konec již i osměleným škemráním děvčátek.

„Kašlu ještě,“ chytala se poslední omluvy svého zdráhání.

„Vždyť je voda jako louh, to vám neuškodí,“ namítala paní professorová, ale všecky útoky byly na konec přec jen marny.

„Jděte, vy jste samotářka!“ vyčítala slečna učitelová, sklamána v naději, že Lojzičku dostanou do vody a popasou se na jejích úzkostech.

„Slečně se patrně ještě stýská po domově,“ pronesla náhle paní professorová povýšeným hlasem, který nasvědčoval, jak je přesvědčena, že teď na pravou příčinu uhodila. Při tom zbystřeně pohlédla na Lojzičku, aby jí neušlo hnutí její tváře, ani zákmit jejích řas po tomto objevu, jímž rázem vysvětleno všechno zdráhání.

„Když už teď se jí stýská, jak pak teprv v zimě,“ mínila slečna učitelová, „to se zde umoří?!“

„Ach ne, vždyť se mně nestýská ani dost málo,“ prohlašovala Lojzička. „A taky nebude. Mně se zde líbí, já jsem zde ráda.“

„Ale přece si tak malounko zapláčete po mamince a po Praze,“ prozíravostí svou rozradostněna, dorážela paní professorová.

„Ba ne, ani dost málo!“ pronesla Lojzička upřímně a zavrtěla hlavou.

„Vždyť to není ani možná. To se jen nechcete přiznat,“ stála na svém milostpaní. „Já když jsem se vdala, ještě po půl letě jsem si někdy zaplakala, a přišla jsem z vesnice do města,“ dokládala, aby dodala slečně učitelce odvahy k přiznání. Ale Lojzička ujišťovala znova, že necítí nejmenšího stesku.

Nebylo jí však uvěřeno. „Jak pak by se vám nestýskalo! Poprvé z domova, od matky, v cizině!“ dala se do výkladů paní professorová. „Co pak je to možná?“ obrátila se na slečnu učitelovu v jakémsi podníceném úsilí, dokázati Lojzičce, že se jen přetvařuje. „Jako opuštěná holubička zde vyhlíží celá smutná na silnici, a zatím, srdce je u maminky a dušička v Praze. Založila bych se nevím oč, že mám pravdu! A nechce se ani od toho vzpomínání odtrhnout. To já znám, ó Božínku, jak je

takové vzpomínání někdy milé. Člověk se jím moří, ale přec je mu milejší než všecko na světě. Ó ne, slečno, mně nic nezapřete. To já mám zkušenost!“ dodávala tónem, který jakoby už uzavíral všechny další námitky. Lojzička se už také nebránila, jen slabě se usmívala podivným, skoro bolestným úsměvem.

„No, my vás nebudeme odtrhovat od těch vzpomínek, však ony časem taky přejdou, a přivyknete, slečno, věřte mi, přivyknete. Já taky přivykla, a věřte mi, teď už ani skoro si nevzpomenu, že jsem kdy měla jiný domov, než ten, co mám nyní.“

A podávajíc nejmladší dcerušce ruku, převahou své zkušenosti i osvědčením své bystrozrakosti potěšena, paní professorová vlídně a účastlivě Lojzičce pokynula a rozšafně vybídla děti i slečnu učitelovou rozvážným: Pojďme!

Když zašli, Lojzička odešla od okna. Netěšilo ji už vyhlížení. Zůstalo z toho předcházejícího hovoru v jejím nitru cosi jako nestravitelné sousto, cosi ji dráždícího a popouzejícího, co musela opřísti předivem svých úvah, aby to pozbylo ostrých hran.

Byla to ta naprostá jejich přesvědčenost, že se jí musí stýskat, a to jejich nepochopení možnosti, že se po domově zastesknout nemusí. Jako výčitka, skoro jako usvědčení z bezcitnosti, vzpříčily se tyto náhledy v jejím nitru.

Jí se vskutku nestýská, ona vskutku nevzpomíná. Je to hřích, nebo je to nedostatek srdce? Něco abnormálního v tom nepochybně je . . . Paní professorové se stýskalo po domově — ano, ale její domov byl asi zcela jiný, takový, že naň vzpomínání bylo radostí, stesk po něm vlastně poznáváním těch jeho stránek světlých a milých, jež postrádala v životě pozdějším. Kdežto jí, Lojzičce, po čem se má stýskat? — Po souterrainní kuchyňce? po smutku lože neduživého, nezhojitelného bratra? po neradostném dětství, po pozdějších letech plných úmorné práce, kvasícího v úkrytu vzdoru, vynucovaného ponižování a bolestného strádání a odříkání? — —

Komu to může vysvětlovat, že teprv tady poprvé volně dýchá a se narovnává, kdo může pochopit tu horečnou její dychtivost, přissáti se k této půdě, stvořiti si zde domov? — Nezná stesku a také nepozná, ne, ne, ne! ozývá se sesíleně a stupňovaně v jakémsi odboji proti celé minulosti v duši Lojziččině.

— —

A co matka, co bratr? — dotýká se zlehounka, úkradmo, bůhví odkad se vplíživší otázka jejího srdce. Není to nevděčnost, není to neláska? — ťuká na nejcitlivější jeho místo.

Jasně předstupuje před Lojziččinu duši jejich obraz: Složitá, kostnatá postava matky v šátku na hlavě, ve vyspravené švonepajové jupce s vyhrnutými rukávy, s pocákanou zástěrou, s klapajícími tvrdými pantofli na nohou, s tváří přituple strnulou v těžké práci celého života, s tím písmem ochotné otrockosti na čele, skládajícím se malomocně do příčných vrásek, i kol přihrubě modelovaných úst . . . A bratr — nesmělý, plíživý chlapec v odřených šatech po Josífkovi domácích, jež jsou mu velky, s vpadlými a bezkrvými tvářemi, pohledem ulekaným a stále plným jako

zoufalé prosby, úzkého vpadlého hrudníku, hůlkovitých rukou, dlouhých, hubených, tápavých prstů . . . Ne, ne — je to tvrdé přiznání, avšak ve vzpomínce na ně je jen lítost, ale ne láska.

Je od nich odtržena, cítí to. Od matky celou růzností svého myšlení, tužeb a snah, celým svým myšlénkovým a duševním světem, od bratra svou vůlí žít, uzdravět, rozkvést a zrát v sílící půdě nového života.

Nemůže zpátky, nechce zpátky, ani vzpomínkou ne! Praha, Opatovická ulice, sešlý dům, souterrainní kuchyňka znamená pro ni rozbolestnění zavírajících se ran, nový domov zde spásu. Přitlačena k němu, chce ji dýchat, vssát v tělo i duši. Je v tom hřích, Kriste Ježíši?! — Ať zkusí to, co ona zkusila, ať prolámou se skalou chudoby a nepřízně k snesitelnějšímu životu, a uvidí, bude-li se jim chtít zpátky, bude-li se jim stýskat, po té cestě znamenané krví nejlepších sil, slzami úzkosti, že padne přemožena před posledním útesem. Ještě se ani nezvedla, ještě leží při samém vstupu do nového života, ještě jen oddychuje po těch vysilujících svízelích — a již má se steskem hleděti zpět, zaplakat si pro tu opuštěnou minulost? — Čtla sic někde, že i vězni se stýská po žaláři a poutech, ale to je básnická sentimentalita nebo planá fráze, nic víc. Ji naplňuje naopak radostí a nevýslovným blahem to uniknutí nenáviděné již ulici, nenáviděnému bytu, popouzejícím ji každodenně zjevům bezevzdorné již přivyklosti ponížení a rozlítostňujícím ji zákmitům marných nadějí, ba ona přímo se dusí štěstím v tom prvním prociťování všech půvabů nového svého okolí, hojivého klidu a nepoznaných radostí, jež z něho plynou, a v tom probouzení se nových sil, nových záměrů, s nimiž chce vstoupiti do nového svého povolání.

A to vše nemůže pochopit ovšem paní professorová ani slečna učitelová. To vše je skryto jen v nejtajnějších záhybech jejího nitra. Kdyby pochopovaly, mohly by tu její radost, to její štěstí — a to její nevzpomínání a nestýskání odsuzovat? — — — —

Vířivě vzlétaly konejšivé a omluvné tyto myšlénky Lojziččinou hlavou a ocitly se na konec v úryvkovitých tříštích v sanctissimu jejího zápisníku.

XIII.

O třetí hodině zaklepala Lojzička na pokoj paní Kaškelínové a když nikdo se neozýval a ona poznala, že je zavřeno, zašla ještě do kuchyně, ale ani tam nikdo nebyl. Vyšla tedy na dvorek a zočila svou domácí paní vycházející právě ze zahrádky. Byla zrůžovělá po odpoledním prodřímnutí a po celé tváři rozjasněn byl úsměv.

Posvačily spolu (paní Kaškelínová kávu již v poledne uvařenou, Lojzička hrneček studené smetany ze sklepa) a potom smluvily se, že půjdou spolu k nedoseckým lesům, kde Lojzička dosud nebyla.

„Ano, ano,“ radostně souhlasila, „a vezmem s sebou košík na houby.“

„Jest-li nějaké najdem,“ zasmála se paní Kaškelínová, vyměňujíc kuchyňskou zástěru za černou s krajkovým okolkem a svůj bílý šáteček za široký slaměný klobouk. Ale nebylo z hub ani z nedoseckých lesů dnes nic. Sotva vyšly, potkal je pan farář.

Byl to již starý sedmdesátiletý pán, ale nikdo by mu byl tolik nehádal,

protože nosil hnědou vlásenku a plná tvář spokojeného výrazu a dobráckého pohledu byla ještě svěže zbarvena. Byl osobním děkanem, a všeobecně se mu říkalo „jemnostpane“. I úřednické slečny, ba i většina paniček jej tak oslovovala. Sotva jej paní Kaškelínová s Lojzičkou pozdravily, již je zval, aby se šly podívat na jeho zahradu. Byl vášnivým milovníkem květin, a jeho zahrada stála opravdu za prohlédnutí. Nic nebylo platno zdráhání, ani odkazování na zítřek, musely jít hned. Od řeči mnoho nebyl, poněvadž nedoslýchal, ale za to malé modré jeho oči zrovna zpívaly radostí, když Lojzičku s paní Kaškelínovou pomalu prováděl kolem své chlouby, rosaria, vypínajícího v tichém stínu dumavých cypřiší špalíry vzácných svých exemplářů, a kolem své lásky — táhlých záhonů plných ohnivých a strakatých karafiátů, jejichž libodeché květy podobaly se z toulce kalicha vykypělým zoubkovaným okrajům složených sukniček.

Lojzička byla v zahradě nadšena, a pan děkan labužnicky mlsal tirády její chvály, výkřiky jejího překvapení i zářící obdiv jejích očí. Brzy přišla do zahrady za nimi i sestra a hospodyně jemnostpánova, vdova po berním Svobodovi, se svou dcerou Kristýnou, majestátní, ale trochu již odkvétající a zamlklou krasavicí s temněmodrýma toužívýma očima. Potom ukázal se i dlouhý hubený pan kaplan Vítek, náružívý včelař, jenž na konec odlákal všechny k strakatému špalíru svých úlů v hořejším cípu zahrady a Lojzičce vysvětlil své zlepšení odstředivého strojku na vytáčení medu. Vzdálivši se mezi tím paní Svobodová brzy se vrátila a zvala hosty do besídky, kolem níž vinuly se nálevkovité pestrobarvé zvonky ipomeí, nad nimiž byla Lojzička přímo u vytržení.

V besídce přivítal hosty mladší kaplan Hruška, pěkný jako obrázek, ale pýřící se jako nevěsta. Paní Svobodová nabídla hostům čerstvě natrhané veliké ringle, jež se v ústech zrovna rozplývaly, a velebný pán Vítek navrhl partii vlka. Hra ta se Lojzičce rychle zalíbila. U jedné stěny besídky stál stůl, jehož deska zakrývala vnitřek rozdělený na několik ohrádek. V každém rohu jedna malá, v prostředku jedna větší jako altánek. V těch rohových ohrádkách stálo po jedné filigránské kuželce, v prostředním altánku jich bylo pět s černým králem uprostřed. Do každé z rohových pevnůstek vedly dva otvory, do prostřední osmihranné tři, ale všechny s opačné strany, než s které se vlk spouštěl. U jedné ze čtyř stěn stolu bylo místečko, odkud vyjížděl zkázonosný ten nepřítel. Kolem nožky jeho natočil se provázek, jímž se muselo silně a obratně trhnout, aby se vlk rozejel porážet stráže v rohových vížkách a po případě i vnikl do pevnůstky královy a tam způsobil spoustu. Ale sám se tam nesměl utlouci — sic bylo zle, výprava zmařena — nýbrž musel hezky zas vyjíti a mimo altánek dokonati po vítězné práci svůj tančivý život.

Lojzička nejen rychle pochopila podstatu hry, ale vyzkoumala záhy i rozmanité nepatrné fortele, jichž bylo třeba šetřit, aby se docílilo žádoucího úspěchu. Jak pevně třeba navinouti provázek, jak se postavit a opříti při trhnutí a jak silně škubnout, trochu stranou, aby vlk narazil hned na prostředek postranní stěny a dalšími odrazy vloudil se do královy tvrze.

Hra ji rázem zaujala, a za půl hodiny již jí tváře zčervenaly, oči se rozzářily a upjatě sledovaly obraty a karamboly roztančeného vlčka, jenž v slepé vášni vrče vrážel do stěn, odrážel se, vnikal do altánků, porážel osamělé kuželky a zas vyrážel a otloukal se o hradby, až konečně vydechl v piruetách vždy delších poslední svou sílu. Na zdi visela tabulka s přivázaným na motouzu crayonkem, jímž se psalo, kolik kuželek úhrnem každému z hráčů se podařilo porazit. Již při druhé túře paradovala na ní Lojzička nejvyšší číslicí, kteréžto vítězství ji tak rozveselilo, že nedovedla zakryti svou radost, která vybuchla hlasitým smíchem a dozařovala pak dlouho tichými bezděkými úsměvy. Paní Kaškelínová seděla za hry v pozadí besídky s paní Svobodovou, obě zabrány do hovoru o žních, o kuchyni, o drůbeži a lidech živých i mrtvých. Mohly klidně a bez starosti si svěřovat svá tajemství, mysl všech ostatních byla upoutána na nožku dřevěného vlčka. Sám jemnostpán, ač jen přihlížel, zaujat byl partií a patrně se těšil z nečekaných úspěchů nové slečny učitelky, a když jednou vlk, toče se před samým vchodem královy residence, nechtěl dovnitř, nepozorovaně nadzvedl trochu stůl, aby mu pomohl. A pak tleskal a volal „bravo!“, všecek rozjařen potěšením nad zdarem své nevinné lsti.

Teprve po šesté, v ruce s kyticí růží, jež pomáhal ořezávati sám pan děkan, vracela se Lojzička s paní Kaškelínovou z fary, všecka ještě zveselena hrou a příjemně dojata vlídností a dobrotou, s jakou ji všichni přijali, s ní jednali, těšíce se z její upřímné dětinné radosti, jež v nich ve všech jakoby byla rozehřála dobrý rozmar. Ba sama slečna Kristýna se na konec na ni usmívala, a jemnostpán ji zval, aby jen zas přišla, kdy jí bude libo. Tolik laskavosti u všech shledávala, že si až pomyslila: Čím si to zasloužím? A nejen oni, vše kolem ní jí připadalo zjasněné, přítulné, milé. Stoleté čtyři lípy před kostelem, žlutý kříž s plechovým tělem Krista mezi nimi, bílý kostel s červenou střechou a věžovou bání, ba i ty pomníčky a kříže za hřbitovní zdí, jež zahlédla mřížovím vrátek mezi splývavými větvemi cypřiší, akátů a smutečních vrb. Ze všeho jakoby dýchala jemná vnitřní radost, vše jakoby sladěno bylo k písni, jež za chvíli již zazní, docela tak jak v jejím nitru. Vše plulo ve zvláštním osvětlení nížícího se slunce, vše zběleno jakoby vyvstávalo nad rozeběhlými večerními stíny, vše postříkáno jakoby bylo rosou a pokropeno úsměvy končícího se dne: malé náměstíčko, štíty domků, výklady krámků, vyšlapané schůdky k nim, děti před prahy, psi před vraty, husy v příkopě silničním, vozy v dálce se objevující s vrchovatou úrodou, vše, všecinko, nač pohlédla, jakoby bylo přijalo čistší barvy, nabylo určitějších rysů, plastičtěji vyvstávalo z průzračnějšího podvečerního vzduchu, přiblížilo se nejen k oku, ale i k srdci se přisouvalo, tak zlehka a důvěrně a probouzelo v něm tichý, hřejivý pocit: zblížíme se, srazíme se před opřádajícím nás soumrakem, před plížícími se stíny a tmou, stulíme se před večerem, jenž jako poutník přichází z lesů.

A v duši Lojziččině rozvířily se všechny struny citu. Nikdy nezažila tak krásných večerů, jako zde v Kejnově. Drtila ji přímo jejich krása, a teď vytušujíc již opět z ochladlého a průzračnějšího vzduchu, z čistších barev svého okolí, ze sklonu a jako zhutnění slunce, z rozklikatělých

stínů, z vůně vlhnoucí země, z předzvěsti rodící se rosy, příchod její veleby, byla všecka proniknuta pocitem šťastné pokory, celé nitro její se rozněžnilo a prolinulo sladkým blahem. Kleknout na tu půdu, a nechat padat všechnu tu něhu i nádheru zaslzenýma očima do hlubin duše, svádělo ji toto až bolestně slastné rozněžnění nitra.

V Praze nikdy nepoznala toho dojímavého kouzla letních večerů. Jaké tam večery v Opatovické ulici! Vedro a dusno jakoby se utloukalo jako vzdušný žok v její úžině o rozpálené plochy domů, nemohouc uniknout. Domy i lidé, vše je zemdleno. Na dvorku pes oddychuje jako v horečce s vyplazeným jazykem, v kuchyni na stropě plno zemdlených much, na rozvěšeném s pavlače prádle plno sazí. Ošklivo, odporno vzpomenout!

Tady volno, čisto, vonno, sladko! Z hluboka se dýchá v jakési rostoucí touze, aby všecka ta ve vzduchu rozpuštěná lahoda prostoupila celou bytost. Žhavost dne se rozptýlila, od země rozletují se chladné oddechy rozběhlých stínů, obloha bledne a níží se, lesy jakoby zotvíraly své komory a propouštěly do volného prostranství chladivou vůni svých hlubin. Světlo západu se souká zvolna po věži chrámu, nahlédá okénkem pod báň, jakoby se přesvědčit chtělo, jsou-li zvony již připraveny, aby jemu i lidem na dobrou noc rozhlaholily se kovovými údery svých srdcí.

S rozezpívanou náladou večerních těch dojmů v duši vrátila se Lojzička s paní Kaškelínovou domů. Ve svém pokoji, plném svěžího, sluncem prohřátého vzduchu, jenž sem vproudil otevřenými okny, a plném odlesku západu, jenž na hladkých plochách nábytku karmínově planul, sňala malou porcelánovou vázu se skříně, naplnila ji na síni vodou, vetkla do ní kytici z fary, přivoněla k ní, jakoby omámiti se chtěla libodechem královských těch květů, pak ji zanesla zpět a postavila do středu stolu, ale než vyšla opět, jednu růži, tu nejkrásnější, s nerozvitým poupátkem na pozadí temných lístků vzala a zatkla koketně za pas své bluzičky. V přívalu rozkypělého veselí a šťastné pýchy zaskočila pak do kuchyně pochlubit se zálibně svou okrasou, ale paní Kaškelínové tam nebylo. Lojzička nahlédla na silnici a spatřila ji před kupeckým krámkem v hovoru s řeznicí Součkovou, která trochu šeplala, což Lojzičce tu chvíli přišlo tak k smíchu, že nemohouc se udržet, aby nevybuchla, rychle vskočila zpět a běžela na dvorek. Na dvorku hrály si děti Vihančiny. Z písku a smetí uhrabaly plůtek, do něho nakladly kamínky, zapíchaly třísky, a to byla zahrádka, v níž se pásly krávy. Kolíček na prádlo byl pasák. Děti měly ručky samou hlínu, ale oči jim zářily takovou pohádkovou důvěrou v jejich představu, zvážnělé tvářičky jejich jevily takové zahloubání v jejich dílo, že Lojzička přešla kolem nich skoro po špičkách. Vyšla zahrádkou na trávník a posadila se na lavičku před starý jeřáb, jehož plody z pomerančova přecházely již do červena, a hleděla na řeku, na mírně stoupající protější břeh, po němž se sváželo tichounkým vlněním přes strniště, cesty a louky rudnoucí světlo západu přímo do stemnělé hladiny vodní.

Jako rozlitá svítící krev, z níž vystřelovaly v pravo a v levo, v před i zad ohnivé jazyky po lehounce rozvlněném povrchu, planul ten obraz mizící koule sluneční v tekutém zrcadle řeky. Nebylo možno do té rozžhavené výhně pohlednout. Vyšlehující zklikatělé jazyky táhly

se šířícím se pruhem až k rudě zjasnělé pile a mlýnu na druhém břehu, ale čím dál rozplývavěji a rozředěněji. Rozpálené obláčky, odtrhlé od loučícího se slunce, vrhaly svůj nadechnutý obraz do tekutých zářících těch červánků řeky, plující tiše mezi zelenými břehy.

Na trávníčku, na němž Lojzička stála, každý lístek trávy na okrajích hořel. Drobné klasy a špičky vysokého sítí na samém kraji před ní ztemněly jako siluety na pozadí té rudé výhně. A pozvedla-li zrak o malounko výše, viděla nad nimi v mihavém světle roje zpitých komárů tak ostře, že je mohla spočítat.

Duše její byla přeplněna velebou té krásy. Takové dojmutí v ní bylo rozpjato, že dech se jí tajil a oči slzely. Byla to až mučivá tíseň štěstí, ve kterém člověk jedva udržuje pláč.

Pohlédla zvlhlýma očima na levo k černému mostu, aby si ulevila, odpočala. Mezi pilíři nad samou hladinou prolétaly vlaštovky, jakoby se stihaly na vzájem. Letěly tiše a prudce, tu smočily špičku křídla do hladiny a rozčeřily ji šířícím se pruhem a převrátily se skorem na znak v rozkypělém opojení večerem, pak zas vzlétly, zašvířily a již zmizely za černým nehybným pilířem. Byla to dovádivá hra, zálibná a vášnivá, jakoby využiti chtěly každé vteřiny, než nadejde noc a než ony skrčí a stulí se v komůrkách svých podkrovních hnízd. Sotva zmizely, již tu zas byly, zabělaly se jejich náprsničky, začernaly jejich fráčky, zašvířily jejich hlásky, zatřepetala se smočená jejich křídla.

V lahodivém ukonejšení sledovala Lojzička jejich rej. Aby lépe viděla, stoupla blíž k okraji, kde smutně jako opuštěná troska na nízkém dně spočívala rozbitá loďka bez vesel, u níž ve vodě chladilo se pět bílých hus se zčervenalými od borůvek zobáky. Sotva že líně zaštěbetaly, když uslyšely její krok, ale ani se nepohnuly.

Když se po hodné chvíli ohlédla zase v pravo, kde slunce zapadalo — již celý obraz byl změněn. Vyhasla výheň na nebi, vyhasla i v řece. Na stydnoucí obloze zbyly jen růžence drobounkých obláčků, jejichž okraje dodoutnávaly a tuhly, a nad mostem stála větší oblaka zbarvená purpurovou záplavou, jejíž zakalený obraz zachytila ztemnělá a jako zhustlá, ale kovovým chladným leskem bleskající hladina. Bylo ještě světlo u země, ale jaksi sestydlé; ohraničující západní obzor temně zmodral a zadýchaly z něho řiďoučké páry.

Vlašťovky vylétly na posled vysoko, tak vysoko, že je nebylo skoro ani vidět — a pak nepozorovaně ztrácely se ke svým hnízdům, jedna za druhou. Po mostě hnal chlapec dvě jalovice z pastvy, a k řece s táhlým bučením pospíchali voli, odpřažení z prvních vrátivších se potahů. Voláci s kalhotami vysoko vyhrnutými pospíchali za nimi, práskajíce biči, do chladivé vody. Od mlýna vyjela lehká loďka, v níž seděl zamoučený stárek, mocnými pohyby vesel pluje proti vodě. Jakoby pod svým dnem měla ostrý břit nože, tiše a jistě roztínala loďka hladinu míříc pod pilíře mostu. Rozplývavý obraz modře pruhovaných jejích boků pospíchal pod vodou s ní, jako k ní přibit, a pod ním ve větší ještě hloubi zakmitly se chvílemi bílé rozklikatělé skvrny obrazu placaté čepice mlynářovy i zamoučeného jeho kabátu.

Zveseleným pohledem stihala Lojzička loďku až za most, a taková tichá touha se v ní ozvala, také se tak projet než nastane noc a zazáří hvězdy, po té temné hladině mezi přisouvávajícími se k sobě břehy, do jejichž stromoví pospíchá v úkryt šero večera. V tom však objevila se v zadních dvířkách zahrádky paní Kaškelínová a zavolala jasným a vlídným svým hlasem:

„Slečinko — pojďte, pojďte, večeře je na stole!“ (Pokračování.)

Dcera professorova.

Všední příběh ze života. Napsal Stanislav Jarkovský.

(Dokončení.)

IV.

Tam, hned při první čtverylce a v rozmluvě stále přerývané řekli si všecko, co cítili už přes půldruhého léta a co činilo jim tu dobu tak sladkou . . .

Nejdřív, tak jakoby žertem, a pak teprv, když se procházeli a on cítil, jak její ručka se chvěje na jeho rameni, sklonil se k ní nepozorovaně a pověděl jako po delší úvaze:

„Jarmilo, já vás mám rád, nesmírně rád.“

Neodpovídala na to, jen zarděla se hluboce a zdálo se jí, že mladá její prsa rozskočí se blahem, radostí i úzkostí zároveň. Ten její sen, ten její nejkrásnější sen, kterým se kochala tak dlouho, tak dlouho! Nebe se jí najednou otevíralo do kořán . . . Jarmila byla příliš prostou, nic raffinovanou, aby byla pozorovala už dávno, jak ji má rád. Že jí není odkloněn, věděla arci, — ale nic víc. A teď on, Ladislav, ten hezký, bohatý hoch, po němž toužila všecka děvčata snad celého kraje, vybral si ze všech ji, dceru professora, která nic nemá . . . Už přece věděla, že jen ta trocha vědomostí a dovedností domácích je pro děvče málo, tím méně dědici velkostatku, jako je on . . . Ale nerozmýšlela dlouho a radost nesmírná jala všecku její duši, že sen její se vyplnil . . .

„Už od té doby vás mám rád, když jsem stál tenkrát vedle vás, při zkouškách ku koncertu, pamatujete se?“

Pořád neodpovídala.

„A pak, když jsem byl u vás, s těmi úlohami . . . a když o prázdninách za vámi jsem jezdil . . . Za vámi, rozumíte, a ne za slečnou Betty,“ usmál se, narážeje na dřívější slova Jarmilina, jimiž Ladislava škádlila svou přítelkyní.

Zas hudba začala hrát a po Jarmilce začal se shánět pan berní adjunkt; Ladislav ji však uchvátil.

„Jarmilko, pro bůh, vy pořád mlčíte . . .“

Professorova dcera nebyla schopna slova, — teď měl ji ve svém náručí, ach, to štěstí nevýslovné! Chvěla se všecka a teprv když zatáčeli na její místo vedle matky, kde na ni už čekal dříve zadaný ten berní adjunkt, vyčouhlý, pergamenový úředník s kotlety na tvářích, přivinula se k němu těsněji a zašeptala v sladkou odpověď:

„Já vás také . . . už dávno.“

Pan berní adjunkt na Ladislavovu zdvořilou omluvu blahosklonně se usmál dodávaje:

„To nic nevadí, to nevadí.“

Byl si vědom své svrchovanosti nad pouhým studentem, byť sebe bohatším. On, berní adjunkt, úředník, který se může už ženit . . . toho musí si vážit každá holka, která nic nemá, a je-li z lepší rodiny, tím spíš, aspoň by nepřišla do horšího. A vysoko se vypínaje tančil a hopkoval tu mazurku, jako by byl za to placen. Konečně přece si odlehčil:

„Uf, to je horko, viďte . . . už dávno jsem se tak nepotil jako dnes. Ale je to nápad od těch studentů, v červenci taneční zábavu . . .“ Ačkoli nikdo pana adjunkta sem nenutil a nelíbilo-li se mu to křepčení, mohl jíti domů.

Jarmila pořád nic než neurčité jakési ano neb ne.

A také škádlil: „Bude se vám stýskat po studentech, co? . . . Nu, mlčte, jsme tady my, my vás neopustíme.“ A zasmál se tomu domnívaje se, že řekl vtip.

Druzí oktaváni také se loučili se svými láskami, ne však tak opravdově jako Ladislav; většina z nich pak, asi pět nebo šest, seděli ve vedlejší světnici u piva a pokuřovali spokojeně. Vojtovi pivo po dopoledním šampaňském valně nechutnalo . . . Byl to přece jen zvláštní cit, nemusit se po osmi letech najednou už bát professorů a apoštol Ondřej čili Rokos František se těšil, že bez opice odtud nepůjde.

„Ještě nám udělej ostudu,“ napomínal Vojta jazykem již velmi těžkým.

Rokos odvětil nějakým nepěkným slovem na důkaz, že opice nemusí teprv přicházet, když tady už je.

Soukup Jan, miláček páně, stál u velkých, skleněných dveří opíraje se o ně. Bledá tvář v rámci vysokých černých vlasů a v černém jeho obleku vynikala tím více a v jeho temném oku neobráželo se tolik radosti a spokojené mysli jako u těch jiných . . . Sem tam přec pro nějaké děvčátko si došel, ale nemluvil skoro nic. Teď pro Jarmilu spěchal.

„Proč jste tak smutný, pane Soukupe? Vy byste přec mohl být nejvíc vesel . . .“

„Mamince je dnes trochu špatně . . . mám tedy strach . . . Těšila se a říkala vždycky, že půjde dnes se mnou.“

Ba, těšila se vdova po doktorovi, těšívala se velmi a říkávala: „Víš co, Jeníčku, až budete mít ten abiturientní, pak tě tam uvedu. Jiné matky uvádějí do světa své dcery, — já dcery nemám, půjdu tedy s tebou.“

Už v sextě Jan chtě nechtě musil chodit do tanečních hodin, jenom proto, aby mohl tančiti také s matkou, až přijde ten vytoužený večer . . .

Jako děvče byla paní doktorová sotva dvakrát nebo třikrát na nějakém venkovském plese, pak tou náhlou smrtí a když nouze přišla, přestalo všecko . . . Teď bylo po radosti, s tím nesmírným kašlem a ještě že Jana uprosila, aby šel. Mimo to přišli proň kollegové a Jan tedy šel, ale nerad, a trpkost mísila se mu v to veselí, třeba že každý ze zúčastněných professorů pěkně s ním pohovořil, jej chválil a na budoucí plány se vyptával. Medicina byla jediným jeho cílem, chtěl býti tím, čím byl otec, jehož nikdy nepoznal a jehož jen vídal vybledlou už podobiznu, mladého, plného života, v kroji trochu zastaralém. Arci, bude to krušné, věděl, ale spolehal na vlastní práci a na pomoc, kterou slibovali mu se všech stran, zejména pan Příborský . . .

Paní soudcová opět upozorňovala paní Příborskou, kterak Ladislav až nápadně se má ku dceři pana professora. Dáma ta měla také syna studenta, v sextě, a tudíž také zájem na věnečku a z jiných příčin i zájem na rodině Zárubově. Kdyby nebylo totiž bývalo toho professora, — tvrdívala ona — mohl být její Emánek už v septimě, ba dokonce v oktávě. Jinak se vědělo všeobecně, že Emánek byl kvítko povedené, jak co do rubriky mravného chování, tak co do prospěchu v jednotlivých předmětech. Komu Záruba dal známku nedostatečnou i na vysvědčení, ten musil býti už krom té drahé duše — velmi nevědomý; a to ještě ji dostal působením ředitelovým, který sám byl přítomen zkoušce na postupnou. Za to se teď odvděčovala.

„To je vám prý divné děvče,“ vykládala paní Příborské. „Otec ji prý učí latinsky . . . a řecky. To bude hospodyně, no, nedej pán bůh takovou nevěstu do domu . . .“ dodala jizlivě.

Tak to šlo dál a Jarmila, kdyby to byla slyšela, byla by se věru podivila, co všecko má umět a co ne.

Semeno padalo ovšem na půdu velmi kyprou, ba uzrálo ještě téže noci v důrazné napomenutí, jež Ladislavovi bylo hořkou kapkou do číše jeho blaha . . .

Jarmila, ještě když odcházela, zašeptala mu, že on je všecko její štěstí . . .

Oktáva zůstala ještě dlouho pohromadě, nejprv s professory, kteří však druh po druhu se vytráceli. Mluvilo se teď, jak studenti všelijak si pomahali během těch osmi let, jak dovedli podvádět — arci že neřekli ještě všechno, — a professoři poslouchali ta doznání s blahosklonnými úsměvy: vždyť věděli dávno, o všem. Jest věčně stejný ten život ve školních lavicích, život docela zvláštní, život pro sebe, osmiletá stopa v mládí přemnohých z nás, život docela výlučný, který pro jiného nemá smyslu než pro školu, — a blaze, nemá-li! Ten, který honí se za jinými cíly v ten čas, — leda sem tam nějaké to malé milkování, nu, bůh mu to odpusť, třeba že slavná konference ani tohle neodpustí, — ten není tím pravým studentem . . . Věčně stejný je život ten, neustále tytéž věci v něm se opakují, stejné poklesky, které dělali před námi, dělali jsme my, a dělati budou po nás, tak jako mezi žákem a učitelem byly vojny neustálé, jsou a budou věčně. Ale přes to je nesmírný půvab v tom a cosi vznešeného, když tak možno stopovati, jak se vyvíjí mladý duch

a jak stoupá po žebříku vědění den ode dne, od hodiny k hodině. Utíkáme z té školy, když můžeme — a přec na ni vzpomínáme všichni, po všechen život. Zda s láskou vždy? — a čí je to vina, když s nenávistí? —

Rokos František věrně splnil daný slib a Vojta, který přes nesmírné kvantum, jež vypil, přece si zachoval jistou míru vnímavosti, vida, jak Rokos je malomocný, dal se do hořkého pláče. Vždycky plakal, když byl „namazaný". Bylo to ovšem již ke čtvrté hodině ranní, když už slunce se ohlašovalo jasným světlem, svítíc na porozházené květy a útržky lehkých šatečků, bílých a růžových, na ušoupané podlaze prázdného už sálu. Oba dostali se domů jen pomocí ostatních. Na Vojtu stačil jeden, ale Rokosa musili vést dva.

Jasné letní slunce svítilo už vesele, když se skončila tato pouť přes náměstí a Panskou ulicí, pouť každého roku stejná. Vždycky dva nebo tři ukázali tímto způsobem, že jsou už lidé vlastní správy životní a svobodné vůle, zahajujíce takto vstup do života . . .

Ladislav zatím odejel ve svém kočárku do Zalužan a s letním jitrem smálo se naň všechno jeho štěstí. — Soukup Jan už dávno dlel u své matky.

Jen jednou, v pondělí po té, poštěstilo se Ladislavovi dohoniti Jarmilu na procházce k Zalužanům, tak jako v loni — šla opět s tou svou přítelkyní, sobě a Ladislavovi na překážku; teď, kdy oba tak toužili po osamotí, nemělo však to setkání již toho půvabu a Ladislav ve své velké touze odvážil se i toho, že pod záminkou svých specialních díků šel se rozloučit s Jarmilou . . . Stál s ní na chodbě prvního poschodí, jež professor obýval sám, ruku v ruce s ní, která jej provázela. Ó, hezká byla Jarmila teď v těch domácích šatech, prostých, s vyšívanou zástěrkou, čistá jako labuť, s červenou růží ve vonných tmavých vlasech. Vzala teď tu růži a prostě, nehledaným svým způsobem, který neznal affekce jako jinde všecko dívčí konání, zatkla mu ji za knoflíkovou dirku. On se uchopil těch jemných ruček bílých, které kolikráte psaly mu na vysvědčení jeho známky a líbal je, stoje už na prvním schodu. A ona dala si je líbati, neboť příjemný žár se jí při tom rozléval po všem těle, žár neznámý a touha, aby líbal a zulíbal ji všecku; stála tak s hlavou trochu na zad skloněnou tak, že mladá její šíje vypjala se a líbezná křivka jejích ňader, v korset spjatých, vlnila se ve vší nádheře jejich osmnácti let. Byla jako princezna přijímající královský hold své kráse . . . Na chodbě stála na dřevěné podlaze jenom štoudev naplněná studničnou vodou, vedle ní škopek a naproti almara, z níž vyvívala pácheň hnijícího tvarohu; v koutě byl špalek o třech nohách, na němž dopoledne tlouklo se maso, aby bylo měkčí. Stěny tu a tam byly oprýskány a vápno oloupáno až pokud dosáhl Svatopluk. V tom okolí starém, ošumělém byla ona jako čerstvý květ mezi starými folianty nebo jako teplý dech, který z jara zavěje na sněhová pole.

„Jarmilko, řekni mi ještě, že mě máš ráda a že mě budeš mít ráda, pořád, viď?"

„Budu, Ladislave, už jsem vám to řekla," šeptala mu, trochu neklidně naslouchajíc, neblíží-li se kdo z kuchyně nebo z důli. Z kuchyně

mohla býti jista, tam bděla matka, aby se nic nestalo a Ladislav aby nebyl vytrhován . . .

„O, Jarmilo!“ a vystoupiv výš o ten jeden schod objal jí šiji.

Jarmila pravou ručkou snažila se smeknouti jeho ruku a vyvinouti se mu; však síly jí slábly a odpor čím dál tím byl menší. Nač brániti se, když to všecko bylo tak krásné? On přimkl si ji k sobě blíž . . . a políbil ji zvolna ve tvář, pak v ústa, na čelo a na oči, jež ona přivřela. Nevzpouzela se už nic. To teplo dřívější stalo se žárem, prochvívalo jí tělem celým a cítila, jak je jeho, všecka jeho . . .

„Jarmilo, budeš mou, viď, . . . a já si pro tebe přijdu,“ slíbil jí v této chvíli posvátné.

. . . A jako ve snách slyšela hrčeti jeho kočárek, který se vzdaloval. Odešla na pavlač, aby se trochu uklidnila a aby ochladila tváře, jež ji pálily od jeho polibků . . . Venku byl teplý, červencový den, přes nebe táhl se jemňoučký bílý závoj mraků, kterým poslední slunce prorážello, z polí až sem slabě zavánělo dozrávající žito a na protější střeše dřevníků a kolny vrkali domácích holubi nebo procházeli se tam mlčky. Po suchém dvoře procházel se kohout a sem tam přiletěl nějaký vrabec ukradnout slepicím zrnko obilí. V koutech povalovalo se menší hospodářské náčiní domácího a u boudy na řetěze a v stínu dřímal pes po chvílích lapaje mouchy, které ho šimraly.

A potom pořád žila Jarmila jako ve snách . . . Ladislav zas odejel s matkou do lázní a Jarmila čekala, až po prázdninách že se vrátí. Nikdo nic nevěděl, co se mezi nimi přihodilo, a ani otci to nepověděla . . . bála se v duchu, že by tím přišla o svoje štěstí. Ovšem že tušilo se všelicos a že povídalo se všelicos; nemělo to však ani podstaty ani váhy a celkem nebylo na tom docela nic nepřirozeného. Professor však přemítal o tom přec, třeba že neměl podkladů vážnějších než sdělení paní Emilie: ostatek nebylo nesnadno poznati, co hárá v té mladé dívčí duši a z toho, co viděl na tom věnečku abiturientním — on bedlivěji ještě než kdo jiný všiml si tenkrát své dcery a Ladislava — nebylo také nesnadno dovtípiti se, že milá choť měla pravdu. Při rozhovorech odpoledních nebývala Jarmila tak pozorna jako druhdy, a — ach! na sta takových znamení, která opakují se pokaždé a pokaždé stejně. Professor rozmýšlel tedy, co činiti. Má věc nechati tak, jak je, anebo záhy učiniti přítrž té lásce? Ale proč by to pro bůh činil, co je v tom zlého? . . . Zas přebíral námitky s chotí už několikrát přebírané a opravdu neviděl v tom žádných tak velkých překážek, ba vůbec žádných — leč ten nedostatek věna! . . . Těšil se však říkaje si v duchu, že za to je Jarmilka hodná a domácí. Vždyť, — vzpomínal trpce, — vede mu vlastně všecko, celou domácnost, matka o mnoho se nestará leda o své návštěvy a vycházky: Jarmila šije na děti, upravuje, vaří doma a dělá co může. I nádobí umývat a pomahat služce není jí za těžko — snad tedy opravdu by jí kazil štěstí, kdyby ji od její lásky odvracel. Mimo to sám byl tak dobrý a mírumilovný, neměl srdce kazit ten mladé lásky květ, bál se Jarmilina pláče, bál se výčitek ženiných a proto byl rád, že Ladislav je ze Zalužan pryč a že nedojíždí sem.

A tak prázdniny plynuly tiše, a vesele do nich pálo slunce srpnové a pak zářijové . . .

Ne však všude bylo veselo, a nejméně v pokoji, jejž obývala paní doktorová Soukupová se svým Janem. Churavost vdovina vlekla se nejdřív, pak letěla úprkem a uchvacovala ubohou paní hrobu blíž a blíž. Studenti v městě pořádali zábavy, akademie a výlety, ale při nich nikdy nebyl ten, který by si byl těch radostí nejvíce zasloužil, Soukupův Jan. Ten pilný, hodný hoch nikdy nehrál žádnou roli v malém tom městě, kde zvučívají nejvíc jen sudy prázdné.

A jedné neděle srpnové, krásné, teplé, kdy nebe bylo čisté, jen při obzoru pokryté tu a tam bílými malými obláčky, jež nehybně stály nad vzdálenými zamodralými lesy, kdy celé město bylo tam kdesi v nich, v těch hvozdech vzdálených, účastníc se studentské jakési vycházky, a kdy na náměstích a ulicích bylo teplo a mrtvo, Jan Soukup klečel u postele své matky, která hubenou svou pravici položila na jeho černou, kučeravou hlavu a snažila se pohladiti jej po líci. Nemohla a musila ruku zas opřít o jeho témě. Cítila však na jeho tvářích slzy.

Nesmírná bolest zaryla se do její hrudi, bolest matky, která musí opustit dítě a zanechat je bez pomoci . . .

„Jeníčku, Jeníčku, . . . neplač . . . jen hodný buď . . . uč se, . . . a na maminku nezapomínej,“ blabolila už s velkou tíží. „Když přijde pokušení, . . . na mne vzpomeň . . . a všecky svoje dobrodince, . . . i toho professora . . .“

A pořád ještě chtěla dávat naučení, však nemohla. Jen zmatený křížek udělala na jeho bledém, bílém čele . . . Ó, měla plné vědomí, že opouští svého Jana, svého jediného Jana, teď, kdy půjde do světa, kdy potřebuje její pomoci a její rady snad nejvíce. Dřív pomýšlela na to, že se s ním postěhuje do Prahy, aby měl lehčí živobytí a — aby se jí nezkazil. . . . a teď musí ona pryč a on do světa sám, a sám tam zůstane. Blízkých příbuzných nebylo . . . ó, byla to těžká, hrozně těžká smrt a loučení srdcervoucí. Při plném vědomí byla, jen všecku sílu tělesnou vzaly jí souchotě . . .

„Pán Bůh ti to oplať, Jeníčku, že's byl tak hodný a zůstaň . . . zůstaň . . .“

Ta bolest v srdci a v duši její z toho loučení byla jí nejhorší. Cítila, jak to s ní pádí už ke konci, tomu hroznému, nejposlednějšímu ze všech.

Tak celé odpůldne ležela chudák sotva se hýbajíc a Jan byl u ní sám. Lékař, který zde byl dopoledne a připravil syna na vše, slíbil, že přijde večer; byl také tam na výletě . . . Teď sebou hnula chtějíc povstati, — ale klesla hned zase zpět: chtěla vzíti syna do náručí a přitisknouti ho k sobě, ještě naposledy, ach — však už nemohla, šeptala něco, čemu Jeník už nerozuměl. Myslil, že matka má nízko pod hlavou a upravoval podušky. Políbil ji na čelo, zlehka a pomalu, a matka se trochu pousmála; za ruku ji vzal znovu, i tu políbil a držel ve své . . .

. . . Z dálky bylo slyšeti veselou hudbu vracejících se výletníků, kteří měli jíti kolem. Zprvu jen rány bubnu vzněcovaly řízný pochod, pak ostatní nástroje zřetelněji a zřetelněji prorážely podvečerní ticho. Z chalup toho předměstí vybíhaly ženské a kde jaký kluk ještě doma zůstal, běžel teď naproti: byliť také Sokolové na tom výletě . . . Matka

Janova jakoby také byla zaslechla ty zvuky . . . pohnula sebou znovu a Jan cítil, jak její ruka těžko klesá a jak velké oči její se pootevřely a zůstaly upřeny naň . . .

A když hudba šla kolem, bouřně a vesele pořád, Soukup Jan plakal, plakal usedavě . . .

Slunce vyšlo zas, jakoby nic se nebylo stalo, vidělo ten velký smutek a ten bol, dívalo se na pohřeb a na sirotka, který kráčel za truhlou sám, protože ti vzdálení příbuzní, kterým na rychlo psal, byli příliš daleko a byli nebohatí. Dědit nebylo co, proč by přišli? Kráčel sám, za ním professor Záruba a pan Příborský ze Zalužan. Rakev nesli studenti, kollegové, a i ti, kteří byli z blízkých vesnic, přišli, a položili na hrob velký, krásný věnec z letních květin. Červenobílé jeho stuhy byly podivně veselým tónem v té smuteční symfonii . . . Učinili tak k vůli Janovi, protože měli v paměti ještě docela čerstvé, jak jim Jan ochotně dával opisovat všecky úlohy a všecky přípravy a jak celou třídu vytrhl z nesnází maturitních. Nezáviděli mu jeho vědění a měli ho jen rádi, protože Jan byl chudý a skromný, a nikde nechtěl vynikati.

První dny svého velkého žalu našel pohostinství u professora Záruby a poznal zde jemnocitnou povahu Jarmilinu a dorůstající Vlastu, která na osiřelého abiturienta, o němž otec tolikrát a tak rád vždycky vyprávěl, pohlížela s velikou soustrastí a úctou. Společnost professorova vytrhla Jana poněkud z nesmírného jeho trudu a rozhovory učitelovy vlévaly útěchu i sílu do jeho duše. Tím se také stalo, že professor svoji rozmluvu s Jarmilou, k níž přece se odhodlal, odkládal znova staraje se zatím o Jana. Ta starost byla mu však usnadněna, když pan Příborský prosil studenta, aby v Praze byl jeho synu společníkem i rádcem, tak jako byl dosud: bylo by se stalo tak jako tak, jen že ta smrt věc poněkud uspíšila. A Jeník na ten čas byl zaopatřen stravou i bytem, — o to ostatní nemusilo být už tolik starostí . . .

Až když zase malí studenti se sjížděli a ti velcí odjížděli, když nastala pravidelná školní práce a večery se dloužily, začínaly ty neskonale smutné dni podzimní, kdy listí v parku zvlhlé a sežloutlé kroužilo ve vzduchu, kdy na ulicích bývalo bezedné bláto a všude kolem šedivo, když vítr fučel a déšť pleskal do oken professorovy pracovny, kde sedával teď Záruba u sešitů primánských, a když Jarmilka pořád klopila hlavičku, těžkou myšlénkami na Ladislava, odhodlal se konečně otec, uvésti trochu světla do té věci.

„Nač neustále myslíš, Jarmilo?“ tázal se jí jednoho takového truchlivého, deštivého odpůldne, když byl Vlastu, teď už také účastnou jeho prací, za nějakou záminkou poslal ven. „Jsi mi nějak příliš zamyšlena a již ne tak veselé mysli, jaks bývala. To není dobře.“

Jarmila zarděla se a mlčela.

„Máš ráda Ladislava, viď?“

Ta otázka přišla z čista jasna. Ale byla pověděna mírně, laskavě, ne snad vyčítavě.

„Tatínku, nehněvej se, — mám.“

Pak vypravovala mu všecko, i to, že Ladislav jí slíbil, že pro ni přijde.

Tu tedy začal professor svůj výklad, jako vždycky klidně, tak jak byl zvyklý ve škole.

„Milé dítě, nic se nehněvám a nemám k tomu žádné příčiny, — přec však myslím, že už jsi šla trochu dále, nežli jsi měla . . . Nu, mladá mysl neuvažuje příliš a nestalo se nic, co by nebylo lze napraviti. Nic nemám proti té — nu, už snad známosti nebo lásce, — ale! Přece povznáším varovný svůj hlas a prosím, abys nedávala mluviti jen a výhradně srdci, aby bolest potom nebyla tím větší. Uvaž, že Ladislav je mlád, teď překročí svůj dvacátý rok, je tedy velmi mlád a že, bude-li opravdu studovat, může se ženit nejdříve za pět let . . . a i kdyby k hospodářství přešel, sotva přišlo by k tomu dříve. To vše za okolností nejpříznivějších. Jsi mladá, arci, a můžeš čekati, — ale on přijde teď do světa, tam uvidí jiné, — kdo ručí ti za to, že se k tobě vrátí s týmiž city, s nimiž odcházel? Je ovšem hodný hoch, třeba že Latiník špatný i Řek, ale to by nevadilo, když má velkostatek, — jak snadno zapomínají však mladíci takových horkokrevných slibů! Prostředků, donutiti pak ku dostání slibu, nemáme, a také by to bylo to nejposlednější —“

„Tatínku! . . .“

„Nevyrušuj mne, — vím, že chceš říci, že tě má rád, ano, věřím, — teď! A snad bude tě míti rád i později. Ale jiná je zde ještě věc, — jeho rodiče. Vážím si jeho otce, je to hodný, rozumný jinak muž, pochybuji však, že by tak snadno přivolil ke sňatku s děvčetem, které, — buď toho bohu žalováno, — nemá žádného věna, jež vážnost, které otec v úřadě se těší, nenahradí. A ještě méně by souhlasila ona, matka. Pokud ji znám a dle toho, co o ní jsem slýchal, patří ona ještě více než on k těm kruhům měšťanské šlechty, která je uzavřenější proti kterýmkoli jiným vrstvám, než kterýkoli jiný stav. Leda sem tam nějakého bohatého advokáta připustí k sobě . . . Snad šlechta rodová spíše prorazí hradbu svých předsudků než oni . . . Jsou to lidé většinou bez hlubšího vzdělání, obyčejně dědici velkého jmění, jež nastřádal některý pilný předek, majitelé velkých obchodů a závodů neb velkoprůmyslníci a peněžníci, jdoucí jen za kapitálem a penězi. My professoři, úředníci, jsme jim úřednickou bídou a závidí nám jen té tak zvané vážnosti a té přednosti, kterou míváme při veřejných slavnostech, závidí úředníkům i tu uniformu nevědouce, jak to zlato na nich a to stkvoucí třepení je břemenem, které jen tíží . . . Je to dlouhá kapitola, moje dítě zlaté, kterou snad později lépe pochopíš . . . Budou chtět míti pro Ladislava zase bohatou nevěstu, zas peníze, jimiž zakrývají takové kruhy nedostatky duševní a nedostatky citu, jichž často bývá velmi mnoho. Bylo by dobře pro ně, velmi dobře, kdyby hrdou krev svou promísili s naší, která je zvyklá pracovati do únavy, často víc než nejnižší dělník tovární, a jichž práce se zneuznává. Pro nás zas nebylo by to dobře a můžeme být rádi, že těžko se tak děje . . . Nicméně s bolestí bych nesl, kdyby se dostalo odmítnutí tobě, dítě drahé, kterou mám tak rád, — vždyť víš! S bolestí bych nesl sklamání tvoje a bolest tvou . . . nic ti nezapovídám, jen varuji tě před příliš velkou důvěrou . . . Ale nic nebylo by zase pro mne sladšího, než kdybys jednoho dne s Ladislavem po boku mi řekla: vidíš, jak jsi se mýlil. Bůh to dej!“

Jarmila poslouchala tiše, smutně. Co měla na to říci? Cítila, že otec má pravdu a přece zas nešlo jí na mysl, že by Ladislav ji mohl opustit . . .

„Píšete si snad?“ tázal se ještě otec.

„Ne, tatínku. Ladislav chtěl, ale já nesvolila, dokud ty o ničem nevíš a nedovolíš.“

„Tomu jsem povděčen, že jsi tak upřímná a že moje obavy se nesplnily . . . Dovolil bych rád, kdyby dovolili i jeho rodiče . . .“

Venku už stiny podzimního večera počínaly se roztahovati a v pracovně se smrákalo. Drobný déšť neustával a kapky s okenního rámu dopadaly zvolna, v nepravidelných intervallech na plech okenní římsy, který vždycky jakoby zazvonil. Už asi čtyři dny slunce se neukázalo, pršelo pořád, a všecko bylo vlhké, vlhkost prorážela i do pokojů a pronikala všecko. Všecky předměty venku byly jako olízané a všecky byly špinavé, neúhledné. Nekonečné bláto stékalo do rigolů a škarp a když kdo přes ulici přecházel, jal se rozvažovati o každém kroku a trvalo vždy hezkou dobu, než přešel či přeskákal. Na náměstí bylo celkem ticho, lampář rozsvěcoval už jednu lampu uprostřed a několik nárožních a jen po jedné straně, pod podloubím chodilo několik pánů z kanceláře narovnat ztuhlé údy, asi tři z mladších professorů a několik párů děvčat, jež vytáhla sem láska k studentům. Ti vzhledem ku přítomnosti ostražitých paedagogů spokojili se jen s několika vyzývavými pohledy a několika slovy prohozenými mimochodem. Jindy, když bývalo pěkně a honorace se procházela naproti na širokém, volném chodníku, bývalo jim zde volněji . . . K sedmé hodině vytratili se i poslední procházeči, páni z berního úřadu, a náměstí ztichlo docela; ulice byly už dávno mrtvy. Temno už bylo a tichem tím šuměl jen déšť, který teď zhoustl, pleskaje do patníků a kaluží a dávaje pod okapy střech a v kolenech okapních trub pravé koncerty šplouchajících vod . . .

V duši Jarmilině od té doby padal stín na její lásku. Jen sem tam dověděla se o Ladislavovi, když Soukup psal professorovi podávaje zprávy o svém žití ve velkém městě. Jan studoval medicinu a chodil pilně do přednášek, Ladislav dal se na práva. Oba chodívali jen do divadla, jehož zvlášť Ladislav byl velkým milovníkem. Oba těšili se už zase na vánoce, cž Jeník měl ztráviti v Zalužanech. A těšila se také Jarmila, přenesmírně . . .

V.

Nevěděla Jarmila, že život není vždycky takovým, jakým se zdá člověku v sedmnácti létech . . .

. . . Byly dva dny před štědrým večerem, kdy přijel Ladislav zas ponejprv do města X a je pravda, že nikde se nezastavuje jel rovnou k professorovým, na pěkných saních a s koníky svými, vyšperkovanými pěkně. Professor byl ve školní knihovně, a přivítaly Ladislava paní Emilie, Jarmila a Vlasta; potěšení bylo na všech stranách, kde největší, snadno lze se domysliti. Ladislav pomahal slečnám strojiti vánoční stromek čekaje, až professor se vrátí, v jedenáct hodin, a když Vlasta na chvíli se vzdálila, ještě ke kupci pro nějaké svíčky, osaměl se svým děvčetem.

„Jarmilo, máte-li mne tak ráda, jako jste měla a vzpomněla-li jste,“ na kterouž druhou část své tužby ptal se dnes už asi po třetí. „Já byl u vás myslí neustále . . .“

Jemná vůně jehličí z vánočního stromku nesla se pokojem, tím parádním, v kamnech praskal oheň a venku se chumelilo.

„Jen jestli opravdu?“ vyzněly pochyby Jarmiliny v tuhle námitku.

„Ale Jarmilo!“ a už ji měl opět v náručí a zas ji líbal.

„Ne, probůh, ne . . . kdyby přišla maminka nebo Vlasta . . .“ vzpouzela se ani upřímně nechtíc. „Pusťte mne!“

Milované děvče v náručí však se nepouští jako kus provazu . . .

„A kdyby přišla . . . ať to ví . . .“

V tom opravdu venku cosi šustlo a klika cvakla, a Ladislav — Jarmilu pustil.

. . . Professor Záruba v duchu nebyl spokojen s tou návštěvou. Sem tam přeslechl už narážky všelijaké, což bylo mu tím nepříjemnější, an jednou dokonce cosi uznamenal, že dobrý úspěch Ladislavův při maturitě z filologie uvádí se s tímhle ve spojení, arci jen docela žertem a po přátelsku. Zas už se chystal k rozhodnému kroku, přímo u pana Příborského a jako vždy, chystal se dlouho. Teď Ladislav trochu jej usmířil, když mu vykládal, že by rád přešel na hospodářskou akademii, — aby se dříve mohl státi samostatným.

Proti zámyslům Ladislavovým ani pan Příborský nebyl. Sic dověděl se také o synových spádech, ale omezil se koncem vánočních prázdnin, když Ladislav přijel z X už po třetí, s Janem, jen na tato slova:

„Poslouchej, hochu! K professorovým Zárubovým či vlastně ke slečně nejezdi. Darmo děláš děvčeti naděje, když se ženit ještě nemůžeš a když v citech svých jsi neustálený. Až budeš hotov se studiemi, pak vol. Bude-li se ti ještě líbit slečna Jarmila, dobrá, já proti tomu nebudu, holka je prý hodná, jak mi povídal pan ředitel. Jmění sic valně mít nebude, než na to se nepotřebuješ díky bohu ohlížet . . . Jen počkej!“

To byla ovšem pěkná řeč, lišící se podstatně od nevážných poznámek paní Příborské. Kdyby byl tohle slyšel professor, možná že by byl změnil svůj přísný soud o bourgeoisii, k níž Příborského počítal. Ladislava to roztrpčilo, ale zdálo se mu, že láska jeho tím roste . . . Sotva však odejel po Třech králích do Prahy, opět s Janem, už zase byl povolán zpět, — k umírajícímu otci . . .

Za zimního večera jel pan Příborský z honu, jako obyčejně koňmo. Bůh ví, co to bylo, snad že zimou trochu skřehlý byl anebo řemení z rukou, na nichž měl kožené rukavice, mu vyklouzlo a on dobře a v pravý čas je udržeti nedovedl, když kůň lekaje se červených svítilen lokomotivy náhodou kolem jedoucí vzepjal se a necítě jako obyčejně pevné ruky jezdcovy po několika divých skocích přehoupl se přes zábradlí silnice a sřítil se s úbočí sic nevysokého, ale tak nešťastně, že vymrštěný ze sedla jezdec pádem těžce, těžce se poranil a kůň přední nohu si zlomil. Teprve když pan Příborský dlouho nepřijížděl, šli jej hledat a přivezli jej, sic ještě trochu při vědomí, ale tak zuboženého, že syn už jej nezastihl při životě . . .

Paní Emilie z toho soudila podle zdání docela správně, že teď co nejdřív zasedne na panství pan Ladislav, — a pak ona.

Ale smrtí tou mnoho, mnoho se změnilo v Zalužanech. Sic zůstaly všecky dvory ve vlastní správě, tak jak byly, ale paní Příborská nijak nechtěla setrvati v místě, kde děsila ji stále vzpomínka na to hrozné, nenadálé neštěstí. Za nedlouho přesídlila úplně do Prahy, kde měli svůj dům a v rodinné poradě ustanoveno, že Ladislav, který službě vojenské šťastně ušel, dokončí tento rok studijní, pak že se odebéře na dvě léta na hospodářskou vyšší školu do Bonnu a po té že se ujme řízení opuštěného panství s dosavadním správcem sám. Rady té účastnil se i poručník Ladislavův, bohatý advokát doktor Horský, přítel zesnulého a jeden z nejváženějších advokátů pražských, který byl nemálo pyšen na svoje styky s vyššími kruhy. Ty vyšší kruhy arci všímaly si ho jen tenkráte, když měly zapotřebí jeho ostrovtipu — ale toho nikdo nikdy z těch bláhových šplhavců nepozoruje . . .

A jsou to zejména zas ty kruhy měšťácké, které snad někdy dovedou se vyrovnati bohatstvím leckterému rodu vznešenému a které se pachtí po panském úsměvu jak po svém spasení. Panský rod hodí jim někdy kost své přízně a těší se, jak se měšťáci mezi sebou o ni rvou. Pro kus panské náklonnosti dovedou opustiti všecko, i hrdost národní, pro kterou ostatek nikdy si nedali koleno vrtat.

Když pak Ladislav byl s matkou o samotě a plány se dopřádaly, pravil: „A potom se, matinko, ožením."

„Hochu, co tě zas nenapadá, — snad ne s tou professorových?"

„Nu ano, s Jarmilou."

Ale paní Příborská rychle se vzpamatovala, že velkým odporem by u Ladislava asi nepořídila. Zmírnila tóninu:

„To bych ti neradila, vždyť děvče nic nemá a na svoje panství dostaneš třeba šlechtičnu. Vím na příklad, že baron Hasenburg rád by ti dal baronessu Elsu . . ." Měla dodati, že by byl také rád penězi Příborských si pomohl.

Od smrti svého chotě stala se paní Příborská k Ladislavovi zvláště něžnou, jak přirozeno. V něm soustředilo se jí teď všecko její blaho a Ladislav měl také matku rád, velmi rád, jakož vůbec rodinný život byl u nich vždy harmonický, pěkný. Jen z pouhé lásky, trochu zaslepené touhou po blahobytu pozemském, přála matka Ladislavovi bohatství, — proti Jarmile mluvil mimo to ještě starý hlas nevraživosti a odpor k jejímu otci, který — jak se domnívala — je tak urazil. Proto také tím ochotněji přesídlila do Prahy a potají pracovala o tom, aby velkostatek byl prodán ještě dříve, než Ladislav se stane plnoletým. Ať se pak zakoupí jinde, — vždyť je v Zalužanech nevázalo nic než truchlivá vzpomínka na děsné poslední okamžiky chotě a otce.

Mnohem rozhodněji proti záměrům Ladislavovým stavěl se doktor Horský. „Žádným způsobem toho nečiňte," domlouval, „přece si nepokazíte skvělou budoucnost takovým děvčetem. Vhodným sňatkem navážete styky, které vás ponesou dál a dál. Dáte se volit do sněmu, pak do říšské rady . . . a jak snadno budete moci býti povýšen i do stavu šlechtického!"

To bylo také doktorovým nejvyšším přáním, pro které byl by vlezl do každé sebe špinavější díry.

„Takhle,“ pokračoval, „co se z vás stane? Statkář, který zakrní, a kdo ví, nebudete-li toho později litovati. A nač si kazit léta, ve kterých můžete ještě něčeho užít . . .“ Také starým světákem byl pan doktor Horský.

Tak pracovalo se a útočilo na Ladislava se dvou stran, ne úsilovně, ale často. V románech a povídkách takovýmto odporem láska obyčejně se podněcuje a roste, ve skutečnosti nikoli.

I Jan ucítil následky smrti svého dobroděje pana Příborského, zvlášť když Ladislav druhého roku odejel do Němec a on v Praze osaměl. Nenahlížeje, proč by měl přijímati odměn, když služeb žádných nekoná, vymluvil se na vzdálenost svých studijních ústavův a poděkoval se za dosavadní byt v domě Příborských a také za stravu, i proti výslovným prosbám Ladislavovým, a protloukaje se hodinami, vedl truchlivý život studenta, který domova nemá. Prázdniny, hned ty první, trávil však přece v X., u professora Záruby, který pokud mohl věrně plnil slib daný tehda jeho matce. Jakožto hostinský pokoj byla upravena professorova pracovna a Janovi pěkně ubíhaly líbezné dni prázdninné. Chodíval s professorem na procházky, hovořívaje s ním o Praze a o poměrech českých, častěji však provázíval Jarmilu a Vlastu cestou k Zalužanům. Těch rozpomínek na cestě té, kde v dálce mihala se pořád věž Zalužanského kostelíčka a vížka bílého zámku mezi košatými stromy a topoly! Jan věděl o Jarmilině lásce — věděl i o mračnech, která nad ní visí . . .

Řečem Janovým pozorně naslouchávala i Vlasta, teď roztomilé šestnáctileté poupě, polorozvité, jíž srdce začínalo tlouci vždy silněji, když Jan byl na blízku. Jen že pořád bledý byl se slabým ruměncem v líci; černé jeho vlasy zhoustly ještě víc, leskly se, a pod nosem vyráželo už slabé, černé chmýří. Z oka, toho velkého, krásného, tesknila neustále truchlivá melancholie a jen když na Vlastu se podívalo, zaplálo vroucně a zazářilo. Začínali se milovati i tihle dva, nevědomky, znenáhla, a sami nevěděli, kdy a jak to přišlo. Kvetla teď růže na cestě Janova života, — rozkvete-li plně, bude-li jeho a vyrazí-li i poupata na tom keři lásky? . . .

. . . Neměl úmyslů žádných pan professor Záruba, když Jana k sobě zval, ani toho nejmenšího mu na mysl nepřipadlo, — ale když viděl, jak Jeník dovedl se rozveseliti, jen když Vlasta je doma, ba jak dokonce ji přemlouval na studentskou akademii, čtverylku a besedu si zadávaje, v duchu se mu rozsvítilo, — a vzpomněl mimoděk na svoje někdejší přání . . .

Jarmila smutnější byla než jindy, a zůstala doma s dětmi, když Vlasta a Jan odcházeli s rodiči do té studentské zábavy . . . Ne, přec nemohla, musila se k tomu odhodlati mu psát, když ji tak za to prosil v listě, jejž přinesl jí Jan. Od těch vánoc s ním už nemluvila a viděla jej naposledy v lednu, o pohřbu otcově, kdy se na ni tak bolestně usmíval, s vděkem za ten její dojemný altový zpěv při rekviích. Hlas její tehda třásl se tesklivě pohnutím a úzkostí divnou a vynutil slzy i těm, kterým

všecka ta pohřební sláva byla lhostejna . . . Dosud stále poslouchala otce nepouštějíc se do korrespondence a už tomu bylo šest neděl, co ten jeho list zůstával bez odpovědi. Tak nemohla jej přec nechati a když děti ulehly, zasedla k otcovu stolu a psala.

Otevřeným oknem šuměl srpnový déšť, ještě vlažný, a jednotvárnou svou hudbou provázel touhyplné Jarmiliny myšlenky. Stínítko lampy vrhalo svoje světlo jen na malý kruh kolem, odrážejíc paprsky z bílého papíru na Jarmilinu pobledlou tvář. V tom polojasném temnosvitu měla tvář ta nesmírný půvab a připomínala obraz nějakého mistra malíře ze sedmnáctého věku. Ticho kolem. Oči se jí zamžily steskem a po těch jemných lících stékaly slzičky . . . „Kdybys věděl, Ladislave,“ — tykala mu ponejprv, tak jako on jí ve svém dopise tykal, a zdálo se jí to tak přirozeno, — „jak nesmírně je mi teskno, že Tě zde nemám! Proč nepřijedeš také sám, aspoň na chvíli, na jediný okamžik, abych tě viděla a abych viděla Tvoje oči, jsem-li v nich ještě tak, jak jsem bývala, abych slyšela Tvůj hlas, který mne volá . . . Nechtěla jsem psáti, aby nikdo nemyslil, že se ti vtírám,“ — a měla na mysli jeho matku, — „ale nelze mi už váhati déle, musím Ti říci, jak Tě mám ráda nesmírně a že tenhle život bez Tebe je mi přeukrutný. Přijeď, pojď mi to říci svým hlasem, že mě máš rád . . .“

Cosi prochvívalo tím listem, jako obava. Měla strach o něho z toho, co sem tam pověděl Jan o jeho matce a poručníkovi . . . Rozhlédla se kolem po těch haldách knih a papírů, rozložených v polostínu a temnou stranou, aby Jan měl zde více místa, a Jarmila vzpomínala, jak a kolikrát tady v tom pokojíku myslívala naň a jak její milování tady rostlo . . . Ze zásuvky vyňala otcův starý příruční katalog a vyhledala tam rubriky Ladislava Príborského. Tam pořád stálo několik těch známek, z latiny a řečtiny mnoho dvojek, také z němčiny sem tam některá a dole, v rohu, poznámky červeným inkoustem „Vergil VI. 1—20.“ a „Dem.“ pak tři slova řecká a „4“. Můj Bože, tenkrát! . . . Snad přece to neměla dělat a prohřešit se takhle proti důvěře otcově . . . A viděla v duchu Ladislava, jak byl septimánem a oktavánem, a celá prostá historie její lásky táhla její duší . . .

Pěkným svým písmem napsala adressu Ladislavovu, a Ladislav — odkládal s odpovědí, která když konečně přišla, začínala s omluvou. A omluva, to bývá lásky první mráz . . . Odkládal i svůj příjezd, . . . a když konečně koncem září přece přijel, — ne, ne, vždyť ji přece zas tak zulíbal, ohnivěji než kdy jindy a k sobě ji tiskl, její tělo pružné, které teď bylo v plném květu . . . Ale byl to jiný oheň, který proudil v žilách Ladislavových, když měl ji u sebe tak blízko, zas v témže pokoji, kde naposled přestali krášlit vánoční strom. Jarmila byla také všecka rozrušena neurčitou tuchou a zdálo se jí zas, že štěstí její už už je na dosah její ruky . . .

„. . . To přece Jan je vroucnější,“ přemítal v duchu professor po odchodu Ladislavově. „Ten toho navypráví o těch poměrech a věcech pražských, všecko ví, co děje se a chystá v literatuře, jak na sněmu bylo, co český lid v Praze si povídá a jak smýšlí, — kdežto v těch kruzích Ladislavových nezdají se o to všecko ani zajímati. Ani nevěděl,

že trojúhelník je šifra Nerudových feuilletonů . . . a o nových knihách nic . . . Čtou-li tam vůbec českých knih? . . .“ a nechtěl už ani mysliti dále. — Za to paní Emilie již se usazovala na Zalužanech a triumfujíc v duchu nejen nad paní sudí, ale i nad paní řiditelovou, což činilo jí zvláštní potěšení, dávala pro sebe posílati kočár a jezdila dokonce s lokajem na kozlíku. Zvěřinu, se kterou před devíti lety musila se rozloučiti, měla zdvoj- i ztrojnásobenu ve své špižírně nepočítajíc haldy věcí ostatních, jež velkostatek přináší v hojnosti. Také byt měla jiný, důstojnější, na náměstí — dávná její touha, ztroskotavší se vždycky na diferenci padesáti zlatých činže, — tak, aby celé město vidělo, když se tam zastavuje zalužanský kočár. To všecko jen v duchu . . .

. . . A na hrobě paní Soukupové kvetly ještě květy, vedle suchého a poloshnilého věnce, který tam ležel už dávno. Ještě ji měl v paměti docela čerstvé, tu svou maminku, Jan, a ještě pro ni plakával docela dětsky, když navštěvoval její hrob. Jednou, už v říjnu o těch prázdninách, před odjezdem Janovým, stáli tam všichni tři, on, Jan, Vlasta a Jarmila, a plakali všichni: Vlasta proto, že slzel Jan a Jarmila sama nevěděla dobře proč. Snad proto, že Ladislav od té doby, co byl tady, ještě nepsal. V podzimním tom odpoledni bledé slunce klonilo se za vzdálené lesy, tam v tu stranu, kde byly Zalužany a kde prokmitala vížka zalužanského zámku mezi zelením už valně žloutnoucím, a zapadalo poznenáhlu, tak jako její štěstí. Jen že slunce ráno vstane zas a zase přijde hřát a svítit, ale láska, která zapadá, kloní se rychleji a rychleji do bezdna zapomenutí a nevrátí se už nikdy, nikdy . . . Slunce však jest jen jedno, lásek pak mnoho, mnoho na světě. Východ lásky krásnější je a půvabnější než východ sluneční, byť to bylo i na klidném moři jižním, velkém, širém, kde východy jsou nejskvostnější, — ale západ její nastokrát smutnější je, truchlivější mnohem i než ty studené, krvavé západy zimní a bolestnější než dlouhé, táhlé a zmírající soumraky krajů severních. —

. . . Teď ještě líbezněji bylo v kraji, ba i na smutném hřbitově, kde stáli, kde všecko bylo ještě zelené a odkud výhled byl do lučného údolu, jenž v slunci ještě se koupal. A ticho bylo zas, — jen chvílemi zašelestilo to v korunách lip před kostelíkem, v tichém pianissimu . . . Snad byl to duch té vdovy pod drnem stlívající, který chvěl se o bledou tvář černovlasého medika, který pořád stejně hodný byl, protože na ni mysliti nepřestával. Za její lásku ztracenou vznikala mu nová a tak jak svoje dítě zbožňovala matka, tak teď vzhlížela k němu Vlasta, zbožněji ještě. Jarmila viděla to všecko a bylo jí toho líto.

Pak nastaly zas ty pochmurné dni podzimní, obě bývaly samy doma a nemohly ani vyjíti v těch nečasech. Hrob paní Soukupové býval neurovnán, promočen a deštěm všecek rozšlehaný. Kraj šedivěl a hnědl, husté mlhy válely se po zoraných lánech a z luk jakoby pořád se kouřila pára. Teskliво bylo venku, tesklivo v srdci Jarmilině, neboť Ladislav už nepsal . . .

Jako blesk přišla tu zpráva, že zalužanské panství je prodáno, jakémusi vídeňskému fabrikantu. Nikdo ničeho se nenadál, a jmenovala se

summa obromná, kterou ten žid za to zaplatil. Nebylo pochyby, že prodej byl velmi výhodný.

Hromová ta rána uhodila z mračen, jež stahovala se nad Jarmilou a jejím srdcem víc a více . . . Nebylo nic těžko bojovati proti ní, která byla tak dobrá a která za živý svět nechtěla, aby mysleli, že se jim chce mermomocí vetříti do rodiny neb získati snad jejich bohatství: bylo by jí snad milejší bývalo, kdyby byl Ladislav schudl. Ladislavovi zas nebylo nesnadno dokázati, že takhle je to lépe, že panství prodáno dobře, že zakoupí se jinde ještě výhodněji, ba doktor Horský sám již vyhledal panství jiné po jakémsi šlechtici . . . jen že na opačném konci českého kraje. „Tam v sousedství má svoje statky rodina Karlických," podotkla matka, která se už vzdala naděje na onu tlustou baronku Elsu, poněvadž odnesl ji jakýsi dragounský poručík, domnívající se, že nese symbol žoku naditého penězi; a měl co nést. „Mají dvě dcery, však je znáš, každá dostane aspoň půl milionu a budou ještě dědit po rodičích... Kdyby takhle oba statky sloučily se v jedno."

„Ale, maminko, co pak myslíš . . . přec Jarmila . . ." namítl Ladislav, nesměleji už než jindy.

„Ještě se ti to z hlavy nevykouřilo? Považ jen, do takové rodiny! Kdyby zemřel otec, matka s tou pensičkou nevystačí a budeš to mít všecko na krku."

Professor Záruba sám často, často o tom přemýšlel, jak by bylo, kdyby náhle umřel, dřív ještě než opatří všecky svoje děti a bývalo mu z těch myšlenek až úzko.

„Maminko, — já jí slíbil, že si pro ni přijdu."

„Tak? . . . Tos neměl, Ladislave," odvětila matka, ale nic se nezlobila. „Nu, když se však stalo, stalo se, — bylo to nepředložené, nerozumné slovo . . . které nelze vážiti tak přísně . . . Přemýšlej o mém návrhu a zatím se připrav, pojedeme učinit návštěvu Karlickým a představit se jakožto noví sousedé." A odložila „Über Land und Meer", jež držela na klíně.

Tolik dosáhla, že Ladislav do X. už nejel . . .

U professorů trávil vánoce Jan. Tenkrát neměl, co by vyřídil z Prahy a Jarmila ukládala dar vánoční, který připravovala pro Ladislava, dvanáct jemných šátků hedbávných, do nichž vyšila Ladislavův monogram. On však nepřicházel a už druhý její list zůstával bez odpovědi a víc psát nechtěla. Bolesť nesmírná svírala jí srdce a hruď.

. . . Při tom při všem život plynul dále, během docela obyčejným a všechen děj té lásky mladé odehrával se jen v Jarmilině duši, děj známý ode dávna, opakovaný neustále a neustále trpký, smutný. U professorů nic už o tom se nemluvilo, paní Emilie tušila, že sny její se bortí a professor těšil se, že je po všem. Osud mstil se jí za to, že kdysi paní professorová pohlížela s hůry i na hodného syna švadleny. —

— —

Uplynula léta, léta dlouhá v průběhu nesmírně, jen krátká v rozpomínce. Ve své pracovně, docela jiné, s jinými okny a jinou vyhlídkou, menší než byla tam ta, seděl professor Záruba už valně sestaralý a činil si výpisky z jakési knihy. Byla středa, odpoledne, květnový, pěkný den

plný vůně, která zavívala až sem, i se zpěvem skřivánčím. Naproti u stolu téhož seděl jiný muž, mnohem mladší, plavovlasý, s plnovousem stejně plavým, trochu tělnatý, a rovnal nějaké lístky. Byl to suplent téhož ústavu, František Novotný.

„Když už jste tak velmi laskav a ochoten, Františku,“ děl professor Záruba, „tož mi, prosím vás, přehlédněte ještě tuto korrekturu, abych jestě dnes ji mohl odeslati do Mnichova. Snad budeme hotovi, než přijde Jarmila.“

„S radostí,“ odvětil ochotně mladý suplent, „dám se do toho hned. A v knize mi zaškrtněte, čeho třeba, já Vám to také vypíši, pane professore.“

„Děkuji vám . . . ba skoro nemohu již, . . . zas křeč se o mne pokouší . . .“

Za chvíli, když už k páté se chýlilo, zaklepáno z ticha na dveře.

„Jen pojď, Jarmilko, pojď . . .“ volal professor vlídně.

A Jarmila přišla, ustrojená na vycházku. Nic neztratila ze své dřívější krásy, ač starší byla a plnější v těle i v tváři, jen vážná byla a smutná. Suplent Novotný vstal, šel jí vstříc a podával jí ruku, trochu suše, prkenně, ba jako cize. Oba druhové ve školních trudech odložili svoji práci a odebrali se s Jarmilou. Když přišli do velké aleje lipové, která vedla z města k malým lázním a kde byly lavičky, usedl professor Záruba na jednu z nich. „Vy si jen choďte,“ pravil, „já si tady něco přečtu,“ a vytáhl z kapsy svrchníku jakousi archeologickou rozpravu . . .

Dvě léta už byl zde. Z X najednou byl přesazen. Proč? — Ach, to je tak snadné, prosté: řekne se z ohledů služebních. Záruba pracuje prý příliš mimo školu, kterou zanedbává. Udání už dříve učiněné přineslo ovoce, protože pseudonym Zárubův byl již příliš známým a — slavným. Chtěli jej tedy ponížiti a poněvadž věcných dokladů nebylo žádných, volila se tato forma, a on takořka vypuzen odtamtud, kde žil a působil přes dvacet let . . . Teď měl jen nižší třídy a válel ten Sisyfův kámen mrzut a zemdlen. Už nedovedl snésti tak obratně a trpělivě skotáctví studentů, kteří mu připadali teď mnohem horšími než dříve bývali. Pak se jich teď hrnulo mnoho na studie a školy byly přeplněny . . .

Teď tu svoji knížku zavřel a na poslední svou oktávu vzpomínal. Kde je všude těch dvanáct hochů! Michal a Martinek už kaplanují a Vojta teď napomíná svoje sedláky k mírnosti a střídmému životu: na sobě nejvíc zkusil, jak je kočičina věcí nepříjemnou. Khon Leopold je ve Vídni, v advokátní nějaké kanceláři, už doktorem. Mládek Josef poslal mu před nedávnem svou první knihu básní, v níž u některých bylo datum tehdejší oktávy! Zeman přestal studovat práva a sedlačí doma, Beránek a Hurych jsou auskultanty a o ostatních nevěděl . . . A Ladislav a Jan? . . . Jeho učenníci rozprchli se, a zůstal jen on hlásat dále krásu a pravdu, a s ním Jan, jeho miláček . . .

Tenkrát, když se s nimi se všemi loučil po maturitě, myslil, že jimi takořka svou rodinu rozšířil — přec ani zkušenosti mnohé nenapravily jej v tom marném doufání, — teď jen asi dva, Mládek a Míchal Vojta, — Jana nečítaje, — posílávali blahopřání ku jmeninám, víc nic. Přes tu lásku, kterou k němu měli, zapomněli přece. Je to těžká kletba učitelského stavu, že práci jeho neuznávají leč na úmrtním lístku, kde

každý professor je horlivý, milovaný a všeobecně vážený učitel i kollega. Ale jindy těm nahoře je přísný málo, těm dole moc, jedněm-li je vhod, protiví se druhým, — a když pak po létech žák přijde k rozumu a dovedl by oceňovati námahu učitele, zase zapomněl dávno na všecko to úsilí a tu snahu; v paměti zůstaly mu nejvýš jen trpké vzpomínky na dvojky, trojky a přestálé tresty, při nichž žák vždycky je nevinen, — jako každý vinník.

V loni v srpnu provázela Jarmila sestru Vlastu a švakra doktora Soukupa do menších lázní na českém severovýchodě, kde Jan se léčil ze zděděného neduhu. Tam v malé jisté elegantní restauraci, když nebylo lze jinde nalézti místa, přisedl k jich stolu mladý pán a dáma.

„Ach! toť jsi ty, Jene, odpusť, že jsem tě hned nepoznal, jsi všecek zarostlý,“ — a Ladislav upřímně potřásal Janovi ruku. Nebylo divu, že Jana nepoznal, valně sešel; teď už skoro rok byl ženat. „Zde moje choť . . . doktor Soukup, přítel ze studií, o němž jsem ti často vyprávěl... tvoje pani snad . . . trochu moje studentská láska . . .“ a usmíval se při tom klidně, jakoby to byla věc tak všední, bezvýznamná.

„Ne, Ladislave, — slečna Jarmila, — její sestra je mojí chotí...“

„Ach, pardon.“ A Ladislav teď teprve hryzl se do rtů. „Já jen věděl, že jsi si vzal slečnu Zárubovou a měl za to, že to slečna Jarmila . . . Jak se ráčíte, slečno?“ chtěl konvencionalní frásí napravovat svoje provinění, větší, než se domýšlel.

Jarmila byla bleda jako stěna a dovedla ze sebe sotva vypraviti: „Děkuji, dobře.“

Mladé dámy bavily se suše o denních lázeňských věcech. Sotva že Ladislavova choť dopila kávu a Ladislav sám sklenici piva, poroučeli se. Cítili všichni nesmírnou tíhu toho nešťastného, nepředvídaného setkání...

Jarmila snášela klidně vědomí, že Ladislav je ženat, už asi dvě léta, — co si měla počít? — ale že paměť její lásky takhle bude znevážena, naplnilo duši její bolem novým, nekonečným a stará rána rozkrvácela se znovu. K Janovi Ladislav už dávno uvolnil svůj přátelský poměr: na jeho ostrovtip a bystrost začal znenáhla žárliti, přítomnost jeho pamatovala jej neustále na jeho žákovská léta, a poměr jeho k rodině professorově na sliby činěné Jarmile; a tak starý svazek, dřív pevný a upřímný, uvolňoval se víc a více, až rozvázal se docela. Bylo to tak přirozené, a sám Jan nechtěl jinak: zanevřel na Ladislava, že opustil tu dobrou Jarmilinu duši. — Kolik takových přátelstev z mladistvých let rozplyne se v nic a s těmi, s nimiž stýkávali jsme se jindy denně důvěrně, rozejdeme se někdy na vždy! . . .

Jarmila pak po několika měsících svolila státi se chotí suplenta Novotného, který byl už na řadě státi se skutečným . . .

. . . A professor Záruba odložil svou knížku docela, dívaje se, jak v nevelké dáli kráčí jeho nejstarší dcera se suplentem Novotným po banketě rovné aleje, v jejímž zelenavém stínu odrážel se její šedivý letní šat a tmavočervený slunečník . . . jeho Jarmila, kterou má tak rád a která teď bude pokračovati zas v té existenci málo utěšené. Tu vzpomněl na její dívčí bol a hlava mu klesla . . .

Jan Neruda.

Biograficko-literární studie od Bohuslava Čermáka.

(Pokračování.)

Jako doklad jaré tehdy činnosti Nerudovy uvádíme, že kromě již vytknutého v prvním čtvrtletí „Obrazů života" uveřejnil básně: „Ze života" I.—IV., které v „Knihách veršů" pod záhlavím „Lístky „Hřbitovního kvítí" část I. „Ze srdce" nalezáme, „Kolovrátek" a „Loretanské zvonky" I.—VIII., jež rovněž v „Knihy veršů" pojaty, ač z posledních pouze básně: IV., V. a VIII., a prosu: „Erotomanije", „Byl darebákem", v kteréžto črtě částečně své mládí líčí, a „Měla gusto", z níž první dvě práce do sbírky „Arabesek" přijal, vedle „Listů o ledačems" I.—II., referatů o českém divadle a literarních. Za poněkud klidnější doby dubnové dopsal, nepochybně již dříve započatou, lyricko-epickou báseň „Divoký zvuk" a napsal částečně za přispění Fr. Holiny zajímavou causerii „Mému vrabci", kteréžto práce v květnu v druhém ročníku „Máje", jejž tehdy Vítězslav Hálek redigoval, vyšly.

O motivu k básni „Divoký zvuk", jejíž hrdinou jest šílený houslista a skladatel, potloukající se mezi uherskými cikány, zmiňuje se Neruda v poznámce na str. 311. „Máje" r. 1859. jak následuje: „Lumír" podal r. 1856. (str. 1076.) dle jiných listů krátký životopis „uherského muzikanta" Antonína Čermáka. Byl jsem už tenkráte dojat osudem zvláštním hudebního tohoto velikána.. Později jsem sobě, byv jedním ze svých přátel náhodně ještě jednou na bohatost látky této ku romancím upozorněn, umínil, že zajímavé osobnosti Čermákovy použiju, abych cyklus romancí sepsal. Přiznávám se, že jsem látce „Lumírem", lonského roku i Westermannovým časopisem podané veliké násilí učinil — nešlo to ale jinak. — — Antonín Čermák, šlechtic z Luidu a Rohansu, byl prý vlastní syn hraběte Štěpána Illeshazy-ho, dědičného vrchního župana Trenčínské stolice a české dámy rodu vznešeného. Ponejprv objevil se Čermák r. 1798. ve Vídni co skvělý meteor. Z Vídně odebral se do Uher, kdežto ponejprv cikánskou hudbu slyšel; slzy mu vyhrkly při zvucích houslí pověstného cikána Bihariho. Oddal se zcela národní uherské hudbě a přivedl to k takové dokonalosti, že jej Uhři právem Beethovenem svým nazývají. Jeho skladby jsou nejlepší ze skladeb uherských a vlastní hrou převyšoval největší národní umělce, ba i cikána Bihariho. O jeho hře vypravuje se až báječně. Nabyv jistoty, že láska jeho, již vysoce postavené ženštině byl věnoval, nešťastná jest, stal se zadumčivým a šíleným. Potloukal se pak ještě po salonech i krčmách a psával nejkrásnější své skladby třeba leckde v pastušce; jeho genius nebyl ani šílenstvím zničen. Kdy a kde Čermák zemřel, jest neznámo."

Bez této Nerudovy zmínky nebyla by zajisté snadno zjevna pohnutka k básni této, jakož i motiv k ní byl by neznámý, ana, nedotýkajíc se

jména hrdiny samostatně pojata a provedena jest. Že ji Neruda nekladl nízko mezi výpravnými svými verši, lze souditi z toho, že jí v „Knihách veršů“, které „Knihou veršů výpravných“ počínají, první místo popřál.

Také Hálek, referující v „Obrazech života“ na str. 198. pod čarou o básni této, nevytýká kromě hloubavé reflexe, která se hrou myšlének okolo sebe točí a příliš průzračného líčení, které úplností unavuje, Nerudovi nic podstatného; naopak uznává, že obrazy přírody jsou mohutné, pošmúrnému obzoru celé básně právě přiměřené a chvále bezúhonnost formy, tvrdí, že báseň celkem méně účinkuje na cit, budíc spíše rozmyslné zadumání, trpký bol, jenž nemůže slzou dojíti úlevy — charakter to Nerudových veršů. Méně příznivě soudí o causerii „Mému vrabci“, vytýkaje Nerudovi, že nedržána v lehkém humoru, ale satiricky, aby zabrousilo se na lidské slabosti. Celkem zavrhuje ironii, v causerii zřejmou a konečnou příkrou reflexi, dokládaje, že tento pokrm naše skromničké publicum nesnese (Obrazy života. Str. 197.).

Nám zdá se naopak práce tato pozoruhodnou právě pro svůj satirický ráz, svou ironii a konečnou reflexi, ana by jinak na zajímavosti ztratila, již podržuje posud, jsouc sbírce „Arabesek“ Nerudových okrasou, ne právě nejchudší.

Nedlouho po vyjití druhého ročníku „Máje“ ozval se v 24. čísle „Poutníka od Otavy“ na str. 283.—288. opět a posledně Jakub Malý článkem nadepsaným: „O jistém směru novější literatury české“, jenž v stručném obsahu zní asi následovně:

„Kdyby někdo, jenž měl účast v literatuře naší asi před 12 lety, po celý ten čas byl v cizině dlel a žádných zpráv z domova neměl, shledal by pokrok všeobecný zajisté s pocitem radosti, avšak pochybuji, že by nahlédna blíže v jednotlivé stránky života našeho, měl z každé stejné potěšení. To jmenovitě platí o literatuře naší, kde sice by nalezl mnohý pokrok a celkem větší zralost, avšak namnoze s nelibostí by pohřešil znak, druhdy ji charakterisující: ráz národní. Na místě oblažujícího nadšení vlasteneckého nastoupily nyní na mnoze podněty, mající základ svůj ve všedním sobectví. Nedostatek pak vřelosti pro věc národní i samu literaturu počíná odnárodňovati, číně ji den ode dne více kosmopolitickou. Nejsme však my Čechové jediný národ, u něhož vede se tento stesk, neboť literarní kosmopolitismus jest výsledek běhů časových, znak času samého. Ale právě tento směr, ubíhá-li v zámeznost, může se státi literatuře naší záhubným, ana skrovná a přestane-li pronikati ji duch národní, seschnouti musí v prázdnou slupku formy, postrádajíc svého individualního rázu.

Hlavní účel naší literatury bylo vzdělání národu, aby časem zaujmouti mohl důstojné místo v řadě národů kulturních, dílo dařilo se jedině tím, že spisovatelé naši postavili se na půdu národní, že pěstovali a k svému účelu obraceli specialní vlastnosti lidu našeho, tak že týž živel, jenž tvoří individualní povahu našeho kmene, oživoval i literaturu a z té zase ušlechtěn a očistěn nazpět do lidu vcházel. Nemíním schvalovati ono rozplývavé koketování předešlé doby s vlastenectvím, byla to směšná výstřednost, ač více prospěšná, než škodlivá. Mnohem nebezpečnější jest literatuře naší výstřednost druhá, onen směr kosmopolitický,

beze všeho rázu osoblivého, s nímž kráčí zároveň útrpné pohrdání vším, cokoli jeví vědomí národní, „toto přemožené stanovisko." Především a jmenovitě spatřujeme tento neblahý směr při jisté škole nejmladších básníků.

Mohl bych široce a učeně dokazovati, že básník, který vyzul národnost svou, tím skutkem vzdálil se od poesie. Jsou však lidé u nás, kteří umění vůbec, jako vědě přisuzují povahu světoobčanskou a ti by mně za zlé mohli pokládati, že každému národu přičítám zvláštní poesii. Mnohem větší váhu nežli mé dokazování bude při té straně míti svědectví autorit literatury německé, z nichž dosti bude, když uvedu dvoje. Rudolf Gottschall ve své „Poetice" žádá od poesie, aby básnila z nitra svého času a svého národa; neboť prý jen poesie zrozená ze života přítomnosti může doufati v budoucnost. Druhé svědectví uvedu v původním znění. Jsou to slova Dr. Hermanna Bischofa v článku „Die Dichter des 19. Jahrhunderts" (Westermann's Monatshefte 1859.), kde na str. 434 čteme: „Bedenkt man den wesenhaften und unzertrennlichen Zusammenhang zwischen Geist und Sprache eines Volkes, so muss sogar behauptet werden, dass, wenn auch die allgemeine Bildungsstufe zweier Nationen als durchweg eine und dieselbe erscheinen möchte, — dennoch die völlige Übereinstimmung beider auch nur in einem Begriffe so lange undenkbar ist, als das sprachliche Idiom eine Differenz in der Bildlichkeit der Gedanken begründet. Daraus folgt mit absoluter Nothwendigkeit, dass die wahre Kunst immer eine nationale ist. Auch wird der echte Dichter die vaterländische Anschauung niemals verleugnen können, ja er vielleicht am allerwenigsten unter allen Künstlern, weil schon das Organ der Darstellung, die Sprache, sich dagegen sträuben muss." Na str. 439. dokládá určitěji: „Der Dichter sei der ideale Ausdruck seines Volkes."

V tom ohledu odsouzeni jsou naši kosmopolitičtí básníci. Vizme nyní, jak to při nich vypadá s druhým požadavkem, s idealností. Dalecí toho, aby podrobovali skutečnost idei, což jest účelem poesie, naopak básníci této školy vytkli sobě za účel: líčiti skutečnost v souhlasu se svými chtíči a o tomto směru pronáší se Bischof na str. 432. svého článku v tato slova: „Die moderne Dichtung huldigt wesentlich dem Princip des Egoismus, sie sieht in den objektiven Schranken des Rechts, der Sittlichkeit und der materiellen Mittel nur den Engel vor Paradiespforten, ist pessimistischer Natur und richtet ihr Augenmerk nur auf die schlimme Seite der Dinge." Já sobě představuju pravého básníka jako muže mysli zdravé, který pojav svět a život všestranně, v pravém jich poměru k idei, hledí tento svůj názor k uvědomění přivésti v citu. Tuto všestrannost v pojímání považuji za hlavní měřítko poetického nadání, neboť ona to jest, která výtvorům básníkovým uděluje ráz usrovnalosti a ladnosti a tím spůsobem v nás budí cit krásy. Každá jednostrannost spůsobuje nelad, který co protiva krásy, vzbuzuje naši nelibost. Nejprotivnější pak z těchto jednostranností jest ono pojímání světa, které v něm vidí jen všecko černé, a umí jen kvílet a naříkat. Jest to známka ducha chorého a takový není duch pravé poesie.

Mohl by mně někdo namítnouti, že rozumování moje v dalších vý-

sledcích musí vésti k zavrhování vší tendenční poesie, která předce ve světě tak mocnou pákou se osvědčila k vykonání věcí velikých. V čem záležela od jakživa účinlivá poesie tendenční? V ničem jiném, než-li v rozehřívání srdcí lidských pro nějakou blahodějnou činnost. Poesie tendenční má před sebou vždy pevný cíl, ona směřuje k vytknutému účeli, její povaha jest positivní — tvůrčí. Jak to vypadá ale v tom ohledu s naší „moderní školou básnickou“? Kde cíl a účel její? Nemáť žádného, ba choré nářky její slouží naopak k zmalátnění a ochabení mysli, její povaha jest negativní — bořící.

Než budiž mi dovoleno vyjeviti svou pochybnost, zda-li ona skutečně cítí ten „nesmírný bol“, jejž tak plačtivě pronáší. Patrná mdloba, na niž stonají všecky výtvory této školy, prozrazuje, že to není cit pravý, ale nucený — pouhé nápodobňování západní světobolové literatury, nyní již v Pánu odpočívající. Co jinde již uloženo do krypty k ostatním přemoženým stanoviskům, ejhle to nyní u nás počíná znovu bujeti, to nazývá se chlubně „nejnovějším pokrokem — školou moderní“. Avšak ani u nás není tento směr v literatuře nový; první snahy toho spůsobu mají mnohem starší datum a potkaly se již tenkráte s odporem. Nyní po delším čase toliko obnoven jest od jisté strany, která nezmoudřevši zkušeností v zaslepenosti své neznamená, že pluje proti proudu časovému, jehož praktické snahy zrovna opáčné jsou jejímu směru. Nemohouc se vykázati zvláštními talenty rozhlašuje slávu svou pomocí výchlubné reklamy. Jediný „Obzor“, proti tomuto zhoubnému směru v literatuře platně se opíraje, zašel. Nedosti na tom, že vzájemné kamarádské vychvalování dosahuje míry nejvyšší, jeví se i důsledně v tupení jiných. Bývalo dříve dosti sporů a hněvů mezi spisovateli našimi, ale ty pocházely jen z řevnivosti a šlechetného závodu v stejné snaze, cíl byl všem společný a nedorozumění týkalo se jen prostředků k jeho dosažení. Zásluha uznávána byla i při odpůrci a kde šlo o společnou věc, tam nastupovala solidárnost všech stran. Nyní však: jaké společné snahy s egoismem? jaké srdečnosti naproti slepé vášni? Jaké svornosti mezi poctivou snahou a zlomyslným rýpalstvím?

Než dosti již toho, hnusí se mi probírati se dále v této hnilotině. Dotknouti pak toho bolavého místa literatury naší musil jsem se pro obhájení její cti, aby nebylo někdy vytýkáno době naší, že jsme lhostejně nechali vyrůstati bejlí škodlivé. A byť pak i zhoubný směr, ode mne vylíčený, ještě dále se měl šířiti, tolik za jisto mám, že poblouzení toto na dlouho trvati nemůže. Příčíť se tomu i zdravý smysl národa, i všecky okolnosti a poměry časové. Totoť moje poslední slovo v této věci!“

Jaksi částečnou odpovědí na tento poslední projev J. Malého jest v šestém sešitu „Obrazů života“ str. 233.—235. článek V. Hálkův „Básnictví české v poměru k básnictví vůbec“, kde stanovisko mladé generace obhajuje v stručnosti as následovně: „Činí se nám výčitka, že jsme nenárodní, což podle jisté logiky zní jako protinárodní. Máme jíti prý do klassické minulosti a v před postupujíce u Čelakovského a Erbena prodleti. Jest to celý zdroj, z čehož české básnictví má čerpati? Přestává všecko ostatní básnictví, které nemá klassické básnictví české za jediný pramen, už proto býti básnictvím českým? A naopak: má každé

veršování toho směru už proto právo slouti básnictvím? Básnictví jest jenom jedno, vše ostatní, zove-li se romantickým, neb klassickým, nepadá na váhu, je-li básnictvím vskutku. Říše jeho jest neskonalá a sahá potud, pokud znám člověk a svět kolem něho. Předmětem básnictví jest tedy vše co má vztah k člověku, on sám, a pravda tak dalece, pokud ji zná, neb vystihnouti může; krátce člověk s celým svým životem a všemi poměry. Všecko, co člověka tísní, po čem touží a se snaží, co jej naplňuje radostí a žalem, co jej vede k činu, čin sám a jeho následky, vše to jest pramenem básnictví, pokud se to dá zaokrouhliti v umělecký celek. Zde není rozdílu mezi člověkem Čechem, Angličanem neb Řekem, každý jest předmětem básnictví. Čech, Angličan a Řek mají velmi mnoho nebásnického do sebe, ale co lidé snažící se, konající a po nejvyšším zápasící mohou býti předmětem básnictví. Také každé básnictví, ať toho či jiného národu jest básnictvím jen potud, pokud jest básnictvím vůbec. Tomu, co je čisté básnické, rozumí každý člověk bez ohledu národnosti. Básnictví není obmezeno ani prostorou místa, ani času, ono nezná rozdílu mezi národy a zeměmi, ono hledá své idealy lidí, kdekoli se mu naskytnou. Nemá-li některý národ pochopení pro básnictví vůbec, prozrazuje tím, že nemá do sebe pravé životní síly, která mu po lidské stránce přisluší, nesnese-li pravdu co pravdu vůbec, není na tom vinna pravda, nýbrž on sám. Zbývá nám otázka: Jak dalece se má básnictví české zmocniti básnictví vůbec? Odpovídám krátce: Tak dalece, jak jeho schopnost stačí. Zmocní-li se ho co možno nejvíce, pak bude básnictví české co možno dokonalým. Avšak, řeknou mnozí, pak se obohatí každá jiná literatura, jenom ne česká. Nikoliv, neb básnictví české nemá tolik v sobě, že může beze všeho nebezpečenství, aby se nám tisícové lidí, hledajíce duševní stravy nerozprchli po nivách cizích, čerpati jedině ze sebe. Básnictví české, jak národní, tak i klassické má do sebe mnoho, není ale posud takovým, aby mohlo býti jediným pramenem pro básníka. Ovšem má ono pro píseň, balladu, pro menší vypravovací básně vzory výtečné, snad takové, jakými se nekaždý národ honositi může. Kde však zůstává drama? Kde roman? Kde epos? Pro to básnictví české vzory nemá. A již z toho ohledu nestačí, aby se stalo jediným pramenem básnictví. Odkud tedy čerpat? Jako umělci musí býti prvním a posledním heslem umění a nikoli výstřednosti a manýry škol, tak i básníku českému musí býti prvním a posledním básnictví vůbec a ne jednotlivé. Z celku když čerpá, on s výsledkem se nemine. Pak ať sáhne směle do života a může býti jist, že nezbloudí."

V témž šestém sešitu, hned po Hálkově článku sleduje na str. 236.—237. „Obrazů života" řízná odpověd Nerudova J. Malému, nadepsaná: „Něco o posledním slově", kdež mezi jiným čteme: „Co se týká toho, že jsme „protinárodní", odpověděl již Hálek dostatečně a odpověděli jsme už dříve na některých místech. Ano, nám jest stálé žvanění o národnosti a vlastenectví už „přemoženým stanoviskem!" Nenávidíme od srdce každého, kdo myslí, že je to už nejvyšším cílem — býti národovcem, že dosti na tom a že mu nětřeba, aby také něco pro národ konal. Jsme už na takovém stupni vzdělání, že to už pražádnou záslubou není, když je někdo vlastencem; k národnosti své se znát a ji ctít jest první povinností ka-

žděho vzdělance, zároveň ale i povinností nejlehčí, poněvadž nám nyní už povinnost nastává, abychom národ svůj na výši světového uvědomění a vzdělání postavili a jemu takto nejen k uznání dopomohli, ale i život pojistili. To je ten náš kosmopolitismus, jemuž Malý nikdy nerozuměl, aneb rozuměti nechtěl. Co se pak týká toho, že nám dává Malý povolení, abychom i „dále“ svým směrem pokračovali, nepotřebujeme se poděkovat, poněvadž ví, že dost pevní jsme, abychom bez toho úsilně pokračovali. Chce náš literarní směr porážet výroky Gottschallovými a Bischofovými. Při výroku Gottschallovu potkalo jej to nezaviněné neštěstí, že stojící v předmluvě slova: „Ich verlange von der Poesie, dass sie aus dem Geiste ihrer Zeit und ihres Volkes herausdichte, wie es die Poeten des Alterthums und Mittelalters gethan; denn nur eine aus dem Leben der Gegenwart herausgeborene Poesie darf auf eine Zukunft rechnen“ slovně neuvedl, ač to s Bischofem, jemu se líp hodícím, činí — to prý k vůli tomu, že tím způsobem výrok větší váhy nabývá. Stalo se to nezaviněně, neboť Malý jistě nečetl Gottschallova spisu, poněvadž by se byl sice přesvědčil, že celým spisem vane duch snahám malých lidí tak protivný, ba nečetl ani předmluvy a slyšel jen o ní, sice by byl ani slova „ihres Volkes“ tučným písmem naznačiti nesměl. Že ani Gottschallovi, ani Bischofovi neporozuměl, přesvědčí se každý, kdo jeho „poslední“ slovo čte.“

Dále polemisuje Neruda v stručnosti, jak následuje: „Vytýká se nám výchlubná reklama a vzájemné kamarádské vychvalování. Kde pak jsou ty české listy, jichž k reklamám použito, který pak redaktor kteréhokoli českého listu mu svěřil, že nepocházela každá řádka o nás od zcela jiných, nám i nepříznivých lidí, aneb že nebyla dle jeho vlastní neobmezené, neuprosené vůle napsána? „Obrazy života“, vyslovený a jediný to organ „nejmladší strany“ získal sobě už uznání pro to, že bezohledně o svých přátelích soudí a každou reklamu zničuje. Kde jsou tedy ty výchlubné reklamy a ono vzájemné, kamarádské vychvalování? Spíše to jest vychlubováním, když se každý překlad z Kryštofa Schmieda co obohacení literatury uvádí, když Malého kompilací „citelné mezery“ v české literatuře vyplňujou, když Malý slovo „já“ dvacetkrát v článku napíše, čímž ovšem upadá jen v posměch všem rozumným a nepředpojatým. Však dosti o nesmyslech Malého, mohl by někdo myslet, že pro to mluvíme, poněvadž nám talentu upírá. On má k tomu právo dle svých samostatných prací a kritických článků. K čemu čelí ale všechna práce jeho? Jsme-li nadáni, nepotlačí nás, nejsme-li, potře nás vlastní slabost! Musíme se ale přiznat, že nás věru „poslední slovo“ Malého bolestně překvapilo. Mysleli jsme, že budeme ještě dále tak ve svornosti spolu žít a on se tu náhle poroučí! Což vás už nic nezdrží? Benjamine Jakube Malý, líbáme tvé srdce prosté vší neupřímnosti a oukladů, což nás chceš skutečně opustit? Benjamine, nejmilejší nám z neplného tuctu svých bratří, což chceš i ty? Ach musíme po prvé ve svém životě Malému uvěřit, on jde — jde — ale my zůstaneme.“

Kromě účasti v dokončené touto odpovědí polemice s Jakubem Malým, článku „Škodlivé směry“, životopisu Gustava Pflegra, literarních a divadelních referatů uveřejnil Neruda v druhém čtvrtleti „Obrazů ži-

vota“ básně: „Dobrovolník“, „Jeník“, balladu to naskrze z národních motivů sestrojenou, „Slaměný vínek“, „Při balletu“ a „Ask“, které do výpravné části „Knih veršů“ pojal, „Dítě lásky“, „Bol v přírodě“, „Lišák“ a „Dva otcové“, které v sbírce této vynechány a „Ze života“ V.—VII., z nichž V. v oddílu „Veršů lyrických a smíšených“ mezi „Lístky „Hřbitovního kvítí“ v části I. „Ze srdce“ přichází a VI. v části II., nadepsané „Z divokých lásek“, kdežto VII., vyvolána zpomínkou na A. Tollmanna, vynechána, a konečně „Elegické hříčky“ I.—XIX., z nichž pouze VII. v „Knihách veršů“ vypuštěna.

Tou dobou počíná též dramatická činnost Nerudova. První prací jeho v tom směru jest veselohra „Ženich z hladu“, uveřejněná t. r. v „Divadelní Bibliotece“ J. Pospíšila ve svazku 30. na str. 39.—60. Jest o jednom dějství a použil k ní Neruda, jak na titulním listu svazkovém doznává, francouzské anekdoty.

Obsah její jest následovný. Příbuzná Anny Bobrovské odkázala dceři její, též Anně, šedesát tisíc s tou podmínkou, bude-li při otevření poslední vůle buď už vdána, neb na základě právní listiny zasnoubena. Vdova a bratr její Čermák, hospodářský rada na odpočinku, dověděli se o klausuli pod rukou a hledali pro slečnu A. Bobrovskou ženicha. Bratr dívčin Ferdinand odporučil jim Dr. Jana Svobodu, právníka a též básníka, což vdově velmi lahodilo. V menším městě českém, kde poslední vůle měla býti publikována, mělo se slaviti zasnoubení. Náhodně přijel do města a hostince, kdež zasnoubení s hostinou mělo býti odbýváno, Dr. Jan Svoboda, lékař a také poněkud básník, jenž se tu chtěl usídlit. Jsa velkým jedlíkem, upadá, obdržev pozvánku vdovy Bobrovské a čekaje hostinu, mimoděk v úlohu ženicha. Vida, že se věc stává vážnou, zpovídá se radovi Čermákovi, kdo jest a že zde omyl vládne. Ten však vyrozuměn listem od Ferdinanda, že právník Dr. Jan Svoboda se rozmyslel a nepřijede, drží se náhodného ženicha, který v neznámé nevěstě svou lásku z Prahy seznav, konečně šťastným se cítí.

Posudek již zmíněného, anonymního feuilletonisty „Národa“ r. 1864. v „Obrázcích literarních“ („Národ“ čís. 169.) vyznívá o této práci navzdor strannosti dosti příznivě. Uznávať pisatel, že „Ženich z hladu“ má dialog lehký, elegantní a vtip, jakož že rozuzlení o taktu svědčí, činíc po právu dlouho tajenému citu. My z objektivního hlediska můžeme doložiti, že vzhledem k nepatrnému ději, který veselohře jediné snad lze vytýkati, též zauzlení jesť obratné a případné, čímž cena Nerudovy dramatické prvotiny stoupá. (Pokračování.)

Špačci.

Obrázek z horského kouta.

Napsal Karel V. Rais.

(Pokračování.)

II.

Kde pak on zůstal náš tatínek," mezi jídlem již podruhé povídala si paní Rozvorová.

Jenerál chutě srkaje hnědou polívku se svítkem na drobno pokrájeným, úryvkovitě bručel: „To víš, Anničko, někde zas brouzdá."

„Ale po poledni je chvíli —"

„To máš jeho komanda — poroučí a sám první neposlouchá," zabublal jenerál.

Paní se jemně usmála.

„Jen aby nepřišel umáchán — to neposlechne a potom z kašle a rýmy nevyjde."

Seděli v prostranné jídelně při pokrytém, velkém, těžkém stole, uprostřed jehož stran stály dubové, široké židle s prohýbanými lenochy.

Paní seděla tváří k hlavnímu vchodu, jenerál zády ke dveřím do svého kabinetu. Všecka úprava jídelny dýchala útulností starosvětských domácností zámožných rodin. Tak veliká tmavá kredence byla z tmavého, v čele prohýbaného dřeva; dvířka měla světle vykládaná — tenkonozí, dlouhokrcí ptáci s velikýma černýma očima a subtilnými tílky stáli tam na podivných květinách a dívali se proti sobě. Bohaté kování na zásuvkách svítilo jako zlato.

Z dílny téhož mistra pocházela patrně i skříň a sklenník, přeplněný nejrůznějším nádobím, pestře malovaným; i svaté obrázky byly na koflících s prohýbanými oušky. Na stěně visely dvě velké olejové malby v zlacených barokních rámech; představovaly pána i paní Rozvorovy. Byly z mladých let majitelů zámečku; tváře na nich dobou příliš zčervenaly, ústa se naivně usmívala, oči dívaly se unyle (zvláště paní otáčela je k nebesům), a celá ta hluboká poprsí ve staromódních krojích byla ztrnulá. Paní měla širokou, bílou, načechranou krajkovou náprsenku, na níž zářil zlatý křížek, život byl k přeštípnutí, rukávy na ramenách jako bubny; vlasy měla nakadeřené, sčesané přes spánky tak, že zakrývaly polovinu uší, v nichž visely dlouhé náušnice.

Pán měl úzký černý kabát, jehož límec sahal mu po samou bradu, takže krk v něm byl jako zadrhnut; měl hladce přičesané vlasy se svítivou stezkou, černé kníry, pod ušima kučeravou proužku vousovou. Dlouhý, natažený, zčervenalý ukazovák zdobil mu velký pečetní prsten, a také těžký zlatý řetěz na světlé vestě byl s pravou péčí namalován.

Tmavé třásnaté záclony i těžké koberce, barev hodně vyšlapaných, podzimní ráz jídelny jen zvyšovaly; nezměnily ho ani palmovité rostliny, jež na těžkých koších rozkládaly svou svěží zeleň listů.

Stará paní Rozvorová byla silná, nevelká dáma, již hodně šedivá. Z malých očí jejích, zapadlých v laločkovité, vrásčité tváři, z drobných úst, z celého pohledu hleděla srdečná dobrota a péče. Všecky pohyby její i ten způsob, jakým z talíře nabírala a jedla, byly žensky měkké, elegantní. Byla z těch starých, usedlých paní, jež celým zjevem vábí a budí úctu.

Pocházela z pražské rodiny měšťanské, dosti zámožné.

Rozvora byl ze selského rodu v Jičínsku a s chotí svou seznámil se roku 1841 v památném bále českém na Barvířském ostrově pražském. Dokončoval toho roku studia technická. Výsledkem známosti z českého bálu byl sňatek.

Manželé Rozvorovi pobyli několik roků v Praze, ale poněvadž se mladému technikovi nedařilo, jak se snažil, k přátelské radě, ač neradi, odstěhovali se do Pešti, odtamtud zase po několika letech do Štýrského Hradce a konečně do Záhřeba, ve kterýchžto městech Rozvora provedl velké stavby.

V cizích městech, obklíčeni cizí společností, pouze novinami a knihami žili se vzdálenou vlastí a vroucně prožívali radosti, žaly, zápasy i vítězství mladého národa svého. V každém jeho krůčku v před viděli hned veliký krok, v každém zákmitu štěstí celou zář.

Dopisovali si s předními vlastenci a vlastenkami, s nimiž poutalo je přátelství z dob před rokem osmačtyřicátým.

Kdykoli zavítali do vlasti, v té národní společnosti prožili řadu radostných dní, jimiž se potom dlouho těšívali.

Když bylo panu Rozvorovi padesátpět, paní padesát roků, řekli si, že toho pobytu v dáli je dost, a že je čas vrátit se domů.

Kromě touhy a stesku po vlasti mělo to ještě dvě příčiny.

Rozvorovi měli dvě děti, dcery Božičku a Milinku. Během dvou let provdali je obě, Božičku vzal si Čech architekt Poupa ve Vídni, Milinku inženýr Kamenář v Praze.

A tu paní Rozvorová říkávala: „Nač pak máme ty děti mít tak daleko — tatínku, pojďme už taky domů!“

K tomu naskytla se příležitost, že Rozvora mohl vykonati vlastenecký čin. Naskytla se koupě Mlak. Ačkoliv prodlužený majitel, chtěje využitkovati doby chabrusových voleb, velmi je přeceňoval, Rozvora zaplatil žádanou částku a vrátil se s chotí do luhů domácích . . .

Jenerál Zubr byl synek českého jihu, hoch chudý, ale bujná hlava. Životem na studiích prokusoval se bídně, ale tím v prsou mu to neschladlo, a žár v oku nevyhasl. S Rozvorou spřátelili se na studiích, a zámožnější Václav chudému Vojtovi leckdy pomohl. Měli se rádi, ač povahou se neshodovali; Rozvora byl usedlejší, rozvážnější, Zubr hořel hned.

Když se inženýr Rozvora oženil, technik Zubr zůstal přítelem mladé domácnosti. Na společenských bálech českých býval tanečníkem, který budil obdiv; svěží veselostí a bujným zevnějškem byl oblíbencem srdcí

mnohých, ale zůstal jako pták. V roce osmačtyřicátém stál mezi vůdci českého studentstva, súčastnil se boje, byl vězněn a dostal vojenský kabát.

Dlouho pobyl v Uhrách, později ve Štýrském Hradci a v Záhřebě — a tak šťastně setkav se opět s Rozvorovými, několik roků žil s nimi jako bratr. Ve Štýrském Hradci byl setníkem, v Záhřebě již majorem. Ze Záhřeba nenadále musel do Krakova. Stalo se to brzy potom, když se Rozvorova mladší dcera Milinka provdala. I toto loučení se starým přítelem bylo jednou z příčin, že se Rozvorovi rozhodli vrátiti se do Čech; byli by tam zůstali nadobro opuštěni.

Kdykoliv měl Zubr dovolenou, přijel na Mlaka — neměl' na světě nikoho jiného, bližšího. A když tu Rozvorovi hospodařili deset let, plukovník Zubr šel s titulem jenerála do pense a přestěhoval se na Mlaka nadobro; již tu s přáteli žil pět roků.

Božičce i Milince vedlo se v manželství výborně; každá měla již pět zdravých dětí a počínaly tloustnout. Když se jednou za rok u rodičů sjely, mladá cháska obracela vnitřek zámku na ruby a staří museli poslouchat; když opět zámek ztichl, staří páni byli řadu dní jako zpitomělí a jen zvolna dostali se zas do bývalých kolejí.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sotvaže jenerál s paní položili lžíce, Rozvora vyšel ze svého pokoje. Měl již hedvábnou čepici s lesklým štítkem, podelší světlou, volnou bundu a na nohou bačkory, beránkem obšívané.

Čepici hodil na židli, pohladil si temeno hlavy, jež bylo porostlé jen řídkými, kratinkými šedinami, oddychl si a zabručel pozdrav.

„Kam pak jsi se nám, tatínku, zatoulal?“ dobrosrdečně se usmívajíc vítala ho paní a schystavši mu židli, sama nalévala polévku.

„Obhlížel lesy — Váša — jako bych to věděl,“ usmívaje se přidal jenerál.

Rozvora se mračil; čelo měl sevřeno, takže dlouhé řasy zacláněly mu víčka. Pohleděv na polévku, zabručel: „Svítek?“ a sedl si.

Paní se usmála, a také jenerálovi škublo v koutku úst.

„No mlč, krupky zas zejtra,“ pravila konejšivě, a Rozvora dal se do jídla.

„Tak co dělají lesy — povídej přec,“ zašvitořil jenerál. „Toť jsem já věděl, že jak trochu bude možná, Váša si v nich zas pobrousí. Jsou — co?“

„Jsou!“ zahlučel Rozvora a hlasitě vsrknul lžíci polévky.

„Jaro je vidět, ne?“

„Čerta — země ještě jako kost a v oužlabinách sněhu po kolena.“

„Ale zčervenal jsi, tatínku — a toho lesního vzduchu jsi nám přinesl s sebou.“

Tu slečna Emi přinášela maso.

Byla to nevelká, slabá ženština asi pětatřicetiletá, ubledlých tváří, jež se počínaly vraštiti. Tiché oči a mírný pohled s uctivým úsměvem kolem rtů jakoby stále žádaly: Prosím, neračte se hněvati!

Oděna byla po domácku, ale vkusně; způsob, jakým si při stole počínala, byl velmi lahodný. Schystavši stůl, odešla tiše, jak přišla.

„Ale prošel jsi se,“ v přerušeném hovoru pokračoval jenerál.

„Prošel — však by ti to, jenerále, neškodilo! Ale co pak jsou vám, vojenským parolům, lesy — radši sedět u kamen, čmoudit a smyšlet hlouposti —“ z pod obočí přes stůl patře k jenerálovi, zvolna, řezavě vyčítal Rozvora.

Jenerál dobře ucítil šíp, spuštěný ve vojenská prsa, ale jen se sípavě zasmál.

„Směj se — snad to není pravda?“ broukl Rozvora.

„Je, Vášo, je, ale mé nohy nejsou jako tvoje — zima je na ně, jsou už jako tamhle v zahradě ty kusy roztrhaných starých slunečnic.

„A potom se mluví — voják — otužilý — zvyklý snášet zimu, horko, spát na holé zemi!“ stále stejně bublal Rozvora. „Pustit vás do pole, když takhle z jara popršívá a kapky štípou jako špendlíky — nebo na podzim dobývat bandory, sednout na zem a hrabat se v ní, když to leze za nehty a prsty jsou jako roubíky — to byste se otužili!“

„No vidíš, že jsi se přec rozpovídal, Vašku!“ zasmál se jenerál.

„Nemám pravdu? Řekni, že nemám! Tak vidíš — to se dělají plány u kamen a příroda se nezná, v té to chodí jináč, než si i jenerálové myslí —“

Jenerál zlobivým slovům přítelovým dobře neporozuměl, teprve při zmínce o plánech vzpomněl si na svůj plán a ptal se: „Ty, Vášo, jsou tam už špačci?“

Rozvora poposedl a dal se do chrchlavého smíchu.

„Co se směješ — ty se jen pořád směješ!“

„Vždyť je to k smíchu — špačci — leda by chtěli zmrznout!“

Ale tu se vmísila paní pobízejíc, aby si brali. Krájeli mlčky.

„Houbová?“ prohlížeje omáčku, zabzučel zas. Rozvora.

„Houbičková — houbičková — dobrá!“ měkce velebila paní.

„I houbová — dobrá nedobrá — já je stejně rád!“

„No vidíš, a houby jsou z lesa, z přírody, houbičkovou bys ty měl mít rád a ne já, vojanský parola, zatím je to na ruby,“ rýpal jenerál.

„Čerta vydá,“ broukl Rozvora a již mlčky jedl. Ale ještě nebyl s masem u konce a již se opět zeptal: „Tak co volba?“ a podíval se na jenerála.

„Mno — stalo se, jak jsi si přál,“ kysele zabzučel jenerál a malá ústka se mu při tom úzce sevřela.

Rozvora dal se do radostného hlasitého smíchu; smál se dlouho maje i radost, že se jenerál na židli nevrle, mrzutě chruje.

„Myslíš, že mám zlost, Vašku? Au contraire! Ale komu není rady —“ a jenerál nedopověděv, pokrčil hubenými rameny a nervosně pohrával prsty.

„Rady — rady — žádné rady! Vždyť jsem já věděl, že starý duch ještě žije!“ a Rozvora znova se zasmál. Tu mu paní podala Národní Listy.

Pohleděv do novin a vida volební zprávu, zvolal: „A jaké většiny — tak vidíš, co je z toho všeho křiku — nic — ó naši hoši se jen tak obalamutit nedají!“

„Jen si taky přečti Politik!“ Jenerál povstav, jak mohl rychle chvátal do svého kabinetu.

„I nenamáhej se — nazpamět vím, co tam stojí!“ a směje se obrátil se k paní: „No, maminko, neříkal jsem to? Tady vidíš, kdo měl pravdu!“

„Mlč, tatínku, prosím tě, buď rád, a Vojťánka nezlob, víš, jak to potom je,“ hladíc muže po ruce, vesele žádala paní.

„Ty máš jen starost o Vojťánka, ale když on ryje, nic neříkáš,“ bublal Rozvora.

„Ale tatínku — tatínku —“

Jenerál již vcházel.

„Tuhle si to přečti — tady to máš!“ klepaje na první stranu novin, všecek rozehrán volal: „Agitationen, Lügen et cetera et cetera!“

„I je to platno — ale my vyhráli!“ hodiv Politik stranou, chechtal se Rozvora.

„Vyhráli, ale jak! Morální vítězství je u nás — jen si to přečti, budeš jináč mluvit!“ a jenerál poplašen belhal se jídelnou.

„Tak jen si ho nechte to morální vítězství! Národ řekl, co on si o tom myslí (Rozvora vážně se tváře, poklepal si do prsou), že už toho má dost, dál že to tak nejde!“

„Prosím tě, Vášo, prosím tě — národ řekl, národ — namluvili mu toho, zmatek z toho bude, chyba, neštěstí, Němci se budou smát radostí —“ rozrušen spěšně kázal jenerál.

„Prosím tě, jenerále, nemluv —“ a Rozvora z pod obočí pohleděl na starého druha.

„Snad ne? Tady neplatí křik, boucharonství, ale práce, opatrnost, rozum jako na vojně —“

„Žeť jste toho tolik vyhráli!“

Jenerál se vzpřímil a popelavé tváře se mu zarděly. Obrátiv se k Rozvorovi, vznášel ruku, chtěje přísně vykládati, ale v tom zas vešla slečna Emi nesouc plný tác — —

„Pojď, Vojťánku, pojď, sedni si, tohle ty rád — omeletky s ořechovým krémem a rybízovou zavařeninkou —“ lahodně žvatlajíc konejšila ho paní.

Jenerál dušeně zakašlav šel ke své židli.

Za to Rozvora ostré, pichlavé oči pronikavě upřel na mísu s růžovými omeletami, jako by každou chtěl rozbodati.

„Nemrač se, tatínku, jsou dobré — jen okus —“ zase choti konejšila paní.

„To jsou ti Staročeši —“ očí s omeletek nespouštěje, bručel Rozvora — „samou mouku by jedli, potom to má jít, když je v žilách samá mouka —“

Tomu se i jenerál musel zasmát.

„Nesměj se, jenerále,“ přísně domlouval mu Rozvora, „povídám to do opravdy.“

„I mlč, Vašku,“ již mírněji odpovídal jenerál, „kdybys se byl tolik let jako já tloukl po restauracích a jedl pořád všelijaká ta masa, jen bys se na moučníky třásl.“

„Vždyť jsem taky jedl masa,“ odporoval Rozvora.

„Povídám v restauracích! Kdo pak se měl jako ty u Anničky!“

Paní se čtverácky uklonila a smějíc se pravila: „Vidíš, tatínku, jaký je pořád galantní —“

Rozvora mrzutě mávl rukou a hrábl si do hustých vousů.

„No mlč, zejtra budeš mít beránka, tatínku,“ laskavě usmála se paní.

Chvilku bylo ticho; paní se po očku dívala, jak se tatínek s omeletkou piplal.

„Já jsem od jakživa proto, říci všecko pořád od plic,“ nechav omeletky náhle zase spustil statkář.

„A já snad ne, Vášo?“ dobromyslně ptal se jenerál.

Rozvora hned neodpovědél, ale popiplav se opět s omeletkou, spustil: „Už jsem ti kolikrát povídal, že se ti divím, za mlada hr! hr! a teď jako z mouky!“

Jenerálova hlavička se rozklepala.

„To dělá život! Ty jsi byl za mlada jako z mouky a teď jsi zas hr! hr! Tak vidíš — ale faleš žádnou!“

„Snad bys se nemrzel, Vojťánku, co pak tatínka neznáš? Buble, buble, ale den by bez tebe nebyl,“ usmívajíc se pravila paní.

Těmi slovy Rozvora trochu skrotl. Všímaje si opět jídla, myslil si: Co jsem chtěl, to jsem mu za ty špačky přece řekl; proč je falešný!

Také jenerál mlčel, ale myslil si: Chtěl jsem mu povědět, co chci se špačky provést, ale když se zas vzteká, nic mu neřeknu!

Rozvora dozobav omeletku, povstal, mlčky přešel jídelnou a vzav svoje noviny, pravil veseleji: „Tak — teď si to přečtem!“

„Politik si nevezmeš?“ ptal se jenerál.

„Darmo bych se zlobil!“

„Ale má pravdu — jen si ji přečti —“

„Má — ale my jsme vyhráli!“ a zachechtav se, uklonil se a drobnými kroky šel v levo do svého kabinetu.

„Ty paličko, ty!“ vesele volala za ním paní.

Jenerál s paní osaměvše, mlčky dojídali.

Teprve když Zubr povstal a ukloniv se políbil paní kulatou ruku, pravil: „Váša zas dnes bručí!“

„Bručí,“ usmála se, „za chvíli ho to přejde!“

„Ale — faleš, faleš! ať mi neříká,“ durdil se.

„I jdi, Vojťánku, co pak tatínka neznáš?“

„Však s tou svou politikou uvidí! Takový usedlý, rozumný člověk! Co pak to jde, jak by si někdo myslil?“ a počal vykládati své náhledy.

Paní přisvědčovala, prohodila „Máš pravdu!“ nebo „Ano, ano — tak, tak — ale nehněvej se —“ a stále se usmívala.

Jenerál vypovídav se, opět se uklonil a šel do svého pokoje vzpřímen jako vítěz. Rozhlédnuv se zahradou, vzal knihu se špačkem a lehl si na pohovku. Jak se do obrázku zadíval, spokojený úsměv rozhosťoval se mu tváří. A nic mu neřeknu! povídal si v duchu — ať se diví! Annička taky bude mít radost, až bude zahrada samý hvizdot. Jenom aby ten Špatinka — Honem povstav, na starocha si zazvonil.

Přiběhl zčervenalý a ještě ve dveřích hřbetem dlaně otřel si ústa.

„Poslouchaj, Špatinka, o těch budkách a špaččích ani slova!“ Jenerál hroze, přímo hleděl do Špatinkových očí.

Ty zamrkaly.

„Pánbůh račiž chránit, ekcelencpane!“ sliboval Špatinka a tvářil se tuze vážně.

„Nikomu — ani milostpánovi, ani milostpaní — žádnému! Až se to tu nakvartýruje, budou mít radost všichni!“

„Nikomu — pod nebem nikomu, ekcelencpane!“

„Tak — a teď jdou!“

Když se Špatinka vyšoural ze dveří, jenerál opět ulehl a přivřel oči...

Paní Rozvorová úplně osamněvši, zazvonila na slečnu Emi, že může se sklízet, a šla přes chodbu do svého pokoje, jenž s kabinetem Rozvorovým sousedil.

III.

Kabinet Rozvorův byl protivou kabinetu jenerálova; vzduch byl v něm čistý, mírně teplý, pořádek příkladný. Na květované pokrývce stolu ležela jediná rozevřená kniha, na stole psacím stál pouze kalamář (patentní!) a na něm několik držátek i pér, tvarů i délek nejrozličnějších, ale napořád zvláštních. Na stěnách, světle malovaných, visely podobizny Tylova, Havlíčkova, Palackého, potom velká mapa s nápisem Země koruny české, dvě velice praktické schránky na klíče (vlastní vynález Rozvorův), znamenitý věšák na čepice a klobouky (též), schránka na dopisy, jiná na papíry a obálky — vše zvláštní, ale praktické. Také veliká židle před psacím stolem měla neobvyklý tvar lenochu i sedadla; byl to také Rozvorův vynález, dílo mnohých zkoušek. Ve vysokém stojanu stály řady knih vazeb na vlas stejných, jenom prostřední oddělení pestřilo se nestejností hřbetů kožených i plátěných, všech barev; byly mezi nimi hřbety jako kartouny stříkané i pruhované. Tyto prostřední vazby byly vlastní prací Rozvorovou, prací důkladnou, k nerozedrání.

Vedle knihovny byl stolek s lahvičkami, zkoumavkami, dmuchavkou, stojanem, křivulí — tedy malá laboratoř; stály tam také nádobky se semeny, vedle nich byly dvě ohromné brambory s podivnými výrůstky, několik šišek, dva kousky žuly, ale vše urovnáno, na ničem prachu.

Rozvora vešed, nejprve šel ke skříni, na níž visel teploměr; vida, že je třináct stupňů Reaumura, spokojeně usedl si na pohovku, na stole rozestřel noviny a nasadiv si tlusté brejle se širokými, kovovými obrubami, počal čísti. Po chvilce znova urovnal si brejle, pohladil si širokou, vousatou bradu a smetl s novin každý prášek.

Dlouho nečetl — sotvaže znova, důkladně přešel zprávu o volebním vítězství, opřel se o lenoch a ostře zadíval se na velkou skříň s patentním zámkem. Červi myšlének počali mu vrtati v hlavě. Rozvora vzpomněl si zas na jenerálovy špačky a ne a ne se těch myšlének sprostit. Opět začal čísti, ale ustál hned.

Slyše z vedlejšího pokoje panina lehké její kroky, vstal, dvakráte přešel svůj kabinet, chmurně zadíval se do zahrady a šel k choti.

Seděla již u šicího stolku, na němž ležela vyrovnaná hranice kapesníků, a jeden z nich značkovala.

Pohleděvši na muže, usmála se a šila klidně. Přecupal dlouhý koberec, vrátil se a zadívav se na ženu, spustil volně: „Ty nevíš, maminko, jakou zas faleš jenerál na mne strojí!“

V koutcích úst se jí zachvěl úsměv, ale honem vážně a tázavě pohleděla na muže.

„Faleš — to bys neřekla — ale tak jsem se to náhodou od Špatinky dozvěděl,“ vypravoval.

„Kdo pak by strejcovi věřil — jdi, tatínku, vždyť ho znáš,“ odpírala s úsměvem.

„Jen počkej, maminko, počkej — žádné žerty, božská pravda. Jdu zrovna od lesa, a Špatinka uhání s kopečku. Zastavím se a tu jsem slyšel a viděl.“ Rozvora se zamlčel, zamyšlen zakýval starou hlavou, šel dva kroky sem a tam, a když paní nepromluvila, začal jí důkladně, dopodrobna povídati, co všecko se Špatinkou hovořil.

Při té řeči se panin pohled jasnil, ústa přemáhala úsměv, ale oči se rozveselovaly.

„Tak vidíš, tatínku, jaký je jenerál dětina. Chuďas!“ pravila, když domluvil.

Rozvorou to škublo. Stáhl čelo a zabublal: „Dětina — chuďas — inu, ty na něj nedopustíš!“

„Ale tatínku, prosím tě, co je na tom zlého?“ divila se paní.

„Co pak tomu nerozmíš? To je čistá faleš! Takhle mne chtít ponížit, takhle zahanbit?“

Paní byla stále udivenější.

„Vymýšlet věci, aby mně, zkušenému hospodáři, udělal hanbu? Aby mne pokořil? Dávat truhlíky na špačky, vábit je, aby mohl říci: „Podívejte, taková sláva dělá se s jeho pokročilostí hospodářskou, v novinách o ní píšou, a zatím si po léta těch užitečných ptáků ani nevšiml. Nebylo tu po zahradách nic, až já, jenerál, jsem přišel!“ důrazně, vyčítavě, ale hlasem tlumeným vykládal Rozvora.

Paní již rozuměla.

„I věř mi, že něco takového jenerála ani nenapadlo,“ vymlouvala.

„Vždyť to pořád povídám, že se ho zastáváš, ať si dělá, co dělá, ať si říká, co říká —“

„Ale jdi, co pak Vojťánka neznáš?“

„Vojťánka, Vojťánka — to je pořád jen Vojťánek —“

„Snad tě to nemrzí, tatínku?“ zasmála se hlasitě.

„Já jsem vždycky jen tatínek — hloupý tatínek!“ křikl prudčeji.

Paní povstala a vzala jej za ramena.

„Ty bloude — tak budu tobě říkat Vašíčku a jemu jenerále, chceš?“

Rozvora se kysele usmál.

„Tak vidíš, vždyť je to jen starý zvyk! Jaké pak zastávání, ale nechci mrzutosti.“

„Ale on je může dělat? Shánět knihy s budkami na špačky, aby se řeklo a psalo: Na Mlakách a v okolí byli špačkové jen v lesích, ale přišel slavný jenerál Zubr a vystavěl jim budky! — Ale to se jenerál mýlí, prohraje zas, tady špačkové do zahrady nepůjdou, — v lesích je jim tepleji —“

„No tak vidíš, tatínku; nech ho dělat, co chce, uvidí a pozná sám, darmo bys mu vykládal a zlobil se,“ odpovídala paní.

Ale to starého pána neupokojilo. Mluvil, mluvil, ale v duchu stále dráždila jej myšlénka: Jak pak kdyby se přec uchytili? A kdyby se neuchytili, jenerálovi zůstane, že učinil pokus, o nějž zkušený hospodář

Rozvora, všímající si všech novot a rad hospodářských, ani nezavadil, ale spokojil se jen tím, že mu zdejší lidé kdysi řekli, tady že jsou špačci jenom v lesích a do zahrad že nejdou.

„Je to faleš!" vyhrkl zas. „Faleš je to — vidíš, že se ani nezmínil!"

„Přej mu to, tatínku, ať se těší, jakou pak má radost?"

„Radost! Může do polí a do lesů se mnou!"

„Vždyť byste se hádali, až by se to rozléhalo. A nemůže ani — víš, jak se lehce nastudí a co potom nohy říkají. Byl pořád v té vojančině a teď se těší jako dítě," mírně a vřele mluvila paní.

„Ale zarýpat umí, slyšela jsi, co se mi o té své rozvážnosti politické nakázal. A prohrál! Kam pak by národ s takovou jenerálskou politikou došel — ne?" A Rozvora rozpřádal a vykládal své názory.

Paní poslouchala ho klidně.

„Mlč, tatínku, a nehubuj — víš, jak tě má rád a nemá nikoho než nás. Bože, kdybych já tak umřela, vy byste spolu nevydrželi ani den," posteskla, když domluvil.

Rozvora dušeně zakašlal.

„Musel by teď, když se jen třese, jít mezi cizí lidi."

„No, no, maminko!" odporoval měkčeji.

„Tak vidíš, tatínku! Přej mu tu radost, ať si jen ty budky pověsí, uteče mu čas a potom mu řekneš: Vidíš, jenerále, já to věděl, že nepřijdou, ale nechtěl jsem ti kazit radost, a budete rádi oba!"

„Ty jsi politika jedna!" zachechtl se a lehce popleskal ji po tváři.

„Tak vidíš, tatínku!"

„Ale prohraje, jako dnes prohrál! A to by se do krve hádal, že oni vyhrajou — tady to vidí!"

„Už se na něj nezlob a jdi si radši schrupnout, bude ti to po procházce zdravé."

Rozvora pohladil si vousy, chvilku ještě stál v myšlénkách, potom loudal se zase do svého.

Upokojenější usedl zase k novinám a četl, až se mu oči zavíraly; potom sklonil se na pohovku, hlavu položil na polštář a spal hned.

Asi po půlhodince paní Rozvorová položivši šáteček, tiše šla do jídelny; stojíc uprostřed, naslouchala v pravo, v levo, a když se odnikud ani šumu neozvalo, usmála se: „No, špačkové spějí oba!" a zase vrátila se ke svým šátečkům. Šila dobré dvě hodiny a potom zazvonila si na slečnu Emi, svoji komornou. (Pokračování.)

Z básní P. B. Shelley-e.

Přeložil Jar. Vrchlický.

Arethusa.

Arethusa vstala
ze sněhu, kde spala
hor Akrokeraunských na oblasti,
z mraků a stěn skalných,
z tříště srázů valných
své potoky jasné v důl šla pásti.
Přes balvany v skoku
spěla středem toků,
šla s duhovým na své skráni vlasem,
svěžím vzplála mechem
sráz pod jejím spěchem
se k západu chýlíc, kde plál jasem;
vzpjala se, tu klesla,
zpívajíc se vznesla
hymnu šeptajíc luzný jak sen pěla,
zem k ní láskou plála,
obloha se smála,
co k propasti podél skalin spěla.

Na svojí kře ledné
Alpheus se zvedne
svým trojzubem do hor buší divě,
propasť otevírá
ve skalách, že šírá
stráň chvěje se v Erymanthské nivě.
Černý vítr jihu
pozvednul se v mihu
za urnami tichých sněhů skrytý,
zachvěla se země
a hrom zařval temně,
v dví podzemních zdrojů pukly štíty.
Boha vlas i brada
v ručeji, jenž padá,
se mihnuly, s vlnou v tom se snoubí,
zářnou stopou víly,
jak spěl ze vší síly
až ku kraji Dórské strže k hloubi.

Ukryj mne v té strži,
již mne za vlas drží,
ó chraniž mne! spas mne! žalně kvílí.

V modré hloubce hne se
Ocean a vzpne se
v pláč její, dělí se v této chvíli.
Země dcera bílá
pod vodou se skryla
jak sluneční paprsk znikla skokem,
vlny její za ní
nesmísily ani
se s dorickým slaným mořským tokem.
Jako skvrna tmavá
v moře smaragd vstává
hle, Alfeus! za ní dolů sletí,
orel vítězící
jak za holubicí
hřmí zbloudilou vichrů mračných změtí.
Loubím letí noci,
Oceanu Moci
kde na trůnech z perlí sedí v slávě,
koralů hřmí lesy,
proudy dál v skal tesy,
kde třpytí se drahokamy žhavě;
skrz paprsky šeré,
mezi toky steré,
jež barevné sítě světla tkají,
pod jeskyně siné,
tam kde vlny stinné
jsou zelené jak noc v hustém háji.
Letí před žralokem,
před mečounem skokem
pod hlubinou mořských spějí lomů,
až hor skulinami
moře pod vlnami
v pláň Dorickou přijdou zase domů.

Enny na pohoří
z vřídel svých se noří
do údolí, jihem jež se směje;
druzi rozloučení
v svorném pochopení
za jediným cílem řek proud spěje.
Sotva slunce vstává,
jich tok v běh se dává,
jde z kolébek v tesích skalných svahů;
o polední vinou
lesní tiší stinnou
skrz lučiny asfodelem dráhu;
v noci pak spí spolu
v hlubých skalin kolu,

kde duní proud Ortygie divý,
druhové dva, kteří
v azurové šeři
se milují, nejsou však víc živí.

—

Zítra.

Ó Zítra zbožňované, kde jsi?
Když sláb či silný, stár či mlád,
chud, bohat mezi trudy, plesy
tvůj úsměv hledá plný vnad —
na místě tvém, ó žal, ó děs!
vždy najde, před čímž prchal — Dnes.

—

Hymna Apollinova.

Bezesné Hóry, které bdí, když dlím
na loži, co hvězd čalouny mne cloní
před plným měsícem a zářivým,
ze zraků kalných vírné sny v dál honí,
mne zbudí, matka jejich Zora šedá,
když dí k nim: Prchly sny i luna bledá.

Tu vstanu, slézám Nebes modrý hrad,
a kráčím nad horami, nad vlnami,
šat svůj nad moře pěnou nechám vlát,
mrak ohněm tká můj krok, skal hlubinami
plá přítomnost má a vzduch přenechává
zem zelenou ve objetí má žhavá.

Zář slunce, šípy mé! Klam zabijím,
jenž rád má noc a přede dnem se bojí,
kdo činí zlo neb chodí s plánem zlým,
přede mnou prchá, slávou záře mojí
duch dobrý a čin přímý získá moci,
než umenší je znova vláda Noci.

Já živím mraky, duhy, květy tráv
věčnými barvami jich; měsíc zlatý,
v svých věčných kolébkách hvězd čistých dav
jak šatem jsou mou mocí obepjaty;
co lamp se Nebem nebo Zemí třpytí,
část moci mé jest, která ze mně svítí.

V zenitu Nebe stojím v poledni,
krok nerad se ku další pouti stáčí
v mrak šerý Atlantidy, poslední
když zří můj svit, on svraští skráň svou v pláči,
však co má větší nad můj úsměv vnadu,
jímž zdravím jej z ostrova na západu?

Já Všehomíra zářné oko jsem,
jímž sebe zří, své božství poznávaje,
já souzvuk nástrojům dám, veršům všem,
mé věštby, léky, přírody vše taje
i umění jsou — Vítězství i chvála
mé písni plným právem patří stálá.

Minulost.

Zda zapomeneš ony šťastné chvíle,
jež pohřbili jsme v Lásky loubí milé
na chladná těla jich vršíce jemně
jen kvítí s lupením na místo země?
To lupení — naděje, které zbyly,
to kvítí — uprchlý náš ples.

Smrt, Minulost, ó jak jich zapomníti?
Jsou duchové, kteří se mohou mstíti,
jsou vzpomínky srdce na hroby měnící,
jsou výčitky ducha šerem se ploužící,
jež duchovým šeptem dí a kvílí,
že radost prchlá bol je dnes.

Sloky.

Hudba, mrou-li sladké hlasy,
v paměti se chví a hlásí,
vůně svadlých fial zbyly
v smyslu, který rozvlnily.

Mrtvy-li jsou lístky růže,
seberou se v milky lůže;
v dumě na tě Láska sama
usne, až nebudeš s náma.

Čas.

Ó bezdné moře! Jehož vlnami jsou roky,
ó Času oceane, vody jehož bolu
vrou solí lidských slzí! Tvoje toky
bezbřežné s přílivem a odlivem jsou spolu
mez smrtelnosti! Lupem syt
řve po novém tvůj nenasytný chřtán
tříšť vraků vrhaje v svůj pustý břeh z všech stran,
ty děsné v bouři, zrádné v klidu svém,
v boj s tebou kdo můž' chtít
ó bezdné Moře jít?

Óda větru západnímu.

I.

Ó divý větře, podjeseně dechu,
jenž nezřen mrtvé listy ženeš v dál,
jak duchů vír před čarodějem v spěchu,

Bled, žlutý, černý, zimničně ten vzplál,
dav morem zbitých! Lehkých semen stoh,
jejž's do tmy zimních loží k spánku svál,

By v chladu, pohroben tam ležet moh',
jak mrtví v hrobech, než tvá sestra Vesny,
ta azurová, zaduje v svůj roh

Nad snící zemí příval poupat plesný
jak stádo k pastvě vedouc vzdušnou v říš'
až barvám, vůním dol i vrch jsou těsny:

Ó divý duchu, který všady hřmíš,
bys ničil nebo chránil; slyš, ó slyš!

II.

Proud jehož nebes rozháraných smětí,
jak země listím, pln je mraků vřavy,
jež střeseny jsou v nebe, s moře snětí

Andělé dešťů, blesků: Na modravý
jež povrch vzdušných proudů tvých se lijí
jak lesklé kštice pozdvižené hlavy

Maenady divé a do kola bijí
od krajů obzoru až ku zenitu
že vskočí bouře blízká. Symfonií

Jenž's hrobní roku, jemuž ve svém skrytu
Noc tato skýtá dóm a hrobu skrýš,
vše valné páry, jíž se sklenou k štítu

A jejíž pevná sfera, než to zvíš,
déšť, blesk a kroupy vychrlí: Ó slyš!

III.

Ty, kterým vzbuzeno jak z letních dum,
v nichž hovělo si, modré Středomoří,
křišťalných proudů jež kolébal šum,

Kde ostrov pemsy z Baiských vln se noří,
jež viděl's paláce, krov starých věží
se chvěti v světle, jímž proud silněj' hoří,

Mech modrý na nich a květ sladký, svěží,
že malovat je, smyslům schopnost zmírá,
ty, jemuž Atlantidy pláň, když běží,

Své hlubé tůně, strže otevírá,
co mořských květů, vodních hvozdů tiš
s bezmízným listím moře k nebi zírá,

Tvůj poznává hlas, děs ji schvátí, tíž,
že sinajíc, se sama rve: Ó slyš!

IV.

Kéž bych byl mrtvý list, jejž můžeš nést;
kéž lehký mráček, s tebou dát se v let;
kéž vlna, mocí tvou se chvět, dát vést,

A sdílet vliv tvé síly, třeba hned
bych míň byl tebe volný, bez úzd všech!
Kéž bych byl aspoň v květu mladých let;

Moh, druh tvůj, nebesy tvůj sdílet běh
jak v době, nebes rychlost předstihnouti
kdy snem se zdálo! Modlitby mé vzdech

V mé tísni nesnil by, se tebe tknouti.
Ach, jako oblak, vlnu, list mne nes!
Na hloží padám! Krvácím v své pouti!

Pod tíží hodin tobě rovný, věz,
duch nespoután a hrdý v jho zde kles.

V.

Jak hvozd jest, lyrou svou mne udělej:
Vždyť jako jeho moje listí padá!
Tvých mocných harmonií proudný rej

Nás oba naučí, jak jeseň skládá
své písně sladké v smutku. Hrdý duchu,
mým duchem buď! Mou nezdolná tvá vláda!

Mé mrtvé myšlénky sij v šírém vzduchu
jak svadlé listí, zrychlit příchod jaru,
a rozptyl v mojich veršů vírném ruchu

Jak popel, jiskry z krbu v stálém žáru,
má slova v lidstvu! Ať se dále valí
nad zemí ještě spící, v rtů mých páru

Buď pozoun věštby! Pověz, větře, zdali
když Zima jde, můž' Jaro býti v dáli?

Feuilletony z Athén.

Píše Gaston Humbert.

(Pokračování.)

III. Drobnosti z Athén.

Nevím, jak to mají v Athénách se školami, ale jsou-li tam zavedeny vedřiny a užívají-li tam ti, jimž to přísluší, této výhody ne tak jako u nás, kde na jedinou odpolední hodinu jsou jako čert na duši, pak sotva je tam vůbec jaké vyučování, po celé léto. Leč by se odbývalo hned časně z rána, ode čtyř nebo pěti hodin; lze však pochybovati, že by učitelé neb dokonce žáčkové athénští byli tak čiperni jako pisatel těchto řádků, který svého času, když ještě v R., na východě Čech, klassické svoje základy k těmto črtám stavěl, chodil k starému učiteli „na piano“ už v půl páté ráno, poněvadž všecky ostatní hodiny už byly obsazeny. Při krásném slunce východu zpívali po R. už ptáci, nad nedalekými polmi i skřivani, a já hrál na jemný, starobylý spinet Diabelliho; vedle za plentou odbývala se ranní toaleta ctihodné rodiny, matky a dcerky, která byla jako venku jarních růží květy . . . Proto i základy klassicismu i základy uměn mám tak chatrny . . .

Už prý koncem května v Athénách je tak, že kdo může, jede jinam, do hor nebo k moři, což věříme rádi, nebo město proměňuje se znenáhla ve výheň, do níž jsem zapadl právě, když byla nejvíc roztopena, koncem července. Město bylo bílé prachem a oslňující světlem, z velkých kamenných ploten chodníků sálal žár stejný jako už v Patrasu a kde kdo tlačí se do úzkého stínu kolem domů. Athény jsou k tomu všemu rybou na suchu: o vodu je nouze a voda pitná musí se přivážeti z Hymettu; ráno ji prodávají z velkých sudů, „kanati“ po 20 leptách, „stamma“ po 80 l. a můžeme si jednu z těchto dávek dát přinésti i do hotelu. K polednímu ulice se prázdní, až konečně tam není než „několik psů a Francouzů“, jak praví prý levantinské přísloví. Těmi Francouzi vyrozumívají se cizinci, kteří udatně vzdorují tomu vedru a svrchu byli jsme mezi nimi také my. Pravý Athéňan v tu dobu asi něco pojí a dodělává verše v noci nedospané na tom svém loži Prokrustově, kde moskyti i jiná verbeš spáti nedávají . . . . Venku zbývá jen tramway, prázdná, prohřátá horkým vzduchem, která odbývá si předepsané jízdy jen k vůli pořádku a nikoli k vůli obecenstvu, které jezdí jen ráno a večer po tratích velmi hojných, táhnoucích se daleko za obvod města. Je cosi amerického v nových Athénách: ten čilý vzrůst a koňské dráhy v prázdných, nevystavených ulicích zejména; a to nesmírně kontrastuje s tisíciletým Parthenonem. — Do Piraea mimo tramway koňskou jede ještě tramway parní, omnibusy ani nečítaje.

Pohled na Akropolis s Museia (dole v levo Odeion, v pravo divadlo Dionysovo).

Jako u nás strojíme se ven, děláme toaletu a holíme brady dopoledne, tak tam teprv s večerem, když stíny se dlouží, jak už svrchu čtenář pozoroval. K šesté hodině teprv začínají promenády mladých poručíků, nadporučíků a hejtmanů v bílých čistých bluzách po střihu rakouském a s podobnou hvězdičkovou distinkcí na límci, kteří svou říznost odkoukali od spolubojovníků berlínských nebo vídeňských, pak chův a všech těch, kteří dříve skulinami záslon s opovržením dívali se na nás, jak se honíme v tom horku za athénskou archaeologií. Výkladní skříně vytahují svoje záslony a u tramwaye je tlačenice obého pohlaví, které s bílým balíkem v řemeni spěchá do lázní. Chodníky, na nichž dříve se spalo, ozývají se křikem, nejvíc tam, kde kavárny se rozložily. Prodavači pronikavým hlasem nabízejí noviny všech barev a odstínů, nejvíc *Ἀκρόπολις*, *Ἐφημερίς*, *Παλιγγενεσία* . . . pak rozličná občerstvení a už také *δροσερά σταφύλια*, čerstvé hrozny . . . Záslony oken se vytahují, žaluzie otevírají, pod pepřovníky boulevardu královny Amalie začíná býti čerstvo, nebe bledne, a nastává chvíle, kterou lid athénský jmenuje prý *βασίλευμα τοῦ ἡλίου* — západ slunce, který v těchto východních krajích věru je královský proti těm našim, které jsou jen tak republikánsko-presidentské, často ošumělé.

Dlouho do noci stolky kavární jsou plny, třeba se tam nepilo a nejedlo nic, jen prováděla politika. — Divadla v létě omezují se na arény, v nichž v jedné — na ulici stadijné — vyposlechl jsem si zvučnou a pěknou řeč novořeckou v Shakespearově *Ὀθέλλο*; od prostřední hry a nezajímavých herců odvrátily moji pozornost jen libé akcenty a souzvuk, o němž ze starého Homéra, Herodota a Demosthena ze škol neměl jsem ani ponětí. Na druhé straně města, kolem sloupů Jupitera Olympického, je večerní Prátr athénského malého měšťáka: v divadle lidovém *θέατρον τοῦ λαοῦ* hrají vlastenecké pantomimy, „u věže Eiffelovy“, *ὁ πύργος τοῦ Εἰφφέλ* v zahradě Orphanidisově zpívají chantany, vše pod širým nebem. Tady prý bývají také čeští umělci všelikého druhu; snad jen náhodou jsem žádných neviděl, ale za to ve Smyrně měl jsem tu čest. Jen několik francouzských chansonnettek, doma dávno vysloužilých, obveselovalo moji mysl, večer po domově roztesknělou. Ostatek noční život athénský je jako všude ve velkých městech a komu se stýská a kdo vezme takovou útěchou za vděk, najde ji hojně. Noctes atticae . . . . .

Nebude asi vzdělaného hosta v Athénách, který by pohnutí zvláštního druhu nepocítil, jda okolo jednoho z nejkrásnějších soukromých domů na ulici universitní, nedaleko paláce královského; kolem domu, který patří teď vdově Schliemannově. Známe všickni tu podivuhodnou, nad míru zajímavou historii dobrodružných počátků Schliemannových a slavné jeho konce. Původně kupec, beze všech gymnasií a dlouhého mučení na školních lavicích — potom archaeolog a filhellén, jakých je jen velmi málo. Důkaz, že láska ku věci zmůže mnohem víc než školní cepování, nebo kdyby výsledky měly odpovídati vší té práci, musili by z nás všech býti samí Schliemannové. — Dům stavěný z hymettského a pentelického mramoru, s bohatě zdobenou loggií nese nápis *Ἰλίου Μέλαθρον*, dům ilijský, a se střechy jeho jest prý rozkošný pohled na Akropolis. „Byl jsem na plese, aranžovaném při zasvěcení (domu Schliemannova),“ píše Melingo (Griechen-

Erechtheion se strany východní (v levo karyatidy).

land in unseren Tagen, 140) „a musím doznati, že byl jsem zřídka kdy přítomen slavnosti krásnější a tak zvláštní. Krásná poloha paláce, který nečítaje v to vniterné zařízení stál maličkost 600.000 fr., uprostřed bohatých sadů, imposantní schodiště, vedoucí k oběma pětiobloukovým loggiím v obou patrech, sochy 22ti homerských bohů a hrdinů, které shlížejí na návštěvníka, činí znamenitý dojem, který se ještě stupňuje, když vstoupíme do budovy. Veliké, rozsáhlé atrium vede k pokojům společenským, mezi nimiž nejvíce vyniká obyčejný salon paní Schliemannové, pak velký sál, který tenkrát sloužil za tančírnu a který je co nejbohatěji ozdoben průpovídkami z Homera a posleze jídelna. Přízemní místnosti obsahovaly sbírky Schliemannovy, jež testamentárně odkázal Berlínu, druhé poschodí pak místnosti obytné a studijní, a všichni jsme se obdivovali domovině, kterou její tvůrce sotva po desíti letech opustil odebíraje se tam, odkud není návratu" (zemřel 27. pros. 1890 v Neapoli).

Za života Schliemannova byl dům jeho arci skladištěm, kolem kterého otáčela se archaeologická studia athénská a řecká; jeho autobiografie patří k nejznamenitějším memoirům učeneckým. — Vdova Schliemannova, kteréž jakož i svým dětem Agamemnonovi a Andromache zanechal Schliemann jmění 5 millionů franků a několik domů v Athénách a v Paříži, byla jeho druhou chotí, rozenou Řekyní z rodiny Kastromenů, a vzal si ji teprve, když s první chotí, rozenou Ruskou, kterou nemohl pohnouti k odchodu z Moskvy a která vůbec nejevila nejmenší účasti na jeho snahách, dal se rozvésti. Rozvod udál se v Americe, ve státu Indiana, kde Schliemann musil rok bydliti, aby vůbec jednání o rozvod tam bylo možno, — jinde by to bylo tak snadno nešlo. Slečna Kastromenova prý proto se tak Schliemannovi zalíbila, že uměla celé zpěvy Homerských básní z paměti. Vzdělána jsouc v Arsakionu, měla skutečné porozumění pro práce svého chotě, v nichž valně mu byla nápomocna, a třeba že nedovedla svoje salony řiditi po způsobu velkých dam, přece Schliemannův dům byl shromaždištěm nejvybranější společnosti athénské i vynikajících cizinců, zejména archaeologů, kteří přicházejí sem z celého světa. Francouzové, Amerikáni a Němci mají zde svoje archaeologické školy a tuším, že i Rusko a Anglie nemají-li už hotové, tož aspoň v plánu, a vydávají zprávy o svých pracech badatelských. S jakým úspěchem tyto se potkávají, toho důkazem jsou nádherné vykopaniny Olympské, z nichž socha Hermova je chloubou celého Řecka. Dokud bylo lze, odváželi to odtud, jako lord Elgin ty nejvzácnější věci z Akropole, mimo jiné i celou jednu karyatidu, pak r. 1820 Francouzové Venuši Miloskou, nejvzácnější skvost pařížského Louvru, a prý dosud se zákon od r. 1827 a 29 neustále obnovovaný obchází, zvlášť při předmětech menších. Ale také to má svou dobrou stránku, — starožitné ty poklady byly aspoň zachráněny před zkázou, které v těch letech ještě ne tak osvícených by byly asi neušly.

Že starožitníci veřejní znamenité provádějí obchody, děkují jen dovednosti imitátorů a hlouposti kupujících.

Závistí černou jako noc bezměsíčná naplní každého, kdo knihy píše, zpráva, jak v Athénách knihy se vydávají a kterak nakladatelé jsou ochotni vůči spisovatelům, neboť v Řecku se knihy nejen mnoho tisknou a mnoho čtou, ale také mnoho kupují. A když se i stane, že nakladatel

se ošívá, sáhne tam spisovatel ku prostředku prý dobře osvědčenému, k subskripci. Každý Řek má za svou vlasteneckou povinnost při takovém díle napomahat a upsat svůj díl. Ani si nesmím vzpomenout na tu rychlost, s jakou bych se poroučeti musil, kdybych tak se subskripčním archem po Praze obcházel . . .

Jak jinak podporují Řekové svoji vlast, už bylo pověděno, zde jen ještě několik určitých čísel na doplněnou a pro obdiv. — Společnost pro šíření řecké vzdělanosti dostala od nejmenovaného 150.000 drachem na jakoukoli nutnou potřebu vlasteneckou. Velký sirotčinec pro dívky vystavěn z darů, k nimž přispěli baron Sina, známý mecenáš, 160.000 dr., manželé Tossitras v Athénách 70.000 dr., pan Kavakos v Alexandrii 43.000 dr.. pan Theodorides v Oděsse 40.000 dr., pan Haritov v Petrohradě 22.000 dr., manželé Varvakisovi v Rostově 40.000 dr.; sirotčinec manželů Hadži Kosta založen nákladem 175.000 dr. a obdařen tak štědře, že jmění jeho obnáší dnes 2,000.000 drachem; fysiologické museum dostalo 200.000 dr., chemická laboratoř 100.000 dr. a na vědecké nástroje v ceně 300.000 dr. Universita má z darů jmění 1,500.000 dr. Při prohlášení korunního prince plnoletým, pan Averov, už známý mecenáš, poslal princi 100.000 dr., aby jich užil k nějakému vlasteneckému účelu; když pak princ ustanovil, že se má z toho vystavěti kadetní škola, dal na to pan Averov nových 600.000. Stejně zajímavý jako zvláštní byl dar jakéhos vězně, který psal státnímu návladnímu Oekonomovi, předsedovi spolku pro zařízení dobrých a účelných věznic, z vězení psaní asi tohoto sokratického smyslu: „Jsem odsouzen a sedím ve vězení. Dobrá, jsem poslušen zákonů a když mne odsoudili, jiného mi nezbývá. Ale sedím tu hanebně, nebo vězení jsou tady tak bídná, že si dovoluji také svou hřivnou přispěti na prospěch Vašeho spolku. Nabízím Vám tolik a tolik půdy, tolik a tolik kamení z mých lomů, tolik a tolik písku ku stavbě . . .“

A tak chodívají tyto sumy prý až do set milionů.

Nejsme my maličkými a — malichernými proti Řecku? K tomu ke všemu v Řecku není šlechty, která by chtěla vyniknouti nad jiné. „Král má právo“, zní v ústavě, „rozdávati řády dle platných stanov řádových; ale není oprávněn povolovati tituly šlechtické a vyznamenání stavovská, aniž uznávati jich, byla-li řeckým občanům od jiných států udělena.“ To zavání trochu republikou.

Cítiti ji také v tisku, který nemá ani censury, aniž musí redaktoři skládati nějakou kauci, žurnály mají úplnou svobodu — jejíž významnou illustrací je nedávná aféra časopisu Akropolis. List psal cosi proti armádě, a důstojníci šli do redakce a tam rozbili co se rozbít dalo. Vyšetřování sic dosud není skončeno, ale pověšeni nebudou. Také konfiskací není a tak vychází v Řecku samém vesele 80 velikých listů (mimo Řecko asi 50), jichž největší náklad obnáší ovšem jen 3—4 tisíce exemplářů.

Kapitolu tuto skončíme smutně, pohřbem, jejž potkáváme, náhodou tři či čtyřikráte . . . Napřed jdou s křížem, pak muž, nesoucí víko rakve, pak hudba, — bez hudby také jeden šel, — a posléze kněží v ornátech bohatých a za nimi nesou truhlu otevřenou, tak že mrtvolu docela dobře lze viděti. Aby zakryly se hrůzy smrti, líčí tvář a rety umrlce líčidlem

Parthenon, se strany západní.

a na ruce mu oblékají rukavičky. Divný, odporný zvyk, proti všem zvyklostem člověka, který od všeho mrtvého oči odvrací co nejdříve může; vypadá to tak, jakoby chtěli, aby mrtvý naposled se rozhlížel po tom městě, ve kterém žil, ve kterém se radovával a ve kterém trpěl, až dotrpěl. Co však to vše platno, když mrtvý už rozhlížet se nemůže? — Teprv na hřbitově rakev zabední. V chudších třídách je prý zvykem mrtvolu před pohřbením zbaviti všech šatů, aspoň svrchních, ba i polštář pode hlavou vymění se za pouhý pytel, naplněný hlinou. To prý proto, aby tělo přišlo ve styk co možno nejbližší se zemí, odkud vyšlo. Ale je to zvyk hnusný . . . (Dokončení.)

Děti na Chodsku.

Kulturní obraz. Napsal Jan Fr. Hruška.

(Pokračování.)

Na to následují dvě kratinké modlitby:

Ježíš Nazaretský, král židovský, nápis tento vítězný ostříhej nás od náhlé a nenadálé smrti i ode všeho zlého. Amen.

Svatý Bože, Svatý Silný, Svatý a Nesmrtelný, smiluj Ty se nad náma.

Po té modlí se zdrávas královno a pak otčenáše a zdrávasy: za duše v očistci, za nejbližší příbuzné, a 5 otčenášů k pěti ranám Krista Pána ukončuje modlitbu.

Tento pořádek bývá sotva kdy v hlavním měněn, rozhojněn však bývá vkládáním modlitbiček, vzývajících Boží ochranu, upomínajících na hlavní události spásy, učících zbožnému pořádku a t. p.

Zvláště starší matky chodské a dobrosrdečné babičky jsou této stránky výchovy velmi dbalé. Modlitbičky tyto bývají starým dědictvím a vlastním výtvorem duchovní poesie lidové. Některé doznaly během času neblahého porušení, některé však zachovány, vynikajíce velebným obsahem i krásnou něžnou formou. Z modlitbiček takových opakují se nejvíce tyto:

Žehnám se svatým křížem
(a poroučím se v ochranu)*)
dvanácti apoštolom,**)
třinácté***) matce Boží.
O Matičko Boží, ochraňuj mně
od moru, od hladu, od ďábla škaredného!

---

*) verš interpolovaný.

**) v modlitbičkách těchto, jakož vůbec v skládáních rázu vážného, střídají se často tvary čistě spisovné s dialektickými.

***) interpolováno.

Ďábel škaredný nepokoušej se na mně,
ani na mý tělo, ani na mou duši,
až spočteš vězdičky na nebi, trávu na zemi,
list na dříví a písek v moři!
K tomu mi dopomahej Bůh Otec, Bůh Syn,
Bůh Duch Svatej. Amen.

—

Já do lože kráčím,
Pánu Bohu nás šický poroučím!
Pán Bůh ajt je v hlavach,
Panynka Maria v nohach,
šecky andělíčky vokolo nás.
Co se tim andělíčkom stane,
ajt se nám, hříšným dušem, taky stane.

—

Dyž já na svý lože lehám,
Pána Ježíše volám,
aby mi poslal tři andělíčky:
jeden aby při mně stál,
druhej aby se mnou spal,
třetí aby se mnou časně ráno ve zdraví zase stál!

—

Dyž do svý posteli vkročím,
Pána Boha prosím,
aby mi poslal tři andělíčky s nebe:
první aby mně obraňoval,
druhej ochraňoval,
třetí — aby ke mně nemíl moci
(zlej duch)*) ve dne, ani v noci,
Tráva na zemi, listí na stromě
— — — — — — — — — — — — — —
Bůh O. B. S. B. D. Sv. A.**)

—

S Pánem Bohem, s Panynkou Marií
do lože kráčím
a Pánu Bohu, Panynce Marii
se poroučím.

—

Spala bych, spala,
ale ne sama,
s Pánem Ježíšem,
s andělíčkama!

Eště bych za to
modlitbu dala,
dybych s Panynkou
Marií spala.

—

Ó Kriste Ježíši, příjmi nás pod svou ochranu,
dej, ajt se dostanem do Tvýho domu.

*) interpolováno.
**) defektivné.

V tom Tvým domě Božská moc —
dej nám Pán Bůh všem dobrou noc!

—

Andělíčku, můj strážníčku,
vopatruj mi mou dušičku;
až má dušička z těla vyjde,
přímni mně ji do nebe!

—

Šel Pán Ježíš do zahrady,
naklonil svý svatý hlavy
na zelenou trávu, na studenou rosu.
Přišel k němu svatej Petr:
Pane, co tu děláš?
Počítám svých pět ran,
kerý sou mi židí dali:
první do nohy, druhou do ruky,
třetí do boku, štvrtou do srdce,
pátou do hlavy.

—

Šel Pán Ježíš do zahrady,
naklonil svý svatý hlavy,
židí ho jali,
pět ran mu dali:
první do nohy, druhou do ruky.
třetí do boka, štvrtou do srdce,
pátou do hlavy.
Šel tudy sv. Petr s sv. Pavlem:
„Pane, dobře-li se máš?“
„„Já se mám dobře,
di tám, prav tám
velkýmu, malýmu:*)
kdo se tu modlitbičku třikrat za den pomodlí,
ten tři dušičky z vočisce vysvobodí:
jednu za tatíka, druhou za matku,
třetí sám za sebe —
ten příde do nebe!

—

Šel Pán Bůh na vysokou horu,
zimou se třás,
potkál ho Jidáš:
„Pane, ty zimnici máš!“
„Já zimnici nemám,
ale tvý smrti se lekám!““ **)
Do na mou smrt pomatovat bude,
ten žádnou zlou smrtí se světa nescjde.***)

—

Stál Pán Bůh ráno,
hunyjl se, voblík se,
vzel svatou tulši na sebe,
šel do kostela,

*) var.: abychom to pověděli tomu malýmu i tomu velkýmu.
**) var.: ale smrt očekávám.
***) var.: zimnicí stunat nebude.

potkál dvě duše.
„Vy dvě duše, co tak smutný ste?“
„„Jak pa bychom smutný nebyly,
dyž ani ranní modlitbičky nehumíme!““
Odpověděl jim Pán Ježíš,
„Vobrajte se, duše, ke mně,
než se ráno nasnídáte,
ranní modlitbu humět budete!“

—

Beru vodu na své ruce,
Krista Pána na své srdce,
Pannu Marii na zpomoc,
aby mě chránila celej den a celou noc.

—

Pane Ježíši Kriste, Synu Boží,
Ty si má radosť, mé zboží,
v Tvé ruce já se poroučím,
až se s tím sjetem rozloučím.
Rač to dáti, Panno čistá,
hajt dojdem do tvýho místa,
kdež králuješ s Kristem Pánem,
až na věky věkův. Amen.

—

Před křížem:
Pochválen bujď svatý kříž:
na ňom umříl Pán Ježíš.
Svatým křížem se žehnejme,
svatým křížem se rozžehnejme!

—

Modlitba žádá se na dětech chodských velmi přísně: musejí se modliti vždy nahlas a to zvláště bedlivě, „že stály“ a před spaním. Děti chodské po příkladu zbožných rodičů rády se modlí a brzo a snadno se všem modlitbám naučí, jelikož v domácnostech chodských vládne ještě veskrze zvyk, že se modlí celá rodina i s čeledí, zvláště modlitby k jídlu a anděl Páně nahlas.

Nejvíce modlení bývá před Ježíškem, neboť, kdo se nemodlí rád a bedlivě, tomu nepřiveze Ježíšek nic.

Když se umějí děti modliti, smějí jednou za čas, když je teplo, jíti s někým z domácnosti do kostela; nejraději a nejčastěji chodívají s dědkem a s bábou.*) Nejvíce se těší na sklonku postu, že „pudou líbat Pambůčka“ — navštívit Boží hrob. To jest na Chodsku jedna z největších radostí dětských a nemohou-li některé z jakýchkoli příčin „jít líbat Pámbůčka“, bývá pláče a zármutku k neutišení.

Po modlitbách učívají vtipnější děti hned koledám; ty však příslušejí přede všemi těm větším, proto o nich promluvíme později.

Dále učí otec a matka chodská ty maličké „Boha znáti“; z rozličných zjevů a úkazů v přírodě. Ukazují jim na měsíc v úplňku: to

*) S dědkem z jedné rodiny jdou dětičky třeba ze dvou i tří rodin; zvláště nemají-li tyto samy dědka ani báby.

prý se dívá Pán Bůh na zemi, a usmívá se tak dobrotivě, když jsme všichni hodni; ale když je někdo zlý, zamračí se taky anebo tváři své ani neukáže! Když lidé Pána Boha moc rozhněvají, vadí se, hřmí a blýská a ukazuje tak lidem svou moc; proto mají býti lidé — a zvláště děti — hodné.

Hodné děti má Pán Bůh tuze rád. Dává každému andělíčka strážníčka, aby ho opatroval a ten andělíček musí na večer rozsvítit svému dítěti svíčičku a vystrčit ji z nebe: kolik na nebi hvězdiček, tolik na zemi dětiček. Když některá hvězdička padá, to andělíček svíčičku zhasíná a jde na zem pro dušičku toho dítěte a odnese ji rovnou do nebe.

Také jména některých bylin a zvířat dávají dbalým rodičům příležitost k výkladům náboženským. Tak na př.: skřivonoska, slzičky P. Marie, Trnová koruna (vždyživec), Pána Kr. kosti a j.

Větším vykládají už příběhy biblické; to jim usnadňují hojné na Chodsku bible, zejména malé obrázkové.

Toto bedlivé vedení dítěte chodského k Bohu má veliký vliv na příští povahu dětí; vychovává z nich lid zbožný, poctivý a účinný, nezavádí však ani zdaleka, jak by snad někdo myslil, v přemrštěné, prázdné pobožnůstkářství.

Je to viděti zase hned na dětech: když je čas k modlení, jsou pokojné a vroucné a vytrvají, jak se jim dlouho uloží; a když si mohou proskočiti, proskočí si zas s celým srdcem a jsou zase živé, ba až tuze živé, nic před nimi neobstojí jako před pravými dětmi z přírody.

Nebudeme dopodrobna zkoumati a vypočítávati na doklad této živosti, kolik rozbijou za rok běhounkové po vsi oken, ani popisovati, jak se posmívají po kohoutech a jiných zvířatech, jak zapřahají kočky a osedlávají některého ubohého starého Vořecha a jiné takové kousky: to vše dělají i leckde jinde, přece však připomeneme, že je asi těch kousků na Chodsku o hodně více než leckde jinde a že bývají někdy znamenitě původní i rozmanité.

Malého Chodáčka zajímá kde co, a neměří dvakrát: na všecko se musí dobře podívat, na všecko se musí ptát a všecko musí honem sám „zprubirovat“!

Uvedeme některé příklady té všetečnosti z jejich „společenského života“, zejména z jejich h e r a z á b a v.

Ti menší spokojují se dlouho se zábavami, kterým se naučili jako díďátka, ale ti větší!

Nejčetnější, nejněžnější a nejrozmanitější zábavy poskytuje běhounkovi p ř í r o d a. Jak vykoukne dost málo z mraků jarní sluníčko — ala, už jsou venku; ale sluníčko nemá ještě síly a k tomu se leckdy schová, země je vychladlá a namoklá a k tomu ten „tužící“ oblek dětí . . . Je jim zima, ale „do sencí“ přece nepůjdou, leda s přinucením; skrčí se raději jedno vedle druhého někam na výsluní a rozkazujou si: „Sluníčko po-cem, zima tám bujď!“ někdy sluníčko neposlouchá, děti křičí znovu a ještě víc, až se zahřejí tím křikem a potom se — sluníčka neprosí!

Když nechce býti krčení a choulení naplat, „bureme se honit“,

vzpomene některý na jiný zdroj tepla a sotva to dořekl, „vostarek“!*) zazní třeba z jiných úst a při tom hned bác! už má někdo ránu rukou na zádech, „je vostarkem“ a nechce-li „potrefený“ vostarkem zůstati, musí hleděti, co „vobdržíl“, předati jinému, musí „honit“. Jindy začínávají v takový čas honění počítadlem s „časovým začátkem“:

Svítí, svítí sluníčko,
Pámbů nám dá teplíčko —
to je eště málo atd.**)

Sype-li se hodně sníh, dívají se na to děti hezky z tepla a zpívají:

„Sedláci padají,***)
selky lítají.“ — — až uši zaléhají.

Udá-li se takovým všudybylům jíti s většími na pastvu a ti tam mají oheň, zaříkávají si přístup dýmu na sebe:

Dejme, dejme,
nechojď na mně,
di na starou bábu!
Stará bába ta mně nechce!
Di někam na ševce!

Když vystupují po dešti z lesa páry, svolávají se děti a běhají se dívat, jak „liška peče chleb“. To mají od velkých: často jim přinášejí, když byl někdo v lese, chléb „vod lišky“, ač leckterému z maličkých leckdy napadne: „Dyjť je to náš“!

Chytí-li běhounek „linku“ — sluníčko — položí si ji na ruku a poroučí:

„Linko, pinko†)
vokaž mi tvý vokýnko,
nebo tě hodím
dóóó vařicí vody“.

Linka má na štěstí křídla — —

(Pokračování.)

*) Jindy má týž význam s týmž gestem vyslovená věta: „Pošli to dál!“
**) najde se celé mezi počítadly později.
***) Děti selské: „Chalupníci padají, chalupníce lítají!“
†) var.: šneku, šneku,
vystrč rohy, atd.

Za pravdou.

Román. Napsal Josef Laichter.

(Pokračování.)

Část II.

I.

Právě v týž čas, co Jenda Hrubých zamiloval se do Blaženky a co trápil se těžkou otázkou vystoupení z církve, právě v tu dobu odbýval se jednoho únorového dne ve vestibulu vídeňského nádraží Františka Josefa významný — nevýznamný akt. Loučili se tam dva čeští studenti.

Jeden z nich asi dva neb třiadvacítiletý, byl pevně složeného, kostnatého těla, hnědovlasý, v obličeji snědý, řídkým vousem zarostlý, poněkud uhrovitý. Nos měl ostrý, rty silné. Druhý byl útlé postavy, něžně drobného obličeje a plavých, velmi jemných vlasů. Měl jasně modré, snivé, přemilé oči. Z jeho obličeje mluvila přítulná ostýchavost, roztomilá stydlivost. Každému jakoby již předem mělo se říci: „Kdepak, já nejsem zlý, jsem velmi bázlivý — ani nevěříte, jak jsem bázlivý. Nezlobte se na mne!“ Ano, v tom spočíval nejvlastnější ráz toho přítulného obličeje. Ty modré, upřímně dobré a snivé oči odzbrojovaly svou nevinností a naprostou bezúmyslností. Vypadal značně mlaději než druh. Byl vskutku o více než dva roky mladší a rozhodně ne ošklivý, třeba i chudě oblečený. V ruce nesl nevelký uzlík, zašitý v režném plátně a pevně převázaný motouzem.

V té chvíli bylo pozorovati na něm rozpaky. V očích jeho obrážel se unylý, tesklivý smutek. Několikráte ohledl se za sebe na peron, kde právě chystal se vlak odjeti směrem ke Praze. Cestující již šmahem nahrnuli se a namačkali do vozů — — a jemu jakoby leželo na srdci, co se tam ještě dále stane, tam na peroně.

„No, Ladislave,“ ozval se s lehounkým úsměvem hnědovlasý druh, pozoruje jeho váhavost, „dosud nejsi rozhodnut? Snad přece bys chtěl?“

„Měl bych tedy?“ otázal se jako u vytržení plavovlasý hoch, zastavuje se.

Na otázku odpověděno však jen veselým smíchem, takže hned se zapálil. Dobrosrdečný žal rozprostřel se po jeho lících. Pomátl se, nebyl s to promluviti.

Druh stlumil poněkud smích a děl na potěchu:

„Není to tak zlé. Neber si k srdci, že se směju. Ale Ladislave, mně je veselo — nemohu si pomoci, musím se smát. Věř, dnes projevila se tak roztomile tvá povaha, až je to radost. Co: pojedeš tedy — nepojedeš?“

„Ba, Bože . . .!“ povzdechl onen útlý, jemuž se říkalo ‚Ladislave‘. Byl celý zalekaný, měl pokorné vzezření jako zničený hříšník.

„To je skvostné!“ smál se stále druhý. „Ne, nic si z toho nedělej, ale je to skvostné, ještě oba se tomu dost posmějeme. Čtrnáct dní mluvíme o Praze, čtrnáct dní vypravuju tě na cestu — i Soumarovi píšu, ať čeká a vezme si tě na starost — — — ty horuješ o Matičce, jaký tam začneš nový život a — — —“

„Ba, Bože . . .!“ opětný povzdech.

„Vidíš, Ladislave, neříkal bych nic, kdybys sám nebyl rozhodl. Ale přece sám jsi si usmyslil. A já konečně vidím, že ve Vídni to již s tebou jinaké nebude. Neumíš dost německy, nemáš dost pružnosti, zkrátka pro tebe je Praha. Uvaž, že přece musíš se již také postaviti na vlastní nohy. Tedy — —?“

„Tedy pojedu.“

„Nuže rychle! Ještě je čas, ale lístek musíš si koupiti již ve voze.“

Sotva však vrátili se k východu, nastaly nové rozpaky, nová váhavost. Také konečně zazněl zvon po třetí a s prudkým zahvízdnutím vlak hnul se na kolejích.

Nový vzájemný pohled a smích.

„Konec! A teď si již z ničeho nic nedělej! Jsi opět ve Vídni. Zůstaneme tedy zase spolu. Ale radost mám, radost, radost. To se ti, Ladislave, zase jednou zdařilo!“

„Ne, já přece pojedu, ale odpůldne.“

„Opravdu? Skutečně? Ručíš za to?“

„Opravdu. Uvidíš.“ Plavovlasý hoch také se zasmál. Objevily se pěkné, bílé zuby a tváře zaplály rozpačitě svěžím ruměncem. Za veliké veselosti oba pak opouštěli nádraží.

II.

Z těch dvou mladých lidí onen hnědovlasý, uhrovitý, jenž vyhlížel mužněji, dorostleji než druhý, jmenoval se Petr Hanuš.

Otec jeho, který byl ve východočeském městě jirchářem, jen z hrdosti dal jej na studie. Chtěl míti v rodině pána a chtěl vychovati syna na kněze. Leč Petr, odbyv před půltřetím rokem gymnasium, zdráhal se do semináře. Nedbaje proseb ani hrozeb odebral se do Vídně, kde měl ve Währingu strýce hokynářem, za jehož podpory doufal snadněji překonati nejkrutší počátky samostatného života.

Studoval přírodní vědy a nebyl všedním studentem. Hned na gymnasiu ukazoval snaživost. Se zálibou učil se franštině, angličině, ruštině a mnoho četl, jak se mu co nahodilo. Již v kvintě přečetl Renanovu knihu o životě Ježíšově a Rousseauova Emila. Než složil maturitu, byla jeho hlava plna bouřlivých myšlének, mnoho plánů měl, cítil v sobě sílu, která přivede jej daleko. Vřela v něm krev hrdého otce, jenž celý život toužil zbohatnouti, povznésti se, krev předků, kteří bývali slavnými jircháři a jimž fabrická výroba znuzovala řemeslo. Rozletět se co nejvýše a nejšíře po světové kultuře, to bylo především jeho idealem.

Ve Vídni musil překonati kruté počátky. Odloučen od rodiny, která se ho zřekla, přijat i chladně strýcem, na kterého spoléhal, byl vlastně hned z prvu odkázán sám na sebe. Leč nic ho nezlomilo. Jsa energickým, brzy prodral se životem. Dobře stenografoval i dostal se záhy poslaneckou protekcí (tu cestičku si již vyšlapal) za výpomocného stenografa do říšského parlamentu. Nad to vyučoval frančtině, což také vynášelo mu as deset zlatých měsíčně. Co nevidět ve Vídni se mu zalíbilo, ba Vídeň jej oslnila, takže později počínal i nad domovem krčit rameny. Slýchal často v stenografické kanceláři o českém ubožáctví a dával všemu za pravdu. Ubožáctví to křičelo naň v parlamentě, křičelo naň kolem do kola v té obrovské Vídni, kde takřka jen služka a český dělník byly typy zbědačelého národa. Leč nejen to, jej hlavně unášel vysoký rozvoj německé kultury a ledovou sprchou působilo naň vědomí, že ani pro své povolání nemůže vzdělati se slušně po česku. Taková věc bila do očí. Vždyť to byly nekonečné horizonty, které otvírala před ním věda německá. Ať ne ve všem původní, přec jen nabízela mu vstup do celého světa. A těch vědeckých, po česku psaných knih, můj Bože, kolik asi mohl shledati těch knih! Byl synem ubohého lidu, který málo dovedl mu dáti, který nebyl s to nasytit jeho ducha. A tak se stalo, že za rok, za dvě léta málem splynul s Vídní, málem v ní utonul, jako tisíce z tisíců českých dětí, posílaných sem na řemeslo.

Zcela jiným člověkem, jak již vzezřením se jevilo, byl plavovlasý druh jeho. Jmenoval se Kvapil a teprve v posledním říjnu přišel do Vídně na studie. Znali se sice s Hanušem již od dětství, ale spřátelili se až od gymnasia. Tu Kvapil, který vždy byl vtělenou skromností a plachostí, potřeboval opory a nalezl ji, naučiv se pohlížeti s obdivem na Hanuše, s nímž sdílel společný byt. Hanuš za to splácel mu láskou a rád držel nad ním ruku. Lichotilo mu být zářným vzorem, vůdčí hvězdou, ideálem přítele. Ostatně byli krajany, neb Kvapil pocházel z vísky blízké od jeho rodiště. Vyrostl z chudoby, z nízka — matka, nyní již mrtvá, byla podruhyní a otec, jehož ani nepoznal, sloužíval za čeledína. Tak vyvinula se v něm nesamostatnost zcela přirozeně, vždyť za všechno, čím byl a čím měl se stát, děkoval jen cizím lidem, ujavším se ho a davším jej na studie. Stálá závislost na lidském dobrodiní naučila jej skromnosti. A pak i v krvi po matce měl poníženost. V něm nikdy žluč se nebouřila proti osudu, jenž dán mu byl za úděl. Přijímal jej poddajně, bez úvah, s tichou trpělivostí. Konečně nikdy nebylo mu tak zle, aby měl příčinu reptat. Ovšem zvláštních radostí za dětství nepoznal. Matka se s ním nemazlívala. Milujíc jej svým způsobem, bývala přísná, drsná a raději nemilosrdná a krutá, než aby hochovi ukázala dobré oko. A přece rozpomínaje se po letech na dětské doby, teprve chápal, že to mohly být pěkné chvíle — ty chvíle, kdy chodíval na pastvu, kdy v podvečer spěchával za dobytkem s polí, maje přes záda přehozený režný pytel a ohlížeje se, jak na mezi dohořívá oheň, z něhož po celém kraji páchlo čoudem pýřavky. Leč tehda o tom nevěděl, že měl být šťastným. Ale pak — pak, kdy stal se kvintánem a kdy stal se sextánem, vytrysklo z něho všechno to, co nastřádáno a uzavřeno bylo v jeho srdci, v jeho hlavě, žijící až dosud odevzdaně den ze dne, beze snů a tužeb do

budoucnosti. Ach, tu, kdy počal s nadšením čítati básně, dovídati se o růžích života, o vznětech mladých srdcí a o neviditelné trpitelce, vlasti své, pro kterou vzplanul horoucí, nevyhladitelnou láskou, tu, kdy nalezl přítele, jemuž se počal kořiti jako světlu života — Hanuše — Petra — — — Petra — —, jaký široký, neobsáhlý svět se mu otevřel! Žil zemským životem, ale jeho duše proháněla se nadzemskými obzory. Věděl sice, že existuje kromě poctivosti i nepoctivost, kromě šlechetnosti i nešlechetnost, věděl o zlu i o lidských zločinech, leč z dálky, v tom idealním zabarvení mladého, čistého srdce mizela nepoctivost, nešlechetnost a lidstvo připadalo mu harmonickým celkem. Byl to jistě hodný, láskyplný hoch. A takový přišel do Vídně, ani ne rok po tom, co mu zemřel hlavní dobrodinec, farář, jemuž nejvíce byl zavázán za to, že studoval.

Do Vídně přišel na vybídnutí Hanušovo a aby věnoval se historii. Ale nezalíbilo se mu tu. Soužil se. Jen s bídou sehnal skrovnou hodinu a na mnoze byl nucen žíti z podpor svého přítele. Vadilo mu hlavně, že neznal se kale v němčině. K tomu i duševně zde hynul. Chtěje studovat historii, představoval si jinak to, v čem hledal ukojení cíle životního. S Bohem všem snům a ideálům! S Bohem, vy krásné illuse o slávě národa! Ani slova o velké minulosti, ani slova o velké budoucnosti — ani, ani slova! A přece po tom práhl, tolik práhl! Ba, i Hanuš již nebyl starý Hanuš a usmíval se jeho blouznění. Konečně nevídal Hanuše, než ráno a večer, kdy přítel přicházel, zahrabávaje se v knihy, nad nimiž sedal do dvou, do tří hodin v noci . . . A tak cítil se snivý hoch i duševně i tělesně osamoceným, zdálo se mu, že zapadl v hrozné moře, které jej pohltilo. Ponenáhlu oddával se jen dumání — on, druhdy jeden z nejpilnějších a nejlepších žáků, nechával práce a četl nejvýše české knihy, jež zde měl a které již nejednou pročetl. Bloudíval vídeňskými ulicemi a tesknil. Ztrácel cíl, život jeho se rozpadával. Dříve na gymnasiu předepsali mu, co měl konati, ukládali mu úkoly, které se svědomitostí primusa vypracoval. Důkladně připraven, s naučenými lekcemi denně odcházíval do školy. Ale zde nikdo ničeho mu nepředpisoval, nikdo na něm ničeho nežádal, nikdo se o něho nestaral. A takovým způsobem nebyl zvyklý žíti. Bylo mu úzko. Viděl, jak Hanuš přímo zimničně pracuje od rána do noci, jak stenografuje v parlamentě, chodí do přednášek a do laboratoří a neunaven, nezmožen večer přijde a vrhne se na knihy, na podivuhodné německé, francouzské a anglické knihy, jež přinášíval si z universitní knihovny, kdežto on zatím žije bez cíle a bez práce. I odhodlal se učiniti všemu konec, rozhodl se odejeti do Prahy.

III.

Dnes měl tedy odejeti. Ale když již vše — a bylo toho velmi málo — připravil si na cestu, když i hodina rozluky byla určena, nevěděl, co mu je těžším: opustiti Hanuše anebo zůstati ve Vídni. A třeba se tím vydával v posměch, v samém okamžiku odjezdu počal na nádraží váhati, vyhýbati se pokladně a znovu rozmýšleti, má-li či nemá-li. A tak se stalo, že neodjel, že vraceli se bezúčelně z nádraží.

Leč vzmužil se a odpůldne skutečně na novo chystal se z Vídně.

Hanuš zavedl jej do malé, dřevěnou přepážkou rozdělené restaurace, aby na cestu vrazil do něho sklenku vína a dodal mu odvahy. Však bylo toho potřebí. Kvapil seděl v restauraci smutný, se zamlženým, bázlivým zrakem. Opět třepotala se v něm sklíčená dušička. Smutně pomrkával na svůj uzlík, s nímž měl se vypraviti na dalekou pouť.

Hanuš dobře pozoroval, co se s ním děje, avšak znal jej příliš, než aby nadržoval jeho slabosti. „Jen ať jede — jen do Prahy s ním!“ Věděl, že by opět zapadl do starých kolejí, že by k ničemu kalému nevedlo, kdyby tu na dále zdržoval jej ve Vídni. Snad konečně i ochotně zbavoval se milého sice, nicméně stálým stýskáním přec jen trochu znechutivšího se mu druha. Dívaje se naň, v duchu se usmíval těm rozpakům, ale i teplou, srdečnou lítost pociťoval nad jeho zaražeností. „Jsi mi to husar — jsi to rytíř, Ladislave!“ myslil u sebe. Rád by mu byl dal na cestu kus své pevnosti i nějakou dávku svých názorů. I umínil si, že mu domluví, ať již to bolí nebo nebolí.

„Ladislave,“ ozval se, zvedaje skleničku a potměšile se usmívaje, „než se rozejdeme, ještě malé kázání! Vidím, že není nic naplat.“

Kvapil se zapálil. Svěsil hlavu jako zajíc na útěku.

„Jsi ve všem nerozhodný, slabý, málo energický. Energie ti schází! Tak, jak jsi až dosud žil, zač pak stál ten život?“

Kvapil odvážil se podívati, je-li to jen tak, jen pro smích, či začne-li skutečné kázání.

„Předně,“ chápal se zatím slova Hanuš, svrašťuje čelo, což činil vždy, kdykoli počínal vážně mluviti, „musíš bořit — a to mnoho bořit! Se sny, se zastaralými názory, se vším tím haraburdím se již rozluč. Víš, Ladislave, máš nešťastnou chybu, že nedovedeš se dost assimilovat. A přece assimilace je život! Od všeho se odloučit, vše zbořit, v čem jsi vyrostl, to je první přikázání. Dokud jsme chodili do školy, nechápali jsme, že by svět mohl existovat bez vojáků, bez vrchností. Později pochopíš. A tak chápat a věčně bořit — zítra to, co dnes stavíš, chceš-li ku předu. Jinak s tebou konec!“ Odmlčel se a usmál se. Napadlo mu, co on se již nabořil a nastavěl a jak výborně všecko to jde mu k duhu. „Či ne — — ne?“ jakoby se tázal jeho sebevědomý pohled. „Vidíš, takovým máš být jako já!“

Kvapil nutil se chápat. „Máš pravdu, ve všem chci poslechnout — ó jistě se přičiním!“ bylo možno čísti v jeho obličeji.

„Nechtěj být Ikarem!“ pokračoval již opět Hanuš, nedostávaje odpovědi a usmívaje se do sebe. „Jen ne žádná křídla, Láďo, a nikam ke slunci se země! Spadneš a zabiješ se. K čemu tam do výše, k nebi, k oblakům — k čemu?“ napomínal s trochou affektace. „Nešťastník, který první smyslil tu výši, vynalezl nebe. Proč lítat? Země, černá hlína je naším příbytkem. A mám-li již mít nějaké ideály, tedy ať je mám blízko, hodně blízko. Proč daleko, kam se nikdy nedobelhám? Dnes zjišťuji fakta, zítra odvozuji zákony. Ne však zákony, především fakta jsou mně ideálem. Krok za krokem. Zkrátka, nauč se přesnosti, odhoď snivost a buď suchým, exaktním a pak jsi spasen. Ale . . . Ladislave,“ zvolal náhle, „vždyť ty mne neposloucháš, vždyť ty člověče, zase se honíš bůh ví kde . . .“

Kvapil vytrženě vzhledl, začervenal se.

„To je dobré!“ rozesmál se Hanuš. „Tedy o čem jsem mluvil? Vidíš, — nevíš. O tvých snech, o tvém jalovém nadšení jsem mluvil.“

„Ale, jak pak, Bože, bez nadšení . . .“ chytil se Kvapil posledního slova, hledě se vzpamatovati. „Ztratil jsem tu nadšení a proto teď jsem . . .!“

„Jaký —?“

„Vůbec . . .“ pracně ze sebe vypravil Kvapil.

„Nenadšený? Dejme tomu tedy: nenadšený a dejme tomu tedy, že i já potřebuji nadšení; ale co ty rozumíš nadšením a co já, to je ta otázka,“ pokrčil rameny Hanuš. „Ano, to je ta otázka, Ladislave!“ A v těch slovech skrýval se smysl: ‚Co pak nechápeš, jaký je rozdíl mezi námi, jaký ty jsi dětina, kdežto já . . .?‘ . . . „Ty rozumíš nadšením,“ pokračoval Hanuš, „ztrácet se v mlhách, kdežto já ve faktech. A můj Ladislave, chceš-li být historikem, pak budeš konstatovat jen fakta a pro tebe třeba dost nepříjemná fakta Ale tvé stanovisko již předem je pochybené. Šel jsi studovat z čistě citových popudů, interessuješ se hlavně jen o historii českou a to ještě potud, pokud je slavná. Povídá-li ti něco nepěkného, odvracíš hlavu. Jenže, chci-li pracovat vědecky, musím pustit všecky vedlejší zřetele stranou: vlast, národ — — zkrátka všecko! Tak je to, můj milý Ladislave.“

Kvapil upíral zrak do své skleničky, kterou stále otáčel v prstech. Uznával leccos, avšak přece jen bylo mu bolno, že Hanuš najednou nyní, v poslední chvíli ještě, počíná mluvit s patra o tom, co mu bylo nejdražším. Ale mlčel, nechtěje v posledních okamžicích rozvádět řeči o věci, která občas jich tu rozlučovala.

„Ba, ta tvá nešťastná, vlastenecká citlivost!“ zakýval Hanuš hlavou, tváře se, jakoby nepozoroval žalu Kvapilova. „Podívej, kam bych já přišel s citlivostí? Citlivost,“ dodával sebevědomě, „to je kořen zla, to je ta známá česká chyba. Ubijí tebe — ubijí každého.“

„Ale vlasti nemilovat — to přece,“ zalkal Kvapil, „nemohu. Ani ty nemůžeš, třeba že — —“

„Nemůžeš — nemůžeš . . . proč?“ zamával Hanuš rukou. „Nemohu-li, je to mou věcí.“

Kvapilovi stouplo horko do hlavy. „Všechno, jen tohle . . .“

„Vidíš . . . tu, tu je ta přehnaná citlivost!“ zvolal rychle Hanuš. „Ostatně měj si svou vlast — matičku Prahu, vždyť tě tam posílám, proti tomu nemluvím, jen proti té přepjaté sentimentálnosti mluvím. Ale nemohu-li já, je to mou věcí. Mám k tomu své rozumové důvody. A řeknu ti: cením si toho, že jsem šel sem. Připouštím, mne také snad urážело, slyšel-li jsem Vídeňáky mluvit posměšně o nás. Teď však . . .? Je zdravé, Ladislave, vybouřit se kapku z citlivosti. Vždyť díváš-li se střízlivě přes hranice, sám vidíš to ubohé živoření. Tam malý nárůdek pobíhá kolem jámy, kterou si před skonem zakryl a okrášlil hrstkou zelené chvoje. Ale spadne do jámy — spadne. Kam by mířil, kam by se dral v tom proudu rozpoutané světové konkurence? Nevypadá-li to jako hra malých dětí? Vždyť nastanou velké věci; kdo má zrak, může vidět a tušit. Vzedme se to z dola a dost možná, že i s hora. Jen kdyby vstal člověk, jako byl před stoletím Rousseau! Kdo to tehda za-

pálil slámu? Kdo napsal Contrat social? Kdo rozložil společnost v její atomy? A dnes kdyby se objevil podobný duch, hodil novou jiskru v tu otep, která leží připravena — — — vše by vzplanulo a povstal by jiný svět. Ano, nebude snad trvat dlouho a celá Evropa sloučí se v jeden obrovský stát. Jaké místo chtěli bychom tu zaujímat my — my zbědačelý národ? Na to bych rád slyšel odpověď, Ladislave!“

Hanuš umlkl. Jemná výčitka Kvapilova udeřila na bolavé místo. Rozehřála jej. „Můžeš něco namítat?“ tázaly se nyní oči jeho, pevně utkvělé na lících druhových, jimiž prorážel zmatek, nejistota, hra rozpaků.

Kvapil vzdechl. Ale teď již nemohl poslušně mlčeti. I on musil se vymluviti. Hovor ztratil úplně žertovný ráz, stal se vážným.

IV.

Leč Kvapilovi nenapadlo otázati se, jak Rousseau rozložil společnost v atomy a v jaké to atomy, jemu nešlo o to, (a také toho neuměl), chytit Hanuše, jejž v podobných věcech pokládal za příliš důsledného a neomylného: pouze jeho srdce chtělo se ospravedlnit, v poslední chvíli ještě jedenkrát požalovat, co a čím cítí, čím žije.

„Rozvaž si, Petře,“ pronesl, zvedaje plaché oči a úzkostlivě sleduje dojem svých slov v líci Hanušově, „rozvaž si, že bych si musel zoufat, kdybych bez naděje a bez lásky teď odtud odcházel. Proč pak bych opravdu chtěl být na světě? Vždyť ani nebylo by hodno, abych žil! Žiju-li, musím přece žít pro někoho nebo pro něco, co je hodno mého života — pro něco vyššího, pro nějaký opravdový ideál a nejen pro fakta!“

Hanuš dal se do hlasitého smíchu. Kvapil se zarděl. Bolestný záchvěv dotkl se jeho rtů; poslední slova takřka již na nich uvázla.

„Nuže dál — jen dál,“ vybízel Hanuš, „ať jsme si jasni!“

„Proč se mi tedy směješ?“ lítostivě, žalně stěžoval si Kvapil. „Vždycky se mi tak směješ. Jen promluvím a již — — —“

„Což ani zasmát se nesmím?“ bránil se Hanuš. Ale zarazil se a bylo vidět, že pochopil.

Kvapil zatím sklopil oči a víc jakoby k sobě dodával s přízvukem, v němž třásl se uschráněný, přesvědčivý povzdech:

„Ani nevíš, jak něco takového zabolí.“

„Co — co zabolí?“

„Takový úsměv. Ty snad tak nemyslíš, ale mne vždy tvůj úsměv polije jako chladná voda. A ty se tak často směješ, uvykl jsi již tomu — alespoň naproti mně.“ Ulevil si, třeba se obával, co Hanuš odpoví. Avšak než odpověděl, již zdálo se mu, že opět padla jedna hradba, která také občas je dělila. Po očku pozřel na Hanuše.

Ten zvážněl. Nahledl do svého nitra a věděl, co znamenala ta výtka. „Jsi ty dětina,“ ozval se hlasem, prozářeným takovou láskou, že Kvapil okamžitě se rozjařil. „Tak tedy, co jsi chtěl říci?“ pak dodával.

„Co jsem chtěl říci?“ opakoval Kvapil, nabývaje radostné, důvěrné odvahy. „Že nemohu si pomoci — že v jednom nedovedu být jinakým, než jaký jsem.“

Tu nastala pomlčka, oba upjatě na sebe pozřeli.

„Vím, Petře," pokračoval Kvapil, „že všemu lépe rozumíš, než já, ale ani tebe si nedovedu myslit bez opravdových ideálů. Rozpomeň se jen, co nás pojilo na gymnasiu, o čem ty také jsi horoval, čím jsme tak šťastni byli. Přece nejsme jen tělo a hlína, máme i duši. A duše i bez křídel může do výše. Ty pravíš, že nešťastník, který první smyslil tu výši, vynalezl nebe. Ale ne — nešťastni bychom my byli, hrozně nešťastni, kdyby nebylo žádné výše a v té výši žádných ideálů. Takto třeba jsem byl k zemi tělem připoután a bídně žil a viděl bídný život kolem sebe, mám se kam utéci, do jiných sfér, v nichž vykouzlím si svět, jakého srdce si přeje. Petře, podívej," pokračoval vroucně, „vždyť každý má v životě takovou chvilku, kdy všechno ho opouští, kdy málem si zoufá. A v takové chvíli někde si klekneš, snad na stupně nějakého oltáře, zastřeš oči rukama, zbavíš duši okovů a unikneš, vzletneš do té konejšivé výše. Tam ještě zbývá, proč můžeš žít. A pohleď, když teď odtud odcházím, když jsem zde takřka cíl ztratil — — kdybych neměl naděje, kdybych neviděl modrého nebe, jež se klene nad naší vlastí, zoufat bych si musel. A já chci žít pro vlast. Nesměj se, že vlast mně je abstraktem, jak říkáváš. Na tom nezáleží, ba právě ať je abstraktem. Tak ji vidím drahou, tak krásnou a tak vysoko nad sebou. Ne — dole na zemi, ale právě v těch sférách, kde jsou jiné ideály. A teď půjdu a žít budu, žít pro ni a jen pro ni. Čím bych byl bez té naděje, čím bych byl bez toho ideálu?"

Líce Kvapilovy plály. Domluvil a rychle ve zmatku vyprázdnil skleničku, jež stála před ním.

„Brimborium!" zabručel Hanuš, v nekonečný zmatek uváděje tím Kvapila. „Brimborium! Vždyť ty jsi pořád starým gymnasistou — — a to jsi přišel studovat střízlivou vědu? A já bych měl být také takovým? Také lítat do nehmotných oblastí, do nadzemských sfér — — — za světlem, za sluncem — — k vysokému nebi? Kam s tím, Ladislave, kam s tím? Vždyť ty i já: my všichni, všichni jsme jen pozemská zvířátka, v hlavě máme trochu rozumu, který vidí sotva na dvě pídě ku předu. Kam s tím Ladislave, plašit se? Z těch střevíčků již jsem vyrostl. Nu, plaš se — — ale dej pozor, ať křídla nespálíš. Vzpomeň si vždycky, že ještě dnes, před samým odchodem vložil jsem ti to na srdce. A nyní se sebéřeme a půjdeme."

Kvapil nemohl nalézti slova, aby odpověděl. Z očí jeho hledělo něco nerozhodného, úzkostlivého, prosebného. „Drž mne, veď mne; nyní nevím vskutku — — kam!" jakoby prosily ty oči. Dřevěně zvedl se za Hanušem, zaplatil, chvějící se rukou sebral svůj uzlík. Zmateně se rozhledl ještě kolem. Hanuš rozevřel dvéře a oba vyšli do ohlušujícího ruchu vídeňských ulic.

V.

V ty dni právě po delší odlevě přišly koncem února sněhové bouře a kruté mrazy. Rozpoutala se na novo zima, jakoby leden počínal.

„Škoda, že máš takový čas na cestu," pronesl Hanuš, když ubírali se z restaurace k nádraží.

Bylo před pátou hodinou odpolední, byl jasný, zimní den. Chodník, po kterém kráčeli, celý zaplaven byl proudem slunečních paprsků, bijících do výkladních skříní a do temných obchodních krámů. Na této slunečné straně bylo živo, vše hrnulo se sem na veselý, jasný chodník, všichni ti lidé, spěchající i po práci i k nádraží. Leckdo, maje ruce v kapsách, zvedl hlavu, podíval se k sinavěmodrému nebi, z něhož padalo tolik milého zlata do ulice. Ta druhá strana v stínu vyhlížela jako nějaká opuštěná část města, do které jen tu tam zabloudil mýlkou osamělý chodec. A po dlažbě mezi oběma chodníky s ohlušujícím hrkotem projížděly drožky i dvojspřežní povozy, projížděla tramwaj i loudavě a těžce veliké vozy, rozvážející led po obrovském městě.

V Kvapilovi hrklo, sotva vyšel na ulici. Vzpomněl na odjezd, na cestu do vlasti — — a přec jen do neznáma. Bylo mu smutno. Ale i srdce Hanušovo se náhle rozpomnělo. Vzav Kvapila přátelsky pod paždí, pohledl mu vřele do obličeje.

„Ukaž," zvolal plu ochoty, „dej sem uzlík, vždyť padají ti ruce. Co říkáš, nebude ti chladno cestou? Hleď, abys přišel do řádně vytopeného vozu. Budu na tebe vzpomínat, budu vzpomínat, jak dostal jsi se na místo. A slyš, řekni mně opravdu, myslíš-li, že nemáš dost peněz, půjčím ti ještě jednu, dvě zlatky. Nabídl bych více, ale to víš, že dávno jsem nestenografoval. Byly dlouhé prázdniny!"

„Ne, ne!" odpíral Kvapil, zardívaje se. „Ty jsi mi již tolik — tolik prokázal, že — — —"

„Jen o takových hloupostech mlč!" zasmál se Hanuš, nenechávaje Kvapila domluviti. „To všechno nestojí za řeč. Až budu mít peníze, vyplatím věci a pošlu za tebou. A jak povídám, kdyby ti mělo být zle, hned piš!"

Kvapil se zadumal nad tou vřelostí a dobrotou. Srdce jeho ještě více se roztesknilo.

„Ach, kdybys tak i ty mohl zároveň se mnou!" pojednou povzdechl z hluboka. „Bude mi smutno po tobě."

„Věř, i mně, Ladislave," promluvil Hanuš vlídným, důvěrným hlasem, „bude teď smutno. Jsi stýskálek, ale . . . Vidíš a byl jsi mi také náhradou za domov. Prokleli mne, měl jsem alespoň tebe a teď ztratím i tebe." Při tom potřásl hlavou, zamyslil se.

Kvapilovi zakalily se oči pohnutím. Představilo se mu jasně, co bylo i co nastávalo. Minulá léta společného přátelství na gymnasiu, celá léta upřímného spolužití s druhem, jehož vlivu a převahy nutně potřeboval, ten pěkný, družný život, v němž Hanuš vždy býval rádcem, vzorem a ideálem, vstoupil mu nyní na mysl. „Ba škoda té minulosti!" politoval v nitru. „Proč není to i zde takové? Co přijde, co mne čeká? Proč nemůžeme žít pospolu? Proč, ach, Bože . . . proč všecko je v životě tak podivné?"

Právě ubírali se kolem knihkupecké výkladní skříně. Hanuš zběžně nahledl do vniř a zastavil se.

„Á, Ladislave," zatáhl druha za rukáv, „pojď se podívat! Vidíš . . ." Při tom ukázal na řadu objemných, brožovaných knih. Jedna měla název:

„L'évolution de la moral“, druhá „L'évolution du mariage et de la famille“, třetí „L'évolution de la propriété“.

Co tomu říkáš? Takové věci bys měl čísti, abys nelítal. Anebo tam tu,“ dodal, ukazuje na knihu s nadpisem „Le Darvinisme“.

Kvapil zmateně, vytrženě vzhledl. Konečně se vzpamatoval. „Snad teď v Praze,“ odvětil tiše, „ke všemu se dostanu.“

Ale sotva se hnuli, ubírajíce se dále k nádraží, tam ta skříň se všemi hrdými nápisy zanikla. V jeho nitru nezrodila se a nerozvila ani jediná idea. Nač stále myslil, to byl jen odchod, rozloučení. Ach, ten odchod! Měl zase malou, sklíčenou dušičku. Šel se svěšenou hlavou a Hanuš, když si ho lépe povšiml, náhle se ulekal, jak to naposled i nyní dopadne, až dojdou k nádraží.

Byli na nádraží velmi časně. Vlak odjížděl teprve po půlšesté. Odebrali se tedy do vytopené čekárny a usedli. Vedle u stolu několik rakouských sedláků rozmlouvalo o obchodech.

„Ladislave — Ladislave, co tak zamyšlen!“ z čista jasna ozval se Hanuš, klada Kvapilovi přátelsky ruku na koleno. „Musíme si ještě porozprávět. Co nevidět již odletíš — — —“

Kvapil povzdechl. Probíral se z těžkých dum.

„Snad bys nechtěl si naposled zaplakat?“ zasmál se Hanuš. Ale vlídně, nad pomyšlení vlídně. „To bys byl hrdina! Srdnatě a sebevědomě musíš do života! Jinak nic v světě nepořídíš.“ A počal zevrubně vykládati, jak si má počínat, až přijede dò Prahy. „K těm Hrubým jen jdi, až se obeznámíš. Jaké vtírání! To není vtírání a zvlášť, když matka dělávala u nich ve dvoře.“ Pak náhle vzpomínaje, že patrně již bude přístup k pokladně, zvolal:

„Ukaž peníze. Podívám se tam — ke kasse.“ Pevně upřel při tom zrak na Kvapila. Na ten okamžik čekal.

Ale Kvapil rozepjal tiše, bázlivě ošumělý zimník i spodní, lehký kabátek, vsáhl do náprsní kapsy a vyňav tobolku podal Hanušovi.

„Sláva!“ pomyslil si Hanuš a rychle s utajeným, lítostivým smíchem odběhl k pokladně.

Kvapil zatím, usednuv opět na sedadlo, zamyslil se. Těžší a těžší padal naň stesk. V tom okamžiku, kdy druh se vzdálil a kdy zbyl tu v čekárně samoten, útrapnou silou pocítil svou osiřelost a strach z odjezdu. Jenže již příliš se styděl, ba, před sebou samým se hanbil, než aby se mohl opět zpěčovat. A pak konečně vzpomněl na Hanuše, že rovněž zůstane opuštěn, že má sice domov, ale smí jen myslit a nikoli se hlásit — — — a mrzel se za svou slabost. Leč když Hanuš vrátil se s lístkem a když po prvém znamení k odjezdu oba přátelé se loučili, tu již se neopanoval. Slzy vhrkly mu do očí, hlas jeho zatřásl se pláčem.

„Ale, Ladislave — — —“ napomínal soucitně a vřele Hanuš, jemuž také oči se zakalily. „Na, tu máš dva zlaté ještě! Zbyly ti všeho všudy ani ne tři. Může se leccos přihodit. O mne se nestarej, však já — —“

Kvapil se zdráhal. Nicméně konečně přijal peníze a vložil je do tobolky.

„A musíš mi vypsat, jaké je to v Praze, jak se ti líbí universita, víš, všecko do podrobna mně musíš vypsat!“

Kvapil přisvědčil. „Často ti budu psát a mnoho,“ řekl vroucně. „Koho pak mám na světě než tebe, s kým pak si mohu upřímně promluvit než s tebou?“

„A já ti také o sobě dám vědět,“ měkce odpověděl Hanuš. „Ukradnu již v noci nějakou hodinku a porozprávím si s tebou. Ba, opravdu bude mi nyní smutno.“

To pověděv, podal Kvapilovi uzlík, naposled jej políbil, naposled stiskl mu ruku. Kvapil odevzdal konduktorovi lístek, v slzách se usmál. „S Bohem — buď zdráv, Petře, buď s Bohem!“ pronesl, načež vyšel na peron, ohlížeje se ještě několikráte za přítelem, který zůstal v čekárně.

Hanuš zakýval rukou, usmál se, zvolal spěšně dveřmi: „Drž se, Ladislave — s Bohem!“ a odcházel také z čekárny do hlomozných ulic šeřící se Vídně. Ve vestibulu se zastavil. Snad čekal, že uslyší hukot vlaku, jenž měl mu odvézti přítele. „Ano, jeď — jeď, Láďo!“ šeptal si. „Není jiné pomoci. Jeď — a do zaslíbené země by tě měl ten vlak dopravit, po celý život měl by tě tak unášet po kolejích — — toho ti je potřeba.“ Vstrčil ruce do kapes zimníku a rychlým krokem ubíral se od nádraží devátým okresem do vnitřního města. A ten mladý, na svůj věk energický a sebevědomý člověk, jehož uhrovitou tvář obrůstalo sporé, nehleděné chmýří, díval se nyní trudně do země, na cosi cestou myslil. Myslil na ztracený domov, na rodiče, bratry, sestry a myslil na druha, na Láďu, který zbyl jeho srdci takřka jediný, když odloučil se od domova. Tvář jeho byla nevýslovně smutna a vrážel do lidí, jakoby měl spitou hlavu.

Šel opět po témže chodníku, po kterém asi před hodinou ubíral se s Kvapilem. Ale chodník nebyl již polit zlatem paprsků, celou ulici pokrýval stín a lidé dělili se takřka v stejné proudy, na tu i onu stranu. Také bylo již zimněji, ostrý mráz padal s jasného nebe. Hanuš přišel opět ke knihkupecké skříni, u které prve zastavil se s Kvapilem. I nyní stanul a chvíli setrval, než ubíral se dále. (Pokračování.)

Milovník zpěvných ptáků.

Povídka od N. Stanického. Z ruštiny přeložila Jos. Bož. Koppova.

I.

V jedné z nejodlehlejších čtvrtí petrohradských, v menší postranní ulici, stál dřevěný, již dosti starý jednopatrový dům, který svou stavbou od jiných dřevěných domů velmi se lišil. Byl dlouhý, a zajisté původně vystavěn pro nějakou dílnu a teprve později upraven na byty. Všechny byty v tomto domě byly malé; skládaly se ze dvou, tří pokojů s kuchyní, s jedním vchodem, a v přízemí byly skoro všechny o jednom pokoji s kuchyní.

V prvním poschodí bydleli nájemníci z lepší třídy — chudé úřednické rodiny, vdovy a staré panny, žijící z pense po svých mužích anebo rodičích. V přízemí bydleli nájemníci z nižší třídy: byli tam obuvník, truhlář, pradlena a dělníci.

Při domě byl velký nedlážděný dvůr, travou porostlý, s vyšlapanými cestičkami, vedoucími k různým kolnám a komorám. Na konci dvoru bylo přistaveno malé křídlo se šesti okny. Uprostřed byla síňka, oddělující malé byty, a dřevěné schody vedly do polopatra.

Vrata domovní byla vždy zavřena. Průjezdem se přicházelo do dvora, který se lišil od jiných tím, že navzdor velkému množství dětí nájemníkův nebylo tam ani jediného viděti. Nebylo tam také ani psů, ani koček, ani slepic. První otázka, kterou domácí — starý major — najímajícím kladl, byla: nemají-li psa anebo kočku? Jestliže odpověděli, že taková zvířata chovají, nepronajal jim byt. Všichni nájemníci se mu musili zavázati, že nebudou míti ani psů ani koček. Nájemník mohl i nepořádně platit činži, ale chraň Bůh, aby porušil slib a přinesl si kočku nebo psa; pak ihned se musel vystěhovati. Major se nesmírně bál koček a psů, kteří by se mohli pominouti a pokousati ho. Nájemníci nesměli ani svých dětí a slepic do dvora pouštěti, neboť by domácí dětským křikem a kokrháním kohouta mohl býti vyrušen z odpoledního spánku. Nájemníci se k tomu zavazovali, poněvadž byly byty lacinější, než v jiných domech, a proto byly také tyto byty neustále obsazeny. Dvůr byl obehnán plotem z lodních prken a celý pestře pomalován.

Major byl nevelký, zavalitý stařec, s docela šedými, krátce ustřiženými kníry, jaké nosilo vojsko za času cara Mikuláše Pavloviče. Byl velmi hbitý, s vojenským držením těla. Mluvil hlasitě a úsečně. Vraštil obočí, chtěje tím svému obličeji dodati jakési přísnosti, poněvadž to pokládal jaksi za nezbytný požadavek svého postavení. Pravidelně obcházel každého rána, bylo-li to v letě, oblečen ve svůj župan, s čepicí na hlavě a s dýmkou v ruce, celý dvůr kolem plotu, pátraje, zdali se tam snad ze sousedních domů nepodrývá nějaký pes; při tom následoval za ním

vždy starý voják malé postavy, šedivý, s vrásčitým obličejem, který k jeho rozkazu ihned podezřelá místa zacpával cihlami nebo křemením. Starý voják zastával u majora několik úřadů: byl domovníkem, komorníkem a kuchařem. Oba sloužili dlouhá léta u jednoho arménského pěšího pluku. Když major šel na odpočinek, a Sidorenko také 25 let v pluku odsloužil, vstoupil do služby k majorovi, a již po celých deset let žili spolu, nejdříve v nějakém krajském městě, odkud se přestěhovali do Petrohradu, když major zdědil neočekávaně po své staré tetě tento dům, kdež se pak ubytoval v poloupatře křídla. Major neměl v Petrohradě žádných známých, a také jich nevyhledával, aby nemusel svléci svůj župan, vycházel z domu jen když šel do lázně a o velkých svátcích do kostela, a to pouze v průvodu Sidorenka.

Major si nepřipouštěl přílišných starostí o svůj dům, a celý volný čas, kterého měl nazbyt, sedě v županu s dýmkou v ústech vykládal si pasians a velmi se zlobil, když mu nevycházel. Pak vyhrožoval: „Uvidíš, ty podlý, že celý týden tě nebudu vykládat, jestli ještě teď nevyjdeš!“ Nebo rozmlouval se Sidorenkem o nájemnících a o bývalém životě v pluku.

„Zdálo se mi, jakoby v noci byla na dvoře kočka mňoukala?“ podotkl major, když se ráno probudil.

„To není možné, vaše vysokoblahorodí,“ odpovídal Sidorenko. „Pokud se týká koček, jest náš nájemník Petr Akimovič nejlepším dozorcem; ten nepustí žádnou kočku do dvora. Větří je jako honící pes zvěř. To nejspíše ta proklatá mňoukala v sousedním dvoře.“

„Byl jsi u obuvníka pro peníze?“

„Jak jste vaše vysokoblahorodí poručil, tak jsem to vyřídil: že je domácí, víme, vyžene z bytu... Jeho žena pláče, víme, děti jsou hladovy.“

„Mělo by to býti přísněji zakázáno, aby taková chudina se neženila! Nemá to co jísti, a děti to má až hrůza!“ bručel hněvivě major.

„Mělo by se na to každým způsobem přísněji dohlížet; takhle to má dětí jako páni!“ přizvukoval Sidorenko.

„No, sedlákovi jsou děti potřebny, má aspoň pracovníky: To jest tedy dobře. K čemu však se žení takový zdejší obuvník, který nemá ani vozu, ani dvorce! V hlavním městě by nebylo tolik krádeží a vražd, kdyby taková chudina se nesměla ženiti! Zajdi zítra k tomu mizernému obuvníkovi pro peníze; nezaplatí-li, pak ho se ženou a dětmi vykopnu na ulici!“

Major však pouze vyhrožoval a pravil pak Sidorenkovi uspokojen, když obuvník místo osmi rublů přinesl dva:

„Vidíš, přinesl peníze, zalekl se!... Co pak jest domácímu po tom, že jeho děti nemají co jíst?“

„Pravda, vaše vysokoblahorodí, co jest nám po tom?“

„Byl bych to pěkným domácím, kdybych nebyl přísný.“

„To by bylo pěkné, aby nájemníci neplatili činži. Co nám po tom, když jejich děti pláčou hladem!“

Takto Sidorenko mluvíval, a při tom odnášel zbytky jídla k obuvníkovi anebo vdově pradleně. Umíralo-li některé dítě nájemníkovi z přízemí, tu Sidorenko oznamoval:

„Vaše vysokoblahorodí, dnes v noci zemřela u obuvníka malá dceruška.“

„Jen ať táhne, dobře tak, bude o jedlíka méně.“

„Matka pláče, a jak pláče!“

„To je hloupá! Má se z toho spíše těšit!“

„Snad se z toho i těší, ale pláče, že nemá na rakvičku.“

„Jaký to lid, na nic nemyslí a jen děti plodí! Jsou to ničemové!“

„Zhýralci!... Co poroučíte, abych připravil k obědu, vaše vysokoblahorodí?“

Vydávaje mu peníze, major odpovídal:

„Přemýšlej sám, ale šetři s penězi,“ a rychle doložil: „Zbytek odevzdej na rakvičku!“

„Rozumím!“ zabručel Sidorenko, a rychle odcházel.

Smlouval o kopejku s kramářem, aby jen hodně ušetřil, zbylé peníze pak odevzdal na rakvičku, připojuje: „Zde máte, to vám posílá jeho vysokoblahorodí. Jen brzy to pochovejte!“

Právě tak sděloval Sidorenko majorovi, narodilo-li se v některé rodině děcko.

„Vaše vysokoblahorodí, máme v domě přírůstek.“

„Jaký?“

„Úřadníkovi v prvním poschodí se narodil syn.“

„Ach, ten nesvědomitý, jest přece úřadníkem a nejedná lépe nežli obuvník! Vždyť to musí býti aspoň sedmé?“

„Ne, osmé.“

„Fuj!“ vykřikl rozzloben major. „Ani trochu se nestydí! A když to má platit činži, škemrá to, abych čekal!... Ne, nechci o ničem ani slyšet, ani den nebudu již čekat! Bez peněz ho sem vůbec nepouštěj! Slyšíš?“

„Slyším!“ odpovídal Sidorenko a dokládal: „Potkal jsem ho v průjezdu, vypadá velmi bídně, rty se mu třesou, — víme, žena se mu těžce roznemohla, běžel pro lékaře. Poněvadž nic nemá, a lékař musí býti zaplacen, léky koupeny, neví, kde má vzíti peníze.“

„Sám je tím vinen!“

„Pravda, že sám. To musí každý dosvědčit.“

„Kdybychom my dva se byli tak na zdař bůh oženili a měli bychom nyní kopu dětí, jaký by to byl život?“

„Chraň nás Bůh! Byla by to jen dřina. Je-li člověk sám a umírá-li, nemusí naříkat, že zanechá ženu a děti v bídě.“

„To jest právě to! Když jsem byl mlád, byl bych se také rád oženil; ale rozmýšlel-li jsem, čím budu ženu a děti živit — přešlo mne to. Děkuji Bohu, že mne před ženitbou ochránil. Ani ve snu mi nenapadlo, že zdědím tento dům! Jak bych mohl s ženou a dětmi žíti z pense? Neměl bych ani na tabák, co mluvím — ani na chleba! Mladí lidé bývali dříve jaksi povážlivější, nemluvě ani o jejich rodičích. První, co dostávaly dcery do výbavy, když se vdávaly za důstojníka, byla cestovní skřínka, trojka anebo pár zdravých koní, zavřený kočár — aby za plukem mohla býti vezena žena s dětmi. Nyní našijí všelijakých hadrů, — k čemu je jich při takovém kočovném životě potřebí?“

„Dříve bývaly lepší poměry, vaše vysokoblahorodí; ale nyní kam se člověk obrátí, vidí jen — samou bídu.“

„A jak nad námi nyní ohrnují nos; víš, nyní jsou všichni učení, a my nevědomí.“

Otázka o ženitbě byla zamilovanou rozmluvou obou starých mládenců, a oni tak příliš si libovali, jak byli rozvážnými, že se to stávalo až podezřelým, nedodávají-li si tím snad ve své opuštěnosti jenom útěchy.

„Mám aspoň pokojné stáří,“ říkával major.

„Co může býti lepší!“ přizvukoval mu Sidorenko, vpouštěje jako v zamyšlení k majorovi úředníka, otce osmi dětí, který přicházel prosit majora, aby mu počkal činži, což tento vždy učinil.

„Proč pak jsi vpustil ke mně úředníka? Vždyť opět na mně vymohl, abych mu počkal činži!“ řekl pak major přísně Sidorenkovi, který se tvářil velmi smutně a vzdychaje odpovídal:

„Račiž mi vaše vysokoblahorodí odpustiti, zapomněl jsem na to. Stáří mne přemáhá.“

A tak každý z nich hleděl přelstíti druhého, tváře se velmi přísným, vždyť takový vysloužilý voják nemohl přece býti citlivým, bylo by ho to nedůstojno!

Sidorenko byl o několik let mladší než major, zdál se však býti starší. Chůze jeho byla pomalejší, chodil shrbeně, ale před majorem snažil se držeti tělo vzpříma.

Velmi zajímavá scéna se vždy odehrávala, proběhl-li průjezdem do dvora nějaký pes. Major, který vždy seděl u okna, dal se do hrozného křiku:

„Sidorenko, běž rychle! vběhl sem pes!“

Sidorenko popadl velké koště a s tímto nástrojem v ruce spěchal na dvůr, hrozně nadávaje:

„Počkej, ty prašivý, já ti dám!“

Začala honba na psa. Major, nahýbaje se v letě z okna, v zimě z vyhlídky, komandoval:

„Uhoď ho koštětem! . . . Minul jsi ho! Běž mu naproti, ale chyť ho dobře!“

Ale jak mohl stařec dohonit ustrašeného psa, který po dvoře běhal! Nadarmo se honil za ním a sotva dechu popadaje, křičel:

„Ty proklatý pse, živého tě nepustím!“

Psovi se však obyčejně povedlo svému pronásledovateli proklouznouti do průjezdu.

„Ten pes má, vaše vysokoblahorodí, velmi hbité nohy!“ ospravedlňoval se Sidorenko. „Každým způsobem musí se zřídit dvéře u dvora, na závoru; pak sem žádný pes nevběhne.“

„No ano, ale co by takové dvéře stály? V domě jest neustále nějaká správka!“ bručel mrzutě major. „Proč nejsou dvéře z ulice zavřeny? Musíš na to dohlížet!“

„Jak mohu dohlížet, když tak mnoho lidí tam prochází?“

„Musíš dohlížet!“ zlobil se major.

Sidorenko však stál na svém, aby dvéře byly zřízeny. Naháněl majorovi notně strachu tím, že mu po každé honbě za psem opakoval: „Ještě dobře, že ten proklatý pes se sem dostal ve dne; kdyby sem

vklouzl večer a někam se schoval, mohl by nás ráno, ten podlý, když ráčíte vejíti do dvora, chytit za nohu . . .“

Při těch slovech se major vždy zachvěl, a konečně, aby se uchránil před hroznou událostí, dal zavěsiti dvéře. A Sidorenko, pln radosti, že se nebude musit honiti za psy, mu pravil:

„Vidíte, vaše vysokoblahorodí, co máme zavěšené dvéře, nemůže se žádný pes k nám dostati. Teď se můžete pokojně po dvoře procházeti.“

Major s ním docela souhlasil, ale bručel:

„Co však ty dvéře stály! Kdyby aspoň nájemníci správně platili, ale to u nich přicházím neustále o mnoho peněz.“

„Jen k smírčímu soudci, vaše vysokoblahorodí — pak dostanete své peníze.“

„Ach, ty hlupáku! Co pak bych od těch bídáků dostal? Mají jen kupu dětí. Moje noha nikdy k smírčímu soudci nevkročí, raději ať přijdu o peníze.“

Zařízení smírčích soudů se majorovi nelíbilo.

„Nějaký holobrádek bude sedět, a já abych snad před ním stál!“ zlobil se. „Snad by některému hrubianovi také napadlo mne žalovat, smírčí soudce mi pošle vyhlášku, abych se dostavil, a ještě mne odsoudí na týden do vězení . . .“

II.

V přízemí křídla byly dva malé byty, skládající se z dvou pokojů a polotemné kuchyně. — V jednom z nich bydlel již šest let titularní rada Petr Akimovič Murašev se svou ženou. Dostával za svou dlouholetou službu pensi, neboť vstoupil do služby v senátu asi v patnáctém roce. Petr Akimovič dělal z dáli dojem výrostka, byl postavy malé a slabé. Drobnou jeho tvář pokrývaly jemné vrásky, byl světlovlasý a následkem toho lysina na jeho hlavě nebyla příliš viditelna. Ve tváři měl stále výraz jakési ulekanosti, v jasně modrých očích se jevila mírnosť. Jeho způsoby byly bojácné, hlas tichý.

Žena Muraševova byla pravým opakem svého muže. Byla vysoká, kostnaté postavy, s dlouhým obličejem nepěkných rysů; její široký nos byl ohrnut do výšky, jakoby stále lapala po vzduchu. Ústa měla velká, s černými zuby od papiros, které již od čtrnáctého roku kouřila. Hleděla svým rysím očím dodati laskavého výrazu, bylo-li to právě nutno, i sladkosť pronikavému hlasu. Mluvila velmi rychle, vyrážejíc každé slovo. Měla způsoby volné — považovala to za nutnou známku vzdělanosti. Byla narozená v Petrohradě a neustále žila v této části města, kde znala životopis skoro všech domácích. V domě majorově věděla všechna tajemství nájemníků, se všemi udržovala známosť, arci jen s těmi hořejšími, kteří náleželi ke vzdělanější třídě, jako ona. Jako mladé děvče běhávala celé dni po návštěvách, a když se vdala, tančívala až do úpadu v klubech, a chodila po procházkách. Když pak sestárla a nenalezala tanečníků a průvodců na procházkách, běhala celé dny po návštěvách, celá dopoledne proseděla v soudní síni, zapřádala si tam známosti, naslouchajíc rozmluvám osob vedle ní sedících, osvědčovala největší účastenství při vyšetřování různých záležitostí, a dověděla-li se, že se něco skončí před

porotou, ihned tam běžela. Těšíc prohrávajícího, blahopřála zároveň vyhrávajícímu. Potkala-li na ulici bohatý pohřeb, ihned se vyptávala těch, kteří šli za rakví, jaké postavení zaujímal nebožtík a jaké jmění zůstavil. Doprovázela rakev až do kostela i na hřbitov, protlačila se pak až ke hrobu, loučíc se s nebožtíkem, kterého ve svém životě nikdy nespatřila. Jest-li kočár někoho přejel, anebo někdo náhle zemřel, tu ona vždy hrála první úlohu. Vypukl-li v Petrohradě požár, anebo sbořila-li se někde v domě zeď, nebo udála-li se nějaká vražda, Muraševova jako z povinnosti tam běžela, vše si prohledla, na vše se vyptala a pak lítala ke všem známým vypravovat, co viděla a slyšela.

Majorovi, který tak zřídka vycházel, uspořila Muraševova čtení denních zpráv. Zastavila se u něho ráno, než z domu odcházela, a vypravovala mu všechny své novinky. On věděl, jaká to je ženská, ale její tlachání ho v jednotvárném jeho životě dosti bavilo.

Petr Akimovič byl šťasten, že od začátku jejich manželství trávila jeho žena celé dni mimo dům, neboť byla-li doma, neustále ho týrala svým vřískavým hubováním, nemajíc k tomu žádné příčiny, a chovala se k němu opovržlivě, neuznávajíc ho za hodna takové ženy, jakou byla.

Sidorenko nemohl Muraševu vystáti; ostatně měli oba k sobě navzájem nesmírnou nechuť.

Muraševa vyslídila, že Sidorenko donášel zbytky od oběda ku vdově — pradleně.

„Začal si nějaké šprýmy s pradlenou, a vleče k ní každodenně kupu jídla od vašeho oběda!“ pravila Avdoťa Spiridonovna majorovi.

Major se rozesmál a odpověděl jí:

„Nu, paničko, aby takový starý voják, který tak dlouho sloužil v arménském pluku, prováděl nějaké šprýmy!“

„Nesmějte se, majore! Až vás hezky okrade, pak si na mne vzpomenete!“ ječela Avdoťa Spiridonovna.

„On a okrádat mne? Co jste si to vymyslila?“

„Zabije vás,“ pravila hněvivě Avdoťa Spiridonovna.

„Že se nebojíte Boha, jak můžete tak mluvit, paničko!“ pravil vyčítavě major, krče ramenoma.

Leč Avdoťa Spiridonovna uvedla několik příkladů, jak služební, kteří dvacet let u jednoho pána sloužili, potom ho okradli a zabili.

Avšak důvěra majorova k Sidorenkovi tím nebyla zviklána, a on vysmívaje se tomu, jak Avdoťa Spiridonovna mu chtěla nahnati strachu, podotkl žertovně k Sidorenkovi:

„Dověděl jsem se, můj milý, že vyvádíš nějaké šelmovství s pradlenou, a že jí donášíš jídlo!“

Sidorenko se zachvěl, jeho vraščitou tváří projelo nervosni škubnutí, a třesoucím se, zajíkavým hlasem vzkřikl:

„Vaše vysokoblahorodí, vaše vysokoblahorodí!“ Těžké slzy skanuly mu s očí.

„Já jsem jen žertoval!“ řekl major rozpačitě.

Sidorenko běžel do kuchyně, přinesl kamenný rendlík, ve kterém byly složeny kosti a kůrky chleba, postavil to na okno před majora a pravil:

„Račte, vaše vysokoblahorodí, sám se podívat, co dávám dětem pradleniným! . . . Vždyť bych to musil vyhodit! . . . Mohl bych se takovým hříchem obtížiti, abych rozdával, co mně nepatří? . . . Vím, kdo vám to o mně naklevetil! Ona strká do všeho svůj nos. Kdyby raději nechala ostatní na pokoji a podívala se na sebe. Pradleně jest dlužna od vyprání prádla, a papirosu ani z úst nevyndá. A jaká to je žena, jen se celý den potlouká; a přijde-li domů — křičí na ubohého Petra Akimoviče. Sama mu krade, ať si on připraví cokoli, všechno mu sní! Taková je to ženská!“ ulevoval Sidorenko svému hněvu: „Ano taková . . .“

„Vždyť jsem ti řekl, že jsem žertoval!“ přetrhl mu řeč major.

„Jest to urážlivé, vaše vysokoblahorodí.“

„Tys hlupák!“

„Což si z toho nedělá hřích? . . .“

„Pochodem, pochod!“ komandoval přísně major.

Sidorenko se obrátil na podpatku, a odešel do kuchyně, kde ještě dlouho huboval na Avdoťu Spiridonovnu.

Sidorenko nelhal, když pravil, že Avdoťa Spiridonovna krade oběd, který si její muž sám připravuje.

Služku neměli, jeho žena pak se o domácnost nikdy nestarala a dávno již si na muži vyžádala, aby jí vydával peníze na jídlo řkouc: „Nechci tvou hlemtaninu jíst!“

Aby se vyhnul hubování a křiku, vydával Petr Akimovič ženě peníze na jídlo, ona však je utratila za papirosy, na koňskou dráhu atd.; kupovala si pouze kávu, kteréž dovedla nesmírné množství kofliků vypiti, a hleděla někde na návštěvě se naobědvat; když však se jí to někdy nepovedlo, zcela tiše snědla mužův oběd, kterýž si on, aby dříví uspořil, vždy na dva dni připravoval.

„Avdoťo Spiridonovno, snad jste mi nesnědla celý můj zítřejší oběd?“ tázával se Petr Akimovič mírným hlasem.

„To by tak scházelo, abys mi dělal výčitky — co pak nejsem tvou zákonnou ženou? Ty mne musíš živiti.“

„Ale vždyť vy sama jste žádala, abych vám na jídlo vydával peníze!“

„Pro Boha!“ zvolala Avdoťa Spiridonovna pronikavým hlasem. „Jak se můžeš opovážit vyčítati mi kousek chleba, který jsem snědla? Jaký jsi to tyran! Běda, že můj tatíček zemřel, a nikdo mne nemůže chránit před takovým zlomyslným mužem, který by mne rád hladem umořil! Což se mnou dosti ukrutně nezacházela tvá matka — a nyní ještě ty začínáš! Ach, ty ptačí chůvo! Za pokrm svým ptákům, to peněz nešetříš, ale žena musí trpět hlad! . . .“

Petr Akimovič skutečně vášnivě miloval skřivany. Měl tři.

Petr Akimovič se nesmírně bál pronikavého hlasu své ženy, a činil si výčitky, že se zmínil o snědeném obědu. Spěchal se ukryti do kuchyně, avšak Avdoťa Spiridonovna ho i tam svým hubováním pronásledovala. Pak utekl do síně, neboť věděl, že se neosmělí tam na něho křičet, ježto by druhý nájemník a domácí mohli její křik slyšeti.

Petr Akimovič se neoženil podle svého přání; byl k tomu donucen svou matkou, jež mu sama vyhledala nevěstu Avdoťu Spiridonovnu, kterou

si musel vzíti. Od svého nejútlejšího mládí třásl se Petr Akimovič před svou surovou matkou, která se chlubívala známým, jak syna bije.

„Bez bití, milá matko, — by tě syn neposlouchal. Kdybych se řídila nebožtíkem jeho otcem, který nechtěl, abych synka bila, — nic by z něho nebylo. Až by byl vyrostl, za nic by svou matku nebyl považoval, a nyní nesmí přede mnou ani muknouti, bez mého dovolení neudělá ani krok z domu, a do kopejky mi přináší své služné.“

„Je to podivuhodné, jakého máte syna!“ říkávaly kmotry matce Petra Akimoviče, která jim odpovídala: „Poněvadž jsem ho již tloukla, když byl rok starý, a vybila bych mu na vzdor tomu, že má postavení, kdyby mne neposlouchal.“

„Jen tak nemluvte!“ odpovídala jí jedna kmotra, „můj muž našeho syna vždy strašně tloukl, a jak to skončilo? Ani se nyní k nám nehlásí.“

„Tomu nevěřím, tomu nemohu věřit; nejspíše ho otec bil málo.“

Otec Petra Akimoviče byl malým úřadníkem v senátu, a matka náležela jako děvče k téže třídě. Narodili se oba v této Petrohradské čtvrti a žili zde do šedesáti let.

Petr Akimovič nepodobal se svým rodičům ani mravně ani tělesně. Jeho rodiče byli urostlí, kostnatí a nevyznamenávali se mírností povahy. Jejich pojem o cti byl velmi pochybný. Nevědělo se, po kom se Petr Akimovič zvedl, byla to prostě hra přírody. Tělesně se nemohl vyvinouti, — neboť se nesměl z domu hnouti ze strachu, že mu matka vybije, nechtělať mu dovoliti, aby si hrál s druhými dětmi malých úřadníků, které svobodně v tichých ulicích dováděly. Matka Petra Akimoviče nepouštěla ho proto na ulici, aby bot a šatů ušetřil.

Vzdělání obdržel Petr Akimovič pro potřebu své budoucí kariery malého úřadníka, — opisováním, a on časem velmi krásně psal. Když mu bylo patnácte let, zemřel mu otec; matka si usmyslila, že se musí státi písařem v senátu, arci s malým platem, který přece jí byl při malé pensi podporou. Petr Akimovič sloužil velmi svědomitě. Když mu minul pětadvacátý rok, usmyslila si, že si musí vzíti Avdoťu Spiridonovnu, která po své matce zdědila dva tisíce; mimo to byl její otec pro partyky vyhnán, a všichni předpokládali, že má pěkný kapitál. Avdoťa Spiridonovna od patnácti let užívala úplné svobody, ježto otec celé dni nebýval doma, ba v hostinci i obědvával. Staré své tety si Avdoťa Spiridonovna vůbec nevšímala a účastnila se s přítelkyněmi různých zábav: tančila v lepších společnostech, v německém klubu, procházela se v městských sadech, ve společnosti pánů. Ale přes to všechno nepřicházel žádný ženich, a bylo jí třiadvacet let, když si ji matka Petra Akimoviče za svou snachu vybrala. (Pokračování.)

Před klášterem.

Domitian.

Obraz ze života starořímského. Napsal Quido Mansvet Klement.

(Pokračování.)

Ursus, nedav se vyrušiti, pokračoval dále: „Znal jsem Vespasiana otce dobře, znal jsem Tita i tebe, když jste se v onom domě narodili a jako děti s jinými hochy v ulicích Quirinalu skotačili. Pomlčím o trudném životě tvého mládí, pomlčím o těchto dobách, když jsi se v kalu a hnilobě římské nemravnosti brodil až do onoho dne, kdy vzbouřené legie prohlásily tvého otce Vespasiana za imperatora a senát tebe, 17letého mladíka, po smrti Vitteliově římským praetorem s konsulární mocí jmenoval. Do příchodu Vespasianova byl jsi pánem Říma, pánem, který ve zlatém domě Neronově nastřádané poklady promrhal, místa úřadní a čestná bez ostychu prodával, manželky vznešených Římanů zneuctíval, tak že otec tvůj byl přinucen, vyslati ze Syrie přísného gubernatora Muciana jako tvého poručníka, jehož hlavní zásluhou to také bylo, že se rodina Flaviů na římský trůn dostala. Tehdy vznikla v tobě touha získati si slávu vojevůdce a vzbouření Batavů a Civila přišlo ti zrovna vhod, bys vykonal pochod přes Alpy až do Lugdunum (Lyon), kde tě o vítězství Cerealia nad Trevirskými a Cannifatskými zpráva zastihla; tohoto vojevůdce s jeho legiemi chtěl jsi zabezpečiti sobě a proti svému otci. Když tyto tvé záměry na jevo vyšly, odvedl tě Mucianus zpět; tehdy vrátil se právě Vespasian z Asie a tys čekal přísný trest, proto stavěl jsi se blbým a nepříčetným, což arciť tvého otce nemýlilo, který ti za to všechnu účasť na státních záležitostech prostě zakázal. Při vítězném průvodu stál otec tvůj s Titem na triumfálním voze, kdežto ty jsi byl nucen za ním na bělouši následovati a nebyla to slova lichotivá, jimiž tě starší mužové a vojíni z Orientu obmyslili. Rozdurděn nad tímto jednáním, chtěl jsi Římu dokázati, že v tobě vězí veliký hrdina, a když král Parthů Vologesus u tvého otce pomoci proti Alanům hledal, chtěl jsi se dostati v čelo četných legionů; avšak Vespasianus znal velmi dobře cíl tohoto záměru a proto od výpravy upustil.

Otec tvůj zemřel a Titus, o dvanácte let starší bratr tvůj, neměl dědice mužského rodu; proto zahrnoval tě láskou: snilť o veliké dynastii Flaviů a spatřoval v tobě budoucí zelenou ratolest rodu tohoto. A jak jsi se proti němu zachoval? Veřejně jsi tvrdil, že otec Vespasianus tebe za spoluvladaře jmenoval a že Titus poslední vůli změnil; chtěl jsi také voje praetorianů podplatiti a legie vzbouřiti, aby Tita trůnu zbavily a tebe naň povznesly; odmítl jsi ruku Juliinu a tvrdil jsi, že tvůj bratr zapředl s manželkou tvou Domitií nedovolený poměr, což se na pravdě nezakládalo. Ale Titus, ač o tvých piklech věděl, odpustil ti vše."

Domitian jevil za řeči Ursovy vzrůstající neklid. Nahýbaje si často

z poháru, jejž číšník naplňoval, nuceným úsměvem na rtech dával najevo, že jsou mu slova Ursova lhostejna, kdežto konsul se rozohňoval:

„Konečně došel jsi splnění všeho toho, po čem jsi dlouho toužil: Titus zemřel ve svém sabinském letohrádku a tys byl prohlášen císařem, pánem říše světové. — Vzdávám čest a chválu zaslouženou tvému vladaření v prvních letech, když, skvělými vlastnostmi bohatě nadán, snažil jsi se zastíniti vlády svých předchůdcův, znamenitého hospodáře Vespasiana a štědrého Tita, dobrými a užitečnými skutky, když jsi vše sám moudře spravoval, cizím vlivem se neřídil, když jsi úplatné soudce a udavače přísně trestal a bedlivě o to pečoval, aby všude mravnost se šířila a pořádek v provinciích i při městských úřadech panoval. Vše zkvétalo, vše zářilo štěstím, Řím mohutněl, chrámy se budovaly, lid byl spokojen, chudina nasycena, ortely smrti staly se vzácnými, vědy, umění a zemědělství se zvelebovaly. Nelze popříti, že jsi v těchto prvních letech své předchůdce chvályhodným vladařením vskutku zastínil a lásku i úctu všech si zjednal. Tehdy jsi se stal pánem svých vášní a chtíčů, vítězem nad neřestmi a nešlechetnostmi, které tě dříve ovládaly, tehdy vládnul jsi dobře nad sebou i nad celým římským státem.

Žel, tisíckráte žel, že jsi na dobré cestě prvních čtyř let nepokračoval a že rázem vše ve zlé se změnilo. Povím ti, imperatore, co bylo příčinou toho neblahého obratu. Tvá honba za válečným štěstím zavlekla tě v neúspěchy a tyto zmařily v tobě vše šlechetné, učinily z tebe vladaře ukrutného. Nejprve vypravil jsi se do končin Rýnských na kmen Chattů Hermionských, kteří před tebou prostě do svých ohromných lesů ustoupili, tak že jsi marně své vojsko od místa k místu bezúčelnými a neprospěšnými pochody vodil; ale přes to, když jsi se z této procházky do Říma vrátil, slavil jsi triumf s otroky tajně nakoupenými a starými upotřebenými trofejemi ze zbrojnice imperatorů. Tvé stvůry v senátě obdařily tě titulem Germanicus, desítiletým konsulátem, censorstvím na doživotí, právem objevovati se v senátě v šatě triumphatora, pak vítězoslavný oblouk — na zlehčení římského jména a k trpkému úsměvu lidí vážných. Za nedlouho chopili se spolčení Dakové vedením udatného Diurpanea zbraní, vrhli se na římské území Moesie, zničili pevnosti, utratili životy sterých našich vojínů a stali se pány země. Ty vypravil jsi se ihned na pochod, chlubně hlásaje, že zástupy barbarů podmaníš a je ztrestáš, avšak jakmile jsi se octnul nepříteli tváří v tvář, byla hrdinnost tvoje ta tam, ve strachu opustil jsi voje své a hanbou pokálen spěchal jsi zbaběle nazpět do Říma!“

Domitianem zalomcoval při těchto slovech vztek, jeho vínem rozohněné tváře zrudly do temna, oči mu zlověstně zaplály a přítomní očekávali bouřlivý výbuch vzteku; leč imperator přemohl násilně mocné vzrušení, vyprázdnil rychle pohár a drsným hlasem pravil: „Pokračuj!“

„Tvůj vojevůdce Cornelius Fuscus podlehl nepříteli, a tebe zmocnila se opětně touha, ztrestati Daky a povaliti jejich hlavní město Sarmizegethusu; avšak nežli jsi se ku hranicím přiblížil, zvěděl jsi, že vojevůdce Julianus aspoň v jedné vítězné bitvě barbary přemohl a tu stoupla tvoje sebedůvěra tou měrou, že jsi se vrhnul na Markomany, leč tito

porazili voje tebou vedené na hlavu a tebe zachránil jediné pokořující útěk. Pak žebronil jsi u Diurpanea o mír, o mír zaplacený ročním poplatkem, jejž světový mocný velestát Římanů barbarům vyplácí. Hanba tato tíží celý veřejný náš život, tato hanba otrávila i tebe, podlomila tvou zpupnou pýchu, zrodila tvoji nenávist proti veřejnosti, ztrpčila ti život a vzkřísila znovu všechny náruživosti, které tak dlouho ve tvém nitru odpočívaly a které nyní celou tvou bytost ovládají. Ukrutenství, prostopášnost, licoměrnost, loupeživé vyděračství provázejí nynější tvé vladaření krok za krokem a v šílené zuřivosti své ničíš životy nevinných obětí napořád. Hermogenes z Thracie, Flavius Sabinus, Pompusianus, Cerealis, Acilius, Glabrio, Aelius Lamia, Sallustius Lucullus, Thrasea, Helvidius Priscus, Herennius Senecio a množství jiných dal jsi popraviti, spousta jest těch, které jsi vypověděl, které jsi o jmění oloupil a pro víru neb volně pronesená slova ukrutně zmučiti a hrdla zbaviti kázal. — Bohové slavné Romy trestají tě již nyní a mstitelky furie sleďují stále tvé kročeje, za dne i v noci tě trápí, nepřejou ti stání ani poklidu, až konečně nadejde okamžik, kdy tě sevrou a zničí!"

Slova plamenné výmluvnosti nejváženějšího muže v Římě dopadala takovou mocí na imperatora, že pod tíhou hrozných obvinění na lože klesl a vytřeštěným zrakem na mohutnou postavu neohroženého konsula pohlížel. Děsný vnitřní boj zračil se v obličeji imperatorově; ku konci řeči konsulovy schoulil se jako dravec k útoku se chystající a jedva že dozněla poslední slova Ursova, vzchopil se rychlostí blesku z lože a vrhnul se na konsula, který však nenadálý útok stejně rychle postřehl a ránu pěstí, jeho obličeji určenou, rukou zachytil. Ostatní přítomní seskočili jedním rázem z lehátek; Julie uchopila Domitiana za ruce, tlačila jej zpět od konsula a volala: „Zadrž, imperatore, a vzpamatuj se!" Císař vypadal hrozně a nemohl dlouho ze sebe slova vypraviti. Konečně začal mluviti. Z počátku hlasem sípavým a drsným, dále však mocnějším, svědčícím o divokém jeho vzteku: „Bídný — zlolajný lháři! — Pokálel jsi nestoudnými nepravdami svého imperatora a hlavu říše, zhanobil jsi posvátnou jeho osobu bezměrnými lžemi a nazval jsi většinu jeho skutků zločinnými, nespravedlivými a ukrutnými. Nuže, skutky tyto vykonal a vykonati jsem kázal jediné pro blaho státu, pro velikost Říma, pro očistu společnosti, kterouž hanlivými, nepravdivými řečmi bouří a znepokojují lidé tvého druhu, tvé povahy a proto — zhyneš tak, jako ti ostatní, které jsi jmenoval." Po těchto slovech obrátil se na Arretina a chvějícím se hlasem rozkazoval: „Velitel Sarmatů Taburud zmocní se ihned tohoto vlastizrádce, odevzdá ho svým lučištníkům a tito jej bez odkladu zardousí."

V síni zavládlo po tomto děsném ortelu smrti hrobové ticho a zděšení uchvátilo všechny přítomné vyjma konsula, který klidným a pevným hlasem Domitianovi odpověděl: „Smrt mi není hrozna, neboť hleděl jsem jí tolikráte ve tvář na bojištích, odkud jsi ty strachem se třesa před ní prchal, a proto že se jí děsíš, tím hroznější se ti stane. Má smrt jest novým článkem v řetězu tvých ukrutných násilností, má smrt — —"

„Urse, konsule Urse," ozval se pojednou úpěnlivě volající hlas ženský a hned na to vstoupil ze síně, kde dříve Domitian své střelecké

umění prováděl, prokurator Marulus a za ním drala se Marcie bránící se vojínovi, který jí vší mocí vstup do jídelny zameziti chtěl.

„Urse, milý Urse, zachraň mne před pohanou,“ prosila strachem jako stěna bledá a třesoucí se manželka Tarunova, kterou vojín, spatřiv Domitiana, pustil. Štkajíc spěchala k Ursovi, vrhla se mu v náruč a naříkala: „Ach, Urse, prosím, pomoz! Celá rodina Corneliů jest uvězněna, mne pak odloučili násilně od mých drahých rodičů a zavlekli sem.“ Žalem překonána nemohla Marcie dále mluviti.

Domitian vzkřiknul na Marula: „Prokuratore, chop se jí a střežte ji co nepřísněji v mé ložnici!“

V tom pokročila Julie proti Marulovi, pokynem ruky dala mu znamení, by sečkal, obrátila se k Domitianovi a tázala se vážně: „Proč jsi rozkázal Corneliovce zatknouti a čeho se dopustili?“

„Jsou galilejskými sektáři a proto zhynou všichni!“ odvětil prudce Domitian.

„A tuto sličnou křesťanku kážeš ve své ložnici střežiti, abys se jejího nevinného těla zmocnil a ji zhanobil? Věz, že toho neztrpím, a že jí poskytuji své ochrany. Abych však zabránila i druhému násilí a přenáhleného hrozného činu tě uvarovala, který by celý Řím pobouřil a tobě snadno osudným státi se mohl, poskytuji svou ochranu i konsulovi Ursovi, jemuž nijak ublížiti nedám.*) Následujte mne!“ pravila odhodlaně a odcházela s Ursem a Marcií hlavním vchodem rychle z jídelny.

Pevné a hrdé vystoupení Juliino překvapilo a zarazilo Domitiana tou měrou, že se ani slovem ani činem odchodu vyhlédnutých obětí neopřel; teprve když hodovnu opustili, uchvátila jej šílená zuřivost. Vrhal své hledy divoce s jednoho na druhého z přítomných a tito očekávali strašný výbuch vášní imperatorových. V děsném tom tichu utkvěly pojednou zimničně se lesknoucí zraky Domitianovy na Flaviu Clementovi a prudkým rozmachem ruky ukázal naň, řka: „Tuto vizte také novověrce, který navštěvoval dům Corneliů.“ Popošed pak rychle až k němu, tázal se ho vášnivě: „Jsi Galilejec?“

Všichni spočinuli zrakem na členu slavné rodiny Flaviů a očekávali napjatě jeho odpověď.

„Nemám příčiny, proč bych zapíral a hlásím se veřejně k této nové a jedině spasné víře,“ odvětil za mocného pohnutí ostatních, klidně a důrazně Clemens.

„Až do paláce imperatorova vniká tato rychle se šířící jedovatá hlíza,“ křičel vztekle Domitian a obrátiv se rychle ke vchodu, kde se právě objevili Arretinus s Taburudem, velitelem sarmatské kohorty, velel: „Zde tohoto, Taburude, bez prodlení utrať!“ A k Marulovi obrácen nařizoval: „Tvoji zřízenci ať stopují Marcii a kdekoliv ji naleznou, budiž hned zatčena.“ K ostatním pak pravil: „Propouštím vás!“

Flavius Clemens pokývl jen vážně hlavou, pohlednul dlouho, pevně a bez výčitky na Domitiana, a ubíral se beze strachu smrti vstříc.

Ostatní odcházeli s hlubokými úklonami před imperatorem a když

*) Dle Suetona zachránila Julie Ursovi, který směle Domitianovo vladaření káral, život.

poslední z nich síň opustil, odešel Domitian do svých komnat a tam se vrhnul ve své ložnici unaven do křesla a dlouho trvalo, nežli překonal mocné pobouření mysli, které mu výjevy v jídelně spůsobily. Přemítal o spanilé Marcii, kterou mu Julie vyrvala v okamžiku, kdy se domníval, že se jí zmocní, a opět a opět kypěl v jeho nitru vztek, když vzpomněl všech těch urážek, které mu odvážlivý konsul u přítomnosti ostatních hodnostářů do tváře vmetal. „Ano, jsem zbabělec," šeptal si Domitian, „který se dal rychlým a rázným vystoupením Juliiným přelstíti; který neměl odvahy postaviti se jí v příhodném okamžiku na odpor a zjednati si platnost a právo imperatora — Počkejte jen," dodal po několika okamžicích, „zničím vás všechny!"

Slabý šramot za oltáříkem domácích božstev polekal Domitiana a dveřmi, jimiž vcházelo se do dvou, zdí od sebe oddělených chodeb, vedoucích ke komnatám Julie a Domitie, vstoupila matrona asi šedesátiletá vysoké, kostnaté, avšak dosud vzpřímené postavy, s vráskovitým obličejem a ostrým pohledem.

„A, to's ty, Phyllis," oslovil císař bývalou kojnou svoji a vychovatelku Juliinu, která jediná ze všech obyvatelů paláce bez ohlášení a za každé doby do komnat imperatorových vcházeti směla, a usedl pak opět do křesla.

„Mám rozkázati, aby přinesena byla světla?" tázala se stařena, pátravě pohlížejíc na imperatora.

„Nech jen. Pološero jest mi příjemnější," pravil císař vlídně a ukázal na křeslo opodál stojící. Phyllis posunula křeslo až před něho a zvolna usedla.

„Odkud přicházíš?" tázal se Domitian.

„Dlela jsem právě v komnatách Juliiných u její důvěrnice Diturnie, když její velitelka s konsulem Ursem a neznámou mi dívkou v největším rozčilení vstoupila a přítomnému tam veliteli osobní stráže nařizovala, by konsula i dívku bezpečně z paláce vyvedl," vypravovala pomalu Phyllis.

„Byl to velitel Tersicus? vyzvídal císař.

„Ano," odvětila stařena a tázala se pátravě: „Přihodilo se ti něco nepříjemného, imperatore?"

„Nechme toho prozatím, Phyllis." Po těchto slovech se císař odmlčel a jeho mysl obrátila se k jinému předmětu.

„Tys zasvěcena v tajnosti téměř všech obyvatelů tohoto paláce; kdykoliv jsem chtěl o něčem býti dobře zpraven, obrátil jsem se na tebe a vždy ukojila jsi moji zvědavost. Nyní jde mi o to, abych zvěděl, proč učinila Julie před hostinou poznámku, že jest nešťastna. Nechci se jí tázati sám, protože se v jídelně při bouřlivém výjevu i mé vůli protivila."

„Nežádáš-li nic obtížnějšího a závažnějšího, mohu tobě, imperatore, ihned podati vysvětlení, neboť vím to z vlastních úst Julie, která se mi svěřila s tím, co ji nevýslovně nešťastnou činí. Julie cítí se matkou a — —"

„Zadrž, Phyllis!" zvolal zděšeně imperator. „Tvoje zpráva mne zdrcuje. O, Phyllis, Řím nesmí o tom ničeho zvěděti, ten bídný Řím, který pro můj poměr s Julií tolik hany na mne nakydal. A prostopášná Domitie by jásala, kdyby této události na stopu přišla." V rozčilení uchopil se Domitian rukou stařeny a zahleděl se jí prosebně do očí: „Ty, věrná duše, byla jsi mi častokráte radou pomocna a také tentokráte

jest nutno nalézti prostředek, abychom tuto věc před světem zastřeli. Phyllis, prosím, pomoz!“

Stařena zamyslila se na delší dobu a pak pravila tiše: „Vykonám, čeho si přeješ, jen svolí-li Julie.“

„Nepochybuj,“ odvětil rychle Domitian, „vždyť jest toto neštěstí pro nás oba stejně ponižující. Proto jednej bez průtahu!“

Phyllis se vzchopila z křesla, stiskla Domitianovi obě ruce a odcházela pravíc: „Pro tvůj i její klid chci vykonati vše, spolehej na mne.“ Když zmizela v chodbě do Juliiných pokojů vedoucí, usadil se Domitian opět do křesla, sevřel hlavu do rukou a snažil se ukonejšiti své trudné myšlenky.

IV.

„Kdo že jest mrtev?“ tázal se za časného rána, druhého dne po imperatorově hostině, muž z lidu otroka, jenž z císařského paláce spěchal a jinému novinu zvěstoval, kterouž onen částečně přeslechl.

„Julie, dcera Titova,“ odpověděl rychle otrok a chvátal dále. Truchlivá zpráva šířila se od úst k ústům a za tři hodiny znal ji celý, po takovýchto překvapujících novinkách lačnící Řím. Všichni rozmlouvali horlivě o příčinách skonu milenky Domitianovy a výroky valné části obyvatelů shodovaly se v tom, že sličná Julie buď imperatorem samým aneb někým jiným z jeho návodu otrávena byla. Podivení těchto statisíců vzrostlo ještě více, když ve všech čtvrtích města hlasatelé oznamovali, že z usnesení senátu veřejný pohřeb (funus publicum) již zítřejšího dne vypraven bude a od osmidenního vystavení mrtvoly se upustí. Rozumí se, že tato zpráva domněnku o násilné smrti Juliině ještě více utvrdila a nenávisť proti imperatorovi zvýšila; mnozí projevovali bez ostychu veřejně své opovržení „holohlavému Neronovi“.

V části císařského paláce, kde byly komnaty Juliiny, panoval neobyčejný šum a ruch. Otroci a osvobozenci rozestavovali v atriu kolem nádherně zřízeného parádního lůžka četné bronzové pánve, na vykuřování různými kadidly, a připevňovali smrkové a cypřišové ratolesti ve vestibulu na znamení smutku. Z vnitřních komnat ozývalo se v přestávkách dojemné hořekování (conclamatio) osobních služebnic (delicatae) zemřelé, jejíž tělo byly právě umyly a silně páchnoucími mastmi potřely, načež ji odevzdaly okrašlovatelkám (ornatrices), které bývalou velitelku nejnádhernějším šatem a skvosty ozdobily. Pak vstoupilo šest osobních kappadockých nosičů, kteří za nového bědování všech mrtvolu do atria přenesli a tam na ono nádherné lože položili.

Do atria tlačili se již z vestibulu přečetní zvědavci a když velitel osobní stráže rozkázal, aby obecenstvo bylo vpuštěno, dral se celý ten živý příval do vnitř a proudil dosti hlučně kolem vystavené zesnulé, prohlížeje si ji s napjatou zvědavostí. Na krásném, jako ve spánku pohrouženém obličeji Juliině nejevila se ani jediná známka bolesti; kromě žlutavé bledosti nebylo na něm stopy smrtelného zápasu. Dřívější všeobecná domněnka, že Julie zahynula jedem, pozbyla při pohledu na zemřelou pravdě podobnosti a postupem dne, když si byli tisícové mrtvolu prohlédli, nevěřil již nikdo ranní pověsti o násilné smrti dcery Titovy. Pravá

příčina náhlé smrti zůstala však nejen celé veřejnosti, ale i obyvatelům paláce imperatorova utajena, protože kromě Domitiana, kojné Phyllidy a důvěrnice Juliiny Diturnie nikdo při skonu zemřelé nebyl a tyto tři osoby zachovaly o smrti milenky imperatorovy úplné mlčení.*) Vyjma Arretina a Entulla, s nimiž imperator o podrobnostech zítřejšího pohřebního průvodu jednal, nesměl nikdo do jeho komnat vstoupiti; zůstal téměř celý den ve své ložnici. Noc měl neklidnou, spánek děsnými sny přervaný a proto toužil po prvním záblesku denního světla, které jej aspoň částečně upokojilo.

Po východu slunce, za tichého, teplého a krásného podzimního dne, rozjelo se dvacet hlasatelů do všech končin Říma a zvali hlasitým svoláváním (indictivum funus), účastníky na pohřební průvod Juliin. Ze všech čtvrtí spěchalo množství nejvyšších státních hodnostářů, ženy a dívky ze vznešených rodin, v nosítkách směrem k císařskému paláci, kde již pořadatelé (dissignatores) průvod sestavovali. V ulicích, kudy se měl pohřeb ubírati, konali službu aedilové a quaestorové, starající se o pořádek ve dvojřadí nesčíslných zvědavců, a všude rozestavení strážcové ohně pro případ, že by se snad mnohými pochodněmi přihodilo neštěstí; vedle toho pečovali ještě četní pouliční strážníci, aby se nikde neudály výtržnosti.

Na rozkaz Domitianův měl se pohřeb odbyti co možná nejrychleji a sotva že pořadatelé prvnímu quaestorovi oznámili, že vše jest v pořádku, již hnul se průvod, v jehož čele kráčelo deset hudců (tibicines), hrajících v přestávkách na tibie (flétny) a tuby (pozouny). Vážná tato hudba nesrovnávala se nijak s posunky, výstřednostmi, vtipy, žerty a pokřikem, kteréž mimové, tanečníci a komikové různých římských divadel za hudci se ubírající tropili; býval jim v takovémto případě dovoleno vše a a proto také pouštěli úzdu nejsměšnějším nápadům, aby se obecenstvo co nejlépe pobavilo. Ohromný byl následující pak oddíl průvodu, do něhož nejpřednější římské rodiny na počest zemřelé vypravily podoby svých slavných předkův. „Tolik slavných předků nevedlo už dávno některého Římana do podsvětí,“ vypravoval si lid, průvodu se obdivující. Nádherně zdobené koně táhli pěkně upravené, nevysoké vozy — počtem několik set, — s drahocennými, trůnům podobnými křesly, na nichž seděli herci a statisté, oděni ve skvostná roucha dávno zemřelých hodnostářů a majíce na tvářích voskové škrabošky (imagines), které za života oněch slavných mužů věrně dle jejich obličejů zhotoveny byly a v domě každé znamenité rodiny za tím účelem ve zvláštních skříních se chovaly. Před některým vozem kráčelo dvanácte liktorů nesoucích fasces (svazek hůlek) na znamení, že předek na voze sedící kdysi hodnost konsula zastával a před jiným vykračovalo si šest liktorů na znamení, že zemřel jako praetor na válečné výpravě, jinde opět neseny obrazy měst a pevností, kterých dobyl, pak podobizny obyvatelů, které podmanil. Za průvodem předků objevilo se několik set nosičů pochodní, za nimi dvé řady liktorů se skloněnými fascemi a konečně vysoký, nádherně upravený vůz značných rozměrů, s velikým, bohatě ozdobeným lůžkem, na němž

*) Dle Suetona skonala Julie následkem prostředku, který ji měl zbaviti mateřství.

v poloze ku hlavě značně vyvýšené, tak aby každým viděna byla, spočívala dcera milovaného Tita, i ve smrti krásná Julie. Kolem vozu kráčelo množství nejvznešenějších Římanek v černých šatech bez lemu purpurového a beze šperků, jakož i dcery jejich bez závojů s rozpuštěnými vlasy a s kyticemi v rukou, z nichžto chvílemi krásné květy na márový vůz metaly. Za vozem kráčeli: Domitian s výrazem zármutku ve tváři jakožto poslední člen rodiny Flaviů a Domitie, zdánlivě lhostejna; pak následoval celý senát s Ursem, starým státníkem Nervou a konsularem Arretinem v čele, jakož i konsulové tohoto roku Manlius Valens a Antistius Veter, dále velitelé praetorianů a četní hodnostáři, vesměs bez úředních odznaků: purpurového lemu šatu, zlatého prstenu a fascí, konečně pak ohromné množství členů nejvznešenějších římských rodin.

Průvod sestoupil s Palatinu střední třídou k Titovu oblouku, ubíral se kolem chrámu Venuše a Romy ve čtvrti Templum pacis a zabočil na levo k forum romanum směrem k rostře (řečnické tribuně), stále pomalým pochodem; ba několikráte byl vůz s mrtvolou přinucen zastaviti.

Při jedné z takovýchto zastávek stalo se něco neočekávaného. Za hrobového ticha ozval se pojednou z obecenstva, stojícího ve sloupořadí arkád, daleko slyšitelný hlas zrovna naproti místu, kde stál imperator s Domitií: „Domitiane, jen ještě jedenkráte vyjde ti slunce, a pak zhyneš, neboť hvězdy neklamou!“ Domitian ulekl se tak, že by byl málem klesl a jen přispění Domitie, kteráž ho za rameno uchopila a pevně stiskla, poněkud mu vrátilo duchapřítomnost. Hlučný ruch a šum, který po těchto slovech nastal, netrval dlouho, neboť odvážlivec byl ihned jat a v okamžiku na to pohyboval se průvod již opět dále až k rostře. Zde sestoupili všichni představitelé předků s vozů a když bylo služebnictvo všechna ta skvostná křesla ze slonoviny, ebenu a zlaceného bronzu s vozů sneslo a v polokruhových řadách na dláždění rozestavilo, usadili se na ně. Imperator, Domitie a ohromný zástup truchlících postavili se za křesla a za nastalého hlubokého ticha vystoupil na rostru první ze čtyř senátem ustanovených řečníků, aby přednesl slavnostní pohrobní řeč (laudatio), kterou začal obvyklým oslovením: „Quirites“ (občané). Řečníci promluvili dle nařízení jen krátké chvalořeči o zemřelé, načež průvod v témž pořádku celé forum obešel a potom kolem amfiteatru Flaviů, třídou pod Palatinem k velkému cirku, kolem jeho pozadí branou Capena do ulice Appijské a z této branou Latinskou po stejnojmenné třídě až k letohradu Domitianovu se ubíral, kde mrtvola na sedm dnů do sarkofagu uložena a osmého dne spálena býti měla. Tam odbyla se také ihned pro římský lid beze všech okázalostí vypravená posmrtní hostina (silicernium) a tím ukončena pohřební slavnost.

Imperator a Domitie opustili pohřební průvod již po chvalořečích na forum a dali se v nosítkách rychle do paláce dopraviti. Totéž učinili mnozí dvorní hodnostáři.

Jedva že vstoupil Domitian do svých komnat, sledován Arretinem, tázal se svého důvěrníka prudce: „Kdo byl nestoudný ten prorok, jenž skuhral na forum o mé záhubě?“

Velitel osobní císařské stráže sdělil Arretinovi již na zpáteční cestě

jmeno zatčeného a proto mohl Arretinus imperatora ihned uspokojiti: „Jest to jakýsi hvězdopravec Ascletarius."

„Rozkaž ihned strážím, aby zatčeného přivedli," velel přísně císař a procházel se pak až do příchodu vězňova klidně po komnatách.

Ascletarius, muž as padesátiletý s výrazem snílka v obličeji, vstoupil spoután za průvodu stráží do přední komnaty a pohlížel s klidem nevinného na Domitiana, který se ho bez průtahu tázal: „Co jsi to pravil na forum?"

„Že jedenkráte jen slunce ti vzejde a pak že zhyneš," odpověděl Ascletarius pevně a ve své mysli patrně o pravdě prohlášených slov přesvědčen.

Domitianovi vyrazil při tomto proroctví a při myšlence na smrt pot na čele; pro vnitřní rozčilení nepromluvil dosti dlouho ani slova, až konečně pohlédl pátravě na věštce a tázal se ho vlídněji: „Nuže, když znáš tak dobře osud můj, není ti asi neznám ani tvůj?"

„Tak jako že mne hvězdy v příčině tvého zahynutí neklamaly," odpovídal téměř nadšeně Ascletarius, „nezklamou mne ani vzhledem ke smrti mé; věz, imperatore: mne roztrhá v krátkém čase smečka psů!"

Domitian usmál se překvapen a podíval se na hvězdopravce jako na člověka částečně pomateného; na to rozkázal, aby vězně odvedli, a při odchodu pravil mu: „Postarám se o to, aby se tvé proroctví nevyplnilo!" Pak rozkázal zavolati prokuratora Marula a přikázal mu: „Marule, pamatuj si dobře toto: Odvedený právě Ascletarius budiž rychle usmrcen a časně z rána budiž jeho mrtvola opatrně na veřejné žároviště vyvezena, pozorně na hranici uložena a bedlivě spálena."

„Stane se přesně dle tvého nařízení, imperatore, spolehej na mne," odvětil Marulus a odešel.

Domitian pravil si pak zlomyslně v duchu: „Uvidíme, bláhový snílku, zdali tě hvězdy neoklamaly a zdali tě smečka psů roztrhá."

Brzy na to zmizela mu podoba zlověstného Ascletaria z mysli a jiná objevila se jeho duševnímu oku, s níž se pak delší dobu zabýval, až konečně přistoupil ku kovové desce, dal znamení a rozkázal Saturiovi, by neprodleně ohlásil císařovně Domitii jeho návštěvu. Komorník, překvapen událostí tak neočekávanou, domníval se, že snad jméno špatně slyšel, a tázal se nejistě Domitiana: „Všemocný vladaři, Augustě Domitii?" — „Ano!" rozkřikl se prudce imperator. Polekán odkvapil Saturius do předsíně, touto do velké dvorany a pak do palácového křídla Domitiina, kde zvěstoval překvapující tu zprávu Stephanovi, jenž byl právě v atriu přítomen. Imperator vystříhal se již delší dobu všech styků s Domitií; dnešní její účastenství při pohřbu Juliině bylo vzhledem k veřejnosti nutné, avšak po celý pohřební obřad se císařští manželé na vzájem neoslovili.

Domitian, prošed svými komnatami a spojovací chodbou, octnul se v návštěvní síni císařovnině právě v tom okamžiku, když jí Stephanus návštěvu imperatorovu oznamoval a pak ihned se společnicemi Domitiinými síň, s orientálským přepychem zařízenou, opustil. Ohnivá, bujarostí a zdravím překypující Domitie byla v ty doby právě na vrcholu své neobyčejné sličnosti a navzdor tomu, že dosáhla již stáří pětatřiceti let, pokládána za jednu z nejpřednějších římských krasavic.

Při vstupu imperatorově nejevila na oko žádného překvapení a

oslovila v nejlepší náladě svého císařského manžela, kteréhož z hloubi duše nenáviděla: „Co mi přináší vzácná návštěva imperatorova?“

Domitian umínil si, že projeví svou vůli ihned bez obalu a proto pravil: „Smrtí Juliinou nastal nový stav věcí, v němž nadejde — doufám — i v našem dlouholetém neutěšeném poměru manželském prospěšná změna. Tímto úmrtím zmizela hlavní překážka, která dosud vadila našemu přátelskému spolužití a proto doufám, že smír mnou nabízený přijmeš a zároveň druhou překážku, kteráž s tvé strany pokojné naší shodě vadí, co nejdříve odstraníš.“

Domitie pohledla rozmarně na imperatora a s úsměvem začala rozhovor: „A nač, můj milený císařský manželi, nač máme nyní po tak dlouhém čase měniti své ustálené zvyky, nač nutit se navzájem do něčeho, co by se nám oběma v krátké době opět zhnusilo, a nač spojovat se nesnesitelnými okovy, které nám nedovolují volnost jednání, nyní, když na nás obou již spočívá příhana nevěry, nevázaného života a prostopášnosti? Ne, ne, Domitiane, tvůj úmysl byl by býval své doby prospěšný; nyní však pozbyl všeho významu, a proto nechť zůstane vše, jak bylo dosud.“

Domitian se zakabonil, trhnul prudce smuteční togou, posunuv ji výše na rameno, a přemýšlel chvíli, jak by Domitii o vážnosti a důležitosti svého záměru přesvědčil. „Pomni, Domitie, rozháraných státních záležitostí, pomni jen, že naše opětné smíření na celou veřejnost dobrý dojem učiní a že lid výstřednosti vladařů rychle zapomíná, jestliže včas mírniti se dovedou a na dobrou cestu zabočí, a pak —“

„Klameš se, Domitiane,“ vpadla vážně císaři do řeči Domitia, „neboť můžeš býti jist, že nedovedeš již zadržeti kolesa divoce letícího státního povozu, jenž se řítí v neodvratnou záhubu. A vzpomeň si jen předchůdců rodiny Flaviů, vzpomeň, jak zahynuli Galba, Otho a Vitellius, jejichž zkáza podobna bude asi tvému konci. Naše smíření, tato komedie jenom na oko provedená, měla by míti blahodárné následky pro římský stát? Jsi buď bláhovec, čemuž nevěřím, anebo podnikáš tento smírný krok v zámyslu zcela jiném.“

Domitian počal ztráceti trpělivost a poslední císařovnina zmínka o jiných zámyslech přesvědčila ho, že mu Domitie nedůvěřuje, že jej prohledla, neboť vyjednával s císařovnou jen za tím účelem, aby ona, které se tolik obával, ničeho proti jeho osobě nepodnikala a s jinými proti němu se nespikla. Nedůvěra, stále jej ovládající, uchvátila ho zase i odhodlal se jednati rázně a bude-li potřebí i násilně. „Domitie, tvůj poměr s tragoedem Paridem musí býti bez prodlení přerušen; nestane-li se tak, přičti si následky sama,“ pravil imperator a kladl důraz na každé slovo.

(Dokončení.)

Ve velké době.

Román od Serv. Hellera.

(Pokračování.)

V.

Statkář Václav Hřímalý měl tou dobou pěknou usedlost nedaleko okresního města v úrodné ještě části jihovýchodních Čech. Velká, zámku podobná kamenná budova o jednom patře s vyvýšeným přízemkem byla jeho sídlem a za touto budovou rozkládal se veliký dvůr s hospodářskými staveními. Před budovou nalézala se pečlivě pěstovaná květinová zahrada, obehnaná vysokým elegantním mřížovím a rozdělená na dvě části pestře vydlážděnou cestou od koketních železných vrátek k parádnímu vchodu budovy. Tímto vchodem uváděli a vpouštěli se jenom vzácnější hosté; jinak vcházelo se do „panského domu“ zpravidla od zadu, ze dvora.

Josef Hřímalý byl bohatý statkář, zámožnější, než leckterý kobylkář s deskovým velkostatkem, ale nenazýval se jinak, než rolníkem Lid díval se na něj ovšem jináče a považoval ho za jakéhosi rolnického vévodu, neboť dům jeho byl uvnitř zařízen se vším novodobým komfortem a rodina pana Hřímalého nelišila se svým životem nikterak od rodin panských, leda že nad ně vynikala zdravím, přirozeným, nenuceným chováním a bodrou povahou.

Nebyla hrubě četná, ale za to tím zajímavější. Paní Ludmila Hřímalá, kteráž energicky třímala žezlo celé obsáhlé domácnosti, vedla si celkem velmi prostě, avšak byla dáma světa a všech jeho forem dokonale znalá; bylať se narodila jakožto dcera vrchního hospodářského ředitele čili „dvorního rady“ u jednoho z prvních kavalírů země české a byla pak účastna vychování v každém ohledu pečlivého. V kuchyni a čeledníku přísná, ale jinak prostinká hospodyně, proměnila se ihned v dámu velkého světa, jakmile na uvítaní hostů oblekla hedbávnou „robu“ se šumnou vlečkou. Nejstarší z dětí, prvorozený syn Vratislav dán po odbytých realních studiích na vojnu a byl tou dobou dělostřeleckým poručíkem v Italii. Nezříkal se nikterak ekonomie, ale ježto otec ještě pln síly byl, nevyhnul se vojenské službě a následoval takto bezděky příkladu mladých kavalírů.

Dvě sestry jeho, Anna a Tereza, děvy pěkně vzrostlé, svěží a ladné, držely se věrně otcovského krbu, ale teprv od té doby, co opustily nejlepší tehda pražský pensionat. Anna byla blondýna s bledě žlutým, lesku prostým vlasem, Tereza pak měla bohatý ryšavý vlas, lesklý jako vyciděná měď. Obě byly svého druhu krasavice, nikoli sice oslňující, ale v každém ohledu vnadné, povah sice různých, však obě příjemné.

Václav Hřímalý sám byl muž vzdělaný, sebevědomý, poněkud hrdý

a drsný, ale zase také fidelní a druhdy i veselý, hospodařil velmi obezřele a rozumně, ale neuzavíral se před různými požitky života. Nosil krátce přistřižený plný vous barvy temně kaštanové, na hlavě měkký plstěný klobouk a jinak moderní oblek městský. V mladých letech navštěvoval školy realnou a hospodářskou, ohledl se také trochu po cizině, a setrval pak jakožto pilný čtenář knih a časopisů v řadách intelligence. Co do smýšlení byl, jakož se vlastně samo sebou rozumí, rozhodným vlastencem.

Za takovýchto okolností nebylo divu, že drobný venkovský lid na Hřímalého dům pohlížel jako na zámek a na jeho rodinu jakožto na nějakou vrchnost, ale bez závisti a bez zášti, ba s jakousi chloubou, neboť vrchnost ona byla prosta vší pýchy, chovala se ke všem vlídně, ba laskavě a hlásila se plným důrazem, vždy a všude ke stavu selskému, stotožňujíc se s jeho snahou i tužbami.

V domě pana Hřímalého sídlilo štěstí. Povahy i letory členův rodiny se k sobě hodily, tak že nebylo sporů, nedorozumění ani svárů. Všem žilo se dobře a ze všeho dýchala spokojenost. Aby pak přílišný klid se nezvrhl v jednotvárnost a nudu, zval si pan Hřímalý často hosty z města i okolí a v takových dnech bylo v domě jeho šumno a hlučno, jako v sídle nějakého bojára.

V prvních dnech války přicházeli také hosté nepozvaní, prchající v bezdůvodném strachu z hlavního města a hledající hluboko v kraji, jak se v dětinské prostomyslnosti domnívali, bezpečný útulek. Pan Hřímalý přijímal tyto uprchlíky velmi vlídně, dopřával jim na jich zastávce odpočinku i vydatného posilnění, ale smál se způsobem nikoho neurážejícím jejich bázlivému útěku. Ježto ponejvíce celé rodiny prchaly a žádné z nich ku příbuzenstvu nepatřily, nebylo ani pomyšlení na nějaké trvalé ubytování se v domě pana Hřímalého; avšak proto přece byl by se dům ten na delší dobu naplnil známějšími a s rodinou důvěrnějšími hosty, kdyby se nebyla pojednou, mimo všechno nadání, rozletěla zvěsť o dokonalé porážce rakouské armády u Králové Hradce a o postupu pruských kolon na Vídeň. Statek pana Hřímalého nalezal se na jedné z cest, vedoucích od českého bojiště k Dunaji a nebylo tudíž pochybnosti, že za krátko navštíven bude ku předu postupujícím vítězem. Hosté pana Hřímalého se vzhledem k tomu rychle rozprášili a na statku zavládlo obvyklé ticho. Ba ještě větší, neboť nyní nebylo lze sehnati ani na několik hodin žádného hosta, ježto každý svůj dům a majetek bedlivě střehl. Jaký to byl podivný ruch! Zpočátku nechtěl nikdo věřit, že by válka v Čechách již byla rozhodnuta a ztracena, neboť všecken svět očekával buď vítězství rakouských zbraní aneb boje nad míru tuhé, houževnaté a dlouhé. „Jak že?“ namítali nevěřící Tomášové, kterých bylo všude plno. „Teprv dne 27. června překročily pruské armády české hranice a již by bylo rozhodnuto? To není možná! Což pak je rakouská armáda z cukru, aby se najednou celá rozsypala?“

Všichni vrtěli hlavami a hlasatelé té nepříznivé zvěsti byli by se tu a tam bezmála ocítili v nebezpečí, že budou lidovým soudem potrestáni za zlomyslné šíření znepokojivých pověstí.

Sám Hřímalý nechtěl věřit a doufal, že se věc jinak vysvětlí. Avšak tu přišly dne 6. července pražské noviny, mající v čele úřadní telegramy

(ze dne 4. července) o ztracené bitvě královéhradecké, v rubrikách pak podrobné již zprávy o porážkách u Rokytníku, Náchoda, Skalice a Jičína, jakož i poplašné zvěsti, že všechny státní úřady Prahu opustily, že zejmena policejní mužstvo až do Vídně odpraveno bylo a místodržitelství do Plzně se odstěhovalo.

Pan Hřímalý, čta úřadní depeše o bitvě u Králové Hradce, nevěřil ještě v dokonalou katastrofu, ale uvěřil ihned, jakmile byl přečetl další, z Vídně datované telegrafické zprávy, že generálové Clam-Gallas, baron Henigstein, náčelník generalního štábu a jeho náměstek rytíř Krismanič z bojiště do Vídně odvoláni jsou a před vojenský soud pohnáni budou. Nejtrapnější pak dojem učinil na něho časopisům telegraficky sdělený obsah článku úřadního vídeňského večerníku, ve kterémž se pravilo, že „Na místě rozhodujícím stala se již všechna potřebná opatření, aby zaslouženým trestem stíženy byly osoby, kteréž se byly při posledních bitvách zvlaště provinily.“

„Zvláště provinily!“ opakoval si Hřímalý. „Úřadně mluví se tedy o proviněních. Co jest provinění generálů ve válce? Buď nedbalost nebo zrada! Lid bude nepochybně věřit v tu i onu, a to právem, neboť mluví se o osobách, které se „zvláště“ provinily, z čehož plyne, že prozatím bez trestu zůstanou osoby, kteréž se „jenom“ provinily. Krom toho: tak, jako zde, v tomto případě, zachází se s generály jenom při zradě; jindy se chyby generálů všelijak omlouvají a zastírají . . . Ano, ano, jenom tak stává se pochopitelným, co by jinak zůstalo víře nepodobným: že by rakouská armáda, ta „nejlepší armáda, jaké kdy Rakousko mělo“, v sedmi dnech byla poražena, povalena a rozbita? Jenom zrada mohla nepříteli spůsobiti takovýto triumf!“

Jako Hřímalý soudil všechen lid v Čechách, neboť všechno bylo o výtečnosti armády i jejího vyzbrojení přesvědčeno. Kritickému duchu a rozumu nezbylo mnoho času k rozboru, neboť každou chvíli, s každým vozkou a s každým cestujícím přicházely nové zprávy, nové slechy, nové pověsti, z nichž mnohé víry docházely jenom u lidí, zvyklých zbožně naslouchati všeho druhu báchorkám.

Poplašená fantasie rozpřádala každý sebe menší slech, každou vypravovanou podrobnost na veliké dějství a lháři z řemesla měli nejkrásnější volnost tvoření a nejúrodnější podněty k básnění. A on také lhal, kdo jen skoro ústa otevřel — z rozčilení, ze strachu, ze zvyku a pro požitek. Každý od severovýchodu neb od většího města přicházející posel byl zastavován, chytán a výslechu podrobován, ba i „vandrovníci“, jak se tehda cestujícím řemeslnickým „tovaryšům“ říkalo, považováni za pramen novinek. Rozumí se, že lidé tito namnoze pro žert nebo ze spekulace na nějakou odměnu lhali, a takž mohlo se říci, že se vzduch hemží samou báchorkou.

Ale báchorkou nebylo, že rakouské vojsko v nepořádku prchá a Prusové se blíží.

Minulé noci bylo všude kolem živo od jedenácté hodiny do svítání: spousty pěšího vojska valily se erární i okresní silnicí na jih a jihovýchod a nikomu nebylo třeba říkat, že jsou to části poraženého rakouského vojska, jež nyní kvapně ustupuje všemi možnými cestami na Vídeň. Pak

přišly nové transporty, jízda, vozatajstvo a děla, až posléz zase všechno se ztišilo, cesty osiřely a lid zase o příštích věcech si začal šeptati.

Václav Hřímalý, jemuž o blížící se žně začínalo býti teskno, obcházel po nádvoří a radil se s koňákem a poklasným, jakby se v bezpečí uvésti dali koně.

„Z telegramů v novinách otištěných dovídáme se, že Prusové všude koně sbírají čili rekvirují, jak se tomu vojensky říká. Vezmou koně a zůstaví hospodáři pouhou potvrzenku. Za nějaký den tu mohou být — kam ukryt koně?"

„Tu je těžká rada," prohodil škrábe se za ušima koňák; „pytel zlatníků se dá schovat, ale dva páry koní ... Kam s nimi?"

„Ano, kam s nimi?" přisvědčil poklasný. „Dáme je někam do cizí maštale — oni je tam také najdou."

„Ale ukryt je nějak musíme," stál na svém Hřímalý; „dáme-li si je vzít, jak dostanem domů obilí?"

„Snad nám jeden pár nechají," dal mínění koňák.

„Snad!" opakoval posměšně Hřímalý. „Za ,snad' žid nic nepodá."

„Pochybuju, že by naše statné, silné koně Prusové stát nechali a vychrtlé hemelky domkářů rekvirovali ... Tamo na návrší je osamělá pohodnice, což abychom tam koně odvedli? ..."

„To tak!" odporoval poklasný. „Aby nám za pár dní přišel ohlásit, že se tam koně nakazili a že je musel zabit!"

„Anebo aby je někam prodal a pak řekl, že mu je Prusové bez potvrzení odvedli!"

„Na odlehlou, osamělou pohodnici Prusové nepůjdou," namítl zase Hřímalý.

„Ale pohodný řekne, že tam v noci přišli, koně pobrali a zase odtábli, jak mu dokážeme, že lže?"

„Já vám, mužové Galilejští, dám dobrou radu," zvolala vesele slečna Tereza, kteráž se byla hned na počátku rozmluvy přiblížila. „Onehdy čtla jsem v jakémsi ruském cestopisu vypsání života v jednom transportním vězení v Sibiři. Tam zůstávaji prý političtí vězňové třebas několik neděl na stanici a nemajíce co dělat provádějí všelijaké žerty a kratochvíle. Jednou prý spekulovali, jak by řediteli věznice schovali koně a tu přišli na komickou, ale přece praktickou myšlenku: odvedli je ve příhodné chvíli po schodech na půdu — přes troje schody! — improvisovali tam konírnu a donášeli opatrně koním vodu i píci. Teprv za několik dní, když už vězňové byli vystřídáni, objeven úkryt valachů, kteří hladem a touhou po volném pohybu ržáli, a pan guvernér toho fešáckého kriminálu prý se mohl — dobrák! — smíchy popukat. Tak víte co, můj vzácný papínku a vy, velemoudří jeho rádcové: odveďte koně na půdu, podestelte jim hojně a uvidíte, že je zachráníte."

Pan Hřímalý zasmál se slečnině řeči, a také koňák a poklasný kývali spokojeně hlavami, ale než se na případnou odpověď vzmohli, ozvalo se ze silnice pronikavé volání:

„Prusové jdou! Prusové jdou!"

Dva kluci běželi úprkem k vesnici a opakovali svoje výkřiky. Pan Hřímalý pokročil rychle ke vratům a zvolal ostře na hochy:

„Co to pokřikujete? Kde jste spatřili Prusy!“

Hoši odpověděli sotva dech popadajíce:

„Od Michalova přijeli! Stojí u potoka! Hned tu budou!“ A utíkali dále do vsi.

Hřímalý vystoupil rychle na půdu, vyhoupl se tam k vikýři a sedě jako koňmo na hambalku, zadíval se upjatě k Michalovu. Obec tuto arci viděti nebylo, ale ovšem širokou bílou silnici, ana přímou čarou po táhlém svahu výšiny vzhůru stoupala a pak nějaký kus rovně po výšině se prostírala, než zase v nižině zmizela. Tam tedy, na výšině, bylo vidět cosi, jako dlouhý hustý mrak, zdola hnědý a vrchem modrý, a tisíce drobných, jiskrám podobných blesků šlehalo sršivě z něho od počátku až do konce, — pan Hřímalý přiloživ k očím binokl rozeznal ihned jasně pruské dragouny v modrých uniformách. Jízda činila patrně krátkou zastávku.

„Jak poznali ti kluci hned, pouhým okem, že jsou to Prusové?“ podivil se pan Hřímalý, ale podivení jeho netrvalo dlouho, neboť skoro v tutéž chvíli objevilo se zcela na blízku, na silnici malé oddělení pruských dragounů.

Hřímalý seskočil rychle s hambalku a spěchaje z půdy pravil sám sobě:

„Ano, ano! Hoši mluvili pravdu! To je přední stráž, kterou spatřili dole stojící u potoka! . . . Pospíším Prusům v ústrety, aby viděli, že se jich nebojíme a že ochotni jsme po dobrém, bez nucení s nimi se srovnati.“

Dole pak nařídil, aby vrata u dvoru a dvéře u domu dokořán byly otevřeny a, než se ještě tak stalo, vyšel na silnici a kráčel vstříc pruské přední hlídce, kteráž karabiny připraveny držíc zcela zvolna ku předu klusala.

Velitel hlídky, vida přicházeti muže statného vzezření, zastavil četu a oslovil Hřímalého:

„Nejste snad představený zdejší obce?“

„Nejsem,“ odpověděl oslovený, „ale jsem členem obecního výboru a starostou okresního zastupitelstva. Máte nějaké přání?“

„Ten dvorec zde na pravo je váš, pravda-li?“ otázal se poručík, jakoby celou krajinu dopodrobna již znal, a když byl Hřímalý k jeho otázce přisvědčil, doložil:

„Mám tedy čest vám ohlásit, že se žádá, abyste ve svém domě připravil byt pro pět důstojníků a stáje pro jejich koně. Pro kolik koní bude místo ve vsi?“

„Pokud vím, pro šedesát,“ odpověděl Hřímalý.

„Musí jich být pro stoadvacet,“ odvětil pevně poručík a otázal se pak zase zdvořile: „Umí představený německy?“

„Umí trochu,“ odvětil Hřímalý, „avšak aby se nestalo žádné nedorozumění, doprovodím vás. Dovolte jenom, abych dal ve dvoře rozkaz na připravení bytů pro pány důstojníky.“

„Je dost času,“ prohodil poručík. „Dříve než za nějakou hodinu zde jízda nebude. Rozloží se na noc po všech čtyřech okolních vesnicích a hlavní síla dorazí až do okresního města . . . Tak, jsme u vašeho statku.

Dejte příkaz ohledně bytu a pak — smím-li prosit: sklenici nějakého občerstvujícího nápoje, aspoň vody!“

„S radostí, s radostí,“ odpověděl Hřímalý vcházeje do dvora a za chvíli už pil poručík silný ležák z bílého džbánku. Mužstvu přední hlídky podány sirovátka a mléko a, komu libo bylo, čerstvá voda.

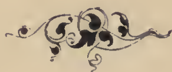
Potom hlídka odklusala a pomocí Hřímalého odbyty ve vsi krátce přípravy k ubytování nepřátelského vojska. Než hodina s hodinou se sešla, bylo všechno vojsko na místě. Vesničané vidouce starostu a Hřímalého s velitelem oddílu, jenž v osadě měl přenocovat, klidně jednati, pozbyli všeho strachu, sběhli se na náves a začali si ochotně odvádět dragouny, jež na ubytování byli dostali. Dragouni byli Slezané a Poláci, a takž dostalo se bodrým sousedům zajímavého překvapení, že se mohli s „Prušáky“ zcela dobře domluviti — po česku. Jenom tu a tam zůstávalo nepochopeno nějaké slovo, ale nedostatku tomu odpomohly snadno — širší výklad a posuňky.

Když bylo ubytování ve vsi odbyto, odvedl si Hřímalý na statek svoje hosty. Byli to major Horst z Adlerfeldu, setník Sonnenberg, nadporučík Harburg a poručík Rosecke. K těm pak přibyli za nedlouho setník Hedmond Nordmann od gardových granátníků a poručík od téhož pluku Raimond Rickert, tak že měl pan Hřímalý místo ohlášených pěti celkem šest důstojníků.

První čtyři, dragounští, důstojníci byli jenom na průchodu, ale Nordmann a Rickert byli sem na delší dobu komandováni ke službě etapní. Oba měli lehké blesury, kteréž je sice vůbec ke službě neschopnými nečinily, ale přece tak tížily, že musili důstojníci požádati o zaměstnání více úřadní.

Jenom šest důstojníků na bytu, a jaký přece šum! Zajisté: jenom šest důstojníků, ale také šest sluhů a šest koní! Na rozsáhlém dvoře začalo ihned cídění ořů i zbroje a v komnatách prvního patra myli, převlékali, holili a česali se důstojníci, aby se k večeři dostavili už v plném lesku.

(Pokračování.)

KVĚTY.

Redaktor básní a původní krásné prósy, zároveň vydavatel

SVATOPLUK ČECH.

Redaktor článků poučných a překladů krásné prósy

Dr. SERVÁC HELLER.

Majitel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK XVII.

KNIHA XXXIV.

SEŠIT KVĚTNOVÝ.

„Květy“ vycházeji v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásilkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: „Květy“ v Praze, Senovážné náměstí 978-II.

V PRAZE.

TISK A PAPÍR ALOISA WIESNERA.

1895.

Jaro. Kreslil Pavel Körber.

Písně poutníka.

I.

Kraj byl pustý. Ku obzoru
orný táh se pruh,
u noh v skalin nízkých svoru
močál v bahno tuh';
zlaté blatuchy se chvěly
cestou, kam jsem šláp,
dál na jedné noze bdělý
u splavu stál čáp.

Nikde ani duše živé,
já tu — tam ten pták;
ve západu záři snivé
jen se tavil mrak.
Vřel mou duší osamělou
sešlapaný cit,
bouřil, vířil silou celou,
chtěl se vyslovit.

Ale komu? — Nemám druhů,
ani družky též!
Sám tu bloudím v světa kruhu,
kolem blud a lež,
přetvářka zlá s čapkou blázna,
sobství bez mezí,
zisku na peníz dlaň prázdná,
tyran s řetězy.

Napad František mi svatý,
lidmi zneuznán,
v srdci oheň lásky vzňatý
jak šel v pustý lán,
kázal rybám, kázal ptákům,
čím vřel a co chtěl,
sestře luně, bratřím mrakům
všecko pověděl.

Nemám ovšem jeho lásky,
ani přízně k všem,

jeho stigmata, ni vrásky,
posty nocí, dnem,
nemám ani síly jeho
v svatém horlení,
jíž kles tónu do jednoho
Tvůrce, stvoření!

Však též nemám hrdou pýchu,
státi sám a zvlášť,
stoicky se halit v tichu
ve mlčení plášť,
ni k těm, již mne poranili,
zlobu nemám, hněv,
mám jen zbytek sední síly,
mroucí v srdci zpěv.

Nuže tedy, naposledy
v světa hluchý šum
zni, co utkal pavouk šedý
z přediva svých dum;
tož jak patřím v zbytku síly
v světa spád a rej,
zazpívám — ty bratře milý,
čápe, poslouchej!

II.

Pohostinský klášter jednou přijal
mne v svou starou zasmušilou zeď,
pod okénkem záhon resed, fijal,
kosatců a hyacintů změť.
Missál tu, pln starých initial
děl k mé obraznosti: Leť!

A již letla k nivám Italie,
přes hor temena a ledný svah;
upomínka křídlem v skráň mi bije
a já za ní roztoužený táh';
duší hrají staré melodie,
líbám svaté země práh.

Tentýž klášter jak zde. Jednou z rána
v mřížích jeho okénka jsem stál,
divou touhou duše byla zdrána,
v srdci bouřil nezkojený žal.
Klášter ten slul Fonte Avellana,
na zdi starý nápis plál.

A já v duchu poutníka jsem viděl
vyhnance a pěvce zároveň,
hněvem vřel, teď stejně nenáviděl,
jak dřív lásky zažeh pochodeň!
V ráz já za svůj malý bol se styděl,
patře v jeho skutků žeň.

Zde stál Dante! — A já cítil křídla
se v mé duši slabé vznášeti,
oheň proudil v krvi, která stydla . . .
obraz ten v mé zůstal paměti.
Kde duch mřel, jenž u krásy stál zřídla,
i ty, srdce, můžeš trpěti!

Po letech ta upomínka smavá
letla za mnou z jihu na sever;
tak Bůh vždycky v žal nám úkoj dává,
po bouři se vrací svatvečer.
Srdce! v bolesti je tvoje sláva,
ale těchu každou ber!

III.

Včera šel jsem kolem Kapitolu,
zástup lidí tam a zřeli dolů —
Dva hle, v jámě, třetí se k nim chýlí
a už mramor vytahují bílý.

Krásná socha v staré římské říze
v slunce naší doby hledí cize,
moudří nad ní hlavy dohromady,
ký to bůh, si nevěděli rady.

A já myslí letěl do daleka . . .
věky, věky přede mnou jak řeka,
já zřel opět na severu kdesi
zástup lidí, hlavy dolů věsí,

Kopají a vytahují z hlíny
opět sochu — Tento lid byl jiný,
cizí mi v svém chování i kroji.
Přistoup jsem k nim, nad sochou jak stojí.

Jaký svatý? Tázali se mnozí . . .
Ne, to bůh, děl jiný. — Jsou však bozi? . . .
A dál v divném citu šla má noha,
zde lid neznal jsem, však dobře — boha.

IV.

Bába moje vyprávěla:
(u křtu mého byla),
zdravím prý se tvářička má rděla
růžová a bílá;
spal jsem celý obřad svatý klidně,
usmíval se ze sna vlídně,
anděl za mnou stál,
v duši nebes mír mi vál.

Kmotra vážně odpovídá
na otázky kněze,
bába v tom stín jakýs zhlídá,
kterak zvolna leze,
po kruchtě se plíží, dolů stáčí
a má tvář se náhle mračí;
démon za mnou stál,
anděl před ním prchnul v dál.

„Odříkáš se Satanáše?“
tázal se kněz právě
a já vykřik náhle plaše,
zalkal usedavě.
Odpověď tu kmotry polekané
přeslech kněz, dál s rtů mu kane:
„I všech jeho skutků?
I vší jeho pýchy?“ —
Já prý zas byl tichý,
ale na mé tváři zbyla stopa smutku.

Rost jsem, do světa se vydal záhy,
viděl mnohý lid a mnohý kraj,
prošel hvozdy, moře břeh, skal prahy,
mnoho čet a slyšel mnohou báj.
Snil a přemítal,
stín vždy za mnou stál,
do snu v blahu největším vždy reptal,
v modlitby mé tvrdošíjně šeptal:
„Mým jsi, hleď,
kmotry tvé kněz přeslech odpověď,
nárok na tě mám,
nejsem hrozný, jak se zdám,
nemusíš se bát,
dřív mne dlužno znát!“ —

Za mnou tak stál v Kolossea rumech,
ba i Kriste, na tvé Golgotě!

V huku mořských vln, v pralesu šumech,
kosmem hřměl a dřímal ve hmotě;
prosák' radost, bol,
Boha druhý pól,
posměšně vždy v modlitby mé hýkal:
„Vždyť jsi mne se neodříkal!“

V očích děv se smál
a já prchal dál,
číší na mne blýsk
řka: „Jsem sláva, zisk!“ —
Ba, já dobře vím,
bude státi kdys u mého lože
v chvíli poslední,
tenkrát pohledni
s celou láskou svojí na mne, Bože!

Je-li pólem tvým,
štvaným, prokletým,
notou z tvého padší ze souzvuku,
pak nad ložem mým,
za mé boly, snahy, touhy
bude skončen boj váš dlouhý,
podáte si ruku!

V.

Já neumlknu, pokud jen mohu,
vím, co jsem dlužen sobě i Bohu
i bratru, který mi naslouchá rád,
dám ochotně všecko, co mohu dát,
dítěti úsměv, junu stisk dlaní,
milencům požehnání,
trpícím píseň o naději,
však nejraději
mroucím blahopřání.

VI.

Žoldáků sbor
valil se s hor,
řinčeli oštěpy, řinčeli palaši,
jako když vánice v dálku se unáší,
já stál a snil jsem v pohorské salaši —
a myslil, co se tu řítí —
to pravé jest žití!

Studentův shluk,
mandolin zvuk,
hnali se okolo v dvojstupu, v pořadě,
mizeli v jabloní kvetoucí zahradě;
já stál a snil jsem v sevillské posadě —
a myslil, co se tu řítí, —
to pravé jest žití!

Chřest kastaňět . . .
Líčko a ret
broskev a jahoda v líbezném souzvuku,
smály se, zvedly se, vedly se za ruku —
a já stál zamyšlen starého u buku
a myslil, co se tu řítí, —
to pravé jest žití!

Ponurý dav
plešatých hlav,
kapuce, taláry, růžence, provazy,
arkady klášterní průvod ten obchází —
já stál a patřil jsem v askese obrazy
a myslil, co se tu řítí, —
to pravé jest žití!

Všecko, to tam,
teď sám jen a sám
dívám se v jezera, zrcadla hor,
v hlubinu moří všech, ve hvězdný sbor
a ptám se, v duši své starý ten spor:
Zda vše, co v nic tu se řítí,
ó Bože, zda to je žití?

VII.

Cos ještě vře
a k světlu tře
se srdce, srdce v tobě!
Jsi v podvečeru, v poledni?
Či jsou to jiskry poslední?
Ó uvaž to a pohledni,
jež v sledni plají mdlobě?

Máš znovu vstát,
či jíti spat,
máš ubít, co plá v tobě?
Máš ještě síly v nový boj
a svár a vřavu, nepokoj?
Či lépe, rubáš si již stroj
a zvykej si, spat v hrobě?

Ve výhni tvé
se dál to rve,
vím trapné to i tobě!
Vím, marná je ta řež,
co ještě, srdce, chceš?
V ten podvod, faleš, zradu, lež,
rci — cítíš sílu v sobě?

VIII.

Já lásky jsem v žití nepoznal
a vždycky kráčel dál a dál.

Já znal ji toliko z doslechu,
jak sladká prý jest na mechu.

A jak je líbezná v poduškách,
kam klesneš v hedvábný jak prach.

Však sladká tu, tam líbezná,
já viděl, jak je vítězná.

Šel městem jsem, tož v Němcích kdes,
kol pik a halaparten les,

Hluk v lidu, bubny zavíří
a vše se hnalo k pranýři,

Jenž v prostřed malého rynku čněl;
na pranýři hoch mladý dlel.

Já neptal se, zda vraždil, krad,
já pouze viděl, že jest mlád.

A hle, tu divokou směsicí
jsem viděl drát se dívčici,

A chůze její byla let,
jejž voják nemoh zadržet.

A její oko — to byl blesk,
až před ním pancířů bled lesk,

A než se kdokoliv nadít moh,
již byla dívka, kde byl hoch.

On polonahý u kůlu byl,
pár holomků jej v záda bil.

A jak jej bili, nevydal řev
a z pranýře tekla jeho krev.

A dívka se tam svíjela
a lačným rtem krev vpijela.

A žhoucí k němu vznášela zrak,
a byla při tom krásná tak!

Ba měla v očích plno hvězd. —
Tu cítil jsem, co láska jest!

IX.

Já bábu měl, ta mříti si dlouho zvykala
a na posled vždy v smutku jen toto říkala:
„To pravé, všeho zmar i květ —
pochopit svět!“

Ó bábo, bábo má, ach, kolikrát
bych s tebou hádat chtěl se a o pravdu rvát,
tu, v které jest peklo i nebe:
Pochopit sebe!

X.

Nový den, nový den
zas mi svítí do oken,
nová cesta, nový cíl,
jaks mi, Bože, stanovil!

Nová noc, nová noc,
kdo mi přijde na pomoc?
Kéž mi aspoň nové sny
svítí staré do Vesny!

XI.

Různé kraje, divný lid,
boží země, všichni boží děti;
muslím, protestant i žid,
vím to, v srdci radost, klid
budou jednou jednu hymnu pěti.

Všecky zladí lásky cit,
všichni padnou sobě do objetí,
muslím, protestant i žid;
nechají, co dělilo je, být,
boží země budou boží děti.

Strach mám, nemohu to skrýt,
co tak všichni jeden svátek světí,
muslím, protestant i žid,
katolík, bych nemusil se rdít,
stranou stát, kde s nimi chtěl bych pěti.

Ptám se, patře v hvězdný třpyt,
slyše stromů šumot, ševel snětí:
„Proč byl's, Kriste, na kříž vbit?
Muslím, protestant i žid
i já — všichni jsme přec tvoje děti!“

XII.

Odhalil prý kdosi nový svět.
Má být za to žehnán, má být klet?
V novém světě starý člověk zas,
věčný stín v přírody věčný jas.

Nebylo by, Pane, mnohem líp,
člověku dát novou krev a vtip
a pak sílu v nové lásky květ?
To by teprve byl — Nový svět!

Jar. Vrchlický.

Jan Neruda.

Biograficko-literární studie od Bohuslava Čermáka.

(Pokračování.)

ruhou Nerudovou prací dramatickou té doby jest rovněž jednoaktová veselohra „Prodaná láska“, kterou t. r. v „Divadelní Bibliotéce“ ve svazku 31. na str. 81.—108. uveřejnil. Obsah její jest, jak následuje.

Marie Mušková, dcera hospodářského ředitele, děvče výstřední a romantické, poznala v Praze studenta Antonína Veverku, který, znaje slabost její, se jí co Konrád Valenrod představil. Též ona zapřela mu jméno své, uvedši se mu co Alfonsina. Láska mezi nimi byla Veverkovi hříčkou, již, když náhodně na potulce o prázdninách s přítelem Martinem Kurkou do místa, odkud Marie pocházela, zavítal, dále jako dobrý žert pěstoval. Když studentům peníze došly a úvěru v hospodě též nebylo, chtěl se Veverka na dolehání Kurkovo romantickým způsobem peníze od Alfonsiny vypůjčiti, však lehkomyslným zahráváním s hezkou služkou její Liduškou, které srdce své nabízel, vlastní své jméno pověděl a polibek jí uzmuv, neslušně o velké noze Mariině se pronesl, která vše viděla a slyšela, zmařena věc. Mezi Alfonsinou a Veverkou vznikl hněv. Však jiná okolnost přála studentům. Ukrytí křovím vyslechli výstup mezi Marií a otcem, v kterém jí tento důchodního Ivana Včeláka za ženicha vnucoval. Námitky dceřiny opíraly se o hloupost Ivanovu. Když se objevil, prchla Marie, však Mušek domlouval ženichovi, aby posečkal a jí nějak vyznáním do noty trefil, že mu ji zpět přiláká. An Včelák v trapných rozpacích vězí, jak by Marii s vyznáním uspokojil, vystupuje z úkrytu Veverka s Kurkou a nabízí se, že mu bude napovídati slova, kterými by srdce její získal, požaduje však odměnu, již důchodní milerád přislibuje. Po některém návodu, jak se Včelák u křoví postaviti a dále při vyznání chovati má, ustupují studenti za křoví a Veverka napovídá pak při objevení se Marie Včelákovi vyznání, které vzdor komickým momentům na romantickou dívku mocně působí a zejména fikcí, že Včelák co „Vlastimil Kolínský“ jí báseň „Milce“ v „Květech“, kterou jí s číslem časopisu předkládá, věnoval, žádoucího cíle dochází. Marie jest Ivanem okouzlena a sňatek zabezpečen. Také studentům jest pomoženo, neb Včelák dostál slibu. Toliko Liduška, nyní Veverkovi důvěřujíc, nedochází ohlasu; tvrdíť student, že by jí, stana se teď praktikantem, neuživil.

Dle „Lumíru“ r. 1859 (Díl II. str. 835.) byla tato veselohra dne 25. srpna t. r. v letním divadle v Pštrosce co novinka ve prospěch paní Hynkové provozována. Referent divadelní téhož časopisu zmiňuje se o ní po stránce kritické takto: „Děj, ač jednoduchý, má přece tolik živosti a tak rychlé postupování, že i tenkrát, kdyby dialog nebyl, jako zde, zdravým vtipem a pikantními obraty propleten, přece by všeobecnou

pozornost na sebe obracel. Situace, kde hloupý ženich svou lásku vyznává a vše, co mu Veverka napovídá, slečně přednáší, patří k nejlepším, jichž jsme posud v českých veselohrách spatřili. Dialog je plynný, budova dramatická svědčí již teď o nevšední divadelní způsobilosti.“

I stranný anonymní feuilletonista „Národa“ r. 1864 v „Obrázcích literarních“ („Národ“ čís. 169.) soudí o této Nerudově práci dramatické celkem velmi příznivě, an dí: „Poetický motiv jest zde podobný motivu „Les precieuses ridicules“ — zde i tam potrestána jest směšná titěrnost a nepřirozené sentimentalisování — ač v směru rozdílném, vlastní chybou. „Prodaná láska“ jest ovšem příliš lokalisována na naše české poměry, než aby mohla míti cenu tak universalní jako „Les precieuses ridicules“, nicméně bude ona bezpochyby na dlouho ještě jednou z nejlepších našich veseloher. Jednu však a jak myslíme podstatnou vadu musíme zde vytknouti. Studující Veverka a Kurka jsou příliš rafinovaní a postrádají tím s větší části komického momentu.“ Není pochyby, že uhozeno tu trefně na slabší stránku pěkné Nerudovy práce, neb poněkud méně buršikovného u Veverky a Kurky v „Prodané lásce“ bylo by komiku ve veselohře z jakési fraškovitosti, kterou v invenci strádá, vyvedlo.

V kusém třetím a čtvrtém čtvrtletí tohoto ročníku „Obrazů života“, končícím 10. sešitem listopadovým (po šestém červnovém vyšel sedmý sešit až 1. srpna), uveřejnil Neruda kromě zpráv o literatuře a divadle, článku „Smíření“ k pamětnímu dni úmrtí Jungmannova se vztahujícímu, překladu básní Alex. Petöfiho: „Ukradený kůň“, „Ovčák“, „O krásná noc“, „Pan Pavel“, „Betyar“, „Loupežník“, „Dobrodružství vlka“ a „Setkání na pusztě“, svedeného dle německého převodu Petöfiových básní od Fr. Szarvadyho a Mor. Hartmanna a vytištěného pod záhlavím „Obrazy a romancí z Uher“, jakož i překladu několika „Aforismů“ Bedřicha Spielhagena básně: „Vodní panny“, „Také růže smrt“ I.—VII., „Ze života“ VIII.—XIII., „Otci“ I.—X., již zmíněné, „Skočme, hochu“ a „Ohlas italských národních písní“ I.—X., z nichž v „Knihách veršů“, vyjma básně „Ze života“ VIII.—XII. všecky porůznu nalézáme a prosu: „U okna“, „Starý mládenec“, „Za půl hodiny“ a „Kassandru“, která mimo socialně zajímavou črtu „Za půl hodiny“ v sbírku „Arabesek“ pojata.

Mezitím co s tiskařem a nakladatelem Ant. Augustou v Litomyšli o další vydávání „Obrazů života“, jehož se J. R. Vilímek vzdal, vyjednával, psal a dokončil Neruda svou jedinou tragoedii o třech jednáních, zle kaceřovanou „Francescu di Rimini“. Motiv k ní čerpal z výkladu Boccacciova ku 5. zpěvu „Pekla“ Danteovy „Božské Komedie“ a dílem i z Douchova překladu téhož zpěvu, pokud látky té se dotýká, naleznuv obé v „Časopisu českého Musea“ r. 1854 na str. 11.—13.

Výklad Boccacciův uvádí látku následovně: „Quido da Polenta, Danteův příznivec, jemuž náležely Ravenna a Cervia, měl dávný spor s rodinou Malatesta (Veruchio) di Rimini a když spor urovnán, bylo navrženo, aby pro upevnění přátelství obou rodů spolu zasnoubeni byli Gianciotto (čili Giovani), syn Malatestův di Rimini a jeho budoucí dědic a Francesca, spanilá dcera Quidona da Polenta. Že byl Gianciotto chromý a nesličný a očekávati se nedalo, že by si jej Francesca oblíbila, vzato působením jejího otce útočiště k podskoku: mladší, spanilý syn Paola

Malatesta di Rimini odeslán, aby se s ní zasnoubil na jméno svého staršího bratra. Francesca byla Paolovi hned při jeho příchodu nakloněna a jsouc s ním zasnoubena, považovala jej za svého manžela, až teprv do domu k Gianciottovi odvezena, podskok seznala. Paolo a Francesca zůstali sobě nicméně nakloněni a když Gianciotto se od sluhy dověděl o tom, v jednu dobu, rozzuřiv se, choť i svého bratra probodl."

Místo z Danteovy básně, Nerudou použité, v Douchově překladu zní:

„Dne jednoho my četli k zábavnosti
o Lancilottu, jak ho láska svila;
netušili jsme zlého v samotnosti,
k častému pohledu zvěst rozjařila
nám oči, zbledla našich lící záře,
až jedna doba nás pak podmanila;
neb, když jsme čtli, jak úsměv sladké tváře
dán k celování vroucímu milenci,
zde ten, by cit se srdcem nebyl v sváře
se třesa, stiskl úst ke rtů mých věnci.
Spis „Galeotto" slul i kdo jej skládal,
nečtli jsme více — blaha vyhostěnci.

Nevíme, zda-li kromě toho a jakým studiem dalším se Neruda pro svou truchlohru vyzbrojil, ani co k podpoře fantasie vůči době a zvláštnostem jejím na cizí půdě knihově shledal, jisto jest, že vzhledem k starším tragoediím o téže látce s týmž názvem psaným, Silv. Pellicově, vydané v Paříži r. 1833, H. Koestrově, vydané r. 1842. a P. Heyse-ově, vydané r. 1851 v Berlíně, zřetel jeho k tomu byl obrácen, aby motivu původnímu zůstal věren. Také snaze jeho umělecké vyhovovalo spíše podržení historické pravdy, v jejímž prohloubení po stránce povahové doufal dosíci effektů vážnějších, než jsou obvyklé divadelní.

Osnova látky, jak si ji Neruda pro svou truchlohru upravil, jest asi tato.

Gianciotto, starší nezhledný syn Malatestův di Rimini, zasvěcen s učitelem svým Campagnim posud vědě, maje se k přání otcovu vůči smíru rodin di Rimini a da Polenta zasnoubiti s krásnou Franceskou da Polentovou a zaslav jí po mladším, sličném bratru Paolovi svou podobiznu, která jí doručena nebyla, zamiluje se dle podobizny, jaksi na vzájem obdržené, do nevěsty své, která na jeho jméno podle přání vlastního otce Paolovi jest oddána. Dle listu bratrova usvědčen, že jej Franceska za manžele zvolila, cítí se přešťastným a svoluje ochotně ku sňatku svého sluhy Filippa s Beatricí, tuto objav a pocelovav, což při žárlivosti Filippově hněv mezi snoubenci vzbudí. Obdržev listem od otce vyrozumění o podskoku, jenž bez jeho vědomí s Franceskou se udál a který teprv cestou k Rimini jí Paolem má býti vysvětlen, jest sklíčen. Však otec i tchán doufají, že věc dobře dopadne a Franceska nutnosti se podá. Proto odbývá Quido da Polenta někdejšího pomocníka svého v boji s rodinou di Rimini, měšťana Florentinského Cerchiho, hrdě a opovržlivě, ač mu v době zápasu Rimini za kořist sliboval. Zatím co ten na odemstu pomýšlí, přichází s Pavlem Franceska, o svém oklamání uvědoměná. Žádajíc od otce ospravedlnění, má Gianciotta, který se jí blíží, za dvorního blázna, zvěděvši však, že jejím mužem jest, nazývá jej ohavou, které že

nikdy ženou nebude, přisahá. Po tomto pohanění a hrdém se odvrácení Francesčinu klesá Gianciotto v mdlobách na zemi.

Mezitím co sluhové Malatestovi, Mateo, Antonio a Filippo o neštěstí Gianciottově hovoří, při čemž Filipo, nemoha zapomenouti na políbení Beatrice, své socialní stanovisko vůči pánům vtipně hájí, přichází Cerchi, dotazuje se po Gianciottovi, jakoby na osudu jeho podílu měl, an pouze na Filippovi, který mladého rytíře obsluhuje, o Campagnim vyzvídá a zvěděti touží, co Gianciotto činí, což mu sluha sděliti přislibuje. Setkav se s Paolem, jenž vůči urážce bratrově a nešťastné Francesce z Rimini odejíti chce, zpytuje srdce jeho a dosahuje toho, že se s Franceskou rozloučiti odhodlá.

Uražený Gianciotto jeví se zoufalým, mluvíť o milence Smrti, která Francesku mu nahradí. Otec, ani tchán nedovedou jej potěšiti, také Cerchi nepovzbudí jej z bolestné letargie, toliko Campagni osvěží poněkud mysl jeho nadějnou myšlénkou, že učeností svou Paola, o němž ví, že Franceska jej miluje, zastíní. Zatím hledí na tuto působiti tchán i otec, aby ji o poctivosti Gianciottově při klamu provedeném usvědčili, však hrdá a milující žena nevěří jim, hájíc utkvělý svůj názor o špatnosti jeho. I služce své Altrudě zakazuje mluviti ve prospěch manžele a odmítá návštěvu jeho churavostí, kdežto přes rozkaz daný do komnat svých vniknuvšího Paola vesele vítá a jej od odchodu odvrací. Campagni, dotazující se ve jménu Gianciottově po zdraví jejím, dochází výsměchu, kdežto Paolo, který loučiti se přišel, požádán, aby ráno Francesku po vůkolí provedl. Také jej v tu dobu Franceska v zahradní síni s Altrudou očekává, kterou jako Filippa Cerchi si získal, zde se skrývajc. Však místo Paola přichází nesměle sklíčený manžel Gianciotto, snaže se choti své vysloviti, jak ji miluje a jak nevinen jest klamem, jehož oba obětí se stali. Francesca, odeslavši služku, jeví mu svou nenávist a když ji o smíření prosí, odměňuje se mu posměchem, který jej k mužné odvetě vzpružuje. Pravíť jí pevně, že ona zlé povahy jest, ďábel v podobě andělské, že jí opovrhuje a odchází-li klidně a nejeví-li jí veškerou hloubku své nenávisti, aby přičítala to lásce.

Jako Franceska s Gianciottem v hněvu se rozešli, vadí se i otcové, an Malatesta di Rimini tvrdý způsob, jakým Guido da Polenta s dceří zachází, neschvaluje, což málem k roztržce vede.

Mezitím co Filippo k překvapení Francesčinu na rozkaz Gianciottův, večer daný, květiny kolem pohovky její rozestavuje a s Beatricí se baví, praví, že na Rimini nezůstane, převzav službu u pana Cerchiho, jde Franceska s Paolem, jenž knihu v ruce drží, do zahrady. Zde předčítá jí Paolo, nikoli o Lancilottu, ale případnou smyšlénku zamilovanou, ona poslouchá. Gianciotto, přiveden Cerchim, aby se přesvědčil, že bratr jej podvádí, což věřiti nechtěl, stopuje s napjetím ten výjev, a když milenci při čtení city své prozradí, an Paolo Francesku k sobě přivine a políbí a tato s toužným výkřikem: „Paolo můj!“ když k nohám jí klesl, po něm ruce rozpíná, probodne dýkou bratra a po něm Francesku. Vykonav tyto dvě vraždy sešílí. Oba otcové se znovu znesváří a Cerchi, maje pomahati zase Quidonu da Polentovi, žádá napřed úpis na Rimini.

Jak z osnovy patrno, snažil se Neruda děj tragický přirozeně odů-

vodniti ženskou povahou Francesčinou, která co rekyně pro lásku k Paolovi myšlénku utkvělou, že Gianciotto jest původcem podskoku, vážně vyvrácenou, nedá si vymluviti, a manžele urážejíc, s Paolem pak co milenka žíti si přejíc, spravedlivě klesá. Také Paolův skon jest odůvodněn, neb v zápletu klamu jsa osobou hlavní, věděl, že jest mu bratrovi ustoupiti, což učinil polovičatě, z lásky Francesčiny se těše na úkor Gianciotta, tím podvodu na bratru se dopustiv. Zešílení Gianciottovo připraveno jest s dostatek vznětlivou, zároveň však měkkou povahou jeho, an co učenec, málo života znalý, přiveden do konfliktu neobyčejného, zprvu s dojemnou passivností si vede, podrážděn však k činu odhodlanému přikročí, jehož následek mysl jeho zmate, ježto zde žárlivost končí, nikoli však láska.

V hlavních rysech nelze Nerudově tragoedii věcně nic vážného vytýkati. V detailu arci nevysvětleno zůstává, proč Gianciotto, nevěda o podskoku, svolil, aby bratr jeho Paolo za něho s Franceskou k oltáři šel, o čemž v monologu v prvním jednání se zmiňuje, jakož divno jest, že by se do podobizny nevěsty své zamiloval, jak líčeno. Jinou vadu shledáváme ve IV. výstupu prvního jednání, kde otec Gianciottovi nepravděpodobně listem, sluhou dodaným, podskok s nevěstou a důvody k němu odhaluje, což mělo se díti ve scéně, jež mohla býti účinlivou, ozařujíc některé stránky tragoedie, jež bez ní temnými zůstávají. Též v proměně druhého jednání při výstupu VI. postrádáme vážně živou scenu mezi Quidonem da Polentou a Franceskou, jejíž úlomkem tragoedie obdařena, ana by slabšímu tomuto jednání velmi byla prospěla a vinu Francesčinu lépe vysvětlila. Poněkud silnějšímu vnikání veseloherního živlu Filippem a Beatricí do truchlohry, protože děj osvěžuje a s ním souvisí, nedá se vytknouti ani snad rozšířenost na ujmu scen tragických, kdežto postavě jalově intrikující — ana v ději samém intrika spočívající od ní nikterak není závislou — florentinského měšťana Cerchiho scenicky příliš místa přáno, ač kromě výstupu III. v druhém jednání, kde Paola od odchodu z Rimini odvracuje a výstupu VII. v třetím jednání, kde Gianciotta do zahradní síně, v níž Paolo Francesce předčítá, uvede, s dějem nesouvisí. Co zištná, vedlejší osoba, mohl snad Cerchi v truchlohře své místo míti, nikoli však co hybná, vážná osobnost intrikující, ana pro sebe úkolu postrádá. Po stránce scenické jsou i proměny v prvním a druhém jednání malému celkem ději nemálo na ujmu.

Vůči povahové stránce vykazuje „Francesca di Rimini“ rozmanitost a jistotu líčně nevšední, dialog jeví promyšlenost a nehledanost, udržuje sceny v živosti, konečně i dikci upříti nelze bohatosti myšlénkové, dílem i básnického vzletu. Celkem navzdor odporující, většinou liché tradici máme „Francesku di Rimini“, zvláště vzhledem k realní, všeho bombastu prosté stránce její za dílo dramaticky pozoruhodné, rázem samostatné a básnicky cenné. Tolik sobě asi Neruda po přísné autokritice také sám myslil, když svou tragoedii herci Frant. Pokornému, aby v jeho prospěch odpůldne v neděli dne 15. ledna r. 1860 v král. stav. divadle byla provozována, dal. Patrně se však před provozováním dály různé intriky proti Nerudovi, aby úspěch kusu byl oslaben, neb jinak nebyl by dobře vysvětlitelný list Nerudův téhož dne slečně Holinové psaný, který zní:

Milý Annoušku!

Neví ještě, půjde-li do divadla? Půjde-li, řekl mému poslu, ano, nepůjde-li, ne. Může-li ale jít, tedy šel. Prosil bych za to, nevím ale, jak to u Vás stojí, a půjde-li to dnes bez skandalů. Alespoň někdo by mohl od Vás jít, abych našel otevřenou a přístupnou loži. Já jsem dnes zlostí nemocen, daliť mně ještě druhý, hloupý titul na rohy, ačkoliv jsem jen pod tou výminkou kus dal, že žádného druhého titulu nebude. Je za tím novým titulem tucet nepřátel a jeden hloupý přítel skryt. Do lože bych přišel na každý způsob hned z počátku k Vám; kdybyste však tam nebyla, přijdu na jisto večer. Nezapírám Vám, že nejsem dnes jist před skandalem. Půjdete-li, jděte brzy.

J. Neruda.

Dnes nevíme arci, co se v zákulisí a na jevišti v neprospěch tragoedie událo, ale jisto jest, že představení vážně k tomu přispělo, aby se „Francesca di Rimini“ nepotkala s výsledkem, jaký Neruda s jistotou očekával. Dokladem k tomu jest nám závěrek přísného jinak posudku Gust. Pflegra o truchlohře (Obrazy života, 1860, str. 74.—76.), jenž o provedení dí: „Co se týče představení, tu mělo věru velikou vinu, že obecenstvo tragoedii Nerudovu tak chladně přijalo. Hra byla mdlá — nejvíce vynikala svou ta kočičina v jednání prvním a pak ta krásná mosaika všelikterého vyslovování přesladkých jmén vlaských; ani na Kamčatce nemluví se vlaština líp.“

Dojem neúspěchu, najmě vůči vítězné intrice, dotekl se Nerudy přebolestně, o čemž upomínka slečny Holinové svědčí, neb potkav se s ní druhého dne na nábřeží a představení „Francesky di Rimini“ zpomínaje, sotva prý stačil slzy, z očí se mu řinoucí, šátkem utírati.

(Dokončení části I.)

V soumraku bohů.

Kronika. Podává Julius Zeyer.

(Pokračování.)

Byl by to osud můj, strádati až do konce, beze spásy, beze msty?“ tázala se Unna sama sebe ve své komnatě a proklínala slabost svou. Po celou zimu churavěla a život se jí zdál nesnesitelným, říkala si, že je zajatou, otrokyní v tom domě, že útěk z pod té střechy je jediným vykoupením a začala o tom přemýšleti, jak té kletbě spolužití s Hrutem uniknouti. Umínila si, že pojede opět s Hrutem na sněm, že se sejde tam s Thorstejnem, ale že tenkráte mlčet už nebude a že bude žádat o rozvod. Byla to tedy pro ni krutá rána, když na jaře Hrut jí ohlásil, že tenkráte na sněm nepojede. Řekl jí, že umluvil s několika soudruhy z nejbližšího sou-

sedství cestu k vzdálenějšímu fjordu, k ostrovům, kde chtěli lovit ptáky. Unně se ulehčilo, bude aspoň sama v domě, neuvidí tu smutnou, lhostejnou, mrazivou jeho tvář. Když odjel Hrut, přivedla náhoda či osud starého, cizího muže do domu, cestujícího k fjordům, velmi hovorného, s nímž se Unna do zábavy pustila, by jí na večer chvíle ušla, když tak sama, opuštěna se svými služebnými dívkami předla. Vyptávala se ho na mnohé a vyšlo na jevo, že je neobyčejně znalý zákonů a zvyků právních islandských a že měl velké v těch věcech zkušenosti. Volala jej blíže k místu, kde seděla, odeslala pod různými záminkami své dívky a když byla sama s ním, vyptávala se podrobně na zákony o rozvodu ve všech odstínech. Po té rozmluvě byla jako horečná. Ulehla. Nespala celou noc, ráno však jednala dle rad a pokynů toho starce. Povolala několik vážných mužů za svědky do domu, vedla je k loži svého manžela a tam prohlásila určitě a prostě rozvod svůj slovy zákonem ustanovenými. Vedla svědky pak, jak to žádal zvyk právní, ke dveřím domu, a tam opakovala ještě jednou, že zrušuje svazky, vížící ji k Hrutovi. Po té sedla před těmi svědky na koně a jela přímo na sněm, posud shromážděný. Tam vystoupila na kopec, kde se soudy odbývaly a pevně, hlučným hlasem prohlásila po třetí rozvod svůj, dovolávajíc se zákonů a žádajíc potvrzení svého prohlášení. Nastalo reptání, mnozí vrtěli hlavou, ozvaly se hlasy káravé a vzdorující: namítati však hrubě ničeho se nedalo, dělo se vše dle ustanovených zvyků a protivníkům Unniným nezbylo než nechváliti jejího počínání. Bylo jí to lhostejné: dosáhla svého předsevzetí a klidna a pyšna, vítězoslavna sedla opět na koně a jela k svému dědovi. Thorstejn byl velice překvapen, když ji uviděl. „Sama přijela's?“ tázal se jí. „Sama,“ řekla, „a nikdy více se nevrátím pod střechu Hrutovu.“ Vypravovala nyní vše. Thorstejn byl jako zdrcen. Přemýšlel mlčky a řekl posléze: „Dobře učinila's a vítám tě opět domů. Ale kde je tvé věno?“ Unna usmála se povržlivě a odpověděla:

„Ten bídný! Skryl ty poklady tak pečlivě, že jsem se jich dopátrati nemohla. Byla bych ráda vzala zpět, co je mé, ale měla jsem přede vším spěch, bych zachránila sebe. Je teď na tobě, bys mi na příštím sněmu vydobyl, oč mě Hrut oloupil. Ponechat mu to věno, bylo by vzdát se pomsty a nechat jej bez trestu. Ostatně, chceš-li, hoď mu to zlato co výkup mé volnosti.“

„Ponechat mu tvé věno!“ zvolal stařec zuřivě, „to bylo by ponechat mu vítězství! Není na mém žalu dost a tvém, bylo by nám ještě posměchu jeho třeba?“

A tahal starou, zrezavělou zbraň svou se sloupu, kde v prostřed síně visela. —

Hrut byl se zatím domů vrátil a byl ohromen, když Unnu pod svou střechou nenalezl a svědci její mu pověděli, co se bylo událo. Spěchal k svému bratru Höskuldovi, ale ten měl už zprávu o jednání sněmu: rozvod byl schválen a potvrzen! Nedalo se ničeho měniti, ničeho namítati!

Hrut skryl se nyní ve svém domě, byl zahanben, přelstěn. Zmocnila se ho jakási ochablost. Neměl odvahu ani vpravit se do okolností, ani proti nim se vzrušiti k nějakému kroku, jenž by odčinil, co se bylo stalo. Jako chorý chodil celou zimu po domě, bez myšlenky hleděl tupě do

ohně a všechna jeho mužná síla zdála se prchati z vysoké jeho postavy, která se počínala klonit po stařecku ku předu. Pohled na něj byl trapný, obzvláště Höskuldovi.

„Ženy byly mi osudné,“ řekl mu slabě a chabě jednou Hrut. Höskuld se rozzlobil.

„Jsi ještě mužem?“ zvolal, „nuž, dokaž to! Setřes tu předčasnou starobu se sebe! Jaro se vrací, nechť se síla tvoje vrátí s ním. Jeď se mnou na sněm. Lidé se ti posmívají. Ukaž se veřejně, v plném shromáždění mužů, ale tak, že posměch jejich jim na tvářích zhasne, při tvém pohledu. Nemáš-li k tomu síly, zhyň a zemři! Raděj tě chci oplakávat, než za tebe se stydět! Slyšíš, synu matky mé, řekl jsem styděti!“

A zatřásl Hrutem mocně a plameny mu šlehaly z očí, z nichž však také dvě slzy nevole a něhy vytryskly. Hrut jej obejmul.

„Můj Höskulde,“ pravil, „v pravdě vracíš mi život! Zardívám se sám nad sebou a nebudeš se tedy už ty nade mnou více zardívat. Pojedem spolu na sněm.“

A jeli a přátelé a druzi jejich s nimi a všichni, jimž veleli na statcích svých a byla to družina tak četná, skvělá a statečná a Hrut měl tak bohatýrské zase vzezření a tolik ohně ve smělých očích svých, že věru nebylo stopy posměchu na tváři nikoho, kdo jej a druhy jeho potkal. Thorstejn však dostavil se též, ozbrojen, statečný ač shrbený stářím a v plném shromáždění povstal směle a zvolal plnou silou kmetského svého hlasu: „Hrute, vrátil jsi mi mou vnučku, někdy ženu svou, ale zapomněls vrátit mi též věno její, značný ten poklad zlata a perel, jehož dobyly někdy ruce hrdinštější, než jsou tvé! Před tváří tolikerých mužů spravedlivých a moudrých, kárám jednání tvé, před tváří tolikerých mužů chrabrých vyzývám tě, bys učinil, co's posud zanedbal!“

Hrut vztyčil se vysoko, zbledl hněvem, opřel se o svou blýskající se sekyru a zvolal hřmícím hlasem:

„Mýlíš se! Nevrátil jsem ti vnučku tvou, opustila mě zrádně a kul jsi zajisté ty pikle ošemetné s ní! Nevrátil jsem ti Unnu a nejsem tedy povinen vrátit ti, co je nyní mé, čeho se sama odřekla, vykrádajíc se z mého domu. Avšak chrabrý starče, máš-li tolik odvahy, jak na obdiv stavíš, nuž dokaž nám to a pusť se se mnou do souboje na život a na smrt! Věno tvé vnučky buď vkladem krvavé té hry. Padnu-li, vezmeš věno, zůstane však mým, skolím-li tě, jak toho zasluhuješ, neboť zajisté jen tvými nástrahami potupila mě vnučka tvá!“

„Lakotný lháři!“ vzkřikl stařec, „neznáš studu, vyzývaje mne, vetchého kmeta, na souboj! Smrt moje byla by ti snadným vítězstvím. Zamítám boj s tebou. Ponech si ten poklad, ale vezmi prokletí moje co přídavek! Byl jsem rekem silným, chrabrým, tak chrabrým, jak ty jsi nikdy nebyl, ty otroku královny Gunhildy, ty nemužný milče, placený ženou zhýralou, a pouze slabost prstů mých tě chrání, bych tě nezardousil jako psa! Běda, že člověk končí jako začal, dětstvím bezmocným! Jsem třtinou, třtinou!“

A propukl v pláč. Nastal ohromný hluk, tvořily se strany, bylo by už k seči snad došlo, ale muži rozvážnější zmocnili se převahy, poznenáhla vracel se klid do shromáždění a mezi tím co chvějícího se starce

odváděli v jeho stan pod kopcem, opustili Hrut a jeho přátelé sněm, sedali na koně a jeli domů. —

Thorstejn odložil zbraň, odpočinul a sedl též na koně, jel pomalu na svůj dvorec, s hlavou skloněnou, doma padl na lůžko a ochuravěl. Za několik dnů zemřel, nemoha se utišiti, a nemoha snášeti té jediné porážky, utržené tak neodčinitelně po prvé za celý dlouhý svůj život. —

IV.

Hrut nejel přímo domů, zůstal u svého bratra Höskulda. Ten byl nyní velice veselý a Hrut, ač mu pravá veselost a spokojenost scházela, nutil se, by ji násilně na jevo dával a nenamítal ničeho proti hlučným a častým hodům, jež Höskuld v domě svém na poctu bratra a jeho vítězství, v té při o věno, uspořádal. Jednoho večera bylo na Höskuldstadě obzvláště hřmotně, pilo a zpívalo se mnoho, i ženštiny zúčastnily se toho veselí a pustili se hosté i domácí do tance. Höskuld měl nedorostlou ještě dceru, nadmíru krásnou, jménem Halgjerda. Ač posud ještě dítětem, byla přece už vysoká a vlasy její plavé jako měsíc, měkké jako hedbáv a padající jí až po pás v bohatých, hustých kšticích, budily všeobecný obdiv. Hrála si tenkráte se svými družkami na nevěstu a věnčena lučním kvítím, byla zjevem tak spanilým, že celá síň s patrnou radostí se pozorně k ní obracela. Höskuld, vždy tak drsný a málomluvný s tím děckem, vzplanul otcovskou pýchou, zavolal ji k sobě, políbil ji spěšně a pravil Hrutovi: „Rci, viděls kdy ve svém životě krásnějšího dítěte?“

Hrut, jenž znaven líčenou veselostí, v okamžiku tom v těžké dumě byl, hleděl dlouho na Halgjerdu a pak odpověděl: „Höskulde, je krásná, ale krása je čímsi osudným! Mnohý muž, zdá se mi, zaplatí zajisté krásu její krví svou. Halgjerdo, jdi! Spanilost tvoje, tuším to, je otravné, zlé bejlí!“ A odstrčil ji od sebe. Höskuld vyskočil jako dýkou dotknut, bled pozvedl ruku, jako by bratra udeřiti chtěl, celá síň vzkřikla jako jediným výkřikem a pak bylo mrtvé ticho. Na tvářích všech bylo velké rozčilení neb leknutí, jen Halgjerda zůstala klidná, hleděla na Hruta upřeně, zraky tak nedětskými, záhadnými, že se jevilo něco příšerného v nich. Hrut nevěděl jak a proč, ale ty oči připomínaly mu Gunhildu a její čáry a její prokletí. Höskuld byl se zpamatoval a řekl tiše: „Proč zvěstuješ zlo mému dítěti, ty, jenž jsi býval vždy jak synem mým?“

„Bratře můj,“ odvětil Hrut, „nesmyslná pronesl jsem slova, o nichž srdce moje nevědělo. Jako vítr povstala a jako vítr zalehnou bez nejmenšího účinku. Pošetilo mluvil jsem, sám nevím jak! Chtěl jsem tě snad nepodařeným žertem podráždit a ranil jsem tě proti vůli své. Napravím chybu svou. Slyš, co ti slibuji zde před tak četnými svědky! Halgjerdo, až dorosteš a za muž půjdeš, dám ti celé věno Unnino. Slyšíš? Onen poklad je tvůj od tohoto okamžiku a ten, jenž by ti ho odepříti chtěl, ať je to kdokoli, je lupičem tvých práv a nároků, byť bych to byl třeba já sám.“ Halgjerda, vážná nad svůj věk, vzala jej za ruku a pravila: „Slyšela jsem a zapamatuji si vše cos' mi pravil, toho buď jist!“

Pak se odvrátila, úsměv byl zase na její tváři a započala s druž-

kami svými přerušenou tak divně hru. Hrut tázal se bratra: „Jsi smířen a spokojen?“ „Jsem,“ odvětil Höskuld a veselost se vrátila zase všem a jako děti hru, započali muži opět pitku a ženy zpěvy své.

V ten samý den, co Hrut věno její Halgjerdě sliboval, sedla Unna, oděna v smuteční háv, na koně a vyjela z dvorce nebožtíka svého děda. V hoři svém a v opuštěnosti úplné, vzpomněla si na Gunara, vzdáleného příbuzného nebožky své matky, jehož nebyla nikdy mnoho znala, jejž nebyla od dětství svého viděla, ale jehož jméno zapomenouti nebylo snadné, neboť chvála jeho, co neobyčejného reka a dokonalého muže, slula po celém Islandě. Nelhala jeho pověsť. Duše jeho byla vzletná, měl dar zpěvu, mrav jeho byl ušlechtilý, mysl spravedlivá, byl přísný a chrabrý a tělo jeho bylo krásné jako jeho duše. Byl ztepilý, vysoký, silný, souměr jeho údů byl podivuhodný, pohyb jeho volný, chůze lehká a pevná. Nikdo nevládl tak kopím a mečem jako Gunar, ale především neměl soka v umění zacházeti lukem.

Gunar žil na svém dvorci Hlidarenda bez starosti a vážen a milován. Byl bohat a štědrý a věren v přátelství. K němu tedy ubírala se v sirobě své Unna. Stál před domem, když přijížděla, a pohled na něho ji konejšil. Byl tak silen a krásný! Oči jeho byly jako nebe a upřímnost hleděla z nich, plavé jeho vlasy, padající mu na ramena, zdály se jako sluneční svit a soulad jeho těla působil jako hudba. Gunar poznal Unnu hned, jakmile se přiblížila.

„Buď mi vítána,“ zvolal, „slyšel jsem o tvém neštěstí v manželství a smrt tvého děda, o níž mne dnes též zpráva došla, zarmucuje mě.“

„Slyšel jsi též, že jsem oloupena o své dědictví?“ tázala se Unna.

„Neslyšel,“ odvětil, „jsem však bohat a přišla-li jsi dovolávat se mé pomoci, nevážila jsi cestu marně.“

„Přišla jsem dovolávat se tvé pomoci, skutečně,“ odpověděla Unna, „ale jinak než míníš. Zdědila jsem statek a stáda po svém dědu a jsem tedy více než zámožná. Práv svých ale sříci se nechci, a proto žádám věno své na Hrutu zpět. Nelačním po tom zlatě, ale lačním po tom, by se dle práva jednalo a lačním po pomstě za svého děda, jenž padl obětí v té při. Hrut je lakomý a jediný trest, jejž krutě ucítí, jest přinutím-li jej, aby mi vydal věno moje.“

Gunar mlčel chvíli v myšlénkách a pravil pak: „Neznám dosti do podrobna zákony a nevím tedy jasně, na které straně právo je. Neznám Hruta ani Höskulda a nevím tedy, z jakých pohnutek jednali.“

„Mluvíš o právu?“ vzkřikla Unna, „a zároveň pronášíš jméno Hrutovo? Násilím a vzdorem trhl Hrut mé věno na sebe, lupič mého zlata a mé cti a vrah mého štěstí! Gunare, hleď na mě! Jsem opuštěna celým světem, jsem žena slabá, křivdu trpící, zničená! Nemám na šíré zemi nikoho než tebe, jehož bych se dovolati směla, ty's celé příbuzenstvo moje, a nemáš-li ty, Gunare, odvahy ujmouti se mne v mé při — pak v pravdě jsem bez práva a zhola ztracena!“

Zastřela si pláštěm tvář a Gunar se zarděl do temna.

„Mám-li odvahy!“ zvolal, „o tom, tuším nepochybuješ? Ale nerad bych se ujal věci, jež nemá snad zákon na své straně, nerad bych se

octnul v odporu s právem uznaným, s dávnými zvyky a ustanoveními. Kdybych jasně viděl v té rozepři —“

„Chválím tvoji svědomitost,“ odvětila Unna, nedávajíc mu domluvit, „a chválím tvou lásku k spravedlnosti, vždyť je to pro mě slibné, že chceš se zastat práva nestranně. Je na mé straně, uvidíš, až ti vše jasné bude. O to se tedy jedná, abys slepě se nikam nepouštěl. Říká se, že ty's nejlepším mužem, nejchrabřejším po celém ostrově, mužem pevným, celým jako nikdo, že však Njal z Bergthorshoolu je mužem nejmoudřejším, nejsoudnějším v zemi a on je tvým přítelem! Nuže, slib mi tedy, že k němu půjdeš, že s ním se poradíš a pak že dle nabytého světla jednat budeš. Njal byl na sněmu, kde můj rozvod potvrzen. Zná při moji tedy dobře.“

„V tom milerád ti vyhovím,“ řekl Gunar a podali si s Unnou ruce. —

Hned den po rozmluvě s Unnou, vydal se Gunar koňmo k Njalovi. To byl muž zvláštní, proslulý pro mírnost svou, pro tichou důstojnost, pro znalost zákonů a pro nejušlechtilejší mrav. Rád poskytoval rady a moudrostí svou vyrovnal smírně mnohou věc, jež by jinak byla krveprolitím končila a snad nekonečnou mstu vyvolala a nepřátelstvím až třeba i v pozdější pokolení hrozila. Kolem osoby jeho byla zář, plnící lidi úžasem a úctou: Njal měl dvojí vid, totiž mimo zrak vnější okem i vnitřní duchem. Njal neviděl pouze zraky tělesnými předměty, jež každý viděti mohl, ale hlubá jeho duše cítila mnohdy van ze světa neviditelného člověku, zachvacoval ji často proud tajeplný, unášel ji v nevyzpytatelnou oblast vidin a Njal prorokoval pak věci budoucí, které se mu zřejmě zjevovaly, sám nevěděl jak. Gunar byl šťasten, že muže takového přítelem nazvati směl.

Njal zůstával na svém dvorci Bergthorshvolu, vystavěném na ostrově utvořeném mořem a ústící tam řekou Markar, byl zámožný a měl četnou rodinu.

Když se blížil Gunar domu, stála tam Njalova choť Bergthora, žena důstojná a vzorná v mnohém ohledu, ale drsná v síle své. Vítala Gunara a vedla jej do domu. Potkali v chodbě Skarphedyna, nejstaršího syna Njalova, muže rekovného, pěvce váženého. Byl vysoký a ztepilý jako Gunar, oči jeho byly zářivé, ale vždy zádumčivé, vlasy jeho byly temné a tím nápadnější byla jeho stálá, podivná bledost. Ústa jeho s trpkým tahem byla škaredá, ale byla to celkem tvář, kterou nebylo lze snadně zapomenout a nad níž se každý, kdo myslil, zadumal mimoděk. Budila jakýsi silný zájem, něco neveselého se ozvalo v srdci při pohledu na ni, ale nezbouzela žádný odpor. Skarphedyn vítal Gunara, hlas jeho krásný, zvučný a hluboký, šel přímo k srdci. Vedl Gunara k otci. Njal měl radost, vida Gunara, vlídná jeho tvář jevila srdečnost. Zvláštností té tváře bylo, že neměla nejmenší stopy vousu — a to bylo jediné co kdo Njalovi vytýkati mohl, chtěl-li nepříznivě o něm souditi. Nemíti vousů, platilo v oné době na Islandě téměř za hanbu.

„Přicházím dnes o dobrou radu,“ řekl Gunar, když se byli vítali a zdravili.

„Poskytnu ji rád, bude-li to v mé moci,“ odvětil Njal. Usedli a když byli sami v komnatě, vypravoval Gunar, oč se jednalo. Jasná

posud tvář Njalova se náhle zasmušila. Mlčel chvilku a pak řekl: „Zdá se mi, že nám oběma cos zlého z toho pojde. Je mi, jako by temný mrak plný blesků se nad tím domem vznášel.“

„Jsi příliš starostlivý,“ odvětil Gunar, „co mohlo by mně a co zvláště tobě z toho zlého plynout?“

Njal mávl rukou a tázal se pak: „Leží ti na srdci dopomoci Unně k právu?“

„Řekl's dopomoci jí k právu,“ zvolal Gunar, „tedy je v právu i dle tvého náhledu? Pak ale ovšem je to povinností mou jí pomoci a leží mi to tedy na srdci, jak pravil's.“

„Je to pravé bludiště osudných událostí,“ řekl po krátkém rozjímání Njal. „Kořen všeho zla je ta věrolomnost Hrutova a po ní ten nešťastně uzavřený sňatek. Je pravda, že podlehl Hrut zlému čaru, mocnému zaklínání královny Gunhildy, ale dal se sám do moci její a to ne pouze bouří smyslů hnán, ale puzen lakotou! Trpí za svůj hřích. Rozvod pak byl sice zákonně proveden, ale stalo se to způsobem lstným. Thorstejn schvaloval lesť a padl jí obětí. Jednání Hrutovo, jenž zadržuje věno, není docela činem čestným, ač zákon neb neurčitost jeho v tom příběhu mu slouží jaksi štítem, a velké vidím zlo zase v tom, že ty, Gunare, ve věci té též zase k stejné zbrani bys sáhnouti musil, totiž ke lsti, kdybys Hruta před shromáždění sněmovní popohnati chtěl, kde by pak naděje byla Unně dopomoci k propadlému věnu. Zlo pro sebe zase vidím v tom, že ku lsti bych ti raditi musil sám. Před zákonem veřejným bych také sice správně jednal, ale zákon vnitřní, jejž uznávám za vyšší, to neschvaluje.“ (Pokračování.)

Ve velké době.

Román od Serv. Hellera.

(Pokračování.)

Krátce po slunce západu prostřeno v největší komnatě prvního patra — mohlo by se říci „v salóně“ — k večeři pro pruské důstojníky a rodinu. Od jídelny v přízemí upuštěno proto, že příliš prostě zařízena byla a pan Hřímalý svým nezvaným hostům ukázati chtěl, že nade všechen předsudek povznešen jest a také nepříteli, když pod jeho střechu se uchýlil, plného českého pohostinství dopřáti za svoji povinnost považuje. Krom toho chtěl pan Hřímalý pruské důstojníky trochu oslnit, „aby nabyli o českém sedláku lepšího mínění, než snad dosud měli“, a — nač se s věcí tajit! — pochlubit se chtěl pánům také, že umí žít a užívat! A ještě jeden důvod byl proto, aby se večeře podala v salóně: paní Ludmila dala v jídelně prostříti pro vojenské sluhy pánů důstojníků nechtíc, aby s domácí čeledí společně ke stolu zasedli. To nebylo ostatně ani možná, ježto se jim dle jejich vkusu zvlášť uvařilo.

Paní Hřímalá vykonavši své dílo v kuchyni odebrala se do svého pokoje, převlekla se do salonního úboru a poručila, aby se podávalo. V jídelně spuštěny rychle záclony a rozžaty lampy, pruským důstojníkům pak oznámil pan Hřímalý, že hospodyně prosí, aby se pánové odebrali ke stolu.

Všichni důstojníci přišli po úmluvě v plné parádě. Byliť postřehli, že se jim po odměřeně zdvořilém uvítání dostane skvělého uhoštění a uznali vzhledem k tomu a zejmena vzhledem k očekávané přítomnosti dam za svoji povinnost, dostaviti se do shromážděné rodiny v lesku. Že také mladé dámy ve společenském úboru se objevily, rozumí se samo sebou. Nezbytné představení se odbylo co nejkratčeji a ihned rozproudil se čilý hovor, ježto důstojníci v odměnu za vlídné uvítání statkářově rodině největší dvornost a sdílnost osvědčovali.

Po několikaminutovém hovoru v chumáči zasedli všichni ke stolu a začalo podávání krmí. Podlouhlý čtverhranný stůl byl postaven napříč komnaty, tak že nebylo žádného prvního a žádného posledního místa. Do jednoho průčelí posazen major Horst z Adlerfeldu a druhé průčelí, na protějším konci stolu, zaujala paní Hřímalá. Majorovi po pravé straně zasedli setník Sonnenberg a poručíci Rosecke a Rickert, po levé pak premierlieutenant Harburg a setník Nordmann; paní Hřímalé po pravici zasedli pan Hřímalý a slečna Tereza, po levici pak sestra Hřímalého, vdova paní Petrašová a slečna Anna. Polovice stolu zaujata tedy pruskými důstojníky a polovice rodinou.

Po večeři, kteráž byla hojná a v každém ohledu výborná, nastala

volná rozmluva. Major Horst uznav za slušné vzdáti uznání kuchyni a jejím výrobkům obrátil se na pana Hřímalého a pravil:

„Dovolte, pane hostiteli, abych vám projevil, že jsme všichni opravdu překvapeni taktuplným uvítáním a skvělým pohoštěním, jehož se nám tu dostalo. Jakožto bojovníci nepřátelské armády nemohli jsme se něčeho podobného nadíti.“

Hřímalý odpověděl:

„Lhal bych, kdybych řekl, že jsme vás, pánové, rádi viděli přicházet; my byli bychom se naopak radovali zprávě, že naše vojsko vítězně postupuje na Berlín. Ale když úspěch zbraní jinak rozhodl, konáme jenom, co slušným a rozumným lidem se sluší. Vy jste přišli klidně, slušně, zdvořile a nám nezbylo tedy, než týmž způsobem vás uvítat.“

„Doufám, že vás naše chování nepřekvapilo, vždyť četli jste provolání našich velitelů, ve kterých se slavně prohlašuje, že nevedeme válku proti obyvatelům této země, nýbrž že bojujeme jenom s rakouskou armádou.“

„Nu ano,“ přisvědčil Hřímalý, „ale to říká se vždycky a přece páchají nepřátelská vojska na bezbranném lidu druhdy nejsurovější sveřeposti.“

„Ty doby již minuly, aspoň pro vojska civilisovaných států evropských,“ namítal major. „Dnes nařizuje se přísně všemu vojsku, aby se chovalo co nejslušněji ke všemu obyvatelstvu, všude a zejména tam, kde se dělati chtějí mravní výboje.“

„Vy pomýšlíte tedy na mravní výboje v této zemi?“ podivil se Hřímalý. „To slyšíme novinku! Však o tom později. Prozatím dovolím si jenom připomenouti, že podle toho, co jsme právě v novinách čtli, vaše vojsko namnoze ani netušilo, že by zde mělo dělat mravní výboje . . .“

„Do novin zasílají se zpravidla zprávy přepjaté a přehnané,“ namítal zase major. „Ostatně nezapírám, že naše vojsko tu a tam násilností se dopustilo; my to víme a vydali jsme v té příčině nové přísné rozkazy. V plném proudu války, před rozhodnutím, bývá nesmírně těžko udržeti všechen branný lid na uzdě. Jest naprosto nemožnou věcí, aby ve velké armádě nebylo trochu lidu nevázaného, násilnického a sprostého. Slyšeli jsme také leccos o násilnostech naším lidem spáchaných a jsme s to vás ujistit, že byly tyto nevázanosti přísně potrestány — ovšem jenom potud, pokud je svou vyzývavostí nebo svým nepřátelským chováním nezavinilo samo obyvatelstvo.“

„Slyším zvěsť, ale nedostává se mi víry,“ odpověděl Hřímalý známým okřídleným slovem německým.

„Divím se, pane hostiteli, vaší nevěře,“ pokračoval major, „věc není přece nikterak pravdě nepodobna. Snad nemyslíte, že si velitelové naší armády či našich armád přejou, aby lid náš si vedl nevázaně, aby na vlastní pěst prováděl skutky násilné? Jednou z hlavních sil pruské armády je železná kázeň a kázeň nedopouští žádného svévolí. My zavádíme zcela nový způsob válčení a podstatnou částí této reformy jest také slušné, humanní chování se k obyvatelstvu nepřátelské země. Že se při takových spoustách branného lidu všelikým výtržnostem ubrániti lze není, rozumí se samo sebou. Ostatně, jak jsem již naznačil, jest přáním našeho krále, abychom zde v Čechách udělali mravní výboje, a trpění násilných skutků bylo by k tomu prostředkem po čertech špatným.“

„Jaké pak může dělat do země vtrhnuvší nepřátelské vojsko mravní výboje?“ otázal se namítavě Hřímalý. „Tu a tam u jednotlivců, sympathickým zjevem a chováním, ale u celku?“

„Nezapomínejte, milý pane, že nepřicházíme, my vojáci, samotni, nýbrž že přišel s námi náš král a jeho řídící ministr; ti pak promluví co nejdříve, jestli se už tak nestalo, k českému národu vůbec. Z tohoto oslovení pak seznáte, že chce Prusko vůbec zde učiniti mravní výboje a proto musí jeho vojsko chovati se po celou dobu okupace co možná zdrželivě a vlídně.“

„Vy mluvíte, pane majore, o mravních výbojích ve smyslu politickém, což pak už považujete válku za rozhodnutu? Vždyť jste sotva teprv do země vtrhli!“

„Upřímně řečeno,“ pravil sebevědomě major, „myslím, že už je rozhodnuto. Válka trvá sice teprv několik dní, ale celá vaše — či pardon: rakouská — armáda byla už ve všech téměř částech i jako celek poražena a prchá, rozbita, zdemoralisována a s rozpoutanými taktickými svazky, jako boje neschopná pomíchaná massa k Olomouci. Rakousko má sice ještě dosti vojska, ale toto vojsko dovede ho sotva zachrániti už jen před nejhorším. Ostatně mělo naše vrchní velitelství celý osud rakouské armády ve svých rukou: jenom chtět, a dnes nebylo by mělo Rakousko žádné armády vůbec.“

„Jak to, smím-li prosit?“ otázal se Hřímalý.

„Zcela prostě,“ odpověděl major. „Rakouské vojsko opustilo kralovéhradecké bojiště v největším rozkladu. Presenční stav mnohých pluků obnáší sotva čtvrtou část normální síly. Tisíce a tisíce vojáků se rozutíkaly anebo bloudí, byvše rozmetány, bez cíle a vlády kolem. Rakouské vojsko bylo tělesně vysíleno a na duchu docela pokleslé — důkazem této pokleslosti a zoufalosti jsou spousty zbraní, jež na útěku, jako zbytečná už přítěž, byly zaházeny. Benedek nepoužil, jak jsme věděli, žádných prostředků, jež válečné umění odporučuje, aby zmírněny byly účinky ztracené bitvy, ba on přehledl i velkolepou výhodu, že mezi ním a vítězným nepřítelem široká řeka se vinula a spěchal se vším lidem kvapem k Moravě. Naše vrchní velitelství pak dopustilo se osudné chyby, že nenařídilo energické stíhání rozbitého a — jak vidno bylo — odporu neschopného nepřítele. Uznávám, že dne 3. večer vydatné stíhání nemožné bylo, avšak že se z následujícího dne udělal den klidu, považujeme už nyní za velikou chybu. Nemyslím, že nařízen dne 4. července klid ze šetrnosti nebo z milosrdenství k prchajícímu nepříteli — to by bylo pošetilé —, ale ovšem že učiněno tak ze šetrnosti a z vděčnosti k vlastnímu unavenému vojsku. Však ani to chybu neomlouvá. V tak mimořádných okolnostech musí se také vojsku uložiti věc nadobyčejná. Psychologicky lze si velmi dobře vysvětliti, že vojevůdce s mnohem lehčím srdcem v plápolající bitvě tisíce a tisíce lidu vede ku slavné smrti, než aby vojsku, jež bylo v horkém boji divy statečnosti vykonalo, po vyhrané bitvě radostný požitek docíleného vítězství urval a je znovu vyhnal do psoty namáhavého stíhání. Avšak za několik set lidských životů, jež při úsilovném stíhání porubají hlad, žízeň a únava, lze docíliti výsledků, jež nejsou v žádném poměru ku přinešeným obětím. Tak výtečné armádě,

jako je pruská, mohlo se již uložiti něco, co by jinému vojsku uložiti se nemohlo. Kdyby se byla poražená rakouská armáda hned po bitvě a druhého dne energicky stíhala, byla by se mohla naprosto zničit a rozprášit, tak že bychom nyní zcela bez odporu mohli postoupiti na Vídeň . . . Jak jsem už řekl: válku považuju za rozhodnutu, avšak poněvadž jsme již rozbité rakouské armádě dopřáli času, aby se valně od nás vzdálila a potom kdesi jakž takž do houfů srazila, nebude se moci říci, že je Rakousko odzbrojeno a to nás může státi polovinu úspěchu."

„Vy máte, pane majore, o rakouské armádě po čertech špatné mínění," prohodil nedůvěřivě Hřímalý. „Já doufám, že se Benedekova armáda opět sebéře a že budete mít ještě několik parných bitev, než k Vídni dorazíte."

„Vy musíte tak doufat," odpověděl major, „ale my, kteří jsme tu armádu viděli bojovat a utíkat, žádného strachu z ní už nemáme. Nemějte mi za zlé, rozmilý hostiteli náš, nechci urážeti váš vlastenecký cit, avšak nemohu si pomoci: armáda, kterouž jsme u Králové Hradce rozbili, byla špatná a špatně vedená. O lidovém materialu nemluvím, ten bude snad dobrý, namnoze velmi dobrý, ale vše ostatní nestojí za nic. Zejména vedení.

Benedek měl dosti času, aby horské průsmyky obsadil a je jakož i jizerskou čáru opevnil. Nebylo k tomu potřebí nic jiného, než obyčejných polních náspů. Ani na krkonošské ani na kladské straně nebyly průsmyky nikterak opevněny. Také důležitá čára jizerská nebyla žádnými fortifikačními pracemi sesílena. Býti nějakých opevnění u Turnova, Podolí, Mnichova Hradiště, boje svedené od 26. do 30. června byly by asi docela jinak dopadly. Benedekova armáda nebyla by nucena bývala, dáti se na ústup ke Králové Hradci. Totéž lze říci o hořejším toku Labe. Když už se vědělo, že naše kolonny Krkonošemi do země vniknou, mělo si vrchní velitelství rakouské armády pro případ, že by jizerskou linii ztratilo, vyhledati a upraviti bojiště, na kterémž by nepřítele bezpečně mohlo vyčkati. K tomu pak nebylo vhodnějšího místa, než záhyb Labe u Pardubic. Tam bylo by se dokonce odporučilo i zřízení opevněného tábora, do něhož by se armáda v případě neštěstí mohla uchýliti přímo a také přes mosty u Králové Hradce. Terrén je na pravém břehu Labe u Pardubic takový, že by se byl tábor v nejkratší době dal opevnit. Přirozenou čelní hradbou jeho byly by bývaly rybníky u Bohdanče. Linie náspů mohla se u Chlumce ku předu posunouti, levým křídlem k Labi u Týnice, pravým na téže řece u Králové Hradce.

Jak zcela jinak byla by asi bitva ze dne 3. července dopadla, kdyby se byla všechna tato snadná opevnění provedla, a ona se mohla bez velké námahy a rychle provésti! Válku z roku 1859 ztratilo Rakousko, protože mělo příliš mnoho opevnění a příliš málo vojáků, nynější pak pohromy vašeho vojska spůsobeny tím, že vrchní velitelství branné síly sice strategicky soustředilo, ale takticky roztříštilo a že nemělo vůbec žádných náspů. Ve válce musí býti nalezena ve všem pravá míra — to je věc vůdcovského talentu."

„My zde soudíme," namítl jaksi ostýchavě Hřímalý, „že zavinily porážky rakouského vojska ještě jiné okolnosti."

„O ano, ovšem!" přisvědčil major. „Celá řada nedostatků, chyb a

opomenutí spůsobila ty pohromy, ale to, co jsem uvedl, považuju za chybu hlavní. Ostatní vady nebyly by nikterak spůsobily tak naprostou, zhola zdrcující porážku.“

„My zde větříme zradu — bez zrady nebyli byste tak snadno a úplně zvítězili,“ vyrazil ze sebe s patrnou nevolí Hřímalý.

„Nesmysl!“ odpověděl vesele major a hlasitě se zasmál. „Žádná zrada — neschopnost, čirá neschopnost! Ani v žádnou nedbalost nevěřím. S úžasem četli jsme včera, že byli generálové Hennigstein, Krismanič a Clam Gallas sesazeni a před vojenský soud povoláni. Proč jenom oni? Buď všichni anebo žádný. Uvidíte, že se jim žádná vina nedokáže. Ti tři mužové válku neprohráli, tu prohrál celý vojenský systém rakouský, jeho duch a tradice . . . Proč pak si nezvolil Benedek lepšího náčelníka generálního štábu, jeho náměstka a lepší sborové velitele, vždyť měl prý přece úplnou volnost?“

„Ano, měl prý ji,“ odpověděl s povzdechem Hřímalý, „tak čteme aspoň v úředních novinách. Ale té vojenské volnosti u nás mnoho nevěříme. Měl-li Benedek skutečně úplnou volnost ve volbě podřízených sobě velitelů, pak netroufal si této volnosti použiti, aby neuvalil na se hněv mocných kruhů, a takovouto volnost nepovažujeme tu prostě za žádnou volnost.“

Major pokrčil rameny a pokračoval, jakoby k hostitelově námitce neměl co připomenouti:

„Benedek znal přece jakost svého vojska. Soudil-li, že je toto vojsko dosti četné a udatné, aby nás porazilo, měl se postarati o lepší jeho zásobování. K nám přeběhly celé houfy rakouských vojáků a lidé ti ujišťovali nás, že utekli z hladu . . . Vrtíte hlavou? Nevěříte? . . . Já však viděl jsem vlastníma očima, že se ti lidé jako lační vlci dychtivě vrhli na zbytky od oběda našeho mužstva. Také bylo vojsko rakouské špatně vyzbrojeno. Prostý muž byl vždy ještě přes příliš obtížen. To káralo se zle již ve válce italské; správa rakouské armády chtěla to napravit, ale klesla nazpět do starého zlořádu.“

„Jak to?“ otázal se Hřímalý a major odpověděl:

„Roku 1859 dospělo vrchní velení k přesvědčení, že je prostý voják příliš přetížen; odebralo tedy celé armádě těžké soukenné kabáty a poslalo je do Lublaně. Nyní pak měli vaši vojáci na těle proslulý už lajblík, přes ten plášť, dále tornistr, do něhož složeny kabát, druhý pár střevíců, zpravidla druhé kalhoty, soukenná čepice, prádlo a reservní patrony; víko tornistru je malebně ozdobeno překlopenou plechovou miskou, na hlavě sedí těžká čáka nebo o málo lehčí klobouk, na bajonetu houpá se extra-čepice, přes ramena visí plátěný pytel s chlebem a jinými potřebnostmi, na řemenu nebo na provázku polní baňka a kdož ví co ještě. K tomu přišlo za jistých okolností nářadí náspové: pila, kopáč a lopata. V této úžasné výzbroji vypadá váš voják jako vztyčená želva obrovská . . . Na bojištích, jež jsme opanovali, zůstaly tornistry i s kabáty, botami a prádlem, zůstaly také plechové mísy, lopaty a kopáče . . . všechno prostříleno a zkaženo. Lid zbavoval se toho nákladu, jak jen dozor pominul, jako nejprotivnější obtíže.“

Hřímalý, jemuž se kritický výklad pruského majora nezdál ve všem pravděpodobným, namítl vážně:

„Divím se, pane majore, že nevzdáváte plnou chválu ani lidovému materialu rakouského vojska. Ten je po mém soudu v každém ohledu znamenitý!"

„Hm — lidový material!" prohodil kriticky major. „Material — nu ano: lid je pěkný, zdravý, otužilý — ale duch toho materialu nestojí za mnoho! Považte si: na padesát tisíc máme už zajatců a z těch je sotva třetina raněných. Hlavní massa zdravých zajatců našich sestává z Maďarů; slyším, že je všech zajatých Maďarů asi čtyřicet tisíc a z nich jenom několik tisíc raněných! Taková cifra vybízí k přemýšlení a opravňuje nás k výroku, že armáda, kterou jsme porazili, nebyla valná."

„Co nám tuto pravíte, pane majore, nad míru mne překvapuje," pravil Hřímalý; „neměli jsme ani tušení, že by už tolik našeho vojska bylo v zajetí. Ale věc vysvětluje se poněkud okolností, že jsou to ponejvíce Maďaři. Maďarský národ je s Rakouskem v tuhém sporu o uznání uherského státního práva a tudíž v nejtužší opposici . . ."

„Ano, ano, víme!" vpadl mu do řeči major. „Chceme té okolnosti také využiti. Zajatým maďarským vojákům nabídne se svoboda, ale s podmínkou, aby zahájili postranní boj proti Rakousku. Známý maďarský revoluční generál Klapka utvoří z nich ve Slezsku legii a vtrhne s ní jako nepřítel do Rakouska."

„Ta vám po čertech málo pomůže!" zvolal pohrdlivě Hřímalý.

„Nejde o žádnou pomoc," odvětil s úsměvem major, „nýbrž jenom o skandál. To bude přece podívaná pro bohy, až zpronevěřilé vlastní vojsko nepřátelsky vtrhne na rakouskou půdu! Naše vláda a vrchní velitelství vojsk chtějí tím jenom křiklavě ukázat rozháraný stav poraženého Rakouska a celou jeho vnitřní bídu. To pak bude míti vliv na podmínky míru."

„A co dáte Maďarům v odměnu za tuto proradu?" otázal se s hněvem Hřímalý.

„My?" zvolal vesele major. „My jim nedáme nic. Jim bude musit zaplatit samo Rakousko. V tom právě spočívá humor věci a ironie osudu!... Maďaři dostanou po válce nejrozsáhlejší samosprávu, nestane-li se ještě něco jiného! Abyste pak vy, Čechové, nebyli žárlivi, nabídneme vám totéž. Prohlásí-li se Čechy a Uhersko proti Rakousku, objeví se toto jako veliká státní fikce, jako stát beze všeho základu a Prusko bude si moci diktovat podmínky míru, jaké jen za nejlepší uzná. Vůči diversi Maďarů a Čechů bylo by pak směšností všeliké zakročení evropské diplomacie na prospěch Rakouska. Maďaři a Čechové seznají pak, jak dovede Prusko býti vděčným!"

„My Čechové netoužíme zakusiti té vděčnosti!" prohodil trpce Hřímalý. „My známe Prusko a jeho záměry příliš dobře a nepůjdeme mu na lep. My zápasíme, jako Maďaři, o uznání svého státního práva, ale nechceme se úspěchu domáhati zradou. Rakousko musí se znovu přesvědčit, že má v nás svou nejbezpečnější oporu, že jsme my Čechové jeho nejvěrnějším sloupem, aby se nerozpakovalo vrátit nám tu míru samosprávy, kteréž ku svému kulturnímu i hmotnému rozvoji nutně potřebujeme."

Major se zasmál a pravil kousavě:

„Jste-li vy Čechové nejvěrnějším a nejspolehlivějším sloupem Rakouska, nač by vám Rakousko něco dávalo? Jenom nejisté a nespolehlivé přátele hledíme si dary získat a udržet; těch však, kteří jsou věrně oddáni ze zásady a z přirozené potřeby, netřeba teprv získávat.“

„Ne tak, pane majore,“ odporoval Hřímalý, „tak si my věc nepředstavujeme, tak nepojímáme svůj poměr k Rakousku. My nedomáháme se samosprávy na základě svého historického práva jenom k vůli sobě, nýbrž také a snad hlavně k vůli Rakousku! My přejeme si zdravého, silného, mocného Rakouska a jsme přesvědčeni, že Rakousko silným a šťastným bude jenom, když spokojeni budou všichni jeho národové, že Rakousko jenom ve federativním zřízení znovu se obrodí, přirozeně uspořádá a na velmoc prvního řádu upevní. Proto bojujeme nejenom pro sebe, nýbrž také pro Rakousko jakožto celek.“

„To jsem nevěděl!“ zvolal ironicky major. „Vy tedy jste vlastně plni starostí o Rakousko! Tak, tak! . . . Odpusťte, pane hostiteli: smýšlíte-li takto vy Čechové všichni, pak musím vám říci, že jste politikové velmi naivní. Rakousko vědělo přece, co dělá, když autonomie všech svých zemí a zejmena autonomii Čech a Uherska soustavně odklízelo; přes dvě stě let pracovalo úsilovně na té nivelisaci, a teď má samo, z vlastní dobré vůle dílo své rozkopat a původní stav obnovit? Ne, ne, pánové: takové věci se z dobré vůle nedělají!“

„Ale, pane majore,“ zvolal přicházeje do ohně Hřímalý. „Rakousko přesvědčilo se ztracenou válkou z roku 1859, že se starou nivelisující, centralisující a germanisující politikou strašně oslabilo, malomocným učinilo, a co nedořekla válka z r. 1859, dopověděla aneb dopoví ještě válka nynější: že se Rakousko nestane státem skutečně velmocným, dokud se neomladí ve svých částech, dokud se nevrátí ke svému původnímu, historickému útvaru . . . Pravíte, že Rakousko z dobré vůle své staleté dílo centralisace nerozkopá — a mýlíte se: diplomem ze dne 20. října 1860 prohlašuje se nutnost, aby obnovena a v život uvedena byla stará historická práva zemí . . .“

„A provádí se ten diplom?“ vpadl mu do řeči major.

„Nu — jak se věc vezme,“ odpovídal rozpačitě Hřímalý, „vlastně se ovšem neprovádí. Únorová ústava byla spíše negací, zapřením říjnového diplomu, ale tato ústava je zastavena a nynější ministerstvo chystá se upraviti Rakousko dle říjnového diplomu.“

„Závidím vám, pane hostiteli náš,“ odpověděl s úsměvem major, „že jste šťasten ve své illusi . . . Jste, pane, v nějaké politické korporaci?“

„Jsem poslancem na sněmu království českého.“

„Pak zvíte nepochybně o záměrech pruské vlády ohledně vaší vlasti. Budete mít asi důvěrnou schůzi, abyste si zvolili delegáty, kteří by s ministrem Bismarckem o českých věcech pojednali.“

„Pochybuju, že dojde na schůzi všech českých poslanců,“ prohlásil ohnivě Hřímalý; „znám příliš dobře smýšlení českého lidu i svých poslaneckých soudruhů a proto myslím, že už naši důvěrníci sami, jak se říká, a limine odmítnou všeliké politické jednání s vaší vládou. Nikdy neplápolala a nesálala rakouská myšlenka v Čechách tak mocně a zářivě, jako

nyní a proto nebyl nikdy marnějším žádný pokus o zvrácení naší věrnosti, než bude pokus pana Otona Bismarcka. My nabídek vaší vlády ani nevyslechneme, neboť již to bylo by nečestné."

Major zakroutil si kníry a pravil patrně již popuzen:

„Tedy samí političtí Odysseové, kteří na černožlutý kůl se přivazují a uši voskem si ucpávají, aby neslyšeli hlasu svůdné sirény?"

„Ano," přisvědčil Hřímalý. „Ba ještě více: my zašleme do Vídně nadšené osvědčení loyality, aby celý svět viděl, že jsme se ani na okamžik neocítili v rozpacích, že jsme obrněni i proti záchvěvu nějakého toho druhu pokušení!"

„Obdivuju se vaší antické cnosti," pravil už vážně major; „stane-li se, jak pravíte, pokloníme se vaší loyalnosti, ale politujeme vaši krátkozrakost."

„Nechme už toho, pane majore!" zvolal nervosně Hřímalý. „Mohli bychom se více rozhorlit, než okolnostem svědčí . . . Co říkáte, pane majore, rakouským puškám? Nemyslíte, že vám zvítězila jehlovka?"

„Naše jehlovka," odpověděl major opouštěje nerad zahájený politický hovor, „je ovšem nepoměrně lepší zbraň, než vaše stará puška s nabíjením od předu a s kapslemi. Převaha naší drobné střelné zbraně byla všude citelna, avšak puška sama nevyhrála. Nedostatečná, stará ruční střelná zbraň vašeho vojska byla sice jednou z četných příčin nezdaru, ale nikoli hlavní. Naše vojsko má lepší zbraň střelnou, ale za to měla rakouská armáda mnohem lepší dělostřelectvo, než my, výhodu vnitřní linie a zrovna skvostný terrén pro obranu. Tyto výhody zvážily dokonale převahu naší jehlovky."

„A jak myslíte, pane majore, že válka skončí?"

„V té věci je těžko dělat proroka. Považuju za nepochybné, že se rakouská armáda k žádnému důraznému odporu již nevzchopí a to zcela prostě proto, že jí nedopřejeme času, aby se sebrala a na odboj zorganisovala. Heslem našich vojů jest nyní: ‚Rychle ku předu, k hlavnímu městu říše!‘ A nestane-li se nic nepředvídaného, zejmena nějaké zakročení velmocí, staneme za několik dní u císařského hradu ve Vídni a prohlásíme tam podmínky míru!" (Pokračování.)

Turecký povoz.

Cařihrad.

Momentní cestopisný obrázek. Napsal Antonín Vácha.

(Dokončení.)

bd ul Medžid zbudoval toto nádherné sídlo v domnělém tureckém renaissančním slohu r. 1853; opodál stojí mešita s dvěma minarety, vystavěná jeho matkou, a veliké kasárny. Za tímto palácem jest první stanice předměstí Bešiktaš, za níž nahoře za rozměrným, nyní nepřístupným parkem stojí „hvězdový palác“ nynějšího sultána Abd ul Hamida, „Jildis Kiosk“ zvaný, s haremem, konírnami, jízdárnou, divadlem, byty úřadnictva. Celek jest vysokými zdmi ohrazen a k ochraně jeho jest v blízkých kasárnách za velitelství Ghasi Osmana paše ubytováno několik pluků. Je-li cizinec žádostiv spatřiti vladaře turecké říše, nechť si zaopatří na vyslanectvu vstupenku k malé, Abd ul Hamidem vystavené mešitě, kam sultán vždy v pátek mezi dvanáctou

a jednou hodinou na modlitbu se ubírá, což se děje vždy s velikou okázalostí a za asistence četných pluků, hodnostářů, krásek harému a osobních stráží.

Loď pluje dále kolem proslulého 750 metrů dlouhého mramorového paláce Tširagan, který pokud se týče bohatosti úpravy, velikeposti a polohy nemá v Evropě soupeře a nad sídlo Dolmabagče nádherou daleko vyniká. Zdá se však, že zlá kletba na něm spočívá, neboť necelých deset let po jeho zbudování — dokončilť jej Mahmud II. r. 1867 — zavražděn zde r. 1876 sultán Abd ul Azis a nyní prý — neboť není vyloučena možnost, že jest již mrtev — živoří v něm šílený (?), dvorními hodnostáři sesazený Murad V., kterého kromě strážců za posledních 18 let nikdo nespatřil. Další plavbou mineme arménskou vesnici Ortakoei, obklopenou zahradami, pak Kurutšešme, obydlené Řeky, dále Arnautkoei a Bebek s velikým palácem Halim paši a krásný pevnostní zámek Rumili Hissar, jehož protějškem na blízkém asijském břehu jest Anadoli Hissar. Vodní proud je tu velice prudký a zde jest také historicky památné místo, kde Dareios pro přechod své statisícové armády most postaviti kázal a na přechod ten pohlížel. Za cimbuřími hradu Rumili, který byl druhdy státní věznicí a jehož věže proto poeticky krásně „věžemi zapomenutí“ se zovou, což mělo arci pro uvězněné hrozný význam, stojí klášter nejsvobodomyslnějších mohamedánských mnichů, dervišů „bektaši“, kteří si nauku Muhamedovu po svém způsobu vykládají a k jiným vyznáním snášelivější jsou nežli ostatní řády zdejší.

Nový svérazný obraz poskytuje nám Emirgon, věnčený vysokými cypřiši, s palácem bývalého chediva Ismaila egyptského, pak zálivek Stenia, kde Argonauté krále Bebryka za pomoci okřídleného ducha přemohli, a rozsáhlá osada Jenikei s četnými vinohrady, táhnoucími se až ku krásnému řeckému městečku Therapii s letními sídly několika vyslanců, několika výbornými hotely a rozsáhlými, pečlivě pěstovanými parky. Therapia, druhdy Pharmakia, slouží vznešenému cařihradskému světu za letní bydliště, kdežto dále ležící stanice Boejuikdere četnými letohrádky zámožných kupců a bankéřů, palácem ruského velvyslance a šesti hotely se honosí. Odtud možno podnikati do okolních půvabných krajin rozkošné výlety, z nichž nejkrásnější jest vycházka do vesnice Bělehradu, Bulhary obydlené. Na této cestě leží šest velikých vodních nádržek, do nichž za vydatných zimních dešťů a sněhů z dálného pohoří tolik vody přitéká, že je až na okraj vyplňuje, načež pak v letě pomocí vodovodů, z části již za starověku, z části později tureckými vladaři zbudovaných, systémem duchaplně sestrojených splavů, závěr a svodidel do částí města Ortakoei, Bešiktaš, Tophane, Pera a Galata se přivádí. Deset kilometrů za Boejuikdere prostírá se šest hodin cesty v objemu měřící bělehradský les s pěknými duby, jilmy, buky a vlaskými kaštany, kteréžto stromy obyvatelstvo vesnice, uvnitř lesa ležící, pečlivě ošetřuje, začež ode všech daní osvobozeno jest. Porážení stromů v tomto lese jest přísně zakázáno.

Rychle mine parník stanice Mesar Burnu a Jeni Mahalle, nad níž rozestavena jsou turecká děla, dále poslední zastávku na evropském břehu Rumili Kavak se zříceninou starého zámku, pak ještě na temeni vrchu strmící „věž Ovidovu“, odkudž jest krajina již pustější, skalnatá

Rumili Hissar.

a téměř beze vší zeleně. Na nejzazším konci, tam kde se Bosporus do Černého moře rozevírá, stojí pevnůstka Rumili Feneri s majákem a při břehu vyčnívají z moře skalnaté ostrovy Symplegady. Na tomto místě dle pověsti Jo v krávu proměněná přeplavala úžinu, z čehož odvozeno jméno Bosporus, a zde hrozily Kyanejské skály plujícím kolem Argonautům, leč pomocí bohyně Atheny podařilo se těmto proklouznouti mezi nimi bez úrazu.

Srázny jsou čedičové skály na pobřeží asijském, táhnoucí se od předhoří Jaum Burnu až téměř dolů k výběžku úžiny, zvanému za starověku Hieron, za nímž leží vesnice Anadoli Kavak s pobořeným zámkem, obklopená četnými vinohrady a zahradami. V dějinách býval tento vjezd k Pontu vždy důležitým místem pro hájitele Byzantia, zde bojováno mnohými národy o průchod a i dnešního dne rozestavena jsou zde znamenitě umístěná obrovská Kruppova děla. Za Anadoli Kavakem nad vesničkou Umur Jeni vystupuje nad moře statná, 202 metrů vysoká hora Josuova a koho neodstraší příkrá cesta až na témě Juša Dagh-u, ten pokochá se skvostnou vyhlídkou do značné vzdálenosti a při té příležitosti může si též prohlédnouti domnělý hrob Josuův, ležící u mešitky nad tarasem stromy osázeným. Turci putují často k tomuto hrobu, jehož rozměr jest takový, že by slavný vojevůdce židů byl býval obr as 6timetrový. Řekové ovšem tvrdí, že zde neodpočívá a že to byla vlastně Herkulova postel, kdežto jiní zase bájí, že tu byl pochován obr Amykos, který na těchto místech s Argonauty bojoval a Polydeukem byl zabit. Rozkošné jest k moři se otvírající, lučinaté a košatými platany porostlé údolí Hunkjar Skelessi s krásným císařským zámkem. V pozadí stranou zařídili nyní Angličané papírnu na místě staré Selimem III. zbudované.

Rychle jako pohyblivá dekorace mine před našimi zraky rozkošně položená a utěšeně zkvétající osada Beikos s parkem Abrahama paši, téměř osm hodin cesty dlouhým; sem klade jedna pověst hrob Amykův a vypráví, že prý na něm rostl bobkový strom, jehož se nikdo dotknouti nesměl; kdo se odvážil utrhnouti z něho několik listů, propadnul ihned šílenství. Dále objevuje se nám Sultanije s letním palácem Murada III. a továrnou na sklo a porculán, pak rozmile v zahradách ležící Kalindže, na to vesnice Anadoli Hissar se sříceninou „černého zámku“ a za ní údolí Goeksu, zvané „údolí sladkých vod asijských“, s říčkou k moři spěchající. Spatřujeme tu krásný císařský kiosk, postavený matkou Abd ul Medžida, a skvostnou kupolovitou mramorovou studnici. Kdo by toužil po několika žárných a milostných pohledech vyhlášených krásek cařihradských harémů, tomu radíme, aby se v pátek — je-li krásný den — procházel po zdejších kyprých, sykomorami a platany zastíněných lučinách; tu sesype se na každého Evropana „slušného zevnějšku“ celý ohňostroj toužebných pohledů z různých stran, kdež na kobercích hoví si skupiny kouřících a pamlsky pojídajících sličných i ošklivých žen tureckých; avšak strážcové jejich postarají se již o to, aby toto nevinné dobrodružství zůstalo jen právě při koketních pohledech.

Pravou krajinářskou perlou jest na výstupku břehu ležící Kandili s mešitou sultána Mahmuda I. Za stanicemi Vanikoei, Kuleli, Tšengelkoei zastavíme v Bejlerbejkoei s horou Bulgurlu a krásným, při moři ležícím

Císařský kiosk u „Sladkých vod asijských“.

mramorovým palácem Abd ul Asise, „Bejlerbej“ zvaným, kterýž možno za tučný bakšiš navštíviti. Zde to znamená celý napoleond'or, neboť s menším zpropitným jsou provádějící zde sluhové (ku prohlídce té třeba písemného doporučení konsulatu) velmi nespokojeni, jako se stalo nám, když jsme jim obnos desíti franků podali. Popříti však nelze, že návštěva tohoto paláce, v maurském slohu zbudovaného, za značné zpropitné stojí, neboť vnitřek upomíná věru na pohádková sídla báječných králů a čarodějů, což platí zejména o nádherných komnatách prvního poschodí a o přízemní síni. V rozsáhlém parku vrhali se na nás — arciť za bezpečnými mřížemi uzavřeni — se zuřivým řevem tygrové a levharti, kterým se v tomto zátiší špatně nevede. Výstup na horu Bulgurlu po-

Pohled na Skutari a věž Leandrovu.

skytuje překrásnou a ze všech kolem Cařihradu ležících výšin nejobsáhlejší vyhlídku; zraky naše spočinuly tu až na hoře Olympu nad Brussou. Za židovskou vesnicí Kusgundžuk ukázalo se nám Skutari a tam byla naše plavba Bosporem dokonána.

Skutari, kdysi Chrysopolis (zlaté město) zvané, 58 tisíc obyvatelů čítající, vystupuje dosti příkře po svahu vrchu, za nímž se rozkládá rovina Hajdar paša s proslaveným hřbitovem muhamedánů a dále pnou se lesnaté výšiny. Na místech, kudy se nyní křivolaké, orientalsky svérázné uličky města táhnou, stál kdysi Xenophon se svými bojovnými zástupy, na rovině za městem porazil Konstantin r. 323 Licinia a zde stávaly také tři ohromné sochy, jež obyvatelé Byzantia postavili na počest pomocným Athéňanům. Některé ze starých mešit, zejména veliká mešita se dvěma minarety nad přístavištěm, pak fayençovými plotnami z venčí i uvnitř vyložená Tšinili Džami zasluhují bedlivější pozornosti cizince. Kdo by se rád podíval na tanec „řvavých dervišů“, může ve čtvrtek odpoledne jejich klášter navštíviti; spatří tam zvláštní výjev náboženské

Přistaviště u Skutari.

výstřednosti, který působí namnoze odporně — zejména v těch okamžicích, kdy rej tančících za divokého řevu až ku zběsilé šílenosti se rozpoutává, někteří vysíleni do mdlob upadají a všem spousta pěny z úst se řine.

Poeticky krásný jest hřbitov za klášterem dervišů přes hodinu cesty se prostírající, s tisícerými nápisy na mramorových sloupech, pomnících a náhrobních kamenech, mezi nimiž trčí do modrého vzduchu celý les truchlivých cypřišů. Nápadny byly nám některé sloupy, na nichž turban, zpravidla je zakončující, poněkud šikmo byl vytesán a na otázku: „Proč?“ odpověděl nám nápis pomníku, že „dole v domě pomijejícnosti odpočívá muž, jemuž na sklonku života stín císařské milosti vymizel“, což znamená, že byl zardousen neb sťat. Mnohé z nápisů vynikají dojemnou prostotou a sladkou něžností. Tak na jednom píše matka dceři své toto:

„Hle, bouře smrti dechla růži v líc
a jemné poupě nerozkvetlo víc,
k Edenu létlo v žití svitu ranním,
chtělť Allah to a já se Jemu klaním.“

Odříkávajíce fatihu, t. j. první suru koranu, o kterou zde téměř všichni nebožtíci v nápisech pomníků poutníka žádají, opouštíme hřbitov a sestupujeme dolů ke stanici parníku. Nedaleko v moři pozorujeme z hladiny vystupující, na skále vodou úplně pokryté zbudovanou, 28 metrů vysokou věž Leandrovu, od níž se za starých věků ku protějšímu výběžku Seraie táhl řetěz, zamezující lodím přístup ku Zlatému rohu a Bosporu. Tento nynější maják, od Turků „Kys-Kulesi“ zvaný, obestřen jest legendami o vřelé lásce několika milenců a milovnic, avšak Hero a Leander nemají s ním co činiti, neboť tito scházeli se v Hellespontu mezi Abydem a Sestem.

Vracíme se do Stambulu k novému mostu, odkud podnikneme poslední výlet „Zlatým rohem“ do Kiathané, čili „sladkých vod evropských“. Uprostřed krásných, předměstími, vesnicemi, mešitami, zámky, továrnami, arsenály, starými hradbami a jinými budovami posetých břehů jedeme až do Ejubu, kde přestoupíme na jiný, do Kara Agače jedoucí parníček, odkudž jest krásná procházka údolím Kiathané; lučinami a přirozeným parkem protéká tu říčka Kiathané Suju, přes niž vedou na mnohých místech dřevěné můstky. V neděli, ve svátek a zejména v pátek bývá zde za jarních, letních a podzimních měsíců množství výletníků, jejichž pestré a šumné hemžení poskytuje cizincům mnoho zajímavého. Přečetné kaiky (cařihradské gondole) oživují vodu; množství jezdců, turecké „araby“, povozy baldachýnem opatřené, se spřežením krásných, střapci okrášlených volů, nádherné nové i zastaralé ekypáže projíždějí se tu po cestách, kdežto všudy na lučinách pod mohutnými stromy i při břehu řeky sedí a povalují se, zpívají, jedí a baví se nesčíslné skupiny dětí, žen, mladých lidí, naslouchajíce zpěvům hezkých cikánek a obdivujíce se umění zručných kejklířů, při čemž pohlaví mužské a ženské vždy přísně jsou oddělena. Nejživější ruch panuje nedaleko letohrádku Mahmuda II. a novějšího sultánova kiosku, kde se projíždějí lvové vznešeného světa a nejvyhlášenější krásky harémů ve vkusných evropských, především pařížských úborech, s nejjemnějšími, zcela průsvitnými závoji na obličejích. Tyto za dozoru

kleštěnců zde prodlévající, pokud se týče toalet svobodomyslnější Mladoturkyně nevystupují z vozů, protože jim toho — jak se zde říká — vznešenost nedovoluje; avšak za to jsou bez odporu znamenité kokety. Cizinec nemá zde sice vhodné příležitosti, aby se o nějaký poutavý román pokusil; ale mladí hezcí hodnostáři různých vyslanectví mohli by mu vypravovati z tajností cařihradských harémů mnohou zajímavou historku. Znáte-li náhodou některého z nich a pozorujete-li bedlivě, jak mu ta ona krasavice z vozu za zády kleštěncovými srozumitelné a výmluvné znamení své přízně dáti umí, on pak v příhodné chvilce svého koně až těsně k jejímu vozu téměř přitiskne, jako náhodou k vozu se sehne a pološeptem nějakou poklonu nebo zprávu pronese, tu nabýváte přesvědčení, že romantika v Cařihradě dosud nevyhynula. Sladká poselství lásky v městě sultánově a v jiných městech jeho říše prostředkují obyčejně stařeny v různých tretkách obchodující, které do všech haremů přístup mají; též mnohé lázeňské služebnice pomáhají při milostných pletkách tak obezřele, že majitelé haremů na věrnost svých milostenek vždy přísahati mohou.

Studně na „Sladkých vodách asijských“.

Asi půl hodinky před západem slunce hne se celý ten tábor tisíců vše opouští tato rozkošná místečka nevinných radostí a vrací se různými dopravními prostředky do města. Nejkrásnější jest zpáteční jízda po vodě, jejíž hladinou množství kaiků v řadách dolů ke Stambulu uhání; výletníci baví se při tom zpěvem, žertem a mnohdy také milostnými poznámkami, adressovanými sousedkám z nejbližšího kajiku, které se zvonivým smíchem evropskému „tšelebi“ t. j. pánovi odpovídají.

Konečně staneme u mostu, vystoupíme na břeh a dáme se novou podzemní dráhou, dvoukolejovou drátěnkou „Metropolitan railway“, z Galaty nahoru do Pery vedoucí, za dvě minuty vytáhnouti. A pobyt náš v Cařihradě jest výletem tímto zakončen co nejskvěleji.

V novém životě.

Napsal M. A. Šimáček.

(Pokračování.)

XIV.

říbky s vejci — jaké blaho! Až na síň plno z nich vůně, již ssála Lojzička v labužnické rozkoši. Zas usedla s paní Kaškelínovou ke stolku v pokoji, Vihanka přinesla takový malý vykládaný korbílek piva z dolejší hospody (vypadal spíš jako pletený košíček než korbel), a tak seděly samy dvě v šeřícím se koutku a jejch duše se pomalu rozvíraly a sbližovaly.

Byla to pravá černá hodinka, na kterou paní Kaškelínová z celého dne nejvíc se těšila. S šerem přisouvaly se vzpomínky vždy blíž a blíže, osoby z dálky a minulosti přisedaly ke stolu, jakoby přivolány k besedě, aby člověk nebyl tak sám, když se blíží noc. Cítily obě, jak by rázem pominulo všechno kouzlo té chvíle, kdyby rozsvítily lampu, a proto zůstaly tak v šeru, v němž zornice se zvětšují a propouštějí blyskotavě z duše nejskrytější paprsky. Stará paní by byla tak poseděla až do ulehnutí, ale Lojzička pozbyla klidu hned jak zazněly první zvuky klekání. Ty zvony jakoby jí v srdci rozvířily opět tíseň touhy, už neměla stání, a ven hnalo ji to, ven, a zdálo se jí najednou dusno v pokoji, dusno až k zalknutí.

Sotva se pokřižovaly a na chvíli zmlkly, již se vytasila s návrhem, aby si trocku vyšly na silnici. Půvab letního večera na venkově, půvab pro ni nový, silný a čarovný, jehož nasytit se nemohla, zval ji vábivými hlasy toho klekání pod rozhvězděnou oblohu, dýchat teplé vlny parnatého oddechu zhoustlých stromů, naslouchat tajemnému skřípání studní ze ztemnělých dvorků, zpěvu chasy po silnici táhnoucí, dřímotnému zaštěhotání hus ze zavřených chlívků, zavýsknutí děvčat od řeky nabírajících tam v stínech břehů do okovů vody, zachycovat rozevřenou a rozvířenou duší všechny ty vábivé tajemné hlasy, jimiž promlouvá letní večer na vsi.

Vyšly. Obloha byla plna hvězd, vzduch ochlazen. Před staveními zde onde seděli lidé na lavičkách, na patnících, odpočívajíce po práci. Před kupeckým krámkem stálo několik chasníků, před kovárnou několik starších hospodářů, naproti ve statku skládali na dvoře s vozu píci, a z chlévů ozývalo se táhlé bučení. K hospodě trousily se ženy i holky se džbány, na některou zavolal chasník, přidružil se a v škádlení doprovodil ji až k prahu hospody. Podél náměstí procházelo se několik paniček a slečen, k nimž se připojil švihácký kasír z dráhy, zrzavý panský inženýr a syn z Laburdovic statku. Byly mezi nimi i tři židovky, dcery kupce Taussiga. Nosily ohnivě červené blúzy s nadouvnutými rukávy a žluté polobotky na černých punčochách. Nejstarši z nich, trochu bočitá, i po

procházkách stále si polohlasně zpívala arie z oper a „Wenn die Schwalben heimwärts ziehen", a tento její zpěv prozradil i teď přítomnost všech tří sester v skupině.

„Tam ne, tam ne," škubla Lojzička ramenem paní Kaškelínové, a skoro násilím přiměla ji k obratu.

O tuto společnost nestála, ta čpěla městem a ji přitahovalo a dráždilo jen, co bylo plno silného dojmu venkova (tak jak ona jej pojímala). Když se vracely zpět, několik chasníků táhlo již řadou po silnici a držíce se kolem krků sborem zpívali takovou podivnou měkkou píseň, která rozvlnila již včera její duši. Dvě holky, které za řadou těch chasníků šly tichým krokem bosých nohou, vpadaly nesměle vysokými hlasy:

U potůčku zarmoucený sedím,
slunko se za hory ukrývá.
Na pahorky ozářené hledím,
tam kde drahá milka spočívá . . .

Sentimentální nápěv, protahovaný rozcitlivělými hlasy nesl se silnicí a zaléhal až na náměstíčko. Byla to jarmareční píseň, romantická historie lásky, ale v těch hlasech výrostků a holek chvěla se při ní jakási nasmutnělá měkkost, jakási široká touha z nich vyznívala, která plíživě vjela do nitra Lojziččina a dotýkala se samého srdce. Tito výrostci a chasníci i tyto holky pracovali celý den s hrabicí a roubem na poli, sehnuti v úpalu slunečním, a teď v prochladlém večeru rozlévají svůj cit v takové rozměklé písni o nešťastné lásce, o ztraceném blahu. Stichly všechny jiné myšlénky v duši Lojziččině, schoulily se, a jen ta píseň v ní zněla, jak v resonančním prostoru.

Když slýchala cestou z ústavu hovořit družky o dostaveníčkách a známostech, jen se ochotně usmívala a naslouchala, ale srdce se ty řeči netkly. To nebylo nic, jen hraní takové.

Když vídala doma státi v průjezdě služky s galány, škádliti a tahati se s dělníky páně Bauerovými, procházet se před domem ruku v ruce, když zapadl k ní drsný žert, hrubé slovo, rozpustilý smích, jakýsi odpor se v ní vždy zvedal k těmto surovostem, a znesvěcováním lásky se jí to vše zdálo, prohřešením na ní, kalnou její pěnou. Jejího srdce láska se dosud nedotkla, nebylo na to času, boj o život a budoucnost zabíral všechno místo v jejím nitru. Ale představa lásky přece v ní žila, zapadlá do duše z básní a povídek, čistá, světlá, vznešená a zas prostá, jímavá, trpící. A tuto idylickou lásku své představy slyšela třásti se v té zpívané písni a proto rozezvučela se při ní i celá její duše.

Taková podivná touha se v ní rodila a pozvedala ode dna její duše. Taková touha těžká až bolestná, protože neurčitá, nezpracovaná a nezbádaná. Jen jako vzdálené tušení nesměle se v ní ozývalo: „I láska zde přijde ke mně, jako vůbec teprv zde přišel život. I láska zde se mi otevře, jako otevřela se příroda."

A hned zatanuly v duši její obrazy těch nejkrásnějších míst v lese a u břehu, hned polité sluncem, hned měsícem ozářené, dojmy čtených básní se v ní zmateně nahrnuly, představy figur několika románů se

zakmitly a slily, ale výslednicí všech těch rozvířených, shluknutých dojmů a obrazů byla tíseň, bázeň, nepokoj neurčitých poletů naděje, nemajících kde se uchytit.

„Ram-tadá, ram-tadá, ram-tadá-da,
ram-tadá, ram-tadá, ram-tada“,

nesl se odkudsi již ze zákostelí zpívaný nápěv písně se sesílenými ženskými hlasy . . . V tom jejím zaléhání z dálky a pozvolném ztrácení se bylo tak něco bolestně lidského, tak krásně smutného, že se Lojzičce sevřelo srdce vzkypělou touhou, nechat rozplynout všechen svůj cit, všechnu svou bytost jako ty zvuky pod rozhvězděnou oblohou této letní noci.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Než se vrátily domů, zašla Lojzička kolem píly ještě k řece. Ubývající úplněk stál nad ztemnělou a jaksi nadzdviženou a úporněji i šumněji ku předu se valící hladinou v plném rozžhavení a vrhal do její hloubi svůj několikráte znásobnělý obraz, od něhož ku břehu plynuly stále po miskovitých vlnách žhavé penízky, jakoby dole na dně skryt byl poklad, jejž vlny vynášely na břeh v drobných mincích. Jeden ten dukát za druhým lehce donášen jakoby skákal po vlnách až k samým nohám Lojziččiným, a tam náhle dohasl a mizel. Bylo v tom obraze cosi pohádkovitého, při čemž člověk rozpomínal se na rozpadlé opuštěné chaty rybářské a zabloudilé k nim v noci prince.

I celé okolí bylo stopeno v takový báchorkový jas.

Plochy strnišť oblity byly jako stříbrnou pavučinou, a nad zapařenými lesy jako by se vznášely gázové flóry splývající a rozestřené závojovitě až k jejich patám. Silnice byla tak bílá a osvětlená, jako cesta, po níž před chvílí jely pohádkové zjevy na bílých brůnách.

A voda šuměla k tomu přes jez a hrnula se s jeho hřebenu, jakoby vysypávala tisíce drobných stříbrných peněz odtud do hlubiny.

Jako očarována stála Lojzička před tímto obrazem a byla by se dívala na tu hru světěl bůhví jak dlouho, kdyby s věže kostela nebyla zazněla sesílenými jaksi údery do strnutí její duše devátá a paní Kaškelínová se nebyla ozvala: „No tak pojďme, už je čas. Ještě byste se mohla nastudit zde u vody!“

Obrátily se a šly. Lidé většinou se již vytratili ode prahů, dvéře se zavíraly, studně doskřípávaly, okénka zazářila červenými světly. Také v Lojziččině pokoji, plném vůně růží, za chvíli zasvítila lampa ojasňujíc bílé povlaky odestlaného lůžka.

XIII.

S jakou tísní zažitých dojmů do té běli Lojzička za chvíli se klade a s jakou tíhou štěstí! Bylo to takové neurčité těžké štěstí, jako již v předešlých dnech. Pocitovala je pouze, ale jaksi se bála se ho dotýkat, aby nějak nezabolelo. Leželo v ní tiše a naplňovalo a prosakovalo všechny záhyby její duše. Bylo v ní ukryto jako živý motýl o složených křídlech, jako zavřené poupě. A ona cítila takovou tísnivou úzkost před tou chvílí, až rozepne ta svá duhová křídla, až se rozvine z poupěte ohnivý

květ. Tím okamžikem, strachovala se, srdce se jí rozskočí, prsa rozpuknou, poněvadž nebude v nich místa pro to rozepnutí a rozvinutí. Cítila v předtuše, že přijdou chvíle plnějšího ještě blaha, ale tetelila se všecka otázkami: Jak je snesu? Nezahubí mne? Není ten rozkvět štěstí ve mně jen vlastně chvilkovým rozhořením se života před koncem? Nenmru snad brzy, že jsem teď najednou tak šťastna? —

A přála si tou chvílí v takové rozbázlivělé touze, aby ten přechod z bývalého smutného jejího života nebyl býval tak náhlý. Aby byla přišla raději někam, kde by se jí tolik nebylo líbilo, kde by lidé nebyli tak dobří, kde by kraj nebyl tak krásný, kde by se k ní nehrnulo tolik rozradostnění.

Ale toto zlekání trvalo jen malou chvíli. Udřímlo v přívalu nových myšlének. Vskočila jí pojednou do představ jedna její družka z ústavu, Terezie Fuxová, vytáhlá bruneta, krátkých kudrnatých vlasů, veselých očí a nalitých rtů, které všechny spolužačky říkaly Fuksie Terezová. Ta otřásala se vždy již pouhou myšlénkou, že by měla přijít z Prahy, ‚do nějaké mizerné Praskačky‘, jak se vyjadřovala. „Nezůstanu-li zde nebo někde v předměstí, raději vším praštím,“ vybuchávala v rozkypění svého zuřivého odporu proti venkovu.

Měla v Praze několik zámožných příbuzných, kteří ji brali do divadla, na koncerty, do výstav a na výlety. Když chodila z ústavu, čekával na ni téměř pokaždé nějaký její zbožňovatel, s nimiž ona se všemi jen tak si zahrávala, aby mohla kamarádkám o nich povídat a pak s nimi se jim posmívat. Lojzička dosti ráda naslouchávala jejím veselým řečem i vtipným nápadům, ale její úšklebky se jí protivily. Pokládala Fuxii za takovou mělkou a povrchní bytost, chtivou jen zábav a radovánek a neschopnou hlubšího a pronikavějšího prociťování života.

Vzpomínka na ni, v této chvíli, byla vzbuzena namanulou otázkou, není-li to vlastně dětinství, že pociťuje takovou až nepokojnou radost a zda by i jiné její družky cítily se tady v Kejnově tak šťastny.

„Fuxie jistě ne,“ napadlo jí, a skorem se usmála, představujíc si jasně výraz její tváře, plný komického zděšení, když mluvívala o nějaké té „Praskačce“, kde je člověk tak dobře jako za živa zahrabán.

„Já jsem sem přišla z trudných poměrů do lepších — to je to celé,“ strhávala Lojzička chtivě pozlátko se své radosti a se svého nadšení v jakémsi samovolném úmyslném vystřízlivění, ale hned zpozorovala, to že není to pravé, čím vysvětlit podstatu toho celého štěstí, jež vyplňuje její duši a jehož se až bojí. Pociťovala, že kořen jeho nemůže tkvíti jen v pouhém tom rozdílu, nýbrž vyrůstá z něčeho mnohem hlubšího.

„Čím to je, že se cítím v přírodě tak šťastna, čím to, že ke mně promlouvá každý květ a každý pták? Že mne unesl tak ten dnešní západ, až mi k pláči bylo skorem, že dojal mne tak ten večer, svit těch hvězd, zpěv té chasy a ta chvíle tam dole u řeky, která bude vynášet ode dna svých vod až do úsvitu ohnivé penízky měsíčního světla?“ plynuly její duší otázky z prudkého rozvíření citu. „Účinkovalo by to vše tak i na Fuxii?“

A v té chvíli ten motýl v ní ukrytý porozhrnul kraj svých duhových křídel, a jeden lístek poupěte se zlehounka odchlípil, uvolnil ostatní a

poupě se jemně, sotva znatelně porozevřelo. A v té vteřině dech se zatajil Lojzičce prolinutím pocitu neskonalé rozkoše.

„V mé duši je to všecko!“ zabouřilo v ní v jásavém tom poznání. Byla dosud zadýchána parami té chudé kuchyňky v Opatovické ulici, byla zalehnuta mhou chudoby, byla zanešena prachem všedních bolestných starostí. Pokořování, ponižování šklebivě do ní civělo, úmorný zápas o živobytí a budoucnost stál nehybně před ní s železnou svou maskou.

Ale teď, jako zrcadlo vynešené z přítmí komory, zbavené černých pavučin, sazí a prachu, zaleskla se duše její v křišťálové čistotě a obrážela ten barvitý obraz nového domova. Kolikaletý prach neporušil čistoty jeho ploch, nepřidusil, nezaslepil jejich lesk.

Odpoutaná radost tohoto poznání valila se od srdce Lojziččina k jejímu mozku. Nechtěla nic vidět, nic vnímat, kromě ní. Vyskočila z lůžka a v překotném spěchu shasila hořící lampu, tichou svědkyni těch chvil, chtějíc míti tmu, ticho a tmu kol sebe, samotu bez světla a bez hnutí, k ponořování se do té rozvířené rozkoše z onoho poznání, z onoho nečekaného objevu ve svém nitru.

Skokem od stolu vrátila se na své lůžko, skrčila se a přikryla až po bradu, pak položila tvář na sepjaté své ruce a oddala se tichému probírání se v nalezených pokladech svého nitra.

„Jako ta řeka; tolik má zlatých penízků ve svém klíně, ale musí přijít noc a zazářit měsíc, aby je mohla počítat,“ kmitlo se jí až dětinsky hlavou v radosti té chvíle.

Ale brzy nepokojné, kvasivé potěšení přecházelo v čistou radostnou pýchu, plnou klidnějšího ale hlubšího štěstí. Představovala si svou duši jako pramen, který musel projít žulou překážek, aby očistěn mohl nyní v takové jasnosti obrazit lahodnou krásu břehů. Měla ještě mnoho takových básnických přirovnání v té noční tmě a samotě, kdy jedenadvacetiletá její mysl, rozvířená účinky nových dojmů a zálibného sebezpytování a oceňování pracovala se zvýšenou představivostí. A každý takový obraz, každý takový nápad stupňoval její radostnou pýchu, jež ji pozvedala v jejím vědomí nad všechny bývalé její družky, i nad samu rusovlasou a pihovatou Anežku Vavřincovu, která měla již několik veršů uveřejněných v časopisech pro mládež i některých menších listech belletristických a na niž se pohlíželo s jakousi skrývanou závistí, maskovanou vyhledáváním jejího přátelství, ale i postranními úsměvy.

A rozpínavá fantasie představovala již Lojzičce malou knížečku veršů, nebo takových intimních obrázků, nebo pohádek s hlubokými všelidskými myšlénkami (nevěděla určitě ještě, v jakou formu vleje překypění své duše) a s jejím jménem na obálce, i jak tu knížečku pak pošle paní Ulrichové, Boženě, Fuxii, Anežce a zejmena paní domácí i té hrdé její Lujzince, té duši všední a mělké. Viděla tolik, tolik podrobností jejich překvapení a údivu, slyšela tak zřetelně, co každá z nich řekne, a byla tak šťastna v té své čistě české dušičce, která svou bolest z ponižování, svou pomstu za tvrdost osudu, ale i své laciné smíření s ním, když povolil trochu tlak, i svou sílu rozlévá na vlastní úlevu do slov žalob, stesku, utěšení a nadějí . . .

V upřádání těchto duhových plánů, v rozžhavené touze, ukázat

převahu své duševní vnímavosti a bystrosti, své rozkypělé citlivosti, v pyšně proudící radosti z pochopení té své síly, v sobeckém kochání se v účincích, jaké vyvolají tyto její projevy bývalého uhnětení a nynějšího vítězství, uklopotila se konečně a uslábla Lojziččina mysl, unavil se zbouřený tlukot jejího srdce a z pod lůžka, ze zákamní vylézali neslyšně zas ti pitvorní gnomové se svou záludnou laternou magicou, a sfoukli obratně kahánek jejího vědomí, aby zavedli ji v barvitou říši prvních dřímotných snů.

XIV.

Nazítří za nového slunného rána zbyly však ze všech těch odvážných večerních plánů a představ jen trosky, pozbyvší barvy a lesku. Co nabývalo v noční tmě určitých tvarů, co zdálo se tak dosažitelné, že bylo třeba jen ruku po tom vztáhnout, to uniklo za světla slunečního do dálky, jako rozplývající se přízrak. A když si na to vše nyní vzpomněla, usmála se tomu jako nějakému dětinství a za živý svět by byla ty své noční představy nesvěřila ani zadním stránkám svého zápisníčku.

Ale něco se přec jen přeneslo z noci do toho nového rána, něco přece jen zbylo na dně duše pod vybarvenými těmi tříštěmi odvážných plánů: Bylo to vědomí pružnosti a vnímavosti vlastní duše, zbavené pavučin a prachu. Byla to radostná pýcha toho objevu, bylo to bezpečné pociťování síly k vytvoření si vlastního duševního světa, bylo to určité poznání vlastního *já*, plné ocenění jeho předností a stupňovaná tím sebeláska. Bylo to i hrdé přesvědčení, že se zde ocitla v místě, kde vše je jako stvořeno k tomu, aby rozvinuly se schopnosti její duše, i ty skryté a jí snad dosud ještě neznámé, a byla to i pozvednutá vůle, nepromeškat nic, co by mohlo podporovat toto vyspění sil a míjet vše, co by jich rozvinutí mohlo být na závadu.

Toto vypnutí vůle k sledování vlastního prospěchu bylo dávnou a cvikem otužilou silou Lojziččinou. Znala dobře z bojů minulých, jak se umí prudce rozlíti, jak vyplniti celou bytost. Když sem přijela, zdálo se jí, že teď je dobojováno, teď že bude užívat jen odměny dřívějších zápasů. S duší rozevřenou dýchala nový život, do něhož vkročila, a myslila v prvních dnech, že i všechen příští čas bude takový klidný oddech po práci, takový sladký odpočinek vyplněný jen zakoušením lahodného ovoce minulých útrap a obětí.

Takovéto pojímání bylo účinkem ještě té únavy, v které sem přijela a která nepřála si než oddechu. Sotva však po prvních čtyřech dnech této fysické téměř nutnosti bylo učiněno zadost, již odpočalé a zotavené síly jejího mládí se znova hlásily o konání práce, nové se probouzely, sebevědomí procitlo i vůle se vypjala, jen že teď nemohlo býti jejím úkolem rozžhavovat síly k přemáhání překážek — nebyloť již žádných — nýbrž jiný cíl musel býti nalezen. Včerejší večer jej Lojzičce osvětlil: Využiti všeho k rozvinutí svých předností, nezanedbat žádnou radost, jež by mohla ojasnit její duši, její srdce, otočit se k štěstí, jako květina k slunci a dýchat ho plným vzepnutím vypostěných plic, těžit ze všech svých schopností pro upevnění a snad i zvýšení svého štěstí.

„Poznala jsem ho tak málo, poznala jsem ho tak málo!“ volala

v duchu, jakoby cítila potřebu omluvit sobectví toho programu. „Chci si vynahradit, oč jsem přicházela, chci žít, žít, a chci mít trochu radosti za ty věčné útrapy doma, za ty ústrky, za to ponižování, za ten stálý obraz otupělosti a bídy — vždyť, Bože, není v tom než spravedlnost!“

V mladistvém rozradostnění duše a v stálém, nenasytném vdechování všech zjevujících se půvabů nového žití minul opět den, minul druhý, i první neděle v Kejnově jí zahořela pod smavou klenbou osvětleného chrámu, pestře vystrojeného s jímavou naivností venkova, i nový týden zase nastal. A každý ten další den přinášel nové poznatky, nové pokroky v tom vášnivém přímo přissávání k novému domovu.

Opakovala se návštěva na faře s partií vlka, došlo i k svačině u pana řídícího, ba po mnohých přímluvách a mnohém zdráhání i k prvnímu nesmělému pokusu studené lázně pod širým nebem se slečnou učitelovou, paní professorovou a jejími dceruškami. Bylo při tom mnoho úzkostných výkřiků a poplašného výskotu, ještě více ruměnců, dokonce i trochu slz zaviněných rozbujnělým škádlením slečny učitelovy, ale i mnoho rozkoše z nového požitku v chladivé řece s písčitým dnem a s rozkvetlými lučnatými břehy za stinnou hradbou hustého olšoví.

Na zadní stránky notýsku přibylo již vysvětlení záhadné „many“, pak podškrtnuté datum slavného dne, kdy poprvé spatřila a vyloupla z půdy vlastnoručně opravdovský hřib, ukrytý v stínu mladého smrčku nedoseckých lesů (den před tím přinesla však domů dvě syrovinky a jeden máselník v náramné radosti, že jsou to hřiby) a konečně vedle jiných důležitých ještě záznamů i zjištěné jméno toho drobného kvítku, té Vihančiny „kohutiny“, rostoucí v bílém bohatství na kraji blízkého lesa.

Byla to Euphrasia officinalis, světlík lékařský čili ambrožka. O zjištění toho měl hlavní zásluhu pan Jindřich Ventura, mladší učitel z Kejnova, který se nedávno vrátil z návštěvy u svých rodičů a malého výletu na Krkonoše. S Lojzičkou seznámil se hned první den po svém příjezdu.

Když vyšla toho rána do lesa, stál za mostem a mluvil s poštmistrem. Oba ji pozdravili, a sotva pak zahnula na pěšinu, pan Ventura ji dohonil, smekl znova a představil se, a hned se připojiv začal hovor, jakoby ji znal již dávno.

Se silně opálenou jeho tváří, v níž bylo cosi mužného a silného, kontrastovaly zvláštním lahodným dojmem čisté modré oči, tak modré, jak vídati bývá jen u blondýnů jemné bledé pleti a světlých vlasů. Ale on k těm očím měl tmavé obočí od nosu ku skráním se výšící, kaštanový vlas, rusý mladý knír a tu snědou opálenou tvář. Byl postavy spíše malé a drobné, ale souměrné a pružné, a hned po prvních slovech bylo Lojzičce zřejmo, že rád hovoří, rád je vesel, ničeho neskrývá a má dobré srdce. Jeho připojení se jí neuráželo ani neznepokojovalo, požádal o dovolení tak prostě a důvěrně, že ji vůbec ani nenapadlo odmítnout a že na jeho otázky odpovídala klidně, necítivši potřeby dlouho vybírat slova nebo dokonce se přetvařovat. Byl takový nějak neobyčejně prostý, ani ve slovech, ani v pohybech, ani ve výrazu jeho tváře nepostřehla Lojzička stínu strojenosti neb úmyslnosti, a právě to bylo příčinou, že se ani nezalekla, když ji oslovil, že nepojala nedůvěry, když se připojil, a že hned

viděla v něm pouze nastávajícího kollegu, který se seznamuje a jenž asi nikdy jí nezpůsobí nesnází.

Připadlo jí to vše, jako přiblížení a připojení člověka, který jde stejnou cestou a nemá jiných úmyslů než pouze hovorem si zkrátit chvíli a odejít pak zas, až se cesty oddělí.

Začal tím, že se jí ptal, jak se jí zde líbí, kde již všude byla, a hned navrhoval: „Počkejte, zítra se tedy podíváme do Chvojtic, v pátek půjdem k Rohanské myslivně a v neděli na Topolový ostrov a tam se projedem na loďce, já si vypůjčím od sádeckého klíč.“

Až se musela usmát této jeho horlivosti, která však jevila jen dobrou vůli a snad také vlastní zálibu na výletech a přírodě, ale tak průzračně prosta byla všech vedlejších záměrů.

„Ano“, přisvědčila, „je třeba ještě využit těch několik dnů než začne škola.“

„I pak se ještě leckams bude možno podívat. Září tu už bývá chladný, ale krásný. A času bude dost.“

Znalec přírody byl Ventura veliký, to poznala hned jak vkročili do lesa. A jakoby tušil její nedostatky, sám, bez pobídky upozorňoval na vše krátkými, bezúmyslnými větami, které jakoby nebyly ani k ní pronášeny.

Z vysokého borového lesa ozvaly se jasné a zvučné flétnové výkřiky v přestávkách za sebou. Ventura se zastavil a zbystřeně naslouchal:

„Slyšíte — to je datel“, pravil přitlumeným hlasem, a bylo zjevno, že sám radostně naslouchá. Dále jí zas ukázal malého modrého ptáčka s lesklým peřím, sedícího na samém vrcholu starého dubu. Byl to mandelík a pravil o něm, že ho zde dost zřídka viděti.

A jak poznal ptáka hned po hlase a po pouhém zašvíření, tak znal i stromy všechny a keře a květiny.

Šli po travnaté cestě kolem paseky; po druhé straně byl les. On bystře, vnímavě, rozumně hleděl na obě strany a najednou se shýbl a utrhl nepatrnou květinku, které by si byla Lojzička ani nevšimla. Ale on byl jí přímo nadšen. Měla kopinaté listy a takové drobné nepatrné kvítečky skoro špinavě fialové, podložené lístky se zafijalovělými okraji.

„Orchideje“ pravil se spokojeným úsměvem a díval se na ty drobné květy se zalíbením. Pak jí květinu podal a upozorňoval: „Podívejte se. Je to dost řídký exemplář, Epipactis latifolia, kruštík širolistý.“

Ona ji vzala, podívala se, ale nespatřila nic zvláštního, a také ji v tom okamžiku celá ta květina nezajímala, nýbrž pronikal ji jen obdiv, jak on všecko zná, vše hned spatří a vším je rozradostněn. Dojala ji mile ta jeho znalost přírody, které sama tak bolestně postrádala, a líbila se jí ta jeho láska k ní, neboť i v jejím nitru, zde probuzena, se pozvedala a roztékala.

„Jak to tak všecko znáte?“ pravila tlumenou otázkou, do níž mísil se lítostný stesk, jak sama je neobeznalá a zanedbaná v té věci.

„Na tom nic není,“ usmál se. „Za rok můžete taky tak všecko znát. Hračkou. Zvlášť máte-li pro to zájem.“

„Veliký,“ pravila rychle a upřímně. „V Praze se učí člověk z knih, ale v přírodě je slepý, zmatený, obzvlášť když seznává, že se pořád mýlí.“

„Jen chodit a pozorovat, nic jiného není třeba. Počkejte, já vám ukážu svůj herbář a své sbírky. Není toho mnoho, ale některé zajímavé věci jsou tam přec.“

„Já chodím a pozoruji,“ pravila se slabým úsměvem, „ale pro mne by bylo skoro třeba, aby měl každý pták na krku pásek s jménem a každá květina u sebe kolíček. Krom těch nejznámějších ovšem,“ dodávala, když zableskly mu mezi rty rovné jeho zuby, a již ji zamrzelo, že se tak neprozřetelně přiznala ku své nevědomosti.

„To stačí jen se zeptat,“ pravil dobrosrdečně. „Jak si člověk jednou věc zapamatuje, potom si už nacvičí taky oko pro ni.“

„Jen kdyby bylo vždycky, koho se zeptat,“ pravila namítavě.

„Počkejte, budem spolu chodit,“ nabídl tak prostě a tak ochotně, tak beze všeho výsměchu a beze vší samolibosti, jen s takovým upřímným zájmem pro věc, která i jemu působí radost, že dodala bez váhání v jakési kvapivé horlivosti: „Dobrá, budem!“ Jakoby jí družka nějaká z ústavu činila vítaný návrh na společné provedení dávno chystaného záměru.

„Do té Rohanské myslivny bychom mohli hned zítra,“ měnil nyní dřívější plán. „A Chvojtice necháme na někdy jindy, tam je cesta dost fádní a jen zámek stojí vlastně za prohlédnutí.“

„Jak je daleko do té myslivny?“

„Dobré půldruhé hodiny. Ale krásná cesta. Až k Červenému dvoru silnicí, ale pak do mírného vrchu samým lesem, a jakým krásným! —“

„Podívejte se,“ ukázal přes paseku k táhlému lesnatému návrší za řekou. „Vidíte tam v dálce hned v pravo od toho bílého stavení — to je sýpka — tu věžičku?“ — A když přisvědčila, dodával: „To je poutnický kostelíček sv. Markyty. Ty lesy od něho v pravo jsou už knížecí, myslivna je na druhé straně, tak že jí není odsud vidět. Ale čtvrthodinky od ní je umělá zřícenina, a s té pak vidíte na dobré dvě hodiny do okolí. Jako na plastické mapě rozvírá se kraj před vámi. To se vám bude líbit.“

„Snad by šla také slečna řídicích?“ navrhla Lojzička ve vzniklém znepokojení z té půldruhé hodiny.

„Snad,“ souhlasil Ventura. „A skoro jistě! — A v pátek půjdem pak k vokšovickým rybníkům, a Chvojtice si necháme na neděli. To tam nepochybně půjde celá společnost. A na druhý týden — do čtvrtka máme čas — si necháme výlet na Topolový ostrov a na Sokolí kámen, abyste trochu poznala také okolní krajinu s téhle strany,“ a ukázal rukou za les, kolem něhož šli, a jakoby unešen zatanulým obrazem, krátkými úryvkovitými větami (ale přece jen trochu zbarvenými po učitelsku) vynášel půvab a ráz té krajiny a několikráte prohodil jako v radostné již předtuše jejího obdivu: „Počkejte, to budete koukat!“

V duši Lojziččině střídaly se při tom neurčité a prchavé představy dalekých výhledů, koberců lučin, lesních samot, vísek mezi stromovím, bleskotajících rybníků, do nichž se opírá slunce, a taková široká touha se jí pozvedala v prsou, již to vše vnímat lačnou duší, vdechovat a nasycovat se tím a cítit srůstat svou celou bytost s tím krajem. A při tom, ať pohledí, kam pohledí, znát každý keř a každou květinu, každou

cestu a každou vížku na obzoru se zjevující, jako on. Neboť o tom neměla již pochyby, že není tu věci, které by neznal, a jak v té chvíli naň letmo pohleděla, zazdálo se jí, že v tváři jeho je zrovna zřejma příslušnost jeho k tomu kraji, láska jeho k němu, srostlost jeho s ním. A z toho objevu té jemné souvislosti pocítila rostoucí radost, a cosi sympatického, cosi milého zasvítilo jí hned z jeho tváře, co potom pokaždé již postřehovala a v čem shledávala čím dál tím víc ten znak zřejmé příbuznosti s novým jejím domovem, pro který chovala tolik chtivé a rozvířené lásky.

XV.

Vzrušena vracela se po tomto prvním nahodilém setkání s nastávajícím svým kolegou domů. Ne vzrušena jím („on je takový dobrý, prostý člověk“, říkala si, „se silnou láskou k přírodě, jemuž ani z daleka nenapadá žádný jiný záměr“), ale vzrušena těmi lákavými plány, které pro příští dny smluvily. Měla plnou duši nových těch jmen a představ. A bouřila v ní nedočkavá vůle, zmocnit se prudkým útokem znalosti všech těch věcí, které kolem sebe vidí i těch, jež ještě uhlídá, aby nic jí nebylo cizí, aby všemu rozuměla, aby k ní promlouval každý lístek, každý pavouček, každé zapípnutí, aby pochopovala každou postřehnutou změnu, každý pohyb, každý hlas. On jí bude průvodčím i učitelem, a ona bude vnímat všemi smysly každý jeho výklad. A doma si poznamená každou maličkost, a vštípí si ji v paměť, aby již nikdy z ní neunikla

Jaké to budou krásné dny, jak rozšíří svůj obzor, jak vzdělá ve své duši lán, který dosud ležel úhorem! (Vyjadřovala se i myslila v takových, častým opakováním navyklých paedagogických rčeních). Jak se tu rozmnoží její vědomosti, jak zbystří její smysly, jak zjemní její vnímavost, a co nových a příjemných požitků jí z toho vyplyne. Plna rozvířené radosti vrazila do kuchyně k paní Kaškelínové a hned jí vypravovala, s kým se sešla a co spolu umluvili a hned zas přešla ve chválu, jak učitel Ventura všecko zná a jak je ochotný a nestrojený.

„Jak pak by neznal,“ vykládala stará paní, „vždyť je z Přepek, to je tak asi pět hodin od Kejnova. Jeho rodiče tam mají pěknou živnost.“

„Už je zde dlouho?“

„Třetí rok tu bude letos. Mají ho tu všichni rádi. A on taky nikoho nezarmoutí, jen co je pravda.“

„Já se na ty výlety těším, moc se těším,“ rozradovala se Lojzička znova a otočivši se dvakrát na patě chystala se do svého pokoje.

„Abych nezapomněla, máte tu psaní,“ zavolala za ní stará paní, když už byla na síni.

Lojzička se spěšně obrátila, a paní Kaškelínová jí podávala s okna dopis, z jehož adressy poznala slečna hned těžké, nerovné písmo své matky s nejistě zakroucenými tvary velkých začátečních písmen. Chvatně poděkovala a rychle s ním odkvapila do svého pokojíčka. Tam jej rozevřela a spěšně klouzala po jeho řádcích, z nichž otáčela se kolem ní jako namočený studený šat opuštěná její minulost.

Drahá Lojzinko!

Já tě nastotisíckrát pozdravuju a líbám a vědomost Ti dávám, že jsme Tvoje psaní minulý týden dostali. Měla jsem radost, že se Ti v Kejnově líbí a že už míň kašleš. Jen se, prosím Tě, hodně šetři, zdraví je největší poklad. Chudákovi Pepíčkovi je zas hůř a v pondělí přišlo zas na něj to kašlání krve. Přes žejdlík z něho najisto vyšlo. Můžeš si myslet moje leknutí. Já jsem zrovna prala u officiálů, a po obědě nesu mu dolů polívku, a on je skoro bez sebe a bledý jako křída. Ani zavolat nemoh chudinka nikoho. Tak jsem ho hned umejvala a dala mu octové obklady, tak že se přece zas trochu vzpamatoval. Ale špatný je až hrůza. Tak jsem si tak myslila, že by mu snad udělalo dobře, kdyby moh být nějaký čas tam u Tebe venku, když je tam tak pěkně, jak píšeš, a jsou tam takové lesy. Snad by mu to přece trochu ulevilo? Já bych ráda na něj něco posílala. Já to neznám, ale mohla bys snad promluvit s tou paní, u které zůstáváš. Moh by být s Tebou v pokoji, peřiny bych mu dala s sebou. Ject s ním sama nemůžu, to víš. Zvlášť teď, když je paní domácí venku a já milostpánovi posluhuju. Na nádraží bych ho tedy dala dovézt a na cestu už ho opatřila, a tam v Kejnově, jak píšeš, je z dráhy jen 10 minut. To by snad přece došel. Já jsem se ho ptala, a on by jel rád; taky pan doktor proti tomu nic nemá, ačkoliv říká, že na uzdravení už nemůžeme čekat. Inu, kdo ho vidí, chudinku, taky už nečeká. Já už jsem na všecko připravena, ale pláču přece celé noci nad ním. Ale co je to všecko platno. Kdybych krev cedila, tak vidím, že mu to nepomůže. Ale tak si myslím, že by se mu venku na zdravém povětří přec jen mohlo trochu ulehčit. Tady se teď sotva dejchá, jaký je tu oupal. A to zdravé mlíko venku by mu taky dělalo dobře. Moh by pít kozí, to je pro prsa nejlepší, tam se lehce dostane. Tak mi tedy piš, co a jak. A piš brzo, každého dne je teď škoda. Jakpak dlouho to počasí ještě potrvá. Ject by moh hned. Milostpán mu dá na cestu, je mu ho samotnému líto. Do neděle čekáme psaní. Máš tu ještě jedny punčochy a dvě zástěry, to by Ti vzal s sebou. A kdybys ještě něco chtěla, tak to napiš. Pepíček Tě pozdravuje a líbá a já taky a jsem Tvoje upřímná matka

Kateřina Žaludová.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Když Lojzička toto psaní přečtla, usedla si k oknu, podepřela hlavu o ruku a zahleděla se ven na silnici, na řídkou zaprášenou trávu v příkopech, na bílé štíty protějších stavení, na bosé opálené děti, hrající si před krámky a vraty. Měla ten obraz před sebou jako natažené nehybné plátno, ale nevnímala z něho nic. Za to se jí zdálo, že za ní v pokoji něco stojí, něco houstnoucího, a že kdyby se ohlédla, spatří to jako těžkou, hmotnou skutečnost. Starý domov, jemuž unikla, minulost, od níž se odpoutala, byla s ní v tomto jejím útulném, čistotou zářícím a sluncem naplněném pokoji, v němž jakoby se náhle ochladilo a zatmělo.

A najednou vyskočila na silnici postava Pepíčkova, šaty na ní visí, bledá, bezkrvá, trpící tvář hledí na ni zapadlýma očima zpod stínu klobouku, nohy těžce se zvedají, jakoby se odlepovaly a ruce se klátí jako odumřelé . . .

„Koukej, už jde, připrav mu postel,“ jakoby za ní zavolala matka hrdým hlasem.

A v té chvíli taková prudká lítost zvedla se Lojzičce ze dna srdce a tak jí pronikla celé nitro, že dívka v závrati toho přívalu složila hlavu na ruce a horké slzy zalily jí oči v bolestném pláči — —

Ale nebyl to pláč nad ním, nad bratrem, to plakala nad sebou, nad radostnými představami příštích dnů, jež viděla se rozplývat a mizet. — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

(Pokračování.)

Feuilletony z Athén.

Píše Gaston Humbert.

IV. Palác a dvůr. A konec.

Vzpomínám na sta těch paláců, zámků a sídel královských, vévodských, knížecích, — žádný z nich nevypadá tak smutně jako *τὰ ἀνάκτορα* čili *τὸ πάλατι* řeckého krále. Kterak mohli němečtí architekti, ještě k tomu stavitelé umění milovných králů bavorských, vystavěti hned pod Akropolí a vůči architekturám řeckým takovou kasárnickou stvůru, zůstává tajemstvím. Král Otto, a snad ještě více královna Amalie, které nesmělo se nikdy říkati Madame, vždycky Votre Majesté, hned jak přišli do té pouště, musili míti vem kde vem všechen lesk královského dvoru a předem také palác, trůnní sál, kočáry slavnostní, konírny a podobné nutnosti královské. Vylámány balvany pentelického mramoru a to je asi to jediné, co je na paláci krásného, — avšak z pěkného materialu ne vždy se udělá pěkná věc. Udělali z toho jen ohromnou kostku beze všech skoro okras a severní façadu bys docela dobře mohl pokládati buď za nemocnici nebo kasárna nebo za dělnický dům, tři ostatní průčelí jsou krášlena jen řeckými portiky, ač i s tím je pohled na to k smrti fádní: comme un grenier à foin, bâtard du Parthénon, řekl Alfred de Musset.

Vniterné místnosti, do nichž dostaneme se snadno, na pouhou francouzsky pronesenou žádost u portýra, také neposkytují architektonicky nic velkého, ač síně krášleny jsou vkusně a s obvyklým pohodlím královských sídel. Nejpěknější ze všeho je pěkný, slavnostní sál, dekorovaný slohem pompejským, i se svými místnostmi vedlejšími. Sloupovím je rozdělen na tři díly a ozdoben freskami z dějin vojen za svobodu bojovaných. V zámku jsou dvě kaple, protestantská pro krále a řecká pro královnu a její rodinu. O velkých svátcích prý oba královští manželé chodívají do obou kaplí, aby žádnému toho nebylo líto, že je jiné víry.

Ohromná budova královská stála krále a jeho řeckou zem deset millionů franků a je za to Athénám jen pro ostudu. Jen překrásnou po-

lohu má na mírném návrší a z oken palácových je širý rozhled po attickém kraji. Vedle zámku krásný park, památka to po královně Amalii, která dala jej založiti a upraviti na pusté, kamenité půdě. Proto také není to park v našem smyslu a s velkými trávníky jasné občerstvující zeleně, — leda v prvním jaře je tam snad čerstvo, — ale za to jsou tam krásné palmy a nádherné výhledy na moře, Akropolis a sloupy Olympieia.

Za parkem dostavují palác mnohem menších rozměrů, tak aby se tam vešel milující párek korunních manželů, kteří zatím bydlí v najatém domě proti paláci královskému.

Záhy z léta stěhuje se dvůr na letohrádek Tatoi, vystavěný dle Petěrhofu, asi tři míle od Athén, nedaleko Tanagry a tam prý žije se docela po venkovsku, bez etikety; pak ve Phaleru je villa královská, na břehu moře a tam královský rod se koupe a tráví ne smutné svoje chvíle, účastně se všech zábav velkého athénského světa, který se tam shromažďuje do mořských lázní.

O králi a dvoru ještě několik zpráv, sic vesměs čerpaných odjinud a z doslechu, ale přece ne nezajímavých.

Osmnáctiletý princ dánský Vilém Kristian Adolf Bedřich Jiří, který 30. října 1863 jako král Jiří přistál v Piraeu, přišel za nesnadných okolností do své země, ale s velmi dobrou devisou: „Moje síla je v lásce mého národa,“ a nejlepšími úmysly: „Chci,“ pravil v prvním svém poselství shromážděným poslancům řeckým, „učiniti z Řecka vzor východních království.“ A pokud mohl, dostál slovu . . . Řecko bylo tehda zemí chudou, politicky rozervanou beze správy, bez učilišť, bez průmyslu, bez armády, bez úvěru a jedině banditství tam kvetlo. Teď bezpečnost v království je taková jako všude jinde, co scházelo je, politické vlny se klidní, důstojnictvo počíná si stejně řízně jako v říších proslulých bázní boží a dobrými mravy a král uléhaje na svoji panovnickou postel může sobě opakovati okřídlená slova: „Dobrý boj jsem bojoval,“ do jichž křídel musí však zatknouti několik per veřejné dobročinnosti, která mu k těm hojným ústavům dopomohla, jakož bylo viděti svrchu. Zavedený pořádek stál ovšem velmi mnoho práce a r. 1876 už už se zdálo, že král toho déle nevydrží; cesta vší královské rodiny do Evropy tomu aspoň silně nasvědčovala. Zatím však nastala válka Srbska a Černé Hory s Tureckem a král se vrátil, zůstal, vládl dál a r. 1888 slavil za velkého jásotu Řecka a sympathií ciziny 25leté jubileum svého žezla.

Podstatně ulehčily mu práci jeho vlastnosti osobní. Je to prý muž intelligentní, způsobů prostých, srdečných, spojených s klidnou důstojností a ještě víc konstituční nežli demokraté, kterým vládne. Když se vrací z některých cest do svého hlavního města, neopomíjí nikdy telegrafovati svým ministrům, aby se upustilo od množství dělových ran, jimiž dle předpisu král má býti uvítán a prý, když viděl ponejprv otrhané pastýře Spartské, kteří přišli mu dělat slávu oděni jsouce jen chatrnými plášti, bylo mu líto, že on si chodí lépe než oni. — Pak je nesmírně pilný a pracuje prý již od časného rána. Po té odbývá inspekce a přehlídky, přijímá ministry a dvakrát v témdni dává všeobecné audience, ku kterým může se hlásiti kdokoli z věrných poddaných, aniž třeba dříve ohlašovati příčinu slyšení. Uvádí se jako podivuhodná zvláštnost, že prý

nemívá ani času účastniti se společné rodinné snídaně a jídá v největší rychlosti ve své pracovně. Na milliony chudých pracovníků nesúčastnívá se ovšem ani rodinného oběda, jejž pojedí třeba v dešti a v zimě v některém koutě některé stavby, továrny . . . Vědomosti jeho zvláště v nautických věcech jsou velmi důkladné a jemu přičítá se zvelebení řeckého loďstva. — A nejen duševně, i tělesně dovede prý Řekům imponovati, kteří rádi dají se okouzliti prvním dojmem.

K upevnění řeckého trůnu pomahaly také velkou měrou rodinné poměry a příbuzenské svazky, zejména se dvorem dánským, ruským a anglickým. Beze všech vojen a krve prolévání annexí Sedmi ostrovů ionských, Thessalie a části Epiru zvětšil si král Jiří království o 16.106 km, tak že teď je větší než Belgie a Hollandsko dohromady. Pročež si jej v Řecku chválí a kdykoli se objeví na ulici, pozdravuje ho kde kdo.

A královna Olga těší se větší lásce než kterákoli královna jiná, chválí její štědrotu stejně jako její krásu, neboť čas svůj rozděluje jen mezi svoji rodinu, trochu také hudbu a malířství, a chudinu. Nezabývá se politikou nijak a proto má v Řecku jen samé přátely. Sama ke každému je přívětivou stejně a žena z lidu najde u ní téhož přijetí jako choť ministra.

S králem zasnoubila se 15. (27.) října 1867 jakožto dcera velkoknížete Konstantina Nikolajeviče ruského a princezny Alexandry Sasko-Altenburské.

Korunní princ Konstantin, vévoda ze Sparty, nar. 1868, zejména proto je oblíben, že bude první opravdu řecký král, narozený v Řecku a v Řecku vychovaný. Vychování jeho dálo se ovšem dle vzorů více nebo méně osvědčených: měl německého vychovatele dra. Lüderse z Bonnu, pak se ho ujali řečtí důstojníci Sapunzakis a plukovník Mauromichalis a právnická a státovědecká studia skončil v Lipsku a Heidelberce, kde byl také členem Saxoborussie.

Korunu dovedností a vědomostí nasadil si v Berlíně, kde sloužil u druhého gardového pluku. Dle podobizny je to hezký člověk a neměl dosud příležitosti nějakým způsobem se vyznamenati a vlasti se učiniti prospěšným, leda že r. 1889, také 27. října jako otec, si vzal princeznu Žofii pruskou, sestru německého císaře, aby zajistil Řecku pokračování svého rodu. Učitel řečtiny korunní princezny Mitzotakis charakterisoval ji v řeckých listech německými slovy, že je „ein kluges Maedchen“. Na princeznu je toho málo.

Dvorský život je v Athénách velmi klidný. Král in politicis nepřipouští žádného vlivu než působení ministrů, a jen v nepolitických záležitostech rád poslouchá rady svého nejvyššího dvorního maršálka Kunduriotise, který vyniká zvláštním taktem v obtížném svém úřadě; také tajemník Kalinski a intendant civilní listy Thon požívají velké důvěry u krále. Vynikající postavení má u dvora přítelkyně královnina, nejvyšší dvorní maršálková paní Theocharisova, (jejíž syn, tehda velký, štíhlý hoch, pobýval se mnou v ústavu Château de Lancy ve Švýcarsku, asi před osmi léty), ač vliv její nepřesahuje záležitosti osobní.

Společnosti dvorní, poněvadž není šlechty v našem smyslu slova, není, a ke dvoru má přístup každý, kdo zaujímá veřejné nějaké postavení,

ať v armádě, ať v oborech správy civilní. Proto také dvorní slavnosti mají svůj národní ráz a i velké kruhy a vznešené dámy rády při těch příčinách se objevují v krojích národních, velmi malebných a arci také přiměřeně nádherných. Plesy bývají při dvoře dva neb tři do roka a od ostatních prý také tím se liší, že při nich je více důstojníků. Bohatá společnost athénská straní se poněkud armády a synkové její nepokládají za největší půvab moci nositi uniformu; také nevěsty dávají přednost dvojímu suknu jen, když je při něm plný měšec. — Ku plesům velkým bývá rozesláno přes 2000 pozvání, kdežto k malým jen asi 400, při čemž zve se jen diplomatický sbor, hodnostáři a náčelníci řecké společnosti. Mimo to bývají často veliké hostiny při dvoře, odpolední recepce u královny, při nichž mimo společnost „malých“ plesů bývají také zástupci nižších kruhů, purkmistři z venkova, poslanci venkovští a jich paní. — — —

Opouštěl jsem Athény, tou cestou k Piraeu, která vede kusem olivového lesa, táhnoucího se odtud až ke Kolonu a Patisii, přes říčku Kephissos a kolem nepatrných zbytků starých zdí piraejských, cestou, po které kráčívali před 2000 léty a dříve Atheňané. V Piraeu přístavu čekal Apis na cestu do Malé Asie. Byl všecek zmořen, nebo kolem Matapanu zmítaly jím věčné tamnější větry. Komín vysoko byl zastříkán slanou vodou, lana všecka byla vlhka a roubení pokryto bílým solným prachem . . .

Rychlý let přes starou zemi řeckou byl u konce a ještě všecek zmámen jsem byl a jako spitý: žádný kraj nepůsobil tak hluboko v mou duši, byť jsem zde byl kratčeji než kdekoli jinde. To tedy ty trosky velkého Řecka, o němž nám nevěděli říci než dlouhé výklady o attickém nářečí a zvláštnostech homerského jazyka! . . . A zase vší silou vzcházel ve mně nesmírný stesk z marné té práce, kterou nás mořili kdysi, dávno, a kterou učili nás spíš nenáviděti toho ušlechtilého genia řeckého, jenž v troskách těch dosud se zrcadlí a kterého začínám poznávati teprv teď, z nepatrných jeho zbytků, a z jediného pohledu na ten čarokrásný a čarodějný řecký kraj.

Násilím utlumuji v sobě ještě další vzdechy proti neplodnému staro-řeckému slovíčkářství, z duše rád bych rekapituloval všecky svoje vědomosti o těch časech a z těch čas, nicméně darmo se namáhám vzpomenouti si na víc než na to nešťastné *παιδευω, παιδευεις* . . .

Špačci.

Obrázek z horského kouta.

Napsal Karel V. Rais.

(Pokračování.)

Slečna Emi byla jediná dcera lesního na knížecím panství. Myslivna otcova stála mezi lesy, opodál vesnice, a žilo v ní jen pět lidí: pán, paní, dcera, služka a starý, ustavičně dřímavý čeledín.

Lesní byl muž sice prošedivělý, ale statný, vzpřímený, jiskrných očí; za to paní dávno odkvetla. Manželství jejich bylo z těch, jaká často u panských úředníků vídáme. Dvacetiletý pružný adjunkt učiní si známost s dívkou, jíž také do dvacítky mnoho neschází, ale než se může ženiti, je mu ke čtyřiceti. Ožení-li se se starou láskou, bývá v manželství jejich pramálo radostí.

Tak bylo také u Eminých rodičů. Tatík doma jen mrzoutil a raději se toulal; za to matka a dcera přilnuly k sobě horoucí vroucností, a duše jejich spolu takřka srostly.

Když bylo Emince sedmnáct let, rodiče vyjeli s ní do okresního města na prvý ples. Celou noc protančila s mladým, hezkým právníkem a z hlavy ho již nepustila. Dostala a poslala několik set psaníček, plných vzdechů a přísah; o každých svátcích i prázdninách prožili spolu chvíle rozkošné, jakými už odjakživa jsou ta dostaveníčka mladých lidí. Pan jurista konečně přicházel i do domu.

Ale po třech letech, sotvaže se novopečený doktor stal v Praze koncipientem, zapomněl na přísahy, na tichou lesní myslivnu, na dvě věrné tmavé oči a poctivé srdce — a oženil se s dcerou svého šéfa.

Emino srdce na prsou matčiných učilo se zapomínati a v té lesní samotě chladlo. Když jí bylo osmadvacet let, matka zemřela. Ale Ema osamělá hospodaříc v tom tichém domě, v útulných jeho pokojích stále matčin milý stín tušila vedle sebe. Neuplynul však ani rok, a lesní hodlal si přivésti druhou ženu, ještě mladou a bujnou.

Dcera macechy nedočkala; věděla, že nesnesla by žití vedle cizí osoby tam, kde dosud tušila neslyšitelné kroky své zvěčnělé matky.

Tak dostala se na Mlaka. Pohřbivši všecky své radosti a touhy, brzy žila jen z blaha své paní.

Na Mlakách byla již pět let . . .

Rozkoší staré paní Rozvorové bylo zabývati se prádlem: přerovnávati, prohlížeti ty sněhobílé hranice košil, kapesníků, punčoch, ručníků, ubrousků, záslon, všecko to bohatství staromódních prádelníků, z nichž voněla levandule, kdoule, i fialky; vroubiti, známkovati, vybírati chatrnější kusy, posílati je do chudých baráků a nahrazovati je novými.

Stará paní neměla však na starosti jen prádelníky svoje, ale také svých obou dcer. K pravé rozkoši bylo však třeba, aby o ní někdo věděl

a slyšel, aby ji srdečně sdílel — tatínek to nebyl, jenerál také ne — ale slečna Emi.

„Slečno Emi, hleďte, zas půl tuctu,“ šátečky, ubrousky, ručníky ukazovávala paní, a slečna Emi prohlížela, zkoumala a pochvalovala.

„Slečno Emi, objednala jsem půl kopy nejlepší krkonošské véby — právě jsem to napsala.“

„To je dobře, milostpaní, budeme šít,“ upřímně usmívala se Emi.

„Slečno Emi, nemyslíte, že je potřeba do Vídně a do Prahy poslat kávových a čajových ubrousků?“

„Taky jsem si to už, milostpaní, pomyslila.“

„Objednáme nějaký tucet.“

„Slečno Emi, tak mne dnes v noci chytla starost, že ty naše děti nebudou už mít dost punčošek,“ zahořekovala paní.

„Tak zlé to, milostpaní, nebude, dětičky mají punčošek ještě na dlouho, ale nebude škodit, když se bude pamatovat předem.“

„Tak, tak, Eminko, pozvete mi sem tu naši tetku, dám jí práci, beztoho chuděra na ni čeká!“

V pokoji slečnině mnoho neděl do roka sedala švadlenka a pracovaly obě. Milostpaní několikráte za den přišla je navštívit, prohlédnout práci, popovídat.

Každý pátek přinesla slečna Emi dvě velké škatule a Kačka za ní koš, do vrchu naplněný. Milostpaní postavila se ke krabicím, slečna Emi si k nim klekla, Kačka z koše podávala.

Šlo to pravidelně: Sem látka na nové dětské čísky, tam látka na nové dětské čísky; sem půl kopy vajec, tam půl kopy vajec; sem hruda másla, tam hruda másla; kapounek, kachynka, kohoutek, peří, kloboučky, kabátky, látky na šaty, panenky, opičky a tak dále a tak dále. Zboží z pražských skladů přes Mlaka putovalo k vídeňské Božičce a k pražské Milince.

Milostpaní nespustila s krabic očí, dokud nebyly plny. Slečna Emi byla v tom rovnání mistr — radost byla podívat, jak pokládala kus ke kusu, jak skuliny vyplňovala, jak vše uložila, aby se nestalo nejmenší škody. Potom se škatule uzavřely, Emi s Kačkou je zdrátovaly provázky, Kačka rozsvítila svíčku, Emi kapala vosk, ale pečeť přitiskovala si paní sama. Sama také napsala průvodní adressu.

Tyto zásilky nenosil na poštu Špatinka, ale musila s nimi Kačka.

Jiná radost i starost paní Rozvorové byl domácí jídelní lístek. Konferenci o tom odbývala se slečnou Emi a s kuchařkou každou sobotu a jednání týkalo se budoucího téhodne. Nebyla to práce tak snadná, protože rozhodovala saisona, vzdálenost velkého města, a ti dva staří pánové rádi jedli dobře, neměli stejných chutí a libůstek, k tomu paní ráda je překvapovala.

Nejprve ustanovily se polévky, potom omáčky, pečeně, moučníky, pečivo ke kávě, večeře.

Psáti ten týdenní rozvrh bylo velikou radostí paninou; předčítala, škrtala, znova a znova napisovala, až byl celek jako dobře rozluštěná věta hudební. Během téhodne se sice nějaká nota změnila, ale akordy zůstaly celkem tytéž. Koncertní provedení svěřilo se potom slečně kuchařce.

Když bývalo po těchto starostech, milostpaní říkávala: „A teď si, Eminko, taky u mne trochu sedněte a budeme si povídat.“

Paní vzpomínala na vnoučátka, na dcery, vypravovala o bálech, kterých užila sama, na které provázela dcery, o svatbě své i jejich, o tom, jak se kde tančilo, jedlo, jaké bývaly módy, o tatínkovi i Vojťánkovi. Nebo prosila: „Slečno Emi, vypravujte také něco ze svého života, třeba o paní matince.“

A když Emi vypravovala, paní ke všemu projevovala nejsrdečnější účasť. Proto k ní dívka tak přilnula. — —

Dnes probíraly spolu staré šaty i obuv mužskou i ženskou a dělaly z nich hromádky.

„Tuhle jupku přihoďme Zmekům, Bětce bude zrovna dobrá,“ švitořila paní.

„Ten kabát snad Fidrmucce, ať to klukům přešije,“ ukazovala Emi.

„Snad aby jim to udělal krejčík — loni to ty děti měly jako chomoutky,“ smála se paní.

„Když milostpaní bude tak laskava, lepší to bude,“ svědčila slečna.

„Kovářce, Eminko, prádla trochu víc — měla to ondy na bidle, ale hrůza bylo podívat.“

„Límečky a mašle abychom poslali, kde mají větší chasníky; ti naši kocouři sic na módu netrpí, ale zachovalé je všecko.“

Slečna Emi ráda těm přáním vyhovovala.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Starý pan Rozvora spal z počátku jako dub, ale po malé hodince pronásledovaly jej přemrzuté sny. Ti čertoví špačci hráli v nich prim.

Probudiv se, byl zle rozbručen; brouse pokojem, umiňoval si, že tu záležitost jenerálovi přec jen tak zhola přenechat nesmí.

U svačiny sice nemrzoutil, aby se Anička netrápila, ale sotva dopil, povídal, že musí po hospodářství, a odešel.

Když paní Rozvorová s jenerálem opět osaměla, ptal se jí šeptem: „Říkal něco? Neříkal? Co ta faleš?“

Paní usmívajíc se, záporně mávla měkkou rukou.

„I nic, Vojťánku, nic — nějaké mušky měl v hlavě, snad v lese se ho chytily — vždyť ho znáš.“

Jenerál přecházeje pokojem, pobručíval: „Kuliferda jeden!“ a v duchu se chechtal: No, počkej, počkej, co já ti schystám — budete se smát oba.

V téže chvíli starý pán jda k chlévům, setkal se s Rajtoralem.

„Všecko v pořádku, milostpane,“ hlásil mu nádvorník. „Ten bulík nám pomalu mámu přeroste,“ a radostně vycenil zuby.

Milostpán neodpověděv, ostře zadíval se na strejce.

„Vy jste z kraje?“ zeptal se ho z hluboka.

„Poroučejí,“ skloniv huňatou hlavu, odpovídal nádvorník.

„Jsou u vás zahrady?“

„O jé — zahrad!“

„Jsou na nich špačkové?“

„Špačků jako much!“ houkl Rajtoral.

„Mají na stromech truhlíky?“

Rajtoral radostně roztáhl ústa a kývaje, sípavě se smál.

„Dovedete takový truhlík?“ stále chladně, důkladně jako zkušební komisař pokračoval milostpán.

„Já, milostpane?“ a Rajtoral se nadmul — „Sto a ne jeden, něco jsem jich pověsil — měli u našeho hospodáře takovou hrušku, ovesnici — —“

Milostpán kynul, aby mlčel.

„Ale to není jen tak,“ vykládal, ukazovákem míře k strejcovu srdci, „to musí všecko být podle míry, špaček nevleze, kde si všecko nevyměří!“

Rajtoral zase roztáhl ústa a sípavě se zasmál.

„Znám, milostpane — na fous to trefím!“

Pan Rozvora spokojen pohladil si bradu.

„Dobře, strejče, uděláte honem tři truhlíky, za každý dostanete zaplaceno. Ale slyšíte, před Špatinkou zuby na zámek,“ a starý pán ostrýma očima Rajtorala div neprobodával.

„Poroučejí, milostpane — jako hrob!“

Rozvora vážně odcházel; ale ještě se obrátil a pravil: „Povídám, zuby na zámek před Špatinkou a před každým!“ a zahrozil.

„Jako hrob, milostpane!“

Rozvora zamyšlen odešel do zámku, Rajtoral skočil do chléva, protože se mu ústa roztahovala k chechtotu . . .

Večer seděli staří pánové v nejlepší náladě, ani nezabručeli, ani se neporýpali, ale paní dobře pozorovala, že se jim oběma chvílemi v očích potměšile zablesklo, a že se potají ušklíbli.

A byli k sobě pozorni, jak už dávno nebyli . . .

IV.

Špatinka zčervenalý, rozkolébaný, starou loveckou brašnu maje přes sebe, vešel do zámečku a přímo vzhůru k ekcelencpánovi.

Nesl „poštu“.

V kabinetu bylo kouřem šedo, a jenerál sedě za stolem vybafoval ještě celá mračna.

„No servus, Špatinka — jestli pak jsou tu ty spisy o budkách?“ vítal starocha řezavým hlasem.

„Nejsem dokonalý znalec, ekcelencpane, ale na jeden balíček podezření mám!“

Špatinka při té řeči zásilky rozkládal po stole.

„Tak tak — tu ho máme!“ radostně broukl si jenerál, a již provázky i kusy obalu létaly na podlahu. Špatinka sbíral je jako hladový psík sousta.

„Jsou — jsou —“ chechtal se jenerál a rychle hrabaje se v listech tří došlých knih, ukazoval Špatinkovi: „Koukejme, tady je máme — a jaké — pane, takovéhle u nás na topolech nebývaly, na tyto je radost podívat — a tuhle také — a všecko při nich udáno: vejška, délka, všecko — všecko — Ale teď, Špatinka, honem pro Fidrmuce!“

„Ekcelencpán poroučí,“ ukláněl se posel, „v půlhodince je Fidrmuc tady — bude-li, prosím, doma, jakože bude!“ a již byl ze dveří. Ale sotva je zavřel, oddychl si, zahvízdal na slepo a klidně šel k pokoji Rozvorovu, aby také odevzdal denní poštu.

Milostpán skrčen seděl na pohovce, brejle měl na špičce nosu, na stole rozložené kleště, kladívka, šroubky, pilníky a šťáral cosi v zámku neobvyklého tvaru.

„Milostpane, prosím, počta," hlásil Špatinka, a zásilky vybíraje z brašny, rozkládal je po stole.

Rozvora jakoby neslyšel, vyklepával cosi z nitra zámku; kroutil jím na všecky strany a třásl si jím před ušima.

Špatinka rozloživ ‚počtu', pozdravil a odcházel. Ale tu milostpán ustal v práci a křikl: „Slyšíte, strejče, tak co ti špačci?"

Staroch prohnul se jako prut, sešpulil rty a nasládle odpovídal: „Knihy jsou tu, milostpane, plánů na ty truhlíky je v nich hromada, zrovna nyněko mám běžet pro Fidrmuce."

Rozvora všoupl si brejle před oči, na Špatinkovi utkvěl dlouhým pohledem, ale pokynuv, že je dobře, neřekl slova.

Špatinka tiše se odplížil a hopkoval do čeledníka. —

Truhlář Fidrmuc zůstával na kraji vsi. Doškový, tmavým mechem porostlý jeho baráček kolem dokola obložen byl slamou, chrastím a roštím; krčil se, jakoby marně zápasil s dřímotou a již již chtěl usnout. Že v něm zůstává truhlář, pravila hranice prken, na záhrobni vyrovnaná, a na ní dvě nebarvené postranice postele.

Tři Fidrmucovy děti honily se před barákem; nejmenší mělo jen umazanou košilku, v týle svázanou tkaničkou, tváře a nohy mrazem zrudlé; baculatý kluk byl v krátkých, v zadu zapjatých štrukskách na provázku, prostřední děvče v sukynce s velikými záplatami — každá byla z jiného konce světa.

Čtyry děti Fidrmucovy byly ve škole — a několik jich pochovali.

Když byl tatík na podzim s dětmi u zápisu, musely samy udávati křestní jména, starému se to pletlo. Pořád jen říkal: „Nemají za zlé, ale když jich je tolik, jednomu se to konečně plete."

Bosá a prostovlasá Fidrmučata honila se po zmrzlém palouku jako by již bylo nejpěknější jaro. Nejmenší převalil se každou chvíli a kolem úst byl hlinou umuděn.

Ale najednou zůstali všickni jako omámeni — to že Špatinka chvátal k jejich baráku.

„Tatínek doma?" vlídně, ale vznešenosti své nezadávaje, ptal se staroch.

Děti ani muk, ale vyvalených očí s něho nespustily.

Špatinka nedbaje, po záhrobni hnal se do síně. Sotvaže do baráku vešel, děti za ním; nejmladší nemohouc stačiti, dvakráte se převalilo, ale honem zas bylo vzhůru. V nízké, začuzené sedničce, v níž pro staré domácí harampátí a kusy rozličného nábytku nebylo hnutí, mistr Fidrmuc dělal ke staré malované kolébce nová kolébadla. Byl, jak z postele vylezl, jenom rozbitou, režnou zástěru si uvázal, modrý šátek strčil za ní a rukávy plátěné košile vysoko vyhrnul.

Měl nízké, šikmé čelo, dlouhý hrbolovitý nos, na ostré bradě trochu rozesetých, přizrzlých, štětinatých vousů. Byl tuze kostnatý, ramena měl samý hrbolec, lopatky velké a ostré; při práci mu v zádech vrzalo a chrupalo. —

Nežli Špatinka otevřel, slyšel, že si mistr hlučně prozpěvuje.

„Pánbůh dej štěstí,“ pozdravil otevřev obecpané dvéře, a již mu třístky a hoblovačky zašustěly pod nohama.

Fidrmuc ustál v práci a na hosta vykulil vypouklé oči.

Mistrová, snědá, černooká, úlehlá ženština stojíc u kamen, v nichž praskalo smolnaté dříví, honem strčila obě ruce pod zástěru a vstoupla dál do kouta.

„To jsou k nám hosti,“ vzpamatovav se trochu, pravil Fidrmuc.

Špatinka rozhlédnuv se, vážně spustil: „Mistře, ekcelencpán — jenerál, víme — chce s vámi mluvit!“

Děti vklouznuvše do sedničky, přikrčily se k matce a zahleděly se na panského posla.

„Krista Pána!“ vyhrkla Fidrmucka.

„Co pak se stalo, pro panička,“ jektal muž a brada se mu rozklepala.

Špatinka se ušklíbl.

„Nějakou práci bude potřebovat,“ vysvětloval.

Do mistra jako když bodne; přehodil nohu přes stolici, zahodil šátek a odvazoval zástěru.

„Jest-li pak to, táto, dovedeš?“ úzkostně ptala se žena.

„Bodejť by nedovedl — co pak Fidrmuc! Sám jsem ekcelencpánovi radil, aby s ním promluvil,“ kázal Špatinka.

Mistr sháněje kalhoty, významně pohleděl na ženu.

„Co pak tohle kutíte?“ ukazuje na kolébku, ptal se Špatinka. „Komu pak to zas bude?“

Mistr oblékaje se, krátce se zachechtal a pravil: „I to je naše — vždycky k jaru abych to dával do pořádku!“ a zase se mekavě zasmál.

Také Špatinka se rozchechtal, ale Fidrmucka honem přikládala do kamen.

„Tak, mistře, u nás na vás počkám — ale dlouho nedělejte. Pánbůh vás opatruj, mistrová!“ a Špatinka libě se usmívaje odešel.

V sedničce bylo chvíli hluboké ticho.

Potom děti i s mámou skočily k tatíkovi, jenž hleděl se honem ustrojiti; ale všecko se mu pletlo.

„Člověče, co to pro tebe mají najednou,“ volala žena.

Tatík jen rameny pokrčil.

„Dej mi honem vody, Nána, ať se ošpláchnu!“ poroučel.

Chvátala ke kamnům a sdrátovaný hrnec postavila na lavici.

„To budeme mít peněz, viďte?“ zamlaskl si největší klučík.

„Kdybych já z toho neměla strach!“ vzdychla máma a spínala ruce.

„Prosím tě, Nána, snad jsem jakživ neviděl práci,“ máčeje si hustou paruku breptal muž. „Tady ji pravda nedělám, ale dělával jsem, dělával!“

Přičísl se, oblékl nedělní kabát, čepici hodil na hlavu a vzav skládací míru, hnal se z baráku. Celá rodina za ním.

„Jenom, prosím tě, táto, něco tam neproveď — chovej se přeci,“ volala za ním se záhrobně.

Fidrmuc neodpověděl; šel, hlavu napřed, lopatky do zadu vysedlé, v těle hubený. Děti běžely za ním přes dvůr a provázely jej zrakem, dokud nezmizel mezi chalupami.

Vrátivše se do baráku, rozsadily se po sedničce a toužně čekaly.

„Jenom jest-li ten náš táta něco neprovede,“ přes tu chvíli posteskla matka.

„Oho! Jen počkejte —“ tatíka bránil kluk.

Ve čtvrthodince byl mistr zpátky. Pod paží měl knihy a zle se mračil; sotva vešel, odplivl si do kouta.

„Dovedeš to, člověče?“ vítala jej žena.

„Co vám chtěl — co budete dělat?“ ptaly se děti.

Hodil knihy na stůl, sedl na lavici, otřel si spocené čelo a povídal drsně: „Já myslil, Bůh ví co bude —“ a zase se zamlčel.

„No tak kaž!“ zajekla Fidrmucka, a kluk otvíral knihy.

„No co — truhlíky na špačky mám dělat! Jdeš od toho, kluku!“ brykl vztekle.

Děti daly se do křiku a chechtotu, matka zlostně obrátila se ke kamnům. V mistrovi všecko kloktalo; vstal a kabát shodil jako divý.

„A to ten Špatinka přijde a tváří se, jako bys měl někomu do zámku dělat vejchyst!“

Mistr nepromluvil.

„S lepší prací jdou jinam, hodí ti jen to, za co nic nedají!“

„Ó to ne, to ne, Nána!“ ozval se. „To on takový jenerál platí jináč než tihle z chalup — dvě aučky mi dal oupředkem!“ a Fidrmuc hodil na stůl dvě zlatky.

Zas chvilku mlčeli.

„A na jaké špačky?“ již vlídněji zeptala se žena a sebravši zlatky, ukládala je do police.

„Na špačky — na ptáky. Kde pak my rozumíme, jaké takoví páni mají divné a divné miškulace v hlavě. Chce mít na zahradě špačky, aby mu zpívali, a proto jim mám dělat truhlíky. Tuhle ta lejstra mi k tomu dal, je to tam všecko podle míry, na vlas. No, vysyp ty bandory, Nána, ať se najím, musím k hajnému, na tuhle práci musí být zvláštní dřevo!“

„Inu, jaká už pomoc,“ usmála se žena, „třeba to byly truhlíky na špačky, jen když zaplatí.“

Ta slova mistra trochu potěšila, styděltť se prve, že k ničemu jinému pánům není, než aby dělal takové hlouposti.

„Ó — ten zaplatí!“ pochvaloval. „Honem to musí být v pořádku — tři truhlíky mají být, jeden jako druhý; jeden přijde na hrušku a dva na topoly. No, rád se podívám, povede-li se to. Jáť si dám práci! Takové peníze si to dá stát — já vím, že jen za ty knihy dal kolik jednušek,“ přisedaje k bandorám, rázně vypravoval.

„Tatínku, jaké to tam má a co vám říkal?“ ptal se synek.

Tatík se usmál, pohladil štětinatou bradku a pravil: „Povím vám to teda z konce!“ a počal vypravovati od začátku.

* * *

Ozářeným oknem rozlévala se již po podlaze i po stěnách světelná zátopa, když jenerál Zubr v posteli zachrčel, dušeně zakašlal a posadil se. Popatřiv do okna, honem zase přimknul víčka a mnul si oči. Ale potom rychle vstal. Jakoby mu v malých očích bylo uvízlo po kapce té sluneční záře; tak mu nad tím pěkným jarním ránem svitila ze svraštělých tváří.

Obléknuv nohavice a trepky, přistoupil k oknu, aby se podíval na zahradu a do vršku; ale jen se rozhlédl a již se mu obličej zle rozmrzutil.

Hlavička se mu roztřásla, a z dásní zacrčela slova: „Osel — Špatinka!"

Rozhněván, vrče, dvakráte přeběhl od okna ke dveřím.

Opět rozhlédl se po zahradě, jakoby se mu bylo zdálo, že se prve mýlil, ale ještě mrzutější hnal se k umyváčku. Myje se, přes tu chvíli vyrazil kus nesrozumitelného slůvka a do vousů zlostně zaprskal.

Když se spěšně česal a oblékal, všecko v něm hrálo; sotvaže trošku byl v pořádku, zazvonil na Špatinku.

Strejc byl tu v minutce; do dveří vplížil se jako schlíplý a přihlouple se usmívaje, poníženě pozdravoval.

„Na — oni Špatinka — oni mají paměť — vždyť to spletli všecko!" rozdurděn, slova rychle drmolil jenerál.

„Ekcelencpán ráčí poroučet," koktal staroch nerozuměje dobře, proč hned z rána dostává.

„Neřekl jsem na ten topol, na ten topol, na tamtu hrušku? A zatím všecko visí až tam vzadu u plotu!" ve výtopku pokračoval jenerál.

„Pro rány do hlavy!" zajekl Špatinka — „visí, ekcelencpane?" a udělav krok v před, nahnul se a zdaleka pohlížel oknem do zahrady.

„Na — ještě se ptaj!" houkl jeneral.

„Visí — na mou milou visí —" vzdychl strejc — „ale my, ekcelencpane, nepověsili!" a vzpřímiv se, odhodlaně pohleděl jenerálovi do tváří a kroutil hlavou, že ne.

„Nepověsili — ale vždyť visí!" bublal jenerál pohlížeje se Špatinkovy úžaslé tváře na zahradu a zase zpátky.

„Visí — ale my nepověsili, ekcelencpane — snad někdo jiný nám to přes noc provedl; možná, že Fidrmuc chtěl udělat radost, povídal mi včera, že to ráno přinese," štěbetal Špatinka. Ale podívav se do zahrady ještě jednou, vykřikl: „A pro pána krále, tohle přece nejsou naše truhlíky —"

Jenerál odstoupiv od okna, přistoupil až ke Špatinkovi a pohleděv mu ostře do očí, pravil zlostně: „Oni, myslím, nedospali!"

„Dospal, ekcelencpane, dospal a dobře —" kroutil se staroch — „ale ty truhlíky naše nejsou, něco takového bysme s Fidrmucem na strom ani nedali — kouska plánu na tom není, je to jako kaple, naše jsou dočista jinačí, na vlas podle těch spisů."

Jenerál chodil kabinetem všecek popleten.

„Povídají, že naše nejsou?" ptal se zastaviv se před samým Špatinkou.

„Nejsou, ekcelencpane, tohle by Fidrmuc neudělal!"

„Tak čí jsou?" rozkřikl se jenerál.

Špatinka couvnuv poškrábal se za uchem.

„To je těžko, ekcelencpane, dočista nic mi povědomo není," breptal, ale v kotrbě již měl jasno. Vzpoměl si na setkanou s milostpánem, když uháněl s jenerálovým psaním, a na předvčerejší jeho doptávky.

„Leda by snad milostpán —" pronesl nahlas.

Jenerál zadíval se naň divoce, brada se mu rozklepala a vyhrkl prudce: „Milostpán? Milostpán?" a zase dvakráte přeběhnuv pokoj, huboval:

„Že oni, Špatinka, všecko vybreptali? Že nebyl jazyk za zuby?"

Špatinka jen se rozpaky kroutil.

„Nevinně, ekcelencpane, zcela nevinně — když jsem nesl to psaní a plány, milostpán zrovna zrovninka mi přišel do cesty —“

„Tak tak, Špatinka, tak tak, hned za tepla to řekli a potom slibovali, že nikomu pod nebem — tak tak!“

Špatinka stál schlíplý; jenerál rychle přecházel a hlavička chvěla se mu smutkem, že má po radosti. Teď už trochu Rozvorovi rozuměl, teď věděl, proč říkal: faleš — faleš —

Ale Špatinka se již vzpřímil: „Prosím tisíckráte za odpuštění, ekcelencpane, dočista nevinně jsem do toho přišel! Ale ráčím prosit — do těchhle kaplí špaček nepůjde, tam aby šla sojka nebo vrána, ale ne špaček — malý pták!“

Jenerál zdvihl hlavu.

„Že nepůjde?“ a v koutcích kmitl se mu úsměv.

„Nepůjde, ekcelencpane, nemůže, tam aby šla sojka nebo vrána!“

Jenerál zastavil se u okna a hleděl k budkám. Náhle se rychle obrátil a postaviv se před strejce, komandoval: „Teď se starají, Špatinka, aby naše byly, kde mají být — a jdou!“

Strejc klaně se, vyplížil se ze dveří.

Loudaje se se schodu na schod, uprostřed se zastavil a vzpomínal; napadlo mu, jak se Rajtoral v posledních dnech podivně šklebíval.

„Co se štířite, strejče?“ ptával se ho Špatinka.

„I jen tak — proč by se člověk nesmál!“ odpovídal nádvorník.

Že on Rajtoral ty truhlíky stloukl a pověsil! Špatinka honem uháněl k nádvorníkovi.

Jenerál opět přecházel kabinetem, ale kdykoli přiblížil se k oknu a pohleděl ven, vždy zasvištělo mu se rtů: „Tohle je faleš!“

Když přišel k snídani, paní sama seděla u stolu. Čelo měla převázáno bílým šátkem, a jakkoliv bylo patrno, že chce jenerála přivítati co nejvlídněji, úsměv její nebyl svěží a jasný, jako jindy býval.

Pohled jenerálův změkl rázem.

„Co pak — hlavička Aničku bolinká?“ ptal se mazlivě.

„Ba bolí — celou noc nedala pokoje,“ usmála se.

„Tak pro doktora — Aničko — honem ať někdo jede!“

„I jdi, Vojťánku, kdo pak by hned sháněl doktora — bolí a přestane sama!“

„A kde je Váša?“

„Kde už toho je konec — někde brousí —“

„Utekl, aby se se mnou nepotkal!“ pravil hněvivě.

„Co pak se zas stalo?“ nevinně usmála se paní.

Jenerál počal celou historii vypravovati od počátku.

„Takovou jsem chtěl udělat radost“ — povídal — „a tohle z ní mám,“ a vedl paní k oknu: „Pověsil si své truhlíky — a mně bude říkat faleš! faleš! To jsem si od Váši nezasloužil!“ končil žalostně.

„I mlč, Vojťánku, říkal, že u nás špačkové nezůstanou —“

„Nezůstanou — tak proč mi to dělal, proč?“

Paní byla tou lítostí srdečně dojata.

„Že bys se hněval, Vojťánku, co pak Vášu neznáš?“ a vypravovala, jaké červy měl s těmi špačky v hlavě Rozvora.

„Nic se na něj nemrz — starost to byla, že snad lidé řeknou, že on, zkušený hospodář, nepřišel na to, nač připadl jenerál. Pověsil svoje budky, ale nic platno, myšlénka je přec jen tvoje,“ dodala s mírným úsměvem.

Jenerál postavil se, jakoby stál před plukem.

„Radost mi zkazil,“ řekl srdečně, ale hned přidal přísně: „Dobře jsi řekla — myšlénka je moje! Dnes ještě budou tam naše budky — — co pak on myslí, že se špaček všude nakvartýruje? Do těch našich půjde — do těch jeho aby šly sojky a vrány!“

Paní usmívajíc se přisvědčovala.

„Potom ať se Vašek zlobí — chtěl jsem mu udělat radost, ale bude mít ostudu!“ a jenerál dokázav, usedl k snídaní. —

Za hodinu potom přišel mu Špatinka oznámit, že mistr Fidrmuc je s budkami tu, jednu přinesl na ukázku.

Jenerál prohlížel si ji s dětinnou radostí.

„Ekcelencpane, ráčím prosit, tohle je jinačí dílo — to není jako ty kaple,“ pochvaloval Špatinka.

„Ale jest-li pak tam špaček vleze?“ semknutými prsty zkoušeje otvor v kornaté stěně, starostlivě ptal se jenerál.

Špatinka se hrdě usmál.

„Žádnou starost, prosím poníženě, tuhle na to prkénko se postaví a hup! do ní!“

„Nu dobře, dobře, Špatinka, jenom aby!“ smál se jenerál.

„Všecko je na vlas podle těch plánů —“

„Tak teď do práce, ať je nepromeškáme!“ kázal jenerál. „A tam do těch můžou jít sojky a vrány!“

Sluha chechtaje se odešel, a jenerál se strojil, jakoby chtěl na Krkonoše.

Sešed na dvůr, sám dával rozkazy.

Mistr Fidrmuc lezl po stromech jako starý zkušený opičák. Děti jeho stály za plotem tak, jak ondy běhaly před chalupou, a s tatíka očí nespustily.

„Jako klec tu sedí, ekcelencpane, jako klec — nepůjde-li špaček do těch, tam do těch nepůjde,“ s vršku topolu oznamoval.

„Dobrá, dobrá, mistře — ale nezdají se vám trochu malé? U nás to myslím, bývalo větší!“ zdola volal jenerál.

„Zrovna dost, ekcelencpane, na vlas podle plánu,“ odpovídal mistr.

„Vždyť ono, ekcelencpane, i to zvíře rozumí, co je umělá práce a co jen tak ledacos. Tyhle naše dělal přece mistr — ale já vím, kdo tam ty sekal — Rajtoral, Rajtoral nádvorník, a ještě se mi pořád šklebí: ‚Strejče, u ekcelencpána to máte na kaši!‘“ ulevoval si Špatinka.

Jenerál sem tam přebíhaje, se všech stran prohlížel, dobře-li budka visí; podle kompasu zkoumal, je-li otvor pěkně proti východní straně a ostře komandoval.

Paní Rozvorová, ještě s tím ovázaným čelem, stála u okna jídelny a chvíli to pozorovala. Dvakráte zaťukala do skla a starostlivě volala: „Ať nespadne, Vojťánku, ať nespadne!“ Potom raději odešla nemohouc viděti, jak ten Fidrmuc leze po větvích.

Když byly budky pověšeny, mistr sesoukal se dolů, a jenerál mu platil.

„Nu, dobře — teď budeme čekat, a přijdou-li, dostanete ještě jednou!“

Vrátiv se do svého, radostně chodil kabinetem, každou chvilku zastavil se před oknem a dušeně se zasmál . . .

Když Špatinka mistra Fidrmuce vyprovázel, Rajtoral na dvoře spravoval vůz. Špatinka se naň ušklíbl a povídal hrdě: „To se podíváme, kdo to bude mít na kaši!“

„Takyže se podíváme!“ chechtal se nádvorník.

U cesty čekaly na tatíka Fidrmucovy děti.

„Co jste dostal, tatínku?“ toužebně ptal se největší kluk.

„Ještě tři ančky,“ hrčivě rozesmál se Fidrmuc.

Kluk rozpelašil se k baráku, aby honem donesl mámě tu veselou rávu. —

Toho dne jenerál Zubr přišed k obědu, na Vášu jen zamžoural, ale paní ptal se vřele: „Na, Anička, hlavička přestala?“

„Přestala, Vojťánku — ty jsi starostliv,“ usmála se; ale bylo patrno, že docela po bolesti není.

Jenerál mlčky usednuv, dal se do polévky.

„Tak už jsi všecky budky pověsil?“ paní potměšile se tázala.

„Všecky,“ přisvědčil, a zpod obočí chmurně pohleděl na Rozvoru. Ten ani nemukl.

Jenerál nemluvě jedl rychleji než jindy a s talíře očí nepovznášel. Teprve po hovězím přísně podíval se přes stůl a řekl ostře: „Zas můžeš, Vášo, říkat: faleš — faleš!“

„Vždyť to byla faleš, ne?“ klidně, čelo maje hluboce staženo odpověděl Rozvora.

„Nebyla, Vašku! Chtěl jsem udělat radost sobě, Aničce i tobě — žádnou faleš!“ odbýval jej Zubr, a třebaže mluvil rychle, prudce, vyznívala z těch slov lítost.

„Tak vidíš, tatínku,“ přidala paní a káravě pohleděla na muže.

„No — snad nemusí hned být mrzutost, však oni beztoho nepřijdou!“ rozpačitě řekl Rozvora a snažil se zasmát.

„Jen si říkej nepřijdou, uhlídáme!“ ušklíbl se Zubr.

Potom opět jedli mlčky.

Když jenerál od oběda povstal, šel k Vášovi, poklepal mu na ramena a zasmál se: „Ale do těch tvých truhlíků aby šly sojky nebo vrány a ne špaček.“ Hlavička klepala se mu radostí.

Rozvora se z hluboka zasmál a hroze svým dlouhým ukazovákem, hučel: „Jen se nesměj, jenerále, jen se nesměj!“

„Povídám — sojky nebo vrány!“ a jenerál se znova rozchychtal.

„Jen se nesměj, jenerále — v takových, jaké já mám, už byli, v takových, jako jsou tvoje, sotva!“ mírně odpovídal Rozvora, ale hadí jazýček šlehal z těch slov.

„Sotva? Myslíš, že ten pták nepozná, co dělal mistr a co nějaký nádvorník? No počkej, Vášo, budeme čekat!“

„Budeme,“ kývl Rozvora a klidně pohladil si houšť vousů.

„Jen čekej — na ty sojky a vrány,“ chechtal se jenerál a belhavě chvátal do svého pokoje.

„Vidíš — to máš Vojťánka!“ pravil Rozvora, sotvaže jenerál zavřel.

„I mlč, tatínku, jste jeden jako druhý, hašteříte se jako špačkové,“ odvětila měkce.

Rozvora zamračen hleděl k zemi. Teprve když paní pravila, že si také půjde chvilku lehnout, zadíval se na ni udiven a ptal se vroucně: „Není ti dobře, maminko? Rajtoral dojede pro doktora!“

„Aby nejezdil, tatínku!“ zasmála se a bradu sevřela mu do své buclaté dlaně.

Hleděli si chvilku do očí.

„To se rád podívám, jak to s těmi špačky dopadne,“ řekl veseleji, „jenom aby jenerál neprohrál zas — — Však je proto jenerál!“

„Ty, ty, tatínku,“ zahrozila naň, a rozešli se k odpočinku.

(Dokončení.)

Děti na Chodsku.

Kulturní obraz. Napsal Jan Fr. Hruška.

(Pokračování.)

Vidí-li děti letěti vránu a vrána nekráče, mávají za ní rukama a volají vytahujíce hodně první slabiky:

Vrána letí,
nemá dětí,
my je máme,
neprodáme,
Pámbůčkovi*)
šechny dáme.

Volá-li však vrána: „K vám, k vám,“ odpovídají děti radostně „k nám, k nám!“

Když se slétají na sklonku léta vlaštovky v hejna, hned to vidí děti a povolávají na ně: „svarba letí, svarba letí.“

Taky tak, když vidí hejno špačků.

Přijdou-li na žábu ropuchu, mžikem si položí kluci těsně ruce na ústa, jakoby měli „doví jakej“ strach, aby jim žába „netříkla do huby jed“; ale s pokojem jí nenechají, nýbrž když to trvá chvíli a nikdo není „jedem“ otráven, sundavají se ruce jedna po druhé s úst a za chvíli — letí ubohá žába za nesmírného křiku do oblak. Daly ji na „pádlo“, na krátkou hůl, podepřenou ne zrovna uprostřed kamenem a udeřivše jinou holí na kratší konec, vyhodí tak žábu na druhém konci položenou do výšky.

---

*) var.: hu Bartošů
za pět krošů:
hej. do lesa
pro kus masa!

Více se bojí děti bada; ten si chapne, povídají, když se rozhněvá, ocásek do tlamičky a lítá, nikdo mu neuteče.

Málo menší strach jest před „nedopejrem“. To samy matky volají v šírání na děti, aby utekly, že se jim zaplete „nedopejr“ do vlasů. Co tam bude dělati, nezpytují, neznají také žádného příkladu, že by se to bylo kdy stalo, přece jim však nikdo netopýra z tohoto zlého úmyslu nevymluví. Jest už za to dávno nad ubohým tvorem vynesen a tradicí děděn zvláštní rozsudek: kluci, když netopýra za dne dostanou, přibijí jej za křídla na vrata, kde jest ubohému tvoru bídně zahynouti.

Podobně bojí se „ištěrky“ a „hlasičky“, že by je „vofoukly“.

Veliký zálusk mají děti chodské na ptáky; kdyby je tak uměl klouček malý schytati, jakoby chtěl, „nevlízli by brzy do sencí“. Jenže se mu, když se s tou láskou ku ptáčkům přizná, smějou: „Nasol mu vocas a dostaneš každýho“. Některý však už taky pozná, že ho chtějí „navect“ a ví, že se musí vzít na ptáky ne sůl, nýbrž „břetýnka“ a „vlašiny“ a „kápicl“, jak to slyšel a viděl od starších.

Přijdou-li kluci na koníka polního, každého hned zapřáhnou a „kůň“ musí tahat náklady, přivázané mu nití na křídla, že bývá třeba hrozného „bjíkání“ a kůň sotva hne. Bjikání na štěstí upozorní starší, jakou ti malí tropí necitelnost a tu bývá potom hned po potahu, a vozka zvláště horlivý dostane i na pamětnou, aby netrápil bezbranných zvířátek.

Tak by také týrali dobrého běžce „šmírníka“ (střevlík měděný), ale ten si ze zajetí sám pomůže: než si zpomenou, „pošmíruje“ je ze svých ukrytých zásob, a pak ho kluci rádi pustí.

Velikána brouka „rohlíka“ — roháče — zavírají si do klece jako ptáka.

Nemalým pokušením jsou pro děti na Chodsku, když prší, „r y m í č k y“ a v zimě k l o u z a č k y.

Jak jen sběhne po dešti největší voda, už je, často proti předběžnému varování a zakazování mamiček, plná náves dětí, a kde jaký potůček, všude se dělají rymíčky. Co tu spěchu, co tu práce a co tu starosti, aby se rybník „nestrhal“ a za tu všecku práci bývá obyčejně výplata — „na kalhoty“. Jaká to odměna za všechen spěch, a to všecko jenom . . . pro ten drobet bláta na kalhotách! Ale co, než bude zas pršet, zatím to bolet nebude: půjde se zas a bude se zas pospíchat, aby se rymík „nestrhal“ a v tom spěchu budou se zas kalhoty špinit — co potom za to bude, na to se nevzpomene.

Na klouzačce vypadá malý Chodáček kabrňácky. Bruslí nemá, ani jich nezná dle jména a taky jich nepotřebuje: jde to dost dobře po dřevácích a ani starý švihák nedokáže na bruslích, co takový malý kotejš na dřevácích. Jezdí do zadu, jezdí po bobku, mezi jízdou sedá na bobek a vstává, při tom ještě někdy „pumpuje“ — rukama napodobí pumpování — dělá „čvočky“ — jede po jedné noze a druhou mezi jízdou rychle do klouzačky dupá a klapá, jako když cvokař klepá cvoky. Když je dětí víc, sestavují „mašiny“ — klouzají se v řadě, držíce se jeden druhého okolo beder buď na bobku nebo stoje — a jiné a jiné kousky provádějí. Na klouzačce „s kopečku“ klouzají se zas nejvíc po dřevácích, jen někteří méně kurážní a pohodlní po saních. Kluk spustí se s kopce „jako šípka“ jen prostě stoje,

nebo se oprou o „samosličku“ *), již si dají obyčejně na pravou stranu, konec vezmou do levé ruky a pravicí se oprou o nakloněnou hůl a tak se o ni opírajíce jedou; pomocí samosličky dají se zas všelijaké umělé kousky provozovati, jenže ty, jak se dá při té prudkosti jízdy očekávati, často končívají krvavě. Kteří kluci jezdí na „sánkach“, nechávají si dělat „bajzary“ — jiný kluk čeká uprostřed klouzačky a v nejprudši jízdě chopí jedoucího za nohu a zatočí jím, takže se tento točí několikrát „se všim se saněma“. Nebo jezdí „na žábu“ — lehnou si na saně na prsa a nohama v zadu házejíce jako žába, když plove, tak „rejdují“; někteří i na saně klekají, — „na klekáníčka“, někteří spouštějí se s kopečku pozpátku. Také tyto kousky často končívají kotrmelcem bolestným nebo i rozbitou bradou — ale klučina chodský se takovým nešťastným případem nedá odstrašiti! **) Možná že se to podruhé nestane a kdyby — zahojí se to zas. Takové kousky provádějí už ovšem nejvíce, kteří z běhounka vyrůstají, ale odváží se jich dost často klučina pětiletý i čtyřletý.

Když není klouzaček ani „rymíčků“, dělají se z hlíny a z bláta „dolky“ a sypou se roztlučenou cihlou. Dělají se mlýnky na písku, sypou totiž hodně drobný písek zvolna z hrstě a napodobují s „mlí — mlí — mlí“ . . . klepání mlýna. Na vlhkém písku staví děti pece: vstrčí bosou nohu do písku a přitloukají na ni písek říkajíce:

Pec nám pádla, pec nám pádla,
do pa nám ji postaví,
starej Štejdl není doma,
ten mladej to nehumí.

Když je písek dost pevně „utemován“, vytáhnou nohu a pec je hotova. Při takovém a podobném hraní s přírodou chce míti běhounek také hračky.

Nejdůležitější a zrovna nerozlučná hračka běhounkova jest — nůž, ne však nějaký nebezpečný, dlouhý — takových v domácnosti chodské vůbec málo vídati — nýbrž jen skrovná dvoukrejcarová „kudlička“ s dřevěnými soustruhovanými „čálkami“ a ještě menší „nožíček“ téže skoro podoby. „Kudlička“ zastává kloučkovi nůž, dláto, sekyru, kladivo a kdo ví co ještě, jí si robí mnoho jiných hraček, později i všelico pěkného a umělého (vyřezávaný „betlem“, mlýnky a pjily na vodě a j.).

Veliká a běhounkům často velmi citelná chyba kudliček i nožíčků jest, že se tuze často ztratí. Proto klouček, který mívá tuze často ten osud, nosívá kudličku nejen v kapse, schovánu, nýbrž i na provázku za knoflík kazajky přivázánu. Ještě dobře, že kudličky i nožíčky dodává hochům bedlivě hadrář a ten právě nechce ani krejcary, o které je chlapci chodskému tuze zle, a o nějakou hrst hadrů přece není. Tatíkové chodští nebojí se nůž takový klukovi záhy svěřiti, ba vidívají rádi, že už klučina „píclá“ a sám ze sebe leccos „hupíclá“. Teče-li někdy trochu

*) samoslička, samoschle, dlouhá tenká hůl z lesního stromku, z nichž se dělají na Chodsku ploty.

**) Tento druh původního tělocviku jest chodským dětem nad jiné důležit; býváť jim školou pro nutnou obratnost a zkušenost při zimním svážení dříví z lesů, jež jest lesákům vydatným, ale nebezpečným pramenem výdělku.

krve, netrápí to dlouho malých ani velkých: v takových zdravých „vodzemcích“ naroste vůčihledě jiná.

Klukům také musí táta záhy poříditi „vůz“. Vezme na to dvě louče, trochu je přirovná a na konci zakulatí a jsou „nápravy“ a ty spojí uprostřed třetí loučí a je „rozvora“. Na jednu stranu přiváže se hůl — „vůje“ — a na nápravy se nastrčí kolečka, pořízená z prostých nízkých špalíčků ze slabého stromu lesního a — vůz je hotov, syn vozí hned jako táta, jenže musí sám tahati a — nesmí nic nakládati. Začne-li se na takový „vůz“ nakládati, „je to jeho poslední“.

Oblíbenou hračkou běhounků bývá dřevěný „pjilař“. Menším jej dělají tátové nebo bratří, větší jej „zprubujou“ zrobit také sami. Pjilař jest hračka dost důmyslná; princip jeho jest dvojité kývadlo. Dělá se takto. Z prkénka libovolné délky vyřeže se jakás takás figura panáka s nohama poměrně velmi krátkýma (nohy k celému tělu asi 1 : 3). Hned nad nohama zavrtá a zasadí se pevně v ostrém poněkud úhlu (k nohám) dřívko o něco kratší nohy (to jsou vlastně ruce; mohou se však udělati skutečné ruce, jen poměr zachovati!) a do konce dřívka zapustí se v pravém úhlu dřevěná pila, tenká, 1—2 cm. široká, hezky dlouhá (delší než celý panák). Do nohou zaklepnou se dva drátěné hroty (aby nebylo velké tření), na pilu zavěsí se dole přítěž — syrový brambor — a „pjilař“ je hotový, už může rezat. Postaví se pak na okraj stolu a rozhoupán klátí se hned a vytahuje zdola pilu, jakoby řezal.

Jsou-li dobré proporce délky i váhy jednotlivých částí, „reže“ na jedno vysunutí z polohy stokrát i vícekráte.

Sami si dělají běhounci chalupy z loučí: kladou ve čtverci konce loučí přes sebe, jako by stavěli hranici uvnitř dutou. Má-li však míti taková chalupa také krov, musí milý chalupník napřed honem do ní vlézti a nepohnutě v ní sedě krov si dáti „od bližního“ nad sebou vystavěti, často pak ho i na své hlavě držeti. Hne-li sebou — je ovšem po chalupě! Také umějí sami dělati „původní“ okna. Položí přes sebe ve stejných vzdálenostech křížem po třech dračkách, a prostrčíce střídavě jednu pod druhou, tak je napnou, že drží beze všech hřebů a hned je okno o šesti tabulích, jenže ovšem beze skel.

Jednoduchá a oblíbená hračka běhounků jest také flinta, kterou si sami — a to i náboje do ní! — dělají. Vezme se na to louč na jedné straně hezky kelná, na druhém vzdorující úplnému rozdělení nějakým vrostlým sukem. Louč sa na jedné straně nakele a mezi konce postaví se kolmo „brok“ — malé dřívko, asi 2—3 cm. dlouhé. Stiskne-li se pak flinta blízko za brokem, brok vyletí a letí někdy na kolik metrů.

Pravou hračkou „běhounků“ jest „větrní mlejnek“, pořízený takto: na malou hůlku připíchne se na konec kolmo malé dřívko a to dobře uprostřed a tak, aby se kolem hřebu, jímž jest připíchnuto, mohlo volně otáčeti. Na konce dřívka přilepí se dva papírky, jeden na tu stranu, druhý na druhou a „mlejnek“ je hotov. Když se s ním běží proti větru, točí se.

Tatíkové dřevorubci dělávají svým miláčkům dřevěného komedianta, jenž dělá krkolomné „kozelce“ ve vzduchu ne sice na provaze, ale na týčince provlečené bezovou rourkou. Komediant má trup s hlavou

v jednotě ze dřeva „uměle“ vyřezaný; dřevěné nohy jsou přibity na konec trupu po stranách tenkými hřebíčky tak, aby se mohly kolem hřebíčku jako okolo osy volně otáčeti. Podobně jsou přidělány ruce k ramenům. Prsty rukou drží komediant konec dřívka nad rourkou, šlapadly stojí na hořejším okraji rourky, v níž se může dřívko libovolně pohybovati. Vytáhne-li se dřívko vzhůru, komediant se vztýčí, stáhne-li se, komediant se krčí až do umělého kotrmelce ve vzduchu.

Děvčátka, ve všem všudy mírnější a spokojenější, spokojují se zatím hračkami chudými, zděděnými z doby „díďátské“, starší lepí nejradéji „panny“ z hadrů, druhdy zabaví se i hračkami chlapčími; více však než o hračku začínají záhy dbáti o radosti společenské, připravujíce se bezděky v společných schůzkách, v společném zpívání a ve všelijakém společném hraní bez určitého rázu pro určité, ustálené a zděděné společenské hry a zábavy, jichž rozkvět patří věku dálejšímu, školáckému a drží se druhdy i daleko do let panenských. Tolik o hračkách běhounků.

V létě baví se velmi rády děti chodské, zvláště děvčátka, bylinami a to zejména polním kvítím. Znají leckterou zvláštnost bylin a používají jich ku své zábavě.

Tak trhají pampelišku, rozdělí lodyhu na tvar pentlice a hodí ji do vody. Lodyha pampelišky se ve vodě stočí a tak vytahují za chvíli z vody složené „plátno“, stočí-li se do jednoho kotouče, a „brejle“, stočí-li se ve dva kotouče, jichž středy jsou konce lodyhy.

Na koruně květelu našli podobu králíčka i trhají ji a mačkají se stran a „králíček“ pěkně otvírá a zavírá hubu.

Z bezové duše dělají „kouzlo“. Do podlouhlého špalíčku duše zabodnou na jednu stranu cvoček, a položí-li se pak špalíček, pokaždé sám vstane. (Těžký cvoček jej převáží.)

Z košťálu zelného dělají „trouby“: vydlabou měkkou část v něm a dřevnatý povrch tvoří pěknou troubu, dole zúženou, jenže trouba taková je jen pěkná na pohled, muziky z ní mnoho ani pěkné není. Mimo trouby vyřezávají z košťálů „vědra“, úplně po způsobu bednářů.

Ze stopek zelných lupenů sestavují si stádo krav: stopka zelná má totiž, kde je přirostlá, „rohy“. Jindy nadělají si krav z uch rozbitých hrnců.

Podivnou hračku připravuje dětem chodským bylina kokrhel (jasione montana.) Kde je kokrhel pěkně vzrostlý, utrhuje jedno dítě dva jeho stonky s květenstvím a ptá se druhého: „Koho máš radši: tátu nebo mámu?“ Druhé odpoví na př.: „Mámu“. „Tak to je táta a to je máma,“ vysvětluje první držíc v každé ruce za konec jeden stonek i mrskne „hlavičkama“ o sebe a tu obyčejně jedna ulítne. Urazí-li se „máma“, vykládá první: „Plač pro mámu,“ a ukazuje uraženou hlavičku. A naopak.

Ne stéble metlice dělají „drcátka“; zahnou přes sebe konce metlice v malý kroužek a držíce konce vloží kroužek do úst a slinice jej i volně rty přivírajíce táhnou metlici z úst. Když vytáhnou, lpí v obloučku slina a lesknouc se dělá dětem „drcátko“. Každé dítě však takového drcátka nedovede.

Na stéblech slámy foukají jako sklenáři na „píštělách“ báně, jen že nenamáčejí k tomu píšťěly do skla, nýbrž do — mydlin.

Složitější zábavy z tohoto oboru pěstují se hlavně na pastvě, o těch bude později řeč.

Ze zábav prostých nejčastěji vídati mezi běhounky mimo zděděné z let „díďátských" hru na skovávačku, honění a hru, jíž říkají „skákat zajíčky". Skáčou společně po světnici na bobku, kdo to lépe a déle vydrží.

Také různé svátky a dni výroční přinášejí chodským dětem v tomto věku radosti. Největší taková radost jest ovšem jako všude jinde na vánoce. Celý týden i déle připravují se děti na příchod Ježíškův. Bývá tu modlení, zvláště z večera, až útlá kolena brní a spánek oči klíží, ale co naplat — kdyby se dost nemodlily, Ježíšek by tolik nepřinesl; bývá poslouchání na slovo, jako nikdy jindy v roce, bývá hádání a mluvení, co asi Ježíšek přinese, kde už asi jezdí, jak od kramářů kupuje atd.

Na štědrý večer zavazují děti malou otýpečku sena do okna, aby mohl Ježíšek nakrmiti koníčka, jestliže by potřeboval. V toužebném tom očekávání bývá chudáčkům zdrcující zprávou, se kterou jim za nečasu té doby některý škádlil přijde, že prý totiž Ježíšek letos nepřijede, že tam a tam zvrátil, že ho obrali a p. A k pláči je často pohne, když slyší o štědrém večeru, jak za Ježíškem zloději střílejí.*) Avšak po pláči mžikem bývá, když pod okny zacinká zvoneček, znamení, že Ježíšek vyvázl a že už obchází ves a nahlédaje tajně do oken, zkoumá, kde se má, až děti usnou, stavěti.

Tak velká touha a tak velká starost před Ježíškem! A nebývá na Chodsku nadělení jeho zrovna bohaté! V zámožnějších rodinách přinese nějaký ten stromek, na něm trochu těch „perníkových kousků", ovoce, drobné pečivo. Do nedávna pekávali pekaři k tomu zvlášť „jelínky", t. j. housky s jakous takous podobou jelena, nyní už s tím také přestávají. Chudším přináší tytéž věci v chudší výstroji na talíř nebo na mísu. O posledním Ježíšku, než se stane z běhouuka školák, zaváže někdy Ježíšek na strom také nový slabikář a jestli dítě rozpustilo, přidá také metlu.

Velikým darebům nosí Ježíšek mimo jistou metlu ještě tuřín, řípu a brambory, vše syrové, a, jen aby přece nebyla žalost tak velká, podstrčí mámě nějaký ten kousek něčeho lepšího, který se smí nezbedovi odevzdati jen s tou podmínkou, aby jistojistě slíbil, že již bude příště dělati dobrotu.

Tolik o Ježíšku.

Mikuláš nenosí na Chodsku dětem nic.**)

„Na červený vejce" mají děti chodské, když už je hezky teplo,

*) Zvyk chasy na Chodsku, aby se touha dětí ještě více napínala.

**) Chasa — hoši — přestrojuje se v období sv. Mikuláše, obyčejně to pondělí po sv. Mikuláši, „za mikoláše" a chodí večer po vsi; šlehají a trápí děvčata v přástvách a na konec jim za to dají po nějakém cukrlátku, někdy pak dostanou i děti. Snad vyvinul se tento zvyk na základě zvyku obecného, dle něhož se mikuláši strojí a chodí k vůli dětem, nyní však je tento zvyk výhradně zvykem chasy. Také rodiče — někde kmotři — „nenakládají" dětem chodským o sv. Mikuláši žádných „misek"; v Domažlicích už se to děje.

hlučnou zábavu v tak zvaném „rodičování“. Vyhazují totiž společně na louce červená vejce a „straky“ do výše volajíce: „rodiče, rodiče — červený vejce!“ Když se některé vejce při tom rozbije, má majitel po rodičování. Dává potom hádat: „jalojčka nebo mourek“? Děti hádají, vejce se rozdělí a je-li žloudek tmavý, je „mourek“, je-li jasný „jalojčka“. Uhodlo-li se, musí se hádači dáti největší kousek z vejce.

Velmi těší se děti chodské na dušičky. I nejchudší rodiče koupí na ten den dětem od pekaře „dušiček“, a děti si povídají s radostí, kolik dušiček které dostalo. Ten den musejí se také děti za duše v očistci modliti. Zábav se svíčkami děti chodské neznají.

Na vše svaté těší se na mlíko s „houskou“, které jídají v ten den v šírání*) všickni Chodové, aby jich „netrápjili šmíce“ a „na chudou hůrku“ — na družebnou neděli — těší se podobně na „pálenec“.**)

Milou zábavou dětem chodským v tom věku bývá, že se jim vybere některé domácí zvíře, obyčejně mládě, jež „jest jejich“. Jest tento zvyk jakýmsi prvním a, můžeme říci, chvalitebným upozorněním na budoucí práva a povinnosti dítěte v rodině a domácnosti. Synáček i dceruška od té doby sami si chodí svého beránka nebo jalovičku navštěvovat, pokud mu síly a schopnost stačí, čistí si je, přilepšují jim a tak se v dětech znenáhla vyvíjí smysl pro bedlivost v práci, ku které je budou brzy otec a matka opravdu vésti.

Mezi zábavami a mezi hraním zazní už někdy, ale také hravě, sebevědomé „já“:

Já sem chlapec jako škála,
nebojím se brundibála,***)
já sem chlapec jako brabec,
snid by sem hned kopu vajec.†)

Někdy jde takové „sebevědomí“ dále! Jsou-li dva kloučkové spolu — a třeba kamerádi, že by si „modrý s nebe snesli“ — postačí poníižiti jednoho: „že nesáhneš tutomu na hucho!“ Ten sáhne, onen se nedá a zápas je hotový!

Projev nejlepšího přátelství jest vzájemné vložení ruky na rameno, což se děje zejména při chůzi. Menší si prostě podají do chůze ruce.

Na skrovném tom obrázku „společenského života“ malých Chodáčků viděti dobře jejich „povahu“: veliká všetečnost jest jejich hlavní vlastnost a ta jednak podporuje znamenitě ostrovtip dětí chodských, jednak svádí také k rozpustilosti, která často vybují i ve zlomyslnost a neústupnost. Avšak rozvoj takových vlastností dobře zamezuje na běhounku nerozlučný jeho „březový“ kamerád — prut za obrazem. Na Chodsku mají děti

---

*) Významno, že právě v šírání, kdy začínají „šmíce“ poletovat.

**) Pučálka; to dusívají hrách na másle a opepříce předkládají potom každému, kdo přijde. Domácího výkladu pro zvyk jsme neslyšeli. Snad je tu základem památka nasycení 5000 na poušti, o němž je na tu neděli evangelium. Hrách snad je tu symbolem sytosti a hojnosti, jako je na př. při večeři štědrovečerní.

***) chrobák, geotrupes stercorarius.

†) vajec — pro rým; tvar dialektický důsledně vajíc.

rádi jako jinde, často ještě více, nemažou se však s nimi. Když jest třeba, „humí to i máma vzít do živýho“. Nevyhrožují jen do větru: „budeš bit jako syrový žito“. Často bývá spíše pro malý přestupek „bití“, až je úzko se na to dívat. (Pokračování.)

Milovník zpěvných ptáků.

Povídka od N. Stanického. Z ruštiny přeložila Jos. Bož. Koppova.

(Pokračování.)

Takovému děvčeti, jako byla Avdoťa Spiridonovna, nemohla se nijak zalíbiti malá postava Petra Akimoviče, a ona si ho nechtěla vzíti. Ale rozumný otec řekl dceři:

„Nedělej hlouposti, Avdoťo! Vdej se, buď ráda, že's našla ženicha.“

„Prosím vás, tatínku, jaký pak to je ženich! Vždyť bych se musela stydět za takového muže... Vždyť je jako němý, ani slovo z něho nikdo nemůže dostat.“

„Hloupá, takový muž je pro tebe — pokladem! Hovorný muž by ti nasolil! Již jsi se dosti naběhala, tož se vdej. Znáš mne!“ pohrozil otec.

„Ale, tatínku, vždyť každý ví, jaká je stará Murašena čarodějnice — ona mne zakousne.“

„Jsi sama dosti zubatá!“

Avdoťa Spiridonovna znala povahu svého otce, a věděla, že by se jí špatně vedlo, kdyby ho neposlechla, a proto si vzala Petra Akimoviče.

Staré Murašené opět říkali její známí:

„Jak jste mohla, matko, takovou nevěstu svému synovi vybrat, co pak on zmůže takovou ženu?“

„On ne, ale já se s ní vždy vyrovnám!“ odpovídala stará Muraševa, dokládajíc samolibě: „Já ji vyučím!“

Okázalo se však, že přišla kosa na kámen, a ubohý Petr Akimovič se nalezal mezi dvěma zlými ženskými, které svým křikem a ustavičnými hádkami mezi sebou téměř jej ohlušovaly.

Jedna křičela: „Jsem tvou matkou, musíš dělat, co ti poroučím!“ A druhá: „Jsem tvou ženou, musíš mne poslouchat!“

Jestliže Avdoťa Spiridonovna, celá rozhněvána, odcházela z domova, tu matka se spustila do syna, křičíc:

„Proč jsi ji pustil pryč?“

„Co mám, maminko, činit?“ ptal se žalostivým hlasem Petr Akimovič.

„Já bych ji naučila! Strhla bych jí klobouk s hlavy, a chytla bych ji za cop!“

„Ale což se umím prát, maminko!“

„Jaký jsi to tedy muž!“

„Můj Bože, vždyť vy sama, maminko, jste mi poručila, abych si vzal Avdoťu Spiridonovnu!“ mimovolně mu vyklouzlo z úst.

„A! To jsi se již naučil od své ženy, takovým způsobem se svou matkou mluvit!“ vzkřikla strašně stará Muraševa.

A Petr Akimovič to odnesl.

Když se pak Avdoťa Spiridonovna vrátila domů a viděla oteklý obličej svého muže, smíchem se až válela.

Tak uplynuly líbánky Petra Akimoviče, a kdyby to bylo ještě déle trvalo, byl by zajisté skočil do Něvy. Ale na štěstí nemohla stará Muraševa snésti rány, zasazované ustavičně její samolibosti Avdoťou Spiridonovnou, — tato nechtěla jí ani své věno svěřit — a odstěhovala se na venek ku bratrovi.

Petru Akimoviči se ulehčilo, — jeho žena trávila celé dny mimo dům. Zacházela se svým mužem velmi pohrdlivě a pokud měla peníze, nechávala ho na pokoji; ale ovšem když je za parádu a zábavy utratila, mstila se na něm za to, že se jí peněz nedostávalo.

III.

Petr Akimovič dovedl jen proto se ženou, jakou byla Avdoťa Spiridonovna, tolik let stráviti, že již z dětství ho matka tomu učila, aby cizí moci ustupoval. V službě se mu také nevedlo příliš dobře, jeho kollegové ho nešetřili, vysmívali se jeho málomluvnosti, a svalili celou práci na něho. Petr Akimovič si získal přízeň svých představených tím, že vždy přicházel v čas do kanceláře, měl krásný rukopis, nikdy při opisování nevynechal ani slůvka, a dosloužil tak svou službu až do úplné pense.

První čas se mu po práci velmi stýskalo, a aby si ukrátil dlouhou chvíli, počal podnikati dlouhé procházky. V zimě se procházel po Petrohradě, poněvadž mu dosud kromě oné části, kde bydlel, ostatní byly zcela neznámy. V letě vycházel do blízkého okolí a cítíval se velmi spokojen v lese anebo na polích. Položil se na trávu, díval se do nebe, sledoval let skřivánka a naslouchal jeho zpěvu.

„Hospodine!“ říkával sám k sobě. „Dočkal jsem se stáří a nevěděl jsem, jakého blaha může člověk zažiti! Kolem tebe takové ticho, ptáci prozpěvují . . . Ach, jaká to krása! Zapomínám na všechen žal!“

Petr Akimovič se vracel vždy domů s kyticí polních květin a okrašloval jimi svůj chudě zařízený, ale vždy čistý pokoj.

Major radil Petru Akimoviči, aby si pořídil udici a chytal ryby, anebo ručnici a chodil na lov. „Jaké to může být potěšení, trhat květiny!“

„Ach, pane majore, nemohu se na každý kvítek a travinku ani dost vynadívati. A jaké pak jest to potěšení, chytat ryby a dívat se na jejich utrpení, když háček se jim vytahuje, anebo stříleti ptactvo!“

Major se srdečně zasmál a řekl Petru Akimoviči:

„Zdá se, že samým citem litujete i medvěda a vlka, když je zabijou.“

„Tato zvířata jsou škodlivá, a ptáček svým zpěvem člověka obveseluje, pane majore.“

„Bylo by to zábavné, vidět vás vojákem anebo ve válce!“ pravil major, prohýbaje se smíchem.

Petr Akimovič na to jenom odpověděl:

„Což mohu činiti, pane majore, když mne Bůh takovým stvořil!“

Avdoťa Spiridonovna vyčítala svému muži i jeho procházky a hubovala ho vůbec neustále beze vší příčiny. Když se objevila u Petra Akimoviče vášeň ke skřivánkům, tu Avdoťa Spiridonovna strašně se rozhněvala a majorovi si stěžovala:

„Blázní po zpěvných ptácích! Utrácí peníze za klece, červy a šváby. Po celém domě vám je rozmnoží . . . Připravuje jídlo jen svým ptákům!“

„Prosím vás, paničko, vždyť je to nejnevinnější zaměstnání! Jiní mužové chodí po hospodách, a opíjejí se!“ odpovídal major.

„I on se začal opíjeti, když se seznámil s tím sprosťákem!“

„Jaké pak jest to opíjení, když váš muž se svým hostem vypije dvě láhve piva.“

„A sluší se to, aby si vodil takového sprostého hosta, když má ženu? Podívejte se, jakou ten sprosťák má lupičskou tlamu! Možná, že je to uprchlý trestanec; všechny nás okrade, zabije!“

Major prohodil ironicky:

„No, ať nás zabije!“

„Zabije! zabije! Co pak na tom sejde takovému loupežníku! Myslím, že již ve svém životě několik lidí skolil!“ zlobila se Avdoťa Spiridonovna. „Vy, jako domácí, máte právo, od svých nájemníků žádat, aby si nevodili na návštěvu takové „loupežníky“.

„Jaké bych k tomu měl právo, paničko! Vždyť host vašeho muže nečiní nic zlého!“

„Jako vzdělaný člověk, bývalý vojín, měl byste chrániti ženu před hanbou.“

„Nevidím v tom, paničko, žádnou hanbu, že váš muž se konečně s někým seznámil.“

„To dle vašeho mínění není hanbou, že já, vzdělaná žena, musím ve svém bytě trpět takového sprosťáka?“

„Ne, paničko, nechci se míchati do záležitostí svých nájemníků a nemám k tomu vůbec práva.“

„Ale kdyby někdo do vašeho domu přivedl psa, to byste mluvil jináče!“

„A mám k tomu právo, ježto jsem s tou podmínkou pronajal byty, že nesmí nikdo ani psů ani koček si chovati.“

Nespokojena odcházela Avdoťa Spiridonovna od majora. Byla nesmírně rozhorlena proti hostu svého muže, k němuž dříve nikdo nechodil; hlavní věcí bylo, že muž její následkem své známosti velmi se změnil, — stal se netečným, když ho hubovala, a jevil i jakousi statečnost.

Známosť Petra Akimoviče s člověkem, kterého Avdoťa Spiridonovna tak nenáviděla, začala takto: Petr Akimovič se jednou procházel lesem, kochaje se v přírodě a zpěvu ptáčků, nad jeho hlavou prchajících, když pojednou se rozlehl hrozný hlas:

„Kam lezeš, čerte?“

Petr Akimovič se zachvěl a zůstal stát jako sloup. Za keři se objevila obromná, silná postava, s velkou kudrnatou hlavou, silně od neštovic poďobaným obličejem, s rysy hrubými, s hustým, svislým obočím, s řídkým, krátce přistřiženým vousem a kníry. Na hustých, tmavých, rozcuchaných vlasech měl placatou, soukennou čepici. Bohatýrská jeho postava vězela ve staré haleně, která byla přepásána provazem a u boku se mu houpala malá dřevěná klícka. Černé, otřepené kalhoty byly zastrčeny v rozšlapaných botách.

„Ach, odpusťte, ctěný pane!“ ozval se basový hlas, a ohromná postava snímala čepici s hlavy. „Považoval jsem vás za jednoho z hochů, — kteří se zde neustále potloukají.“

A sedl i začal opravovati v trávě osidlo u nohou Petra Akimoviče.

„Proč líčíte osidla na ubohé ptáčky?“ ptal se Petr Akimovič, když se byl poněkud zotavil.

„Proč by byli ubozí, ctěný pane? V kleci mají vždy připravený pokrm a vodu.“

„Chytáte je pro svou zábavu?“

„Nikoli k vůli zábavě, ctěný pane, živím se těmi božími ptáčky,“ odpovídala ohromná postava, vzpřímivši se před Petrem Akimovićem, který všecek udiven si pomyslel: jaké množství ptáčků ten ohromný člověk asi na jediné posezení spotřebuje, aby se nasytil? — „Nechcete si, ctěný pane, pořídit zpěvného ptáčka? Mám jich doma všeho druhu: skřivánky, slavíky, špačky, hýly . . . a takovou mám velmi vzácnou křepelku . . .“

„Vy tedy chytáte ptáky na prodej?“

„Právě, ctěný pane! Od dětství to řemeslo provádím, a živím se těmi božími ptáčky. Avšak jsou nyní zlé časy, není už dřívějších milovníků ptactva. Za vycvičeného skřivana zaplatil někdy milovník ptactva až i sto rublů, nyní se takový člověk ani nenajde. A to vše pochází z toho, že nastala móda v zahradách naslouchati ptačímu zpěvu. Jak mnoho peněz platí za tuto pochoutku! Vždyť zpěvného ptáka můžeme vycvičiti, aby zpíval jako my, ale člověk nemůže zazpívati, jako pták. A tu nedávno jsem zašel k jednomu kupci, a pravím mu, že mám vzácného skřivana. „Nemohu ho koupiti, praví, nemám peněz.“ Tento týden se procházel v sadech, naslouchaje ptačímu zpěvu, a nechal tam hromadu peněz! A já jsem mu řekl: — Za polovici té ceny, kterou jsi zaplatil v sadech, poslouchal bys skřivánčí zpěv déle než rok . . .“

Petr Akimovič naslouchal s velkou pozorností neznámému, který se živil božími ptáčky, a byl proniknut jakousi úctou před bohatýrskou jeho postavou.

Již jako hoch miloval Petr Akimovič nesmírně ptáčky, naslouchával s rozkoší cvrlikání vrabců a přemýšlel, jak by byl šťastným, kdyby mohl míti klec s ptáčkem.

„Neprodáváte příliš draho skřivánky?“ zeptal se Petr Akimovič, nemaje však v úmyslu nějakého si pořídit.

„Mám, ctěný pane, mám . . . Nevezmu od vás mnoho. Přijďte do mého bytu.“

„Ptal jsem se jen tak,“ řekl rychle Petr Akimovič.

„Vždyť za to nemusíte platit, prohlednete-li si mé ptáky,“ řekl, směje se, neznámý. „Letní dobou ke mně přichází mnoho pánů. Jak přijdete do Nové vsi, zeptejte se prvního člověka, kterého potkáte: kde bydlí ptáčník Těrentič? Každé malé děcko vám ukáže, kde bydlím. Zajíždějí ke mně z města hosté na čaj, — postavím do zahrádky malý samovar, i pochutnávají si znamenitě na svěžím vzduchu a na mém čaji. Zdá se mi, že bych se v městě udusil, kdybych tam musel žíti.“

„A já celý svůj život, v zimě, v letě, trávil v městě,“ podotkl Petr Akimovič.

„Odpusťte mi, pane, ale proto snad vypadáte tak zakrnělým. Považoval jsem vás za chlapce. Kdybyste vždy nebyl žil v městě, měl byste zajisté takovéhle pěstě.“ A Těrentič pozdvihl svou pěst ku tváři Petra Akimoviče tak blízko, že tento ucouvl. „Já se mohu nazvati mužem . . . Nechci vás urážet, ale kdybych vás byl při našem setkání se v lese chtěl okrást, byl bych vás prstem povalil. Ha! Ha! Ha! Proč pak se, ctěný pane, tak lekáte? Uvádím pouze příklad.“

Petr Akimovič se skutečně zalekl.

„Chtěl jsem vám pouze okázati, jaký rozdíl jest mezi námi . . . A to vás ještě krmili jemným pečivem, chodil jste v teplých botičkách, pěkně oblečen, a já často seděl hladov; v zimě jsem chodil bos.“

Petr Akimovič s účastenstvím se podíval na Těrentiče a pravil: „Přijdu k vám.“

„Přijďte, prosím . . . račte mi sděliti své příjmení, jméno po otci.“

„Petr Akimovič Murašev, titulární rada.“

„Neráčil jste znáti úřadníka Zabavnikova?“

„Neznal.“

„Ten miloval náruživě zpěvné ptáky! Věřil byste tomu, — když jeho skřivánek zpíval, naslouchal mu se slzami v očích. Měl plný pokoj klecí se skřivany, a jednoho z nich, který ostatně zpíval nejhůř, oblíbil si nejvíce. Ten skřivánek byl také toho příčinou, že se pán zbláznil. Možná, že neznáte takové zpěvné skřivany, kteří se zpěvem tak unaví, že udělají kotrmelec s bidélka a padají do mdlob jako člověk. Také skřivan Zabavnikova zpíval, zpíval — až zůstal na dně klece ležeti ve mdlobách, a on místo aby ho nechal odpočinouti, až by sám se z mdloby probral, polil ho vodou a skřivánek pošel. Mně našeptal jakýsi zlý duch, abych mu pověděl, že sám jeho smrť zavinil. Co byste myslel, Zabavnikov se pomátl. Šel na policii a udal, že jest vrahem, a žádal, aby byl souzen a potrestán. Policie se domýšlela, že má co dělati s bláznem. Zemřel také v blázinci . . . A jiný opět, mladý kupec, uče skřivánka, připravil se o nevěstu. Všechno bylo přichystáno, a pouze ženich se měl dostaviti v určitou hodinu k rodičům nevěstiným, kteří sezvali celé příbuzenstvo, aby se přišlo podívati na ženicha. A ženich sedí v županu, hvízdá nějakou melodii skřivánkovi, který dlouho poslouchal mlčky, a konečně začal po kupci hvízdati. Kupec byl radostí opojen a neustále mu předhvizdoval. Tu podíval se na hodiny a viděl, že zmeškal již celou hodinu. Než se oblékl, než k nevěstě přijel, uplynuly opět tři čtvrti hodiny, a oni před nosem mu zavřeli dvéře.“

Těrentič svým vypravováním Petra Akimoviče zaujal.

„Ale proč stojíme, ctěný pane? Sedněme si na trávu.“

„Petr Akimovič si sedl vedle Těrentiče a vyndav z kapsy černý chléb a vejce na tvrdo, nabídl svému druhu, aby se s ním podělil o jednoduchou tabuli, k čemu tento ochotně přivolil.

Žvýkaje, vypravoval Těrentič:

„Nyní se ptáci docela změnili! A toho příčinou jsou výletníci: procházejí se lesem a plaší je. Ptáci lítají kolem, usedají na stromy, a do trávy nejdou, aby si zrníčko naklovali. Dříve jsem jich za hodinu více nachytal, než nyní za celý den. Jest to nyní špatné, těmi božími ptáčky se živiti, ale přivykl jsem tak tomu volnému řemeslu, že ho nemohu zanechati. Jezdil jsem po mnohých městech. S jedním kupcem jsem byl v Kursku; snad jste slyšel, že kurští slavíci nejkrásněji zpívají, a proto mne kupec vzal s sebou, abychom jich tam nakoupili. Byl to vášnivý milovník slavíků. Mohu vám říci, že o kurských slavících jde jediná chvála. Koupili jsme tam dva, kupec je draze zaplatil, ale oni nezpívají lépe než naši. Byl jsem také v Nižném na výročním trhu, kam mne opět jiný kupec vzal. Tam jest pravá Sodoma a Gomora, a peněz tam kupcové vyhazují jako blázni. Co nejkrásnější v Nižném, jest matička Volha. Ležíš-li na vysokém břehu a hledíš-li na ni, radostí se ti srdce chvěje. Těšíš se tím pohledem, a vzpomínáš si, jak Steňka Razín na této řece se projížděl. Pravý ráj by to byl, kdybych si na tom břehu mohl chatu vystavěti a tam žíti.“

Těrentič a Petr Akimovič se rozešli jako přátelé a vzájemně k sobě cítili jakousi příchylnost; při rozchodu si stiskli ruce.

„Zítra vás tedy, ctěný pane, budu očekávati,“ volal Těrentič za Petrem Akimovičem.

„Přijdu jistě!“ odpovídal tento.

Jeden z nich si při rozchodu myslel: „Jaký to bohatýr!...“ A druhý opět: „Takové zmořené dítě, a dočkalo se stáří!...“

IV.

Petr Akimovič se na druhý den odebral k Těrentiči. A skutečně, všichni v Nové vsi Těrentiče znali, a ukázali, kde bydlí. Toto obydlí nebylo pěkné na pohled. Nalezalo se v jedné z nedlážděných ulic, kde bylo strašné bláto. Nízká, rozbitá, vetchá chalupa, s malou zahrádkou, měla jméno villy. U dvířek, na vysoké tyči byla přibita tabulka s papírem, na kterém načmárané kliky háky ohlašovaly: „Ta to vil lase pronajme.“

Na dvoře dosahovalo bláto až po kotníky, a jak Petr Akimovič vešel, štěkal naň chundelatý pes. Na jeho štěkot se vysypalo pět bosých, hlavatých dětí, a za nimi se objevila žena v prostředních letech, v červených kartounových šatech, se žlutým bavlněným šátkem na hlavě, ptajíc se sladkým hlasem:

„Přejete si, pane, podívat se na villu?“

Ale okamžitě se její hlas změnil, když jí Petr Akimovič odpověděl:

„Bydlí zde Těrentič?“

„Miťo, doprovoď ho ke strýci!“ zavolala žena hrubým hlasem na hranatého chlapce, a sama zmizela, bouchnuvši za sebou hřmotně dveřmi.

Miťa počkal v síňce, až se Petr Akimovič blátem k němu dostal, a otevřel dveře vedoucí do špinavé kuchyně, v níž viselo množství jednoduchých klícek s ptáky. Z kuchyně otevřel dveře do pokoje, který také zvláště čistotou nevynikal a jehož dvě okna šla do maličké zahrádky, s jednou břízou. Klece visely se stropu u okna. Na velké, roztrhané, voskovaným plátnem potažené pohovce spal Těrentič v nedbalkách. Nábytek, vyjímaje pohovku, skládal se z jednoduchých taburetů, ze dvou pletených židlí s roztrhanými sedadly, z nevelké červeně pomalované skříně, kufříčku, jednoduchého stolu, a v přístěnku stál děravým a zamaštěným suknem potažený hrací stůl.

Miťa velmi energicky se dotýkal ramene spícího Těrentiče a násilně ho vzbudil.

Těrentič otevřel oči a uviděv hosta, radostně zvolal:

„Velice jste mě potěšil, ctěný pane! Prosím, sedněte si, trochu jsem si lehl!“ pravil dále, sedaje proti němu, a křikl podávaje Miťovi peníze:

„Běž rychle a přines dvě láhve piva!“

„Pro mne ne, já ho nepiju,“ pravil rychle Petr Akimovič.

„Mohu vás tedy uhostiti vodkou — mám vždy malou zásobu doma.“

„Co pak myslite? Já jsem v celém svém životě vodky neokusil.“

Těrentič se smutně podíval na hosta a řekl:

„A činíte tak nedobře, nebo ona jest člověku zdráva, pije-li se s mírou . . . Proč vyvaluješ oči? běž!“ připojil, obraceje se k hochovi.

„Je to váš synáček?“ ptal se Petr Akimovič.

Hoch byl nápadně podoben Těrentiči.

„Jsem svoboden; je to synek mé kmotry. Dlouhá již léta u ní bydlím a stravuji se . . . A vy, ctěný pane, jste ženat?“

„Ženat!“ řekl Petr Akimovič, a z prsou se mu mimovolně vydral vzdech.

„Máte dítky?“

„Díky Bohu, nemám.“

„Pravda! Tyhle děti jsou jenom břemenem! Ještě když jsou lidé bohatí, ale pro mne, který se živím těmi božími ptáčky, — byly by děti velkým zlem! Ani v mládí jsem neměl chuti, oženit se.“

„Já také neměl chuti k ženění,“ vyklouzlo Petru Akimoviči, a on chtěje se opraviti, připojil: „— ale maminka mně poručila, abych se oženil.“

„Poněvadž jsem rodičů již neměl, když jsem vyrostl, zůstal jsem volným kozákem,“ pravil Těrentič se smíchem; ale pojednou se zamlčel, obraceje se ke dveřím, které zaskřípěly.

Miťa celý udýchán přinášel pivo a postavil je na stůl.

„Proč jsi, hlupáku, nepřinesl sklenice? Jdi pro ně!“ vzkřikl na chlapce Těrentič.

„Jest asi jedenáctiletý?“ podotkl host.

„Kde pak, jest mu sotva šest let.“

Petr Akimovič divil se velice hochovi, že mu jest teprve šest let, a že jest tak vyrostlý s širokou hrudí.

V kuchyni se zatím ozýval mrzutý ženský hlas. Těrentič vyšel a vyměnil se ženskou několik výrazných vět. Vraceje se s dvěma sklenicemi,

pravil se smíchem: „Kmotra má muže velkého opilce, a proto nemůže pivo ani vidět," objasňoval a zavíral za sebou pevně dveře do kuchyně. „Zdejší sedláci jsou vesměs opilci, poněvadž nikdy nepracují, a živí se pronajímáním letních bytů. Viděl jste přece, jakou villu má kmotra; nikdo ji nechce najmouti, — jest to rozvalina; i kdyby s dětmi hladověla, musí muži každý den dáti na vodku! Bohu díky, že poslední dobou jí děti mrou, jako mouchy na podzim; neměla by je ani kam umístit!"

Za hovoru vyndal Těrentič zátky, nalil do sklenice, pobízeje hosta, by pil.

„Skutečně nemohu!" řekl opět host.

„Musíte, musíte vypíti! Jak by to bylo možné, ani na naši známost si nepřipit!"

„Maminka mně nikdy nedovolila pivo pít!"

„Maminka, a pořáde maminka! Vždyť již nežije," řekl se smíchem Térentič a pobízel hosta, aby pil.

„Nezdráhejte se, pane! Ťuknem si!" řekl tak rozhodně, že host poslechl.

„Konečně jste zmoudřel, a to jen maminka, neustále maminka!... Zde u mne sedí pouze nerozumní ptáci."

„Mají těsné klícky!"

„To nic nevadí! Jest to pouze jejich dočasné bydliště! Když je ode mne koupí, pak je ihned dají do velké, drahé klece. Já tyto klícky v zimě sám vyrábím. Pták také nesmí býti nesen v prostranné kleci, utloukl by se, a v těsné se z leknutí trochu třepetá, a pak sedí klidně."

Když vypil Petr Akimovič první sklenici, zčervenala mu tvář a rozvázal se mu jazyk; po druhé sklenici stával se sdílným a počal vypravovati celý svůj životopis, začínaje z dětství.

Těrentič pozorně naslouchal a jen chvílemi potřásal kudrnatou hlavou.

V horlivosti svého vypravování host nezpozoroval, jak Těrentič mu naléval. Ježto nebyl tak hojnému mluvení zvyklý, vysýchalo mu hrdlo a on je pilně proléval; ale po třetí sklenici byl hotov.

„Nu, co se stalo, nemůže se již změniti, ale vzmuž se, a aspoň nyní odporuj!"

„Kde pak já!" řekl Petr Akimovič plačtivě.

„Jen se vzmuž! K čemu býti neustále jako slepice? Již toho bylo dost, a déle to nesmíš trpěti."

„Opravdu, vzmužím se, opravdu se vzmužím!" spleteným hlasem bručel Petr Akimovič, houpaje se na židli.

„Lehni si na pohovku a trochu zdřimni! Pak se na volném vzduchu napijem čaje... Doprovodím tě potom domů... Nuže, vstávej!"

Petr Akimovič poslechl jako děcko, vstal, ale nemohl se udržeti na nohou. Těrentič mu pomohl vstáti, bruče:

„Tři sklenice piva ho přemohly!"

Petr Akimovič položil najednou hlavu na rameno Těrentičovo a rozplakal se.

„Neměl jsem nikdy přítele!"

„Nu, já ti budu přítelem!" řekl laskavým hlasem Těrentič. „Lehni si!"

Štkaje, lehal Petr Akimovič a bručel:

„Nikdy jsem nikomu své hoře nesvěřil!“

„Nu, dobře! spi!“ řekl Těrentič, pohlížeje smutně na Petra Akimoviče, který mumlal:

„Budeš mi přítelem?“

„Budu, budu! Nemluv už a spi!“

Petr Akimovič zavřel oči.

Těrentič zůstal chvíli před ním státi, vrtěl hlavou a pravil:

„Ach, ty ubohý, co z tebe udělali!“ A hodiv rukou, odešel z pokoje.

Petr Akimovič spal přes hodinu. Zpěv skřivánčí ho probudil a on nemohl se ihned vzpamatovati, kde se nachází. Velice se zastyděl, když si vše připomenul. Něco takového se mu stalo poprvé v životě; vzpomínal právě, jak s Těrentičem popíjel, když ten vešel do pokoje řka:

„Tak málo jsi spal?... Pojďme pít čaj! Samovar jest připraven.“

„Odpusťte!“ řekl Petr Akimovič rozpačitě.

„Podívejme se, ten hrachový šašek se omlouvá... Co pak jsem tvou matkou, nebo ženou?“ směje se, odpovídal Těrentič.

„Mrzí mne to!“

„Nech toho již, a pojď raději na čerstvý vzduch pít čaj...“

V malé zahrádce s jednou břízou a několika keři, obehnané plotem a budovami právě takových bídných vil, byl spíše špatný vzduch než dobrý. Avšak noví přátelé vesele popíjeli čaj, a Těrentič nyní vypravoval svůj celý život Petru Akimoviči, který se divil, jak svobodný život Těrentič v dětství vedl. Těrentič se narodil v Nové vsi: Rodiče Těrentičovi byli selští a živili se pronajímáním letních bytů, ale strašně se oddávali pití, čímž se přivedli na mizinu.

„Vidíš, proti mně vypadáš jako cucák a stářím jsme si rovni! Já však jsem se po celý život krmil jako to boží ptáče, tím, co Bůh posílal, a ty's dostával služné... Jednou se mi zachtělo zkusiti to se službou, ale jsa příliš uvyklý volnému životu, nevydržel jsem dlouho. Stal jsem se společníkem jakéhosi kupce, milovníka ptáků; odešel jsem brzy, neboť mne mrzel ten nevolný život; musíš jísti, píti, seděti doma, procházeti se — a vždy jen cizí vůlí se říditi. Plivl jsem na všechno a začal jsem se opět živiti těmi božími ptáčky, za to však jsem se cítil svobodným člověkem, což je mi dražší nad život!“

„A až sestárneš a nebudeš moci po lesích ptáky chytat?“ ptal se Petr Akimovič.

„Mám se proto státi vlastním svým otrokem, poněvadž jednou zajdu? Ne, to bych nepřál ani svému nepříteli! Až nadejde sešlosť, zemru zkrátka hladem. Za to jsem žil jako volný kozák, a to jest na světě přece to nejdražší!“

Petr Akimovič se klonil před nezávislostí Těrentičovou, který mu na znamení přátelství daroval skřivana, a doprovázeje ho domů, udílel mu radu, jak musí skřivana pěstovati a čím ho krmiti.

Od tohoto dne bylo tak pevné přátelství mezi Těrentičem a Petrem Akimovičem, že málo který den prošel, aby se nebyli viděli.

V.

Petr Akimovič si vášnivě zamiloval skřivany a již visely v jeho pokoji tři velké klece s těmi ptáky. Ráno jim čistil klece, hotovil pokrm. Sám trpěl hlad, ale pro skřivany měl neustále zásobu semene a mravenčích vajíček. Nosil jim z lesa drn a skládaje tento do klece, zval vždy skřivánka:

„Sedni si na travinku, vidíš, jak je svěží a zelenoučká!“

Když umýval skřivánkům nožičky, tu jako něžná matka, myjící svého synáčka, s nimi rozmlouval:

„Ty hloupenký, ulekl jsi se; vidíš, jak ti srdéčko bije! Nesmíš míti umazané pazourky, to není zdravé, narostla by ti špinavá kůra, a bolelo by tě to, kdyby's seděl na bidélku... No tak vidíš, teď můžeš se opět lépe drápky držet a jsi veselejší, není-li pravda?“

Petr Akimovič měl mnoho práce, když si zaopatřil skřivany, poněvadž okna byla nízka, a on se obával, že by kočky mohly vyskočit na okno a potom na klec; stal se nejúhlavnějším nepřítelem koček, a kdykoli shlednul na plotu kočku, pronásledoval ji dlouhým koštětem, které měl v koutě u plotu připravené. Časně z rána se probouzel, otvíral okna, a honil vrabce, aby jeho skřivani si neosvojili cvrlikání těch plebejských ptáků. A jak se namáhal hvízdáním různých nápěvů, aby jim své skřivany naučil! Když je naučil první písničce, běžel celý rozradostněn k Těrentiči, aby ho onen vyzkoušel. Při vyučování vypadali oba velmi směšně. Sedli si proti sobě. Térentič hvízdal nápěv mohutně, Petr Akimovič mu váhavě přizvukoval.

„Bylo to falešně! Začni znova!“ podotknul Těrentič.

Někdy se učitel a žák k vůli hvízdání i pohádali.

„I slepicím by to bylo k smíchu, když se mnou se hašteříš, že správně hvízdáš!“ zlobil se Těrentič. „Rozumíš, ďáble, musíš začíti vysoko a neustále dolů tóny ubírati, tak jakobys se spouštěl se schodů; a ty skáčeš jako potrhlý.“

„Hvízdám dle tvého návodu; vždyť mám ucho,“ odpověděl Petr Akimovič.

„Vím, máš dvě uši, jen že oslí! Poslouchej, pane!“ A Těrentič hvízdal. „Tak to musí býti... Ty hvízdáš teprvé nedávno, a já toto umění pěstuji z dětství. Vyučil jsem již velké množství skřivanů.“

„Zdálo se mi, že dobře hvízdám!“ bručel Petr Akimovič.

„To nestačí, když se ti to jen zdálo.“

„Mám proti tobě slabá prsa.“

„Nemluv nesmysl, to nemá se slabou hrudí co dělati!“ Obávaje se, že by svého professora rozhněval, zkrátil Petr Akimovič hádku.

Petr Akimovič zakryl zeleným kalikem klece skřivanů, aby se neplašili, hvízdal jim celou hodinu jeden a týž nápěv, jsa okouzlen, jestli některý z nich si nápěv zapamatoval.

Když skřivani zpívali, seděl nehybně, aby jejich zpěvu nepřekážel.

Teprvé po měsíci první Těrentičovy návštěvy, zastala Avdoťa Spiridonovna tohoto u svého muže. Velmi se tomu divila a hněvala se, když uzřela před sebou venkovana. Zavolala Petra Akimoviče do kuchyně,

žádajíc, aby ihned svého hosta odvedl. Ale Petr Akimovič si dodal odvahy a odpověděl:

„On přišel ke mně a ne k tobě!“ načež odešel do pokoje.

Avdoťa Spiridonovna vyvalila oči, když jí muž tak srdnatě odpověděl, a divila se ještě více, když po Těrentičově odchodu obyčejným svým křikem a hubováním muže napadla, on však se ani útěkem nespasil a pokojně útok snesl. Tuto změnu svého muže přičítala Avdoťa Spiridonovna jeho obcování s Těrentičem, „tím sprostým loupežníkem“, a zanevřela na tohoto hosta celou duší. Však také Těrentič choval k ní velmi nepříjemný pocit.

Jednou Avdoťa Spiridonovna, jsouc v předním domě u starých panen návštěvou, dávala pozor, až Těrentič k mužovi půjde, a spatřila, že nese dvě láhve. I přiběhla domů a křičela, že nedovolí, aby se z jejího bytu dělala hospoda.

Těrentič klidně seděl usmívaje se, a při tom se upřeně díval na Avdoťu Spiridonovnu, ana křičela:

„Ven, ven, odtud!“

Petr Akimovič, celý ustrašen, koktal:

„Avdoťo Spiridonovno, Avdoťo Spiridonovno!“

„Půjdu pro strážníka, aby tvého pěkného hosta odtud vyhodil!“ křičela Avdoťa Spiridonovna jako smyslů zbavena.

Obraceje se k ubledlému Petru Akimoviči, prohodil Těrentič se smíchem:

„Nech ji běžet, ať přivede třebas tři strážníky! Zatím vypijeme pivečko.“

Avdoťa Spiridonovna vynadala Těrentiči a odešla na návštěvu.

Velmi rozechvěn pravil Petr Akimovič Těrentiči žalostivě:

„Holoubku, nevšímej si jí; jest vždy taková! Přicházej ke mně jako dříve, vždyť jsi mým hostem.“

„Z čeho soudíš, strašpytle, že jsem se snad té křiklavé ženštiny zalekl? Pes štěká, vítr věje! Co jest mi po ní! Jen tolik ti řeknu, že tě Bůh obdařil pěknou ženou.“

Petru Akimoviči se ulehčilo, že Těrentič není uražen a že ho i nadále bude navštěvovat.

Avdoťa Spiridonovna doufala, nalézti v majorovi spojence proti nenáviděnému hostu svého muže, naháněje mu mnoho strachu, ale zklamala se a nesmírně se proto na majora rozhněvala; proto také roztrušovala u četných svých známých, že major se svým domovníkem bývají každého večera tak opilí, že ani nevědí o světě.

Petr Akimovič zatoužil po slavíkovi.

„Ve spaní slyším, jak mi v kleci libezně prozpěvuje slavík!“ řekl Těrentiči, který hned ho zavedl na ptačí trh a vybral tam slavíka, jenž se osvědčil výborným pěvcem.

Petr Akimovič zářil štěstím, když jeho slavíček prozpěvoval.

„Jsem ti povděčen, nesmírně povděčen, že's mi vybral takového slavíka!“ pravil Petr Akimovič svému příteli, který jsa u něho návštěvou naslouchal zpěvu.

„Můžeš býti šťastným, že's dostal takového slavíka: má čistý, zvonivý trilek a silný hvizd. Pro znalce — milovníka — jest to vzácný slavík. Ne abys ho krmil šváby: jsou příliš tuční, a to škodí hlasu; dávej mu šváby jen jako zákusku; pšeniční červ nekazí hlas,“ poučoval Těrentič.

Petr Akimovič nemohl se slavíčího zpěvu ani nabažiti. Skřivany opatroval jako dříve, ale oni byli již v druhé řadě. Koupil svému slavíku drahou klec, pověsil ji k oknu, na které postavil květináče, aby jeho slavíčkovi v zeleni se lépe líbilo. Jak se slavík v noci jen pohnul, Petr Akimovič ihned hledal, zdali snad ve dne se tam nevplížila nějaká kočka. A dívaje se na spícího slavíka, pravil mu něžně: „Co se ti přihodilo, můj drahoušku? Čeho jsi se lekl? Jistě se ti zdálo o kočce? Spi jen klidně, holoubku! Vždyť já pilně dohlížím, aby se ve dvoře kočka ani neokázala.“

Ráno šel ku kleci slavíkově a pozdravoval ho: „Dobré jitro, můj drahý! Odpočíval jsi dobře? Čisti, jen čisti svá peříčka, čistota jest nevyhnutelna! Jsi velmi krásný; víš, máš tak rozumná, bystrá očka a tak krásná peříčka!“

Nejdříve vyčistil Petr Akimovič slavíkovi klec. Drže malou klícku s otevřenými dvířky, zval svého slavíka: „Račte do druhé klece, musím vaši světnici ukliditi.“ A když vyčistil klec, zval opět slavíka: „Vše jest hotovo, jen račte vejíti: písek jest čisťounký, vodička i papání také!“ a vida, že slavík se pustil do jídla, pravil: „Jez, jez na zdraví! Co pak tak málo, jez ještě!“ Ale jestli slavík málo pokrm kloval, běžel Petr Akimovič k Těrentiči a všecek rozechvěn volal:

„Pro Boha! pojď ke mně na slavíka se podívat: špatně zobe pokrm a čepejří se.“

„Dobře, napijeme se dříve pivečka!“

„Jakž bych mohl píti! Pojďme rychle!“

„Co tak horečně spěcháš, vždyť dojdeme!“

„Já ti dám dvě láhve piva doma, pojď jen rychle!“

„Ty to skutečně se svým slavíkem tak daleko přivedeš, jako Zabavnikov se svým skřivanem,“ pravil Těrentič se smíchem. „Jsi ty podivný člověk! Ku svému potěšení zaopatřil's si slavíka, a zatím se jen mučíš.“

„Co mám činit, když jsem se takovým narodil. Miluji svého slavíčka tak náruživě, že bych bez něho nemohl vůbec žíti.“

„Jak jsi dříve žil, tak bys žil i dále.“

„Jaký jsem to však bez něho vedl život? Neznal jsem žádných radostí, a nyní jsem jako znovu zrozen, všechna bývalá příkoří jsem zapomněl.“

„Mluvíš nesmysl, není tím vinen slavík; stal jsi se prostě odvážlivějším a proto lehčeji žiješ!“ objasňoval Těrentič změnu, která se s jeho přítelem udála.

Vrátiv se s Těrentičem, zaradoval se Petr Akimovič, že jeho slavík vesele poskakoval s bidélka na bidélko.

„Teď mi dej dvě láhve piva!“ pravil Těrentič. „Po druhé snad nedostaneš hned horečku! . . .“

VI.

Bylo šest hodin večer, teplý dubnový deštíček osvěžoval veškerou přírodu. Avdoťa Spiridonovna spala ve svém pokoji, jsouc strašně znavena. Potkala pohřeb: nesli zemřelého a za rakví následovalo množství lidí; na marách ležel celý vrch věnců. Jak nejíti za rakví a nevyptávati se na zemřelého? Protlačila se ku předu a ptala se nějakého mladíka:

„Nemůžete mi říci, jak se zemřelý jmenoval a jaké měl postavení?"

„Neměl žádného postavení," odpovídal mladík.

Avdoťa Spiridonovna se rozhněvala, nevěřila mu a obrátila se ke skupině mladých dívek, právě k jedné z nich, která držela velký věnec:

„Dovolte, abych se vás zeptala, slečno: pochovávají knížete anebo nějakého hraběte?"

„Občana!" odpovídala ostře slečna.

Avdoťa Spiridonovna byla uražena a pravila hlasitě: „Jdou za rakví a odpovídají žertovně"; i vybrala si ctného starce a otázala se ho, koho to pochovávají:

„Literata," odpovídal starý pán.

„Jaké měl postavení?"

„Tento spisovatel neměl žádného postavení."

Avdotě Spiridonovně se to zdálo nemožným, aby tak mnoho lidí šlo za rakví, když nebožtík nezaujímal žádného postavení. Ze zvědavosti šla za rakví, v kostele se protlačila až ku předu, zůstala až do konce obřadu, rozloučila se s nebožtíkem, divíc se, že to byl mladý člověk. Následujíc průvod pohřební až ku hrobu, poslouchala všechny tam pronesené řeči, nerozuměla však ani slovu.

Když vyšla ze hřbitova, vzpomněla si, že musí pospíšiti před porotu, aby zvěděla, kdo vyhraje při, která se projednávala u smírčího soudce. Nemajíc ani kopejky, musela jíti pěšky, a byla velmi rozčilena, aby se neopozdila. Musela však ještě velmi dlouho čekati, poněvadž tato záležitost se projednávala poslední. Když vyšla od soudu, běžela ke známým, doufajíc, že se tam naobědvá, ale ničím ji nehostili, ačkoliv jim důkladně vylíčila pohřeb a zároveň své mínění o něm:

„Prosím vás, kdo to kdy slyšel, aby tak okázale byl pochován všelijaký literát anebo spisovatel, který ani žádného úřadu nezastával — to jest přece urážkou pro zemřelé generály."

V ten den se Avdotě Spiridonovně nepodařilo, aby se někde najedla, ačkoliv ještě ku dvěma známým běžela. Hladova, unavena, vrátila se domů s velikým hněvem a vyhubovala svého muže, že u něho nenašla nic k jídlu.

„Ty si nyní zajisté nic nevaříš k obědu, a živíš se červy a šváby, zároveň se svými prašivými ptáky," pravila mrzutě.

Pokoj Petra Akimoviče byl vždy čistě uklizen, ale u Avdoti Spiridonovny panoval hrozný nepořádek: její šaty se válely po židlích, na podlaze byly oharky papiros a papírky, na které si natočovala řídké žlutavé vlasy. Navzdor svému stáří pečovala velmi o svůj zevnějšek: nosila šiňon, barvila si obočí a ruměnila si tváře červenou řepou, ačkoli se

ruměnec k ostatní žluté pleti nehodil. Doma chodila rozcuchána, rozedrána, kdežto Petr Akimovič nosil doma župan a vše na něm bylo čisté, neroztrhané.

Na dvoře u samého křídla se odehrávala scéna: stěhovali se nájemníci do bytu, který déle než měsíc byl prázdný, poněvadž major ho nechtěl pronajati jen tehdy, nebude-li mít nájemník ani kočku, ani psa, ani dětí.

Nábytek z vozu již odnesli do bytu, a druhý vůz s bedami v rohožích zašitých právě začali rozvazovati, když Avdoťa Spiridonovna byla probuzena hlasitým hovorem kočů.

Seskočila s postele ve špinavé sukni, roztrhaném kabátci, s rozcuchanými kudrlinkami, se šiňonem na stranu, s obličejem na pohled křivým, ježto se na oné straně tváře, na které spala, setřel ruměnec a s obočí barva. Pootevřela dvéře do druhého pokoje a ptala se hřmotně svého muže, sedícího u okna:

„Jaký to je hluk na dvoře?“

„Nájemník se přistěhoval,“ odpověděl klidně Petr Akimovič.

„Nájemník? Jak!“ vzkřikla Avdoťa Spiridonovna. „Kdy pak byl byt pronajat?“

„Dnes ráno přišel nějaký pán, a tomu patrně major byt pronajal.“

„A ty's mně ani nic neřekl? Ani jsi mne nevzbudil, když přijely vozy!“ vytýkala hněvivě Avdoťa Spiridonovna, vrhajíc se k oknu. „Hospodine,“ vzkřikla pak zoufale, „mně se zdá, že již odnesli nábytek! Jaký pak byl nábytek?“ ptala se opět muže.

„Opravdu, já jsem si ho ani nepovšiml.“

„Nepovšiml! Fuj, ptačí chůvo! Ne, ty's to schválně přede mnou utajil, že je byt pronajat, schválně jsi mne nevzbudil! Počkej, ty mně své kousky zaplatíš!“ pohrozila Avdoťa Spiridonovna a otevřevši vyhlídku, ptala se slaďounkým hlasem vozky stojícího dole: „Holoubku, z které ulice a z kterého domu jste sem přivezli nábytek?“

„Ze závodu Apraksinova!“ odpověděl kočí.

„Jak, ze závodu? A kdo nakoupil nábytek, pán anebo dáma?“

„Co pak já vím!“

„Sprostý hlupáku!“ odsekla Avdoťa Spiridonovna, přirazila vyhlídku, a opět se pustila do muže: „Kdyby aspoň se byl ozval, že ráno přišel někdo najímati byt! Jen všechno mně na zlosť, jen na zlosť, ale počkej, já ti to připomenu! . . . Kdo přijímá věci?“

„Služka!“ odpověděl Petr Akimovič.

„Můj Bože! A já nic neviděla! Jací jsou to lidé, jsou staří anebo mladí? Mluv, zlosyne!“ vzkřikla dupajíc Avdoťa Spiridonovna.

Byla to pro ni hrozná rána, že nevěděla, že byt je pronajat, a koho budou míti v sousedství.

„Přišel starší pán s mladou ženštinou, co nám na tom záleží?“

„To jest lhostejné pouze takovému hlupci, jako jsi ty, ale ne mně! Kdo ví, kdo zde bude bydlet! Nemáš v sobě ani za groš ctižádosti, spřátelíš se se všelijakým sprosťákem! Přijdeš ještě na lavici obžalovaných pro svou známosť s tím loupežníkem a pa . . .“ Avdoťa Spiridonovna zahledla Sidorenka a opět se vrhla k vyhlídce. „Kdo jsou nájemníci, jak se jmenují, jaké mají postavení?“ zasypala Sidorenka otázkami.

„Nevím,“ odpověděl Sidorenko.

„Ví to velmi dobře a nechce mně to pouze říci!“ hubovala Avdoťa Spiridonovna, odcházejíc do svého pokoje.

Za okamžik vyšla oblečena, s opravenou tváří a obočím, s papirosou v ústech a vletěla k majorovi se slovy:

„To jsem od vás, majore, nečekala, skutečně nečekala.“

„Čeho, paničko?“

„Jak že, pronajal jste byt a nezmínil jste se mi o tom ani slovem. Vidíte, já když jsem přišla domů, hned jsem vám vypravovala o pohřbu... Kdo jest nový nájemník?“

„Němci, teprvé přijeli.“

„Němci? Jak jste s nimi mluvil?“

„Jako s vámi. Mluví rusky. Ne příliš dobře, ale možno se s nimi dorozumět.“

„A jaká jest to rodina?“

„Německá.“

„Muž se ženou?“

„Jakž to mohu vědět?“

„Jakže?“ zvolala Avdoťa Spiridonovna. „Vezmete do domu nájemníky a nevíte, kdo jsou; možná že to ani není jeho žena.“

„Co je mi po tom?“

„Ach, majore, nejednal jste dobře, měl jste na mne mysleti! Bude to příjemné, budu-li mít za sousedy kdo ví jakou lůzu?“ pravila Avdoťa Spiridonovna uraženě. „A co budou o vás mluviti všichni ostatní domácí, že do svého domu berete nepořádné ženštiny? Měl jste se dříve zeptati, jestli se přistěhuje se ženou.“

„Co vy mne budete učit, paničko!“ řekl major velice uražen. „Mně jde hlavně o to, aby moji nájemníci neměli ani psů ani koček.“

„Odevzdali vám pas?“

„Zítra o něj požádám.“

„Jednáte neopatrně, velice neopatrně, majore! Nemůžete si ani představiti, jak musí být člověk opatrným,“ pravila Avdoťa Spiridonovna, velice rozhněvána, že její zvědavosť stran nových nájemníků zůstala neukojena.

Major zavolal Sidorenka a poručil mu, aby ihned od nových nájemníků si vyžádal pas. V pasu se major přesvědčil, že nájemník s dcerou jsou německými poddanými, a že teprvé před týdnem přijeli do Petrohradu. Major chtěl Avdoťu Spiridonovnu pozlobiti a proto poručil Sidorenkovi, aby jí, bude-li se ptáti na pas nových nájemníků, řekl, že jej ihned po obdržení donesl na policii, ani ho majorovi neukázav.

Avdoťa Spiridonovna každý okamžik vyběhla do síně, doufajíc spatřiti nové nájemníky, ale vše nadarmo; pak tedy zašla do velkého domu, aby tam hořejší obyvatele zpravila o tom, že se přistěhoval do křídla jakýsi Němec, Bůh ví s jakou ženštinou, a schválně šla kolem jejich oken, aby se podívala do bytu, ale ani to se jí nepovedlo, — do polovice byly spuštěny zelené záslony. To jí připadalo velmi podezřelé. Proč noví nájemníci se zavěšováním záslon tak spěchají?

Když druhý den ráno major šel ohledati dvůr, Avdoťa Spiridonovna k němu vyskočila a pravila:

„Viděl jste okna svých nových nájemníků?“

„Rozbili sklo?“

„Ještě hůře! Když jsem včera od vás odcházela a šla dvorem, podívala jsem se mimochodem do oken nových nájemníků, a oni mají již zavěšená okna.“

„Co pak na tom?“

„Co? Vám se ten spěch se zavěšováním záslon nezdá podezřelým?“

„Co pak jest v tom podezřelého? Nechtějí patrně, aby jim někdo zevloval do oken.“

„To vy si myslíte, majore, mně jest to velice podezřelé; to znamená, že něco skrývají! . . . Vy arci sedíte neustále doma a nevíte, co se v Petrohradě děje. Jednou se také přistěhovali nájemníci do jednoho domu bez služebných, a co z toho vyšlo! . . . Byli to penězokazi . . . A odevzdali vám pasy?“

„Přislíbili je odevzdati dnes!“ lhal major.

„Ach, majore!“ zvolala Avdoťa Spiridonovna zděšeně. „Víte, co se nedávno stalo v jednom hostinci . . . Přijeli dva . . . muž a ženština po železnici, najali si pokoj, také neodevzdali pasů; ráno jim tlukou na dvéře, dvéře se neotvírají . . . Zavolali policii, a co? Oba byli mrtvi!“

„Jen se, paničko, upokojte, moji nájemníci jsou zdrávi a pili kávu, Sidorenka poslali pro mléko, on jim také samovar připravil.“

Avdoťa Spiridonovna zasypala Sidorenka otázkami, ale ten odpovídal pouze:

„Nevím ničehož.“

„Jaký pak jsi to domovník! Ty nesmíš nové nájemníky pustit s očí, to jest tvou povinností! Musíš chrániti svého pána! . . . Jsi skořepinou a ne domovníkem! . . . Vy nevíte, majore, že se nyní takoví zlosynové objevili, kteří vyhazují domy dynamitem! Slyšela jsem o tom rozprávěti dva pány u smírčího soudu. V jednom německém městě zničili všechny domy! Možná, že i naši nájemníci patří k těmto buřičům a přijeli k nám za tím samým účelem.“

Major se zasmál.

„Také to jest vaše smyšlénka, paničko!“

„A víte, co mají v bednách? Možná, že to jest samý dynamit. Všechny domy v Petrohradě vyhodí do povětří.“

„Co pak by se při tak přísné prohlídce podobný člověk k nám dostal?“

„A dovolte, jak pak tedy pustili do Petrohradu toho Jacka, rozparovače? To jest ta přísná prohlídka pasů! On žil zde, a postrašil nás ubohé ženské.“

„Ale vždyť to bylo pouhé tlachání, že byl Jack v Petrohradě.“

„Jak můžete, majore, tak mluviti! Vždyť zde rozpáral tolik ženských! Ano, jedna dáma s ním jela po koňské dráze . . .“

„A jak věděla, že to byl Jack, on se jí sám představil?“

„Poznala ho podle očí, ano dle pohledu. Pravila, že se těch jeho hrozných očí tak zalekla, že mezi jízdou vyskočila z vozu, upadla a vyvrkla si ruku. Sama jsem tu dámu viděla u známých se zavázanou rukou.“

Major mávl rukou a odcházeje od Avdoti Spiridonovny, pravil:

„Jaká to ženská! Co pak mají v těch bednách?“

„Nemohu to věděti, vaše vysokoblahorodí,“ odpovídal Sidorenko, „zdají se to býti skromní Němci.“

Major si odplivl.

„Včera mne postrašila s pasem, dnes opět s bednami: Opravdu, kdyby to nebyla ženská, slídila by po provinilcích, ani jednoho by z nich nepropustila.“

„Ne, vaše vysokoblahorodí, člověk s tak pomlouvačným jazykem se nehodí k ničemu; z toho všeho vždy vyjde pouhý klep.“

„Já ji asi tři dni budu mučiti pasem těch Němců.“

Petr Akimovič zase byl od ní proto hubován, že ji nezpravil, když Němci šli po dvoře. Zahledla je teprve, když přešli dvůr a vcházeli do průjezdu.

„Vidím, vidím, že ten zločinec, ten sprosťák tě navádí, aby's mi vše dělal naschvál. Měl's mi hned dát znamení, když Němci vycházeli. Mohla jsem si je prohlédnouti.“

„Viděla jste je, jsou to lidé jako ostatní.“

„S tvým dovolením, viděla jsem je pouze ze zadu, ty ptačí kuchařko! Jen počkej, já ti všechno tvé týrání splatím! . . . Prosedím doma do těch dob, dokud se Němci nevrátí.“

„Možná, že se vrátí, až se setmí,“ podotkl Petr Akimovič, přeje si, aby svůj úmysl změnila, poněvadž její přítomnosť mu byla velice nepříjemna. (Pokračování.)

Démonismus.

Ethnologická studie. Napsal O. Fr. Vaněk.

(Pokračování.)

5.

Výjevy snů a vidění poučily člověka, že duše, která byla opustila tělo, neumírá spolu s ním, nýbrž žije dále jako samostatná, jemně materielní bytosť, jako mátoha čili duch. Ješto pak zjevoval se mu nebožtík v téže podobě, jakou měl ve chvíli, kdy zemřel a v témže stavu, v jakém jej viděl naposled, představoval si též duchy ve tvaru zcela konkrétně názorném. Od naivního vědomí nelze nám očekávati, že by pojímalo duši v podobě čtverce jako Pythagoras, ani v podobě kružnice neb koule jako Archytas neb dokonce jako ohnivé atomy pronikající tělo, jak učil Demokrit a Epikur. Nikoliv, syn přírody přisuzoval odloučené duši tutéž povahu, postavu i týž stav, v jakém byl nebožtík v posledních okamžicích svého života, v okamžicích, které naň právě učinily dojem nejhlubší a na dlouho utkvěly v jeho mysli.

Člověk za pravěku byl největším nepřítelem svého rodu — homo

homini lupus, — proto jsou také duchové divochů, ba i duchové zemřelých členů téhož kmene prvotně povahy nepřátelské, škodolibé, slovem zloduchy, před nimiž člověk má bázeň tím větší, ješto jemu neviditelně mohou ublížiti. Již v nemocném jeví se tento zloduch, který tím schopnějším jest všeho zlého když byl tělo opustil a pohyblivějším i volnějším se stal. Proto na př. dle víry Patagonců pocházejí všeliké nehody i všeliké zlo od duší zemřelých — ualiču[1]) a v jižní Africe pokládá se „mrtvý bratr" za původce všeho neštěstí. (W. I, 410.) A byť i u kmenů poněkud pokročilejších se chovali tito duchové ku svým soukmenovcům přívětivěji, jim byli nápomocni a je chránili, tož jsou právě dobrými jen k nim, zlými však oproti všem, kdož nenáležejí ku kmeni, tak že všeobecné pravidlo: Veškeré odloučené duše jsou prvotně zloduchy, nedoznává tím nižádné újmy.

Lze vůbec říci: Odloučená duše jest takou, jakou byla v okamžiku, než-li opustila tělo lidské. — Tak na př. věří dosud severoameričtí Indiáni, že duch onoho, jenž ztratil nohu, jest jednonohý; onoho, kdož pozbyl zraku, že bloudí a tápá slep ve šťastných lovištích. Nedospělé dítko, vyžilá stařena, kvetoucí panna i bujarý bojovník potrvají vezdy v témže stavu, v jakém byli zemřeli.[2]) Též Indiáni v Brasilii věří, že nebožtíci odcházejí v „říši duchů" raněni neb na kusy roztrháni, vůbec tak, jak je byli opustili; černoši míní, že zohavením těla zohavuje se také duše, tak že duše oněch, jimž byla sťata hlava, jsou bezhlavé atd. Proto bojí se dlouhé nemoci před smrtí, ješto duch jejich byl by hubený a vysílený. (W. II, 194; T. I, 444) Černoši v otroctví na ostrově Kubě věřili, že po smrti se octnou ve svém domově a často se věšeli z touhy po domovu. Než nemilosrdní pánové smyslili si lesť: dali totiž jejich mrtvoly pytvati. Tím zmenšil se počet sebevražd mezi černochy velice, neboť nechtěli se objeviti v Africe rozřezáni a celí znetvořeni.[3]) Proto prosili též staří Peruáni, aby kosti jich nebyly rozmetány, z čehož mnozí mylně soudili na víru ve vzkříšení těla; jevila se však tatáž představa, jakou dosud mají Číňané, kteří neznají trestu děsnějšího, nežli stětí, ješto ti, jimž pohana ta se stala, na onom světě jsou bez hlavy.[4])

Pochopujeme tedy i výtku Ja'akobovu, když má vydati Binjamína do země Micrajím. Praví ku svým synům: „Vy přivedete šediny mé do še'olu" (Gen. 42, 38.), t. j. vy budete tím vinni, bude-li tvář starcova v podzemí svědčiti o mé trýzni. A jako nebožtíky, kteří zemřeli trudem a smutkem, po strhaném zraku, sešedivělých vlasech i rozedraném šatu, tak lze i v podsvětí poznati po ranách, jež se nikdy nehojí, ty, kdož násilně na zemi byli usmrceni. Dle I. kr. 2, 6, 9 (D) radí David Šelomónovi, aby šedinám Jo'abovým nedal v míru sestoupiti do še'olu a aby šediny Šemejovy s krví tam odeslal.

---

[1]) J. G. Müller, Geschichte der amer. Urreligionen, Basel 1855, 261; — G. Ch. Musters, Unter den Patagoniern, n. př. 2. Jena 1877, 193.

[2]) Rich. Irving Dodge, Die heutigen Indianer d. fernen Westens, n. př. Wien 1884, 106; srv. Ausland 1890, č. 50, 1013.

[3]) Augsb. Allg. Ztg. 1853, č. 232.

[4]) M. de Guignes, Voyages à Peking, Maurée et l'Jsle de France, Paris 1808, II, 298.

Primitivní filosof, spoléhající se na svědectví svých smyslů, nehrozí se nijak důsledků, že duchové objevují se ošaceni neb i ozbrojeni, neboť tak zjevují se mu ve snu neb v deliriu. Missionář P. Fr. Xaver de Charlevoix, jenž strávil dlouhá léta mezi Indiány sev. Ameriky, nalezl u Odžibveů představu, že nejen lidé a živočichové, nýbrž i neústrojné předměty, na př. kotle, sekery, dřevce atd. mají duši, (T. I. 472.) což dosvědčuje nám i P. Le Jeune ze 17. století. (W. G. III, 199.) Dle theorie Karénů v Birmě má dle zprávy Rev. E. B. Crossa[1]) každý předmět zvláštní ‘kelá. Karén se svou sekerou a nožem může po smrti jako za živa stavěti svou chýši, řezati proutí a říditi veškeré své záležitosti. Zajímavá jest víra domorodců ostrova Fidži: Zemře-li zvíře neb rostlina, odebírá se ihned jejich duše do Bolotu; roztříští-li se kámen neb jiný předmět, uvolní se rovněž jeho duše a nejinak daří se též věcem, jež byl člověk uměle vyrobil. Zlomí-li se neb upotřebí-li se sekera neb jiná zbraň, odletí z ní duše; podobně sboří-li se neb zničí-li se jiným způsobem dům, kanoe a p.[2]) Podobné názory mají též Tahiťané. (L. E. C. 238). Tím objasňuje se nám i zvyk, jaký spatřujeme na př. u Čipiveů v sev. Americe (Sp. I., 240.), u Kafrů v jižní Africe,[3]) u Arabů[4]) a j., totiž zohybovati a lámati zbraně a jiné předměty, jež byly dány nebožtíku do hrobu. Proto uřezává také Australan mrtvole svého nepřítele, jehož byl zabil, palec na pravé ruce, aby ducha učinil neškodným t. j. aby nebožtík nemohl zkomolenou svou rukou metati stínový svůj bumerang. (T. I, 444. L. E. C. 317.) Podobně uťali severoameričtí Indiáni zavraždivše majora Elliota, jemu pravou ruku a pravou nohu, aby statný jeho duch jim nemohl ublížiti.[5]) Basutové transwálští přeřezávají mrtvolám svazy, aby zabránili stínům (liriti) návrat,[6] ba rudiment této představy zachoval se i u Řeků, kdež vrah obyčejně uřezal zavražděnému jednotlivé údy, navlekl je na šňůru a řetéz tento zavěsil si pak na hřbet! Činnosť ta označována slovesem *μασχαλίζειν*. (R. P. 7, 253.)[7]) U ‘Ebreů zjevuje se duch Šemu'ela v plášti, jaký za živa byl nosil (I. Sam. 28, 14) a v poetickém líčení Ez. 31, 27. zjevují se mrtví ozbrojeni i ošaceni jako za dnů svého života. Dle představ Hellenů neměl duch (*εἴδωλον*) Patroklův zjevivší se Achillovi v noci jen bývalou svou postavu, pronikavý zrak, nýbrž i šat, Odysseus poznává hned mezi stíny svou matku Antikleiu, nedávno zemřelého Elpenora, jakož i bývalé druhy z trójské války. Vůbec lze v podsvětí poznati krále po diadému, nevěstu po svatebním rouše, muže a ženy, jinochy a panny, chlapce a děvčata na první pohled, neboť duše jest

---

1) u C. Meinersa, Allg. krit. Gesch. d. Religionen, Hannover 1806, I, 144,

2) W. Mariner, Tonga Islands, London 1818, II, 129; Th. Williams. Ib. I, 242.

3) Ad. Wuttke, Gesch. d. Heidenthums, Breslau 1852, I. 107.

4) J. Wellhausen, Reste arab. Heidenthums, Berlin 1887, 160.

5) R. J. Dodge, H. 108; srv.: Garrick Mallery, Israeliten u. Indianer, n. př. Leipzig 1891, 31.

6) A. Meronský, Erinnerungen aus d. Missionsleben in Südostafrika, Bielefeld, 1888, 42.

7) T. j. Ervin Rohde, Psyché. Freiburg i. B. u. Leipzig 1894. Dle Schol. Soph. El. 445 zohavovali mrtvolu, aby nebožtíka učinili „*ἀσθενῆ πρὸς τὸ ἀντιτίσασθαι τὸν φονέα.*“

tělu úplně podobna. Proto nazývali Řekové duši odloučenou též *αὐτός*, (Il. 1, 3; 11, 244, 601; 14, 456; 23, 165 a j.) Peršani džân, on sám.

Lidé, jimž duchové ve snu se zjevují, s nimi mluví, věří také v předmětnost hlasu duchů; ovšem nemají však duchové hlas jako živý člověk, nýbrž jest to jen dunivé či dušené mumlání, cvrlikání neb pískání, slovem duch hlasu. Australané na Herbert Riveru domnívají se, že v noci ozývá se melancholický, tajuplný hlas zloducha Kvingana podobný hlasu ptáků neb cikád. [1]) Na Novém Zélandě a Polynesii vůbec mají duchové, mluví-li se živými, tóny písklavé. Indiáni algonkinští slyšeli často cvrlíkati duše zemřelých po způsobu cvrčků a Zulové na jihu Afriky zovou duše svých předků: imilozi, pisklouni. U ‘Ebreů mluvili duchové hlasem slabým a temným, cvrlíkají (tecafcéf Jes. 29, 4.), šeptají (haittím Jes. 19, 3.), mumlají (hammahgím, Jes. 8. 19.) [2]) a téhož mínční byli i národové „klassičtí“. Hlas duchů označován v řečtině slovem *τρίζειν*, v latinè stridere vzatým od cvrlikání ptáků: *κλαγγὴ νεκύων ἦν οἰωνῶν ὥς* (Od. XI., 605.)

— — — — *Ψυχὴ δὲ κατὰ χθονὸς ἠΰτε καπνός.*
„*ᾤχετο τετρυγυῖα*“

Il. XXIII. srv. i Od. XXIV., 4 a sl.

„Umbra cruenta Remi visa est assistere lecto,
Atque haec exiguo murmure verba loqui

Ovid., Fast. V., 457.

Spolu sluší podotknouti, že někteří kmenové, na př. Abiponové, Hererové a j. pokládají též ozvěnu za hlas ducha[3]), neboť ozvěna ozývající se od lesů a roklin a opakující slova hlasitě volaná, byla zajisté synu přírody čímsi nadmíru podivným. A ješto neměl ještě ani tušení, že by to byl vlastni jeho hlas, jenž se odráží o lesy neb rokliny a ješto původce jeho byl neviditelný, což mu zbývalo, než domýšleti se, že neviditelná tato bytosť jest duch a ozvěna jeho hlas?

6.

Dalším důsledkem představy, že odloučená duše jest taková, jakou byla dříve, než opustila tělo, bylo, že každá duše, i nejprostší, touží po požitcích, zejména po pokrmu a nápoji. Vždyť duše to byla, která v těle, jež oživovala, cítila hlad a žízeň a radovala se z pokrmů a nápojů [4]); a jako duše v těle, je-li upokojena, jest veselá a dobré nálady, nedostatkem však trpíc, nevrlou se stává i špatného rozmaru, jest to živým, stihá-li je nehoda neb neštěstí, aniž by jim známa byla jakási viditelná příčina, znamením i spolu pokynem, jak by útrapám těmto se mohli vy-

[1]) K. Lumholtz, Ib. 249.

[2]) Srv. i Zamzummím (Dt. 2, 20) „praobyvatele“ v Ammonu.

[3]) Martin Dobrighoffer, Gesch. der Abiponer, n. př. Wien 1785; srv. Hubert Howe Bancroft, The Native Races of the Pacific-States of North-America, London a. New-York 1875 I., 640; III., 529; Sp. I., 149.

[4]) Tak i dle názoru ‘ebrejského: Nefeš cítí hlad a žízeň (nafšó šokeká, reká nafšó. Jes. 29, 8.). Dosud u Arabů. J. Wellhausen, Reste d. arab. Heidenthums, Berlin 1887, 161.

hnouti neb je odvrátiti. Každá důtklivá událost v životě upomíná je na tuto povinnosť.

Že duchové pokrmů se nedotýkají, toť nikterak nemýlí a nemate primitivního filosofa, neboť po názoru jeho, jak víme, obsahují veškeré předměty, tudíž i pokrmy a nápoje cosi duševního. „Ovšem nemůže duch," vysvětloval jeden černoch cestovateli Heřmanu Halleurovi[1]) „stráviti naše hmotná jídla, ale on požívá, což na nich jest duševního a netkne se hmotného, jež vidíme." Podobnou odpověď dali Novozélanďané kap. J. Cookovi, když namítal, kterak že mohou se domnívati, že bohové přicházejí vesele a pojídají oběti, když jednak nikdo je ještě neviděl jísti, jednak by těla zvířat nemohli vůbec sníst, a oběti lidské již dokonce ne, ješto se zahrabávají. „Než dostalo se nám vysvětlení, že přicházejí v noci a sice neviditelně a že požívají pouze duši, která po jich mínění zdržuje se tak dlouho na místě obětním, dokud tělo oběti úplně nebylo setlelo."[2]) Dle víry starých Indů nepožívali otcové (pitaras), kteří byli duchy (asum já íjur, asumgamáh, vájubhútáh) leč horký vzduch t. j. vůni z pokrmů, pročež sluli ušmabhágáh (páru požívající) a proto bylo nutno jim předkládati pokrmy pokud byly horké.[3]) Nejzřetelněji jest však vyjádřena tato myšlenka ve Vervilleově knize ze XVII. století,[4]) kdež líčí se hodování duchů: „Věztež tedy," vypravuje jeden z rozjařených duchů, „jak my stolujeme: Dobré naše víno není leč pouhá tresť vína, jež uniká i vyrabitelům quintessencí; naše pečeně připravuje se z duše zvířat. Vy, kdož jste hmotnějšími, sněztež si jejich těla; my naopak sníme jich duše, jež upravujeme si z vůně vašich omáček spolu s nejjemnějšími, ohněm vytříbenými částkami koření, oleje a soli!"

Pokrmy a nápoje donášejí se obyčejně na místo, kde mrtvola odpočívá, neboť dle prvotní představy zdržuje se duše nejprve, po dobu delší neb kratší, u mrtvoly.[5]) Představu tu neshledáváme pouze u nejrůznějších národů, nýbrž nalezáme ji dosud i u nás přes příboj moderních myšlenek: Jak mnohá modlitba u osamělého hrobu, jíž nikdo nenaslouchá, mohla by nám podati důkaz, že ještě člověk novověku v okamžicích, kdy přehlušuje cit chladnou rozvahu, vyhledává skutečný i vniterný styk s duší zemřelého na blízku jeho těla. Pouhé vzbuzení živé upomínky nikterak by neobjasňovalo návštěvu hrobu za takovýmto účelem, neboť upomínka probudila by se as mnohem mocněji doma v tiché, osamělé světničce. V obyčeji navštěvovati hroby, u nich se modliti, vězí tedy jistě zbytek pravěkého názoru. Že však duše nesetrvává stále u těla, nýbrž ponenáhlu se od něho odlučujíc se ubírá v neznámou „říši duchů", představa ta vzešla jednak ze zkušenosti, že tělo pozbývá časem lidské své podoby, jednak, že časem bledne živost upomínky. Povšechně možno říci, že po názoru naivního vědomí dlí duše u mrtvoly potud, pokud

---

[1]) Das Leben der Neger Westafrica's, Berlin 1850, 39.

[2]) R. Forster, Gesch. d. Seereisen u. Entdeckungen im Südmeere, Berlin 1787, VI., 340.

[3]) W. Caland, Altindischer Ahnenkult, Leiden 1893, 180 a sl.

[4]) „Moyen de parvenir," cap. 51.

[5]) Tak i po názoru Semitů: Jos. Bergel, Mythologie der alten Hebräer, Leipzig 1882/3 I., 57, 79; II., 9, 49, 54. D. Ehrmann, Aus Palästina u. Babylonien, Wien 1882, 1 a sl.

nebyla úplně setlela a poslední krůpěj krve nevyschla. Ba mnohdy neopouští ani kosti. Proto oslavovali na př. Lattukové na horním Nilu chvíli, kdy z člověka „dávno zemřelého" nezbyly leč kosti,[1]) neboť pak bylo „po něm", t, j. nežila již na blízku jeho duše a nebylo třeba se jí už obávati. Patagonci zbavují kosti zemřelého co možná masa a zavěšují je na svázané větve neb tyče co možná vysoko, aby sluncem a deštěm byly vybíleny. Po roce zaobalují je do zvířecích koží a odvážejí na vzdálené místo, kdež leží kosti jejich předků (L. V. Z. II., 234). Kde jde lidem o rychlý zmar těla a tedy zbavení se kolem bloudícího ducha, tamť buď dopouštějí, aby mrtvoly hryzali šelmy a dravci neb spalují je.

Tak na př. někteří Hererové na jihu Afriky nepokládají za radno pohřbiti mrtvolu v zemi, nutno prý ji odhoditi, aby vlci ji sežrali, neboť jen v tomto případě prý se „nebožtík již nevrátí a nebude je obtěžovati." (Sp. I., 198.) Z téhož důvodu předhazovali Kamčadalové mrtvoly psům.[2]) Zulové měly druhdy vůbec obyčej odnášeti umírající za vesnici na osamělé místo a ponechati je divé zvěři.[3]) Týž zvyk zachoval se též u Mongolů,[4]) Kalmyků (K. III., 173.) a Tibeťanů,[5]) u nichž psi společné s vranami a jestřáby požírají mrtvoly. Nejinak jednali ve starověku Baktrové, o nichž zvěstuje Strabo (XI., 11, 3.), že starce neb těžce nemocné předhazovali zvláště k tomu účelu chovaným psům, kteří v jich řeči sluli „hrobaři". O Hyrkánech praví Silius Italicus (De bello pun. 13, 472): „Regia cum lucem posuerunt membra, probatum est Hyrcanis adhibere canes." Ibérové dávali zemřelé na pospas dravcům:

„Tellure (ut perhibent) is mos antiquus Hibera
Exanima obscoenus consumit corpora vultur."
(S. Ital. 13, 471.)

A dočítáme-li se o Abiponech, že vytrhovali mrtvole srdce a kterémukoliv psu je dali sežrati (K. II., 98.), není nám důvod tohoto obyčeje již tajný. Též dle Odyss. XIV., 133. neopouští duše mrtvolu dříve, dokud ji nebyli psi a ptáci ohlodali až na kosti.

Spalování mrtvol vyskytuje se jen po různu a u téhož národu zejm. jen v dobách výbojů neb nebezpečí; tak na př. nejen u černochů Guinejských, jihoamerických Indiánů (K. III., 297; II., 98 a sl.), nýbrž též u Indů v době Rigvédské,[6]) Řeků v době ‘eroů, Karthagiňanů, Kenaánitů (I. Sam. 31, 11—13; srv. Jos. 7, 25), u Římanů (Plin. Nat. Hist. 7, §. 187), některých germánských kmenů v době Wikingů,[7]) jakož i u Litvanů[8]), Rusů dle svědectví Ibn Fadlana, a jiných kmenů slovanských. Již Homér (Il. VII., 410; XXIII., 50 a sl. LXV., 75.) označuje správně jako důvod spalování mrtvol „nutný spěch", neboť

[1]) Sam. White Baker, Der Albert N'yanza³; Gera 1876, I., 169; Paul B. du Chaillu, Explorations and Adventures in equat. Afrika, London 1861, 336.
[2]) G. W. Steller, Kamtschatka, Frankf. u. Leipzig 1774, 271, 294.
[3]) Friedr. Ratzel, Völkerkunde, Leipz. 1885, I.. 258.
[4]) R. v. Převalsky, Reisen in d. Mongolei, Jena 1881, 11, 69.
[5]) Ausland 1889, č. 38, 738.
[6]) H. Zimmer, Altindisches Leben, Berlin 1879, 402 a sl.
[7]) K. Weinhold, Altnordisches Leben, Berlin 1856, 488 a j.
[8]) Guagnini u. Pistorii, Script. rer. Polon, 2, 391.

výbojným kmenům záleží velice na tom, aby duch co nejrychleji na dobro se rozloučil s tělem, odešel svou cestou a takto zbavil je všelikých povinností.

Opak těchto zvyků, totiž snaha, ducha co možná nejdéle připoutati k blízkosti ostatků, předpokládá již značný rozvoj kultury. Nejprve uschovává člověk u sebe lebku zemřelého, jeho vlasy, nehty, neboť míní takto nabýti jakéhosi rukojmí, že s duchem potrvá ve spojení neb usiluje o to, aby vůbec na dobu co nejdelší zachoval tělo. Tak kladou na př. Tahiťané mrtvolu na vysoké lešení nazv. tupapau, aby zvěř neměla k ní přístupu. Dokud úplně neshnila, prokazují jí všelikou poctu, kladou opodál pro ducha plody a různé pokrmy — pak teprve pohřbí kostru v zemi.[1]) Cap. J. Cook nalezl mrtvolu Abeatuy, mocného knížete na Tahiti, na tupapauu ještě 20 měsíců po jeho smrti.[2]) Na ostrovech Gambierských, Havajských a na Nukahivě trou a potírají se mrtvoly olejem kokosovým, čímž tvrdnou na kámen a téměř nezničitelnými se stávají (K. IV., 322.). V severní Americe zřizovali Nadovésové, Dakotové, Mandanové a jiní kmenové „lešení mrtvých" (K. II., 106 a sl.), na nichž mrtvoly po delší dobu se zachovaly, a také Huróni, kteří sídlili v Kanadě, kladli mrtvoly na vysoké lešení, jež okrašlovali dýmkami, kotly, luky, šípy, sekerami, perlemi atd. a teprve po 10—12 rocích snesli veškeré mrtvoly a pochovali očistěné kosti ve veliké jámě se všemi dary, jimiž lešení byla ověšena. Na to byla země zadupána a slavnosť zakončena chvalozpěvem.[3]) Ještě dokonalejší byly ovšem známé způsoby mumisování[4]) mrtvol starých Guančů na ostrovech kanárských, kteří mumie zašívali do kozích koží, Mexikánů, Peruánů, kteří nep. mrtvoly sušili na vzduchu, jakož i Ethiopů, zejm. však Egypťanů, Assyrů, Peršanů a j.[5])

Přechodní jakýsi tvar podává nám islandská Saga, dle níž jeden muž byl pochován přede dveřmi svého příbytku, jak bylo zvykem; ale poněvadž „obcházel a mnoho škody natropil, byl opět vyhrabán, spálen a popel z něho vhozen do moře".[6])

Prvotně neliší se tedy t. zv. „říše duchů" od místa hrobu, neboť svět syna přírody jest ještě velice úzký; nezná leč nepatrnou část krajiny, v níž se probíhá. Před založením anglických osad nenavštívili na př. Západoaustrálci ještě nikdy nedaleké ostrový pobřeží. Proto kmenové, kteří pohazují mrtvoly do křovin neb lesů, hledají přirozeně říši duchů v křovinách neb lesích; jiní, jako na př. Apačové v sev. Americe

---

[1]) R. Forster, Ib. 1774, II. 142, 242; 1787, V., 436.

[2]) R. Forster, Ib. VI., 319 srv. 347.

[3]) Dan. Wilson v čas. Globus 1872, 249.

[4]) Mumie z arab. múmijá, zemní pryskyřice, zejm. asfalt, přeneseno na zachované mrtvoly.

[5]) Serv. ad Aen. III., 68: „Aegyptii condita diutius servant cadavera, scilicet ut anima multo tempore perderet, et corpori sit obnoxia, nec cito ad aliud transeat. Romani contra faciebant, comburentes cadavera, ut statim anima in generalitatem i. e. in suam naturam rediret." Pantheistický názor lze přijíti.

[6]) K. Weinhold, Ib. 499. Proto spaluje se též tělo nebožtíka, jenž obchází v podobě hrozného upíra. (C. Meiners, Allg. krit. Gesch. der Religionen, Hannover 1806, II., 788 a sl.)

kteří odnášejí mrtvé do veliké stepi východně od řeky Kolorado (špan. Papagueria), zovou tuto „A-sa-ma-un-da“ t. j. země odloučených duší.[1]) A podobně vznikly též „říše duchů“ na horách, za mořem, za veletokem, zejména však pod zemí, byly-li mrtvoly odnášeny do jeskyň neb bylo-li pro ně vyhrabáno lože uměle v hloubi země.

Po názoru mnohých kmenů nalezá se říše duchů tam, odkud se byli přistěhovali jich praotcové, duše vrací se tedy do původní země hrobů. Tak kladou na př. Hererové a Be-čuáni, kteří přišli ze severu, mrtvoly obličejem k severu a vládnoucí rasa Peruánů kladla mrtvoly tváří na východ (Sp. I., 249, 248.). Ráj Činoků a Čipiveů v severní Americe leží na jihu, „nivy praotců“ Irokesů a Huronů na západě, odkudž se byli přistěhovali,[2]) kdežto Polynesanů většinou na východě. U kmenů, kteří na svém stěhování překročili jakousi řeku neb průplav, zachovala se upomínka na tuto vodu i v jejich představách o „onom světě“, neboť ješto se jim nedostávalo člunů, byl tento přechod velice nesnadný i s velikými obtížemi spojený a vryl se tedy hluboko do jich paměti. Jiní opět kmenové, kteří se šířili podél břehu proti proudu řek, jako na př. výbojné raçy na ostrově Borneo, měly zvyk, že nebožtíky a vše, což jim náleželo, vkládali do člunů a tyto samy sobě zůstavovali mníce, že říše duchů se nalézá při ústí řeky. A také dle starobabylonského podání byla „země béz návratu“ (irsit lá tárat) při ústí řek Eufratu a Tigridu (mé muti, vody smrti) v kraji nazv. Mašu, v sýrsko-arabské poušti, o níž se vyprávělo, že v ní nižádná živá bytost nemůže existovati.[3])

U Maorů, kteří usídlili se na Novém Zélandě, ubírají se duše nejprve jeskyní Reinga do podzemí, pak opět vzhůru a posléze stezkou duchů Rerenga wairu k moři. Tam vstupují do člunů a odjíždějí na západ do „kolébky lidu“, Avaiki.[4]) Rovněž obyvatelé ostrovů Herweyových věří, že se duše vrací na Avaiki, v pravlasť jich předků, v kraj, kdež slunce zapadá, jež označuje se proto mnohdy jako te-po, noc. Již Will. Wyat Gill[5]) domníval se správně, že východní Polynesané přišli prvotně od západu, z ostrovů Havajských.

Vpadl-li výbojně kmen, přišedší z dálných i neznámých končin, mezi praobyvatele některého území, pokládali jej tito jako na př. domorodci v Peru Inky neb Mexičani Španěly „za syny slunce“, neboť prostý člověk, který nemá ještě nižádného moderního názoru o všemmíru, domnívá se, že rozhodně lze někde buďsi po souši neb po vodě dostihnouti slunce, měsíce a oblohy nebeské, o níž, jak dále uvidíme, mají velmi primitivní představy. Tahiťané, uvědomivše si, z jak daleka k nim Evropané přicházejí, otázali se kdys Angličana W. Bligha,[6]) zdaž nesetkal se na své plavbě se sluncem a měsícem? Jest přirozeno, že vítězové, když si byli

---

[1]) Em. Riedl ve Westermanns Monatshefte, 1890, 23.
[2]) Garrick Malery, Israeliten u. Indianer, n. př. Leipzig 1891, 28.
[3]) Friedr. Delitzsch, Wo lag das Paradies? Leipzig 1881, 242 a sl.
[4]) R. Oberländer, Oceanien, Leipzig 1873, 32; W. G. VI., 305.
[5]) Transactions of the Australian Assoc. for the Advancement of Science Melbourne Meeting, 1890, 636.
[6]) u R. Forstera, Neueste Reisen nach der Botanybay u. Port-Jackson, Berlin 1794, 97.

praobyvatele, byť i vzdělanější, podrobili, ochotně si přisvojili představu, jež lichotila jich marnivosti a tak prodlením dob odvozovali jich potomkové původ svůj od měsíce, slunce neb viditelné oblohy vůbec. Tam odcházely a shromažďovaly se i odloučené duše. Tak nazývala se na př. již jedna čeleď Indiánů sev. Ameriky „Saw-eesaw-tinneh, t. j. lid vycházejícího slunce. (Sp. I., 354.).

Lze nám rozeznávati tedy dvé stadií: tellurismus, t. j. představy, že odloučené duše čili duchové zdržují se volně obcházejíce na pustinách, v lesích, na pobřeží moře, dálných ostrovech, neb v kamenech, kůlech, stromech, živočiších, jeskyních, nitru země, vodách, v okeánu a p., vyvolivše si je za trvalá svá sídla a uranismus, t. j. představy o sídlech duchů na slunci, hvězdách neb i obloze nebeské . . . Čím více vzrůstá znalosť člověka o zemi, tím u větší a větší vzdálenost klade se říše duchů.

Jakmile říše duchů se však nalézá u veliké vzdálenosti, nastává duši pravá toura. Třeba totiž, aby byla k ní řádně vypravena: Oděv a střevíce, pokrm i nápoj, zbraně, skvosty i líčidlo, ženy a sluhové, koně a lodi dávají se jí na cestu.

Takto vyvíjí se spolu nauka o posledním určení a osudu duše — eschatologie. Než i tam, kde jest duši putovati do dálné říše duchů, opouští nejvlastnější i nejmilejší své sídlo — lidské tělo — jen zcela ponenáhlu a nastupuje teprve pak často nebezpečnou i strašnou cestu. U kmenů, kteří uznávají více duší, setrvává obyčejně jedna u mrtvoly, kdežto ostatní odcházejí na různá místa. (Pokračování.)

Domitian.

Obraz ze života starořímského. Napsal Quido Mansvet Klement.

(Dokončení.)

oněvadž celý Řím proti tomuto poměru nic nenamítá a následkem tvých hrozných prostopášností jej i schvaluje, neučiním čeho si přeješ,“ řekla pevně císařovna.

Hněvivě a prudce odvětil imperator: „Ty mně vyčítáš prostopášnost, ty, která jsi se již s Titem milískovala?“

„To jest nestoudná lež,“ vzkřikla hrdě Domitie; „můj poměr k Titovi nevybočil nikdy z mezi přátelství a slušnosti —“

„Za to však vybočil jinde,“ podotknul kousavě Domitian.

„A co se mého poměru k Paridovi týká, nebyl založen na zločinných skutcích, jaké ty pášeš, kdykoliv ti jde o ukojení tvých smyslných chtíčů, jako jsi těchto dnů s rodinou Corneliů a Tarunem učinil, jež rozkázal jsi jen proto uvězniti, abys se mohl zmocniti Marcie, kterou ještě Julie v čas zachránila.“

Nevýslovný vztek jal císaře i vzkřikl velitelsky: „Ni slova dále. Mám po ruce dosti prostředků, abych tvůj poměr rázem přerušil; co nejde po dobrém, půjde po zlém. Uvidíme!“ Imperator zahrozil rukou Domitii, obrátil se a rychle odešel.

Domitie, ač bývala neobyčejně chladnokrevna, ulekla se nemálo. Hlavou kmitla jí myšlenka, že imperator Parida se zmocní a bez prodlení jej utratiti rozkáže; proto povolala ihned svého důvěrníka Stephana, sdělila mu svou obavu a požádala ho, aby k Paridovi bez meškání důvěrného otroka vyslal a tragoeda nepozorovaně k ní uvedl. Když Stephanus odešel, zmizel znenáhla strach, který ji byl při myšlénce na záhubu milenci hrozící uchvátil, a rozvaha, ráznost i odhodlanost zaujaly celou její bytost. Viděla jasně, že běží nyní o život Paridův, a znala jen jediný prostředek, který ho jistě zachrániti mohl a ke kterému se proto také hned odhodlala. Usedla do křesla, uvažovala dlouho a konečně pravila pro sebe: „Imperator nechť padne!“

Po dlouhé době vstoupil Stephanus s Paridem do přijímací síně a Domitie spěchala tomuto s náruživostí horoucně milující ženy vstříc, podala mu obě ruce a pravila rychle: „Milovaný Paride! Jde o tvůj život a k odvrácení hrozného neštěstí zbývá nám jen jediný prostředek, jehož stůj co stůj užiti musíme.“ Pak tázala se svého důvěrníka: „Stephane, kdo koná dnes noční stráž v předsíni Domitianových komnat?“

„Velitel Sarmatů Taburud a deset mužů jeho kohorty,“ odvětil Stephanus.

„Ten jest mi dávno díky zavázán a také své nynější postavení obdržel toliko z ruky mé. Za cenu tolika tisíc sestercií, o kolik jich požádá, zabezpečíš se Taburuda i jeho divochů, aby dnes v noci, až z předsíně vejdu do komnat Domitianových, nikoho do vnitř nevpouštěli a tam, ať se cokoliv díti bude, nevstupovali. Zároveň poptej se u Entulla, je-li již vydán zatýkací rozkaz proti Paridovi.“

„Jest nejvyšší čas chopiti se činu, neboť znenáhla by nás ten dravec všechny rozsápal,“ pravil odcházející Stephanus, načež Domitie odvedla Parida komnatami do své ložnice se slovy: „Sdělím ti, co vykonati nutno, ať se již stane cokoliv.“

Když vstoupili do ložnice, nalezli tam mezi druhými, na taras vedoucími dveřmi mladého otroka Thersa, jehož služba záležela v obstarávání oltáře larů, zde ve výklenku stojícího a skupinami květin okrášleného.*) Hoch se při vstoupení císařovny a Parida silně začervenal.

„Sloužíš larům, milý jinochu?“ tázala se ho vlídně Domitie.

„Ano,“ odvětil nejistě Thersus a výraz jeho tváře jevil rozpačitost, kteréž si však ani Domitie ani Paris nevšimli.

„Nech nás o samotě,“ pravila císařovna a Thersus vyplížil se jaksi bázlivě. Po jeho odchodu radili se Domitie s Paridem velmi důvěrně dlouhou dobu.

---

*) Ve vznešených rodinách určen byl pro tuto službu vždy zvláštní otrok.

V.

Konsular Arretinus, písař Entullus a prokurator Marulus očekávali v pracovně návrat Domitianův s patrným napjetím a když se jeho kroky ozvaly, umlkl rázem jejich polohlasný rozhovor o neobvyklé návštěvě imperatorově v komnatách Domitiiných. Domitian marně se namáhal utlumiti před nimi své rozčilení a proto, chtěje své myšlenky jinam obrátiti, tázal se rychle Marula, zdali rozkaz Ascletaria se týkající vykonal. „Vše stalo a stane se, božský imperatore, přesně dle tvého nařízení. Zároveň mohu ti oznámiti, že se mým vyzvědačům podařilo, vypátrati úkryt Marcie a —"

„Jakže pravíš, Marule — Marcie?" vpadl mu do řeči překvapený Domitian. „Jak se to stalo?"

„Po tvém rozkazu sledována stopa Marciina z komnat Juliiných do domu Ursova, kde druhého dne z rána za jeho nepřítomnosti vše bedlivě prohlednuto, avšak marně; ani výslech otroků nevedl k cíli. Vypátráno však dále, že Ursus v domě bývalého konsula Nervy prodléval, a dnes v době pohřbu Juliina hledáno tam, ač zákon takové prohlídky nedovoluje. Marcie vskutku tam nalezena a odvedena ze síně otrokyň do velkého vězení. Očekávám nyní, co dále rozkážeš."

Imperator neodpověděl na tuto otázku ihned, poněvadž se mu v mysli postavy konsulů vynořily, i pravil s úšklebkem: „Chtějí se snad konsulové Nerva a Ursus státi dědici Flaviů? Všeho do času, dosud panuje Domitian!" Pak přešel několikráte, přemítaje, síní. Představil si ustrašenou, bledou a uslzenou tvář krásné Marcie, když se vojínu z rukou vyrvala a v náruč Ursovu se vrhla, který jej krátce před tím tak hluboce pokořil. Dřívější vášnivá touha zmocniti se jí a na několik okamžiků učiniti ji obětí své prostopášnosti, mizela před tímto málo vábným obrazem, ohnivé jeho pocity vychladly téměř rázem a proto že mu kořist vyrvána v pravé chvíli, uvažoval, jak by ji potrestal, neboť ukrutnost jeho nepřipouštěla v takovém případě žádné neviny.

„Pro pohřeb Juliin nebyl odložen den v amfiteatru?" tázal se Entulla.

„Ne," odpověděl písař, „a právě v tuto hodinu začnou zápasy. Tuto jsou seznamy odsouzených Galilejců, kteří svou víru vyznali, bohům Rómy obětovati nechtěli a tím poslušnost posvátné osobě imperatorově vypověděli."

Domitian vzal podaný mu závitek do ruky, rozevřel jej a četl jména odsouzených, kteří za přítomnosti římského lidu v boji proti dravým šelmám zahynouti měli. Také členové rodiny Corneliů byli v tomto seznamu. „Jsou již veškeří odsouzenci v amfiteatru?" tázal se a Marulus odvětil: „Ihned ráno po rozsudku byli odvedeni do nádvoří šermířské školy, kde se teď právě hostina z lásky (agape) odbývá, a doufám, že již pochod do areny nastoupili."

„Entulle," pravil chladně Domitian, „připiš do tohoto seznamu ještě Taruna a Marcii; ty pak, Marule, pospěš do vězení a nařiď, aby do amfiteatru byli dopraveni, kdež zahynou společně s rodinou Corneliů." Když byl Entullus jména do listiny připojil, zastavil Domitian odcházejícího

Marula a velel mu: „Prokuratore, zítra ráno v době nejčasnější zmocníš se tragéda Parida a pak si přijdeš pro další rozkazy!“

„Tragéda Parida?“ ozvali se jedním dechem přítomní a pohlíželi překvapeni na imperatora, který je hněvivým pohledem změřil a rozhorleně zvolal: „Má snad některý z vás proti mému rozkazu nějakých námitek, či jste snad také již ve vleku Domitiině a domníváte se, že se jí strachuji?“

Dvořané neodpověděli ani slova, sklonili hlavy a Marulus odešel, načež bylo v komnatě hrobové ticho. Po chvíli obrátil se imperator do přední komnaty, dal znamení a nařídil přikvapivšímu komornikovi, aby rychle přišli ornatores (oblékači), zároveň pak aby byli připraveni lectiarii s nosítky a osobní stráž k průvodu do amfiteatru Flaviů. Všechny rozkazy rychle vykonány a za nedlouho ubíral se již císařský průvod do divadla, jehož ohromné prostory byly přeplněny zvědavými zástupy tisíců, očekávajících příchod imperatorův. Domitian připravil římskému obyvatelstvu nemilosrdným pronásledováním, odsuzováním a hrozným katanováním křesťanů velikolepé požitky, a největší počet diváků těšil se na tyto circenses již také z toho důvodu, že domnělé zbožňovatele oslí hlavy, hanebné Galilejce a vyznavače nové víry, jež na krvavém jevišti amfiteatru hrozná smrt očekávala, přímo šíleně nenáviděl. Proto bylo uvítání, jakého se Domitianu při vstupu do dvorní, na východní straně ležící lože (pulvinar) dostalo, přímo ohlušující a nemělo konce. Imperatorovi byla celá ta úchvatná ovace dnešního dne úplně lhostejna a protože jej dosud výstup s Domitií roztrpčoval, umínil si, že se ihned do paláce navrátí, jakmile zhyne rodina Corneliů. Tato zaslechla ve spoliatoriu s ostatními odsouzenci onen nadšený jásot tisíců, který všem zvěstoval, že v době krátké již hrozný boj zahájen bude. Pochopové byli se zmocnili křesťanů dílem v příbytcích, dílem v tajných podzemních útulcích na blízku cest Via Appia, Ardeatina a Salaria (později pode jménem „Ad catacumbas“ známých). Dle oděvů bylo pozorovati, že odsouzenci, nyní již pout sproštění, náležejí k různým třídám římské společnosti, jak se také v domě Corneliů shromažďovala. Obličeje všech jevily neobyčejnou odhodlanost a zejména členům rodiny Corneliů zářilo z očí mocné zanícení a radostné odevzdání se v osud svůj. Pevnou oporou byla všem hluboce zakotvená víra a proto se nelekali mučennické smrti, kterou měli podstoupiti. Toliko matka Marciina Attusia a její sestřenka Dorosa držely se pevně v objetí a plakaly, kdežto Praxeda je tiše konejšila: „Osud náš bude také osudem Marciiným a Tarunovým; ustaňte již v hořekování a spolehejte v Boha, který zařídí vše podle nekonečného milosrdenství svého. Zakusí-li Marcie a Tarunus větších protivenství, muk a utrpení, budou jejich zásluhy o víru Kristovu tím větší a shledání se na onom světě tím radostnější.“ — „Milá, dobrá Marcie,“ zakvílela bolestně její matka a pak se znenáhla utišila.

Pojednou nastal úplný klid, když stařičký Castirian, jeden z prvních římských křesťanů, shromážděné oslovil. Byly to úryvky z evangelií, dojemné průpovědi a krátké náboženské výklady, které tento velebný kmet souvěrcům přednášel: „Blahoslavení, kteříž protivenství trpí pro spravedlnost, neboť jejich jest království nebeské. Blahoslavení jste, když

vám zlořečiti a protivenství činiti a všecko zlé o vás lhouce mluviti budou, pro mne. Radujte se a veselte se: nebo odplata vaše hojná jest v nebesích; tak zajisté i protivenství činili prorokům, kteříž před vámi byli. — — — Pojďtež ke mně všickni, kteříž pracujete a obtíženi jste, a já vás občerstvím. Vezměte jho mé na sebe a učte se ode mne; neboť jsem tichý a pokorný srdcem a naleznete odpočinutí duším svým. Jho mé zajisté jest sladké a břímě mé lehké. — — — V duši každého z vás, milení, zahostily se klid a pokora, kterouž se honosí všichni vyznávači velebné naší víry, a s touto kráčíme bez bázně smrti vstříc. Chvalořečme všemohoucímu vladaři na nebesích, že nám prokázal neskonalou tu milosť, abychom pro víru v něho dráhu životní zakončili a v záři jeho trůnu věčného pokoje došli."

Jedva že byl stařec dojemná slova ukončil, otevřela se z vnitřní chodby mřížová brána, do polotemné místnosti spoliatoria vedoucí, a v průvodu lanisty vkročili do síně Marcie a Tarunus. Členové rodiny Corneliů, na blízku vchodu stojící, zajásali hlasitě a s vroucí láskou celovali příchozí, kteří — o tom nebylo nyní žádné pochybnosti — s nimi společně zahynouti měli.

„Připravte se na smrt, Galilejci," oznamoval zároveň lanista, „a převlekněte se pro arenu do těchto oděvů." Do spoliatoria vstoupilo za ním několik otroků, nesoucích v náručí šaty pohanských modloslužebnic a kněží, v kterýžto nádherné úbory se odsouzenci měli obléci; avšak přítomní křesťané opřeli se rozhodně tomuto rozkazu a svou pevností dokázali toho, že lanista otrokům velel, aby odešli. Na to vyjmenoval z listiny první oběti, které do zápasní dráhy vstoupiti měly. Byla to rodina Corneliů a po boji těchto měli následovati Tarunus s Marcií. Vzezření odsouzených křesťanů jevilo, že s nadšením vítají blízkou smrt, kteráž je uvede do říše věčného blaha a dobude jim nejvyšší pozemské slávy mezi ostatními souvěrci. V radostném rozjaření celovali se navzájem, srdečně tiskli si ruce a druh četl v zářících očích soudruha: „Hle, jak jsem šťasten, že mohu pro víru svou zemříti!" Ne slzy strachu, ale slzy radostné kanuly mnohým po tvářích a zejména Praxeda a Pudentia loučily se s Marcií a Tarunem v překypující blaženosti; jen matka Marciina Attusia držela svou milovanou dceru tak dlouho v objetí, až je lanista vyzval, by nastoupily svou cestu poslední.

Velkou chodbou kráčeli odsouzení uprostřed dvou řad strážců zvěře (venatores), z nichž každý měl v ruce mohutný dlouhý bič na vyhánění bestií z klecníků, a když se členové rodiny Corneliů, v Římě daleko rozvětvené, v areně objevili, zabouřil prostorami hlediště ohlušující povyk. Z úst tisícerých ozvaly se posměšné, potupné a zlolajné výkriky opovržení, vzteku a nenávisti proti odsouzeným jinověrcům. „Hle Galilejce! Bídní lotři! Kde máte svého boha v podobě oslí hlavy! Vyvrhelové židovstva!" Tak a podobně řvalo krvelačné množství na malou skupinu Corneliů, kteří v průvodu venatorů až do středu okruží postupovali. Zde opustili je průvodčí a hned na to otevřeli mřížovou bránu klecníku, z něhož se rázem šest hladových lvů do areny vyřítilo, avšak při pohledu na diváctvo zaraženě stanulo a pátravě kolkolem se rozhlíželo. Corneliovci, nedbajíce dravců, stáli klidně na svém místě a pojednou jako stejným

vnuknutím začali nadšeně pěti krásný chorál: „Hospodine, ty spáso má“, což ale zuřivost diváků jen jestě více rozjitřilo. Sterohlasý křik vyzýval venatory, aby dravce ranami bičů k útoku na Galilejce poháněli, což strážcové zvěře ihned vykonali. Jeden ze lvů vrhnul se nejdříve na Meletia Pudenta a srazil jej k zemi; když ostatní bestie spatřily krev, vyrazily také rychle za sebou na úplně bezbranné a nijak se nebránící křesťany, načež bez jediného hlesu oběť za obětí klesala do písku arény. Řev a mručení lvů, trhajících dokonávající mučenníky, zakončily tuto popravu prvních obětí.

Ale zdivočilému obecenstvu nebylo takové utracení odsouzenců vhod, proto že se Galilejci nebránili. Hlasité reptání ozvalo se na všech stranách, z něhož bylo slyšeti výkřiky: „Dejte ostatním zbraně! Bičujte je, ať se brání! Uvažte je ke kůlu! Zabalte je do sítí a předhoďte je dravcům!“ Tento hluk utichl objevením se Taruna s Marcií, jejichž neobyčejná krása obecenstvo překvapila. Domitian pohlížel upřeným zrakem na Marcii, hrdě si vykračující. Oslňující lepost postavy a blahem zářící obličej její vynikaly z velikého prostoru arény co nejvýhodněji a na okamžik litoval imperator v duchu, že sličnou Římanku v přenáhlenosti dříve obětoval, nežli padla za obět jeho vášni. Marcie dlela myslí svou již ve vidinách onoho blaženého světa, do něhož v době nejkratší vkročiti měla; neviděla již toho tisícihlavého množství, obklopujícího arénu, z níž právě otroci hákovnicemi hrozně rozsápané mrtvoly rodičů i příbuzných pískem vlekli, nehleděla na ty krví potřísněné dravce, které zástup venatorů do klecníku vháněl, aniž cítila ruku Tarunovu, která v levici její spočívala. Ale v tom okamžiku, když se tohoto štěstím zářícího anděla v lidské postavě dva černí otroci obrovského vzrůstu chopili, by jej ke kůlu, ve středu zápasní dráhy právě postavenému, provazem přivázali, zmizely Marciiny vidiny a strašná skutečnost rázem se jí zjevila. Zřítelnice její přelétly naplněné prostory divadla a utkvěly při tom na Domitianovi, tomto ukrutném ničiteli rodiny Corneliů a zároveň celého jejího pozemského štěstí. Pohled její nejevil však ani nenávisti k císařskému ukrutníku, ani bolu nad zmařeným životem, nýbrž smír a odpuštění.

Nesmírná muka zmítala celou bytostí Tarunovou, když se suroví pochopové milované družky chopili, když ji prudce od něho odtrhli a kolem jejího neposkvrněného těla silný provaz otočili, tak že sebou ani hnouti nemohla. Uchvácen zuřivostí, chtěl se již na otroky vrhnouti, chtěl raději v zoufalém zápase zahynouti, nežli dále tuto trýzeň snášeti, avšak milý, tklivý pohled Marciin, tlumočící prosbu, by se násilností nedopouštěl, vrátil mu rozvahu a částečně i klid, ač mu hrozným pohnutím horké slzy do očí vytryskly.

Otroci je pak opustili a lanista podal Tarunovi krátký meč k zápasu proti třem tygrům, které potom z klecníku do arény vpustili. Když Tarunus ve své pravici chladnou rukojeť zbraně ucítil, vznikla v něm pojednou myšlenka, aby Marcii i sebe probodnul a tak jedním rázem nastávajícím mukám konec učinil, leč Marcie, jako by byla jeho úmysl uhodla, tázala se ho něžně: „Tarune, nač pomýšlíš?“

„Milovaná družko, chci nás oba rychlým činem osvoboditi a lakotně

Spor. Obraz Arnošta Meissoniera.

po našich útrapách bažícím zvědavcům, jakož i ukrutníku Domitianovi pohled na zápas náš s dravci zmařiti," odvětil rychle Tarunus.

„Nech jen, milovaný Tarune, a pomni, že naše víra čin takový zapovídá. Nám kyne velebná mučennická smrt a blažený život nás již očekává," pravila s hlubokým přesvědčením Marcie a pak něžně dodala: „Polib mne, miláčku!" V nesmírném bolu svém objal Tarunus krásnou její hlavu a zulíbal s neskonalou láskou milenčiny horké rty. „Na shledanou!" šeptala Marcie a „Na shledanou!" znělo naposled z úst Tarunových, načež se rychle obrátil a pevným krokem kráčel vstříc jednomu z tygrů, který se zvolna ke středu arény plížil, při pohledu na přicházejícího Taruna stanul a po té ke skoku se schoulil. V příštím okamžiku již silným odrazem letěl na Taruna, který se mu ani neuhnul a jen při srážce, klesaje v prudkém pádu, meč až po rukověť tygrovi do slabiny vrazil. Dravec zařval bolestí a zakousl se Tarunovi, pod ním ležícímu, do krku; ten dokonal v krátké době pod jeho tlapami, načež tygr sám — neboť rána mečem byla smrtící — na své oběti zhynul.

Hlavu majíc vzhůru vztýčenu, zraky k nebesům obracejíc šeptala Marcie zatím vroucí modlitbu a jen krátká byla její muka, když po skonu Tarunově oba dravci zároveň na ni se vrhli a prsa jí rozsápali; mrákotná mdloba obestřela její smysly, hlava jí klesla a páska jejího života přervána lehce.

Po skonu Marciině opustil Domitian rychle divadlo. Když vkročil do svých komnat, nevzpomněl již na Marcii a počal krátiti si zvolna ubíhající čas obvyklou procházkou. Přemýšlel o svém jednání k Domitii a přiznával se, že násilné vystoupení proti jejímu milenci může se mu státi osudným, neboť s císařovnou šla valná část dvorních i státních hodnostářů, kteří, nespokojeni s jeho vládou, proti němu dosud sice jen tajně, avšak přece povážlivě brojili, a čáka vítězství v tomto boji klonila se na stranu druhou. Imperator postřehl dobře, že silnější náraz těchto odpůrců může jeho moc rázem podvrátiti, a proto si umínil, že životy svých protivníků po řadě mařiti bude, až zvítězí a vše opanuje.

Za své procházky dal na kovovou desku znamení a poručil, poněvadž se šeřilo, aby byly rozžehnuty svíce, jichž značný počet v jeho komnatách na stojanech byl upevněn. Pak se usadil v pracovně Entullově ke stolu, na němž ležel svazek dějin jednajících o vládě císaře Tiberia, vzal jej do ruky a začal četbu svou na stránce, již náhodou obrátil. Byla to jediná kniha, která jej zajímala; o ostatní římskou literaturu se nestaral, neznal z posledních let plody římských spisovatelů a vůbec jevil v tomto oboru úplnou lhostejnost.

Pojednou zdálo se mu, jako by byl zaslechl v ložnici nápadný šramot, i vzchopil se s leknutím tiše z křesla, zatajil dech a očekával, pohlížeje upřeně do ložnice, co se díti bude. Chvilku bylo nerušené ticho, až pojednou zaslechnul plíživé kročeje; při myšlence, že by to mohl býti vrah, který chodbami, buď Juliinou neb Domitiinou, do jeho ložnice vkročil, projel mu mráz tělem a srdce prudce zabušilo. V tom objevil se ustrašeně do pracovny pohlížející, na smrt bledý obličej Stylaxův a když mladý otrok zahlédl Domitiana, začal se třásti na celém těle a leknutím byl by upadl, kdyby se byl včas otevřené veřeje nezachytil.

Při pohledu na otroka vzpamatoval se rychle Domitian a tázal se: „Odkud přicházíš a kdo ti dovolil s této strany a bez zavolání do císařských komnat vstoupiti?“

„O, všemohoucí vladaři,“ jektal ve své rozčilenosti otrok, „odpusť — přicházím —;“ dále nemohl ani slova ze sebe vypraviti, zaštkal hlasitě a dal se do usedavého pláče.

Domitian postoupil proti němu a tázal se ho vlídně: „Nestrachuj se a pověz, co se ti přihodilo.“

Stylax se pozvolna utišil a počal vypravovati: „Navštívil jsem svého soudruha Thersa, sluhu larů Domitiiných, a proháněli i škádlili jsme se s ním na tarasu, květinami a křovinami pokrytém, k němuž jest přístup jedině z ložnice císařovny Domitie a pak jen ještě brankou vždy uzavřenou, vedoucí do úzké, příkře spadající uličky, kteráž ústí do široké třídy pod Palatinem proti chrámu Claudiů. Chtěl jsem se pronásledujícímu mne Thersovi ukrýti a vběhl jsem do ložnice císařovniny, kde ve skupině květin stojí oltář domácích božstev; tam schoulil jsem se za oltářem tak dobře, že mne nikdo pozorovati nemohl. Thersus utíkal za mnou, ale v tom okamžiku otevřely se dvéře a ze svých komnat vstoupila do ložnice Domitie ve společnosti jakéhos muže i nařídila Thersovi, aby odešel. Thersus ze strachu před trestem neřekl císařovně, že jsem v ložnici ukryt, já pak jako tvůj otrok mohl jsem se ještě většího potrestání nadíti a proto jsem tam zůstal, až císařovna společně s oním mužem odešla.“

Domitian zahleděl se pevně na otroka a pak pravil pomalu a s důrazem: „Tys tedy rozmluvu císařovninu slyšel, ty znáš a můžeš mi tudíž vše pověděti, není-liž pravda?“

„Ano, a byl bych ti, všemohoucí vladaři, vše sdělil nečekaje ani na tvůj dotaz, poněvadž — s hrůzou pomýšlím na slova, která jsem zaslechl, a —“ Stylax nemohl rozčilením dále mluviti a hledal patrně slova, jimiž by Domitianovi zprávu podal.

Imperator položil rámě své kolem krku mladikova a tázal se dychtivě: „Pověz mi jen, o čem se radili?“

„O tvém — zavraždění,“ odpověděl úzkostlivě Stylax.

Dojem těchto slov na imperatora byl hrozný; náhlé třesení prochvělo celým jeho tělem. „O mém zavraždění?“ šeptal.

Stylax pohlédl imperatorovi zrakem dosud slzami zarosenым do tváře a potvrdil tiše: „Ano.“ —

„A kdo byl ten muž?“ vyzvídal v nejvyšším napjetí Domitian.

„Neviděl jsem ho a jen jsem zaslechl, že mu císařovna říkala Paris.“

Imperator položil chvějící se ruku na ústa otrokova, nahnul se mu až k uchu a sotva slyšitelným hlasem pravil: „Zadrž, hochu!“ Pak jej odvedl do druhé komnaty, usedl na křeslo, postavil si hocha těsně před sebe a vyzval jej, aby mu vše sdělil co nejtišeji, tak aby slova ani o krok dále proniknouti nemohla. Po ukončeném vypravování odvedl jej ke dveřím dlouhé síně, kde mu byly při střelbě šípem obrysy Stylaxovy za terč sloužily a pravil: „Očekávej tam odměnu za službu mně prokázanou.“ Stylax vkročil do síně, Domitian zavřel dvéře, spěchal ku dveřím do předsíně, otevřel je a když spatřil, že tam již stojí noční stráž

Sarmatů, zavolal velitele Taburuda a rozkázal mu: „Slyš a vykonej ihned můj rozkaz: Tam v síni nalezneš otroka Stylaxe, kterého proto, že zná státní tajemství největší důležitosti, ihned gladiem probodneš. Pak vrať se bez prodlení sem.“ Taburud odešel mlčky a několik okamžiků bylo všude hrobové ticho. Domitian naslouchal. Pak ozval se hrozný výkřik a když vstoupil velitel po chvilce opět do síně, spočíval jeho meč již v pochvě.

Domitian mu velel: „Sečkej zde!“ a spěchal do ložnice, sáhl pod přikrývku svého lože, vytáhl odtud dlouhou dýku,*) pak se obrátil, zrychlil svůj krok, zůstal těsně před Taburudem státi, zasadil mu hrot zbraně na obnažené hrdlo a pravil s opovržením: „Bídný barbare, jsi Domitií podplacen?“

Taburud se ulekl, bledost a červeň vystřídaly se rychle na jeho obličeji. Z rázného vystoupení imperatorova soudil, že vše jest vyzrazeno, a proto se přiznal: „Bylo mi uloženo, abych dnešní noci po vstupu Domitiině z předsíně do tvých komnat nevkročil, ať by se uvnitř dělo cokoliv.“

„Tato výpověď jest tvým štěstím!“ ozval se prudce císař, pak pokročil až ke dveřím, otevřel je a velel Taburudovi: „Nařiď ihned některému ze svého mužstva, aby se co nejrychleji, avšak zároveň pozorně do síní palácových stráží odebral a velitele Hataspa s desíti Germany a desíti Pannonci okamžitě a nenápadně povolal.“ Taburud opakoval rozkaz imperatorův jednomu ze Sarmatů, kteří kromě své mateřštiny jiné řeči mocni nebyli, a tento spěchal ihned z předsíně. Imperator přecházel netrpělivě komnatou, nespouštěje při tom Taburuda s očí. Ač byl značně rozčilen, jednal dle rychle zosnovaného plánu, by nastrojenému úkladu bezpečně předešel. Když se neurvalý Hatasp se svou družinou objevil, povolal jej k sobě a velel: „Na místě mužstva Taburudova, které dnešní noci službu konati nebude a ihned předsíň opustí, zůstane deset Pannonců za tvého velení v předsíni a až přijde Domitie, otevře jí Taburud dvéře do této komnaty, při čemž — pamatuj si to dobře, Hataspe, a odměna tě nemine — nesmí ani jediného slova promluviti a ani jediným znamením císařovně na jevo dáti, že já změnu stráže rozkázal.“

„Stane se přesně dle tvého nařízení, imperatore,“ odvětil Hatasp, načež imperator pokračoval: „Se kterým ze tvých Germanů mohu se dorozuměti?“ Hatasp ukázal na jednu z obrovských, vesměs plnovousých, s vlasy do copánků spletených a jen krátkými, širokými meči ozbrojených postav, a imperator rozkazoval: „Následuj mne s ostatními.“ Když vyšli z předsíně, obrátil se ještě jednou na Hataspa a podotknul: „Kdyby se snad Taburudovi zachtělo Domitii na něco upozorniti, skol jej ihned.“ Taburud vešel do předsíně, dvéře se zavřely a Domitian popošel v čele Germanů do pracovny Entullovy, kde nařídil šesti mužům, by se tři a tři po stranách dveří tak postavili, aby z ložnice pozorováni býti nemohli, a pomocí tlumočícího Germána jim vysvětlil, jak se zachovati mají. Ostatní vedl do ložnice, otevřel dvéře, za nimiž se táhly úzké, stěnou rozdělené chodby, postavil čtyři muže do té, která vedla do oddílu paláce Juliina, a upozornil je na znamení, kdy vyraziti a co vykonati mají.

*) Domitian měl v lůžku svém vždy tuto zbraň ukrytou.

Na konec zbývalo již jen pohasínati světla, což vykonal imperatorem přivolaný otrok, kterýž jediný v předsíni noční službu zastával; na rozkaz Domitianův zhasil všechny veliké svíce ve stojanech, vyjma jedinou v první komnatě, a postavil ve střední komnatě malý, z ložnice přinesený olejový kahanec na pracovní stůl Entullův; k tomuto usedl si císař a propustil otroka. Pak položil dlouhou dýku před sebe na stůl, spustil rozčilením se třesoucí ruce do klína a oddychoval ztěžka, zatím co osobní strážcové, stojící po obou stranách dveří těsně při zdi, trvali bez pohnutí jako sochy. Nedočkavost Domitianova rostla každým okamžikem, tepny prudce mu bušily, tu a tam přejel si rukou čelo, by setřel vyvstávající pot, a pak naslouchal opět pozorně, zdali se nikdo neblíží. V tomto hrobovém tichu zdála se mu každá píď času věčností a jen když se na mohutné postavy Germanů zahleděl, tišila se poněkud jeho rozčilenost vědomím, že se na ně úplně bezpečiti může. Za to přicházely mu na mysl vážné obavy, že snad otrok Thersus, kterého Stylax již nespatřil, přítomnost skrytého a vše vyslechnuvšího druha Domitii prozradil, kteráž následkem toho jistě úkladu na jeho život se vzdá. Nyní litoval také, že dal utratiti mladého otroka, který mu mohl záměry Domitiiny jako svědek dokázati, a že si tím sám vymknul nejpádnější zbraň z ruky. Čím více doba noční pokračovala, tím nepokojnějším se stával.

Pojednou se mu zdálo, že se dvéře z předsíně pozvolna otvírají a téměř současně zaslechl z protější strany za ložnicí šoupavé posunování nohou. Domitian seděl ztrnule, oči měl napjetím rozevřené, pravá ruka spočívala pevně na jilci dýky a levou křečovitě tiskl na srdce, jehož prudký tlukot takto zmírniti se snažil. Germanové všimli si také podezřelých znamení a při matném světle kahance bylo na jejich obličejích patrno, že naslouchají rovněž tak napjatě jako imperator.

Hrozné ticho přerušeno náhle silným úderem na kovovou desku, pak ozvaly se nejdříve rychle do ložnice vstupující kročeje jedné osoby, za nimiž následovaly prudké kroky stráže, vyřítivší se ze zálohy, a hned na to vyrazili Germanové v pracovně Entullově ukrytí do ložnice, odkud bylo slyšeti zoufalý výkřik, těžký pád těla a několik hrčících výdechů — nařízení Domitianovo bylo přesně vykonáno.*) Imperator povstal a hrdě jako bůh pomsty ubíral se do přední síně, kdež stála s vytřeštěným zrakem Domitie, opírajíc se o stojan s kovovou deskou. Domitian přistoupil až k ní, uchopil zsinalou císařovnu za ruku, rozkázal pevným hlasem: „Světlo tam!“ a vlekl zvolna a namáhavě jdoucí Domitii komnatami do ložnice. Strážcové rozžali v Entullově pracovně na kahanci několik svící a při jasném jejich svitu zjevil se císařovně hrozný pohled: Hojnou krví zbrocen, několika ranami proklán ležel tu na znaku mrtev tragéd Paris,**) v jedné ruce pevně dosud svíraje krátký římský meč, kdežto druhá spočívala v přehozených řasách oděvu. Domitie pohlížela němě na svého miláčka, ani vzdech nevydral se z jejích prsou, ale v jejím obličeji zračila se nesmírná lítost a hrozný bol prochvíval celým jejím tělem. Domitian pohlížel škodolibě na její muka a když se nabažil

*) Tragéd Paris zavražděn dle Suetona na povel Domitianův.
**) Dle jiného podání byl Paris na ulici probodnut.

pohledu na zničenou císařovnu, přerušil hrobové ticho: „Chtěla jsi utratiti můj a zničilas jeho život, bídnice, kterouž jsem z kalu až na trůn Říma povznesl a bohyním rovnou učinil! Mohl bych tvůj neřestný život ihned ukončiti, bez obavy, že budu z vraždy obviňován, avšak jinak ortelují se římské císařovny, jinak jejich milencové; leč můžeš býti ubezpečena, že i tebe stihne má pomsta.“ Po těchto slovech pohrozil pěstí Domitii a pokračoval: „Lpěla jsi na svém milenci po tak dlouhou dobu jeho slavného života; nuže, máš jej míti i mrtvého; barbaři, zvedněte mrtvolu!“ Řeči znalý Germán opakoval rozkaz svým soudruhům, z nichž šest uchopilo se tragéda, a imperator velel dále: „Vaše císařovna povede vás až do své ložnice; tam jej položte na její lože a vraťte se pro bohatou odměnu.“ Nosiči vyzvedli mrtvolu až na ramena a při svitu svící, které nesli ostatní strážcové, dal se průvod za vedení Domitie, sotva se vlekoucí, komnatami na pochod. Domitian sám otevřel s výrazem ukojené pomstychtivosti dvéře do předsíně a kolem něho vyšla nešťastná císařovna se skloněnou hlavou. Nesmírná bolest zmítala jejím nitrem, a čím dále kráčela, tím těžší stávala se její chůze, tak že se jí zdálo, jakoby přetěžká pouta za sebou vlekla. V předsíni komnat císařovniných pohlížely otrokyně vyděšeně na hrozný výjev; jedna z nich přispíšila vrávorající velitelce na pomoc a podporovala ji při další chůzi až do ložnice, kde Germani mrtvolu zvolna na lože Domitiino uložili, načež z komnaty se vzdálili. Až potud snášela císařovna s nadlidskou silou děsnou vnitřní trýzeň, avšak zde klesla přemožena pod tíhou velikého neštěstí a hluboké mrákoty obestřely její smysly.

Úsilovnému namahání otrokyň podařilo se velitelku vzkřísiti, tak že opět jasného vědomí nabyla a z pohovky, kam ji byly uložily, napolo se zdvihla. V tom okamžiku padl její pohled na zavražděného a tento pohled vrátil jí pojednou všechnu sílu; vzchopila se zcela, spěchala k mrtvole a vtiskla dlouhý polibek na vychladlé rty drahého muže.

Rozvaha a odvaha se Domitii znenáhla vracely a hrozné nebezpečí, v jakém se nalezala, vzpružilo opět všechnu její ráznost; seznala, že po nezdařeném prvním musí následovati nezbytně druhý úspěšnější úklad na život imperatorův, neboť dopřeje-li mu času, bude najisto ztracena. Bylo krátce po půl noci a na zosnování nového spiknutí zbývalo jen pět hodin; bylo tedy třeba jednati co nejrychleji. Důvěrník v paláci bydlící zvěděl již všechno a dostavil se k ní právě v té chvíli, když jej chtěla povolati. Stručně sdělila mu císařovna události poslední hodiny, poukázala na své hrozné postavení a tázala se ho po dvorních hodnostářích, kteří by se pro její záměr dali získati. Po malém přemýšlení pravil Stephanus: „Nejnespokojenější jsou: praefekti praetorianů Petronius Secundus a Norbanus, komorníci Saturius, Parthenius, Sigerius, pobočníci Clodianus a Maximus, cornicular Clodianus a písař Entullus. Tito mužové budou vesměs povolni, avšak po činu musíš několik set tisíc sestercií obětovati.“

„Dobře tedy,“ pravila odhodlaně Domitie; „vyšli k nim ihned otroky, aby se bez prodlení ke mně dostavili.“

Po jeho odchodu dala Domitie povolati velitele své osobní stráže a nařídila mu, aby několik vojínů mrtvolu Paridovu ihned do jejího letohrádku na tiburtinské silnici přenesli a tam ji v atriu uložili. Vojíni se

dostavili a odnášeli tělo nešťastného tragéda v pokrvácené ložní přikrývce, zatím co Domitie, sedící v křesle, obličej rukama si zastřela a tak setrvala, až kroky nosičů dozněly. Pak vstala a polohlasně pravila: „Nejhorší utrpení jsem snesla — nyní ať se stane cokoliv!“

Pozvaní hodnostáři počali se rychle scházeti. Když přišel Entullus, vyňal ze záhybů své togy ukrytou listinu a doručil ji Domitii. Císařovna přistoupila ke světlu a již při čtení prvních slov vydral se jí výkřik uleknutí z hrdla; pak podala listinu Norbanovi, kolem něhož se ostatní skupili, a prefekt četl tlumeným hlasem: „Rozkazuji, aby Augusta Domitie pro vražedný útok na mne zatčena a bez odkladu popravena byla; zároveň buďtež uvězněni konsulové Ursus a Nerva, jakož i prefekti praetorianů Norbanus a Petronius Secundus pro pikle římskému státu nebezpečné.“ *) Mocné rozčilení uchvátilo přítomné a hněvivé výkřiky ozvaly se z kruhu dvořanův.

„Entulle, kdy byla tato proskripční listina vydána a kdy má býti rozkaz vykonán?“ tázala se dychtivě Domitie.

„Krátce před půlnocí,“ vyprávěl písař, „byl jsem císařem povolán, který mi stručně o úkladu Paridově vyprávěl a tento rozkaz vyhotoviti nařídil, doloživ, abych jej při ranní salutaci Marulovi ku provedení odevzdal. Na Domitianův rozkaz byl za mé přítomnosti v předsíni velitel Taburud mužstvem Hataspovým pro nevěrnost v službě zardousen a tam našel mne posel tebou vyslaný.“

Domitie ujala se pak rychle slova: „Hrozící nebezpečí můžeme jen rázným a kvapným činem odvrátiti a proto se vás táži: kdo jest pro zahubení Domitiana?“ Jednohlasným výkřikem vyslovili se přítomní pro usmrcení a císařovna pokračovala: „Jak provedeme skutek?“

Norbanus navrhoval, aby Domitian přepaden byl v lázni, s čímž se však ostatní neshodovali, protože tu šlo o život Domitiin, které by se byl Marulus do té doby jistě zmocnil. Nejistotě učinil odvážný Stephanus konec určitým návrhem: „Skutek provedu já sám, a to tím způsobem: vyžádám si při salutatiu slyšení u Domitiana pod záminkou, že jsem na stopě velikému spiknutí; ostatní ať čekají zatím v předsíni a vrazí na můj výkřik: Domitian! do síně.“

Spiklenci souhlasili a pobočník Maximus ještě podotknul: „Já postavím do předsíně několik nejstatečnějších gladiatorů z císařské šermířské školy pro případ, že by vojenští přívrženci Domitianovi proti nám něco podniknouti chtěli.“

„Nejdůležitější je tudíž ujednáno, avšak závažná otázka nám zbývá: Kdo stane se nástupcem imperatorovým? Myslím, že budete souhlasiti, navrhnu-li vám starého Nervu.“

Nerva byl všem vhod a Petronius Secundus, prefekt praetorianů, prohlásil: „Norbanus a já postaráme se po vykonaném skutku, bychom Nervu před celým sborem praetorianů za císaře provolali a že senát s tonto volbou souhlasiti bude, lze při oblíbenosti jeho za jisté pokládati; také konsul Ursus podporovati bude svého přítele všemi silami.“

Stejná mysl všech spiklenců uspokojila Domitii a proto pravila:

*) Jméno Domitiino bylo skutečně na prvním místě proskripční listiny.

„Doufám pevně, že se nám záměr náš podaří, že odstraněním Domitianovým hrůzovláda se ukončí a vám všem pak lepší a spokojenější dnové nastanou. Já pak opustím zítra již tyto císařské síně, abych se do tichého soukromého života uchýlila.*)

Pokynem ruky propustila účastníky palácového spiknutí, kteří po hluboké úkloně jeden za druhým opouštěli komnaty císařovniny.

Právě při rozchodu spiklenců rozpoutala se nad Římem hrozná bouře. Blesky sršely z černých mračen, ozařujíce vždy v krátkých přestávkách celé město oslňujícím světlem; rachot hromu duněl mocnými ranami v širošírém ovzduší. Pojednou ozářil oslepující bleskový šleh oblohu nad palácem Domitianovým; hned na to otřásly se všechny budovy paláce děsnou ranou až do základů a prudký závan větrů prolétl otevřenými prostorami císařského sídla.

Ohlušující rána vrazila oknem do ložnice císařské, udeřila do sochy při oltáři larů, představující vladaře jako triumphatora, a odrazila s jejího podstavce nápis se jménem „Domitianus“; tabulka vylétla oknem a spadla na náhrobní pomník pod Palatinem. Mocná rána a otřes probudily na loži císaře, v nepokojný spánek pohříženého a zcela oblečeného; poděšen vyskočil z lože a naslouchal úzkostlivě, co se přihodilo. Zaslechl však jen vzdalující se rachot hromu a fičící vichr. „Co se stalo?“ tázal se otroka, kterého byl po propuštění Entulla do své ložnice povolal, aby nad ním bděl.

„Hromová rána udeřila tamo do sochy a srazila nápisný štít,“ odvětil úderem stejně polekaný otrok.

„Zlověstné znamení,“ vypravil těžce ze sebe Domitian; pak si usedl na lože a zamyslil se. Po chvilce pravil s povzdechem: „A stále ještě noc — ráno se neblíží.“ Na to začal vypravovati: „Ach, Viturie, měl jsem hrozné sny. — Zdálo se mi, že má nejzamilovanější bohyně Minerva s oltáře mé domácí svatyně sestoupila a palác můj opustila, pravíc, že ji Jupiter odzbrojil a že mne tudíž déle chrániti nemůže.“

Děsivá předtucha zaujala celou mysl Domitianovu; třásl se jako v horečce. Toužebně očekával první záblesk jitra, kdy doufal, že se mu vrátí klid. Bouře přestala znenáhla buráceti a Domitian naslouchal mlčky hrčícímu lijavci, který spousty vod na budovy metal. Ticho v komnatě stávalo se mu nesnesitelným a proto začal opět vyprávěti. „Viturie, také můj otec Vespasian mi prorokoval, že zhynu železem. Podával mi jednou při stole vzácné a výborně prý upravené houby, které jsem odmítl, a tehdy pravil: Neznáš svého osudu. Hub se báti nemusíš — ale tím spíše železa!“ — Po těchto slovech zamyslil se císař na dlouhou dobu a znenáhla vznikala v něm naděje, že vše dle jeho smutných obav skončiti nemusí, protože držel dosud pevně otěže vlády v rukou a podařilo-li se mu nebezpečí dnešního dne zažehnati, mohl chytrým obratem postavení své zabezpečiti.

Konečně ukázal se první úsvit ranní a po noční bouři nezbylo na obloze ani nejmenší stopy mračen; den začínal krásně a jen prudký vítr hučel nad městem. Domitian vzchopil se z lože a překročiv kaluže

---

*) Domitie přežila Domitiana o 40 let.

zčernalé krve, která jej na hrozný noční výjev nepříjemně upamatovala, kráčel do přední komnaty a povolal úderem na kovovou desku Parthenia z předsíně, kde již četní hodnostáři k rannímu pozdravu shromážděni byli. Ze spiklenců nechyběl ani jediný. Imperator tázal se po jmenech přítomných, načež rozkázal, by vstoupil nejmilejší jeho herec Latinus. Po obřadném pozdravu s obvyklým políbením rozmlouval s ním imperator velice vlídně. „A co ty máš nového, milý Latine?“ tázal se ho posléze.

„Nového téměř nic, všemohoucí vladaři; leda by tě zajímal výjev, který jsem cestou do paláce spatřil.“

„Vypravuj, Latine, vypravuj,“ pravil zvědavě císař.

„Spěchal jsem kolem veřejného žároviště, kde právě pod mrtvolou velkou hranici zapálili a drobné štěpiny hořely tak rychle, že mrtvola za krátko plameny uchvácena byla. Právě v tom okamžiku, když jsem se chtěl vzdáliti, zadul pojednou silný vítr, smetl napálenou již mrtvolu s hořícími dřevy a zanesl vše v divé směsici opodál. Toť by arciť nebylo nic zvláštního, — avšak představ si, božský imperatore, že hned na to přiběhla na místo smečka psů a rozsápala ohořelého mrtvého na dobro. Tázal jsem se po jménu roztrhaného a tu mi sdělili, že to byl hvězdopravec Ascletarius.“ *)

„Ascletarius?“ zvolal v hrozném zděšení Domitian. „O, bohové — jeho tedy hvězdy neoklamaly a já jsem ztracen!“

Latinus ulekl se velmi, když zpozoroval, jaký strašný dojem jméno Ascletariovo na Domitiana učinilo, a byl všecek zdrcen, když imperator na vchod do předsíně ukázal a v rozčilení velel: „Jdi, nešťastníče, ani nevíš, jak jsi mne zarmoutil.“

„O, jest to hrozné, hrozné!“ bědoval po odchodu hercově císař, přecházeje v největším nepokoji po komnatě; potom přistoupil ke dveřím, otevřel je rychle a zvolal: „Jest Entullus přítomen?“ Zavolaný vystoupil ze skupiny dvořanů a vkročil za Domitianem do síně.

„Entulle, vykonal jsi přesně mé rozkazy?“ pravil chvatně císař.

„Právě v tomto okamžiku,“ odvětil písař, což se však na pravdě nezakládalo. Pak odebral se do své pracovny.

„Běh uhánějícího děje nelze již více zadržeti; nuže, staň se cokoliv,“ šeptal pro sebe imperator. V tu chvíli vstoupil do síně komorník Parthenius a tázal se císaře, kdo má dále býti předpuštěn.

„Nikdo více, nikdo více, nechci nikoho spatřiti, leda že by tu byl někdo se zprávou veledůležitou,“ odvětil v neobyčejném rozčilení Domitian.

„Jest zde Stephanus,“ sděloval klidně Parthenius, „a stojí pevně na tom, abys ho vyslechl, neboť chce ti sděliti něco překvapujícího.“

„Chci se převléci a nechci býti zdržován,“ namítal již odcházející imperator, leč pojednou se obrátil a rozkázal: „Ať tedy vstoupí a ostatním oznam, že nepřijmu více nikoho.“

Parthenius vyšel do předsíně a pak vstoupil ihned s hlubokými úklonami Stephanus, drže v pravé ruce svinutou listinu, kdežto na levé měl silný obvazek, což pátravému zraku Domitianovu neušlo a proto se tázal: „Co se ti stalo, Stephane, že máš ruku v obvazku?“

---

*) Suetonius.

„Zranil jsem se těžce při šermu a lékař mi obvázal ruku,“ odvětil prostě Stephanus.

„Přinášíš něco důležitého?“ vyzvídal císař.

„Čti jména na této listině napsaná, jména mužů, kteří si předsevzali, že tě ještě dnes v koupelně přepadnou a zavraždí. Osvobozenec Seanus byl úradě spiklenců přítomen a vyzradil je.“ Po těchto slovech přistoupil až k císaři, jevícímu prudké pohnutí mysli, a podal mu závitek. Domitian jej spěšně rozevřel a četl celou řadu různých jmen hodnostářů; v této chvíli vytáhl Stephanus z obvazku na ruce dýku a bodl císaře prudce do břicha.*) V prvním okamžiku cítil napadený jen slabou bolest, odhodil listinu, uchopil pevně Stephana a snažil se vyrvati mu dýku, křiče při tom: „Veturie, podej mi dýku, která jest na mém loži,“ což otrok vykonati nemohl, neboť Entullus byl se zatím vplížil do ložnice, vykroutil, neohlížeje se po Veturiovi, ze závitku jilce čepel, a uschoval ostří do togy; následkem toho našel tam otrok pouze jilec.

Domitianovi podařilo se soupeře na zem povaliti a také jeho zbraně se uchopiti, avšak Stephanus ji držel tak pevně, že si imperator prsty pořezal; těmito zaryl se pak do očí Stephanových, který ve své stísněnosti a bolesti umluvené heslo ostatním spiklencům plným hrdlem vykřikl: „Domitianus!“ V tom vrazili již číhající dvořané do síně, vyprostili rázem Stephana z rukou Domitianových a dýkami i meči mu zasadili mnoho ran, tak že v několika okamžicích bez hlesu skonal. —**)

Po tomto činu odkvapili spiklenci na různé strany: krví potřísněný Stephanus***) spěchal k Domitii, by jí vykonaný skutek oznámil, Petronius a Norbanus odjeli do ležení praetorianů, neboť jim záleželo na provolání nového imperatora, Entullus obrátil své kroky do senátu a pobočník Maximus donesl světodějnou novinu Ursovi, kterýž ji pak sdělil Nervovi.

O zavražděného nestaral se dále nikdo a tak zůstal až do příchodu kojné Phyllidy, která se brzo o vraždě dověděla, na místo činu spěchala a dlouho v tichém zármutku na mrtvolu svého miláčka pohlížela. Pak vyslala otroka pro hrobaře a když tito zavražděného na obyčejná nosítka položili, ubírala se s nimi na Domitianův statek na blízku Říma na Latinské silnici ležící, kdež jej ihned spáliti rozkázala. Jeho popel odnesla pak tajně do chrámu Flaviů, kde jej do zlaté nádoby s popelem Juliiným nasypala.

Rozčilující zpráva o zavraždění imperatora roznesla se záhy po celém městě a občanstvo jakož i senát jásali, kdežto část vojska, důvěrníkem Arretinem poštvaná, na přísné potrestání vrahů nalehala, k čemuž arciť nedošlo, když téhož dne o polednách Marcus Coccejus Nerva za imperatora prohlášen byl. Přítomný konsul Ursus blahopřál svému starému druhu první: „Budiž zdráv, imperatore, a všechen zdar budiž tvému vladaření!“

„Chci býti dobrým vládcem, příteli, a můj první čin budiž ihned

*) Suetonius.

**) Domitianus, nar. 51 p. Kr., panoval od r. 81. do 96. a dne 18. září byl zavražděn.

***) Stephanus byl dle jiného podání přikvapivším vojínem probodnut.

veřejně prohlášen. Dávám všem politickým provinilcům a všem, kteříž jsou z náboženských příčin uvězněni, milost a nařizuji, by bez prodlení na svobodu propuštěni byli; zároveň bude jim zabrané jmění vráceno a osoby ve vyhnanství žijící mohou se opět do Říma navrátiti!“

„Krásnějším činem nemohl jsi svou vládu začíti,“ pravil Ursus radostně a pak doložil vážně a s dojetím: „Kdyby tento obrat byl nastal o den dříve, byla by rodina Corneliů zachráněna. Nyní dovol, imperatore, bych odešel a poslední vůli této nešťastné rodiny vykonal, dle které všichni její otroci, počtem šestadevadesát, na svobodu budou propuštěni a celé jmění stejnými díly mezi ně se rozdělí.“ Ursus políbil svého nového imperatora, načež odešel do domu Corneliů, kde věrně poslední vůli svých přátel vykonal.*)

Za pravdou.

Román. Napsal Josef Laichter.

(Pokračování.)

VI.

vapil zatím opouštěl Vídeň. Stroj zahvízdal, vozy se otřásly a již roztočila se kola. Vlak vyjel z nádraží.

Kvapil seděl ve voze se sedláky, jež viděl v čekárně. S uzlíkem vedle sebe, skrčen byl v koutku a plný smutku. Myslil a myslil a div neplakal. A zatím domy zmizely, zmizela i Leopoldova i Lysá hora na levo nad Dunajem a vlak rozejel se volně širou krajinou. A když asi za půl hodiny jeli kolem malé vesničky a Kvapil vyhlédl opoceným oknem do večerního soumraku, v jehož zášeří spatřil v rychlém přeletu nízké domky se šindelovými střechami, pokrytými čerstvým sněhem, a vesnické děti, klouzající se na zamrzlé kaluži, tu probudiv se ze své ztupělosti, v duchu se podivil, jak je možno, aby tak nedaleko ještě bylo to strašlivé moře domů a lidstva a zde taková malinká vesnička a ti chlapci na zamrzlé kaluži.

Ponenáhlu úplně se setmělo, nastal večer a pak noc. Kvapil víc a víc ve voze se krčil. Ale nespal. Stále myslil zpět, odkud právě odjížděl. Nejprve jen s nekonečným žalem a s nekonečnou láskou. Ale pak rozmýšleje si, že to tak musí být a že by se tam byl umořil. Že to nebylo pro něho a že přec jen byly hrozné ty měsíce. I počalo mu býti líto

*) O smrti Praxedy a Pudentie koluje dvoje podání: Dle prvního zemřely klidně v domě Corneliů, který byl později v chrám Titulum Pastoris proměněn; dle druhého zahynuly smrtí mučennickou v amfiteatru.

Hanuše, ani pro Hanuše že ten život není a že by tam rozhodně neměl být. „Ach ne, takový život — ne!“ A přemýšlel o tom životě, jaký je vůbec divný a jinaký, než si myslil. Jaký je to vůbec vír a shon, nic takového krásného, tichého a teplého, po čem touží jeho srdce a jak o tom sníval. A teď všechny ty sny vypluly z jeho nitra. Zavřel oči, podepřel se v koutku a viděl je — všechny ty sny viděl. Jakoby byly prázdniny, jakoby ležel na chlumě své rodné vísky, jakoby díval se k obláčkům a dumal o svých milých tušeních. Tam s toho chlumu jevíval se mu život vždycky tak krásným. Kolem byly vysoké lesní stromy, dýchal jejich vůni. I nad hlavu kladly mu stín. Ale průrvou lesa rozevíral se rozkošný pohled do polí, na vesničky, na jiné lesy a na věnec hor, modrající se na obzoru. Tam polosedě, pololeže — mladičký, chudý hoch s knížkou svých básní, s knížkou Hálka, Čecha neb Vrchlického, miloval svět, miloval nekonečnou láskou lidi, miloval přírodu. Ale ne reelně, ne svět, jaký byl, ne lidi, jací byli, ani ne přírodu tak zcela z blízka, spíš z dálky, spíš ten věnec hor na obzoru. Tam sníval o vyvolencích národa, o básnících a vědcích a o těch heroích, kteří okřídlenými slovy novinářských úvodníků volají k národu, kteří píší krví srdce svého, jsouce v každém okamžiku hotovi za vlast v oběť položiti život svůj. Ne, realistou Láďa nebyl. A třeba Hanuš ve Vídni se smával jeho heroům, ukazuje, jak vyhlížejí v nedbalkách, v jádru zůstával snílkem a idealistou. A nyní jel do Prahy a tam právě byli ti lidé — tam právě měl býti ten život jiný, jiný! Jel k oltáři vlasti za srdcem svým — tam, kde stojí pomníky těžce zkoušeného národa, tam, kde Libuše v prorockém nadšení vyřkla pověstné slovo: „Aj, město vidím veliké, jehož sláva hvězd se dotýká.“

Kvapil pootevřel víčka, probral se ze svých dum. Otřel rukou opocené okénko, zadíval se ven do hluboké noci. Obloha poseta byla jiskřivými hvězdami a jakoby do nekonečna se pnoucí. Konejšivým zdál se třpyt nebeských světel, ticho a velebno bylo v onom vesmíru nahoře. Kvapilovy oči rostly, úpěnlivě pronikaly daleké prostory. „Bože,“ zavzdychl v nitru, „neopouštěj mne, řiď mne, uchraňuj od zlého!“ A přes všechno, co sám již četl protibožského i přes všechno, čím Hanuš v tom směru jej poučil, co již na gymnasiu pověděli si o Kristu, přes to všechno viděl nyní svýma úpěnlivýma očima nad zářivou, rozepnutou klenbou nebeskou Boha-Stvořitele, viděl starce bělovlasého a bělovouséo v posvátné říze, obklopeného zástupy andělů, majícího na pravici Krista, na levici Ducha svatého. A sepjal v klíně ruce, vroucně ve svém koutku se modlil. Nic karakterističtějšího a ironičtějšího nemohlo býti. Hanuš, jeho vůdčí hvězda, otcovský rádce, plný rázné převahy a silného vlivu, Hanuš positivista a dávno nevěrec — — — a Láďa nejen se modlící, ale i Boha vidoucí a zírající k němu nad hvězdy.

Noc spěla ku předu, jízda ubíhala. A najednou kdesi v malé stanici uslyšel Kvapil český hovor. Několik lidí, česky mluvících, vsedlo do vozu.

„Co pak to jsou již Čechy?“ otázal se.

„Ano, to se rozumí, to jsou již Čechy!“ dali mu v odpověď.

Hned, neočekávaně bylo mu volněji. „Přece jedeš počít nový život, přece něco jiného kyne!“ zvolal radostný hlas v nitru. A jako včely

vyrojily se klidné, světlé myšlénky. Na dobro odhazoval tíhu, usadivší se na duši v oné malé vídeňské restauraci, v níž před odchodem seděl s Hanušem. Vlast, vlast, ať byla jakákoli, vítala jej, kynula mu vstříc. Teplo hrnulo se do srdce. Byl by se nejraději díval na všechny strany, ven z okna po českých krajích a horách, ale kam mohl hledět teď za noci a v zimě, co viděl by v temnu? Dal se i do rozmluvy s lidmi, žalná tvář jeho zjasněla. A kdy zjeví se Praha? Kdy nastane již den? Nemohl se dočkati. A když nyní zadíval se k hvězdnatému nebi, tu v oněch výšinách, kde prve viděl Boha, k němuž se modlil — hle, tam zřel teď postavu drahou s dojemně krásnou tváří svaté mučennice. To byla vlast.

Ani na chvilku za celou cestu nesdřiml. Stával se nedočkavějším a nedočkavějším. Konečně před šestou hodinou ohlásil se den. Hvězdy na nebi počaly blednout. A záhy, sotva že trochu se rozbřesklo, Kvapil spatřil obrysy Prahy, smutné v únorovém ranním šeru. Ale jen je zachytil, co vlak minul Nuslemi. Pak projelo se vinohradským tunelem a o čtvrt na sedmou stanul parní stroj v nádraží Františka Josefa.

Kvapil zaklepal na okénko, u něhož čekal se svým uzlíkem v ruce a jakmile konduktor otevřel, rychle vystoupil a prošel nádražím. Zachvěl se na mrazivém vzduchu, až zuby mu zacvakaly. Drožkáři, fiakristé, posluhové křičeli a ošumělý, mladý člověk přiběhl i k němu, chtěje mu bráti uzlík z ruky. Vlídně odřekl, odstoupil přes silnici k železnému plotu městského parku a co povozy rozjížděly se s hlukem na různé strany, díval se nejasným vzduchem.

„Láďo — Láďo, vždyť ty tu stuhneš — pozor, ať tě nezajedou!“ s veselým smíchem byl by vzkřikl Hanuš, kdyby mu bylo bývalo možno viděti tak Kvapila. A Kvapil byl by se rozpačitě usmál, vytrženě vzhledl, z hluboka povzdechl a šel svou cestou. Ale nikdo nevzkřikl, nikdo si ho nevšiml. A tak stál zde v prvém podivném dojmu. Stál pomaten, že kolem je to Praha, že dlí na její půdě, že nastal tedy ten okamžik. Praha — Praha! A přece nic zvláštního se nedělo, než že mu cvakaly zuby a že mu bylo smutno i sladko. Jen ten plot viděl, jen to nádraží a tam mlíkaře s koníkem, jemuž kouřilo se od tlamy. A přece byla to Praha v nevlídném, mlhavém, mrazivém šeru. Bože, můj Bože! Vytrženě se díval a konečně dal se na cestu. A spatřil zlatou kopuli a to bylo museum. A tramwaj jela kolem a viděl Václavské náměstí. Bylo však šero a mlhavo a daleko nedalo se dohlednouti. Zeptal se na cestu, ale jeho zrak hleděl ztrnule jako zabloudilý. Jakoby za těmi domy, které viděl, za tím vším, co bylo kolem, hledal jiné domy, jiné všechno, jinou ještě Prahu. A přece to už byla Praha, to zde všechno kolem. Tu běžel hoch s košíkem rohlíků na hlavě, tam mihly se služky s hrnéčky mléka, tu rachotily vozy, vyvážející popel a nečistotu. Ano, to všechno kolem byla Praha. A srdce jeho bylo plné. Chtělo se mu něco říci, něco vyplakati, nějakou dlouholetou báseň, která čekala na tento okamžik a která nemohla teď z nitra ven. A vzpřáhnouti ruce se mu chtělo, obejmouti nějaký fantóm, plakati a smáti se, ale víc ještě plakati tou nekonečnou láskou, tím vším, co v něm bylo uzavřeno a co marně toužilo se vyliti. A zrak jeho při tom se orosil a svěsil hlavu a z hluboka povzdechl.

VII.

Později zašel do nedaleké kavárny a teprve když si poněkud odpočinul a ukojil hlad, který se přihlásil, vydal se k universitě, hledat spolužáka Hanušova, Soumara, u něhož měl se prozatím ubytovat.

Prošel po Příkopech, načež zeptal se strážníka na cestu k právnické fakultě. Blížila se devátá, když octl se před Karolinem, temnou, starobylou kolejí, jejímuž pochmurnému vzezření dost se podivil.

V průjezdě spatřil několik lelkujících studentů s tlekami v kapsách i pod paždími. Procházeli se, prohlíželi úřední vývěsky, nalepené na černých tabulích, někteří také, jsouce velmi zmrzlí, mnuli si ruce.

Rozhlédl se a pak přistoupil k jednomu, který se mu zdál býti nejmladším. „Nemohl byste mi říci, kde se odbývají přednášky pro posluchače třetího ročníku?“

Oslovený cize pozřel na Kvapila, na jeho uzlík a chladně odvětil: „V čísle třetím.“

„Děkuji!“ řekl vděčně Kvapil. „Zde asi nahoru, není-liž pravda?“

„Ano. Konečně jdu také nahoru. Pojďme spolu. Musíte však čekati, přednáší se. Ale ten uzel si přece nechte zde u pedela — — — tak přece nepůjdete nahoru.“

„A ovšem — — ano,“ zarděl se Kvapil. Ostýchavě zašel k pedelovi, načež stoupal se studentem po temném, neširokém universitním schodišti. Průvodčí jeho byl těžkopádný člověk. Teprve když Kvapil pověděl, že přichází z Vídně, zapředl rozhovor.

Posluchárna třetího ročníku byla v druhém poschodí. Zde u okna na chodbě pod několika stupni, vedoucími na různé strany ku dvěma sálům, čekalo opět několik mladých lidí. Přetlapovali na cihlových dlažicích, bylo jim chladno. Někteří rozmlouvali, ale celkem nevšímal si jeden druhého a patrně ani se neznali. Kvapil se jich bázlivě a uctivě zeptal, nestuduje-li někdo z nich se Soumarem, neví-li nikdo o tom jménu. A dva hned ochotně mu sdělili, že Soumara znají, avšak že nyní marně jej hledá, že o desáté vždy teprve přichází.

Vzpomněl si tedy, že vyhledá zatím někoho ze svých spolužáků, z nichž několik jich šlo na práva. I zeptal se po posluchárně prvého ročníku.

„Zde zrovna před vámi,“ ukázali mu s úsměvem. „Tu je třetí rok a zde prvý. My většinou tu čekáme.“

A několik jich jej obklopilo a počali se ho vyptávati. I vyprávěl jim ostýchavě o Vídni. Nezmiňoval se sice o své bídě, ale přece pověděl, jak duševně byl by se umořil, jak táhla jej touha do vlasti, na domácí půdu. Přátelsky hleděl s jednoho na druhého, byl by rád v nich vzbudil účast, naznačil jim, že všichni, třeba neznámi, jsou jeho rodnými bratry. „Již nyní dýše se mi zde volněji,“ řekl vřele. „Vidím samé české tváře, slyším hovor z českých úst.“

Hned dali mu za pravdu, schvalovali, že dobře učinil.

Ale pojednou Kvapil umlkl. K uchu jeho zaletl z prvého poschodí velmi mu povědomý smích a psí vrčení. Volné kroky ozývaly se po schodech. A nad těmi objevil se hned pěkný hoch dětského, jemného

obličeje, na němž pod nosem sotva znatelně vyráželo první bleďounké chmýří. Mladíčkovi bylo nejvýše osmnácte let. Měl na sobě elegantní zimník s kožešinovým límcem a v ruce, oděné rukavičkou, držel na šňůře velkého, šedého psa, jenž zvědavě se rozhlížel, očmuchávaje dlaždice. Kouřil cigaretu a nevšímavě přeletl skupinu. Náhle však zazářil. Shledl Kvapila i oba již rychle vykročili si naproti a oba s přátelským, radostným úsměvem.

„Láďo," zvolal mladý hoch v úžase, tenounkým hlasem, odhazuje cigaretu a vyndávaje ruku z kapsy. „Láďo, jsi to ty? Kde jsi se tu vzal pro Krista, Láďo?"

To byl Otokar Lašek, jejž Kvapil před minulými prázdninami připravoval k maturitě. Již dle zevnějšku dalo se soudit na synka zámožné rodiny. Dva domy náležely jeho rodičům v Kralové Hradci a kdesi za městem i veliká škrobárna.

A Kvapil, vida nyní Otokara, rozradoval se. Již proto se rozradoval, že po odloučení od Hanuše byl to prvý člověk, jehož oči, jehož tvář, jehož úsměv — všecko, všecko bylo tak známo a teď tak milo. Srdce jeho poskočilo, do očí vkradl se lesk a kolem úst zahrál upřímně šťastný úsměv. Snad mimoděk vynořila se v duši upomínka na prchlou minulost, na gymnasijní lavice, na léta snů, ideálů i žertů a nevinného veselí. Ba, jistě Kvapil mimoděčně vzpomínal. Ony měsíce ožily v duši jeho, kdy s Otokarem se učili, kdy docházíval do domu, v němž blaze mohlo se žíti, v němž přebývali tak zámožní a láskyplní rodiče. A ti rodiče a ta svrchovaná péče jejich a pak radost jejich, radost ze zkoušky šťastně odbyté a radost Otokarova, to všechno v něm ožilo. Marně hledal slov, aby vyjádřil, co cítí.

Ale i Otokar byl rád a oči jeho zářily. Byl to čiperný, veselý hošík, jedináček maminčin a pýcha otcova. Knihami až dosud se neumořil, celé jeho okolí o to se staralo, a nejvíce matinka, věčně plná obav o svého synáčka. Proto také Kvapil pomáhal před maturitou, před tím posledním stupněm, přes který, jak professoři strašili, snadno mohlo se klopýtnout. A když neklopýtl, dán byl od prázdnin do Prahy na práva. Se slzami v očích pouštěla jej matinka ze své náruči, s křížkem na čele, by vystříhal se všeho špatného. A doma věčně vzpomínala, k Bohu i anděli strážci se modlila, stále majíc jej v srdci. Avšak jemu zle nebylo. Tak čile vyvlekl se z úzkostného, milujícího objetí, tak brzy setřel slzy a málem si poskočil, ocitnuv se volným — v širé Praze, kde při penězích bylo dost veselo. Ba, jako ptáčeti bylo mu veselo a Kvapil — to pravily hned předem Otakarovy oči — měl teprve zvědět i se přesvědčit, jak je tu veselo a jaký z něho — neostříleného hošíka vyklubal se živý mladíček.

„Láďo," volal tedy o překot svým velmi tenkým hlasem, „řekni mně opravdu, jsi-li to ty anebo to nejsi ty?" A hned, rozmarně se usmívaje dodával: „Víš, přiznám se ti, prolumpoval jsem dnes celou noc a tak možná že ještě — — —"

„Vždyť jsem to já — — — vždyť jsem to já — — —"

„Ale řekni mně, kde jsi se tu vzal tak najednou?"

Po rozveselených lících Kvapilových přelétl stín, ale hned zase byl vesel a radostně mluvil.

„Vzal jsem se tu, musel jsem sem. A právě na tebe jsem myslil. Teď jsem přijel a rovnou jdu sem. Na tebe a na Koldínského jsem myslil.“

„Teď jsi přijel, Láďo — teď? Tak z čista jasna?“

„Ano, tak z čista jasna,“ s veselou hrdostí řekl Kvapil. Pak se poněkud zasmušil a počal vypravěti o svých osudech.

Tu Otokar zapálil si novou cigaretu a poslouchal s roztomilou, padělanou soustrastí. „Mlč, mlč, ale to je hloupé — — — vidíš, já ti říkal, abys šel do Prahy.“ Při tom si myslil: „No, to já vedu jinší život. Užasneš, až se dám do povídání. To je něco jiného než v Hradci. Tenkrát ještě jsem byl zajícem, ale dnes jsem už člověkem jak se sluší a patří.“

„A ty tedy chceš teď studovat v Praze?“ znovu přerušil Kvapila, zvěděv nejnutnější zprávy a usmívaje se v duchu nad sebou. „Ó ty svatoušku! Vídeň jsi už prostudoval, viď, a teď jsi přišel na české kůstky? Láďo, já ti žiju! Ach, to je ti veselé!“ rozesmál se hlasitě.

„To je tvůj pes?“ otázal se Kvapil, chtěje si pomoci z nesnází a mysle, že musí se smáti, když Otokar je tak rozjařen.

„Můj? — hlouposti!“ hodil Otokar rukou. „Několik dní to baví, tahat se s mrchou, ale teď už — — — Víš, vánoční present! Chtěli mně udělat radost — — — hlouposti, znáš je!“ zamrkl očima, přeletaje celý kroužek studentů. „Jak povídám, present, ale víš-li o nějakém kupci, hned nejdražšího Bismarka prodám. Viď ty, nenasyto?“ obrátil se ke psu, poklepávaje mu rukou po hřbetě. „Dostávám měsíčně pětku na toho žraloka a ta se dá líp sužitkovat než v nějakém takovém žaludku,“ doložil opět s rozmarným úsměvem.

„A dal jste mu pěkné jméno,“ zažertoval jeden ze studentů.

„Já? Ne! Již dříve mu tak říkali i zůstal jsem při tom. Víte, můj Bismark je učiněná dobrota. Pozor, Bismarku, ať se držíš! Štěkat nesmís.“

Pes otřásl hlavou, upřel veliké oči na Otokara.

„A to jej vedete do přednášky?“ ozval se jiný ze studentů.

„Jen tak! Z hlouposti napadlo mně, abych ho dnes vzal. Může se také učit institucím.“ Při tom lehounce se uklonil, nedbale foukl dým cigarety psu do nastaveného čmucháku a vzpřímiv se, tázavě pohledl na Kvapila. „To koukáš!“ pravil jeho pohled. „Teď už nejsem . . . kdepak . . .!“

Kvapil nevěděl kam s očima. Ale chtě nechtě se usmíval: „Kdy pojedeš domů na svátky?“ otázal se rychle, zakrývaje své rozpaky.

„Prosím tě — — na svátky?“ odvětil Otokar, stahuje pohrdlivě rty. „To je u mne poslední! Užil jsem, Láďo, toho hnízda dost o vánocích. To víš, drželi mne kleštěmi. A mně ti tam bylo tak fádně, že bych se byl nejraději zrovna prvý večer sebral a vrátil do Prahy. Kdepak! Tu je božský život! A pak to víš, doma by mne ještě pořád nejraději vodili na provázku. Je mně protivným takové mazlení!“ Zamračil se, aby dodal důrazu svým slovům. „Víš, na Sylvestra jsem trochu přebral,“ pokračoval, „a tu ti bylo naříkání, jakobych umíral. Chtěl jsem jim říci, že to není ani poprvé ani naposled, ale . . . Co pak jsem, řekni

mně, dítětem?" otázal se zpěvavě a s upřímnou vážností. „A ten život v takovém hnízdě! Ukousat jsem se mohl! Víš, nedovedu pochopit, jak jsem tam dříve vydržel. Fádní, strašně fádní! Opravdu, teď nedovedu pochopit! O prázdninách jen na několik dní k nim pojedu, ale pak se vrátím sem. Řeknu, že se tu musím připravovat k státnici. Kdepak! Zde je božský život! Jako dnes na příklad, dnes jsme prolumpovali celou noc. Teď jsem byl v páře — — — to máš nejlepší medicinu po takové noci — a mohl bych na novo. Jak ti povídám: celou noc!"

Kvapil, pln nesnází, ohlížel se kolem. „Celou noc — —?" ostýchavě promluvil, nejsa si vědom, proč vlastně se ptá.

„Ty snad nevěříš? Láďo, ty nevěříš?" přerušil jej rychle Otokar. „Ty si myslíš snad, že mne jedna noc sklátí? No, počkej," dodával důležitě, „teprve uvidíš, co vydržím!" Odmlčel se, mávl nedbale rukou. „Jednu noc? K smíchu! Dvě, tři noci nemusím spát. Na mou čest," obrátil se ke všem, jak tu stáli, „věřte nebo nevěřte, na tři noci jsem to už dotáhl. Cvik dělá všecko! Ale co tam pleská tak dlouho ten žvanil? Dovolte," promluvil k studentům, „podívám se."

I vystoupil po několika stupních až ke dveřím posluchárny, vleka za sebou Bismarka. Oko přiložil ke klíční dírce.

„Žvaní, žvaní," ozval se tiše, obraceje se ode dveří.

Leč v tom nastal uvnitř šumot. Otokar přiložil opět oko k dírce, načež hned s úsměvem se otočil a polohlasně zvolal: „Dožvanil!"

Pak sestoupil a požádal studenty, aby vešli hromadně před ním: „Starý pán by se mohl leknout mého Bismarka a Bismark chce mu defilovat."

„Ty opravdu jdeš tam se psem?" otázal se Kvapil.

„Snad nemyslíš, že zde nadarmo mrznu?" vesele zasmál se Otokar. „Co na tom? Ostatně, abych ti pravdu řekl, jsem tu jednou za uherský měsíc. Nechtělo se mi dnes do postele, napadlo mně, po páře zabrousit do té barabiny. A jdu-li sem, proč bych nevzal i — — —? Možná, že Bismarka instituce víc pobaví než mne!"

Zatím studenti, kteří čekali před posluchárnou, vykročili na stupně, rozevřeli dvéře a právě když šedivý professor v zimníku a s kloboukem v ruce s mnohými poklonami sestupoval od katedry, nahrnuli se do vnitř. Mezi nimi Kvapil i Otokar s Bismarkem.

„Pozor!" napomínal tiše Otokar. „Štěkat nesmíš. Ať se mi držíš!"

Professor ubíral se mezi lavicemi ke dveřím, roztržitě hledě k zemi. Bismark šťastně proklouzl, aniž byl spozorován.

„Sláva ti!" poškrábal jej Otokar pod bradou. „Držel jsi se."

VIII.

Sevřen v nitru podivným neklidem vstoupil Kvapil do neúhledné, obdélné síně s dvěma řadami zeleně natřených lavic asi pro dvě stě posluchačů. Ostýchavě, bázlivě ubíral se za Otokarem. Nebylo v něm již toho vznícení, jímž zaplál při prvém pozdravu, dříve než promluvili. Jakýsi úlek usadil se mu v duši, oči jeho těkaly zmateně. Jakoby si připadal provinilým.

Kde tedy naleznu Koldínského?“ otázal se, ohlížeje se po studentech, kteří počali vybíhat z lavic a tropit hluk.

„Řekl jsem ti,“ odvětil Otokar, „toho protivu tu jistě nalezneš. Jen pojď! Sedí dole v lavici, lapá professorům jejich vědu z první ruky.“

To řka, táhl za sebou Bismarka, raze si cestu studenty, kupivšími se kolem. „Pusťte nás, chceme do předu!“ volal. „Láďo, pojď za mnou, již jej vidím.“

Leckdo pleskl Bismarka po hřbetě, ale pes nevšímavě s nadzdviženou hlavou kráčel za svým pánem. Zatím však již Kvapil sám shledl Koldínského, vydral se z vřavy a šťastně dostal se k prvé lavici.

„Tu jej máš, toho protivu!“ vzkřikl ještě Otokar a zmizel s Bismarkem.

Kvapil se však náhle až zarazil, shlednuv s blizoučka podivnou, jaksi změněnou, nevlídnou a mrazivě vážnou tvář Koldínského. To že ten člověk — to že je Koldínský — jeho bývalý spolužák? To že je Koldínský, jemuž půjčoval své domácí úkoly, jemuž pomáhal při komposicích, vedle něhož sedával na gymnasiu v lavici? Ba, neušlo mu, jak Koldínský podivně zamžikl očima pod skřipcem a jaký to byl uměle nasládlý přízvuk v jeho hlasu, když vystoupil z lavice a pronesl:

„Ty jsi teď v Praze, Kvapile?“

A Kvapilovi, který přiblížil se s přítulností starého spolužáka, s přítulností hocha, jenž mnoho toho měl na srdci a mnoho zde v Praze čekal, studeno přeběhlo po zádech, když nyní se shledali. Spěchal sem od Otokara v nějaké touze, zbýt se své sklíčenosti, která jej náhle překvapila, nalézti cosi teplého, otevříti duši, takřka přivinouti se. A zatím slova vázla mu na rtech. Počal i nyní vypráběti o svých osudech, jenže stručněji, ostýchavěji, bez účasti k sobě samému. Nebylo v tom té ochoty a vřelosti, s jakou před chvílí na chodbě nejprve studentům a pak Otokarovi líčil svůj život ve Vídni. Zaraženě přeletal obličej Koldínského, aby zjistil, budí-li soustrast, či co vůbec Koldínský říká. Avšak tvář Koldínského byla stále stejná, jakási studená a sebevědomě povýšená. Potřásal zlatým řetízkem na vestě a při tom poněkud se mračil. Chvilkami nedbale zadíval se na své nehty, pečlivě udržované v čistotě. Kvapilovi bylo již smutno. Byl vnímavý, citlivý a neušlo mu, že Koldínský vidí v něm vtíravce, hledajícího pomoci. A přece vyprávěl, třeba že v duši stýskal: „Proč jen je takový?“

A náhle Koldínský jej přerušil, důležitě pronesl: „Ty jsi měl přece jíti do semináře.“

Kvapil povzdechl a umlkl. Tu však právě vracel se již Otokar, přiváděje ještě dva bývalé spolužáky z hradeckého gymnasia, Kuklu a Bránského. Ti velmi vřele pozdravovali Kvapila, což jej rozradovalo. Kukla měl kulatý obličej zdravé, jablkové barvy a silné masité pysky, Bránský byl přibledlý, trochu jemnější tváře, ale oba byli po venkovsku oblečeni a z obou na prvý pohled hlásila se vesnice. Pod očima měli modravé pruhy.

„Vidíš,“ zvolal Otokar, „to jsou také dva z našeho starého cechu. Na druhé straně sedí ještě Landa, ale ten velký pán founí. Dostal se do výboru právnického plesu a ohrnuje nos!“

A Kukla i Bránský přisvědčili, jakého Landa dělá fouňu. Od samého

hladu vyhlíží prý, jakoby cvrčky polykal, ale proto přece nosí cylindr, i cvikr si koupil a dělá v Praze ze sebe pitomce. A Kukla, který byl tlustší, dodal, že by ten německý kastrol ani za stovku nevzal na hlavu. „A co ty děláš pořád, Kvapile? Jak pak to vypadá ve Vídni? Holky prý tam jsou hubenější než v Praze. Vídeňačky, jak jsem slyšel, jsou učiněná prkýnka. Je to pravda, Láďo?“

„A jak pak tingl-tangly?“ zeptal se Bránský. „Jsou tam hezké tingl-tangly? Slyšíš, my tu máme v jednom takovou Adelaidu — gusto se podívat! Víš, slušně tak — —“ ukázal oběma rukama na prsa.

Otokar smál se na celé kolo. „Vždyť on se, Láďa, červená. No, počkej, to my tě po Praze provedeme!“

Kvapil sklopil oči. Cítil tíhu na prsou, jaksi úzko mu bylo. Něco byl by rád řekl — pověděl, proč přišel do Prahy, co tu chce, co tu čeká — — — Ale slova zmírala na jazyku, styděla se, lekala se na světlo, ruce byly bez vlády. Stál tu smutný, zaražený a mlčel.

Zatím, co tak dleli, Otokar ucítil, že někdo vzal do ruky šňůru, na níž držel Bismarka. Prudce se otočil.

„Odpusťte,“ oslovil jej rychle neznámý, za zády objevivší se student, „dovolil jsem si — — — Hned vám jej přivedu — jen na okamžik!“

Otokar přátelsky a zpytavě hleděl na studenta. „Nu, ano,“ pravily jeho oči, „ale povězte mi dříve, co zamýšlíte?“

„Bude to veselé,“ dodával student. „Víte, posadíme jej — —“ ukázal ke katedře. „Může nám přednášet — —“

Otokar byl rázem nadšen. „To je výtečné, to bude — — —!“ A již táhl Bismarka na stupánek a v sále strhla se vřava. Avšak než k čemu došlo, rozevřely se dvéře a v posluchárně objevil se professor. Vřava se utišila. Otokar kvapem seskočil se stupánku, stranou kolem oken odbíhaje do zadní lavice, kamž vtáhl za sebou Bismarka. Měl nejvyšší čas i štěstí, že nebyl viděn.

Professor zatím rychle prošel ke katedře, rozhlížeje se sálem, v kterém bylo dusno prachem, zvedajícím se od země. Mrzutě se uklonil.

IX.

V tom okamžiku vystoupil Koldínský z lavice, podávaje professoru seznam právníků, hodlajících kollokvovat. Professor vlídně se usmál, poděkoval a Koldínský vrátil se do lavice, kde usedl vedle Kvapila, jenž zatím v rozpacích sem vklouzl. Koldínský však odtáhl se co nejdále od něho a výrazem tváře dával professoru na jevo, že nemá s tím člověkem nic společného. „Račíte mi rozumět? Ne — docela nic mi do něho není!“ snažily se říci jeho oči.

Kvapil jen úkosem občas pozřel ke katedře. Nenaslouchal professorovým výkladům. Nerozuměl jim a neusiloval ani rozuměti. Měl plnou hlavu skličujících dojmů. Na jeho ztrnulých očích, na jeho nepohnuté tváři bylo vidět, jak zabrán je do sebe. Jen chvilkami trhl rameny a prsa nazvedla se z hluboka vyslaným povzdechem. I jemu, ač byl v pravdě ubohý, směšný, naivní hoch, jednalo se o otázku všelidského dosahu: o otázku, jak sdělit svůj obsah světu a jak svět jej přijme.

Nejen veliký člověk má právo ptát se, co jsem, proč jsem a jak mám být, nejen veliký duch smí chtít vtělit historii celé své „já“, kácet, bořit a stavět podle svého, ale i taková bytost. A Kvapil ji cítil v sobě — ji, která také hledala své místo v tom vesmíru, malinké, úzké místečko, na němž vydechla by svou píseň života. Přicházel se sny, s tou třesoucí se láskou — ne sice kácet a bořit a stavět, ale klanět se, klanět a milovat a také jiným sdělit, že chce nekonečně se klanět a milovat. A nyní ztrnule, utkvěle do sebe se díval, zda-li nalezne, čeho hledá, zda-li jeho otázka se rozřeší. Proč je Otokar takový? Proč je Koldínský takový? Proč Kukla a Bránský jsou takoví? A přemýšlel o úkole života, přemýšlel, jak každý z lidí má zdárně jej splnit a jak je to krásné, když cele pak úkol se naplní a život jako báseň uplyne. A opět viděl svou vnitřní Prahu — — — i oltář, k němuž sem pospíšil. Zachvěl se. Zjasnělé oči upřely se do dálky. „Ach, Bože, Bože!“ v duši zatoužil. Celý se třásl v těch slovech — třáslo se všechno, co v něm bylo připraveno pro život a o čem mělo se nyní na dobro rozhodnout. Na Otokara již nemyslil, ani na Koldínského, ani na Kuklu a Bránského. V stínových obrazech minulost se rozvíjela a budoucnosť — báseň jeho života.

Ale vytrhl se z těch snů, přestal dumat o povšechném a mlhavém i o minulém a budoucím a jal se rozvažovat, co nyní čeká, co je vlastně přede dveřmi. Na živobytí, na svou existenci se rozpomněl. Ano, existenci je nyní nutno si opatřit! A tu srdce se mu sůžilo. Hned však se upokojil a sobě samému se vysmál, proč je takový bázlivý. Což mohl by v Praze zahynout? V Praze — v Praze? Ne, zde není Vídeň, kde ztrácel se v moři lidstva, kde nebylo proň místa. Ale v Praze? A opět se zachvěl, ale již radostí a touhou. Tak podivným mu náhle připadlo, proč tu vlastně sedí — zde v tom sále, kdežto tam venku všude a všude je Praha. Vždyť ještě jí takřka neviděl, vždyť všechno ještě čeká. A upjal teď opět zrak na professora a zhrozil se, jakou nudnou, professorskou tvář má ten člověk a jak je trapné tu sedět, poslouchat a poslouchat. Zamrzel se však a z čista jasna byl jat úctou k professoru. Cosi mu napadlo, že je to skutečně cíl života — veliký cíl, na který ani z daleka nemůže pomyslit. „Ach, kdepak já?!“ A přece kdyby tam byl za tou katedrou, co by činil? „Co bych činil?“ Svou náruč bych rozepjal — ó jak rozepjal!“ A najednou jakoby strop zmizel, stěny zmizely a nad jeho hlavou vzklenula se širá, boží obloha.

A tím myšlením byl již rozčilen, krev vstoupila mu do hlavy, tváře plály ruměncem. Také sladko mu bylo v předtuše budoucího žití, radost zmocnila se jeho duše.

Po přednášce, prve než odešel, napadlo mu, přece jen poprosit Koldínského, neví-li o nějaké existenci. Myslil, kdyby snad, když má zde vynikající příbuzné. Ale Koldínský jakoby neslyšel, sypal ze sebe jen výčitky.

„Co ti to napadlo zůstat vedle mne v prvé lavici?“

Pak vymluviv se, že musí odběhnout, rychle se vzdálil. A Kvapil ztupěle zůstal stát a teprve za okamžik sklesle odcházel.

Otokar s Bránským a Kuklou běželi mu vstříc a tak společně vyšli

ze sálu. A sotva octli se na chodbě, hned setkali se se Soumarem. Stál přede dveřmi třetího ročníku, čekaje ve společnosti několika posluchačů na ukončení přednášky, jež příliš dlouho trvala.

Soumar byl vytáhlý, hubený student s hrudí vmáčknutou do vnitř a se skřivlou lopatkou od věčného sedění. Pleť jeho obličeje byla zelenavá, chudokrevná, oči vpadlé, ale jiskrné. Stál přihrblý, s rukama zastrčenýma do kapes dlouhého venkovského zimníku a uplivuje huboval na professora, předržujícího přednášky. Tvář jeho se mračila, ale zdálo se, že je to tak přirozené, že tomu sešlému, mladému muži není vůbec dáno usmívat se, nýbrž věčně mračivě hledět na svět. Matka jeho v Hradci Kralové živila se posluhováním po domech i ovšem odkázán tu byl tedy zcela na vlastní pěst. S Hanušem chodil do gymnasia. Sice jen zřídka si dopisovali, ale ten vzdálený, občasný styk přece udržoval je v přátelství a Hanuš nevěděl nikoho spolehlivějšího, komu by Kvapila doporučil.

Soumar rychle se obrátil, když naň volali a když zaslechl jméno Kvapilovo.

„Kriste na nebi,“ vzkřikl, „to jste vy? . Čekal jsem včera večer! Co že jste nepřijel?“

A pak ubíral se s Kvapilem z university, potřásaje hlavou nad jeho vypravováním.

„S tou existencí je to zpropadené!“ mával rukou. „Podívejte, jak já tloustnu!“ usmíval se kysele. „No, však vy se neztratíte!“ spěšně dokládal.

Na ulici Otokar i Bránský s Kuklou se oddělili. Ale Otokarovi rukou dáním musilo se zaručit, že všichni, jak tu jsou, sejdou se večer na smíchovském ležáku „u Čápa“ ve Vinohradech. A pak zůstal Kvapil se Soumarem samoten a bylo mu volněji a jaksi v nitru tepleji. Šli hned do studentského spolku „Slavie“, kde na přímluvu Soumarovu obdržel slib, že se naň s nějakým zaměstnáním bude pamatovat. I rozveselil se, vděčnost cítil k Soumarovi. „Vím, na koho bych se v nejhorším případě směl obrátit,“ svěřoval se teprve nyní, „ale líp, nemusím-li se vtírat. Tomuhle jsem raději.“

A Soumar zeptal se, na koho by se tedy mohl obrátit. Tu Kvapil pověděl, jmenuje rodinu stavitele Hrubého. „Dvůr mají nedaleko naší vsi a maminku brávali tam do práce.“

Soumar se zasmál. „Ale tam já, brachu, nejsem cizincem,“ volal „a zvláště můj spolubydlící, Kačerovský, u nich není cizincem. Ale jaké pak vtírání! Kondicemi jen se neuživíte, alespoň ne na počátku. Dostanete-li jednu, dvě, bude toho po krk. A u Hrubých ať vám nějaký oběd týdně přidají a pak si výskněte!“ I nutil, jen ať zatluče na dvéře a že sám anebo Kačerovský jej tam uvedou.

Kvapil uznal a odhodlal se tedy zatlouci a poprosit. Nyní však zatím přál si, aby podívali se po Praze.

Ubírali se Ferdinandovou třídou. Kvapil se rozhlížel, všeho si všímal, na co Soumar upozorňoval. A tak přišli k Národnímu divadlu, odkudž dali se po nábřeží k Malé Straně. Slunce teprve před chvílí prorazilo husté zimní páry, v nichž těžce chvělo se mdlou rudostí. Ale mlhy již takřka úplně se rozplynuly a za řekou vysoko u nebe nad zelenavou

kopulí Mikulášského kostela vynořoval se radostný obraz Hradčan i Letenské stráně. Kvapilovo srdce zaplesalo. Všechny obrázky, jimiž se kdy těšíval, neznaje Prahy, zde kynuly mu přátelsky v ústrety. Zatajil dech a zíral. Sluneční paprsky padly i na jeho obličej, zahřály jej. Hruď rychle se mu zvedala. A fantasie jeho představila mu dávné, zašlé doby, kdy tam nahoře za řekou bývalo hlučno a slavno a kdy po tom mostě, jehož oblouky skvěly se mu před zrakem, jezdívali čeští králové. Na zamrzlé Vltavě bylo živo. Tu i onde pracovali dělníci, proháněli se na bruslích hoši. U staroměstských mlýnů prosekávali led. Mrzlo, ale tiše, příjemně. A zatím nebe celé zjasnělo, zmodralo, jsouc polito již jen šedým nádechem a Petřín všecek až do vrchu v sněhu s malinkou stříškou kostelní věže jako kus přenesené sem venkovské pohádky koupal se v paprscích únorového slunce.

V poledne zavedl Soumar Kvapila na laciný oběd do Kornelova pivovaru a od oběda do Nekazanky, kde bydlil s přítelem Kačerovským, připravujícím se k státní zkoušce. Měli za osm zlatých malý pokoj ve druhém poschodí se vchodem z kuchyně, v níž spala jejich kvartýrská. Ulice byla tak úzká, že oblohy málem neviděli.

Soumar seznámil Kvapila s Kačerovským a ten rád slíbil, zavésti jej k Hrubým. Hned pak dal se do vyprávění o strašném učení. Celé dni prý sedí doma, jen k obědu seběhne do Panské ulice a na kondice, kterými se živí, a jinak takřka stále leží v těch nekonečných arších lithografovaných přednášek.

„Vidíte, takové je to s námi," řekl později Soumar za dveřmi Kvapilovi. „Dřít, dřít — —! No, ten alespoň z toho zmoudří. Ale u nás — na právech? Darmo mluvit! I já to tak hltám. Ráno bifluju, pak na hodinku běžím do přednášky, odpůldne píšu v kanceláři, po kanceláři cepuju dva kluky a pak bifluju na novo. Někdy si myslím, že by to měl všechno vzít ras!"

Viděl však, že Kvapil zívá i rychle se s ním vrátil a přiměl jej, aby lehl na pohovku a prospal se do čtvrté, než vydá se s Kačerovským do domu stavitelova. Kvapil tedy lehl a záhy usnul.

Když se probudil, Kačerovský seděl u okna, vykuřoval z dýmky a pilně se učil, projížděje oběma rukama své řídké vlasy. Pohledl jeden na druhého, a domluvili se, že by tedy nyní mohli vypravit se k Hrubým.

Oblekli se a šli. Kačerovský řekl, že bude nejlépe promluviti nejprve s Jendou a ten že již o ostatní se postará. Pověděl zároveň, kdo je to Jenda, avšak ani třeba nebylo, neb Kvapil pamatoval se z venkova. I souhlasil.

Právě docházeli k domu stavitelovu, když za nimi zahrčel uzavřený vůz, na jehož kozlíku seděl kočí v kožiše se širokým límcem a s lesklým cylindrem na hlavě.

„To je kočár Hrubých," upozorňoval Kačerovský Kvapila. A v tom již povoz zastavil, kočí seskočil s kozlíku, rozevřel dvířka a na zasněžený chodník vystoupila paní Hrubá, nápadně chladně děkujíc za pozdrav Kačerovskému, jenž smekal. Byla zahalena v dlouhém plyšovém plášti s bohatou kožešinovou obrubou. Vlečku, zasněženou o okraj stupátka, shrnula do ruky a obrátivši se k Otylce, jejíž tvář vyhledla z okénka,

napomenula, aby opatrně sestoupla. A Otylka, mající přes šíji přehozenou astrachanovou pláštěnku a anglický klobouček na hlavě, vyhoupla se pozorně i rychle vskočila do chodby, aby unikla poletujícímu sněhu. Vlídněji děkovala za pozdrav i Kačerovskému i Kvapilovi.

Ti oba pak zvolna ubírali se za dámami do domu. Kvapil zachvěl se mrazivou bázní, vystupuje po moderním schodišti do prvého patra. Byl by se nejraději obrátil, připadal si náhle opovážlivým, chtěje se zde — v takovém domě ucházeti o podporu. (Pokračování.)

Co bude pak . . .?

Co bude pak, až prsa navždy vpadnou,
vzdech poslední až dochví v prostoru,
až údy, které ohněm plály, schladnou
a oči v sloup zřít budou nahoru?

Až přibijí na rakev víko šeré
a pokropí je slzou vylhanou,
až dozní řemeslné miserere
a bílé voskovice doplanou?

Až zaduní o víko syré hrudy
a v dálce stichnou přátel kročeje,
až vzpučí na hrobě trs trávy chudý
a stopy tvoje vítr rozvěje? . . .

Kdys — dávno tomu, já byl ještě děcko —
mě příběh báby k hrůze rozechvěl:
Byl soused, ten chtěl znáti všecko, všecko,
i v smrti tajemství on vniknout chtěl.

A umřel. Do rakve jej položili,
zrak shaslý promodrával pod víčky,
tvář chladil roušky navlhlé šat bílý,
za hlavou kmital plamen lampičky.

Den třetí přišel. Zvony zakvílely,
dav za knězem se s mrtvým bral —
však sotva první hrudy zaduněly,
vrch rakve zapraštěl a mrtvý vstal.

Děs všecky jímal . . . Za nedlouhou chvíli,
co v noci rakve ležel sám a tich,
na témě napadal sníh stáří bílý
a s tváře, z oka navždy prchl smích.

A smutek velký ležel v jeho rysech
a chladem čišel z jeho mlčení,
a pramen radosti mu navždy vysech'
a v srdci nezbyla ni krůpěj z ní.

A na otázky, aby řek', zda zvěděl,
co přijde pak, když smrt obrátí list,
jen smutně stáhnul tvář a odpověděl:
„To, brachu, můžeš na mé hlavě číst . . .“

— Když do mých snů zazvonil hrobník rýčem,
ta stará pověst v duši vstala zas,
chor když jsem otázek se týral bičem,
z ní v odpověď se zaskvěl — — bílý vlas . . .

A v chvíli té mně srdce znova zrýval
mých drahých nebožtíků skelný zrak,
jak ztrnule se v prázdno s děsem díval,
když o skálu se rozbil žití vrak . . .

K jich obrazům, jež nad mým ložem visí,
jsem pohlédnul a s ustrnutím zřel,
jak sesmutněly jejich zbledlé rysy,
jak pohled jejich očí stesklivěl! . . .

Jan Rokyta.

K Heydukově básni „Modráček“. Kreslil V. Jansa.

Modráček.

(Z „Ptačích motivů.“)

Než záře tryská na východu žhavá,
z tmy náručí než vyvíjí se svět,
už píseň tvá se v milý švehol dává
a padá v stromů list i vřesu květ;
tu východ krví zbarvený se chvěje,
jak raněný, když procituje z mdlob,
roj hvězd v oul nebes modrý skrýt se spěje:
bůh světla opouští svůj časný hrob.

Avšak to není hrob, to z rajských růží
a z nebes úsměvů jest lože klín,
v němž slunci velebná se krása druží,
a nad nímž blankytový baldachýn
strau do všech s hvězdnou nádherou se šíří,
při bledším vrchu skvostem luny spjat;
v tom loži z křídel cherubínův pýří
bůh světla velebný je krásou jat.

Jak snadno zaspal by v té loktech kněžny,
a příboj tmy by svět i nebe skryl,
tož vítej, buditeli jeho něžný,
jejž světla král tak krásně přizdobil;
vždyť spat když kráčel, pamětliv jsa tebe,
vzkaz zářivý ti poslal: „V čas mě zbuď!“
a s bílou hvězdou blankytný řád nebe
dal ozdobou ti na zvučící hruď.

Kéž probudíš též smavé lidstva štěstí,
jež spí a sní sen těžký drahně let,
kéž zpěv tvůj slunnou svobodu všem věstí,
byť v krve nachu měla vycházet;
kéž buditelem práva jsi a síly
a zářných myšlenek i spásy těch,
kdo z tůně hrozí běd, kdo v jarmu kvílí,
a v ducha mrou i těla okovech. —

Adolf Heyduk.

V soumraku bohů.

Kronika. Podává Julius Zeyer.

(Pokračování.)

de-li na mne někdo kopím, zvednu kopí též," usmál se Gunar, „přijde-li na mne lstí, odpovím lstí na vzájem. Zodpovědnost za jednání beru ostatně na sebe a proto, Njale, jen mi směle raď, jak bych si počínati musil."

„Jedná se především o to, aby Hrut sám uznal, že dle práva by povinen byl ještě jednou před valný sněm se postavit a záležitost Unninu ke konečnému rozhodnutí předložiti. Musil by to nejen uznat, ale i zřejmě vyslovit. Kdyby tak učinil, mohl by's jej jménem Unniným, co příbuzný její, před soud pohnat."

„Dobře, rozumím," odvětil Gunar, „ale to asi Hrut nikdy neučiní."

„Tu právě," řekl Njal, „třeba použíti lsti. Povím ti, jak si tu možnost, přelstíti Hruta, živě představuji. Tedy tak: zítra odložil bys krásná roucha svá a oblekl bys' se v hrubý šat, vzal bys' dva spolehlivé muže s sebou a něco železného zboží a dal bys' se na cestu k Hrutovi, jenž tě osobně nezná."

„Nezná mne a já neznám jeho," odvětil Gunar.

„A Höskuld?" tázal se Njal.

„Neznáme se též. Od dětství jsem v krajině, kde žijou, nebyl, ani v shromáždění sněmovním v jich okresu."

„Dobře. Vydávej se tedy za kupce a nabízej po cestě všude své železné zboží, buď drsný a nevlídný a hledej všude hádky. Nejvíce v bezprostředním sousedství Hrutstadu, tam ať přijde třeba k ranám, tak že bude třeba volat smírčího, to bude tedy Hrut. Povolíš mu a on, jak jinak ani nelze, pozve tě na Hrutstad. Bude se tě vyptávati, a ty buď mnohomluvným, začínej se ho vyptávati též a v hovoru zmiň se o záležitosti nedávno zemřelého Thorstejna, o níž se všude mluvilo. Dej na jevo, že's byl neurčitě o tom zpraven a Hrut opraví tvé omyly a ty pak řekneš, že to byla zpozdilost, že Thorstejn nepředložil svou při po druhé sněmu a posmívej se mu. Pak rozjař Hruta svými písněmi, jsi znám co pěvec nevšední, narážej opět posměšně na Thorstejna, až Hrut sám se do toho proudu dá a tobě přisvědčí v ješitnosti vítěze. Pak se dovolej svědků, těch dvou mužů, kteří s tebou pocestují, ale tak, že se poznat nedáš a v noci uprchni z domu, vrať se však oklikami ve svůj dvůr. V letě dovoláš se soudu, já budu na sněmu a spolehej na pomoc mou i na znalost mou zákonů a zvyků — a spolehej především na dobré Unnino právo."

„Co a jak jsi naznačil, stačí úplně," řekl se smíchem Gunar, „pokusím se a láká mě veselé to dobrodružství." Ale Njal byl vážný a odvětil: „Snad přijde doba, kde lest bude za hanbu platit jako lež, cítím v sobě odpor proti vlastním slovům a stud za tu radu, kterou

jsem ti dal. Malá vina může býti zárodkem velkého zla a těžkého pak trestu."

Mezi těmi slovy vešla však Bergthora přinášejíc medovinu, vešel též Skarphedyn a nastal rozhovor všeobecný. O záležitosti Hrutově se již nemluvilo a brzy odjel Gunar na svůj dvůr. —

Gunar odhodlal se vše tak vykonati, jak mu Njal radil. Převlečen v hrubý šat dorazil na nepatrném koni ve společnosti dvou mužů do sousedství Hrutstadu. Všude byl po cestě hádky hledal a nedaleko Höskuldstadu, kudy jel, pustil se s lidmi z toho dvora do kupčení a sporu, jenž končil tím, že ničeho ze svého zboží jim prodati nechtěl. Nedaleko Hrutstadu byl nejdrsnější, chvástal se, jak už po cestě sem byl mnohou hádku měl, jak všude se ho báli a když za nabízené zboží teď mu dáti nechtěli co žádal, byl tak vyzývavý, že rolník, s nímž jednal, ruku proti němu napřáhl. Gunar rozloben ho udeřil a nastala šarvátka. Ženy, vidouce, že Gunar rozdává rány silou neobyčejnou, běžely v strachu pro Hruta, by bojující smířil a spor urovnal. Hrut spěchal, by jim vyhověl, a vůči jemu stal se Gunar povolným. Nastal smír, Gunar nabízel již vlídně své zboží, Hrutovi vypravoval o svých hádkách po cestě zábavně a Hrut jej zval, poněvadž se už večer chýlil, na svůj dvůr, což Gunar s radostí přijal. Tam vypravoval, že je kupcem ze severu ostrova, že se jmenuje Hedyn a že se chystá do Norska. V živém rozhovoru dal se do zpěvu a krásný jeho hlas a obsah písní získaly mu Hruta úplně, jenž se nyní též do hovoru dal a mezi pitkou stali se oba muži důvěrnými. Dovedným způsobem zmínil se též Gunar o Thorstejnovi, pravil, že ho někdy znal a vypravoval, co o něm a o jeho při s Hrutem slyšel, vypravoval to tak skrouceně, že se Hrut smál, líčil svou při pak dle pravdy a Gunar prostými svými, ale dobře promyšlenými otázkami přivedl Hruta tak daleko, že Hrut s úsměvem řekl, že Thorstejn, místo aby zemřel, jej měl vlastně spíše znovu před sněm pohnati, kde by byl snad svého se domohl. „Tedy se dobrý ten stařec přenáhlil svou smrtí," smál se Gunar hlasitě, „pře jeho i dle tvého náhledu úplně ztracena ještě nebyla?"

„Zajisté že nebyla," řekl Hrut.

„A jaká jsou v krajině vaší slova půhonná v takové příhodě?" tázal se nedbale Gunar. „Dobře bude si je pamatovat až do stáří, kdybych také někdy dceru měl a cosi jako Thorstejnovi by se mi stalo."

Hrut smál se tomu nápadu, vida mládí Gunarovo a bez rozmyšlení pronesl větu půhonnou tak, jak ji měl Thorstejn dle jeho náhledu pronésti. Gunar se smíchem opakoval slova po něm, ale úmyslně se podřekl směšným spůsobem. Hrut smál se hlasitě a opakoval pak zase správně větu a nyní po druhé pronesl ji Gunar slovo za slovem povýšeným hlasem, tak že nastalo ticho v síni, kde ještě jiní muži něco opodál seděli a pili a mezi těmi oba svědkové Gunarovi.

„Bylo to teď dobře?" tázal se Gunar.

„Ovšem," odvětil Hrut, „teď má půhon plnou platnost."

„Řekls to před svědky," řekl opět hlasitě Gunar, „platí tedy, uznals to sám a poháním tě takto důrazně před příští sněm na soud jménem Unny, jež mi k tomu dala plnou moc."

A pozved svou číši a pil a dal se do zpěvu, takže Hrut, na okamžik

zaražen, bral vše za veselý žert. Hovor jejich nesl se brzy jiným směrem, a posléze se společnost rozešla na lůžko. —

Před svítáním ještě přicválal však Höskuld na těžkém koni svém a probudil spícího Hruta.

„Jsou hosté v domě?“ tázal se krátce. „A kdo?“

„Kupec jakýsi ze severu, Hedyn, tuším, jeho jméno.“

„Je velký a statečný?“

„Nad míru,“ odvětil Hrut. „Má vzezření reka.“

„A rekem je,“ zvolal Höskuld. „Není pochybnosti, je to Gunar z Hlidarendy. Poznal jej jeden z mých lidí, pocházející z jeho kraje, znával jej od vidění, nebyl si však jist, ale zahlédl trhlinou hrubého šatu purpurový rukáv, jakých kupci nenosí. Ten Gunar je příbuzen s Thorstejnem, nevím jak blízko, ale příbuzný je s ním, a tedy také s Unnou. Ten Gunar je přítelem Njalovým, člověka znalého zákonů a zvyků jako nikdo. Musil jsem na to pořáde mysliti, proč provádí mumraj v šatech kupce a usnuv, měl jsem zlý sen. Nepokojem hnán spěchám k tobě. Proč se ten Gunar přestrojuje, proč k tobě jede, co zde hledá?“

„Ah,“ řekl Hrut, „tvůj sen byl prorocký, věru! Teď je mi náhle vše jasné a vím, co Gunar zde hledal. Přelstil mě.“

„Jak to?“ tázal se dychtivě Höskuld.

„Sám řekl jsem mu, jakým způsobem by mě před soud pohnat mohl, a učinil to před svědky.“

A vypravoval vše.

„V tom poznávám Njala a jeho radu!“ zvolal Höskuld, „ale pojď, promluvíme si s tím Gunarem.“

A chopili se oba zbraní. Hledali Gunara, ale ten byl v noci uprchl se svými svědky a vracel se oklikami, skrytými cestami v horách domů; marně hledali jej Hrut a Höskuld a druzi jejich na cestě obyčejné po pláni. —

V čas, když se sjížděl sněm, radil se Höskuld s Hrutem, jak by si počínati měli, a ustanovili se na tom, že pojedou na shromáždění provázeni všemi přátely, všemi svými lidmi, v plném lesku.

„Rozmyslí si každý, s námi dostati se do sporu,“ řekl Höskuld, „když moc naše a bohatství tak skvěle do očí bijou a sám začnu s Gunarem nesvár a zastraším jej, takže sotva rozhodně proti tobě jednat bude k vůli Unně, jemu asi dosti lhostejné.“

Jeli, ale Gunar přišel na sněm s takovou družinou, že Höskuld brzy svého předsevzetí se odřekl a docela mírně a tiše se choval, nabývaje, ač roztrpčen byl, rychle rozvahy. Když soudní dvůr pohromadě rokoval, vystoupil Gunar se svými svědky a pře s Thorstejnem přišla znova na přetřes. Hrut bránil se chladně a dovedně, ale Njal, jenž přítomen byl, porážel jej tak pádně, že Hrut brzy porážku utrpěl. S opovržením jal se nyní Hrut o lsti Gunarově mluviti, ale Njal přiznal se, že sám vše osnoval, co Gunar tak dovedně provedl. Gunar nedal mu však domluviti a zvolal: „Hrute, lituji že jsem jednal lstivě, jsme oba muži a lépe by nám bylo slušelo sáhnouti hned ke zbrani, než porážet se slovy. Chtěl jsem se však vyhnouti i stínu násilí a chtěl jsem šetřit

zákona a práv. Nechme však nyní už hádek, výčitek, zákonů a jich výkladu. Zde stojím na místě zemřelého Thorstejna. Co jsi nabízel jemu, nabízím dnes tobě: souboj, a věno Unnino buď vkladem naší hry o život!“

Po té odcházel Hrut ze shromáždění a Höskuld a Hrut se radili, co si počíti.

„Není možné, nepřijmouti to vyzývání,“ řekl Hrut.

„Smrt tvá je jista,“ zvolal Höskuld. „Gunar nemá soka na Islandě!“

„Nuž, tedy zemru, ale zemru čestně,“ odpověděl Hrut.

Když se sešli k boji a proti sobě stáli, řekl Njal: „Není škoda prolévati krev? Proč nepodrobujete se raději právu a pořádku?“

„Nemohu říci, že Hruta nenávidím,“ odpověděl Gunar. „Seděl jsem za jeho stolem a jedl jsem jeho chléb. Také uznávám, že jsem mu křivdil, klamaje ho — co jiného mohu než podat mu příležitost k pomstě? A pak, vždyť zastávám práva Unny, která bezmocná, opuštěná nemá než mě.“

Upřímnost a prostá, ušlechtilá mysl jeho byly tak zřejmy, že se cítil Hrut dojmut.

„Gunare,“ řekl, „věříš, že nemám strachu, že jsem mužem, slabším snad než ty, ale stejně udatným?“

„To věřím,“ odvětil Gunar, „jsem o tom přesvědčen.“

„Nuže tedy,“ řekl Hrut, „pak vyznávám veřejně, že jsi v právu ty, nebudu s tebou bojovat a vydám ti věno Unnino.“

Všichni byli překvapeni, Höskuld vzkřikl jako dotknut ostrou zbraní, bylo reptání, úsměv pohrdy jevil se na mnohé tváři. Ale Njal zvolal: „Jednal jsi hrdinsky, Hrute, hrdinštěji než kdybys byl skolil Gunara, neb měl jsi odvahu přiznat křivdu svou a nebál jsi se křivého výkladu! Od té chvíle jsem tvým přítelem!“

„I já,“ dodal Gunar, „zde moje ruka! Budu se pyšnit přízní tvou!“

Hrut děkoval jim za jejich slova, podávali si ruku a nikdo nemluvil jediného slova. Hrut cítil, že mimo ty dva muže každý jej odsuzuje co sketu. Mlčel, dostál svému slovu, vydal Gunarovi na svém dvorci věno Unnino v přítomnosti Höskulda, jenž se nezdržel a zvolal: „Nechť prokletí, které na tom pokladě lpí, nyní přejde na tebe, Gunare, s ním.“

„Bratře,“ vzkřikl Hrut, „nemoudře mluvíš a nespravedlivě!“

„Jednal jsem dle práva,“ řekl Gunar, „a Hrut to ví, to mi stačí. Ostatně to zlato nezůstane se mnou a odevzdám je bez odkladu Unně.“

Při tom jméně se Hrut neudržel trpkosti.

„Špatný vzejde ti snad dík,“ řekl zasmušile.

„Osud, ne vůle moje je v tom všem,“ odvětil Gunar a tak se rozešli. Gunar nesl Unně její vydobyté věno a Hrut jel s bratrem na Höskuldstad. Nelitoval, že byl jednal dle práva, ale cítil, jak pozbyl u většiny mužů vážnosti a byl jako zlomen.

„Život můj je pustý,“ řekl, „pustý a prázdný a chtěl bych, abych nežil.“ Byl jako stařec, vadl a byl shrbený. Po cestě těšil jej Höskuld: „Věř, že pomsta padne na Gunara, je prokletí na tom zlatě a běda tomu, jenž se ho dotkne. Také Njal, jenž všecko osnoval, zakusí za to smrtelnou úzkost, tuším to v hloubi duše.“

Tak mluvil Höskuld často a Hrut jen hlavou potřásal. Jednou

zaslechla to Halgjerda, jíž ani nebyli v komnatě pozorovali a šla k nim a hleděla na ně svými záhadnými zraky. Byla bleda a ret její se chvěl.

„Ubohé dítě,“ řekl Hrut, „to věno, které jsem ti sliboval, vymklo se mi z ruky a zmizelo.“

Halgjerda usmála se podivně a pravila:

„Zmizelo, vím to, jsem oloupena a celý náš rod ještě k tomu byl ponížen Gunarem a Njalem. Je mi jen divné, že vy oba nedovedete než reptati a truchliti. Kde zůstala vaše pomsta?“

„Pomstu necháme osudu,“ mračil se Höskuld, ale Hrut pravil káravě: „Tomu ty rozuměti nemůžeš, dítě. Nepleť se do záležitostí mužů. To dívkám nesluší.“

Usmála se povržlivě a mlčela. Odcházela pomalu.

„Záležitosť mužů?“ šeptala si. „Jste vy muži, a nechali jste mě oloupit a o pomstu po svém ponížení se nestaráte? Osudu ji ponechat? Beru ji z rukou osudu a bude má. Za sebe a za vás! Nebude to poprvé, že byly ženy silnější mužů! Dítě že jsem? V očích vašich, ano. Ale přijde záhy doba, že i ve vašich očích už dítětem déle nebudu, že budu ženou. Pak, silná, budu jednat za vás já — slaboši!“

V.

Gunar přijel domů, když byl Unně věno její odevzdal a nalezl u sebe hosta. Připlula totiž loď z Norska a zakotvila na jižním břehu, nedaleko dvoru Hlidarendy. Halvard, zván „bílým“, byl majitelem jejím a pozval se u Gunara, jenž jej radostně přivítal. Byl Halvard každou pídí mužem pravým a bohatýrem. Byl skromný a vážný a pěvec proslavený. Byla výsost v jeho písni, v jejím obsahu a v slovech, jímž obsah její odíval. Byla výsost v jeho smýšlení, byl vzlet v jeho mluvě a obdivuhodný soulad v jeho názorech, tak širokých jak ta obloha nad nekonečným mořem, jež bylo pravým jeho domovem. Zůstal celou zimu na Hlidarendě a mezi ním a Gunarem vyvíjelo se krásné, silné a věrné přátelství. Když blížilo se jaro, bylo Gunarovi tesklo při myšlénce, že nyní nastane čas loučení s Halvardem, a touha jeti s ním ozvala se silně v jeho srdci. Halvard vítal s radostí návrh Gunarův, že by jej doprovázel na cestách v neobsáhlou dál, chystal se k břehům britským, dánským a do země tajuplné, obývané Rusy. Než se rozhodl Gunar na dobro, zajel ještě na poradu k Njalovi. Svěřil mu svoje předsevzetí a dodal: „Není to pouze touha vydati se v dál a vrátit se s kořistí a proslaven k rodným břehům, co mě pudí na dlouhou tu výpravu, je to též přátelství moje k Halvardovi a vědomí, že mi mnoho dobrého vzejde z toho, budu-li jeho druhem, budu-li míti příklad jeho před očima, bych vnímal v sebe jeho velikost a vzlet jeho mysli. Je Halvard starší než já, ač ne o mnoho, ale není tak pouze bratrem mým, nýbrž zároveň jaksi pěstounem všeho, co ve mně klíčí dobrého a ctného! Je Halvard mužem v plném a nejkrásnějším smyslu slova. Je bohatýrem. A bohatýrství zdá se mi, že je něco nadlidského, něco co nás lidi povznáší a rovná bohům. Jsem udatný, smím to říci bez

neskromnosti, ty to víš. Ale vedením Halvardovým snad jen mohu se státi bohatýrem jako on. Bohatýrem, člověkem tedy vyšším."

„A snaha tvoje státi se člověkem povzneseným," odvětil Njal, „zasluhuje už o sobě chvály svrchované. Máš pravdu. Statečnost, udatenství, bohatýrství, je cnost z nejvyšších. Je jako světlo, které zaplašuje tmu. Ta tma je slabost, strach, bázeň. Je bázeň z nejhorších zel, neboť vede člověka v nízkosť. Bez bázně nebylo by otroků. Snad přijde čas, že cnost jiná považována bude právem za vyšší než cnost chrabrosti, ale dokud bude mít slovo „muž" význam, bude statečnost, jejíž nejvyšší pojem je bohatýrství, zasluhovati úcty. Bez statečnosti není volnosti a bez volnosti není lidské důstojnosti, tedy není vůbec člověka. Avšak i ten, jenž zbraně se ani nedotkne, může býti udatným, ba i bohatýrem, vnitřní statečností svou. To tuším nejasně od doby, co ty podivné zvěsti k nám docházejí z Norska a Švédska o nové pro nás víře, kterou úplně ještě nechápu. Buď bedliv těch zvěstí na cestách svých a přines mi o nich zprávu, můžeš-li, ty statečný, ty udatný, ty drahý můj Gunare!"

„Mám starost ještě jednu," řekl Gunar. „Matka moje je vetchá a zůstane sama na Hlidarendě, neb bratr můj jede se mnou."

„Já však zůstanu," zvolal Njal, „a pokud budu živ, budu jí radou a podporou ve všem, a po mně můj syn Skarphedyn, kdyby Norna, sedící pod jasanem Ygdrasil, nit mého života přetrhla před tvým návratem. Ani o matku svou ani o svůj statek starosti neměj, Gunare." Podali si ruce a tak se loučili.

Ó siné ty moře, plné hlubin a tajů, plné temných děsů a úsměvů slunných, ty šeptající a řvoucí, ty laškující a burné, ty příteli a vrahu člověka! Jak pyšně nesl se koráb Halvardův tvou svatoslavnou pustinou! Jak hnal ho vítr dmoucím se klínem tvým! A na přídě stál Gunar s Halvardem a oba pěli slávu tvou, ty domove volných, a hlasy jejich mohutné nesly se nekonečnem tvým, spojené v souzvuk silný a lahodný a šum tvých modrých brodů se tišil jako čaromocí při zpěvu těch mužů, vítajících tě chvalozpěvem a umlkaly větry, jezdící se svistem po tvých vlnách, honících se jako oři s bílou hřívou z pěny. Loď brala se k břehům norským. Po celé léto plula od přístavu k přístavu a život byl veselý při lodění a vylodění bohatého zboží. A když přišla zima a sníh pokryl strmící skály fjordů, a když v pozadí obrovské hory se z mlhy nořily jako stříbrné hrady bohů a když zimní vichry burácely tak že moře až k nebi stříkalo a do běla kypělo a zase až do dna propastí se černalo, a když noc se zdála na věky panovat s nesčíslnýma očima těch rudých, horečně žhavých hvězd, a s požárem krvavých zor severních — tu zavítali druzi Halvard a Gunar, ukryvše bezpečně loď, do dřevěných měst a dvorů a byli všude vítáni, neb pověst jejich šla před nimi a zpěvy jejich nadchly muže pijící silné pivo za dubovými stoly i ženy, snící u praskajícího ohně, sedící na dlouhých lavicích, ověšených těžkými látkami a předoucí bílými prsty tenkou jako vlasy nit. A zima posléze minula a usmála se vesna a pravil Gunar: „Neusínejme, spiti blahou sladkostí míru! Dost jsme zpívali, dost jsme pili, dost jsme se smáli. Nyní chystejme výpravy, dlouhé, plné nebezpečí a bojů, hledejme vítězství a kořist!"

„To učiníme," řekl Halvard. Měl dvě lodi válečně vyzbrojené. Najali

mužstvo a tak se vydali na cestu, jak o tom snil Gunar už na Islandě, vydali se na výpravu on a bratr jeho Kulskjäg a přítel jeho Halvard.

Stala se ta výprava řetězem skvělých činů hrdinských a pramenem bohatství, zůstali na moři celé léto a celou zimu, sjezdili celý břeh švédský i dánský a obrátili se, když zase slunce hřálo a jaro přilétlo s teplým dechem a bílým jasem, na východ. Mířili do Revalu na břehu ruském. Odtamtud, po cestách uvnitř pevniny, protloukli se davem vikingských lodí ještě východěji k ostrovu skalnatému, kde zakotvili nedaleko pustého mysu, by odpočinuli. Jednoho večera seděl Gunar na skalisku, nad šumícím mořem, po němž se rozlíval plně zlatý svit sluneční, nebe dýchalo něhu, nebe průsvitavé, bledě modré, do zelena se měnící, po němž dlouhou řadou, jako pluky obrovských ptáků přeletavých, zlatisté, lehké mráčky se nesly. Moře šplounalo tiše, vlnky zvedaly hlavy blíže břehu a ploužily se, opěněné, jako hrstkami perel korunované, po stěně skaliska vzhůru až k nohám Gunarovým. Hluboký, velký klid té nesmírnosti nebes a moře vnikal v srdce Gunarovo, konejšil jeho po činech a bojích žíznící srdce a myšlénky jeho zalétaly daleko k břehům islandským, k tichému dvorci, před nímž se stáda jeho pásla, k starým stromům, šumícím za domem, k velké jizbě, kde matka jeho seděla a nejspíše, upírajic zrak svůj na moře, o něm s něhou snila. Měkkost a touha ozvaly se v něm a téměř nevědomky zazpíval nad šepotajícími vodami píseň, jíž se byl v Dánsku naučil, píseň touhy hrdiny, v cizině vzpomínajícího otcovského břehu. Plný, mužný, hluboký a měkký jeho hlas nesl se prostorem jak ty mráčky oblohou, prohřátý paprsky citu, jako ony září sluneční a zmíral v dálce v mírném šumu tiše se třesoucího moře. Když dozpíval, zaslechl za sebou vzlyk, ruka chopila se ruky jeho a překvapený Gunar spatřil u svých nohou muže, ležícího na tváři a tisknoucího ji k zemi. Prudce vstal a zvolal: „Kdo jsi a co činíš?"

„Líbám zemi," zněla odpověď, „píseň tvá se zmocnila mého srdce tak, že čarovala mi rodný kraj můj před zraky a líbám tu půdu, jako bych líbal dánský břeh, kdyby mi dopřáno bylo jej opět spatřiti. Jsem Dán a zajatý, odtržený od svých a od země, která mě zrodila. Kdokoli jsi, jsem úplně tvůj od tohoto okamžiku a chci ti věrně sloužit. Jméno moje je Tof."

„Jsi dojat," odpověděl Gunar, „a proto překypuje tvoje oddanost ke mně neznámému v nadšení. Až se stiší tvůj rozvlněný cit, pomine také tvůj pro mě zápal, a nezazlím ti to. Čím ostatně bys mi mohl posloužit?"

„Zprávou důležitou!" zvolal Tof. „Hledal jsem tě z nenávisti k těm, kteří mě zajali, ale z lásky ti nyní prozradím, co bude tvoje spása a jejich záhuba. Tedy slyš. Na druhé straně těch skalních stěn houpá se několik lodí, jako vaše lodi zde. Velí jim dva bratři, starší z nich a chrabřejší jmenuje se Halgrim. Je to muž ku podivu udatný, a všickni jeho druzi jsou stateční a zbroj jejich je výtečná. Ale Halgrim sám má kopí, jež vyváží sto mužů, neboť ono tají v sobě čaromoc, kouzelník čudský učinil je zázračným. Věz, že Halgrim nemůže být usmrcen jinou zbraní, než právě tím svým kopím, jež má také ještě vlastnost, že samo ohlašuje, kdykoli smrtelnou ránu způsobí, neb tenkráte zazvučí samo

sebou podivně a zřetelně tak, že to slyšeti daleko. Jest, jako by v něm zpíval uzavřený, divoký pták, hrůzyplným, ale zvonivým hlasem. Nuže, vyšpehoval Halgrim, že kotví lodi vaše zde a chystá se, by na vás útočil. Buď tedy prchejte, nebo připravte se k boji. Zvítězíte-li, pak ukážu ti místo, kde uschována kořist těch lupičů. Je to bohatství veliké a nikdo mimo mne nezná tu tajnou skrýš.“

„Dík!“ řekl Tofovi Gunar a dal mu zlatý svůj prsten za tu zprávu, pak spěchal k lodím a chystali se k boji. Sotva že se ozbrojili, ukázaly se lodi na vodách a brzy začal zápas obrovský. Trval dlouho a padali muži s obou stran ve věčný sen. Vítr přilítl jako při požáru, bílé mraky hnaly se divoce obzorem jako oři valkyrií a zdálo se, že volání těch smrtonosných panen se mísí do řvaní vln, rozbouřených náhlým vichrem, a v hukot hrozného boje. Po nebi rozlily se červánky jako krev nad uhasínajícím po nekonečném dnu sluncem.

Halgrim skočil nyní z lodi vlastní na loď Gunarovu a lidé jeho skákali za ním. Stál Halgrim jako věkovitý strom, pyšně a vysoce, před svým sokem, pozvedl své hrůzyplné kopí, vysoko měřil a metl je po Gunarovi. Gunar však uměl skákati i v plné zbroji tak vysoko jak byl sám, a obdivuhodná ta pružnost zachránila jej nyní. Vymrštil se vysoko podivuhodným skokem, nesoucím jej zároveň do zadu a kopí mířené na jeho prsa, proklálo štít, jejž byl Gunar dolů spustil, a zabodlo se hluboko do břevna, které Gunar přeskočil a za nímž pevně stál, dopadnuv tam po svém skoku na nohy. Rychle jako blesk, nahybaje se ku předu, ťal Gunar mečem do ruky Halgrimovy, sáhnuvšího po svém trčícím v břevnu kopí, ale meč ruku tu neranil, kouzlo tomu bránilo, ochromil ji však na chvíli tak, že pustila kopí, vytržené už ze břevna, a kopí to padlo na zem. Bleskem pozvedl je Gunar a probodl kouzelnou tou zbraní Halgrima. Padl jako věž, která se zřítí, když se země hne. Chrapot dral se mu z úst, oči měl v sloupu a za okamžik zemřel. Gunar však zamával proti zapadlému slunci, z něhož už vidět nebylo než vršek temena, bylo to cosi jako ohromná jiskra, houpající se na temných vodách, a Gunar zazpíval zpěv na chválu bohatýrské zbraně a sliboval, že věrně ji zachová až do konce svého žití. Zatím rval se bratr Gunarův s bratrem zabitého Halgrima na smrt, žádný z nich nemohl dosáhnouti vítězství, žádný z nich nemohl podlehnouti sokovi: Tu vrazil Gunar kopí své bratru Halgrimovu do srdce a vítězství nyní už neváhalo nikterak. Stálo po boku Gunarově. Vikingové, vidouce sebe bez vůdců, prosili o smír. Gunar ponechal jim zbroj a rozkázal, aby pluli k břehům domovským. Pak přišel Tof a věren svému slibu vedl Gunara do lesa, ukázal mu skrýš, kde mnoho zlata, stříbra, rouch a zbraní leželo, a to vše kázal Gunar, by lidé jeho odnesli na loď. Pak ptal se Tofa, jak by se mu odměnil.

„Jsem Dán,“ řekl, „jak jsem ti pravil. Vikingové mě zajali a zde na tom pustém ostrově mě zanechali bez přátel, bez radostí života, bez útěchy, v touze bez konce! Chceš-li dobrého cos mi prokázat, vrať mě na rodnou mou zem!“

Gunar bohatě ho obdaroval, vzal jej na loď a slíbil, že prosbu jeho věrně vyplní.

A učinil tak, když po mnohých cestách posléze přistál ku břehům

dánským. Tam přijal jej král Harald, Gormův syn, s velkou poctou, tak jako Halvarda a Kulskjäga. Divili se všickni v zemi jeho bohatství, neboť měl nyní Gunar deset lodí a mnoho pokladů a zboží. Více však divili se jeho bohatýrství, neboť nebylo hry zápasné a bojů o závod všemi zbraněmi, by nebyl Gunar věnčen vítězem a rád by jej byl král Harald u sebe na vždy podržel. Chtěl jej zasnoubiti s krásnou svou příbuznou; ale Gunar toužil po domově a po svobodě úplné, nechtěl být vázán ničím a lásky k té luzné dívce necítil. Chystal se tedy k odjezdu a král Harald na důkaz, že nezná proto hněvu, že Gunar v Dánsku zůstati nechtěl, daroval mu loď vyzbrojenou, roucho purpurové a rukavice zlatem vyšité, čelenku, jiskřící se drahokamy a ruský klobouk ze stříbrohlavu, nejdražšími perlami posetý a vroubený drahocennou kožešinou. Tak tedy bohatě obdařen, proslaven a milován loučil se Gunar s králem a pyšné jeho lodi obrátily se zase k břehům norským. Tam přezimoval u jarla Hákona v Trondhjemu a za píseň, již pěl při julské — vánoční to — slavnosti, dal mu jarl zlatý náramek a zapěl sám píseň na jeho oslavu.

Jakmile první jarní dny se dostavily, dal se Gunar, pln touhy, na cestu k domovu, rozloučiv se se slzami s Halvardem.

Jak vítala jej stará matka, jak vítala jej snivým úsměvem rodná zem, jak vítal jej útulný jeho dům a jak vítal jej věrný a moudrý Njal!

Gunar děkoval mu za všecku péči o matku a o statek o obdaroval jej bohatě. Njal se usmíval a pravil: „Jaký je z tebe muž! Není tobě rovného na celém ostrově! Co zkušeností jsi nastřádal, co slávy vydobyl a bohatství!“

Ale pak se zasmušil, zraky jeho jakoby bloudily do dáli a jako mimoděk řekl tiše: „A zpráv o novém učení jsi nepřinesl. Já více bych po nich toužil než po slávě a bohatství. Sláva a bohatství! Co závistníků jsi si utvořil! Boje tvoje v cizině nebyly, bojím se, poslední; kdo ví, co jiných na tebe čeká zde!“

„Tím lépe!“ smál se Kulsjäg. „Aspoň nezrezaví naše zbraň. Ale myslím, že si každý rozmyslí dlouho, než se odhodlá k útoku na Gunara. Pojedeme na nejbližší shromáždění lidu v celé slávě a v plném lesku, aby poznali přátelé i nepřátelé, co Gunar zde znamená.“

Ale Gunar pravil vážně: „Netoužím po žádné okázalosti, bratře, pojedu na thing pouze, bych se sešel s muži, kterých si vážím a které miluji a abych se s nimi po návratu pozdravil.“

VI.

V těch letech, co Gunar po cizích mořích a vzdálených březích si tolik slávy a tolik bohatství vydobýval, dorostla zatím Halgjerda v domě svého otce Höskulda a byla ku podivu krásná a obdivována pro lepost svou každým, kdo ji viděl, a vypravovalo se o té její kráse široko a daleko. Vlasy její husté a měkké byly tak dlouhé, že se celá do nich zahaliti mohla od temene do paty, a přece byla postava její neobyčejně vysoká. Zvláštní měla moc; kdo ji jen spatřil, byl jí ihned získán, ačkoli nebyla něžná a nebylo u ní celkem dívčího, vábivého kouzla. Byla pyšná

a bylo známo, že nikdy nezapomněla urážku jí učiněnou. Nebyla něžna ani k svým příbuzným, ba ani k svému otci, byla uzavřena, nesdílná, a jen jeden člověk měl úplně její důvěru, člověk, jenž měl na ni zlý vliv a mnoho od útlého mládí na ni působil. Muž ten jmenoval se Thjostolf, žil u Höskulda na dvoře; byl volný sice muž, ale úplně bez majetku a příbuzných. Byl to člověk zasmušilý, nikým nemilovaný, člověk závistivý a nenávidící každého, jen Halgjerdu miloval od dětinství jejího a ona přilnula k němu více než ke komukoli jinému. Šeptalo se, že je Thjostolf znalý tajných kouzel, že Halgjerdu jakýmsi nápojem očaroval a že ji zasvěcuje do temných věd a hrůz zaklínání záhubných. Höskuld usmíval se opovržlivě, když poprvé něco podobného slyšel a pravil: „Celé tajemství a celé kouzlo Thjostolfovo vězí v tom, že hoví všem Halgjerdiným rozmarům, že pýchu její živí ustavičnou chválou, že snáší její tvrdost a že z chyb jejích dělá cnosti!“

Höskuld měl sice celkem pravdu, ale i v tom, co nepřátelé Thjostolfovi tvrdili, nebyl samý výmysl a samá pomluva.

Ne příliš daleko ode dvoru Höskuldova žil zeman jménem Thorvald se svým otcem Osvifem. Byl to krásný muž ušlechtilých mravů, ale popudlivý nadmíru a vznětlivý velice. Znal Halgjerdu, neb vídal ji občas jeti na koni s jejím otcem nebo s Thjostolfem kol svého domova, a vzplanul láskou k ní. Jednou pravil svému otci: „Co řekl bys’, kdybych žádal Halgjerdu za ženu?“

Osvif lekl se velice a odvětil: „Řekl bych, že nedobře volils a nemoudře jednáš a že si Halgjerdu za dceru nepřeju, přes její krásu a mnohé zboží, kterým ji snad otec její vybaví.“

Tu rozzlobil se Thorvald a zvolal zuřivě: „Přes vůli tvou a přes odpor kohokoli pojmu tu dívku za ženu, to ti přisahám!“

„Nuž,“ řekl smutně otec, „proveď tedy svou, ale nač jsi se tázal, nechtěl-li jsi pravdu slyšet? Čiň jak se ti líbí, vezmi si ji, tu čarodějku, vychovanku chmurného Thjostolfa! Ne mne, však sebe vrháš do zkázy.“

Thorvald se jen smál těm námitkám a hned druhý den jel s vynuceným povolením svého otce k Höskuldovi a žádal o Halgjerdu. Höskuld vyslyšel jej s radostí, ale přece řekl v poctivosti své: „Nemohu zamlčeti, ač se jedná o vlastní dítě mé, že povaha té dívky je zvláštní. Není povolná a mysl její je tvrdší než některého muže.“

„Málo mi to vadí,“ odvětil s úsměvem Thorvald. „Nemohu jiné ženy pojmouti než ji. Podmanila svou krásou celé moje srdce. Pověz jen své podmínky a nestarej se o mne. Věř, že dovedu si ženu podrobit.“

Höskuld nežádal, opatrně, příliš mnoho a koupě nevěsty byla rychle uzavřena. Höskuld zasnoubil pak Halgjerdu Thorvaldovi, který bez odkladu s tou novinou domů jel. Když ho už v domě nebylo, zavolal Höskuld svou dceru a řekl jí, že je nevěstou a jmenoval jí jejího žezicha. Halgjerda zbledla a pak se zapálila nevolí a slza se jí tlačila do očí, ale nezaplakala a pravila tvrdě a pyšně: „Thorvald! Horšího ženicha už na Islandě nebylo?“

Höskuld se rozzlobil: „Hrdost tvoje je přílišná!“ zvolal, „na koho čekáš?“

Halgjerda se vztýčila a odvětila: „Pýchu svou jsem zdědila; i ty

i tvůj bratr Hrut jste byli pyšni a v pýše své jste mi slibovali nejlepšího bohatýra na Islandě, cosi jako krále s korunou! Ovšem silni byli jste oba jen v slibech a ne ve skutcích, vždyť jste ani nedovedli uhájiti to věno, které jste mi dali slovy, ale hned pustili, když pravý muž vám je z rukou vyrazil. A teď nesmím ani voliti dle svého srdce, a beze ptaní mě daruješ prvnímu kdo přišel, jako nějakou věc, která tě omrzela!"

Höskuld chvěl se hněvem a zvolal: „Thorvald jest mužem dokonalým a není žebrákem! Čest je to pro tebe, že tě žádá, neboť, věru, nejsi lásky hodna a srdce tvoje je chladné jako kámen. Ostatně věz, že nad osudem tvým rozhoduji já, ne ty, a rozhodl jsem a ty se podrobíš!"

Z jejího oka vyšlehl vzdorný blesk, neřekla však ani slova a vyšla ze síně, bleda jako přízrak. Vyhledala Thjostolfa. Vášnivě mu pověděla vše a pravila mu zamračeně: „I ty sliboval jsi mi vždy pomoc a ochranu a živil jsi ve mně to, co nazývají vzdorem a pýchou, co však není ničím jiným než silnou a volnou vůlí! Co pravíš teď a co mi radíš?"

Thjostolf při zmínce o zasnoubení Halgjerdy s Thorvaldem zbledl tak silně, jako ona sama v síni, když jí otec oznamoval uzavření sňatku. Zamlčel se a zadumal se hluboce, tak že vášnivá Halgjerda jím silně zatřásla a znovu zvolala: „Nuže, co všemu tomu pravíš?"

Tu zasmál se podivně a řekl: „Co tomu pravím? Co ti radím? Bys' se nermoutila docela. Nemohu ničeho proti otci tvému podniknout, jsem na něm závislý, ale až se budeš vdávat po druhé, nebudeš se ho již tázat, tu bude vůle tvoje volna, sama budeš paní svou."

„Po druhé?" tázala se udiveně a překvapeně Halgjerda.

„Což myslíš, že je Thorvald nesmrtelný?" smál se zase Thjostolf. „Spolehej se na mne, budu vždy po tvém boku a vždy ochoten ti sloužiti, třeba nasazením svého života."

Šla z něho hrůza. Halgjerda zakryla si tvář, za chvíli pravila: „Děkuju ti, Thjostolfe, za tu útěchu. Otec můj mi pravil před chvílí, že prý mám srdce chladné jako kámen, a já cítím, že je vřelé jako oheň. Dovedla bych milovati tak silně, jako oheň silně nenávidí a ničí. Věříš mi?"

„Vím to," odpověděl a ze zraků jeho, temných a hlubokých, sálalo to jako plamen.

Halgjerda se opět lekla, nevěděla docela určitě čeho. Sklopila oči, mlčela chvíli a pak řekla: „Slíbils' mi jednou, že kouzly svými ukážeš mi vidinu muže, jenž někdy srdce moje opanuje, jejž srdce moje bude někdy vzývat, jemuž bude patřit na věky. Kdy splníš ten slib? Bylo by mi útěchou viděti tu tvář v tom okamžiku téměř zoufalém, když mě jinému dávají, než tomu, jemuž jsem určena; či byla slova tvoje pouhou bájkou, jakými baví se nedospělé děti?"

Thjostolf sebou silně trhl, zraky jeho zasvítily divnou radostí, mlčel chvilku a pak pravil: „Té útěchy, Halgjerdo, se ti dostane ještě dnes. Měj strpení do večera."

Halgjerda byla ticha a zádumčiva po celý den, tak že otce svého překvapila, jenž očekával hlučné ještě výstupy. Mezi večeří dal Thjostolf Halgjerdě znamení, by za ním vyšla, a venku na chodbě, kde je nikdo neviděl a neslyšel, pravil jí: „Vyčkej, až asi za hodinu plný dnes měsíc

dostoupí výše nebes. Zde máš nápoj, který vypiješ, zde máš hrstku čarodějných trav a bejlí. Až bude měsíc stát ve výši a ozařovat skálu, víš onu, v jejíž hloubi je sluj, kam někdy chodíváš, když v létě slunce pálí, bys' znoji ušla, pak jdi do té sluje, rozdělej malý oheň nedaleko vchodu a vrhni to bejlí do plamenů. Povstane dým a kouř lehký a modravý, a tou clonou uvidíš tvář toho, jejž někdy milovati bude ti rozkoší až bolestnou! Ale nezapomeň, dříve jest ti vypíti nápoj zde v té nádobce."

Tiskla mu vděčně ruku a rozešli se. —

Sluj nebyla příliš vzdálena od domu a Halgjerda snadno se vykradla ze dvoru, v čas, když plný měsíc svítil s výše nebes na tichou, pustou krajinu. Rozdělala oheň a vyňala nápoj v hliněné nádobce, kterou jí byl Thjostolf podal. Nesla jej už ke rtům, cítila už několik krůpějí na jazyku, spolkla malý doušek, ale náhle se zastavila. Podivná myšlénka jí kmitla hlavou. Což kdyby to byl nápoj lásky, kdyby Thjostolf takto lstí se chtěl do jejího srdce vkrádat? Viděla pojednou jeho vášnivě svítící oči, jeho záhadný úsměv, jeho zamyšlenost a přede vším tu náhlou bledost, když mu řekla, že ji otec Thorvaldovi zasnoubil. Zachvěla se, lnula sice k Thjostolfovi silně a upřímně, ale milovati jej, náležeti mu? Ne, nikdy, nikdy! A odhodila hliněnou nádobku od sebe do prostřed plamenů, šlehajících už dosti vysoko z malé hranice suchých větví, již byla zapálila. Silná vůně vystupovala z ohně; pocházela patrně z nápoje, linoucího se z puklé nádoby do řeřavého uhlí hranice. Vůně ji opojovala náhle a mocně, srdce její bilo silněji, dýchala rychleji, třásla se po celém těle. Hodila nyní suché bejlí do ohně, jež jí byl Thjostolf stejně s nápojem dal a ihned vystupoval hustý, modravý dým z plamenů a plnil sluj. Bledě hleděl plný měsíc tím závojem kouře na Halgjerdu. Pozvedla ruce, plášť její se svezl a vlasy její, uvolněny silným posunkem, rozproudily se a halily ji jako do zlatého závoje. Oči její plály a zíraly. Zjeví se obraz toho, jejž čekala? Zjeví se vzdor tomu, že nevypila onen tajuplný, čarovný nápoj? Byl vůbec narozen a žil skutečně ten, jemuž by srdce její a celá bytost její náležeti chtěla? Tu, slyš, zdálo se jí, že ozývá se dusot těžkého kroku koňského! Nebylo pochybnosti, někdo jel kolem sluje. Kdo? Nepřeruší jezdec její čáry? Zírala v lunnou noc. A což kdyby to byl on, jejž čekala v nejistotě a pochybnosti? Pomalu bral se nyní bílý kůň skalnatou cestou a na něm jel jezdec, jel teď těsně kolem sluje. Udiven ohlédl se na zmírající už oheň a na dým, stoupající z temna ve světlou noc. Modravým tím dýmem zahlédla Halgjerda tak jeho tvář, a srdce její zastavilo tlukot.

Byl to člověk či vidmo? Byl bled vysoký ten bohatýr, oděný v pyšnou zbroj a modrý dlouhý plášť, byl bled jako přízrak, vlasy jeho byly temné, oči jeho byly záhadou. Něco vášnivého a neskonale smutného linulo z nich. Ústa jeho byla škaredá, pravda, ale tah kolem nich, tak nevysvětlitelně záhadný, byl přímo neodolatelný, vábil srdce mocně a Halgjerda cítila, že srdce její zvábeno, letí slepě, osudně tomu muži vstříc! Vzlyk jí vyšel z úst a oči její se plnily slzami. Poprvé ve svém životě cítila něhu ozývati se v prsou svých. Byla šťastna a zároveň cítila hrůzu jakousi, jako při myšlence na náhlou smrt. Jezdec zastavil udiven koně a clonil si rukou oči, by lépe viděly ty temné, smutné oči! Vítr

zavál a rozptýlil kouř, který pomalu mizel a ozářena měsícem i rudým šlehem žhavého uhlí, stála Halgjerda s planoucím zrakem, s pozdviženýma rukama v plné záři své nezemské, v tom okamžiku, strašidelné krásy. Dívali se mlčky na sebe, ona a ten jezdec, dlouhou chvíli, a bylo jim, jako by se opojovali nějakým čarem, oběma vířilo v hlavě a v srdci. Pojednou zachvěl se jezdec, přejel si oči rukou a zašeptal: „Zmizíž, přelude vábící a zhoubný!“ A bodl koně svého a za okamžik zmizel v lunné noci a slyšela jen daleko, daleko zmírati dusot toho těžkého koně.

(Pokračování.)

Z různých Parnassů.*)

Nové překlady Jar. Vrchlického.

I.

Paní Mary Robinson-Darmesteter.

Rosamunda.

— Mne miluj, Rosamundo,
buď smrt neb lásku tvou!
— Ach, pane, jak to možná,
jsemť ženou provdanou!

— Jen chvíli, Rosamundo,
muž bude odstraněn.
— Ach, jak to uděláme?
— Dnes, nebo v jiný den!

Za zahradou tvé matky
had v keři spí, tam spěj,
jej vem, v hmoždíři utluč,
a do vína mu dej!

*

— Hej, ženo, Rosamundo,
jsi pyšná tak či líná?
Jdu z lovu a mám žízeň,
hoj, dej mi pohár vína!

---

*) Z druhé řady k tisku připravené.

— Tam ve džbánu dost vína
a v číši dosti též,
jdi, se skříně to sundej
a víčko odkrýt spěš!

— Hoj, ženo Rosamundo,
sem popatř, sem pojď v chvat,
je kalné rudé víno,
jak mohlo se to stát?

— Dul včera mořský vítr,
ten moh' je zkaliti . . .
— Sem Rosamundo pospěš
a pojď se napiti!

— Ach, kterak mohu píti,
když žízně necítím?
— Jen pojď, první se napij,
což neslyšíš, co dím?

— Ach, kterak mohu píti,
nepiju vína! — Sem!
Však tenkrát píti budeš
při tomto meči mém!

— Nuž piju na svou lásku
a piju smrt svou, slyš!
Můj milý francouzský je král
a já jsem mrtvá již.

—

II.

Georges Bouteleau.

Kolibřík.

Já na severu viděl dnes
ostrovů luzných lítat ptáka,
v šer dubů našich, jenž se smráká,
a v sosen mih' se chmurný les.

Já k němu děl: „Což slunce žeh
ti neschází ni břehy krásné?“
On pravil: „Vše mi kolem jasné,
své nebe nesu na křídlech!“

—

III.

Walter Savage Landor.

V den svých 75. narozenin.

Já s nikým nepřel se, mně nikdo za boj nestál;
já Umění měl rád a hned pak Přírodu,
na ohni života já ruce hřál si. Přestal
teď plát a klesá již — jsem hotov k odchodu.

Vážka.

Dí kněži s básníky, že život snem;
já krásnějšího bych si nepřál věru,
než ležet v bezu chladném, vonném šeru,
neb šumné vrby, řeky nad břehem,
jenž pln je nauk; vážka těkavá
bez trudů jak já kde se toulává.

Dík, moucho královská, jež nachu žeh
máš na přilbě a sítě na křídlech,
za rozmar, jímž lhostejně opouštíš
lilijí vodních zlatem tkanou číš,
že navrací se vždy tvůj ke mně let,
by zrak tvůj, co jsem tady napsal, čet.
Věř, čtenářů mých víc je mnohem,
jichž zrak než tvůj spjat tvrdším rohem,
a duše těch by pro vždy měla žít,
tvá skanout v řeku — mrtva být?
Královská moucho, bůh to odpusť všem,
kdo takovým jsou hrdí nesmyslem!

IV.

Tola Dorian.

Tvor a Tvůrce.

Tvůrce.

Nuž v bláto nečisté se pokoř, sténej v pláči,
až tvůj zrak malátný se pozvedne v mou líc,
snad žalobný tvůj hlas mé ucho přijmout zráčí.

Tvor.

Já nežádám nic!

Tvůrce.

Snad běďná nízkost tvá v tom najde nové síly,
tvá duše nadějí v tom zaplá doufajíc,
že smrtelnou tvou krev můj Syn vykoupil milý.

Tvor.

Nedoufám v nic!

Tvůrce.

V němž tajíš duši svou, otevři pouzdro chudé,
kde tajných přání, tuch je skryto na tisíc,
mně touhy zpovídej, tvé srdce které hude . . .

Tvor.

Já? — Nechci nic!

Tvůrce.

Já stvořil tě, tvou bouř sám ukonejším hned,
z pout tebe povznesu ve prostor bez hranic,
svěř mi své výčitky, svou lítost, pláč svých běd.

Tvor.

Já nelkám nic!

Tvůrce.

Své duchy temnoty vypustím z pekel řvoucí,
by lačných, hladových zlá smečka zoufajíc,
tvé lože oblehla, kde svíjíš se ty, mroucí.

Tvor.

Mnou nehne nic!

Vesperales 1895.

Vzdech.

Ó růže nádherná, jež v jitra svitu,
ve kráse rozkládáš své pýchy nach,
zem rodná tvému vysmívá se třpytu,
ty, královno, jsi troud a prach!

O rychlý skřivane, raketo zpěvná,
chceš modra protknouti zbroj železnou?
Však darmo, nebesa jsou klidná, pevná,
nic nesvedeš s tou písní vítěznou!

My, různé počasy jež honí žitím,
jak za kapkou jde kapka bystřinou,
se jiným ptactvem zpijem, jiným kvítím,
ne tímtéž ptákem, toutéž květinou.

Vesperales 1895.

V.

Remigio Zena.

Osvěžující sen.

Vidím každé noci v spaní,
můj to zde ples jediný,
nestydím se za to ani,
vidím denně talíř v spaní
smetanové zmrzliny.

Můžete si představiti,
krásko moje vzdálená,
jaká žízeň zde se cítí,
můžete si představiti,
africká jest, plamenná!

A tu vidím kouli ve snu,
z Golkondy jak bohatou,
málo chybí a já klesnu,
kouli tu když vidím ve snu,
bílou, chladnou, kulatou.

Na smetany bílém sněhu
leží malá jahůdka,
jak tu vypsati vám něhu,
poupě růže na tom sněhu,
jaká očím lahůdka!

Můžete si představiti
v hrdlo zžehlé, které hnět
africké zde žízně cítí,
můžete si představiti
s jahodami chladný led?

Obraznost svým prutem kyne,
vyvádí hru divnou mně,
jednu pouze kouli? — I ne!
Obraznost svým prutem kyne,
já vždy vidím koule dvě.

Le Pellegrine 1894.

VI.

Gabrielle D'Annunzio.

Darmo!

Umění hrozné! Posud
svůj závoj neodkrylo's,
my vzýváme tě darmo.

Dál, Slávo, jdeš a jiným
skráň dáváš k políbení,
my za tebou jdem darmo.

Neznámá milko, záhy
ty umřela jsi mladá,
čekáme na tě darmo.

A kde jste vy, ó květy,
vy cizích, nových vůní?
My hledáme vás darmo.

Z těch, kdo tu trpí, žádný
potěšen námi nebyl,
s ním plakali jsme darmo.

Z těch potlačených žádný
zde námi pomstěn nebyl,
my bouřili jsme darmo.

Tak silný bol náš nebyl,
by přemohl taj světa,
my trpěli jsme darmo.

Za námi pouze zbude
neplodná, mělká brázda,
neb my jsme žili darmo.

Před námi přímo ve tmách
Smrt stojí — nemá tváře . . .
Ó Slávo, umřem darmo!

Poema Paradisiaco 1893.

VII

Franz Evers.

Sen.

Noc žhne a nebem tisíc táhne hvězd
a z keřů růžových se dívá mír,
jde měkký, letní vánek zahradou,
a hledá, mdlým kde moh by křídlem snést
se pod růže — již leh tam, usíná . . .
Mně zdálo se, já byl ten vánek letní,
jenž pod růžemi vyhledával mír
a všecko štěstí své — však byl to sen.

Eva 1894.

VIII.

Arthur Fitger.

Upír.

„Můj milý, kde jsi dnes v půlnoci byl,
tak tajně tys z jizby se odplížil?

A z lesa to znělo tak divě a zas,
půl vlčí jak vytí, půl jak tvůj hlas.

Teď uhasnul v zraku tvém divný vznět,
jen krve stopu má vlas, vous i ret.

Kde pak jsi byl, co dělal jsi tam,
co s vlky, štěkouny společné nám?“ —

— Ó milá, věř mám těch otázek dost,
noc ta je černá a hustý je hvozd.

Vous lehce smyje se zrovna jak ret,
že nikdo tam neuzří víc krve sled.

Zrak, v slzách lítosti i studu jenž zhas,
kovovou tvrdostí zablýskne zas.

Lži s úsměvem chytře pak zakryjí
to peklo v mém srdci, vztek furií.

Requiem aeternam 1894.

Démonismus.

Ethnologická studie. Napsal O. Fr. Vaněk.

(Pokračování.)

7.

yn přírody spatřil náhle stín svého těla. Co jest to? Jaká jest to tajuplná, bezbytná bytosť, která jemu po boku stojí, brzy před ním a zase za ním kráčí a jíž přece není s to se chopiti? Která brzy obraz jeho věrně kopiruje, brzy karikuje měníc při tom, jak se podobá dle libovůle, svůj rozsah? Která sice lidskou podobu má a jež přece nemá ani masa ani kostí? Která spojena jest s člověkem jako část člověka a která přece není hmotnou jako člověk? Která sice od člověka — pokud náleží člověku určitému — jest závislou a nad níž přece člověk nemá žádné moci, ješto mizí a zjevuje se kdykoliv se jí zachce?

Pro syna přírody jest stín ještě zcela jiného významu, než-li pro nás, neboť rozeznávání světla a stínu, jakkoliv jeví se nám býti na snadě, vyžaduje přece již induktivního závěru, jehož není ještě schopno nevyvinuté vědomí. A vzpomeneme-li si, jak příšerně za tiché noci při svitu luny vlastní náš stín se ploužil podél dlouhé stěny, jak mnohdy jsme se ulekli vlastního stínu, ba přes něj i klopýtli; vzpomeneme-li si, jakým úžasem děti poprve pohlížejí na svůj stín, jak s ním se baví, po něm sahají a na něj vstoupiti se snaží a pak nikterak pochopiti nemohou, že se jim to nezdařilo — pochopíme, že synu přírody jeví se stín jako výjev svrchovaně záhadný, jako živoucí i samostatná jakási bytosť, jako důležitá i podstatná část jeho bytosti, slovem jako jeho — duše. Vždyť po názoru jeho jest duše bytostí nadmíru jemnou i ethérickou, člověku dokona podobnou, a bytostí takovou jest také jeho — stín.

Karénové liší tá, vlastní duši a lá či 'kelá, osobní životní fantom, jenž opouští tělo, což patrně není leč stín člověka; Tasmánci měli jediné slovo pro ducha a stín: v-arravá (Sp. I., 217.). Týž význam má slovo „ata“ u Maorů (Max Müller) „támune“ či „tamre“ u Mikronesů, (L. E. C. 183.) „tarnak“ u Eskymáků, „torngok“ u Grónů, „otáhčuk“ u Algonkinů, nagi u Dakotů; odžîčogomo u Čipiveů; edajine, ejunne u Denedindžjů; m'čîdžakmîh u Mikmaků, čemung v Nové Anglii; ehekatl u Mexičanů; natuk ve mluvě Quiché uéja u Araváků. Abiponské slovo „loákal“ značí dokonce „duši“, „stín“, „ozvěnu“ a „obraz“. U Zulů není slovo „tunzi“ pouze totožno s „duch, stín, strašidlo“, nýbrž oni se domýšlejí též, že stín při smrti se nějakým způsobem od těla odlučuje a pak samostatně jako duch obchází. Be-čuáni zovou odloučenou duši „liriti“, stín, a věří, že, jde-li člověk podél břehu, krokodil jeho stín ve vodě může uchvátiti a ke dnu stáhnouti. Také „ukpon“ ve

Starém Kalabaru značí ducha a stín, jehož ztráta pro člověka jest velmi nebezpečna a týž význam má v Abeokutě slovo „luvo“, v Loango slovo „moio“.[1]) — Staří Egypťané nazývali stínovou, po smrti od těla se odlučující bytost „chaib“.[2]) U ‘Ebrců a jiných Semitů byli celamím, či jak vůbec se nazývali repa’ím (sing. rapá, ass. rapú) stínovými bytostmi (nafsat ela mótú) v še’olu, jenž shodují se s řeckými σκιαί (Od. X., 495; XI, 207.) či εἴδωλα (Il. 23, 72 a j.) jakož i římskými umbrae, neboť repa’ím podobají se sice úplně člověku, ale zbavenému síly životní (‘hulletá, Jes. 14, 10; srv. 26, 14, 19; Ez. 26, 20. kašal Jes. 59, 10.[3]) U Gälů značí slovo taiš, stín, duše.

Kromě stínu viděl však člověk pravěku také ve klidné hladině vodní věrnou svou odliku, nejen barevný svůj obraz, nýbrž i přesné napodobení všelikého svého hnutí. Uvážíme-li, že divoši, jak známo, nemalou mají bázeň před malíři a fotografy, ješto myslí, že tito lidé chtějí je zbaviti části jich bytosti, že nemají a nemohou míti nižádných známostí optických, chápeme též, jak vzešla na př. u domorodců ostrovů Fidži („jalo-na“)[4]), u Maorů („wairua“), ba i v pehlewštině („gademan“) představa, že každý člověk kromě průvodce čili ducha temného má i průvodce čili ducha světlého, jehož, byť i obyčejně byl neviditelný, přece možno uzříti, jdeme-li k vodě a díváme-li se do ní.[5]) Někdy lze viděti také současně vlastní stín na břehu a odlesk ve vodě, — jsou tedy obě tyto bytosti, ač náleží ku člověku, přece od sebe neodvisly, neboť mohou se objeviti pospolu neb pouze jedna z nich. Též z jiných důvodů vyvíjí se u některých národů víra ve mnohosť duší. Huroni označují

---

[1]) M. Dobrizhoffer, Ib. II., 234; M. Kranz, Natur- u. Kulturleben der Zulus, Wiesbaden 1880, 110 a sl.; K. Andree, Nordamerika², Braunschweig 1854, 245; Gust. Fritsch, Die Eingeborenen Südafrikas, Breslau 1872, 197; Eug. Schmidt, Philosophie der Mythologie, Berlin 1880, 32. Č. Šercl, Ib. I, 194. Ad. Bastian, Die Verbleibsorte der abgesch. Seele, Berlin 1893, 19. Téhož: Geogr. u. ethnol. Bilder, Jena 1873, 182; T. I., 415. 423; Sp. I., 222.

[2]) A. Wiedemann, D. Religion der alten Egypter, Münster 1890, 127 a sl.

[3]) Že prodlením dob nabyli repa’ím též významu „obrové pravěku“ jest zcela pochopitelno a stotožňováni částečně s praobyvatelstvem Palestiny: ‘Amu (Ammím), ‘Heruša (‘Horím), ‘Avvím a ‘Anakím. Naproti tomu jsou Zamzummím (Mručící) a Zúzím (Bloudící) nep. totožni s repa’ím. Viz můj „Pravěk Palestiny“. V Praze 1893.

[4]) Th. Williams, Fiji and the Fijians, I., 241: „Some speak of man as having two spirits. His shadow is called „the dark spirit“, which, the say, goes to Hades. The other is his likeness reflected in water or a looking-glass, and is supposed to stay near the place in which a man dies.“

[5]) Sp. I., 148, 389. — Max Müller, Anthrop. Religion, n. př. Leipzig 1894, 216. — A. Bastian, Verbleibsorte 35, 45, 55 pozn. — Též řecké ζεύς (böotsk. δεύς, krétsk. δήν, gen. διός), jež souvisí na skr. djaús (gen. divás), √ div, lesklý, jasný, odnášelo se prvotně jistě k odlesku ve hladině vodní. Apollodor (π. ϑεῶν u Stobäa, Ecl. I., p. 420 W.) výslovně srovnává eidolon s vlastním obrazem ve hladině vodní: ὑποτίϑεται (sc. Homér) τὰς ψυχὰς τοῖς εἰδώλοις τοῖς ἐν τοῖς κατόπτροις φαινομένοις ὁμοίας καὶ τοῖς διὰ τῶν ὑδάτων συνισταμένοις, ἃ καϑάπαξ ἡμῖν ἐξείκασται καὶ τὰς κινήσεις μιμεῖται, στερεμνώδη δὲ ὑπόστασιν οὐδεμίαν ἔχει εἰς ἀντίληψιν καὶ ἁφήν.“ — Domnívá se, že duše podobny jsou zjevům v zrcadlech se objevujícím a ve vodách se zračícím, které jak se nám zdá, napodobují i pohyby, pevné však podstaty žádné nemají, aby bylo lze jich se chopiti a dotknouti.

duši slovem eskenn, jež má význam mnohočtu, neboť uznávají vlastně dvě duše: jedna setrvává u hrobu až do slavnosti mrtvých, načež odebírá se v říš duchů; druhá rovněž dlí nedaleko hrobu, pokud se nebyla opět vtělila do embrya kolem jdoucí některé těhotné ženy; tím vysvětlují si podobnosť mezi novorozenci a dávno zemřelými. Odžibveové, kteří věří ve dvé duší, odůvodňují tuto víru tím, že ve snech jedna duše odchází do dálné krajiny a vidí chlumy, jezera a p.; zároveň setrvává však jiná duše v těle, ješto jinak by tělo bylo mrtvé.[1])

U jiných národů lze si vyložiti představu o mnohosti duší tím, že za doby předhistorické vznikly a trvaly na různých místech odchylné představy o duši, jež pak vespolek splynuly. Nikdo neodvážil se je odstraniti, nejsa sobě jist, zda nevymítil by snad představu nejsprávnější a tak ponechány vedle sebe, ač na mnoze vzešly z toho veliké nesnáze logické. Dle starší představy, jak víme, neopouštěla duše tělo, kdežto z období, kdy mrtvoly upalovány, zachovala se představa, že odchází duše v říš duchů; naivní theologie lidu pomohla si z odporu toho tím, že přisuzovala člověku dvě duše: jednu, jež setrvává u hrobu a přijímá oběti, kdežto druhá odlétá na onen svět. Též přistupují physiologická pozorování, že každý člověk má různé „duševní vlastnosti“, jež pojímány pak jako různé duše.

Dakotové v sev. Americe tvrdí, že člověk má 4 duše, z nichž jedna se nehne od mrtvoly, druhá vrací se do vesnice zemřelého, třetí mizí ve vzduchu a čtvrtá odlétá v kraj mrtvých. (W. III., 194. M. 66, 207 a sl.) Karénové mluví kromě o tá a lá ještě o tso, rozumu, thlá, morálním principu a kromě toho ještě o 7 zvířecích duších v člověku. Podobně udílí Khondové v Indii člověku 4 duše: První schopna jsouc života blaženého, odebírá se po smrti k bohu; druhá náleží k určitému kmeni, setrvává tedy na zemi a obrozuje se opět; třetí musí trpěti za hříchy, jež byl člověk za života svého spáchal a podrobiti se processu stěhování se duší; čtvrtá hyne pak spolu s tělem. Ebamové v Bonny pojímají kromě duše vlastní (temme) i paměť (kukabi) jako duši.[2])

Mnohdy zove se též od těla se odloučivší duše jinak, než-li duše sídlící v těle. Tak zove se na př. v Africe duše nkuju a když byla opustila tělo ndoki, jenž dlí ještě čas u těla; jinde nejprve kla, pak sisa atp.[3])

Obdobně sluší si vysvětliti i původ představy o mnohosti duší u národů civilisovaných. Staří Egypťané rozeznávali od b'a, bytosti oživující člověka, chaib jeho stínu a chu, světelného odlesku, ještě věrnou jeho odliku zjevující se člověku ve snu: ka,[4]) jež jinde zove se též as (as-ar, -et)

---

[1]) K. Andree, Nordamerika², Braunschw. 1854, 246.

[2]) Ad. Bastian, Die Vorst v. der Seele, Berlin 1875, 19 a sl. Týž: „Expedition an der Loango-Küste“, Jena 1874, I., 113.

[3]) A. Schynse, Zwei Jahre am Kongo, Köln 1889, 66; Magazin d. evang. Missionen Basel 1859, č. 2, 135.

[4]) J. Lieblein, Die äg. Denkmäler, Christiania 1873, 49, 57. Ad. Erman, Aegypten u. aeg. Leben im Alterthum, Tübingen (1885), 414; Ed. Meyer, Gesch. d. alten Aegyptens, Berlin 1887, 83; H. Brugsch, Aegyptologie, Leipzig 1889, 50.

tum, sa'hu a p. 'Ebrejská slova rû'a'h, nefeš a nešamá byla prvotně synonyma; později rozlišována od sebe kvantitativně.[1]) Dle bible opouští nejprve totiž člověka rú'a'h (Ž. 146, 4; Koh. 12, 7.), kdežto nefeš setrvává u těla (basar), dokud se nebylo rozpadlo „v prach a popel". Proto mluví se o „duši mrtvého" (Num. 6, 6: nefeš mót; srv.: Lev. 21, 1 a sl.; 22, 4; 19, 28; Num. 5, 2; 9, 6. 10; Hag. 2, 13.) Posléze byla slova ta od grammatiků a theologů zcela libovolně definována. Židovští rabbini (na př. v Midraš Genesis Rabbá cap. 14 ad fin) uznávali patero potencí v člověku a sice nep. na základě účinů perských: nefeš, síla životní; ru'a'h, duch života; nešamá, vědomí, pak je'hidá a 'hajá, jež v bibli jsou pouze epitheta duše (srv. Z. D. M. G. XXI, 563.) Známé jsou dále jemné rozdíly mezi řeckou ψυχή, θυμός a πνεῦμα; římským anima, animus a spiritus:

„Bis duo sunt homini, manes, caro, spiritus, umbra:
Quatuor haec loci bis duo suscipiunt.
Terra tegit carnem, tumulum circumvolat umbra,
Manes Orcus habet, spiritus astra petit!"

Představy tyto udržely se až do doby klassického starověku: Řečtí filosofové je přijali a upravili je ve tvar více metafysický. Život a mysl pojímali jako dvé duší: živočišnou a rozumovou a z představy o duši jako substanci étherické vytvořili pojem o „stínu stínu" t. j. o duši nehmotné. Když pak spekulace byla dospěla k pojmu nekonečného času, učiněn pojem ten také příznakem duše, neboť to, co nezemřelo spolu s tělem, jaký mělo by důvod, aby zemřelo vůbec? Duše prohlášena za nesmrtelnou. A názory tyto přešly i do středověké filosofie scholastické, jež činila rozdíl mezi t. zv. vegetálnou, sensitivní a rationelní, rozdíl, jenž činěn ještě do nedávna.

Teprve naše doba povznesla se nad primitivní tyto představy přírodních a starých národů, poznavši, jak Otto Caspari[2]) se vyjadřuje, že duše „není ničím předmětným a vnějším, nýbrž nitrem samým, vniterně působící silou těla." Dle psychologa H. Munka[3]) není duch jsoucí „duševní mohutností", nýbrž výslednicí činnosti smyslů, která tou měrou mizí, jakou smyslové působiti přestávají, „o sobě" však nic leč „psychologickou abstrakcí". A také W. Wundt[4]) doznává: Naprosto vzájemný účin mezi fysickým a psychickým vede nás ku přesvědčení, že to, co zoveme „duší", jest jen vniternou jsoucností téže jednoty, již zevně nazíráme jako k ní příslušící „tělo". Prohledejme tělo, rozřezejme, roztrhejme mozek,

[1]) Umírající měl v sobě sice ještě nefeš, ale žádného rú'a'h; vzpamatoval-li se však opět ze své mdloby, vrátil se mu i rú'a'h (soud. 15, 19; 1. Sam. 30, 12.). Podobně říkalo se o někom, kdož jsa poraněn, strnul a myšlenek svých nebyl s to projevovati, že není v něm žádného rú'a'h (I. kr. 10, 5.), neboť slovem tím označován všeliký silný projev životní, na př. hněv (soud. 8, 3, srv. něm. Geist a j.). Když rú'a'h byl člověka opustil, jest nefeš málomocna čili „mrtva" (tamút nafší, soud. 16, 30; Num. 23, 10), neboť teprve rú'a'h činí duši „živou" (nefeš 'hajá).

[2]) Der Zusammenhang der Dinge, Breslau 1881, 315.

[3]) v čas „Kosmos , V. (1881), 359.

[4]) Grundzüge der physiol. Psychologie², 1881, 463.

prozkoumejme i nejtajnější úkryty, nikde a nikdy nenalezneme „duše“; nikdy jí nepolapíme a nechytneme; potrvá nám věčně skrytou. Počněme naopak od našeho rozumování a pochybování, našeho vědění a tušení, nikdy nevystihneme „tělo“: zmizíť nám za našich úsudků, neboť jedno jest jen vztahem ke druhému; obě jsou vlastně jedno a též, toliko z rozličných stran pojímáno a uvažováno. Jedno bez druhého jest bezbytné nic, prázdný pojem, věcí bez možnosti a tudíž i bez skutečnosti.*)

(Pokračování.)

Děti na Chodsku.

Kulturní obraz. Napsal Jan Fr. Hruška.

(Pokračování.)

Aby nebylo třeba takových tuhých prostředků tuze často, navádějí stále rodiče po dobrém k dobrému. To se děje ovšem mnohonásobnými způsoby a slovy, toho sledovati nemůžeme, někdy se to však děje podle ustálených zvyků a ustálenými děděnými průpovídkami a těch si ještě všimneme.

Některé vážnější a významnější z takových zvyků vyložili jsme při náboženských základech i nahodile jinde už napřed.

Aby dítě nezvykalo lži, přesvědčují je, že se mu pozná na nose, lže-li: má prý ho měkký. To se znamenitě osvědčuje: viděli jsme už hezkou školačku, která, když byla v podezření a přece v „právu“, sama sebevědomě vybízela: „To mi můžete, mámo, sáhnout na nos, že je to pravda.“

Aby si vážilo dítě božího daru, musí pokaždé všechny drobky sebrati a není-li k tomu hned ochotno, vyhrožují mu, že každá pohozená drobka žaluje na ně do nebes.

Z podobné příčiny nesmí se pohazovati hrách: každý hrášek nese na sobě znamení kalicha (při klíčku).

Vypadne-li dítěti chléb na zem, má jej náhradou políbiti, aby nebyl chlebíček zneuctěn.

Aby zvykaly sebezapírání, musejí se už děti chodské také postiti: kdo se postí na štědrý večer, uvidí zlatá prasátka, ale — aby bylo sebezapírání ještě větší — uvidí je jenom ten, kdo opustí při večeři švestky — zlatá prasátka běhají po střeše jen ve chvíli, když se jedí švestky. O hlavních dnech přísného postu musejí se postiti děti kromě nejmenších, skoro jako velcí; zejména nedostanou snídati.

---

*) Viz mé články v „Osvětě“ 1890, č. 5.; 1891, č. 5.; 1892, č. 5. a 12.

Učí-li se kluk klít nebo nadávat, odnaučují ho tomu vyhrůžkou, že mu vypadne jazyk.

Který klučina by se do tmy rád toulal, toho varujou, jak se opozdí do klekání, že ho sebere a unese „klekáníček“. Tento zvyk však má už také svou temnou stránku, jelikož budí v dětech víru ve strašidla. Strašidel a bubáků nadělají chodské matky a chůvy — to je nejsmutnější stránka jejich výchovy — všude plno. Následky toho bývají často velmi smutné, bývá z toho nemoc i smrt anebo aspoň bázeň před strašidly i ve věku už dospělejším; ale marno, mnohé matky na Chodsku myslí, že by se dítě bez bubáků ani tak dobře nevychovalo. Ještě dobře, že si proti tomu děti samy udržují poučení, že „starý strašidla pochcípaly a mladý se huž nerodí!“

Přiběhne-li malý „nedůčka“ a ptá se chutě, co se vaří, dostane za odpověď „syrový“ a ptá-li se, „jakou polívku“ — „mokrou!“

Dělá-li se z dítěte „bečán“, zahánějí mu slzy zpěvem:

Telátko bečí
za pastejřuc pecí:
dejte mu pomyje,
hajť si řit humyje,
hajť nebečí.

—

Zin, zin,
pastejřuc syn,
kočka se vdávala,
pes se ženil.

Při této písničce má zpěvák levou ruku nataženu a pravou po ní smyká, jako by hrál na housle.

A-hú, a-hú,
bába se nám hupekla;
není vono vo bábu,
vo posměch a vo hambu!

—

Martine,
koza bečí, pukl ne!

Má-li kluk náchylnost k slzám bez velkých rámusů, zahánějí mu tu slabost smějíce se a vytýkajíce mu „votoulenejch“.

„Zimomárnému zmrzlantovi“ na jeho nářek: „mi zebe,“ odpovídají zas rýmem: „„dyjť je to s nebe!““

Je-li dítě „bubák“, t. j. stydlivé až do bojácnosti, smávají se mu posílajíce je, kam nechce: „Dyby si se míl stydít, strč si prst do houby!“

Chce-li se takový bubák stále „držít mámy za faldy“ a volá-li často: „Mámo, pote sem!“ dostane za odpověď: „Koza hejbá vocasem!“

Strašákům (strašpytlům), smějí se, že tam a tam „straší pytel kaší“.

Zvyká-li klouček líné, klátivé chůzi, kárají jej říkajíce podle rythmu jeho zdlouhavých kroků: „Jednou dnes, podruhý zejtra!“

Klátí-li dítě nohama sedíc, ptají se ho: „Komu zvoníš, pastejřovo psu?“

Lenoch dostává přijmí „vařenej“ a k tomu se ho ptávají, nemá-li „pohůnčí nemoc“.

Který kluk si nerad nohy myje, na tom chtějí starší: „Vokaž, budeme sít řípu.“ Někdy přidávají „na tvých nohou do rána „sejde“.

Má-li kluk často ufrněný nos, ptají se ho „ryjl-li (jako krtek) na kopečku.“

Je-li dítě skoupé,*) připomínají mu: „Hdo dá, příde na zlatýho koníčka, hdo nedá, příde na prašivou svini.“

Hdo je skoupej,
ten je hloupej.

—

Skoupá
do pekla kouká,
do nebe nevidí!

Kamarádí-li dvě děti různého pohlaví, zkazí jim důvěrné přátelství posměšný popěvek:

Nevěsta, ženich,
chtějí se ženit.

Netřeba dovozovati zvlášť, že některé z těchto průpovídek maj´ význam více škádlivý než káravý a že se jimi škádlívají děti samy vespolek.

Tohoto rázu jsou zvláště na př. rýmovačky:

„Já chci chleb!“
„Von by tě klep!“

—

„Já chci chleba!“
„Sedí na něm Heva!“

—

„Dej mi kousek!“
„Vlez si na brousek!“

Nebo na otázku, kolik už je hodin, odpověď: „tři štvrtě na rozštípnutou!“

Je-li dítě některou chvíli příliš horlivo a to obzvláště do prací, které pro ně dávno ještě nejsou, slibujou mu za to: „Až budou náše husy dojit, dostaneš pomazanku!“

---

*) Skoupant mívá výmluvu: „Já sem sám dostál“. Proti té nepomůže ani:

Prosím, prosím na varhany,
šecky se mi polámaly,
jenom jeden vostál,
aby něco dostál!

Jakou bude míti dítě povahu, zkoumají, když je odstavují. Položí před ně růženec, chléb a peníze; po čem sáhne, to prozrazuje náklonnosti jeho v životě příštím. Sáhne-li po růženci, bude zbožné, sáhne-li po chlebě, bude se bedlivě a dobře živiti, sáhne-li po penězích, bude z něho lakomec.

Pyšnému se skroutí vlas, když mu ho vytrhnou.

Jiné zvyky a pověry pro tento věk jsou ještě tyto:

Dítě — zvláště děvčátko — má se odstavovati, když je měsíc v úplňku, aby bylo plného těla, a dobré znamení je, když se „divče“ odstavuje, kdy je pode vsí hojně kopenců: bude vzácná, bude se o ni hlásit hojně ženichů.

Když vypadne dítěti první mlečný zub, má jej hoditi přes hlavu za sebe s říkadlem: „Liško, liško, já tě dám kostěnej, dej mi železnej.“

Sní-li matka první vypadlý zub dítěte, nebudou ho nikdy boleti zuby.

Dostane-li dítě „štikavku“, zahánějí ji říkadlem:

Šla Štikavka do moře,
potkála tám Zahoře,
než se Zahoř vobrátil,
Štikavka se ztratila.

Které dítě chce být velké, to uspokojují, že už je velké, když si dosáhne na hlavu.

Kmotři musejí dítěti koupiti, dokud je běhounkem, je-li hoch, čepici (klobouček), je-li děvčátko, šátek na hlavu a tak zvanou kmotrovskou košili.*)

Tak si vedou na Chodsku s běhounkem a tak si vede běhounek sám, až přijde čas a táta mu přinese z města slabikář. Mladší společníci posmívají se mu od té doby říkadlem:

Á bé cé dé
kočka přede
na kostele;
kocour motá,
pes počítá,
kudla vaří jist,
pes to muší snist.

Ti se posmívají, ale z těch, které to stihlo, málokterý se směje — aspoň na čas. Milým malým Chodáčkům „se do školy dvakrat nechce“, nepředstavují si pana kantora při učení jinak než jako tyrana s prutem nebo s linealem ve službě prutu v ruce a potom, byť toto ani nebylo tak zlé, — — ta zlatá svoboda — — — a — s tou se má po vakací loučiti . . .!

Nový první slabikář udělá z běhounka školáka, třebas ho ještě zákon školákem míti nechtěl a tím nastanou v jeho životě mnohé a velké změny.

---

*) Tu smí dítě obléci nejprve po tři po sobě jdoucí Boží hody, teprv potom může ji oblékati také o jiných svátcích a dnech.

III.

Školák.

Zmínka o zbytcích kroje. — Povinnosti a privileje školáka. — Práce. — Škola. — Učení zděděné. — Hračky — vlastní výroba. — Hry. — Zábavy zlovolné.

Chodáčku školáčku! Aby ti k tomu tvému statnému, svižnému tělu byli nechali ještě celý pěkný, malebný kroj, což bys byl ještě dnes jiný kabrňák! Ale tak místo pěkných krátkých koženek a dobrých šerkovic vecpali tě do nemotorných kalhot dlouhých, místy už ti dají také „panskej" kabát . . . neumějí to ani ušít, „nedrží to" a tak, chudáčku školáčku, ani netušíš, jak tvé pěkné tělo moda, vítězící nad krojem, ponížila! Ještě že ti sem tam nechají aspoň pěknou vyšívanou košili s červeným lemováním na rukávech a k té někde také starodávný modrý „lajb" a modrou nebo bílou kazajku s dvěma hustýma řadama důkladných žlutých „litáků" a na neděli k tomu nízký černý klobouček s bohatou korálkovou kytkou! To družky tvé — čest chodským mamičkám — se mohou při tobě ještě jinak parádit, jsouce většinou po matkách Chodkami od hlavy až k patě! Abyste byli ještě všichni tak, jak by vám to pěkně slušelo, ba jak by vám slušel víc i ten váš společenský život podle zděděných zvyků a řádů! . . .

Jakmile vyroste dítě chodské ve školáka, začne se na něm v některých věcech především přísně žádati vážné chování. Školák musí zvláště slušně pozdravovati. Podivno však, že tato první vážná povinnost žádá se na dítěti bez výminky jen na cestě do školy a ze školy a na „cestě kostelní"; tenkrát kdyby se některý zapomněl, zle je pokárán od každého; jindy smekají chlapci na vesnici chodské jen před panem páterem, před panem kantorem, před nějakým pánem (cizím) a před „štandárem". Lidí ze vsi ani „lychtáře" ani osob nejstarších nevyjímajíc nepozdravují a oni toho také nežádají, ovšem mimo případy na cestě školní a kostelní.

Pozdravy dětí nesmějí býti jiné než náboženské. Nejobyčejnější jest: „Pochválen (bujď) Pán Ježiš Kristus" a (u větších) na cestě kostelní: „Vitám vás na slovo Boží, — — ze slova Božího". Lidi pracující pozdravují: „Pomáhej Pán Bůh" (nejobyčejnější), „Vobrojď Pán Bůh" (při sázení), „Naspoř Pán Bůh" (při sklizení). Tyto pozdravy žádají se až na dospělejších. Za všelijaký pozdrav světský bylo už leckteré dítě i od toho, komu jej dalo, nemilosrdně pokáráno. Nejvíce na to dbají ti Chodové, kteří jsou ještě věrni otcům i v kroji a řeči.

Stejně přísná a vážná povinnost školáků jest účastenství „na modlení". Ve všech chodských vesnicích zachován zvyk, že v létě modlí se celá obec společně pod širým nebem na návsi u kapličky nebo u kříže, při čemž se některý starší soused, obyčejně rychtář, „přemodlívá" (před-modlívá). Modlení ta jsou nedělní — vždy odpoledne a to přes celé léto držaná — a všidní, konaná každý den v šírání, po práci, počínající prvního máje a končící obyčejně ve žních a po žních.*)

*) V tento čas nebývá na vesnici chodské muzik; kde by si ji obstarali, jsou považováni za umíněné rozpusty.

Na všech těchto modlenicích musejí školáci „pořádní“ býti, mají tam zvláštní místo hned u kříže, chlapci po pravé, děvčata po levé straně předříkávajícího.

Je-li ve vsi pohřeb nebo vůbec nějaké „prosecí“, musejí školáci „v páru“ začínati průvod a sami se musejí zvlášť a to zvlášť hoši a zvlášť děvčata modliti. Nejkurážnější se „přemodlívají“. Při tom, kde není školy v místě, mívá sám rychtář na ně dohled a školáci si sami na tom zakládají, řekne-li se po procesí, že se chovali pěkně a zváště že „je bylo (modlitbu) hodně slyšet“. Pozve-li zvlášť někdo školáky na pohřeb, pokládá se to za větší povinnost než návštěva školy, školu mohou zatím zameškati, ať si „hučitel“ říká, co říká. Po funuse dostanou děti v bráně hřbitovní po housce.

Všecky tyto první přísné povinnosti školáků jsou tedy náboženské a náboženské roucho má i většina těch, které dále popisovati máme.

Aby snad někdo nemyslil, že je to vybíráno úmyslně! Chodové jsou lid zbožný, jejich víra je hluboká a opravdová! Víra je jim základem spořádané povahy a při jejich chudobě a lopotném živobytí víra je jim i základem spokojenosti, a nikdo ničím pravého Choda více neurazí, jako kdo se opováží zlehčovati jakkoli víru! (Pokračování.)

Adolfu Heydukovi.

Když sníh už počal v jeho vlase tkvěti,
tu řek' si básník: „Co dál zpívat mohu?
Vše dal jsem lidem, celou duše vlohu,
snad líp už jenom s ptáky rozprávěti!

Ti často lidí lepší jsou: jak děti
se smíří s málem. Pějí v trávě, hlohu
svůj celý život jako já, dík Bohu,
a jako na mne kámen na ně letí.

Mně skřivan bratrem, lét jsem v jas i chmuru,
pěl s drozdem, kloval s datlem v shnilou kůru,
nuž ještě jednou, ptáci, s vámi vzhůru!“

Svět zapomíná oběť, lásku, práci,
co dnes jím třese, zítra slávu ztrácí . . .
Nad prachem pěvce zpívat budou ptáci!

Ant. Klášterský.

Janovský přístav.

(K cestopisné črtě „Z Janova“.)

Špačci.

Obrázek z horského kouta.

Napsal Karel V. Rais.

(Dokončení.)

V.

Výhled z oken zámečku na Mlakách den ze dne určitěji hlásal, že se jaro konečně snáší i do zdejších horských úžlabin a dolů, na planiny i stráně. Slunce stojíc nad polnatým pahrbkem, setřásalo celé spousty paprsků; po svěže modré, vysoko rozklenuté obloze rychle uháněly roztrhané kusy bílých oblaků; ze souvratí i z rozměklých záhonů svítily kaluže, sršící jako zrcadla nebo hrající duhovými barvami.

V louce, jmenovitě poblíž struhy smály se prvé svěží trávníky; jehličnaté lesy shazovaly své zimní mlhové šály a plachetky, a v čisté prosté své zeleni koupaly se ve vlahém slunečnu.

Jenerál všecko to bedlivě pozoruje, spatřil již i skřivánka, jak se nad poli za zahradou radostně třepetal. Stařec otevřel okno a poslouchaje zurčivé jásání, usmíval se, kýval hlavičkou a bručel si: „Dobře — dobře, hochu! Počkej, dostaneš kamarády.“ Přicházeje k obědu smával se: „No, Vašku, cítíš jaro? Už nám leze ze všech koutů — že se sem konečně doškrábalo! Špačci tu musí být co nevidět!“

„Číháš na ně, číháš?“ usmál se Rozvora.

„A co bych číhal — však oni trefí — ó ti mají rozum! Jen se neboj, že nepřijdou!“

Rozvora každodenně bloudil po mezích, holí rozklofávaje hrudy; po lukách nelenoval si motyčkou dělati stružky, prolézal své krásné lesy a vracíval se až po kolena zablácen.

Špatinka měl teď s botami kapitální práci, a Rajtoral smával se mu do očí. Když strejc dopálen vybuchl, nádvorník ho káral: „Mlčte strejče, ať vás milostpán neslyší; u ekcelencpána to beztoho máte na kaši!“

„Čekají na vás,“ pyšně odbýval ho Špatinka. —

A tu jednou ráno, když si jenerál ještě v polosnu hověl, z jídelny zařičel Rozvorův hlas: „Jenerále, špaček je tu!“

Zubr vyskočil jako postřelen a nevěděl hned, co se děje.

„Jenerále, špaček je tu!“ opět zařičelo to z jídelny.

Zubr již stál u okna a malýma očkama díval se od budky k budce. Nikde nic.

„Vašek se pobláznil,“ bručel mrzutě. Ale tu již si hlasitě odplivl. Vzadu nad plotem, ve vršku topolu, na hřebeně Rozvorovy budky seděl statný, černý špaček a zobec vzpínal k obloze.

„Pfuj, šelma, pfuj,“ v dásních drtil jenerál.

„Vidíš ho — vidíš?“ vraziv do kabinetu volal Rozvora a dal se do radostného, chraptivého smíchu. Byl bez kabátu, pouze v rozepjaté vestě.

„Kluk špatná — mizera —“ rotil se Zubr.

Rozvora smál se ještě radostněji.

„Však on ti tam nezůstane!“ zlobil se jenerál a pěstí bouchal do rámu.

„Jak pak by nezůstal, ten si to už vyměřil!“ dunivě odpovídal Rozvora a jen se radostí prohýbal.

„Bodejť by zůstal — rozum by neměl — v takové kapli!“

„I teď už zůstane, jak pak by nezůstal —“

„Nezůstane! A konečně — víš, Vašku — kdo pak ví, nejsou-li v mých taky? Snad ještě po cestě spějí a nevylezli,“ mírněji brebentil jenerál, a tváře i očka měl plny naděje.

„Kde pak, jenerále, nic tam není, ti nespějí tak dlouho jako ty,“ vesele odpovídal Rozvora a dívaje se ven, hladil si bradu a bručel spokojeně: „Chlapík, dokonalý chlapík!“

„No jeden — jeden — to nic jeden — však oni ještě přijdou, mají rozum —“

„I jen když jeden! Tady vidíš ty své plány! To musím honem pro maminku, aby viděla, kdo zas vyhrál!“ a Rozvora drobnými, rychlými kroky chvátal z pokoje.

Jenerál zle rozdurděn navlékal si nohavice; pletly se mu, takže si ostře zaklel. A zase běžel k oknu, nevylezl-li ještě nějaký.

„Mizera Špatinka — i ten Fidrmuc!“ vrčel ničeho nespatřiv — „a ty plány všecky — čert je vzal, to jsou pak spisy — ten nádvorník všecky mudrce strčil do kapsy!“ a knihy lítaly se stolu do kouta.

V tom jenerál zůstal jako po ráně do hlavy.

Do kabinetu vrazil skřek starého hrdla a ženský jek: „Ježíš Maria — naše milostpaní — lidičky zlatí!“

V okamžiku oživěl celý zámeček; na schodech i po chodbě duněly kroky, a rozervané, nesrozumitelné výkřiky a hlasy bily do stěn.

„Maminka — moje maminka —“ bolestně křičel Rozvora.

„Milostpaní — matičko boží — Špatinko, Rajtorale, pro doktory!“ to letíc po chodbě křičela Kačka.

Jenerál třásl se jako suché stvoly ve vichřici; brada mu drkotala a nohy klesaly. Obléknuv kabátec, belhal se jídelnou na chodbu a do panina pokoje.

Před ložem byla Emi se slečnou kuchařkou; Rozvora držel se pelesti a ústa maje pootevřena, vyjeven hleděl na ženu. Líce měl jako sníh.

„Je líp, že?“ zůstav ve dveřích, udýchán ptal se jenerál.

Žádný hned neodpověděl; slečny třely ubohou na hlavě i na hrudi a na pažích.

„Není lepší — není?“ zoufale jektal jenerál.

„Je bez sebe, ekcelencpane,“ jako uhnána odpovídala Emi.

„Co se stalo, lidé, co se stalo?“

„Milostpaní na mne prve zazvonila — a že jí není dobře. Honem letím pro obklady, ale když jsem přiběhla zpátky, ležela u postele; milostpán zrovna taky přišel,“ jakoby do kopce běžela, jektala slečna Emi.

„Vašku — Vašku — máš přece něco doma — nestůj — poběž!“ sípěl jenerál a chytiv Rozvoru pod rameny, tlačil jej do jeho pokoje.

„Vašku, honem, vždyť máš celou lékárnu —“

Rozvora stoje již ve svém pokoji, mrazivě pohleděl na jenerála. Zubr klepaje se a vida druha ohromeného, dal se do bolestného pláče.

Rozvora vzpamatovávaje se, otevřel zásuvku, vybíral lahvičky, ale zas je ukládal.

„Nemůžu si vzpomenout,“ povídal zvolna a tupě zahleděl se do okna.

„Hochu — Vášo — snad amoniak — či co, vždyť tomu rozumíš!“ škytavě pamatoval ho jenerál.

Rozvora postavil se k své domácí lékárně, vybíral, opět přemýšlel a konečně cupal do pokoje ženina; ale ve dveřích ještě se ohlédl a pravil trudně: „Je to mrtvice, jenerále!“

Zubr klesl na pohovku, hlavu položil na stůl a hlasitě se rozeštkal.

„Otevřte okno!“ vedle křičel Rozvora.

„Hlavu hodně vysoko —“

„Na srdce ten obklad —“

Dole po síni zmateně běhal Špatinka, lomil rukama a žalostně skuhral. Ze dvora rozjížděli se Rajtoral a čeledín pro doktory . . .

Starý pan Rozvora nabyv trochu klidu, sebral všecky své lékařské vědomosti a zkušenosti — ale namáhal se marně.

Když přijel prvý doktor, zámecká paní již chladla.

Na zámeckém dvoře sběhla se celá vesnice; staří, mladí stáli tu mlčky, hleděli vzhůru do okna, a suchého oka tu nezůstalo.

O jedenácté hodině před polednem stará kovářka zvonila na návsi hodinku. Při klinkavých, ryjících zvucích vesnického zvonku Špatinka klusal do kopečka nesa telegramy Božičce i Milince.

Na vršku, vedle lesa se zastavil, ohlédl se na zámeček a ze sevřeného hrdla vydralo se mu písklavě: „Tohle se stát nemělo!“

* * *

Chodbami a síněmi zámečku na Mlakách provál mráz z neviditelné postavy, jež neslyšitelnými kroky směle vystoupila do prvého patra, rozhlédla se a vešla do pokoje panina.

Když potom zoufalé výkřiky a úpěnlivý nářek odrážely se o stěny chodeb, nezvaná, chmurná bytosť již odcházela, jak byla vešla.

Odbyla děsnou návštěvu, k níž nikdo ji nevolal, jíž nikdo se nenadál.

Ale to jest její věčný obyčej . . .

Chlad a děs tam zanechala.

Ve starých chodbách i síních bylo hluboké ticho; kmitla-li se někde známá postava, šla po špičkách, ačkoliv věděla, že tu, jež nahoře leží s rukama na prsou složenýma, zbuditi nemůže.

Jenerál musel ulehnouti, Rozvora ztupěl.

Chodil z pokoje do pokoje, zašel do chléva, do stodoly, pořád jakoby se po něčem sháněl, ale odcházel němě, jak přišel.

Špatinka s Rajtoralem sedali v čeledníku, dýmali, ale nemluvili.

Slečna kuchařka s Kačkou šeptem povídaly si o nebožce a každou chvilku se rozplakaly.

Nejvíce klidu zůstalo slečně Emi.

Ta obírala se zesnulou, jakoby byla živa; vyplňovala přání její, jakoby teď je byla dostala a před očima velitelky své jim vyhovovala. Ustrojila si ji a učesala s dětinnou láskou.

Když musela odejíti za denním hospodářstvím, každou chvilku se vracela a šeptajíc: „Má zlatá milostpaní!“ pohladila ji po vlasech, ruce ještě lépe urovnala, záhyby šatů upravila a šukala ztichlým pokojem pátrajíc, kde ještě něco není v úplném pořádku.

Rozvora na svých těkavých potulkách přišel také do kabinetu jenerálova. Zubrova hlavička zdála se teď v těch bílých peřinách ještě menší, tváře hubenější, vlasy i vousy řidší a bělejší.

Rozvora klesl na pohovku a tupýma očima rozhlížel se pokojem.

Jenerál opřev se o ruce, usedl; polykaje slzy, trošku pomlaskal a začal šeplavě: „Vášo, poslouchej — hochu, nejsi dítě, já vím, že je to rána —“

Ale Rozvora zamítavě kýval rukou a říkal ledově: „Mlč, jenerále, mlč —“

„Já vím, Vášo — je to hrozná rána, ale jsi starý, máš rozum —“

„Mlč, jenerále, mlč —“

„Musíme se pamatovat — já vím — Anička —“ a zase klesl do podušek a třaslavě, polohlasně se rozplakal.

„Tak vidíš, jenerále, stůněš a pláčeš. Hezky lež, nemluv a nestonej!“ suše káral ho Rozvora.

Mlčky hodnou chvíli poseděl a vyšel tupě, jak přišel.

Druhého dne odpoledne přijela Božičku a Milinka, architekt Poupa i inžinýr Kamenář.

Vyhrabavše se z kočárů, obložených kufříky a škatulemi, šli do prvého patra a rovnou do pokoje matčina.

Úpěnlivý pláč jejich přivolal otce Rozvoru a vnikl i do pokoje jenerálova. Dcery jedna po druhé padaly otci kolem krku a žalostně bědovaly.

Rozvora stoje mezi nimi, třásl se, že jedva na nohách se držel, ale slzy neuronil.

„Neplač, dítě — nekřič, Milinko, jenerál leží — stůně, a bylo by mu hůř. To víte, co mu Anička byla, měl jen nás — pořád jen pláče —“

„Děti jsme nevzali, je velká zima, ale ty dělaly, tatínku —“

„Nekřič, Božičko, víš — jenerál — on pořád pláče —“ Ale v té chvíli se Rozvora již neudržel a vybuchl také . . .

Jenerál byl zatím tuze nepokojný a nejraději byl by běžel k ostatním.

„Jen kdyby se pamatovali,“ povídal si, „Váša je tak dost bez sebe, a ten nářek dětí mu ještě dodá!“

Když ho potom navštívili a podávali mu ruce, klepal se a polohlasně škytal. Sotvaže si však usedli, hrozil na ně a šeptal: „Jen mírně, holčičky — víte — k vůli tatínkovi! On je už chuděra bez sebe — to je rána — a mám ho co konejšit. Prosím vás — je starý člověk!“

„Kde bychom se byli nadáli,“ kvílela Milinka.

„Přede dvěma dni nám ještě psala a tak vesele —“

„Jen mírně, děti, prosím vás — ať to ani tatínek neslyší — oni spolu byli jako dvě kuřata — měla ho jako děťátko, protože je chuďas —“, třaslavě napomínal je Zubr.

„Je vám, exellenci, líp?“ ptal se Poupa.

„I co pak já, miláčkové — já jsem jako z houžve! Inu pravda, s Aničkou byli jsme taky jako bratr a sestra, ale Rozvora — považte, tolik roků se měli!“ —

V den pohřbu hned po ránu vešli všichni do kaple, aby se se starou paní rozloučili.

Obklopena řadami planoucích svěc ležela v kovové rakvi, kterou Kamenářovi v Praze obstarali.

Byla jako z mramoru; ani památky po tom úsměvu, jenž všem býval tak znám.

Jenerál třesa se, jektal jen: „Anička — Anička —.“ Rozvora stál jako zaražen a slzy padaly mu do vousů.

Pokřižovavše nebožku, políbili ji na čele a mlčky odcházeli.

Slečna Emi s Božičkou a Milinkou přiklopily víko.

Starou paní Rozvorovou doprovodilo k rodinné hrobce tisíce lidí, a chlumský hřbitov neviděl dosud tolik pláče . . .

Když se Mlačtí páni opět vrátili domů, dcery i zeťové prosili, aby jenerál s Rozvorou jeli s nimi do Prahy nebo do Vídně, ale Rozvora odpovídal: „Zůstanu už tady!“

A jenerál přidával: „Já s ním!“

Po straně jim vykládal: „Jak pak bych ho chuďasa opustil — musím ho pamatovat — starat se, aby se mu nezasteskło, toť je rána pro něj — bez Aničky!“

A Rozvora jim říkal: „Nenuťte ho, je tu zvyklý, tam by se mu stejskalo. Vždyť už nikoho nemá než mne — budu ho mít na starosti — už to s ním umím jako maminka. Měla starost, že by se mnou nevydržel — ó, však já to s ním dovedu. On je vám, chuděra, už tuze dětinský . . .“

Po dvou dnech dcery s manžely odjeli.

Rozvora s jenerálem zůstali sami.

VI.

Potok vedle tmavozeleného, svěže dýšícího lesa hlasitě hrčel a v čerstvé, jasné zeleni břehů jeho zářily již velké květy blatouchu. Šedé proutky jív zdobily velké kočičky, ojíněné houštkou zlatého chmýří, s temnorudých olšin visely červené, dlouhé třásně, jež se jemně chvěly.

Hladina rybníka, měkce rozčeřená, svítila jako vyleštěná ocel; vymrskla se z ní ryba, zatřpytila se v slunci, potopila se zas, ale celé své okolí rozvlnila tekoucím stříbrem.

Na stráni po strništích i měkotách rozvalovaly se šedé balvany a na slunci ohřívaly své tvrdé, omšené hřbety.

Obloha byla vysoká, čistá a hladká; ačkoli vzdálenější stráně tonuly v plném slunečnu, nebyly zcela jasny, zacláněl je hebký parný závoj.

Na osyce vedle silnice usedla pěnkava a štěhotala z plna hrdla; strnadi létali v celých hloučcích a nesykali tak ostře jako za mrazu.

Z dálky přilétal srčivý a dunivý zvuk vozu, těžce jedoucího, a úryvky chraplavé písničky čeledínovy . . .

Na bílé, vyschlé silnici, hadovitě vinoucí se do pahrbku, loudali se jenerál Zubr a pan Rozvora.

Jenerál těžce opíral se o hůl, ale šel vzpřímen; huňatou čepici měl staženu až na uši, tmavý svrchník dosahoval kolen. Rozvora měl svou velikou čepici s beránkem a štítem, krátký burnus a nohavice do nízkých, hladkých holínek.

„To je krása lesů, to je krása — tatínku, máš radost!“ kázavě rozpovídal se jenerál a kolem dokola ukazuje holí, vesele mrkal a zálibně pomlaskoval.

„Radost — radost, Vojťánku, to je radost!“ zhluboka, těžce a trpce odpovídal mu Rozvora.

Jenerál dobře vycítil smutek, jenž ta slova pronikal.

„Ale teď mne někdy vezmeš s sebou — už to pořádně hřeje do týla,“ rychle pokračoval a starému druhu při tom poklepával po zádech.

„I vezmu, ale brzy tě to omrzí — po těch kořenech se špatně šlape,“ nuceně se usmáv, zvolna, dutě odpovídal Rozvora.

„Neomrzí, hochu, věř mi, že neomrzí — uhlídáš!“ čiperně odporoval jenerál.

„I vždyť už mně samému dochází chuť —“

Jenerál se hlasitě rozesmál.

„Bodejť, bodejť, tatínku — tebe taky někdy přejde chuť! Mlč, pěkně budeme chodit spolu, do pole taky s tebou půjdu — vždyť je to zdravé, ne? Sedneme si hezky na mez a budeme si povídat — kdo pak má pořád sedět doma, ne? Hlídat kamna a bručet — ne? Au contraire, běhat budu, jako jelen budu běhat!“ a jenerál tluče holí snažil se vykračovati bystře a švarně. Ale Rozvora stranou ho pozoruje, opět se trpce usmál a do vousů nesrozumitelně zabručel.

Na pahorku chalupník s dvěma kravkami přeorával; klusaje brázdou, opřen o kleče, tenkým, pronikavým hlasem pobízel smolku i černou.

Bílá, štíhlá věž městského chrámu i dvě cibule na radnici vyhlížely již přes vršky.

„A slyšíš, tatínku, jak bude pořádně teplo, sebereme se a pojedeme do Prahy — překvapíme je — kdo pak tu bude pořád jako zahrabán? A do Vídně se taky podíváme! Máš tam přece děti, vnoučky, mají dědouška rádi, na mne se taky zasmějou — proč bychom tu pořád dřepěli! A potom — člověk zas jednou něco uvidí, uslyší, sejde se s přáteli, popovídá!“ jenerál moudře a velmi vážně vykládal.

Rozvora se dušeně zasmál, hůl se sekerkou přendal do druhé ruky, pohladil si husté vousy a zakývav na jenerála, pravil zvolna: „I ty Vojťánku, vždyť já tě znám! Budeš ty mi vykládat — snad já ti nerozumím! Vždyť vím, že mne chceš rozveselit — jen mlč, nepovídej — myslíš si, aby ten starý bručoun nestejskal!“ a zase se dunivě smál.

„Ne — ó ne — co ti napadá — dokonce ne,“ durdil se jenerál; zapadlé tvářičky se mu při tom nadýmaly a pohled měl přísný. „Nač

pak to, jaké pak stejskání — a pak nevím, že máš rozum? Ale je to potřeba, cestování je dobrá věc, a byli jsme zvyklí být hned tu, hned tam, a teď jsme jako zalezlí! Řekni, že nemám pravdu, řekni, Vašku!"

„Inu jsme, ale dobře nám bylo!" a Rozvora utkvěl na jenerálovi dlouhým, trudným pohledem.

Jenerál zmlkl — shrbil se a jda volně, díval se k zemi. Porozuměv, nedovedl odpověděti.

„No tak vidíš, Vojťánku!"

Šli již po planině, zvolna se sklánějící.

V dolejších polích ukázaly se bílé zdi, ohrazující hřbitov.

Na vysokém kříži uprostřed svatého pole zářila ozlacená postava Kristova; několik holých osyk, porůznu rozestavených, mlčky, nehnutě vzpínalo řídké, tenké větve.

Blíže levého rohu hřbitova byl tmavý chumáč lidí, uprostřed nichž bělela se knězova komže.

Proti starochům chvátala vesnická žena; byla skloněna pod plnou nůší, na levici měla košík a šla již bosa.

Přicházejíc k pánům, povznesla hlavy, na mžik se zastavila a křikla: „Ruce líbám, milostpáni!" a skloněna, hledíc k zemi, přechvátala vedle nich.

Sotvaže však byla několik kroků za nimi, obrátila se, podívala se na ně, a polohlasně si vzdychla: „Můj ty Bože!"

Slyšeli, že se zastavila, ani ten vzdech jim neunikl, ale neohlédli se. Za to jenerál vzal Rozvoru pod paží a prudce ji stiskl.

Na hřbitově bylo po chudobném výkropu.

Pan páter, zahalený do modrého širokého pláště, kostelník, nesoucí komži, štolu a kvadrátek, a dva kluci ministranti (jeden nesl křížek, druhý kropenku) ani se neohlédnuvše, chvátali již od hřbitova k městu...

Rozvora s jenerálem došoulavše se ke hřbitovu a vcházejíce do vrat, potkali hlouček pohřebníků. Uprostřed šel hubený, sehnutý tatík a kolem něho čtyry děti. Tatík měl čepici pod ramenem, suchá líce, paruku rozcuchanou; nejmladší holčičku vedl si za ruku, klučík držel se mu šosu, dvě větší šly po stranách. Tatík houkal žalem, a ty dvě větší děti plakaly usedavě.

Ženské i mužští utírali si oči, ženské šátečky, muži snědýma, velkýma rukama. Spatřivše mlacké pány, rozestoupili se a plačící zmlkli. Všecky pohledy utkvěly na starých pánech a z úst vydraly se pozdravy.

Jenerál i Rozvora se zastavili a zadívali se na lidi. Rozvora ostře zahleděl se na tatíka a po chvilce pravil dutě: „Kdo pak vám umřel, Kačinko?"

Tatík zaškytal. „Ale máma, jednostpane, naše máma, a takhle mne tu s těma dětma nechala!" Sotva to plačtivým hlasem dořekl, sklonil se, tělo se mu rozetřáslo a spustil úpěnlivý pláč.

„Co pak se jí stalo?" rychle ptal se jenerál tetky, jež mu stála po pravé ruce.

„A co by se jí stalo jiného, milostpane, udřela se! Honila se, dokud mohla — do lesa, na mlat — a doma měla čtyry děti. Mnoho masa na ní jakživo nebylo, a člověk přec jen všecko nevydrží!" tetka důkladně odpověděla.

Ze zástupu vydral se malý, bělovlasý človíček a spustil: „Milostpáni, ráčejí dovolit slovíčko! Srdce nám to trhalo, když jsme ondyno oba milostpány viděli tamhle u krypty; je to pro ně neštěstí, pravda, ale tuhlenonc je to horší — ráčejí se na ty děti podívat!“ šeplavě domluviv, uklonil se a couvl zase mezi ostatní. Byl to Mrkvička, předříkavač Otčenášů o chudých pohřbech; strejcové i tetky naň kývali, že to dobře vyložil.

Jenerál i Rozvora podali Kačinkovi po složeném papírku.

„Zaběhněte si jednou k nám,“ zabručel Rozvora a na žádného již nepohleděv, jen kývl na pozdrav a šel s jenerálem v pravo, kde v rohu byla panská hrobka, jediná na celém hřbitově.

„Bůh nebeský to milostpánům zaplať!“ volal tatík a strkal děti, aby políbily ruce; ale mlačtí si nedali a neohlédnuvše se, mezi suchými, slehlými rovy, u nichž sem tam stál železný nebo dřevěný křížek, šli k panině hřbitovnímu loži.

Venkované učinili dva tři kroky, ale ze vrat se nehnuli. Od hrobu matky, před chvílí pohřbené, zněl srkot hrobníkovy lopaty a temně dunivý zvuk padajících hrud. Staří pánové pokřižovali náhrobní desku a vzpřímivše se, zahleděli se na ni. Jenerál náhle se rozkuckal — sevřel rty — ale konečně vybuchl v suchý, třaslavý pláč.

„Vojťánku — Vojto — jenerále!“ zabublal Rozvora, a sevřev druhovu ruku, snažil se jej vzpamatovati. „Měj rozum — co pak jsi dítě — vojno stará!“ a zle se chmuřil.

Jenerál však neustával.

„Když ona nás Anička takhle opustila — co my teď tady —“ šeplal, polykaje pláč.

V tom rozletěl se hřbitovem dunivý, přerývaný hukot starého hrdla.

To Rozvora zaplakal. Stál sice jako zarostlý, ale hlava se mu pláčem kývala.

Jenerál honem se vzpamatoval.

„No mlč — tatínku, povídám, mlč — jdi, Vašku — snad bys — jaká pomoc — šla trochu dřív!“ a vzav Rozvoru kolem krku, snažil se ho upokojiti.

Ale Rozvora znova vybuchl.

„Povídám, Vašku, že ji zbudíš — vždyť nás dost dlouho opatrovala, ne? — jdi, a potom říkáš mně — a hubuješ — Vášo, že se na tě rozlobím!“

Pohřebníci upjatě jich pozorovali.

„I je to, lidičky, je to živobytí!“ povzdychla mladá hospodyně a první vykročila. Ostatní zamyšleni loudali se za ní. Mrkvička zůstal nejdéle; dívaje se mřežovím vrat, zamačkával slzu v oku a do nosu násilně cpal si šňupec.

Chvátaje potom za ostatními, volal: „Inu, co je platno! Jistá věc je, že ona to byla ženská tuze řádná! Ale tady to, Kačinko, vidíte — všeho měla, pomyšlení si mohla udělat a musela tam taky!“

Jenerál ještě Rozvoru konejšil — ale jen tak tak slova drmolil, protože sám měl pláče plné hrdlo.

„Když jsme se měli tak rádi!“ chrčel Rozvora.

„Rádi — inu, proti tomu ti nic neříkám — ale máš tu děti,

vnučky — ale co pak já — měl jsem jen tebe a ji, jedinkou přítelkyni, dobrou, hodnou — jako sestru, na mne se podívej, jak já tu stojím — a tamhle jsi prve slyšel — neslyšel? — to je teprva rána!“ Ale sotva to jenerál dořekl, zase se zakuckal, zatřásl a zaplakal jako dítě.

„Však proto, jenerále — však proto — když my oba musíme plakat —“ Ta Rozvorova slova byla lítostně měkká.

Hrobník ustal v práci, opřel se o lopatu a patře na hořekující starce, povzdychl: „Jojo, jojo!“ a rukávem otřel si s čela pot. — — —

Mlačtí páni vraceli se ze hřbitova mlčky, každý po jedné okrajné pěšině silnice, jakoby druh druha neviděli. Šli zamračeni, každý zahloubán do svých myšlének.

Teprve na konci planiny, na počátku hadovité, sklánějící se silnice Rozvora stranou pohleděl na jenerála a zabublal: „Poslouchej, jenerále, když ty takhle děláš, víckrát sem nepůjdem. Ještě abys se z toho nářku rozstonal — ne?“ a mrače se, vykračoval statně a holí tloukl do štěrku.

Jenerál šel, jako když neposlouchá. Rozhlížel se po lesích, po rybníku, po vzdálených chalupách, rozesetých na šírohřbetých kopcích. Ale pod kopcem se zastavil, zatloukl do kamení, zadíval se na druha, hrozivě povznesl hůl a povídal s ostrou výčitkou: „To jsem já si myslil, že jsi jinačí hrdina, Vašku! Doma jsi mi sliboval, že nebudeš naříkat a spustil jsi jako baba!“ a zachmuřiv se, šel dál.

Potom hodný kus cesty nemluvili, ale nešli již tak daleko od sebe.

„Teď dělá hrdinu!“ myslil si Rozvora.

„Teď se staví na paty,“ letělo jenerálovou hlavou, a kolem úst rozhosťoval se mu soucitný úsměv.

„Inu, je už jako rákos — měl ji jako sestru — konečně se mu nedivím, ale musím ho pamatovat, dělá jako dítě,“ v duchu povídal si Rozvora.

„Je jako suk, ale jináč měkota! Pravda, byli spolu tolik let a rádi se měli — co pak já — já konečně jsem cizí —“ rozvažoval jenerál.

„Hej, Vašku, vykračuješ si jako hošek,“ švitorně řekl nahlas a zasmál se. Ale v duchu si povídal: „Musím mu být místo ní, ona uměla rozveselit — —“

„A myslíš, že ty ne? Jsi ty zámora čiperná, jenerále — inu, stará vojna!“ chrchlavě odpovídal Rozvora a myslil si: „Musím zastat Aničku, ta to s ním uměla — je už tuze dětinský.“

A po očku se pozorovali.

Když vkročili do zámeckého dvora, Rajtoral stoje u stodoly, klidně bafal z krátké dřevěnky. Spatřiv je, dřevěnku honem vytrhl ze zubů a hluboce se klonil. Jenerál vážně zamířil k němu, ale Rozvora upaloval do zámečku a to rovnou do kuchyně.

Slečna kuchařka zůstala nad tou nezvyklou návštěvou omámena; Kačka přitiskla se do kouta za kamny.

Rozvora rozhlédl se kuchyní, přihladil si vousy a zatvářil se přívětivě.

„Nic zlého, slečno, nic zlého,“ pravil konejšivě a rukou dával znamení, že není třeba se lekati. „Co pak dnes dobrého?“ zašveholil ještě srdečněji.

„Závinek, milostpane, závinek z máslíčkového těsta s tvarůžkem,“

mlaskavým, měkkým hlasem odpovídala slečna a všechen pohled měla plný máselné lahody.

„Tak tak, to je dobře! A prosím, na mne nikdy žádný ohled, pražádný ohled, masa jen tak, aby se ty mouky zas nadobro nepřejedly, ale jen pořád to, co jenerál rád," přitlumeně, zvolna a s jakousi dětinnou radostí vykládal Rozvora.

„Jak milostpán ráčí poroučet," zaklokotala kuchařka.

„Tak prosím —" a Rozvora skrčiv se, vesele šeptal: „Musíme dbát, aby měl všecko, co rád, aby si jen po nebožce Aničce nestejskal — ona to už s ním uměla. Radši se vždycky ještě optejte mne, víme — když on jenerál je už tuze dětinský —" a pan Rozvora rozesmáv se tichým, dobráckým smíchem, skrčen proklouzl dveřmi a chvátal na schody.

Kačka vylezla z kouta a dívajíc se na kuchařku, povzdychla: „Chudinka!" Slečna kuchařka neodpověděla, ale malá očka rychle se jí zalila. —

Rajtoral vida, že jde ekcelencpán k němu, chvátal mu naproti, ale volno mu nebylo; čekal jistý výtopek za truhlíky.

Jenerál změřil si pařízkovitou postavu od bot až na čepici a přitlumeně, kázavě spustil: „Rajtoral, poslouchají, to jim povídám, milostpánovi se udělá pomyšlení — všecko na vlas — ve stodole, ve chlévě, na poli — ať se dost málo nezlobí!"

Nádvorník rozpaky i překvapením rozšířil ústa.

„Všecko, ekcelencpane — prosím poníženě," a klonil se, jakoby se bál, že se zlomí.

„Dobře, dobře, Rajtoral, tak jen nezapomenou! A vědí, ty truhlíky trefili manifique — jen co je pravda," pochvaloval jenerál a pleskaje nádvorníkovi na rameni, druhou rukou strkal mu zlatník. Chtěl tak strejce namladit, aby Vaškovi dělal jen radost.

„Pánbůh nebeský račiž zaplatit," chrochtal Rajtoral a zlatník honem všoupl do kapsy, „ale po těch truhlíkách, ekcelencpane, nebylo nic, dočista nic —"

„Au contraire, výborné jsou, jak povídám."

Rajtoral roztáhl ústa až k uším a zachrochtal: „Ba ne, ekcelencpane, dočista nic po nich nebylo, vždyť špačkové jsou ti tam, hned druhý den udělali frr! a pryč!" a rozesmál se, aby ekcelencpána potěšil co nejvíce.

„Pryč — tak!" udiven vyjekl jenerál.

„Dočista pryč, ekcelencpane!"

Jenerál stál chvilku zamyšlen a holí škrabal do země.

„Tak — pryč! Ale to jim povídám, Rajtoral, milostpánovi ani slova!" a vzpřímiv se, přísně hleděl na nádvorníka.

„Pánbůh rač chránit, ekcelencpane, toto!"

„Vědí," opět usmíval se jenerál a důvěrně skloniv se k Rajtoralovi šebetal: „Měl z nich náramnou radost — a že šli zrovna do jeho — nač ho trápit, ne?"

„Právě, ekcelencpane, právě —"

„Když on už je tuze dětinský —"

Nádvorník jen smutně přisvědčoval.

„Tak nezapomenou, Rajtoral!“ a jenerál vážně, jako po diplomatickém činu nezměrné důležitosti vykračoval do zámku.

Již byl na třetím schodě, ale stanuv, zamyslil se a potom vrátil se ke kuchyni. Pootevřev dvéře, prostrčil hlavičku a pravě: „S dovolením, prosím, s dovolením,“ všoulal se dovnitř. Kačka honem se zas přitlačila do kouta.

„I to je vzácná návštěva, exelence,“ vítala jej kuchařka.

„Jenom na slovíčko, s dovolením — chci jako říct, že k vůli mně nemusí být jen omeletky, nákypky, puddingy, závinky, au contraire, já maso taky rád, jako Rozvora,“ šveholil. „Prosil bych, aby se mu všecko dělo po jeho, aby se mu snad nezasteskło po Aničce, myslil by, že kdyby ona jako tento —“ a rozklepav se, jen rukou mávl.

„Prosím, ekcelencpane, prosím, s radostí —“

„Tak tak, miláčkové, tak — teď z jara začne už pro něj všelicos — vždyť já nemusím mít mouku — au contraire — já maso také tuze rád —“ a nahnuv se, mezi bezzubými dásněmi zašeplal: „Jen aby si nestejskal, když on je, chuďas, už tuze dětinský!“ a potměšile zamrkav, opět se vyplížil.

Když Kačka opět vylezla z kouta, slečna kuchařka pravila slzíc: „Jestli pak by se člověk nad nimi nedal do pláče?“ —

Jenerál vešed do svého kabinetu, svlékl se, natáhl bačkory a domácí kabátek, nastrčil cigarettu do dlouhé špičky, zapálil a bafaje postavil se k oknu. Rozhlížel se zahradou od budky k budce.

Po špačkovi nikde nebylo památky, jenom hubení, rozcuchaní, očouzeni vrabci skotačili po snětech, na nichž se blyštěly nalité pupeny.

„Chuďas Vašek — i to se mu zkazilo,“ myslil si jenerál. „Ale ani nepísknu; aby ještě proto naříkal, ne? Ještě štěstí, že do těch mých nešli — darmo by se trápil. Beztoho to všecko byla hloupost — hádal jsem se, huboval, bručel, a Anička zatím byla smutná —“

Bafaje čerstva, začal běhati pokojem . . .

V té chvíli Rozvora byl návštěvou u slečny Emi. Ačkoliv ho pobízela, aby usedl, zůstal u dveří a hladě si vousy, mluvil vážně: „Prosím vás, slečno, řiďte všecko jako za maminky; a kdyby jenerálovi v prádle, šatstvě něco chybělo, prosím, mně aby se to řeklo, aby dost malinko nepozoroval, nezanaříkal — kolikrát knoflíček udělá zlost — stejskal by si ještě hůř, dřív že to nebývalo — v kuchyni jsem se už taky stavil —“

„Račte být úplně bez starosti,“ mírně odpovídala slečna, „všecko budu mít na paměti, a pro milostpaní to udělám, vždyť mi kolikrát říkala: Slečno Emi, kdybych umřela, neopouštějte je —“ a slečna Emi dala se do pláče.

Rozvorovi rozklepala se ramena a zuby zacvakaly.

„Do podrobna mi všecko nejednou pověděla,“ plačíc pokračovala.

„Tak tak,“ kýval Rozvora, ale dále nemohl.

„Měla jsem ji ráda a nikdo neví, co jsem s ní ztratila —“

Rozvorovi tekly po tváři dvě drobné slzy; stál nehnutě a zle zamračen . . .

„Jen žádnou starost, slečno, že bych já — vždyť vím, jak vás měla ráda! A jenom na jenerála pozor, je už starý a nikoho nemá — což

pak já, já mám děti, vnoučky — ale on má jen mne a je jako dítě — on je, slečno Emi, tuze dětinský!“ a utřev si ty dvě slzy, do vousů skanulé, teskně se usmívaje, vážně kráčel do svého pokoje.

Usednuv na pohovku, chvilku zamyšlen hleděl na protější stěnu; potom zazvonil si na Špatinku. Staroch přiletěl jako malý doskočka a dělal poklonu za poklonou; milostpán volal jej v hodinu tak neobvyklou, že čekal pořádný výtopek.

„Slyšíte, strejče, ať mi jenerálovi děláte pomyšlení!“ zvolna poroučel milostpán a postaviv se, tvářil se co nejpřísněji.

„Milostpane,“ vydechl strejc, „na svou čistou duši slibuju — oka s něho nespustím —“

Rozvora zvolna, hrozivě povznesl ukazovák, ale jen mlčky přikývl. Špatinka stál zase skrčen a jen zpod víček mžoural na pána.

„Co bude chtít, všecko! S těmi truhlíky jste mu udělal radost — tu máte — vždyť já vím —“ a podával mu zlatník.

„Nejponíženěji děkuju, milostpane, ale prosím, já všecko z lásky, z pouhopouhé lásky —“

„No dobře, jen berte! A jak pak, Špatinko, nešlo by dát špačky z našich truhlíků do jeho? Je pravda, dělal to všecko jenom proto, aby je sem přivedl, aby tu prozpěvovali, ale — ale ta radost by přec jen byla větší!“ Rozvora hovořil skoro šeptem a velmi důvěrně.

Špatinka se trochu narovnal a po tváři rozhostil se mu hloupý úsměv.

„Kdyby byli, milostpane, kdyby byli — ale jsou pryč!“ breptal.

Rozvora sevřel obočí a ostře podíval se na starce.

„Ulítli, milostpane, jen se obrátili —“

Rozvora dal se do upřímného, chraplavého smíchu.

„Ulítli,“ chrchlal, „inu, já to věděl — říkal jsem to — že jsem to neříkal?“

„Říkal, milostpane, říkal — na vlas!“ klonil se Špatinka.

Ale Rozvora opět zamyšlen přešel po pokoji. Zastaviv se, vážně zahleděl se na strejce a pravil: „Ale je to chyba, Špatinko, pro jenerála je to velká chyba. Chtěl, aby se tu usadili, aby poletovali, prozpěvovali, aby tu byla radost, veselost —“ v tom se pan Rozvora zajíkl. Honem obrátil se k oknu a chvíli mlčky hleděl do zahrady.

„Inu, pravda, mrzelo by ho, kdyby byli v našich, ale jen kdyby aspoň byli,“ bručel ještě odvrácen. Potom přistoupiv opět ke strejci pravil útrpně: „Víte, Špatinko, on jenerál je už tuze dětinský!“

„Je milostpane, je,“ nevinně přisvědčoval Špatinka.

„To vám, strejče, povídám, ať mi před ním nepinknete, že ulítli — nač ho trápit, ne?“

„Právěže, milostpane, právěže — nač trápit!“

„A teď zas jděte, strejče, ale to vám povídám!“ a Rozvora zahrozil.

Špatinka skrčiv se, již byl ze dveří. Po chodbě šel zvolna, po špičkách, ale se schodů jen sletěl.

Spatřiv Rajtorala na záspi, kolíbal se k němu; nepromluviv, roztáhl jen dlaň, na níž ležel zlatník a zašklebil se.

Ale nádvorník nemuknuv rozevřel také svoji tmavou, mohutnou pravici —

Špatinku jako když bodne. „Od koho?“ zapištěl.

„Od ekcelencpána — za ty truhlíky! A od koho vy?“

„Od milostpána — taky za ty truhlíky.“

„Ale vždyť ulítli!“

„Bodejť že ulítli!“

Stáli proti sobě beze slova; Rajtoral měl ústa až k uším, Špatinka mrkal a tvářil se špičatě.

„To se večer sejdeme,“ nádvorník první promluvil.

„Sejdeme — a pro toho spratka Fidrmuce taky vzkážeme,“ přisvědčoval Špatinka.

„Taky — ať se napije.“

Špatinka se trochu zamyslil. „Je v tom chyba, brachu —“ povídal smutně.

Nádvorník naň široce otevřel oči.

„Milostpaní neměla odejít —“

„Ach Bože!“ zhluboka houkl Rajtoral. Potom se zticha rozešli.

Rozvora propustiv Špatinku, volně vešel do pokoje panina.

Bylo tam všecko, jako když byla živa; jakoby se byla jenom na chvilku vzdálila. Šel krok za krokem, v pravo v levo všecko prohlížel a v duchu ji viděl šukající, pracující. Na všem spatřoval ještě stopy jejích prstů, v duchu slyšel šustot jejích šatů a viděl srdečný úsměv.

Ztěžka usednuv na pohovku, ruce tupě složil v klíně a hleděl na prázdnou její židli.

„Jenerál tu teď chtěl mít radost a veselost, zpěv — a ona nám zatím odešla!“ plulo mu hlavou. „Já jen bručel, huboval, škareděl a ona pořád jen: tatínku sem, tatínku tam! A odešla tiše — po špičkách — jakoby nás nechtěla trápit!“

Rozvora zalomil starýma rukama a vzlykal hlasitě . . .

Jenerál zatím odbýval návštěvu u slečny Emi.

„Prosím, slečno Emi, tuze prosím, račte mít Vaška na starosti, a co by potřeboval, jen mi řekněte,“ šveholil sladce.

„Račte být bez starostí, exellencí —“

„A ty děti aby všecko měly jako dřív — jen mi všecko řekněte, vždycky ho připamatuju, má hrůzu starostí a víme — on už je tuze, tuze dětinský —“ jenerál skrčen, soucitně se usmíval.

Slečna Emi přisvědčujíc také se tak usmívala.

„Ti chudáci ať dostávají, co dostávali, aby nenaříkali — a víme, Anička by se mrzela, kdybysme zapomněli. Musíme Vaška pamatovat, aby si nenaříkal a nestejskal — v kuchyni jsem taky promluvil — vždyť je to chuďas, slečno Emi, vždyť je to chuďas!“

„Všecko budu mít na starosti, exellencí, nebožka milostpaní nejednou mi to nakazovala,“ vřele odpovídala slečna.

„Nakazovala — jako by věděla, že odejde. Ó co pak Anička! A my se tu jen vadili a hádali — a ona jen: tatínku! a Vojťánku!“ Jenerál třesa se žalem, honem utíkal do svého . . .

Rozvora s jenerálem přišli k obědu s úsměvy na rtech. Rozvora proti obyčeji potřásl jenerálovou rukou, jenerál poklepal Vaškovi na záda.

„Milý brachu, vím, že ti špačci ulítli, ale trápit tě nebudu," myslil si jenerál.

„Chudáku, kdybys věděl, že máš po radosti, že je konec s prozpěvováním!" tanulo v mysli Rozvorově.

Sotvaže však usedli a podívali se na prázdné místo panino, stáhlo jim to hrdlo oběma. Polévku těžce polykali a druh druhu se do očí nepodíval.

Ale po hovězím mase byli překvapeni oba: slečna Emi přinesla telecí kýtu ve víně nakládanou a tvarůžkový závin.

Podívali se s talíře na talíř, potom na sebe, ale neřekli slova. Teprve když Rozvora sáhl po závinu, jenerál překvapen zabreptal: „Co pak — tatínku, snad bys nejedl mouku?" a sám přitáhl si maso.

„Jen mne nech, jen mne nech, Vojťánku — necháš maso! tuhle si ber, máme oba dost!" hlučně káral Rozvora.

„Ne — ne — já dnes maso, Vašku, já taky rád, rozumíš?" bránil se jenerál.

„A já zas závin!" bručel Rozvora.

Jenerál přivřel oči a pravil lítostně: „Ty, Vašku, vždyť já ti rozumím — to ty k vůli mně —"

„K vůli tobě — proč k vůli tobě!" huboval Rozvora. „Ale ty chceš maso jen k vůli mně —"

„Boďejť, k vůli tobě — au contraire, jen k vůli sobě, už se mi ta mouka přejedla!"

Zůstal tedy jenerál při mase, Rozvora při závinu; ale snědli toho oba jako vrabci.

Dojídaje, jenerál v duchu rozvažoval: „Samotného ho u stolu nechat nesmím — Anička vždycky zůstala poslední a pohovořila."

Také Rozvora nevstával.

„Co je v Politik?" konečně přerušil ticho.

„Nevím, Vašku; víš — já ji nečetl — půjčíš mi Národní," jenerál rychle šebetal.

„Jdi — snad bys! Je to pořád ještě plno těch voleb — samý rámus — čerti vědí, kam to u nás dojde!" bublal Rozvora.

„I mlč, tatínku, je dobře taky trochu zadupat — věř mi, hochu, už se mi ta věčná mírnost přejedla jako ta mouka; je potřeba trochu ohně!" a Zubr pohodil hlavičkou jako mladík.

„Mhm — mhm — trochu, trochu, ale všeho moc škodí. Ale když je chceš, s Pánembohem!" a Rozvora podal příteli Národní.

Jenerál doběhl pro Politik jako mladík.

Sedíce proti sobě, pustili se do čtení; ale za nějakých pět minut zatoulaly se jim myšlénky od politiky ke špačkům.

„Kdybys ty, jenerále, věděl, že se nenakvartýrovali!" myslil si Rozvora. „Co pak jsem to neříkal, že je tady na ně zima? Ale to se starému hospodáři nevěří! Inu, já ti to říkat nebudu, prohrál jsi a nač bych tě trápil!" a Rozvora mžouraje po Zubrovi, měl v koutcích úst útrpný úsměv.

„Milý Vašku, máš po radosti!" táhlo hlavou jenerálovou. „Chuděra, skákal, že do těch kaplí šli, do mých že ani nepáchli. Brachu, byli to

jen kvartýrmajstři a jsou frr! Ale já ti to, tatínku, říkat nebudu, vždyť jsi chuďas — náramný chuďas!"

Zase chvilku bloudili po řádcích.

„Nebo to už ví," zas Rozvorovi napadlo, „mrzí ho to, že prohrál a nezmiňuje se. I neboj se, Vojťánku, já tě trápit nebudu — Vždyť on je už takový dětinský."

„Snad to už spozoroval," i jenerál rozvažoval — „no, jsou pryč, kaple zůstaly leda pro vrabce, ale já se ti smát nebudu, to se neboj!" a dětinně se usmívaje, znova ponořil se do čtení. — —

Když asi po čtvrthodině slečna Emi vešla do jídelny, spatřila tu, co zde nikdy neviděla.

Zubr i Rozvora seděli proti sobě, každý v rukou noviny, jež jindy nenáviděl, úsměvy na rtech a — spali oba.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

A to je povídka o špaččích na Mlakách.

Jan Neruda.

Biograficko-literární studie od Bohuslava Čermáka.

(Dokončení části I.)

Posudky o tragoedii zněly vůbec nepříznivě a jakoby k dovršení neúspěchu chválena též souhra, zejména výkon Šimanovského, který výjimkou v úloze Gianciotta svědomitě si veda, po zásluze potleskem byl obdařen.

Poněvadž v posudcích mnoho bylo nedůvodného, dílem i nepravého, o čemž oprava referenta „Pražských Novin" v čís. 18. t. r. uvedená, dostatečným svědectvím jest, hlavně však vůči chabému představení v král. stav. divadle, odhodlal se Neruda „Francesku di Rimini" vydati tiskem, což též na náklad vlastní u Augusty v Litomyšli záhy učinil, uváděje v předmluvě, že jej co spisovatele, který požadavky svého díla zná a poklesky jeho nejspíše cítí, provozování kromě Šimanovského, kterému za uměleckou snahu díky vzdává, neuspokojilo, ponechávaje další rozhodnutí veřejnosti.

Ač by snad zajímavo bylo, posudky časové, zvláště „Pražských Novin" dne 19. ledna t. r. a „Lumíra" (1860. Díl I. Str. 66.) v stručnosti uvésti, nečiníme tak, an by věc tím nezískala. Dostačiť zmínka o nich a soud, že byly pro Nerudu téměř zdrcující, ač více autoritativně, než důvodně, jsouce z části plitké i liché. Nejvážnější, poněvadž dosti objektivní a z hlediska doby a pisatelova odůvodněný posudek podal Gust. Pfleger, však i ten, jak výše uvedeno, v Nerudově časopisu uveřejněn, nikterak nezní příznivě, an „Francesku di Rimini" za nešťastný dramatický pokus

považuje. Že jej s vzácnou liberalností Neruda do „Obrazů života“ přijal, nejeví arci, že by s ním byl souhlasil, ale spíše pravděpodobno, že učinil tak vůči planějším posudkům „Pražských Novin“ a „Lumíra“. Máť i posudek ten své vady, hlavní ovšem, že k zvláštnímu realnímu pojmutí básníkem zdramatisovaného děje nepřihlíží, ale opět autoritativně výtky a poklesky, tu vážněji, tu slabě odůvodněné hromadí, jichž valná část toliko s hlediska pisatelova, jenž dle tehdejšího Lessingova názoru o dramatě soudil, svou oprávněnost má. Však i s tohoto hlediska zdá se nám posudek nedokonalým, an tragoedii v celistvosti na zřeteli nemaje, pouze hlavních osob Francesky a Gianciotta, obou s neporozuměním snah básníkových, skrovně též Paola a Cerchiho se dotýká.

Spravedlivější posudek mohl, objektivně si veda, anonymní feuilletonista „Národa“ r. 1864 čís. 162. vzhledem na uvedené posudky a realní ráz prosy Nerudovy o „Francesce di Rimini“ pronésti, však strannost a nedostatek studia svedla jej k tak nicotné recensi, že k ní zřetel bráti a ji snad vyvraceti bylo by prací hodnou dona Quichota, jíž se rozumně vzdáváme.

Okolo nového roku 1860 vyšedší humoristický almanah „Krakonoš“ obsahuje od Nerudy působivý dramatický žertík „Nevěsta“ (str. 77.—86.) Obsah jeho jest ten, že ženich, jejž nevěsta miluje, bez vědomí jejího rodiče o ruku její požádal, čímž tato jeví se pohněvána a své různé city a pobouřenou obrazotvornost odhalujíc, na konec klidně štěstí svému se podává.

Počátkem r. 1860 redigoval Neruda druhý ročník „Obrazů života“, vydávaný, jak zpomenuto, nákladem a tiskem Ant. Augusty v Litomyšli, snaže se, aby kromě tisku neúhledného a chabých obrázků, což s nedostatky venkovské tiskárny souviselo, udržel se obsahem na výši ročníku prvního, což se mu tušíme podařilo, an svěží kruh stoupenců „Máje“ jej dle sil podporoval.

Že té doby často do Litomyšle zavítal a zde se též delší dobu pozdržeti musel, jest nepochybno. Určitým dokladem k tomu jest nedatovaný, však patrně v zimě toho roku slečně Holinové psaný list, jenž o důvěrnosti a vroucí něžnosti milujících zároveň svědčí. Zní následovně:

V Litomyšli 1860.

„Sotva že si mohu minutku přišetřit, abych Tebe pozdravil. Korrektury se v pravo a v levo hromadí k pravým haldám a mně brní už hlava z toho spěchu a z těch rozmilých nesmyslů. Líbám Tě Anoušku v duchu, věř mně ale, že mně toto polibení není také milé, jako když Tě líbám bez ducha. Dnes večer budu tak nešťasten, že sobě stále o Tobě myslit budu, jsi-li u Gorského, nebo ne. Budeš-li, nu tedy tanči rozumně a nenastyď se mi, sic hodím po Tobě odtud tou sněhovou koulí, kterou mi včera švakr Heydukův okno rozbil. Tvůj kvapně sice, nicméně nečitelně píšící Jan Neruda.“

Vzdor redakčním starostem, o nichž se částečně v listu zmiňuje a které hlavně v prvních měsících r. 1860. na něj dolehly, an valně tvůrčí talent spolupůsobiti musel, napsal té doby, aneb již dříve započatou dokončil a k tisku přichystal veselohru „Žena miluje srdnatost“, která

v třetím ročníku „Máje“, opět za redakce Hálkovy, na str. 299.—347. byla uveřejněna. Co motiv částečný k ní uvádí Neruda francouzskou anekdotu, jíž blíže neoznačuje, zdá se však, že to byla táž belletristická drobotina, dle níž Isidor Heller v „Bohemii“ r. 1842 čís. 1.—12. svou novelku „Der Schein trügt“, neuváděje spisovatele, ale pouze „nach dem französischen“ vzdělal. Čtoucímu tuto práci a Nerudovu veselohru napadne ihned shodnost látky, takže recensentu „Lumíra“ (1860, Díl II. Str. 713.—714.) zazlívati nelze, když uvádí, že spracována dle novelky z „Bohemie“ r. 1842, ale zamlčení, že novelka vzdělána dle originalu francouzského, an Neruda motiv francouzský zvláštní poznámkou přiznal.

Obsah veselohry jest následující. Višínu, bohatému statkáři, ovdoví mladičká a sličná dcera Adéla po půlletém manželství. Aby se ze zármutku probrala, jede s ní do Italie, přibrav za společníka přítele svého Volšovského, kterému nakloněnou se jeví, doufaje, že oba cestou se sblíží a ruce sobě podají. Však náhodné přepadení lupiči, při kterém ozbrojený Volšovský též zbraní opatřeného Višína vůči možnému poranění Adély od boje zrazuje, způsobí ochlazení mezi nimi. Mladistvá vdova, jsouc mysli statečné a očekávajíc, že ji Volšovský zbraní hájiti bude, ano lupičů nebylo mnoho, pojímá proti němu předsudek, že srdnatým není a jen z toho důvodu, ježto srdce pro něj mluvilo, zamítá po cestě vřele jí nabízenou ruku jeho. Jako pán rozešel se i sluha Volšovského Václav se služkou Adélinou, hezkou Kateřinou.

Oba dva odjeli na to na cesty a vracejí se po dvou letech před polednem, jen mimochodem se zastavujíce, do domu Višínova. Volšovský, setkav se nejdříve s Adélou, jeví chladnost nápadnou, což tuto vzrušuje; rovněž statečně vede si též Václav s Kateřinou. Shledání se s Višínem jest ovšem srdečné. Statkář přinutí Volšovského, který téhož dne odjeti chce, že pobyt svůj do druhého dne prodlouží, k čemuž nemálo přispívá okolnost, že synovec téhož, mladý malíř Vilím, který horoucně po Italii touží, v domě jest hostem. Vedle něho žije tu pohostinně též Hermann, sličný, mladší muž z lepší společnosti, však zadlužený a pro nepravou směnku vězením ohrožený, který statečností se holedbaje u mladé vdovy, jež u přítelkyně své jej poznala a do domu pozvala, nevšední přízni se těší. Zálusk jeho na bohatou, svěží Adélu jest patrný.

Kromě toho nebezpečného nápadníka pozná Volšovský, vzdor líčené chladnosti Adélu posud milující, též směšného soka, sousedního statkáře Růžičku, který opíraje se o přízeň svých hospodyní a služek za neodolatelného se má a také o ruku Adélinu se uchází.

V situaci, v jaké se ocitnul, dbá Volšovský toliko o Hermanna, s kterým se záhy srazí, upíraje mu hodnost kapitána u prvního pluku papežského Švýcarů, jíž se honosil, an všecky důstojníky toho pluku znal. Adéla vytrhne tenkrát Hermanna, kterého Višín podezřívá a o němž informaci z Prahy do zítřka čeká, z nemilé tísně, opovrhujíc nemužným podezřením a odejdouc s ním nápadně.

Po obědě střílí se v zahradě z pistole do terče, při čemž Volšovský jistotou rány Hermanna zahanbuje a když se ten vynáší, že se zvláště v střelbě do věcí rychle mijících vyznamenává, ptáka v letu sestřelí. Hermann jest zaražen, však opět jej beře Adéla v ochranu, pochybujíc,

zdali by Volšovský tak pevnou ruku měl vůči člověku. Rozumná odpověď tohoto neuspokojuje Adélu, která na chvíli se odstranivši, s balkonu patrového domu, vinným keřem zdola zarostlého, rozvitou růži nabízí tomu, kdo jí bez užití schodů první dosáhne. Mezitím co Růžička, který při střelbě spal, pro žebřík běží, vyšplhá se Vilím, předstihna Hermanna, po révě k balkonu a obdrží růži.

Adéla, posud v hloubi srdce Volšovskému nakloněná, používá té okolnosti, aby jej žárlivostí z chladnosti, kterou vůči ní zachovává, vyrušila. Počíná si s Vilímem u stolku zahradního, kde káva se právě rozdává, důvěrně šeptati, budíc v něm nečekané naděje, což Volšovský pozoruje a ve prospěch Vilímův rozřešuje, svoliv, aby hned na cestu do Italie se připravil. Uhodnouc své sklamání, ana strýce se synovcem v nejlepší shodě vidí, nutí Adéla za hovoru při kávě, kde o emancipaci ženské a srdnatosti živě se mluví, Hermanna, aby Volšovskému do řeči skočil, což ten učiní. Když jej za to Volšovský nezdvořilcem a nestoudným zove, vyzývá Hermann, opět na pokyn Adélin, Volšovského na souboj, který tento chladně a posměšně odmítá. Na poznámku Adélinu, že nenávidí každého zbabělce, odpovídá Volšovský účinně a dvorně. Když pak mladý Vilím za strýce k souboji se nabízí, vystupuje Višín a zabraňuje tomu, odváděje Volšovského se synovcem od stolu, aby procházkou se ochladili a zve Adélu, aby za nimi přišla — „ale sama“. Hermann béře ta slova za vypovězení z domu, však Adéla poroučí mu, aby zůstal, nesouhlasíc ovšem s nucením Volšovského k souboji, ani s vypovězením jeho z domu, an zítra odjíždí.

Vlastní příčiny, již Adéla v srdci kryla, se Hermann nedovídá. Pro něho, který vůči své směnce k rychlému zakončení poměru svého k bohaté vdově směřuje, jsou po Višínově odpuzení chvíle k rozhodnému jednání drahé. Na vše odhodlán a věda, že Adéla z rána v blízkém háji u pomníku kozáckého důstojníka, který zde při obraně její babičky za francouzských válek zahynul, obvykle prodlívá, nastraží pomocí svých zakuklených přátel loupežné přepadení, při kterém život její zachrániti a tím i ruky její dosíci doufá. Věc se jakž takž povede. Hermann osvobodí Adélu snadno z rukou lupičů, kteří se při objevení se jeho po malém odporu na útěk dají, však náhodně sem zabloudivší Volšovský stihá je a zmocní se jednoho, jakéhosi Ludviga, čímž celá nástraha odhalena. An zatím též Višín z Prahy o Hermannovi jest informován a Volšovský jej kompromitující list ohledně nepravé směnky, lehkomyslně pohozený, nalezl, jest tento odsouzen. Odklízí se také rychle sám z domu.

Adéla sklíčená a vysvětlením o neužití zbraně při přepadení v Italii o vřelém citu Volšovského k sobě usvědčená, stává se chotí jeho, jako Kateřina Václavovou. Opozdivší se Růžička béře arci košem, těše se, že Adéle chystanou kyticí poctí vděčnější svou hospodyni.

Jak z obsahu zřejmo, jest osnova za motivu sice přijatého, však samostatně předvedeného, pro veselohru šťastně utvořena. V provedení jeví se již některé slabosti. Hlavní zdá se nám býti záhada něžných citů obou hlavních osob, Adély a Volšovského, činíc hru poněkud mlhavou. Jasnějším vytknutím toho, co při bedlivější četbě prosvítá, byla by veselohra získala. Neurčitost charakterů kromě ovšem samorostlého

Růžičkova, který svou upřímností poutá, vytýká celkem nikoli neprávem Nerudovi již výše zmíněný referent „Lumíra“, tvrdě, že i dialog jest neobratný, což arci přehnáno, ač upříti nelze, že není již tak živý a humorem a myšlénkami jiskřící jako u prvních dvou veseloher Nerudových, „Ženicha z hladu“ a „Prodané lásky“, jichž rázem příbuznou, dramaticky účinnou družkou veselohra vzdor svým vadám jest. O nešťastném posudku „Pražských Novin“ čís. 148. (24. června), jenž Nerudovi radí, aby veselohru pod názvem: „Drzá žena nechá si líbit hrubiánství“ v areně představovati dal a dle této myšlénky obsah děje překrucuje, nelze ovšem zmíniti se jinak, než o něčem zhola absurdním.

Téměř současně s „Májem“ v květnu r. 1860 vydaný almanah „Růže“, sestavený Frant. Schwarzem a E. H. Lipnickým, jehož čistý výnos věnován ochotnickému divadlu v Soběslavi, vykazuje od J. Nerudy básnické příspěvky: balladu „O třech kolech“ a „Ohlas italských písní“ 1.—6., které oba v „Knihách veršů“ nalézáme, a prosaické: arabesku „Ty nemáš srdce“ a fragmentarní listy „Z paměti kočujícího herce“, které rovněž oba do své sbírky „Arabesek“ přijal.

V „Obrazech života“ nalezáme v prvních pěti sešitech od Nerudy t. r. v části básnické dvě ballady „Mrtvá nevěsta“ a „Nestálí druhové“, dvě romance „Proudící voda“ a „Jako do skoku“, zlomky z větší básně lyrické „Mnich“ a popěvky „Z kraje“ I.—XI., kromě toho překlady básní z V. Hugových „Legend věků“ a sice: „Svědomí“, „Mahomet“ a „Rolandova svatba“. Mimo tyto překlady, romanci „Proudící voda“, zlomky z větší básně lyrické „Mnich“ a popěvek pátý („Popohání volky svoje“) a osmý („Jak to přijde“) „Z kraje“ uvedl všecky ostatní básně ve svých „Knihách veršů“. V prose uveřejnil v pěti těchto sešitech arabesku „Z Litoměřického kalendáře“ a humoresku v dopisech „Z tobolky redaktorovy“, kterou do svých „Arabesek“ vzal, „Pražské pověsti“ I.—III., jakož články „Na Volšanském hřbitově“ a „Zlatá ulička na Hradčanech“. Vedle toho psal četné literarní a divadelní referaty.

Dle oznámení na obálce 5. sešitu „Obrazů života“, náhodně při exempláři univ. knihovny pražské zachované, aby se práce, svědčící redakci, zasílaly do čís. 255—III. v ostruhové ulici v Praze, poznáváme, že se Neruda s matkou buď v květnu t. r., neb o něco dříve z domu 233—III. „u dvou slunci“ do někdejšího bytu v domě „u tří černých orlů“, který čís. 255—III. má a kde, jak uvedeno, za živobytí otcova v přízemí krátký čas přebývali, přesídlil.

Někdy koncem května, neb počátkem června r. 1860. odjela zase Anna Holinova k babičce své, Marii Šubrtové, do Knína na zotavenou, kamž jí Neruda opět několik listů psal, které vůči jeho poměru k milované dívce a též jinak jsou zajímavy.

Dopis 15. června psaný zdá se nám zvláště vzhledem k produktivnosti Nerudově, výše vytknuté, a duševnímu jeho stavu vůči literarním a politickým poměrům významným.

„Mně se vskutku po tobě stýská Anoušku,“ praví v něm po intimním úvodu. „Ta cesta do Knína připadá mi jako svíčka ve vězení. Byl jsem strašně blaseován, všeho přesycen, proto že doba naše jest pro mne dle našich poměrů smutných příliš shnilá a já v čase, kdy bych

nejraději všechnu duševní sílu napínal, s maličkostmi se obírati musím. Zcela se vyšinout z panujících poměrů a pracovat o sobě na nějakém klidném díle nemohu za mnohou příčinou, za tou na př., že klidnější ty moje práce se neuznávají a pak také za tou, že už jsem takové „enfant perdu", které ani okamžik na nic jiného myslet nemá, než na šarvátky. Zábavy mne také už více netěší, jak sama víš, a tak mi zbyly jen vždy okamžiky s tebou strávené, kdež jsem ovšem za krátko nemocného svého rozpoložení se zbyl. Ty's roztomilé dítě ve všem a proto člověk také starostí u Tebe lehce zapomíná. Piš mi mnoho, dvacetkrát víc, než já Tobě, potřebuju toho víc než Ty, jelikož nedovedu si už tak v myšlénkách zahrat jako Ty.

Tvůj

J. Neruda."

Dopis 26. června datovaný jest kromě milostné své stránky též politicky intressantním. Zní takto:

„No tak vidíš,

drahý Anoušku,

že jsem se nezmýlil. Napsal bych Ti dlouhánský list o Tvé maličké a kratičké zlobě. Což ale s dítětem, které čte „Lásku k básníkovi" a v praksi jí tak krásně do louže pomahá. Třeba bys byla takto roztomilou, děťátkem přece zůstaneš. Bavívám se tím, že si Tě myslím buď v pokoji u babičky, jak si s obrázky nebo pravopisnými chybami při psaní na mně hraješ, buď v zahradě, kde zase myšlénky Tvé hrajou si se mnou, jako moje s Tebou. Mám takto pořád dětskou Tvou mysl před sebou a nepřekáží mně žádná konsekvence z ní. Co se týká deputace, o níž pravíš, že jí nerozumíš, věřím tvému nerozumění. Rieger a Macháček (švakr Sklenářův) podali ve Vídni vládě petici, v níž se žádají politické noviny, v níž se mluví o národním divadle, museu, matici, o českých školách, špatných úřednících, nespravedlivé správě, o nečeské říšské radě, o bitvě bělohorské, o věrných Češích a jiných hloupostech více. Není-li to nestydatý lid, že řekne všecko přímo — což?

Zítra odešlu časopisy.

Odporučuju se Tvé nemilosti a doufaje, že Tě i babičku „s těmato párma řádkama" při dobrém zdraví vynatrefím, zůstávám Tvůj

Jan Neruda."

Tou asi dobou zamýšlel Neruda ve srozumění s Ant. Augustou vydávati „Obrazy života" svým nákladem a zadal také o úřední k tomu povolení. Tisknouti chtěl je v Litomyšli, jsa odhodlán tam se přesídliti, doufaje, že jej milovaná Anna co choť na venek bude provázeti. Během července r. 1860. zdá se, že se již dosti vážně na to myslelo, ač povolení k samostatnému vydávání časopisu se protahovalo. V tom a politickém ohledu jest zajímavým dopis 29. července t. r. psaný, který zní:

„Milý Anoušku!

Ty's jako aprilový den, hned jasný a parný, že si člověk kabát svléká a zcela po domácku mu je, hned zase zamračený, že se člověk rychle zabaluje a utíká. Nu, teď je pro okamžik zase hezky a vyhřívám

se na sluníčku. Babičce řekni děťátko, že to bude tak brzy, jak brzy jen možno bude. Od září bude vycházet český, politický list pod redakcí Krásovou, v redakci budu sedět také já s Tonnerem, Vávrou, Dr. Uhrem, Liblínským a Majerem. Barák posílá Ti svou gratulaci, taktéž Schwarz. Líbá tě Tvůj

J. Neruda."

V prvních dnech měsíce srpna r. 1860. napsal asi za veselé nálady, maje náměť již déle v hlavě, svou „Merendu nestřídmých", dramatické capriccio o 1 jednání, která brzy na to v „Humoristických listech" (Roč. II. Str. 369.—415.) vyšla. Stručný obsah žertíku jest následující:

V nejmenovaném, patrně menším městě českém, utvořil se pod předsednictvím jakéhos Adámka, nepochybně dle vzoru anglického, spolek střídmosti, zapovídaje členům svým i nejstřídmější požitek vína a také taneční zábavy, proti kteréž vystřednosti měšťan Bohata za souhlasu s jinými rozumnými sousedy při taneční merendě hodlá založiti spolek nestřídmých s heslem „Moderata durant". Mezi rokováním, které se v salonu vedle taneční síně děje, přichází tulák Kačer, piják a filosof, chtěje posloužiti spolku poučením v pití. Poznav, že spolek jen žertovně „nestřídmým" slouti má, skládaje se z lidí velmi střídmých, lituje, že sem zašel s nadějí dobře se napíti.

Bohata, jemuž se originalní chlapík líbí, odkazuje jej do vedlejší, menší světnice, aby se tam usadil a nevadí-li mu samota, pil. Mezitím co ten obmyšlen dobrým vínem v osamělou světnici se uklízí a rokování znovu započíná, vlekou sklepníci do salonu člověka, který za dveřmi naslouchal a jednoho z nich k tomu naváděl, aby mu seznam přítomných hostí přinesl a u těch, kteří více pijí, hvězdičku přičinil. Jest to Adámek, předseda spolku střídmosti. Bohata odevzdává jej k potrestání sklepníkům, kteří sto chutí jeví, jej důkladně poznamenati, že však o milost prosí, nabízí mu, aby buď máz vína vypil, neb veřejně Kačera objal, aneb při polce solo zatančil, jinak že citelnému pokárání neujde.

Adámek odhodlává se k vypití vína, jest však nucen píti je při jednom stole s Kačerem, který samoty pozbaven, rád s ním si usedá. Po přemožení nevrlosti nad tím, že mu ten tyká, baví se Adámek se soudruhem svým dobře a pije na zlost teprv, když tanečníci a tanečnice, vyšedše ze sálu, kolem něho chodí. Také paní Lacinová, svěží posud žena, jejížto muž členem spolku střídmosti jest, přichází s hloupou svou dcerou Kačenkou, která ráda tančí, na merendu a těší se z přítomnosti Adámkovy, doznávajíc, že také její muž tajně víno pije, dávaje si soudky v bednách přivážeti s nadpisem: „Knihy".

Mezitím co Adámek, rozpiv se, Kačerovi se svou bohatou nevěstou Náhlovskou se pochlubil a jej v pláči objímá, přichází tato se členy spolku střídmosti, aby milovaného předsedu ze zajetí vysvobodila. Již napilý Adámek nedbá však jí ani ostatních členů spolku střídmosti a slyše hráti hudbu obrací se k Lacinové o tanec, klopýtne však s ní po několika taktech a klesne k zemi. Také Náhlovská z hoře nad tím upadá do mdlob. Bohata dává oba šetrně odnésti a raduje se, mezitím co zábava dále pokračuje, že bez spolku, který nyní pozbyl účele, vítězství nad spolkem střídmosti dosáhl.

Jakkoli žertík tento vážně posuzovati nelze, nedá se upříti, že i zde Neruda vzácný svůj talent pro veselohru jeví, o čemž záplet a samorostlá, působivá osoba Kačerova svědčí.

Té doby byla již Anna Holinova v Praze. Ježto povolení k samostatnému vydávání „Obrazů života“ posud nešlo, pobledly jaksi obapolné naděje na sňatek a uhasly téměř, když Neruda stal se českým žurnalistou.

Politický list, o kterém se v dopisu, výše uvedeném, k Holinové zmiňuje, soudě, že 1. zářím bude vydáván, Krásův „Čas“, počal sice teprv 1. říjnem vycházeti, však k redakci jeho, jak črta J. Svátkova „To dobré srdce Nerudovo“ ve „Vzpomínkách“ (Premii „Umělecké besedy na rok 1894.“) na str. 80. dí, pozván Neruda již při zakládající schůzi, dne 22. září r. 1860 v sále Střeleckého ostrova odbývané, nikoliv ovšem s Dr. Uhrem a Majerem, o nichž v dopisu se zmiňuje, ale vedle správně uvedených s Dr. Sladkovským, K. V. Hofem, Zelinkou a Donovským, o kterých zmínky nečiní. Služného vykázáno Nerudovi 600 zl. jako J. Svátkovi. S tímto ročním příjmem a nevalným asi honorářem, který mu z redakce „Obrazů života“, počítaje v to i práce jeho, plynul, obával se asi Neruda založiti si v Praze vlastní domácnost, nehledě ani k tomu, že matku starou, již miloval, musel by byl opustiti, čímž odklad sňatku, který se stal trvalým, dá se vysvětliti.

Působnost jeho v redakci vycházejícího „Času“ byla asi z počátku různá, ač snad hlavně feuilleton, literarní zprávy a divadlo měl na starosti. Sám napsal, pokud jsme, probírajíce se prvním čtvrtletím „Času“ od 1. října do 31. prosince 1860. shledali, tou dobou jediný feuilleton, první to feuilleton český, 15. listopadu t. r., nadepsaný „Karel Hynek Mácha“, který, plně podepsán, v zajímavém svém úvodu zní:

„Prosím tě, ujednejme smlouvou, že nenecháme už nikdy srdce pukat!“, pravil ke mně kdysi můj přítel F., když jsem mu právě roztomile špatně byl přečetl konec jedné ze svých básní, který zněl:

„A když už nejvíc blahé moudrosti
se v srdce shlukne,
buď zponenáhla pak se umoří,
buď náhle pukne.“

„Vždyť nám ti lidé beztoho stále Máchovský weltschmerz vytýkají.“ — Nevím už, jak jsem se tenkráte bránil, jak jsem odůvodňoval, že Mácha psal tak, jak mu jeho doba kázala, že doba ta ještě neukončena a že tedy jinak psát nemůžeme, nevím ani, zdali jsem vzhledem na ten ostatní „lhostejný a malicherný a mizerný“ svět kolem nás necitoval Meisznerova slova:

Dort ruht gewiss der Jünger dumpfe Gilde
um ihn geschaart in ödem Ohnmachtschlaf
und weiss vom tiefen Weltschmerz nichts, der wilde
das grosse Herz des heil'gen Dulders traf. —“

vím však, že F. měl pravdu, nám všem známou pravdu, poukazoval-li k tomu, že se nám bez toho dosti už „toho Máchování“ vytýká. „Vjeli jsme do literatury“ vší silou mladých let a ohnivé ještě obrazotvornosti,

jaký div, že jsme přede všemi k básníku přilnuli, který se nám stkvělou svou fantasií objevoval co ideal všeho, cokoli bychom dosáhnouti mohli, když i třeba nenásledovati měli.“ Vedle sličné stránky feuilletonní zdá se nám úvod tento důležitým, že rozumně vysvětluje, proč kruh „Máje“ zbožňoval Máchu, a zle vytýkaný mu proto byronismus, jenž velmi podřízeně naň působil a ne dlouho, na pravou míru uvádí.

V ostatních sešitech 6.—10. „Obrazů života“ r. 1860. nalézáme od Nerudy v části poetické: „České verše“ I.—V., jež kromě básně I. do svých „Knih veršů“ pojal, v části prosaické: „Pražské pověsti“ IV. a V., „Historky ze železnice“ I.—III., arabesku „Co cestující fotograf sobě zapisoval“, článek „Upomínka na Klicperu“ a hojné zajímavé zprávy o literatuře a divadle. Druhým tímto ročníkem „Obrazů života“ končí při nich též redakční činnost Nerudova, z čehož souditi lze, že povolení k samostatnému vydávání buď mu úřadně bylo odepřeno, buď došlo již pozdě, kdy redakci dalšího ročníku v ruce J. Jahnovy předal. Abychom, což záhodno, na konec pověděli, že se vzdor odkladu se sňatkem Neruda s Annou Holinovou v hněvu snad nerozešli, můžeme listem, jenž posud zachován, zjistiti, že oba sylvestrový večer na novoměstské baště spolu s Hálkem a j. Nerudovými přáteli animovaně strávili a za hrozného deště již v novém roce na Malou stranu jeli.

V novém životě.

Napsal M. A. Šimáček.

(Pokračování.)

XVI.

Rozcitlivělá a rozbolestněna viděla vše neobyčejně živě a do nejmenších podrobností.

Lůžko bude celý den rozestláno a pokoj naplněn trpícím zjevem nemocného, těmi tesknými jeho pohledy, těmi smutnými jeho úsměvy . . .

A pak těmi bolestnými vzdechy a tím hrozným kašlem, kterým se plíce rozpadávají . . .

Bude se nutit ven, aspoň do zahrádky, nebo na trávník. A ona jej povede a bude tam s ním sedat na rozkládací židli, hledět na řeku a na ty lesy za ní, jež budou pro ni od té chvíle jako uzamčený ráj.

Ale snad ani nebude moci ven, a jen u otevřeného okna bude dlívat v pokoji anebo s lůžka k ní hlavu obracet se zoufalým, loučícím se pohledem. A bude říkat: „Jdi, nezdržuj se k vůli mně, jdi si do lesa, jdi, když tě zvou . . .“ ale kterak ona půjde, vidouc ten lítostivý, ba až závistivý pohled zkalených jeho očí?

A kdo mu poslouží, bude-li ona pryč? — A přijde-li naň zas chrlení krve —?

V nocích ji budou plašit spánek jeho vzdechy, a křečovitý jeho kašel ji bude budit z dřímotných snů.

A celý pokoj naplněn bude výparem potu a nemoci, tou atmosférou těžkou a dusivou, která jistě v Praze doma zhoršovala její stav.

A teď, sotva že je jí lépe, sotva že ustal trochu kašel a první známky dávno necítěné svěžesti pronikly znavené slabé tělo, sotva první stopy vracejících se sil rozproudily se jí v krvi a sotva první půvaby nového života se před ní rozevřely, zas má být vydána výdechům choroby, zas kus bolestné minulosti má se sem za ní přivalit a zatarasit jako těžký balvan vchod k nadějím a radostem krvavě vybojovaného nového, lepšího domova?

Je to však její bratr!

Ale jen kdyby mu byla pomoc!

A což uškodí-li mu cesta a zemře-li jí zde? —

Ne, ne, ne — na každý způsob vymluví to matce. Byla by to velká zodpovědnost!

A Lojzička ustala plakat, otřela si tvář a rozhlédla se po pokoji. Do nejzazších koutů byl ozářen poledním sluncem. Oko se jí vyjasnilo a hlavou provlnilo se příjemné vědomí, že možno nebezpečí odvrátit. A že je pro to důvod, podstatný rozumný důvod! Ano, že je to povinnost!

A hned zas rozestřely se před ní ty dopolední představy dalekých výhledů, těch procházek po ozářených lesních svazích podél zastíněného potoka, těch bleskotajících ploch rybníků v rámci nehybného sítí a rákosin, i obraz opálené tváře pana učitele Ventury s tím jasným pohledem světlomodrých očí, které dovedou tak vnímavě, tak bystře nahlížet do záhybů kraje i přírody.

Avšak úsměv duše vzbuzený těmi představami, lačně znova zachycenými, dlouho nepotrval. Rozešel se jako lesk zadechnutý vlhkem. Jakýsi neklid, jakási nespokojenost jej prosákly, potrhaly zatanulé představy příštích vycházek a vyplnily trhliny obrazem souterainní kuchyňky s bledým smutným hochem na odestlaném lůžku, lapajícím otevřenými ústy těžké vlny rozpáleného vzduchu.

V tomto nepokoji a zmatku usedla Lojzička s paní Kaškelínovou k obědu.

Na zvědavou otázku staré paní, jaké zprávy dostala z domova, Lojzička odpověděla jen zcela neurčitě, z bázně, aby ji paní Kaškelínová k ničemu nepřemlouvala.

Nezná poměry, a mohlo by se jí to zdát tak snadné, na smrt nemocného hocha sem vzít.

Ale po obědě, v touze se upokojit, sama začla vypravovat smyšlenou příhodu o nějaké své známé, která byla stížena tuberkulemi a již na umření a která mermomocí poslali ven, z domova, od rodičů, a která tam venku u cizích lidí zemřela.

„Bylo to ukvapené a nemoudré, když už se vědělo, že není po-

moci," zakončovala svou zprávu plna neklidného očekávání, dá-li jí paní Kaškelínová za pravdu.

„Prosím vás, člověk doufá do posledního okamžení," omlouvala prostě stará paní.

„Ale když už lékař přec vyslovil zcela nepokrytě, že není naděje —?"

„Snad si to nemocná přála, to nemůžete vědět. Snad jí chtěli vyplnit jen poslední její přání."

„Ale bylo by bývalo moudřejší, vymluvit jí to."

„Inu, jen že v takových dobách nerozhoduje, co je moudřejší. Tu rozhoduje cit. Viděli, jak po venkově touží, jak očekává od něho svoji spásu, a tak jí to nechtěli odepřít."

Lojzička všecka neuspokojena a podrážděna přesedala na židli a netrpělivě skládala rozložený ubrousek.

„Kdyby jí byli šetrně řekli, že si ublíží cestou, byli by rázem umlčeli to přání a uspořili jí smrt pod cizí střechou," namítala neustupně s jistou už nakvašenou důrazností.

„To jim nemůžete nikdy vyčítat! Jistě mysleli s ní dobře. Jistě sami doufali, že se jí venku poleví. Vždyť ji přec měli rádi — ne?"

„Ovšem že měli," řekla Lojzička po chvíli hlasem zmírněným, cítíc na sobě pohled mateřských očí paní Kaškelínové. „Ale právě láska bývá ukvapena a — Podívejte se, paní Kaškelínová —" začala živě, jako v náhlém rozhodnutí, neskončivši předešlou větu, „kdyby můj bratr, který stůně, byl nyní na umření, a matka mi psala, abych ho k sobě vzala, mohla bych tu zodpovědnost na sebe vzít?"

„Kdyby lékař mu to dovolil anebo snad dokonce radil, proč byste nemohla?"

„Teď ke konci srpna? Když už den se tak krátí a večery jsou tak studené?" podotýkala důrazně, s jakýmsi tónem údivu ve hlase, že paní Kaškelínová neshledává i v pouhé myšlénce takového návrhu nic, co by vzbuzovalo pochyby nebo námítky.

„No, není to ještě tak zlé," usmála se stará paní.

„Není, ale jak dlouho to potrvá?" sesílila Lojzička opět hlas, poněvadž ji dráždilo, že stará paní nehude jí do noty. Příčil se jí její klid, její trpělivost, její jakási odevzdanost, s jakou by nepochybně přijala podobné eventuality. „A co potom, až budu chodit do školy —?" dodala jako poslední důvod, po němž očekávala ústup staré paní.

„No, vždyť já bych ho už také nějak ošetřila," svým klidným hlasem pravila paní Kaškelínová a jemně se usmála. „Panu řídícímu, co u mne zůstával, jsem se něco nasloužila! Celé týdny kolikrát nemoh' ani z pokoje."

Lojzička jen povzdychla, jakoby chtěla říci „ano, ano — pěkně se to mluví —" a zamlčela se. Bála se už dále palčivou tuto věc rozpřádat, cítila, že by se tím hovorem jen ještě víc rozžhavila.

Neuspokojena a rozmrzena zvedla se po chvíli a odešla do svého pokoje s úmyslem, že matce odpoví. Uchystala si péro a inkoust, připravila papír a sedlá ke stolu. Ale záhy povstala a rozchodila se po pokoji. Byla v novém duševním boji. Útočila sama proti sobě otázkou,

proč paní Kaškelínové neřekla pravdu celou a nezakrytou? Proč hleděla věc obejít, proč se bála, aby jí paní Kaškelínová nedomlouvala vyhovět matčinu přání? —

Byly v tom všem kličky, neupřímnost, úmysl vyzkoušet, nebyla-li by paní Kaškelínová ochotna přihánět vodu na mlýn jejích skrytých záměrů, a když viděla, že nikoliv, opatrné couvnutí a utnutí dalšího rozhovoru. Krátce nehezké jednání, ale proč? Proč?!! —

„Z čirého sobectví,“ ozvalo se kdesi v záhybu duše nesmělým přiznáním, ale hned tu byl celý příboj námitek. Leč proti těm vyvstávalo svědomí, pozvedlo každou a třepalo jí, až se zjevila v celé své nahosti. Ale Lojzička se nevzdávala. Její plány, její touhy, její mládí byly nevyčerpatelným arsenálem stále nových zbraní proti vzpomínkám z dětství, proti obrazům ze souterrainní kuchyňky a proti listu matčině. Nový život s chórem svých nadějí válčil tu úporně proti svazkům opuštěné minulosti.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Míjela hodina za hodinou a nebylo dobojováno. Papír před ní byl stále ještě panensky čistý, ale nebyl to již list původně vytažený. Několikrát již počala psát, ale pokaždé po prvních řádcích papír roztrhla a smačkala a připravila nový. Nyní narážely v unavené její mysli proti sobě již jen důvody a námitky nejtvrdší, do jádra již obroušené stálým omíláním.

„Ano, kdyby mu bylo pomoci, ani na chvíli bych se nerozmýšlela. Ale on je ztracen, nač s ním ještě před smrtí na tuto cestu? Nač jej rozbolestňovat tou krásou zde?“

„„Omluva vyšnořená na sebeklam. Kdyby mu bylo pomoci, tedy že s radostí? — Skutečně s radostí? — — Vždyť je to lež! Nanejvýš oběť by to byla, oběť dosti bolestná, přinešená jen, aby svědomí se příliš nebouřilo. Ze strachu před výčitkou, že mohlas pomoci a nepomohlas.““

„To není pravda! Vždyť nejsem přece bezcitná, pro Ježíše Krista, vždyť přec již tento vnitřní zápas svědčí, jak ptám se svého srdce i teď, jak vše kladu na vážky.“

„„Ale kdybys nebyla sobecká, neměla na zřeteli svůj požitek a říkej tomu třeba i prospěch, vůbec bys se nerozhodovala. Láska, útrpnost by napsala prostě: Přijeď, bratře, těším se na Tebe! Vítala bys ho, ošetřovala bez únavy, neznajíc jinné povinnosti.““

„Vždyť mám i k sobě povinnosti. Má je každý. Nemohu je přec odhodit. Nemohu je z mozku vytrhat. A konečně vždyť nejsou hříchem! Vážím jen, co by má oběť prospěla a vidím, že nic.“

„„Zpříjemnila by mu poslední dny.““

„To je otázka!“

„„Je to aspoň pravděpodobno. Zvlášť dobře-li bys ho ošetřovala. Ale co je to tobě, zpříjemnit mu poslední dny, když bys je tím zkazila sobě. Přišla bys o smluvené výlety s panem Venturou, o radosti a požitky z nich . . . .““

„Není pravda, nejsem taková, dokážu to. Hned sednu a napíšu domů, aby přijel . . .“

A Lojzička v podrážděném odhodlání skutečně sedla opět ke stolu, namočila péro a začala psát.

„Drahá maminko!

Zpráva o Pepíčkovi mě velmi bolela. Myslíte-li, že mu pobyt zde ulehčí, jen ho sem pošlete . . .“

V tom jí napadlo však, proč píše: „Myslíte-li, že mu pobyt zde ulehčí . . .“ Proč tu podmínku? Proč nepíše beze všeho: „Jen sem Pepíčka pošlete, těším se naň.“

„Ale vždyť přec nemohu sama přemlouvat! Vždyť je to přece jen zodpovědnost a musím psát opatrně,“ odpovídala si nejistě na tu otázku.

„„Ach, už tu je zas úvaha, už zas rozum. A pořád jen rozum. Kdyby bylo víc citu, bylo by míň úvah. A psaní by bylo dávno již napsáno.““

Tahle námitka pokaždé neustupně se vracela a Lojzička marně hledala, čím ji umlčet.

Prudce opět odložila péro, opřela hlavu o dlaň a znova jí podrážděna, hleděla ji oslabit.

„Že vůbec uvažuji a rozbírám, je vinen můj život. Ten houževnatý zápas, to stálé choulení a krčení potlačily cit. Vlastně nepotlačily, ale naučily jej ovládat a podřizovat jej rozumu. Paní Kaškelínová dá se ovšem vésti jen citem, je víc ženou než já. U mne život něco ženského snad setřel . . .“

Nebylo to tu chvíli poprvé, co jí tyhle myšlénky přišly. Byly dávno v ní a obírala se jimi často. Čtla několikrát, že žena se dává ovládati jen citem, že mu věří, jako muž svému rozumu, ale nevěřila takovým výrokům. Byly-li pravidlem, byla ona výjimkou, ale ona vůbec nevěřila, že by byly pravidlem. Ty výroky mohly platit nejvýš jen o ženách neinteligentních a neprošedších tuhými zápasy, z nichž trofej vítězství může být vykoupena pouze železnou vůlí a rozumem. Netajila si, že kdyby byla zůstala na úrovni prostého děvčete ustanoveného jen k práci rukou svých, bylo by v ní v takovém případě promluvilo snad jen srdce, poněvadž rozum by byl snad vůbec nepromlouval — a bylo by to bývalo snad prostší a lepší! Byla si konečně vědoma i toho, že její krvavé prodírání se školami i její chatrné zdraví vypěstovaly v ní jistý druh egoismu, jevící se hlavně v neustálém přemýšlení o sobě, v obracení zřetele v každé otázce především ku svému „já“ a k tomu, co s jeho prospěchem souvisí. Ale proto přece nemohla připustit, že by nebyla dobrá, že by nechtěla pomoci, kde pomoci může, tím méně ovšem, že by někomu úmyslně chtěla ublížit. Nedovedla pouze neklásti na váhu i svou škodu, kterou by měla v zápětí oběť.

Když v houževnatém sebezpytování dospěla až k těmto úvahám, jakoby se jí v nitru rozlilo světlo. „Nemohu být jinaká, než jaká jsem,“ pravila si. „Vyvinulo se to vše jako nutný důsledek celé mé minulosti. I toto sebezpytování je přirozený výsledek mého dřívějšího života. Není to snad ženské, ale já nerostla ani jako dívka, já žila jako ušlápnutý tvor, jenž mužskou silou a houževnatostí se musel prolamovat k snesitelnějšímu životu.“

„Těch pár volných dnů, než začne škola, je to jediné, co po tolika

letech zápasů poprvé trochu radosti do mého života přineslo,“ pravila si v návalu vzkypělé hořkosti, „a ještě ty mám teď obětovat? — Kdo mi může zazlít, že se v mé duši cosi tomu vzpírá? Je-li to egoismus, je to bolestný egoismus. Sobectví hladového tvora, jenž brání se pustit kost, k níž se konečně dohrabal. Kdo má a měl vždy všeho hojnost, tomu je oběť snadná. Ale nechť se vpraví každý v stav mé duše, a pak nechť soudí! Jsem ještě všechna obolená tou celou minulostí, srkla jsem jedva trochu toho štěstí nového života, a již se mi sráží pohár od rtů. A když se bráním, ba když uvažuji jen, bude-li co platna ta oběť, hned se zvedne výčitka: Sobectví! Nedostatek citu! — Ach, vždyť je to jen trochu žízně po životě, vždyť je to jen krvácení starých ran, na něž se mačká! Ale konečně i to bych přetrpěla, jen kdybych mohla nabýt přesvědčení, že to nebude vše zbytečno. Ale toho pořád nenabývám . . .“

Všecky tyto myšlénky byly bolestným protestem, jež její duše horečně vypracovávala proti té znova se ozvavší námítce: „Kdyby bylo víc citu, bylo by míň úvah, a psaní by už bylo dávno napsáno.“ Ale zažehnat ji tím přece nedovedla. Měla ji v duši jako něco hmotného, překážejícího, co její organismus marně snažil se rozrušit, udolat, překonat.

Rozbolela ji už hlava z úporného toho přemýšlení a ozvala se touha, nechati nyní všeho a vyjíti ven. Pohledla oknem a zpozorovala, že se setmělo. Zadívala se bystřeji a viděla, jak zvedají se na silnici kotouče prachu, jak se stromy klátí a jak u pekařů zavírají okna. Chystalo se k bouřce.

Pohlédla na hodiny, bylo pět. „Mělo-li by psaní ještě dnes jít, je nejvyšší čas,“ napadlo jí. „Zmoknu, až půjdu na poštu,“ pomyslila hned v zápětí a již se v ní vzbudila představa bouřky, deště a prudkého ochlazení.

„Počasí se může rázem zvrátit,“ ozvalo se v ní zpolehounka a jaksi konejšivě, ana stále vyhlížela oknem. Pozvedla zraky k obloze zatažené rozšlehanými, rychle táhnoucími mraky, jež se zdály houstnout.

„Takhle nastat deštivo a chladno, to by si bratr pěkně zde ulehčil,“ zachycovala se zatanulé myšlénky a popošla k samému oknu, pozorujíc s rostoucím napjetím rodící se bouři. Stará Koutnice hnala domů vnoučata, a husy z příkopu, jedna za druhou, s nataženými krky, pozvednutými zobáky, pobouřeně křičíce, táhly ku stavením. Na protějším dvoře děvečka s domácí dcerkou strkaly vůz s nažatým jetelem pod doškovou kůlnu.

„To abych počkala s psaním do zejtřka, až jak bude,“ ustanovovala se již, a rázem se jí jaksi ulevilo, že nebude rozhodovat sama. „Mělo-li by se počasí obrátit,“ uvažovala hned dál, „byla by to pak přímo povinnost, napsat mamince, aby ho sem neposílala.“

V tom se zablesklo, z dáli táhle zahřmělo a do pozvednutého a poháněného prachu spadly první těžké veliké krůpěje. Za chvíli zašvihl vítr dvě i na okenní tabule, hned za nimi několik jiných, a již začaly stékat po hladké ploše skla tenoučké stružky vody.

„To by bylo zrovna hřích štvát sem těžce nemocného,“ pravila si Lojzička, a konejšivé uspokojení se jí rozkládalo nitrem za počínající

bouře. Vrátila se k stolku, uložila papír a vyšla z pokoje k paní Kaškelínové, neboť okna se začala třásti v prudkém, hrozivě doznívajícím hřímání.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Druhého dne po bouři, jež trvala do půlnoci, bylo venku pošmourno a skoro zima. Lojzička se nermoutila, ba naopak očekávala to.

Bylo rozhodnuto.

Napsala domů, že by ráda Pepíčka tu uvítala a věnovala mu těch několik ještě dní než začne škola, ale že se tu tak ochladilo a tak tu je ošklivo, že neradí, aby se vydával na cestu. Bylo by to prý přímo šílenství. A jak se podobá, nevyjasní se tak hned. Ostatně prý s nastalým chladnem bude teď zas i v Praze snesitelněji.

Psaní dala ještě před polednem na poštu a odpoledne šla na návštěvu do školy k slečně řídících. Naskytla se příležitost, že mohl pan Ventura, jenž ve škole zůstával, ukázat Lojzičce své herbáře a sbírky brouků a nerostů i své náčiní na vázání knih, jímž se zabýval v zimě, když nebylo možno ven. Slíbil, že jí sváže kolik knih jí jen bude libo. Litovali sic všichni, že se jim zkazil výlet k rohanské myslivně, ale Lojzička se celkem bavila přec tak dobře, že to ani nepokládala za tak velikou ztrátu. A přišla-li jí vzpomínka na bratra, byla skorem ráda, že se počasí tak obrátilo.

XVII.

Ale tím nebylo v jejím nitru vše vypořádáno. Sotva za tři dny zasvitlo a zahřálo slunce z průlin potrhaných mraků, zaťukaly na srdce znova výčitky.

„Mohl přec jen přijet, bude teď krásně,“ šeptaly s protivnou neustupností.

„To jsem nemohla tušit,“ bránila se Lojzička.

„Mlč,“ namítlo svědomí, „ty strachy o něj v těch chladnech byly jen maskou tvé nelásky. Jen si to přiznej! Oh, já znám tvé sobectví.“

A Lojzička na večer, ušlá a znavená dlouhou vycházkou k Rohanské myslivně, ležíc natažena na bělostném svém lůžku, začala v samotě své uvažovat, je-li v ní opravdu málo lásky.

V představách jí táhly obrazy z dětství pana Ventury i slečny učitelové, o němž se vypravovalo. Jak zcela se různilo od dětství jejího! Jak bylo slunnější a družnější!

On vyrostl ve hrách s vesnickými dětmi, s bratry a sestrami, na lukách, v lesích, u rybníků a struh, ve stodolách a zahradách. Jaká volnost je objímala, jakých požitků zakoušeli. Jak zcela jinak vypracovaly se za těch poměrů mysl a cit. Vypravoval o odvážných kouscích, které prováděli, o kritických situacích při koupání a klouzání, o pomoci a ochraně navzájem si poskytované, při nichž bývalo zásadou: jeden za všechny a všichni za jednoho.

A slečna učitelová také byla z mnoha dětí: tři sestry měla a tři bratry. I mezi nimi vyvíjel se cit pro společné zájmy, pro družnou pomoc, která byla poskytována i žádána jako něco, co se rozumí samo sebou. Vzpomínala dnes, jak se těšili všichni, když bratři přijížděli na prázdniny (dva jsou učiteli a jeden je administrativním příručím v cukrovaru), jak

se provozovaly u nich za deštivých odpůldnů neb večer celé hudební produkce, jak hráli divadlo, zpívali sbory, pořádali výlety.

Z jeho i jejích vzpomínek prošlehovala radost, jakou jim způsobovaly, i stesk, že doby ty již uplynuly. A prošlehovala i láska k bratrům a sestrám, vynášení jejich dovedností, předností a úspěchů. Cit sounáležitosti a pýchy rodinné.

Jako pohled do cizího světa, budící lítost i závist, účinkovalo na Lojzičku toto vypravování. Její mládí neznalo těch citů, neznalo těch radostí, nezrodilo té sesterské vzájemnosti a lásky.

V té chudobě, v tom ponížení u nich byl jí bratr spíše překážkou. Ten churavící, bledý, stále úzkostlivý a zaražený hoch zdál se jí čím dále tím víc jen čímsi zbytečným. Dvě, tři poslední léta již usadilo se v ní vědomí, že se neprobije, že neodvratně čeká naň záhuba. A věděla také, že kdyby ho nebylo, ulevilo by se matce i jí. Vyžadoval přec jen obětí, ujmy pohodlí, způsoboval nepokoj, starost — a nic to nebylo platno, vše to bylo marno, zbytečno!

Matka nad ním plakala, matka ho milovala, ale ona nemohla a nemohla k němu pojati lásky. Když ho viděla trpět, bylo jí ho líto, jeho nesmělé projevy nadějí a plánů ji dojímaly, ale na dně této útrpnosti bývala vždy i krůpěj hořkého přání: Kdyby si ho radš Bůh vzal k sobě a ulevil jemu i nám!

To vše si Lojzička v tomto tichu noční chvíle uvědomovala a přiznávala, ležíc na znaku s rukama za hlavou založenýma a s očima u stropu bloudícíma, ozářena tlumeným světlem lampy, kterou dosud nezatáhla, ulehši s úmyslem, že si zapíše ještě na lůžku do svého notýsku několik poznámek ze zkušeností a poznatků dnešního dne. Měla svůj zápisníček také již připravený na židli u hlav s ořezanou tužkou do něho vloženou.

Z jejích analysujících úvah a skrytého přiznávání se jí však najednou nyní vyhoupla dvě slova, kterými se jí zazdálo v prvním okamžiku, že je vlastně vysloveno vše, určena celá její mravní nemoc, vše to, co v sobě, přirovnávajíc se k jiným, postrádala: „Chudé srdce. Mám chudé srdce! Ne zlé, jen chudé!“

A hned za tímto poznáním, za touto diagnosou, zjevivší se jí jak náhle učiněný objev, odhalená pravda, v transparentním přímo ozáření, hrnuly se jí do mysli vířivé a zmatené příčiny odkryté té nemoci, jako v jakémsi překotném pospěchu z pocítěné potřeby přesvědčit se, že poznaný ten nedostatek vyvinul se z poměrů životních a že ona sama za něj není zodpovědna.

Celá léta sedala jenom u knihy doma nebo v hodinách a na obědech u Ulrichů a paní Hassenreitrové, a vyslovilo-li se slovo „život“, myslila tím vždy něco, co teprv bude, co začne teprv, až se dostane z domu. K tomu východu upjaty byly zraky její duše, a v srdci přebývaly jen úzkost a strach, aby k němu došla.

A lidi, které viděla a s nimiž se seznamovala, dělila všechny do dvou přihrádek. Do prvé patřili ti, kteří jí pomáhali a přispívali na cestě k cíli, jako paní Ulrichová, její dcera Boženka, paní doktorka Hassenreitrová a někteří z professorů na ústavě; do druhé, kdož hleděli na ni nepřejícně, úsměšně nebo závistivě, jako paní domácí, Lujzinka

a některé děvečky z domu a tovaryši z dílny. Ale vždy pro toto rozdělení byla měřítkem její vlastní osoba, přízeň nebo nepřízeň k ní, pomoc nebo útisk. Když vstoupila jí do cesty osobnost nová, první její očekávání bylo: „Jak se ke mně zachová? Bude mi pomáhat, abych se dostala k životu, nebo mi zastoupí dráhu a stane se překážkou?"

A tak všechno její rozhodování a usuzování, všechna její sympatie i neláska navykly si vycházet z jejího prospěchu. Dívala se na lidi s nárokem ponížených, utlačených a chudých bytostí: od nich něco chtít, od nich něco dostávat. Její slova, její pohledy, její úsměvy, její pohyby i vystupování, celá její bytost a celá její duše byly prosáklé a zbarvené tím nárokem: Vidíš, jak jsem nuzná, pomoz mi!

Sama někomu pomáhat, to neznala. Žila v ponížení a utlačení, ale nežila v družnosti s jinými poníženými a utlačenými. O matce a bratru usadilo se v ní záhy přesvědčení, ti že se již nedostanou z té sféry, v níž jsou, a že konečně ten útisk, tu hořkou sudbu ani tak necítí, jako ona. Zejmena matka již uvykla, otupěla, ani naději již neměla, a Pepíček zasvěcen je neodvratné smrti. A s jinými utlačenými se nestýkala, nesbližujíc se s nikým, než kdo ji mohl prospět. Tíže vlastního osudu a jitřící touha zbaviti se jí, odvracely její zrak od jiné bídy, jen k vlastní, zúžily její obzor jen na okruh vlastního vyprostění z pout, z nedostatku a z útisku, a v tomto samotářském prociťování vlastních strázní a živení a podněcování vlastních tuh, zakrsával soucit, cit družnosti, dělná láska, chudlo srdce.

Ano, v tom to vězelo, odtud to pocházelo.

A nyní poprvé se od ní žádalo, aby dala něco ze svého, aby přinesla oběť. Kus své svobody, kus svého pohodlí, kus svých radostí, sotva jich krvavě nabyla a sotva jich zakusila! Bylo jí to nové a — nepříjemné. A nemohlo býti ani jinak. Prozkoumala sebe, prozpytovala i pocítěný účinek, a shledala, že vše bylo tak zhola přirozené. Ale neuspokojovalo ji to. Konstatovala jen nedostatek u sebe a jeho příčiny; to bylo vše. Ale nedostatek ten ji zamrzel, hnětl.

Čím to, že jej teprv nyní seznala, čím to, že necítila ho dříve?

Myslila o tom dlouho a dlouho, až ji únava přemohla a ona konečně usnula, zapomněvši stáhnout lampu i vstrčit pod polštář svůj kožený notýsek.

— —

K takovému sebezpytování vracívala se nyní často ve chvílích samoty, a znenáhla rostlo z něho poznání, že to byl nový život, v kterém se octla, jenž rozevřel jí nejen pohledy do neznámé jí dosud přírody, do duší nových lidí, do jich života a citového světa, ale že ozářil i její bývalý život a její nitro vlastní. Jeho světlo vrhlo paprsky do stínů starého života. Žila dosud jako v tmavé komoře, teď z ní vyšla na plné slunečno. Ale sotva se v něm ocitla, pootevřely se za ní dvéře života starého, matka objevila se na prahu a zavolala: „Vezmi tam k sobě taky Pepíčka, když je ti tam tak dobře!" A Lojzička, jak se na ten hlas obrátila ze světla zpět, zahlédla teprv tu komoru svého dřívějšího života v celém jejím přítmí, zahlédla v ní ty pavučiny ponížení, ten prach nedostatku, jenž se na všem usazoval, do všeho zažíral, ničeho

neušetřuje. A viděla v té náhle osvětlené komoře i svou vlastní bytost z nedávných let, z nedávných dnů sedět před oknem u stolu před hromádkou knih a thék, viděla tu chudou, zmořenou kandidátku učitelství s tou horečnou, hlodavou touhou, dostat se pryč, jen pryč odtud! A jakoby ten přízrak vlastní její bytosti z nedávných dnů v těch pronikavých paprscích nového života se stal průhledným, vidí i své srdce a pozoruje, že i na něm a v něm uvízly ty pavučiny a prach. A vidí taky, odkud spadaly a že nemohlo být jinak, že musely býti na všem, co zde dýchalo a rostlo v té prostoře, kam nevnikalo slunce a svěží vzduch, nýbrž kde bylo vše přitmělé a tolik nedostatků, hořkosti, podrážděnosti, závisti i zoufání.

A nový život probudil v ní zároveň s tímto pohledem a poznáním i touhu, ošlechtit své srdce, aby bylo lepší a bohatší. Ale nerostla ta touha dosud z hloubky. Byla spíše přáním, míti něco, co mají druzí. Jako když vidíme u někoho, že něco umí, co se nám líbí, a probudí se žádost, také se tomu naučit. Uvažovala, co by dělal pan Ventura, kdyby mu z domova psali, že jeho bratr je nemocen, a že by se mu snad ulevilo zde v Kejnově. Jistě by neváhal a vzal jej k sobě. I ona to učiní, aby dokázala, že je toho schopna. Byla rozhodnuta, že napíše domů list, aby matka Pepíčka sem vypravila. Cítila sic neurčitě mělkost základu tohoto rozhodnutí, ale říkala si, že kořínky v něm utkvělé proniknou časem i do spodních vrstev. I umravnění vyrůstá někdy z touhy podobati se druhým.

Zvlášť je-li duše jata jejich bytostí.

XVIII.

Chtěla, aby dopis byl co nejvřelejší, chtěla se rozehřát, snažila se o srdečný tón, nicméně stále cítila při psaní, jak se jí tlačí do mysli pořád přec ohled k vlastnímu já s vtíravými úvahami, oč tím přijde, jako neodbytně ozývající se známky nevyhojené chronické nemoci. Ale tím více se nutila udržet vroucí tón v té důvěře, že se musí proti nemoci bojovat, jako ten, kdo má nějaký slabý úd, musí jej otužovat pohybem, třeba to působilo bolesti a stálo přemahání.

Když byl dopis napsán a odeslán, rozlilo se jí v duši teplé uspokojení, že vykonala svou povinnost a jednala právě tak šlechetně, jak by byl jednal pan Ventura, jenž povýšen byl již v její duši za čistý vzor prostě ušlechtilého smýšlení a konání. A s tímto uspokojením ozývala se v nitru i nedočkavá touha, sděliti mu své rozhodnutí, uslyšeti jeho souhlas a schválení. A nejen jemu, i paní Kaškelínové, i slečně učitelové, i Vihance i na faře. Ale jak se již rozběhla z pokoje na síň, zarazilo ji náhle prošlehlé vědomí, že chce se vlastně chlubit a sklízet chválu. Ochlazena se vrátila a byla ráda, že se neukvapila. „Ne, schválně ne!“ rozhodovala se, „jim to sdělit, bude dost času, až bude mět přijet — ale jemu přece se jen zmíním . . . co řekne.“

Měli ten den umluvenou jen kratší vycházku na houby do nedoseckých lesů. Po minulých deštích rostlo teď všude hojně hřibů, a u Lojzičky přecházelo hledání jich přímo ve vášnivou zálibu. Bez košíčku

a zavíráku nevycházela ani za most, a nebylo větší radosti pro ni, než přicházet z vycházky domů s plným košem, a po večeři chrupavě krájet kloboučky a hloubky, někdy tak tvrdé a bílé, že by se byly daly z nich vyřezávat hračky. Nakrájené pak rozestírat po prkénkách, plátech a řešetách a dávat na noc do síně, v níž to nyní vypadalo a vonělo jako v sušírně.

Pan Ventura pro ni přišel, jak bylo ujednáno, o půl čtvrté, ale bez slečny učitelovy. Ta prý šla vyprovodit paní řídící z Duban a počká na ně u podleské hájovny.

Lojzička byla ráda, že půjdou skorem půl hodiny sami. Jsouc již uchystána, připjala si jen klobouk, vzala košík, zavřela dvéře od síně, zanesla klíč paní Kaškelínové do kupeckého krámku a vydala se s panem učitelem na cestu.

Za městem, aby si nadešli, dali se lukami k pobořené panské hrázi a odtud vozovou cestou k „houštince“, jak říkali mladému lesíku před nedoseckými hvozdy.

Lojzička v jakémsi nepokoji odkládala z počátku svůj úmysl, hovoříc s úmyslnou horlivostí o pravšedních věcech a událostech; pořád ještě byla na vahách, má-li, nebo nemá-li, a teprvé když sestupovali s panské hráze a zatáčeli na pravo k vozové cestě, — ona napřed a on za ní — pravila po delší pomlčce, zcela bez úvodu a tónem co nejlhostejnějším, aby zakryla úmyslnost a připravovanost toho sdělení:

„Vezmu si teď k sobě asi na čtrnáct dní bratra. Stůně chuďas, je chycen na plíce.“

„Teď už je skoro pozdě,“ zaslechla jej pravit pokojným jeho hlasem, v němž bylo vždy málo modulace, ale jenž přes to zněl příjemným a lahodným zvukem.

„On myslí, že se mu venku uleví, a tu není možno ani odmítnout,“ pokračovala, shýbajíc se k zemi, aby utrhla vysokou honosnou sedmikrásu u samého kraje cesty.

„Čím je pan bratr?“ otázal se, připojuje se jí opět po bok.

Lojzička mu začala vypravovat o Pepíčkově zmařeném životě, o stálé jeho churavosti od malička a uvedla se sama v pohnutí, líčíc jeho dojemné naděje a horoucí touhy i nezapomenutelný moment, když se s ní loučil.

„Jestli pak by jemu i nám nebylo bývalo líp, kdyby se byl ani nenarodil?“ ukončovala s povzdechem své vypravování, jakoby psala tu větu pod dokreslený obraz jeho martyria.

„To neříkejte, slečno,“ pravil měkce, ale v rozvířeném jakémsi dojmutí. „Všecko má svůj účel ve světě. Nevím už, kde jsem to četl, ale vím, že se mně to velmi líbilo: ‚Vezmi jedno vajíčko z hnízda a vesmír ihned pozbude rovnováhy.‘ I nejbídnější tvor má svůj účel a má právo na život, jak pak teprv člověk! — Víte, co dělají mnozí ptáci s poraněným druhem? Sletují se nad ním, zvedají jej na svá křídla a přenášejí ho na bezpečné místo. A tam ho ošetřují a neptají se, jestli by mu nebylo lépe, kdyby se nenarodil.“

Neslyšela ho ještě tak a s takou důtklivostí promluvit. Začervenala se, jakoby byla řekla něco neodpustitelného.

Vyklouzla jí ta slova z dávného zvyku, z dávného přesvědčení, v horlivosti líčení, a hle, jak narazila hned o jeho duši, o jeho srdce. Je zcela jiný člověk, než ona. Ale přes to se v ní zvedla jakási touha omluvy i obrany.

„O to jsme my lidé právě snad vyšší, že uvažujeme, že nám přicházejí mimovolně takové myšlénky,“ řekla.

„Já myslím, že ne,“ odpověděl již opět tím mírným klidným tónem, jakým mluvíval pravidlem. „Já myslím, že uvažování v takovém případě je vždycky známka jakéhosi — jak bych to jen řekl — jakéhosi zápasu se sobectvím.“

Vcházeli právě do „houštinky“, ale ona toho ani nepozorovala, tak byla zabrána v myšlénky, rozvířené tím hovorem a tou nespokojeností, že se tak prořekla.

„Já si nemohu pomoci, ale já nemohu věřit, že by mělo všecko svůj účel, že by bylo všecko promyšlené. Já to nemohu chápat. Ať přemýšlím, jak přemýšlím, já nemohu chápat, jaký účel měl nebo má na příklad život mého bratra. Takový zmařený život přece,“ řekla po chvíli. „Jen jeden důvod pro něj mi řekněte, jen jeden jediný,“ dodávala naléhavě.

„To je těžko říci,“ pravil klidně. „Já myslím, že jsou zbytečny všechny tyhle otázky. To bychom se museli ptát na každém kroku. Jaký účel má na příklad tahle bříza, jaký tahle pavučina a ten pavouček na ní, a tak by to šlo do nekonečna. Já myslím, že je šťastnější člověk, když se neptá a jedná. Vezměte bratra k sobě a bude-li mu lépe, uvidíte, že budete mít radost.“

„Ono mu nebude líp, umře tak jako tak,“ pravila jaksi netrpělivě.

„A přec jej chcete k sobě vzít! Proč to, řekněte mi tedy? V tom vězí všecko.“ — Pohlédl na ni jasnýma svýma očima a v koutcích jeho úst zahrál úsměv.

Byla uvedena tou otázkou v rozpaky. Zavířilo v ní na okamžik odhodlání, říci mu vše, svěřit se mu se svými zápasy, odhalit mu své nitro, přiznat se, že se chce vlastně nutit být lepší než je, být taková jako on. Zčervenala ještě více a jakási bázeň jí zúžila hrdlo. Ale náhlý příliv studu potlačil toto vzkypění.

„Jednal vy byste snad jinak?“ řekla chvatně, nepohlédnouc naň, aby utajila své pohnutí. „Vy byste přec svého bratra vzal v podobném případě také k sobě?“

„Dojista,“ přiznával.

„Pro dobrý skutek?“

„Prostě proto, že bych vůbec nemohl jednat jinak. Proto, proč na příklad ptáci se ujmou churavého druha,“ pronášel prostě, bez rozpaků.

„Vy hledáte tedy odpověď v přírodě?“

„Nehledám, ale tak pozoruji — a přijde taková myšlenka sama sebou.“

„Ovšem — vy jste s přírodou srostlý,“ pronesla přemýšlivě, ale v tom jí šlehla hlavou nová myšlenka. Vzpomněla si na něco, co kdysi dávno čtla nebo slyšela, už se nepamatuje. „Ale jsou také opačné zjevy v samé přírodě,“ pravila rychle. „Včely si prý k úrazu přišlé družky

ani nevšimnou a ponechají ji jejímu osudu. A mravenci zrovna tak.“ Podívala se na něj, co tomu řekne, ale postřehla na jeho rtech zase ten klidný jemný úsměv.

„Přijde na to, co si člověk vybere. Chce-li být raději na příklad vranou nebo mravencem. Ostatně o mravencích jsou zjištěny též úkazy opačné. Ale kdyby to ani zvířata nedělala, člověk má být přece lepší než zvíře.“

Šli nyní po úzké pěšince kolem mlází a blížili se již k vysokému lesu. Ona po posledních jeho slovech se zamlčela a zamyslila. Prostota a jasnost jeho názorů, jejich jistota a klid hluboce na ni působily. Cítila opět nespokojenost s vlastní svou bytostí a napjatá touha, míti srdce a duši jako on, se v ní zas prudčeji pozvedala. Záviděla mu skoro a hned zas prošlo jejími myšlénkami celé jeho mládí s tím představovaným okolím jeho domova, jeho rodiště i té přírody kolem do kola.

„Vy jste velmi dobrý člověk,“ pravila po chvíli skromným, stišeným hlasem. „Vy máte velmi dobré srdce. Už od malička jistě.“

„Ach, nevěřte,“ zasmál se. „Já taky trhal mouchám nožičky a babkám krovky a zapřahal je do papírových vozejčků.“

„Co pak to — to byl nerozum,“ odporovala. „Ale teď jste dobrý. A musíte být jistě sám s sebou spokojen. Musíte být šťastný. Musíte mít světlo ve svém nitru. Jako v příjemném pokoji, víte. V takové jasné venkovské světnici — s karafiáty a hortensií za oknem. Žádné pavučiny, stěny bílé. To tím, že jste rostl vždycky beze strachu. A že jste byl vždycky zdravý. A mohl vždy pohlížet víc kolem sebe než do sebe. Mohl jste vycházet ze sebe a otevřít okna do své duše. A tam proudil silný vzduch venkova. Přírody, víte! Nemusel jste se krčit a choulit a pořád se vlastně tajit s tím, co je ve vás. Zavírat úzkostlivě dvéře a okenice. — To je to, v tom to vězí,“ zakončovala jedním dechem tuto svou řeč. Byl to jako příval omluvy, příval vysvětlení, nashromážděný po kapkách za minulých dnů přemýšlení a zápasů duševních.

Pohlížel na ni překvapen a udiven. Mnoho mu bylo nejasného v její řeči, poněvadž neviděl do její minulosti. Jen ji tušil. Ale jímala ho její slova, poněvadž z nich vycítil krvácení žalob a touhy i bolestné přiznávání. I jakási vroucnost k jeho osobě jej z nich odýchla a lichotivě zahřála. Nestalo se mu nikdy, aby byl kdo k němu a o něm s takovou vřelostí promluvil, a nejméně bytost dívčí.

„Vždyť i vy jste dobrá,“ pravil zmírnělým hlasem, cítě v té chvíli především potřebu řeknout i jí něco laskavého a milého.

„Já?“ opáčila jako v udivení a podívala se naň široce rozevřenými zraky, v nichž ještě hořely jiskry dřívějšího pohnutí. „Po tom všem, co jsem prve pověděla? — Sám tomu nevěříte, a nemůžete ani věřit.“

. . . Od tohoto okamžiku uchylovala se jejich rozmluva vždy více od původního předmětu a otáčela se vždy úže kolem vlastních jejich bytostí. Vlastně jen u něho tomu teprv nyní tak bylo, neboť ona hned z počátku měla na zřeteli hlavně jej a jeho úsudek o svém jednání. Silný dojem posledních slov jejích o něm i jej však k ní teď přiblížil, neboť zasvítil mu z nich pohled do její duše, z které jej ovanul pocit neznámý, ale teplý a lahodný.

„V zármutku vyklouzne kolikrát takové slovo,“ pravil stále ještě týmž zmírnělým a konejšivým tónem. „To je hořkost taková. Ale citu máte velmi mnoho, to je vidět z každého slova, a z toho, jak o všem přemýšlíte a jak to umíte povědít. Vidíte, já bych to tak povědít nedovedl.“ Nechtěl lichotit, mluvil upřímně a s přesvědčením.

„Povědít!“ zakývla hlavou, a rychlý přitrpklý úsměv zaškubl jí rty. „V tom to právě je všecko. Zahoří to ve mně, já to povím, a dohoří to — — Myšlének je dost, i pěkných kolikrát, ale skutků ne. Na ty jakoby už nezbylo síly. A v tom je právě ta moje chudoba proti vám.“

Byla uchvácena tím celým hovorem tak, že si ani nebyla vědoma, jak se vlastně stává sdílnou, jak prozrazuje nejvniternější svá přiznání.

„Já jsem docela jiná než vy,“ pokračovala v zápalu. „Co vy byste učinil hned, bez rozmýšlení, z pouhého citu, z pouhé lásky, rád, o tom já vedu zápas, a musím vést zápas, protože už ani jinak u mne nemůže být. První myšlénka je vždycky: kdyby to radši nebylo! Jako příkoří, jako křivda na mně páchaná přistupuje vždy ke mně takový požadavek oběti.“

„Jistě se podceňujete,“ prohodil spíše aby něco řekl, než aby pronesl své přesvědčení. Z posledních jejích slov ozvalo se mu něco známého, již někde slyšeného. A to před nedávnem. Probíhal znepokojen své vzpomínky, ale nemohl se upamatovat. Měl pouze nejasnou jakousi představu prudce popocházejícího člověka, opakujícího podrážděně již po několikáte slovo: „křivda, křivda!“

„Ach nepodceňuji, jen se teď tady, na venku, teprv poznávám,“ pravila upřímně. „Dříve jsem si nebyla ani vědoma, jaká vlastně jsem.“

V tom okamžiku jemu k představě onoho prudce přecházejícího člověka přiskočil i zelený pokoj, a rázem viděl scenu s největší určitostí.

Byl lonského roku u své nejstarší sestry Františky, provdané v Písku za berního adjunkta. Dlouho stonala po maličkém, a on přijel k ní na návštěvu, právě když z úporné choroby se trochu probírala. Byla velmi slabá a velmi dráždivá. Její okolí mnoho od ní zkoušelo. Osopovala se nejen na služku, ale i na muže a na děti. Měla někdy chvíle, kdy byla přímo nesnesitelná a zlá. Podívala-li se na někoho, kmitalo v jejím oku cosi žlutého, co bylo jako závistivou výčitkou jejich zdraví. Dříve vždycky veselá, dobrosrdečná a soucitná, ve chvílích takové špatné nálady rozkřikovala se na žebráka, jenž pootevřel dvéře a necitelně odháněla dítě, jež přišlo prodávat nějaké ovoce.

„Někdy ani promluvit na ni člověk nesmí,“ stěžoval si mu švakr, když byli sami v pokoji. Byl také již její nemocí podrážděn, mluvil prudce a rozčileně pobíhal. „Jako křivdu kdyby člověk na ní páchal, když se jí kolikrát zcela v dobrotě na něco zeptá anebo ji upozorní, aby na něco nezapomněla. Jako zločinu zrovna kdyby se dopouštěl!“

„A co říká lékař?“ ptal se tehda on.

„Inu, že je to nervosa, následkem choroby a seslabení. A že až přejde nemoc, i ta podrážděnost se podá. Ale čert aby už měl trpělivost!“ ulevil si švakr.

Vzpomněl teď zcela jasně na tuto scenu, jejíž dojem byl vyvolán předcházejícími slovy Lojziččinými.

„Nechuravěla jste v poslední době?“ otázal se klidně, maje podrážděné její obžaloby v analogickém usuzování také za známky nějaké takové nervosy.

„Churavěla celé jaro skoro, až do nedávna.“

„Vidíte, to bude ta příčina všeho. Jen počkejte, až se tady úplně zotavíte a sesílíte. I nálada i cit pak budou jiné. A sama budete s sebou spokojenější.“

Usmála se, neboť nevěřila střízlivému tomuto výkladu prosté, nesložité jeho mysli, nýbrž hleděla na ta slova opět jako na takovou zřejmou známku jeho shovívavosti a dobroty, ač v nich bylo více pravdy než se domnívala.

On nebyl člověk analysy — to ona dobře již postřehla — ale co bylo u něho prostotou, pokládala za jasnost a vyspělost duše, za známku a výsledek určitého filosofického nazírání, jež jí imponovala u něho od první chvíle, neboť své vlastní zpytování každého činu a své boje duševní pokládala za citovou i myšlénkovou nehotovost a neustálenost.

Jeho duševní vlastnosti měly všecky jakýsi znak střízlivé normálnosti. Jádro bylo zdravé, nezkažené, plné, ale tuhé a málo pružné. Pro jemné vibrace duše neměl porozumění, scházel mu pro ně smysl. Jeho nervy byly zdravé selského původu. Nejjemnější nitky jejich, ty jež se chvějí jen nejsubtilnějšími záchvěvy, spaly zakrslé. Jeho duši nezbrázdila nikdy veliká bolest, nikdy jí nepřešla veliká bouře, nikdy úsilný zápas. Učil se dobře, byl pořádný a pilný student, ale nikdy v ničem nevynikal. Jen pro přírodu měl bystrý zrak, schopnost těšiti se z ní, leccos vypozorovati z vnějších známek, ale nic víc. Stal se dobrým učitelem, jako by byl z něho býval dobrý hospodář, dobrý lesník, snad i venkovský kněz nebo lékař. Užíval všech radostí života, ale vášně neznal. Byl klidný, spokojený a dobrý, a měl dar uklidňovat, uspokojovat a budit dobrotu již svou blízkostí. Byl příjemný a milý, neširokého rozhledu, nehlubokých úvah, nesložitých citů, tak docela sformován, aby šel klidně a spokojeně životem bez bouří a aby nalezly klid a spokojenost u něho ty duše, jež půjdou s ním cestou jeho.

Selská rozšafnost a poctivost se selskou rozvahou a usedlostí duševní byly dosud v jeho krvi, ovšem že s jistým zbystřením intelektu a zjemněním citu, jež byly následkem jeho většího vzdělání a proniknutí přírody. Ale při tom i dobrosrdečnost, dobromyslnost jasnookých, zdravých, přejících hospodyň, jež rády vítají hosty a rády si zatančí do pozdního věku sousedskou o pěkné hodince. Vyšel ze zdravých, neopotřebovaných, nevyssátých, neporušených generac, na něž teprv čeká postižení horečkou moderní kultury v celém jejím rozsahu, plný rozvoj všech vláken mozkových a citových až do zjevů chorobných v pokoleních příštích. U něho mohla začít, poněvadž byl již změkčelý a zněžnělý.

Lojzičce tato základní příčina celé jeho povahy, způsobu myšlení a cítění byla zakryta. Ona jen pozorovala rozdíl mezi ním a sebou. Jej viděla ve světle toho pozorování a sebe ve stínu; líbilo se jí na něm právě to, co bylo tak prostě zdravé, pochybám nepodléhající, čisté a jasné. Jeho klid duševní, spokojenost, dobrota, veselost. Bylo to mimovolné pociťování právě těch známek, jichž nejvíc u sebe postrádala, jako ne-

mocný pozoruje bezděky u každého nejdříve známky zdraví těch ústrojů, jež u něho stiženy třeba jen domýšlenou chorobou.

Jakkoliv tedy poslední jeho slova pokládala pouze za projev jeho shovívavosti, přece ji potěšila tím odkazem na budoucnost.

„Já sama jsem přesvědčena, že se tady stanu lepší," pravila. „Musím se stát!" dodávala důrazně jako v silném odhodlání. „Vždyť já tady vstoupla vlastně do nového světa, do nového života. Ach, kdybyste věděl — jednou vám snad o tom všem povím. Pak uznáte, že jsem ani nemohla jiná být, když jsem sem přišla, než jsem. Já vám budu jednou o tom povídat . . ." Hlas se jí zachvěl, ústa pokřivila, oči sklopily se k zemi, neboť vstupovalo do nich horko.

„A proč ne hned?" otázal se s účastí, zvolnil krok a pohleděl na ni přátelsky a mile dobrýma jasnýma svýma očima.

„Jak daleko je ještě k hájovně?"

„Dobrých dvacet minut, a půjdeme-li pomalu, půl hodiny."

Závora její sdílnosti, ba celé její duše byla odtažena, a ona vystupovala již z její bytosti, jak samotářka ze své poustevny. Vystupovala před něj vylákána teplem jeho dobroty, jasnem jeho prostoty, vypuzena z cely své tísní rostoucí důvěry k němu. A vystupovala bez šláře pokrytectví, s odhalenou bledou tváří, na níž byl bolestný stuhlý rys dosavadního utrpení, odříkání a ponížení. A měla i srdce obnažené, to chudé své srdce, a on viděl jeho krev i tlukot, i tu jímavou v něm víru v něj a vřelý pro něj obdiv, a ty zasvítily mu čistým zlatem žádoucího pokladu.

Celá její tvář oživla při tom nenáhlém odkrývání smutku dosavadního života. V šedé její oči vstoupala všechna síla její vůle, všechen lesk jejího ducha, v její vážné rysy všechna cudnost její důvěry, všechna ušlechtilá čistota jejích snah.

A vše to s jejími slovy dopadalo v jeho duši zbystřenou a zněžnělou mocným pohnutím. Chápal a rozuměl celé její bytosti, a z rozžhavené účasti klíčila v něm myšlénka, státi se této zápasící a hledající duši víc, než pouhým zvoleným zpovědníkem, naslouchajícím z povinnosti neb ochoty vzdechům jejích hlubin.

V celé své bytosti cítil rodící se, hřejivou žádost, přelíti do její duše svůj klid a své jasno, a rozehrát naopak tichou hladinu vlastní duše zkypělým tokem jejích citů a silným proudem myšlénkových jejích vzнětů.

Zastíněný, skrytý potok jejího života, zpěněný a rozchvátaný zápasem s překážkami, soutěskami a úskalím, blížil se ke klidně rozlitému, jasně zářícímu, ale volně plynoucímu toku života jeho, a oba v tom blížení cítili v hlubinách svých rostoucí touhu po vzájemném splynutí a společné vyrovnané pouti k hlubším břehům dalšího života.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Travnatá cesta z houštinky k podleské hájovně stala se počátkem příští jejich lásky, prošlehované za nedlouho blesky vášnivé touhy.

Žluvy nad nimi tou cestou flétnově pohoukávaly, stromy dřímotně chvílemi zašeptaly provanuty lehkým vánkem, mouchy a šídla kolem nich vydávaly v letu zvuky kovových strun o sebe zavazujících, ale oni slyšeli pouze tichý šum blížících se z dálky svých duší, a krom něho nebylo pro ně hlasu jiného.

Když setkali se u hájovny se slečnou učitelovou, měla tato nasbíráno již přes půl košíku hřibků a ryzců a do večera jí ani nestačil; nesla krom něho ještě plný šátek. Za to Lojzička měla v košíku jedva na dně, a z toho většinu nahledal ještě pan Ventura.

Ale duši měla plnou a srdce přetékající. (Dokončení.)

Milovník zpěvných ptáků.

Povídka od N. Stanického. Z ruštiny přeložila Jos. Bož. Koppova.

(Pokračování.)

VII.

vdoťa Spiridonovna nemohla dlouho vydržeti doma, odešla na návštěvu, ale nejdříve se zastavila u majora, aby se něco dozvěděla o pasu, a zároveň ho zpravila o tom, že na dveřích nových nájemníků visí patentní zámek.

Major se kochal pohledem, jak se Adoťa Spiridonovna rozhněvala, uslyševši, že Sidorenko dosud mu neokázal pasy nových nájemníků a odnesl je k zapsání.

„Dočkáte se nepříjemných nesnází, majore, s podobným domovníkem, jako jest váš. Vzpomeňte na mne, ten vás jistě oklame.“

Konečně oznámil major Avdotě Spiridonovně, že jeho němečtí nájemníci jsou otec s dcerou. Po třech dnech vypravovala Avdoťa Spiridonovna Bůh ví co o Němkyni strašně jsouc na ni rozlobena, že tato ji nevpustila do pokoje, když ona pod záminkou, kolik je hodin, zazvonila; ale sousedka neotevřela a jen jí řekla, kolik uhodilo.

Hořejší nájemníci zazlívali Avdotě Spiridonovně, že marně uráží dceru Němcovu, a staré panny si stěžovaly, že nemohly ani spáti, jak hrozné věci jim vypravovala.

„Věřte, věřte majorovi!“ pravila Avdoťa Spiridonovna. „Stydí se a proto ji vydává za dceru.“

Když jí odpověděli, že sami se přesvědčili, když Sidorenko přinesl z policie pas, že dívka jest dcerou Němcovou, tu Avdoťa Spiridonovna odpověděla:

„U nás by se to nemohlo státi, ale Němci napíší do pasu co kdo chce.“

To však jí nevadilo, aby nevyhledávala příležitost, seznámiti se s Němci. Vyskočila do síně, když se vraceli domů, a poněvadž uměla pouze jediné německé slovo: „Gut Morgen“, líbezně je zašveholila, a Němci jí přívětivě děkovali. Dokud Němec otvíral zámek, hleděla zapřísti rozmluvu s Němkou, ale ta kroutila hlavou na znamení, že rusky nerozumí; pak se obrátila na Němce, ale ani s ním nebylo žádného pořízení.

Když se Avdoťa Spiridonovna vrátila do pokoje, hubovala nesmírně na své sousedy. Petr Akimovič naslouchal mlčky jejím nadávkám a dostal proto také svůj díl.

Sidorenko varoval Němce, aby se své sousedky chránili, pravě jim, že kdyby se s ní seznámili, nevypudili by ji potom nijakým způsobem.

Nevařili doma, a dcera sama uklízela pokoje.

Sidorenko odbýval hrubou práci a přinášel jim chléb, mléko a pivo.

„Nezdá se vám to podezřelé, že nikdo k Němcům nechodí?“ ptala se Avdoťa Spiridonovna. „Dvéře mají uzavřeny, okna pořáde zavěšena, odcházejí vždy ve stejnou hodinu z domu, a pijou mnoho piva.“

„Vždyť jest to známo, že Němci mnoho piva pijou, paničko; a příčina, proč nikdo je nenavštěvuje, bude nejspíše ta, že nedávno přijeli, a dosud se s nikým neseznámili. V tom všem nevidím skutečně nic podezřelého.“

„Ne, majore, já chvála Bohu, mnoho již viděla lidí, ale ti Němci se mi zdají podezřelými! Kdyby v bytu něco neukrývali, neměli by dvéře neustále zavřeny a okna zastřena. Proč ani vy ani my tak nečiníme, odcházejíce z domova? Jen dobře do všeho vnikněte, majore.“

„Nerad bych si lámal hlavu. Kdyby domácí chodili do bytů svých nájemníků, aby se přesvědčili, kdo co dělá, neměli by ani klidného okamžiku, a konečně jest mimo to dost jiných starostí v domě.“

„O ruské nájemníky se nemusíte starati. Ale ti zde jsou Němci. Zdá se, že nevíte, že Němci nyní podkopávají Rusům půdu pod nohama, že by nás na lžíci vody utopili. Sláva Bohu, já leckde byla a slyšela toho o Němcích dost a dost; každý říká, že si na nás brousí zuby, a že by nás nejraději zničili.“

Major se zasmál a zvolal:

„Nebojte se, paničko, ruské vojsko jest velmi četné; spíše bychom my škodili jim, než oni nám! Nejsou ani tak hloupí, aby se vydávali v nebezpečí! A proč by se s námi nepřátelili? Takové množství jich u nás žije, a jsou i ve státní službě! Zdá se, že se jim zde líbí, když tak mnoho jich na Rusi žije.“

„Co pak vy, majore, víte? Vy se ze svého mezzanina ani nehýbáte.“

„Mám přece více smyslu pro politiku, než vy, paničko! Ženská se vůbec nemá do politiky plésti!“

„To tak! některá ženská je stokráte rozumnější než muži!“

„Zapomněla jste, paničko, přísloví: že ženská má dlouhé vlasy a krátký rozum?“

„To jen takoví hlupáci, kteří ani nezpozorují, co se jim před očima děje, toto přísloví si vymysleli!“ zasupěla Avdoťa Spiridonovna, a hněvajíc se na majora, odešla.

A major, samolibě se usmívaje, rozumoval hlasitě: „Odbyl jsem ji, se mnou chtěla o politice mluvit!“

Neuplynula ani hodina, když Avdoťa Spiridonovna, celá udýchána, vletěla k majorovi, volajíc: „Pes a jak ohromný!“

„Sidorenko, vezmi koště a běž!“

„Pes není na dvoře.“

„A kde?“

„U vašich Němců!“ řekla Avdoťa Spiridonovna škodolibě. „Ano!“

„To není možné!“ řekl major.

„Račte sejíti dolů a poslouchejte sám u jejich dveří. Právě jsem vyšla do síně, stojím, když tu pojednou zaštěkne pes; leknutím bych byla padla. Dívám se kolem, udělám kříž, žádného psa nevidím... A opět zaštěkal pes, ale musel to býti ohromný... Ihned jsem si domyslela, že to jest u Němců, ale ne jen jeden, ještě malý pes začal štěkati. Přeji vám štěstí, majore — ve vašem domě jsou psi! A nyní se vysvětlilo, nač jsem vás upozorňovala: nadarmo nezavírají vaši Němci dveře patentním zámkem a nezavěšují okna!“

Avdoťa Spiridonovna to vše vypravovala rozkládajíc rukama.

Major byl velice rozčilen. Sidorenko s koštětem v rukou stál mezi dveřmi.

„Nyní ani do síně nevkročím, majore, nebo by se ten velký pes mohl pojednou na mne vrhnout.“

Major stál zničen.

„Já budu oknem vycházet a vcházet. A jak to budete dělat vy, majore? Ten velký pes se na vás vrhne a prokousne vám hrdlo.“

Major se ve tváři docela změnil.

„Vaše vysokoblahorodí, jak by to bylo možné, aby celý týden nepustili psy ven?“ podotknul Sidorenko, nemoha déle mlčeti.

„Opravdu?“ zvolal major.

„Jen raději mlč!“ zakřikla Avdoťa Spiridonovna Sidorenka a obracejíc se k majorovi, dodala: „To jest zcela jednoduché, pouštějí psy v noci.“

„Vaše vysokoblahorodí, jak mohli nájemníci sem se přistěhovati s psy?“ ptal se Sidorenko, „vždyť jste sám viděl, když se stěhovali.“

„A bedny, bedny!“ vzkřikla Avdoťa Spiridonovna; „v těch je přivezli a nejspíše i kočky! Majore, půjdu s vámi do jejich bytu, a odhalíme vše!“

„Sidorenko, dojdi k Němcům a řekni...“

Avdoťa Spiridonovna nedala majorovi domluviti šeptajíc mu:

„Proč ho posíláte, on jest od Němců podplacen,“ a hlasitě dodala: „Jděte sám, majore.“

„Já nepůjdu!“

„Aj, majore! vy, vojín, se bojíte?“

„Vy, paničko, nemáte práva tak se mnou mluviti!“ rozdrážděně vzkřikl major. „Nad mojí hlavou svištěly koule a já šel vpřed! Nebál jsem se smrti na bojišti! Ale co nejuctivěji děkuji, abych sám se vydával v nebezpečí a zemřel snad skrze psa! Viděl jsem, jak v našem pluku zemřel důstojník od kousnutí pominutého psa, a od té doby se psů a koček chráním. Pročetl jsem celou lékařskou knihu, jak strašnou smrtí umírají kousnutí těmito pominutými tvory! Nechť Sidorenko tam dojde a vyřídí, aby po psech nebylo ani sledu, jinak že se museji okamžitě vystěhovati.“

Avdoťa Spiridonovna se na majora rozhněvala a odešla.

„Připrav mi okamžitě sklenici odvaru z vinného kamene!“ poroučel major Sidorenkovi.

On sám si vymyslil tento lék, když se něčím velmi rozčilil.

„Nejlepší prostředek, žene-li se krev k hlavě, jest odvar z vinného kamene,“ radil všem.

Sidorenko podal majorovi sklenici žádaného léku a pravil:

„Račte, vaše vysokoblahorodí, počkati, jest horký! . . . K čemu se k vůli psům tak rozčilovati? Ona blouzní. Snad to dostačí, bývám-li tam dvakráte denně a neslyším-li ani zaštěknutí! Možná, že zaštěkal pes v sousedním domě, a ona to svedla na Němce, poněvadž je nemůže vystáti; mstí se jim, že se s ní nechtějí seznámiti, neboť vtírá se jim všelijak a zůstává vždy s dlouhým nosem státi! Neustále v síni něco šuká a u dveří poslouchá.“

„Vyprázdnili již bedny?“

„Ne, stojí tak jak je přivezli. Ale pomyslete si, vaše vysokoblahorodí, že každý pes by se udusil, kdyby tři dni jel po dráze; vozka mi povídal, že ty bedny odvezl ze skladiště nádražního, rovně byly dovezeny sem, a dosud tam stojí zašité v rohoži.“

Bylo pozorovati, že tato slova působila uspokojivě na majora, ale zachvěl se opět, když udýchána vrazila Avdoťa Spiridonovna s tváří zářící.

„Hospodine, co pak zase?“

„Přicházím s velice příjemnou novinou. Přeji vám štěstí k novému nájemníku!“ usmívajíc se škodolibě, oznamovala Avdoťa Spiridonovna.

„K jakému?“

„Sotva jsem od vás odešla, zastavila jsem se u dveří Němců, a co slyším: dětský pláč! To znamená, že v noci se u nás objevil nový nájemník.“

„Ale dovolte, paničko, já ji viděl, když večer se s otcem vracela domů, a všechno bylo v pořádku,“ podotkl major.

„Čemu pak vy v tom ohledu rozumíte! Ale mně, sotva jsem Němkyni spatřila, hned se zdála jaksi podezřelou . . . Proto jsem chtěla věděti, je-li to jeho zákonitá žena . . . Nu, stalo se, co jsem předpovídala.“

„Ne, paničko, přinášíte mi dnes neobyčejné novinky: brzy štěkají psi, brzy opět u Němců pláče děcko.“

„Hned to na místě odpřisáhnu, že jsem na vlastní uši slyšela psí štěkot a dětský pláč!“ zvolala Avdoťa Spiridonovna.

Sidorenko zaťal pěst, hněvivě se dívaje na Avdoťu Spiridonovnu, která pokračovala:

„To jest všechno velmi jednoduché — dnes v noci se tam narodilo dítě.“

„Sidorenko, viděl jsi ji dnes ráno?“

„Viděl, vaše vysokoblahorodí, jako vždy mně otvírala dveře, a vzala ode mne mléko a housky.“

„Tak vidíte, paničko!“

Avdoťa Spiridonovna pokrčila ramenoma.

„Ach, majore, koho se to vyptáváte!“

„Což pak by mohla ráno otvírati dvéře, kdyby se v noci bylo něco stalo? Vy dnes slyšíte samé podivuhodné věci,“ řekl major.

„Co pak vy tomu rozumíte, majore! Vy byste se divil, kdybyste slyšel, co mi známá paní bába vypravovala. Ano, jednou k ní přijela jakási osoba z plesu, a za hodinu oblekla opět plesové šaty a jela zase

tančiti. A zde uplynula celá noc. Libo-li vám, přivedu tu bábu, která vám to potvrdí."

„K čemu mi vaší báby?"

„Nehádejte se tedy se mnou, já znám podobné věci lépe než vy. Nyní jest na bíledni, proč vaši Němci se neustále vyhýbali lidem! A nyní vám upřímně, majore, radím, abyste sám bděl nad Němci."

„A proč to?"

„Vy to neuhodnete? . . . Pomyslete, co by se mohlo přihoditi!"

„Hospodine, paničko, co z toho může povstati, kdyby i děcko se u Němců narodilo. Co jest mně po tom? Jaké by to mohlo míti strašné následky? Skutečně, paničko, mluvíte hrozný nesmysl!"

„Jest to podivné, majore, že jste již tak starý a dosud jste neslyšel, že takové osoby, jako jest ona Němka, takový čin dovršují zločinem . . . Nemusíte krčiti ramenoma. Nedávno se něco podobného stalo jedné domácí, — sama mně vypravovala, jaké měla s policií nepříjemnosti, a ještě ji tak zahanbili, neboť dali do novin, že v jejím domě se taková věc stala. Přistěhovala se tam matka s dcerou, za týden opustily byt, ačkoliv zaplatily činži na měsíc napřed. Ještě neuplynuly ani dva dni, — ona se dívá, jak její pes hrabe jámu ve dvoře. Víte, tím se přivolává do domu smrť a ona tedy sama spěchala, aby psa od jámy odehnala, ale tu vidí v jámě ležeti něco bílého. Co to bylo? — novorozeňátko! Všude a napořád se dějí podobné věci v Petrohradě!"

Avdoťa Spiridonovna bez oddechu štěbetala.

„Jestli se u Němců narodilo děcko, zajisté mne o tom zpraví," podotkl major.

„Jen čekejte, čekejte! Tak vás o tom zpraví, jako o svých psech! Já jen z účastenství k vám jsem vám tou radou, abyste o tom uvědomil policii, že se podezřelí lidé k vám přistěhovali."

„To mi dobře radíte!" řekl major rozhněván.

On se vůbec policii vyhýbal.

„Uvidíte, majore, že si připravíte mnoho nepříjemností, jestli mé rady neuposlechnete!" pronesla Avdoťa Spiridonovna prorockým hlasem a vzdálila se.

Major rozpřáhl ruce a zvolal rozčilen:

„Co to může býti: psi a děti jsou v mé blízkosti! Sidorenko, poroučím ti, abysi vše vyzvěděl! . . . Nemluv!" vzkřikl major, a jedním douškem vypil sklenici odvaru z vinného kamene.

Sidorenko zavrtěl hlavou a vzdychnuv pravil:

„Poslouchám, vaše vysokoblahorodí!"

Věděl, že v podobné okamžiky bylo lépe mlčeti, ale v kuchyni bručel:

„Ach, kdybych mohl jednati dle své vůle, tuto vřeštilku bych doprovodil s koštětem se schodů!"

VIII.

Od majora letěla Avdoťa Spiridonovna vyzvoniti vše nejenom po domě nájemníkům, ale po celé ulici, poněvadž měla ve všech domech známé nájemníky anebo domácí; a když potom Němec s dcerou odcházeli

z bytu, nemohli ani pochopiti, proč všichni se zvědavě na ně dívali a šeptali si.

„Jací to jsou lidé!“ řečnila Avdoťa Spiridonovna. „Měli děcko, a jistě ho zabili! Ach, zlosyni! Jaký jest ten major zbabělec! . . . Tak hrozné věci se dějí v jeho domě, a on nepohne ani prstem. Musíme sami dávati na Němce pozor: jak ponesou při odchodu z domu balíček, musíme jim zastoupiti cestu a odvésti je rovně na policii.“

Avdoťa Spiridonovna zářila, že se jí povedlo všechny v domě vyplašiti.

Major se dlouho rozpakoval jíti k Němcům a požádati je, aby mu podali vysvětlení ohledně psů a dítěte. Sidorenko se zaklínal, že ani jedněch ani druhého u nájemníků neviděl.

„Jděte sám, vaše vysokoblahorodí, a uvidíte, že to byla samá lež. Proč jen ona ty Němce po celém domě a po celé ulici tak zostouzí?“

Major se odhodlal jíti do bytu k Němcům a poručil Sidorenkovi, aby jim jeho návštěvu oznámil, doufaje, mají-li skutečně psy, že je zajisté ukryjou. Major zůstal dlouho u Němců a vrátil se celý rozveselen domů.

„Potěšil mne Němec nesmírně,“ řekl Sidorenkovi. „Každým způsobem pojedu do Krestovské zahrady a vezmu tě s sebou.“

Sidorenko vypoulil na majora oči, že se chystá do Krestovské zahrady.

„Slyšel jsi již o čarodějích, kteří mluví břichem? Sedí to před tebou, neotvírá úst, a ty slyšíš, že kolem tebe mluví rozličné osoby, nebo štěkají psi, mňoukají kočky, kohout kokrhá, děti pláčou . . . Jest to velmi zábavné! Němec mi všechny svoje kousky provedl. Uspořádá představení, až se bude vycházeti do Krestovské zahrady. Loňského roku pořádal představení v Oděse i ještě jinde, a za týmž účelem zavítal do Petrohradu. Muraševa poslouchala, když se doma cvičil.“

Major se spokojeně zasmál.

„Slyšel jsem již o břichomluvcích, vaše vysokoblahorodí, avšak neviděl jsem žádného,“ odpovídal Sidorenko se zářivou tváří.

„Ztropím já si z Muraševé takový žert, že utichne na vždy.“

„No, vaše vysokoblahorodí, ta umlkne teprvé tehdy, až bude ležet v hrobě. Musíte jí však dáti za vyučenou, aby se styděla mezi lidmi se okázati.“

Sidorenko věděl, že byl major mistrem v pořádání rozličných žertů a že se tím v pluku proslavil.

„Němec jaksi nechtěl k tomu svoliti: víš, jest mu líto ze starší dámy si ztropiti žert. Ale já mu vysvětlil, jaká to je dáma. Němec byl celý udiven. Hleď, neprozraď se ani slovem, že jsem u něho byl! Já ji naučím, aby držela jazyk na úzdě. Vždyť si vymyslila, že má Němec v bednách dynamit, psy, — a on tam má loutky pro své představení . . .“

Sidorenko se chechtal, zakrývaje si ústa rukou. Těšil se, že chce major dát Muraševé naučení.

Avdoťa Spiridonovna seděla u smírčího soudce, nemajíc ani tušení, jak se na ni chystají.

V tutéž dobu přišel Těrentič k Petru Akimoviči a pravil mu:

„Přicházím k tobě s radostnou novinou.“

Petr Akimovič byl jeho příchodem vždy rozveselen, a on přináší ještě veselou novinu!

Posadiv hosta, díval se Petr Akimovič s úsměvem na něho. A host začal:

„Když jsem včera večer šel domů, potkal jsem starého známého kupce, takového potrhlého človíčka. ‚Víš,‘ řekl mi, ‚koupil jsem dům na Vyborgské ulici se zahradou. Sedni si ke mně.‘ Znám ho, — není radno odepříti mu něco, a proto jsem si k němu sedl na kočárek; po celou cestu mi vypravoval, jak zahradu okrášlil . . . Nasázel květin, zřídil besídku, zarazil tyče se skleněnými koulemi a všude rozestavil sochy . . . Řekl jsem kupci, že jeho zahrada je velmi krásná, ale něco že v ní schází, — totiž, zpěv slavičí. Kupec dříve měl velmi rád zpěvné ptáky a kupoval je ode mne. ‚Skutečně, slavíka nemám, aby v zahradě prozpěvoval,‘ odpověděl kupec, a poručil mi, abych mu zítra přinesl slavíka. Pravil jsem mu, že zaopatřím slavíka vzácného, že však stojí sto rublů. ‚To jest mojí věcí!‘ odsekl. ‚Hleď ať mi zítra večer slavíka přineseš.‘“

„To jest skutečně radostná zvěsť! To se zítra staneš boháčem . . . A máš nějakého pěkného slavíka?“

„Kdybych měl, k čemu bych chodil k tobě. Vidíš, i klec jsem přinesl.“

„Proč to?“ ptal se Petr Akimovič, nechápaje dosud.

„Jsi ty hloupý! Dáme do ní tvého slavíka, doneseme ho ke kupci, a ty dostaneš sto rublů.“

Petr Akimovič se ve tváři změnil, mávl rukou, a zvolal rozčilen:

„Snad neblázníš, Těrentiči? Já mám prodat svého slavíka?“

„Řekni raději, jsi-li ty při zdravém rozumu? . . . Takové štěstí, jako s nebe mu přichází a on se ještě brání! Ach ty starostlivý hlupáku, což máš v hlavě slepičí mozek? . . . Vždyť si můžeš zaopatřiti jiného slavíka, a vzíti storublovku, vždyť po druhé takové štěstí se ti nehodí.“

„Ne, Těrentiči, já svého slavíčka ani za tisíc rublů neprodám,“ odpověděl Petr Akimovič rozhodně.

Térentič vyskočil hněvivě se svého sedadla a zvolal:

„Když to neučiníš, pak tě nechci více znát, ty ťulpase! Vždyť já bych dostal od kupce deset rublů za dohození!“

Petr Akimovič odpověděl žalostně:

„Nehněvej se, Těrentiči, ale Bůh ví, že se od svého slavíčka nemohu odloučiti.“

„Jdi k čertu!“ vzkřikl hrubě Těrentič. „Ode dneška k tobě nepřijdu, a ty ke mně také nechoď!“

A Těrentič šel ke dveřím.

„Holoubku,“ pravil skoro plačtivě Petr Akimovič, jda za Těrentičem, „jen poslyš . . .“

Ale Těrentič odcházeje přirazil dvéře před samým nosem Petra Akimoviče, tak že onen v leknutí uskočil a jako omráčen zůstal státi na jednom místě; pak si těžce vzdychl a smutně promluvil:

„Ach, Těrentiči, Těrentiči, proč jsi mne tak zarmoutil! . . . Hospodine, což jest to mým osudem, abych vždy žil opuštěn! . . .“

Smutně vracel se do pokoje a přiblíživ se ku kleci slavíka, který vesele s bidélka na bidélko poletoval, promluvil:

„Nuže, jakou radosť by mi spůsobila storublovka? . . . Ačkoliv jest

mi velmi líto a trapné, že Těrentiče už nespatřím, přece tě, můj drahý, neprodám! . . . Že to Těrentič nechápe! A to byla ta radostná dnešní zvěsť . . . Já nesmím prý k němu přijíti a on zase ke mně nepřijde . . . Aj, aj, Těrentiči, ty's mi stejně ublížil, jako všichni ostatní! . . ."

Petr Akimovič byl zoufalý, že Těrentiče více neuvidí, a ten jda po ulici bručel si do vousů:

„Jsou to na světě blázni! Nestojí o sto rublů! . . . Neměl bych si toho zmořeného človíčka již více ani všimnouti, ale přece je mi ho nyní líto. Ale jak jsem mu neměl vyhubovati! . . . Divím se vůbec, že jsem ho nezabil! Tak mne to rozhněvalo, že jeho umíněností jsem připraven o deset rublů."

Těrentič byl tím sporem právě tak zarmoucen jako Petr Akimovič.

Jest to zvláštní, jak se někdy spřátelí lidé s docela různými povahami. Dost možná, že právě tento rozdíl povah je k sobě přitahuje.

Avdoťa Spiridonovna zaběhla pod večer k majorovi, zlobíc se nesmírně, že Němci tak dlouho tráví mimo dům, a totéž žalovala všem nájemníkům.

„Jací to zlosyni! Odešli ráno a dosud se nevrátili," pravila majorovi.

„Ach, paničko, vy jste mne ráno tak rozčilila, že vás prosím, abyste mi o Němcích již ani nemluvila."

„A psi?" zvolala Avdoťa Spiridonovna.

„Sidorenko se ptal, mají-li psy, — nemají žádných."

„A vy tomu věříte? Co se to s vámi děje, majore? . . . Myslete jen na své nájemníky!"

„Já na ně myslím, paničko, aby jim kamna nekouřila, aby zámky byly v pořádku a aby mi v čas platili činži. Prosím vás, nerozčilujte mne ještě na noc!"

„Výborně, majore; místo díků, že jsem v dobrotě své duše se o vás starala, dáváte mi takovým způsobem svůj vděk na jevo! Uvěřil jste svému podvodnému domovníku a nikoli mně! . . . Poroučím se!"

Když se byla Avdoťa Spiridonovna vzdálila, major smíchy se až prohýbal; a pak řekl usmívajícímu se Sidorenkovi, který stál ve dveřích:

„Popíchnul jsem ji, nezamhouří teď ani oka, aby chytila své sousedy Němce. Mně jde jenom o to, aby můj žert se povedl."

Jak byl major vesel, tak byla Avdoťa Spiridonovna mrzuta, vracejíc se domů, — nadávala majorovi co mohla.

„Dobrá! Neuvěřil mi a já mu to splatím! Neuchrání se nepříjemností s policií! Po celé ulici roznesu, jaký to je starostlivý domácí. Já dám na Němce pozor, a já je chytím! Budou na to vzpomínati, jak mi před nosem zavřeli dvéře!"

Petr Akimovič byl tak zaujat svým hořem, že si ženy nevšímal a neslyšel, o čem s takovou zlostí mluvila. Jemu to bylo zcela lhostejné, že proti svému zvyku seděla doma a každý okamžik se ploužila kolem oken a dveří svých sousedů Němců.

„Jakž? Dává pozor?" tázal se major Sidorenka.

„Kdo? Žvastalka? . . . Jakoby byla na stráži!" odpovídal Sidorenko se smíchem. „Naslouchá, nakukuje a proto sedí doma. Co ta ženská o Němcích naklepala — to je hrozné."

„Tím více ji můj žert rozzlobí . . . Pamatuješ se, jak jsem dal za vyučenou poručíku, který přišel k našemu pluku?“

„Výborně, vaše vysokoblahorodí, — vypadal jako opařený.“

„Takové lidi si nejlépe dobereš žertem: sám se z toho potěšíš, a ostatní rozesměješ.“

Major šel obyčejně v deset hodin spat, ale tentokráte byla již půlnoc a on ještě seděl u polootevřeného okna, zahalen do pláště a s čepicí na hlavě.

Sidorenko stál za jeho křeslem.

„Kdy asi v domě vše utichne!“ pravil tiše major, aby nebylo jeho hlasu slyšeti do dvora.

„Bývá to vždy tak, vaše vysokoblahorodí, již shasínají světla,“ odpovídal šeptem Sidorenko.

„Nešetří příliš, — spotřebovali by méně petroleje, kdyby šli dříve spat . . . Nenech mne zdřimnouti, ale sám také ať neusneš!“

„Jak by to bylo možné, vaše vysokoblahorodí!“

„Bojím se, že Němec snad přece se k tomu neodhodlá; snad mu to bude připadati nedelikátní z dámy si ztropiti žert. Ale dal mi slovo . . . Podaří-li se můj žert, bude zítra ráno plný dům smíchu.“

IX.

Světla ve všech oknech velkého domu uhasla; na dvoře bylo ticho, a v temném pokoji majorově se najednou ozvalo chrápání.

„Vaše vysokoblahorodí,“ zašeptal Sidorenko, a třásl majorem za rameno.

„Co pak?“ ptal se major.

„Račil jste usnouti.“

„Z čeho tak soudíš?“

Sidorenko neodpovídal.

„Proč ten Němec neotvírá okno!“ zašeptal netrpělivě major. „A—a! Slyšíš?“ dokončil radostně.

„Jak pak bych neslyšel, — vždyť uhodil oknem při otvírání.“

„Prosil jsem ho o to! . . . Hospodine, jen aby byla na stráži.“

„Bude dávat pozor. Pradlena včera prala u úředníka, a vypravovala mi, že Muraševa tam křičela, že dnešní noci nebude spát a bude na stráži, aby viděla, jak Němci v noci vypouštějí psy.“

Major se zasmál a pravil:

„Vyšpehuje něco lepšího než psy . . . Popsal jsi dobře Němci, kde jsi vyryl jámu? . . . Zdali pak ji v noci najde?“

„Jak by ji nenašel, jest nedaleko jeho oken, může jí dosáhnouti rukou. Vždyť jsem tam vrazil kolík.“

„Němec jaksi dlouho kope.“

„Musí zemí zasypat jámu a položiti drn . . . Nu, teď skončil, zavírá okno.“

„Děkuju ti, Němče,“ pravil major, chechtaje se.

„Poroučíte, vaše vysokoblahorodí, abych se podíval ze síně, zda-li ona to místo očichává?“

„Podívej se jen s hora, až se bude vracet; mohla by se domyslit, že na ni dáváme pozor.“

Sidorenko se brzy vrátil a hlasitě oznamoval:

„Vše jde výborně, vaše vysokoblahorodí. Vyčenichala!“

„Nu, paničko, v naší ulici bude zítra svátek. Chytila jste se do mé sítě!“ promluvil major samolibě. — „Zavři okno, nyní si můžeš spokojeně lehnout.“

„Sotva že se rozední, vstane a vzbouří celý dům.“

„Nechť vzbouří, zastydí se potom.“

V téže době lehla si Avdoťa Spiridonovna do postele. Kouřila papirosu a přemýšlela, jaké vzbouření to v celém domě učiní a jak se major zalekne. Viděla již před sebou, jak vyhrabou mrtvolu děcka, které Němec zakopal, — ona o tom byla přesvědčena, — a jak je policie oba zatkne. Radostí se mohla zalknouti, myslíc na potěšení, které ji očekává, až všem svým známým bude moci vypravovat o události, ve kteréž ona zaujímá první úlohu, neboť jí jediné budou zavázáni za odhalení takového zločinu.

Jak se major ráno probudil, ihned volal na Sidorenka:

„No tak, co?“

„Vše jest připraveno! Svolala všechny nájemníky do dvora, a vřeští bez ustání.“

„Výborně, výborně!“ řekl radostně major, oblékaje se.

„Již přilítla! Jak zuří!“

„Vpusť ji sem, ale řekni, že ke mně nesmí, poněvadž se teprv oblékám.“

A major se smíchem zavíral dvéře.

„Majore, pojďte rychle na dvůr!“ ozval se za dveřmi ostrý, pronikavý hlas Avdoti Spiridonovny.

„Což pak hoří?“ zvolal major, hlasem ustrašeným, ale jeho tvář se radostně usmívala.

„Váš dům nehoří! Pojďte jen rychle!“ volala velícím hlasem Avdoťa Spiridonovna.

„Co pak se přihodilo?“ ptal se, otvíraje dvéře, major se zamračenou tváří.

„Račte se mnou do dvora, majore, hned se dozvíte.“

„Ještě si musím vzít čepici. Ale řekněte přece, co se stalo?

„Pojďte rychle!“ letíc napřed, křikla Avdoťa Spiridonovna.

„Sidorenko, pojď za mnou!“ velel major, jda se schodů. Byl oblečen jako obyčejně v župan, ale šel tentokráte bez dýmky.

Major dodal své tváři výraz nejvyššího udivení, že vidí všechny své nájemníky na dvoře shromážděny.

„Račte sem, majore!“ kývala na něho vítězoslavně Avdoťa Spiridonovna.

Major se mračil, ale pozvedl čepici, pozdravuje své nájemníky.

„Prosím vás, řekněte mi, co se přihodilo?“ ptal se, přiblíživ se k nájemníkům.

„Hrozná věc! . . . Provinění! . . . Zločin! . . .“ ozývalo se ze všech stran. „Musí býti posláno pro policii.“

„Ano, ano, nechť u přítomnosti policie vyhrabou zem!“ křičela Avdoťa Spiridonovna.

„Dovolte, dovolte, paničko! Jsem pánem zde, a mám jediný právo rozkazy udíleti!“ řekl hrdě major. „Nejprve mi řekněte, oč vlastně jde?“

„Jde o to, majore, že dnes v noci jsem vyšpehovala, jak váš Němec vylezl oknem a zahrabal sem mrtvé děcko!“ objasňovala křiklavě Avdoťa Spiridonovna. „Já vás střežila; vy jste mi nechtěl věřit, račte se tedy nyní přesvědčiti sám!“

„Možná, že Němec sem zahrabal svého pošlého psa,“ řekl major.

„Děcko, děcko, majore!“ vzkřikla Avdoťa Spiridonovna přesvědčivě. „Račte rozkázati, aby se kopalo, jinak pošlu ihned pro policii,“ hrozila.

„Nač posílat pro policii, — času dost, až se dokáže, že mluvíte pravdu,“ odpovídal major. „Sidorenko, kopej!“

„Poslouchám, vaše vysokoblahorodí! Musím jen dojít pro lopatu.“

„Jen rychle!“

Než se vrátil Sidorenko s lopatou, dívala se Avdoťa Spiridonovna hrdě na majora, mluvíc posměšně:

„Nechtěl jste se postarat o své nájemníky, proto jsem se o ně postarala sama.“

„A jestliže jste, paničko, nadarmo celou tu výtržnosť způsobila, — co potom?“

„Pánové, vidíte, major chce skrývati Němcův zločin . . .“

„Sidorenko, kopej!“ rozkázal major vrátivšímu se Sidorenkovi, který ihned se chtěl pustiti do práce, když tu Avdoťa Spiridonovna, vrhnuvši se na zem, začala rukou hrabat v trávě a uchopivši kus drnu, potřásala jím před tlupou a křičela:

„Vidíte! . . . O já mám dobrý čich: jak jsem ty Němce spatřila, hned mi připadali podezřelými . . . Co nekopeš? Máš strach! Ano, posedíš si ve vězení, a půjdeš zároveň s Němci na Sibiř!“

„Slyšíš, kopej!“ vzkřikl major na Sidorenka, který otvíraje ústa, chtěl něco Avdotě Spiridonovně odpověděti. Vrhl na ni zlostný pohled a počal rýti zem.

Zavládlo ticho, všichni se skupili kolem Sidorenka a hleději napjatě na jeho lopatu. Rysí oči Avdoti Spiridonovny se zrovna vpily do jámy, a pojednou radostně vzkřikla:

„Rohožka, rohožka!“

„Ráčíte poručit, abych vyndal rohožku, vaše vysokoblahorodí?“ ptal se Sidorenko.

„Vyndej ji!“

„No tak?“ dívajíc se hrdě na všechny, pravila Avdoťa Spiridonovna. „Co nyní tomu říkáte, majore?“

Když Sidorenko počal rohožku rozbalovati, vykřikly všechny ženské, zakrývajíce si oči, arci mimo Avdoťu Spiridonovnu.

Byla rozvinuta jedna rohožka, druhá, třetí, čtvrtá, — objem předmětu se stával menším, konečně Sidorenko zafuněl a pozvedl starou loutku.

Všichni se podivili a major se tak rozesmál, že až celý zčervenal. Obrátiv se pak k Avdotě Spiridonovně, kteráž tu stála jako v sloup

obrácena, zvolal: „Mám poslat, paničko, pro policii?“ a znova se smíchem prohýbal . . .

Někteří nájemníci se smáli, jiní přizvukovali majorovi a činili Muraševé výčitky, že tak Němce ostouzela. Sidorenko se také smál, mávaje loutkou nad hlavou, ale najednou ji pustil, vida, že Petr Akimovič se k majorovi blíží.

Petr Akimovič byl zaměstnán čistěním klecí v kuchyni, jejíž okna nešla do dvora, nýbrž na malé zapažení, oddělující křídlo od velkého sousedního domu. Uslyšev hovor a hluk ve dvoře, vyšel rychle ven a byl překvapen, že všichni nájemníci shromážděni jsou a jeho ženu výčitkami zasypávají.

„Vaše žena . . . dokazovala všem, že viděla . . . jak vaši sousedé zakopali dětský trup, a ona to byla stará loutka.“

Major přerýval tato slova smíchem.

„Avdoťo Spiridonovno, Avdoťo Spiridonovno, jak sebe a mne můžete přede všemi tak zostudit!“ pravil chvějícím se a smutným hlasem Petr Akimovič.

Avdoťa Spiridonovna přišla k sobě.

„Ty hlupáku jsi byl zajisté s nimi umluven, raději mlč!“ vzkřikla, zlostí celá bez sebe. „Počkejte, jak on vás smích přejde!“ pohrozila majorovi a utekla do svého bytu.

Major pak promluvil k nájemníkům:

„Pánové! Doufám, že jí nyní už nebudete věřit, co vám o svých sousedech bude vypravovat. Já jsem si z ní ztropil žert, abych ji naučil nepoštívat proti sobě celý dům.“

Major odešel, zcela uspokojen, že tak skvěle se vydařil žert s Muraševou, a dosud se tomu srdečně smál.

„Byl to podařený žert! Ta si nyní dá pozor na hubu!“ honosil se.

„Patří jí to, vaše vysokoblahorodí, ale Petra Akimoviče mně jest líto. Měli jsme mu říci, aby nevycházel na dvůr. On za to nemůže, že má takovou hanebnou ženu. Má s ní těžký život a ještě s ní musí trpěti ostudu.“

„Proč jsi mi to, hlupáku, dříve neřekl? Vždyť jsi viděl, že jsem byl zaujat jinou záležitostí . . . Jaká to urážka, půjdu se mu omluvit, —“ řekl rozpačitě major, a jeho veselosť byla ta tam. (Dokončení.)

Za pravdou.

Román. Napsal Josef Laichter.

(Pokračování.)

X.

en zapadly dvéře za paní Hrubou a Otylkou, když stiskli bílý knoflík elektrického zvonku. Panská Cilka přišla jim otevřít, ale spatřivši Kačerovského, zarazila se a na dotaz, zdali Jenda mešká doma, odvětila, že se poohledne. Za okamžik však již se vrátila s odpovědí, že mladého pána nenalezla.

„Kdy tedy jej zastihneme?“ otázal se Kačerovský, ale Cilka vyhýbavě a zmateně odpovídala, takže okamžitě rozbřesklo se mu v hlavě.

„A což s panem architektem bych nemohl mluvit?“

V tom však rozevřely se jedny z trojích dveří, vedoucích do předsíně a v nich objevil se mladý, statný, hezký hošík. Cila sebou trhla, zapálila se až po uši a rychle zmizela.

Byl to Jenda. Tvář jeho zdála se přepadlou, velmi vážnou, smutnou. Oči bez účasti zíraly vstříc a také mdle jaksi ubíral se proti Kačerovskému. Kvapila všecko to zaráželo, lekal se a litoval již, proč vůbec s čím se svěřoval Soumarovi a proč vkročil sem do toho domu.

„Zapřeli vás!“ řekl Kačerovský.

Jenda skřivil rty a prosil, aby šli do pokoje. Sám ubíral se předem. Pokoj Jendův byl nevelký, ale útulně zařízený — pracovna i ložnice zároveň. Nad něžným, spíš dámským psacím stolkem visel obraz Havlíčkův a nedaleko stolku stála příruční knihovna.

„Co je s vámi?“ otázal se Kačerovský, představiv Kvapila, o němž Jenda podotkl, že mu připadá povědomým. A upamatoval se na jeho jméno i na jeho tvář, třeba spolu nikdy nemluvili. Vlídně znovu podal mu ruku, nicméně zůstávaje vážným a smutným.

„Co je s vámi?“ opakoval pak opět Kačerovský svou otázku. „Snad ta církev . . .?“

„Ba, Kačerovský,“ temně přisvědčoval Jenda, vybízeje, aby usedli, „to bylo hrozné! Což dnes! Dnes již je pátý den, dnes již jsem byl i ve škole — — ale představte si to dilemma: buď — anebo! Ostatně vy víte sám, pochybuji však, zdali tolik to vámi otřáslo jako mnou. Mnou na celý život! Vy si myslíte, že snad jsem ješitný. Snad i to je pravda. Také si to říkám, ba sám si nerozumím. Kačerovský, jako bych několik dní jed nosil v duši. Takové pusto ve mně, takové prázdno — vypáleno, vypraženo všecko! Ani říci vám nedovedu.“ Dal ruku na čelo, odvrátil hlavu. V slovech jeho spočíval milý smutek. A tím dojemnější, že to byl chlapecký smutek. Chtěl povědět ještě více — i o tom, jaký je to život, když nyní nutno si myslit při každém pohledu, že prohráno.

A pak ty pohledy! Ano, vždyť všichni tu doma dívají se naň jako na nemocného, všechno kolem odbývá se s takovým tichem, s takovou opatrností, s takovou úzkostlivostí a bázní jako před bouří, jako by znovu mělo něco vybuchnout. A na to myslil a oči jeho žalně zíraly oknem do daleka.

Chvíli bylo ticho. Kvapil hleděl zalekaně a soucitně do země, Kačerovský pak vyčkával, až Jenda se uklidní. Potom vyprávěl o Kvapilovi. Vyprávěl o jeho osudech ve Vídni, o jeho bídě i touze po Praze a Jenda s velikou účastí naslouchal. Bylo mu milo, zřít nešťastného, sklíčeného člověka v tom okamžiku, kdy sám cítil se nešťastným. „Ano, on je nešťastný — je vidět, že je nešťastný!“ myslil si. A tak když Kačerovský domluvil, se soustrastí patřil na Kvapila, těšil jej a ubezpečoval, že učiní pro něj co nejvíce. „Brzy vás navštívím,“ nabízel se, „a sdělím, v které dni budete moci jísti u nás. Promluvil bych hned s matinkou, ale nežiju tu nyní v smíru a tak snad zítra, snad pozítří přece promluvím a pak budete moci k nám dost často docházet, pokud si neopatříte i něco jiného.“ Potom náhle obrátil se ke Kačerovskému, opět jaksi trpce křivě rty:

„Tedy mne zapřeli?“

„Ano, zapřeli vás,“ řekl Kačerovský a s úsměvem dodával: „Snad nyní jsem vám nebezpečný!“

„To jistě,“ pronesl sarkasticky Jenda. „Patrně bojí se o mé blaho!“ Rozjařilo jej to, takže počal i živěji mluviti a také jeho tvář osvěžela. Zeptal se Kvapila, jaký odbor studuje a když zvěděl, že historii, pustil se do debaty o školství. Zapomněl na svou bolest, upadal mimovolně i v kazatelský ton, jako vždy, chtěl-li se ukázat, chtěl-li dát svědectví o sobě, že je vyspělým člověkem. „Ach, vidíte,“ zvolal, „já bych nedovedl být professorem! Jsem příliš svůj, zpřetrhal bych jim všechny ty osnovy, kterými sešněrovali školy. Ale máte dobře,“ důležitě chválil, „že nejste právníkem. Považuji právníky za nejzbytečnější lidi na světě.“

„A jaký obor vy si vyvolíte?“ nesmělým, uctivým hlasem otázal se Kvapil.

„Medicinu,“ odvětil vážně Jenda. Pak svraštil čelo a vykládal, že i medicina je sice z velké části šarlatánstvím, ale že přece dá se tu užitečně působit. „Víte,“ důležitě poučoval a s větším a větším sebevědomím, „i na ves se může jít, tam, kde je chudý lid, kde jsou žebráci, někam do hor. Tam dá se i pobádat, být rádcem a přítelem. Peněz brát nechci, mám od čeho být živ a neměl-li bych, vezmu motyku a budu sázet a kopat zemáky.“

Kačerovský se usmál a Jenda, zapáliv se, hned zvolal:

„Kačerovský, vy se smějete. Ale je pravda: Lékař může přece mnoho dobrého vykonat. Neznám krásnější činnosti, nežli té a kněžské.“

„I kněžské?“ pronesl významně Kačerovský. „Vždyť jste přece chtěl vystoupit z církve.“

„Kačerovský, mně knězem může být i lékař. Tak já tomu rozumím. A z církve — — uvidíte, dojde k tomu přece,“ přísně dodával a jakoby se na sebe sama mračil, „uvidíte — — dojde.“

Hned potom vysvětlil Kvapilovi, co vlastně a jak se to má s tou církví. Řekl, jakou těžkou aféru měl právě před několika dny, oč se

mu jednalo. „Jednalo se o mnoho — — — vidíte, snad i o opuštění tohoto domova. A přiznávám se: podlehl jsem. Neuzrálo ve mně ještě všechno. Ale,“ obrátil se ke Kačerovskému, „buď hned po maturitě, buď na podzim se to rozřeší. Přesvědčíte se.“ S jakousi prosebnou bázní mluvil, lekaje se, aby Kačerovský opět se nesmál, s bázní, aby uvěřil.

Pro Kvapila bylo to všechno novým světem, s posvátným úžasem zíral na Jendu, nechápaje vlastně, proč chce vystupovat z církve a co všechno to znamená. A Jendovi, jak se zdálo, bylo i pojednou zase smutno, opět zabral se do zlých vzpomínek.

„Kačerovský,“ náhle pronesl s hlubokým povzdechem, „mnoho musím ještě o tom všem přemýšlet. Je to kardinální otázka a ta nedá se jen tak odbýt. Víte, musí člověk i církev chápat s poněkud jiného stanoviska. Mluvil jsem dnes právě s kýmsi o své aféře — na jménu nezáleží — a ten kladl velkou váhu na to, že křesťanství nebylo s to zachovat původní svou prostou formu, že bylo nuceno spojovat se a kompromittovat s cizími živly na př. s hellenismem a hlavně pokračující kulturou a jestli prý plně nedostálo svému úkolu, aby všechen — i moderní život skrz na skrz pronikalo, pak ať jen si představím, jaký je to úkol. Víte, já tomu nedávám všemu za pravdu, ale přece vidím, že musím ještě uvažovat. Někteří hlupáci dnes ve škole sice krčili rameny, to že by dovedl každý zůstat doma a tak vyhnout se zpovědi, ale nad tím, Kačerovský, třeba mne to dopalovalo, máchnu rukou. Ti nemají ponětí, jaká je to otázka. Postavit je před takový oříšek — to vy jen víte. A ostatně vždyť já jsem se zpovědi nevyhnul, vždyť musím k zpovědi sám, zvlášť musím — — a to mně nyní leží na duši. Chtějí, abych lhal, budu tedy ještě do maturity lhát. Ale pak se to rozřeší.“

„Ne však samo!“ s významným přízvukem pronesl Kačerovský. „Řešit budete muset vy. Ostatně jste skutečně příliš mlád.“

„Vy tedy myslíte také, že mlád?“ radostně chopil se těch slov Jenda. „Ach, vidíte, já skoro také to nyní nahlížím. A považte, tu medicinu bych přece rád studoval a stojí tedy již proto za to, potácet se ještě nějaký čas v kompromissech. Však kdybych vystoupil z církve, to je jisto, že by mne k maturitě sotva pustili — — jistě ukázali by mi dvéře. Dnes to nahlížím.“

Pak, když Kačerovský chystal se k odchodu, ještě jednou ubezpečil Kvapila, aby byl bez obav o nejnutnější zaopatření, a doprovodil oba až na chodbu.

„Mnohomluvné, ale dobré dítě,“ řekl venku Kačerovský. „Se vším musí na trh. Trochu koketuje. Ale jinak hodný hoch!“

Kvapilovi velmi se líbil, ba ten byl přímo nadšen. Ovšem i Jendovy sliby tu působily. Nemluvil nyní o ničem jiném, vyptávaje se, chtěje vědět i bližší podrobnosti o Jendovi. A když rozloučil se později s Kačerovským, který opět spěchal studovat, když sám šel se projít ulicemi, tu opět jen měl na mysli Jendu a nesčíslněkrát si opakoval, jak přec jen je rád, že vydal se k Hrubým. Samota při tom byla mu příjemnou. Chodil a bezstarostně se rozveselil. Myslil na to, co ho čeká v Praze a jak tu přec jen jistě lepší život než ve Vídni. Prohlížel si výkladní skříně a pak také vešel do jednoho otevřeného kostela, v kterém právě

odbývala se svatba. Nevěsta byla krásná i vystoupil na špičky, aby ji viděl. Potom klekl v lavici, sepjal ruce. V chrámě bylo úplné přítmí a svatba již odešla, takže i prázdno tu bylo. Ticho a chlad a to přítmí vysokých kleneb a sloupoví jej dojímalo. Zachvěl se, zrychleným tepotem zatlouklo srdce v útlém těle a oči s takovou prosbou a s takovou láskou zvedly se k světlu věčné lampy, kmitajícímu před oltářem. Rty jeho šeptaly modlitbu, v níž vylévala se jeho duše dobrořečící a díkyčinící, vylévala se jeho nová a silná důvěra, že nalezne tu v Praze jistě ten oltář, který hledá, ten fantóm, jejž touží obejmout.

Posilněn a jaksi ještě více rozjařen vyšel z chrámu a zase si prohlížel skříně, díval se na lidi, zastavoval se a bylo mu teplo, bylo mu domácně a radostně. Zdálo se mu, že již blíží se, že již již vznáší se nad ním to, čeho čekal a čeká. „Jsem rád," opakoval si několikráte, „jsem rád!"

K sedmé hodině vrátil se do Nekazanky a zde v bytě Soumarově trpělivě vyseděl, až ten přiběhl z kondice.

XI.

Pak šli k Čápovi na Vinohrady. Byla to malá, studentská hospůdka s výčepem a dvěma těsnýma lokály. Ve výčepu seděl hostinský se ženou, lokály pak měla na starosti mladá sklepnice v růžové trikotové bluse a s vysokým účesem na hlavě.

Soumar s Kvapilem odebrali se hned do zadní místnosti, z níž bylo slyšet hovor studentské společnosti. Jakmile vstoupili, strhl se veliký hluk. Známé i neznámé hlasy se ozvaly. Kvapil ani nerozeznával, kdo všechno tu dlí. Ale dlouhý stůl po celé délce stěny byl obsazen a několik postav se zvedlo v tom dýmu, kterého byla plná místnost.

„Láďo, Láďo — Kvapile!" bylo slyšet v nastalé vřavě a někteří ze studentů již shrnuli se kolem. A jeden z nich — Dvořák mu říkali — byl štíhlý, snědý mladík s dlouhými kučeravými vlasy. Byl v haveloku, jejž nosil také nyní v zimě a v kterém seděl tu i v lokále.

„Vidíš Dvořáka!" ukazoval Bránský Kvapilovi. „Vidíš básníka! Také jeden z naší gardy!"

A Kvapil zářil, rád shledal se s Dvořákem, svým bývalým spolužákem. Dvořák pak, také rád vida Kvapila a zvěděv, že přichází z Vídně do Prahy, okamžitě počal vyprávět o Praze, jaká je krásná a jaký tu život.

Kvapil vřele přikyvoval.

A Dvořák ještě víc chválil a jen universitu haněl a jen na professory se zlobil, jací jsou mizerové. Chladní prý až běda, nikdo z nich nemá trochu ohně v prsou.

Kvapil se podivil a zvážněl.

„Ano, nikdo nemá ohně v prsou!" A Dvořák projížděje rukama své dlouhé, básnické vlasy svěřil se, jak právě jen proto vrhl se na historii, jen proto vstoupil na filosofickou fakultu, poněvadž by rád — „víš, brachu, poněvadž píšu historické básně a poněvadž bych rád jednou národu nějakým eposem zahřímal do duše o jeho slavné minulosti."

Když se dost vymluvil, zavedl Kvapila ke stolu a Kvapil seznámil

se tu s ostatní společností: s nějakým, velmi letitým medikem, který již na dvaadvacátý semestr studoval medicinu a spíš vyhlížel jako usedlý občan mezi tou veselou mládeží, pak s jinýma dvěma mediky, s jedním filologem a s právníkem Jenšovským.

Jenšovský byl asi v stáří Hanušově a Soumarově a zdál se to student velmi sympatického vzezření. Byl pěkně urostlý, černovlasý, černooký a na nose měl kostěný skřipec. Stále příjemně se usmíval a při rozmluvě hleděl do očí, vždy klada velikou váhu na to, co mluvil. Tím i nepatrná věc zdánlivě nabývala důležitosti. Hned přesedl ke Kvapilovi a stranou mu pověděl, že je předsedou východočeského krajinského spolku a že vlastně také tak trochu je literátem. Při tom neopomenul příjemně se usmát a až do hloubi proniknout Kvapila, aby zjistil, jaký slova jeho učinila dojem. „Ovšem, kollego,“ dodával zdánlivě skromně, „vám třeba je mé jméno úplně neznámo, já, víte, píšu hlavně povídky pro mládež a pak nerad blýskám se ve veřejnosti, užívám zhusta pseudonymu.“ A vida, že Kvapil ochotně a vděčně naslouchá, dal se i opatrně do lhaní, řekl, že myslí také na politickou činnost, že rád by se stal jednou poslancem a proto prý již nyní píše články do venkovských žurnálů. „A tam zasoluji, kollego, zvláště jedné straně!“ pochlubil se a po boku opovržlivě změřil Soumara.

Tu Kvapil dodal si odvahy, svěřil se, s jakými existenčními starostmi přišel do Prahy. Jenšovský velmi přátelsky se usmál, pohodil rukou a blahosklonně promluvil:

„No, já bych vám, kollego, mohl kondice opatřit. Mám známosti — — a vy se snad spoléháte na Soumara nebo na Slavii? Tam jen za nos vás budou vodit, ale jak povídám, já vám, chcete-li, hračkou opatřím leccos. Na mne — víte, na mne se můžete spolehnout. Kdepak — — mám styky!“

A tu právě vstoupil Otokar Lašek s dvěma novými hosty a s Bismarkem, jejž vedl na šňůře. Rychle odhodil zimník i klobouk a vyprávěl Kvapilovi, jak prý se znamenitě nyní vyspal po té včerejší noci a jak dnes na novo může být veselo. Pak zavolal Jenšovského, Bránského a Kuklu a přistoupiv k postrannímu stolu, vyňal z obálky nějaké podobizny.

„Tončo, chlapeček vám přinesl present!“ volal Kukla na sklepnici. „Pojďte, máme tu pěkné obrázky!“

Sklepnice přiběhla a přes ramena studentů zadívala se na podobizny.

„Líbí se?“ otázal se Otokar.

Sklepnice vjela mu rukou do vlasů a zatřepala jeho hlavou. „To ty, synáčku, jsi takové prasátko? — Kolik vám je let?“

Otokar potom vrátil se ke Kvapilovi a posadiv se, počal vyprávět zpěvavým, tenkým hlasem:

„Láďo, zde jsme ti zažili něco veselých večerů. To je něco jinšího, než když jsme doma dřeli k maturitě. Zde máme svou společnost. Jsem tu takřka denně a tak pěkně ti uběhnou večery! Sedím, pletu cigarety — — vidíš, takových cigaret vykouřím patnáct, dvacet na posezení! A Láďo, každý ti tu padá před námi na ústa: hostinský, hostinská, všecko se nám klaní. To ti máš k zabití, k popukání! Kdepak my ale také odpravíme piva! Někdy máš tu pravou Vltavu, víš, tak z legrace třískáme

sklenicemi. K zabití! Hádej, co já sám tak za večer vypiju? Hádej, hádej!“ s rozmarnou naléhavostí nutil Kvapila, upíraje zrak na jeho ústa. „Věříš, že vypiju osm, deset sklenic za večer? To je všecko jen cvik!“ vykládal vesele. „Viď, že je to dost na mne, slyšíš — — deset sklenic? Víš, z počátku deset se mně zdálo něčím neobyčejným a teď, věříš, jako nic! Řekli mně, že je to cvik, že musím zvykat a opravdu, Láďo, jen cvik je to! Na čtrnáct jsem to už také dotáhl, ale pokazil jsem se. Později však, věříš, čtrnáct mně bude tolik jako dřív pět! Všichni to říkají.“

„A jak se ti líbí ta?“ pokračoval, ukazuje na sklepnici. „Viď, že je to fešná holka? Je starší asi o dvě léta, než já, ale věříš, drží na mne ze všech nejvíce. S ní jsem se ti už něco naprováděl! Tončo!“ zavolal rychle sklepnici. „Poslouchej, pak ukážeš, jak umíš dělat baletku! Tonča,“ pohledl na Kvapila, „znamenitě dělá baletku. A to máš rozkoš, nasmějeme se! Ach, Láďo, to je veselé! Tončo, ukaž, jak mě máš ráda? Viď, že mne máš ze všech — — —?“

„Ale co pak jsi, chlapečku, ztratil rozum, že tak žvaníš?“ rozesmála se sklepnice, červenajíc se. „Podívejte, ten pán vedle se hanbí za vás, podívejte, že mu nepovídáte nic veselého.“

„I jdi tedy!“ pleskl sklepnici. „Víš,“ obrátil se ke Kvapilovi, když se vzdálila, „dělá někdy caviky, ale věř, veselých kousků jsem se s ní už natropil. Opravdu, Láďo, na mne drží nejvíce!“

XII.

Kvapil nutil se do úsměvu, přikyvoval Otokarovi, avšak oči jeho byly těkavé, zmatené, úzkost a úpěnlivá prosba se v nich usadila. Ale odvahy neměl, ozvati se, a jen jakoby přispění hledal, otáčel se po Soumarovi. A když Soumar si nevšímal, jsa v hádce, do které pojednou dostal se s Jenšovským, myslil, že to tak musí být a že není jiné pomoci. I napil se ze své sklenice, rozhlížel se a snažil se vpravit do toho okolí. Sklepnice s pásem kolem boku a s brašničkou, na pásu zavěšenou, každým okamžikem vcházela do vnitř, přinášejíc pivo a odnášejíc prázdné sklenice. A pak otevřela dvéře, aby vypustila kouř, kterého čím dále více přibývalo.

„Ale, Láďo,“ vzkřikl náhle Otokar, když hádka Soumarova s Jenšovským nabývala povážlivých mezí, „víš-li pak, jakým tuhle Soumar je zažraným pokrokářem?“

„Jakým pokrokářem?“ nesměle pronesl Kvapil.

„No, pokrokářem!“

„Pokrokářem?“

„Ježíši, on neví, jakým pokrokářem!“

A zevšad nakupily se hlavy a ozývaly se výkřiky: „On neví, jakým pokrokářem!“

A když Kvapil vskutku nevěděl, zmateně ohlížeje se s jednoho na druhého a zvláště na Soumara, který hrozně se škareděl, počali mu o překot vykládat, jakým prý to Soumar je pokrokářem. „Tak vy vskutku nevíte — opravdu nevíte? Ani o Kreutzerově Sonatě nevíte? O tom jejich evangeliu ani nevíte?“

„Ne — nevím!"

„No, Láďo," křičel Otokar, „to ti máš číst, to musíš číst. To ti je k prasknutí, k zabití. To ti je mezkovina! Vždyť skonfiskovat to museli!"

V tom okamžiku Soumar, sesinav a třesa se na celém těle, vyskočil se sedadla. Ale Jenšovský se ho chopil a srazil jej na stolici.

„Nevídáno! Jen se také trochu pamatuj!" promluvil s patra. Pak obrátiv se ke Kvapilovi, doložil:

„Víte, kollego, zlehčovat instituci manželství, toho my jsme nejmíň potřebovali! To není pokrokářství, to je blbství, Soumare. A pak my tedy přijdem na universitu, chceme žít trochu vesele a člověk ani o ženskou sukni by nesměl zavadit? Co pak jsme blázni? Proč pak jsou ženské na světě? Soumare, s tím jste se měli dát vycpat!" A vyprávěl Kvapilovi, jak podle receptu Kreutzerovy sonaty jen samí svatí a andělé by museli být na zemi, jak i manželský život měl by pominout a muž se ženou žít jako bratr se sestrou. „Vždyť je to učiněné bláznovství!"

„Ano, vám — lumpům," zvolal Soumar, „je to učiněné bláznovství."

„Dovol, neurážej! Bláznovství je to! Vy tedy neznáte ani jejich časopis?" obrátil se zase ke Kvapilovi.

„Ne — neznám," sotva dýchaje odvětil Kvapil.

„Ježíši, on nezná ani jejich časopis!" znovu ozvalo se se všech stran. A počali mu jeden přes druhého vykládat, jak několik přemrštěných filologů a filosofů přičichlo k cizím myšlénkám a jak, třeba jim mlíko ještě teče po bradě, již by chtěli reformovat celý svět. Pověděli mu, jak si utvořili svou stranu, jak se vetřeli do studentského spolku a pořádné lidi, na příklad i Jenšovského, vypudili, jak si založili svůj časopis a jak dokonce knihy i vydávají svým nákladem, takové knihy, jako na příklad „Kreutzerovu Sonatu" nebo Stuarta Milla „Poddanství žen" nebo Limanowského „Dějiny sociálního hnutí XIX. století."

„A kdybych vám," rozčilil se náhle Jenšovský, teď přímo napřahuje ruku proti Soumarovi, „všecko odpustil, ten váš internacionalismus vám neodpustím. Vždyť oni, kollego," obrátil se opět ke Kvapilovi, „pro sociální otázku i s čertem i s Němci třeba by se spojili. Jim sociální otázka je všecko a vlast nic. Co pak národ — co národ, to už je překonaná věc — — —"

„Buď tak laskav," přerušil jej drsně Soumar, „a mluv jen pravdu a neškoď si! Že ty tak tomu národu mnoho sloužíš."

Sotva však ta slova byla promluvena, Jenšovskému zablýsklo se v očích a nyní on vyskočil se stolice:

„Cože — cože, já že nesloužím národu? A to ty budeš klábosit, ty..."

„Třeba já!" posměšně zvolal Soumar. „Po hospodách křičet umíte, to je svatá pravda!"

„Kdo umí křičet po hospodách? Kdo?" A všichni se shrnuli na Soumara a strhla se hádka. Jenšovský hrozně si počínal. Hulákal a kolem všichni mu pomáhali. Plná hospoda byla toho křiku a Kvapil stál tu zmámený, nikdy před tím nic podobného nezaživ.

„Nemravná, pustá branže jste!" volal do hluku Soumar. „A ty" — obracel se k Jenšovskému — „děláš jen jiným ostudu. Ať si nám už

vytýká kdo internationalismus, jen když je jinak řádný člověk, ale ty jsi zkrátka lump.“

„A vy jste neviňátka, — ne, vy pokrytci!“ vyjekl Jenšovský vztekle. „Kdo pak ví, co ti darebáci kde tropí? Mám-li rád ženskou nebo nemám-li, vypiju-li o sklenici víc nebo míň, tím ještě národu ani neuškodím ani neprospěju. Největší mužové, největší dobrodinci lidstva, pravi světci pili a pomilovali se s ženskými, ale jen bídáci zapomínali na národ.“ A při tom Jenšovský sápal se a oháněl rukama, až skřipec spadl mu na stůl.

„Platit, platit!“ křičel Soumar. „Pojďte, ani minutu zde nebudeme,“ volal na Kvapila. „Myslil jsem přece: půjdeš jednou mezi ně. Ale tu vidíte, jaká je to cháska.“

Ale tím slovem znovu všecko se zjitřilo, hluk byl ještě větší a Soumar málem byl nucen utéci z hostince. Chtěl vzíti Kvapila, avšak Otokar Kvapila držel. „Ty nesmíš, Láďo,“ bránil, „s tím fanatikem nesmíš. Se mnou půjdeš, u mne se vyspíš.“

Dvořák sice snažil se vysvobodit Kvapila, vypeskoval i Otokarovi, aby netropil hloupostí, Kvapil sám pak mu vyčítal a také vysvětloval, že celou noc nespal, ať má svědomí, tu však zmocnili se ho Kukla a Bránský s úmyslem, ztropiti žert, přes jeho hněvivý i prosebný odpor, zvedli jej do výše a se smíchem posadili sklepnici na klín, kde jej drželi tak dlouho, až Soumar, s potupným smíchem vyštvaný ze dveří, opustil hostinec.

Pak zavládlo marně přemáhané, ztrnulé, prázdné ticho. Jenšovský uplivoval, ještě všichni láteřili na Soumara, všechno to však mělo již jiný, jakýsi vynucený ráz.

A když Kvapil počal znovu činiti hořké výčitky Otokarovi, i Bránskému a Kuklovi, přidružil se také Dvořák a dal se do nich.

„Co ječíš?“ utrhl se však Otokar. „Ať si jde tedy! Ale já myslím, že jsem mu víc, než nějaký Soumar.“

Tu Kvapil přestal reptati, ale bylo mu úzko v té společnosti, v jeho očích leskly se slzy hněvu i žalu a duše jeho byla plna výkřiku, že nic takového, ale něco jiného — jiného že hledal. Byl i ospalý a hlava mu klesala. Marně Otokar křičel: „Láďo, přece měj se k životu! Vždyť je to tu veselé. Podívej, já už šest jich vyzunkl, šest čárek mám.“ Marně i volal sklepnici, aby rozjařila i rozehřála Kvapila, marně mu i připíjel na zdraví a nutil, aby s ostatními ťukal na bratrství: Kvapil byl nevýslovně smutný a plný stesku. I vyskočil Otokar, škubl mu ramenem a tenkým hlasem zavřískl: „Vždyť, Láďo, s tebou nic není, vždyť ty jsi učiněná hnilička!“

Nevšímali si pak Kvapila a dali se do zpěvu. Z počátku zpívalo se dost ušlechtile, ale čím více se rozjařovali a čím více se pilo, tím zpívalo se bujněji. Od vlasteneckých písní přešlo se k zpěvům lehčího, až i podezřelého obsahu. Jenšovský při tom gestikuloval, tloukl rukou do stolu. Občas i zadupl, zavýskl, prohýbal se, takže se zdálo, jakoby celým tělem pomáhal si při zpěvu. A ostatní gestikulovali za ním, dupali, výskali, tloukli do stolů. Nejhůře ze všech počínal si Otokar. I na židli vylezl, vytáhl z pod stolu Bismarka a proháněl jej lokálem. Bismark štěkal, vyl, skákal z rohu do rohu a Otokar mohl popukat smíchem. Způsobil

tak pekelný rámus, že přiběhl i hostinský a hostinská z výčepu. Sklepnice zacpala mu ústa a na konec položila jej na podlahu. A když začal se dobývat do jejího střevíčku, napleskala mu přes ruce a odběhla posadit se k Jenšovskému.

„Ke mně, ke mně, Tončo!“ volal Otokar, zvedaje se rychle ze země.

XIII.

Po jedenácté hodině opouštěli studenti hostinec. Vyšla jich celá tlupa.

„Psí mráz!“ zahuboval Jenšovský. „Pojďte, Kvapile, chytněte se mne! Musíme se někde zahřát. Tu za rohem je kavárna, malý kumbálek. Káva postaví vás na nohy!“

Kvapil však se nechytil, odporno mu bylo při těch slovech Jenšovského a počal prudce naléhati na Otokara, ať s ním jde tedy domů, když je vinen, že nemohl se Soumarem.

„Nevídáno, Láďo!“ odsekl Otokar. „Kdybys nedělal takového svatouška. Co pak si myslíš, že nevíme, co se děje ve Vídni? Půjdu, ale dřív musíš ještě s námi.“

Kvapil povolil, byl však zamlklý a těžce zabrán do sebe. Jen Dvořák jej upokojoval, pravě, že sám nejraději by ho vzal k sobě, kdyby neměl již jiných kolik spolubydlitelů.

Několik kroků na ulici vskutku nalezli kavárnu se zelenými záclonkami na dveřích. Vešli do vnitř. V místnosti, jež byla nevelká, stál jeden kulečník a na něm dva studenti hráli kuželkovou partii.

„Jak bych nevěděl, že tebe tu nalezneme!“ pozdravil Jenšovský nevyspalého blondýna, který s tágem v ruce čekal, až druhý dohraje.

„Kdybychom přišli za bílého rána, Láďo,“ obrátil se Otokar ke Kvapilovi, „ještě bychom ho tu zastihli. A pak táhne s tamtou,“ ukázal na sklepnici. „Ano, Láďo, tak se to provádí. To já ti už několikrát provedl.“

Když vypili kávu, zvedli se a znovu vyšli na ulici. Ubírali se kolem „Slovanské lípy“, kde kuchařky měly taneční zábavu.

„Sem, sem!“ výskal Otokar. „Láďo, tady ti to bude veselé!“

I šli a vtáhli za sebou Kvapila. V lokálu bylo plno prachu, pot čpěl ze spocených těl služek a udýchaných tanečníků. Otokar hned octl se v kole.

„Tu je to výtečné!“ liboval si Kvapilovi. „Láďo, skoč si, nic nemáš lepšího! Vidíš s tou tlustou kuchařkou si skoč!“ A sám opět běžel a znovu se otáčel.

Kvapil nevěděl již, co se s ním děje. Jen nějakou strašnou tíhu cítil na prsou a jakoby do pustého prázdna padal. A prázdno jakoby se nad ním zavíralo a byl konec všemu. „Bože, Bože!“ úpěl chvilkami, probíraje se k vědomí, ale opět upadal do toho prázdna. Slz neměl, oči byly vypáleny. A jsa tak zmořen, usnul u stolu. Záhy však jej vzbudili. Prý jdou dále a ještě leccos mu ukážou. Ale vyšlo jich jen pět, ostatní, mezi nimi i Dvořák, uvázli u Slovanské lípy.

„Tak kam?“ ptal se Otokar, volaje Bismarka. „Dolů, dolů, ať Láďa trochu proputuje Prahu!“

Na rohu ulice zmrzlý uzenkář přešlapoval kolem kotlíku. „Pět párků!“

křičel Otokar. Uzenkář nedůvěřivě vzhledl, rychle pak hrábl do kotlíku a vyložil na poklici několik párků.

„Strýčku, až podruhé!“ máchl rukou Kukla a všichni se smíchem rychle se rozběhli. Uzenkář zakýval pohrdlivě hlavou a klidně hodil párky zpět do kotlíku.

Potom ubírali se kolem krámu materialistova, nad jehož dveřmi visel dřevěný anděl s roztaženými křídly.

„Můj milý, vánoce jsou ty tam!“ zvolal Jenšovský a ohlednuv se, není-li nikoho na blízku, strhl anděla. Rozdělili se o křídla, o nohy, o hlavu. Každý vzal něco do kapsy. „Tu máš, Láďo, pro štěstí!“ řekl Otokar, vstrčiv Kvapilovi křídla do zimníku. Tomu však bylo úzko, byl nyní i bez Dvořáka a počal opět prositi, aby již šli domů. Ale smáli se mu jen, že je neostřílený zajíc ještě a že za denního světla musí se učit chodit na postel. Kvapil rozmýšlel, co si má o tom myslit. Cítil, že pravdy nemají, avšak jeho povolná povaha jej přemáhala, aby přijímal nepravdu za pravdu. Otokarovi samotnému nicméně přece jen prudce řekl:

„To není pěkné od tebe — — kdybys alespoň uvážil, že jsem celou noc jel, že jsem nespal. Vždyť je to hrozné, tak se potloukat!“

„Hrozné?“ vypukl v smích Otokar. „Láďo, prosím tě, nedělej takového ňůmu. Ráno se vyspíš až do božího poledne.“

I šli. V Žitné ulici narazili na tlupu hádajících se lidí. „Der Mensch ist wie ein Fass,“ zřetelně několikráte se opětovalo.

„Kdo Fass, vy holoto buršácká! Já že nemůžu na nohách, vy čeládko?“

„Ich sage es ihnen — nemoze stát na nochách!“ bylo zase slyšet. A v tom padla facka a za fackou několik ran holí.

Ten, kdo dal facku a kdo dostal několik ran holí, byl asi osmadvacítiletý člověk statné, selské postavy, hranatých ramen, plného vypitého obličeje. Oděn byl šedivým, opelichaným menčikovem a na hlavě huňatou, kdysi skvostnou, astrachanskou čepicí. Stál ve světle plynové svítilny. Jeho oči zářily vodnatým leskem a celé tělo povážlivě se potácelo.

„Chládek — vždyť je to Chládek!“ dal se do křiku Otokar a všichni hned obstoupili buršáky a člověka v opelichaném menčikovu.

Poněvadž však v tomže okamžiku ke skupině studentů přiblížil se strážník se slovy: „Pánové, pánové, rozejděte se!“, vzali buršáci nohy na ramena a také celá skupina se hnula.

S Chládkem, medikem to, jenž již také pěkná léta protrávil na universitě, ubírali se pak, vedouce jej pod paždím, přes Karlovo náměstí k Novoměstské věži. Tam u masných krámů napadli opilého drožkáře. Jali se hned smlouvat, aby je vozil po Praze. Leč drožkář prozatím nechtěl slyšet o penězích. „Pánové, pánové, nebude to drahé, sám jsem rád, že se mně naskytla tak veselá společnosť.“ I šuškali mezi sebou, řehtali se, jak drožkáře v některé pivnici dodělají do němoty a pak ať sám Pánbůh mu za ně zaplatí. Kvapil, co tak smlouvali, odhodlával se, že se s nimi rozejde. Hrůza jej obcházela, zvláště nyní, když viděl Chládka. Bylo mu sice úzko, kde bude blouditi v noci — on, v Praze zcela neznámý, ale myslil si, že lépe blouditi. Řekl tedy Otokarovi, že jde.

„Kam jdeš, blázne?“

„Nevím, ale — —“ Při tom slzy stály mu v očích. — Ano, kam jíti? Někam do hostince na noc, zbytečně utrácet peníze, jichž má právě tolik, aby mohl prožíti několik dní, než nalezne zaměstnání, aneb než k Hrubým bude moci docházet? Ano, kam jíti? Snad hledati a burcovati v noci Soumara? I zase byl na váhách. A zatím chopili se ho Bránský a Kukla a se smíchem, že vyvádí jako třináctiletá panenka, vysadili jej do drožky. Neodporoval již, jakoby uznával, že to tak musí býti. Potom vstrčili za ním do vnitř Chládka i Bismarka, sami vlezli, všichni usadili se jeden na druhého a za neobyčejného smíchu a hluku vyjeli.

Drožkář švihl bičem, kobylka se vzepjala a vůz zadrkotal po dlažbě. Nakázali, aby zamířil na dobré pivo, do jiné čtvrti, a odtamtud že se půjdou podívat na děvčátka. A drožkář tryskem vezl je Spálenou ulicí, Ferdinandovou třídou, po nábřeží a Kamenném mostě na Malou Stranu. Zde to šlo do kopce, spocená kobylka těžce oddychovala.

Konečně byli na místě a hospůdka, ku které drožkář je zavezl, se jim líbila. Drožkář musil zasednouti s nimi, přinutili jej, že vypil několik sklenic. Jenšovský také pil a pak již jen žblabonil, jakou chtěl v noci psát ještě povídku s nadpisem „Milujte vlasť, útlounká srdéčka!“

„Slyšíš, Láďo!“ křičel Otokar. „A píše ti taky: „Milujte rodiče, děťátka!“ No, myslíš-li, ten že ti něco opatří, to jsi se na čistého flamendra spolehl! Mluvka je to — největší mluvka pod nebem! No, a teď Láďo, ještě někam — a pak už na jisto jdeme domů, pak ať má tvá duše pokoj!“

Kvapil neodpověděl, ale jeho oči, předržené bděním, horečně a urputně svítily.

Bylo půldruhé s půlnoci, když za křiku vyjeli z Malé Strany. Drožkář bez přetržení práskal bičem, kobylka na mostě několikrát se smekla a znovu jako divá pádila ku předu. Kola drožky skákala po dlažbě, divý let jejich hrčel do tiché noci. Chládek ve voze usnul a Otokar mohl popukat smíchem. To je veselé, něco takového že ještě nikdy nezažil. „A byla by to radost, kdyby ta kobyla klesla a pošla na ceště!“ Jenšovský křičel na drožkáře, aby je tak shodil do Vltavy a s klením šmátral na klíně po skřipci. Bránský s Kuklou zpívali chraptivým hlasem: „Chovala mne má matička — —“ a Kukla při tom tahal za ocas Bismarka, který úpěnlivě štěkal a vyl. Tu tam strážník na své noční obchůzce udiveně hleděl za vozem, mihnuvším se mu s hřmotem kolem očí.

Za mostem zaměřil drožkář do úzkých ulic páté čtvrti.

„Láďo, teď si prohledneme děvčátka!“ smál se Otokar, trhaje Kvapilovým ramenem. „Víš, to tě osvěží, zažene ospalost!“

Ale Kvapil jal se pro Boha prosit, aby již tomu byl konec, aby se odebrali spat. „To je od tebe nesvědomitost, Otokare. Takového něčeho jsem se nikdy do tebe nenadál.“

„Však ty stichneš,“ odsekl Otokar. „A kdybych byl věděl, že jsi taková slepice, za nic bych tě byl nedržel, fňukale!“

V tom drožkář zastavil v těsné uličce před domem, nad jehož vchodem hořela červená svítilna. Otokar seskočil, za ním vylezli ostatní; též drožkář seskočil.

„Kollego, uvidíte, to vás osvěží!“ těšil Kvapila Jenšovský.

„A neklopýtni, Láďo!“ volal Otokar. „Ukaž, povedu tě, já už jsem starý kos!“ dodal tenkým hlasem. „Hned na podzim jsem tak Prahu proputoval. Všude mne zavedli. Pojď, pojď!“

A vlekli Kvapila, který znovu se podvoloval, čekaje, že bude to již poslední zastávka, po úzkých schodech nahoru, odkud zavzníval zvuk pianina a zpěv. Za ním ostatní vyvedli Chládka.

XIV.

„Podívej!“ ukázal Otokar na dvéře, jimiž bylo vidět do osvětleného lokálu.

Několik zpívajících děvčat válelo se tu po stolicích, po pohovkách. Některé kouřily cigarety; jedna v kraťounké suknici seděla na koleně vychrtlému pianistovi. Kvapil byl jako opilý, jako ve snu mu připadlo, že vtáhli jej sem — do té místnosti.

„Láďo, tak to vypadá v Turecku u sultána!“ řehtal se Otokar. „Nelíbí se ti to? Budeš ještě na nás naříkat?“

Vlekl jej za ruku, vpadl hned mezi děvčata, zvedající se rychle se svých míst. „Na zdar, holátko!“, volaly na něj jako na známého. Jedna stáhla jej k sobě, ptala se, kde lumpoval. Šeptal, ukazoval na Kvapila. A děvče rychle seskočilo s pohovky, běželo a do nahých ramen chytilo Kvapila, volajíc se smíchem:

„Ty jsi jistě ještě maminčin mazlíček!“

Kvapil u vytržení, širokým zrakem dívající se na ta děvčata, při dotyku ženského těla pocítil závrať v hlavě. Krev vehnala se mu do lící a po zádech rozlil se mu horký pot. Viděl samá kroužící, podivná barevná kola a jakoby byl spit parfumem, jenž vál naň s poloobnažených dívčích prsou. Nohy pod ním klesaly, cítil úzkosť, chtěl a nechtěl prchnouti, cosi vřelého, omamujícího stoupala do hrdla, které se stahovalo, jakoby se měl zalknouti. To vše trvalo několik vteřin. Zatím děvče těsně stáhlo si jej na prsa, políbilo ho na vlasy a chtělo odvésti jej k pohovce. Ale rozpoutalo se v něm cosi, ta kroužící barevná kola náhle se rozstoupila a něco hrozného zjevilo se v pozadí. Vzpamatoval se a prudce, jaksi neurvale vytrhl se z objetí.

„Vždyť on je rád, to on jen tak!“ křičel Otokar. „Viď, Láďo, že jsi rád?“

A děvče znovu jej objalo.

Kvapilovi stály horké slzy v očích a otáčel se s nekonečnou úzkostí po všech, jak tu stáli, a ke vchodu, zda-li odtamtud spása kyne. Kolem však jen se smáli, jen hůř ještě si počínali. A náhle něco hnusného jim napadlo: Jenšovskému vlastně — a všichni se toho chopili. S velikým smíchem a výskáním obklopili Kvapila, snažíce se jej zavléci k blízkým, postranním dveřím, které již rozevřeli.

Kvapilovi se vyjasnilo. Chtěl vzkřiknouti, ale výkřik selhal mu v hrdle. Ta omamující úzkost, která jej svírala, dovršila se v šílenství. Jeho oči zaplály vášnivě, chorobnou zuřivostí. A všechny síly, které měl, se v něm vzepjaly a donutily útlé, slabé tělo k vášnivému odporu. Počal kopati, mlátiti rukama kolem sebe a dal se do křiku:

„Pusťte — pryč jděte, co jsem vám udělal — pryč jděte — — co jsem vám udělal?“

Bylo cosi chorobného a svrchovaně úpěnlivého v jeho počínání, takže všichni strnuli.

„Vztekloune!“ zapíštěl Otokar.

Ale v tom udeřil jej Kvapil pěstí do prsou a zalévaje se proudem slz vyřítil se ze dveří, maje nyní již volnou cestu, nebo nikdo ho nedržel.

„Vztekloune!“ opakoval Otokar, rozbíhaje se za ním. Hned však se vrátil.

„Ať jde pitomec!“ zlostně prohodil.

Kvapil zatím divoce ubíhal na ulici. Ubíhal chvíli, aniž se zastavil. A neubíhal jen Otokarovi, Kuklovi, Bránskému a Jenšovskému, ale i té skličující úzkosti — té podivné mdlobě, až dosud jej pronikající. I teď kolena se mu chvěla a pot vystupoval mu na zádech. Jakoby stále dýchal ten parfum — takový hrozný! A marně obracel oči s domu na dům, stále zřel obnažená prsa a cítil nahé ruce, ovinuté kolem svého krku. Pojednou počal těžce dýchati, zastavil se a zdálo se mu, že se musí vrátiti. Vskutku popošel několik kroků zpět. Ale opětně stanul, na celém těle se otřásl. Vše se s ním točilo. Viděl znovu tu barevnou svítilnu — ten dům, z něhož uprchl. Prudce se odvrátil a opět jako pomatený ubíhal těsnou uličkou. Z očí jeho proudem tekly slzy.

Neznal uliček, jimiž se proplétal, chodil z jedné do druhé, nevěda, kde se nalézá a co si počne. Viděl ještě kolik podobných svítilen jako nad vchodem onoho domu, do kterého jej zavedli, a vždycky se otřásl. Později kdesi na rohu přeletla kolem něho s hlukem drožka, z níž ozýval se křik, zpěv a psí štěkot. Tupě díval se za vozem — poznal jej.

Sám znovu bloudil ulicemi. Třeba mrzlo, nedbal zimy. Ale konečně ohlásil se i mráz, jehož zprvu nedbal. Z nenadání počal cítit palčivou bolest na uších a také údy, drkotajíce se zimou, počaly mu vypovídat službu.

Byly téměř tři hodiny, když po dlouhém bloudění octl se na Staroměstském náměstí. Zde spatřil osvětlenou policejní strážnici. Zastavil se. Ruce jako dva těžké háky držel v kapsách a nohy křečovitě tiskl k sobě. Zdálo se mu náhle, že nesmí zavřít očí, jinak že hlava jeho se zatočí, že klesne. A přece víčka jeho očí takřka sama se zavírala, cítil, jak rád a jak rychle by usnul. Při pohledu na osvětlenou strážnici zmocnila se ho touha po odpočinku, po teple. Napadalo mu pojednou, že může zde vejíti do vnitř, zahřáti se, vyspati se. Ale hned lekl se své myšlénky.

Rychle a se strachem ubíhal dále. Občas koleny udeřil o sebe, aby zahřál kosti, jejichž svazy mrazem i únavou dřevěněly. Nebe bylo indigově modré a hvězdy, rosíce dolů jiskry snivých paprsků, jakoby plovaly v majestátních mrtvých jeho hlubinách. Přišel na Václavské náměstí. Zde domy a aleje až k museu ostře rýsovaly se v panensky občerstveném nočním vzduchu, upalujícím, žíhajícím mrazem. A chvílemi zvedal se z úkladných skrýší tichý, jedovatý vítr, smetající se střech sníh, jenž z večera napadl.

Kvapilovi omrzal obličej i uši. Počal se lekati zimy. Jako dlouho obcházející vrah chytila se ho teď, řezala jej do živého masa, podrážela

mu nohy, takže byl plu hrůzy. Úzkost hnala jej bolestně ku předu. Několikrát i zavřel oči před drobným sněhem, zavířivším mu kolem obličeje. Když pak opět zvedla se červená víčka jeho očí, bičovaných ostrou prškou sněhu, viděl vyrůstat z bílé, zasněžené půdy mrtvé zjevy vysokých zdí a černé silhouety stočených větví stromů jako fatu morganu, s níž jeho život nemá žádného spojení. A tím světem, nad nímž v hluboké, temně modré výši zářily hvězdy, namáhavě se vlekl.

Hledal cestu do Nekazanky, kam chtěl jíti k Soumarovi, ač lekal se, objeviti se tak pozdě. Ale jiného nevěděl, co činit.

Nekazanku po několikerém zbloudění posléze nalezl. Pak nalezl i dům, v němž Soumar bydlil. Příšerným tichem mrazila ta ulička, příšerné ticho padalo se smutných, uspaných domů. Kvapil stál chvíli jako zločinec. Ještě jedenkráte pozřel k nebi, jehož úzký pruh viděl nad hlavou. Ale nebe neposkytlo nijaké úlevy. Svit hvězd byl tvrdý, sytý, připomínající tuhou noc lednovou. I zazvonil a čekal, třesa se zimou i vnitřní hrůzou.

Domovník přišel se světlem a Kvapil vstoupil do chodby. Teprve teď zdálo se mu, že je před čímsi zachráněn. Cítil úlevu. Zalekle sice a sklíčeně stoupal po chatrných schodech, s rozpaky sice zaklepal ve druhém poschodí na kuchyňské dvéře bytu Soumarova, nicméně volněji mu bylo v nitru a šeptal si: „Bože, jak jsem rád — konečně!“

Slyšel, jak kdosi převrátil se na posteli, jak pleskly bosé nohy na podlahu.

„Kdo je to?“ ozvalo se z vnitř chraptivým, rozespalým ženským hlasem.

Řekl, kdo je a kvartýrská otevřela. Pak po špičkách vloudil se z kuchyně do pokoje, kde hned i Soumar i Kačerovský se zbudili.

Rozžehli, spatřili jeho tvář. Oči byly červené a celý obličej strašný. Trhaně, rozechvěně vyprávěl, co se s ním dělo.

XV.

Druhého dne před polednem došel do Slavie, nevědí-li tam již o nějakém zaměstnání. Ale řekli mu, že nesmí tak kvapit. To může prý trvat několik dní, i týden, i déle, nežli se co vyskytne.

Sklíčen vrátil se do bytu Soumarova. I mdlým se cítil, kašlal a hlavu měl těžkou a soudil, že je to následek probděné, v neklidu ztrávené noci. Usedl na Soumarův kufr a smutně, tiše přemýšlel. Vzpomínal, jak včera přišel do Prahy a proč přišel, co hledal zde ve vlasti, čím chtěl zahřáti své srdce, co vyplakat, čemu se poklonit — — — na ten drahý fantóm vzpomínal, po němž vztahovaly se jeho roztoužené ruce. — — — Ale do tichých dum stále vkrádal se hlas spitého Jenšovského a křik Otokarův. Teskno mu nyní bylo. Fantóm ukázal mu jen část svého stínu, ale on již byl shrocen, jako by viděl samý stín. A také to děvče, které jej v noci objímalo, rušilo jeho sny — a fantóm jakoby kamsi mizel, jakoby se ztrácel v mlhách. I zavíral oči, usiluje se od všeho nemilého odvrátit a chtěje v duši vší mocí uchránit dávný, starý obraz — — to teplo, jež tak drahé bývalo na chlumě rodné vísky pod korunami lesních stromů,

kdy vznícenýma očima díval se do dálky, na hory, ozářené západním sluncem.

I odpůldne bylo mu smutno. Starosti o existenci jej tížily, neb ani Jenda Hrubých nepřicházel. Jen na chvíli se rozehřál, když dovlekl se na Hradčany a odtamtud díval se dolů na Prahu, rozloženou po březích Vltavy. Teď opět při tom pohledu na krásné město zdálo se mu, že stojí na stupních oltáře a v srdci jeho zaplesala ideální píseň života, již přišel sem vydechnout z duše své.

O páté hodině byl znovu v bytě Soumarově. Tu náhle, co seděl a dumal, objevil se Jenda.

Přišel s radostnou zvěstí. „Hleďte,“ pravil, „matinka se zcela dobře pamatuje na vaši matku. Ví, že dělávala ve dvoře. Promluvil jsem s ní již. Otec též se pamatuje. Ještě dnes můžete na večeři a pokud se vám nic nenaskytne, můžete přicházet i denně.“

Kvapil se rozradoval. Náhle zapomněl na svůj fantóm, na chrám vlasti, v němž nalézti chtěl samé bratry, kořící se v zanícené lásce. V tom okamžiku ohříval se blahou myšlénkou, že bude zbaven starosti o chléb. Všechny chmury, které jej tísnily, se rozprchly, Jendova slova rozestřela po všem právě tolik světla, jako včerejší noc nahrnula stínů.

Ale Kačerovský pak Jendovi pověděl, co s Kvapilem se sběhlo. Vyprávěl o pitce u Čápa i o tom dalším, co následovalo. A poněvadž se při vzpomínce zase dostavily truchlivé myšlénky, vmísil se i Kvapil a Jenda byl dojat. Pochopil, co to znamenalo, přichvátat do Prahy s rozevřenou náručí, s roztouženým srdcem, s hlavou plnou snů — — a octnout se prvním krokem v takové špíně. Sám ještě ze zkušenosti neznal, o čem se vyprávělo, tím však jen mocněji vše působilo. Litoval Kvapila a chytil se tu něčeho — vždyť tak rád utíkal od své vlastní bolesti.

„Kačerovský, Kačerovský, není to spousta?“ volal. „Není to mravní miserie? A pak se nemá reformovat?“ Jiskřil očima a myslil na hvězdy, o nichž před krátkou dobou o čajovém večírku mluvil Slovák Mikyška. Tu by se Blaženka mohla přesvědčit, jak je potřebí apoštolů! Bylo mu smutno i sílu v sobě pocítil, nadšenou sílu, vydat se kamsi do boje, chopit se plamenného meče, ukazovat na cestu k jinému, krásnějšímu světu. Touha v něm zavřela, bořit a kácet, vyvrátit všechno to staré a nepravé, jako kdysi vyvráceno bylo Ninive, vždyť jen pak může jasně zářit nové slunce. Byl dnes již jařejší, nebo smířil se doma s rodiči. Oči jeho hleděly opět bodře a vznětlivě. A vzpomněl na maturitu — jen až maturitu bude mít za sebou, pak počne již pravý život, pak všechno se obrátí.

Pak odešel, neboť Kvapil prosil, aby toho večera již nemusil s ním do domu, nýbrž až zítra za dne. Cítil se nevolným, mdlým, zdálo se mu, že by se tam nyní špatně uvedl. A po odchodu Jendově jen vděčně přemýšlel a zase přemýšlel, až k osmé vrátil se Soumar. Tomu sděloval, co a jak je s ním, kterak je šťastným. Soumar zas navzájem pověděl, že nyní potkal známého. „Mikyšku jsem potkal. Je to Slovák!“ vysvětloval. „Řekl jsem mu, co se včera s vámi tropilo. A víte, my ty lumpy přibijeme na pranýř, ten sultánský kousek jim přišijeme na záda, ať zví jednou veřejnost, jaké to u nás je!“

„Ne — ne, prosím vás," vzpíral se Kvapil, úzkostně vzhlížeje, „nečiňte nic takového — nechci, nečiňte!"

„Ba, o pranýř nejde," vmísil se vážně Kačerovský, „ale jde o odpomoc."

Chvíli mluvili, až Kvapil odebral se na lůžko. Stěžoval si, že jej mrazí a že je po včerejšku unaven. Proto brzy ulehl.

Ale když ráno se probudil, byl spocen, rozpálen a v hlavě mu hučelo. Vylezl z postele, avšak sotva se držel na nohou. Také na prsou jej píchalo.

Nutili ho, ať zůstane v posteli, není-li mu dobře. Ale bránil se. Vždyť proto nepřišel do Prahy. I umýval se, strojil se. Nicméně cosi bylo silnějšího než jeho vůle. Počala jím lomcovat zima, klesl na stolici a musil pak znovu lehnouti.

Soumar i Kačerovský poznali na strhaných očích, že hrozí nemoc. Kačerovský došel pro medika Dušku, aby Kvapila prohledl. Duška přišel, ohledal a stranou důležitě zamrkl. Venku svěřil Kačerovskému, že vyklube se asi zápal plic a že by bylo s Kvapilem nejlépe do nemocnice. „To mají ti darebáci na svědomí," dodával, věda také již, co se stalo.

Ačkoli to Duškovo sdělení spůsobilo Soumarovi i Kačerovskému starosti, nerozhodli se hned pro nemocnici, vyčkávajíce ještě, nebude-li lépe.

Odpůldne po škole přišel Jenda a byl velmi překvapen, zastihnuv Kvapila v posteli. Zarazil se, poznávaje, že běží snad i o vážnou nemoc. A aby jej potěšil, hned překvapil jej návrhem, který prý dnes otec učinil. „Víte, máme domácího učitele, ale je to již starší člověk a mnoho se nehodí. Tatínek dávno již hodlá opatřit mu stálejší službu v nějakém úřadě. Dnes opět o věci mluvil. Při tom zmínil se, že po případě vy byste pak mohl na jeho místo."

Kvapil vřele děkoval. Ptal se, koho bude učiti.

„Prozatím nikoho — snad později."

Ale Kvapil sliboval, že bude učiti, neb nemůže chtíti ani nyní obědů zdarma! A řekl Jendovi, že zítra přijde se poděkovat.

Zatím i druhého dne ležel a toho dne dostavivší se lékař rodiny Hrubých na prvý pohled rozpoznal zápal plic.

XVI.

Nedopravili však ani nyní Kvapila do nemocnice, u Hrubých totiž postarali se o domácí ošetřování. Kvapil zůstal ležet v Soumarově posteli. Průběh nemoci z počátku dost uspokojoval, horečka nedosahovala hrozivého stupně. Kvapil také neztrácel zúplna vědomí, ač takřka nemluvil. V polospánku dlel na lůžku tiskna ruce k hrudi, sálající chorobnou žhavostí. Jako ve snu vídal střídající se tváře u hlavy své postele, ale ke každému a ke všemu byl lhostejným. Nikdo ho nezaujal, ani Jenda již ho nevzrušil, když jej navštívil. Věděl o všem, co se s ním děje, poslušně přijímal léky, poslušně plnil rozkazy. Často se modlil a pokud nespal, mnoho vzpomínal na své dětství, na mrtvou matku, na rodnou vesničku.

Asi třikráte Otokar jej navštívil. „Kdo je to? Kdo je to?" ptaly-

se poprvé jeho zmatené, kalné oči. Ale hned jej poznal a trpce se usmíval. Hrůzou však se schoulil, když přišel i člověk v dlouhém, opelichaném menčikovu o s opelichanou astrachanskou čepicí. Jako v mlze jej viděl a přece viděl. A chvíli trvalo, než zmizel obraz noci a obraz míst, na něž jej upomenul ten zjev. Byl to Chládek, oba byli z jedné vsi, Chládek syn ze statku, prodluženého dlouholetými studiemi. Znajíce se a neznajíce, alespoň dva roky již se neviděli, až té noci a nyní. Kvapilovy oči dívaly se uděšeně, vytrženě a jen znenáhla zakmitla v nich jiskra jasu. — — „Jste hodný, jste hodný!“ šeptaly tiše suché jeho rty. Snad když tak hleděl s lůžka do tváře Chládkovy, snad někde v daleku, tam blízko modravých hor, jež vždy tak miloval, tam někde uprostřed řepných polí a několika chlumů zjevila se mu malá víska s kapličkou a lipami a s podružní nizounkou, rodnou chaloupkou, jejíž okénka zarovnána bývala otýpkami. A snad tam jako na nějakou výspu, z které kynulo cosi krásného a drahého, utíkaly se v tom okamžiku všecky jeho choré myšlénky odtud z pokoje, za jehož zdmi bil příboj velkoměstského života. Oči jeho zalily se slzami a schoval tvář do podušek. A Chládek za hlubokého ticha stál v nesnázích, počínaje si plaše, bojácně i neohrabaně jako obrovské dítě, chycené do pasti. Byl šlabý, dobrosrdečný člověk, cítil lítost a svědomí v něm procitlo. Zde u toho smutného lůžka ozval se v nitru vyčítavý hlas nad prozahálenými léty, strávenými v kouři hostinců a kaváren, nad penězi, jež v potu tváře byly vydělány a které ničemně rozhazoval v kartách, nad prohýřenými nocemi s podivnými děvčaty, nad necudnými poměry s kvartýrskými a nad vším minulým životem. Těkal plaše očima, do sebe mluvě, že je nehoden, aby jej země nosila. Hodinu proseděl u Kvapilovy postele. Pak vyňal čtyři pomeranče z kapes a položiv je na noční stolek a rozloučiv se, plaše a bázlivě odešel.

Po jeho odchodu Kvapil dlouho ležel obrácen ke zdi, s očima do daleka upřenýma. Koupal se v potu a ruce bezvládně spočívaly na přikrývce. Všechny jeho myšlénky jako tažní ptáci hnaly se jedním směrem. Škola, učitel, farář, matka, celý kruh vesnických lidí, pouti a posvícení a mnohé a dávno zmizelé obrazy přeletaly mlžně po stěně před jeho zrakem. Jak se povaloval s dětmi na návsi, jak v blátě stružky dělával a v zimě sněhové panáky, jak o žních chodil na sbírání a po žních s housaty na pastvu — — a náhle dal se do křiku. Kačerovský přiběhl k posteli. Kvapil se ulekl, probral se a řekl, že neblouzní, že ví o všem, co kolem se děje. Ale odpůldne totéž se opětovalo a čím dál více. K večeru pak, právě když nikdo nedlel v pokoji, v horečném záchvatu opustil lůžko a dostal se až do kuchyně, kde jej kvartýrská nalezla na zemi schouleného a volajícího, že chce z Prahy. „Pusťte mne, pusťte mne! Petře — — Petře.“

Když toho dne Jenda přišel opět na návštěvu, Kvapil ležel s hlavou skloněnou na levém rameni. I pod pokrývkou bylo patrno, kterak namáhavě pracují jeho prsa. Oči, v sloup obráceny, upíraly se ke zdi. Víčka těžce se pohnula, kalné zřítelnice v mrákotách utkvěly na vteřinu na Jendově obličeji. Pak opět se odvrátily, sklenně hleděly v přímé čáře. Sálající horko vycházelo z těla, rozpáleného prudkou horečkou, vpadlá prsa zalévala se potem. Rozpoutavší se nemoc ukazovala se svrchovaně nebezpečnou.

Jendovi bylo úzko a chvěl se. Smrt jakoby mávala křídloma kolem. Sotva dýchal nad tím lůžkem, oči se mu zakalily, chvěje se na celém těle zašel k oknu a tam dívaje se do tmy ponořil se v myšlénky.

Pak podal Kvapilovi limonádu. Ten vpil ji do sebe několika silnými loky, načež ruce sepjal, zamhouřil oči, ale hned zase počal úpěti a sténati.

„Čeho se bojíte?“ soucitně promluvil Jenda.

Kvapil vytřeštil oči. „Co pak nevidíte?“ Protřel si rukou víčka. „Ach, já už nechci — já už nechci.“

Tu stihl jej kašel a krvavý hlen vyšel z jeho úst. Jendovi bylo úzko, hluboký soucit cítil s Kvapilem. Již proto, že ještě nikdy nestál u lůžka takového nemocného. A pak nalezl v Kvapilovi a v jeho nemoci cosi nového, k čemu celou duší mohl se přimknouti od nerozřešené, mučivé církevní otázky. Blažilo jej to, činilo málem nadšeným. O lékaře se staral, o léky a když viděl beznadějnost stavu Kvapilova, o níž lékař v těch několika dnech pevně se vyjádřil, telegrafoval se svolením otcovým do Vídně pro Hanuše, nebo o Hanušovi Kvapil mnoho blouznil i mnoho mluvil, dokud byl při vědomí. Také Soumar k tomu radil, touže, aby někdo bližší stál u sirého smrtelného lůžka Kvapilova.

Toho dne s večerem Kvapil upadl v úplné bezvědomí a poněvadž zdálo se, že je smrt blízka, kvartýrská sama o své újmě poslala pro kněze. Na zpověď ovšem nebylo pomyšlení, alespoň však poslední pomazání bylo uděleno Kvapilovi. Ale právě při obřadech probral se k vědomí a vytržený, zkalený svůj zrak upřel na kněze.

„Umírám — — co pak umírám?“ vzkřikl chorobným, zoufalým hlasem.

Kněz v rochetce, přes niž visela štola, vlídný, letitý člověk, ujal Kvapila za ruce.

„Neumíráte!“ pronesl. „Neděste se, neumíráte! Ale lépe — lehčeji vám bude.“

Kvapil zaplakal. Sepjal ruce a počal prosit, aby ho nenechali zemřít. A kašel jej přemohl a opět počal blouzniti. Kněz pak, uděliv mu poslední pomazání, odešel.

Jenda právě dlel v pokoji u Kvapilovy postele. Díval se na strhanou, horečkou rozpálenou tvář. Bořil hlavu do dlaní a zase náhle vytrženě upíral zrak na lůžko, zda-li ještě je tam život, či již — — Pak utekl k oknu a cítil, jak i jemu stoupá do hlavy horečka. A zase vrátil se ke Kvapilovi; nedýchaje, třesa se na celém těle, přistoupil k lůžku. A ztrnule stál. Srdce přestávalo mu bíti. Hrůza jej pojala a také žal. Sedl tupě a poslouchal, jak Kvapil úpí. A z čista jasna zastřel si rukama obličej a zaplakal. Nevěděl, proč pláče, ale ulevovalo se mu. Pak ještě chvíli zíral na Kvapila a vrátil se domů.

Tu seděl ve svém pokoji na pelesti postele dlouho do noci. Dávno minula půlnoc. V domě vládlo příšerné ticho. Jen skučení větru z venčí bilo do oken. A Jenda neusínal a myslil, jak obchází tam v Nekazance smrt. „A co pak — — po té smrti, co pak?“

Teprve k ránu snesl se k němu spánek. Ale i ve snu těžké myšlénky ležely na jeho duši.

XVII.

Když následujícího jitra, hnán neblahým tušením, vstoupil do bytu Soumarova, nebylo Kvapila již na živu. Toho rána přijel z Vídně i Hanuš a také nalezl již jen chladnou mrtvolu.

V pokoji u zemřelého dleli právě Otokar, Soumar, Kačerovský a medik Duška. Hanuše, přijedšího k Hrubým, přiváděl učitel Čermák.

Kvapil ležel na prkně, podpíraném na obou koncích stolicemi. Byl již omyt, černě oblečen a připraven k vložení do rakve, na kterou se čekalo.

Rakev objednal Otokar. Chtěl veškeré výlohy pohřbu i nemoci převzíti a psal za tou příčinou rodičům, avšak i Jenda se staral a tak oba kryli náklady z polovice. Otokar opatřil také černé šaty, v nichž Kvapil nyní tu ležel.

Byl velmi změněn, čelo jakoby se vyklenulo a líce hluboko zapadly. Rty byly zamodralé, ale tváře vlídně pročervenalé. Ruce, složené na prsou, držely křížek a čerstvou, polorozkvetlou růži, již poslala po Jendovi Otylka.

Tak spatřil svého druha Hanuš. Marně zdržoval slz. Zaleskly se mu v očích.

„Tu tedy leží Láďa,“ pomyslil si „to tedy byl jeho osud! Proto jsem tě posílal do Prahy — to na tebe čekalo.“

Stál chvíli v těžkých myšlénkách nad vychladlým, mrtvým tělem. Hleděl na pevně zapadlá víčka, pod nimiž dívávaly se milé, přítulné oči, teď na vždy uhaslé. A cosi umořeného prachem knih, knižnými theoriemi a sebevědomě pracovitým shonem života okřívalo a procitalo v jeho duši. Bylo to tak teskné a při tom tak vroucí a drahé. Jakoby sebe sama zde po dlouhém čase nalézal, jakoby z daleka tu něco zapomenutého volalo, že člověk nežije jen hlavou, nýbrž i srdcem. A bylo mu smutno nad životem — cítil lítost nejen nad Kvapilem, ale i nad sebou.

O dvanácté hodině přichvátal Jenda s kytičkou fialek, kterou připevnil Kvapilovi na prsa. Právě nyní byla již do bytu dopravena rakev a do ní mrtvého vložili. Hanuš se Soumarem vykonali ten úkol. Jenda znovu upravil kytičku, smeknuvší se s hrudi. Byl to dárek Blaženčin.

Pak byla rakev uzamknuta a zanesena do nejbližší farní umrlčí kaple k sv. Jindřichu, odkud se měl pohřeb odbývat.

Pohřeb byl určen na sobotu, na druhou hodinu odpolední. Shromáždili se k němu všichni bývalí spolužáci Kvapilovi, pak známí Jendovi, Soumarovi a Kačerovského, zvlášť medik Duška a Slovák Mikyška, který přes to, že bylo dost chladno, přišel jen v černé čamaře. Také nikdo nechyběl z těch studentů, s nimiž strávil Kvapil nešťastnou noc, která byla příčinou jeho smrti. A též mnoho zcela cizích studentů přišlo, dověděvších se o neblahé příhodě.

Na prosté, měkké, stříbrným bronzem natřené rakvi ležely tři věnce. Jeden darovala paní Hrubá, druhý Otokar, na třetí složili se známi Kvapilovi. U hlavy hořely dvě svíce, u nohou rovněž. Kostelník obcházel a ministrant v modrém pláštíku a v kvadrátku. Křížek, jejž měl nésti, byl opřen o zeď.

Hanuš dostavil se k pohřbu s Jendou Hrubých a jeho bratrem Venoušem. Bydlil od svého příjezdu u Hrubých a Jenda velmi si jej oblíbil. Když pak Hanuš mluvil o tom, že by příštím rokem rád do Prahy, vyjednal s ním, aby přijal v jejich domě místo domácího učitele, pak-li že otec během léta zaopatří stálejší postavení Čermákovi. Hanuš řekl, že se rozmyslí a že mu o tom napíše.

Přesně o druhé hodině přijela paní Hrubá s Otylkou. Obě v černém oděvu. Byl to sice jen zevní smutek, ale na studenty mile působilo, že vůbec se dostavily. Také Blaženka se svou matkou přišla a kvartýrská Soumarova.

Potom objevil se kněz v černém pluvialu a nastaly obřady. Kněz modlil se latinské modlitby, vykropoval rakev. To trvalo vše krátce a odbývalo se monotonně. Na přítomných bylo viděti jakýsi chvat, jeden ohlížel se na druhého. Jen Otokar stál s očima zabořenýma do dlažic. Byl bledý, přepadlý. V dnech nemoci Kvapilovy slyšel se všech stran výčitky a bránil se, vytáčel. Nyní, co Kvapil zemřel, nikdo již nečinil výčitek, jemu však nicméně bylo hůř než za nemoci. Hned, když Kvapil skonal, plakal nad mrtvolou jako dítě. A pak celé dni prochodil a za nocí neměl pokoje. Spal neklidně, při každém procitnutí myslívaje na Kvapila, hrůzou se otřásaje, co zavinil. A nyní stál tu v stejném rozechvění. Očí bál se zvednouti, lekaje se, nehledí-li kde kdo naň. Ze všech přítomných jediným jím prochvívala latinská slova kněze, jakoby dopadala na hlavu jeho. Jakoby to nebyly modlitby za mrtvého, nýbrž jemu platící prokletí. Ztrnule jim naslouchal a když umlkla a nastal šum kolem, tekly po jeho lících těžké slzy.

Šest studentů vyzvedlo rakev a odneslo z kaple do chudého pohřebního vozu, stojícího venku na prostranství.

Paní Hrubá vyčkala s Otylkou, až průvod se hne, načež odjela. Také Blaženka s matkou se vzdálily. Za rakví šli pouze všichni studenti a Soumarova kvartýrská.

XVIII.

Byl zasmušilý, vlhký den. Opět nastávala odleva. Pohřební vůz rychle drkotal Jindřišskou ulicí a pak Václavským náměstím. Kněz spěšně vykračoval a za knězem skupina asi třicíti studentů, z nichž zvláště vynikala postava Chládkova v huňatém menčikovu i v staré astrachánce.

Tak odváželi Kvapila z Prahy. Nečinilo to nijakého zvláštního dojmu, nemělo to významu pro nikoho z těch lidí, kteří šli kolem za svými záležitostmi, nebo jeli v drožkách nebo v tramwajích. Viděli kříž, jejž nesl chlapec, oděný modrým pláštíkem, viděli chudý pohřební vůz a ve voze rakev. Rakev — — někdo tedy zemřel. Ale že v té rakvi leží Kvapil, že jeho život, který měl teprve žíti, se skončil, že všechno, co mohlo a mělo býti, v té rakvi je pohřbeno a na věky uloženo — co komu na tom záleželo?

Hanuš kráčel za vozem se schýlenou hlavou. Minulost hnala naň útokem a on rozuměl, co znamená nynější okamžik. A jiní rozuměli také, každý jinak.

U musea, na rozhraní Václavského náměstí, kněz ještě jednou vy-

kropil rakev a pak rychleji bez kněze chvátalo se na Olšany. Vůz ujížděl chvilkami poklusem a studenti spěchali, vrážejíce často jeden do druhého. I kvartýrská opustila již průvod, takže jen ten jejich houfec ubíral se za rakví.

Pak vyjelo se z města a kolem polí a osamělých domů chvátalo se k cíli. Ve čtvrt hodině octli se za branou Olšanského hřbitova. Zde mezi hroby i na rovech leskly se zbytky sněhu. Roztékal se a špinavá země ukazovala se pod jeho rozplynulými, tenkými vrstvami. Někde i noha zabořila se do sněhu a pod šlépějí rozstříkla se kalná voda. Teskně všechno zde vyhlíželo: stromy holé, šedé a černé se zkřivenými větvemi, šedivé, jednotvárné lesy kamenných náhrobků, kalná, nízká obloha — — a ten pohřební vůz, bez hluku jako příšerný stín jedoucí mrtvými alejemi. Několikerými zatáčkami, když celý malý průvod mizel jako ztracený v samých rovech, nízkých klenbách holých větví a v kamenných ulicích pomníků, dorazilo se k otevřenému hrobu, do něhož mělo býti uloženo tělo Kvapilovo.

Zde vůz se zastavil. Dva sluhové pohřebního ústavu vyňali rakev a položili ke hrobu. Země a hlína kolem byla kluzká a vlhká.

Po krátkém šumotu nastalo ticho. Čekalo se na kněze, jenž měl se pomodliti nad hrobem. A za toho ticha, které jakoby nutně bylo nastalo, tu před tváří prosté rakve, ležící o samotě na hlíně, všem přítomným cosi smutného rozechvělo duši. Otokar vyjeveně hleděl do otevřené země, Jenšovský tiskl rty a Kukla a Bránský projevovali tak upřímný smutek, jak jen to dovedou venkovští lidé. Koldínský stál sice zdánlivě chladně, bledý jako jindy býval, ale i jeho víčka občas sebou zacukla.

Toho okamžiku použil Slovák Mikyška a promluvil nad rakví. Vyzvali jej k tomu s několika stran, když Hanuš, jejž nejprve prosili, zdráhal se ujati se slova, cítě, jak za těžko bylo by mu tu řečniti.

„Tož já za vás povím něco na rozlúčenú,“ ozval se bodře Slovák. Ustoupili mu s cesty, aby se mohl prodrat ke hrobu. Tam se postavil, vážně upřel zrak na víko, pokryté věnci a potom vzhlednuv ku všem kolem, tlumeným a přec pevně slyšeným hlasem počal krátkou řeč.

„Milí braši,“ pravil, „ten, jejž pochováváme, zemřel bez mamičky, bez otca, bez bratrů, bez sester a uroní-li kdo několik slz nad mrtvolú jeho, bude to jen někdo z vás, co ho sem k hrobu doprovázíte. Já nestál mu v životě nikdy po boku, poznal jsem ho jen mrtvého a nic jinak. A přec chci tu mluvit. Braši, proto chci mluvit, abych nad otevřeným jeho hrobem mohl říci, že su také špatný člověk, který by měl mnoho volat: sursum — sursum. Ano, braši, co se stalo, stalo se. Byla to vražda, ale v životě všichni vraždime a já sám nevím, koho jsem již nezavraždil. Braši, ještě dokud žil ten Kvapil a já o něm slyšel, myslil jsem na pranýř, ale smrt je velké slovo. A já když tu stojím nad jeho truhlú a vidím vás všechny, musím mluvit pravdu a ne lež. My všichni, ať ti neb oni, volejme: sursum! Ej, složme svú bídu na tu rakev a pochovejme ji do hrobu s dobrým Kvapilem! Nechci, aby ho dusilo i pod zemí, čím ustrašilo se jeho srdce nad zemí, ale složíme-li bídu, tož přec něco nás spojí s jeho ztraceným životem a odčiní, čím kdo se na něm prohrešil.

Braši, já myslím, že jsme se prohřešili všichni. Podívejte, tam je Praha — — a kdo v ní není vinen? Ba, byl-li snad příliš snivý, jak mi řekli, hledající něco etherického na neetherické zemi — — smrt vzala jej v čas z života. Teď po kotníky vstúpil do blata, ale byl by se brodil po kolena a všecko etherické bylo by se rozpadlo v pustú hromadu lidského sobectví. A on byl dobrý — — slyšel jsem o něm.

Však právě proto, že byl tak dobrý — třeba dokonal, přec jen nedokonal! Někdo z nás, braši, snad několik z nás, snad všichni stáli jsme už nad propastí. Ale hoj, z propasti cosi na nás vykřiklo, cosi strašného — — — a my všichni utíkáme od propasti. Vidíte: sám zahynul, jiné zachránil — — a v tom zůstane živ. Jaj, není to krásný čin? Tož, buď mu za to lehká země!"

„Mikyško, Mikyško," vyhledal Slováka Jenda, „jak dobře a krásně jste to promluvil! Vy umíte vždycky tak povznést ku hvězdám." Slza leskla se v Jendově oku.

Mikyška měkce, z hluboka se usmál a vřele, vznětlivě stiskl Jendovu ruku.

„Jen, Hrubý, kdyby ty hvězdy nebyly tak daleko!"

To zaslechl i Kačerovský a prohodil:

„Daleko? Mně zdá se, Mikyško, že umíte omlouvat cizí hříchy právě tak jako své vlastní."

Ještě dřív než Mikyška domluvil, přišel kněz, ale vyčkal, až Slovák ukončí řeč, načež teprve vykonal poslední obřady a rakev spuštěna do země. Hanuš první vhodil na ni hlínu. „Do zaslíbené země jsem ti přál, milý Ladislave — — a kde jsi nyní?" mluvil pro sebe.

Jenda smutně a vážně díval se na Hanuše. Věděl již, že Hanuš žije v rozkolu s rodiči a cosi silného ozývalo se v tom okamžiku v jeho srdci.

Otokar stál nehybně. Byl jako stěna bledý, ale neplakal. Jenšovský sám chtěl nyní několik slov promluvit, přiběhl však Soumar a v čas jej zadržel.

„Byly by to fráse," utrhl se. ‚Nekaz takový okamžik!"

„Nu, nebudu," odvětil Jenšovský. „Ale fráse by to nebyly," dodával a ústa jeho se trpce stáhla.

Pak kdosi vzpomněl, aby se tu nad hrobem zapělo. „Spěchal do vlasti — — a nalezl vlast na Olšanech. Zazpívejme mu ‚Kde domov můj!‘

I zapěli společnými, sloučenými hlasy „Kde domov můj, kde vlast je má". Po mrtvém hřbitově nesla se píseň, zanikajíc pod nízkým, vlhkým, smutným nebem.

Dozpívali a chystali se k odchodu. Hanuš ještě jedenkráte sklonil se nad hrob a zašeptal:

„I za maminku dávám ti s Bohem!"

Znovu slzy vhrkly mu do očí a rychle ubíhal, aby se nerozplakal.

Jen Otokar zůstal z celé skupiny po zadu a ještě se vrátil. Rakve již nebylo viděti, ztrácela se pod hlinou, jíž ji hrobníci zasypávali. Otokar přiběhl, stanul jako socha, hleděl dolů.

„To já jsem tvůj vrah," šeptal, „to já jsem tvůj vrah! Odpustíš mně?" A pak odešel stranou, aby ho hrobníci nezřeli, podepřel se o nedaleký pomník a pohlížeje ke hrobu, hořce, usedavě plakal.

Když studenti vycházeli z hřbitova, prolínalo na západním nebi vlhkými oblaky bledé, sinavé slunce. Jeho paprsky stekly k zemi a několik zapadlo jich také do toho hrobu, který stal se lůžkem stýskavého Kvapila.

XIX.

Za dva dni odjížděl Hanuš opět do Vídně. Jenda doprovázel jej na nádraží. Chvíli ubírali se oba mlčky. Hanuš v tom okamžiku znovu připomínal si smrti Kvapilovy a Jenda nechtěl ho rušiti z jeho dum.

Ale náhle zvedl hlavu a příliš vážně a příliš rozumně řekl:

„Viďte, život přec jen je smutný. A co pak — co po tom životě? Co nyní váš přítel? Co se s ním asi stalo?"

Hanuš vlídně se usmál. Již několik dní, ba skoro od samé chvíle, co přijel, Jenda kladl mu různé otázky a rozvinoval hovory, jimž Hanuš trochu se divil, trochu usmíval. Hanuš, jenž rád skrýval se do sebe, zde náhle narazil na vznětlivého chlapce, hned cele se odhalujícího a s dětinskou ochotou ukazujícího svou nevšední rozumovou vyspělost. Ale Hanuš neměl nyní chuti do nijaké takové rozmluvy. „Nu, to je vedlejší," odvětil, „to nevíme, na to nemyslím."

„Vy nemyslíte na to? Nikdy na nic takového nemyslíváte?" podivil se upřímně Jenda.

„Proč bych myslil — — vždyť to jsou sny!"

„Ale podívejte, když tak ten život uplyne — — a je konec!"

„To je přece jeho cíl: prožiti život — — a konec!"

Jenda se zarděl. Oči se mu zaleskly. „To přece není cíl!" řekl. „Ó, to není cíl! Vy sám proto přece snad byste se byl od rodičů neodloučil?"

„Ano jen proto! Abych mohl prožiti život tak, jak si přeji."

„Ale za nějakým cílem."

Hanuš byl by již rád mlčel a jen nuceně a drsně pronesl: „Ovšem za cílem, jenže ten úzce souvisí s mým životem. Nesu jej v sobě a se mnou skončí."

„Já jsem také positivista," obracel Jenda, „ale přece bych rád určitě věděl, je-li nějaký bůh či není-li bůh a myslím si, že snad přece něco čeká po smrti."

„No, to jste špatný positivista," usmál se nyni opravdově Hanuš. „To vlastně nejste positivista. Vidíte, to jsou také sny! Člověk se nepotřebuje ptát na nic, opravdu, já nikdy nepociťuji potřeby po něčem takovém. Žiji a pracuji."

„Vy tedy myslíte, že je hlavní, aby člověk správně žil a pracoval ke blahu lidstva?" A zamýšleje se, Jenda vážně dodával: „Ano, to je to hlavní. Ale někdy člověk octne se v konfliktu, jako, víte, když jsem chtěl vystoupit z církve." (O tom Hanuš již věděl.) „Anebo v takové chvíli, jako nyní, když zemřel váš přítel, přece jen nutí to, ptát se, proč je ten život! Ke blahu lidstva, to jen snad příliš málo. Jen bych rád ještě něco dalšího, hlubšího."

„Nu," řekl Hanuš, opětně se usmívaje a nechtěje Jendu docela odbýti, „mně i to blaho lidstva je až příliš širokým. Nenamlouvám si,

že i pro blaho lidí právě žiju. Jsem zde, abych žil, jak je to určeno, jak mé ustrojení mne k tomu vede. Nemám chuti být sentimentální.“ A odmlčel se, dávaje na jevo, že bude dobře o tom již nemluviti.

Ale Hanuš jevil se Jendovi tak přesný, tak rozhodný ve svých odpovědích, že dychtivě upíral zvědavě vytržené oči na jeho tvář, čekaje, zví-li co dalšího, upokojí-li své dětské pochyby.

„Viďte,“ pravil, „to je asi jisto, že svět vznikl vývojem: planetární systém z mlhových mass, tak asi jak nám to ve fysickém kabinetu ukázali při výkladu Laplaceovy theorie? Člověk snad také povstal takovým nějakým vývojem z nejnedokonalejších buněk? Ale k čemu právě je člověk — — jaký je jeho cíl a co přijde po člověku?“

„Vám tedy tolik na tom záleží?“ s nádechem lehké ironie promluvil Hanuš. „Až budete číst Spencera,“ pokračoval pak klidně, „anebo nějakého podobného spisovatele, dovíte se, jak celý ten náš svět, až dosáhne úplné harmonie ve svém vývoji, až tu bude úplný soulad všeho se vším, jak se rozpadne v chaos a z chaosu vývojem jak vznikne svět nový. A tak půjde to dál a dále. Jeden svět, jeden vesmír zanikne, nový vznikne. A teď uznáte, může-li mít člověk rozumně nějaký takový cíl na mysli? Takovou nějakou dalekou harmonii? Tu stačí prostě žít.“

Potom již o tom nemluvili. Když přišli na nádraží, Jenda připomínal Hanušovi, aby příštím rokem rozhodně přijel do Prahy. „Budu vám psáti, pak-li Čermák od nás odejde.“

Bylo vidět, že Hanuš Jendu cele si získal. Budil Jendovu zvědavost. V leccems — a Jenda během těch několika dní, jež Hanuš strávil v Praze, uhodil na různé otázky — Hanuš ukazoval tak zvláštní, tak odchylné mínění od lidí, s nimiž Jenda dosud se stýkal, že chytal se ho jako nově objeveného člověka. Jeho rozhodné, někdy i drsné odpovědi mu imponovaly. Nesrovnával se vždy s nimi, ale po každé přemýšlel, jak to, že lze tak pevně, s takovou jistotou se projevovat. V tom Hanuš jevil se mu záhadným. A pak i jeho přátelství ke Kvapilovi bylo čímsi zvláštním, co mile působilo.

Na nádraží oba vzpomenuli Kvapila.

„Vidíte,“ řekl Hanuš „nenadál jsem se, že kdy za takovým účelem poprvé přijedu do Prahy. A máte pravdu, někdy přece jen mi napadne, vzpomenout si, kde on je — Ladislav, co se s ním stalo! Ale stalo se — leží pod zemí. Už nespatří bývalého domova.“

Jenda necítil v tom okamžiku tolik, co cítil Hanuš pod přísným svým vzezřením. Jenda chytil se jen příležitosti a pronesl:

„A vy nikdy opravdu nezatoužíte po domovu?“

Hanuš se chtěl přemoci, ale trpce se usmál.

„Nu, pozdravujte v létě tam ten náš kraj,“ smutně promluvil. „Za něj i za mne pozdravujte! A půjdete-li na Olšany, také jeho hrob někdy pozdravte!“

A pak stiskli si vřele ruce a Hanuš vstoupil do vozu a odejel.

Jenda neubíral se hned domů. Od nádraží mimovolně zamířil k Vinohradům, až octl se za městem a na cestě, vedoucí k Olšanům. Nevrátil

se již, kráčel dále po černé, smutné silnici kolem smutných polí s kalným sněhem. Šel pozdravit hrob Kvapilův. Cosi těžkého viselo pod nebem, v celé přírodě a také jemu na prsou. Bylo to tak podivné, když zase nyní cestou se rozpomínal — tak podivné, že před týdnem viděl živého ještě Kvapila v tom svém pokoji, že s ním mluvil, vykládal mu — — a nyní že leží pod zemí. Ano, co se s ním stalo? A bylo mu snáze, že zemřel jako křesťan a s církevními obřady? Či lépe bylo by bývalo i nutnější, aby z církve vystoupil? Ah, jak malicherné všecko se to jevilo proti skutečné smrti — proti té hrozné smrti!

Nicméně život nebyl také malicherný. Jenda si to řekl, Jenda to zřel. Či bylo malicherné to vše: ta noc smutná, to hýření, ty ženské, jak o tom mu vyprávěli — — to nebylo strašné? Ó právě ve tváři té smrti bylo to tak strašné a ne malicherné. A o tom uvažuje nad syrovým hrobem, svěsil hlavu plu pochyb, zda-li přec jen život jedenkráte bude takový, jak si myslil.

Rozstesknělu se vrátil. Často pak hloubal. Vždycky se mu zdávalo, jakoby se půda pod ním bořila — ten osud Kvapilův, ten příchod, to zapadnutí do špíny a smrt — — to všecko na vždy vrývalo se do duše. A po těžkých myšlénkách probouzívalo se v srdci přání, chopit se meče, napravovat a působit, ukazovat cestu do ráje. Na církev při tom málem zapomínal, na svou nerozřešenou otázku. Řešení neleželo mu již na srdci — kam se rozplynulo? Nalomená křídla, s nimiž vzlétl jakoby do závodiště, ležela nyní u nohou. Těšil se jen na léto, nebo s létem měla přiblížiti se maturita. A snívaje, tušil neviditelnou ruku, jež pak odhrne oponu s čekajícího, živého života, která rozevře brány a on vjede jako bojovník a jistě jako vítěz.*) (Pokračování).

*) Rozumí se, že za tendenční stránky tohoto románu odpovídá si autor sám. Jak redaktor belletr. části „Květů“ smýšlí o různých národních a jiných otázkách doby, známo jest z jeho spisů. Avšak bylo by přílišným obmezením programu, kdyby z listu vylučoval všechny práce dotýkající se rozličných proudů současných, pokud by se ve všem neshodovaly s jeho vlastními náhledy.

Ve velké době.

Román od Serv. Hellera.

(Pokračování.)

Proslýchalo se snad u vás, pane majore, už před výbuchem války anebo hned na jejím počátku, jaké budou asi hlavní podmínky míru pro případ, že byste úplně zvítězili?“ otázal se s patrným neklidem pan Hřímalý.

„O tom se před válkou mnoho nemluvilo, neboť — upřímně řečeno — na veliké, skvělé vítězství nebyla naděje příliš veliká,“ odpověděl major; „avšak proto přece uvažováno a hádáno občas, co asi král náš od vašeho císaře bude požadovat, a tu považovalo se za nepochybné jenom, že bude musit Rakousko předně z německého spolku docela vystoupit, za druhé přiměřenou náhradu zaplatit a potom našemu spojenci, Italii, Benátsko postoupit. Na více neodvažoval se nikdo pomýšlet.“

„Ohledně Čech a Slezska nebylo žádných plánů?“ tázal se dále Hřímalý. A major odvětil:

„Z vládních kruhů neproslýchalo se v té příčině nic a obecenstvo, jak už praveno, žádných vzdušných zámků nebudovalo. Avšak ihned po vyhrané hlavní bitvě roznesly se po armádě slechy, že král a jeho řídící ministr také Slezsko a Čechy do svého politického plánu pojali. Zcela určitě víme, že chce náš král Rakousko s výše velmoci srazit a na stát druhého řádu osekat. Podaří-li se nám, jakož pevně doufáme, trup rakouské armády dorazit a rozprášit, budou podmínky míru diktovat: Italii postoupí se Benátsko, italská čili jižní část Tyrolska a Terst s kusem pobřeží; Prusku postoupí se zbývající část Slezska, zaplatí se válečná náhrada, přizná se hegemonie nad severními státy Německa, jakož i zabrání polabských vévodství, Kurhessenska, Nasavska, Hanoverského království, Frankfurtu nad Mohanem — a království saského.“

„Saského království?!“ zvolal s podivem Hřímalý. „To snad přece ne!“

„Ano, pane poslanče,“ odpověděl klidně major, „aby se nemusilo žádat království české! Saského krále chce náš panovník odškodniti u vás.“

„U nás?“ podivil se znovu Hřímalý. „Jak tomu mám rozumět?“

„Zcela prostě,“ odvětil usmívaje se major. „Kdybychom království české pro sebe zabrati chtěli, mohl by se proti nám zdvihnouti odpor celé Evropy; ale rádcové našeho krále soudí, že nebude asi velkého odporu proti tomu, aby se království české, jakožto zvláštní stát, obnovilo a to tím méně, když by se král Jan v náhradu za ztracené Sasko stal — králem českým . . .“

„A to by se mělo snad království české státi členem nového německého spolku?“ vpadl mu prudce a nevrle do řeči Hřímalý.

Major se sebevědomě usmál a odpověděl:

„To nikoli! Takového trkavého člena nový spolek německý nemůže potřebovat. Hrabě Bismarck pravil ondy v mé přítomnosti: „Čechy jsou tvrdý, chlupatý knedlík, tím bychom si radikálně žaludek pokazili . . .“ Král Jan bude toliko povinen uzavříti s pruským králem spolek na boj a odboj. Je to sice proti celé jeho minulosti, ale trůn přece za to stojí!“

„Váš král nechce tedy Čechy zabrati rázem, nýbrž toliko přechodně!“ prohodil trpce Hřímalý.

„Oho!“ protestoval major. „Dovedete si představiti loyalnějšího rozřešení otázky krále Jana a otázky království českého? Čechům splní se dávná tužba po obnovení jich království a král Jan zůstane králem . . .“

„Pane majore,“ přerušil nevrle hosta svého Hřímalý, „prosil jsem vás již prve, abychom o těchto věcech dále nemluvili . . .“

„A hned na to tázal jste se mne, neměla-li pruská vláda už před válkou ohledně Čech a Slezska žádných plánů!“ odsekl poněkud břitce major, ale doložil ihned zase vlídně: „Věc je zcela přirozená, můj vzácný pane hostiteli: co může vás i nás na této půdě a v tuto chvíli více zajímati, než otázka, co s českým královstvím státi se má? . . . Ostatně: kombinace se saským králem pojata do plánu, jak jsem již pravil, jenom pro případ, že by se nám podařilo válku tak ukončit, jak si král, Bismarck a Moltke přejou, úplným debellováním, povalením a odzbrojením Rakouska. Jinak je vláda jeho veličenstva krále našeho ochotna — zachovají-li se Čechové dle jejích návrhů — učiniti tajnou podmínkou míru, aby Čechám ihned po válce dána byla tak rozsáhlá samospráva, jako Uhrám.“

„Prusko má tedy vlastně s naším královstvím větší a rozsáhlejší záměry, než s královstvím uherským?“ otázal se Hřímalý.

„Zajisté, zajisté!“ přisvědčil důrazně major. „Čechy jsou nám také bližší, než Uhry. V Uhrách začíná již Orient a přirozenou politikou Pruska jest, zatlačiti Rakousko co možná na Východ a přiměti je, aby přeložilo své těžisko do Pešti. Čím dále na východ se těžník Habsburské říše posune, tím volnější bude Prusko v Německu. Za ztrátu Čech, Moravy a Slezska může se Rakousko časem odškodniti zabráním slovanských zemí nynějšího Turecka, Hercegoviny, Bosny, Srbska, Bulharska . . . Dovede-li toho! . . . Obíráte-li se trochu politikou, nemůže vás, co tuto vykládám, nikterak překvapovat. To je už starý plán a politický odkaz Bedřicha Velkého.“

„To bychom vás tedy, pane majore, měli vítat jakožto své osvoboditele?“ zvolala ironicky slečna Tereza pozbyvši počáteční ostýchavosti.

„Vy žertujete, slečno,“ odpověděl major, „ale věc je vážná, zejména pro váš národ. Dámy ovšem netřeba osvobozovat, neboť ty mají nepochybně i zde žezlo společenské vlády.“

„Dámy třeba jímat do pout a vazby, jako zlaté ptáky, kterýmž ze svobody hrozí nebezpečí, ovšem že do pout jemných a měkkých, do pout bohů Amora a Hymena,“ prohodil setník Nordmann.

„Pane setníku,“ namítla rozmarně slečna Tereza, „náš jeden básník praví: ‚Kdo do pout jímá otroky, sám je otrok.‘“

„Drahá slečno,“ odvětil Nordmann, „co tuto uvádíte, je hezká průpověď, ale nic více. Okřídlená slova básníků nejsou z poloviny nic jiného, než krásně řečené nicky, ba jsou často jenom lesklo stylisovaný nesmysl.

Na příklad světoznámá sentence našeho Goethe: „Šedá je všechna theorie, zelený jest toliko života strom zlatý." Šedá je tedy theorie, proč ne fialová? A zelený je strom zlatý — myslím, že by byl zlatý strom — žlutý, nezdá se vám? A potom: strom života ze zlata — což pak je zlato živé? . . . A takž nemá rozumného smyslu ani uvedený vámi výrok vašeho básníka — kdo do pout jímá otroky, není sám otrok, nýbrž otrokář! Být otrokem a otroky dělat, jsou přece pojmy, které si naprosto odporují."

„Ale pane setníku," zvolala vesele Tereza, „básnické výroky nesmějí se vykládat podle slov, nýbrž dle smyslu, dle ducha a dle myšlenky, jež do nich vložena jest. Můj citát má aspoň smysl docela dobrý. Nevím sice, co si náš básník při těch slovech myslel, ale já použila jsem jich jako odpovědi na váš výrok, že dámy třeba jímat do pout a vazby, a tu jest přece známou pravdou, že vy mužové, jímajíce nás do pout Amora a Hymena sami stáváte se otroky Amora, Hymena a — našimi."

„V tom smyslu je věc zcela správna, slečno, a já považuju se za poražena," prohlásil s žertovnou vážností Nordmann; „pan major měl docela pravdu, když řekl, že dam není potřebí osvobozovat. Dámy se umějí osvobozovat samy, ba ony jsou pravými otrokáři, jímajíce nás do pout svého kouzla, ba mnohdy i jen do pout raffinované koketerie. Jak vidíte, slečno, mluvím docela ve vašem smyslu."

„Zajisté," přisvědčila slečna Tereza. „Ale nyní řekněte mi upřímně, pane setníku, nebojíte se, že vás tu některá z nás jme do pout otrockých?"

„Kdyby byly všechny Češky takové, jako jste vy, slečno, měl bych strach o celou naši armádu," odpověděl dvorně setník. „Takto ale bojím se jenom o některé z mladších našich důstojníků."

„O sebe sama se nebojíte? Vždyť nejste ještě nikterak stár!"

„Upřímně řečeno, drahá slečno, strachu o sebe nemám, ale také za sebe nikterak neručím. První žena, kterouž jsem v této zemi spatřil, byla krasavice, velká krasavice, a druhá dáma, s kterou jsem se tu seznámil, jste vy, slečno, a co o vás soudím, již jsem řekl."

„Tedy vy jste spatřil hned kdesi na hranici krásnou dámu?" jala se vyzvídati slečna. „To byla nepochybně Němka . . ."

„Nikoli, slečno," odporoval Nordmann, „Češka jako vy, a vlastenka, ačkoli má jméno italské."

„Paní, či slečna?"

„Slečna, umělkyně," odvětil setník. „První operní zpěvačka jménem Diana dal Monte . . ."

„Diana dal Monte?" opakovala slečna rozpomínajíc se, zda-li to jméno už kdesi slyšela nebo čtla, a doložila po malinké přestávce: „Ach ano, už vím, je to pěvkyně, jež ve světě slaví hojně triumfů. Ona si své české jméno poitalštila . . . Udělala slečna dal Monte na vás hluboký dojem?"

„Hluboký nikoli, ale velmi příjemný, slečno. Považoval jsem za jakési dobré znamení, že byla první osoba, kterou jsem při vstupu na českou půdu spatřil, krásná dáma, a nemýlil jsem se: válečné štěstí přálo nám posud měrou téměř nevídanou a zejmena naší armádě, armádě korunního

prince, vyhražen světodějný čin, že jsme včasným objevením se na bojišti bitvu u Králové Hradce rozhodli."

„A v jiném ohledu nepovažoval jste to za dobré znamení?" vyzvídala slečna Tereza, kterouž vojenské výklady hrubě nebavily.

„Na jiné věci jsme, drahá slečno, neměli dosud ani času pomýšlet. Avšak jsem ochoten ono setkání na hranici u Königshanu považovati za dobré znamení i ve smyslu vaší otázky, neboť, jak jsem již pravil, jste vy, slečno, druhá dáma, s kterouž jsem se tu seznámil."

„A půjde-li věc takto dále . . .?"

„Neměl bych, upřímně řečeno, pranic proti tomu; avšak — drahá slečno — stoupání nezdá se mi již ani možným aneb aspoň pravděpodobným."

„O ano, milý pane setníku! Bude-li vám Štěstěna přízniva, uvidíte ještě docela jiné ženské. U nás je mnoho žen hezkých, nevěříte?"

„Věřím, slečno, věřím, velmi ochotně! Vždyť znám již ukázky . . ."

„Vy jste dosud nic neviděl, pane setníku! Teprv až se vás lidé zde v Čechách přestanou bát, uvidíte nóbl-gardu našeho pohlaví. V Praze, v Praze, pane setníku!"

„Nevím, milá slečno, zda-li se vůbec do Prahy dostanu. Válečný stav dle všeho dlouho již nepotrvá a já jsem na neurčitou dobu k této hrudě zde připoután. Pak může přijíti rozkaz ku zpátečnímu pochodu nejkratší cestou do Pruska. Jenom kdyby vyjednávání o mír a okupace Čech delší dobu se protáhly, seznal bych snad velebené vámi Pražanky. Ale, upřímně řečeno, mně postačí, že seznal jsem vás . . ."

„A slečnu Dianu!" vpadla mu do řeči Tereza.

„Zajisté, slečno," přisvědčil ochotně setník; „avšak slečnu Dianu viděl jsem jenom kratinkou dobu; vás však budu asi míti štěstí vídati často a seznati úplně . . ."

„To jest: neuznám-li za dobré opustit tuto farmu a usaditi se na nějaký čas jinde," doložila slečna. Setník pak namítl: „Kam pak byste se, slečno, v této neklidné době vypravila? Zde jste v úplném bezpečí a také bez starosti o lidi vám nejbližší. Strach z nepřátelské invase jste již překonala a požíváte zde v nadbytek ještě naší přímé ochrany."

„Nemyslete, pane setníku, že jsem na dům svého otce docela upoutána. Mám ve Vlašimi tetku, otcovu sestru a budu od ní uvítána s otevřenou náručí. Bezpečí pak je v okresním městě zajisté větší, než zde. O své lidi se nebudu báti již proto, že jsou pod vaší ochranou."

„Proč pak byste, vzácná slečno, vlastně odsud odcházela?" otázal se s patrnou účastí setník.

„Proč?" odvětila Tereza. „Rozvažte jen, pane setníku: dvě mladé dívky a dva cizí důstojníci pod jednou střechou! Nezdá se vám, že bude slušno, aby se děvčata vzdálila?"

„Nezdá, slečno, nikterak nezdá! Není pro to žádného důvodu, neboť za prvé jsme my dva, kteří tu zůstaneme, já a poručík Rickert, lidé naprosto čestní, kteří nikdy nezavdají podnětu k nějakému pohoršení ani příčiny k nespokojenosti, a za druhé jsou mladé dámy nejbezpečnější pod ochranou a dozorem svých rodičů v domě otcovském."

„Vy mi nerozumíte, pane setníku! Nenapadlo mi ani na okamžik, že byste snad vybočili z mezí zdrželivosti a slušnosti, jež vám ukládá pohostinství čestného domu, avšak jest také nebezpečí, při němž čest nikterak není ohrožena!“

„Teď vám, slečno, opravdu nerozumím . . .“

„To jest, vy nechcete nyní rozumět! Promluvím tedy určitěji: ani sebe bojovnější a statečnějši mužové a ani sebe lépe vychované dívky nejsou naprosto pány svého citu — chápete přec? Nu sláva Bohu! Avšak kdyby ani nebylo žádného nebezpečí, že by se někdo z vaší nebo z naší strany zamiloval, zůstane přece nebezpečí — pomluvy.“

„Oho, slečno drahá! Toť by nebylo možné žádné pohostinství a vůbec žádné společenské žití! V kterém pak domě nežijou pod jednou střechou lidé svobodní?“

„Máte pravdu, pane setníku, žijou, žijou; ale to jsou klidné, pravidelné poměry a nyní je válka. Však nechme toho! Není příjemno o takovýchto věcech mluvit. Můj úmysl není ostatně ještě pevný . . . Poslechněme si raději, co právě pan major tatínkovi a matce vypravuje.“

Rozmluvu slečny Terezy se setníkem Nordmannem poslouchali ostatní jenom z počátku a zabrali se pak do jiné rozpravy. V tu chvíli pak, kdy Tereza hovor s Nordmannem uzavírala, vykládal major o kritické době v královéhradecké bitvě.

„Ano, pane hostiteli,“ pravil mimo jiné, „to byly pro nás okamžiky svrchovaně trapné. Po hrozné kanonádě, která se po dvanácté hodině s obou stran rozpoutala a ve kteréž neméně než tisíc děl ustavičně houkalo a spousty zkázonosných granátů chrlilo, ana zatím vesnice Lípa, střed rakouské bitevní posice, plápolem hořela, nastalo na naší straně trapné stišení. Od půl osmé hodiny ranní byli jsme v ohni a neměli jsme ještě ani nejmenšího úspěchu. Naopak: jako hrozný přízrak děsila nás myšlenka, že Benedek s jádrem svého vojska a se svým hrozným dělostřelectvem ku předu vyrazí, střed prince Bedřicha Karla rozrazí a ještě k tomu s levé strany nás svým pravým křídlem zaskočí . . . Asi v jednu hodinu povolány v našem středu do boje už reservy. Král Vilém seděl nedaleko Bystřice na koni a sledoval s trapným napjetím postup boje. Vojsko naší reservy odložilo, — jako se v této válce vždy činí, když na nepřítele se vrháme — přílby a tornistry a kráčelo s jásotem kolem krále. Ale tvář panovníkova se nevyjasňovala, neboť o třetí naší armádě, o armádě korunního prince, nebylo dosud ani potuchy a bez ní — byli jsme neodvratně ztraceni. Co se s ní asi stalo? První prapory naší reservy zmizely za Sadovou a Dohalicemi v lese. Úspěchu ani ony žádného nebyly s to docílit. Zatlačily sice rakouské vojsko, jež se bylo v lesíku Holé zahnízdilo, až na hořejší pokraj, ale v tu chvíli spustily strašné batterie nahoře u Lípy zase zkázonosnou palbu; naši nemohli se v lese žádným způsobem udržet, ale ještě méně bylo jim lze proniknouti po táhlém, holém svahu, po němž dělové kule všemi směry volně litaly, vzhůru k nepříteli. Prapor za praporem hnal se do ohně, hekatomby mužů padaly, ale marně: objevilo se zcela jasně, že ani reservy území toho uhájiti nedovedou, že pruský střed na zad couvá a že mu hrozí nebezpečí, že bude prolomen. V okolí krále Viléma projeveno mínění, že by se měla

pěchota z boje odvolat. „Ale co pak?“ namítl na to král a místo odpovědi nastala palčivá přestávka . . .“

„Představte si naši situaci v té době. Střed zvolna couval, s levé strany hrozilo zaskočení rakouským vojskem a pravé křídlo nemělo dosud žádného úspěchu. Už byly v boji i reservy a posláno do ohně všechno dělostřelectvo, jež se nemusilo nutně držeti v poslední záloze, aby po případě pruským vojům krylo ústup. Slyšíte? Ústup! Naše batterie činily, co jen mohly, avšak výborně umístěných dělových mass rakouských umlčeti s to nebyly. Vrchní velitelství pruské smiřovalo se již s myšlenkou ústupu: jízda prvního sboru byla povolána, aby po případě přijati mohla couvající pěchotu. Všechno kolem krále bylo strašně napjato a rozčileno.“

Major oklepal popel s cigarra, napil se vína a pokračoval: „Jenom Moltke byl kliden. Nechtěl svoliti k žádnému obratu, jakoby byl tušil, že musí přijíti pomoc. Jemu nechtělo do hlavy, že by klassický jeho rozpočet mohl selhati a že by armáda korunního prince předepsaný pochod neprovedla. On odklusal stranou od družiny královy a rozhlížel se s ledovým — mně zdálo se, že s tupým — klidem na mizerný postup boje. Kouřil zvolna a šetrně oharek doutníku, napíchnutý na sirce. V tom přicválal se strany hrabě Bismarck s tváří hluboce zachmuřenou — celé jeho politické dílo viselo na žíni a k této blížila se už Benedekova šavle. Několik nás důstojníků sedělo v tu chvíli na koních nedaleko generála Moltka. Čekali jsme na rozkazy. Hrabě Bismarck přiklusav k nám a spatřiv, že Moltke kouří, rozveselil se patrně a pravil svému průvodci: ‚Moltke kouří — není ještě tak zle! Ale dumlá oharek, musíme mu pomoci!‘ Po těchto slovech bodl koně a již byl u Moltka a podával mu rozevřené pouzdro na doutníky. Za chvíli pak vraceje se ku králi pravil už skoro vesele provázejícímu jej pánovi: ‚Měl jsem už jenom dvě cigarra, jedno havanské a jedno sprosté. Nabídl jsem mu, aby si vybral. Moltke mrskl jenom okem na pouzdro a sáhl s bystrozrakem pravého vojevůdce po — havanském. To sprosté vykouřím já, ale až dopadne-li dobře bitva.‘ — My divili jsme se, že řídící náš ministr najednou, z pouhého Moltkova klidu takovou důvěru čerpá a nepřestávali jsme se — upřímně řečeno — chvěti.“

„Bylo-li vrchnímu velitelství těžko rozhodnouti se pro odvolání pěchoty nazpět za Bystřici, jevilo se zrovna tak nesnadným úmysl ten provésti, neboť vojsko naše, nemajíc ve svých massách ani tušení o kritickém našem stavu, plálo bojovností a bylo by s velikou trpkostí vyslechlo povel k ústupu. Ale bylo zle, okolnosti naléhaly a přese všechen Moltkův klid zdálo se, že státi se musí smutné rozhodnutí.“

„Generálové naši rozhlíželi se toužebně, plni nepokoje, po levém obzoru, neobjeví-li se někde známka, že korunní princ se blíží. Blížila se zvolna druhá hodina odpolední. Vyjasnilo se na chvíli a tu spatřili jsme, že několik rakouských děl u Lípy se otočilo a na levé křídlo naše pálí. To trhlo všemi kolem krále a roznítilo jiskru naděje. Moltke vyslal ihned náčelníka generalního štábu prince Bedřicha Karla, generála jízdy Rhetza na levé křídlo, aby vykonal obhlídku po předním voji korunního prince.“

„Kanonáda houkala s obou stran dále, ale po korunním princi ani

slechu. Rozčilení našich generálů v okolí králově rostlo. Pěchota v centru odvolána z boje a také jízda stažena dohromady, aby buď ku stíhání rakouského vojska pohotova byla aneb ústup pruských kolon kryla. Tu však, byly již asi dvě hodiny s poledne, vrátil se generál Rhetz z obhlídky na levém křídle a přinesl radostnou zvěsť, že je korunní princ už v boji zaměstnán. Ta děla u Lípy otočila se prve přece už na špici jeho vojsk! Ihned změnil se celý stav věcí ve frontě obou našich armád. Palba rakouských děl značně ochabla, ježto se valná část děl těch v jinou stranu obrátit musila a v našich řadách rozlehlo se nové, nadějeplné volání: ‚Ku předu! Ku předu! . . .‘ Nedotknuté dosud prapory záložního vojska mohly se nyní plnou silou do boje vrhnouti, les Holá u Sadové dobyt prudkým útokem a za krátko spatřily ku předu útočící naše prapory tam nahoře před sebou, na výšině u Lípy, kolonny korunního prince. Byly tři hodiny a o půl páté bylo po bitvě. Jásot našeho lidu nedovedete si představit!“

„Nezapomenutelný, velkolepě dojemný obraz osvítilo mraky proniknuvší večerní slunce na královéhradeckém bojišti: na jihu od Lípy, kdež se před zrakoma diváků rozevírá širý kraj k Probluzi a Hradci Králové, stahovaly se obrovským polokruhem hlavní massy našeho vojska: Porýňané a Vestfálové, Východní Prusové, Slezané, Pomořané, Brandenburci a jak se všechny ty kmeny jmenují, jimž žezlo našeho krále vládne, počtem více než čtvrt millionu bojovníků, hrnuli se soustředivě, s vlajícími prapory a zářícími bodáky, za obrovského, jako příval moře burácejícího jásotu k místu, kde kolem šedého krále kruh vítězných generálů stanul a vojsku němými posuňky díky vzdával.

K osmé hodině večerní byly bivouaky již zřízeny a když soumrak na zem se začal skláněti, shromáždilo se znavené vojsko pruské v ohromných řadách a zapělo, provázeno sbory pozounů, jako kdysi na bojišti u Lipska, velebný hymnus: „Nun danket alle Gott!“ (Teď všichni Bohu děkujte!) Potom pojedlo, kde co bylo sehnáno a uchýlivši se dle možnosti pod plátěné stříšky nízkých stanů, oddalo se oblažujícímu spánku. Nesčíslné bivouakové strážní ohně zaplály na spádné, vlnité pláni mezi Sadovou, Čistovsí, Lípou, Rozběřicemi, Střešeticemi, Probluzí, Mokrovousy a Dohalicemi, a kromě občasných výkřiků nočních hlídek nebylo slyšeti nikde ani hlásku.“

„To věřím, že mělo vaše vojsko po tom hrozném boji příjemnou noc,“ pravil nehrubě potěšen Hřímalý. „Vaše vypravování, pane majore, je zajímavé, ale pro nás velmi smutné.“

„Dovedu se do vašeho postavení vmyslit, pane hostiteli,“ na to zase major, „avšak nezapomínejte, prosím, že vy Čechové nemáte žádné příčiny truchlit — vítězné Rakousko nebylo by ve vašem ústavním zápasu nikterak povolnějším, než bylo do války — nyní máte vzácnou příležitost odčiniti si následky bělohorské bitvy . . .“

„Už zase, pane majore?!“ zvolal nervosně Hřímalý. „Smím-li prosit: nezmiňujte se nám již o tom!“

„Nevracel bych se k tomu, kdybyste nebyl poslancem, pane hostiteli; jakožto zástupce českého lidu máte povinnost přemýšleti o nynějším stavu země a o tom, co jsem vám již napověděl.“

„Já ale opakuju vám, pane majore, opět a opět, že nás ničím, žádným slibováním a žádnými nabídkami nesvedete k proněvěře: my stojíme dnes pevněji, než kdy jindy na výroku našeho vůdce Františka Palackého: ‚Kdyby Rakouska nebylo, musili bychom si je utvořit!‘ Byli-li jsme Rakousku věrni v dobách jeho štěstí, zůstaneme mu tím věrnějšími v době neštěstí. Buďte jist, pane majore, že tak, jako já, soudí dnes celý národ český!“

„Kořím se ještě jednou vaší ctnosti, páni Čechové,“ pravil sarkasticky major, „ale vašemu politickému bystrozraku poklonu vzdát nemohu. A nyní, pánové a dámy: nebyl by už čas, jíti spat?“

Všichni souhlasili a sezení ukončeno malou disharmonií, která však zdvořilosti obou stran nikterak nebyla na ujmu. (Pokračování.)

Z Janova.

Cestovní črta S. Čecha.

Cypřiše v italském parku.

První, co jsem ráno v Janově spatřil oknem hôtelu, byla mramorová postava nejslavnějšího Janovana, Krištofa Kolumba. Stojí tu, opřen o kotvu, u nohou má ženskou podobu, představující Ameriku, a čtyři allegorické figury hlavních jeho ctností obklopují podstavec pomníku, na němž jeho rodiště hrdě napsalo: „A Cristoforo Colombo la Patria“, ačkoli své domovině špatnou službu prokázal objevením nového dílu světa, kteréž na prospěch Španělska a jiných států nemalou měrou přispělo k oslabení námořního obchodu a tím i politické moci starého Janova. Evropě celkem, či lépe bílému plemenu, přinesl arci objev Kolumbův prospěch ohromný, nechť by třeba pessimisté tvrdili s Heinem, že pouze „náš pozemský žalář rozšířil a řetěz prodloužil“. Nejhůře však posloužil objeveným Američanům samým; s trpkým úsměvem pohlížíte na křížek v ruce divošky, na pomníku

k nohám Kolumbovým přitulené: Ano, šťastní rudí bratři jsou spaseni tak důkladně, že brzy přestěhuje se poslední z nich do království nebeského!

Ještě jiný slavný syn Janova má v něm na Piazze Corvetto svůj pomník v nádherné zeleni palem, nedaleko jízdné sochy Viktora Emanuela. Jest to Mazzini, který se zde r. 1809 narodil a po klopotném životě, ztráveném většinou ve vyhnanství a cele věnovaném ideálu sjednocené a svobodné Italie, na zdejším hřbitově též odpočívá, kamž byla jeho mrtvola r. 1872 z Pisy převezena.

Již po krátké projížďce Italií poznáš, že Vlaši velice milují pomníky a že jimi zejmena rádi osvědčují své vroucí vlastenectví. Kromě pomníků zřízených vynikajícím rodákům, vidíš téměř v každém městě

Italské městečko.

italském rázovitou postavu Garibaldiho ve známém originalním kroji a tělnatého Viktora Emanuela na koni, často také pomníky obou ostatních hlavních budovatelů jednoty italské, Mazziniho a Cavoura. Vzácnou pak přízdobou výrazných těch soch bývá mnohdy sad' bujarých palem, kolem nich zřízený. I zde, kolem pomníku Kolumbova, naproti mému janovskému hôtelu, na malinkém náměstí, kolem něhož stoupají budovy terasovitě do vrchu, zelenají se majestátní vějíře a chocholy obrovských listů palmových — —

Avšak napadá mi, že bude především vhodno, abych přece něco vyprávěl o tom, jak jsem se do Janova dostal.

* * *

Překročíš-li za Bolzanem (Bozenem) rozhraní německého a vlaského živlu, mění se všechno rázem. Pravda, že Italie vysvlékla se již bezmála

ze svého národního kroje a že pod nivellujícím válcem moderní civilisace ztratila valnou část i jiných svých zvláštností; ale přes to jeví všude, i pod nejtlustším nátěrem všeevropské kultury, svůj vlastní typ, který bije cizinci do očí za každým krokem. Hned v Tyrolsku, první vlaskou stanicí, začíná jiný svět.

Trentino tíhne k Italii nejen tužbami svých Italienissimů, ale celým svým vzhledem a životem. Není tu ani třeba hledati na mapě čáru dělící oba národní živly — sama příroda vyznačila ji co nejostřeji a nejzřetelněji. Pravda, jižnější vegetace začíná již v Bolzansku, ale tu stoupá ještě vysoko do strání alpských zeleň lesů, která tě s rannou luční zelení v údolí provázela celým severním Tyrolskem; pojednou octneš se však uprostřed krajiny, v níž jakoby ohromná břitva byla vyholila všechen lesnatý porost s okolních horských strání, nahé kamenné kolosy strmí do výše a stesk by tě pojal v té divoké skalní pustině, kdyby zrak nesmekal se dolů, na dno údolí, kde jako náhradou spatřuješ již smavou zeleň v sadech, které severněji nad Bolzanem ukazovaly dosud (bylo teprve 24. března) jen černavé sítě holých větví; spatřuješ věčně zelený vavřín s jeho nevadnoucími druhy, první zelené obláčky neb alespoň chmýří i na stromech našinských, a celé údolí jest jediná vinnice, která, třebaže dosud bezlistá, už ti vodí na mysl příští nádheru bujného smaragdového věncoví a těžkých různobarevných hroznů. Ale jedva že zrak popolétne opět výše, znovu jímá tě stesk z holosti všech těch skalních srázů a hrotitých hřebenů horských kolkolem: ty tam jsou severotyrolské krásné lesy, jež sáhaly vysoko vzhůru po bocích bělohlavých alpských velikánů, ty tam zelené pastviny s idyllickými salašemi, přívětivé domky s dřevěnými, kamením zatíženými střechami, rozptýlené po stráních kolem kostelíka se špičatou, zeleně natřenou věží — zde vidíš jen sivé nebo hnědé skalní srázy a hřbety, na nichž tu a tam fantasticky se rýsuje stejně hnědá neb šedá zřícenina. Scenerie změnila se úplně, jsi v naprosto jiném kraji, jsi na půdě vlaské.

Z počátku nepůsobí ta změna příznivě: zaráží tě nejen pustota těch holých skal, i všechno ostatní jeví se ti zpustlejší a zanedbanější. Všimneš si prvního vlaského domku: je bez omítky nebo s omítkou do polovice opadalou, zdivo plno rozsedlin, okna s rozbitými nebo zcela vytlučenými tabulemi, spuchřelé a zpola z rámu vytržené dřevěné žaluzie chystají se k pádu do špíny a neřesti zpustlého dvorku. Všechno je vetché, otlučené, špinavé, na spadnutí. Jaký kontrast k těm čistotným, spořádaným, útulným barákům tyrolským i bavorským! A vlaská ves je hustě sražená hromada samých takových rozbitých a špinavých domků, z nichž jeden jsem vylíčil shora; když ji vidíš poprvé, zdá se ti, že si právě odbyla zemětřesení a že se v příštím okamžiku snad sřítí docela. Avšak druhá, třetí, všechny ostatní nejsou jiné. Pokládal bys každou za opuštěnou rozvalinu, kdybys neviděl v těch špinavých dvorcích mezi hadry a veteší lidské postavy, mnohdy stejně špinavé a zanedbané. A znenáhla poznáváš, že i ty domnělé zříceniny, které jsi viděl tu a tam na výstupcích a hřbetech holých skal, byly rovněž zcela obyčejné vlaské dědiny, městyse a městečka.

V líčení svém nepřepínám; takovým dojmem skutečně na mne působily první pohledy na krajinu vlaskou. Ovšem třeba znovu upozorniti,

Skupina oliv.

že spatřil jsem ji tehdáž v prvních teprve začátcích jara, kdy ještě zeleň v údolí byla přec jen chudá, kdy zde v Trentinu nerozvily se ještě nádherné květy jižního rostlinstva, kdy také obloha ještě se kabonila a slunce co chvíli zimomřivě se skrývalo za deštivými mračny ... „O dva plné měsíce se nám letos opozdilo jaro,“ pravil mi později kterýs Italián.

Ale i tak začal jsem brzo jiným okem pozorovati italský kraj. Ta čirá holost skalních strání a hřebenů začala mne zajímati právě ostrou výrazností svých rozmanitých obrysů a ponurou jednobarevností kamenných těch mass, k nimž tím účinněji se družila romantika tu onde strmících starých věží a oněch bělošedých, tak živě na zříceniny upomínajících dědin. Pravil jsem si: Pusť z mysli krásu našich lesnatých chlumů a všechny ty známé severní obrazy; nech porovnávání a pozoruj zde ten jiný svět o sobě, jakým právě jest, s rozdílnou zase povahou, s krásami opět zcela jinými. Jak živěji zde na příklad vyniká, právě z té holosti, každý osamělý štíhlý kužel tmavých cypřiší, jak těší každá skupina stromů, jakým kontrastem odráží se od pustého pozadí některý pahorek zcela zelení porostlý, s cypřišovou alejí, vedoucí rozkošným sadem vzhůru k pyšnému panskému sídlu, zbudovanému svérázným slohem italským! Když pak další cestou k jihu pokročilejší a každým dnem pokračující vegetace začala ty zubožené italské domky obklopovati vždy hustější zelení, když zardívaly se mezi nimi květy broskví a svítily rudozlaté pomeranče i bledozlaté citróny, když zdi a střechy leskly se v lahodných paprscích jižního slunce: tu zapomínal jsem pozorovati jejich schátralost a přijímal konečně i jejich špínu zkrátka jako nezbytné příslušenství originalního celku. Ba, když jsem u Caserty, mezi Římem a Neapolí, spatřil několik rozptýlených vesnických domků, jež bůh ví jaká reformatorská ruka pořádně upravila a čistě natřela shůry dolů červenou barvou, neubránil jsem se soustrastného úsměvu — připadalo mi to jako nemístné směšné líčidlo i pomyslil jsem si: Jenom nechte italskému domku popraskalé stěny a rozbitá okna, vyvěšené hadry a špinavý dvorek, které patří k jeho pravé, vlastní fysiognomii právě tak jako jeho vysoký, úzký kamenný trup a připloštělá cihlová střecha!

A když jsem se konečně vracel k rakouským hranicím, nastřádav si v paměti dlouhou řadu různých krajinných obrazů, ovšem většinou jen letmo z okna železničního vlaku zachycených: zde holé šedé hory s fantastickými zříceninami a vysoko strmícími prastarými městy, tu zase zelená smavá údolí, všecka posetá domky a letohrádky, svítícími jako husté bílé tečky ještě z daleké modré dálky, tam širé roviny, prostoupené jen dlouhými řadami štíhlých cypřišů nebo tenkými pásmy hrdých pinií, jichž kmeny jsi někdy v dáli sotva postřehoval a jichž rovně rozložené, jaksi rounovitě kypré a zaokrouhlené koruny se mi pak jevívaly jako ve vzduchu plující ostrovy tmavého mechu, onde zase nekonečné vinnice, od jichž čerstvě-zryté půdy s neobyčejnou svěžestí se odrážely ruměnné a sněžné obláčky kvetoucích větví broskvových a mandlových, jinde návrší celá obalená stříbrně sivým listím oliv, že bezděky vzpomínal jsi biblické hory olivetské, a jiné i jiné výjevy — a když tu ještě jako na rozloučenou, u Connegliana, ukázala se mi nejlíbeznější krajina, jakou lze pomysliti, smaragdová zeleň pahorků, posetých malebnými zámky a villami,

Pomník Kolumbův.

všude samý květ a za tím v pozadí nepřehledný, kolosální věnec zářících sněhových vrcholů alpských — tu poklonil jsem se v duchu apenninské zemi a přiznal jí: „Ano, jsi skutečně krásná. Postrádáš leckterého půvabu našeho severu, zejmena jeho širých, hustých lesů, po tvých mandloňových květech a ranných pomerančích těším se s neosláblou touhou na druhé letošní jaro, tam ve své domovině, na jaro snad méně skvostné a ohnivé, avšak plnější a přítulnější v bílé a růžové záplavě svých prostých květů třešňovych, hrušňových a jabloňových; ale ty máš zase jiné vnady, zvláštní svůj půvab, jsi krasavice po způsobu svém vlastním!“

A jako krajina, jako stavení, má také obyvatelstvo svůj osobitý ráz, kterýž i tam, kde nosí bezvadný francouzský frak nebo robu nejposlednější mody, projevuje se tvářností, výrazem, posunky, celým konáním a chováním. Avšak což mohu o tom vyprávěti já, jeden z té legie živých „vlčků“, kteří z jara někde u Aly vlétnou do Italie, prolétnou ji vířivým obloukem, přesně vyměřeným v dotyčném okružním lístku, a vylétnou z ní pak zase někde u Pontebby s plnou hlavou italských „dojmů a zkušeností“, jimiž pak dlouho oblažují své známé neb dokonce široké čtenářstvo. Krouží a frčí takových vlčků po Italii celá spousta všemi směry, mihají se všude kolem tebe, vrážejí do tebe na perronech a v hôtelech, že je ti až úzko v divokém hemžení všech těch příštích důkladných znalců Italie. Štěstí ještě, že pak doma z kollegialních ohledů nečtou jeden cestopisy druhého, a proto nemusím se snad ani já báti oprav a vyvrácení mých hlubokých italských pozorování z oken rychlíku. Nejdůkladnější jsou arci mé studie v oboru italského železnictví, neboť jako valná většina cestovatelů po apenninském poloostrově nevylezl jsem na své italské cestě téměř ani z vagonu.

* * *

Také železnice italská má své zvláštnosti. Přejedeš-li hranice, nejprve ti padne do očí změna železničních domků a jejich živé stafáže. Domky jsou chatrnější a hlídači také — vlastně bych měl říci hlídačky, neboť hlídačů spatřil jsem na té celé železniční projížďce od Aly do Neapole a zpátky do Pontebby pramálo. Téměř vždy stála před strážním domkem zpříma jako voják ženská s ošumělým služebním kloboukem, naraženým přes šátek obalující její hlavu nebo prostě na černých, více či méně rozcuchaných vlasech, a napřahovala vodorovně před sebou nějaký veliký roubík — tento záhadný nástroj a nápis na promaštěné stužce klobouku (ostatně často presentovaly i s holou hlavou) byly jedinou úřadní známkou na tom zcela neúřadním zjevu, jenž vodil mnohdy spíše na mysl strašidelnou romantiku noci filipojakubské. Zřídka viděl jsi na nich čistou a neroztrhanou sukni, ještě řídčeji trochu ženského půvabu a jen jednou zamihly se mi pod tím kloboukem v hezké opálené tváři dvě takové ohnivé černé oči, o jakých snívá tourista, vydávající se na cesty po slunném jihu.

Vnitřní úprava vozů nebývá také skvělá. V druhé třídě jest sice povlak kožený neb jiný, ale o čistotu jeho a řádný stav dbá se právě tak málo jak o nepromokavost střechy. Mně alespoň přihodilo se dvakráte, že nečekaná důkladná sprcha vyhnala mne s mého místa — při-

Typy janovské.

voláte-li k tomu konduktéra, přesvědčí se vážným ohledáním o skutečnosti vady, načež pokrčí ramenem a zmizí se soucitným pohledem na promoklého pasažéra. I jinak nestarají se průvodčí vlaku hrubě o cestující; sednouti můžeš si ve své třídě do vozu a na místo, kde se ti líbí, a je to věru lepší nežli u nás, kde průvodčí často do jednoho vozu nacpou lidí jako slanečků, kdežto jiné vozy zůstanou úplně prázdny nebo hostí některého protežovaného či štědřejšího jednotlivce. Konduktor vlaský nestará se ovšem také, kdy a kde vystoupíš; ale za to provolává pokaždé jméno stanice tak zvučně a tolikrát, že jen hluchý člověk mohl by ji promeškati.

Hlasy konduktérů hned cestovatele přesvědčují o přednostech libozvučné vlaštiny. Již z chlapectví vtloukala se nám němčina a slavné vlády rakouské starají se svědomitě, aby s ní našinec zůstal ustavičně ve styku, ne-li jinak, alespoň prostřednictvím blanketů c. k. pošty a všeho ostatního, co honosí se úředním znakem rakouským, a přece musím vyznati, že rozuměl jsem němčině, jak ji na př. bavorští konduktoři křiklavě drmolili, jenom napolo. Za to jak zřetelně a jasně znělo provolávání stanic v Italii! A jak důrazně i zpěvně zároveň znívalo též jejich „partenza!“ (odjezd) a „pronti!“ (hotovo).

Jinou zvláštností italských železnic jest, že druhá třída má mnohem demokratičtější ráz. Nesmíš se diviti, vstoupí-li do ní časem žena s velikým košíkem, vypadající jako hokynářka nebo čtverolístek rozjařených, hlučně zpívajících mužů, zcela se podobajících počestným honákům. Ale přes to vše zdají se mi pohrdlivé úsudky mnohých i o druhé třídě italských vlaků poněkud přepjaty, ač ovšem uznávám, že tu člověk mnohdy bolestně postrádá vybrané elegance a duchaplné zábavnosti obchodních cestujících, kteří tak velice zpříjemňují „lepšímu obecenstvu“ jízdu po našich železnicích.

A na konec ještě jedna maličká zvláštnost: všude vystačíš se svými českými hodinkami, ale na italských železnicích mohou tě někdy šeredně oklamati. Nemyslím snad nějakou tu hodinku, o kterou se vlak někdy opozdí (mohl bych o tom i ze své krátké italské zkušenosti ledacos vypravovati), ale hodinky tvé mají zde příliš málo hodin. Ciferník italských nádražních hodin má sice také jen 12 číslic, ale v jízdních řádech a jinak na železnicích počítá se hodin 24, při čemž začíná se jednou hodinou v noci a čísluje se bez přetržení dále až do příští půlnoci. Ačkoliv jsem tu zvláštnost již doma z „Průvodce“ seznal a dobře na ni dával pozor, stalo se mi přece, že jsem se jednou po poledni dal dovézti na nádraží a po dlouhém marném čekání nikterak nemohl býti přesvědčen, že žádný vlak ve 2 hodiny neodjíždí; teprve když jsem na dotvrzení svého přesvědčení podal železničnímu úředníku svůj vlaský jízdní řád, vyšlo na jevo, že jsem na prožluklou čtyřiadvacítku zapomněl, že vlak vyjíždí ovšem ve 2 hodiny — ale po půlnoci, kdežto naše druhá hodina odpolední je na italské železnici hodinou čtrnáctou.

A skorem mohl bych mluviti ještě o jedné zvláštnosti: zdá se, jakoby vlaské železnice měly obzvláštní zálibu v tunelech. Alespoň jsem za celý snad život neprojel tolikráte tunelem, jako za ten měsíc italské cesty. Na trati od Turina do Pisy nechybí mnoho do plného sta tunelů,

tak že ti připadá, že jedeš vlastně útrobami země a jenom na chvilku že se vždy jako v optickém divadle objevují přeletavé obrazy rozkošného nadzemí — krajina podél té trati jest po většině překrásná. Na první polovinu té trati, z Turina do Janova, připadá 24 tunelů (mezi nimi nejdelší v celé Italii u Ronca), tak že se v okně vagonu mihají jen jako letem stále jiné úryvky horské scenerie apenninské: teď hluboké, divoce rozeklané skalní údolí s kypící dole bystřinou, teď zase hustě sražené šedivé domky nějakého městečka, vysoko na hřbetě hory, nyní opět letohrádek uprostřed jasné zeleni, promíchané temnými obelisky cypřišů. Letohrádky později houstnou a jsou čím dále půvabnější, až konečně v nastávajícím šeru objevuje se na levo obraz, připomínající celou romantiku středověku: vysoko na vrcholech holých skal šedé, malebné tvrze, náležející k opevnění janovskému. Pak vjíždíme do Sanpierdarena, jižjakéhosi předměstí janovského, jehož vysoké, pěti až šestipatrové domy nás překvapují v posledních paprscích slunečních něčím z brusu novým: nevěříme svým očím, vidouce na všech stranách, v úhledných průčelích, po balkonech, pode všemi okny, zkrátka všude po všech těch již velkoměstských budovách rozvěšeny jägrovky, košile, ubrusy, povlaky, kapesníky, punčochy, slovem prádlo „všeho druhu“, které tu vesele na šňůrách a bidlech vlaje jako prapory při slavnostní výzdobě města. Zase italská zvláštnost!

Na to vlak ponořuje se opět do tunelu a za krátko rozléhá se konduktérovo zvučné „Genova!“

Tak jsem tedy přes Veronu, Milán a Turin — zastávky v těchto městech nenáležejí do mého nynějšího programu — přijel do starého emporia na moři středozemním. (Pokračování.)

